zborník

MÍĽNIKY PRÁVA V STREDOEURÓPSKOM PRIESTORE 2025

zväzok I

Mihálikoková, Ťažká (zost.)

PRÁVNICKÁ FAKULTA
Univerzita Komenského
v Bratislave

zborník

Míľniky práva v stredoeurópskom priestore 2025

(zväzok I)

zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie doktorandov a mladých vedeckých pracovníkov, ktorá sa konala 10. - 12. apríla 2025 v Častej-Papierničke.

PRÁVNICKÁ FAKULTA
Univerzita Komenského
v Bratislave

2025

Míľniky práva v stredoeurópskom priestore 2025 / Monika Mihálikoví, Veronika Ťažká (zost.). Bratislava : Právnická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave, 2025. 1283 s. ISBN 978-80-7160-757-1, 978-80-7160-758-8.

© Autori

Zostavovatelia: Monika Mihálikoví, Veronika Ťažká

Návrh obálky: Ester Bagiová

Všetky príspevky prešli dvojitým anonymným recenzným konaním.

1. vydanie
Právnická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave
2025

Tlač: Bellifer s. r.o.

ISBN 978-80-7160-757-1
ISBN (e-verzia) 978-80-7160-758-8

Publikácia je šírená pod licenciou Creative Commons 4.0, Attribution-NonCommercial-NoDerivatives. Dielo je možné opakovanie používať za predpokladu uvedenie mena autorov a len na nekomerčné účely, pričom nie je možné z diela ani jeho jednotlivých častí vyhotoviť odvodené dielo formou spracovania alebo iných zmien.

Visegrad Fund

Obsah

Sekcia ústavného práva, medzinárodného práva a medzinárodných vzťahov

Vplyv európskych štandardov na podobu disciplinárnej zodpovednosti sudcov Slovenskej republiky 14

Romana Koneracká

Právna ochrana zvierat v kontexte judikatúry Súdneho dvora Európskej únie 22

Petra Paľuchová

Asymetrická prorogácia právomoci podľa Nariadenia Brusel I REV 37

Dominica Juck

Ochrana osobných údajov v kontexte cezhraničných vplyvov a judikatúry 45

Mariana Bieliková

Medzištátne spory ako prostriedok ochrany základných práv 55

Ondrej Ružička

Verejní funkcionári na sociálnych sieťach: osobné názory alebo hlas inštitúcie? 63

Výhrada verejného poriadku: ochrana základných zásad alebo právna komplikácia? 77

Lea Mezeiová

Práva duševného vlastníctva na križovatke: ako regionálna unifikácia formuje vnútroštátnu právnu úpravu vo vzťahu k právu na prístup k súdu? 85

Ema Krkošková

SDEÚ: Nedávne rozhodnutia o reštriktívnych opatreniach EÚ voči Ruskej federácii v súvislosti s uplatňovaním základných práv 97

Martin Šimkovič

Ochrana národnostných menšín v judikatúre Súdneho dvora Európskej únie a jej dopad v Rumunsku 111

Emese Olah

The constitutional court: an obstacle to international investment commitments? The case of Colombia 127

Felipe Cristancho

Cross-border impacts on the state's right to regulate in international investment law 138

Thi Anh Nguyet

Sekcia správneho práva

Energetická spolupráca medzi Slovenskom a Poľskom 149
Tomáš Garžík
Cezhraničné posudzovanie výstavby v kontexte legislatívnych zmien 159
Radka Semancová
Inovácie v oblasti ochrany životného prostredia: spolupráca medzi Slovenskou a Českou inšpekciou pri zavádzaní moderných technológií do praxe 169
Dominika Noskovičová
Náhrada škody spôsobenej živočíchmi a posilnenie odbornosti zamestnancov v kontexte vybraných právnych rámcov krajín vyšehradskej štvorky 176
Viktória Sokolová
Prevencia znečistenia vodných zdrojov a jej riešenia v rámci cezhraničnej spolupráce 186
Lenka Šutaríková
Sloboda informácií pod tlakom: komparatívna analýza právnych mechanizmov v boji so zneužitím práva na informácie v Slovenskej a Českej republike 202
Anna Kučerová
Administratívnoprávne výzvy zavádzania moderných bezpečnostných technológií na hraniciach v rámci V4 212
Alan Lengyel
Regulácia reklamy na sociálnych sieťach v Poľsku 220
Kristína Slámková
Konanie o priestupku s cezhraničným prvkom 231
Martin Krajči
Procesné práva nerezidentov pri páchaní správnych deliktov na úseku cestnej premávky 240
Stanislava Sopková
Nevyžiadaná komunikácia v kontexte priameho marketingu a jej právna úprava . 250
Matej Čakajda

Sekcia trestného práva, kriminológie a kriminalistiky

Přímá změna zproštujícího rozsudku na rozsudek odsuzující odvolacím soudem . 258
Jiří Mulák

Migration and criminal Law: comparative perspective of immigration policies in the EU 266

Bushrat Jahan
Criminal activity related to the illegal sector of the parabanking industry – analysis of selected cases from V4 countries 279

Marcin Kryński
Aktuálne problémy ozbrojených konfliktov z aspektu medzinárodného trestného práva 297

Vladimír Fatika
Hlediska přiměřenosti trestů ukládaných právnickým osobám 305

Markéta Kajfoszová
Zmeny zásad ukladania trestov a ochranných opatrení 317

Rastislav Remeta
Sankcie na mieru v trestnom práve 332

Daniel Petričko, Lukáš Turay
Trestní odpovědnost za cizí projev? 340

Petr Ráliš
Kriminalizace svobody projevu na příkladu trestného činu šíření toxikomanie..... 352

Vojtěch Podliska
Aktuálne výzvy stíhania a dokazovania zločinu nedovoleného ozbrojovania 362

Marek Mezei
Aktuálne aspekty trestania po novele č. 40/2024 Z. z..... 369

Jakub Ľorko, Daniel Richter
Legálnosť a legitímnosť súdov v nadväznosti s výškou dôvery občanov v právnom štáte 380

Tony Tesla
Zaisťovanie digitálnych dôkazov pri domovej prehliadke a pár poznámok k nezúčastneným osobám..... 389

Samuel Marr, Lucia Vasilik
Hybridné hrozby v 21. storočí..... 399

Petra Benková
Inštitút ochrannej výchovy a jej právna úprava vo vybraných krajinách 408

Michaela Mauerová

Možnosti využitia umelej inteligencie pri hodnotení vierohodnosti svedeckej výpovede v trestnom konaní 417
Ondrej Kubík
Umelá inteligencia v dokazovaní 427
Marek Adamkovič
Možnosť nápravy páchateľa? 435
Maximilián Kiko
Určovanie množstva drog a právna kvalifikácia drogových trestných činov 452
Michal Andrýsek
Nové hrozby v oblasti drogovej kriminality 463
Lenka Miklóssyová, Michal Minárik
Poskytnutie nezákonného benefitu spolupracujúcej osobe 478
Natália Kúdelová
Korupcia v kontexte novelizovaného trestného zákona 486
Eva Sihelniková, Stanislav Mihálik
Ochrana práv tretích osôb pri zaistení majetku a výzvy pri transpozície smernice (EÚ) 2024/1260 o vymáhaní majetku a konfiškácii 501
Michal Rampášek
Aktuálne výzvy postihu machinácií pri verejnom obstarávaní 511
Simona Oudova
Vybrané trestnoprávne aspekty dane zo sladených nealkoholických nápojov 520
Filip Richter
Aproximácia definícií zločineckých skupín z pohľadu aplikačnej praxe Slovenskej republiky 529
Rudolf Cádra
Victim blaming: prostriedok na zmiernenie trestu? 538
Agáta Bajčíková
Dokazovanie pri daňovom úniku na dani z pridanej hodnoty 550
Matúš Doležal
Zmeny v zmysle návrhu Smernice Európskeho parlamentu a Rady o boji proti sexuálnemu zneužívaniu a sexuálnemu vykorisťovaniu detí a proti materiálu obsahujúcemu sexuálne zneužívanie detí 567
Barbora Klúčiková, Michaela Vilhanová
Efektívnosť sankčného mechanizmu: hranica medzi represiou a resocializáciou .. 574
Lenka Miklóssyová

Vecná príslušnosť policajta v trestnom konaní po zmene hraníc škôd v trestnom zákone 587

Sára Zsemlyová
Zákonné hranice a ústavnoprávne aspekty odpočúvania v kontexte osobitných prostriedkov spravodajskej činnosti 598

Roland Hochmann
Dekriminalizácia marihuany v kontexte novely trestného zákona účinného od 06. augusta 2024 606

Michal Želonka
Získavanie biometrických údajov za pomoci informačno-technických prostriedkov a postup podľa § 118 Trestného poriadku 615

Dominik Pindes
Modifikácia skutku v obžalobe: výzvy a limity obžalovacej zásady v trestnom konaní 623

Ivana Mokrá, Karin Vrtíková
The role of 3D printing and modelling in forensic ballistics 631

Orsolya Sz. Horváth
The evolution of criminalistics: from traditional investigations to digital evidence 640

Csaba Fenyvesi, Vanessza Fábián
Surgical castration as a form of criminal response to sexual offencess challanges for crime policy 658

Katarzyna Jakubczak-Fopke
A plea for direct effect of the state compensation directive? Lessons learnt from Presidenza del Consiglio dei Ministri (C-129/19) and Burdene (C-126/23) rulings ..668

Dawid Marko
Problematika výšky škody a jej vplyv na trestnosť činu 678

Alžbeta Šimeková
Trestné činy proti republike a aktuálne bezpečnostné hrozby 688

Juraj Lauko

Sekcia práva informačných technológií a práva duševného vlastníctva

Vplyv GDPR na ochranu práv duševného vlastníctva v kontexte WHOIS databáz.699

Silvia Kratochvilová

Občan medzi on-line a off-line svetom: ústavné právo na voľbu formy komunikácie 709

Ján Kutan

Alternative dispute resolution in the digital environment: challenges and perspectives of the mechanism under the DSA..... 716

Jana Zigo

Dôveryhodní nahlasovatelia v online prostredí a aktuálne výzvy 727

Lukáš Macko

Právny dizajn:výzvy a príležitosti inteligentných technológií v práve 734

Zoltán Gyurász

Sekcia environmentálneho a klimatického práva

Between waste and non-waste: distinction that is blocking circular economy..... 741

Denis Dede

Environmentálne a sociálne aspekty označovania potravín (Smernica ECGT) 751

Martin Pogádl

Sustainability vs. greenwashing in the fashion industry 759

Laura Pazičová

Pay-As-You-Throw na Slovensku: inovatívny prístup k udržateľnosti a znižovaniu produkcie odpadu 768

Alžbeta Zemanová

Sanction mechanisms of the CSDDD as a means of environmental protection and their transposition into the Slovak legislation: "real change or just a formal obligation?"..... 778

Ján Jenčo, Matúš Michalovič

The future of EU sustainability legislation in light of its current challenges..... 786

Marek Janček

Environmental responsibility and the legal framework of carbon offsetting in aviation: compliance, challenges, and sanctions..... 799

Ľudovít Máčaj

Sekcia občianskeho práva

Určenie neplatnosti súhlasného vyhlásenia rodičov 809
Júlia Zacharidesová
Dedičské právo a jeho úprava v EÚ: analýza Nariadenia č. 650/2012 819
Viktória Jančárová
Úvahy o povahe rozhodnutia o práve na náhradu nemajetkovej ujmy (s osobitným dôrazom na otázku úrokov z omeškania) 826
Laura Fotopulosová
Právo na spravodlivý súdny proces v judikatúre nadnárodných súdnych orgánov v kontexte dovolacieho konania podľa Civilného sporového poriadku 836
Matúš Jurena
Právna istota v ére umelej inteligencie 847
Lucia Budinská
Právo maloletých na sprievod v nemocnici 855
Martin Hrčka
Rodičovská dohoda v zákone o rodine 865
Beáta Swanová
Prvky europeizácie v rámci rekodifikácie dedičského práva v Slovenskej republike 874
Dávid Maukš
Rozhodcovský rozsudok v kontexte jeho osobitostí 885
Radoslav Hnilica
Závery v R 86/2021 prekonané Súdnym dvorom EÚ vo veci C-677/23 (predpoklady použité na výpočet RPMN) 894
Peter Andrejčík

Sekcia obchodného a hospodárskeho práva

Etablovanie inštitútu zodpovednosti štatutárnych orgánov v slovenskom právnom poriadku 903
Richard Laura
Interakcia medzi doktrinálnou spisbou a aplikačnou praxou v relácii k vybraným predpokladom zodpovednosti štatutárneho orgánu za škodu 910
Peter Šikulínec
Emociálna reklama: šikovný marketing alebo nekalá súťaž? 924
Radka Kopčová

European legal framework of electronic commerce: challenges and consumer protection 934

Farnoosh Rashidiani

Polish company group law: a comparative perspective with French, German and Czech legal frameworks 945

Wiktoria Grotkowska-Szostak

Úroky z omeškania pri bezdôvodnom obohatení v obchodnoprávnych vzťahoch . 957

Martin Spišák

Vplyv legislatívy a judikatúry na osobu a postavenie obchodníka v spotrebiteľských vzťahoch 966

Regina Štastová

Vplyv súdnych rozhodnutí na doktrínu obchodnoprávnych zmlúv v kontexte umelej inteligencie: výzvy a nové horizonty 980

Dominika Pintérová

Aktuálne tendencie nadobudnutia obchodného podielu počas manželstva a za trvania bezpodielového spoluvlastníctva manželov podľa judikatúry Najvyššieho súdu SR 993

Ľubica Kubíková

Rozhodovacia prax súdov v oblasti verejného obstarávania v obrannom priemysle 1006

Viktória Andrásiová

Sankcie podľa zákona o RPVS – súlad s právom EÚ a zásadou primeranosti trestu? 1015

Daniel Zigo

Sekcia finančného práva

Daň z finančných transakcií v kontexte práva Európskej únie 1027

Aneta Kollman Steinhüblová

Súčasné výzvy a smerovanie finančného práva v kontexte kolektívneho investovania 1034

Matej Smalík

Daň zo sladených nealkoholických nápojov a daň z pridanej hodnoty – vybrané komparatívne aspekty 1043

Filip Richter

Fintech a digitálne meny centrálnych bánk 1052

Peter Beňo

Index daňovej spoľahlivosti ako nástroj motivácie daňových subjektov 1063

Ľubomír Lajčák

Crowdfunding - prínosy Európskeho nariadenia o poskytovateľoch služieb hromadného financovania pre podnikanie pre Slovenskú právnu úpravu 1070

Matej Krkoška

Spoločné verejné obstarávania ako nástroj zvyšovania efektivity medziobecnej spolupráce..... 1081

Maroš Katkovčin, Marián Ruňanin, Peter Tazberík

Quo vadis daň z finančných transakcií? 1090

Dominik Nagy

MiFID II and MiCAR: systemic risks and the future of investor protection in digital finance 1099

Tomáš Ryza

Simplifikácia regulácie v oblasti udržateľných financií: deregulácia alebo vyššia konzistentnosť?..... 1113

Katarína Poliaková

Sekcia pracovného práva a práva sociálneho zabezpečenia

Návrat na rovnakú pozíciu a pracové podmienky žien po materskej a rodičovskej dovolenke – právna ochrana a prax 1136

Matúš Brath

Zavedenie nových druhov prekážok v práci na strane zamestnancov s ohľadom na sexuálne a reprodukčné práva žien 1148

Vladimír Minčič

Materstvo verzus štát alebo ako určiť hranicu legitímneho cieľa? 1161

Soňa Kašická

Práca na diaľku a rodová nerovnosť: vplyv flexibility práce na reprodukčné rozhodnutia žien 1170

Ádam Sípos

Sabatikal v štátnej službe na slovensku 1184

Juraj Plaza

Current Issues in the European Union regulation of traineeships 1194

Benedek Szablics

Sekcia cudzojazyčnej právnej komunikácie

Od common law ku kontinentálnemu právu: stratégie pre právny preklad 1209
Iva Dudášová

Bridging the gap: analyzing expectations and needs of part-time law students in legal english mastery 1218
Jarmila Brtková

Zmluvy vo francúzskom pracovnom práve, problematika názvov a medzijazykového prekladu 1228
Jarmila Pátková

Právny preklad a právni prekladatelia v Českej a slovenskej republike 1241
Sandra Banková

Teoreticko-praktické aspekty prekladu vybraných termínov z oblasti väzenstva 1247
Lucia Smolková, Sylvia Mičiková

Vybrané aspekty jazyka právnych textov 1259
Denisa Baloghová

Pravidlá prekladu zložených výrazov v hyperintenzionálnych kontextoch 1267
Marek Čiernik

K prekladu vybraných pojmov nemeckého rodinného práva do slovenčiny 1273
Alexandra Debnárová

Sekcia ústavného práva, medzinárodného práva a medzinárodných vzťahov

cezhraničné vplyvy na vývoj právnej úpravy a judikatúry v oblasti základných práv

VPLYV EURÓPSKYCH ŠTANDARDOV NA PODOBU DISCIPLINÁRNEJ ZODPOVEDNOSTI SUDCOV SLOVENSKEJ REPUBLIKY

THE IMPACT OF EUROPEAN STANDARDS ON THE DISCIPLINARY LIABILITY OF JUDGES IN SLOVAK REPUBLIC

Romana Koneracká[1]

Abstrakt: Autorka sa na pozadí základných ľudských práv zaoberá aktuálnym stavom vyvodzovania disciplinárnej zodpovednosti sudcov v podmienkach Slovenskej republiky. Zriadenie disciplinárnych senátov Najvyššieho správneho súdu Slovenskej republiky predstavuje významný krok v snahe o posilnenie nezávislosti súdnictva a zvýšenie efektivity disciplinárnych konaní. Osobitná pozornosť sa v príspevku kladie na tendenciu inšpirácie českou judikatúrou a s tým spojenou mierou, do akej rozhodnutia disciplinárnych senátov reflektujú autonómiu slovenského právneho poriadku. Cieľom príspevku je analyzovať aspekty primeranosti, ústavnej udržateľnosti a obsahovej kvality odôvodnení rozhodnutí disciplinárnych senátov, ktoré zohrávajú kľúčovú úlohu nielen pri ochrane práv jednotlivých disciplinárne obvinených sudcov, ale aj pri budovaní dôvery verejnosti v súdnu moc.

Kľúčové slová: európske štandardy, disciplinárna zodpovednosť sudcov, odôvodnenie súdnych rozhodnutí

Abstract: The author, against the background of fundamental human rights, examines the current state of judicial disciplinary accountability in the Slovak Republic. The establishment of disciplinary panels at the Supreme Administrative Court of the Slovak Republic represents a significant step towards strengthening judicial independence and enhancing the effectiveness of disciplinary proceedings. Particular attention in the article is devoted to the tendency to draw inspiration from Czech case law and to the extent to which decisions of disciplinary panels reflect the autonomy of the Slovak legal system. The aim of the article is to analyse aspects of proportionality, constitutional sustainability, and substantive quality of the reasoning provided in decisions of the disciplinary panels, which play a crucial role not only in

[1] Katedra Ústavného práva, Právnická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave

protecting the rights of individual judges subject to disciplinary proceedings, but also in building public trust in the judiciary.

Key words: European standards, disciplinary liability of judges, reasoning of judicial decisions

Úvod

Cezhraničné alebo európske vplyvy sa za posledné obdobie intenzívne odzrkadlili najmä v súvislosti s reformou súdneho systému, ktorá vyústila do zriadenia Najvyššieho správneho súdu Slovenskej republiky (ďalej ako *„Najvyšší správny súd SR"*). Zo všeobecnej časti dôvodovej správy k zákonu č. 432/2021 Z. z. o disciplinárnom poriadku Najvyššieho správneho súdu SR vyplýva, že účelom zákonnej úpravy disciplinárneho konania bolo *„nahradiť súčasnú nekonzistentnú právnu úpravu a zaviesť jednotnú úpravu disciplinárneho konania tak, aby bola v súlade s platným znením ústavy"*.[2] Zároveň bolo úmyslom zákonodarcu odstrániť neefektívny, v mnohých prípadoch až nefunkčný stav disciplinárnych konaní, čím by sa mala posilniť dôvera spoločnosti v nezávislosť súdnictva.[3]

Zriadenie nového aktéra v oblasti disciplinárnej zodpovednosti sudcov môžeme s určitosťou vnímať ako krok správnym smerom. Avšak napriek relatívne krátkej dobe jeho činnosti, už teraz možno identifikovať viaceré technické, doktrinálne alebo systémové výzvy, s ktorými sa daná prax musí vysporiadať.

V súvislosti s nárokmi kladenými na kvalitu a presvedčivosť odôvodnenia súdnych rozhodnutí nemožno prehliadnuť trend inšpirovania sa zahraničnou judikatúrou, ktorý je v zásade vítaný. Problém však nastáva vtedy, keď sa inšpirácia pretaví do mechanického preberania právnych záverov bez dostatočného zváženia špecifík slovenskej právnej úpravy disciplinárnych konaní. Z toho dôvodu bude cieľom príspevku podrobiť analýze konkrétne dve rozhodnutia disciplinárnych senátov vo veci posudzovania právneho názoru - Rozhodnutie sp. zn. 33D/17/2021 zo dňa 17. októbra 2022 a Rozhodnutie sp. zn. 32D/13/2021 zo dňa 07. novembra 2022 - z hľadiska miery, do akej tieto rozhodnutia rešpektujú autonómiu slovenského právneho poriadku.

V prvom rade bude nutné všeobecne vymedziť rámec vyvodzovania disciplinárnej zodpovednosti sudcov vo svetle čl. 6 Európskeho dohovoru o ľudských právach (ďalej ako *„EDĽP"*), a to so zreteľom na požiadavky týkajúce sa riadneho odôvodnenia

[2] Dôvodová správa k zákonu č. 432/2021 Z. z. o disciplinárnom poriadku Najvyššieho správneho súdu Slovenskej republiky a o zmene a doplnení niektorých zákonov (disciplinárny súdny poriadok) [online]. [cit. 2025-14-04]. Dostupné na: https://www.epi.sk/dovodova-sprava/dovodova-sprava-k-zakonu-c-432-2021-z-z.htm.

[3] Ibid.

rozhodnutí (1). Až následne bude možné pristúpiť ku uvedenej analýze predmetných disciplinárnych rozhodnutí (2).

Vyvodzovanie disciplinárnej zodpovednosti sudcov vo svetle čl. 6 Európskeho dohovoru o ľudských právach

V právno-aplikačnej praxi je možné čoraz výraznejšie vnímať narastajúci význam súdnych rozhodnutí, ako vnútroštátnych, tak aj medzinárodných. Tieto tendencie sú podmienené predovšetkým externými nárokmi, ktoré sú na rozhodovaciu činnosť súdov kladené:

a) zdola (zo strany spoločnosti). Prístup jednotlivcov k relevantnej a transparentnej judikatúre umožňuje ovplyvňovať súdy a kvalitu súdnej argumentácie. Zvyšuje sa tým legitimita a efektivita právneho systému a posilňuje sa dôvera verejnosti v súdnictvo.

b) zhora (medzinárodný rozmer). Medzinárodné zmluvy, ako aj judikatúra medzinárodných súdov, akým je napr. aj Európsky súd pre ľudské práva (ďalej ako *„ESĽP"*) zásadne ovplyvňujú ochranu ľudských práv a dodržiavanie princípov právneho štátu. Interné snahy vnútroštátnych súdov reagujú na tieto požiadavky zachovaním čo najvyššej miery konzistencie rozhodovacej činnosti a tým aj jej predvídateľnosti ako súčasti princípu právnej istoty.

Napriek skutočnosti, že sa na disciplinárne konanie subsidiárne vzťahuje prvá časť Zákona č. 300/2005 Z.z. (Trestný zákon) a čiastočne Zákon č. 301/2005 Z. z. (Trestný poriadok), z hľadiska čl. 6 EDĽP toto konanie spadá pod *„civil limb"* alebo civilnú vetvu EDĽP. To samo osebe implikuje, že svojou intenzitou predstavuje disciplinárne konanie menej „invazívny" zásah do sudcovskej integrity. Disciplinárne konanie teda plní primárne úlohu ochrany sudcovského stavu s ambíciou nastoliť dôveru verejnosti v súdnu moc. Dôvera verejnosti v sudcov a súdny systém tak priamo súvisí so správnou rovnováhou medzi nezávislosťou a zodpovednosťou sudcov.[4]

Zároveň, práva garantované v čl. 6 EDĽP, premietnuté aj do čl. 46 Ústavy SR, sa tým pádom vzťahujú aj na disciplinárne konanie. To znamená, že disciplinárne konanie vedené voči sudcom musí spĺňať základné záruky spravodlivého procesu, vrátane práva na nestranný a nezávislý súd, práva na obhajobu, práva na bezprieťahové konanie s povinnosťou súdu dostatočne odôvodniť svoje rozhodnutia atď.

Na účely tohto príspevku sú smerodajné najmä garancie zakotvené v čl. 6 ods. 1 EDĽP zahŕňajúce povinnosť súdov (nevynímajúc disciplinárne senáty) uviesť dostatočné

[4] NAÏS, A. – FLORENCE, C. – MORGANE, E. A comparative analysis of Disciplinary Systems for European judges and prosecutors [online]. Brussels: European judicial training network, 2012, s. 4. [cit. 2025-14-04]. Dostupné na: https://portal.ejtn.eu/Documents/Themis%202012/THEMIS%202012%20ERFURT%20DOCUMENT/Written%20paper%20France%203.pdf.

dôvody pre svoje rozhodnutie. Táto povinnosť je obzvlášť významná v kontexte vyvodzovania disciplinárnej zodpovednosti sudcov, kde je potrebné, aby odôvodnenie rozhodnutia pri ukladaní disciplinárnej sankcie alebo oslobodení disciplinárne obvineného sudcu spod navrhovanej disciplinárnej sankcie spĺňalo štandardy transparentnosti a spravodlivosti.

Vnútroštátne súdy nepochybne disponujú dostatočnou mierou voľnej úvahy, čo sa odôvodnenia rozhodnutia týka. Uvedené vyplýva aj z ustálenej rozhodovacej praxe Ústavného súdu Slovenskej republiky (ďalej ako *„Ústavný súd SR")*.[5] *„V kontexte požiadaviek riadneho odôvodnenia rozhodnutia všeobecného súdu ako súčasti práva na spravodlivé súdne konanie podľa čl. 6 ods. 1 dohovoru ústavný súd zdôrazňuje, že ani judikatúra ESĽP nevyžaduje, aby v odôvodnení rozhodnutia bola daná odpoveď na každý argument strany. Ak však ide o argument, ktorý je pre rozhodnutie kľúčový, vyžaduje sa osobitná odpoveď práve na tento argument."*[6] Súdy sú ale povinné odôvodniť svoje rozhodnutia tak, aby obstáli pred meradlom zdravého rozumu, a to poskytnutím pádnej, racionálnej a logickej argumentácie. Celková presvedčivosť rozhodnutí by mala byť prijateľná, spravodlivá, rozhodnutie musí vychádzať z racionálnej argumentácie, nevykazovať znaky ľubovôle. Súdy sú teda povinné preskúmavať nosné argumenty strán a námietky týkajúce sa práv a slobôd zaručených EDĽP a jeho protokolmi s osobitnou dôkladnosťou a starostlivosťou.[7]

(Ne)priama inšpirácia českou judikatúrou ako východisko pre ukladanie disciplinárnych sankcií?

V rozhodnutí sp. zn. 33D/17/2021 zo dňa 17. októbra 2022 bol disciplinárne obvinený sudca Najvyššieho súdu Slovenskej republiky. Ten v rozpore so záväzným právnym názorom Ústavného súdu SR hlasoval za odmietnutie dovolania, ktoré mal opätovne meritórne preskúmať. Podľa disciplinárneho senátu, ak Ústavný súd SR konštatoval, že za konkrétnych okolností bola povinnosť disciplinárne obvineného sudcu meritórne sa zaoberať dovolacou argumentáciou sťažovateľa, dovolací súd nemal oprávnenie interpretovať tento pokyn ako možnosť opätovne skúmať neprípustnosť dovolania a následne ho z rovnakého dôvodu odmietnuť. V rámci svojej obhajoby sa disciplinárne obvinený sudca okrem iného odvolal aj na rozhodnutie Najvyššieho správneho súdu Českej republiky sp. zn. 16Kss/7/2017 zo dňa 7. marca 2018, kde

[5] Bližšie pozri napr.: Uznesenie Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. III. ÚS 143/2024; Uznesenie Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. IV. ÚS 531/2023; Uznesenie Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. IV. ÚS 565/2020; Uznesenie Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. IV. ÚS 396/2020; Uznesenie Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. IV. ÚS 183/2019.

[6] Uznesenie Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. IV. ÚS 565/2020, b. 32.

[7] Guide on Article 6 of the European Convention on Human Rights. Right to a fair trial (civil limb) [online]. Council of Europe: European Court of Human Rights, 2013, s. 45.
[cit. 2025-10-04]. Dostupné na: https://rm.coe.int/168070oaaf.

poukázal na právnu vetu, ktorou namietal, že trestanie sudcov za rozhodovanie je nebezpečné a pri trestaní za právny názor sa má uplatniť zásada subsidiarity a mimoriadnosti disciplinárneho postihu za rozhodovaciu činnosť sudcu.[8]

Disciplinárny senát však túto argumentáciu neakceptoval, nakoľko považoval právnu úpravu disciplinárnej zodpovednosti sudcov v Českej republike za odlišnú, argumentujúc, že judikatúra Najvyššieho správneho súdu Českej republiky nie je pre disciplinárne senáty Slovenskej republiky záväzná a môže byť pre ich rozhodovanie len nepriamou inšpiráciou (!). Ďalej disciplinárny senát zdôraznil, že zodpovednosť jednotlivca, resp. sudcu je neoddeliteľne spätá s jeho vlastným konaním, ktoré musí naplniť znaky skutkovej podstaty príslušného disciplinárneho previnenia a teda, ak disciplinárne obvinený sudca ako člen senátu hlasoval za opätovné odmietnutie dovolania Uznesením, jeho konanie možno považovať za zavinené. Z uvedeného rozhodnutia vyplynul záver, že disciplinárna zodpovednosť sudcu je teda striktne individuálna, čo platí aj v prípadoch, ak je disciplinárne previnenie sudcu spojené s jeho účasťou na rozhodovaní ako jedného z členov senátu.

Za opodstatnené považoval disciplinárny senát osobitne zdôrazniť výnimočný charakter posudzovanej situácie, a teda, že *„uloženie disciplinárneho opatrenia za nerešpektovanie právneho názoru ústavného súdu dovolacím súdom, a pri senátnom rozhodovaní je vo vývoji disciplinárneho súdnictva podľa dostupných informácií disciplinárneho senátu na Slovensku rozhodnutím doteraz nerealizovaným."*[9]

Disciplinárne obvinenému sudcovi bola uložená najmiernejšia sankcia - opatrenie vo forme napomenutia. Vzhľadom na tento fakt by sa dalo konštatovať, že daný prípad svojou „precedentnou" povahou vytvoril priestor pre širšiu diskusiu o hraniciach vnútornej nezávislosti súdnictva.

Naopak, v rozhodnutí sp. zn. 32D/13/2021 zo dňa 07. novembra 2022 boli dve disciplinárne obvinené sudkyne oslobodené spod disciplinárneho návrhu napriek tomu, že Ústavný súd SR vo svojom Náleze sp. zn. II. ÚS 262/2019 identifikoval svojvôľu nimi vydaného uznesenia obsahujúceho právny názor, v ktorom bolo podľa Ústavného súdu SR možné badať až prvky zneužitia moci. Nález Ústavného súdu SR, ktorým bola vyslovená ústavná neudržateľnosť právneho názoru disciplinárne obvinených sudkýň (podotýkajúc, v právne jednoduchej veci) slúžil ako podklad pre návrh na disciplinárne konanie.

Jedna z disciplinárne obvinených sudkýň argumentovala slovami: *„mám za to, že sme rozhodli zákonne v súlade s českou judikatúrou"*.[10] Po vzore predchádzajúceho rozhodnutia sp. zn. 33D/17/2021 by sa dalo očakávať, že argumentačná línia disciplinárneho senátu bude v prípade nepriamej inšpirácie českou judikatúrou

[8] Rozhodnutie Najvyššieho správneho súdu sp. zn. 33D/17/2021, b. 38.

[9] Rozhodnutie Najvyššieho správneho súdu sp. zn. 33D/17/2021, b. 85.

[10] Rozhodnutie Najvyššieho správneho súdu sp. zn. 32D/13/2021, b. 60.

obdobná. No napriek skutočnosti, že disciplinárny senát rešpektoval Nález Ústavného súdu SR, svoje rozhodnutie implicitne založil na judikatúre Najvyššieho správneho súdu Českej republiky a Najvyššieho súdu Českej republiky. *„Podľa názoru Najvyššieho správneho súdu, nie je vylúčené, a to opäť bez akýchkoľvek pochybností aj s prihliadnutím na (...) uznesenia Najvyššieho súdu ČR (...),"* že sa daná vec dala interpretovať inak.[11]

Disciplinárny senát dospel k opačnému záveru ako Ústavný súd SR a vyslovil, že konanie disciplinárne obvinených sudkýň nedosahovalo takú intenzitu, na základe ktorej by ho bolo možné kvalifikovať ako závažné disciplinárne previnenie.[12] Za týmto účelom si taktiež vymedzil vlastné kritéria na posudzovanie svojvôle, čerpajúc (ne)priamo z českej judikatúry.[13] Na jednej strane disciplinárny senát síce rešpektoval rozhodnutie Ústavného súdu SR, avšak na strane druhej si pre účely posúdenia disciplinárnej zodpovednosti vymedzil kritériá, podľa ktorých hodnotil, či predmetné Uznesenie, ktoré vydali disciplinárne obvinené sudkyne predstavuje svojvoľné rozhodnutie odporujúce zákonu. Najmä *„v tomto smere Najvyšší správny súd našiel inšpiráciu v rozhodnutí disciplinárneho senátu Najvyššieho správneho súdu Českej republiky (...).*"[14] Okrem iného, aj na tomto základe disciplinárny senát uzavrel, že sa *„nejedná o svojvoľné rozhodnutie"*, čím disciplinárne obvinené sudkyne spod disciplinárneho návrhu oslobodil. Za použitia slov Najvyššieho správneho súdu Českej republiky uzavrel, *„že v predmetnej veci nejde o prípad, keď by súd „do neba volajúcim spôsobom" porušil zákon*."[15]

Záver

Z analýzy dotknutých rozhodnutí disciplinárnych senátov vyplýva rozpor v miere, do akej tieto disciplinárne senáty považovali českú judikatúru, či už za inšpiratívnu, ba až priam esenciálnu pre otázku vyvodenia disciplinárnej zodpovednosti sudcov vo veci posudzovania udržateľnosti právneho názoru.

---

[11] Rozhodnutie Najvyššieho správneho súdu sp. zn. 32D/13/2021, b. 92.

[12] Rozhodnutie Najvyššieho správneho súdu sp. zn. 32D/13/2021, b. 84: *„Ďalej je potrebné si uvedomiť, že pojmy „arbitrárnosť" a „svojvôľa" majú rôzny význam v konaní pred Ústavným súdom SR a v disciplinárnom konaní, pričom je nutné uviesť, že v konaní pred ústavným súdom sú tieto pojmy už judikatúrou ustálené a vyjadrujú v zásade vyššiu intenzitu pochybenia súdu, ktorá je potrebná pre možnosť konštatovania porušenia základného práva účastníka súdneho konania na spravodlivý proces."*

[13] Rozhodnutie Najvyššieho správneho súdu sp. zn. 32D/13/2021, b. 89 v spojení s b. 90: *„Disciplinárny senát rešpektuje rozhodnutie Ústavného súdu SR, avšak si na účely vyvodenia disciplinárnej zodpovednosti, sám vymedzil kritéria, na základe ktorých vyhodnocoval, či sporné uznesenie, je rozhodnutím svojvoľným, odporujúcim zákonu, ktoré v spojení s ďalším kumulatívnym znakom skutkovej podstaty v podobe spôsobenia značnej škody alebo obzvlášť závažného následku zakladá disciplinárnu zodpovednosť disciplinárne obvinených sudkýň. V tomto smere Najvyšší správny súd našiel inšpiráciu v rozhodnutí disciplinárneho senátu Najvyššieho správneho súdu Českej republiky (...).*"

[14] Rozhodnutie Najvyššieho správneho súdu sp. zn. 32D/13/2021, b. 90.

[15] Rozhodnutie Najvyššieho správneho súdu sp. zn. 32D/13/2021, b. 98.

Zatiaľ čo v prípade rozhodnutia sp. zn. 33D/17/2021 bola argumentácia českou judikatúrou pri zohľadňovaní výmery sankcie výslovne odmietnutá aj s poukazom na fakt, že disciplinárna zodpovednosť sudcu nie je závislá od toho či za obdobné previnenie je alebo nie je stíhaný iný sudca alebo či sa mu navrhol určitý trest.[16] V prípade rozhodnutia sp. zn. 32D/13/2021 možno identifikovať istú mechanickosť pri preberaní právnych názorov z českej judikatúry, ktorá bola autoritatívne uprednostňovaná. V danom rozhodnutí možno uvažovať o strate autonómie, čo sa posudzovania disciplinárnej zodpovednosti obvinených sudkýň týka.

Táto diskrepancia poukazuje na absenciu systematického a stabilného prístupu k nepriamej inšpirácii v oblasti disciplinárnej zodpovednosti sudcov.

Záverom možno uviesť, že na jednej strane dôslednejšie odkazovanie na zahraničnú judikatúru, najmä v právne a kultúrne príbuzných štátoch, akými Slovenská republika a Česká republika nepochybne sú, by mohlo prispieť k efektivizácii disciplinárnych konaní. Na strane druhej, selektívnosť aplikácie zahraničnej judikatúry, najmä, ak sa deje bez explicitného a transparentného odôvodnenia, oslabuje vierohodnosť a konzistentnosť rozhodovacej praxe disciplinárnych senátov.

Zoznam použitej literatúry

1. Rozhodnutie Najvyššieho správneho súdu sp. zn. 33D/17/2021 zo dňa 17. októbra 2022.
2. Rozhodnutie Najvyššieho správneho súdu sp. zn. 32D/13/2021 zo dňa 07. novembra 2022.
3. Dôvodová správa k zákonu č. 432/2021 Z. z. o disciplinárnom poriadku Najvyššieho správneho súdu Slovenskej republiky a o zmene a doplnení niektorých zákonov (disciplinárny súdny poriadok) [online]. [cit. 2025-14-04]. Dostupné na: https://www.epi.sk/dovodova-sprava/dovodova-sprava-k-zakonu-c-432-2021-z-z.htm.
4. NAÏS, A. – FLORENCE, C. – MORGANE, E. A comparative analysis of Disciplinary Systems for European judges and prosecutors [online]. Brussels: European judicial training network, 2012, 21 s. [cit. 2025-14-04]. Dostupné na: https://portal.ejtn.eu/Documents/Themis%202012/THEMIS%202012%20ERFURT%20DOCUMENT/Written%20paper%20France%203.pdf.
5. Uznesenie Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. IV. ÚS 565/2020 zo dňa 10. novembra 2020.
6. Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. II. ÚS 262/2019 zo dňa 28. apríla 2020.

[16] Rozhodnutie Najvyššieho správneho súdu sp. zn. 31D/4/2021, b. 43.

7. Guide on Article 6 of the European Convention on Human Rights. [online]. Council of Europe/European Court of Human Rights, 2013, 66 s. [cit. 2025-10-04]. Dostupné na: https://rm.coe.int/1680700aaf.
8. Rozhodnutie Najvyššieho správneho súdu sp. zn. 31D/4/2021 zo dňa 26. apríla 2022.

Kontaktné údaje
Mgr. Romana Koneracká
romana.koneracka@flaw.uniba.sk
Právnická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave
Katedra ústavného práva

PRÁVNA ÚPRAVA OCHRANY ZVIERAT V KONTEXTE JUDIKATÚRY SÚDNEHO DVORA EURÓPSKEJ ÚNIE

LEGAL REGULATION OF ANIMAL PROTECTION IN THE CONTEXT OF THE CASE LAW OF THE COURT OF JUSTICE OF THE EUROPEAN UNION

Petra Paľuchová[1]

Abstrakt: Príspevok sa venuje právnej regulácii ochrany zvierat na vnútornom trhu Európskej únie z pohľadu rozhodovacej praxe Súdneho dvora Európskej únie. Hoci únijná právna úprava v čl. 13 ZFEÚ uznáva, že zvieratá sú cítiace bytosti, primárne právo Únie ich rovnako poníma ako tovar. Príspevok tak analyzuje relevantné rozhodnutia Súdneho dvora Európskej únie, ktoré posledné roky formovali právnu ochranu zvierat v prípadoch týkajúcich sa zaobchádzania so zvieratami ako produktmi v rámci vnútorného trhu. Sústredí sa pritom na argumentáciu, ktorá bola využitá na riešenie konfliktu medzi ochranou zvierat a inými ľudskými záujmami. V závere sa príspevok tiež venuje možnému budúcemu smerovaniu ochrany zvierat v Európskej únii.

Kľúčové slová: welfare, vnútorný trh, judikatúra, cítiace bytosti

Abstract: The paper examines the legal regulation of animal protection in the internal market of the European Union from the perspective of the case law of the Court of Justice of the European Union. Although Article 13 of the TFEU recognises animals as sentient beings, EU primary law simultaneously classifies them as goods. The paper analyses relevant Court of Justice of the European Union rulings that have shaped legal animal protection in recent years, particularly in cases concerning the treatment of animals as products within the internal market. It focuses on the legal reasoning used to address conflicts between animal protection and other human interests. Finally, the paper also explores the potential future direction of animal protection in the European Union.

Key words: animal, welfare, internal market, case-law, sentient beings

[1] Katedra medzinárodného práva a medzinárodných vzťahov, Právnická fakulta, Univerzita Komenského v Bratislave

Úvod

Postavenie zvierat v rámci práva Európskej únie (ďalej aj len ako „***EÚ***" alebo len „***Únia***") je sporné a vyvoláva tak rôzne otázky. Únijná právna úprava poskytuje zvieratám istý stupeň právnej ochrany, avšak na jednej strane uznáva zvieratá ako cítiace bytosti, kým na strane druhej ich zároveň poníma ako tovar. Takýto rozpor pretrváva aj napriek pribúdajúcim národným aj nadnárodným iniciatívam zameraným na zlepšenie životných podmienok zvierat.

Idea ochrany zvierat je v únijnom práve najjasnejšie pretavená v čl. 13. Zmluvy o fungovaní Európskej únie[2] (ďalej aj len ako „***ZFEÚ***"), podľa ktorého „*Pri formulovaní a vykonávaní politiky Únie v oblasti poľnohospodárstva, rybného hospodárstva, dopravy, vnútorného trhu, výskumu a technologického rozvoja a kozmického priestoru berie Únia a členské štáty maximálny ohľad na požiadavky blaha zvierat ako cítiacich bytostí, pričom rešpektujú zákonné a správne ustanovenia a zvyky členských štátov týkajúce sa najmä náboženských rituálov, kultúrnych tradícií a regionálneho dedičstva*." Predmetné ustanovenie síce pri jeho prijatí vo forme Lisabonskej zmluvy predstavovalo z pohľadu vývoja únijného práva v oblasti ochrany zvierat dôležitý míľnik, ktorý bol odrazom meniaceho sa uvedomenia si postavenia zvierat v práve, nasledujúci text rovnakého právneho predpisu mu avšak, čo do obsahu, dá sa povedať, na prvý pohľad odporuje, keď v zmysle čl. 38 ZFEÚ poníma zvieratá ako (poľnohospodárske) produkty.[3]

Z dikcie cit. čl. 13 ZFEÚ priamo vyplýva, že blaho zvierat (ich ochrana, resp. povinnosť zabezpečiť im minimálne a vhodné podmienky pre život) je zohľadňovaná pri vykonávaní iných politík únie týkajúcich sa vnútorného trhu, poľnohospodárstva či výskumu.

V primárnom práve EÚ tak napriek doposiaľ prijatej právnej úprave stále neexistuje priamy právny základ pre prijímanie opatrení v oblasti ochrany zvierat, ktorá zostáva naviazaná na ostatné únijné politiky. Rozsah poskytnutia ochrany zvieratám v tom-ktorom prípade je tak predmetom rozhodovacej činnosti Súdneho dvora Európskej únie (ďalej aj len ako „***SDEÚ***" alebo len „***Súdny dvor***").

Nasledujúci text prekladaného príspevku sa bude preto zameriavať na otázku, ako SDEÚ v rámci svojej rozhodovacej praxe vyvažuje ochranu zvierat a iné záujmy

---

[2] Konsolidované znenie Zmluvy o fungovaní Európskej únie, Ú. v. EÚ C 326, 26.10.2012.

[3] K tomu bližšie v: PAĽUCHOVÁ, P. Úloha Európskej únie v zabezpečovaní dobrých životných podmienok zvierat. In: SVÁK, J. a kol. Právny štát ako hodnota chránená v európskom nadnárodnom priestore, 2024. s. 225-228. V zmysle čl. 38 ods. 1 ZFEÚ pojem „poľnohospodársky výrobok" zahŕňa výrobky rastlinnej a živočíšnej výroby a rybného hospodárstva, ako aj výrobky po prvotnom spracovaní, ktoré s týmito výrobkami bezprostredne súvisia. Konkrétne ustanovenia zamerané na ochranu zvierat sú tak, v podstate paradoxne, obsahom ustanovení o poľnohospodárstve a rybnom hospodárstve (Hlava III ZFEÚ) a nie súčasťou ustanovení o ochrane životného prostredia (Hlava XX ZFEÚ).

spoločnosti. Osobitná pozornosť bude venovaná tomu, ako Súdny dvor rieši konflikty medzi požiadavkami na ochranu zvierat a uplatňovaním práv či slobôd jednotlivcov, napríklad v oblasti podnikania, náboženskej slobody alebo ochrany verejného zdravia. V rámci analýzy bude začlenená aj aktuálna problematika výskytu slintačky a krívačky v EÚ, ako príklad súčasných výziev spojených s ochranou zdravia zvierat a verejným záujmom. V neposlednom rade sa príspevok zameria na argumentáciu Súdneho dvora a jej dopad na formovanie právnej úpravy v oblasti ochrany zvierat na vnútornom trhu Európskej únie.

Stručne k právnej úprave ochrany zvierat v únijnom práve

Hoci bol vývoj a praktické uplatňovanie právnej úpravy v oblasti ochrany zvierat v únijnom práve predmetom skoršej práce autorky[4] na účely ďalšieho textu príspevku sa javí nevyhnutné sa aspoň v krátkosti pristaviť pri základných východiskách únijnej právnej úpravy v tejto oblasti.

Ako príspevok uvádza vyššie v texte, ochrana zvierat načrtnutá v čl. 13 ZFEÚ je v súčasnosti obsahom ustanovení o spoločnej poľnohospodárskej politike Únie v rámci ZFEÚ, a to v zmysle čl. 38 ZFEÚ.

Oblasť ochrany zvierat je v rámci únijnej právnej úpravy rozvinutá len v takej miere, v akej má Únia právomoc zasahovať do regulácie poľnohospodárskeho trhu a v akom za účelom zabezpečenia spravodlivej hospodárskej súťaže medzi podnikateľskými subjektmi na trhu EÚ tieto pravidlá harmonizuje.[5] Základ právnej úpravy v tejto oblasti tak možno nájsť v čl. 43 a čl. 114 ZFEÚ, ktoré za účelom zabezpečenia riadneho fungovania vnútorného trhu EÚ umožňujú prijímanie opatrení potrebných na vykonávanie spoločnej poľnohospodárskej politiky a aproximáciu právnych predpisov v rámci členských štátov.

V rámci existujúcej sekundárnej únijnej právnej úpravy v oblasti ochrany zvierat bolo prijatých niekoľko sekundárnych právnych aktov,[6] ktoré sú, možno povedať,

---

[4] Pozri bližšie: PAĽUCHOVÁ, P. Úloha Európskej únie v zabezpečovaní dobrých životných podmienok zvierat. In: SVÁK, J. a kol. Právny štát ako hodnota chránená v európskom nadnárodnom priestore, 2024.

[5] Čl. 40 ZFEÚ. Pozri aj: DI CONCETTO, A. The Double-Edged Sword: International Law and Its Effects on EU Farm Animal Welfare Legislation. In: Global Journal of Animal Law, vol. 10, n. 2 (2022), s. 9.

[6] Možno spomenúť: (***i***) Smernicu Rady 98/58/EC z 20. júla 1998 o ochrane zvierat chovaných na hospodárske účely, (***ii***) Smernicu Rady 1999/74/ES z 19. júla 1999 ustanovujúca minimálne normy na ochranu nosníc, (***iii***) Nariadenie Rady (ES) č. 1/2005 z 22. decembra 2004 o ochrane zvierat počas prepravy a s ňou súvisiacich činností a o zmene a doplnení smerníc 64/432/EHS a 93/119/ES a nariadenia (ES) č. 1255/97, (***iv***) Smernicu Rady 2007/43/ES z 28. júna 2007 , ktorou sa stanovujú minimálne pravidlá ochrany kurčiat chovaných na produkciu mäsa, (***v***) Smernicu Rady 2008/119/ES z 18. decembra 2008 , ktorou sa stanovujú minimálne normy na ochranu teliat, (***vi***) Smernicu Rady 2008/120/ES z 18. decembra 2008 , ktorou sa stanovujú minimálne normy na ochranu ošípaných, ako aj (***vii***) Nariadenie Rady (ES) č. 1099/2009 z 24. septembra 2009 o ochrane zvierat počas usmrcovania.

prepracovanejšou únijnou úpravou medzinárodnoprávnej regionálnej úpravy prijatej na pôde Rady Európy,[7] ktorú EÚ ako zmluvná strana prijímala s cieľom harmonizácie vnútorného trhu v oblasti poľnohospodárskej výroby.[8]

Ochrana zvierat ako súčasť legitímneho cieľa verejného záujmu vis-à-vis ochrana iných záujmov a práv jednotlivcov

Vyššie načrtnutý cieľ pri prijatí menovaných aktov bol potvrdený aj zo strany SDEÚ. V prípade *Jippes*[9] mal tento prvú príležitosť[10] hlbšie rozpracovať postavenie ochrany zvierat v únijnom práve.

Úvodom je potrebné poznamenať, že rozsudok vo veci *Jippes* nevychádzal z teraz platnej únijnej právnej úpravy, ale z *Deklarácie o ochrane a starostlivosti o zvieratá* (Deklarácia č. 24) ako prílohy k Maastrichtskej zmluve,[11] *Protokolu o ochrane a dobrých životných podmienkach zvierat* (1999) (Protokol č. 10) prijatom ako súčasť Amsterdamskej zmluvy,[12] a o. i. aj z Európskeho dohovoru o ochrane zvierat chovaných pre hospodárske účely.[13]

---

[7] Ide o nasledovné dohovory: (***i***) Európsky dohovor o ochrane zvierat počas medzinárodnej prepravy (ETS č. 065, resp. jej revidované znenie ETS č. 193), (***ii***) Európsky dohovor o ochrane zvierat chovaných pre hospodárske účely (ETS č. 087) a (***iii***) Európsky dohovor o ochrane jatočných zvierat (ETS č. 102).

[8] DI CONCETTO, A. The Double-Edged Sword: International Law and Its Effects on EU Farm Animal Welfare Legislation. In: Global Journal of Animal Law, vol. 10, n. 2 (2022), s. 9. K tomu pozri tiež: VOMÁČKA, V. Animal welfare before the Court of Justice of the European Union. In: ERA Forum, Vol. 20 (2020), s. 692.

[9] Rozsudok Súdneho dvora z 12. júla 2001 vo veci Jippes a i., C-189/01, ECLI:EU:C:2001:420. Bod 73.

[10] V predchádzajúcich prípadoch sa otázkam súvisiacim so zvieratami Súdny dvor nevyhýbal, avšak nešiel do zakotvenia ochrany zvierat v práve EÚ do hĺbky no sústredil sa skôr na ostatné politiky a otázke, popri ktorých bola pozornosť parciálne venovaná aj ochrane zvierat. Možno sa v tejto súvislosti zmieniť napríklad o prípade, kedy Spojené kráľovstvo spochybnilo právomoc EÚ prijať pravidlá týkajúce sa dobrých životných podmienok sliepok – nosníc. SDEÚ sa ale vyslovil, že tieto pravidlá prijalo Spoločenstvo s cieľom harmonizovať podmienky hospodárskej súťaže. SDEÚ týmto spôsobom zdôraznil skutočný zámer prijatia právnych predpisov v oblasti ochrany, resp. zabezpečenia dobrých životných podmienok zvierat. K tomu pozri: Rozsudok Súdneho dvora z 23. februára 1988 vo veci Spojené kráľovstvo Veľkej Británie a Severného Írska proti Rade Európskych spoločenstiev, C-131/86, ECLI:EU:C:1988:86. Bod 26.

[11] Zmluva o Európskej únii Ú. v. EÚ C 191, 29.7.1992. Text spomínanej deklarácia nemal právne záväzný charakter, no politicky apeloval na príslušné únijné orgány, ako aj členské štáty, aby pri tvorbe a vykonávaní právnych predpisov Spoločenstva v otázkach zaobchádzania so zvieratami upriamili pozornosť aj na požiadavky na dobré životné podmienky zvierat.

[12] Amsterdamská zmluva Ú. v. EÚ C 340, 10.11.1997. K tomu bližšie v: PAĽUCHOVÁ, P. Úloha Európskej únie v zabezpečovaní dobrých životných podmienok zvierat. In: SVÁK, J. a kol. Právny štát ako hodnota chránená v európskom nadnárodnom priestore, 2024. s. 225. Rozsudok Súdneho dvora z 12. júla 2001 vo veci Jippes a i., C-189/01, ECLI:EU:C:2001:420, bod 27.

[13] Ku ktorému EÚ pristúpila. K tomu pozri: Rozhodnutie Rady z 19. júna 1978 o uzavretí Európskeho dohovoru o ochrane hospodárskych zvierat, Ú. v. ES L 323, 17.11.1978, s. 12-13.

Zrkadlovo k udalostiam dnešných dní, spočíval prípad vo veci *Jippes* v právnom spore súvisiacom s pandémiou slintačky a krívačky, ktorá v roku 2001 sužovala Európu. V snahe zastaviť šírenie tejto choroby prijala EÚ Smernicu Rady z 18. novembra 1985, ktorou sa zavádzajú opatrenia spoločenstva na kontrolu slintačky a krívačky.[14] V zmysle čl. 4 ods. 1 táto smernica požadovala, aby členské štáty zabezpečili, aby v prípade, že sa v hospodárstve vyskytne jedno alebo viac zvierat podozrivých z nákazy alebo z nakazenia slintačkou a krívačkou, bolo okamžite vykonané úradné vyšetrenie, ktoré potvrdí alebo vylúči prítomnosť slintačky a krívačky, a najmä, aby úradný veterinárny lekár odobral alebo nechal odobrať príslušné vzorky na laboratórne vyšetrenie, pričom v zmysle ods. 2 cit. ustanovenia smernice sa môže pôsobnosť opatrení rozšíriť podľa ods. 1 aj na bezprostredne susediace podniky. Predmetná smernica ďalej v čl. 5 ods. 2 ale striktnejšie ustanovovala, že len čo sa potvrdí, že sa v podniku nachádza čo i len jedno zviera, u ktorého boli zistené príznaky zodpovedajúce slintačke a krívačke, nariadi príslušný úrad v členskom štáte, kde je zakázané očkovanie, aby boli všetky zvieratá v podniku pod úradným dohľadom na mieste porazené spôsobom, ktorý zabráni akémukoľvek šíreniu tohto vírusu. Aj v tomto prípade mohli byť tieto opatrenia rozšírené aj na bezprostredne susediace podniky.

Pani *Jippes* bola chovateľkou malého počtu hospodárskych zvierat, ktoré avšak nechovala pre úžitok, ale len ako hobby. Ešte v rámci vnútroštátneho konania pani *Jippes* napadla zákaz očkovania tvrdiac, že takáto právna úprava je v rozpore so všeobecnou zásadou práva Spoločenstva, podľa ktorej sa majú prijať všetky vhodné opatrenia na zabezpečenie dobrých životných podmienok zvierat a tak zaručiť, aby zvieratá neboli zbytočne vystavované bolesti alebo utrpeniu a aby neutrpeli zbytočnú ujmu. Tvrdila pritom, že táto zásada môže byť prekonaná len v prípade absolútnej nevyhnutnosti, a teda, že dotknuté ustanovenia smernice sú s touto zásadou v priamom rozpore. Prípad sa dostal až pred Súdny dvor, ktorý v danej veci zaujal stanovisko, v ktorom takúto argumentáciu žalobkyne zamietol. SDEÚ rozhodol, že vyššie spomínaný Protokol o ochrane zvierat totiž nevymedzil žiadne nové dôležité zásady európskeho práva, ktoré by boli priaznivé pre zvieratá, ale len kodifikoval staré už predtým platné zásady. SDEÚ zdôraznil, že záväzok zabezpečenia dobrých životných podmienok zvierat nebol v tom čase súčasťou cieľov primárneho únijného práva. Ako Protokol, tak ani Deklarácia č. 24, ktorá mu predchádzala, takúto zásadu do únijného práva nevnášala. Tvrdenú všeobecnú zásadu nebolo podľa Súdneho dvora možné vyvodiť ani zo spomínaného Európskeho dohovoru o ochrane zvierat počas medzinárodnej prepravy, nakoľko tento rovnako neukladal žiadnu jasnú, presne definovanú a neobmedzenú povinnosť.

---

[14] Smernica Rady z 18. novembra 1985, ktorou sa zavádzajú opatrenia spoločenstva na kontrolu slintačky a krívačky (85/511/EHS), Ú. v. EÚ L 315, 26.11.1985, s. 11-18.

Namiesto potvrdenia všeobecnej zásady zabezpečenia dobrých životných podmienok zvierat SDEÚ konštatoval, že dobré životné podmienky zvierat sú *len* verejným záujmom, ktorý by inštitúcie mali zohľadňovať pri výkone svojej regulačnej právomoci. Takúto požiadavku verejného záujmu by podľa Súdneho dvora bolo možné posudzovať prostredníctvom proporcionality prijatého opatrenia.

Závery Súdneho dvora boli avšak na verejnosti vnímané ako sklamanie, nakoľko oslabovali význam Protokolu o ochrane zvierat, ktorý ako prvý v primárnom práve zaviedol pravidlo zohľadňovania dobrých životných podmienok zvierat a blaha zvierat ako cítiacich bytostí v oblastiach poľnohospodárstva, dopravy, vnútorného trhu a výskumu a tým jeho text odrážal meniaci sa postoj Únie k zvieratám,[15] ktorý avšak, možno povedať, v tom čase Súdny dvor svojimi závermi nepotvrdil.

Ochrana zvierat tak ostala na rovnakej, prakticky deklaratórnej úrovni, ako tomu bolo aj pred prijatím ustanovení o hodnote zvierat a potrebe ich ochrany ako cítiacich bytostí pri tvorbe a vykonávaní politík, ktoré sa predmetom ich regulácie s otázkou ochrany zvierat prekrývajú. Pre úplnosť možno dodať, že SDEÚ sa tak ani v tomto prípade neodchýlil od svojich záverov v skôr prejednávaných prípadoch. K obdobnému záveru totiž Súdny dvor prišiel pre príklad v prípade vo veci *The Queen/Minister of Agriculture, Fisheries and Food, ex parte Compassion in World Farming*,[16] kde posudzoval možné obmedzenie voľného pohybu tovaru z dôvodu ochrany zvierat podľa Smernice Rady z 19. novembra 1991, ktorou sa stanovujú minimálne požiadavky na ochranu teliat (91/629/EHS), pričom Súdny dvor uviedol, že ustanovenia chrániace zvieratá neukladajú žiadne jasné, presne definované a bezvýhradné povinnosti, ktoré by nevyžadovali žiadnu ďalšiu implementáciu členskými štátmi. Ochranou zvierat a dovolenými výnimkami z voľného pohybu tovaru sa SDEÚ zaoberal napríklad aj v prípade vo veci *Andibel*, kde potvrdil, záujem, ktorý má Spoločenstvo na zdraví a ochrane zvierat a pripomenul, že zákazy alebo obmedzenia odôvodnené najmä ochranou zdravia a života ľudí a zvierat, pod podmienkou, že tieto zákazy a obmedzenia nepredstavujú prostriedky svojvoľnej diskriminácie alebo skrytého obmedzovania obchodu medzi členskými štátmi sa nevylučujú, pričom rozhodol, že ochrana zdravia a života zvierat je základnou

[15] MARTINEZ, J. – VON NOLTING, C. Review: "Animal welfare" – A European concept. In: Animal. The international journal of animal biosciences, vol. 17, n. 4 (2023), s. 3. Pozri tiež: VOMÁČKA, V. Animal welfare before the Court of Justice of the European Union. In: ERA Forum, Vol. 20 (2020), s. 693. LUDWIG, R. – O'GORMAN, R. A Cock and Bull Story? — Problems with the Protection of Animal Welfare in EU Law and Some Proposed Solutions. In: Journal of Environmental Law, vol. 20, n. 3 (2008), s. 363 – 368.

[16] Rozsudok Súdneho dvora z 19. marca 1998 vo veci The Queen proti Minister of Agriculture, Fisheries and Food, ex parte Compassion in World Farming Ltd., C-1/96, ECLI:EU:C:1998:113, bod 34.

požiadavkou práva Spoločenstva.[17] Rovnaký záver o absencii všeobecnej zásady ochrany zvierat, resp. bezvýhradnej povinnosti ochrany zvierat bol konštatovaný zo strany Súdneho dvora aj v rozsudku vo veci *Viamex*. Predmetný prípad sa zaoberal pravidlami uplatňovania režimu vývozných náhrad pre dovozcov tovaru, ktoré mu v danom prípade neboli poskytnuté z dôvodu, že dovozca nedodržal čas odpočinku pri preprave zvierat, ktorá bola podmienkou pre vyplatenie náhrady. SDEÚ ale opätovne pripomenul, že ochrana blaha zvierat predstavuje, ako bolo uvedené vyššie, prinajmenšom legitímny cieľ všeobecného záujmu, ktorého význam sa prejavil najmä v prijatí Protokolu o ochrane a blahu zvierat, ako aj v podpísaní Európskeho dohovoru o ochrane zvierat počas medzinárodnej prepravy a význam tohto cieľa sa tiež odráža v Deklarácii č. 24 o ochrane zvierat. Hoci nejde o všeobecnú zásadu práva EÚ, Súdny dvor sa vyslovil, že sledovanie cieľov spoločnej poľnohospodárskej politiky nemôže obchádzať požiadavky verejného záujmu, akými sú ochrana zdravia a života zvierat, teda požiadavky, ktoré musia inštitúcie Spoločenstva brať pri výkone svojich právomocí a najmä v rámci spoločnej organizácie trhu do úvahy.[18]

Koncept jedného zdravia a ochrana zvierat a verejného zdravia v súčasnej Európe

Ani vo svetle v súčasnosti platnej právnej úpravy sa Súdny dvor od svojej predošlej rozhodovacej činnosti však vo väčšine prípadov neodkláňa a ochranu zvierat ponecháva na zohľadnenie ako legitímneho cieľa verejného záujmu, ktorý má byť braný na zreteľ pri prijímaní a vykonávaní iných politík tak, ako to stanovuje spomínaný čl. 13 ZFEÚ. Tak, hoci mal tento, ako Sowery prízvukuje pozmeniť nazeranie na koncept dobrých životných podmienok zvierat v práve EÚ, v realite sa tak vo veľkej miere neudialo a otázka ochrany zvierat je nevyhnutne spätá s ich vnímaním ako produktov podľa ZFEÚ.[19] Keďže dikcia čl. 13 zostala veľmi podobná textu spomínaného Protokolu o ochrane zvierat, nie je podľa Vomáčku prekvapivé,

[17] Rozsudok Súdneho dvora z 19. júna 2008 vo veci Nationale Raad van Dierenkwekers en Liefhebbers VZW a Andibel VZW proti Belgische Staat, C-219/07, ECLI:EU:C:2008:353, bod. 27, 28. Pozri tiež: Rozsudok Súdneho dvora z 11. mája 1999 vo veci Wilfried Monsees proti Unabhängiger Verwaltungssenat für Kärnten, C-350/97, ECLI:EU:C:1999:242, bod 24.

[18] Rozsudok Súdneho dvora z 17. januára 2008 v spojených veciach Viamex Agrar Handels GmbH (C-37/06) a Zuchtvieh-Kontor GmbH (ZVK) (C-58/06) proti Hauptzollamt Hamburg-Jonas, C-37/06 a C-58/06, ECLI:EU:C:2008:18, bod 22, 23. Súdny dvor odkázal pritom aj na svoju skoršiu rozhodovaciu činnosť, kde už predtým niekoľkokrát konštatoval záujem, ktorý má Spoločenstvo na zdraví a ochrane zvierat (Rozsudok Súdneho dvora z 1. apríla 1982 v spojených veciach Gerrit Holdijk a iní (141 až 143/81), C-141/81, ECLI:EU:C:1982:122, bod 13 a vyššie spomínaný Rozsudok Súdneho dvora z 23. februára 1988 vo veci Spojené kráľovstvo Veľkej Británie a Severného Írska proti Rade Európskych spoločenstiev, C-131/86, ECLI:EU:C:1988:86, bod 17).

[19] SOWERY, K. Sentient Beings and Tradable Products: The Curious Constitutional Status of Animals Under Union Law. In: Common Market Law Review, vol. 55, n. 1 (2018).

že Súdny dvor zastáva taký názor na postavenie požiadaviek na dobré životné podmienky zvierat v práve Európskej únie, aký zastáva.[20] V tom zmysle tak aj v historicky novších prípadoch vo veciach *Schaible*[21] a *Zuchtvieh-Export*[22] SDEÚ znova raz *len* potvrdil, že ciele v oblasti dobrých životných podmienok zvierat predstavujú legitímne ciele vo verejnom záujme, ktoré sa sledujú právnymi predpismi Únie. Presadzovanie dobrých životných podmienok zvierat tak napriek, dá sa povedať, voľne poňatej dikcii ustanovenia čl. 13 ZFEÚ neprekračuje ani v dnešnej dobe požiadavky a iné záujmy sledované pri prijímaní opatrení v taxatívne vymedzených oblastiach v tomto článku.

Aj v súčasnosti, v kontexte aktuálneho prepuknutia slintačky a krívačky v Európe (Slovenskú republiku nevynímajúc), sa otázka ochrany zvierat ako legitímneho cieľa verejného záujmu opäť dostáva do popredia. Výrazne pritom rezonuje práve cezhraničný rozmer tejto problematiky, nakoľko je nepochybné, že opatrenia prijaté alebo neprijaté v jednom členskom štáte (napr. usmrcovanie infikovaných zvierat) sa v praxi prejavia aj na území susedného štátu, a to najmä v pohraničných oblastiach.

Právne východisko v rámci harmonizovanej právnej úpravy medzi štátmi možno v súčasnosti nájsť v Nariadení Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2016/429 z 9. marca 2016 o prenosných chorobách zvierat a zmene a zrušení určitých aktov v oblasti zdravia zvierat,[23] ktoré slúži ako všeobecný právny rámec pre prijímanie opatrení, pričom podrobné pravidlá prevencie a kontroly chorôb (ako je slintačka a krívačka) sú uvedené v Delegovanom nariadení Komisie (EÚ) 2020/687 zo 17. decembra 2019, ktorým sa dopĺňa nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2016/429, pokiaľ ide o pravidlá prevencie a kontroly určitých chorôb zo zoznamu.[24] Čl. 12 tohto delegovaného nariadenia stanovuje povinnosť usmrtiť všetky infikované a potencionálne infikované zvieratá po úradnom potvrdení výskytu ohniska choroby, aby sa zabránilo šíreniu ochorenia.

Takéto opatrenia, hoci sú legitímne z hľadiska ochrany verejného zdravia a zabezpečenia potravinovej bezpečnosti štátu do budúcna,[25] predstavujú výrazný zásah do základných práv, *in concreto* vlastníckeho práva garantovaným na vnútroštátnej úrovni, no nemenej únijnou či medzinárodnoprávnou úpravou.

---

[20] VOMÁČKA, V. Animal welfare before the Court of Justice of the European Union. In: ERA Forum, Vol. 20 (2020), s. 695.

[21] Rozsudok Súdneho dvora zo 17. októbra 2013 vo veci Herbert Schaible proti Land Baden-Württemberg, C-101/12, ECLI:EU:C:2013:661.

[22] Rozsudok Súdneho dvora zo 23. apríla 2015 vo veci Zuchtvieh-Export GmbH proti Stadt Kempten, C-424/13, ECLI:EU:C:2015:259.

[23] Ú. v. EÚ L 84, 31.3.2016, s. 1 – 208.

[24] Ú. v. EÚ L 174, 3.6.2020, s. 64 – 139.

[25] Ak vychádzame z predpokladu, že porážkou zvierat sa predíde šíreniu choroby a následnej povinnosti usmrtiť ešte väčšie množstvo dobytka.

V danom kontexte však ťažko pochybovať o primeranosti zásahu vzhľadom na závažnosť verejného záujmu, ktorý je ním sledovaný. Akákoľvek ochrana zvierat ako legitímny cieľ verejného záujmu v tomto prípade ustupuje nevyhnutnosti chrániť verejné zdravie a zabezpečiť potravinovú bezpečnosť, ktoré v danej situácii nepochybne hrajú prím.
Možnosť polemiky by mohla vzniknúť v prípade zvierat, ktoré nie sú infikované, no potenciálne, avšak nie nevyhnutne, by mohli byť, kde sa otvára otázka proporcionality zásahu do práv chovateľov a ochrany zvierat, keďže preventívne usmrcovanie zdravých jedincov môže byť v rozpore so zásadou minimalizácie zásahu. Mnohé medzinárodnoprávne dokumenty ale poukazujú na vzájomnú prepojenosť ľudského zdravia, zdravia (resp. životných podmienok) zvierat a kvality životného prostredia. V rámci univerzálneho medzinárodnoprávneho hľadiska možno spomenúť napr. Akčný plán *„jedno zdravie"* (2022 – 2026),[26] ktorý je založený na myšlienke, že zmena v zdraví zvierat zvyšuje riziko zdravia ľudí. Z regionálneho hľadiska možno spomenúť rovnako nazvaný prístup EÚ *„Jedno zdravie"* (angl. *One Health*), ktorý rovnako uznáva vzájomnú prepojenosť ľudského zdravia a zdravia zvierat a obsahovo nadväzuje na spomínaný univerzálny prístup z prostredia OSN.[27] Vzhľadom na koncept jednotného zdravia je v prípade prenosných ochorení, ako je slintačka a krívačka, preto oprávnené zohľadňovať aj potenciálne riziko šírenia nákazy.

Zmena v prístupe k ochrane zvierat v Únii a globalizácia európskej právnej úpravy

Naproti vyššie uvedenému ukázal Súdny dvor v niektorých prípadoch aj o dosť otvorenejší či pokrokovejší prístup k ochrane zvierat, ktorý viedol k rozšíreniu dôsledkov európskych pravidiel ochrany zvierat až za hranice EÚ, resp. európskeho kontinentu.
Jedným z prvých významných príkladov, kde sa SDEÚ uchýlil k progresívnejšiemu prístupu k ochrane zvierat, je oblasť kozmetického priemyslu.
Kozmetický priemysel patrí medzi najziskovejšie na svete a je zrejmé, že európske pravidlá uvádzania kozmetických výrobkov na trh sa zásadne líšia od čínskych, najmä v oblasti testovania na zvieratách. Zatiaľ čo v EÚ je testovanie kozmetiky na zvieratách vo všeobecnosti zakázané, v Číne je v niektorých prípadoch stále povinné,

[26] Tento bol prijatý v rámci spolupráce medzi Organizáciou OSN pre výživu a poľnohospodárstvo, Programom OSN pre životné prostredie, Svetovou zdravotníckou organizáciou a Svetovou organizáciou pre zdravie zvierat. WHO. One health joint plan of action (2022–2026): working together for the health of humans, animals, plants and the environment, 2022. Rím: World Health Organisation, 2022. [online]. Dostupné z: https://iris.who.int/bitstream/handle/10665/363518/9789240059139-eng.pdf?sequence=1.
[27] K tomu pozri: Oznámenie Komisie Rade a Európskemu parlamentu. Európsky akčný plán „jedno zdravie" proti antimikrobiálnej rezistencii (AMR) z 29. júna 2017, COM/2017/0339 final.

čo vedie k významným rozdielom v regulácii uvádzania takýchto výrobkov na trh a v povinnostiach výrobcov a iných podnikateľov v tejto oblasti. Právny základ únijného zákazu možno nájsť v čl. 18 Nariadenia Európskeho parlamentu a Rady (ES) č. 1223/2009 z 30. novembra 2009 o kozmetických výrobkoch.[28] Na prvý pohľad sa regulácia uvádzania kozmetických výrobkov na trh nezameriava primárne na ochranu zvierat, ale predovšetkým na zabezpečenie ochrany zdravia spotrebiteľov. K uvedenému vnímaniu sa ale vyjadril SDEÚ v rozsudku vo veci *European Federation for Cosmetic Ingredients,*[29] kde poukázal na skutočnosť, že predmetné nariadenie obsahuje aj pravidlá, ktorých cieľom je zaviesť určitú úroveň ochrany zvierat v kozmetickom odvetví, ktorá prevyšuje ochranu existujúcu v iných odvetviach. Zo znenia odôvodnení 38 až 42, ako aj 45 a 50 tohto nariadenia totiž vyplýva, že normotvorca Únie chcel zohľadniť dobré životné podmienky zvierat najmä aktívnou podporou používania alternatívnych metód, pri ktorých sa nevyužívajú zvieratá na zaistenie bezpečnosti výrobkov v kozmetickom odvetví, ktorá by mala byť širšia ako v ostatných odvetviach. V zmysle preambuly nariadenia možno konštatovať, že bezpečnosť zložiek používaných v kozmetickom priemysle je postupne nahrádzané alternatívami s cieľom dosiahnuť najvyšší možný stupeň ochrany zvierat.

Súdny dvor konštatoval, že právo EÚ poskytuje ochranu európskemu trhu pred kozmetickými výrobkami, ktoré obsahujú zložky testované na zvieratách. Ak sa takéto testovanie uskutočnilo mimo územia Únie s cieľom uviesť výrobok na trh v tretích krajinách a výsledky týchto testov boli použité na preukázanie bezpečnosti výrobku, môže byť jeho uvedenie na trh v rámci EÚ zakázané.

Generálny advokát Bobek v tomto prípade dokonca výslovne poukázal na veľmi pravdepodobný scenár, kedy by sa výrobky testované mimo európskych hraníc mohli dostať na jeho vnútorný trh.[30] V praxi mal zákaz uvádzania výrobkov testovaných na zvieratách na trh EÚ výrazný dopad na výrobcov z krajín mimo Únie. Napríklad najväčšia japonská kozmetická spoločnosť Shiseido oznámila, že ukončí testovanie kozmetických a kvázi farmaceutických výrobkov na zvieratách.[31]

V tejto súvislosti tak možno zhrnúť, že je nepochybné, že právna úprava v tejto oblasti a o to viac predmetné rozhodnutie Súdneho dvora rozšírilo európske normy ochrany zvierat aj mimo európskeho kontinentu, čím nepriamo primälo výrobcov

[28] Ú. v. EÚ L 342, 22.12.2009, s. 59 – 209.

[29] Rozsudok Súdneho dvora z 21. septembra 2016 European Federation for Cosmetic Ingredients proti Secretary of State for Business, Innovation and Skills a Attorney General, C-592/14, ECLI:EU:C:2016:703.

[30] Návrh generálneho advokáta zo 17. marca 2016 vo veci European Federation for Cosmetic Ingredients proti Secretary of State for Business, Innovation and Skills a Attorney General, C-592/14, ECLI:EU:C:2016:179, bod 42.

[31] K tomu bližšie: VOMÁČKA, V. Animal welfare before the Court of Justice of the European Union. In: ERA Forum, Vol. 20 (2020), s. 702.

z tretích krajín prispôsobiť svoje výrobné postupy európskym štandardom ochrany zvierat.

Zmena v prístupe k ochrane zvierat v Únii a hranice náboženskej slobody

V rámci tohto postupného posunu je nevyhnutné poukázať aj na najpokrokovejší prístup Súdneho dvora pri vyvažovaní ľudských práv a práv zvierat, a to najmä v súvislosti s recentným rozhodnutím súvisiacim s náboženskou slobodou.
V decembri 2020 SDEÚ v prípade vo veci *Centraal Israëlitisch Consistorie van België a i.* rozhodol, že členské štáty EÚ môžu slobodne zakázať porážku bez omráčenia.[32] Predmetom konania bolo zodpovedanie prejudiciálnej otázky belgického ústavného súdu týkajúcej sa súladnosti flámskych a valónskych právnych predpisov, ktoré vyžadovali, aby všetky zvieratá zabíjané na ľudskú spotrebu boli pred zabitím omráčené. Židovské a moslimské komunity sa totiž usilovali o zrušenie právnych predpisov, pričom tvrdili, že porušujú ich náboženskú slobodu (zabíjať zvieratá v súlade s ich stravovacími pravidlami), ako ju čl. 10 Charty základných práv Európskej únie (ďalej aj len ako „***Charta***")[33] a čl. 9 Európskeho dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd (ďalej aj len ako „***Dohovor***").[34] SDEÚ avšak vo svojom rozsudku uznal zásadný význam ochrany zvierat pri porážaní bez ohľadu na účel porážky a zdôraznil, že ani náboženská porážka nie je dnes výnimkou, pri ktorej by nebolo treba brať ohľad na normy týkajúce sa dobrých životných podmienok zvierat. Odôvodnenie súdu vychádzalo okrem iného z rastúceho spoločenského a legislatívneho záujmu o dobré životné podmienky zvierat. SDEÚ sa vyslovil, že sloboda náboženstva skrz rituálnu porážku sa musí taktiež vykladať v tomto vyvíjajúcom sa kontexte. SDEÚ poznamenal, že podobne ako Dohovor je Charta živým nástrojom, ktorý sa musí vykladať podľa súčasných podmienok a prevládajúcich myšlienok v demokratických štátoch, čo zahŕňa aj zohľadnenie zmien v spoločenských hodnotách a právnych predpisoch v členských štátoch. Keďže súčasné demokratické spoločnosti čoraz viac kladú dôraz na dobré životné podmienky zvierat, tieto spoločenské zmeny môžu odôvodniť zvýšené zohľadnenie ochrany zvierat pri rituálnej porážke, čím sa posilní proporcionalita príslušných právnych predpisov. Súdny dvor teda zdôraznil, že belgický zákonodarca neprekročil mieru voľnej úvahy, ktorú právo EÚ priznáva členským štátom, pokiaľ ide o potrebu zosúladiť článok 10 ods. 1 Charty s článkom 13 ZFEÚ.[35]

---

[32] Rozsudok Súdneho dvora zo 17. decembra 2020 vo veci Centraal Israëlitisch Consistorie van België a i., C-336/19, ECLI:EU:C:2020:1031.
[33] Charta základných práv Európskej únie, Ú. v. EÚ C 202, 7.6.2016, s. 389-405. čl. 10.
[34] Dohovor, čl. 9.
[35] Rozsudok Súdneho dvora zo 17. decembra 2020 vo veci Centraal Israëlitisch Consistorie van België a i., C-336/19, ECLI:EU:C:2020:1031, bod 77-79.

Možno tak konštatovať, že predmetné rozhodnutie Súdneho dvora poukazuje na čoraz razantnejší prístup k ochrane zvierat, ktorý v niektorých situáciách môže prevážiť aj nad tak kľúčovými hodnotami ako je ochrana ľudských práv a byť tak vo vybraných prípadoch zrkadlom meniacich sa spoločenských hodnôt.
Na záver tak možno dodať, že nespokojnosť belgickej moslimskej a židovskej komunity dostala prípad až pred Európsky súd pre ľudské práva, ktorý argumentáciu Súdneho dvora nespochybnil, naopak, text dohovoru interpretáciou rozšíril aj na ochranu zvierat ako súčasti ochrany morálky odôvodňujúcej obmedzenie slobody náboženstva podľa čl. 9 ods. 2 Dohovoru.

Záver

Právna úprava ochrany zvierat v únijnom práve dlhodobo čelí napätiu medzi deklarovaným uznaním zvierat ako cítiacich bytostí a ich súčasným vnímaním ako tovaru v rámci vnútorného trhu. Judikatúra Súdneho dvora potvrdzuje, že ochrana zvierat je síce uznaná ako legitímny cieľ verejného záujmu, no nie ako samostatná všeobecná zásada práva EÚ. Ochrana dobrých životných podmienok zvierat sa preto spravidla zvažuje len ako jeden z faktorov pri realizácii iných politík ako poľnohospodárstvo.
Rozhodovacia činnosť Súdneho dvora však zároveň ukazuje, že sa prístup k ochrane zvierat môže meniť v závislosti od spoločenského vývoja a rastúceho povedomia o ich postavení. V niektorých prípadoch, ako bolo načrtnuté na príklade kozmetického priemyslu či náboženských prejavoch, možno badať náznaky posunu smerom k silnejšiemu zohľadňovaniu ich ochrany, a to aj v konflikte s tradične dominantnými právami a slobodami človeka.
Aktuálny vývoj, vrátane nedávneho prepuknutia slintačky a krívačky v Európe, zároveň ukazuje, že právna ochrana zvierat nemenej naráža na iné chránené hodnoty či záujmy spoločnosti, kam možno pre príklad radiť minimálne verejné zdravie či potravinovú bezpečnosť. EÚ tak po príklade univerzálnej OSN poukazuje v podobných prípadoch na zohľadnenie prístupu *„Jedno zdravie*", ktorý zdôrazňuje vzájomnú prepojenosť zdravia ľudí, zvierat a životného prostredia.
Do budúcna tak možno očakávať zvýšený tlak na právne zakotvenie a dôsledné presadzovanie štandardov ochrany zvierat, čím by sa mohla únijná právna úprava posunúť smerom k väčšej koherencii a odklonu od vnímania zvierat *len* ako tovaru.

Zoznam použitej literatúry

1. DI CONCETTO, Alice: The Double-Edged Sword: International Law and Its Effects on EU Farm Animal Welfare Legislation. In: Global Journal of Animal Law, vol. 10, n. 2 (2022). [online] Dostupné na internete dňa 22.04.2025: https://ojs.abo.fi/ojs/index.php/gjal/article/view/1756.

2. LUDWIG, Rasso – O'GORMAN, Roderic: A Cock and Bull Story? — Problems with the Protection of Animal Welfare in EU Law and Some Proposed Solutions. In: Journal of Environmental Law, vol. 20, n. 3 (2008), s. 363 – 390. [online] Dostupné na internete dňa 22.04.2025: https://www.jstor.org/stable/44248663.
3. MARTINEZ, José – VON NOLTING, Cara: Review: "Animal welfare" – A European concept. In: Animal. The international journal of animal biosciences, vol. 17, n. 4 (2023). [online] Dostupné na internete dňa 22.04.2025: https://doi.org/10.1016/j.animal.2023.100839
4. PAĽUCHOVÁ, Petra: Úloha Európskej únie v zabezpečovaní dobrých životných podmienok zvierat. In: SVÁK, Ján a kol. Právny štát ako hodnota chránená v európskom nadnárodnom priestore. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2024. 316 s. ISBN 978-80-286-0074-7.
5. SOWERY, Katy: Sentient Beings and Tradable Products: The Curious Constitutional Status of Animals Under Union Law. In: Common Market Law Review, vol. 55, n. 1 (2018). [online] Dostupné na internete dňa 22.04.2025: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3090363.
6. VOMÁČKA, Vojtěch: Animal welfare before the Court of Justice of the European Union. In: ERA Forum, Vol. 20 (2020), s. 691 – 705. [online] Dostupné na internete dňa 22.04.2025: https://doi.org/10.1007/s12027-019-00588-4
7. WHO. One health joint plan of action (2022–2026): working together for the health of humans, animals, plants and the environment, 2022. Rím: World Health Organisation, 2022. [online] Dostupné na internete dňa 22.04.2025: https://iris.who.int/bitstream/handle/10665/363518/9789240059139-eng.pdf?sequence=1.
8. Amsterdamská zmluva, Ú. v. EÚ C 340, 10.11.1997.
9. Delegované nariadenie Komisie (EÚ) 2020/687 zo 17. decembra 2019, ktorým sa dopĺňa nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2016/429, pokiaľ ide o pravidlá prevencie a kontroly určitých chorôb zo zoznamu, Ú. v. EÚ L 174, 3.6.2020, s. 64 – 139.
10. Dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd, prijatý v Rade Európy, Rím, 4.11.1950.
11. Charta základných práv Európskej únie, Ú. v. EÚ C 202, 7.6.2016, s. 389-405.
12. Konsolidované znenie Zmluvy o fungovaní Európskej únie, Ú. v. EÚ C 326, 26.10.2012.
13. Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (ES) č. 1223/2009 z 30. novembra 2009 o kozmetických výrobkoch, Ú. v. EÚ L 342, 22.12.2009, s. 59 – 209.
14. Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2016/429 z 9. marca 2016 o prenosných chorobách zvierat a zmene a zrušení určitých aktov v oblasti

zdravia zvierat („právna úprava v oblasti zdravia zvierat"), Ú. v. EÚ L 84, 31.3.2016, s. 1 – 208.
15. Oznámenie Komisie Rade a Európskemu parlamentu. Európsky akčný plán „jedno zdravie" proti antimikrobiálnej rezistencii (AMR) z 29. júna 2017, COM/2017/0339 final.
16. Rozhodnutie Rady z 19. júna 1978 o uzavretí Európskeho dohovoru o ochrane hospodárskych zvierat, Ú. v. ES L 323, 17.11.1978, s. 12-13.
17. Smernica Rady z 18. novembra 1985, ktorou sa zavádzajú opatrenia spoločenstva na kontrolu slintačky a krívačky (85/511/EHS), Ú. v. EÚ L 315, 26.11.1985, s. 11-18.
18. Zmluva o Európskej únii, Ú. v. EÚ C 191, 29.7.1992.
19. Návrh generálneho advokáta zo 17. marca 2016 vo veci European Federation for Cosmetic Ingredients proti Secretary of State for Business, Innovation and Skills a Attorney General, C-592/14, ECLI:EU:C:2016:179.
20. Rozsudok Súdneho dvora z 1. apríla 1982 v spojených veciach Gerrit Holdijk a iní (141 až 143/81), C-141/81, ECLI:EU:C:1982:122.
21. Rozsudok Súdneho dvora z 11. mája 1999 vo veci Wilfried Monsees proti Unabhängiger Verwaltungssenat für Kärnten, C-350/97, ECLI:EU:C:1999:242.
22. Rozsudok Súdneho dvora z 12. júla 2001 vo veci Jippes a i., C-189/01, ECLI:EU:C:2001:420.
23. Rozsudok Súdneho dvora z 17. januára 2008 v spojených veciach Viamex Agrar Handels GmbH (C-37/06) a Zuchtvieh-Kontor GmbH (ZVK) (C-58/06) proti Hauptzollamt Hamburg-Jonas, C-37/06 a C-58/06, ECLI:EU:C:2008:18.
24. Rozsudok Súdneho dvora z 19. júna 2008 vo veci Nationale Raad van Dierenkwekers en Liefhebbers VZW a Andibel VZW proti Belgische Staat, C-219/07, ECLI:EU:C:2008:353.
25. Rozsudok Súdneho dvora z 19. marca 1998 vo veci The Queen proti Minister of Agriculture, Fisheries and Food, ex parte Compassion in World Farming Ltd., C-1/96, ECLI:EU:C:1998:113.
26. Rozsudok Súdneho dvora z 21. septembra 2016 vo veci European Federation for Cosmetic Ingredients proti Secretary of State for Business, Innovation and Skills a Attorney General, C-592/14, ECLI:EU:C:2016:703.
27. Rozsudok Súdneho dvora z 23. februára 1988 vo veci Spojené kráľovstvo Veľkej Británie a Severného Írska proti Rade Európskych spoločenstiev, C-131/86, ECLI:EU:C:1988:86.
28. Rozsudok Súdneho dvora zo 17. decembra 2020 vo veci Centraal Israëlitisch Consistorie van België a i., C-336/19, ECLI:EU:C:2020:1031.
29. Rozsudok Súdneho dvora zo 17. októbra 2013 vo veci Herbert Schaible proti Land Baden-Württemberg, C-101/12, ECLI:EU:C:2013:661.

30. Rozsudok Súdneho dvora zo 23. apríla 2015 vo veci Zuchtvieh-Export GmbH proti Stadt Kempten, C-424/13, ECLI:EU:C:2015:259.

Kontaktné údaje

Mgr. Petra Paľuchová
petra.paluchova@flaw.uniba.sk
Katedra medzinárodného práva a medzinárodných vzťahov,
Právnická fakulta, Univerzita Komenského v Bratislave

ASYMETRICKÁ PROROGÁCIA PRÁVOMOCI PODĽA NARIADENIA BRUSEL I REV

ASYMMETRIC CHOICE OF COURT AGREMENTS UNDER THE BRUSSELS I RECAST REGULATION

Dominika Juck[1]

Abstrakt: Nariadenie Brusel I rev má za cieľ zabezpečiť právnu istotu a predvídateľnosť v právnych vzťahoch spadajúcich do jeho pôsobnosti. Článok 25 tohto nariadenia stanovuje možnosť, aby si zmluvné strany dohodli právomoc súdu alebo súdov konkrétneho členského štátu na riešenie potenciálnych sporov. Formulácia uvedeného článku vytvára priestor pre vznik asymetrických doložiek o voľbe právomoci, ktoré spravidla poskytujú jednej zo zmluvných strán oprávnenie iniciovať súdne konanie v rôznych jurisdikciách, zatiaľ čo druhá strana je obmedzená na podanie žaloby výlučne v jednom členskom štáte. Predkladaný príspevok sa zameriava na analýzu podmienok, za ktorých je možné vykonať prorogáciu právomoci podľa Nariadenia Brusel I rev, pričom osobitnú pozornosť venuje otázke asymetrickej prorogácie a jej právnym dôsledkom.

Kľúčové slová: zmluvná autonómia, asymetrické doložky, právna istota, Nariadenie Brusel I rev.

Abstract: The Brussels I recast Regulation aims to ensure legal certainty and predictability in legal relationships falling within its scope. Article 25 of the Regulation provides that contracting parties may agree on the jurisdiction of a specific court or courts of a Member State to resolve potential disputes. The wording of this article allows for the establishment of asymmetric jurisdiction clauses, which generally grant one contracting party the right to initiate legal proceedings in multiple jurisdictions, while the other party is restricted to filing a claim in only one Member State. This paper focuses on analysing the conditions under which jurisdiction can be conferred under the Brussels I recast Regulation, with particular emphasis on the concept of asymmetric jurisdiction agreements and their legal implications.

Key words: contractual autonomy, asymmetric clauses, legal certainty, Brussels I recast Regulation.

[1] Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, Katedra medzinárodného práva a medzinárodných vzťahov.

Úvod

V obchodnoprávnych vzťahoch s väzbou na viacero právnych poriadkov je význam autonómie vôle strán nepopierateľný. Možnosť strán zveriť právomoc súdom niektorého z členských štátov EÚ na základe ich voľby výrazne zvyšuje predvídateľnosť a právnu istotu. Autonómia vôle strán predstavuje jeden zo základných princípov, na ktorých je postavené Nariadenie Brusel I rev. Článok 25 Nariadenia Brusel I rev umožňuje subjektom súkromnoprávneho vzťahu na základe dohody odchýliť sa od pravidiel voľby právomoci, ktoré by sa na ich súkromnoprávny vzťah aplikovali v prípade, ak by k voľbe právomoci nedošlo.[2] Napriek skutočnosti, že problematika voľby právomoci nie je novinkou a v priestore EÚ sa s ňou stretávame už od prijatia Dohovoru o právomoci a o uznávaní a výkone rozsudkov v občianskych a obchodných veciach, známeho aj pod názvom Bruselský dohovor, aj samotná formulácia čl. 25 Nariadenia Brusel I rev so sebou stále prináša viacero otázok, ktoré analyzujú právny teoretici alebo samotný Európsky súdny dvor (ďalej len „ESD") v rámci prejudiciálnych otázok. Jednou z nich je aj možnosť uzatvárania asymetrických doložiek o voľbe právomoci. Tieto doložky sú v praxi používané takmer výlučne vo vzťahoch na úrovni B2B, teda medzi dvoma podnikateľmi. Asymetrické doložky spravidla poskytujú jednej zo zmluvných strán oprávnenie iniciovať súdne konanie v rôznych jurisdikciách, zatiaľ čo druhá strana je obmedzená na iniciovanie súdneho konania výlučne v jednom členskom štáte alebo na konkrétnom súde.

V záujme prehľadnosti je príspevok rozdelený do troch kapitol. Prvá kapitola je založená na historickom výskume spojenom s analýzou príslušných dokumentov a cieľom skúmať možnosť voľby právomoci v rámci prameňov bruselského režimu a podmienok voľby právomoci. Druhá kapitola, predstavujúca ťažisko predkladaného príspevku sa zameriava na analýzu Rozsudku ESD vo veci Lastre[3], ktorý predstavuje prelom v pohľade na a v praktickom využívaní asymetrických doložiek o právomoci v praxi. V rámci tretej kapitoly možný pohľad na budúci vývoj problematiky.

Príspevok má za cieľ overiť hypotézu v ktorej tvrdíme, že uzatváranie asymetrických doložiek o voľbe právomoci po rozhodnutí ESD vo veci Lastre zabezpečí právnu istotu v súkromnoprávnych vzťahoch.

Voľba právomoci – od Bruselského dohovoru po Nariadenie Brusel I rev

Možnosť uskutočniť voľbu právomoci bola, v priestore EÚ, prvý krát regulovaná v Bruselskom dohovore z 1968, ktorý vstúpil do platnosti 01. februára 1973. Článok 17 Bruselského dohovoru reguloval možnosť uzatvoriť písomnú alebo písomne

[2] Za súčasného splnenia podmienok upravených v Nariadení Brusel I rev

[3] Rozsudok Súdneho dvora (prvá komora) z 27. februára 2025 vo veci C-537/23 Società Italiana Lastre SpA (SIL) proti Agora SARL. ECLI:EU:C:2025:120.

potvrdenú dohodu o voľbe právomoci, za podmienky že strany alebo jedna z nich majú bydlisko v zmluvnej strane Bruselského dohovoru.[4] Prístupový dohovor z roku 1978 rozšíril pôsobnosť čl. 17 Bruselského dohovoru vo vzťahu k forme doložiek o voľbe právomoci. V zmysle tohto rozšírenia platilo, že v medzinárodnom obchode postačuje, aby forma doložky o voľbe právomoci bola v súlade s praxou o ktorej strany vedia alebo by mali vedieť.[5] Vo vzťahu k asymetrickým doložkám, Bruselský dohovor upravoval nasledovné: *„Ak bola dohoda o právomoci uzavretá v prospech len jednej zo strán, táto strana si zachováva právo začať konanie na ktoromkoľvek inom súde, ktorý má právomoc na základe tohto dohovoru.*" Úprava Nariadenia Brusel I už predmetnú úpravu asymetrických doložiek neobsahovalo.

Nariadenie Brusel I rev (na rozdiel od Bruselského dohovoru) upúšťa od požiadavky bydliska jedného alebo viacerých účastníkov v členskom štáte. K prorogácii právomoci tak dochádza bez ohľadu na bydlisko účastníkov. V praxi to môže znamenať, že ani jedna zo strán zmluvy nemusí mať bydlisko na území členského štátu, ale na základe dohody zveria právomoc súdu členského štátu.[6] Zároveň, dohoda o voľbe právomoci musí byť platná podľa právneho poriadku *lex fori* a vo forme vyžadovanej čl. 25 Nariadenia Brusel I rev.[7] Špecifická úprava asymetrických doložiek a následkov ich uzavretia v Nariadení Brusel I rev absentuje. Ako však definujeme už viac krát spomínaný pojem, asymetrická doložka? Asymetrická doložka o právomoci predstavuje každú dohodu strán zmluvy o voľbe právomoci, v zmysle ktorej je jednej zmluvnej strane, spravidla veriteľovi, umožnené podať žalobu proti druhej zmluvnej strane, spravidla dlžníkovi, na súdoch ktoréhokoľvek členského štátu, resp. na širšom okruhu súdov, avšak druhá zmluvná strana môže podať žalobu iba na súdoch jedného členského štátu. Pri asymetrických doložkách má vždy jedna zo strán možnosť výberu. Táto strana je oprávnená podať žalobu a uplatniť si svoje nároky na viacerých súdoch, zatiaľ čo druhá strana si môže uplatniť svoje nároky iba na jednom súde.[8]

Na základe dohody zmluvných strán tak dochádzka k zvýhodneniu postavenia jednej zmluvnej strany. Ak v zmysle dohody zmluvných strán, môže zvýhodnená zmluvná

---

[4] K tomuto pozri Dohovor o právomoci a o uznávaní a výkone rozsudkov v občianskych a obchodných veciach

[5] Porovnaj čl. 11 78/884/EHS: Dohovor o pristúpení Dánskeho kráľovstva, Írska a Spojeného kráľovstva Veľkej Británie a Severného Írska k Dohovoru o právomoci a výkone rozsudkov v občianskych a obchodných veciach a k Protokolu o jeho výklade Súdnym dvorom z 9. októbra 1978

[6] Porovnaj LYSINA, P., HAŤAPKA, M. BURDOVÁ, K. a kol.: Medzinárodné právo súkromné. 3. vydanie. Bratislava. C. H. Beck, 2023, s.224.

[7] Nariadenie Brusel I umožňovalo vykonať voľbu právomoci súdu členského štátu v prípade, ak žiadna zo strán nemala bydlisko na území členského štátu v zmysle jeho článku 23 ods. 3.

[8] MALACHTA, Radovan.: Prorogace soudu a asymetrické doložky v 21. století. In: Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie doktorandov a mladých vedeckých pracovníkov 11.4. – 13.4.2019. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, 2019. 978-80-7160-517-1. s. – 69-78.

strana podať žalobu na súdy viacerých členských štátov, môžeme konštatovať, že do určitej miery dochádza k zníženiu predvídateľnosti právneho vzťahu.[9] V prípadoch, ak by k voľbe právomoci nedošlo, je možné, na základe presne stanovených kritérií predvídať, súdy ktorých členských štátov budú mať právomoc konať. Nakoľko v Nariadení Brusel I rev absentuje obdobné ustanovenie, ako sme identifikovali v rámci Bruselského dohovoru, platnosť asymetrických doložiek bola posudzovaná podľa právnych poriadkov *lex fori*, pokiaľ sa Ich súladom s právom Európskej únie nezačal zaoberať ESD.

Rozsudok vo veci Lastre

Podstatou sporu vo veci Lastre bola zmluva o dodávke obkladových panelov, uzatvorená medzi dvoma právnickými osobami, spoločnosťou Agora SARL (ďalej len „Agora") so sídlom vo Francúzsku ako objednávateľom a spoločnosťou Società Italiana Lastre SpA (ďalej len „Lastre") ako poskytovateľom so sídlom v Taliansku. Spoločnosť Agora uzatvorila zmluvu na účely zhotovenia diela objednaného dvomi fyzickými osobami ako objednávateľmi.

Zmluva medzi spoločnosťami Lastre a Agora obsahovala asymetrickú doložku o voľbe právomoci, v zmysle ktorej: *„Súd v Brescii (Taliansko) bude mať právomoc rozhodovať o všetkých sporoch vyplývajúcich z tejto zmluvy alebo s ňou súvisiacich. Lastre si vyhradzuje právo začať konanie proti kupujúcemu (objednávateľovi) na inom príslušnom súde v Taliansku alebo inde*".[10] Z takto formulovanej doložky je už na prvý pohľad jasné, že pozícia spoločnosti Lastre je výhodnejšia, minimálne čo sa týka ustanovení o určení právomoci.

Na prvý pohľad pritom, takáto doložka spĺňa všetky požiadavky čl. 25 Nariadenia Brusel I rev. Obe spoločnosti dobrovoľne vstúpili do zmluvného záväzkového vzťahu, dobrovoľne uzatvorili nerovnomernú doložku o voľbe právomoci. Nakoľko ani jedna zo strán nie je slabšou stranou, na ich zmluvný záväzok sa nevzťahujú ochranné ustanovenia Nariadenia Brusel I rev. Rovnako sa na predmetnú zmluvu nevzťahuje výlučná právomoc podľa článku 24 Nariadenia Brusel I rev. Vecná platnosť predmetnej asymetrickej doložky má byť pritom posúdená podľa právneho poriadku členského štátu resp. členských štátov, ktorých súdy si strany zvolili.

V nadväznosti na zistené nezrovnalosti pri zhotovení diela, podali fyzické osoby, konečni objednávatelia, žalobu o určenie zodpovednosti a o náhradu škody na Tribunal de grande instance de Rennes, kde boli žalovanými, okrem iných, aj spoločnosti Agora a Lastre.[11] Následne spoločnosť Agora predložila návrh na zmenu

[9] Porovnaj MARSHALL, Brooke: Asymmetric Jurisdiction Clauses. In: Oxford University Press 2023.
[10] Rozsudok Súdneho dvora (prvá komora) z 27. februára 2025 vo veci C-537/23 Società Italiana Lastre SpA (SIL) proti Agora SARL. Bod 17. ECLI:EU:C:2025:120.
[11] Ibid. Bod 18

subjektu konania, pokiaľ ide o žalovaného, na čo spoločnosť Lastre reagovala námietkou nedostatku právomoci francúzskeho súdu, ktorá bola zo strany prvostupňového súdu zamietnutá. Odvolací súd, bez toho aby skúmal platnosť doložky podľa talianskeho práva, rozhodnutie prvostupňového súdu potvrdil a to z dôvodu, že*: je protiprávna, pretože spoločnosti Lastre poskytovala väčší výber súdov, na ktoré možno podať žalobu, než spoločnosti Agora, pričom v nej neboli uvedené objektívne okolnosti, na ktorých by sa účastníci zmluvy dohodli na účely určenia súdu, na ktorý možno podať žalobu, a spoločnosti Lastre tak poskytovala možnosť výberu podľa vlastného uváženia, čo je v rozpore s cieľom predvídateľnosti, ktorý by doložky o voľbe právomoci mali spĺňať.*

Spor na ESD bol rozdelený do 3 prejudiciálnych otázok, podstatou ktorých bolo posúdiť platnosť asymetrických doložiek a či je potrebné asymetrické doložky skúmať podľa čl. 25 ods. 1 Nariadenia Brusel I rev, t. j. v zmysle právneho poriadku zvoleného súdu alebo na tieto doložky bude aplikovaný autonómny výklad. ESD, argumentujúc zachovaním požiadavky predvídateľnosti, presnosti a právnej istoty pri uzatváraním dohôd o voľbe právomoci, berúc do úvahy doterajšiu judikatúru argumentuje, že skutočnosť, že platnosť doložky založenej na neurčitosti či nevyváženosti má byť posudzovaná z hľadiska autonómnych kritérií.[12] Vecná platnosť, na ktorú odkazuje čl. 25 ods. 1 sa má týkať všeobecných dôvodov neplatnosti zmluvy predovšetkým na vady súhlasu, akými sú omyl, lesť alebo násilie, a na nespôsobilosť na právne úkony.[13] ESD tak zúžil okruh otázok, ktoré môžu byť riešené právnym poriadkom *lex fori*, na otázky, ktoré nie sú špecificky upravené právom EÚ a interpretačnú právomoc si ponechal v časti týkajúcej sa platnosti zmlúv s ohľadom na možné nerovnomerné postavenie účastníkov.

V súvislosti s platnosťou asymetrických doložiek, ESD nevylúčil ich ďalšiu aplikáciu, avšak ich použitie podmienil. ESD podľa nášho názoru zužuje výklad možnosti „silnejšej strany v spore" podať žalobu na inom než na dohodnutom súde, a to spôsobom, že takto dohodnutá doložka nemá v sebe zahŕňať súdy ktoréhokoľvek členského štátu, ale príslušné súdy ktoréhokoľvek členského štátu. resp. zmluvného štátu Dohovoru o právomoci a o uznávaní a výkone rozsudkov v občianskych a obchodných veciach, podpísaného 30. októbra 2007, ktorého uzavretie bolo v mene Spoločenstva schválené rozhodnutím Rady 2009/430/ES z 27. novembra 2008 (tzv. Luganskeho dohovoru). Zároveň, akákoľvek asymetrická dohoda o voľbe právomoci nesmie porušovať ochranné ustanovenia prijaté vo vzťahu k slabším stranám, ako ani výlučnú právomoc.

[12] Rozsudok Súdneho dvora (prvá komora) z 27. februára 2025 vo veci C-537/23 Società Italiana Lastre SpA (SIL) proti Agora SARL. Bod 53. ECLI:EU:C:2025:120.

[13] Ibid 36.

V nasledujúcej časti príspevku sa zaoberáme praktickými dopadmi, aké by mohol mať práve takto naformulovaný rozsudok ESD.

Úvahy k rozsudku vo veci Lastre

Napriek skutočnosti, že ESD umožnil stranám začleniť do svojich zmluvných záväzkových vzťahov asymetrickú doložku, nemôžeme povedať, že k aplikácii čl. 25 Nariadenia Brusel I rev bude dochádzať rovnako ako pred vydaním rozsudku vo veci Lastre. Niektoré z podmienok, ktoré ESD explicitne spomína v rámci rozsudku, boli napĺňané aj pred rozhodnutím (napr. skutočnosť, že dohoda nesmie porušovať ustanovenia, ktoré chránia slabšiu stranu a obchádzať výlučnú právomoc). Na druhej strane však, ESD zakotvil ako podmienku pre platnosť asymetrickej doložky, že „silnejšia strana" môže podať žalobu ako na súd explicitne dohodnutý v doložke, tak aj na akýkoľvek iný príslušný súd.[14] Pri pozornej analýze predmetného rozhodnutia je možné konštatovať, že ESD limituje možnosť strán dohodnúť sa na vopred neurčenom okruhu súdov, ktoré budú mať medzinárodnú právomoc konať, a to napríklad na základe formulácie: *veriteľ môže podať žalobu na konkrétnom dohodnutom súde alebo na súde v zahraničí.* Z predmetnej asymetrickej doložky totiž vopred nie je zrejmé, či právomoc, na ktoré konkrétne súdy môže byť žaloba podaná.

Rozsudok ESD vyššie uvedenú autonómiu vôle strán zásadným spôsobom mení, a to práve použitím slovného spojenia *príslušný súd.* Aký je to príslušný súd? Za príslušný súd je možné považovať súd, ktorý by mal právomoc konať v prípade, ak by k prorogácii právomoci nedošlo. V zmluvných záväzkových vzťahoch tak môže ísť o súd najčastejšie určený v súlade s čl. 4 / čl.7 Nariadenia Brusel 1 rev.

Vyššie uvedené si dovolíme poukázať na nasledovnom príklade. Spoločnosť A so sídlom na Slovensku uzatvorila zmluvu, predmetom ktorej bola dodávka tovaru so spoločnosťou B, so sídlom v Českej republike. V zmluve sa strany výslovne dohodli, že tovar má byť dovezený na určenú adresu v Maďarsku. V zmluve bola dohodnutá doložka, v zmysle ktorej môže podať spoločnosť A žalobu iba na príslušnom súde v Českej republike, zatiaľ čo spoločnosť B môže podať žalobu ako na príslušnom súde v Českej republike, tak aj inde. Z takto definovanej doložky je umožnené spoločnosti B podať žalobu na súde akéhokoľvek súdu členského štátu, ktorý si na jej základe právomoc konať vo veci založí[15] Ak však po vyhlásení rozsudku chápeme možnosť

[14] Za splnenia podmienky, že ide o súd členského štátu Európskej únie alebo súd zmluvnej strany Dohovoru o právomoci a o uznávaní a výkone rozsudkov v občianskych a obchodných veciach, podpísaného 30. októbra 2007, ktorého uzavretie bolo v mene Spoločenstva schválené rozhodnutím Rady 2009/430/ES z 27. novembra 2008

[15] Samozrejme za splnenia predpokladu, že vec spadá do pôsobnosti Nariadenia Brusel I rev a doložka neporušuje výlučnú právomoc upravenú v čl. 24 Nariadenia Brusel I rev.

podať žalobu aj na inom súde ako možnosť podať žalobu iba na inom príslušnom súde, v predmetnom prípade by to bol, ak by bola žalobcom spoločnosť B, český súd v zmysle doložky, slovenský súd v zmysle čl.4 ods. 1, maďarský súd v zmysle čl. 7 ods. 1, príp. iný súd za splnenia podmienok v čl. 26 Nariadenia Brusel I rev.
Môžeme tak konštatovať, že napriek skutočnosti, že ESD stranám zmlúv nezakázal asymetrické doložky uzatvárať a zakomponovať ich do zmlúv, v praxi sa pravdepodobne miera ich uzatvárania zníži. Toto tvrdenie je odôvodnené najmä skutočnosťou, že obmedzenie doložiek spôsobom, akým to spravil ESD je v rozpore s praxou v oblasti uzatvárania asymetrických doložiek. Inak povedané, „silnejšia strana" už nebude mať možnosť podať žalobu na akýkoľvek súd v zmysle dohodnutej doložky, ale len na súd, ktorý je predvídateľný, predovšetkým na základe príslušného procesného predpisu, napríklad Nariadenia Brusel I rev.

Záver

V príspevku sme si za cieľ stanovili overiť hypotézu v ktorej tvrdíme, že uzatváranie asymetrických doložiek o voľbe právomoci po rozhodnutí ESD vo veci Lastre zabezpečí právnu istotu v súkromnoprávnych vzťahoch. V rámci troch úzko prepojených a na seba nadväzujúcich kapitol sme stručne priblížili históriu vývoja voľby právomoci, so zreteľom najmä na asymetrické doložky a ich čiastočnú reguláciu. Následne sme sa zaoberali rozsudkom vo veci Lastre, ktorý bol prvým svojho druhu na úrovni ESD a v tretej časti sme sa zaoberali jeho praktickými následkami na uzatváranie doložiek. Premietnuc naše závery do stanovenej hypotézy máme za preukázané, že hypotézu sme hypotézu potvrdili. ESD svojim rozhodnutím spresnil podmienky, za ktorých je možné uzatvárať asymetrické doložky, čím dopomohol predvídateľnosti pri ich uzatváraní. Namiesto dopredu neurčenej množiny súdov, ktoré môžu mať právomoc konať spojenou s vágnou dohodou na medzinárodnej právomoci, je právomoc daná príslušným súdom, ktoré sú určené na základe vopred známych a predvídateľných kritérií.

Zoznam použitej literatúry

1. LYSINA, P., HAŤAPKA, M. BURDOVÁ, K. a kol.: *Medzinárodné právo súkromné.* 3. vydanie. Bratislava. C. H. Beck, 2023, s. 558.
2. MALACHTA, Radovan.: Prorogace soudu a asymetrické doložky v 21. století. In: Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie doktorandov a mladých vedeckých pracovníkov 11.4. – 13.4.2019. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, 2019. 978-80-7160-517-1. s. – 69-78.
3. MARSHALL, Brooke: Asymmetric Jurisdiction Clauses. In: Oxford University Press 2023.

4. Dohovor o právomoci a o uznávaní a výkone rozsudkov v občianskych a obchodných veciach
5. Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) č. 1215/2012 z 12. decembra 2012 o právomoci a o uznávaní a výkone rozsudkov v občianskych a obchodných veciach (prepracované znenie)
6. Rozsudok Súdneho dvora (prvá komora) z 27. februára 2025 vo veci C-537/23 Società Italiana Lastre SpA (SIL) proti Agora SARL. ECLI:EU:C:2025:120.

Kontaktné údaje

Mgr. Dominika Juck, PhD.
dominika.juck@flaw.uniba.sk
Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta

OCHRANA OSOBNÝCH ÚDAJOV V KONTEXTE CEZHRANIČNÝCH VPLYVOV A JUDIKATÚRY

DATA PROTECTION IN THE OPTICS OF THE RULE OF LAW AS TRANSLATED FROM INTERNATIONAL TO NATIONAL LAW

Mariana Bieliková [1]

Abstrakt: V predkladanom článku sa venujeme cezhraničným vplyvom vo väzbe na právo na ochranu osobných údajov z medzinárodného hľadiska. Z konštantnej judikatúry, ktorá vytvára podstatné smerovanie pre legislatívny vývoj, deskriptívne uvádzame vybrané signifikantné judikáty a rozhodnutia, ktoré vznikli z aplikačnej praxe a pri ktorých predpokladáme, že ovplyvnia proces tvorby práva. Uvádzame aktuálny stav tvorby a prijímania návrhu vykonávacieho nariadenia, ktorým sa stanovujú ďalšie procesné pravidlá na presadzovanie nariadenia (EÚ) 2016/679 v cezhraničných konaniach.

Kľúčové slová: ochrana osobných údajov, vykonávacie nariadenie, cezhraničné konanie

Abstract: In the present article we focus on the cross-border implications in relation to data protection law from an international perspective. On the basis of the constant case law, which forms an essential guideline for legislative development, we selected significant case law and decisions that have evolved from the application practice and which we anticipate will influence the law-making process. We provide an update on the state of play of the drafting and adoption of the draft implementing regulation laying down further procedural rules for the enforcement of Regulation (EU) 2016/679 in cross-border proceedings.

Key words: data protection, implementing regulation, cross-border proceedings

[1] Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, Katedra medzinárodného práva a medzinárodných vzťahov

Úvod

Pre účely tohto príspevku sme si stanovili nasledovnú hypotézu, „Cezhraničné vplyvy právnej úpravy ochrany osobných údajov z medzinárodného hľadiska sú, napriek medializovanej dominancii európskej právnej úpravy v podobe nariadenia GDPR, obojsmerné, a to tak smerom od EÚ k tretím krajinám, ako aj od tretích krajín smerom k EÚ, minimálne vo väzbe na ekonomické záujmy hospodárskych subjektov".

Tam kde ide o hospodárske záujmy platí v širšom poňatí citát Benjamina Franklina, že „Na tomto svete nie je nič istého – len smrť a platenie daní". Ak dlhodobo nejaké právo zasahuje do hospodárskych a ekonomických otázok, je len otázkou času, kedy na základe testov proporcionality ustúpi – a to sa aktuálne začína prejavovať aj s právom na ochranu osobných údajov.

V druhej časti sa v krátkosti zaoberáme aktuálnym stavom tvorby a prijímania návrhu vykonávacieho nariadenia, ktorým sa stanovujú ďalšie procesné pravidlá na presadzovanie nariadenia (EÚ) 2016/679 v cezhraničných konaniach.

Z konštantnej judikatúry, ktorá vytvára podstatné smerovanie pre legislatívny vývoj, deskriptívne uvádzame vybrané signifikantné judikáty a rozhodnutia, ktoré vznikli z aplikačnej praxe a pri ktorých predpokladáme, že ovplyvnia proces tvorby práva.

Cezhraničný vplyv vo väzbe na právo na ochranu osobných údajov z medzinárodného hľadiska

Hlavné legislatívne nástroje medzinárodnej právnej úpravy ochrany osobných údajov sú Dohovor Rady Európy 108 z 28. januára 1981 o ochrane jednotlivcov pri automatizovanom spracovaní osobných údajov, doplnený protokolom CETS 223, označený ako Dohovor 108+, ktorý Slovenská republika ratifikovala ako 25. štát.[2] Celkový počet ratifikácií je aktuálne 33. Pre vybrané štáty je pripravený na ratifikáciu, pričom celkový počet podpisov, po ktorých nasleduje ratifikácia je aktuálne 13[3]. Účel dohovoru[4] je zameraný na jednotlivca a na rešpektovanie jeho práva na súkromie pri automatizovanom spracúvaní osobných údajov o ňom.

---

[2] Council of Europe. Convention 108+ a 25th ratification: Slovakia, News. Strasbourg. 15.júna 2023. Dostupné na linku: <https://www.coe.int/en/web/data-protection/-/convention-108-a-25th-ratification-slovakia>.

[3] Štáty, ktoré podpísali, ale zatiaľ neratifikovali protokol CETS 223 sú: Belgicko, Česká republika, Írsko, Lotyšsko, Luxembursko, Holandsko, Nórsko, Moldavsko, Švédsko a Spojené Kráľovstvo. Z nečlenských štátov Rady Európy: Cabo Verde (Pobrežie Slonoviny), Rusko a Tunisko. Štáty, ktoré nepodpísali a neratifikovali protokol CETS 223 sú: Azerbajdžan, Dánsko, Gruzínsko, Čierna Hora, Turecko a Ukrajina. Z nečlenských štátov Rady Európy: Mexiko, Maroko a Senegal. Dostupné na linku: <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list?module=signatures-by-treaty&treatynum=223>.

[4] SVÁK, J. a kol. Právny štát ako hodnota chránená v európskom nadnárodnom priestore. Praha : Wolters Kluwer ČR, a. s., 2024, s. 276.

Nemenej dôležitým medzinárodným nástrojom je Usmernenie OECD o ochrane súkromia[5]. Poskytuje referenčný rámec pre ochranu osobných údajov a stanovuje zásady a princípy pre legitímny prístup vlád k dátam. Podporuje dôveru v cezhraničné toky údajov pri zachovaní demokratických hodnôt, právneho štátu a ochrany súkromia, ako aj iných ľudských práv a slobôd. Správne nastavenie spracovania údajov, vrátane osobných údajov je imanentným predpokladom, aby nebolo obmedzené medzinárodné obchodovanie a fungovanie ekonomík, ktoré sú predpokladom efektívneho podnikania.

Voľný tok údajov s dôverou (Data free flow with trust - DFFT) je trend presadzovaný OECD, so zámerom podporovať využívanie údajov, vrátane osobných údajov, pre hospodársku a sociálnu prosperitu. Súčasne existuje návrh na vytvorenie Dátovo inovačnej konferencie[6], ktorá má byť zriadená podľa Aktu o údajoch[7] ako pilieru európskej dátovej stratégii smerujúcej k dosiahnutiu pokroku v digitálnej transformácii. Výsledkom má byť vytvorenie Dátovej únie vrátane vytvorenia dátových priestorov pre vývoj inovačných služieb a nástrojov a zdieľanie údajov, vrátane osobných údajov, s cieľom zabezpečiť konkurencieschopnosť a interoperabilitu.

Pre smerovanie nášho výskumu je zaujímavé, že spolu so spomenutými procesmi prebiehajúcimi v OECD, je očakávaná snaha o vytvorenie synergie medzi nariadením Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2016/679 z 27. apríla 2016 o ochrane fyzických osôb pri spracúvaní osobných údajov a o voľnom pohybe takýchto údajov ktorým sa zrušuje smernica 95/46/ES (všeobecné nariadenie o ochrane údajov) (ďalej len „nariadenie 2016/679"), Aktom o správe údajov (ďalej len „DSA")[8] a Aktom o digitálnych službách (ďalej len „DGA")[9], ktoré boli schválené počas minulého legislatívneho cyklu. Informácia o uvedenej iniciatíve

[5] Viac pozri: SVÁK, J. a kol. Právny štát ako hodnota chránená v európskom nadnárodnom priestore. Praha : Wolters Kluwer ČR, a. s., 2024, s. 277.

[6] Európska komisia. Shaping Europe's digital future. Konferencia o údajoch pre inovácie. [online] [cit. 9.4.2025]. Dostupné na: <https://digital- strategy.ec.europa.eu/sk/events/data-innovation-conference>.

[7] Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2023/2854 z 13. decembra 2023 o harmonizovaných pravidlách týkajúcich sa spravodlivého prístupu k údajom a ich používania, ktorým sa mení nariadenie (EÚ) 2017/2394 a smernica (EÚ) 2020/1828 (akt o údajoch). [online] [cit. 9.4.2025]. Dostupné na: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2023/2854>.

[8] Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady o európskej správe údajov a o zmene nariadenia (EÚ) 2018/1724 (akt o správe údajov).

[9] Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady o jednotnom trhu s digitálnymi službami (akt o digitálnych službách) a o zmene smernice 2000/31/ES. [online] [cit. 9.4.2025]. Dostupné na: < https://www.consilium.europa.eu/sk/policies/digital-services-act/>.

bola zverejnená prvý aprílový týždeň 2025[10]. Cieľom je podstatne znížiť byrokratické zaťaženie firiem/ spoločností/prevádzkovateľov, najmä tých, ktoré majú menej ako 500 zamestnancov (pozn., v pomeroch Slovenskej republiky je to majorita). DSA je medzisektorový nástroj, ktorého cieľom je regulovať opakované používanie verejne uchovávaných, chránených údajov, a to posilnením zdieľania údajov prostredníctvom regulácie nových sprostredkovateľov údajov a podporou zdieľania údajov na altruistické účely. DGA predstavuje nový súbor európskych pravidiel pre digitálne služby, ktoré zabezpečujú sprostredkovatelia pre spotrebiteľov a tovary, služby a obsah.

Aktuálny stav tvorby a prijímania návrhu vykonávacieho nariadenia, ktorým sa stanovujú ďalšie procesné pravidlá na presadzovanie Nariadenia (EÚ) 2016/679 v cezhraničných konaniach

Úlohou štátnej politiky v oblasti ochrany osobných údajov je aj aktívne vstupovať do tvorby a formovania záväzkov, vrátane medzinárodných záväzkov, a prvkov vzájomnej dôvery v tomto prostredí, ako aj rozvíjanie spolupráce. Európska komisia pripravila návrh vykonávacieho nariadenia pre prípady v cezhraničných konaniach dozorných orgánov. Aktuálne je predložený návrh nariadenia[11], v ktorom sú predkladané pozmeňujúce návrhy Rady[12] a Európskeho parlamentu[13]. Dokument je aktuálne v trialógoch a nasleduje riadny legislatívny postup v prvom čítaní. Po ukončení legislatívneho procesu je plánovaná revízia nariadenia 2016/679, pri ktorej sa predpokladá diskusia o miere otvorenia status quo, nakoľko európski zákonodarcovia si uvedomujú potrebu harmonizovať právnu rovinu spracúvania údajov. Vykonávacie nariadenie je prijímané v záujme zabezpečenia hladkého a účinného fungovania mechanizmu spolupráce a riešenia sporov uvedeného

[10] Europe's GDPR privacy law is headed for red tape bonfire within 'weeks'. Politico. [online] [cit. 9.4.2025]. Dostupné na: < https://www.politico.eu/article/eu-gdpr-privacy-law-europe-president-ursula-von-der-leyen/>.

[11] Návrh Nariadenia Európskeho parlamentu a Rady, ktorým sa stanovujú ďalšie procesné pravidlá na presadzovanie nariadenia (EÚ) 2016/679. COM/2023/348 final. [online] [cit. 22.4.2025]. Dostupné na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/?uri=CELEX:52023PC0348>.

[12] Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council laying down additional procedural rules relating to the enforcement of Regulation (EU) 2016/679 [online] [cit. 22.4.2025]. Dostupné na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CONSIL:ST_11214_2024_INIT>.

[13] Stanovenie ďalších procesných pravidiel na presadzovanie nariadenia (EÚ) 2016/679 – Pozmeňujúce návrhy prijaté Európskym parlamentom 10. apríla 2024 k návrhu nariadenia Európskeho parlamentu a Rady, ktorým sa stanovujú ďalšie procesné pravidlá na presadzovanie nariadenia (EÚ) 2016/679 (COM(2023)0348 – C9-0231/2023 – 2023/0202(COD)) (Riadny legislatívny postup prvé čítanie) P9_TA(2024)0187 – [online] [cit. 22.4.2025]. Dostupné na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/?uri=celex%3A52024AP0187>.

v článkoch 60 až 66 nariadenia 2016/679. Úloha, o ktorú sa usiluje vykonávacie nariadenie, je jednoznačné stanovenie pravidiel priebehu konaní dozorných orgánov v cezhraničných prípadoch a Európskeho výboru pre ochranu údajov (ďalej len „EDPB") počas riešenia sporov vrátane vybavovania cezhraničných sťažností. Taktiež stanovuje pravidlá uplatnenia práva na vypočutie stranami pred prijatím konkrétneho rozhodnutia dozorným orgánom, prípadne EDPB. Cieľom predmetného vykonávacieho nariadenia je chrániť právo na dobrú správu vecí verejných, ktoré je stanovené v článku 41 Charty základných práv Európskej únie. Na dosiahnutie tohto cieľa by všetky dozorné orgány pre ochranu osobných údajov mali pri uplatňovaní ustanovení predmetného vykonávacieho nariadenia konať nestranne a nezávisle a v súlade so zásadami právneho štátu, ako je zakotvené v článku 2 Zmluvy o Európskej únii.

Judikatúra vytvárajúca podstatné smerovanie pre legislatívny vývoj v oblasti ochrany osobných údajov

Novším rozsudkom Európskeho Súdneho dvora z 3. apríla 2025 je L.H. proti Ministerstvu zdravotníctví CZ vo veci C-710/23. Spor vo veci samej sa týkal podanej infožiadosti na účel identifikácie osôb, ktoré podpísali zmluvy o kúpe skríningových testov na Covid-19. Zmluvy boli uzavreté s Ministerstvom zdravotníctva CZ. Ich súčasťou boli aj certifikáty týkajúce sa predmetných testov na Covid-19, ktoré preukazujú možnosť používať ich na území Európskej únie.
Ministerstvo zdravotníctví CZ čiastočne vyhovelo žiadosti L. H. a poskytlo mu certifikáty týkajúce sa uvedených testov, pričom anonymizovalo (začiernilo) informácie týkajúce sa fyzických osôb, ktoré podpísali tieto certifikáty v mene právnických osôb, vrátane mena, priezviska, podpisu a funkcie zastávanej konateľmi - fyzickými osobami, ako aj v určitých prípadoch e-mailovú adresu, telefónne číslo a internetovú stránku týchto právnických osôb. Anonymizovanie (začiernenie) týchto informácií odôvodnilo ochranou osobných údajov fyzických osôb uvedených v týchto certifikátoch v súlade s požiadavkami nariadenia 2016/679.
Medzinárodný aspekt je v subjekte, ktorým je prevádzkovateľ a je zastúpený konateľmi, dotknutými (fyzickými) osobami. Ich osobné údaje boli na certifikátoch anonymizované formou začiernenia. Prevádzkovateľ/dodávateľ/právnická osoba a konatelia/dotknuté/fyzické osoby, ktoré certifikáty vydali, pôsobia a majú sídlo na území Čínskej ľudovej republiky, Spojeného kráľovstva Veľkej Británie a Severného Írska. Ministerstvo zdravotníctví CZ, ako žalovaný, pri vybavovaní žiadosti o informácie v rozhodnutí o čiastočnom nesprístupnení informácií tvrdil, že nemá k dispozícii kontakty na tieto fyzické osoby.
V prejednávanej veci o prvej prejudiciálnej otázke súd rozhodol, že poskytnutie mena, priezviska, podpisu a kontaktných údajov fyzickej osoby zastupujúcej

právnickú osobu predstavuje spracúvanie osobných údajov. Okolnosť, že toto poskytnutie sa uskutočňuje len s cieľom umožniť identifikáciu fyzickej osoby oprávnenej konať v mene tejto právnickej osoby, je v tejto súvislosti irelevantná.[14]

Druhá prejudiciálna otázka, v ktorej sa Nejvyšší správní soud CZ pýta, či môže vnútroštátne právo podmieňovať aplikáciu nariadenia 2016/679 a tým rozširovať úroveň ochrany dotknutých subjektov, konkrétne povinnosťou orgánu verejnej moci vopred informovať dotknutú osobu o podanej žiadosti o poskytnutie jej osobných údajov tretej osobe, je smerodajný aj pre slovenské právne prostredie[15]. Pretože obdobný stav zákonnej úpravy, ako aj aplikačnej praxe, je upravený v § 9 ods. 2 v spojitosti s § 11 ods. 1 zákona č. 211/2000 Z. z. o slobodnom prístupe k informáciám a o zmene a doplnení niektorých zákonov (zákon o slobode informácií) (ďalej len „zákon o slobode informácií"). Z toho dôvodu sme od predmetného judikátu očakávali, že ESD vecnejšie zdôvodnení rozhodnutie.

V slovenskej právnej úprave, právny základ na poskytnutie osobných údajov podľa článku 6 ods. 1 písm. c) nariadenia 2016/679, je explicitne vymedzený v zákone o slobode informácií. Česká republika nemá konkrétne ustanovenia o poskytnutí osobných údajov[16] ošetrené právnou úpravou a spôsob ich poskytovania je upravený rozhodovacou činnosťou vnútroštátnych súdov, ktorá stanovuje konkrétne podmienky. ESD v tejto súvislosti v bode 44 rozsudku konštatoval, že takáto judikatúra môže byť súčasťou právneho základu spracúvania v zmysle článku 6 ods. 3 v spojitosti s článkom 6 ods. 1 písm. c) a e) nariadenia 2016/679.

K druhej prejudiciálnej otázke v rozsudku uvádza, že cieľ sledovaný nariadením 2016/679, je najmä zabezpečiť vysokú úroveň ochrany základných práv a slobôd fyzických osôb, najmä ich práva na súkromie, v súvislosti so spracúvaním osobných údajov zakotveným v článku 8 ods. 1 Charty základných práv Európskej únie a v článku 16 ods. 1 Zmluvy o fungovaní Európskej únie[17] a členské štáty v súlade so zásadou proporcionality musia zabezpečiť, aby praktické dôsledky, najmä organizačného charakteru, spôsobené dodatočnými požiadavkami, ktoré stanovili, neboli neprimerané.[18]

---

[14] Rozsudok z 3. apríla 2025, L.H./Ministerstvu zdravotnictví, C-710/23, ECLI:EU:C:2025:231. bod 47, [online] [cit. 22.4.2025]. Dostupné na: <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf;jsessionid=C54AEF06AE01D90B8A0311C7485144A9?text=&docid=297537&pageIndex=0&doclang=SK&mode=req&dir=&occ=first&part=1&cid=2020339>.

[15] Tamtiež. Bod 17.

[16] Tamtiež. Body 42 až 44.

[17] Rozsudok z 9. januára 2025, Mousse, C-394/23. EU:C:2025:2, bod 21, [online] [cit. 22.4.2025]. Dostupné na: < https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:62023CJ0394>.

[18] Rozsudok z 21. decembra 2023, Krankenversicherung Nordrhein, C-667/21, EU:C:2023:1022, bod 67[online] [cit. 22.4.2025]. Dostupné na:

V uvedenom kontexte ESD rozhodol, že článok 6 ods. 1 písm. c) a e) v spojení s článkom 86 nariadenia 2016/679 sa má vykladať v tom zmysle, že nebráni vnútroštátnej judikatúre, ktorá prevádzkovateľovi, ktorý je orgánom verejnej moci zodpovedným za zosúladenie prístupu verejnosti k úradným dokumentom s právom na ochranu osobných údajov, ukladá povinnosť informovať a konzultovať dotknutú fyzickú osobu pred poskytnutím úradných dokumentov obsahujúcich takéto údaje, za predpokladu, že takáto povinnosť nie je nesplniteľná ani si nevyžaduje neprimerané úsilie, a teda nevedie k neprimeranému obmedzeniu práva verejnosti na prístup k týmto dokumentom.

Otázna stále ostáva aplikačná rovina nesplniteľnosti operácií realizovaných za účelom získania predmetného súhlasu fyzickej osoby konajúcej za právnickú osobu z tretej krajiny. Postačuje súhlas získať prostredníctvom emailu ako neformálneho spôsobu komunikácie? Je uvedený spôsob poslania výzvy na udelenie súhlasu možné považovať za primerané úsilie vynaložené prevádzkovateľom (orgánom verejnej moci)? Existuje zabezpečený spôsob komunikácie medzi subjektom z členského štátu a subjektom z tretej krajiny, aby sa prejav vôle mohol a dal považovať za jednoznačný, určitý, zrozumiteľný, slobodný a skutočný? Pretože pozmeniť obsah emailu „na ceste", napr. formou inštitútu „man in the middle" je v súčasnosti technicky pomerne jednoduché a nenáročné. V rozsahu načrtnutých úvah sa už vynárajú otázky formy digitalizácie výkonu základných ľudských práv, a realizácie internacionálneho digitálneho konštitucionalizmu.[19]

Dôležitým judikátom z pohľadu vývoja vzťahu práva na ochranu osobných údajov a hospodárskymi záujmami je HTB proti Müller a Ökorenta proti WealthCap, v spojených veciach C-17/22 a C-18/22 z 12. septembra 2024[20], v ktorej HTB a Ökorenta sú komanditné investičné spoločnosti. Podiel v týchto komanditných spoločnostiach je koncipovaný ako finančná investícia. Ak je tento podiel nepriamy, spoločníci vykonávajú svoje práva prostredníctvom správcovských podielových spoločností. Žalobkyne požadovali od žalovaných, ako správcovských podielových spoločností, aby poskytli mená a adresy všetkých ich spoločníkov, ktorí vlastnia

< https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/HTML/?uri=OJ:C_202401367>.

[19] Viac pozri: SVÁK, J., MAREČEK, L. a kol. Medzinárodné právo verejné a úvod do verejného medzinárodného práva. Praha : Wolters Kluwer, a. s., 2024, s. 930-938.

[20] Rozsudok z 12. spetmebra 2024, HTB Neunte Immobilien Portfolio geschlossene Investment UG & Co. KG proti Müller Rechtsanwaltsgesellschaft mbH (C-17/22) a Ökorenta Neue Energien Ökostabil IV geschlossene Investment GmbH & Co. KG/ WealthCap Photovoltaik 1 GmbH Co.KG, WealthCap PEIA Komplementär GmbH, WealthCap Investorenbetreuung GmbH (C-18/22) v spojených veciach C-17/22 a C-18/22, ECLI:EU:C:2024:738, bod 78, [online] [cit. 22.4.2025]. Dostupné na: <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=290003&pageIndex=0&doclang=SK&mode=req&dir=&occ=first&part=1&cid=2019986>.

nepriame podiely v dotknutých investičných fondoch prostredníctvom správcovských spoločností.[21]
Rozhodnutie vytvára možnosť pre poskytnutie osobných údajov, ak je možné takého poskytnutie považovať za nevyhnutné, v prípade právneho základu oprávnený záujem, a to so zreteľom na všetky relevantné okolnosti, ak záujmy alebo základné práva a slobody uvedených spoločníkov neprevažujú nad týmto oprávneným záujmom.
ESD vyjadril pochybnosti o nevyhnutnosti spracúvania, ako je v súčasnosti upravené, a sám v bode 59 uvádza, akým iným spôsobom by bolo možné dosiahnuť nevyhnutnosť. Súčasne uvádza spôsob prevedenia, ako by sa inak dalo dosiahnuť to, aby bol menší zásah do základných práv a slobôd dotknutých osôb a zároveň by to rešpektovalo zásadu minimalizácie údajov (test nevyhnutnosti).
Uvedená časť začína javiť známky mierneho uvoľňovania reštriktívneho chápania uplatňovania práva na ochranu osobných údajov vo väzbe na hospodárske a ekonomické práva. Pričom prvok konštantnej judikatúry je zachovaný v časti rozhodnutia, v ktorom konštatuje, že spracúvanie je odôvodnené, ak je nevyhnutné na splnenie zákonnej povinnosti prevádzkovateľa podľa práva dotknutého členského štátu, ak je spresnené v judikatúre tohto členského štátu, pod podmienkou, že táto judikatúra je jasná a presná, jej uplatňovanie je pre osoby, na ktoré sa vzťahuje, predvídateľné, a že spĺňa cieľ verejného záujmu a je sledovanému cieľu primeraná.

Záver

Cezhraničné vplyvy sú kontinuálne prebiehajúce procesy v súčasnom globalizovanom svete. Kým ostatných dvadsať rokov dochádzalo k postupnému sprísňovaniu legislatívnych pravidiel a súdne rozhodnutia pomáhali v aplikovaní obmedzení, ostatných pár rokov si vybrané krajiny začínajú uvedomovať dopad reštrikcií na medzinárodnú hospodársku politiku. Zavedenie a postupné presadzovanie interoperacionalizačnej teórie je kľúčovým prvkom, ktorý je spúšťačom mechanizmu cezhraničného voľného toku dát s dôverou, aktuálne medzi členskými štátmi OECD v hospodárskom priestore. Na základe uvedeného si dovoľujeme uviesť, že nami stanovená hypotéza sa priebežne potvrdzuje. Aj keď objektívne je nutné konštatovať, že až čas ukáže reálne dopady uvádzaných návrhov a zmien.
Na konci tretej časti uvádzame vybrané relatívne nové judikáty a rozhodnutia, z ktorých najmä rozsudok L.H. proti Ministerstvu zdravotníctví CZ obsahuje aj cezhraničný prvok v podobe subjektu z tretej krajiny. Ďalší rozsudok HTB proti Müller

[21] SVÁK, J. a kol. Právny štát ako hodnota chránená v európskom nadnárodnom priestore. Praha : Wolters Kluwer ČR, a. s., 2024, s. 281.

a Ökorenta proti WealthCap v spojených veciach C-17/22 a C-18/22 potvrdzuje našu hypotézu postupného mierneho odklonu od ustálenej judikatúry v oblasti ochrany osobných údajov. Odklon je v časti, v ktorej osobné údaje spoločníkov podielov je možno poskytnúť na základe právneho základu oprávnený záujem a to so zreteľom na všetky relevantné okolnosti, ak záujmy alebo základné práva a slobody uvedených spoločníkov neprevažujú nad týmto oprávneným záujmom.

Zoznam použitej literatúry

1. Council of Europe. Convention 108+ a 25th ratification: Slovakia, News. Strasbourg. 15.júna 2023. Dostupné na linku: <https://www.coe.int/en/web/data-protection/-/convention-108-a-25th-ratification-slovakia>.
2. Európska komisia. Shaping Europe's digital future. Konferencia o údajoch pre inovácie. Dostupné na: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/sk/events/data-innovation-conference>.
3. Europe's GDPR privacy law is headed for red tape bonfire within 'weeks'. Politico. Dostupné na: <https://www.politico.eu/article/eu-gdpr-privacy-law-europe-president-ursula-von-der-leyen/>.
4. Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2023/2854 z 13. decembra 2023 o harmonizovaných pravidlách týkajúcich sa spravodlivého prístupu k údajom a ich používania, ktorým sa mení nariadenie (EÚ) 2017/2394 a smernica (EÚ) 2020/1828 (akt o údajoch). Dostupné na: <https://eur- ex.europa.eu/eli/reg/2023/2854>.
5. Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady o európskej správe údajov a o zmene nariadenia (EÚ) 2018/1724 (akt o správe údajov).
6. Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady o jednotnom trhu s digitálnymi službami (akt o digitálnych službách) a o zmene smernice 2000/31/ES. Dostupné na: <https://www.consilium.europa.eu/sk/policies/digital-services-act/>.
7. Návrh Nariadenia Európskeho parlamentu a Rady, ktorým sa stanovujú ďalšie procesné pravidlá na presadzovanie nariadenia (EÚ) 2016/679. COM/2023/348 final. Dostupné na: <https://eur-lex.europa.eu/legal- content/SK/TXT/?uri=CELEX:52023PC0348>.
8. Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council laying down additional procedural rules relating to the enforcement of Regulation (EU) 2016/679 [online] [cit. 22.4.2025]. Dostupné na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CONSIL:ST_11214_2024_INIT>.

9. Rozsudok z 12. spetmebra 2024, HTB Neunte Immobilien Portfolio geschlossene Investment UG & Co. KG proti Müller Rechtsanwaltsgesellschaft mbH (C-17/22) a Ökorenta Neue Energien Ökostabil IV geschlossene Investment GmbH & Co. KG proti WealthCap Photovoltaik 1 GmbH Co.KG, WealthCap PEIA Komplementär GmbH, WealthCap Investorenbetreuung GmbH (C- 18/22) v spojených veciach C-17/22 a C-18/22, ECLI:EU:C:2024:738. Dostupné na: <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=290003&pageIndex=0&doclang=SK&mode=req&dir=&occ=first&part=1&cid=2019986>.
10. Rozsudok z 3. apríla 2025, L.H. proti Ministerstvu zdravotnictví C-710/23, ECLI:EU:C:2025:231. Dostupné na: <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf;jsessionid=C54AEF06AE01D90B8A0311C7485144A9?text=&docid=297537&pageIndex=0&doclang=SK&mode=req&dir=&occ=first&part=1&cid=2020339>.
11. Rozsudok z 9. januára 2025, Mousse C-394/23. EU:C:2025:2. Dostupné na: < https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:62023CJ0394>.
12. Rozsudok z 21. decembra 2023, Krankenversicherung Nordrhein, C-667/21, EU:C:2023:1022. Dostupné na: < https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/HTML/?uri=OJ:C_202401367>.
13. Stanovenie ďalších procesných pravidiel na presadzovanie nariadenia (EÚ) 2016/679 – Pozmeňujúce návrhy prijaté Európskym parlamentom 10. apríla 2024 k návrhu nariadenia Európskeho parlamentu a Rady, ktorým sa stanovujú ďalšie procesné pravidlá na presadzovanie nariadenia (EÚ) 2016/679 (COM(2023)0348 – C9-0231/2023 – 2023/0202(COD)) (Riadny legislatívny postup prvé čítanie) P9_TA(2024)0187 – [online] [cit. 22.4.2025]. Dostupné na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/?uri=celex%3A52024AP0187>.
14. SVÁK, J. a kol. Právny štát ako hodnota chránená v európskom nadnárodnom priestore. Praha : Wolters Kluwer ČR, a. s., 2024, 316 s.
15. SVÁK, J., MAREČEK, L. a kol. Medzinárodné právo verejné a úvod do verejného medzinárodného práva. Praha : Wolters Kluwer, a. s., 2024, 976 s.

Kontaktné údaje

Mgr. Ing. Mariana Bieliková
e-mail: kurekova4@uniba.sk
Katedra medzinárodného práva a medzinárodných vzťahov
Právnická fakulta, Univerzita Komenského v Bratislave

MEDZIŠTÁTNE SPORY AKO PROSTRIEDOK OCHRANY ZÁKLADNÝCH PRÁV

INTERSTATE DISPUTES AS A MEANS OF PROTECTION OF BASIC RIGHTS

Ondrej Ružička[1]

Abstrakt: Medzištátne spory sú zvyčajne vyhradené pre spory týkajúce sa konkrétneho správania štátu v súvislosti s porušením medzinárodných zmlúv medzi rôznymi subjektmi medzinárodného práva. Vzhľadom na rozsiahly nárast množstva otázok týkajúcich sa základných práv sa vynára otázka, či sú nielen samotní jednotlivci, ale aj štáty schopné byť nielen tými, ktorí sú povinní rešpektovať základné práva, ale či sú schopní pôsobiť ako globálni/regionálni ochrancovia systémov základných práv vo všeobecnosti a regionálnych variácií. Príspevok sa bude týkať najmä nedávnej vôle Slovenskej republiky viesť spor s Belgickým kráľovstvom na základe EDĽP na základe čl. 33 Európskeho dohovoru o ľudských právach ako aj širších kontextov.

Kľúčové slová: medzištátne spory, kritéria prijateľnosti, medzinárodná subjektivita, čl. 33 ECHR, všeobecná ochrana ľudských práv, obyčajové právo

Abstract: Inter-State disputes are usually reserved for disputes concerning specific State conduct in relation to breaches of international treaties between different subjects of international law. Given the vast increase in the number of fundamental rights issues, the question arises as to whether not only individuals themselves, but also states, are capable of being not only those who are obliged to respect fundamental rights, but also whether they are capable of acting as global/regional protectors of fundamental rights systems in general and regional variations in particular. In particular, the paper will address the Slovak Republic's recent willingness to litigate with the Kingdom of Belgium under the ECHR on the basis of Article 33 of the European Convention on Human Rights as well as the broader context.

Key words: inter-state disputes, admissibility criteria, international personality, Article 33 ECHR, general protection of human rights, customary law

[1] Právnická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave, Katedra medzinárodného práva a medzinárodných vzťahov

Spory medzi štátmi – diplomatická ochrana

Ochrana ľudských práv je oblasťou kde štát plní úlohu subjektu, ktorý zabezpečuje vykonávanie takýchto práv a zároveň je primárnym subjektom voči ktorému je vyvodzovaná zodpovednosť za ich potencionálne porušenie, alebo nedostatočné uplatnenie v jednotlivých prípadoch. Subjektom, ktorý je na druhej strane oprávnený a má významnú pozíciu je jednotlivec vo svojej forme fyzickej osoby žijúceho človeka, alebo abstraktnej entity právnickej osoby. Jednotlivec je primárnym hnacím motorom v oblasti aktívnej participácie v oblasti ochrany svojich práv pred súdnymi a quasi-súdnymi orgánmi na všeobecnej alebo regionálnej úrovni. Je teda na mieste otázka, či má štát ako tradičný subjekt medzinárodného práva a adresát povinností vyplývajúcich z ľudskoprávnych záväzkov, miesto aktívneho hráča na úrovni medzinárodného systému ochrany ľudských práv. Môžeme sa v prvom rade stretnúť s odvolávaním sa na univerzalistické koncepcie ľudských práv premietnuté vo vnímaní ľudských práv ako súboru *erga omnes* noriem, resp. kogentných pravidiel medzinárodného práva. Toto odvolanie sa na tieto konštrukcie je následne vyjadrené v unilaterálnych (kolektívnych) opatreniach voči štátom, ktoré podľa mienky subjektov uplatňujúcich takéto opatrenia porušujú svojim konaním tieto normy. Tieto opatrenia je možné nazvať všeobecnejším pojmom sankcie, či už z dielne BR OSN, Európskej únie, alebo jednotlivých štátov. Primárnym dôvodom medzištátnych sporov je však najmä porušenie záväzku týkajúceho sa konkrétnych medzinárodných zmlúv bilaterálnej, multilaterálnej povahy, alebo noriem obyčajového charakteru týkajúcich sa prípadov, kde je poškodený štát v pozícií subjektu medzinárodného práva. Pochopiteľne otázka ochrany jednotlivca resp. občana je tiež doménou sporov medzi štátmi, konkrétne vyjadrená v inštitúte diplomatickej ochrany. Diplomatická ochrana je inštitútom, kedy sa nárok občana konkrétneho štátu stáva nárokom štátu v prospech svojho občana. Predmetné je známe už z čias tradičného medzinárodného práva, ako uvádza Vattel: *„Kto zle využíva občana, nepriamo uráža štát, ktorý je povinný chrániť tohto občana; a jeho panovník by mal pomstiť jeho krivdu, potrestať útočníka, a ak je to možné, zaviazať ho k úplnej náhrade škody; pretože inak by občan nedosiahol veľký cieľ občianskeho združenia, ktorým je bezpečnosť.*"[2] Tento nárok je teda sprvu súkromnoprávny a prebratím nároku sa stáva medzinárodným, nakoľko sporová strana nie je jednotlivec ale štát. Prostriedky riešenia sporu sú samozrejme rôzne a diplomatická ochrana ako obyčajový inštitút nenormuje konkrétne spôsoby riešenia sporu. Asi najviac uchopiteľnou cestou riešenia sporu je nepochybne riešenie skrz konanie na medzinárodných súdnych orgánoch. Typickým je najmä Medzinárodný súdny dvor, ktorý viackrát riešil spory plynúce

[2] Vattel, E., The Law of Nations, Or, Principles of the Law of Nature, Applied to the Conduct and Affairs of Nations and Sovereigns, with Three Early Essays on the Origin and Nature of Natural Law and on Luxury, Liberty Fund, Inc, Indianapolis, 2008, s. 298

z diplomatickej ochrany. Prípady ako Mavromatis[3], Barcelona Traction, Diallo a Elettronica Sicula S.p.A. (ELSI case), dotvárali podobu poskytnutia diplomatickej ochrany formou medzinárodných súdny orgánov. Medzi podmienky oprávneného uplatnenia diplomatickej ochrany je nutné splniť dva predpoklady, je nutná existencia občianstva medzi poškodeným a nárokujúcim štátom a muselo dôjsť k vyčerpaniu všetkých miestnych prostriedkov ochrany. Rovnako tak predpokladom je, aby v prípade druhého štátu išlo o medzinárodne protiprávne správanie, teda došlo k porušeniu medzinárodného záväzku.[4] Na Vattelov argument o povinnosti štátu však treba podotknúť, že ide aj v zmysle záverov Komisie OSN pre medzinárodné právo o inštitút, kde štát má právo, nie povinnosť poskytnúť diplomatickú ochranu.[5]

Európsky dohovor o ľudských právach a medzištátne spory

V porovnaní s diplomatickou ochranou je inštitút podľa čl.33 Európskeho dohovoru o ľudských právach (ďalej len Dohovor) značne širší, nakoľko tu dochádza okrem ochrany jednotlivých nárokov jednotlivcov, aj k možnosti vyžadovania systémových zmien v rámci právneho poriadku druhého štátu. Tento mechanizmus slúži ako nástroj na kolektívne presadzovanie práv, ktoré predpokladá Dohovor.[6] Predmetné bolo zmienené aj v prípade podania Rakúska proti Taliansku kde Komisia usúdila: *„(toto konanie) sa nepovažuje za výkon práva podať žalobu s cieľom presadiť svoje vlastné práva, ale skôr za podanie žaloby v súvislosti s údajným porušením verejného poriadku Európy*".[7] Štáty okrem toho môžu namietať aj administratívnu, legislatívnu prax, teda systémové defekty. Európsky súd pre ľudské práva (ďalej len Súd) môže riešiť podania bez nevyhnutnosti existencie poškodeného, ktorý je konkretizovaný.[8] Z týchto hľadísk môžeme rozdeliť konania týkajúce sa a) systémových defektov; b)

---

[3] V predmetnom prípade rozhodoval Stály dvor medzinárodnej spravodlivosti predchodca MSD, keďže jeho judikatúra je reflektovaná aj v rozhodovacej činnosti MSD, zaraďujem ho pre účely koncíznosti do jednej množiny výpočtu prípadov ktoré sú dôležité pre problematiku diplomatickej ochrany.

[4] Návrh článkov o diplomatickej ochrane Čl.1 definuje nutnosť porušenia medzinárodného záväzku, čl. 3-13 – otázky spojené s občianstvom alebo otázkou inkorporácie, čl. 14-15 otázky vyčerpania opravných prostriedkov. Pre doplnenie treba podotknúť, že ide o ustanovenia platného medzinárodného obyčajového práva, a teda sú právne záväzné. Dostupné na: https://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/draft_articles/9_8_2006.pdf

[5] O možnej povinnosti poskytnúť diplomatickú ochranu som rozobral v Ružička, O., POVINNOSŤ ŠTÁTU POSKYTNÚŤ DIPLOMATICKÚ OCHRANU? In: *Bratislavské právnické fórum 2023 : právny štát v medzinárodnom práve a medzinárodné právo v právnom štáte / Ondrej Ružička, Veronika Ťažká (zost.)*. Bratislava : Právnická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave, 2023, s. 14-24

[6] Austria v. Italy, no. 788/60, s. 20

[7] Tamže, s. 20

[8] Bod. 44 CASE OF CYPRUS v. TURKEY no. 25781/94

konania s cieľom ochrániť konkrétneho jednotlivca, alebo skupinu jednotlivcov. Všeobecne je možné identifikovať dve obdobia nárastu medzištátnych podaní a to v období 70. rokov minulého storočia súvisiacu s okupáciou severného Cyprusu Tureckom a následným vznikom Severocyperskej tureckej republiky, následne obdobie 2008 až do súčasnosti kde boli vedené konania proti Ruskej federácii v súvislosti s vojenskými konfliktami v Gruzínsku a na Ukrajine. Tieto sa vyznačovali značným počtom poškodených jednotlivcov, resp. riešením systémových zlyhaní.[9]

Problematika kritérií prijateľnosti v medzištátnych podaniach

Obdobne ako v prípade individuálnych sťažností tu platia kritéria prijateľnosti v zmysle čl. 35 Dohovoru, avšak len jeho prvý odsek: *„Súd môže prejednávať vec až po vyčerpaní všetkých vnútroštátnych opravných prostriedkov, podľa všeobecne uznávaných pravidiel medzinárodného práva a v lehote štyroch mesiacov odo dňa, keď bolo prijaté konečné rozhodnutie*". Ako ukazuje prípad Slovinsko proti Chorvátsku neaplikovateľnosť ods. 2 a 4 čl. 35 bola potvrdená viacerými rozhodnutiami: *„že sa obmedzujú na individuálne žiadosti podľa článku 34, a preto sú nepoužiteľné na medzištátne žiadosti podané podľa článku 33 Dohovoru (pozri rozsudky Cyprus proti Turecku, č. 6780/74 a 6950/75)*"[10] Ako sme však uviedli, vo veľa prípadoch nejde nevyhnutne len o riešenie konkrétneho porušenia práv jednotlivca, ale ide o systémové, kontinuálne, legislatívne,[11] prípadne masové porušenia základných práv garantovaných Dohovorom. Predmetné má za následok nazvali by sme to „kvalitatívne" zmiernenie posudzovania podmienok prijateľnosti ako v časti o podmienke vyčerpania vnútroštátnych opravných prostriedkov, tak aj v otázkach dodržania 4 mesačnej lehoty na podanie. V prípade samotný súd nemusí preskúmať splnenie podmienok, nakoľko v závislosti od formulácie a povahy porušenia, sa nimi bude zaoberať v rámci meritórneho posúdenia veci.

Prípad Jozefa Chovanca a spor Slovenskej republiky a Belgického kráľovstva

Prípad Jozefa Chovanca je zaujímavým v spôsobe akým sa Slovenská republika snaží pomôcť resp. využiť rozličné prostriedky pre ochranu záujmov svojho občana (resp. pozostalých). V tomto prípade ide o úmrtie slovenského občana Jozefa Chovanca, zomrel v nemocnici 27. februára 2018, tri dni po policajnom zásahu na letisku Charleroi. Vo veci boli podniknuté viaceré kroky najmä z pohľadu snahy Slovenska prispieť k úspešnému prešetreniu veci. K samotnému rozhodnutiu na belgickom prvostupňovom súde došlo 25.09.2024, kde žaloba voči 31 žalovaným bola

[9] Bod. 46 písm. b) CASE OF GEORGIA v. RUSSIA (II) no. *38263/08*

[10] Bod. 40 SLOVENIA v. CROATIA no. 54155/16

[11] Napr. Case DENMARK, NORWAY AND SWEDEN v. GREECE no. 4448/70, s. 8

zamietnutá. Súd konštatoval, že za smrť nebol zodpovedný nikto zo žalovaných.[12] Došlo k tomu teda takmer po 7 rokoch, čo je na tak medializovaný prípad značná doba. Podľa dostupných informácií bolo podané odvolanie. Zastupiteľský úrad Slovenskej republiky v Bruseli iniciatívne požiadal o možnosť zúčastniť sa úvodného pojednávania tykajúceho sa odvolania v prípade J. Chovanec, ktoré sa uskutočnilo 31. 3. 2025 o 11:30 hod na Belgickom súde (Cours de Justice) v meste Mons. Cieľom úvodného pojednávania v prípade odvolania bolo stanovenie termínov ďalších pojednávaní. Samotný prípad však nebol predmetom rozpravy. Sudca po vypočutí strán stanovil termíny ďalších pojednávaní nasledovne: 03.11.2025 09:00 - 12:00 hod. a 14:00 - 17:30 hod. K prípadu sa najskôr vyjadrí generálna prokurátorka, potom advokáti žalobcov (vyžiadali si na to čas do 6 hodín); 17.11. 2025 09:00 - 12:00 hod. a 14:00 - 17:30 hod. v tomto termíne dostanú slovo advokáti obvinených. Termíny zaslania písomných vyjadrení stanovil sudca na 30. 05. 2025 (žalobcovia), 29.08.2025 (obvinení). Termíny zaslania dodatočných písomných vyjadrení stanovil na 26.09.2025 (žalobcovia), 24.10.2025 (obvinení).[13] Napriek uvedeným krokom dňa 27.02. 2025 Slovenská republika podala žiadosť na ESĽP vo veci proti Belgicku. Predmetná žiadosť bola zapísaná pod spisovú značku č. **6187/25[14]**, ide v poradí o 15. aktívne medzištátne podanie, a celkovo o 31. podanie v 75 ročnej histórií ESĽP.

Implikácie podania Slovensko proti Belgicku

Ako podklady pre podanie je možné vyvodiť z viacerých zdrojov, a to z vyjadrení ministra spravodlivosti SR Borisa Suska: *„Sme presvedčení, že podanie sťažnosti je z dôvodu vážnych nedostatkov vo vyšetrovaní odôvodnené. Vzhľadom na* ***obsah správ medzinárodných orgánov ochrany ľudských práv o rozšírenej praxi zlého zaobchádzania a nadmerného použitia sily zo strany belgickej polície*** *a o neúčinnosti vyšetrovaní vykonávaných belgickými orgánmi dohľadu sme sa rozhodli podať medzištátnu sťažnosť už v tomto štádiu konania s tým, že aj prípad Jozefa Chovanca preukazuje* ***zjavnú neúčinnosť vnútroštátnych prostriedkov ochrany***".[15] Čo nám implikuje snahu o kvalitatívne zmiernenie podmienok týkajúcich sa 4 mesačnej lehoty na podanie a podmienky vyčerpania efektívnych prostriedkov nápravy.

[12] Tlačová správa týkajúca sa prípadu Chovanec https://www.belganewsagency.eu/jozef-chovanec-all-charges-dropped-in-death-of-slovak-man-arrested-at-charleroi-airport

[13] Informácia získaná zo zdrojov na Ministerstve zahraničných vecí Slovenskej republiky.

[14] Podanie Slovenskej republiky proti Belgicku New interstate application: Slovakia v. Belgium, CAT/C/BEL/CO/4, dostupné na: https://hudoc.echr.coe.int/eng-press#{%22fulltext%22:[%226187/25%22],%22languageisocode%22:[%22ENG%22]}

[15] Vláda SR podá medzištátnu sťažnosť v kauze úmrtia slovenského občana Jozefa Chovanca dostupné na: https://www.justice.gov.sk/aktualne-temy/vlada-sr-poda-medzistatnu-staznost-v-kauze-umrtia-slovenskeho-obcana-jozefa-chovanca/

Nakoľko uznesenie vlády č. 65/2025 z 12.02.2025 nie je verejné[16], možno prijať hypotézu, že vyhlásenie ministra pod *„obsah správ*" značí najmä správu Komisie OSN proti mučeniu, kde vo svojej správe o štvrtom periodickom reporte o Belgicku upozornila Belgicko za: *„výskyt zlého zaobchádzania a nadmerného používania sily zo strany polície, vrátane obmedzovania slobody väzňov, ktoré v niektorých prípadoch viedlo k smrti zadržaných osôb. Berie na vedomie aj správy o neprimeraných zásahoch polície pri verejných protestoch*", mimo iného komisia odporučila systémové zmeny v oblasti podozrení za zlé zaobchádzanie a zneužitie použitia sily zo strany polície.[17] Aj v nadväznosti na fakt, že v prípade Jozefa Chovanca stále prebieha konanie, je pravdepodobné, že Slovenská republika bude chcieť dosiahnuť rýchlejšie riešenie prípadu, prípadne záruky zo strany Belgicka, že bude prípad riadne prešetrený. Vyplýva to z podstaty samotného konania v zmysle čl. 33, kedy má dôjsť k náprave vo vzťahu k jednotlivcovi, prípadne systémovej zmene. Preto zrejme nemusí dôjsť k prisúdeniu odškodnenia s tým, že Belgicko môže vykonať opatrenia ktorými nedostatky vyjadrené počas dokazovania budú napravené. Samozrejme je otázne kedy k tomu dôjde. I keď medzištátne podania môžu viesť k politickému tlaku na zmierlivé riešenie sporu ako napríklad v prípade Litva proti Dánsku.[18] Napriek tomu, ak sa argumentácia Slovenska bude primárne sústrediť na systémové problémy, je individuálna satisfakcia ako dôsledok rozhodnutia Súdu v zmysle predchádzajúcej rozhodovacej činnosti nie nevyhnutne vylúčená, skôr môže dôjsť k pokusu o zmier zo strany Belgicka.

V prípade neúspechu sa natíska otázka riešenia v podobe už vyššie spomínanej diplomatickej ochrany, či už osobitným riešením v podobe negociácie, prípadne predložením veci Medzinárodnému súdnemu dvoru, avšak skôr v intenciách porušenia Medzinárodného paktu o občianskych a politických právach, a to aj napriek čl. 55 Dohovoru. Podporiť by sme predmetnú úvahu mohli najmä tým, že čl. 33 a inštitút diplomatickej ochrany sú dva rozdielne a v zásade na sebe nezávislé módy riešenia ochrany základných práv. Celkovo však možno podľa nášho názoru hodnotiť krok slovenskej vlády pozitívne, nielen po stránke snahy pomôcť občanovi (pozostalým), ale aj tým, že Súd bude môcť potencionálne zaujať stanovisko voči kvalitatívnemu posúdeniu podmienok prijateľnosti podaní zo strany štátov v rámci systému Európskeho dohovoru o ľudských právach, a to z ohľadom, že ide o pôvodne porušenie práv konkrétneho jednotlivca, zatiaľ čo predchádzajúce prípady, riešili

[16] Pozri na: https://rokovania.gov.sk/RVL/Negotiation/1390

[17] Správa Výboru proti mučeniu v angičtine - Concluding observations on the fourth periodic report of Belgium dostupná na: https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CAT%2FC%2FBEL%2FCO%2F4&Lang=en

[18] Machowicz, K., Tabaszewski, R., The Inter-State Application to the European Court of Human Rights in Strasbourg – Potential Revival In: Przegląd Sejmowy, nr 1(174)/2023, s. 187

primárne systémové zlyhania týkajúce sa značného počtu jednotlivcov. Akokoľvek Európsky súd pre ľudské práva rozhodne, pôjde nepochybne o prínosný prípad do oblasti medzištátnych sporov v zmysle čl. 33 Dohovoru.

Zoznam použitej literatúry

1. Austria v. Italy, no. 788/60
2. Case DENMARK, NORWAY AND SWEDEN v. GREECE no. 4448/70
3. CASE OF CYPRUS v. TURKEY no. 25781/94
4. CASE OF GEORGIA v. RUSSIA (II) no. *38263/08*
5. Concluding observations on the fourth periodic report of Belgium dostupné na:https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CAT%2FC%2FBEL%2FCO%2F4&Lang=en
6. Machowicz, K., Tabaszewski, R., The Inter-State Application to the European Court of Human Rights in Strasbourg – Potential Revival In: Przegląd Sejmowy, nr 1(174)/2023, s. 187
7. Návrh článkov o diplomatickej ochrane dostupný na: https://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/draft_articles/9_8_2006.pdf
8. Podanie Slovakia v. Belgium, CAT/C/BEL/CO/4, dostupné na: https://hudoc.echr.coe.int/eng-press#{%22fulltext%22:[%226187/25%22],%22languageisocode%22:[%22ENG%22]}
9. Ružička, O., POVINNOSŤ ŠTÁTU POSKYTNÚŤ DIPLOMATICKÚ OCHRANU? In: *Bratislavské právnické fórum 2023 : právny štát v medzinárodnom práve a medzinárodné právo v právnom štáte / Ondrej Ružička, Veronika Ťažká (zost.)*. Bratislava : Právnická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave, 2023, s. 14-24
10. Slovakia v. Belgium, CAT/C/BEL/CO/4
11. SLOVENIA v. CROATIA no. 54155/16
12. Správa Výboru proti mučeniu v angičtine - Concluding observations on the fourth periodic report of Belgium dostupná na: https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CAT%2FC%2FBEL%2FCO%2F4&Lang=en
13. Tlačová informácia Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky dostupná na: https://www.justice.gov.sk/aktualne-temy/vlada-sr-poda-medzistatnu-staznost-v-kauze-umrtia-slovenskeho-obcana-jozefa-chovanca/

14. Tlačová správa týkajúca sa prípadu Chovanec https://www.belganewsagency.eu/jozef-chovanec-all-charges-dropped-in-death-of-slovak-man-arrested-at-charleroi-airport
15. Uznesenie vlády č. 65/2025 z 12.02.2025 dostupné na: https://rokovania.gov.sk/RVL/Negotiation/1390
16. Vattel, E., The Law of Nations, Or, Principles of the Law of Nature, Applied to the Conduct and Affairs of Nations and Sovereigns, with Three Early Essays on the Origin and Nature of Natural Law and on Luxury, Liberty Fund, Inc, Indianapolis, 2008, 867 s.

Kontaktné údaje

Mgr. Ondrej Ružička, PhD.
ondrej.ruzicka@flaw.uniba.sk
Katedra medzinárodného práva a medzinárodných vzťahov
Právnická fakulta, Univerzita Komenského v Bratislave

VEREJNÍ FUNKCIONÁRI NA SOCIÁLNYCH SIEŤACH: OSOBNÉ NÁZORY ALEBO HLAS INŠTITÚCIE?

PUBLIC OFFICIALS ON SOCIAL MEDIA: PERSONAL OPINIONS OR THE VOICE OF THE INSTITUTION?

Marián Ruňanin,[1] Veronika Habalová[2]

Abstrakt: Článok sa zaoberá otázkou, či vystupovanie verejných funkcionárov na sociálnych sieťach predstavuje ich osobný prejav, alebo či ide o konanie v mene verejnej inštitúcie. Analyzujeme hranice slobody prejavu verejných činiteľov a skúmame, kedy ich komunikácia môže byť považovaná za oficiálnu. V tejto súvislosti riešime aj problematiku moderovania diskusie na ich profiloch, najmä či majú právo blokovať alebo skrývať komentáre kritikov. Vychádzame z aktuálnej judikatúry, pričom osobitnú pozornosť venujeme rozhodnutiam Najvyššieho súdu USA.

Kľúčové slová: Moderácia obsahu na sociálnej sieti, Verejný činiteľ na sociálnej sieti, Sloboda prejavu

Abstract: The article addresses the question of whether the appearance of public officials on social networks constitutes their personal expression or whether it is acting on behalf of a public institution. We analyze the limits of freedom of expression of public officials and examine when their communications can be considered official. In this context, we also address the issue of moderating the discussion on their profiles, in particular whether they have the right to block or hide critics' comments. We draw on recent case law, paying particular attention to U.S. Supreme Court decisions.

Key words: Moderation of content on a social network, Public figure on a social network, Freedom of expression

Sociálne siete ako verejné fórum

Sociálne siete sa v 21. storočí stali všadeprítomným nástrojom komunikácie a priestorom, kde používatelia trávia podstatnú časť voľného času. Miera ich

[1] Právnická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave, Katedra teórie práva a filozofie práva
[2] Právnická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave, Katedra ústavného práva, vedecká pomocná sila

využívania je vysoká: podľa štúdií viac ako 90 % adolescentov má účet na sociálnej sieti,[3] Podobne, väčšina Američanov používa Facebook.[4] Vysoká penetrácia sociálnych sietí nie je obmedzená len na USA. Na Slovensku ich podľa dát z roku 2024 denne využíva približne 70 % populácie všetkých vekových skupín.[5] Aby sme mohli opísať význam a logiku sociálnych sietí, použijeme jeden z najvýznamnejších, aj keď starších článkov, konkrétne článok od Van Djicka a Poella. Podľa tejto štúdie sociálne médiá aktívne formujú verejný diskurz a sociálne štruktúry prostredníctvom svojej inherentnej operačnej logiky Táto logika sa skladá zo štyroch vzájomne prepojených komponentov, a to programovateľnosť, popularita, prepojenosť a dátifikácia. Programovateľnosť ako prvý komponent označuje duálnu povahu platforiem, ktoré sú formované tak algoritmickou kuráciou obsahu, ako aj aktívnou participáciou používateľov. Algoritmické systémy riadia tok informácií a ich viditeľnosť, no súčasne poskytujú používateľom nástroje na ovplyvňovanie tohto toku. Používateľské interakcie sa tak menia z pasívnej konzumácie na dynamický proces, v rámci ktorého môžu jednotlivci priamo prispievať k prominentnosti určitých tém a obsahov, čím aktívne spoluutvárajú digitálnu verejnú sféru. Druhým prvkom je popularita, ktorá sa manifestuje prostredníctvom kvantifikovateľných metrík angažovanosti (napr. "lajky", zdieľania, retweety). Tieto metriky nielen odrážajú vnímaný záujem publika, ale fungujú aj ako silné mechanizmy spätnej väzby, ktoré amplifikujú dosah a vplyv vybraného obsahu, osobností či naratívov. Kvantifikácia popularity tak dynamicky formuje ekonomiku pozornosti na platformách a môže signifikantne ovplyvňovať aj agendu tradičných médií. Prepojenosť (konektivita) vyjadruje schopnosť sociálnych médií vytvárať a udržiavať komplexné siete vzťahov medzi jednotlivcami, skupinami a inštitúciami, často prekračujúc tradičné geografické či sociodemografické bariéry. Technologické afordancie, ako sú automatizované odporúčania či nástroje na formovanie skupín, umožňujú vznik personalizovaných a fluidných komunikačných štruktúr. Týmto spôsobom sa vytvára dynamický priestor, v ktorom dochádza k vzájomnému prestupovaniu a ovplyvňovaniu online interakcií a offline sociálnych realít. Posledným komponentom je dátifikácia, predstavujúca proces systematickej transformácie používateľských interakcií a sociálnych aktivít na kvantifikovateľné dátové body. Tieto dáta sú následne agregované, analyzované a využívané na prediktívne modelovanie, optimalizáciu platformových funkcií či komerčné stratégie. Analytika v reálnom čase, postavená na týchto dátach, umožňuje

[3] BARRY, Christopher T. – SIDOTI, Chloe L. – BRIGGS, Shanelle M. – REITER, Shari R. – LINDSEY, Rebecca A.*: Adolescent social media use and mental health from adolescent and parent perspectives*. In: *Journal of Adolescence*, Roč. 61 (2017).

[4] Pew Research Center. (2024, January 31). *Americans' social media use*. https://www.pewresearch.org/internet/2024/01/31/americans-social-media-use/

[5] Go4Insight. (13. Februára, 2024). *Koľko Slovákov je na sociálnych sieťach v roku 2024?* https://www.go4insight.com/post/koľko-slovákov-je-na-sociálnych-sieťach-v-roku-2024

inštitúciám a komerčným subjektom nielen monitorovať aktuálne trendy, ale aj aktívne ovplyvňovať budúce správanie používateľov a dynamicky prispôsobovať svoje stratégie. Spoločné pôsobenie týchto štyroch komponentov nám demonštruje, že sociálne médiá nie sú neutrálnymi informačnými kanálmi. Naopak, fungujú ako aktívni činitelia s vlastnou vnútornou logikou, ktorá zásadne ovplyvňuje spôsoby generovania, distribúcie a interpretácie informácií. Táto logika predstavuje signifikantný posun od paradigiem tradičných médií a vytvára komplexnú symbiózu medzi starými a novými mediálnymi princípmi.[6] Fungovaním verejných inštitúcií na sociálnych sieťach sa venovala aj organizácia OBSE, ktorá sa vo svojej publikácii venovala problematike fungovania verejných inštitúcií na sociálnych sieťach, pričom analyzovala, ako môžu tieto inštitúcie využiť digitálne kanály na zlepšenie komunikácie s občanmi a posilnenie transparentnosti verejnej správy. Publikácia poukazuje na to, že samotná prítomnosť na sociálnych sieťach nestačí, kľúčové je implementovať premyslené stratégie, ktoré umožnia obojstrannú interakciu a aktívnu participáciu občanov na tvorbe verejných politík. OBSE zdôrazňuje, že úspešné využitie sociálnych sietí je podmienené nielen technickými a komunikačnými možnosťami, ale aj organizačnými zmenami, ktoré si vyžadujú adekvátne zdroje, rozvoj digitálnych zručností a vytváranie jednotných smerníc. Sociálne siete tak predstavujú ideálny nástroj na šírenie informácií o fungovaní štátu a štátnych politík.[7]

Je teda zrejmé, že diskusie, ktoré sme ako právni vedci viedli v minulosti o tom, či je vôbec internet či sociálne siete verejné fórum, je už irelevnatné. Sociálne siete predstavujú príliš lákavý svet, ktoré obsahujú nie len komerčné príležitosti, ale kvôli svojej prepojenosti s reálnymi užívateľmi aj priestor na politickú seba-propagáciu. V Spojených štátoch amerických mal vzťah k internetu zaujímavý vývoj v judikatúre Najvyššieho súdu (v článku ďalej len ako „SCOTUS"). Tento vzťah je dôležité vysvetliť aj v súvislosti s argumentáciou, s ktorou budeme pracovať v tomto článku. Na úvod musíme začať s rozhodnutím Najvyššieho súdu vo veci Reno v. ACLU. Okrem stručnej histórie internetu a opisu ako funguje, v tomto rozhodnutí súd vnímal internet ako rozsiahle demokratické fórum, kde nízke bariéry vstupu a celosvetová dostupnosť umožňujú slobodnú a rozmanitú výmenu informácií medzi užívateľmi. Táto jedinečná charakteristika internetu, ktorá ho výrazne odlišuje od tradičných médií, znamená, že akékoľvek obsahovo založené obmedzenia musia byť prísne kontrolované, aby neohrozili základné práva dospelých na slobodný prejav. No na druhú stranu súd súhlasil s tým, že internet je „menej invazívny", ako sú tradičné

[6] VAN DIJCK, José – POELL, Thomas: *Understanding Social Media Logic*. In*: Media and Communication*, Roč. 1, č. 1 (2013), s. 2 – 14. Dostupné na: https://ssrn.com/abstract=2309065.

[7] OECD. (2014). *Social media use by governments: 2013 survey on social media use by central government*. https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2014/12/social-media-use-by-governments_g17a2596/5jxrcmghmkos-en.pdf

médiá.[8] Toto vnímanie internetu sa zmenilo v neskoršom období v rozhodnutí Packingham v. North Carolina,[9] kde súd charakterizuje internet ako extenzívne demokratické fórum pre slobodnú výmenu názorov a informácií. Podľa jeho stanoviska, minimálne bariéry vstupu a globálny dosah transformovali internet na ústrednú arénu verejnej diskusie, a teda aj na esenciálny priestor pre výkon slobody prejavu.[10]

Ak sa vrátime na kontext slovenského práva a sociálne siete, judikatúra Ústavného súdu Slovenskej republiky (rozhodnutia ako PL. ÚS 42/2011-19 a PL. ÚS 25/2015-4) pristupuje k online komunikácii na sociálnych sieťach so zohľadnením jej špecifického charakteru. Súd konštatuje, že prístup na tieto platformy je podmienený registráciou používateľa (vyžadujúcou poskytnutie identifikátorov ako meno, e-mail a heslo). Táto podmienka vedie Ústavný súd k záveru, že sociálne siete nedisponujú plnohodnotným charakterom hromadných informačných prostriedkov v tradičnom zmysle slova. Dôsledkom tejto právnej koncepcie je predpoklad, že informácie šírené prostredníctvom sociálnych sietí nedosahujú taký rozsah a intenzitu verejného zásahu ako tradičné mediálne kanály. Tento výklad mal praktický význam najmä v kontexte posudzovania možného porušenia pravidiel volebného moratória. Z vedeckého hľadiska však možno túto interpretáciu považovať za reduktívnu a nedostatočne reflektujúcu komplexnú dynamiku súčasného digitálneho ekosystému. Hoci je registrácia formálnou bariérou, tento prístup opomína kľúčovú úlohu moderných algoritmických mechanizmov a sieťových efektov. Tieto faktory umožňujú rýchle, exponenciálne (virálne) šírenie obsahu aj mimo primárneho okruhu registrovaných používateľov danej platformy. Potenciál takéhoto šírenia môže výrazne zvýšiť vplyv zverejnených informácií na formovanie verejnej mienky a na procesy politickej mobilizácie.[11]

Tieto spomínané rozhodnutia využil aj, podľa nášho názoru absurdným spôsobom, Okresný úrad Bratislava v prípade preskúmania aktivít Ministra vnútra Slovenskej republiky počas prezidentských volieb v roku 2024. Okresný súd argumentuje, že sociálne siete nie sú hromadne informačným prostriedkom,[12] čo je aj v rozpore s tým, ako ho vníma napríklad Benátska komisia. Benátska komisia uznáva, že internet a

---

[8] *Reno v. American Civil Liberties Union*, 521 U.S. 844 (1997). https://supreme.justia.com/cases/federal/us/521/844/case.pdf

[9] *Packingham v. North Carolina*, 137 S. Ct. 1730 (2017). https://harvardlawreview.org/print/vol-131/packingham-v-north-carolina/#footnote-ref-9

[10] *United States v. Carpenter*, 138 S. Ct. 2206 (2018). https://www.supremecourt.gov/opinions/16pdf/15-1194_08l1.pdf

[11] Metzler, H., & Garcia, D. (2023). Social Drivers and Algorithmic Mechanisms on Digital Media. Perspectives on Psychological Science, 19(5), 735-748. https://doi.org/10.1177/17456916231185057 (Original work published 2024)

[12] Okresný úrad Bratislava, *Rozhodnutie o proteste prokurátora*, 1. marec 2025. https://memo98.sk/storage/media/2025/03/01/af1467cd-2cc1-45d8-b437-1acbc61997c7.pdf

sociálne médiá poskytujú bezprecedentné možnosti prístupu k volebným informáciám a aktívnej účasti občanov na kampani. Zdôrazňuje, že sociálne médiá sa stali dominantným fórom pre politickú diskusiu a kľúčovým zdrojom politických informácií. Zároveň však upozorňuje na vážne riziká, ako sú šírenie dezinformácií, manipulácia voličov prostredníctvom algoritmov a cielená reklama, nerovnosť príležitostí v politickej súťaži a výzvy pre tradičné regulačné rámce (napr. financovanie kampaní, zodpovednosť platforiem), ktoré môžu ohroziť integritu volebných procesov a základné práva[13]

Aj podľa nášho názoru, a v súlade s analýzou Benátskej komisie, nemožno ignorovať, že internet poskytuje bezprecedentné možnosti prístupu k volebným informáciám a aktívnej účasti občanov na kampani prostredníctvom vyjadrovania názorov či komunikácie s kandidátmi. Sociálne médiá sa stali dominantným fórom pre politickú diskusiu a kľúčovým zdrojom politických informácií pre značnú časť populácie. Predstavujú tak zásadný priestor nielen pre verejnú debatu, ale aj pre cielenú politickú komunikáciu a kampaň, čo spochybňuje ich jednoduché vylúčenie z kategórie médií s potenciálne masovým dosahom. Opačnú argumentáciu považujeme v súčasnosti ako nevedeckú a v rozpore s doterajšími poznatkami. Je preto dôležité, aby takéto chápanie internetu a sociálnych sietí si uvedomovali aj súdne a iné autority verejnej moci na Slovensku.

Vyjadrenia verejného činiteľa na sociálnej sieti a absolútna sloboda

V minulosti na Slovensku nastali viaceré situácie, kedy verejne činné osoby, najmä osoby v najvýznamnejších štátnych funkciách aktívne používali sociálne siete. Osoby ako predseda vlády informovali o dôležitých informáciách, ktoré sa týkali verejného záujmu práve na svojich facebookových profiloch. Tieto osoby mali potom vo zvyku „blokovať" príspevky v komentároch od občanov, čo spôsobilo, že títo občania nemali prístup k tomuto obsahu, a museli čakať na médiá. Aj podľa Facebooku na odblokovanie je potrebné danú osobu fyzicky odblokovať, ak bola permanentne zablokovaná.[14] Predseda vlády v tom období publikoval aj ankety, ktoré sa týkali otázok verejného záujmu, a ktorého závery mohli vplývať na zmenu štátnej politiky. Práve kvôli blokovaniu museli niektorí občania vytvoriť portál, kde tieto „statusy", ako sa nazývajú príspevky na sociálnej sieti Facebook, boli zverejňované.[15] Tieto a iné

[13] Ústavný súd Slovenskej republiky, *Správa Benátskej komisie*, 2021. https://www.ustavnysud.sk/documents/20121/71358/2021-07-sprava_benatskej_komisie.pdf/05878946-17b2-98b3-6047-2e2f2af3c001

[14] Facebook. Banning and Moderation. Facebook, 2025. https://www.facebook.com/help/248844142141117

[15] HODÁS, M. Dostali ste na FB blok od Matoviča? Živé.sk, 6. marec 2021. https://zive.aktuality.sk/clanok/151469/dostali-ste-na-fb-blok-od-matovica-jeho-statusy-najdete-na-novom-webe/

situácie, napríklad využívanie sociálnej siete Facebook stránkou Polície SR otvárajú otázky, či nemajú mať inštitúcie tiež hranice na sociálnych sieťach. Problematika vystupovania verejných funkcionárov na sociálnych sieťach sa v dnešnej dobe stáva čoraz dôležitejšou témou. Ich komunikácia môže zasahovať do verejného diskurzu, ovplyvňovať tak verejnú mienku a zároveň vytvárať nespočetné množstvo otázok týkajúcich sa hraníc slobody prejavu, práva na informácie a zásahov do práv ostatných užívateľov a najmä občanov. V Slovenskej republike momentálne absentuje priamo zameraná legislatíva alebo rozsiahla judikatúra, ktorá by sa venovala konkrétne otázke správy sociálnych sietí zo strany verejných funkcionárov. V úvode sme vysvetlili, prečo sociálne siete majú už svoje miesto aj v demokratickom diskurze, teraz sa musíme zaoberať otázkou, ako vyriešiť súčasný právny stav, nakoľko aktuálny stav nie je udržateľný, pretože vedie k nerovnému prístupu k informáciám, deformuje verejnú diskusiu, oslabuje demokratickú kontrolu a je v rozpore s princípom legality. Toto právne a spoločenské vákuum umožňuje diskriminačné zásahy bez akýchkoľvek pravidiel a ohrozuje základné predpoklady fungovania demokratickej deliberácie.

Vytupovanie verejného funkcionára z pohľadu SCOTUSu

V Spojených štátoch amerických existuje rozsiahla judikatúra, ktorá sa týka práv súvisiacich s Prvým dodatkom ústavy. Súvisí to najmä s rozhodovacou praxou, ktorá začala rozhodnutiami ako Brandenburg v. Ohio, kde platí, že sloboda prejavu je široká a súdy svojimi rozhodnutiami rozširujú rozsah zakázaného, resp. nechráneného prejavu. Aj americkí právnici sa museli zaoberať situáciou, ak politik, ktorý je napríklad vo výkonnej funkcii, vystupuje aktívne na sociálnej sieti a zároveň na nej informuje o dôležitých rozhodnutiach. Asi prvý prípad sa týka prezidenta Donalda Trumpa.

Prípad Knight First Amendment Institute at Columbia University v. Trump predstavuje významný judikatórny moment v snahe aplikovať tradičné právne doktríny, najmä Prvý dodatok Ústavy USA, na dynamicky sa rozvíjajúce prostredie digitálnych platforiem. Jadrom sporu bola prax vtedajšieho prezidenta Spojených štátov Donalda Trumpa, ktorý na svojom osobnom, avšak intenzívne na verejnú a politickú komunikáciu využívanom Twitter účte (@realDonaldTrump) (dnes platforma X), manuálne zablokoval viacerých používateľov, čím im znemožnil reagovať na jeho príspevky (tweets) alebo ich ďalej šíriť (retweetovať) v rámci interaktívnych vlákien diskusie. Skupina zablokovaných používateľov, zastupovaná inštitútom Knight First Amendment Institute, iniciovala súdne konanie s argumentom, že takéto blokovanie porušuje ich práva garantované Prvým dodatkom. Druhý obvodný odvolací sa priklonil na stranu žalobcov, pričom dospel k záveru, že interaktívny priestor (komentárové vlákna) asociovaný s Trumpovým

Twitter účtom napĺňa charakteristiky „verejného fóra v zmysle judikatúry týkajúcej sa Prvého dodatku. Na základe tejto premisy súd rozhodol, že prezident Trump, využitím svojej kontroly nad účtom na zablokovanie kritických či nesúhlasných hlasov, porušil Prvý dodatok. Toto rozhodnutie implikovalo, že ak verejný činiteľ využíva súkromný účet na sociálnej sieti na výkon úradnej moci alebo komunikáciu v úradnej kapacite a otvorí interaktívny priestor verejnosti, tento priestor môže podliehať ústavným obmedzeniam týkajúcim sa verejných fór, najmä zákazu diskriminácie na základe názoru. SCOTUS sa však meritórne k podstate sporu nevyjadril. Vzhľadom na zmenu prezidentskej administratívy po voľbách v roku 2020, súd prípad označil za bezpredmetný a v súlade so zaužívanou praxou zrušil rozsudok nižšieho súdu a vrátil mu vec s pokynom na zamietnutie ako bezpredmetnú.[16] Napriek tomuto procesnému ukončeniu, sudca Clarence Thomas vo svojom stanovisku využil príležitosť poukázať na fundamentálne právne dilemy, ktoré prípad odhalil, najmä na problematickú aplikáciu existujúcich právnych doktrín na nové digitálne platformy. Thomas uznal, že niektoré aspekty Trumpovho účtu sa podobali verejnému fóru, napríklad jeho využívanie na oficiálne vyhlásenia a voľba sprístupniť komentáre verejnosti. Kľúčový problém však videl v napätí medzi konceptom verejného fóra ako priestoru pod vládnou kontrolou ("government-controlled spaces") a realitou, kde konečnú a neobmedzenú kontrolu nad platformou a účtom vykonáva súkromná spoločnosť (vtedy Twitter, dnešný X). Podľa zmluvných podmienok mohol Twitter kedykoľvek a bez udania dôvodu zrušiť akýkoľvek účet, vrátane prezidentského, čo sa aj neskôr stalo. Táto „nesmierna kontrola" súkromnej platformy nad celým priestorom bola v ostrom kontraste s limitovanou kontrolou verejného činiteľa (blokovanie niekoľkých používateľov). Sudca Thomas argumentoval, že ak dominantná kontrola spočíva v rukách súkromného subjektu, aplikácia obmedzení Prvého dodatku, ktoré sa primárne vzťahujú na štátne konanie, je sporná. Sudca Thomas tiež okrajovo spomenul imunitu platforiem podľa § 230 zákona o komunikačnej slušnosti (Communications Decency Act) a možnosť zodpovednosti platforiem v prípade vládneho nátlaku na cenzúru, hoci tieto aspekty neboli jadrom prípadu. Záverom jeho stanoviska bolo konštatovanie, že hoci sa súdy nižšej inštancie zamerali na konanie prezidenta Trumpa, „pálčivejším problémom" pre slobodu prejavu môže byť práve dominantná moc súkromných digitálnych platforiem, to je námet na rozsiahlejšie štúdie, ktoré prekonávajú rámec jedného článku.

Táto problematika však neustála len na rovine tohto rozhodnutia, ale objavili sa ďalšie významné míľniky v súvislosti s touto problematikou. A práve nasledujúce spomínané rozhodnutia predstavujú významný míľnik v tejto diskusii. Kľúčovým prípadom sa stal Lindke v. Freed, v ktorom SCOTUS riešil otázku, za akých okolností

[16] Biden v. Knight First Am. Inst., No. 20-197, 593 U.S.

konanie verejného činiteľa, ktorý blokuje občana alebo maže jeho komentáre na svojom osobnom profile na sociálnej sieti, predstavuje tzv. „štátne konanie" (a teda podlieha obmedzeniam Prvého dodatku Ústavy USA).[17] Východiskovou situáciou bol spor medzi Kevinom Lindkem, občanom mesta Port Huron v Michigane, a Jamesom Freedom, manažérom tohto mesta (City Manager). Freed spravoval osobný facebookový profil, na ktorom zdieľal obsah týkajúci sa jeho rodiny, osobného života, ale aj informácie súvisiace s jeho pracovnou pozíciou a dianím v meste. Po tom, ako Lindke na Freedovom profile opakovane uverejňoval kritické komentáre týkajúce sa pandémie COVID-19 a iných mestských záležitostí, Freed tieto komentáre vymazal a Lindkeho na svojom profile zablokoval. Lindke následne podal žalobu, tvrdiac, že Freedovo konanie predstavovalo štátom sankcionovanú cenzúru jeho prejavu v rozpore s Prvým dodatkom. Nižšie súdy, vrátane Šiesteho obvodného odvolacieho súdu, rozhodli v neprospech Lindkeho, kde dospeli k záveru, že Freedova aktivita na jeho osobnom facebookovom profile nepredstavovala štátne konanie, nakoľko profil nebol explicitne prevádzkovaný v jeho úradnej kapacite, nebol financovaný z verejných zdrojov a nebol spravovaný štátnymi zamestnancami. Tieto závery však boli v rozpore s rozhodnutiami iných obvodných súdov, čo vytvorilo predpoklady pre tzv. „circuit split" a viedlo k prejednaniu veci Najvyšším súdom. SCOTUS vo svojom jednomyseľnom rozhodnutí zrušil rozhodnutie Šiesteho obvodu a stanovil nový, jednotný test pre určenie, kedy konanie verejného činiteľa na sociálnych sieťach predstavuje štátne konanie.

Súd zdôraznil potrebu nájsť rovnováhu medzi právami verejných činiteľov ako súkromných osôb na slobodu prejavu a právami občanov nebyť cenzurovaní štátom. Kľúčovým pre rozlíšenie medzi súkromným prejavom a štátnym konaním je, či činiteľ koná na základe svojej štátnej moci. Súd formuloval dvojzložkový test: Konanie verejného činiteľa na sociálnych sieťach je štátnym konaním v zmysle len vtedy, ak činiteľ mal skutočnú právomoc konať alebo hovoriť v mene štátu v danej záležitosti, pričom táto právomoc musí vyplývať z relevantného zdroja práva (napr. zákon, nariadenie, zvyklosť), a zároveň činiteľ navonok prejavil úmysel túto právomoc pri konkrétnom konaní na sociálnej sieti (napr. v príspevkoch, na ktoré reagoval blokovaný používateľ). Pri aplikácii tohto testu SCOTUS zdôraznil, že analýza musí byť založená na faktoch a kontexte, pričom sa nezameriava len na celkový charakter účtu, ale na konkrétne príspevky a konanie, ktoré viedli k obmedzeniu prejavu. Skutočnosť, že úradník na svojom profile zmiešava osobné a pracovné témy, sama osebe neznamená, že všetka aktivita na profile je štátnym konaním (a contrario súkromným). Rozhodujúce je, či pri konkrétnych príspevkoch vystupoval v úradnej

[17] SCOTUS v roku 2024 prijal viacero rozhodnutí, ktoré sa týkali pripísanie „state action" aj na sociálne siete, musia byť naplnené predpoklady stanovené v rozhodnutí National Rifle Association of America v. Vullo, 602 U.S. 175 (2024).

kapacite a využíval svoju štátnu autoritu. Vzhľad a funkcia profilu (napr. uvedenie titulu, použitie oficiálnych symbolov) môžu byť relevantné pre druhú časť testu (prejavenie úmyslu konať v mene štátu), ale nie sú samy osebe postačujúce. Rozhodnutie v prípade Lindke v. Freed teda neposkytlo definitívnu odpoveď na otázku, či konkrétne Freedovo konanie bolo štátnym konaním, ale stanovilo precízny právny štandard, ktorý majú nižšie súdy aplikovať. Prípad bol vrátený Šiestemu obvodnému súdu na opätovné posúdenie podľa tohto nového testu.[18] Týmto rozhodnutím SCOTUS unifikoval prístup k posudzovaniu štátneho konania verejných činiteľov na sociálnych sieťach a zdôraznil, že kľúčovým faktorom je preukázanie výkonu štátnej moci, nie len diskusia o verejných záležitostiach. Práve toto rozhodnutie je aj pre náš prípad komparatívne najdôležitejšie.

Nadväzujúc na štandard formulovaný v prípade Lindke, SCOTUS v ten istý deň rozhodol aj v paralelnom prípade O'Connor-Ratcliff et al. v. Garnier et ux. Tento prípad predstavoval skutkovo odlišnú situáciu, avšak týkal sa identickej fundamentálnej právnej otázky, kedy blokovanie občanov na sociálnych sieťach verejnými činiteľmi predstavuje štátne konanie podliehajúce Prvému dodatku. V tomto prípade boli aktérmi Michelle O'Connor-Ratcliff a T.J. Zane, členky správnej rady školského obvodu Poway Unified School District v Kalifornii. Obe spravovali verejne prístupné facebookové a twitterové profily, ktoré síce neboli oficiálnymi stránkami školského obvodu, ale boli nimi primárne využívané na komunikáciu týkajúcu sa ich funkcie v správnej rade, informovanie o dianí v školstve a na interakciu s voličmi a rodičmi. Christopher a Kimberly Garnierovci, rodičia žiakov v danom obvode, na týchto profiloch opakovane (v stovkách prípadov) uverejňovali kritické, často sa opakujúce komentáre týkajúce sa činnosti správnej rady a jej členiek. V reakcii na túto intenzívnu kritiku O'Connor-Ratcliff a Zane oboch rodičov na svojich profiloch zablokovali. Deviaty obvodný odvolací súd, na rozdiel od Šiesteho obvodu v prípade Lindke, dospel k záveru, že konanie členiek správnej rady predstavovalo štátne konanie. Aplikoval pritom test zameraný na „vzhľad a účel" sociálnych profilov, pričom usúdil, že keďže profily boli primárne využívané na výkon verejnej funkcie a prezentovali sa ako platformy pre oficiálnu komunikáciu, blokovanie kritikov na nich podliehalo Prvému dodatku a bolo v danom prípade protiústavné. SCOTUS však v stručnom per curiam stanovisku zrušil aj toto rozhodnutie Deviateho obvodu. Súd explicitne uviedol, že test „vzhľadu a účelu" aplikovaný Deviatym obvodom nie je správnym štandardom pre posúdenie štátneho konania v tomto kontexte. Namiesto toho jednoznačne potvrdil, že aj na tento prípad sa musí aplikovať dvojzložkový test formulovaný v ten istý deň v prípade Lindke v. Freed. Teda, aj pri profiloch, ktoré sa javia byť primárne venované výkonu verejnej funkcie, je pre konštatáciu štátneho konania nevyhnutné skúmať, či daný verejný činiteľ mal

[18] Lindke v. Freed, 601 U.S. 187 (2024)

skutočnú právomoc konať v mene štátu a či túto právomoc navonok prejavil úmysel využiť pri konkrétnom konaní. Toto rozhodnutie tak potvrdilo univerzálnosť Lindkeho testu a odmietlo alternatívne prístupy založené len na celkovom vzhľade alebo prevažujúcom účele profilu. Zdôraznilo, že aj pri oficiálne sa tváriacich profiloch je pre určenie štátneho konania pri blokovaní kľúčové preukázať prepojenie na výkon reálnej štátnej autority v konkrétnom kontexte.[19]
Z nášho pohľadu sa zdá byť tento test skutku jednoduchý a možný aj aplikovať na úrovni kontinentálneho práva. Aj keď nemáme doktrínu štátnych zásahov ako v prípade Spojených štátov, existuje analogická doktrína princípu legality, s ktorou budeme pracovať v slovenskom kontexte.

Keď predseda vlády blokuje obsah

Analýza kľúčových rozhodnutí z USA (Knight/Biden, Lindke, O'Connor-Ratcliff) a Európskeho súdu pre ľudské práva odhaľuje dva odlišné, no vzájomne sa dopĺňajúce prístupy k regulácii konania politikov na sociálnych sieťach v kontexte slobody prejavu. Zatiaľ čo americká judikatúra, najmä prostredníctvom testu štátneho konania z prípadu Lindke, sa primárne sústredí na stanovenie hraníc, kedy politik konajúci v úradnej kapacite nesmie obmedzovať (blokovať) prejavy občanov, európsky prístup v prípade Sanchez zdôraznil zodpovednosť politika za obsah fóra, ktoré spravuje, a jeho povinnosť aktívne zasahovať proti protiprávnemu obsahu, resp. nenávistnému prejavu tretích strán. Napriek týmto rozdielom je namieste úvaha, či sa tieto prístupy v budúcnosti nemôžu zblížiť, najmä pokiaľ ide o otázku blokovania používateľov politikmi, ktorú ESĽP v Sanchez priamo neriešil.
Pre lepšie znázornenie problematiky využijeme metódy aplikované v ekonomických vedách, kde sa modelujú modelové prípady. Našou modelovou situáciou je prípad, kedy predseda vlády komunikuje na osobnom profile na sociálnej sieti Facebook, dôležité štátne politiky, ktoré nie sú nikde medializované. Ak tento predseda vlády blokuje kritikov, vytvára to nami spomínanú otázku. Náš právny režim nepozná pojem „blokovanie" mimo zákona o mediálnych službách alebo Digital Service Act. Práve kvôli tejto situácii sme sa rozhodli postupovať formou využitia analógie iuris.
V našom prípade sa ako relevantný pre analógiu zdá princíp legality, podľa článku 2 ods. 3 Ústavy, podľa ktorého štát a štátne orgány môžu konať len v rozsahu stanovenom ústavou, ústavnými zákonmi a zákonmi. Predseda vlády, hoci nepredstavuje špecificky orgán, koná v mene výkonnej moci a vlády ako takej. Výkonom svojej funkcie je právne viazaný a nesie za ňu právnu zodpovednosť. V takomto prípade je kľúčové posúdiť, či konanie predsedu vlády, teda blokovanie používateľov na profile, ktorý de facto slúži (aj) na výkon jeho ústavnej funkcie (informovanie o štátnej politike), spadá pod výkon verejnej moci, a teda podlieha

[19] O'Connor-Ratcliff v. Garnier, 601 U.S. 205 (2024)

obmedzeniam vyplývajúcim z princípu legality. Hoci profil môže byť formálne osobný, jeho funkcia v danom momente (komunikácia exkluzívnych informácií o štátnej politike) mu prepožičiava verejný charakter. Predseda vlády, ako predstaviteľ výkonnej moci, je pri výkone svojej funkcie viazaný Ústavou a zákonmi. Táto viazanosť sa netýka len formálnych aktov, ale aj spôsobu komunikácie a interakcie s občanmi, pokiaľ ide o záležitosti verejného záujmu a výkonu jeho právomocí.

Blokovanie kritikov v tomto kontexte predstavuje priamy zásah aj do slobody prejavu, pretože takýto zásah obmedzuje možnosť občana vyjadrovať svoje názory na činnosť vlády a jej predstaviteľa priamo v priestore, kde prebieha relevantná diskusia iniciovaná samotným predsedom vlády ale aj práva na informácie, nakoľko blokovaný občan stráca prístup k informáciám o štátnej politike zverejňovaným na danom profile, ktoré podľa predpokladu nie sú dostupné inde. Podľa princípu legality môže štátny orgán zasahovať do základných práv len na základe zákona a v jeho medziach. Otázkou teda je, či existuje zákonný podklad, ktorý by predsedovi vlády umožňoval obmedziť tieto základné práva (blokovaním) len z dôvodu kritického obsahu vyjadrení občana týkajúcich sa výkonu jeho funkcie. Vzhľadom na absenciu špecifickej právnej úpravy „blokovania" v tomto kontexte a vysokú ochranu politického prejavu a práva na informácie o veciach verejných, je možné argumentovať (aj s využitím analógie iuris založenej na všeobecných princípoch obmedzovania základných práv v spojení s princípom legality), že takéto blokovanie predstavuje svojvoľný výkon verejnej moci presahujúci rámec Ústavy a zákonov. Ide o obmedzenie základných práv, ktoré nie je založené na relevantnom zákonnom dôvode (kritika sama osebe ním nie je) a pravdepodobne nespĺňa ani test proporcionality (nevyhnutnosť a primeranosť v demokratickej spoločnosti). Preto, ak predseda vlády využíva svoj (aj osobný) profil na komunikáciu dôležitých a inak nedostupných informácií o štátnej politike, čím mu prepožičiava verejnú funkciu, jeho možnosť blokovať používateľov za kritické názory týkajúce sa tejto komunikácie je výrazne obmedzená princípom legality. Takéto konanie by mohlo byť považované za ultra vires vo vzťahu k jeho ústavnému postaveniu a právam občanov. Zároveň pripomíname, že aj Európsky súd pre ľudské práva v prípade Sanchez proti Francúzsku potvrdil, že politik nesie zodpovednosť za svoj online komunikačný priestor, ak ho využíva na politické účely, pričom túto zodpovednosť (v danom prípade povinnosť moderovať nenávistné prejavy) odvodil práve od jeho statusu a funkcie. Ak teda verejná funkcia a spôsob využitia profilu zakladajú politikovi povinnosti týkajúce sa obsahu tretích strán, o to viac by mali jeho vlastné aktívne zásahy do správy tohto profilu (ako je blokovanie používateľov diskutujúcich o verejných témach) podliehať kontrole z hľadiska súladu s právnym poriadkom a základnými právami, a nemali by byť považované za čisto súkromnú záležitosť.

Otvorenou otázkou ostáva, ako rozlíšiť, či koná politik z pozície svojej funkcie, alebo ako súkromná osoba. V tomto prípade sa stotožňujeme s testom, ktorý bol

publikovaný v rozhodnutí Lindke v. Freed SCOTUSom a ktorý poskytuje analytický rámec práve pre túto dilemu. Hoci ide o test vyvinutý v kontexte amerického Prvého dodatku a doktríny „štátneho konania", jeho logika môže byť inšpiratívna aj pre posúdenie konania verejných činiteľov v iných právnych systémoch, vrátane Slovenska, najmä pri aplikácii princípu legality a ochrany základných práv. Test stanovený v Lindke vyžaduje pre konštatáciu, že konanie verejného činiteľa na sociálnej sieti je „štátnym konaním" (a teda podlieha ústavným limitom), splnenie dvoch kumulatívnych podmienok. Tento test vyžaduje detailnú analýzu konkrétnych okolností každého prípadu, pričom dôraz kladie na prepojenie medzi konaním na sociálnej sieti a reálnym výkonom štátnej moci. Aplikácia tohto testu by mohla pomôcť objasniť, kedy konanie (napríklad blokovanie užívateľov) predsedu vlády v nami načrtnutom modelovom prípade prekračuje hranicu súkromného konania a stáva sa relevantným z hľadiska ústavného práva. Nami uvedená modelová situácia odôvodňuje neponechať súčasné status quo, nakoľko sociálne siete zmenili spoločenskú realitu a je potrebné na to reagovať. Prínosom našej práce, ako argumentoval Viktor Knapp ohľadom vedeckosti právnej vedy, je poskytnúť právnej praxi, teda súdnym autoritám, argumentačné rámce v prípadoch, ktoré môžu nastať (už aj nastali), a najmä v súlade s princípmi liberálnej demokracie (s jej deliberatívnou funkciou).

Zoznam použitej literatúry

1. BARRY, Christopher T. – SIDOTI, Chloe L. – BRIGGS, Shanelle M. – REITER, Shari R. – LINDSEY, Rebecca A.**:** *Adolescent social media use and mental health from adolescent and parent perspectives.* In: *Journal of Adolescence*, Roč. 61 (2017).
2. Facebook. Banning and Moderation. Facebook, 2025. https://www.facebook.com/help/248844142141117 [cit. 21. 4. 2025].
3. Go4Insight. Koľko Slovákov je na sociálnych sieťach v roku 2024? Go4Insight, 13. február 2024. Dostupné online: https://www.go4insight.com/post/koľko-slovákov-je-na-sociálnych-sieťach-v-roku-2024 [cit. 21. 4. 2025].
4. HODÁS, M. *Dostali ste na FB blok od Matoviča? Jeho statusy nájdete na novom webe.* Živé.sk, 6. marec 2021. Dostupné online: https://zive.aktuality.sk/clanok/151469/dostali-ste-na-fb-blok-od-matovica-jeho-statusy-najdete-na-novom-webe/ [cit. 21. 4. 2025].
5. Metzler, H., & Garcia, D. (2023). Social Drivers and Algorithmic Mechanisms on Digital Media. Perspectives on Psychological Science, 19(5), 735-748. https://doi.org/10.1177/17456916231185057 (Original work published 2024)
6. OECD. *Social Media Use by Governments: 2013 Survey on Social Media Use by Central Government*. OECD Publishing, 2014. Dostupné

online:https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2014/12/social-media-use-by-governments_g17a2596/5jxrcmghmkos-en.pdf [cit. 21. 4. 2025].
7. Okresný úrad Bratislava. *Rozhodnutie o proteste prokurátora*. Okresný úrad Bratislava, 1. marec 2025. Dostupné online: https://memo98.sk/storage/media/2025/03/01/af1467cd-2cc1-45d8-b437-1acbc61997c7.pdf [cit. 21. 4. 2025].
8. *Packingham v. North Carolina*, 137 S. Ct. 1730 (2017). Dostupné online: https://harvardlawreview.org/print/vol-131/packingham-v-north-carolina/#footnote-ref-9 [cit. 21. 4. 2025].
9. Pew Research Center. *Americans' Social Media Use*. Pew Research Center: Internet, Science & Tech, 31. január 2024. Dostupné online: https://www.pewresearch.org/internet/2024/01/31/americans-social-media-use/ [cit. 21. 4. 2025].
10. *Reno v. American Civil Liberties Union*, 521 U.S. 844 (1997). Dostupné online:https://supreme.justia.com/cases/federal/us/521/844/case.pdf [cit. 21. 4. 2025].
11. *United States v. Carpenter*, 138 S. Ct. 2206 (2018). Dostupné online: https://www.supremecourt.gov/opinions/16pdf/15-1194_08l1.pdf [cit. 21. 4. 2025].
12. Ústavný súd Slovenskej republiky. *Správa Benátskej komisie*. Ústavný súd Slovenskej republiky, 2021. Dostupné online: https://www.ustavnysud.sk/documents/20121/71358/2021-07-sprava_benatskej_komisie.pdf/05878946-17b2-98b3-6047-2e2f2af3c001 [cit. 21. 4. 2025].
13. Ústavný súd Slovenskej republiky. (2015). **PL. ÚS 25/2015-4**. Rozhodnutie.
14. Ústavný súd Slovenskej republiky. (2011). **PL. ÚS 42/2011-19.** Rozhodnutie.
15. VAN DIJCK, José – POELL, Thomas: *Understanding Social Media Logic.* In: *Media and Communication*, Roč. 1, č. 1 (2013), s. 2 – 14. Dostupné na: https://ssrn.com/abstract=2309065.
16. Rozhodnutie SCOTUS O'Connor-Ratcliff v. Garnier, 601 U.S. 205 (2024).
17. Rozhodnutie SCOTUS Lindke v. Freed, 601 U.S. 187 (2024).

Kontaktné údaje

Mgr. Marián Ruňanin,
runanin1@uniba.sk
Právnická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave, Katedra teórie práva a filozofie práva

Bc. Veronika Habalová
habalova11@uniba.sk
Právnická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave, Katedra ústavného práva, vedecká pomocná sila

VÝHRADA VEREJNÉHO PORIADKU: OCHRANA ZÁKLADNÝCH ZÁSAD ALEBO PRÁVNA KOMPLIKÁCIA?

THE PUBLIC POLICY EXCEPTION: A SAFEGUARD OF FUNDAMENTAL PRINCIPLES OR A LEGAL COMPLICATION?

Lea Mezeiová[1]

Abstrakt: Predkladaný príspevok sa zameriava na inštitút výhrady verejného poriadku v kontexte aktuálnych výziev medzinárodného práva súkromného. Skúma jeho úlohu pri uznávaní cudzích rozhodnutí, najmä v oblasti medzinárodného osvojenia. Príspevok analyzuje, do akej miery by mala výhrada verejného poriadku slúžiť ako ochranný mechanizmus základných zásad právneho poriadku a v akých situáciách sa naopak môže stať prekážkou efektívnej justičnej spolupráce medzi štátmi.

Kľúčové slová: výhrada verejného poriadku, základné zásady, medzinárodné právo súkromné, uznávanie cudzích rozhodnutí, justičná spolupráca

Abstract: The presented paper focuses on the legal institute of the public policy exception in the context of current challenges in private international law. It examines its role in the recognition of foreign judgments, particularly in the field of international adoption. The paper analyzes the extent to which the public policy exception should serve as a safeguard for the fundamental principles of the legal system and in which situations it may, on the contrary, become an obstacle to effective judicial cooperation between states.

Key words: Public Policy Exception, Fundamental Principles, Private International Law, Recognition of Foreign Judgments, Judicial Cooperation

Úvod

Medzinárodné právo súkromné (ďalej len „MPS") upravuje súkromnoprávne vzťahy, v ktorých dochádza k stretu rôznych právnych poriadkov súčasne. Jeho osobitosťou je to, že na základe odkazu vlastnej kolíznej normy môžu slovenské justičné orgány aplikovať cudzí právny poriadok.[2] Môže sa pritom jednať prakticky o právny poriadok

[1] Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta

[2] LYSINA, P., HAŤAPKA, M., BURDOVÁ, K. a kol.: Medzinárodné právo súkromné, s. 127

ktoréhokoľvek štátu, teda právne ustanovenia s rôznym a meniacim sa obsahom.[3] Takýto príkaz vlastnej kolíznej normy však nie je absolútny. Je potrebné rozlišovať prípady, v ktorých ustanovenia cudzieho právneho poriadku nemôžu byť aplikované, nakoľko sú v rozpore s verejným poriadkom štátu konajúceho súdu. Výhrada verejného poriadku má nielen hmotnoprávny, ale aj procesnoprávny rozmer, pričom predstavuje aj jeden z dôvodov pre odmietnutie uznania cudzieho rozhodnutia. V kontexte medzinárodných osvojení je problematika uznávania cudzích rozhodnutí o osvojení veľmi aktuálnou a diskutovanou témou.

Výhrada verejného poriadku – ochrana základných zásad

Rozdielna úprava právnych vzťahov v jednotlivých štátoch, ako aj rozmanitosť právnych inštitútov známych pre jednotlivé právne poriadky, sú dôvodom pre zabezpečenie obrany domáceho právneho poriadku prostredníctvom inštitútu výhrady verejného poriadku. V prípade, ak za rozhodné právo určí kolízna norma právo cudzieho štátu, konajúci súd dôsledne skúma možné účinky, ktoré by vyvolalo jeho použitie v domácom právnom poriadku. Súd musí totiž zvážiť prípustnosť účinkov použitia cudzieho právneho poriadku s ohľadom na svoj vlastný verejný poriadok. Ak konajúci súd vyhodnotí, že ustanovenie cudzieho právneho predpisu by vyvolali neakceptovateľné účinky s domácim verejným poriadkom, odmietne jeho použitie. Z hľadiska aplikácie výhrady verejného poriadku sa nehodnotia právne predpisy cudzieho štátu, nakoľko ich prijatie je prejavom zvrchovanosti konkrétneho štátu.[4] Výhrada verejného poriadku sa nebude automaticky aplikovať z dôvodu odlišnej právnej úpravy v cudzom právnom poriadku alebo z dôvodu rozporu s akoukoľvek kogentnou normou domáceho právneho poriadku. V podmienkach slovenského MPS je výhrada verejného poriadku zakotvená v § 36 zákona č. 97/1963 Zb. o medzinárodnom práve súkromnom a procesnom v znení neskorších predpisov (ďalej ako „ZMPSP"), ktorý stanovuje, že *právny predpis cudzieho štátu nemožno použiť, pokiaľ by sa účinky tohto použitia priečili takým zásadám spoločenského a štátneho zriadenia Slovenskej republiky a jej právneho poriadku, na ktorých je potrebné bez výhrady trvať.* V zmysle vyššie citovaného ustanovenia ZMPSP prichádza výhrada verejného poriadku do úvahy v prípade nezlučiteľnosti so základnými zásadami domáceho právneho poriadku, na ktorých je tento budovaný a ktoré tvoria jeho základy.[5] Za normu verejného poriadku môžeme považovať takú normu, ktorá vyjadruje základný princíp práva toho ktorého štátu natoľko základný, že domáci

[3] TOMKO, J., VALENTOVIČ, Z.: Medzinárodné právo súkromné (všeobecná časť), s. 93

[4] PAUKNEROVÁ, M., ROZEHNALOVÁ, N., ZAVADILOVÁ, M. a kol.: Zákon o mezinárodním právu soukromém. Komentář, s. 37

[5] LYSINA, P., ŠTEFANKOVÁ, N., ĎURIŠ, M., ŠTEVČEK, M.: Zákon o medzinárodnom práve súkromnom a procesnom. Komentár. 1. vydanie, s. 178

právny poriadok bezpodmienečne trvá na jeho uplatňovaní a nedovoľuje jeho zatlačenie cudzím právnym poriadkom, ktorý má ustanovenia jemu sa priečiace.[6] Zásady, na ktorých je potrebné bezpodmienečne trvať, sú zakotvené najmä v ústave konkrétneho štátu, avšak vyskytujú sa aj v iných prameňoch, napr. normách rodinného práva[7]. Vo všeobecnosti sa jedná o tie ustanovenia, ktoré obsahujú základné princípy rovnosti ľudí pred zákonom, zákazu diskriminácie z dôvodu pohlavia, rasy, farby pleti, náboženstva a národnosti.[8] Na základe uvedeného môžeme konštatovať, že verejný poriadok sa odvíja od hodnôt uznávaných v tom ktorom štáte, pričom sa môžu meniť v čase v závislosti od vývoja spoločnosti. Keďže je verejný poriadok kreovaný konkrétnym štátom, jedná sa o teritoriálne obmedzený koncept. Typickým príkladom je zásada monogamického manželstva, na ktorej zachovaní Slovenská republika bezpodmienečne trvá aj pri úprave manželských pomerov s medzinárodným prvkom. V prípade, ak by cudzí právny poriadok povoľoval vznik bigamických, či polygamických manželstiev, slovenský právny poriadok by vo svetle výhrady verejného poriadku v žiadnom prípade ich vznik neumožňoval.[9] Obdobne by sa výhrada verejného poriadku aplikovala aj v prípade manželstva osôb rovnakého pohlavia, či v prípade osvojenia dieťaťa osobami rovnakého pohlavia. Výhrada verejného poriadku poskytuje ochranu domácemu verejnému poriadku aj v procesnom práve, konkrétne pri uznávaní a výkone cudzích rozhodnutí, ako aj v oblasti poskytovania právnej pomoci.[10] Kým v prípade hmotnoprávnej výhrady verejného poriadku dochádza k posudzovaniu účinkov cudzieho práva, v prípade procesnej výhrady verejného poriadku sa hodnotia účinky uznania cudzieho súdneho rozhodnutia, rozhodcovského rozhodnutia alebo obdobného titulu alebo účinok niektorého zahraničného civilného procesného úkonu.[11] Inštitút výhrady verejného poriadku plní svoju prvoradú funkciu, ktorou je ochrana domáceho právneho poriadku pred neprijateľnými vplyvmi ustanovenia právneho predpisu cudzieho štátu. Je však otázne, do akej miery môže túto ochranu realizovať v podmienkach EÚ. Napriek tomu, že je obsah pojmu verejný poriadok

[6] LUBY, Š. Základy všeobecného súkromného práva, s. 31

[7] K vymedzeniu pojmu zásady pozri bližšie: GÁBRIŠ, T.: Princípy a/alebo zásady? Comenius,2019, roč. 4. Dostupné z: https://comenius.flaw.uniba.sk/index.php/kategorie/pravne-dejiny-filozofia/55-principy-a-alebo-zasady.

[8] Nález Ústavného súdu Českej republiky sp. zn. II. ÚS 2455/09 a sp. zn. I. ÚS 709/05, Nález Ústavného súdu Českej republiky sp. zn. Pl. ÚS 21/96

[9] ĎURIŠ, M. Výhrada verejného poriadku a jej vplyv na konečné určenie rozhodujúceho právneho poriadku v súčasnom slovenskom medzinárodnom práve súkromnom, s. 83

[10] V zmysle § 56 ods. 2 písm. b) môže slovenský justičný orgán odmietnuť poskytnutie právnej pomoci justičnému orgánu cudzieho štátu, ak sa žiada o urobenie úkonu, ktorý sa prieči slovenskému verejnému poriadku.

[11] ĎURIŠ, M., BURDOVÁ, K. Výhrada verejného poriadku v medzinárodnom práve súkromnom, In: Univerzitný vedecký park a jeho právne výzvy v 21. storočí, s. 136

v rukách každého jednotlivého štátu, na využitie tohto inštitútu má zásadný vplyv právo EÚ[12], ako aj judikatúra Súdneho dvora EÚ (ďalej len „SDEÚ") a tiež judikatúra Európskeho súdu pre ľudské práva (ďalej len ESĽP"). SDEÚ svojou judikatúrou[13] zásadne usmernil aplikáciu výhrady verejného poriadku členskými štátmi, ako aj podmienky, ktoré musia byť splnené aby sa mohla uplatniť výhrada verejného poriadku. Hoci sa členským štátom v zásade ponecháva voľnosť určiť požiadavky vyplývajúce z ich verejného poriadku v súlade s ich právom a vnútroštátnou praxou, hranice tohto pojmu sú vecou výkladu právnych aktov EÚ. Hoci neprináleží SDEÚ, aby definoval obsah verejného poriadku členského štátu, napriek tomu je jeho úlohou preskúmať hranice, v ktorých súd členského štátu môže využiť uvedený inštitút. Na základe judikatúry SDEÚ môžeme konštatovať, že značne obmedzil aplikáciu tohto inštitútu. Výhrada verejného poriadku je teda v skutočnosti veľmi striktne interpretovaná, v dôsledku čoho sa možnosť jej využitia zo strany členských štátov značne zúžila.

Výhrada verejného poriadku – právna komplikácia?

Predstavuje výhrada verejného poriadku pre slovenský súd právnu komplikáciu alebo je nepriestreľným argumentom? Odpoveď na nami položenú otázku budeme hľadať pri aplikácii výhrady verejného poriadku v konkrétnom prípade z aktuálnej praxe. Vychádzame z konania o uznanie cudzieho rozhodnutia[14] o osvojení maloletého, ktoré si v zahraničí v súlade s tamojšími predpismi osvojili slovenskí štátni občania, ktorí sú osobami rovnakého pohlavia. Predmetné cudzie rozhodnutie nebolo v časti osvojenia na území SR uznané pre rozpor so slovenským verejným poriadkom. Nakoľko sa v uvedenom prípade nevedel slovenský súd oprieť o žiadnu bilaterálnu alebo multilaterálnu medzinárodnú zmluvu, ktorá by upravovala uznávanie rozhodnutí vo veciach tzv. vnútroštátneho osvojenia (osvojenie dieťaťa s obvyklým pobytom v štáte obvyklého pobytu osvojiteľa), postupoval podľa ZMPSP. Právne svoje rozhodnutie odôvodnil predovšetkým už vyššie spomenutým § 36, § 64 písm. f) ZMPSP v zmysle ktorého *cudzie rozhodnutie nemožno uznať alebo vykonať, ak by sa*

[12] Bližšie pozri MEZEIOVÁ, L. Inštitút výhrady verejného poriadku v medzinárodnom práve súkromnom. In: Bratislavské právnické fórum 2018

[13] Napr. rozsudky SDEÚ z 28. apríla 2009, Apostolides, C-420/07, EU:C:2009:271, body 56 a 57, ako aj zo 16. júla 2015, Diageo Brands, C-681/13, EU:C:2015:471, bod 42, zo 7. septembra 2023, Charles Taylor Adjusting, C-590/21, EU:C:2023:633, bod 36, z 25. mája 2016, Meroni, C-559/14, EU:C:2016:349, bod 42

[14] Uznesenie Krajského súdu v Bratislave z 22. decembra 2021 č.k. 1Cudz/119/2020-77, potvrdené Uznesením Najvyššieho súdu Slovenskej republiky z 27. júna 2023 sp. zn. 4Uro/1/2022 a Uznesením Najvyššieho súdu Slovenskej republiky z 20. novembra 2024 sp. zn. 1UroV/1/2023

uznanie priečilo slovenskému verejnému poriadku, ako aj § 63[15] a 65 ZMPSP podľa ktorého *cudzie rozhodnutia vo veciach osvojenia dieťaťa, ak dieťa alebo aspoň jeden z osvojiteľov je slovenský občan a cudzie rozhodnutia o obmedzení alebo pozbavení spôsobilosti na právne úkony slovenského občana, sa v Slovenskej republike uznávajú, ak tomu nebránia ustanovenia § 64 písm. b) až f).* Svoju argumentáciu podporil tiež čl. 41 ods. 1 ústavného zákona SNR č. 460/1992 Zb. Ústava Slovenskej republiky v znení neskorších ústavných zákonov a jedného nálezu Ústavného súdu Slovenskej republiky (ďalej len „Ústava"), v zmysle ktorého *je manželstvo jedinečný zväzok medzi mužom a ženou. Slovenská republika manželstvo všestranne chráni a napomáha jeho dobru. Manželstvo, rodičovstvo a rodina sú pod ochranou zákona. Zaručuje sa osobitná ochrana detí a mladistvých.* Relevantným ustanovením bol aj § 100 ods. 1 a 2 zákona č. 36/2005 Z. z. o rodine a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov (ďalej len „ZoR"), podľa ktorého *môžu osvojiť maloleté dieťa manželia alebo jeden z manželov, ktorý žije s niektorým z rodičov dieťaťa v manželstve, alebo pozostalý manžel po rodičovi alebo osvojiteľovi maloletého dieťaťa, pričom ako spoločné dieťa môžu maloletého osvojiť len manželia.* Dôvod rozporu so slovenským verejným poriadkom teda spočíval v skutočnosti, že podľa kogentných noriem slovenského právneho poriadku je (spoločné) osvojenie dieťaťa možné len manželmi, pričom v tomto zmysle má tento rodinnoprávny inštitút osobitný účel a spočíva vo výslovnej zákonnej preferencii rodín založených manželstvom, pred inými formami rodiny, čomu zodpovedá aj najlepší záujem dieťaťa a teda hmotnoprávne podmienky osvojenia stanovené v ZoR sú natoľko významné, že predstavujú zásady spoločenského a štátneho zriadenia Slovenskej republiky a jej právneho poriadku, na ktorých je potrebné bez výhrady trvať. Súd tiež zdôraznil, že inštitútu manželstva poskytuje slovenský právny poriadok osobitný status, ktorý je umocnený jeho výslovným ústavným zakotvením a jedinečným účelom, ktorý platí aj pre účely osvojenia a to, že slovenský zákonodarca v otázke osvojovania preferuje manželský vzťah, je následne nielen ústavne konformná skutočnosť, ale zodpovedajúca aj medzinárodným záväzkom Slovenskej republiky.[16] Súd sa naviac vysporiadal aj s navrhovateľmi citovanou judikatúrou ESĽP[17] avšak s konštatovaním, že nie je

[15] V zmysle predmetného ustanovenia majú rozhodnutia orgánov cudzieho štátu, nimi schválené dohody a zmiery vo veciach uvedených v § 1, ak o nich v Slovenskej republike rozhodujú súdy, rovnako ako cudzie notárske listiny v týchto veciach (ďalej len „cudzie rozhodnutia") v Slovenskej republike účinnosť, ak boli uznané slovenskými orgánmi.

[16] Pozri tiež Nález Ústavného súdu Českej republiky z 15.12.2020, sp. zn. PL. ÚS 6/20, bod 25

[17] Súd zdôraznil, že je nutné rozlišovať biologické rodičovstvo od rodičovstva právneho- odvolateľmi citované rozsudky ESĽP zo dňa 26. júna 2014, Mennesson proti Francúzsku, sťažnosť č. 65192/11 a zo dňa 26. júna 2014, Labassee proti Francúzsku, sťažnosť č. 65941/11, ako aj spoločné osvojenie dieťaťa od osvojenia jedinou osobou - citovaný rozsudok ESĽP zo dňa 28. júna 2007, Wagner proti Luxembursku, sťažnosť č. 76240/01

aplikovateľná, keďže sa týka skutkovo iných vecí a teda z nej nevyplýva žiadny pozitívny záväzok Slovenskej republiky akceptovať na území Slovenskej republiky osvojenie založené cudzím súdnym rozhodnutím vyplývajúcim z cudzieho právneho poriadku. Za dôležité považujeme tiež spomenúť argument súdu, že cudzím (najmä súdnym) rozhodnutiam nepriznáva právny poriadok Slovenskej republiky žiadne špeciálne postavenie v tom smere, že by prikazoval priznať im rovnaké účinky, aké majú rozhodnutia súdov Slovenskej republiky, hoci by takéto súdne rozhodnutia v Slovenskej republike vôbec ani nemohli byť vydané. Výhrada verejného poriadku má totiž slúžiť na zamedzenie obchádzania kogentných noriem vnútroštátnej úpravy, na ktorej rešpektovaní má zákonodarca osobitný záujem, čo je aj náš prípad. V kontexte argumentov navrhovateľov, týkajúcich sa porušenia práva na rešpektovanie ich rodinného a súkromného života a diskriminácie, súd zdôraznil, že právo na osvojenie[18] a právo na uznanie cudzieho rozhodnutia o osvojení nepatria medzi základné práva[19], ale sú právami podliehajúcimi zákonným obmedzeniam vlastným jednotlivým vnútroštátnym právnym poriadkom, z ktorých v podmienkach Slovenskej republiky jedno reprezentuje práve úprava o možnosti spoločného osvojenia dieťaťa len manželmi (z povahy pojmu a inštitútu manželstva iba osobami rôzneho pohlavia). V danom prípade nejde o stav aktívneho zasahovania štátu do rodinného alebo súkromného života, ale len o nepriznanie mu výlučne na území Slovenskej republiky tých účinkov, ktorých priznanie by znamenalo vynucovanie si ich napriek neexistencii podmienok uznania. Súd tiež vyhodnotil, že v uvedenom prípade by nemohlo ísť o diskrimináciu navrhovateľov na báze sexuálnej orientácie, keď úplne rovnako ako oni by zrejme pri uplatnení podobnej požiadavky dopadol nezosobášený pár zložený z partnerov rôznych pohlaví.[20] Uvedený prípad dokazuje, že pri aplikácii výhrady verejného poriadku sa slovenský súd musí vysporiadať s naozaj všetkými aspektmi konkrétneho prípadu aby vedel jednoznačne preukázať rozpor so slovenským verejným poriadkom, pričom jeho argumentačná pozícia je náročná. Súd musí tiež obstáť v teste ústavnej konformity a zodpovedať esenciálnu otázku, čo treba považovať za fundamenty definujúce právnu úpravu osvojenia na území Slovenskej republiky, ako aj zistiť účel právnej úpravy uznania cudzích rozhodnutí a naplniť relatívne všeobecný pojem verejný poriadok, dostatočne konkrétnym

[18] Osvojenie predstavuje osobitný inštitút rodinného práva, ktorého zjednotenie noriem medzinárodného práva súkromného (predovšetkým v otázke medzinárodnej právomoci súdov, rozhodného práva a tiež uznávania cudzích rozhodnutí o osvojení) sa doposiaľ nepodarilo ani v rámci EÚ (osvojenie je výslovne podľa čl. 1 ods. 4 písm. b) vylúčené z vecnej pôsobnosti nariadenia (EÚ) 2019/1111 z 25. júna 2019 o právomoci a uznávaní a výkone rozhodnutí v manželských veciach a vo veciach rodičovských práv a povinností a o medzinárodných únosoch detí).

[19] Čl. 3 ods. 1 Listiny základných ľudských práv a slobôd

[20] Ak by sa tomuto podarilo docieliť v cudzine vydanie rozhodnutia o osvojení a následne by sa na Slovensku domáhali jeho uznania

obsahom. Z pohľadu slovenského súdu sa preto môže uplatnenie výhrady verejného poriadku javiť ako právna komplikácia.

Záver

Inštitút výhrady verejného poriadku má slúžiť ako ochranný mechanizmus domáceho verejného poriadku pred nepriaznivými účinkami ustanovení cudzieho právneho poriadku. V podminekach Slovenskej republiky je tvorený takými zásadami spoločenského a štátneho zriadenia Slovenskej republiky a jej právneho poriadku, na ktorých je potrebné bez výhrady trvať. Na to, aby však výhrada verejného poriadku dokázala plniť svoju funkciu, je potrebná aj jej bezproblémová aplikácia slovenským súdom. V kontexte už tak okliešteнej aplikácii tohto inštitútu, či už skrze judikatúry SDEÚ alebo ESĽP, má slovenský súd náročnú argumentačnú pozíciu. Aké by boli možné prístupy na posilnenie jeho pozície a efektívne uplatňovanie výhrady verejného poriadku? Jeden z možných prístupov predstavuje doplnenie ZMPSP o lex specialis ustanovenie, týkajúce sa uznávania rozhodnutí o osvojení, podľa modelu českého zákona[21] č. 91/2012 Sb. o mezinárodním právu soukromém v znení neskorších predpisov (ďalej len „ZMPS").[22] V predmetnom ustanovení figuruje špeciálna podmienka uznania cudzieho rozhodnutia o osvojení a to, aby bolo osvojenie príspustné aj podľa hmotnoprávnych ustanovení českého práva. V konaní je teda potrebné preskúmať, či cudzie rozhodnutie zodpovedá rovnakému výsledku, k akému by dospel český súd za rovnakých skutkových okolností, ak by aplikoval príslušné ustanovenia českého občianskeho zákonníka upravujúce otázky osvojenia. Predmetné ustanovenie by podľa nášho názoru aj v podmienkach Slovenskej republiky prispelo k zabráneniu obchádzania slovenskej zákonnej úpravy osvojenia z dôvodu, že k osvojeniu dôjde v zahraničí. Tiež sa domnievame, že by doplnenie uvedenej podmienky posilnilo argumentačnú pozíciu slovenského súdu v prípadoch uznania, resp. neuznania cudzích rozhodnutí o osvojení. V kontexte návrhu ústavného zákona, ktorým sa mení a dopĺňa Ústava SR, sa črtá aj ďalší možný prístup posilnenia argumentačnej pozície súdu v takýchto prípadoch. Predmetný návrh uvažuje nad zakotvením osvojenia maloletého dieťaťa manželmi do ústavy. Takýmto spôsobom by sa povýšila právna úprava zo zákonnej (ZoR) na ústavnú, čo by umožnilo nové ustanovenie uplatniť ako kategorickú požiadavku verejného poriadku. Domnievame sa, že v takomto prípade je legitímna diskusia o tom, či je

[21]PAUKNEROVÁ, M., ROZEHNALOVÁ, N., ZAVADILOVÁ, M. a kol.: Zákon o mezinárodním právu soukromém. Komentář, s. 426

[22] Podľa § 63 ods. 1 ZMPS jestliže v době osvojení byl osvojitel, některý z osvojitelů nebo osvojenec státním občanem České republiky, uznávají se cizí rozhodnutí o osvojení v České republice, jestliže se to nepříčí veřejnému pořádku a nebrání tomu výlučná pravomoc českých soudů a osvojení by bylo přípustné i podle hmotněprávních ustanovení českého práva. Pro řízení o uznání platí ustanovení § 16 odst. 4.

potrebné uvedené zakotviť prostredníctvom ústavnej normy, aj v kontexte judikatúry ESĽP. Z nášho pohľadu sa možné doplnenie ZMPSP načrtnuté v prvom prístupe javí priechodnejšie.

Zoznam použitej literatúry

1. ĎURIŠ, M. Výhrada verejného poriadku a jej vplyv na konečné určenie rozhodujúceho právneho poriadku v súčasnom slovenskom medzinárodnom práve súkromnom. In: Acta Facultatis Iuridicae Universitatis Comenianae, roč. 29/2011. Bratislava : Univerzita Komenského v Bratislave, 2011. s. 81-88
2. ĎURIŠ, M., BURDOVÁ, K. Výhrada verejného poriadku v medzinárodnom práve súkromnom, In: Univerzitný vedecký park a jeho právne výzvy v 21. storočí. Bratislava: Univerzita Komenského, Právnická fakulta, 2015. s. 125-139
3. LYSINA, P., HAŤAPKA, M., BURDOVÁ, K. a kol.: Medzinárodné právo súkromné. 3. vydanie. Bratislava: C.H.Beck, 2023, 592 s., ISBN: 978-80-8232-031-5
4. LYSINA, P., ŠTEFANKOVÁ, N., ĎURIŠ, M. a kol. Zákon o medzinárodnom práve súkromnom a procesním. Komentár. 1. vydanie. Praha: C.H.Beck, 2012, 585 s., ISBN: 978-80-7400-415-5
5. LUBY, Š. Základy všeobecného súkromného práva. 2. vydanie. Bratislava: Ústav všeobecného súkromného práva Právnickej fakulty Slovenskej univerzity, 1947, 174 s., ISBN 8089122000
6. MEZEIOVÁ, L. Inštitút výhrady verejného poriadku v medzinárodnom práve súkromnom. In: Bratislavské právnické fórum 2018
7. PAUKNEROVÁ, M., ROZEHNALOVÁ, N., ZAVADILOVÁ, M. a kol.: Zákon o mezinárodním právu soukromém. Komentář, s. 426
8. TOMKO, J., VALENTOVIČ, Z.: Medzinárodné právo súkromné (všeobecná časť), zväzok 2. Univerzita Komenského, 1989, 117 s.,ISBN 9788022301008

Kontaktné údaje

Mgr. Lea Mezeiová, PhD.
lea.mezeiova@flaw.uniba.sk
Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta

PRÁVA DUŠEVNÉHO VLASTNÍCTVA NA KRIŽOVATKE: AKO REGIONÁLNA UNIFIKÁCIA FORMUJE VNÚTROŠTÁTNU PRÁVNU ÚPRAVU VO VZŤAHU K PRÁVU NA PRÍSTUP K SÚDU?

PROPERTY RIGHTS AT THE CROSSROADS: HOW REGIONAL UNIFICATION SHAPES NATIONAL LEGISLATION IN RELATION TO THE RIGHT OF ACCESS TO COURT?

Ema Krkošková[1]

Abstrakt: Predkladaný príspevok autorky analyzuje vplyv regionálnej unifikácie EÚ pri určovaní medzinárodnej právomoci v oblasti týkajúcej sa práv duševného vlastníctva (PDV) na vnútroštátnu právnu úpravu Slovenskej republiky, spolu so špecifickým zameraním na právo na prístup k súdu. V kontexte neustáleho nárastu cezhraničných sporov sa EÚ snaží zlepšiť prístup k spravodlivosti a efektívnejšiemu presadzovaniu PDV v podobe vytvorenia Jednotného patentového súdu, ktorý značí jednotný systém ochrany pokrývajúci patentové práva. Cieľom príspevku je poskytnúť čitateľom pohľad na problematiku vplyvu regulácie EÚ v podobe Dohody o Jednotnom patentovom súde v prípade (ne)ratifikácie tejto medzinárodnej zmluvy zo strany Slovenskej republiky, a to konkrétne na vnútroštátnu právnu úpravu. Príspevok sa taktiež zameriava na odlišnosti týkajúce sa jediného súdu príslušného na riešenie cezhraničného sporu v prípade mimozmluvného porušenia patentov v podmienkach Slovenskej republiky, a Jednotného patentového súdu, ktorý disponuje výlučnou medzinárodnou právomocou v určitých prípadoch.

Kľúčové slová: medzinárodná právomoc, práva duševného vlastníctva, právo na prístup k súdu, regulácia na úrovni EÚ.

Abstract: The author's paper analyses the impact of EU regional unification in determining international jurisdiction in the field of intellectual property rights (IPR) on the national legislation of the Slovak Republic, with a specific focus on the right of access to court. In the context of a steady increase in cross-border

[1] Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, Katedra medzinárodného práva a medzinárodných vzťahov.

litigation, the EU seeks to improve access to justice and more effective enforcement of IPRs in the form of the creation of the Unified Patent Court, which signifies a unified system of protection covering patent rights. The aim of the paper is to provide readers with an insight into the impact of EU regulation in the form of the UPC Agreement in the event of (non)ratification of this international treaty by the Slovak Republic, specifically on national legislation. The paper also focuses on the differences regarding the single court competent to resolve international disputes in the case of non-contractual patent infringement in the conditions of the Slovak Republic, and the Unified Patent Court, which has exclusive international jurisdiction in certain cases.

Key words: international jurisdiction, intellectual property rights, right of access to court, EU regulation.

Úvod

Práva duševného vlastníctva (ďalej len ako „PDV") možno považovať za kľúčový prvok inovácií súčasnej doby, ktorý prispieva k hospodárskemu rozvoju a v súkromnej sfére subjektov taktiež zohráva významnú úlohu v tvorivej duševnej činnosti ľudí.[2] Proces globalizácie v spojení s digitalizáciou spoločnosti, si vyžaduje zvýšenú pozornosť v súvislosti s právnou ochranou tejto oblasti práv a k ich samotnému presadzovaniu.[3] Tak isto mal tento proces za následok nárast cezhraničných sporov, ktoré je potrebné efektívne riešiť na nadnárodnej úrovni.[4] Práve preto Európska únia (ďalej len ako „EÚ") zohráva kľúčovú úlohu v procese regionálnej unifikácie právnych rámcov členských štátov. Súd pri cezhraničných sporoch musí ako prvú posúdiť otázku medzinárodnej právomoci, a preto je analýza vplyvu regionálnej unifikácie v podobe nástrojov z dielne EÚ dôležitá. V nadväznosti na neustály nárast cezhraničných sporov v oblasti porušenia PDV, vidíme snahu EÚ harmonizovať právne rámce jednotlivých členských štátov s cieľom zlepšiť aspekt

[2] Bod 1 preambuly Smernice Európskeho parlamentu a Rady 2004/48/ES z 29. apríla 2004 o vymožiteľnosti práv duševného vlastníctva.

[3] PELEGRINOVÁ, L. LAČNÝ, M. *Globalizácia duševného vlastníctva a jej makroekonomické aspekty.* In: Annales Scientia Politica, vol. 4, no. 2, 2015, str. 65.

[4] Napríklad, ak si predostrieme oficiálne dostupné štatistiky z inštitúcie Najvyššieho súdu Číny, zistíme, že počet prvostupňových cezhraničných sporov, ktorými sa zaoberali súdy v Číne, sa zvýšil z takmer 15 tisíc (údaj dostupný z r. 2013) na počet takmer 30 tisíc (údaj dostupný z r. 2021), čo tvorí cirka 84 % nárast. Čína je pritom krajinou s najvyšším počtom patentových sporov, pričom sa tak stáva zároveň aj preferovaným miestom pre riešenie cezhraničných sporov. Viac informácií dostupných na webovom sídle *China IP Law Update*: https://www.chinaiplawupdate.com/2024/07/chinas-supreme-peoples-court-china-is-increasingly-becoming-a-preferred-place-for-international-intellectual-property-litigation/.

prístupu subjektov k spravodlivosti a efektívnejšiemu presadzovaniu PDV,[5] no rozdiely v samotných vnútroštátnych právnych úpravách členských štátov sú badateľné, pričom nie v každej situácii fragmentácia znamená pozitívny aspekt pre subjekty, ktoré chcú svoj cezhraničný spor rýchlo, efektívne a čo najjednoduchšie vyriešiť.[6] V tomto príspevku svoju pozornosť zameriame na užšiu škálu PDV v podobe patentových práv, a to konkrétne na otázku posúdenia medzinárodnej právomoci v prípadoch, kedy bolo patentové právo porušené v mimozmluvnom záväzkovom vzťahu subjektov. Pri riešení cezhraničných sporov týkajúcich sa porušenia práva k patentom, treba mať na pozornosti, že patentové práva môžu požívať právnu ochranu vo viacerých členských štátov EÚ, pričom právna ochrana nie je limitovaná na teritoriálne územie toho-ktorého štátu. Určovanie medzinárodnej právomoci súdov, ktoré by mali vo veci konať a rozhodnúť, je preto v takýchto cezhraničných sporoch zložité a vyžaduje si dôslednú analýzu rozličných právnych predpisov a ich aplikačného stretu. V súčasnosti hrá dôležitú úlohu novovytvorená inštitúcia v podobe Jednotného patentového súdu (ďalej len ako „JPS"), ktorý má zjednodušiť a zefektívniť riešenie cezhraničných patentových sporov v Európskej únii, čím by sa pre majiteľov patentov mala zvýšiť zároveň aj právna istota.

Na úvod tejto časti príspevku je teda žiadúce si upresniť jednotlivé kategórie patentov, ktorých porušenie môže byť riešené v cezhraničnom spore. Prvou skupinou je skupina patentov, ktoré sú chránené národným patentom (tzv. „národné patenty"), ktoré sú registrované v členskom štáte a požívajú teritoriálnu ochranu len na území tohto členského štátu, a teda aj účinky takéhoto druhu patentu sú obmedzené len na územie takéhoto členského štátu.[7] Ďalšou skupinou sú patenty európske, ktoré je po ich registrácii nutné validovať na národnom súde štátu, na území ktorého budete chcieť o ochranu európskeho patentu žiadať, a teda sa po udelení európsky patent akoby rozpadne na zväzok národných patentov, pričom účinky bude mať tento európsky patent iba v členských štátoch, v ktorých bol validovaný.[8] Poslednú skupinu tvoria európske patenty s jednotným účinkom, ktoré sú udržiavané centrálne, a teda ich majitelia nemusia žiadať o ich validáciu v akomkoľvek členskom štáte, pretože jednotný účinok patentov je zaregistrovaný

[5] Snaha pretavená napríklad v prijatí Dohody o obchodných aspektoch práv duševného vlastníctva (dohoda TRIPS), dostupná na webovom sídle: https://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/27-trips.pdf, a zároveň napríklad v prijatí Zmluvy o patentovej spolupráci (zmluva PCT), dostupná na webovom sídle: https://www.wipo.int/documents/d/pct-system/docs-en-texts-pct.pdf.

[6] Pozri WALSH, K. *Fragmentation and the European Patent System.* Bloomsbury Publishing, 2022.

[7] V podmienkach SR je patentová prihláška adresovaná Úradu priemyselného vlastníctva Slovenskej republiky.

[8] Žiadosť o patentovú prihlášku európskeho patentu je nutné sa obrátiť na Európsky patentový úrad.

v registri pre jednotnú ochranu, a teda má rovnaký účinok pre všetky územia členských štátov, ktoré sa zapojili do systému jednotnej patentovej ochrany.[9,10]
Cieľom tohto príspevku je preto poskytnúť analýzu možností určovania medzinárodnej právomoci v cezhraničných sporoch, v ktorých bolo porušené patentové právo jeho nositeľa pri mimozmluvnom záväzkovom vzťahu, pričom najväčšiu pozornosť zameriame na možnosti a limity prípadného pristúpenia Slovenskej republiky (ďalej len ako „SR") k Dohode o Jednotnom patentovom súde (ďalej len ako „Dohoda o JPS"), ktorá môže ovplyvniť právo na prístup k súdu subjektov cezhraničného sporu. Taktiež je cieľom tohto príspevku poukázať na rozličné aspekty v podobe zmien zapríčinených vplyvom regulácie EÚ na posúdenie medzinárodnej právomoci práve v oblasti mimozmluvného porušenia PDV v podobe patentových práv.

Právny rámec EÚ zakotvujúci medzinárodnú právomoc v patentových sporoch

Nariadenie o právomoci a o uznávaní a výkone rozsudkov v občianskych a obchodných veciach (ďalej len ako „Brusel Ia")[11] stanovuje pravidlá určovania medzinárodnej právomoci súdov v občianskych a obchodných veciach, a to vrátane cezhraničných patentových sporov, ktoré sa týkajú porušenia európskeho patentu a národného patentu. Medzinárodná právomoc pri porušení patentového práva v mimozmluvnom záväzkovom vzťahu subjektov sa určuje na základe rôznych typov medzinárodnej právomoci. Prvým využiteľným typom medzinárodnej právomoci podľa nariadenia Brusel Ia je právomoc všeobecná, ktorá umožňuje porušiteľa patentového práva s bydliskom[12] na území členského štátu EÚ, žalovať práve na súdoch tohto členského štátu, kde má bydlisko.[13] Druhým využiteľným typom medzinárodnej právomoci je alternatívna, ktorá umožňuje založiť si právomoc súdom členských štátov podľa miesta, kde došlo alebo by dôjsť mohlo k skutočnosti, ktorá zakladá nárok z mimozmluvnej zodpovednosti, a to konkrétne v prípadoch, kedy má porušiteľ patentového práva bydlisko na území členského štátu.[14] Všeobecne teda platí, že žalovaný subjekt, a teda porušiteľ patentového práva, sa žaluje na súde v mieste jeho bydliska, prípadne v patentových sporoch sa môže

[9] Súbežná ochrana európskeho patentu a európskeho patentu s jednotným účinkom na území jedného štátu nie je možná.
[10] K problematike patentov v oblasti Európy pozri WALSH, K. et al. *Special issue: Patents in a changing Europe*. In: European Intellectual Property Review, 2022, s. 192-197.
[11] Nariadenie EP a Rady (EÚ) č. 1215/2012 z 12. decembra o právomoci a o uznávaní a výkone rozsudkov v občianskych a obchodných veciach.
[12] Pri posúdení kritéria bydliska žalovaného využijeme aplikovateľné ustanovenia čl. 62 a čl. 63 nariadenia Brusel Ia, ktoré upravujú túto problematiku.
[13] Článok 4 nariadenia Brusel Ia.
[14] Článok 7 ods. 2, ibid.

uplatniť aj právomoc súdu v mieste, kde došlo k porušeniu patentového práva, a práve na tomto mieste vznikol nárok z mimozmluvnej zodpovednosti.[15] Poslednou využiteľnou možnosťou podľa nariadenia Brusel Ia v prípadoch porušenia patentového práva v mimozmluvnom záväzkovom vzťahu subjektov, je situácia, kedy by narušiteľ nemal bydlisko na území akéhokoľvek členského štátu EÚ, a teda by sme nemali inú možnosť, ako aplikovať ustanovenie čl. 6 ods. 1, podľa ktorého právomoc súdov každého členského štátu sa určí podľa právneho poriadku tohto členského štátu. Ak by nás teda pri určení medzinárodnej právomoci nariadenie Brusel Ia priamo odkázalo na vnútroštátnu právnu úpravu, a ak by si medzinárodnú právomoc potreboval posúdiť slovenský súd v prípade, keby žalovanou stranou bol porušiteľ patentového práva s bydliskom mimo EÚ, súd by nemal inú možnosť[16] a musel by aplikovať prameň práva vnútroštátneho charakteru, a to priamo Zákon č. 97/1963 Zb. o medzinárodnom práve súkromnom a procesnom (ďalej len ako „ZMPS").

Dôležitým a pomerne novým systémom v oblasti európskych patentov s jednotným účinkom a taktiež patentov európskych,[17] je zriadenie JPS,[18] ktorý poskytuje majiteľom takýchto typov patentov právo zabrániť tretím osobám dopustiť sa konania, voči ktorému poskytuje predmetný patent ochranu na území zúčastnených členských štátov EÚ, v ktorých má jednotný účinok, pričom zároveň je rozsah práva jednotný vo všetkých členských štátoch, v ktorých má patent takýto jednotný účinok.[19] Ide pritom o špeciálny súdny systém riešenia cezhraničných sporov v oblasti patentov, ktorý je vytvorený mimo klasického inštitucionálneho rámca EÚ. JPS je pritom spoločným súdom pre všetky členské štáty, ktoré sú zmluvnými stranami Dohody o JPS.[20] Zriadením JPS by sa preto mala zabezpečiť konzistentnosť

---

[15] Nariadenie Brusel Ia dáva možnosť prorogácie právomoci súdu na základe explicitnej dohody strán sporu (pozri čl. 25 nariadenia Brusel Ia), prípadne je možnosť využiť ustanovenie týkajúce sa založenia právomoci na základe zúčastnenia sa žalovanej strany na konaní (pozri čl. 26 nariadenia Brusel Ia).

[16] Najskôr je potrebné si overiť, či neexistuje prameň práva na medzinárodnej úrovni, ktorý by obsahoval aplikovateľné ustanovenie týkajúce sa medzinárodnej právomoci, zväčša sa treba zamerať na bilaterálne zmluvy o právnej pomoci medzi jednotlivými štátmi. Viac k aplikačnému stretu prameňov medzinárodného práva súkromného pozri LYSINA, P., HAŤAPKA, M., BURDOVÁ, K. a kol. *Medzinárodné právo súkromné*. 3. vydanie. Bratislava: C. H. Beck, 2023, str. 98-105.

[17] Európske patenty podliehajú duálnej jurisdikcii Jednotného patentového súdu a vnútroštátnych súdov.

[18] Vznikol na základe Dohody o jednotnom patentovom súde a súčasne na základe Nariadenia Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) č. 1257/2012 zo 17. decembra 2012, ktorým sa vykonáva posilnená spolupráca na účely vytvorenia jednotnej patentovej ochrany.

[19] Bod 9 preambuly Nariadenia Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) č. 1257/2012 zo 17. decembra 2012, ktorým sa vykonáva posilnená spolupráca na účely vytvorenia jednotnej patentovej ochrany.

[20] Dohoda o jednotnom patentovom súde je otvorená na podpis výhradne členským štátom EÚ, pričom samotná únia ako subjekt nie je jej zmluvnou stranou. Doposiaľ dohodu ratifikovalo 18 členských štátov (menovite Belgicko, Bulharsko, Dánsko, Estónsko, Fínsko, Francúzsko, Holandsko,

judikatúry týkajúcej sa patentových prípadov, právna istota v cezhraničných sporov, a zároveň nákladová efektívnosť pre subjekty.[21] V otázke medzinárodnej právomoci tento súd disponuje výlučnou medzinárodnou právomocou v niekoľkých prípadoch, a to pokiaľ ide o: *„a) konania o skutočných alebo hroziacich porušeniach patentov a dodatkových ochranných osvedčení a súvisiacej obhajobe vrátane vzájomných návrhov týkajúcich sa licencií; b) konania o vyhláseniach o neporušení patentov a dodatkových ochranných osvedčení; c) konania o predbežných a ochranných opatreniach a súdnych príkazoch; d) konania o zrušení patentov a o vyhlásení neplatnosti dodatkových ochranných osvedčení; e) vzájomné návrhy týkajúce sa zrušenia patentov a vyhlásení neplatnosti dodatkových ochranných osvedčení; f) konania o náhradu škody alebo zadosťučinenie vyplývajúce z predbežnej ochrany na základe uverejnenej európskej patentovej prihlášky; g) konania súvisiace s využívaním vynálezu pred udelením patentu alebo pred nadobudnutím práva na základe predchádzajúceho využívania vynálezu; h) konania o úhradu za licencie na základe článku 8 nariadenia (EÚ) č. 1257/2012 a i) konania súvisiace s rozhodnutiami Európskeho patentového úradu pri plnení úloh uvedených v článku 9 nariadenia (EÚ) č. 1257/2012.*"[22] Otázky posúdenia medzinárodnej právomoci sa pritom stanovujú v súlade s nariadením Brusel Ia, a zároveň s dohovorom, týkajúceho sa právomoci, a uznávania a výkonu rozsudkov (ďalej len ako „Nový Lugánsky dohovor").[23] Dohoda o jednotnom patentovom súde pritom ponecháva súdom zmluvných členských štátov právomoc v konaniach, ktoré súvisia s patentami, avšak tým nesmie byť dotknutá výlučná právomoc JPS.[24] Predmetná úprava značí, že síce jednotlivé vnútroštátne súdy štátov si smú založiť právomoc v sporoch týkajúcich sa patentov, avšak nesmieme opomenúť prednosť aktov EÚ pred vnútroštátnou právnou úpravou, ktorú predstavuje pri posúdení medzinárodnej právomoci, už spomenuté, nariadenie Brusel Ia.

Vnútroštátna právna úprava pri otázke určovania medzinárodnej právomoci pri mimozmluvnom porušení patentového práva

Jediný existujúci vnútroštátny prameň práva v podobe ZMPS obsahuje aplikovateľné ustanovenia, ktoré je možné použiť pri posúdení medzinárodnej právomoci vo

Litva, Lotyšsko, Luxembursko, Malta, Nemecko, Portugalsko, Rakúsko, Slovensko, Švédsko, Rumunsko a Taliansko). Viac informácií o Jednotnom patentovom súde je dostupných na webovom sídle Úradu priemyselného vlastníctva Slovenskej republiky: https://www.indprop.gov.sk/patenty/europske-patenty/jednotna-patentova-ochrana/jednotny-patentovy-sud.

[21] Bod 24 preambuly Nariadenia Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) č. 1257/2012 zo 17. decembra 2012, ktorým sa vykonáva posilnená spolupráca na účely vytvorenia jednotnej patentovej ochrany.

[22] Článok 32 ods. 1 Dohody o jednotnom patentovom súde.

[23] Článok 31, ibid.

[24] Článok 32 ods. 2, ibid.

veciach mimozmluvného porušenia patentového práva. Využiteľné je ustanovenie § 37 ZMPS, ktoré zakotvuje všeobecnú medzinárodnú právomoc, ktorou budú slovenské súdy disponovať v prípadoch, v ktorých bude mať žalovaný subjekt bydlisko alebo sídlo na území SR, a pokiaľ pôjde o majetkové práva, právomoc bude mať slovenský súd v prípade, ak bude mať žalovaný subjekt majetok na území SR. Druhým, a zároveň posledným ustanovením, ktoré sa týka náhrady škody a bezdôvodného obohatenia plynúceho z iného, než zmluvného vzťahu, je § 37b písm. a) ZMPS, ktorý určuje, že právomoc bude mať slovenský súd aj v prípade, ak: *„ku skutočnosti, ktorá zakladá nárok na náhradu škody, došlo alebo by mohlo dôjsť na území Slovenskej republiky*". Pravidlá pre určovanie medzinárodnej právomoci, ktoré sú obsiahnuté v ZMPS do veľkej miery kopírujú pravidlá v Brusel Ia.[25]
V situácii, kedy máme vyriešenú otázku medzinárodnej právomoci súdov a právomoc má súd SR, musíme načrieť za účelom určenia príslušnosti do právnej úpravy obsiahnutej v Civilnom sporom poriadku.[26] Na základe určenia príslušnosti zistíme, že príslušným súdom by bol v spore z priemyselného vlastníctva konkrétne jediný súd, a to Okresný súd Banská Bystrica.[27,28]

Ako by pristúpenie k Dohode o JPS (ne)pomohlo sporovým stranám?

V prípade európskych patentov, ktoré boli udelené od 1. júna 2023, je na majiteľovi patentu, či si vyberie systém patentu s jednotným účinkom, ktorý majiteľovi zabezpečí „pokrytie" patentu v osemnástich členských štátoch EÚ, ktoré už ratifikovali Dohodu o JPS; alebo európsky patent, ktorý je nutné validovať v každom členskom štáte osobitne. V členských štátoch, vrátane SR, ktoré doposiaľ neratifikovali Dohodu o JPS, je nutné absolvovať tradičný postup prostredníctvom validácie európskych patentov v tom-ktorom členskom štáte, v ktorom o ochranu

[25] CSACH, K. et al. *Úvod do štúdia medzinárodného práva súkromného a procesného*. 2. vydanie. Wolters Kluwer, 2018, str. 95.
[26] Zákon č. 160/2015 Z. z. Civilný sporový poriadok.
[27] Kauzálnej príslušnosti Okresného súdu v Banskej Bystrici pri určení sporov z priemyselného vlastníctva sa venoval aj Najvyšší súd Slovenskej republiky v uznesení zo dňa 13. decembra 2019, sp. zn. 1Ndob/12/2019, kde Najvyšší súd avizoval, že aj obchodné meno patrí medzi predmety priemyselného vlastníctva; a v uznesení zo dňa 24. júna 2020, sp. zn. 1Ndob/6/2020, ktoré sa týkalo otázky, či je možné doménové meno taktiež zaradiť do predmetov priemyselného vlastníctva, pričom Najvyšší súd Slovenskej republiky uviedol: *„Doménové meno patrí medzi predmety priemyselného vlastníctva (práva obdobné priemyselným právam na označenie), preto kauzálne príslušným súdom na prejednanie sporu, ktorého predmetom je ochrana doménového mena, je podľa ustanovenia § 25 ods. 1 Civilného sporového poriadku Okresný súd Banská Bystrica*."
[28] Viac k problematike priemyselného vlastníctva a určovania kauzálnej príslušnosti pozri: MIKULIČOVÁ, J. *Aktuálne na tému priemyselné vlastníctvo a kauzálna príslušnosť v civilnom a správnom súdnictve.* In: Duševné vlastníctvo, 1/2021, s. 48-50.

svojho patentu subjekt žiada, a v ktorých následne bude mať takýto patent účinok,[29] a to aj v prípade, ak by sa jednalo o európsky patent s jednotným účinkom. Dohoda o JPS bola otvorená všetkým členským štátom na podpis, avšak SR doposiaľ túto dohodu neratifikovala – čo to ale v praktickej rovine znamená pre strany cezhraničného sporu, prípadne nám vystáva otázka – do akej miery takýto krok zo strany SR môže ovplyvniť medzinárodnú právomoc vo vzťahu k právu na prístup k súdu subjektov v súčasnosti?

Jurisdikčne JPS pokrýva ako európske patenty, tak aj európske patenty s jednotným účinkom, pričom majitelia európskych patentov pochádzajúci zo SR, môžu požiadať o registráciu jednotného účinku ich patentu, a to aj napriek tomu, že Slovensko doposiaľ Dohodu o JPS neratifikovalo, a teda jednotná patentová ochrana nie je viazaná na kritérium bydliska, sídla, či štátnej príslušnosti majiteľa patentu. Pri riešení cezhraničného sporu a posúdení medzinárodnej právomoci súdov v takýchto patentových sporoch, je nutné ozrejmiť, že JPS je súdom hlavným, a teda súdom prvého stupňa, ktorý sa skladá z ústrednej divízie sídliacej v Paríži a v Mníchove, a z miestnych a regionálnych divízií, ktoré sú rozmiestnené v zmluvných členských štátoch, ktoré ratifikovali Dohodu o JPS.[30] V praxi to značí situácie, kedy ak bude v cezhraničnom spore z porušenia patentového práva v podobe porušenia európskeho patentu, či európskeho patentu s jednotným účinkom, vystupovať subjekt zo SR, nie je možné, aby bol cezhraničný spor riešený na území Slovenska prostredníctvom JPS. Možno teda tvrdiť, že pokiaľ bude JPS disponovať výlučnou právomocou, pre subjekty cezhraničného sporu to značí, že právomoc konať a rozhodnúť v ich spore bude mať na prvom stupni divízia, ktorá sa nachádza na území zmluvných členských štátov EÚ, ktoré Dohodu o JPS už ratifikovali a požiadali o zriadenie divízie na svojom teritoriálnom území.[31]

Prakticky možno chápať medzinárodnú právomoc, ktorá sa neprelína s takouto výlučnou právomocou JPS, ako možnosť, aby právomocou disponovali aj súdy zmluvných členských štátov, ktoré naďalej majú právomoc vo veci konať a rozhodnúť. V takomto prípade preto nie je nutnosťou, aby decentralizované jednotky JPS v podobe divízií mali sídlo na území SR, avšak subjekty cezhraničného

[29] Pri validácii je navyše nutné zabezpečiť preklad európskeho patentu do slovenského jazyka, pričom je nutné rátať taktiež s poplatkami adresovanými Úradu priemyselného vlastníctva Slovenskej republiky, ktoré zahŕňajú najmä poplatky za udržovanie platnosti predmetného patentu.

[30] Konkrétne miestna divízia sa musí zriadiť iba na žiadosť zmluvného štátu, a keďže Slovenská republika Dohodu o JPS zatiaľ neratifikovala, neexistuje na území Slovenskej republiky žiadna divízia JPS, či už regionálna alebo miestna. Zoznam jednotlivých divízií na území zmluvných členských štátov EÚ spolu s rozmiestnením na mape je dostupný na webovom sídle: https://www.unified-patent-court.org/en/court/locations.

[31] Pre konkrétne určenie medzinárodnej právomoci v rozličných veciach v závislosti od rozlíšenia divízií pozri čl. 33 Dohody o JPS.

sporu v prípade voľby riešenia ich cezhraničného sporu prostredníctvom JPS, musia čeliť väčším vzdialenostným dĺžkam. Ako sme uviedli, ak by si subjekt, ktorého právo v oblasti uvedených typov patentov bolo porušené, zvolil pre riešenie cezhraničného sporu podanie žaloby na národný slovenský súd, postupovo by sa pri určení medzinárodnej právomoci podľa právnych nástrojov, ktoré sme už predstavili v príspevku vyššie (prvotne podľa nariadenia Bruel Ia), pretože vďaka neratifikácii Dohody o JPS slovenský súd nebude prihliadať na medzinárodnú zmluvu v podobe Dohody o JPS, kde je výlučná právomoc JPS obsiahnutá. Pri určení následnej príslušnosti by sme definitívne určili na prejednanie cezhraničného sporu Okresný súd v Banskej Bystrici. Medzinárodnou právomocou preto môže disponovať JPS, a zároveň vnútroštátne súdy SR, pričom slovenské súdy *de lege lata* nie sú povinné rešpektovať medzinárodnú právomoc JPS.

V prípade, ak by SR pristúpila k ratifikácii Dohody o JPS, zjednodušil by sa celkový proces, ktorý sprevádza patenty od ich registrácie, až po prípadné riešenie cezhraničných sporov. V prípade, ak by došlo zo strany SR k ratifikácii predmetnej Dohody o JPS, pri posúdení medzinárodnej právomoci by bolo nutné poukázať na nové ustanovenia nariadenia Brusel Ia, ktoré sa výslovne týkajú JPS a právnej úpravy vo vzťahu k medzinárodnej právomoci, a ktoré zároveň výrazne ovplyvnia aplikáciu ustanovení v podobe vnútroštátneho zákona. Článok 71b ods. 2 nariadenia Brusel Ia ustanovuje nasledovné: *„Keď žalovaný nemá bydlisko v členskom štáte a týmto nariadením sa vo vzťahu k nemu právomoc neupravuje, uplatňuje sa primerane kapitola II*[32] *bez ohľadu na bydlisko žalovaného.*" Takáto právna úprava značí zamedzenie použitia ZMPS v prípadoch, kedy by za iných okolností bol použiteľný v situácii, kedy by mal žalovaný subjekt bydlisko na území tretieho štátu – v ostatných prípadoch nás článok 6 ods. 1 nariadenia Brusel Ia v prípadoch, ak žalovaný subjekt nemá bydlisko na území členského štátu, odkáže na vnútroštátnu právnu úpravu členského štátu tak, ako sme poukázali v časti o vnútroštátnej právnej úprave tohto príspevku. Takáto „výnimka" z použitia článku 6 ods. 1 nariadenia Brusel Ia teda značí bariéru aplikovateľnosti ZMPS v podmienkach SR, a k jeho aplikácii pri určení medzinárodnej právomoci vo veci cezhraničného sporu v oblasti mimozmluvného porušenia práva k patentu, by nikdy nedošlo.[33]

Po pristúpení Slovenska k Dohode o JPS, by subjekty vo vzťahu k právu na prístup k súdu v podobe čo „najvýhodnejšej" vzdialenosti, mali možnosť, aby ich cezhraničný spor bol riešený a rozhodnutý na území Slovenska, kde by bola zriadená divízia JPS, pričom cezhraničný spor by riešil sudca s právnickou a technickou kvalifikáciou, ktorý

[32] Kapitola II nariadenia Brusel Ia upravuje otázky medzinárodnej právomoci.

[33] Viac k ustanoveniam nariadenia Brusel Ia, ktoré sa explicitne týkajú JPS a určovania medzinárodnej právomoci pozri KYSELOVSKÁ, T. *Mezinárodní právo soukromé a právo k duševnímu vlastnictví – procesní otázky*. 1. vydanie. Brno: Masarykova univerzita, 2023, s. 127-138.

musí mať vysokoškolské vzdelanie a preukázať odbornosť konkrétne v príslušnej oblasti techniky, a znalosti z občianskeho práva, ktoré sa týkajú najmä patentových sporov. Treba však rátať s možnosťou, že ak by subjekt pochádzal napr. z Košíc, pričom by divízia bola zriadená napr. v hlavnom meste Slovenska, z pohľadu vzdialenosti by bolo pre subjekt výhodnejšie riešenie cezhraničného sporu prostredníctvom Okresného súdu v Banskej Bystrici.

Pri riešení cezhraničného sporu takýchto typov, ktoré by boli riešené JPS ako prvostupňovým súdom pozostávajúcim z ústredných, miestnych, či regionálnych divízií, je však nutné rátať so súdnym poplatkom za konanie o návrhu týkajúcom sa porušenia patentu, a to vo výške 11 000 eur, pričom sa táto suma ešte navýši v súvislosti s poplatkom odvedeným od hodnoty samotného sporu.[34] Trovy konania znáša neúspešný účastník konania, pričom výška náhrady trov je odstupňovaná podľa samotnej hodnoty sporu.[35] Subjekty, ktoré sa obávajú likvidačných súm pri otázke výšky náhrady trov konania, JPS má možnosť znížiť aplikovateľný strop, avšak až na návrh neúspešného účastníka.

Záver

Situácia, kedy SR doposiaľ nepristúpila k ratifikácii Dohody o JPS, má značný vplyv na určovanie medzinárodnej právomoci pri riešení patentových sporov, ktoré zahŕňajú mimozmluvné porušenie patentov rozličných typov. Predmetnú situáciu posudzovania medzinárodnej právomoci by mohla uľahčiť ratifikácia dohody o JPS zo strany SR, pričom by tak došlo k zapojeniu sa do osobitného systému JPS, ktorý zabezpečuje odborné a špecializované riešenie cezhraničného sporu subjektov, a to pokiaľ ide o európske patenty a európske patenty s jednotným účinkom. Pri národných patentoch je nutné posúdiť medzinárodnú právomoc súdov primárne podľa nariadenia Brusel Ia, Nového Lugánskeho dohovoru, existujúcich bilaterálnych zmlúv, a v prípade, ak žalovaná strana nemá bydlisko na území členského štátu, medzinárodná právomoc bude posudzovaná podľa ustanovení ZMPS. Samotná vnútroštátnu úprava obsahujúca kritéria posúdenia medzinárodnej právomoci, ktorá sa týka náhrady škody spolu s bezdôvodným obohatením, sa zdá doposiaľ dostačujúca. Ratifikáciou Dohody o JPS by sa síce zamedzilo využitiu takejto právnej

[34] Poplatok 2 500 eur pri hodnote sporu od 500 000 do 750 000 eur a poplatok 325 000 eur pri hodnote sporu viac ako 50 000 000 eur. Viac o Jednotnom patentovom súde a potrebných informáciách týkajúcich sa základných poplatkov spojených s cezhraničným sporom, dostupné na webovom sídle Úradu priemyselného vlastníctva Slovenskej republiky: https://www.indprop.gov.sk/patenty/europske-patenty/jednotna-patentova-ochrana/jednotny-patentovy-sud.

[35] Je zavedených desať úrovní, pričom najnižšia úroveň je pri hodnote sporu do 250 000 eur (strop náhrady je v hodnote 38 000 eur), a najvyššia úroveň pri hodnote sporu viac ako 50 000 eur (strop náhrady je v hodnote 2 000 000 eur).

úpravy obsiahnutej v ZMPS, avšak posúdenie medzinárodnej právomoci by bolo určované medzinárodnou zmluvou, a teda na nadnárodnej úrovni – Dohodou o JPS, a to primárne v súlade s nariadením Brusel Ia. A práve preto by účasť na systéme JPS priniesla určovanie medzinárodnej právomoci v takýchto cezhraničných sporoch na jednotnej úrovni a zjednodušila by ich riešenie v rámci všetkých zúčastnených členských štátov EÚ, ktoré dohodu už ratifikovali. Neratifikácia predmetnej Dohody o JPS znamená, že Slovensko zostáva pri riešení patentových cezhraničných sporov odkázané najmä na svoju vnútroštátnu právnu úpravu a existujúce nástroje medzinárodného práva procesného, a to primárne na kritéria určovania medzinárodnej právomoci obsiahnuté v nariadení Brusel Ia, a teda ak medzinárodnú právomoc bude mať slovenský súd, bude súdom príslušným na konanie v patentových sporoch vždy Okresný súd v Banskej Bystrici, čo pre sporové strany nemusí byť výhodným faktorom pri riešení ich cezhraničného sporu.

Zoznam použitej literatúry

1. CSACH, K. et al. *Úvod do štúdia medzinárodného práva súkromného a procesného*. 2. vydanie. Wolters Kluwer, 2018, ISBN 978-80-8168-782-2.
2. Čínsky Najvyšší ľudový súd a jeho pozícia pri riešení patentových sporoch, informácie dostupné na webovom sídle *China IP Law Update*: https://www.chinaiplawupdate.com/2024/07/chinas-supreme-peoples-court-china-is-increasingly-becoming-a-preferred-place-for-international-intellectual-property-litigation/.
3. Dohoda o jednotnom patentovom súde (*Ú. v. EÚ C 175, 20.6.2013, s. 1 – 40*).
4. Dohoda o obchodných aspektoch práv duševného vlastníctva (dohoda TRIPS), dostupná na webovom sídle: https://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/27-trips.pdf.
5. Dohovor o právomoci a o uznávaní a výkone rozsudkov v občianskych a obchodných veciach z 30. októbra 2007 (*Ú. v. EÚ L 147, 10.6.2009, s. 5 – 43*).
6. Informácie o Jednotnom patentovom súde dostupné na webovom sídle Úradu priemyselného vlastníctva Slovenskej republiky: https://www.indprop.gov.sk/patenty/europske-patenty/jednotna-patentova-ochrana/jednotny-patentovy-sud.
7. KYSELOVSKÁ, T. *Mezinárodní právo soukromé a právo k duševnímu vlastnictví – procesní otázky*. 1. vydanie. Brno: Masarykova univerzita, 2023, ISBN 978-80-280-0467-5.
8. LYSINA, P., HAŤAPKA, M., BURDOVÁ, K. a kol. *Medzinárodné právo súkromné*. 3. vydanie. Bratislava: C. H. Beck, 2023, ISBN 978-80-8232-031-5.

9. MIKULIČOVÁ, J. *Aktuálne na tému priemyselné vlastníctvo a kauzálna príslušnosť v civilnom a správnom súdnictve.* In: Duševné vlastníctvo, 1/2021, ISSN 1339-5564.
10. Nariadenie EP a Rady (EÚ) č. 1215/2012 z 12. decembra o právomoci a o uznávaní a výkone rozsudkov v občianskych a obchodných veciach (*Ú. v. EÚ L 351, 20.12.2012, s. 1 – 32*).
11. Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) č. 1257/2012 zo 17. decembra 2012, ktorým sa vykonáva posilnená spolupráca na účely vytvorenia jednotnej patentovej ochrany (*Ú. v. EÚ L 361, 31.12.2012, s. 1 – 8*).
12. PELEGRINOVÁ, L. LAČNÝ, M. *Globalizácia duševného vlastníctva a jej makroekonomické aspekty.* In: Annales Scientia Politica, vol. 4, no. 2, 2015, ISSN 1339-0732.
13. Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2004/48/ES z 29. apríla 2004 o vymožiteľnosti práv duševného vlastníctva (*Ú. v. EÚ L 157, 30.4.2004, s. 45 – 86*).
14. Uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky zo dňa 13. decembra 2019, sp. zn. 1Ndob/12/2019.
15. Uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky zo dňa 24. júna 2020, sp. zn. 1Ndob/6/2020.
16. WALSH, K. et al. *Special issue: Patents in a changing Europe*. In: European Intellectual Property Review, 2022, ISSN 0142-0461.
17. WALSH, K. *Fragmentation and the European Patent System.* Bloomsbury Publishing, 2022, ISBN 9781509939312.
18. Zákon č. 160/2015 Z. z. Civilný sporový poriadok.
19. Zákon č. 97/1963 Zb. o medzinárodnom práve súkromnom a procesnom.
20. Zmluva PCT, dostupná na: https://www.wipo.int/documents/d/pct-system/docs-en-texts-pct.pdf.
21. Zoznam divízií na území zmluvných členských štátov EÚ spolu s mapou: https://www.unified-patent-court.org/en/court/locations.

Kontaktné údaje

Mgr. Ema Krkošková
ema.krkoskova@flaw.uniba.sk
Univerzita Komenského v Bratislave
Právnická fakulta
Katedra medzinárodného práva a medzinárodných vzťahov

SDEÚ: NEDÁVNE ROZHODNUTIA O REŠTRIKTÍVNYCH OPATRENIACH EÚ VOČI RUSKEJ FEDERÁCII V SÚVISLOSTI S UPLATŇOVANÍM ZÁKLADNÝCH PRÁV

CJEU: RECENT DECISIONS ON EU´S RESTRICTIVE MEASURES AGAINST THE RUSSIAN FEDERATION IN RELATION TO THE EXERCISE OF FUNDAMENTAL RIGHTS

Martin Šimkovič[1]

Abstrakt: Reštriktívne opatrenia sú jedným zo základných nástrojov spoločnej zahraničnej a bezpečnostnej politiky Európskej únie, prostredníctvom ktorých môže Únia v prípade potreby reagovať na aktuálne krízy. Cieľom opatrení je predchádzanie konfliktom alebo ako to môžeme vidieť na súčasnom prípade vojenského konfliktu na Ukrajine, reagovať na vzniknuté vojenské či iné krízové situácie. Predmetom tohto článku je poukázať na prijaté významné závery Súdneho dvora Európskej únie, ktoré vyniesol pri rozhodovaní o reštriktívnych opatreniach voči Ruskej federácii vo vzťahu k uplatňovaniu základných práv a slobôd fyzických osôb.

Kľúčové slová: reštriktívne opatrenia, Rusko, základné práva, Súdny dvor EÚ.

Abstract: Restrictive measures as a one of the basic instruments of the EU's Common Foreign and Security Policy, through which the Union is entitled to respond to current crises. The aim of the measures is to prevent conflicts or, as we can see in the current case of the military conflict in Ukraine, to respond to military or other crisis situations that have arisen. The purpose of this article is to point out the significant conclusions of the Court of Justice of the European Union in the field of the restrictive measures against the Russian Federation in relation to the exercise of fundamental rights and freedoms of individuals.

Key words: restrictive measures, Russia, fundamental rights, the Court of Justice of the European Union.

[1] Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, Ústav Európskeho práva

Úvod

Reštriktívne opatrenia, prijímané na základe článku 29 Zmluvy o Európskej únii (ZEÚ), často krát označované len ako „sankcie", sú jedným zo základných nástrojov spoločnej zahraničnej a bezpečnostnej politiky Európskej únie (SZBP), prostredníctvom ktorých môže Únia v prípade potreby reagovať na aktuálne krízy.[2] Cieľom opatrení je predchádzanie konfliktom alebo ako to môžeme vidieť na súčasnom prípade vojenského konfliktu na Ukrajine, reagovať na vzniknuté vojenské či iné krízové situácie. Z pohľadu práva Európskej únie (EÚ) a nástrojov jej SZBP,[3] opatrenia sankčného mechanizmu v súčasnosti nemajú represívny charakter, ich cieľom je dosiahnutie stavu či snaha o zmenu politiky prostredníctvom konania, ktoré je zamerané výlučne na subjekty a jednotlivcov v krajinách mimo EÚ, ktorí súčasne nesú za takéto správanie a konanie zodpovednosť. Dôkazom je prijímanie reštriktívnych opatrení, v rámci ktorých bolo len v poslednom balíku sankcií voči Ruskej federácii zo strany Rady (EÚ) prijatých ďalších 48 reštriktívnych opatrení voči fyzickým osobám, 35 voči určeným subjektom či došlo aj k rozšíreniu reštrikcií na ďalšie subjekty, v tomto prípade na 74 plavidiel tzv. tieňovej flotily.[4] Sankcie voči Rusku neporušujú medzinárodné právo či žiadne z nariadení EÚ, z právneho pohľadu sú to legitímne mechanizmy a sankcie uložené na autonómnom základe môžeme v súčasnosti považovať za kľúčový nástroj jej SZBP. Sledujúc právny základ, prijaté ciele a hodnoty, EÚ v súčasnosti vo vzťahu k Ruskej agresii využíva viaceré druhy sankcií, ktoré smerujú na členov vládnych orgánov, na spoločnosti, skupiny, organizácie alebo aj konkrétnych jednotlivcov.[5]

---

[2] CRAIG, Paul; Gráinne de BÚRCA: EU Law: Text, Cases and Materials, 7th edition: Oxford: Oxford University Press, 2020, ISBN 978-0-19-885664-1, s. 378 a nasl.

[3] K nástrojom SZBP pozri viac: FUNTA, Rastislav a kol.: Európske právo, 3., doplnené a rozšírené vydanie, Bratislava: Wolters Kluwer, 2023, ISBN: 978-80-571-0662-3, s. 491 a nasl.

[4]Nariadenie Rady (EÚ) 2025/390 z 24 februára 2025, ktorým sa mení nariadenie (EÚ) č. 269/2014 o reštriktívnych opatreniach vzhľadom na konanie narúšajúce alebo ohrozujúce územnú celistvosť, zvrchovanosť a nezávislosť Ukrajiny. Nariadenie Rady (EÚ) 2025/392 z 24. februára 2025, ktorým sa mení nariadenie (ES) č. 765/2006 o reštriktívnych opatreniach vzhľadom na situáciu v Bielorusku a zapojenie Bieloruska do ruskej agresie voči Ukrajine. Nariadenie Rady (EÚ) z 24. februára 2025, ktorým sa mení nariadenie (EÚ) č. 833/2014 o reštriktívnych opatreniach s ohľadom na konanie Ruska, ktorým destabilizujem situáciu na Ukrajine.

[5] Pri uplatňovaní uvedených sankcií zároveň platí zásada primeranosti a teda, že sankcie by mali byť primerané cieľom, ktoré sa nimi majú dosiahnuť, preto aj v prípade prijatých sankcií voči Rusku sa reštrikcie zameriavajú na tých (malo by to tak byť), ktorí sú zodpovední za politiky alebo opatrenia, ktoré chce Únia ovplyvniť, pričom rovnako platí zásada, že prípadné neúmyselné dôsledky by mali mať čo najmenší dosah.

Mechanizmus ukladania reštriktívnych opatrení má z pohľadu práva EÚ svoje špecifiká.[6] Keďže praktický význam zavedenia sankčného režimu sa má prejavovať v jeho účinkoch a tie sa realizujú prostredníctvom prijímania reštrikcií, v súlade s nastavenými a dosahovanými cieľmi a hodnotami EÚ tak vzniká stav, že účinky prijatých reštriktívnych opatrení sa v tretích krajinách - v tomto prípade v Rusku - prejavujú prostredníctvom tlaku na osoby zaradené do zoznamov, pričom sa neuplatňujú extrateritoriálne. Inými slovami povedané, nevyplývajú z nich povinnosti pre osoby alebo subjekty z krajín mimo EÚ, pokiaľ sa obchodná činnosť nevykonáva aspoň čiastočne v rámci EÚ. Zároveň platí, že sankčný režim v zásade neuznáva extrateritoriálne uplatňovanie zákonov prijatých tretími krajinami a súčasne platí právna domnienka, že takéto účinky sú v rozpore aj s medzinárodným právom.
Špecifikom v sankčnom práve EÚ je limitovaná právomoc Súdneho dvora Európskej Únie (SDEÚ), čo znamená, že tento súd má len obmedzenú právomoc nad prijatými opatreniami SZBP.[7] Inak povedané, článok 275 Zmluvy o fungovaní Európskej únie (ZFEÚ) neumožňuje SDEÚ preskúmavanie zákonnosti aktov SZBP, s výnimkou reštriktívnych opatrení voči fyzickým alebo právnickým osobám.[8] Osobitosťou je aj to, že pokiaľ na jednej strane SDEÚ obmedzuje svoje preskúmanie len na posúdenie, či je reštriktívne opatrenie „zjavne nevhodné" pre dosiahnutie svojho cieľa (ako to vyplýva z rozhodnutia vo veci *Rotenberg),*[9] na druhej strane takéto nastavenie vytvára relatívne nízky prah, ktorý poskytuje – a je potrebné poznamenať, že odôvodnene - Rade (EÚ) značnú mieru voľnosti pri navrhovaní ďalších sankcií.[10]
Predmetom tohto článku ale nie je podrobnejšie analyzovať úplný rozsah právomocí SDEÚ v oblasti realizovania reštriktívnych opatrení, ani preskúmavať obsah prijatých sankčných opatrení voči Ruskej federácii v podobe platných či navrhovaných právnych aktov EÚ (naviac by to presahovalo určený rozsah príspevku). Predmetom článku je zamerať sa na aktuálnosť prijatých záverov vyplývajúcich z rozhodovania

[6]Podrobnejšie informácie o všetkých doterajších prijatých opatreniach voči Ruskej federácii, vrátane chronologického prehľadu sú zverejnené na: https://www.consilium.europa.eu/sk/policies/sanctions-against-russia/timeline-sanctions-against-russia/

[7] TICHÝ, Luboš a kol.: Evropské právo. 5 prepracované vydanie. Praha: C.H.Beck, 2014, ISBN: 978-80-7400-546-6, s. 647.

[8] V minulosti SDEÚ túto výnimku vykladal úzko a z preskúmania vylučoval opatrenia všeobecného rozsahu – ako sú obchodné a finančné obmedzenia *(Rosneft' Oil Company OJSC (C-72/15),* EU:C:2017:236), zároveň sa však snažil túto medzeru riešiť tým, že sa spoliehal na zásadu účinnej súdnej ochrany s cieľom rozšíriť svoju jurisdikciu nad rámec prísnych hraníc stanovených zmluvami *(Venezuela proti Rade (EÚ)* C-872/19, EU:C:2021:507).

[9] Rozsudok SDEÚ z 30. novembra 2016 vo veci *Rotenberg proti Rade (EÚ) (*T-720/14), EU:T:2016:689).

[10] V tejto súvislosti pozri analýzu venujúcu sa obmedzeniam reštriktívnych opatrení EÚ: *The Uncertain Limits of European Union Sanctions and the Role of Proportionality by Marie Terlinden*, Review of European Administrative Law, 2025, dostupné online na: https://realaw.blog/2025/02/21/the-uncertain-limits-of-european-union-sanctions-and-the-role-of-proportionality-by-marie-terlinden/

SDEÚ, ktoré tento súdny orgán vyniesol pri rozhodovaní o reštriktívnych opatreniach voči Ruskej federácii vo vzťahu k uplatňovaniu základných práv. Zamerajme sa preto o niečo podrobnejšie na obsah tejto judikatúry ako významného prameňa práva EÚ.

Právo na poskytovanie právnych poradenských služieb môže byť obmedzené alebo zakázané

Skonštatoval Všeobecný súd EÚ 2. októbra 2024 v rozsudku,[11] keď zamietol žaloby o neplatnosť, ktorú spoločne podali advokátske komory v Belgicku a v Holandsku vo veci zákazu základného práva na poskytovanie právneho poradenstva vláde Ruskej federácie a subjektom so sídlom v tejto krajine, čím potvrdil opodstatnenosť prijatého súboru právnych aktov EÚ a rozhodnutí voči Rusku, pokiaľ ide o poskytovanie týchto služieb. Svojim rozhodnutím potvrdil význam základného práva každej osoby poradiť sa s advokátom, pokiaľ ide o vedenie súdneho konania, predchádzanie takémuto konaniu alebo jeho predvídanie a skonštatoval, že sporným zákazom sa toto právo nespochybňuje. V čom spočíval samotný zákaz a v ktorej časti je uvedené rozhodnutie významné z pohľadu uplatňovania základných práv?
Uvedenému rozhodnutiu predchádzalo prijatie súboru reštriktívnych opatrení, ktorých cieľom bolo vyvinúť tlak na Rusko z dôvodu ukončenia vedenia útočnej vojny.[12]Medzi opatrenia boli zaradené aj reštriktívne právne akty v podobe Nariadenia (EÚ) 2022/1904 a Nariadenia (EÚ) 2022/2474,[13] ktoré zo strany žalobcov

[11] Rozsudok Všeobecného súdu z 2. októbra 2024 vo veci *Ordre néerlandais des avocats du barreau de Bruxelles proti Rade (EÚ)*, T- 797/22, EU:T:2024:670. Rada (EÚ) tento zákaz zaviedla Nariadením (EÚ) 2022/1904 zo 6. októbra 2022, ktorým sa mení nariadenie (EÚ) č. 833/2014 o reštriktívnych opatreniach s ohľadom na konanie Ruska, ktorým destabilizuje situáciu na Ukrajine, Nariadením (EÚ) 2022/2474 zo 16. decembra 2022, ktorým sa mení nariadenie č. 833/2014, a Nariadením (EÚ) 2023/427 z 25. februára 2023, ktorým sa mení nariadenie č. 833/2014.

[12] Nariadenie Rady (EÚ) 2022/1904 zo 6. októbra 2022, ktorým sa mení Nariadenie Rady (EÚ) č. 833/2014 o reštriktívnych opatreniach s ohľadom na konanie Ruska, ktorým destabilizuje situáciu na Ukrajine (Ú. v. EÚ L 259 I, 2022) v rozsahu, v akom sa ním nahrádza a mení článok 5n ods. 2 a článok 5n ods. 4 až 12 Nariadenia Rady (EÚ) č. 833/2014 z 31. júla 2014 o reštriktívnych opatreniach s ohľadom na konanie Ruska, ktorým destabilizuje situáciu na Ukrajine (Ú. v. EÚ L 229, 2014, s. 1), pokiaľ ide o právne poradenské služby; ďalej išlo o článok 1 bodu 13 Nariadenia Rady (EÚ) 2022/2474 zo 16. decembra 2022, ktorým sa mení nariadenie č. 833/2014 (Ú. v. EÚ L 322 I, 2022) v rozsahu, v akom sa ním nahrádza a mení článok 5n ods. 2 a článok 5n ods. 4 až 11 nariadenia č. 833/2014, pokiaľ ide o právne poradenské služby; ďalej pozri článok 1 bodu 13 nariadenia Rady (EÚ) 2023/427 z 25. februára 2023, ktorým sa mení nariadenie č. 833/2014 (Ú. v. EÚ L 59 I, 2023, s. 6) v rozsahu, v akom sa ním do nariadenia č. 833/2014 vkladá článok 12b ods. 2a, pokiaľ ide o právne poradenské služby.

[13] Konkrétne išlo o článok 5n Nariadenia Rady (EÚ) 2022/1904 zo 6. októbra 2022, ktorým sa mení nariadenie Rady (EÚ) č. 833/2014 o reštriktívnych opatreniach s ohľadom na konanie Ruska, ktorým destabilizuje situáciu na Ukrajine, nariadením (EÚ) 2022/2474 zo 16. decembra 2022, ktorým sa mení nariadenie Rady (EÚ) č. 833/2014, a nariadením (EÚ) 2023/427 z 25. februára 2023, ktorým sa mení nariadenie č. 833/2014.

boli namietané ako nejasné či sporné (tzv. sporný zákaz). Sporným sa stalo predovšetkým ustanovenie zakazujúce poskytovanie právnych poradenských služieb ruskej vláde a právnickým osobám, subjektom alebo orgánom usadeným v Rusku.[14] Sporný zákaz sa mal uplatniť predovšetkým v nesporových prípadoch, keď advokát pomáha klientovi pri uskutočňovaní určitých transakcií obchodnej a finančnej povahy. Zákaz ale nebol vymedzený ako absolútny, čo znamenalo, že uvedené právne akty obsahovali určité výnimky a obmedzenia, vrátane nevzťahovania sa na právne poradenstvo a zastupovanie v súvislosti so súdnym, správnym alebo rozhodcovským konaním v rámci uvalených reštriktívnych opatrení.

Sťažovatelia preto navrhli zrušenie uvedeného zákazu, ktorým sa podľa ich názoru zasahuje do základných práv a slobôd, konkrétne práva na prístup k právnej rade advokáta, ako aj zasahovaním do dôvernosti a nezávislosti advokáta, čím dochádza k porušovaniu článkov 7 a 47 a článkov 52 ods. 1 Charty základných práv (Charta).[15] Žalobcovia argumentovali, že právo na právne poradenstvo je základným právom v právnom štáte a je neoddeliteľné od práva na prístup k advokátovi aj v rámci súdneho alebo správneho konania a naviac, ochrana základných práv priznaná článkom 7 Charty sa má uplatňovať aj nad rámec sporových konaní.[16] Rozlišovanie právneho poradenstva v podobe poskytovania poradenských služieb a stanovenia výnimiek bolo podľa žalobcov upravené zo strany európskych orgánov ako umelé a neopodstatnené, pričom argumentovali, že právo obrátiť sa na advokáta, a to aj s cieľom získať právne poradenstvo a posúdenie svojho právneho postavenia sa uznáva vo všetkých členských štátoch, pričom v rámci právneho štátu predstavuje podstatnú činnosť pokiaľ ide o základné práva a slobody.

Napriek tomu, že sporný zákaz bol sťažovateľmi napadnutý ako neodôvodnený a neprimeraný (absencia princípu právnej istoty), porušujúci základné práva (garantované právo na prístup k právnemu poradenstvu advokáta, vrátane profesijného tajomstva advokáta), ako aj z dôvodu porušenia zásady proporcionality a právnej istoty práva EÚ,[17] Všeobecný súd všetky uvedené argumenty zamietol s konštatovaním, že každý má právo na účinnú súdnu ochranu, ktoré je uznaná

---

[14] Článkom 1 (bod 12) Nariadenia Rady (EÚ) 2022/1904 bol do Nariadenia Rady (EÚ) č. 833/2014 vložený nový článok 5n, ktorým sa nahrádza pôvodný článok a ktorým sa stanovuje najmä zákaz poskytovania právnych poradenských služieb (sporný zákaz) v znení: *„Zakazuje sa priamo alebo nepriamo poskytovať architektonické a inžinierske služby, právne poradenské služby a poradenské služby v oblasti IT pre: a) ruskú vládu alebo b) právnické osoby, subjekty alebo orgány usadené v Rusku*".

[15] Konkrétne právo na účinný prostriedok nápravy a na spravodlivý proces (čl.47), zákaz obmedzovania výkonu práv a slobôd (čl. 52 ods. 1) a právo na rešpektovanie súkromného života (čl. 7) Charty.

[16] Rozsudok Všeobecného súdu z 2. októbra 2024 vo veci *Ordre néerlandais des avocats du barreau de Bruxelles proti Rade (EÚ*), T- 797/22, EU:T:2024:670, bod 31 a 32.

[17] V tejto súvislosti pozri aj rozsudok Všeobecného súdu z 2. októbra 2024 vo veci *Ordre des avocats à la cour de Paris a Couturier proti Rade (EÚ)* a rozsudok Všeobecného súdu z 2. októbra 2024 vo veci *ACE proti Rade (EÚ),* T-828/22, EU:T:2024:672.

Chartou, pričom ochrana zahŕňa právo na poradenstvo advokáta a zastupovanie advokátom v kontexte aktuálneho alebo pravdepodobného sporového konania. Súd zdôraznil, že cieľom článku 7 Charty na rozdiel od článku 47 Charty nie je chrániť právo na účinný prostriedok nápravy ako tvrdia žalobcovia, ale chrániť súkromný život každého, najmä jeho komunikáciu, nezávisle od akejkoľvek súvislosti so súdnym konaním.[18] Totižto ochrana základných práv v uvedených článkoch Charty nemá rovnaký rozsah, nakoľko *„....z judikatúry ESĽP ani Súdneho dvora nemožno vyvodiť, že ochrana zaručená v článkoch 7 a 47 Charty, či už sa vykladajú samostatne alebo spoločne, je možné odôvodniť existenciu základného práva každého na prístup k advokátovi a na využívanie jeho poradenstva mimo rámca súčasného alebo pravdepodobného kontextu sporového konania".*[19]

Na základe uvedeného môžeme konštatovať, že súdny orgán upresnil rozsah práv vo vzťahu k všeobecnému zákazu poskytovania právnych poradenských služieb ruskej vláde a právnickým osobám, subjektom a orgánom usadeným v Rusku, keď uviedol, že takýto zákaz sa nemá týkať právnych poradenských služieb poskytovaných v súvislosti so súdnymi, správnymi alebo rozhodcovskými konaniami. Inak povedané, zákaz sa má vzťahovať len na právne poradenstvo, ktoré nemá súvislosť so súdnym konaním, pričom súd upresnil, že právne poradenstvo poskytované osobitne fyzickým osobám do pôsobnosti zákazu nespadá. Z uvedeného je evidentné, že sporný zákaz nezasahuje do práv zaručenými článkami 7 a 47 Charty a *„....aj keby sa tak v prípade článku 7 Charty stalo, tento zásah by neporušoval článok 52 ods. 1 Charty. Z tých istých dôvodov teda sporný zákaz neporušuje ani zásadu prístupu k spravodlivosti, zásadu spravodlivosti a zásadu dodržiavania základných práv, na ktoré sa odvolávajú žalobcovia".*[20]Pokiaľ ide o výnimky zo zákazu,[21]Všeobecný súd uviedol, že tie nezasahujú do ochrany profesijného tajomstva advokáta a doplnil, že základná úloha advokáta pri rešpektovaní a ochrane právneho štátu môže podliehať obmedzeniam tzv. všeobecného záujmu sledovanými Úniou pod podmienkou, že tieto obmedzenia nepredstavujú vo vzťahu k sledovanému cieľu neprimeraný a neprípustný zásah, ktorý by narúšal samotnú podstatu úlohy zverenej advokátom v právnom štáte. Súd sa preto musel vysporiadať s vymedzením cieľa všeobecného záujmu,[22] ktorým je zintenzívnenie tlaku na Ruskú agresiu bez toho aby narúšal

[18] Rozsudok Všeobecného súdu z 2. októbra 2024 vo veci *Ordre néerlandais des avocats du barreau de Bruxelles proti Rade (EÚ*), T- 797/22, EU:T:2024:670, bod 44.

[19] Tamtiež, bod 49.

[20] Tamtiež, bod 166.

[21] Ide o ustanovenia o oslobodení, na základe ktorých môžu príslušné orgány zákaz v určitých presne identifikovaných situáciách zrušiť. Uvedené orgány disponujú určitou mierou voľnej úvahy, pokiaľ ide o spôsob, akým musí byť žiadosť o oslobodenie formulovaná, predložená a vybavená.

[22] Všeobecný záujem je vymedzený v bode 103 a 104. Pozri aj rozsudok SDEÚ z 8. decembra 2022 vo veci *Ordre van Vlaamse Balies a i. proti Vlaamse Regering* (C-694/20) , EU:C:2022:963, bod 34.

samotnú podstatu základnej úlohy advokátov v demokratickej spoločnosti. Súd v tejto súvislosti uviedol, že *„…článok 52 ods. 1 Charty pripúšťa obmedzenia výkonu práv zakotvených v Charte, pokiaľ sú dotknuté obmedzenia stanovené právnymi predpismi. Tieto obmedzenia musia tiež rešpektovať podstatu dotknutého základného práva a pri dodržaní zásady proporcionality musia byť nevyhnutné a skutočne zodpovedať cieľom všeobecného záujmu, ktoré sú uznané Úniou.*"[23]
Uvedené rozhodnutie je prelomením argumentácie, že poskytovanie právnych poradenských služieb ako základného práva je v právnom štáte považované za absolútne a nemenné. A keďže v rámci Lisabonskej zmluvy prostredníctvom deklarácie týkajúcej sa prednosti práva EÚ členské štáty akceptovali záväznosť súdnych rozhodnutí SDEÚ, rozhodnutie *Ordre néerlandais des avocats du barreau de Bruxelles proti Rade (EÚ)* je záväzné v tomto prípade nielen pre strany v tomto spore, ale má všeobecne záväzný charakter pre členské štáty pokiaľ ide o výklad uvedených ustanovení v nariadení. V tejto súvislosti je zároveň nutné doplniť, že zákaz poskytovania právnych poradenských služieb sa nevzťahuje automaticky ani na všetky činnosti a profesie, ako to SDEÚ potvrdil v ďalšom svojom rozhodnutí vo veci *Jemerak.*[24]

Základné práva nie sú absolútnou výsadou, podliehajú obmedzeniam všeobecného záujmu

Po nadobudnutí platnosti Lisabonskej zmluvy v roku 2009 sa práva, slobody a zásady uvedené v Charte stali právne záväznými tak pre Úniu ako aj pre jej členské štáty, keď konajú v rozsahu pôsobnosti právnych predpisov EÚ. To že ani základné práva nie je možné považovať za neobmedzené a teda, že ich za istých okolností možno obmedziť, potvrdil Všeobecný súd v nedávnom rozsudku vo veci *Fridman a i. proti Rade (EÚ),* keď v súvislosti s uloženými sankciami voči Rusku uviedol: *„základné práva nie sú absolútnou výsadou a ich výkon môže podliehať obmedzeniam odôvodneným cieľmi všeobecného záujmu, ktoré sleduje Únia, pokiaľ takéto obmedzenia skutočne zodpovedajú uvedeným cieľom všeobecného záujmu a vzhľadom na sledovaný cieľ*

---

[23] Tamtiež, bod 85 a 132. Pozri v tomto zmysle rozsudky SDEÚ z 28. marca 2017 vo veci *Rosneft,* C-72/15, EU:C:2017:236, bod 148; rozsudok SDEÚ z 8. decembra 2022, *Orde van Vlaamse Balies a i.,* C-694/20, EU:C:2022:963, bod 34; rozsudok SDEÚ z 27. júla 2022, *RT France/Rada (EÚ), T*-125/22, EU:T:2022:483, body 77 a 144.

[24] Rozsudok SDEÚ z 5. septembra 2024 vo *veci GM, ON proti PR, Jemerak,* C-109/23, EU:C:2024:681. V tomto prípade nemecký notár odmietol overiť pravosť kúpnej zmluvy na berlínsky byt patriaci ruskej spoločnosti, pretože nemohol vylúčiť možnosť porušenia zákazu poskytovať takéto služby. SDEÚ dospel k rozhodnutiu, že notár len samotným overením neporušuje sankcie voči Rusku, keďže notár vykonáva verejnú funkciu, ktorú mu zveril štát nezávisle a nestranne a podľa SDEÚ sa naviac nezdá, že by *„….nad rámec tohto overenia poskytoval právne poradenstvo určené na podporu osobitných záujmov účastníkov konania*". Pozri bližšie bod 46 uvedeného rozsudku.

nepredstavujú neprimeraný a netolerovateľný zásah, ktorý by narušil samotnú podstatu takto zaručených práv."[25]

Kľúčovým aspektom bolo teda aj v tomto prípade vymedzenie všeobecného záujmu Únie, pričom SDEÚ sa s týmto pojmom vysporiadal „všeobecným spôsobom" a to s odkazom na rozsudok vo veci *Rosneft Oil Company OJSC*, keď uviedol, že v rámci právneho poriadku EÚ sa javí legitímne, aby základné práva v prípade potreby podliehali *„určitým obmedzeniam odôvodneným celkovými cieľmi sledovanými Spoločenstvom, za podmienky, že podstata týchto práv zostane nedotknutá*".[26]

V nadväznosti na prijatý záver uvedeného rozsudku a berúc do úvahy článok 52 ods. 1 Charty (obmedzenie základných práv) je zrejmé, že obmedzenia výkonu práv uvedených v Charte môžu byť limitované, pokiaľ obmedzenie rešpektuje podstatu dotknutého základného práva a také obmedzenie je v súlade so zásadou proporcionality považované ako nevyhnutné, tzn. zodpovedajúce cieľom všeobecného záujmu Únie. To, že prijímanie a vykonávanie reštriktívnych opatrení voči Ruskej federácii patrí do všeobecného záujmu Únie a jej SZBP potvrdil aj rozsudok vo veci *RT France proti Rade (EÚ*).[27] Odôvodnenie všeobecného záujmu EÚ je teda z kľúčový prvok vytvárania legitimity uplatňovania SZBP voči Ruskej federácii. Aj s odstupom času je možné jednoznačne vnímať pozitívne široké vymedzenie tohto pojmu, nakoľko umožňuje jeho rozsah využívať dostatočne flexibilne pri sledovaní cieľov SZBP Únie.

Vymedzenie všeobecného záujmu Únie v rámci SZBP voči Ruskej federácii sa objavuje aj v ďalšom rozhodnutí SDEÚ, keďže vykonávanie sankcií ovplyvňuje viaceré sektory hospodárstva a jedným z nich je sektor poskytovania finančných služieb. V rozsudku vo veci *National Settlement Depository (NSD) proti Rade (EÚ),* Všeobecný súd zamietol žalobu ruskej nebankovej finančnej jednotky NSD, poskytujúcu služby archivácie a úschovy cenných papierov, kde NSD namietala zotrvanie tejto spoločnosti na zverejnenom sankčnom zozname. Súd v tomto prípade pri rozhodovaní pripomenul ustálenú judikatúru, že ak uložené reštriktívne opatrenia zodpovedajú cieľom všeobecného záujmu Únie a zároveň platí, že obmedzenie nepredstavuje neprimeraný a netolerovateľný zásah do základných práv, ktorý by

---

[25] Rozsudok Všeobecného súdu z 11. septembra 2024 vo veci *Fridman a i. proti Rade (EÚ),* T-635/22, EU:T:2024:620. V tomto prípade sťažovatelia zaradení do sankčných zoznamov požadovali zrušenie povinností na základe prijatého nariadenia 2022/1273 prijatého Radou EÚ v oblasti SBZP a to oznámiť finančné prostriedky alebo hospodárske zdroje do stanoveného termínu a zároveň spolupracovať s príslušnými orgánmi. Sťažovatelia totižto namietali, že uvedené povinnosti sa nenachádzajú v uvedenom rozhodnutí a preto ich nemožno považovať za opatrenia nevyhnutné na ich vykonanie, nakoľko prijatie predmetných povinností má patriť do vykonávajúcej právomoci členských štátov a nie Rady (EÚ).

[26] Rozsudok SDEÚ z 28. marca 2017 vo veci *Rosneft Oil Company OJSC* (C-72/15), EU:C:2017:236, bod 148.

[27] Rozsudok SDEÚ z 27. júla 2022 vo veci *RT France proti Rade (EÚ),* T-125/22, EU:T:2022:483, bod 77.

narušil samotnú podstatu takto zaručených práv, takéto práva môžu podliehať týmto obmedzeniam v určitom rozsahu.[28] V samotnom rozsudku je zdôraznená ale aj iná skutočnosť, ktorá sa vzťahuje k účinkom obmedzenia majetkových práv. Súd totižto uviedol, že sú to *„vnútroštátne orgány, ktorým prislúcha výkon reštriktívnych opatrení, a preto tie musia zabezpečiť, že zásah do práva vlastniť majetok dotknutých klientov spĺňa podmienky stanovené v článku 52 Charty*".[29] Všeobecný súd uvedeným potvrdil, že nemá právomoc vykonávať kontrolu zákonnosti rozhodnutí prijatých vnútroštátnymi orgánmi v členských štátov, čo je jeden z typických znakov výkonu reštriktívnych opatrení práva EÚ a teda odmietol akékoľvek úvahy, že výkon samotných sankcií nepatrí do právomoci členského štátu. V tejto súvislosti pri analýze uvedeného rozsudku je zaujímavé si všimnúť aj argumentáciu súdu, že klienti musia mať vždy k dispozícii prostriedky nápravy pred vnútroštátnymi súdmi s cieľom brániť sa voči akémukoľvek zásahu do svojho základného práva vlastniť majetok, ktorý zakotvuje Charta.

Právo byť vypočutý vo vzťahu k osobám na sankčných zoznamoch môže byť prelomené

Aj ďalšie dve rozhodnutia SDEÚ, ktoré tento súd vyniesol v súvislosti s uplatňovaním sankcií, sa vzťahujú k základným právam. V prvom rozhodnutí vo veci *Megafon proti Rade (EÚ)*[30] sa Všeobecný súd musel zaoberať tvrdením sťažovateľov, že zaradením ruského mobilného operátora Megafon do sankčného zoznamu bez toho, aby jeho zástupcovia boli o tom vopred informovaní a vypočutí (naviac bez akéhokoľvek odôvodnenia o ich zaradení do tohto zoznamu priamo v právnom akte), bolo nielen v rozpore s právom EÚ a so zásadami právneho štátu, ale predstavuje aj bezprecedentný zásah do základných práv sťažovateľov (právo na obhajobu).
Uvedené rozhodnutie je zaujímavé z troch aspektov: Všeobecný súd v rámci nedostatočného odôvodňovania zo strany žalobcu pripomenul ustálenú judikatúru na základe ktorej sa *„...nevyžaduje, aby odôvodnenie konkrétne vymedzovalo všetky relevantné skutkové a právne okolnosti, keďže dostatočnosť odôvodnenia sa musí posudzovať nielen vzhľadom na text aktu, ale takisto na jeho kontext, ako aj na súhrn právnych pravidiel upravujúcich dotknutú oblasť*".[31] Zároveň skonštatoval, *že „....akt spôsobujúci ujmu je dostatočne odôvodnený vtedy, pokiaľ bol prijatý v kontexte, ktorý bol dotknutej osobe známy a ktorý jej umožňuje pochopiť dosah opatrenia prijatého voči*

[28] Rozsudok Všeobecného súdu z 11. septembra 2024 vo veci *NKO AO National Settlement Depository (NSD) proti Rade (EÚ)*, T – 494/22, EU:T:2024:607, bod 125.
[29] Bod 133 uvedeného rozsudku. Článok 52 Charty sa vzťahuje k Rozsahu a výkladu práv a zásad.
[30] Rozsudok Všeobecného súdu z 15. januára 2025 vo veci *MegaFon OAO proti Rade (EÚ)*, T-193/23, EU:T:2025:7.
[31] Bod 44.

nej."[32] Tým spresnil výklad, že odôvodnenia ukladania sankcií musia nielen identifikovať právny základ daného opatrenia ale musia uvádzať aj konkrétne dôvody, na základe ktorých Rada (EÚ) postupovala pri výkone svojej diskrečnej právomoci. Nedostatočnú odôvodnenosť nariadenia súd vyvrátil, keď uviedol, že Rada (EÚ) preukázateľne splnila tento cieľ tým, že *„..... s prihliadnutím na politický kontext..., dôležitosť zabránenia v nakupovaní tovaru s dvojakým použitím tovaru...., vzhľadom na ciele opatrenia ktorým je zvyšovanie nákladov Ruskej federácii....a podporu mierového riešenia krízy bolo rozhodnutie Rady (EÚ) spočívajúce v prijatí takýchto opatrení....voči subjektom patriacim do telekomunikačného sektora s ohľadom na deklarovaný cieľ uvedených opatrení bol ľahko pochopiteľný."*[33] K nepochybne zaujímavým aspektom patrí argumentovanie Všeobecného súdu, ktorým odmietol tvrdenia sťažovateľov vo vzťahu k porušeniu základného práva na jej obhajobu. Podľa súdu, Rada (EÚ) neporušila právo a ani nebola povinná vypočuť si žalobcu predtým, ako ho zaradila na uvedený zoznam, keďže *„....takýto krok by vylúčil prvok prekvapenia, ktorý zabezpečuje účinnosť zaradenia do zoznamu."*[34] Súd tak prijal rozhodnutie, podľa ktorého výnimka zo základného práva byť vypočutý počas konania a ktoré predchádza prijatiu reštriktívnych opatrení je dostatočne odôvodnená samotnou potrebou zabezpečiť účinnosť opatrení a naliehavými dôvodmi týkajúcimi sa bezpečnosti alebo udržiavania stanovených cieľov SZBP.

Aj v druhom rozhodnutí vo veci *Neves 77 Solutions SRL proti Národnej agentúre pre daňovú správu (ANAF),*[35] v ktorom SDEÚ rozhodol o zákaze poskytovania sprostredkovateľských služieb v súvislosti s vojenským materiálom prevádzkovateľovi usadeným v Rusku aj v prípadoch, ak tento tovar nebol nikdy dovezený do členského štátu Únie, sa súd zaoberal reštriktívnymi opatreniami vo vzťahu k základným, no najmä majetkovým právam. V tomto prípade konštatoval, že právo Únie umožňuje zhabanie všetkých súm prijatých v súvislosti s poskytnutím sprostredkovateľských služieb týkajúcich sa vojenského materiálu hospodárskemu subjektu v Rusku, čím sa obmedzuje vlastnícke právo poskytovateľa k týmto sumám, ktoré patrí do právnej úpravy užívania majetku v zmysle článku 17 Charty. V SDEÚ pripomenul, že právo vlastniť majetok nie je absolútnou výsadou a jeho výkon môže byť predmetom obmedzení opodstatnených cieľmi všeobecného záujmu Únie a ktorým v tomto prípade je chránenie územnej celistvosti, suverenity a nezávislosti Ukrajiny.[36] Aj v porovnaní s už uvedenými rozhodnutiami si v tejto súvislosti môžeme všimnúť, že SDEÚ s vymedzením všeobecného záujmu Únie nielen odkazuje na svoje

[32] Tamtiež.
[33] Bod 57.
[34] Bod 80.
[35] Rozsudok SDEÚ z 10. septembra 2024 vo veci Neves 77 Solutions SRL proti Národnej agentúre pre daňovú správu, C-351/22, EU:C:2024:723.
[36] Bod 85.

predchádzajúce rozhodnutia (ako by sa očakávalo) ale snaží sa ho v konkrétnom prípade aj bližšie určiť, čo mu umožňuje jeho „široké vymedzenie" ako to bolo konštatované vo veci *RT France proti Rade (EÚ).*

Záver

Prekvapujúce agresívne konanie jedného štátu voči inému štátu v 21. storočí v geopolitickom prostredí, ktorým došlo k porušeniu hneď niekoľkých princípov, zásad a hodnôt medzinárodného práva, predstavuje z pohľadu práva osobitnú a mimoriadnu skutočnosť, ktorej spustenie výrazným spôsobom ovplyvnilo legislatívnu aktivitu nielen európskych orgánov vo forme prípravy a prijímania spoločných právnych aktov, ale zároveň zaktivizovalo uplatňovanie sankčného mechanizmu Únie. Výrazný zásah tejto udalosti ovplyvnil viaceré dovtedy už prijaté regulačné nastavenia a vojenský konflikt bol dôvodom k prijatiu ďalších legislatívnych noriem. V nadväznosti na razanciu, rozsah a dynamiku tohto konfliktu si situácia nutne vyžiadala prijatie aj viacerých súdnych rozhodnutí, v rámci ktorých sa na súdne orgány obracajú sťažovatelia pri riešení rôznych skutkových udalostí.
Tento článok sa v súvislosti s vojenským konfliktom na Ukrajine zameral na aktuálnosť judikatúry SDEÚ prijatej v súvislosti s uplatňovaním reštriktívnych opatrení Únie vo vzťahu k základným právam. Na základe uvedeného je možné konštatovať, že v súlade s článkom 275 ZFEÚ je realizácia reštriktívnych opatrení ovplyvňovaná rozhodnutiami SDEÚ. Príkladom je rozhodovanie vo veci *Ordre néerlandais des avocats du barreau de Bruxelles proti Rade (EÚ),* keď súd rozhodol, že poskytovanie poradenskej činnosti ako základného práva poradiť sa s advokátom nemožno považovať za nemenné či absolútne, naopak, pri naplnení určitých právnych skutočností a sledujúc všeobecný záujem Únie môže byť dokonca zakázané. Súd v tomto prípade taktiež uviedol, že cieľom rešpektovania súkromného života v zmysle vymedzeného článku 7 Charty ako základného práva a slobody nie je chrániť právo ako účinný prostriedok nápravy ale chrániť súkromný život jednotlivca, vrátane jeho práva slobodne komunikovať nezávisle od akejkoľvek súvislosti so súdnym konaním. To, že zákaz poskytovania právnych poradenských služieb prijatý na základe právneho aktu EÚ nemožno automaticky vykladať spôsobom, že sa vzťahuje na všetky činnosti a profesie, súd upresnil vo veci *Jemerak*. Základné práva nie sú porušené v prípade, ak k rozhodnutiu o zaradení do sankčných zoznamov nepredchádza vypočutie dotknutého subjektu ako to SDEÚ skonštatoval vo veci *Megafon proti Rade (EÚ)*. Všeobecný záujem EÚ vo vzťahu k vojenskému Rusko – Ukrajinskému konfliktu vymedzil SDEÚ vo viacerých svojich rozhodnutiach, či už v prípade *Fridman proti Rade (EÚ)* alebo *France proti Rade (EÚ*).[37] Skutočnosť, že výkon prijatých reštriktívnych opatrení prislúcha samotným vnútroštátnym orgánom pri

[37] Rozsudok SDEÚ z 27. júla 2022 vo veci *RT France proti Rade (EÚ),* T-125/22, EU:T:2022:483, bod 77.

prípadnom obmedzení základných práv jednotlivca, SDEÚ konštatoval v procese *NKO AO National Settlement Depository proti Rade (EÚ)*. Súd v uvedenom prípade poukázal aj na ustálenú judikatúru, keď uviedol, že zásah do základných práv a slobôd v podobe práva vlastniť majetok je možný len v rámci rozsahu a výkladu práv a zásad vymedzených článkom 52 Charty. Obmedzovaniu vlastníckeho práva sa týkal ďalší rozsudok vo veci *Neves77 Solutions SRL*, kde súd rozhodol o zákaze poskytnúť hospodárskemu subjektu v Rusku sprostredkovateľské služby v súvislosti s predajom vojenského materiálu, ktorý sa dokonca musí uplatňovať aj v prípade, keď materiál nikdy nebol dovozený do žiadneho členského štátu EÚ.

Na záver je možné skonštatovať, že aj vzhľadom na uvedené rozhodnutia SDEÚ v tomto článku, bude z právneho hľadiska nepochybne zaujímavé sledovať rozhodovaciu činnosť tohto súdneho orgánu, nakoľko je dôvodný predpoklad, že vzhľadom na priebeh vojenského konfliktu bude proces prijímania právnych aktov EÚ v tejto oblasti pokračovať a rozhodovacia činnosť SDEÚ bude naďalej výrazným spôsobom formovať právny rámec EÚ.

Zoznam použitej literatúry

Knižné publikácie

1. CRAIG, Paul; Gráinne de BÚRCA: EU Law: Text, Cases and Materials, 7th edition: Oxford: Oxford University Press, 2020, ISBN 978-0-19-885664-1.
2. FUNTA, Rastislav a kol.: Európske právo, 3., doplnené a rozšírené vydanie, Bratislava: Wolters Kluwer, 2023, ISBN: 978-80-571-0662-3.
3. TICHÝ, Luboš a kol.: Evropské právo. 5 prepracované vydanie. Praha: C.H.Beck, 2014, ISBN: 978-80-7400-546-6.

Súdne rozhodnutia

1. Rozsudok Všeobecného súdu z 2. októbra 2024 vo veci Ordre néerlandais des avocats du barreau de Bruxelles proti Rade (EÚ), T- 797/22, EU:T:2024:670.
2. Rozsudok Všeobecného súdu z 2. októbra 2024 vo veci Ordre des avocats à la cour de Paris a Couturier proti Rade (EÚ), T-798/22, EU:T:2024:671.
3. Rozsudok Všeobecného súdu z 2. októbra vo veci ACE proti Rade (EÚ), T-828/22, EU:T:2024:672.
4. Rozsudok Súdneho dvora EÚ z 5. septembra 2024 vo veci GM, ON proti PR, C-109/23, Jemerak, EU:C:2024:681.
5. Rozsudok Všeobecného súdu z 11. septembra 2024 vo veciach Fridman a i. proti Rade (EÚ), T-635/22.
6. Rozsudok Všeobecného súdu z 11. septembra 2024 vo veci Timčenko a Timčenko proti Rade (EÚ), T-644/22, EU:T:2024:621.

7. Rozsudok Všeobecného súdu z 15. januára 2025 vo veci MegaFon OAO proti Rade (EÚ), T-193/23, EU:T:2025:7.
8. Rozsudok Všeobecného súdu z 11. septembra 2024 vo veci NKO AO National Settlement Depository (NSD) proti Rade (EÚ), T – 494/22, EU:T:2024:607.
9. Rozsudok SDEÚ z 10. septembra 2024 vo veci Neves 77 Solutions SRL proti Národnej agentúre pre daňovú správu, C-351/22, EU:C:2024:723.

Právne predpisy

1. Nariadenie (EÚ) 2022/1904 zo 6. októbra 2022, ktorým sa mení nariadenie (EÚ) č. 833/2014 o reštriktívnych opatreniach s ohľadom na konanie Ruska, ktorým destabilizuje situáciu na Ukrajine, nariadením (EÚ) 2022/2474 zo 16. decembra 2022, ktorým sa mení nariadenie č. 833/2014, a nariadením (EÚ) 2023/427 z 25. februára 2023, ktorým sa mení nariadenie č. 833/2014.
2. Nariadenie Rady (EÚ) 2022/1904 zo 6. októbra 2022, ktorým sa mení Nariadenie (EÚ) č. 833/2014 o reštriktívnych opatreniach s ohľadom na konanie Ruska, ktorým destabilizuje situáciu na Ukrajine (Ú. v. EÚ L 259 I, 2022).
3. Nariadenie (EÚ) 2022/1904 zo 6. októbra 2022, ktorým sa mení Nariadenie (EÚ) č. 833/2014 o reštriktívnych opatreniach s ohľadom na konanie Ruska, ktorým destabilizuje situáciu na Ukrajine, nariadením (EÚ) 2022/2474 zo 16. decembra 2022, ktorým sa mení nariadenie č. 833/2014, a nariadením (EÚ) 2023/427 z 25. februára 2023, ktorým sa mení nariadenie č. 833/2014.
4. Charta základných práv a slobôd EÚ (2016/C 202/02).
5. Nariadenie Rady (EÚ) 2025/390 z 24. februára 2025, ktorým sa mení nariadenie (EÚ) č. 269/2014 o reštriktívnych opatreniach vzhľadom na konanie narúšajúce alebo ohrozujúce územnú celistvosť, zvrchovanosť a nezávislosť Ukrajiny.
6. Nariadenie Rady (EÚ) 2025/392 z 24. februára 2025, ktorým sa mení nariadenie (ES) č. 765/2006 o reštriktívnych opatreniach vzhľadom na situáciu v Bielorusku a zapojenie Bieloruska do ruskej agresie voči Ukrajine.
7. Nariadenie Rady (EÚ) z 24. februára 2025, ktorým sa mení nariadenie (EÚ) č. 833/2014 o reštriktívnych opatreniach s ohľadom na konanie Ruska, ktorým destabilizuje situáciu na Ukrajine.

Internetové zdroje

1. Informácie o všetkých doterajších prijatých opatreniach voči Ruskej federácii, dostupné online: https://www.consilium.europa.eu/sk/policies/sanctions-against-russia/timeline-sanctions-against-russia/
2. The Uncertain Limits of European Union Sanctions and the Role of Proportionality, by Marie Terlinden, Review of European Administrative Law,

2025, dostupné online: https://realaw.blog/2025/02/21/the-uncertain-limits-of-european-union-sanctions-and-the-role-of-proportionality-by-marie-terlinden/

Kontaktné údaje

JUDr. Martin Šimkovič
simkovic22 @uniba.sk
Univerzita Komenského, Právnická fakulta, Ústav Európskeho práva

OCHRANA NÁRODNOSTNÝCH MENŠÍN V JUDIKATÚRE SÚDNEHO DVORA EURÓPSKEJ ÚNIE A JEJ DOPAD V RUMUNSKU

NATIONAL MINORITY PROTECTION IN THE CASE LAW OF THE COURTS OF JUSTICE OF THE EUROPEAN UNION AND ITS IMPACT IN ROMANIA

Oláh Emese[1]

Abstrakt: Ochrana práv menšín je základným aspektom európskeho právneho rámca a Súdny dvor Európskej únie (SDEÚ) zohráva kľúčovú úlohu pri výklade a presadzovaní príslušných ustanovení. Táto štúdia skúma judikatúru SDEÚ týkajúcu sa ochrany národnostných menšín so zameraním na jej dôsledky pre Rumunsko. Analýzou kľúčových rozhodnutí výskum identifikuje, do akej miery právo Európskej únie poskytuje účinné záruky pre národnostné menšinové komunity, najmä v oblastiach jazykových práv, zákazu diskriminácie a kultúrnej autonómie. Štúdia ďalej hodnotí implementáciu týchto právnych princípov v Rumunsku a poukazuje na pokrok aj na pretrvávajúce výzvy. Zistenia naznačujú, že hoci Rumunsko dosiahlo významný pokrok v zosúlaďovaní svojho právneho rámca s normami EÚ, určité štrukturálne a politické prekážky naďalej bránia úplnému naplneniu práv menšín. Výskum uzatvára návrhmi politických odporúčaní zameraných na zlepšenie právnych a inštitucionálnych mechanizmov ochrany menšín v Rumunsku v širšom európskom právnom kontexte.

Kľúčové slová: Súdny dvor Európskej únie, práva národnostných menšín, judikatúra, Rumunsko

Abstract: The protection of minority rights is a fundamental aspect of the European legal framework, and the Court of Justice of the European Union (CJEU) plays a crucial role in interpreting and enforcing relevant provisions. This study examines the CJEU's jurisprudence on national minority protection, focusing on its implications for Romania. By analyzing key rulings, the research identifies the extent to which European Union law provides effective safeguards for national minority communities, particularly in the fields of

[1] Nemzeti Közigazgatási Egyetek – Közigazgatás-tudományi Doktori Iskola

linguistic rights, non-discrimination, and cultural autonomy. The study further assesses the implementation of these legal principles in Romania, highlighting both progress and challenges. The findings suggest that while Romania has made significant strides in aligning its legal framework with EU standards, certain structural and political obstacles persist, limiting the full realization of minority rights. The research concludes by proposing policy recommendations aimed at enhancing the legal and institutional mechanisms for minority protection in Romania within the broader European legal context.

Key words: Court of Justice of the European Union • national minority rights • case-law • Romania

Introduction

This paper examines the European Union's framework for minority protection, focusing on its legal development, institutional mechanisms, and the challenges that prevent a comprehensive minority rights regime. While the EU has increasingly emphasized the importance of minority protection in its external policies and accession criteria, internally, it lacks binding legal norms and coherent jurisprudence to enforce such rights effectively. Drawing upon the EU Treaties, the Charter of Fundamental Rights, and relevant case law of the Court of Justice of the European Union (CJEU), this paper argues that the EU's commitment to minority rights remains aspirational rather than enforceable. Special attention is given to the treatment of collective minority rights, the limited success of the Minority SafePack Initiative, and the differences between individual and collective approaches to minority protection.

Some considerations upon legal framework

It is a well-known fact that the European Union does not have its own normative or legal system for minority protection. While it is true that the Union has integrated the issue of minority protection into its Common Foreign and Security Policy, and that already in 1993, at the Copenhagen meeting of the European Council, minority protection was made a condition for accession, this issue has not been developed into primary law as part of the acquis communitaire, unlike the other Copenhagen criteria[2].

This is why it is interesting and, in many respects, justified to state that the Union essentially regards its recommendations on minority protection as an export

[2] Demeter M. Attila – Tonk Márton Az európai szintű kisebbségvédelem stratégiái és normái, forrás: chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://www.jakabffy.ro/magyarkisebbseg/pdf/2007_3-4_007Muhely_DemeterTonk.pdf, pp. 143-173, p. 143.

product, based on the tacit yet unfounded assumption that the minority issue is a problem to be solved only in Eastern Europe[3].

Nevertheless, the Lisbon Treaty marked the first time the term "minorities" appeared in the foundational documents of the European Union. Article 2 of the Treaty on European Union, listing the Union's core values, refers to "the rights of persons belonging to minorities." The wording is not coincidental, as it refers specifically to the rights of individuals belonging to minorities, thereby excluding collective minority rights. At the same time, it does not even recognize minority groups or collective rights, despite the fact that the Copenhagen criteria clearly call for the collective exercise of such rights[4].

However, Article 6(1) of the TEU should not be overlooked. It states that the Union recognizes the Charter of Fundamental Rights, which thereby holds the same legal value as the Treaties. As such, the Charter of Fundamental Rights has become a primary source of EU law. For the topic at hand, Articles 21 and 22 of the Charter are particularly significant. Article 21 prohibits discrimination: "Any discrimination based on [...] language, [...] membership of a national minority, [...] shall be prohibited." Article 22 states that "The Union shall respect cultural, religious, and linguistic diversity."

However, Article 51 of the Charter defines its scope of application: "The provisions of this Charter are addressed to the institutions, bodies, offices and agencies of the Union [...] and to the Member States only when they are implementing Union law." Therefore, the Charter is not applicable in all life situations, but only in those falling within the scope of EU competences.

In addition, both the academic literature and the Court of Justice of the European Union agree that the most fundamental form of minority rights is the prohibition of discrimination and the principle of legal equality. The legal status of a minority is based on the principle of non-discrimination, meaning that the law must not attach any negative consequences to belonging to a minority. If we express the negative aspect of this principle in a positive light, it means that members of a minority must have the same (and not fewer) rights (and obligations) as any other citizen[5]. Thus, the prohibition of discrimination and the principle of equality are closely linked.

However, the principle of equality can mean more than just the prohibition of discrimination: it can be interpreted as serving the interests of minorities and may lead to positive discrimination. At the same time, I agree with the statement that the

---

[3] De Witte, Bruno: Az etnikai kisebbségek kérdésének megközelítése az EU-ban: politika a jog ellenében. Magyar Kisebbség, 2003/2–3, pp.241–267, in Demeter, Tonk (2007), p. 143

[4] Dr Tárnok Balázs, Kisebbségvédelem az Európai Unióban, forrás: chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://jak.ppke.hu/uploads/articles/12211/file/Kisebbs%C3%A9gv%C3%A9delem%20az%20Eur%C3%B3pai%20Uni%C3%B3ban_v%C3%A1zlat.pdf, p. 3

[5] Demeter, Tonk (2007), p. 163

prohibition of discrimination and legal equality, even from a minority-centered perspective, are not sufficient to allow a minority to preserve its distinctive collective identity[6].

It is also important to note that, in addition to the absence of European norms on collective minority rights, there has been no consensus within or among European organizations regarding minority rights.

Another sign of the strengthening of fundamental rights protection in the EU was the creation of the Fundamental Rights Agency by the Council in 2007. The Agency's goal is to provide support and advice regarding fundamental rights to the institutions and authorities of the EU and its Member States when implementing EU law. Its competences are very limited, as it has no decision-making power and cannot consider individual complaints[7].

In autumn 2011, at the request of the European Parliament, the Agency issued a special report on the protection of minorities. The report used a broad interpretation of the term "minority," including not only persons belonging to traditional national, ethnic, or linguistic minorities but also individuals who had moved from one Member State to another (though it did not examine the situation of sexual minorities).

The report outlines the instruments available in EU primary and secondary law and the main problems affecting minorities. It concludes that all Member States have made several international legal commitments in the field of human rights, which also cover the rights of people belonging to minorities. Therefore, EU law can only be seen as complementary requiring that these human rights principles also be respected in the implementation of EU law, including the Charter[8]. The report stresses that the "Union has no competence to develop a comprehensive minority policy, but it can ensure that the benefits of the equal opportunities agenda extend to minorities to the greatest extent possible[9]."

The Case Law of the Court of Justice of the European Union

Undoubtedly, the case law of the Court of Justice of the European Union (CJEU), played an active role even in the early stages of integration in establishing human rights protection as a fundamental principle of Community law. However, due to the lack of consensus and relevant legal provisions, minority rights have not been featured in the CJEU's judgments.

---

[6] Demeter, Tonk (2007), p. 163

[7] Vizi Balázs, EURÓPAI KALEIDOSZKÓP -Az Európai Unió és a kisebbségek, L'Harmatt an Kiadó, 2013, ISBN 978-963-236-653-1, p. 43

[8] Vizi (2013), p. 44

[9] Vizi (2013), p. 44

Nevertheless, some cases related to the principle of free movement of people have touched on language rights. In such rulings, the Court has consistently defended the prohibition of discrimination among citizens of the Member States and prioritized the freedom of movement of workers and individuals. My research will also examine cases such as C-137/84, Mutsch[10], C-274/96, Bickel & Franz[11]; C-379/87, Groener[12], and C-281/98, Angonese[13].

The ***Mutsch*** case concerned a Luxembourgish worker residing in a German-speaking municipality who sought to use his language before a court. The Court held that denying access to a recognized official language in a judicial context amounted to a restriction of the worker's rights under EU law, thus linking language rights with worker mobility.

In the ***Groener*** case an art teacher of Dutch nationality was denied a teaching position at an Irish secondary school by the Minister for Education due to her lack of proficiency in the Irish language. This decision was taken despite the fact that instruction at the school was conducted in English, the applicant had sufficient command of English, and her teaching responsibilities would have been limited to the English language. It was also relevant that Irish is spoken only by a minority in Ireland.

The Court of Justice of the European Union (CJEU) examined whether the requirement to possess knowledge of the Irish language constituted unjustified discrimination based on nationality. The Court acknowledged that language is a means of communication between teacher and students and that requiring a knowledge of the national language may be a legitimate aim in the context of promoting and preserving a national language. However, the Court held that such requirements must not be discriminatory. In particular, it cannot be mandated that language proficiency be obtained exclusively within the territory of the Member State concerned, and the possibility to retake the necessary examination must be ensured for applicants from other Member States.

This judgment struck a balance between the principle of free movement of workers and a Member State's interest in promoting its national language. While recognizing the legitimacy of language policies, the Court emphasized the need for proportionality and non-discrimination in their implementation, reinforcing the importance of fundamental freedoms within the internal market framework.

The Court balanced free movement rights with national language promotion policies. It upheld Ireland's requirement for Irish language proficiency for certain

[10] Case C-137/84 Mutsch, 1985, ECR 2681

[11] Case C-274/96 Bickel and Franz, 1998, ECR I-7637

[12] Case C-379/87 Groener, 1989, ECR 3967

[13] Case C-281/98 Angonese, 2000, ECR I-4139

teaching posts, recognizing that linguistic policy may justify restrictions on mobility, provided they are proportionate.

The ***Bickel and Franz*** case is considered to be a landmark case, in which the right to use a minority language (German in South Tyrol) was extended to non-resident EU citizens involved in criminal proceedings, framing it as a consequence of non-discrimination and equal treatment under the Treaty. In the Bickel & Franz case, the Court acknowledged that "protection of a minority may be a legitimate objective" and is not inherently contrary to EU law—even if preferential measures are taken to support that minority[14]. However, in such cases, the rights granted to minorities (e.g., language rights) must also be extended to citizens of other Member States who are present in the same territory[15].

Despite the fact that other EU institutions have generally adopted political rather than legal measures or positions to protect minorities, the Court of Justice has not excluded the possibility that minority rights might become part of the general principles of EU law. In its judgment of 24 November 1998 in the Bickel and Franz case — which addressed the question of whether foreign (but EU) nationals were entitled to use German in official legal proceedings, as provided for the protection of a local German-speaking minority — the Court, although ultimately rejecting the claim, declared that "the protection of such a minority may, of course, constitute a legitimate aim of the state." Furthermore, in its interpretation of the principle of non-discrimination, the Court appears willing to acknowledge the legitimacy of protecting minorities (Phillip Alston, Human Rights and the EU, Oxford University Press, 1999). Nevertheless, such rulings still fall short of elevating minority protection to the status of a foundational principle of EU law. The Court, however, appears to be forward-looking, preparing for a time when the protection of minorities may indeed be enshrined among the legal principles of the European Union[16].

In ***Angonese*** case, a requirement to possess a specific language certificate issued by a local authority was deemed discriminatory. The Court emphasized that private parties can also be bound by Treaty-based non-discrimination provisions.

From its recent jurisprudence I would like to mention the ***Rüffel*** case[17], similar to Bickel and Franz, also emerged from the Province of Bolzano in northern Italy and raised the question of whether the right to use a minority language before courts can be reserved exclusively for citizens residing in that Member State. The facts concerned a German national who suffered a skiing accident on a slope in Bolzano and filed civil damages claim against a Czech skier alleged to be responsible for the

[14] C-274/96, Bickel & Franz, (1998)

[15] Vizi (2013), p. 44

[16] Vizi Balázs, The European Union and the Rights of Ethnic Minorities, Kisebbségkutatás, 2/2001, source: https://epa.oszk.hu/00400/00462/00010/6.htm

[17] C-322/13, ECLI:EU:C:2014:189

incident. The claim was submitted in German and translated into Czech. The Czech defendant received the notice in his own language and submitted his defense in German without objecting to the use of German as the language of proceedings.
However, under Italian procedural law, all court proceedings must be conducted in Italian, with an exception made for the German-speaking minority in Bolzano, who are allowed to use German in criminal, civil, and administrative proceedings—provided they are Italian citizens and residents of the province. As the German claimant did not meet these criteria, the local court was required to declare the filings null and void.
Doubting the compatibility of this exclusion with EU law, particularly with the principles of non-discrimination and the free movement of EU citizens, the national court referred the matter to the Court of Justice of the European Union (CJEU) for a preliminary ruling. The central question was whether the denial of access to court proceedings in a recognized minority language based on nationality and residence was compatible with EU law, especially considering previous rulings such as Bickel and Franz and Groener.
This case further illustrates the CJEU's growing involvement in issues of minority language rights and its effort to reconcile national language policies with the Union's foundational principles of equality and free movement.
The **Balogh** case[18], which has Hungarian relevance, partially concerns the issue of minority language use in criminal proceedings. According to the facts of the case, in 2014 Mr. Balogh, a Hungarian citizen, was convicted in Austria for burglary and sentenced to imprisonment, including an obligation to bear the procedural costs. For the Hungarian authorities to recognize the foreign judgment, Hungarian legal practice required that the Austrian judgment be translated into Hungarian. The purpose of this procedure was to grant legal effect to the Austrian judgment within the Hungarian legal system.
The Hungarian authorities submitted a request for a preliminary ruling to the Court of Justice of the European Union (CJEU), asking which party—Hungary or Mr. Balogh—should bear the costs of the translation. However, Mr. Balogh had already received a translation of the judgment from the Austrian regional court. Thus, in line with the objectives pursued by Directive 2010/64/EU of the European Parliament and of the Council on the right to interpretation and translation in criminal proceedings, there was no justification for a new translation of the judgment. The translation was only required by the Hungarian authorities for administrative purposes.
The CJEU concluded that the Hungarian practice was incompatible with EU law, specifically with Article 82 of the Treaty on the Functioning of the European Union (TFEU), which stipulates that judicial cooperation in criminal matters within the

[18] C-25/15, ECLI:EU:C:2016:423

Union is based on the principle of mutual recognition of judicial decisions. Consequently, the burden of translation costs cannot be shifted to the individual when the translation serves only the internal administrative interests of the requesting Member State.

Boriss Cilevičs and Others case[19] addressed the 2018 Latvian education reform, particularly in higher education. The matter was referred to the CJEU by the Latvian Constitutional Court through a request for a preliminary ruling. The main legal question posed was whether national legislation that requires higher education institutions, with limited exceptions, to offer courses only in the official national language is compatible with Articles 49 and 56 TFEU (freedom of establishment and freedom to provide services), as well as Article 16 of the Charter of Fundamental Rights (freedom to conduct a business).

The central question is whether the restriction on the freedom of establishment can be justified. As a general rule, any limitation on fundamental freedom must be justified by an overriding reason relating to public interest or must comply with the principle of proportionality. This means the national measure in question must be appropriate for ensuring the attainment of the objective pursued in a coherent and systematic manner and must not go beyond what is necessary to achieve that objective[20].

The Court found that the Latvian education reform did not violate EU law, particularly given that the legislation allowed exceptions for studies relating to culture and languages other than Latvian.

However, it is noteworthy that the CJEU did not engage with several reasonable arguments advanced by critics of the reform. For instance, it did not acknowledge the educational benefits of multilingualism, which is known to enhance cognitive development and promote deeper learning—advantages that are especially valuable in academic settings. Moreover, the ruling invites reflection on whether the promotion of the official language of a Member State necessarily requires the suppression of other languages in higher education, or whether a more balanced approach could have preserved linguistic diversity without undermining national policy goals.

The most recent CJEU decision regarding minority language rights regards ***Vilnius International School*** case[21]**.** In early 2024, the Lithuanian Supreme Administrative Court submitted a preliminary ruling request to the CJEU concerning the use of

[19] C-391/20, ECLI:EU:C:2022:638

[20] C-391/20, para 70.

[21] C-48/24, ELI: http://data.europa.eu/eli/C/2024/2593/oj, for reference see Vas Petra, Tájékozódás a labirintusban: Európai mechanizmusok a kisebbségi nyelvi jogok védelmében, különös tekintettel a strasbourgi és a luxemburgi bíróság joggyakorlatára, Thesis, Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Budapest, 2024, p. 31.

minority languages in education. The case stemmed from a 2022 directive issued by the Lithuanian State Language Inspectorate, which found that the Vilnius International School had breached national education law by employing 18 staff members, including teachers, who lacked the B1-level Lithuanian language certificate as mandated by the Lithuanian government.

The legal question at the heart of this case is whether requiring such a language certificate—irrespective of the working language of the institution or the educational context—constitutes a disproportionate restriction on freedom to provide services (Article 56 TFEU) and freedom of establishment (Article 49 TFEU), particularly when the institution operates in a multilingual or international context.

The Lithuanian authorities argued that such a requirement served the legitimate aim of protecting and promoting the national language, a recognized objective of public interest. However, critics of the measure contended that it imposed disproportionate burdens on international and minority language education providers, potentially discouraging foreign investment in educational services and impeding linguistic diversity in Lithuania.

The CJEU has yet to issue a final ruling, but its response is anticipated to clarify the permissible limits of national language requirements in education under EU law. The case may set a significant precedent for balancing linguistic integration policies with market freedoms and minority rights, especially in countries where multilingual education models coexist with strong state language promotion policies.

It should also be noted that in the protection of human rights, the CJEU may rely not only on EU law and international conventions but also on the "common constitutional traditions of the Member States." However, since Member States apply widely differing rules to the rights of national or ethnic minorities living on their territory, this divergence explains why CJEU case law on minority protection is based essentially on EU law.

Compared to the jurisprudence of the European Court of Human Rights (ECtHR), which has more extensively dealt with minority and identity-related claims, the CJEU remains cautious. Its judgments tend to favor internal market logic and individual mobility rather than broader minority protection frameworks.

The case law of the CJEU demonstrates a limited, yet notable, engagement with minority rights. Its jurisprudence affirms the importance of non-discrimination, language rights in cross-border contexts, and the role of EU citizenship in advancing equality. However, the absence of collective minority rights recognition and the reliance on internal market logic limit the transformative potential of EU law in this domain. As minority protection remains outside the core competencies of the Union, future progress will likely depend on political will and Treaty reform.

Minority SafePack – a Case Study

Another important innovation of the Lisbon Treaty is the introduction of the citizens' initiative, which aims to give EU citizens direct influence over legislative proposals. However, this has not yet proved successful in compelling the Commission to propose EU-level legislation on minority rights.

The Minority SafePack Initiative (MSPI), launched by the Citizens' Committee on July 15, 2013, titled "One million signatures for diversity in Europe," formulated 11 proposals in 8 policy areas. The proposal regarded areas such as education, culture, media, regional policy, language rights, and participation in public life. Its overarching goal was to ensure that the EU actively promotes and protects national and linguistic minorities, going beyond the individual rights framework enshrined in the Charter of Fundamental Rights. The initiative was supported by FUEN, DAHR (Democratic Alliance of Hungarians in Romania), the South Tyrolean People's Party (SVP), and the Youth of European Nationalities (YEN), originating from FUEN's 2012 Moscow Congress.

The initiative called on the EU to adopt legal acts to enhance the protection of people belonging to national and linguistic minorities and promote the Union's cultural and linguistic diversity[22].

The Commission rejected the registration of the initiative[23], arguing that the proposals clearly fell outside the scope of its competence to propose legal acts for implementing the Treaties. This decision was challenged before the General Court of the EU. In its judgment of February 3, 2017, the General Court annulled the Commission's decision[24]—marking the first time a Commission decision rejecting a citizens' initiative was overturned. Although the judgment was based on procedural grounds—specifically, a failure to state reasons—it did not assess which of the proposed policy areas fell within EU competence.

Following the Court's ruling, the Commission was obliged to register the initiative. The organizers then gathered over one million signatures, in line with the requirements of Regulation (EU) No 211/2011 on the citizens' initiative. The initiative received support from the German Bundestag, the Hungarian Parliament, the Dutch House of Representatives, several regional parliaments, and the European Parliament, which endorsed it with a three-fourths majority in December 2020.

---

[22] Manzinger Krisztián – Vincze Loránt: Minority SafePack – esély az EU-s kisebbségvédelemre? Pro Minoritate, 2017 pp 3–21, p. 10

[23] C (2013) 5969, final decision

[24] T646/13. Bürgerausschuss für die Bürgerinitiative Minority SafePack – one million signatures for diversity in Europe.

However, after examining the nine proposals included in the initiative, the Commission concluded that the existing legal framework already provided adequate protection, and it decided not to propose new legislation.
On March 24, 2021, the Citizens' Committee of the MSPI filed an action with the General Court seeking annulment of the Commission's decision. In November 2022, the General Court dismissed the case. The Committee has appealed to the CJEU. At the time the writing of this theoretical foundation, the CJEU has not yet delivered its decision.

Romania Case Law

In the Romanian legal system, over the past nearly 30 years, a legal and regulatory framework concerning national minorities has been established at the constitutional and legislative levels. The development and evolution of this framework generated considerable debate and, at times, resistance.
For some time now, the legislative process in this area has entered a state of stagnation. During legal implementation, the enforcement and application of these hard-won legal provisions frequently encounter recurring obstacles, often due to a lack of consistent practice and resistance from various public authorities, despite the need for greater diligence[25].
In the Romanian legal system, the rights and constitutional status of national minorities have been the subject of fundamental legal statements and findings. However, these have emerged only on a case-by-case basis, typically within the context of ex-ante or ex-post constitutional review procedures. From these rulings, it is possible to extract a more or less coherent and consistent jurisprudential position of the Constitutional Court regarding national minorities—at least in relation to several fundamental provisions. These include the concept of the Romanian nation-state (Article 1(1)), the right of national minorities to preserve their identity (Article 6), and the right to use one's mother tongue in education, local administration, and the judiciary[26].
While it is possible to extract a relatively coherent position from the jurisprudence of the Romanian Constitutional Court regarding the rights of national minorities, these interpretations are not without contradictions. The positions articulated in various rulings, particularly those rendered in the context of ex-ante or ex-post constitutional review, often reflect inconsistencies in their reasoning or scope. These discrepancies are evident in the interpretation of fundamental principles such as the status of Romania as a nation-state, the right to identity for national minorities, and the use of

[25] Varga, Attila, A nemzeti kisebbségek jogainak érvényesülése a román alkotmánybírósági esetgyakorlatban, Acta Humana, 2019/3, pp.87–118. • DOI: 10.32566/ah.2019.3.5, p. 88
[26] Varga, 2019, p.97.

minority languages in education, administration, and the judiciary. As a result, the case law, although seemingly unified on certain normative aspects, reveals a fragmented and at times ambiguous approach to the constitutional protection of minority rights.

The minority-related case-law of the Constitutional Court of Romania primarily focuses on the right to identity and the right to use the mother tongue in education, local administration, and justice. Whereas the nation-state is consistently interpreted by the Court as an almost sacred, taboo concept, the constitutional jurisprudence is contradictory as to the relationship between the nation-state and the various minority rights. This at times turns to the advantage of the national minorities, at other times to their disadvantage – largely depending on the current political situation[27].

In a 2014 decision[28], it declared unconstitutional several constitutional amendments that would have made it possible for traditional landscape units to be recognized by law as administrative subdivisions (possibly including Seklerland); for national minorities to create their own decision-making and executive bodies; for minority organizations to be consulted by central and local authorities when making decisions concerning their identity; and for national minorities to freely use their own symbols. According to the Court, these provisions would violate the eternity clause of the constitution, because they challenge the very character of Romania as a unitary nation-state. Furthermore, ensuring decision-making and executive powers for national minorities, even in matters affecting their identity, would create a privilege that violates the principle of equality between citizens[29].

In contrast, the Court also rejected several initiatives against the legislative provisions enlarging the rights of minorities in the area of minority language education, claiming that those provisions violate neither the rights of the Romanian people nor the status of the Romanian language[30]. For example, it stated that "the possibility of organizing higher education units in the languages of national minorities, as well as the establishment of multicultural higher education institutions, do not create discrimination in relation to other Romanian citizens, on the contrary,

---

[27] Varga, Attila, A nemzeti kisebbségek jogainak érvényesülése a román alkotmánybírósági esetgyakorlatban [The realization of the rights of national minorities in the case law of the Constitutional Court of Romania]. In Nation, Community, Minority, Identity – The Protective Role of Constitutional Courts, edited by Petar Teofilović, 2020, pp. 112–175, p. 138

[28] Romanian Constitutional Court's Decision no. 80 /16 February 2014

[29] Korhecz, T. and Nagy, N. The Achilles Heel of Constitutional Jurisprudence: Conceptualization of Minority Rights by Constitutional Courts in Central and Eastern Europe. Nationalities Papers, 2023: pp. 1–24, doi:10.1017/nps.2023.94, p. 10.

[30] Romanian Constitutional Court's Decision no. 72/18 July 1995; no. 114/20 July 1999; no. 2/4 January 2011; no. 118 /19 March 2018.

are intended to ensure the equality of citizens belonging to national minorities with those of Romanian ethnicity regarding the existence of an appropriate educational institutional framework."[31] However, in each case the Court was quick to point out – in accordance with the landmark judgment of the European Court of Human Rights in the 1968 Belgian Linguistic Case – that the right to education does not entail the obligation for the state to comply with linguistic preferences, and that education in the minority language cannot under any circumstances affect the learning and teaching of the official language[32].

The Court has never gone as far as embracing positive discrimination; instead, it prefers formal equality. For example, it considers that holding entrance exams and graduation exams in Romanian is completely justified and does not affect the principle of equal opportunities, since training in the Romanian language is ensured for everyone[33].

In the area of official language use, the Court has applied a much more restrictive interpretation, promoting the exclusive use of the Romanian language in written communication before courts and administrative authorities. Despite explicit constitutional provisions allowing the use of minority language before local authorities and courts, the Constitutional Court upheld legislative provisions requiring that written submissions of parties shall always be submitted (also) in the Romanian language, making the use of minority language practically impossible[34].

The majority of the Constitutional Court's decisions concerning national minority rights—both those examined in this study and in general—deal with provisions of various education laws that were challenged, particularly regarding mother-tongue education. In most cases, the Court upheld these provisions, deeming them constitutional.

The Court has also addressed the use of minority languages beyond education, namely in local public administration and in the judiciary. However, it has done so with strict adherence to the constitutional provision stipulating the (exclusive) official status of the Romanian language, interpreting the relevant constitutional provisions on the use of minority languages in a predominantly narrow, textualist rather than activist manner.

It can be stated and concluded that the Court respects the provisions of international legal agreements concerning the language rights of national minorities. Importantly, in some of its more recent rulings, it has acknowledged that the legislature has the

---

[31] Romanian Constitutional Court's Decision no. 114/20 July 1999, II.1.

[32] Romanian Constitutional Court's Decision no. 72/18 July 1995, I.2., also see Korhecz 2023, p. 11.

[33] Romanian Constitutional Court's Decision no. 72/18 July 1995, I.8.

[34] Romanian Constitutional Court's Decision no. 40/11 April 1996; no. 636/27 Octobre 2016; no. 633/12 Octobre 2018, for details Korhecz 2023, p. 11.

authority to expand minority rights and to grant certain entitlements at a level higher than that established by international standards.

Conclusion

This study has sought to examine the evolving role of the Court of Justice of the European Union (CJEU) in shaping and interpreting minority rights within the European Union, with a special focus on its impact in Romania. Although the EU lacks an explicit, legally binding framework for collective minority rights, the CJEU has progressively contributed to a broader understanding of fundamental rights, especially through its interpretation of the principles of non-discrimination, linguistic equality, and freedom of movement.

The case law reviewed, ranging from early judgments such as *Mutsch* and *Groener* to more recent rulings including *Bickel & Franz*, *Angonese*, and the *Balogh* case, reveals a cautious but gradually expanding engagement with the legal implications of minority protection. These cases underscore the importance of balancing national policies—such as promoting the official language—with EU-wide principles like equal treatment and the freedom to conduct professional activity across Member States.

In Romania, while the legislative framework for national minority protection has reached a significant level of maturity, the practical application of these rights continues to face challenges. The jurisprudence of the Romanian Constitutional Court reflects both progress and contradiction—frequently supporting minority language education while simultaneously narrowing the scope for linguistic autonomy in administration and justice. The Court's reliance on a rigid interpretation of national unity and formal equality has limited its openness to broader, more inclusive minority protection mechanisms.

What emerges is a fragmented legal and institutional reality, where the EU's aspirational values concerning diversity and inclusion often confront national legal traditions and political constraints. Without a Treaty revision or the explicit recognition of collective minority rights at the EU level, progress will likely continue to depend on soft law instruments, judicial creativity, and persistent civic engagement.

This paper recommends enhanced cooperation between EU institutions, national governments, and civil society to overcome the disconnect between minority rights rhetoric and legal enforceability. A stronger, more coherent EU minority rights policy—building on both CJEU and ECtHR jurisprudence—would ensure that diversity is not only celebrated rhetorically but also protected legally across the Union.

Bibliography

1. Demeter M. Attila – Tonk Márton Az európai szintű kisebbségvédelem stratégiái és normái, source: chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://www.jakabffy.ro/magyarkisebbseg/pdf/2007_3-4_007Muhely_DemeterTonk.pdf, pp. 143-173
2. Korhecz, T. and Nagy, N. The Achilles Heel of Constitutional Jurisprudence: Conceptualization of Minority Rights by Constitutional Courts in Central and Eastern Europe. Nationalities Papers, 2023: pp. 1–24, doi:10.1017/nps.2023.94
3. Manzinger Krisztián – Vincze Loránt: Minority SafePack – esély az EU-s kisebbségvédelemre? Pro Minoritate, 2017 pp 3–21
4. De Witte, Bruno: Az etnikai kisebbségek kérdésének megközelítése az EU-ban: politika a jog ellenében. Magyar Kisebbség, 2003/2–3, pp.241–267
5. Dr Tárnok Balázs, Kisebbségvédelem az Európai Unióban, source: chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://jak.ppke.hu/uploads/articles/12211/file/Kisebbs%C3%A9gv%C3%A9delem%20az%20Eur%C3%B3pai%20Uni%C3%B3ban_v%C3%A1zlat.pdf
6. Varga, Attila, A nemzeti kisebbségek jogainak érvényesülése a román alkotmánybírósági esetgyakorlatban, Acta Humana, 2019/3, pp.87–118. • DOI: 10.32566/ah.2019.3.5
7. Varga, Attila, "A nemzeti kisebbségek jogainak érvényesülése a román alkotmánybírósági esetgyakorlatban" [The realization of the rights of national minorities in the case law of the Constitutional Court of Romania]. In Nation, Community, Minority, Identity – The Protective Role of Constitutional Courts, edited by Petar Teofilović, 2020, pp. 112–175
8. Vizi Balázs, EURÓPAI KALEIDOSZKÓP -Az Európai Unió és a kisebbségek, L'Harmatt an Kiadó, 2013, ISBN 978-963-236-653-1
9. Vizi Balázs, The European Union and the Rights of Ethnic Minorities, Kisebbségkutatás, 2/2001, source: https://epa.oszk.hu/00400/00462/00010/6.htm

European Union Case Law

1. Commission Decision C(2013) 5969 final of 13 September 2013 rejecting the request for registration of the proposed European citizens' initiative entitled 'Minority SafePack — one million signatures for diversity in Europe';
2. C-137/84 Mutsch, 1985, ECR 2681
3. C-274/96 Bickel and Franz, 1998, ECR I-7637
4. C-379/87 Groener, 1989, ECR 3967
5. C-281/98 Angonese, 2000, ECR I-4139
6. C-274/96 Bickel & Franz, (1998)

7. C-322/13 Balogh, ECLI:EU:C:2014:189
8. C-25/15 *Rüffel,* , ECLI:EU:C:2016:423
9. C-391/20 *Boriss Cilevičs and,* ECLI:EU:C:2022:638
10. C-48/24Vilnius International School ELI: http://data.europa.eu/eli/C/2024/2593/oj
11. T646/13 Bürgerausschuss für die Bürgerinitiative Minority SafePack – one million signatures for diversity in Europe.

Romanian Case Law

1. Romanian Constitutional Court's Decision no. 80 /16 February 2014
2. Romanian Constitutional Court's Decision no. 72/18 July 1995
3. Romanian Constitutional Court's Decision no. 114/20 July 1999
4. Romanian Constitutional Court's Decision no. 2/4 January 2011
5. Romanian Constitutional Court's Decision no. 118 /19 March 2018
6. Romanian Constitutional Court's Decision no. 114/20 July 1999, II.1
7. Romanian Constitutional Court's Decision no. 72/18 July 1995, I.2
8. Romanian Constitutional Court's Decision no. 72/18 July 1995, I.8
9. Romanian Constitutional Court's Decision no. 40/11 April 1996
10. Romanian Constitutional Court's Decision no. 636/27 Octobre 2016
11. Romanian Constitutional Court's Decision no. 633/12 Octobre 2018

Contact details

Oláh Emese, PHD student
olah.emese@gmail.com
Nemzeti Közigazgatási Egyetek – Közigazgatás-tudományi Doktori Iskola - The Ludovika University of Public Service - Doctoral School of Administrative Sciences

THE CONSTITUTIONAL COURT: AN OBSTACLE TO INTERNATIONAL INVESTMENT COMMITMENTS? THE CASE OF COLOMBIA

Felipe Cristancho[1]

Abstract: This article explores the tension between Colombia's international investment obligations and the role of its Constitutional Court in safeguarding fundamental rights and ensuring the supremacy of the Constitution within the framework of the rule of law. It argues that these constitutional functions may, at times, conflict with the expectations of foreign investors protected under investment treaties. Challenging the traditional view of the state as a unitary and rational actor, the article highlights the complexity of domestic decision-making processes.

Key words: Constitutional Court, International Investment Arbitration, Rule of Law.

Introduction

Different countries around the globe are competing to attract foreign investment, but at the same time, they face a challenge known as the dynamic inconsistency problem, which creates significant uncertainty for potential investors.[2]This problem arises because a public policy may seem optimal at the time it is adopted, but as the world changes, that same policy may no longer be the best option in the future.[3] As a result, potential investors may worry about future policy changes that could negatively affect their investments. To address this issue, international investment treaties have emerged to provide a stable and predictable regulatory framework for investments.

Basically, international investment treaties function as promises made by host states to other countries, in which they commit to offering certain standards of treatment to foreign investors.[4] Typically, these standards include fair and equitable treatment, non-expropriation, full protection and security, national treatment, and most-

[1] University of Miskolc

[2] GUZMAN, Andrew: Why LDCs sign treaties that hurt them: explaining the popularity of bilateral investment treaties. In: Virginia Journal of International Law, Vol. 38 (1998), p. 658.

[3] Ibidem, p. 670.

[4] DUNOFF, Jeffrey – TRACHTMAN, Joel: Economic Analysis of International Law. In: The Yale Journal of International Law, Vol. 24, No. 1 (1999), p. 28

favored-nation treatment.[5] The problem with these standards is that the language used is very vague, as they are expressed in very general terms. [6]

Colombia also follows the strategy of entering into international investment agreements to attract capital into its territory. In fact, there are currently 27 agreements in force, including bilateral investment treaties and provisions related to investment found in other types of agreements, such as free trade agreements.[7] According to Article 189-2 of the Colombian Constitution, it is the President who has the duty to negotiate international treaties, but they must be approved by Congress (Article 150-16). Furthermore, the Constitutional Court is responsible for reviewing international agreements to determine whether they are in accordance with the Constitution, as established in Article 241-10.

In addition, Colombia has a separation of powers, and in that context, the Constitutional Court plays the role of ensuring the supremacy of the Constitution and protecting fundamental rights, as part of the rule of law.[8] This has led to situations where some decisions of the Constitutional Court have gone against the positions of the President and Congress, affecting the interests of foreign investors who are protected by the standards of treatment offered in the international investment treaties signed by the country. This paper seeks to address the complexity of the Constitutional Court's intervention in certain cases that have impacted the interests of foreign investors, leading them to file claims before arbitration.

The paper is divided into four parts, besides this introduction: firstly, the Westphalian view of the state is addressed in the context of international investments, and some critiques are mentioned; secondly, the role of the Constitutional Court of Colombia is presented within the context of the rule of law; thirdly, the interventions of the Constitutional Court that have led to claims by foreign investors before arbitration are analyzed; and finally, some conclusions are proposed.

Westphalian view of state and the complexity of decision-making

Since the Peace of Westphalia, the state has been seen as a unit of decision-making in international relations. This means there is no consideration of the different

---

[5] ANSARI, Alireza – RAISI, Leila: International Standard of Investment in International Arbitration Procedure and Investment Treaties. In: Revista Jurídicas, Vol. 15, No. 2 (2018), p. 23.

[6] GARCÍA, Juan: Indeterminacy, Ideology and Legitimacy in International Investment Arbitration: Controlling Private Networks of Legal Governance. In: International Journal for the Semiotics of Law, Vol.35 (2022), p. 1969

[7] UNITED NATIONS, TRADE AND DEVELOPMENT (UNCTAD): International Investment Navigator-Colombia. Available:https://investmentpolicy.unctad.org/international-investment-agreements/countries/45/colombia

[8] SUÁREZ, Óscar: Sobre la separación de poderes en Colombia. In: Derecho y Realidad, Vol. 16, No.2 (2010), p. 147.

entities or levels of government at the international level.[9] Additionally, according to rational choice theories, states are viewed as rational actors, meaning they are capable of organizing a set of preferences and acting in accordance with them.[10] In the context of international relations, this involves first identifying and ranking foreign policy goals, then selecting the most effective means to achieve them while minimizing costs.[11] The result is a cost-benefit calculus that reflects a strategic pursuit of self-interest. In doing so, this approach treats foreign policy decisions as the product of a logical and purposive process.[12]

This means that, in the traditional Westphalian view of the state, it is considered a unit of decision-making. In fact, this perspective makes sense at the international level, as it avoids arguments that a particular institution or agent within the state acted in breach of international obligations.[13] Additionally, this unit of decision-making is seen as rational, in the sense that, among the possible decisions regarding a public issue, the state will select the one that generates the best outcome at the lowest cost.[14]

In reality, the decision-making process within states is much more complex, as they are not truly a single unit. In fact, states are far more intricate, with a division of powers among different branches and the presence of autonomous institutions, such as central banks or agencies with specific purposes.[15] Furthermore, modern states operate at multiple levels of government—national, regional, and local.

On the other hand, individual actors within the different entities of the state have their own interests, which are not necessarily aligned with institutional interests.[16] For example, politicians do not always act in favor of the general welfare, when faced with a decision that is beneficial but unpopular and could potentially affect their chances in the next election, they may choose to prioritize staying in power over making the decision that serves the common good. In addition, individual actors who make decisions within the state have bounded rationality and are influenced by

---

[9] MOITA, Luis: A critical review on the consensus around the Westphalian system. In: Janus.Net, e-journal of International Relations, Vol. 3, No. 2 (2012), p. 32.

[10] ALDEN, Chris: Critiques of the rational actor model and foreign policy decision making. In: THOMPSON, William – CAPELOS, Tereza, (eds.):Oxford Research Encyclopedia of Politics. Oxford: Oxford University Press, 2017, p. 5.

[11] Ibidem, p. 5.

[12] Ibidem, p. 5.

[13] BRING, Ove: The Westphalian peace tradition in International Law. From Jus ad Bellum to Jus contra Bellum. In: International Law Studies, Vol. 75 (2000), p. 66.

[14] ALDEN, op. cit., p. 6

[15] VAN AAKEN, Anne: Behavioral International Law and Economics. In: Harvard International Law Journal, Vol. 55, No. 2 (2014), p. 443.

[16] Ibidem, p. 445.

biases.[17] Therefore, the decisions they make are not necessarily the best possible ones.

This complexity also arises in situations where the interests of foreign investors are compromised, which can lead to clashes with them. This has been particularly problematic in cases where public health has been protected through measures adopted by the state (see, for example, Philip Morris v. Uruguay),[18] or where actions have been taken to protect the environment (see, for example, Tecmed v. Mexico).[19]

Complying the rule of law and the role of the Constitutional Court

The rule of law is a complex system of checks and balances, where different institutions within the state are held accountable by one another.[20] Typically, the government or parliament may initiate public policies, but these are assessed by the constitutional tribunal to determine whether they are in accordance with the Constitution.[21] Additionally, there are measures that the executive branch cannot take because they are reserved for the parliament.[22] In contrast, there are certain matters where the parliament has no initiative, and the government holds exclusive competence.[23]

In the case of Colombia, the state operates with a complex set of provisions that distribute decision-making power among different entities.[24] This means that neither the government nor Congress holds absolute power. For example, in 2010, the government attempted to amend the Constitution to allow for re-election of the president, but the Constitutional Court declared that such a change would affect the core of the Constitution, creating a disbalance of power contrary to the will of the constituent.[25]

For this reason, in Colombia, the Constitutional Court has sometimes made decisions that are not aligned with the will of the government or Congress, and these decisions have affected the interests of foreign investors, as will be discussed in the following sections.

---

[17] Ibidem, p. 438

[18] See: Philip Morris Brands Sàrl, Philip Morris Products S.A. and Abal Hermanos S.A. v. Oriental Republic of Uruguay, ICSID Case No. ARB/10/7.

[19] See: Técnicas Medioambientales Tecmed, S.A. v. The United Mexican States, ICSID Case No. ARB (AF)/00/2.

[20] TOUCHTON, Michel: The benefits of balance: Credibility, the Rule of Law, and Investment in Latin America. In: Latin American Research Review, Vol. 51, No. 2 (2016), p. 197.

[21]LANDAU, David: Political institutions and judicial role in comparative constitutional law. In: Harvard International Law Journal, Vol. 51,No. 2 (2010), p. 332.

[22] See for example the topics mentioned in Article 150 of the Constitution of the Republic of Colombia.

[23] Ser for example the topics mentioned in Article 189 of the Constitution of the Republic of Colombia.

[24] LANDAU, op. cit. p.335.

[25] CONSTITUTIONAL COURT OF REPUBLIC OF COLOMBIA: Judgment C-141 of 2010.

According to the Constitution (Article 241), the Constitutional Court has the duty to protect the integrity of the Constitution from regulations enacted by the other branches of power. Moreover, the Constitutional Court is responsible for protecting the fundamental rights enshrined in the Constitution (Article 241-9).
In fact, the Constitution of Colombia contains a broad set of rights to ensure human dignity as a fundamental principle (Articles 1, 11, and 12). One of the most important rights is the right to a healthy environment (Article 79), which can be connected to other fundamental rights, such as the right to life, particularly when access to clean water is compromised. In this context, the Constitutional Court has rendered two decisions to protect the healthy environment and the access to water for various communities, but these decisions have affected the interests of foreign investors in the context of mining activities. As a result, Colombia has faced international arbitrations, where investors have sought economic compensation.

Intervention Constitutional Court

The claims made by foreign investors in the two cases (Santurbán Paramo and River Arroyo Bueno) were based on the doctrine of legitimate expectations. This doctrine is linked to the standard of fair and equitable treatment, which was first applied in investment arbitration in Tecmed v. Mexico.[26] The doctrine holds that fair and equitable treatment requires a stable and predictable framework for investments. Therefore, the state must act in a consistent and predictable manner, in line with its previous actions.[27] For example, if the state makes statements supporting a specific investment in a certain area, it should act consistently with those statements, or else it could be condemned by arbitral tribunals.[28] Another example is when the state signs a contract; it must honor the terms of that contract. However, the arbitral tribunal also considered that the regulatory framework should remain the same as part of this predictable and stable framework.[29]This is problematic because, at times, the state may need to change the regulatory framework due to changing circumstances, but in such cases, it could face a claim from foreign investors if their interests are negatively affected by the new regulation.
The cases in which the Constitutional Court allegedly violated the legitimate expectations of foreign investors are presented as follows:
Santurbán Paramo

[26] POTESTÁ, Michele: Legitimate expectations in Investment Treaty Law: Understanding the Roots and Limits of a Controversial Concept. In: ICSID Review, Vol. 28, No. 1 (2013), p. 91.
[27] Ibidem, p. 111.
[28] Ibidem, p. 104.
[29] HENCKELS, Caroline: Justifying the Protection of Legitimate Expectations in International Investment Law: Legal Certainty and Arbitrary Conduct. In: ICSID Review – Foreign Investment Law Journal, siac027, (2023), p.9

The first intervention by the Constitutional Court that led to claims from foreign investors occurred in 2011 with Judgment C-366,[30] which declared Law 1382 of 2011 unconstitutional. However, the effects of the judgment were deferred for two years. This law amended the Mining Code of 2001, including an explicit reference to the prohibition of mining activities in paramo ecosystems.

This judgment was significant because three Canadian companies (Eco Oro, Red Eagle, and Galway Gold) were seeking approval to exploit gold in an important paramo ecosystem called "Santurbán." These companies held concessions to exploit the mineral, but they needed the environmental license to proceed with mining activities. Santurbán is of particular importance because it provides fresh water to 2 million people in the Santander region of Colombia.[31] Additionally, the Santurbán paramo region had not been delimited at that time, so the Canadian investors had the expectation that the delimitation would have little impact on their ability to conduct mining activities, although it left considerable uncertainty. Later, the Santurbán paramo was delimited by Resolution 2090, issued by the Ministry of Environment.

Afterward, Congress approved Law 1753 of 2015, which prohibited any mining activities in páramo zones. However, there was an exception (paragraph 1 of Article 173): in the case of concession contracts with approved environmental licenses issued before February 9, 2010, mining activities could still be conducted in paramo zones. Nevertheless, this provision was declared unconstitutional by the Constitutional Court through Judgment C-35 of 2016.[32] This means that, following that judgment, there was no legal basis for conducting mining activities in paramo zones, including Santurbán.

More uncertainty arose for the Canadian companies in 2017 when the Constitutional Court, in Judgment T-361 of 2017,[33] protected the fundamental right of environmental participation for the communities affected by the delimitation of the Santurbán páramo. The Constitutional Court argued that Resolution 2090 had been issued without the participation of the affected communities, and therefore, the resolution was struck down.

Given that the regulatory framework for conducting mining activities in the Santurbán zone was unclear after the intervention of the Constitutional Court, the Canadian companies decided to file claims against Colombia before arbitral tribunals, seeking compensation based on the bilateral investment treaty between Colombia and Canada.

---

[30] CONSTITUTIONAL COURT OF THE REPUBLIC OF COLOMBIA: Judgment C-366 of 2011.

[31] MINISTRY OF ENVIRONMENT OF THE REPUBLIC OF COLOMBIA: Resolution 2090 of 2014.

[32] CONSTITUTIONAL COURT OF THE REPUBLIC OF COLOMBIA: Judgment C-35 of 2016.

[33] CONSTITUTIONAL COURT OF THE REPUBLIC OF COLOMBIA: Judgment T-361 of 2017.

The Constitutional Court, through its decisions, sought to ensure the right to a healthy environment, which is grounded in Articles 8, 58, 79, and 80, among others. Moreover, when the Court struck down the resolution that delimited the Santurbán paramo, it was necessary to ensure the participation of the communities affected by this decision, in accordance with the fundamental right to participate in decision-making on environmental issues. However, this did not prevent the Canadian companies from initiating arbitral proceedings, which had different outcomes: Eco Oro Mineral Corp. v. Republic of Colombia (ICSID Case No. ARB/16/41); Red Eagle Exploration Limited v. Republic of Colombia (ICSID Case No. ARB/18/12); and Galway Gold Inc. v. Republic of Colombia (ICSID Case No. ARB/18/13).

In Eco Oro Mineral Corp. v. Republic of Colombia, the country was found liable by the arbitral tribunal based on the doctrine of legitimate expectations. According to the tribunal, the investors had legitimate expectations grounded in statements made by the government supporting mining activities in Santurbán, as well as the concession granted to exploit gold in that region.[34]Furthermore, the tribunal held that Colombia had an obligation to provide a predictable and stable regulatory framework, based on the minimum standard of treatment and the preamble of the bilateral investment treaty with Canada, and that these obligations had been breached by Colombia.[35]

In Red Eagle Exploration Limited v. Republic of Colombia, the plaintiff's claims were dismissed on the grounds that there were no substantiated expectations in favor of the investors.[36] Furthermore, the tribunal found that there was insufficient evidence to support the inclusion of the doctrine of legitimate expectations as part of the minimum standard of treatment under customary international law.[37] Therefore, the tribunal concluded that there was not enough basis to apply the doctrine of legitimate expectations in this case.

In Galway Gold Inc. v. Republic of Colombia, similarly to the Red Eagle case, the tribunal considered that there was insufficient evidence to determine that legitimate expectations are part of the minimum standard of treatment, nor did the claimant have backed expectations that could prevent the defendant from protecting the paramo zones.[38] For this reason, the claims were dismissed.

River Arrojo Bueno

---

[34] Eco Oro Mineral Corp. v Republic of Colombia (ICSID Case No. ARB/16/41), Award on Damages, 15 July 2024, paragraph 804.

[35] Ibidem, paragraph 804.

[36] Red Eagle Exploration Limited v Republic of Colombia (ICSID Case No. ARB/18/12), Award 28 February 2024, paragraph 402.

[37] Ibidem, paragraph 293.

[38] Galway Gold Inc. v. Republic of Colombia (ICSID Case No. ARB/18/13), Award, 7 June 2024, paragraph 940.

Another important case where the Constitutional Court intervened, leading to international investment arbitration, took place in the north of the country, in a region called "La Guajira," which is home to the largest open-pit coal mine in the world.[39] This mine is operated by a company called "Carbones del Cerrejón," which is owned by a Swiss company (Glencore) and a British company (Anglo American). Cerrejón wanted to divert the path of a small river called "Arroyo Bueno," located in a desert area, from which some indigenous communities extract fresh water. The purpose of the diversion was to extract minerals from beneath the riverbed, but it affected the indigenous communities by preventing them from using the fresh water for drinking and agriculture.[40] For this reason, the Constitutional Court intervened to protect the fundamental rights of these communities to access water, food, and health, through Judgment SU-698 of 2017.[41] The Court ordered that the river be returned to its original course, and that research be conducted to assess the environmental impact of the diversion, as well as the development of a plan to guarantee access to fresh water for the affected communities.

According to the above, the companies considered that the judgment made by the Court constituted a breach of Colombia's international obligations to the foreign investor. As a result, in May 2021,[42] Anglo American decided to file a claim before arbitration based on the bilateral investment treaty between Colombia and the United Kingdom (ICSID Case No. ARB/21/31).[43] However, the British company decided not to continue with the proceedings, which was formalized by a note dated July 1, 2022.[44] The reason for the company's decision not to continue with the arbitral proceeding remains unknown.[45]

On the other hand, Glencore also filed a request for arbitration in June 2021, based on the bilateral investment agreement between Colombia and Switzerland (ICSID Case No. ARB/21/30).[46]The argumentation of Glencore's claim was identical to that of Anglo American, but the case is still pending a definitive decision. [47]

---

[39] TERRA JUSTA: Amicus Curiae en trámite de cumplimiento de Las órdenes proferidas en la Sentencia SU-698 de 2017 (9 August 2022), p. 2. Available at: https://terra-justa.org/dc_2017/wp-content/uploads/2022/08/AMICUS-CURIAE-_-Colombia-DemandaISDS-ArroyoBruno-Agosto-2022.pdf

[40] Ibidem, p. 3.

[41] CONSTITUTIONAL COURT OF THE REPUBLIC OF COLOMBIA: Judgment SU-698 of 2017.

[42] TERRA JUSTA, op. cit., p.2.

[43] Anglo American plc v. Republic of Colombia, ICSID Case No. ARB/21/31.

[44] UNITED NATIONS, TRADE AND DEVELOPMENT (UNCTAD): International Investment Navigator-Anglo American v. Colombia. Available: https://investmentpolicy.unctad.org/investment-dispute-settlement/cases/1121/anglo-american-v-colombia

[45] TERRA JUSTA, op. cit., p.4

[46] Glencore International A.G. v. Republic of Colombia (III), ICSID Case No. ARB/21/30.

[47] TERRA JUSTA, op. cit., p.3

Conclusions

The decision-making process is more complicated than the assumption of the Westphalian view, which treats the state as a single unit at the international level. While this view is useful for preventing states from avoiding their international obligations, it is problematic in the context of international investment arbitration. In reality, states are not a single unit of decision-making. In democratic states, there is a separation of powers, and there are institutions that are autonomous from the other branches of power. This is the case in Colombia, where the Constitutional Court is independent from the other branches of power and autonomous in its decisions.

In addition, the rule of law implies a contradiction among the branches of power to prevent arbitrary decisions within states. In the case of Colombia, the Constitutional Court's role is to protect fundamental rights and ensure the supremacy of the Constitution. Therefore, it is not appropriate to prevent the Constitutional Court from performing its duties under the pretext of the international obligations assumed by the country through international investment treaties. For example, in the case of Eco Oro v. Colombia, the arbitral tribunal held the country liable for the decision made by the Constitutional Court, which was solely aimed at ensuring the supremacy of the Constitution and protecting the fundamental rights to a healthy environment and access to fresh water for more than 2 million people.

It seems that arbitral tribunals should be more cautious when assessing the intervention of constitutional tribunals, especially regarding the doctrine of legitimate expectations, as seen in the cases of Red Eagle v. Colombia and Galway Gold v. Colombia, where the tribunals did not find that the expectations of the foreign investors should prevent the Constitutional Court from protecting the environment.

The case of Glencore v. Colombia is still pending, where the Constitutional Court made decisions to protect the fundamental rights of indigenous communities to access fresh water, food, and health. Hopefully, the tribunal will understand that part of the rule of law is that the Constitutional Court did its job by protecting these communities from the violation of their fundamental rights.

These cases show the necessity to reassess the investment obligations of countries in light of the functioning of the rule of law, to better understand its complexity. Perhaps, in the future, it will be necessary to reframe the wording of investment treaties to address this complexity.

Bibliography

1. ALDEN, Chris: Critiques of the rational actor model and foreign policy decision making. In: THOMPSON, William – CAPELOS, Tereza, (eds.):Oxford

Research Encyclopedia of Politics. Oxford: Oxford University Press, 2017.ISBN 9780190228637. pp.1-17
2. ANSARI, Alireza – RAISI, Leila: International Standard of Investment in International Arbitration Procedure and Investment Treaties. In: Revista Jurídicas, Vol. 15, No. 2 (2018), p. 11-35.
3. BRING, Ove: The Westphalian peace tradition in International Law. From Jus ad Bellum to Jus contra Bellum. In: International Law Studies, Vol. 75 (2000), p. 57-80.
4. DUNOFF, Jeffrey – TRACHTMAN, Joel: Economic Analysis of International Law. In: The Yale Journal of International Law, Vol. 24, No. 1 (1999), p. 2-59.
5. GARCÍA, Juan: Indeterminacy, Ideology and Legitimacy in International Investment Arbitration: Controlling Private Networks of Legal Governance. In: International Journal for the Semiotics of Law, Vol.35 (2022), p. 1967-1994.
6. GUZMAN, Andrew: Why LDCs sign treaties that hurt them: explaining the popularity of bilateral investment treaties. In: Virginia Journal of International Law, Vol. 38 (1998), p. 639-688.
7. HENCKELS, Caroline: Justifying the Protection of Legitimate Expectations in International Investment Law: Legal Certainty and Arbitrary Conduct. In: ICSID Review – Foreign Investment Law Journal, siac027, (2023), p.1-9.
8. LANDAU, David: Political institutions and judicial role in comparative constitutional law. In: Harvard International Law Journal, Vol. 51,No. 2 (2010), p. 319-378.
9. MINISTRY OF ENVIRONMENT OF THE REPUBLIC OF COLOMBIA: Resolution 2090 of 2014.
10. MOITA, Luis: A critical review on the consensus around the Westphalian system. In: Janus.Net, e-journal of International Relations, Vol. 3, No. 2 (2012), p. 17-42.
11. POTESTÁ, Michele: Legitimate expectations in Investment Treaty Law: Understanding the Roots and Limits of a Controversial Concept. In: ICSID Review, Vol. 28, No. 1 (2013), p. 88-122.
12. SUÁREZ, Óscar: Sobre la separación de poderes en Colombia. In: Derecho y Realidad, Vol. 16, No.2 (2010), p. 145-158.
13. TERRA JUSTA: Amicus Curiae en trámite de cumplimiento de Las órdenes proferidas en la Sentencia SU-698 de 2017 (9 August 2022). Available at: https://terra-justa.org/dc_2017/wp-content/uploads/2022/08/AMICUS-CURIAE-_-Colombia-DemandaISDS-ArroyoBruno-Agosto-2022.pdf
14. TOUCHTON, Michel: The benefits of balance: Credibility, the Rule of Law, and Investment in Latin America. In: Latin American Research Review, Vol. 51, No. 2 (2016), p. 195-216.

15. UNITED NATIONS, TRADE AND DEVELOPMENT (UNCTAD): International Investment Navigator- Colombia. Available:https://investmentpolicy.unctad.org/international-investment-agreements/countries/45/colombia
16. UNITED NATIONS, TRADE AND DEVELOPMENT (UNCTAD): International Investment Navigator- Anglo American v. Colombia. Available at: https://investmentpolicy.unctad.org/investment-dispute-settlement/cases/1121/anglo-american-v-colombia
17. VAN AAKEN, Anne: Behavioral International Law and Economics. In: Harvard International Law Journal, Vol. 55, No. 2 (2014), p. 421-481.

Cases

1. Anglo American plc v. Republic of Colombia, ICSID Case No. ARB/21/31.
2. CONSTITUTIONAL COURT OF REPUBLIC OF COLOMBIA: Judgment C-141 of 2010.
3. CONSTITUTIONAL COURT OF THE REPUBLIC OF COLOMBIA: Judgment C-366 of 2011.
4. CONSTITUTIONAL COURT OF THE REPUBLIC OF COLOMBIA: Judgment C-35 of 2016.
5. CONSTITUTIONAL COURT OF THE REPUBLIC OF COLOMBIA: Judgment T-361 of 2017.
6. CONSTITUTIONAL COURT OF THE REPUBLIC OF COLOMBIA: Judgment SU-698 of 2017.
7. Eco Oro Mineral Corp. v Republic of Colombia (ICSID Case No. ARB/16/41), Award on Damages, 15 July 2024.
8. Galway Gold Inc. v. Republic of Colombia (ICSID Case No. ARB/18/13), Award, 7 June 2024,
9. Glencore International A.G. v. Republic of Colombia (III), ICSID Case No. ARB/21/30.
10. Philip Morris Brands Sàrl, Philip Morris Products S.A. and Abal Hermanos S.A. v. Oriental Republic of Uruguay, ICSID Case No. ARB/10/7.
11. Red Eagle Exploration Limited v Republic of Colombia (ICSID Case No. ARB/18/12), Award 28 February 2024.
12. Técnicas Medioambientales Tecmed, S.A. v. The United Mexican States, ICSID Case No. ARB (AF)/00/2.

Contact details

Felipe Cristancho. Ph.D. candidate in Law and Political Sciences
felipecristanchoescobar@gmail.com
University of Miskolc (Hungary)

CROSS-BORDER IMPACTS ON THE STATE'S RIGHT TO REGULATE IN INTERNATIONAL INVESTMENT LAW

Thi Anh Nguyet Truong[1]

Abstract: International investment agreements (hereinafter referred to as 'IIAs') often contain provisions on investor protection, which could restrict the state's right to regulate in public interest. The cross-border impacts on a state's right to regulate in international investment law also reflect an interaction between the state regulatory power in the public interests and the protection of foreign investment under IIAs. This paper analyzes different approaches to the state's right to regulate in international investment law. It also explores the cross-border impacts on the state's regulatory power and its extent to which in the realm of international investment law. Through an analysis of case law and scholarly debates, this paper examines the challenges faced by states in the context of cross-border impacts while striking the balance between the state's right to regulate and foreign investment protection.

Keywords: Right to regulate, cross-border impacts, state regulatory power, public interest, international investment law.

Introduction

The concept of 'right to regulate' is increasingly seen as a critical element for understanding the development of international investment law and policy.[2] This right has emerged as a prerequisite of new generation of international investment agreements (hereinafter referred to as 'IIAs'). The 'state's right to regulate', or the 'right for state to act in their sovereign capacity', or 'regulatory freedom', or 'regulatory space', or 'police powers' are the terms often used interchangeably.[3] In international investment law, the 'state's right to regulate' consists of 'the legal right exceptionally permitting the host state to regulate in derogation of international commitments it has undertaken by means of an investment agreement without

[1] PhD student, University of Miskolc, Hungary

[2] Howard Mann, *The right of states to regulate and international investment law: A comment*, in 'The Development Dimension of FDI: Policy and Rule-making Perspectives', Proceedings of the Expert Meeting held in Geneva, UNCTAD (2002), p. 211.

[3] Douglas, Z., *The International Law of Investment Claims*, Cambridge University Press, 2009, p. 107; Brownlie, I., *Principles of Public International Law*, Oxford University Press, 6th ed., 2003, xlii, 742 p. 297.

incurring a duty to compensate'.[4] Meanwhile, Crina Baltag defines the right to regulate: "The right permits States to exercise their sovereign powers and impose measures on investments in the interest of public welfare".[5]

In the investment arbitration context, the right to regulate in the public interest is understood as a state's power and right to regulate certain activities affecting the public interest, which may originate in a duty to regulate such activities.[6]

From the aforementioned definitions, it can be seen that the state's right to regulate is characterized by two important elements: (i) it is a legal right of the host state; and (ii) the right to regulate removes the need for compensation.

Since foreign investment flows across borders, it could significantly impact on the host state's right to regulate in the public interests, such as public health, safety, environment, labour, public morals, consumer protection privacy and data protection. Strengthening the right to regulate will reduce arbitrary interpretations by tribunals, promote legal certainty and lead to a more balanced regime.[7]

As formal protection for cross-border investments, bilateral investment treaties (hereinafter referred to as 'BITs') signify a strengthened bilateral political relationship that can foster the economic co-operations between countries and mitigate the political risks.[8] All stages of BITs, from communication to completion, send positive signals of committing open market economy, developing advantageous investment environment, and simplifying transaction, entry and operation regulations to encourage cross-border investments.[9] Since foreign investment takes place within the borders of a state, the right to regulate such activity is inherent in the territorial sovereignty of the state.[10]

The cross-border impacts on a state's right to regulate in international investment law also reflects an interaction between state regulatory power and the protection of

---

[4] Catharine Titi, *The Right to Regulate in International Investment Law* (Nomos and Hart 2014), p. 33.

[5] Crina Baltag (2020), *Investment Arbitration and Police Powers: Emerging Issues*, European Investment Law and Arbitration Review, 5, pp.392-399.

[6] Methven O'Brien, Claire, *The Home State Duty to Regulate the Human Rights Impacts of TNCs Abroad: A Rebuttal*, Business and Human Rights Journal, Vol 3 (2018), pp. 47–73.

[7] Charalampos Giannakopoulos, *The Right to Regulate in International Investment Law and the Law of State Responsibility: a Hohfeldian Approach*, in Permutations of Responsibility in International Law (Brill Nijhoff, 2019), p.148.

[8] Desbordes, Rodolphe & Vicard, Vincent, *Foreign direct investment and bilateral investment treaties: An international political perspective*, Journal of Comparative Economics, Elsevier, vol. 37(3)(2009), pp. 372-386.

[9] Salacuse, Jeswald W. and Sullivan, Nicholas P., *Do BITs really work?: An evaluation of bilateral investment treaties and their grand bargain*, *Harvard International Law Journal*, vol. 46(1)(2005), pp. 67-130.

[10] Wandahl Mouyal, L., *International Investment Law and the Right to Regulate - A Human Rights Perspective* (Routledge, 1st edition, 2016), pp. 31-32.

foreign investment. It is important to incorporate an appropriate balance between investment protection and the state's right to regulate in legitimate public policy objectives in international investment treaties. Despite its significance in international investment law, the nature of right to regulate remains somewhat ambiguous.[11] Under the cross-border investments, the states face challenges of balancing the public interests with the domestic laws and foreign investors' rights.

The paper is structured as follows. After the introduction, the second section evaluates different approaches to the state's right to regulate in international investment law. The third section then explores the cross-border impacts on the state's regulatory power and its extent within international investment law. Through an analysis of case law and scholarly debates, this paper examines the challenges faced by host states in the context of cross-border impacts, while striking the balance between the state's right to regulate and foreign investment protection.

Different approaches to the state's right to regulate in international investment law

The state's right to regulate is expressed in various ways in international investment treaties.

Firstly, the right to regulate is shown in the preambles or provisions on "Investment and Regulatory Measures", without necessarily providing further guidance on the content of this right. An example of this approach can be identified in preamble of the Hungary-Kyrgyzstan BIT (2020), which states that the Government of Hungary and the Government of the Kyrgyz Republic seeking to ensure that investment is consistent with the protection of health, safety and the environment, the promotion and protection of internationally and domestically recognised human rights, labour rights, and internationally recognised standards of corporate social responsibility.[12]

Meanwhile, the expression of the right to regulate can be seen in Article 2.2 on Investment and Regulatory Measures of the Investment Chapter of the 2018 EU-Singapore Investment Protection Agreement (IPA). The paragraph 1 of this Article states: "The Parties reaffirm their right to regulate within their territories to achieve legitimate policy objectives, such as the protection of public health, social services, public education, safety, environment or public morals, social or consumer protection privacy and data protection and the promotion and protection of cultural diversity".[13] In this regard, the provision confirms that the parties can continue to

[11] Charalampos Giannakopoulos, *The Right to Regulate in International Investment Law and the Law of State Responsibility: a Hohfeldian Approach*, in Permutations of Responsibility in International Law (Brill Nijhoff, 2019), p.148.

[12] See e.g. Hungary-Kyrgyzstan BIT (2020), preamble.

[13] See e.g. The 2018 EU-Singapore Investment Protection Agreement (IPA), art 2.2.

pursue measures that are aimed for public policy purposes. Moreover, the treaty text enables arbitral tribunals to balance investment protection with the public interest that is behind the general non-discriminatory legislations.

The second approach involves limiting the earlier investment protection standards or excluding certain areas of public interest from the scrutiny of investment arbitration. For instance, Article 3(2) of the Hungary-Belarus BIT stipulates: "The mere fact that a Contracting Party regulates, including through a modification to its laws and regulations, in a manner which negatively affects an investment or interferes with an investor's expectations of profits, does not amount to a breach of an obligation under this Agreement".[14] In this regard, the inclusion of such a provision acknowledges the right to regulate as an inherent right underlying the substantive investment protection standards.

The third approach of state's right to regulate is to expand regulatory space in investment agreements. For example, in the Slovakia-Canada BIT (2010), Annex A, para c provides a separate annex explaining what constitutes indirect expropriation and what does not: "Except in rare circumstances, such as when a measure or series of measures are so severe in the light of their purpose that they cannot be reasonably viewed as having been adopted and applied in good faith, nondiscriminatory measures of a Contracting Party that are designed and applied to protect legitimate public welfare objectives do not constitute indirect expropriation".[15]

Furthermore, some IIAs usually employ a combination of the above-mentioned approaches. An example of a mixed approach is the Hungary-Belarus BIT (2019). More specifically, preamble of this BIT stipulates: "Seeking to ensure that investment is consistent with the protection of health, safety and the environment, the promotion and protection of internationally and domestically recognised human rights, labour rights, and internationally recognised standards of corporate social responsibility".[16] Article 3 of this BIT states 'right to regulate' in Clause 1: "The provisions of this Agreement shall not affect the right of the Contracting Parties to regulate within their territories through measures necessary to achieve legitimate policy objectives, such as the protection of public health, safety, environment or public morals, social or consumer protection or promotion and protection of cultural diversity".[17]

Meanwhile, the public interest is excluded in Clause 2 of this Article (i.e. the expression of the second approach): "The mere fact that a Contracting Party

[14] See e.g. Hungary-Belarus BIT (2019), art. 3(2).
[15] See e.g. Slovakia-Canada BIT (2010), Annex A, para c.
[16] See e.g. Hungary-Belarus BIT (2019), preamble.
[17] See e.g. Hungary-Belarus BIT (2019), art. 3(1).

regulates, including through a modification to its laws and regulations, in a manner which negatively affects an investment or interferes with an investor's expectations of profits, does not amount to a breach of an obligation under this Agreement".[18] The third approach of the state's right to regulate in the Hungary-Belarus BIT is identified in Article 6(2)(c): "Non-discriminatory measures that the Contracting Parties take for reason of public purpose including for reasons of public health, safety, and environmental protection, which are taken in good faith, which are not arbitrary, and which are not disproportionate in light of their purpose, shall not constitute indirect expropriation".[19]

The cross-border impacts on the state's right to regulate in international investment law

Difficulties in definition of public interests in international investment treaties

As aforementioned, the state's right to regulate is associated with the public interests. However, different states may have varying perspectives on the public interests, extending beyond the common examples.

In the earlier generation of IIAs, the public interests are often include the protection of health, environment and safety. In the new generation of IIAs, the scope of public interests has been expanded to cover not only health, safety and environment measures (including climate change) but also public morals, maintenance of public order, social and consumer protection, data protection, the promotion and protection of cultural diversity, historical heritage and financial stability.

To illustrate, in many BITs signed between Hungary with other states during the period from 1990s to 2016, there is an absence of silence of explicit expression of public interests clauses.[20] Meanwhile, the public interests are incoporated in the recent Hungary BITs signed with other states.[21] For example, Article 3(1) of the Hungary-Turkmenistan BIT (2023) regulates: "The provisions of this Agreement shall not affect the right of the Contracting Parties to regulate within their territories through measures necessary to achieve legitimate policy objectives, such as the protection of public health, safety, environment or public morals, social or consumer

[18] See e.g. Hungary-Belarus BIT (2019), art. 3(2).

[19] See e.g. Hungary-Belarus BIT (2019), art. 6(2)(c).

[20] See e.g. Hungary-Canada BIT (1991), Hungary-Poland BIT (1992), Hungary-Slovakia BIT (1993), Hungary-Czech Republic (1993), Hungary-Vietnam BIT (1994), Hungary-Singapore BIT (1997), Hungary-Lebanon (2001), Hungary-India BIT (2003), Hungary-Yemen BIT (2004), Hungary-Azerbaijan BIT (2007), Hungary-Cambodia BIT (2016).

[21] See e.g. Hungary-Belarus BIT (2019), art. 3(1); Hungary-Cabo Verde BIT, art. 3(1); Hungary-Kyrgyzstan BIT (2020), art. 3(1); Hungary-Oman BIT (2022), art. 3(1); Hungary-Turkmenistan BIT (2023), art. 3(1); Hungary-Georgia BIT (2024), art. 3(1).

protection or promotion and protection of cultural diversity".[22] A non-exhaustive, illustrative list of such objectives is provided in the Article. In this respect, such a list of public interests may be interpreted exhaustively, thus requiring compensation for any regulatory changes outside of that list. Furthermore, there has been a public debate about whether investment treaties, or the interpretation by arbitral tribunals unduly restrict the state's regulatory space on the enactment and enforcement of laws, regulations and policies aiming for the public interest.

Challenges in striking a balance between the state's right to regulate and foreign investment protection

There exists a tension between the state's right to regulate in the public interest and the protection of foreign investment under IIAs. Therefore, striking a balance between the state's right to regulate and foreign investment protection remains the subject of debate.

The imbalance between the right to regulate and investment protection arises from three factors: (i) the failure to understand, recognise and utilise the public interest; (ii) the lack of universal and systematic evaluative criteria; and (iii) the insufficient legal certainty and predictability.[23]

To illustrate, the case: Empresas Lucchetti, S.A. and Lucchetti Peru, S.A. v. The Republic of Peru, ICSID Case No. ARB/03/4 (also known as: Industria Nacional de Alimentos, A.S. and Indalsa Perú S.A. v. The Republic of Peru)[24] is an example.

In this case, the claimant is Empresas Lucchetti, S.A., Lucchetti Peru, S.A. (Chile); the respondent state is The Republic of Peru. The Municipality of Lima (Peru) was sued for denying the construction permit of an investor who wanted a construction of a development in a protected reserve area for environmental reasons.

The final award is decided in favour of State on 7 February, 2005, based on the Chile-Peru BIT. After that, decision on annulment dated 5 September 2007.

A question arises regarding whether regulatory powers are exceptions to the investment protection or vice versa investment protection is an exception to the residual state in the public interest. The different legal traditions, societies and States will approach this question from various perspectives depending on the prevailing political economy and historical circumstances. Tribunals must determine whether

[22] See e.g. Hungary-Turkmenistan BIT (2023), art. 3(1).

[23] Berfu Beysulen Angin, *The Right to Regulate vs Investment Protection: Unveiling the Causes of Imbalance and the Limits of Current Reform Efforts in International Investment Law*, *ICSID Review - Foreign Investment Law Journal*, Vol. 00, No. 00 (2025), pp. 1–31.

[24] See Empresas Lucchetti, S.A. and Lucchetti Peru, S.A. v. The Republic of Peru, ICSID Case No. ARB/03/4. This case is available at https://www.italaw.com/sites/default/files/case-documents/ita0275.pdf, last visited 15 April 2025.

the regulation aims at the public interest and if the state has appropriately balanced this with the investor's rights.

The conflict between international investment treaties and domestic laws

International investment treaties could impose constraints on national regulation, leading to conflicts between the regulations on IIAs and host state's law. The issue was indirectly addressed in the case *ADC v. Hungary*, where the tribunal rejected the respondent's argument "that the actions taken by it against the Claimants were merely an exercise of its rights under international law to regulate its domestic economic and legal affairs".[25] Instead, in the tribunal's understanding, while a sovereign state has the inherent right to regulate its domestic affairs, the exercise of such right is not unlimited and must have its boundaries.

To acknowledge the state's right in determining adequate domestic regulations, the states can connect the right to regulate with the right to modify or adopt environmental legislation. An illustration in this regard is the BIT signed between BLEU (Belgium-Luxembourg Economic Union) and Barbados (2009). Article 11(1) of this BIT provides: "Recognising the right of each Contracting Party to establish its own levels of domestic environmental protection and environmental (development) policies and priorities, and to adopt or modifY accordingly its environmental legislation, each Contracting Party shall strive to ensure that its legislation provides for internationally agreed levels of environmental protection and shall strive to continue to improve its legislation".[26] Such provision helps to reconcile the tension could arise between international investment treaties and domestic laws regarding the state's right to regulate in environmental issues. Furthermore, this provision also enables contracting parties to express their concern about enacting domestic regulations and manifesting some states' willingness for a more balanced approach to investment protection.[27]

Conclusion

The state's right to regulate investments is a key aspect of its sovereignty. It can be noted that the IIAs acknowledge the state's right to regulate for the public interest, such as the protection of public health, environment, safety, data protection, moral and social values. This right is articulated in various approaches within international

---

[25] *ADC Affliate Limited and ADC & ADMC Management Limited v. Hungary*, ICSIDCase No. ARB/03/16, Award, 2 October 2006, para 423.

[26] See e.g. BLEU (Belgium-Luxembourg Economic Union)-Barbados BIT (2009), art. 11(1).

[27] Camille Martini, *Balancing Investors' Rights with Environmental Protection in International Investment Arbitration: An Assessment of Recent Trends in Investment Treaty Drafting*, The International Lawyer , 2017, Vol. 50, No. 3 (2017), pp.570-571.

investment treaties. Nevertheless, the meanings of a state's right to regulate in the public interests depend on the context of the public policy discussions and the provision of an investment protection treaty in which it manifests. There are challenges associated with the inclusion of a specific list of legitimate public welfare objectives in IIAs.

In the realm of international investment law, the cross-border investments impact on the state's right to regulate in balancing the public interests with foreign investment protection. Furthermore, the tensions can arise between international investment treaties and the laws of host states, which requires the necessity for a more balanced approach.

Bibliography

Book publications

1. BROWNLIE I.: Principles of Public International Law, Oxford University Press, 6th ed., 2003, xlii, 742. p. 297.
2. CATHARINE Titi: The Right to Regulate in International Investment Law. Nomos and Hart, 2014. p. 33.
3. CHARALAMPOS Giannakopoulos: The Right to Regulate in International Investment Law and the Law of State Responsibility: a Hohfeldian Approach, in Permutations of Responsibility in International Law. Brill Nijhoff, 2019. p.148.
4. DOUGLAS, Z.: The International Law of Investment Claims. Cambridge University Press, 2009. p. 107.
5. WANDAHL Mouyal, L.: *International Investment Law and the Right to Regulate - A Human Rights Perspective.* Routledge, 1st edition, 2016.pp 31-32.

Articles in periodicals (magazine articles)

1. BERFU Beysulen Angin: The Right to Regulate vs Investment Protection: Unveiling the Causes of Imbalance and the Limits of Current Reform Efforts in International Investment Law. In: ICSID Review - Foreign Investment Law Journal (2025), pp. 1–31.
2. CAMILLE Martini: Balancing Investors' Rights with Environmental Protection in International Investment Arbitration: An Assessment of Recent Trends in Investment Treaty Drafting. In: The International Lawyer , 2017, Vol. 50, No. 3 (2017), pp.570-571.
3. CLAIRE Methven O'Brien: The Home State Duty to Regulate the Human Rights Impacts of TNCs Abroad: A Rebuttal. In: Business and Human Rights Journal, Vol 3 (2018), pp. 47–73.

4. CRINA Baltag: Investment Arbitration and Police Powers: Emerging Issues. In: European Investment Law and Arbitration Review, 5 (2020), pp. 392-399.
5. DESBORDES, Rodolphe & Vicard, VICARD, Vincent: Foreign direct investment and bilateral investment treaties: An international political perspective. In: Journal of Comparative Economics, Elsevier, vol. 37(3)(2009), pp. 372-386.
6. HOWARD Mann: The right of states to regulate and international investment law: A comment. In: The Development Dimension of FDI: Policy and Rule-making Perspectives, Proceedings of the Expert Meeting held in Geneva, UNCTAD (2002), p. 211.
7. SALACUSE, Jeswald W. and SULLIVAN, Nicholas P.: Do BITs really work?: An evaluation of bilateral investment treaties and their grand bargain. In: *Harvard International Law Journal*, vol. 46(1)(2005), pp. 67-130.

Case Law and Other sources

1. ADC Affliate Limited and ADC & ADMC Management Limited v. Hungary, ICSID Case No. ARB/03/16, Award, 2 October 2006, para 423.
2. Empresas Lucchetti, S.A. and Lucchetti Peru, S.A. v. The Republic of Peru, ICSID Case No. ARB/03/4.
3. The EU-Singapore Investment Protection Agreement (IPA)(2018).
4. Hungary-Kyrgyzstan BIT (2020).
5. Hungary-Belarus BIT (2019).
6. Slovakia-Canada BIT (2010).
7. Macedonia-Vietnam BIT (2014).
8. Hungary-Canada BIT (1991).
9. Hungary-Poland BIT (1992).
10. Hungary-Slovakia BIT (1993).
11. Hungary-Czech Republic (1993).
12. Hungary-Vietnam BIT (1994).
13. Hungary-Singapore BIT (1997).
14. Hungary-Lebanon (2001).
15. Hungary-India BIT (2003).
16. Hungary-Yemen BIT (2004).
17. Hungary-Azerbaijan BIT (2007).
18. Hungary-Cambodia BIT (2016).
19. Hungary-Cabo Verde BIT.
20. Hungary-Georgia BIT (2024).
21. BLEU (Belgium-Luxembourg Economic Union)-Barbados BIT (2009).

Contact details

Thi Anh Nguyet Truong, PhD student
E-mail: anhnguyetdn94@gmail.com
University of Miskolc, Hungary

Sekcia správneho práva

administratívnoprávne aspekty cezhraničnej spolupráce krajín Vyšehradskej skupiny

ENERGETICKÁ SPOLUPRÁCA MEDZI SLOVENSKOM A POĽSKOM

ENERGY COOPERATION BETWEEN SLOVAKIA AND POLAND

Tomáš Garžík[1]

Abstrakt: Tento príspevok sa zaoberá slovensko-poľskou energetickou cezhraničnou spoluprácou, pričom je zameraný predovšetkým na plynovú a elektroenergetickú cezhraničnú spoluprácu. Príspevok zároveň poukazuje na možnosti budúcej cezhraničnej energetickej spolupráce medzi Slovenskom a Poľskom vo vybraných oblastiach a súvislostiach.

Kľúčové slová: Slovensko, Poľsko, energetická spolupráca, právo v energetike

Abstract: This paper deals with Slovak-Polish energy cross-border cooperation, focusing mainly on gas and electricity cross-border cooperation. The paper also points out the possibilities for future cross-border energy cooperation between Slovakia and Poland in selected areas and contexts.

Key words: Slovakia, Poland, energy cooperation, law in the energy sector

Úvod

V posledných rokoch sme svedkami prehlbovania cezhraničnej spolupráce medzi členskými štátmi Európskej únie (ďalej len ako „EÚ") v oblasti energetiky. Medzi takéto štáty patrí aj Slovensko a Poľsko. V priebehu uplynulých rokov nabrala slovensko-poľská energetická spolupráca na intenzite, a to najmä v oblasti plynovej spolupráce. Obidve krajiny totiž spájala snaha diverzifikácie zdrojov dodávok zemného plynu a s tým súvisiace znižovanie závislosti na dodávkach zemného plynu z Ruskej federácie.

Možno menej zmieňovaná, ale tiež významná, je spolupráca v oblasti elektroenergetiky. Integráciou trhu s elektrinou v rámci EÚ sa sleduje najmä energetická bezpečnosť a nezávislosť EÚ ako takej od dodávok elektrickej energie zo

[1] Právnická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave.

štátov mimo nej.[2] Je preto namieste venovať pozornosť aj tejto oblasti energetickej spolupráce medzi Slovenskom a Poľskom.
Cieľom tohto príspevku je práve priblížiť slovensko-poľskú plynovú a elektroenergetickú spoluprácu a zároveň uviesť možnosti budúcej cezhraničnej energetickej spolupráce medzi Slovenskom a Poľskom. Na dosiahnutie tohto cieľa boli použité nasledovné vedecké metódy skúmania – abstrakcia, analýza, komparácia, indukcia a syntéza.

Slovensko-poľská plynová a elektroenergetická cezhraničná spolupráca

Na tomto mieste sa budeme venovať zmienenej plynovej a elektroenergetickej spolupráce medzi Slovenskom a Poľskom, keďže cezhraničná spolupráca v týchto dvoch energetických oblastiach je medzi nimi najrozvinutejšia.
Slovensko patrí medzi štáty EÚ s najrozšírenejšou plynárenskou sieťou. Až približne 94% obyvateľov Slovenska má prístup k plynu, pričom plynofikácia slovenských obcí dosahuje úrovne okolo 77%, čím Slovensku patrí v tomto ohľade lichotivá druhá priečka v rámci celej EÚ.[3]
Slovensko má síce vybudovanú rozsiahlu plynárenskú sieť, za ktorú sa nemusí hanbiť, je však odkázané na dodávky zemného plynu zo zahraničia. Snaha diverzifikácie zdrojov dodávok zemného plynu podmienila užšiu cezhraničnú spoluprácu medzi Slovenskom a Poľskom. Obe krajiny boli totiž donedávna, ako už bolo naznačené skôr, do veľkej miery závislé na dodávkach zemného plynu z Ruskej federácie.
Dňa 22. novembra 2013 došlo v Bratislave k podpísaniu Dohody medzi vládou Slovenskej republiky a vládou Poľskej republiky. Týkala sa spolupráce pri realizácii projektu cezhraničného plynovodu, ktorý mal prepojiť slovenskú prepravnú sieť a poľskú prepravnú sieť.[4]
Na základe daného začala v roku 2018 výstavba obojsmerného plynovodu medzi Slovenskom a Poľskom s technickou kapacitou 4,7 mld. m³/rok v smere z Poľska na Slovensko a 5,7 mld. m³/rok v smere zo Slovenska do Poľska. Toto plynovodné cezhraničné prepojenie bolo dobudované v roku 2022 s celkovou dĺžkou okolo 164 km (z toho max. 103 km na slovenskej strane a 61 km na poľskej strane), pričom

[2] KOMOROWSKA, A.: Cross-border exchange of electricity between Poland and the neighboring countries. In Polityka Energetyczna – Energy Policy Journal, roč. 22, č. 4, 2019, s. 48. [online]. [cit. 2-5-2025] Dostupné na: https://epj.min-pan.krakow.pl/pdf-114758-44930?filename=44930.pdf .
[3] vEnergetike.sk/SITA: Viac ako 94 % obyvateľov má prístup k plynu, plynofikácia nových obcí sa neočakáva. [online]. [cit. 18-4-2025]. Dostupné na: https://sita.sk/venergetike/viac-ako-94-obyvatelov-ma-pristup-k-plynu-plynofikacia-novych-obci-sa-neocakava/ .
[4] Aktualizácia integrovaného národného energetického a klimatického plánu na roky 2021 – 2030, s. 189. [online]. [cit. 17-4-2025]. Dostupné na: https://www.mhsr.sk/energetika/integrovany-narodny-energeticky-a-klimaticky-plan-na-roky-2021-2030/navrh-aktualizacie-integrovaneho-narodneho-energetickeho-a-klimatickeho-planu-na-roky-2021-2030?csrt=16277685284006831 60 .

vybudovaním tohto cezhraničného spojenia došlo k prepojeniu plynovodu v poľskej Strachocine (juhovýchodné Poľsko – Podkarpatské vojvodstvo) s modifikovanou kompresorovou stanicou vo Veľkých Kapušanoch na východnom Slovensku. Týmto Slovensko získalo prístup k LNG terminálu pre príjem skvapalneného zemného plynu, nachádzajúcom sa vo Świnoujście (severozápadné Poľsko – Západopomoranské vojvodstvo) na pobreží Baltského mora. Poľsko týmto zase získalo prístup k dodávkam skvapalneného zemného plynu z Jadranského mora (Chorvátsko). Realizátormi tohto projektu boli na slovenskej strane eustream, a. s. (dcérska spoločnosť Slovenského plynárenského priemyslu, a. s.) a na poľskej strane OGP Gaz-System S.A.[5]

Tento projekt získal status projektu spoločného záujmu (*project of common interest*) (ďalej len ako „PCI"). Na tomto mieste by bolo vhodné zmieniť, že oblasť energetiky patrí od ratifikácie Lisabonskej zmluvy pod spoločnú právomoc EÚ a členských štátov. Vonkajší rozmer energetickej politiky EÚ možno nájsť v čl. 17 Zmluvy o Európskej únii, pričom vnútornú stránku energetickej politiky EÚ nachádzame v čl. 194 Zmluvy o fungovaní Európskej únie (ďalej len ako „ZFEÚ").[6]

V čl. 194 ods. 1 písm. d) ZFEÚ je ustanovené, že politika EÚ v oblasti energetiky má mať za cieľ podporovať prepojenie energetických sietí. Nástrojom na dosiahnutie tohto cieľa môže byť práve PCI. Definíciu PCI nachádzame v čl. 2 ods. 4 nariadenia Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) č. 347/2013 zo 17. apríla 2013 o usmerneniach pre transeurópsku energetickú infraštruktúru, ktorým sa zrušuje rozhodnutie č. 1364/2006/ES a menia a dopĺňajú nariadenia (ES) č. 713/2009, (ES) č. 714/2009 a (ES) č. 715/2009 (ďalej len ako „Nariadenie o usmerneniach pre transeurópsku energetickú infraštruktúru"), kde je ustanovené, že PCI znamená *„[...] projekt, ktorý je potrebný na realizáciu prioritných koridorov a oblastí energetickej infraštruktúry ustanovených v prílohe I a ktorý je súčasťou zoznamu projektov spoločného záujmu Únie uvedeného v článku 3."*[7]

Plynovod medzi Slovenskom a Poľskom je podľa tejto prílohy súčasťou prioritného koridoru plynu „NSI plyn východ", keďže v prílohe je uvedené nasledovné: *„Severojužné prepojenia plynovodov v stredovýchodnej a juhovýchodnej Európe („NSI plyn východ"): plynárenská infraštruktúra pre regionálne spojenia medzi oblasťou Baltského mora, Adriatickým a Egejským morom, východným Stredomorím a Čiernym*

[5] PL-SK Interconnector. [online]. [cit. 18-4-2025]. Dostupné na: https://www.eustream.sk/sk/transparency/rozvoj-siete/projekty-prirastkovej-kapacity/pl-sk-interconnector/ .

[6] ŠIPOŠ, T.: Energetika ako oblasť spoločnej politiky Európskej únie. In: VRABKO, M. a kol.: Právo v energetike. 1. vydanie. Bratislava: Wolters Kluwer SR, 2023, s. 47.

[7] Čl. 2 ods. 4 Nariadenia o usmerneniach pre transeurópsku energetickú infraštruktúru.

morom a v týchto oblastiach a na posilnenie diverzifikácie a zabezpečenie dodávok plynu."[8]

Ako vyplýva už z predchádzajúceho textu, na to, aby určitý projekt získal status PCI musí byť po schválení dotknutých členských štátov (a musí zároveň spĺňať kritéria ustanovené v čl. 4 Nariadenia o usmerneniach pre transeurópsku energetickú infraštruktúru) zaradený do tzv. zoznamu PCI pre EÚ, ktorý je delegovaným aktom predstavujúcim prílohu k Nariadeniu o usmerneniach pre transeurópsku energetickú infraštruktúru, pričom na jeho prijatie je splnomocnená Európska komisia, ktorá tento zoznam periodicky aktualizuje.[9]

Vo všeobecnosti možno vo vzťahu k PCI uviesť, že *„[...] PCI v energetike majú napomôcť k vytvoreniu vnútorného trhu s energiami, a to identifikáciou a podporou budovania kľúčových cezhraničných prepojení.* "[10]

Čl. 14 Nariadenia o usmerneniach pre transeurópsku energetickú infraštruktúru navyše upravuje pre vybrané PCI možnosti a kritéria finančnej pomoci zo strany EÚ.[11]

Taktiež podľa čl. 309 písm. c) ZFEÚ má Európska investičná banka oprávnenie poskytovať pôžičky a záruky na neziskovom základe. Tým môže byť uľahčené financovanie PCI niekoľkých členských štátov, ktoré sú takého rozsahu alebo takej povahy, že nemôžu byť plne financované prostriedkami, ktoré sú k dispozícii v jednotlivých členských štátoch.[12]

Z daného zreteľne vyplýva zámer EÚ uľahčiť budovanie cezhraničných energetických sietí medzi členskými štátmi EÚ. Dôkazom toho je aj vybudovaný cezhraničný plynovod medzi Slovenskom a Poľskom, ktorý získal na výstavbu na území Slovenska grant Európskej únie vo výške 55 miliónov eur a úver od Európskej investičnej banky vo výške 70 miliónov eur.[13]

Podľa odhadu Ministerstva hospodárstva Slovenskej republiky by mala byť ročná spotreba zemného plynu na Slovensku v priebehu rokov 2025-2028 v objeme 4,3

[8] Bod 2 ods. 6 Prílohy I Nariadenia o usmerneniach pre transeurópsku energetickú infraštruktúru.

[9] K zoznamu PCI pre EÚ bližšie pozri čl. 3 Nariadenia o usmerneniach pre transeurópsku energetickú infraštruktúru.

[10] ŠIPOŠ, T.: Projekty spoločného záujmu Európskej únie. In: VRABKO, M. a kol.: Právo v energetike. 1. vydanie. Bratislava: Wolters Kluwer SR, 2023, s. 147.

[11] Takisto čl. 12 a čl. 13 Nariadenia o usmerneniach pre transeurópsku energetickú infraštruktúru upravujú umožnenie investícií s cezhraničnými vplyvmi a stimuly pre vybrané PCI.

[12] Bližšie k tomu pozri ŠIPOŠ, T.: Projekty spoločného záujmu Európskej únie. In: VRABKO, M. a kol.: Právo v energetike. 1. vydanie. Bratislava: Wolters Kluwer SR, 2023, s. 148-149.

[13] Odbor komunikácie MH SR, SITA, TASR: Začala sa výstavba plynovodu medzi Slovenskom a Poľskom. [online]. [cit. 18-4-2025]. Dostupné na: https://www.economy.gov.sk/top/zacala-sa-vystavba-plynovodu-medzi-slovenskom-a-polskom .

mld. m³ za jeden rok.[14] To znamená, že samotný objem zemného plynu potencionálne dodávaného cez cezhraničný plynovod z poľského LNG terminálu vo Świnoujście na Slovensko by bol schopný uspokojiť ročnú spotrebu zemného plynu na Slovensku.

Dané je však problematické vzhľadom na ročnú spotrebu zemného plynu v Poľsku. V súčasnosti by mala byť kapacita LNG terminálu vo Świnoujście na úrovni 8,3 mld. m³ zemného plynu za rok[15], pričom spotreba zemného plynu v Poľsku v súčasnosti dosahuje úrovne približne 16 mld. m³ zemného plynu ročne. Súčasne, nominálna kapacita plynovodu *Baltic pipe*, ktorým sa prepravuje zemný plyn zo Severného mora cez Dánsko do Poľska, je na úrovni približne 10 mld. m³ zemného plynu ročne. To znamená, že môže dôjsť v tejto súvislosti iba k celkovému uspokojeniu poľského dopytu po zemnom plyne.[16]

Každopádne, minimálne do prvej polovice roku 2024, dochádzalo celkovo len k okrajovému čerpaniu zemného plynu z Poľska zo strany Slovenska. Dôvodom je práve vysoké využitie regasifikačných kapacít LNG terminálov v Poľsku.[17]

Čo sa týka cezhraničnej elektroenergetickej spolupráce medzi Slovenskom a Poľskom, tak táto začala oveľa skôr ako tá plynová. Môžeme v tejto súvislosti uviesť, že v oblasti elektroenergetiky *„[n]ajhmatateľnejším dôkazom spolupráce medzi oboma krajinami je dvojkoľajná 400 kV vetva funkčná od roku 1998 na trase Iskrzynia Krosno – Lemešany. Vznikla v spolupráci so švajčiarskou firmou Atel, ktorá výmenou za prednostný prístup k infraštruktúre pokryla viac ako 50 % nákladov.*"[18]

Je však nutné podotknúť, že na tejto trase dochádza iba k jednostrannému prenosu elektrickej energie z Poľska na Slovensko. Zároveň, zmienená výmena na tomto

---

[14] Bližšie k tomu pozri Správa o výsledkoch monitorovania bezpečnosti dodávok z júla 2024, s. 4. [online]. [cit. 17-4-2025]. Dostupné na: https://www.mhsr.sk/uploads/files/lUQKUNQB.pdf?csrt=8650010138018084099 .

[15] JURKOVIČ, P.: Poľský LNG terminál v Swinoujscii má od začiatku roka zvýšenú splyňovaciu kapacitu 8,3 bcm ročne. [online]. [cit. 20-4-2025]. Dostupné na: https://www.slovgas.sk/zpravy-v-skratke/polsky-lng-terminal-v-swinoujscii-ma-od-zaciatku-roka-zvysenu-splynovaciu-kapacitu-83-bcm-rocne/ .

[16] Porov. SURA, M.: Názor: Aké sú možnosti diverzifikácie zdrojov a trás dodávok zemného plynu pre Slovensko? [online]. [cit. 17-4-2025]. Dostupné na: https://energoklub.sk/sk/clanky/nazor-ake-su-moznosti-diverzifikacie-zdrojov-a-tras-dodavok-zemneho-plynu-pre-slovensko/ .

[17] Bližšie k tomu pozri TASR: Plynovod z Poľska sa takmer nevyužíva, kontrakt ZSE to môže zmeniť. [online]. [cit. 21-4-2025]. Dostupné na: https://www.teraz.sk/ekonomika/plynovod-z-polska-sa-takmer-nevyuziva/807322-clanok.html .

[18] DĄBOROWSKI, T., DULEBA, A.: Koniec „vzdialeného susedstva"? Slovesno-poľská energetická spolupráca. In GNIAZDOWSKI, M., SAMEREK, P., STRÁŽAY, T. (ed.).: Súčasné slovensko-poľské vzťahy. Bratislava: Výskumné centrum Slovenskej spoločnosti pre zahraničnú politiku. Veľvyslanectvo Poľskej republiky v Bratislave, 2016, s. 74. [online]. [cit. 29-4-2025]. Dostupné na: https://www.osw.waw.pl/sites/default/files/2020-11/Sucasne_slovensko_polske_vztahy_Mateusz(1).pdf .

úseku by mohla byť vo väčšom rozsahu ako je v súčasnosti. Limity spočívajúce v technických možnostiach prenosnej sústavy, resp. v chýbajúcej infraštruktúre, zabraňujú uspokojeniu väčšieho dopytu po elektrickej energii na tejto trase.[19]
Celkovo by mohla byť elektroenergetická výmena medzi oboma krajinami intenzívnejšia, no ako už bolo naznačené, bolo by nutné v tomto smere vybudovať nové cezhraničné prenosné sústavy, aby tak došlo k využitiu potenciálu, ktorý sa tu naskytá.[20]
Možno poznamenať, že elektroenergetická spolupráca medzi oboma krajinami je menej spolitizovaná ako tá plynová. Vznikala zdola, teda nie na politickom levely, ale z impulzu operátorov prepravných sietí a regulátorov.[21]

Možnosti rozvoja energetickej spolupráce medzi Slovenskom a Poľskom v budúcnosti

Čo sa týka plynovej spolupráce medzi oboma krajinami možno konštatovať, že boli položené základy, na ktorých možno stavať v budúcnosti. Vybudovaním prepojenia na trase Strachocina – Veľké Kapušany získalo Slovensko prístup k čerpaniu skvapalneného zemného plynu z LNG terminálov na severe Poľska a Poľsko zase prístup k odoberaniu zemného plynu z Južnej Európy.
Ďalší rozmer spolupráce medzi oboma krajinami môže spočívať v rozširovaní technickej kapacity LNG terminálov na severe Poľska za účelom pokrytia väčšieho množstva dodávok zemného plynu v oboch krajinách.
Ako už bolo naznačené v predchádzajúcom texte, priestor na prehĺbenie cezhraničnej energetickej spolupráce medzi Slovenskom a Poľskom predstavuje oblasť elektroenergetiky.
Podľa Aktualizovaného integrovaného národného energetického a klimatického plánu na roky 2021 – 2030 však nie je medzi rokmi 2030 – 2040 v pláne budovanie ďalších cezhraničných elektroenergetických prenosných sústav medzi Slovenskom

[19] Tamtiež.
[20] Porov. KOMOROWSKA, A.: Cross-border exchange of electricity between Poland and the neighboring countries. In Polityka Energetyczna – Energy Policy Journal, roč. 22, č. 4, 2019, s. 46. [online]. [cit. 2-5-2025] Dostupné na: https://epj.min-pan.krakow.pl/pdf-114758-44930?filename=44930.pdf .
[21] DĄBOROWSKI, T., DULEBA, A.: Koniec „vzdialeného susedstva"? Slovesno-poľská energetická spolupráca. In GNIAZDOWSKI, M., SAMEREK, P., STRÁŽAY, T. (ed.).: Súčasné slovensko-poľské vzťahy. Bratislava: Výskumné centrum Slovenskej spoločnosti pre zahraničnú politiku. Veľvyslanectvo Poľskej republiky v Bratislave, 2016, s. 74. [online]. [cit. 29-4-2025]. Dostupné na: https://www.osw.waw.pl/sites/default/files/2020-11/Sucasne_slovensko_polske_vztahy_Mateusz(1).pdf .

a Poľskom, i keď je v ňom v rovine potencionálneho zámeru zmienené vybudovanie nového vedenia 2 x 400 kV.[22]

Vybudovanie takéhoto nového vedenia by bolo podľa nášho názoru vhodné, keďže, ako už bolo zmienené skôr, v súčasnosti je aktívna len dvojkoľajná vetva na trase Iskrzynia Krosno – Lemešany, ktorá však prenáša elektrickú energiu iba z Poľska na Slovensko. Bolo by teda namieste vybudovanie aj vedenia, ktoré by bolo schopné distribuovať elektrickú energiu zo Slovenska do Poľska. Dané by bolo podľa nášho názoru vítané aj z dôvodu, že Slovensko v súčasnosti podľa údajov Slovenskej elektrizačnej prenosnej sústavy (SEPS) vyrába najviac elektrickej energie za posledných 18 rokov, no jej export za posledné obdobie klesol.[23]

Navyše, ak by vznikol projekt vybudovania nového elektrického prepojovacieho vedenia, mal by možnosť uchádzať sa o status PCI. Totižto, daný projekt by mohol spadať pod kategóriu prioritných koridorov elektriny, resp. do podkategórie Severojužné elektrické prepojovacie vedenia v strednej, východnej a juhovýchodnej Európe („NSI elektrina východ").[24]

Priestor na užšiu spoluprácu Slovenska a Poľska sa naskytá aj v oblasti jadrovej energie. Poľsko ako jediné spomedzi krajín V4 nedisponuje jadrovou elektrárňou, ale vo veľkej miere sa stále spolieha na svoje uhoľné elektrárne.[25]

Slovensko a Poľsko už v tejto v oblasti spolupracovalo, keďže *„[v] roku 2013 bolo založené združenie V4G4 (Visegrad 4 for Generation 4 reactors), ktorého cieľom je zhotovenie reaktora štvrtej generácie chladeného héliom."*[26]

Je však vhodné uviesť, že Poľsko v blízkej budúcnosti plánuje postaviť niekoľko jadrových elektrární, aby sa zbavilo závislosti na uhlí, pričom prvá jadrová elektráreň by mala byť vybudovaná v lokalite Lubiatowo-Kopalino (sever Poľska – Pomeranské vojvodstvo) neďaleko Gdaňska, s predpokladom spustenia do prevádzky v roku

---

[22] Aktualizácia integrovaného národného energetického a klimatického plánu na roky 2021 – 2030, s. 285. [online]. [cit. 2-5-2025]. Dostupné na: https://www.mhsr.sk/energetika/integrovany-narodny-energeticky-a-klimaticky-plan-na-roky-2021-2030/navrh-aktualizacie-integrovaneho-narodneho-energetickeho-a-klimatickeho-planu-na-roky-2021-2030?csrt=1627768528400683160 .

[23] POTOČÁR, R.: Slovensko vyrába najviac elektriny za 18 rokov, ale export energie klesol, hlási SEPS (+grafy). [online]. [cit. 4-5-2025]. Dostupné na: https://www.energie-portal.sk/Dokument/vyroba-spotreba-elektriny-vyvoz-export-seps-2024-111400.aspx .

[24] Bod 1 ods. 3 Prílohy I Nariadenia o usmerneniach pre transeurópsku energetickú infraštruktúru.

[25] Porov. HEBDA, W., MIŠÍK, M.: In Search of Energy Security: Nuclear Energy Development in the Visegrad Group Countries. In Energies, roč. 17, č. 21: 5390, 2024, s. 6. [online]. [cit. 4-5-2025]. Dostupné na: https://www.mdpi.com/1996-1073/17/21/5390.

[26] DĄBOROWSKI, T., DULEBA, A.: Koniec „vzdialeného susedstva"? Slovesno-poľská energetická spolupráca. In GNIAZDOWSKI, M., SAMEREK, P., STRÁŽAY, T. (ed.).: Súčasné slovensko-poľské vzťahy. Bratislava: Výskumné centrum Slovenskej spoločnosti pre zahraničnú politiku. Veľvyslanectvo Poľskej republiky v Bratislave, 2016, s. 79. [online]. [cit. 29-4-2025]. Dostupné na: https://www.osw.waw.pl/sites/default/files/2020-11/Sucasne_slovensko_polske_vztahy_Mateusz(1).pdf .

2033.[27] Slovensko by mohlo byť v tomto prípade Poľsku nápomocné vo viacerých smeroch, keďže s využitím jadrovej energie má už svoje skúsenosti.
Na tomto mieste by sme tiež chceli poukázať aj na ďalší rozmer možnej cezhraničnej spolupráce medzi oboma krajinami. Totižto, transponovaním smernice EÚ a novelizovaním zákona č. 250/2012 Z. z. o regulácii v sieťových odvetviach v znení neskorších predpisov (ďalej len ako „Zákon o regulácii v sieťových odvetviach") nadobudol Úrad pre reguláciu sieťových odvetví (ďalej len ako „ÚRSO") nové kompetencie v oblasti cezhraničnej energetickej spolupráce.[28]
ÚRSO môže podľa Zákona o regulácii v sieťových odvetviach *„[...] uzatvárať dohody s regulačnými orgánmi členských štátov a tretích štátov s cieľom podporiť regionálnu spoluprácu v oblasti regulácie."*[29] ÚRSO si taktiež môže vymieňať informácie s regulačnými orgánmi členských štátov EÚ na rôzne účely v oblasti cezhraničnej energetickej spolupráce.[30]
Napríklad zmienená kompetencia uzatvárať dohody s regulačnými orgánmi členských štátov EÚ a tretích štátov s cieľom podporiť regionálnu spoluprácu v oblasti regulácie predstavuje zaujímavý nástroj na podporu cezhraničnej energetickej spolupráce. Na základe daného môže ÚRSO uzatvárať takéto dohody aj so svojim poľským náprotivkom – Urzęd Regulacji Energetyki. Na webovom sídle ÚRSO sme nenašli informáciu o tom, že by došlo k uzavretiu takéhoto typu dohody medzi zmienenými regulačnými orgánmi.

Záver

Záverom môžeme konštatovať, že cezhraničná plynová a elektroenergetická spolupráca medzi Slovenskom a Poľskom je na určitej úrovni rozvinutá v oboch prípadoch. V oblasti plynovej spolupráce je vybudované prepojenie na trase Strachocina – Veľké Kapušany a v oblasti elektroenergetickej spolupráce zase prepojenie na trase Iskrzynia Krosno – Lemešany.
Výzvou a oblasťou budúcej spolupráce môže byť pre obidve krajiny zabezpečenie dostatočných dodávok zemného plynu, a to napríklad aj zmieneným rozširovaním technických kapacít LNG terminálov, poprípade budovaním nových.
Zdá sa, že väčší priestor na prehĺbenie spolupráce sa naskytá v oblasti elektroenergetiky, kde by mohlo dôjsť k vybudovaniu nových (obojsmerných)

[27] HEBDA, W., MIŠÍK, M.: In Search of Energy Security: Nuclear Energy Development in the Visegrad Group Countries. In Energies, roč. 17, č. 21: 5390, 2024, s. 10. [online]. [cit. 4-5-2025]. Dostupné na: https://www.mdpi.com/1996-1073/17/21/5390.
[28] Bližšie k tomu pozri ŠIPOŠ, T., VRABKO, M.: Úrad pre reguláciu sieťových odvetví, postavenie a funkcia. In VRABKO, M. a kol.: Právo v energetike. 1. vydanie. Bratislava: Wolters Kluwer SR, 2023, s. 123.
[29] § 9a ods. 3 Zákona o regulácii v sieťových odvetviach.
[30] Bližšie k tmou pozri § 9a ods. 4 písm. a) až e) Zákona o regulácii v sieťových odvetviach.

elektrických vedení, aj za účelom možnej distribúcie elektrickej energie zo Slovenska do Poľska.
Vhodným nástrojom na posilnenie cezhraničnej energetickej spolupráce medzi obidvoma krajinami sa javí kompetencia ÚRSO uzatvárať dohody s cieľom podporiť regionálnu spoluprácu v oblasti energetickej regulácie, či vymieňanie informácií za účelom posilnenie celkovej regionálnej energetickej spolupráce so svojím poľským náprotivkom.

Zoznam použitej literatúry

1. Aktualizácia integrovaného národného energetického a klimatického plánu na roky 2021 – 2030, 324 s. [online]. [cit. 17-4-2025]. Dostupné na: https://www.mhsr.sk/energetika/integrovany-narodny-energeticky-a-klimaticky-plan-na-roky-2021-2030/navrh-aktualizacie-integrovaneho-narodneho-energetickeho-a-klimatickeho-planu-na-roky-2021-2030?csrt=1627768528400683160 .
2. DĄBOROWSKI, T., DULEBA, A.: Koniec „vzdialeného susedstva"? Slovesno-poľská energetická spolupráca. In GNIAZDOWSKI, M., SAMEREK, P., STRÁŽAY, T. (ed.).: Súčasné slovensko-poľské vzťahy. Bratislava: Výskumné centrum Slovenskej spoločnosti pre zahraničnú politiku. Veľvyslanectvo Poľskej republiky v Bratislave, 2016, s. 66-80. ISBN 978-80-89356-45-4. [online]. [cit. 29-4-2025]. Dostupné na: https://www.osw.waw.pl/sites/default/files/2020-11/Sucasne_slovensko_polske_vztahy_Mateusz(1).pdf
3. HEBDA, W., MIŠÍK, M.: In Search of Energy Security: Nuclear Energy Development in the Visegrad Group Countries. In Energies, roč. 17, č. 21: 5390, 2024, 20 s. ISSN: 1996-1073. [online]. [cit. 4-5-2025]. Dostupné na: https://www.mdpi.com/1996-1073/17/21/5390.
4. JURKOVIČ, P.: Poľský LNG terminál v Swinoujscii má od začiatku roka zvýšenú splyňovaciu kapacitu 8,3 bcm ročne. [online]. [cit. 20-4-2025]. Dostupné na: https://www.slovgas.sk/zpravy-v-skratke/polsky-lng-terminal-v-swinoujscii-ma-od-zaciatku-roka-zvysenu-splynovaciu-kapacitu-83-bcm-rocne/ .
5. KOMOROWSKA, A.: Cross-border exchange of electricity between Poland and the neighboring countries. In Polityka Energetyczna – Energy Policy Journal, roč. 22, č. 4, 2019, s. 37-52. ISSN 1429-6675. [online]. [cit. 2-5-2025] Dostupné na: https://epj.min-pan.krakow.pl/pdf-114758-44930?filename=44930.pdf .
6. Nariadenia o Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) č. 347/2013 zo 17. apríla 2013 o usmerneniach pre transeurópsku energetickú infraštruktúru, ktorým

sa zrušuje rozhodnutie č. 1364/2006/ES a menia a dopĺňajú nariadenia (ES) č. 713/2009, (ES) č. 714/2009 a (ES) č. 715/2009.
7. Odbor komunikácie MH SR, SITA, TASR: Začala sa výstavba plynovodu medzi Slovenskom a Poľskom. [online]. [cit. 18-4-2025]. Dostupné na: https://www.economy.gov.sk/top/zacala-sa-vystavba-plynovodu-medzi-slovenskom-a-polskom .
8. PL-SK Interconnector. [online]. [cit. 18-4-2025]. Dostupné na: https://www.eustream.sk/sk/transparency/rozvoj-siete/projekty-prirastkovej-kapacity/pl-sk-interconnector/ .
9. POTOČÁR, R.: Slovensko vyrába najviac elektriny za 18 rokov, ale export energie klesol, hlási SEPS (+grafy). [online]. [cit. 4-5-2025]. Dostupné na: https://www.energie-portal.sk/Dokument/vyroba-spotreba-elektriny-vyvoz-export-seps-2024-111400.aspx .
10. Správa o výsledkoch monitorovania bezpečnosti dodávok z júla 2024, 20 s. [online]. [cit. 17-4-2025]. Dostupné na: https://www.mhsr.sk/uploads/files/lUQKUNQB.pdf?csrt=8650010138018084099 .
11. SURA, M.: Názor: Aké sú možnosti diverzifikácie zdrojov a trás dodávok zemného plynu pre Slovensko? [online]. [cit. 17-4-2025]. Dostupné na: https://energoklub.sk/sk/clanky/nazor-ake-su-moznosti-diverzifikacie-zdrojov-a-tras-dodavok-zemneho-plynu-pre-slovensko/ .
12. vEnergetike.sk/SITA: Viac ako 94 % obyvateľov má prístup k plynu, plynofikácia nových obcí sa neočakáva. [online]. [cit. 18-4-2025]. Dostupné na: https://sita.sk/venergetike/viac-ako-94-obyvatelov-ma-pristup-k-plynu-plynofikacia-novych-obci-sa-neocakava/ .
13. VRABKO, M. a kol.: Právo v energetike. 1. vydanie. Bratislava: Wolters Kluwer SR, 2023, 212 s. ISBN 978-80-571-0620-3.
14. Zákon č. 250/2012 Z. z. o regulácii v sieťových odvetviach v znení neskorších predpisov.

Kontaktné údaje

Mgr. Tomáš Garžík
tomas.garzik@flaw.uniba.sk
Právnická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave

CEZHRANIČNÉ POSUDZOVANIE VÝSTAVBY V KONTEXTE LEGISLATÍVNYCH ZMIEN

CROSS-BORDER CONSTRUCTION ASSESSMENT IN THE CONTEXT OF LEGISLATIVE CHANGES

Radka Semancová[1]

Abstrakt: Cezhraničné posudzovanie vplyvov výstavby na životné prostredie zohráva kľúčovú úlohu pri zabezpečení udržateľného rozvoja a ochrany životného prostredia v prihraničných oblastiach krajín V4. Príspevok analyzuje administratívne a právne aspekty tejto problematiky v kontexte legislatívnych zmien. Osobitná pozornosť je venovaná plánovanému veternému parku v Skalici, ako aj identifikácii potenciálnych výziev a možností spolupráce medzi dotknutými štátmi. Cieľom príspevku je posúdiť, akým spôsobom právna úprava ovplyvňuje procesy posudzovania vplyvov na životné prostredie a administratívnu spoluprácu v rámci krajín V4.

Kľúčové slová: cezhraničné posudzovanie vplyvov na životné prostredie, veľká EIA, administratívna spolupráca

Abstract: The cross-border environmental impact assessment of construction projects plays a pivotal role in ensuring sustainable development and environmental protection in the border regions of the Visegrád Group (V4) countries. This contribution examines the administrative and legal dimensions of this matter considering the new legislation. Emphasis is placed on an analysis of the wind farm in Skalica, as well as on the identification of potential challenges and avenues for improving intergovernmental cooperation among the concerned states. The objective of the thesis is to evaluate the extent of the legislative changes affect environmental impact assessment procedures and administrative collaboration within the V4 framework.

Key words: *cross-border environmental impact assessment,* Environmental Impact Assessment (EIA), *administrative cooperation*

[1] Trnavská univerzita v Trnave, Právnická fakulta

Úvod

Výstavba, najmä veľkého rozsahu, predstavuje významný zásah do územia, ktorý môže ovplyvniť nielen krajinný ráz, ale najmä kvalitu života, prírodné zdroje a ekologickú stabilitu.

Od 01.04.2025 je účinný nový stavebný zákon č. 25/2025 Z. z. (ďalej len „*Nový stavebný zákon*"),[2] ktorý je potrebné vykladať v súlade so zákonom 200/2022 Z. z. o územnom plánovaní (ďalej len „*Zákon o územnom plánovaní*"). Zákon o územnom plánovaní je ťažiskovým zákonom pri tvorbe územného plánu.[3] Keďže Nový stavebný zákon sa pri posudzovaní stavebného zámeru odvoláva na Zákon o územnom plánovaní, je potrebné chápať nový prístup v stavebníctve od roku 2022. Právne mechanizmy, ktorými sa stavebné zásahy posudzujú, sú v Slovenskej republike upravené naďalej primárne prostredníctvom zákona č. 24/2006 Z. z. o posudzovaní vplyvov na životné prostredie (ďalej len „*Zákon o posudzovaní vplyvov na životné prostredie*"). Tento zákon implementuje základné požiadavky práva Európskej únie, osobitne smernice 2011/92/EÚ a 2014/52/EÚ a upravuje proces posudzovania vplyvov navrhovaných strategických plánov na životné prostredie, známy ako EIA (Environmental Impact Assessment).[4] Účelom príspevku je vysvetliť proces posudzovania vplyvu výstavby na životné prostredie na konkrétnom príklade.

Základné princípy a účel EIA

Cieľom EIA je včasné identifikovanie a hodnotenie predpokladaných vplyvov plánovanej činnosti na jednotlivé zložky životného prostredia, vrátane vplyvov na verejné zdravie, krajinu, biodiverzitu a kultúrne dedičstvo. Proces má preventívny charakter a predstavuje jeden z nástrojov na zabezpečenie udržateľného rozvoja. V duchu zásady *precausationis* je cieľom zabrániť nevratným environmentálnym škodám ešte pred realizáciou samotného zámeru. Okrem právnej povinnosti EIA reaguje aj na záväzky vyplývajúce z medzinárodných dokumentov, napríklad Aarhuského dohovoru.[5]

Kedy je EIA povinná

Zákon o posudzovaní vplyvov na životné prostredie v prílohách č. 8 a 8a rozlišuje činnosti, ktoré podliehajú povinnému posudzovaniu automaticky (tzv. veľká EIA), a tie, ktoré podliehajú zisťovaciemu konaniu (tzv. malá EIA). Medzi činnosti

[2] Zákon č. 25/2025 Z.z. Stavebný zákon a o zmene a doplnení niektorých zákonov (Stavebný zákon)

[3] Zákon č. 200/2022 Z.z. o územnom plánovaní

[4] Zákon č. 24/2005 Z.z. o posudzovaní vplyvov na životné prostredie a o zmene a doplnení niektorých zákonov

[5] ŽIDEK, Dominik: Ochrana životního prostředí v procesech veřejného stavebního práva. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019. 220 s. ISBN 978-80-7598-353-4.

podliehajúce veľkej EIA patrí napríklad výstavba diaľnic, veľkých priemyselných závodov, ťažba nerastov vo veľkom rozsahu, výstavba letísk či energetické zariadenia s vysokým výkonom.[6]

Priebeh veľkej EIA

Proces veľkej EIA prebieha v niekoľkých fázach. Navrhovateľ začína podaním oznámenia o zámere, ktoré sa predkladá Ministerstvu životného prostredia Slovenskej republiky. Tento dokument musí obsahovať základné údaje o plánovanej činnosti, jej lokalizáciu, technické parametre a predbežné hodnotenie očakávaných vplyvov na životné prostredie.

Na základe určeného rozsahu hodnotenia navrhovateľ zabezpečí vypracovanie správy o hodnotení, ktorá musí zahŕňať všetky zložky životného prostredia, zohľadniť existujúce zaťaženie územia a kumulatívne vplyvy.[7]

Jednou z najdôležitejších fáz je verejné prerokovanie. Správa musí byť zverejnená a prerokovaná za účasti verejnosti a dotknutých subjektov – obcí, samosprávnych krajov a odborných orgánov. Tento participatívny prvok má svoje zakotvenie aj v európskej, aj v medzinárodnej legislatíve.

Následne Ministerstvo životného prostredia Slovenskej republiky vypracuje odborné stanovisko, v ktorom vyhodnotí všetky pripomienky a vydá tzv. záverečné stanovisko. To môže byť súhlasné (s podmienkami) alebo nesúhlasné, a má záväzný charakter pre ďalšie povoľovacie konania, napríklad podľa Nového stavebného zákona.[8]

Väzba na stavebné konanie

Záverečné stanovisko vydané v procese EIA predstavuje kľúčový podklad pre nadväzujúce povoľovacie konania podľa osobitných právnych predpisov, najmä Nového stavebného zákona. Toto stanovisko má právne záväzný charakter a stavebný úrad je pri rozhodovaní viazaný jeho obsahom. Ak záverečné stanovisko obsahuje podmienky pre realizáciu zámeru – napríklad požiadavky na zníženie hlukovej záťaže, na technické opatrenia minimalizujúce emisie alebo na dodržanie

---

[6] Posudzovanie vplyvov na životné prostredie v Slovenskej republike: Práva a povinnosti samospráv v procese EIA a SEA. Banská Bystrica: Slovenská agentúra Životného prostredia, 2018. 52 s. ISBN 978-80-89503-92-6.

[7] Priebeh posudzovania vplyvov na životné prostredie [online], 2022. [cit. 2025-04-22], Dostupné na https://www.enviro.sk/33/priebeh-posudzovania-vplyvov-na-zivotne-prostredie-uniqueidmRRWSbk196FPkyDafLfWAE2ir9T560uG2svlPb4KOYOjnHBHjcz_Hsjw2fPEumSc/?query=EIA&serp=1

[8] STRAKA, Peter – LUCIAK, Milan: Význam a postavenie miest a obcí v procese posudzovania vplyvov na životné prostredie. Metodická príručka. Bratislava: Združenie miest a obcí Slovenska, 2014. 63 s. ISBN 978-80-967304-7-6.

ochranných pásiem, tieto podmienky musia byť premietnuté do rozhodnutí vydaných v územnom konaní, stavebnom povolení alebo inom povoľovacom procese.
Záverečné stanovisko nie je samostatným rozhodnutím o povolení činnosti, ale predstavuje tzv. *subsumčný podklad*, teda východisko, ktoré povoľujúci orgán musí vziať do úvahy pri vlastnom rozhodovaní. Podľa judikatúry má toto stanovisko nielen informačný, ale aj normatívny význam, keďže podmieňuje ďalší postup vo veci. Jeho nerešpektovanie by predstavovalo porušenie zákona a mohlo by viesť k zrušeniu vydaného rozhodnutia pre rozpor so zákonom.
Zásadný význam má EIA aj z pohľadu dodržania princípu právnej istoty a ochrany práv dotknutých osôb a verejnosti. Ak by bol zámer, ktorý podlieha povinnému posudzovaniu vplyvov na životné prostredie, realizovaný bez tohto procesu, alebo ak by bol proces vykonaný len formálne bez skutočného vyhodnotenia environmentálnych aspektov, dochádzalo by k nezákonnému zásahu do verejného záujmu. V takom prípade je možné napadnúť následné rozhodnutia správnou žalobou, pričom ich nezákonnosť spočíva práve v absencii záväzného stanoviska EIA. Z dôvodu silnej väzby medzi EIA a stavebným konaním je potrebné, aby celý povoľovací proces prebiehal koordinovane, pričom stavebný úrad je povinný overiť, či bola činnosť riadne posúdená z environmentálneho hľadiska pred tým, než vydá akékoľvek rozhodnutie o povolení zámeru.[9]

Transpozícia európskeho práva a cezhraničný aspekt

Slovenská republika transponovala do svojho právneho poriadku smernicu Európskeho parlamentu a Rady 2011/92/EÚ o posudzovaní vplyvov niektorých verejných a súkromných projektov na životné prostredie, v znení neskoršej smernice 2014/52/EÚ. Transpozícia týchto aj ďalších smerníc bola realizovaná prostredníctvom Zákona o posudzovaní vplyvov na životné prostredie, ktorý zohľadňuje aj osobitné pravidlá pre prípady, kedy plánovaná činnosť môže mať významné vplyvy na územie iného štátu. Tieto situácie sú upravené v štvrtej časti zákona s názvom „*Cezhraničné posudzovanie*".
Cezhraničný aspekt sa uplatňuje vtedy, ak Slovenská republika ako pôvodný štát navrhovanej činnosti určí, že daný zámer môže mať významný negatívny vplyv na životné prostredie na území iného štátu. V takom prípade je Ministerstvo životného prostredia Slovenskej republiky povinné zaslať dotknutému štátu oznámenie, ktoré obsahuje základné údaje o navrhovanej činnosti, charakter predpokladaných vplyvov a žiadosť o vyjadrenie, či sa dotknutý štát chce zúčastniť na posudzovaní. V praxi ide

[9] PÍRY, Martin: Zelená infraštruktúra – Samosprávne metódy podpory a rozvoja. Banská Bystrica: Belianum. Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici, 2023. 156 s. ISBN 978-80-557-2051-7.

najčastejšie o cezhraničné posudzovanie v súvislosti s výstavbou infraštruktúrnych projektov ako sú diaľnice, železnice, energetické siete alebo vodohospodárske stavby, ktoré zasahujú do blízkosti hraníc, napríklad s krajinami V4.
Na druhej strane, ak Slovenská republika vystupuje ako dotknutý štát – teda ak ide o projekt navrhnutý v inom štáte, ktorý môže mať vplyv na jej územie – Ministerstvo životného prostredia SR je oprávnené požadovať účasť na procese posudzovania a zabezpečiť, aby bola slovenská verejnosť zapojená do verejného prerokovania a mala možnosť uplatniť pripomienky. Proces je teda recipročný a jeho základ spočíva v princípe spolupráce medzi štátmi.
Prakticky funguje cezhraničné posudzovanie v niekoľkých fázach. Po oznámení zámeru dotknutému štátu má tento štát stanovený čas na to, aby potvrdil svoju účasť. Ak tak urobí, začína sa proces konzultácií medzi štátmi. Dotknutý štát má právo dostať dokumentáciu, najmä správu o hodnotení, a zúčastniť sa verejného prerokovania. Zákon o posudzovaní vplyvov na životné prostredie v § 35 až 39 presne upravuje tieto postupy, vrátane povinností predkladať preklady dokumentov, viesť verejné konzultácie a zapracovať pripomienky zahraničných subjektov.
Z praktického hľadiska ide o pomerne náročný proces, ktorý si vyžaduje koordináciu medzi viacerými subjektmi – najmä medzi ministerstvami, odbornými orgánmi, samosprávou a verejnosťou v oboch štátoch. V prípade, že sa stanoviská medzi štátmi výrazne líšia, zákon umožňuje aj vedenie osobitného medzivládneho konzultačného procesu. Výsledkom je záverečné stanovisko, ktoré musí reflektovať aj cezhraničný aspekt – teda zahrnúť všetky relevantné pripomienky zahraničných účastníkov procesu.
Význam cezhraničného posudzovania je mimoriadne aktuálny najmä pri realizácii dopravnej a energetickej infraštruktúry, ktorá presahuje národné hranice, ako napríklad pri plánovaní nových železničných koridorov alebo cezhraničných plynovodov. Takéto projekty majú často významný dopad na kvalitu ovzdušia, hlukové zaťaženie, biodiverzitu a vodné zdroje v prihraničných oblastiach, a preto si vyžadujú dôslednú a transparentnú environmentálnu kontrolu na medzinárodnej úrovni.[10]

Veterné parky – Skalica

V okolí Skalice sa v posledných rokoch pripravuje rozsiahly projekt výstavby veterných elektrární, ktorý podlieha procesu EIA veľkého rozsahu. Ide o jednu z veľkých plánovaných investícií do veterných parkov na Slovensku po viac ako desaťročí stagnácie v tejto oblasti. Projekt je zaujímavý nielen svojím rozsahom a

[10] STREĎANSKÝ, Jozef - LACKÓOVÁ, Lenka – HALÁSZOVÁ, Klaudia: Posudzovanie vplyvov na životné prostredie (proces EIA). Nitra: Slovenská poľnohospodárska univerzita v Nitre, 2018. 121 s. ISBN 978-80-552-1879-3.

technologickým riešením, ale aj tým, že sa nachádza blízko hranice s Českou republikou, čím vzniká potenciál cezhraničných environmentálnych vplyvov.

O čo konkrétne ide?

Investor – spoločnosť Slovenský plynárenský priemysel, a. s. – plánuje dva veterné parky v katastrálnom území obce Skalica, a to Skalica – Východ a Skalica – Západ, len niekoľko metrov od českej hranice. Projekt počíta s výstavbou až 17 veterných turbín, pričom tento veterný park bude zásobovať elektrinou cca 171 000 domácností. Takýto rozsah a parametre stavby zaraďujú zámer medzi činnosti, ktoré podliehajú tzv. veľkej EIA podľa prílohy č. 8 zákona o posudzovaní vplyvov na životné prostredie.[11]

Ministerstvo životného prostredia Slovenskej republiky preto zaslalo oznámenie o zámere českému Ministerstvu životního prostředí, ktoré sa k zámeru vyjadrilo, že sa chce zúčastniť ako dotknutá strana procesu posudzovania.

Na základe tohto vyjadrenia bude česká verejnosť oficiálne zapojená do procesu EIA. Oznámenie o zámere bude zverejnené aj na portáli českého ministerstva životného prostredia a české obce v pohraničných okresoch dostanú možnosť zorganizovať verejné prerokovania. V rámci verejnej konzultácie budú na českú stranu doručené kompletné podklady, vrátane predbežnej správy o hodnotení a vizualizácií projektu. Časť dokumentácie bude preložená do češtiny, čím bola naplnená povinnosť zabezpečiť jazykovú dostupnosť podľa § 37 ods. 3 zákona o posudzovaní vplyvov na životné prostredie.[12]

Čo sa posudzuje?

V rámci EIA sa okrem technických parametrov posudzuje najmä:

- hodnotenie vplyvov na verejné zdravie,
- akustická (hluková štúdia) – šírenie hluku od veterných parkov v záujmovom území veterného parku počas leta a v zime pri snehu,

[11] Porovnaj: Skalica zamietla aj druhý veterný park vo svojom okolí [online], 2023. [cit. 2025-04-22], Dostupné na: https://zahori.sk/77042/skalica-zamietla-aj-druhy-veterny-park-vo-svojom-okoli/ kedy obec Skalica zamietla oba veterné parky. Avšak investor o cca 1 rok neskôr opätovne pristúpil k verejnému prerokovaniu, aby obyvateľom vysvetlil svoj zámer; SPP predstavil Skaličanom plány na výstavbu veterných parkov v regióne [online], 2024. [cit. 2025-04-22], Dostupné na: https://www.energie-portal.sk/Dokument/spp-predstavil-skalicanom-plany-na-vystavbu-veternych-parkov-v-regione-111177.aspx

[12] Veterný park Skalica - východ – vyjádření o účasti v procesu posuzování z hlediska vlivů na životní prostředí přesahujících hranice států [online], 2024. [cit. 2025-04-22], Dostupné na: https://portal.cenia.cz/eiasea/download/RUlBX01aUDA2OE1fdnlqYWRyZW5pRE9DXzU0NDI5MzAzODAwMzY1MTk1NDYucGRm/MZP068M_vyjadreni.pdf

- vibračná štúdia – modelovanie a simulácia potenciálnych vibrácií vyvolaných prevádzkou veternej elektrárne a ich možného vplyvu na okolité prostredie a na zdravie obyvateľov,
- seizmicita územia,
- prúdenie vetra,
- vplyv navrhovanej činnosti na kultúrne a historické pamiatky, ako aj pamiatky na území Českej republiky – čiže rozsah vplyvu navrhovanej činnosti z hľadiska viditeľnosti veterného parku hlavne na Pamiatku Veľkej Moravy – Slovanské hradistě Valy u Mikulčic, kostol sv. Margity v Kopčanoch a ďalšie významné pamiatky, pričom toto hodnotenie je potrebné doplniť aj o grafické znázornenie,
- optické emisie (efekt blikajúceho tieňa a stroboskopický efekt),
- ornitologický prieskum v dotknutom území trvajúci najmenej 1 rok s dôrazom na migračné trasy, pri ktorom je nevyhnutné zachytiť jarný aj jesenný ťah vtáctva,
- využívanie navrhovanej činnosti z hľadiska vplyvu na potravný biotop, bariérový efekt, a migračné trasy vtáčích chránených oblastí Bzenecká Doubrava – Strážnické Pomoraví, európsky významnej lokality Hodonínska Doubrava, vrátane nadregionálneho biokoridoru rieky Morava a vodného toku Radějovka.[13]

Tento prípad ilustruje, ako funguje cezhraničné posudzovanie v slovenskej praxi. Zároveň poukazuje na význam včasnej a transparentnej komunikácie medzi štátmi a zapojenia verejnosti nielen formálne, ale aj obsahovo.

Záver a odporúčania de lege ferenda

Kazuistika podobných projektov ukazuje, že aj pri formálne korektne vedenom procese EIA existujú v aplikačnej praxi nedostatky, ktoré oslabujú účel samotného posudzovania. Na základe tejto skúsenosti možno formulovať viacero návrhov de lege ferenda, ktoré by mohli prispieť k zlepšeniu právneho a metodického rámca EIA v Slovenskej republike.

V prvom rade sa javí ako opodstatnené zavedenie štandardizovaných požiadaviek na kvalitu správy o hodnotení, najmä pokiaľ ide o analýzu alternatív a hodnotenie kumulatívnych účinkov. Zavedenie kontrolnej metodiky alebo akreditovaného prehodnocovania kvality správy pred jej zverejnením by mohlo eliminovať formálne spracovanie dokumentácie a zlepšiť odbornú úroveň vstupných podkladov.

Dôležitým opatrením by bolo aj posilnenie procesných práv verejnosti, a to najmä v cezhraničných prípadoch. Povinnosť sprístupniť dokumenty v jazyku dotknutého štátu by mohla byť doplnená o záväzné lehoty a požiadavky na ich formálnu štruktúru a zrozumiteľnosť. V rámci digitalizácie procesov sa odporúča vytvoriť centrálny

[13] Rozsah hodnotenia Ministerstva životného prostredia Slovenskej republiky, Sekcia posudzovania vplyvov na životné prostredie, Odbor posudzovania vplyvov na životné prostredie č.6068/2024-11.1.1/ms zo dňa 16.04.2024

cezhraničný EIA portál, ktorý by umožňoval transparentnú komunikáciu medzi dotknutými štátmi, samosprávami a verejnosťou.
Zásadným systémovým opatrením by bolo ukotvenie povinnosti povoliť realizáciu zámeru len vtedy, ak budú podmienky zo záverečného stanoviska EIA premietnuté do rozhodnutia jasne, merateľne a kontrolovateľne. Táto povinnosť by mala byť previazaná aj so sankčným mechanizmom v prípade porušenia, čím by sa posilnil právny význam EIA v povoľovacích konaniach.
Napokon, v záujme ochrany cezhraničných verejných záujmov je žiaduce zaviesť inštitút spoločného expertného stanoviska medzi dvoma štátmi, ktoré by bolo súčasťou záverečného hodnotenia. Tento model by reflektoval rastúci význam cezhraničných ekologických súvislostí a súčasne by posilnil dôveru medzi verejnosťou a rozhodujúcimi orgánmi v oboch krajinách.

Záver

Zlepšenie kvality, transparentnosti a právnej účinnosti procesu posudzovania vplyvov na životné prostredie (EIA) predstavuje zásadný predpoklad nielen pre zabezpečenie efektívnej ochrany životného prostredia, ale aj pre posilnenie legitimity a dôveryhodnosti rozhodovacích procesov v oblasti územného plánovania a rozvoja. Tento aspekt nadobúda osobitný význam v prihraničných regiónoch, kde environmentálne dopady jednotlivých projektov často prekračujú hranice štátneho územia a zasahujú do právomocí a záujmov susedných krajín. V takýchto prípadoch sa posudzovanie vplyvov na životné prostredie stáva nielen nástrojom ochrany verejného záujmu, ale aj prostriedkom medzinárodnej spolupráce a koordinácie verejnej politiky, čím sa zároveň testuje schopnosť štátov rešpektovať zásady reciprocity, transparentnosti a participácie v cezhraničnom kontexte.

Zoznam použitej literatúry

Knižné publikácie:

1. PÍRY, Martin: Zelená infraštruktúra – Samosprávne metódy podpory a rozvoja. Banská Bystrica: Belianum. Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici, 2023. 156 s. ISBN 978-80-557-2051-7.
2. STRAKA, Peter – LUCIAK, Milan: Význam a postavenie miest a obcí v procese posudzovania vplyvov na životné prostredie. Metodická príručka. Bratislava: Združenie miest a obcí Slovenska, 2014. 63 s. ISBN 978-80-967304-7-6.
3. STREĎANSKÝ, Jozef - LACKÓOVÁ, Lenka – HALÁSZOVÁ, Klaudia: Posudzovanie vplyvov na životné prostredie (proces EIA). Nitra: Slovenská poľnohospodárska univerzita v Nitre, 2018. 121 s. ISBN 978-80-552-1879-3.

4. ŽIDEK, Dominik: Ochrana životního prostředí v procesech veřejného stavebního práva. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019. 220 s. ISBN 978-80-7598-353-4.

Zákony

1. Zákon č. 25/2025 Z.z. Stavebný zákon a o zmene a doplnení niektorých zákonov (Stavebný zákon)
2. Zákon č. 200/2022 Z.z. o územnom plánovaní
3. Zákon č. 24/2005 Z.z. o posudzovaní vplyvov na životné prostredie a o zmene a doplnení niektorých zákonov

Metodické príručky

1. Posudzovanie vplyvov na životné prostredie v Slovenskej republiky: Práva a povinnosti samospráv v procese EIA a SEA. Banská Bystrica: Slovenská agentúra Životného prostredia, 2018. 52 s. ISBN 978-80-89503-92-6.
2. Rozsah hodnotenia Ministerstva životného prostredia Slovenskej republiky, Sekcia posudzovania vplyvov na životné prostredie, Odbor posudzovania vplyvov na životné prostredie č.6068/2024-11.1.1/ms zo dňa 16.04.2024

Online zdroje

1. Priebeh posudzovania vplyvov na životné prostredie [online], 2022. [cit. 2025-04-22], Dostupné na https://www.enviro.sk/33/priebeh-posudzovania-vplyvov-na-zivotne-prostredie-uniqueidmRRWSbk196FPkyDafLfWAE2ir9T560uG2svlPb4KOYOjnHBHjcz_Hsjw2fPEumSc/?query=EIA&serp=1
2. Skalica zamietla aj druhý veterný park vo svojom okolí [online], 2023. [cit. 2025-04-22], Dostupné na: https://zahori.sk/77042/skalica-zamietla-aj-druhy-veterny-park-vo-svojom-okoli/
3. SPP predstavil Skaličanom plány na výstavbu veterných parkov v regióne [online], 2024. [cit. 2025-04-22], Dostupné na: https://www.energie-portal.sk/Dokument/spp-predstavil-skalicanom-plany-na-vystavbu-veternych-parkov-v-regione-111177.aspx
4. Veterný park Skalica - východ" – vyjádření o účasti v procesu posuzování z hlediska vlivů na životní prostředí přesahujících hranice států [online], 2024. [cit. 2025-04-22], Dostupné na: https://portal.cenia.cz/eiasea/download/RUlBX01aUDA2OE1fdnlqYWRyZW5pRE9DXzU0NDI5MzAzODAwMzY1MTk1NDYucGRm/MZP068M_vyjadreni.pdf

Kontaktné údaje

JUDr. Radka Semancová
radka.semancova@consuleri.com
Trnavská univerzita v Trnave
Právnická fakulta

INOVÁCIE V OBLASTI OCHRANY ŽIVOTNÉHO PROSTREDIA: SPOLUPRÁCA MEDZI SLOVENSKOU A ČESKOU INŠPEKCIOU PRI ZAVÁDZANÍ MODERNÝCH TECHNOLÓGIÍ DO PRAXE

INNOVATIONS IN THE FIELD OF ENVIRONMENTAL PROTECTION: COOPERATION BETWEEN SLOVAK AND CZECH INSPECTORATES IN PUTTING MODERN TECHNOLOGIES INTO PRACTICE

Dominika Noskovičová[1]

Abstrakt: Tento príspevok sa zaoberá právnou úpravou používania moderných technológií, špeciálne dronov, na kontrolu a odhaľovanie environmentálnych deliktov v oboch krajinách, ako aj vznikajúcim prekážkami pri implementácii týchto nových postupov a metód. Príspevok sa tiež venuje potrebe harmonizácie legislatívy v tejto oblasti nie len v týchto krajinách. Cieľom príspevku je poukázať na konkrétne aplikačné problémy spojené s používaním technologických inovácii v praxi a navrhnúť možné riešenie na základe skúseností a dobrej praxe.

Kľúčové slová: technológie, ochrana životného prostredia, spolupráca, drony

Abstract: This paper discusses the legal regulation of the use of modern technologies, especially drones to control and detect environmental offences in commercial countries, as well as the emerging obstacles to the implementation of these new procedures and methods. The paper also discusses the need to harmonise legislation in this area not only in these countries. The aim of the paper is to highlight specific application problems associated with the use of technological innovations in practice and to suggest possible solutions based on experience and good practice.

Key words: technologies, protection of an environment, cooperation, drones

Úvod

Ochrana životného prostredia patrí medzi kľúčové priority krajín Vyšehradskej štvorky, ako aj celého sveta. Aj napriek tejto skutočnosti však snaha o zachovanie

[1] Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta

zdravého životného prostredia v súčasnosti čelí viacerým výzvam. Práve v tejto súvislosti je na každom štáte, aby zabezpečil dostatočnú ochranu životného prostredia vo svojej krajine tými najlepšími dostupnými prostriedkami. Uvedené by však nebolo možné dosiahnuť bez vzájomnej kooperácie štátov pri riešení rôznych problémov, ktoré jednotlivým orgánov vznikajú pri ich činnosti. Vzhľadom na našu spoločnú históriu, kultúru, ale aj často veľmi podobnú legislatívu je prirodzené, že najväčší priestor na spoluprácu sa našim štátnym orgánom otvára práve v Českej republike.

Pri ochrane životného prostredia však nie je dôležitá len prevencia, ale aj zabezpečenie efektívnych nástrojov na kontrolu dodržiavania predpisov práva životného prostredia. V tomto smere možno považovať za kľúčovú činnosť inšpekčných orgánov, teda Slovenskej inšpekcie životného prostredia a Českej inspekce životního prostředí, ktoré v oboch krajinách zabezpečujú výkon dohľadu nad dodržiavaním environmentálneho práva. Ich úlohou je predovšetkým vykonávanie štátneho dozoru podľa jednotlivých zložkových predpisov.

Je prirodzené, že tak, ako sa vplyvom technologického rozvoja menia napríklad výrobné postupy vo veľkých priemyselných podnikoch, ktorých činnosť môže často predstavovať riziko pre zdravé životné prostredie, musia sa zmeniť aj postupy správnych orgánov, ktorých úlohou je nie len zabezpečiť dôsledné odhaľovanie a potrestanie páchateľov environmentálnych deliktov, ale aj svojou činnosťou predísť poškodeniu životného prostredia. Tempo rozvoja technológií je však niekoľko násobne rýchlejšie ako tempo zmeny právnych noriem. Preto nie je dôležité a zamerať len na technologické vybavenie a technologické postupy či normy, ale aj na analýzu príslušnej legislatívy tak, aby štátne orgány konali v súlade s právnymi predpismi. Práve uvedené sa môže častokrát javiť ako problematické, keďže ani náš právny poriadok, ani právny poriadok našich susedov zatiaľ nereflektuje na vznik rôznych nových technológií, ktoré sú použiteľné aj správnymi orgánmi pri výkone štátneho dozoru, a ktoré by boli schopné jednoznačne zefektívniť činnosť týchto orgánov, a tým aj zvýšiť mieru objasniteľnosti environmentálnych deliktov.

Jednou z takýchto technológií môžu byť napríklad drony, ktoré sú spôsobilé efektívne pomôcť pri činnosti oboch inšpekcií napríklad pri odhaľovaní nelegálnych skládok, či nelegálnej držbe chránených živočíchov. Tak ako by bolo používanie týchto zariadení veľmi efektívne, tak je ich použitie po právnej stránke „zahalené rúškom tajomstva".

Cieľom tohto príspevku je preto analyzovať právnu úpravu súvisiacu s používaním dronov správnymi orgánmi pri výkone štátneho dozoru v oblasti ochrany životného prostredia, poukázať na jednotlivé aplikačné problémy, ktoré v súvislosti s využívaním dronov v oboch krajinách vznikajú a v neposlednom rade priniesť návrhy de lege ferenda, ktoré majú potenciál tieto aplikačné problémy odstrániť.

Právny základ použitia dronov

Oprávnenia orgánov vykonávajúcich štátny dozor[2] v oblasti ochrany životného prostredia vyplývajú jednak zo zákona o kontrole v štátnej správe[3], avšak predovšetkým z jednotlivých zložkových predpisov. Okrem iného medzi tieto oprávnenia patrí vyhotovovanie fotodokumentácie či videodokumentácie pomocou technologických prostriedkov. Príkladom môže byť oprávnenie orgánov ochrany prírody, ktoré nachádzame v § 71 ods. 2 písm. k) zákona o ochrane prírody a krajiny[4], kde by mohli byť drony využité napríklad na kontrolu držania živočíchov spadajúcich pod ochranu dohovoru CITES[5], či v § 112 ods. 4 písm. d) zákona o odpadoch[6]. Zákon o odpadoch však už pri vyhotovovaní fotodokumentácie nehovorí o využití technických prostriedkov. Rovnaké oprávnenia nachádzame napríklad aj v novom zákone o ochrane ovzdušia, kde sa však tiež nevenuje väčšia pozornosť využívaniu rôznych moderných technológií.[7] Aj z tohto dôvodu teda môžeme polemizovať o tom, či môžu byť tieto oprávnenia kontrolných orgánov vykonávané prostredníctvom dronu. Uvedené do veľkej miery záleží od použitej metódy výkladu. Vzhľadom na skutočnosť, že tieto normy sú spravidla v príslušných právnych predpisoch už od času prijatia daného právneho predpisu, ak vykladáme túto právnu normu pomocou historického výkladu, môžeme skonštatovať, že pri predpisoch prijatých niekde na prelome tisícročí zákonodarca pravdepodobne nepomýšľal na využitie takýchto moderných technológií. Ak by sme však o uvedenej právnej norme uvažovali s prihliadnutím na recentný objektívny výkladový cieľ, môžeme práve tieto moderné technológie považovať za jednu z nových metód vyhotovovania fotodokumentácie.[8] V právnom poriadku Českej republiky nenachádzame toto oprávnenie orgánov vykonávajúcich kontrolu v jednotlivých zložkových predpisoch, ale priamo v Kontrolním řádu[9], ktorý môžeme považovať za obdobu nášho zákona o kontrole v štátnej správe. Konkrétne sa Česká inspekce životního prostředí môže oprieť o ustanovenie § 8 písm. d) Kontrolního řádu, ktoré hovorí o oprávnení vyhotovovať obrazové a zvukové záznamy. Uvedená norma, rovnako ako na

---

[2] Bližšie pozri: VRABKO, M. a kolektív: Správne právo hmotné všeobecná časť. Bratislava: C. H. Beck, 2018. s 193

[3] Zákon Národnej rady Slovenskej republiky č. 10/1996 Zb. o kontrole v štátnej správe.

[4] Zákon č. 543/2002 Z. z. o ochrane prírody a krajiny v znení neskorších predpisov.

[5] Dohovor o medzinárodnom obchode s ohrozenými druhmi voľne žijúcich živočíchov a rastlín.

[6] Zákon č. 79/2015 Z. z. o odpadoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

[7] Zákon č. 146/2023 Z. z. o ochrane ovzdušia a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

[8] K jednotlivým metódam výkladu právnych noriem pozri bližšie: MRVA M., TURČAN, M.: Interpretácia a argumentácia v práve. Bratislava: Wolters Kluwer. 2016. s. 20.

[9] Zákon č. 255/2012 Sb. o kontrole (Kontrolní řád).

Slovensku nehovorí nič o tom, akým spôsobom sa majú tieto záznamy vyhotovovať, a preto je možné tu viesť rovnakú polemiku.
Vo všeobecnosti môžeme prevádzku dronov subsumovať pod ustanovenia leteckého zákona[10], ako aj rôznych predpisov práva Európskej únie. Vykonávacie nariadenie komisie 2019/947 stanovuje 3 hlavné kategórie prevádzky dronov, ktorými sú otvorená, osobitná a osvedčená prevádzka. [11] Podľa týchto kategórií sa následne delia aj skúšky, ktoré musí pilot dronu absolvovať. Pre otvorenú prevádzku stačia pilotom dronov len skúšky, ktoré sú vykonávané online. Pre ostatné dve kategórie prevádzky, ktoré sa označujú ako prevádzky s vyššou mierou rizika, je už potrebné vykonanie ďalšej teoretickej, ako aj praktickej skúšky zabezpečovanej Dopravným úradom. V prípade osobitnej prevádzky je potrebné aj prevádzkové povolenie vydávané podľa čl. 12 vyššie uvedeného nariadenia, kde príslušný orgán posúdi riziká a navrhované opatrenia na zmiernenie týchto rizík. Okrem iného letecký zákon stanovuje aj povinnosť registrácie v registri bezpilotných zariadení každému, kto používa dron s kamerou.[12]

Letecké snímkovanie a ochrana utajovaných skutočností

Činnosť oboch inšpekcií a potenciál využitia dronov však nekončí pri vyhotovovaní fotodokumentácie, nakoľko častokrát ide o komplexnú a komplikovanú činnosť, kde nestačí len jednoduché fotografovanie pomocou dronu. Takto komplexné snímky majú viac charakter kartografických záznamov ako len fotografií. Uvedené nás privádza k tomu, že túto činnosť môžeme označiť za letecké snímkovanie. Aj keď definíciu leteckého snímkovania v právnom poriadku nenachádzame, zákon o geodézii a kartografii definuje materiály leteckého snímkovania a diaľkového prieskumu Zeme ako *„analógové alebo digitálne záznamy územia a ich odvodeniny na získavanie informácie o polohe, druhu a stave objektov a javov, ktoré sú priamo alebo nepriamo vztiahnuté k povrchu Zeme v určitom čase*"[13] Uvedené snímky, vyhotovované Slovenskou inšpekciou životného prostredia spadajú pod definíciu materiálov leteckého snímkovania. Výkon tejto činnosti je naviazaný na získanie povolenia, ktoré vydáva Ministerstvo obrany Slovenskej republiky.[14] Z uvedeného

[10] Zákon č. 143/1998 Z. z. o civilnom letectve (letecký zákon) a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.
[11] Čl. 4 až čl. 6 Vykonávacieho nariedenia komisie (EÚ) 2019/947 z 24. mája 2019 o pravidlách a postupoch prevádzky bezpilotných lietadiel.
[12] § 45a ods. 5 zákona č. 143/1998 Z. z. o civilnom letectve (letecký zákon) a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.
[13] § 2 ods. 16 zákona Národnej rady Slovenskej republiky č. 215/1995 Z. z. o geodézii a kartografii v znení neskorších predpisov.
[14] § 4 ods. 5 písm. e) zákona Národnej rady Slovenskej republiky č. 215/1995 Z. z. o geodézii a kartografii v znení neskorších predpisov.

vyplýva, že inšpekcii by stačilo na výkon takejto činnosti toto povolenie. Podrobnosti o vykonávaní leteckého snímkovania však nachádzame vo vyhláške Ministerstva obrany SR č. 194/2007 Z. z. o podrobnejšej úprave vykonávania geodetických a kartografických činností pre potreby obrany štátu. Táto vyhláška v § 1 ods. 2 stanovuje, že letecké snímkovanie môžu vykonávať osoby, ktoré spĺňajú podmienky podľa osobitného predpisu. Týmto osobitným predpisom je zákon č. 215/2004 Z. z. o ochrane utajovaných skutočností. Konkrétne nás vyhláška odkazuje na § 64 tohto zákona, ktorý ustanovuje, že letecké snímkovanie územia Slovenskej republiky vykonáva Ministerstvo obrany, alebo s jeho súhlasom podnikateľ, ktorý má platné potvrdenie o priemyselnej bezpečnosti. Práve znenie tohto ustanovenia spôsobuje problémy nie len pre inšpekciu životného prostredia, ale aj iné orgány verejnej správy, z toho dôvodu, že zo znenia tohto ustanovenia nevyplýva, že by ministerstvo obrany mohlo splnomocniť na výkon leteckého snímkovania aj iné štátne orgány. Problémom je taktiež aj ochrana utajovaných skutočností ako taká, kedy by zamestnanci inšpekcie, ktorí pracujú s takto získanými záznamami museli mať bezpečnostnú previerku.[15] Rovnako je problémom aj technické zabezpečenie ochrany takto získaných údajov, ktoré by spadali pod ochranu utajovaných skutočností, pričom na ochranu takýchto údajov momentálne Slovenská inšpekcia životného prostredia nemá vybavenie.[16]

Čo sa týka právnej úpravy v Českej republike, inšpektori Českej inšpekcie životného prostredia majú pri použití dronov jednoduchšiu situáciu v tom, že nemusia brať ohľad na ochranu utajovaných skutočností. Tento problém nerieši ani žiadna iná krajina v Európskej únii. Aj napriek tomu je však použitie dronov problematické, nakoľko sa jedná o inováciu, ktorá ešte nie je pevne inkorporovaná do právnych poriadkov jednotlivých štátov a rovnako neexistuje v otázke použiteľnosti týchto zariadení ani rozhodovacia prax súdov. Rovnako ako na Slovensku, teda ani v Českej republike nie je jasné, či Česká inšpekcia životného prostredia môže používať drony pri výkone štátneho dozoru, a či sú podklady takto získané použiteľné ako dôkazy v správnom konaní. Kľúčovou je totiž skutočnosť, či je možné meranie vykonané priamo zamestnancami inšpekcie prostredníctvom dronu považovať za autorizované meranie.[17]

Riešením uvedených aplikačných problémov by teda mohlo byť prijatie novej právnej úpravy, ktorá by jednoznačne definovala použiteľnosť dronov správnymi orgánmi, pričom by bolo vhodné tieto činnosti odlíšiť od leteckého snímkovania a činnosti Ministerstva obrany, ktorá je vykonávaná za účelom obrany štátnu. Rovnako je však

[15] § 17 a nasledujúce zákona č. 215/2004 Z. z. o ochrane utajovaných skutočností a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

[16] Informácie získané riadeným rozhovorom so zamestnancami Slovenskej inšpekcie životného prostredia.

[17] Informácie získané riadeným rozhovorom so zamestnancami České inspekce životního prostředí.

dôležité aj dôsledne zabezpečiť ochranu osobných údajov pri vyhotovovaní fotodokumentácie pomocou dronu v intraviláne.

Záver

Aj napriek skutočnosti, že legislatíva sa neustále mení, nie vždy dokáže držať krok s vývojom nových technológií. Je prirodzené, že tieto inovatívne zariadenia získavajú čoraz pevnejšie miesto a väčšie možnosti využitia nie len v každodennom živote, ale aj v praxi správnych orgánov. To však môže byť častokrát problematické, nakoľko správne orgány musia konať len v medziach zákona. Zákon však v tomto smere často mlčí, prípadne nie je zrejmé, ako aplikovať existujúce ustanovenia na nové technológie.

Rovnako je tomu aj v prípade použitia dronov pri výkone štátneho dozoru. Aj napriek tomu, že legislatíva pre bezpilotné letecké systémy sa najmä na európskej úrovni v posledných rokoch značne rozvinula, zameriava sa najmä na použitie týchto systémov súkromnými osobami na súkromné účely.

Pre Slovenskú inšpekciu životného prostredia bola v mnohom inšpiráciou práve Česká inšpekcia životného prostredia, ktorá už je technologicky niekoľkonásobne ďalej, napríklad má na obežnej dráhe prvú vesmírnu družicu. Po právnej stránke je však situácia oboch orgánov rovnako nejasná. V prípade inšpekcie na Slovensku je situácia ešteo to komplikovanejšia, že činnosť, ktorú inšpekcia vykonáva je klasifikovaná ako letecké snímkovanie, ktoré je spojené s obranou štátu a s ochranou utajovaných skutočností. Túto činnosť vykonáva podľa zákona o ochrane utajovaných skutočností Ministerstvo obrany, ktoré môže na tieto účely splnomocniť inú osobu – podnikateľa. Práve takto zadefinovaná možnosť splnomocnenia inej osoby je problematická, nakoľko iný štátny orgán nemôžeme pod tento pojem subsumovať.

Ďalším problémom vznikajúcim v súvislosti s využitím dronov je aj autorizácia takto získaných podkladov, a teda skutočnosť, či možno merania a hodnoty takto získané považovať za certifikované meranie.

Nakoľko v súčasnosti neexistuje k uvedenému ani ustálená rozhodovacia prax súdov ani právna norma, ktorá by jasne definovala podmienky použitia rôznych technologických inovácií počas štátneho dozoru, či v rámci dokazovania v správnom konaní, bolo by jednoznačne vhodné prijať novú právnu reflektujúcu technologický pokrok a nové možnosti správnych orgánov tak, aby boli tieto otvorené otázky jednoznačne zodpovedané.

Zoznam použitej literatúry

1. MRVA M., TURČAN, M.: Interpretácia a argumentácia v práve. Bratislava: Wolters Kluwer. 2016. ISBN: 978-80-8168-390-9. 195 s.

2. VRABKO, M. a kolektív: Správne právo hmotné všeobecná časť. Bratislava: C. H. Beck, 2018. ISBN: 978-80-89603-68-8. 361 s.
3. Dohovor o medzinárodnom obchode s ohrozenými druhmi voľne žijúcich živočíchov a rastlín.
4. Zákon Národnej rady Slovenskej republiky č. 10/1996 Zb. o kontrole v štátnej správe.
5. Zákon č. 543/2002 Z. z. o ochrane prírody a krajiny v znení neskorších predpisov.
6. Zákon č. 79/2015 Z. z. o odpadoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.
7. Zákon č. 255/2012 Sb. o kontrole (Kontrolní řád)
8. Zákon č. 143/1998 Z. z. o civilnom letectve (letecký zákon) a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.
9. Vykonávacie nariedenie komisie (EÚ) 2019/947 z 24. mája 2019 o pravidlách a postupoch prevádzky bezpilotných lietadiel.
10. Zákon Národnej rady Slovenskej republiky č. 215/1995 Z. z. o geodézii a kartografii v znení neskorších predpisov.
11. Zákon č. 215/2004 Z. z. o ochrane utajovaných skutočností a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.
12. vyhláške Ministerstva obrany SR č. 194/2007 Z. z. o podrobnejšej úprave vykonávania geodetických a kartografických činností pre potreby obrany štátu.
13. Riadený rozhovor so zamestnancami Slovenskej inšpekcie životného prostredia.
14. Riadený rozhovor so zamestnancami České inspekce životního prostředí.

Kontaktné údaje

Mgr. Dominika Noskovičová
noskovicova13@uniba.sk
Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta

NÁHRADA ŠKODY SPÔSOBENEJ ŽIVOČÍCHMI A POSILNENIE ODBORNOSTI ZAMESTNANCOV V KONTEXTE VYBRANÝCH PRÁVNYCH RÁMCOV KRAJÍN VYŠEHRADSKEJ ŠTVORKY

COMPENSATION FOR DAMAGES CAUSED BY ANIMALS AND STRENGTHENING THE EXPERTISE OF EMPLOYEES IN THE CONTEXT OF SELECTED LEGAL FRAMEWORKS OF THE VISEHRAD FOUR COUNTRIES

Viktória Sokolová

Abstrakt: Príspevok náhrada škody spôsobenej živočíchmi a posilnenie odbornosti v kontexte vybraných právnych rámcov krajín vyšehradskej štvorky sa zameriava na analýzu právnych úprav v súvislosti s náhradou škody spôsobenej určenými živočíchmi. Cieľom príspevku je priblíženie možných spoluprác v rámci posilnenia odbornosti zamestnancov v Slovenskej a Českej republike. Príspevok prináša nie len komparáciu právnych úprav ale zameriava sa aj na praktické nástroje cezhraničnej spolupráce, ktoré môžu viesť k efektívnejšiemu využívaniu právnych prostriedkov a zlepšeniu vzdelávacích programov pre štátnych zamestnancov v oblasti ochrany životného prostredia.

Kľúčové slová: náhrada škody, spolupráca, vzdelávanie zamestnancov

Abstract: Compensation for damage caused by animals and strengthening expertise in the context of selected legal frameworks of the Visegrad Four countries focuses on the analysis of legal regulations in relation to compensation for damage caused by specific animals. The aim of the contribution is to bring closer possible cooperation in the framework of strengthening the expertise of employees in the Slovak and Czech Republics. The contribution not only brings a comparison of legal regulations but also focuses on practical tools for cross-border cooperation that can lead to more effective use of legal means and improvement of educational programs for civil servants in the field of environmental protection.

Key words: compensation for damages, cooperation, education of employees

Úvod

Náhrada škody spôsobenej určenými živočíchmi je v súčasnosti veľmi aktuálnou témou nie len na Slovensku ale dlhodobo aj v podmienkach práva Európskej únie.[1] So znižujúcou tendenciou plachosti najmä medveďov hnedých či vlkov sa zvyšuje počet nahlásených škôd spôsobených týmito určenými živočíchmi. Aplikácia právnej úpravy, ktorú nájdeme v zákone č. 543/2002 Z. z. o ochrane prírody a krajiny, v tomto smere však prináša aj nemalé problémy, s ktorými sa musia vysporiadať viaceré strany. Na jednej strane sú to majitelia zvierat a vlastníci predmetov, na ktorých bola škoda spôsobená. Na druhej strane je to štát, a to prostredníctvom zamestnancov orgánu ochrany prírody, ktorým sú v tomto prípade zamestnanci miestne príslušných okresných úradov. Príspevok v krátkosti približuje aktuálnu právnu úpravu náhrady škôd spôsobených živočíchmi od ktorej sa odvíjajú aplikačné problémy, ktoré súvisia najmä s miestnymi obhliadkami spôsobených škôd. Na uvedené nadväzuje hlavná časť príspevku, v ktorej priblížime vzdelávanie zamestnancov na Slovensku a v Českej republike. Práve vzdelávanie zamestnancov sa z praktického hľadiska javí ako problémové a z pohľadu autorky je potrebné právnu úpravu vyhlášky č. 432/2004 Z. z., ktorou sa ustanovujú podrobnosti o osobitných kvalifikačných predpokladoch na výkon niektorých činností na úseku starostlivosti o životné prostredie modernizovať a prispôsobiť neustále meniacej sa právnej úprave, aktuálnym potrebám praxe, inováciám a technologickému pokroku v 21. storočí.

Právna úprava náhrady škody spôsobenej určenými živočíchmi

Vznik škody sa spája s environmentálnymi škodami, ekologickými haváriami, odpadom alebo zložkami prírody či krajiny.[2] Z hľadiska zaradenia inštitútu náhrady škody spôsobenej určenými živočíchmi ide o spojenie medzi verejným a súkromným právom. To, čo však majú obe odvetvia práva spoločné je, že ten, komu právny poriadok podľa tej ktorej konštrukcie náhrady škody ukladá zodpovednosť, t.j. povinnosť nahradiť škodu v tej ktorej konštrukcii definovanú, je povinný ju nahradiť tomu, kto je podľa tej ktorej konštrukcie oprávnený k tomu, aby mu uznaná škoda bola nahradená, a to v tej miere a takým spôsobom, ako to zodpovedá tej ktorej zodpovednostnej konštrukcii.[3]

Právnu úpravu náhrady škody spôsobenej určenými živočíchmi nájdeme v zákone č. 543/2002 Z. z. o ochrane prírody a krajiny. V ustanovení § 97 a nasledujúce nájdeme

[1] K tomu pozri: KOŠIČIAROVA, S., Právo a životné prostredie. 1. vyd. Bratislava: Vydala Akadémia Policajného zboru v Bratislave, 2004. s. 19 a nasl.

[2] CEPEK, B., a kol., Environmentálne právo. Všeobecná a osobitná časť. Plzeň: Aleš Čenek, 2015. s. 315.

[3] HOLUB, M., a kol., Odpovědnost za škodu v právu občanském, pracovním, obchodním a správním. Praktická příručka. 2. vyd. Praha: Linde Praha, a.s., 2004. s. 15.

hmotnoprávne a procesnoprávne podmienky na vyplatenie náhrady škody. Dôležitým právnym predpisom je v tomto smere aj vyhláška č. 170/2021 Z. z., ktorá vykonáva práve zákon o ochrane prírody a krajiny a taxatívne vymedzuje v ustanovení § 44 zoznam živočíchov, pri ktorých štát zodpovedá za podmienok, v rozsahu a spôsobom ustanoveným zákonom za škodu spôsobenú na území Slovenskej republiky.[4] Zoznam týchto živočíchov nájdeme v prílohe č. 39 tejto vyhlášky. Zákon stanovuje predmety[5], za ktoré je možné uplatniť si náhradu škody. Za také bežné predmety, na ktorých určené živočíchy spôsobujú škody sú vybrané domestikované živočíchy, ryby v chovných rybníkoch, včelstvá a včelárske zariadenia. V roku 2021 bol na našom území žiaľ usmrtená medveďom hnedým aj prvá osoba, za čo bola vyplatená náhrada škody v zmysle tohto zákona.[6] Doterajšie záznamy nehovorili o zabití človeka určeným živočíchom. S prípadmi poškodenia zdravia sme sa v minulosti stretávali, no nie v takej miere, aká je jej frekvencia v tomto období.

Jednou z podmienok uplatnenia nároku na náhradu škody je prijatie primeraných opatrení na ochranu predmetov pred určeným živočíchom. Tieto opatrenia bližšie určuje vyhláška. Patria medzi ne napríklad primeraný počet pastierskych strážnych psov a aktívny dohľad pastiera, umiestnenie včelstiev v zamrežovanej kovovej klietke alebo elektrický ohradník.

Z procesného hľadiska sú dôležitými krokmi oznámenie vzniknutej škody, a to do 48 hodín od jej zistenia. Oznámenie má písomnú formu a zapíšu sa do neho základné informácie, ktoré poškodený má. Ak ide o pozostalú osobu tá má lehotu na oznámenie vzniknutej škody 60 dní. Právo na náhradu škody sa uplatňuje žiadosťou, ktorá musí byť doložená podkladmi a dokladmi potrebnými na posúdenie žiadosti. Objektívna lehota na uplatnenie žiadosti o náhradu škody pri poškodení života alebo zdravia je najneskôr do dvoch rokov. V ostatných prípadoch je to do jedného mesiaca odo dňa keď sa poškodený o škode dozvedel, najneskôr však do šiestich mesiacov.

Jedným z podkladov na rozhodnutie o žiadosti na náhradu škody spôsobenej určenými živočíchmi je aj zápisnica o vykonaní miestneho zisťovania. To sa vykoná do troch dní odo dňa oznámenia vzniku škody. Zúčastňujú sa ho poškodený a zástupcovia orgánu ochrany prírody, ktorým je miestne príslušný okresný úrad, a organizácie ochrany prírody, ktorými sú zamestnanci Štátnej ochrany prírody Slovenskej republiky. Tí zaistia vhodným spôsobom dôkazy a spíšu protokol.

Orgán ochrany prírody rozhodne o nároku do štyroch mesiacov.

---

[4] Vyhláška č. 170/2021 Z. z. ktorou sa vykonáva zákon č. 543/2002 Z. z. o ochrane prírody a krajiny v znení neskorších predpisov

[5] Nejde pritom o predmety akékoľvek ale taxatívne vymedzené predmety náhrady škody, ktoré stanovuje zákon.

[6] Podľa výskumu autorky sa tak stalo prvý krát od vzniku prvej Československej republiky.

Problematika náhrady škody z pohľadu poškodených

Ako sme už uviedli vyššie zákon o ochrane prírody a krajiny stanovuje hmotnoprávne a procesnoprávne podmienky uplatnenia náhrady škody spôsobenej určenými živočíchmi. Jednou z nich je aj uskutočnenie miestnej obhliadky vzniknutej škody.
Práve miestne zisťovanie má zabezpečiť kľúčové dôkazy pre rozhodnutie správneho orgánu vo veci žiadosti o náhradu škody. Miestneho zisťovania sa v zmysle § 101 ods. 1 zákona o ochrane prírody a krajiny zúčastnia poškodený, orgán ochrany prírody a organizácia ochrany prírody. Orgánom ochrany prírody je v tomto prípade okresný úrad, v ktorého územnom obvode ku škode došlo. Organizáciou ochrany prírody je Štátna ochrana prírody Slovenskej republiky (ďalej len „ŠOP SR"). Miestne zisťovanie prebieha veľmi podobne ako zabezpečovanie dôkazov v trestnom procese. Avšak v tomto prípade je páchateľom určený živočích.
Miestnym zisťovaním sa má zistiť, či škoda, ktorá vznikla a poškodený si za ňu uplatňuje náhradu škody, bola naozaj spôsobená určeným živočíchom. Ide aj o vylúčenie pochybností o vzniku škody po útoku napríklad psov alebo vzniku škody aj ľudským zavinením. Zamestnanci okresných úradov pritom zabezpečujú takpovediac administratívnu stránku týchto obhliadok[7]. O miestnom zisťovaní sa v zmysle § 101 ods. 1 spisuje protokol, ktorý sa neskôr zakladá do spisu ako podklad na rozhodnutie. Môžeme tiež povedať, že zamestnanci ŠOP SR zabezpečujú odbornú stránku miestneho zisťovania. Zamestnancami ŠOP SR sú pracovníci so znalosťami v oblasti prírodných vied, a preto dokážu rozoznať stopy rôznych živočíchov. Dokážu teda určiť, či vzniknutú škodu spôsobil niektorý z určených živočíchov.
Z výskumu autorky, ktorý bol zameraný na skúsenosti poškodených[8] s uplatnením náhrady škody vyplynulo, že poškodení majú negatívne skúsenosti s odbornosťou zamestnancov okresných úradov ako aj ŠOP SR práve pri uskutočňovaní miestneho zisťovania. Poškodení uviedli, že často sú oni tí, ktorí usmerňujú zamestnancov aký postup majú pri obhliadke zvoliť a ktoré informácie sú pre úspešné uplatnenie náhrady škody potrebné zaprotokolovať. To je nepochybne stav, ktorý autorku donútil k tomu, zamerať sa v príspevku na vzdelávanie zamestnancov a jeho komparáciu v rámci vybraných krajín vyšehradskej štvorky.

Vzdelávanie zamestnancov orgánov ochrany prírody na Slovensku

V zmysle § 64 zákona o ochrane prírody a krajiny je orgánom ochrany prírody okresný úrad. V ustanovení § 68 písm. p) zákon spresňuje, že okresný úrad rozhoduje o nároku na náhradu škody podľa ustanovení § 97 až 102. Práve zamestnanci okresných úradov sú teda prítomní na miestnych zisťovaniach po vzniku škody.

---

[7] Zákon používa pojem miestne zisťovanie. Na účely tohto príspevku budeme používať aj pojem obhliadka, ktorý považujeme za synonymum pojmu miestne zisťovanie.
[8] Výskum autorka príspevku uskutočnila v rokoch 2021-2022 formou riadených rozhovorov.

Zamestnanci okresných úradov sú zamestnancami v zmysle zákona č. 55/2017 Z. z. zákona o štátnej službe. V zmysle tohto zákona sa zamestnanci aj vzdelávajú. V našej právnej úprave rozlišujeme kontinuálne, adaptačné a kompetenčné vzdelávanie. Kontinuálne vzdelávanie je systematický proces poskytovania a získavania vedomostí a poznatkov, udržiavania, zdokonaľovania a dopĺňania zručností, schopností, návykov a skúseností, ktoré štátny zamestnanec potrebuje na výkon štátnej služby.[9] Adaptačné vzdelávanie je systémový, organizovaný a hodnotiteľný vzdelávací proces s cieľom zabezpečiť štátnemu zamestnancovi nadobudnutie, rozvoj a využitie jeho odborného a osobnostného potenciálu potrebného na vykonávanie štátnej služby.[10] Kompetenčné vzdelávanie je systematické vzdelávanie štátnych zamestnancov s cieľom priebežného udržiavania, zdokonaľovania a dopĺňania požadovaných vedomostí, schopností a zručností potrebných na vykonávanie štátnej služby a tiež získanie osobitných kvalifikačných predpokladov, ktoré sú na vykonávanie štátnej služby potrebné.[11] Práve posledné z týchto druhov vzdelávaní, ktoré zamestnanie v štátnej správe poskytuje zamestnancovi je pre našu tému najdôležitejšie.

Získanie osobitných kvalifikačných predpokladov pre oblasť ochrany prírody a krajiny upravuje vyhláška č. 462/2004 Z. z. ktorou sa ustanovujú podrobnosti o osobitných kvalifikačných predpokladoch na výkon niektorých činností na úseku starostlivosti o životné prostredie. Ministerstvo životného prostredia v zmysle zákona č. 525/2003 Z. z. o štátnej správe starostlivosti o životné prostredie a o zmene a doplnení niektorých zákonov práve touto vyhláškou upravuje kompetenčné vzdelávanie zamestnancov orgánov ochrany prírody, a to aj na úseku ochrany prírody a krajiny. Zamestnanci v podmienkach našej právnej úpravy musia absolvovať vzdelávanie o osobitných kvalifikačných predpokladoch. Osobitné kvalifikačné predpoklady (ďalej aj ako „OKP") sú súhrnom vedomostí a schopností potrebných na výkon niektorých činností určitého úseku štátnej správy starostlivosti o životné prostredie; overujú sa skúškou po absolvovaní odbornej prípravy a potvrdzujú sa osvedčením o získaní osobitných kvalifikačných predpokladov (ďalej len „osvedčenie").[12] Zamestnanci okresných úradov získajú osvedčenie po absolvovaní odbornej prípravy. Odborná príprava trvá päť pracovných dní počas ktorých je zamestnancovi ospravedlnená neprítomnosť na pracovisku. Skúška sa uskutoční do 30 dní po skončení odbornej prípravy. Skúšku tvorí písomná a ústna časť a vykonáva sa pred skúšobnou komisiou, ktorú tvoria predseda a dvaja členovia. O priebehu skúšky sa spíše zápisnica. Výsledkom skúšky je získanie osvedčenia o osobitných kvalifikačných predpokladoch.

[9] § 162 ods. 1 zákona č. 55/2017 Z. z. zákon o štátnej službe.
[10] § 163 ods. 1 zákona č. 55/2017 Z. z. zákon o štátnej službe.
[11] § 164 ods. 1 zákona č. 55/2017 Z. z. zákon o štátnej službe.
[12] § 2 Vyhlášky č. 462/2004 Z. z.

Vzdelávanie zamestnancov v oblasti ochrany životného prostredia v Českej republike

V Českej republike prebehla v roku 2024 novelizácia právnej úpravy týkajúcej sa vzdelávania zamestnancov celkovo.

Nová právna úprava v podobe novelizovaného zákona č. 312/2002 Sb. Zákon o úřednících uzemních samosprávných celků a o změně některých zákonů prináša množstvo zmien. Na tento zákon nadväzujú vyhláška č. 414/2024 Sb. o rovnocennosti vzdělání úředníků územních samosprávných celků a vyhláška č. 413/2024 Sb. o zvláštní odborné způsobilosti zkoušce vstupního vzdělávání a náležitostech osvědčení o vzdělávání úředníků územních samosprávných celků[13].

V zmysle § 18 zákona č. 312/2002 Sb. je na rozdiel od slovenskej právnej úpravy zamestnanec resp. úradník povinný prehlbovať svoju kvalifikáciu účasťou na vstupnom vzdelávaní, priebežnom vzdelávaní, príprave k overení osobitnej odbornej spôsobilosti a na skúškach k týmto vzdelávaniam. Je pritom dôležité spomenúť, že pojem úradník je v českej právnej úprave upravený v § 2 zákona č. 312/2002 Sb. ako „Úředníkem se pro účely tohoto zákona rozumí zaměstnanec územního samosprávného celku podílející se na výkonu správních činností zařazený do obecního úřadu, do městského úřadu, do magistrátu statutárního města nebo do magistrátu územně členěného statutárního města, do úřadu městského obvodu nebo úřadu městské části územně členěného statutárního města, do krajského úřadu, do Magistrátu hlavního města Prahy nebo do úřadu městské části hlavního města Prahy.". Tento pojem takto upravený v podmienkach SR nenájdeme. Pri jeho tvorbe bola dôležitá aj rozhodovacia činnosť Nejvyššího soudu České republiky z poslednej doby, kde pojem správnej činnosti vyložil súd zužujúcim spôsobom.[14] Novela je teda nastavená tak, aby sa pod pojem správnej činnosti dali jednotlivo subsumovať aj činnosti tých zamestnancov, ktorí sú zamestnaní vo verejnej správe ale výkonom jednotlivých právnych úkonov napĺňajú činnosti v štátnej správe, a to či už originálnej alebo prenesenej pôsobnosti. Preto bez ohľadu na to, v akej správe je zamestnanec zamestnaný jeho pracovná činnosť môže byť jednotlivo posudzovaná ako úkon v oblasti štátnej správy.

V § 19 a § 19a, §19b zákona č. 312/2002 Sb. novela priniesla inštitút tzv. vstupního vzdělávání. Toto vstupné vzdelávanie musí absolvovať každý úradník najneskôr do šiestich mesiacov odo dňa vzniku pracovného pomeru. Cieľom tejto novinky je preveriť vedomosti úradníkov v rôznych oblastiach. Nejde pritom o teoretické

[13] Napriek možnosti doslovného prekladu českého pojmu zvláštna odborná spôsobilosť budeme v texte používať *terminus technicus* osobitná odborná spôsobilosť.

[14] Metodika k novele zákona č. 312/2002 Sb., o úřednících územních samosprávných celků a o změně některých zákonů, provedené s účinností od 1. ledna 2025 zákonem č. 196/2024 Sb. str. 3.

a špecifické vedomosti. Úradníci musia preukázať znalosti zo základov verejnej správy, zásad a organizácie verejnej správy, základy z verejného práva, znalosti informačných systémov verejnej správy ale aj komunikačné a organizačné vlastnosti. Osvedčenie o absolvovaní vstupného vzdelávania vydáva vzdelávacia inštitúcia po úspešnom absolvovaní skúšky.

Zamestnanec, ktorého predpokladom výkonu jeho pracovnej činnosti je absolvovanie osobitnej odbornej spôsobilosti musí vstupné vzdelávanie absolvovať taktiež. Vstupné vzdelávanie nahradilo všeobecnú časť získania osobitnej odbornej spôsobilosti. Len pre úplnosť uvádzame, že osobitná odborná spôsobilosť je obdobnou právnou úpravou ako získanie osobitných kvalifikačných predpokladov v podmienkach slovenskej právnej úpravy.

Činnosti stanovené vo vykonávacom predpise, ktorým je vyhláška č. 413/2024 Sb. o zvláštní odborné způsobilosti zkoušce vstupního vzdělávání a náležitostech osvědčení o vzdělávání úředníků územních samosprávných celků je stanovené, ktoré činnosti vyžadujú obdobnú skúšku ako OKP na Slovensku. V porovnaní s českou právnou úpravou je však naša úplne roztrieštená do jednotlivých právnych predpisov vyššej alebo nižšej právnej sily a získanie OKP v našej právnej úprave nájdeme jednotlivo pri každej profesií upravené inak. Novela českej právnej úpravy priniesla zjednotenie do jedného vykonávacieho predpisu, ktorým sa riadia všetci zamestnanci napĺňajúci obsah pojmu úradník. Len príkladmo uvádzame pracovné pozície zamestnancov, úradníkov: v územnom plánovaní, pri priestupkovom konaní, v školstve, pri vedení evidencie obyvateľov, pri správe matrík, pri finančnom hospodárení, pri správe miestnych poplatkov, v lesnom hospodárstve, pri ochrane ovzdušia a aj pri ochrane prírody a krajiny. V prílohe tejto vyhlášky sú stanovené náplne jednotlivých správnych činností, pre ktoré je predpokladom na ich výkon získanie osobitnej odbornej spôsobilosti.

Skúška sa delí tak ako na Slovensku na písomnú a ústnu časť. Keďže všeobecnú časť nahradilo vstupné vzdelávanie, obsah tejto skúšky sa už viac zameriava na špecifiká výkonu jednotlivých pracovných pozícií. Po úspešnom absolvovaní oboch častí skúšky úradník obdrží od ministerstva vnútra osvedčenie o osobitnej odbornej spôsobilosti.

Právna úprava umožňuje v zmysle vyhlášky č. 414/2024 Sb. o rovnocennosti vzdělání úředníků územních samosprávných celků, za stanovených podmienok uznať vzdelanie úradníkov. Povinnosť absolvovať osobitnú odbornú skúšku nemá úradník, ktorý získal vysokoškolské vzdelanie v niektorom z bakalárskych alebo magisterských študijných programov, ktoré uvádza vyhláška v prílohe č. 1. Dôležité je, že vyhláška stanovuje aj rok, v ktorom zamestnanec mohol najskôr začať svoje vysokoškolské štúdium. Druhou podmienkou, ktorú stanovuje vyhláška pri niektorých študijných programoch je absolvovanie stanovených predmetov uvedených v prílohe č. 1. Príloha teda uvádza presné kódy študijných programov ako

aj názvy týchto študijných programov. V zmysle tejto vyhlášky je teda uznané vysokoškolské vzdelávanie tým zamestnancom, ktorý spĺňajú dve uvedené podmienky. Títo zamestnanci teda nemusia absolvovať skúšku osobitnej odbornej spôsobilosti.

Spolupráca krajín Vyšehradskej štvorky

V rámci právnej úpravy, ktorú tento príspevok približuje sa vyslovene asi nedá hovoriť o spolupráci jednotlivých krajín vyšehradskej štvorky. Ide totiž o samostatné právne úpravy jednotlivých štátov, ktoré reflektujú na potreby praxe v oblasti náhrady škôd spôsobených určenými živočíchmi a s tým spojeným vzdelávaním zamestnancov.
Avšak aj v rámci tohto vzdelávania, ktoré je upravené v podmienkach slovenskej a českej právnej úpravy by sme mohli nájsť možné prepojenia a spolupráce na rôznych úrovniach.
Vzdelávanie zamestnancov v štátnej resp. verejnej správe v Českej republike zabezpečuje Ministerstvo vnútra ČR. Na Slovensku sa takéto centrálne vzdelávanie nevykonáva a vzdelávanie zamestnancov zabezpečujú a upravujú jednotlivé ministerstvá. V rámci výmeny skúseností a dobrej praxe sa dá predstaviť si spoluprácu aj na tejto úrovni.
Spomenúť však musíme aj spolupráce vysokých škôl. Cieľom právnej úpravy uznávania rovnocennosti vzdelávania v zmysle vyhlášky č. 413/2024 Sb. je, aby vysoké školy rýchlejšie, lepšie a adresnejšie reagovali na potreby trhu a vo zvýšení zamestnanosti absolventov vysokých škôl. V tomto smere si taktiež vieme predstaviť spoluprácu vysokých škôl nie len v oblasti výskumu, odborníkov či vedeckých pracovníkov na vzdelávaní zamestnancov ale aj medzištátneho zamestnávania a uznávania vzdelávania v oboch krajinách.

Záver

Príspevok sa zameriava na právnu úpravu náhrady škody spôsobenej určenými živočíchmi v zmysle zákona č. 543/2002 Z. z. o ochrane prírody a krajiny, ktorých taxatívny výpočet obsahuje vyhláška č. 170/2021 Z. z., ktorá vykonáva uvedený zákon. Z praktického výskumu autorky vyplynulo, že poškodené subjekty sa veľmi často stretávajú s neodbornosťou zamestnancov orgánu ochrany prírody a organizácie ochrany prírody. To podnietilo autorku venovať sa hlbšie právnej úprave vzdelávania zamestnancov v oblasti ochrany prírody a krajiny s čím súvisí aj náhrada škody spôsobenej určenými živočíchmi.
V príspevku približuje právnu úpravu vzdelávania zamestnancov okresných úradov, ktorí vykonávajú miestne zisťovanie po vzniku škody, ktorú pravdepodobne zavinil niektorý z určených živočíchov. Miestneho zisťovania sa zúčastňuje poškodený, zamestnanci miestne príslušného okresného úradu ako aj zamestnanci Štátnej

ochrany prírody SR. Miestne zisťovanie je veľmi dôležitým podkladom pre rozhodnutie o žiadosti o náhradu škody spôsobenej určenými živočíchmi. Zamestnanci okresných úradov musia absolvovať odbornú prípravu v trvaní piatich pracovných dní počas ktorých je ospravedlnená ich neprítomnosť na pracovisku. Následne musia zložiť písomnú a ústnu skúšku. Úspešným absolvovaním skúšky získajú osvedčenie o osobitných kvalifikačných predpokladoch, ktoré je predpokladom na výkon ich pracovnej činnosti.

Veľmi podobná bola aj právna úprava v Českej republike, ktorej komparáciu prináša tento príspevok. Novelou zákona č. 312/2002 Sb. a prijatím vykonávacích právnych predpisov k tomuto zákonu sa však česká právna úprava posunula na vyššiu úroveň. Novela prináša vstupné vzdelávanie, ktoré nahrádza všeobecnú časť osobitných kvalifikačných predpokladov, a musí ho absolvovať každý úradník, ktorý vykonáva správnu činnosť bez ohľadu na to, či je zamestnaný v štátnej alebo verejnej správe. Skúška osobitnej odbornej spôsobilosti je teda viac zameraná na špecifický výkon danej pracovnej pozície. Okrem toho nová vyhláška č. 414/2024 Sb. prináša ucelenú právnu úpravu uznávania rovnocennosti vysokoškolského vzdelania úradníkov. Tí za stanovených podmienok nemusia absolvovať skúšku z osobitnej odbornej spôsobilosti.

Cieľom príspevku bolo poukázať na dôležitosť právnej úpravy vzdelávania zamestnancov nie len v oblasti ochrany životného prostredia. Ak sa však zameriame len na vzdelávanie zamestnancov v oblasti ochrany životného prostredia zistíme, že právna úprava z roku 2004 bez novelizácie nereflektuje zmeny, technický a technologický vývoj a ani potreby praxe. V neposlednom rade, nedostatočnosť vzdelávania zamestnancov ohrozuje v nemalej miere aj právnu ochranu živočíchov ale aj vymáhanie náhrady škôd, ktoré boli spôsobené určenými živočíchmi.

Zoznam použitej literatúry

1. CEPEK, B., a kol., Enviromentálne právo. Všeobecná a osobitná časť. Plzeň: Aleš Čenek, 2015. 442 s. ISBN 978-80-7380-560-9.
2. HOLUB, M., a kol., Odpovědnost za škodu v právu občanském, pracovním, obchodním a správním. Praktická příručka. 2. vyd. Praha: Linde Praha, a.s., 2004. 491 s. ISBN 80-7201-486-2.
3. KOŠIČIAROVA, S., Právo a životné prostredie. 1. vyd. Bratislava: Vydala Akadémia Policajného zboru v Bratislave, 2004. 174 s. ISBN 80-8054-330-5.
4. Zákon č. 543/2002 Z. z. o ochrane prírody a krajiny
5. Vyhláška č. 170/2021 Z. z. ktorou sa vykonáva zákon č. 543/2002 Z. z. o ochrane prírody a krajiny v znení neskorších predpisov
6. Zákon č. 312/2002 Sb. o úřednících uzemních samosprávných celků a o změně některých zákonů

7. Vyhláška č. 413/2024 Sb. o zvláštní odborné způsobilosti zkoušce vstupního vzdělávání a náležitostech osvědčení o vzdělávání úředníků územních samosprávných celků
8. Vyhláška č. 414/2024 Sb. o rovnocennosti vzdělání úředníků územních samosprávných celků
9. Metodika k novele zákona č. 312/2002 Sb., o úřednících územních samosprávných celků a o změně některých zákonů, provedené s účinností od 1. ledna 2025 zákonem č. 196/2024 Sb.

Kontaktné údaje

Mgr. Viktória Sokolová
novotna92@uniba.sk
Právnická fakulta, Univerzita Komenského v Bratislave

PREVENCIA ZNEČISTENIA VODNÝCH ZDROJOV A JEJ RIEŠENIA V RÁMCI CEZHRANIČNEJ SPOLUPRÁCE

PREVENTION OF WATER POLLUTION AND ITS SOLUTIONS WITHIN THE FRAMEWORK OF CROSS-BORDER COOPERATION

Lenka Šutaríková

Abstrakt: Tento článok pojednáva o problematike právnej úpravy cezhraničnej spolupráce Slovenskej republiky s okolitými susednými štátmi. Upriamuje pozornosť na otázky týkajúce sa kontroly kvality zásob vodných zdrojov medzi krajinami z dôvodu znečistenia. Autori kladú dôraz na subjekty verejnej správy, ktoré sa danej problematike venujú, právnej úprave na tomto úseku, ako aj jednotlivým rizikám, ktoré súvisia s výkonom správy na tomto úseku a kooperáciou krajín v rámci cezhraničnej spolupráce na životné prostredie. V závere poukazujú na úvahy „de lege ferenda", ktorými by sa dalo legislatívne zlepšiť právnu úpravu v rámci cezhraničnej spolupráce Slovenskej republiky s krajinami V4, s osobitným zreteľom na Českú republiku, v oblasti vodných zdrojov.

Kľúčové slová: Cezhraničná spolupráca, povodeň, životné prostredie, vodné zdroje.

Abstract: This article discusses the issue of legal regulation of cross-border cooperation of the Slovak Republic with neighboring countries. It draws attention to issues related to the quality control of water resources between countries due to pollution. The authors emphasizes the public administration entities that deal with the issue, the legal regulation in this area, as well as the individual risks related to the performance of administration in this area and the cooperation of countries within the framework of cross-border cooperation on the environment. In conclusion, they points out the considerations "de lege ferenda" that could legislatively improve the legal regulation within the framework of cross-border cooperation of the Slovak Republic with the V4 countries, with special regard to the Czech Republic, in the field of water resources.

Key words: Cross-border cooperation, flood, environment, water resources.

Úvod

Predmetnú tému, ktorou sa v článku zaoberáme, bola z dôvodu, že právna úprava v súvislosti s povodňami v rámci cezhraničnej situácie si zaslúži našu pozornosť. Vo svojom článku popisujeme stav v súvislosti s povodňami, ich vplyv na krajinu, právnu reguláciu a to s dôrazom na Českú republiku. Cieľom je analýza cezhraničnej spolupráce s dôrazom na povodňovú situáciu Slovenskej a Českej republiky, určiť nedostatky právnej úpravy a závery de lege ferenda. Článok sa zaoberá situáciou povodní, ktoré sú spôsobené rôznymi faktormi a tiež ich prevenciou pred jej dopadmi.

V rámci cezhraničnej spolupráce je práve oblasť adaptácie na zmenu klímy a s tým súvisiaca súčinnosť pri predchádzaní a odstraňovaní následkov živelných pohrôm, akými sú povodne, veľmi významným prvkom.

Slovenskú a Českú republiku spájajú dlhoročné historické väzby a priateľské vzťahy. Aj po rozdelení federácie v roku 1993 ostali tieto vzťahy nadštandardne pozitívne. Spolupráca medzi krajinami sa ukazuje v každom smere ako veľmi prospešná pre obe krajiny. Cezhraničnou spoluprácou sa dosiahla v regióne ešte väčšia integrácia a prostredníctvom realizovaniu projektov došlo k zlepšeniu v mnohých oblastiach. Problematike cezhraničnej spolupráce sa venuje mnoho autorov, avšak s dôrazom na povodňovú situáciu veľa potrebných materiálov absentuje.

V príspevku sme sa snažili popísať stav v súvislosti s povodňami, ich význam, vplyv na krajinu, ako aj pohľad na cezhraničnú situáciu Slovenska a Česka, zamerané prevažne na Slovenskú republiku a Českú republiku. Povodne sú dnes veľmi medializované, a to z dôvodu, že ich intenzita rastie kvôli silným zrážkam, globálnemu otepľovaniu a to aj keď príčiny vzniku nie sú vždy prírodného charakteru. Prioritou v rámci povodní je včasná prevencia pred nimi, počas nich aj po nich. Prevencia má svoje miesto hlavne v legislatíve. Ako prevencia sa v súčasnosti používajú preventívne opatrenia, ktoré nám poukazujú na nedostatky na vodných tokoch, poskytujú informácie o povodňovej situácii, sledujú vývoj povodní, pomáhajú riešiť problematiku povodní. Keďže sa charakter povodní mení každý rok, je nutné nachádzať nové a efektívnejšie riešenia. V oblasti ochrany proti povodniam máme aj dosť deficitov v koordinácii poznatkov z viacerých dotknutých oblastí, legislatívneho zabezpečenia a spoločensko-ekonomického presadzovania horizontálneho previazania ochrany životného prostredia, územnoplánovacích procesov a vodného plánovania.

V Európe sa závažné povodne vyskytujú čoraz častejšie. V posledných rokoch bol zaznamenaný vyše dvojnásobok prívalových povodní stredného až veľkého rozsahu než na konci 80. rokoch 20. storočia. Priťažujúcim faktorom je zmena klímy, ktorá vedie k zmenám zrážok a poveternostných podmienok, zvyšovaniu hladiny morí a následne k častejším a závažnejším povodniam. S tým súvisí niekoľko javov, ako napríklad erózia pobrežia. Proti povodniam sa najlepšie bojuje na úrovni povodí, a to

prostredníctvom rôznych opatrení na zníženie povrchového odtoku, spomalenie riečneho toku, umožnenie aby sa záplavová voda vyliala v oblastiach, kde sa nachádza pôda v prírodnom stave a poľnohospodárska pôda, ochranu zraniteľného majetku a opatrení, ktoré nezhoršujú záplavy ďalej po prúde, ako sa vyžaduje v smernici o povodniach.

Cezhraničná spolupráca

Cezhraničná spolupráca vychádza z dlhodobej koncepcie zahraničnej politiky Slovenskej republiky a je v plnom súlade s jej vnútroštátnym právom.[1] Predstavuje aktivity zamerané na posilnenie a podporu susedských vzťahov obyvateľstva, ako aj inštitúcií na oboch stranách spoločnej hranice alebo spoločných hraníc, a to nielen v ich blízkosti, ale aj vo vnútrozemí. Cieľom takejto spolupráce je umožniť obyvateľom zlepšenie ich života tým, že okrem štátnych zámerov na socioekonomický rozvoj územia môžu samostatne rozvíjať aktivity v tomto smere aj s partnermi z priľahlých oblastí susedských štátov, pri vzájomnom rešpektovaní vnútorných podmienok (prevažne právnych) a zahranično-politickej orientácie štátu. Problematika cezhraničnej spolupráce do značnej miery súvisí s celkovým rozvojom spolupráce a integrácie v Európe. Rozvoj cezhraničnej spolupráce, ktorej cieľom je predovšetkým riešenie ekonomických, sociálnych a ekologických problémov na regionálnej a miestnej úrovni, ako prostriedok na dosiahnutie väčšej jednoty a podporenie spolupráce medzi európskymi štátmi, je plne v súlade so zahranično-politickou orientáciou Slovenskej republiky od jej vzniku. Vstup Slovenskej republiky do Európskej únie zintenzívnil procesy týkajúce sa cezhraničnej spolupráce a mal významný dopad aj na oblasť regionálneho rozvoja v podmienkach SR.[2] Rozvíjaním aktivít v rámci cezhraničnej spolupráce sa postupne napĺňali ciele Rady Európy a Európskej únie zamerané na úzku spoluprácu medzi štátmi v rôznych oblastiach a na rôznych úrovniach. Pre Slovenskú republiku, vzhľadom na jej vysoký výrobný potenciál, jeho reštrukturalizáciu, nedostatočnú kúpyschopnosť obyvateľstva a malý trh, bolo vo všeobecnosti výhodné rozvíjať cezhraničnú spoluprácu. Cezhraničná spolupráca ako rozsiahly súbor procesov si však vyžadovala prijímať mnohé administratívnoprávne, technické, ekonomické, sociálne a kultúrne opatrenia, ktoré podporovali a upravovali vzájomné vzťahy medzi rôznymi subjektmi po oboch stranách hraníc v súlade s uzatvorenými zmluvami a dohodami. Dňa 02. novembra 2000 bola v Bratislave podpísaná Dohoda medzi vládou Slovenskej republiky

[1] MARHULÍKOVÁ, O., 2005. Inštitucionálne aspekty cezhraničnej spolupráce v Slovenskej republike, Vývoj a právne postavenie cezhraničných štruktúr, Analytická štúdia. Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky sekcia verejne správy. ISBN: 80-89051-06-5

[2] VYSOKÁ ŠKOLA VISEGRÁDU s.r.o. VYSOKÁ ŠKOLA V SLÁDKOVIČOVE. 2011. Cezhraničná spolupráca štátov V4. Medzinárodná konferencia Sládkovičovo. ISBN: 978-80-89267-69-9

a vládou Českej republiky o cezhraničnej spolupráci.[3] V zmysle bilaterálnych dohôd a zmlúv o cezhraničnej spolupráci, za účelom podpory čo najlepšej a najužšej spolupráce orgánov miestnej štátnej správy a samosprávy, vznikla aj medzivládna komisia pre cezhraničnú spoluprácu pod názvom Slovensko-česká medzivládna komisia pre cezhraničnú spoluprácu. Je vytvorená na základe článku 8 Dohody medzi vládou Slovenskej republiky a vládou Českej republiky o cezhraničnej spolupráci z 2. novembra 2000. Pracuje v súlade s vnútroštátnym právnym poriadkom oboch štátov. Komisia vytyčuje všeobecné smery a formy rozvoja cezhraničnej spolupráce a zároveň koordinuje ich programy. Vypracúva návrhy na vytváranie priaznivých právnych, ekonomických, finančných a obchodných podmienok v záujme obojstranne výhodného rozvoja podnikania, hospodárskych a iných aktivít v rámci cezhraničnej spolupráce. Predkladá ich kompetentným orgánom Slovenskej republiky a Českej republiky na preskúmanie a rozhodnutie.[4]

„Ve společném jednota,v odlišném svoboda, a ve všem tolerance a láska." Cezhraničný región Slovenskej republiky a Českej republiky je pre potreby kontaktov oboch štátov s orgánmi Európskej únie vymedzený tromi slovenskými a tromi českými územnými celkami (Juhomoravský kraj, Moravskosliezsky kraj, Trenčiansky samosprávny kraj, Trnavský samosprávny kraj, Zlínsky kraj, Žilinský samosprávny kraj).[5] Oblasť cezhraničnej spolupráce v podmienkach Slovenskej republiky sa stala po vstupe do Európskej únie viacúrovňovou a je realizovaná prostredníctvom viacerých projektov, ktoré využívajú špecifiká charakteristické pre Slovenskú republiku a krajiny s ňou susediace. Práve vďaka spoločnému historickému vývoju, kultúre, tradíciám aj potrebe riešenia spoločných a podobných problémov je cezhraničná spolupráca konsolidovanejšia a inštitucionalizovanejšia.[6] Cezhraničná spolupráca je veľmi úzko prepojená s problematikou hraníc a pohraničných regiónov. Štátne hranice Slovenskej republiky sú určené Zákonom NR SR č. 298/1999 Z. z., ktorý nahradil dovtedy platný zákon z roku 1921.[7] Zákon definuje základné pojmy (§ 2) a určenie a priebeh štátnych hraníc (§ 3). Štátna hranica je plocha, ktorá vertikálne prechádza hraničnými čiarami po zemskom povrchu a oddeľuje územie Slovenskej republiky, jej vzdušný priestor, priestor pod zemským povrchom, nadzemné

---

[3] Dohoda medzi vládou Slovenskej republiky a vládou Českej republiky o cezhraničnej spolupráci č. 164/2001 Z. z.

[4] MARHULÍKOVÁ, O., 2005. Inštitucionálne aspekty cezhraničnej spolupráce v Slovenskej republike, Vývoj a právne postavenie cezhraničných štruktúr, Analytická štúdia. Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky sekcia verejne správy. ISBN: 80-89051-06-5

[5] VENCÁLEK, J., 2013. Slovensko-český cezhraničný región. Genius Loci. Prešovská univerzita v Prešove, ISBN: 978-80-555-0862-7

[6] VYSOKÁ ŠKOLA VISEGRÁDU s.r.o. VYSOKÁ ŠKOLA V SLÁDKOVIČOVE. 2011. Cezhraničná spolupráca štátov V4. Medzinárodná konferencia Sládkovičovo. ISBN: 978-80-89267-69-9

[7] Zákon č. 245/1921 Sb. O státních hranicích

a podzemné stavby a zariadenia všetkého druhu od území susedných štátov. Štátne hranice sú určené medzinárodnými mierovými zmluvami, medzivládnymi zmluvami so susednými štátmi a inými medzinárodnými zmluvami. Prebiehajú na suchých úsekoch a úsekoch, ktoré pretínajú stojaté a tečúce vody, na nesplavných hraničných tokoch vrátane kanálov spravidla strednicou plavebnej dráhy, na spoločných hraničných cestách, priekopách a stržiach. Správu štátnych hranách má na starosti Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky. Priebeh štátnej hranice je vyznačený priamo (na hraničnej čiare) alebo nepriamo (mimo hraničnej čiary). Slovenská republika má dĺžku štátnych hraníc 1 652,1 km. Susedí s piatimi štátmi: Česká republika, Maďarsko, Poľská republika, Rakúska republika a Ukrajina. Najdlhšiu hranicu má s Maďarskom (655 km), najkratšiu s Ukrajinu (98 km). Každá štátna hranica so susedným štátom začína a končí v trojštátnych hraničných bodoch, štátne hranice sú vymedzené piatimi trojštátnymi bodmi: Beskydy, Dyje-Morava, Triplex, Tisa a Kremenec.[8]

Slovensko-česká štátna hranica

Po rozdelení Česko-Slovenska a vzniku nových štátov Slovenskej republiky a Českej republiky bolo treba riešiť novú resp. staronovú hranicu. Hranica medzi Českom a Uhorskom má dlhodobú históriu a jej priebeh sa i v detailoch ustálil na konci 18. storočia. Pre detailné riešenie novej hranice bola vymenovaná Spoločná česko-slovenská rozhraničovacia komisia. Od septembra 1993 do júna 1995 bola nová štátna hranica v teréne vytýčená, zameraná a vyznačená viac než 4 600 hraničnými znakmi, z toho bolo pridaných cca 2 000 nových.[9] Výsledok komisie bol predložený v Záverečnej správe o vytýčení, vyznačení, a zameraní slovensko-českej štátnej hranice (1996). Priebeh hranice sa zmenil na 18 miestach a dĺžka sa skrátila z 285 na 252 km. Obe republiky si vymenili územie o rozlohe 452 ha a aj dve obývané sídelné jednotky (Osada u Sabotů pripadla Slovensku, Osada Sidónia Česku). Štátna hranica bola rozdelená na deväť hraničných úsekov. Nová zmluva o spoločnej hranici začala platiť od 25. 7. 1997 (dovtedy platila zmluva platná od 1. 1. 1993, ktorá definovala hranicu totožnú s hranicou bývalých republík).[10]

„Cezhraničné väzby predstavujú súhrn všetkých procesov, ktoré sú vyústením závislosti územia z jednej strany štátnej hranice od potenciálu územia druhej strany. Táto závislosť môže mať rôznu polarizáciu – od úplne jednostrannej až po úplne obojstrannú."[11]

[8] BLAHUNKA, J., ŠLAHOR, P. 1998. Štátne hranice Slovenskej republiky. Kartografické listy.
[9] ŠLACHTA, M. 1995-1996 Česko-slovenská hranice ještě jednou. Geografické rozhledy, 140-141.
[10] BLAHUNKA, J., ŠLAHOR, P. 1998. Štátne hranice Slovenskej republiky. Kartografické listy.
[11] HALÁS, M. 2005. Cezhraničné väzby, cezhraničná spolupráca: na príklade slovensko-českého pohraničia s dôrazom na jeho slovenskú časť. Bratislava: Univerzita Komenského.

Programy cezhraničnej spolupráce s finančnou podporou EÚ sa členia podľa toho, pre ktoré krajiny boli určené. Základné členenie je na interné programy (pre vnútorné hranice EÚ) a externé programy (pre vonkajšie hranice EÚ). Hlavným interným programom je Program Interreg, ktorý realizoval už niekoľko programových období a v súčasnosti beží programové obdobie 2021 – 2027.

Problematiku cezhraničnej spolupráce a zahraničnej partnerskej spolupráce v Európe upravujú viaceré právne dokumenty, ako napríklad: Európsky rámcový dohovor o cezhraničnej spolupráci medzi územnými celkami a orgánmi, Európska charta miestnej samosprávy, Doplnkový protokol k Európskemu rámcovému dohovoru o cezhraničnej spolupráci medzi územnými celkami alebo orgánmi, Oznámenie Komisie Rade a Európskemu parlamentu Podpora rastu a súdržnosti v pohraničných regiónoch EÚ, a iné. Prvým dôležitým dokumentom bol Európsky rámcový dohovor o cezhraničnej spolupráci medzi územnými celkami a orgánmi, podpísaný v Madride 21. mája 1980.[12]

„Povodne sú hydrologický jav, ktorý nepozná štátne hranice." Ako je uvedené na stránke Ministerstva životného prostredia, praktické skúsenosti z priebehu povodní dokázali, že lokálne opatrenia realizované len v častiach povodí, na územiach obmedzených obecnými, okresnými krajskými, či štátnymi hranicami, neprinášajú očakávané účinky. Preto zákonite nadobudlo úsilie na zdokonalenie protipovodňovej ochrany širší medzinárodný rozmer, ktorý vychádza z prirodzených hraníc povodí veľkých európskych riek. Cieľom snahy je zvýšenie efektívnosti ochrany vzájomnou koordináciou protipovodňových programov, od zlepšenia na bilaterálnej úrovni medzi susediacimi štátmi až po účinné opatrenia v celých povodiach európskych tokov. Slovenská republika je v oblasti ochrany pred povodňami a manažmentu povodňových rizík, okrem záväzkov dohodnutých so všetkými susednými štátmi bilaterálnymi medzištátnymi zmluvami o hraničných vodách, povinná plniť ustanovenia multilaterálnych záväzkov a právnych noriem Európskej únie, ktorými sú najmä:

- Smernica Európskeho parlamentu a Rady 200/60/ES z 23. októbra 2000, ktorou sa ustanovuje rámec pôsobnosti pre opatrenia spoločenstva v oblasti vodného hospodárstva,
- Smernica Európskeho parlamentu a Rady 200/60/ES z 23. októbra 2007 o hodnotení a manažmente povodňových rizík,

[12] Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky, 2001. Európsky rámcový dohovor o cezhraničnej spolupráci medzi územnými celkami a orgánmi (Rada Európy ETS No. 106/1981. Dostupné na: http://www.minv.sk/?medzinarodne-europske-dokumenty.

- Akčný program trvalo udržateľnej ochrany pred povodňami v povodí Dunaja. Dokument Medzinárodnej komisie na ochranu Dunaja zo 14. decembra 2004.[13]

Hranica medzi Slovenskom a Českom je vo veľkej miere tvorená riekou Moravou a jej prítokmi. Rieka Morava priamo tvorí prirodzenú hranicu na dlhých úsekoch. Pri povodniach sa rieka správa ako jeden celok, nehľadiac na administratívnu hranicu – voda zaplaví územia na oboch stranách. Ak povodeň začne na českej strane (napr. pri Vsetíne, Hodoníne), veľmi rýchlo prechádza aj na slovenské územie (Záhorie, okolie Skalice). Ak sa zdvihnú hladiny Moravy, či menších prítokov na slovenskej strane, spätne to ovplyvňuje aj české územie pri rieke. Hranica komplikuje manažment povodní, pretože povodňové opatrenia na jednej strane (napr. budovanie hrádzí) môžu meniť tok vody a riziko na druhej strane. Potrebná je spoločná koordinácia technických riešení, inak by opatrenia v jednej krajine mohli zhoršiť situáciu v druhej krajine. Štátna hranice medzi Českom a Slovenskom v oblasti povodní nepredstavuje deliacu líniu, ale spoločná priestor ohrozenia, kde je povinná cezhraničná spolupráca. Každé opatrenie na jednej strane hranice musí byť konzultované a zosúladené s druhou stranou, aby nedochádzalo k zhoršeniu rizík.

V súčasnosti sú na Slovensku rozsiahle odvodňovacie sústavy, ktoré boli vybudované v rámci úprav vodohospodárskych pomerov v nížinných oblastiach hlavných tokov aj rieky Morava, ktorá je hraničnou riekou medzi Slovenskou a Českou republikou.

Vzhľadom k tomu, že nemáme priamu možnosť ovplyvniť situáciu v oblasti protipovodňovej prevencie v štátoch, z ktorých k nám priamo priteká povrchová voda vodnými tokmi, je potrebné ako dočasné, resp. prechodné riešenie uplatniť tiež klasické technológie na protipovodňovú ochranu územia ako sú ochranné hrádze, poldre a pod. Pri projektovaní týchto opatrení je však potrebné rátať s tým, aby sa aj na týchto záplavových územiach, v období mimo veľkých povodní zabezpečovala protierózna ochrana územia ako aj zabezpečenie zvyšovania vodozádržnej schopnosti týchto území. Dá sa predpokladať, že po realizácii plošných opatrení protipovodňovej prevencie v susediacich štátoch z ktorých k nám prichádza voda vo vodných tokoch sa znížia aj extrémne prejavy povodňových vĺn.

Právna úprava cezhraničnej spolupráce pri povodniach

Pojem povodeň sa vyskytuje v rôznych súvislostiach v mnohých právnych predpisoch Slovenskej republiky, napr. jedným z nich zákon č. 7/2010 Z. z. o ochrane pred povodňami.[14] Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2007/60/ES o hodnotení a manažmente povodňových rizík obsahuje definíciu pojmu povodeň, ktorá je výsledkom určitého kompromisu členských štátov Európskej únie.

[13] www.minzp.sk

[14] § 2 ods. 1 zákona č. 7/2010 Z. z. o ochrane pred povodňami

Predpokladom na účinnú reakciu na vznik povodňovej situácie je nepretržité monitorovanie meteorologickej a hydrologickej situácie, a to nielen na území Slovenskej republiky. Právnym základom na činnosti v tejto oblasti je zákon č. 201/2009 Z. z. o štátnej hydrologickej službe a štátnej meteorologickej službe, ktorý podrobne ustanovuje povinnosti Slovenského hydrometeorologického ústavu v predmetnej oblasti. Na zákon č. 201/2009 Z. z. nadväzuje § 14 zákona č. 7/2010 Z. z., v ktorom sú formulované úlohy predpovednej povodňovej služby od času zistenia možnosti vzniku povodňovej situácie, počas celej povodne a až po jej skončenie. Podrobnosti o vykonávaní predpovednej povodňovej služby ustanovuje vyhláška č. 204/2010 Z. z..

Dňa 1. Februára 2010 nadobudol účinnosť zákon č. 7/2010 Z.z. o ochrane pred povodňami v z.n.p. (ďalej len „ZoOchrPov"). Dôvodom na prijatie ZoOchrPov bola povinnosť SR transponovať do právneho systému smernicu č. 2007/60/ES zo dňa 23. októbra 2007 o hodnotení a manažmente povodňových rizík, podľa ktorej boli všetky členské štáty EÚ povinné najneskôr do 26. novembra 2009 uviesť do účinnosti všetky zákony, právne predpisy a správne opatrenia, ktoré sú potrebné na dosiahnutie súladu so smernicou.[15]

Orgánmi ochrany pred povodňami a aj orgánmi krízového riadenia sú Ministerstvo životného prostredia Slovenskej republiky, Okresný úrad v sídle kraja, Okresný úrad a obce. Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky má na úseku protipovodňovej ochrany sui generis postavenie ako orgán krízového riadenia a ústredný orgán štátnej správy pre civilnú obranu. Ochranu pred povodňami vykonávajú orgány ochrany pred povodňami, ako aj ostatné orgány štátnej správy, orgány územnej samosprávy, povodňové komisie, správcovia vodohospodársky významných vodných tokov a správcovia drobných vodných tokov, vlastníci, správcovia a užívatelia pozemkov, stavieb, objektov alebo zariadení, ktoré sú umiestnené na vodnom toku alebo inundačnom území v zmysle zákona č. 7/2010 Z. z. o ochrane pred povodňami. Ministerstvo životného prostredia riadi a kontroluje vykonávanie opatrení, opatrenia pri hraničných vodách, zabezpečuje vykonávanie predpovednej povodňovej služby prostredníctvom ústavu. Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky riadi povodňové záchranné práce prostredníctvom obvodných úradov, zložiek Hasičského a záchranného zboru a jednotiek civilnej ochrany. Obvodný úrad vyhlasuje mimoriadnu situáciu a riadi povodňové záchranné práce. Regionálna správa ciest vykonáva hliadkovú službu a vykonáva opatrenia na ochranu ciest a po povodni zabezpečuje obnovenie dopravy na cestách. Ministerstvá a ostatné ústredné orgány štátnej správy vyhodnocujú následky spôsobené povodňami na majetku štátu, ktorý spravujú alebo užívajú, predkladajú ministerstvu správu o následkoch

[15] čl. 17 ods. 1 Smernica č. 2007/60/ES Európskeho parlamentu a Rady z 23. októbra 2000

spôsobených povodňami najneskôr do 30 pracovných dní po odvolaní II. stupňa povodňovej aktivity.
V Európskej únii sa smernicou 2007/60/ES o hodnotení a manažmente povodňových rizík doplnila legislatíva v oblasti ochrany pred povodňami a vypracovali sa celonárodné metodiky na jej implementáciu v oblasti hodnotenia a mapovania povodňových rizík.
Ochrana pred povodňami je na Slovensku upravená legislatívne, a to Zákonom o ochrane pred povodňami 7/2010 Z. z v znení zákonov č. 180/2013 Z. z., 71/2015 Z. z., 303/2016 Z. z., 292/2017 Z. z., 74/2020 Z. z. a Zákonom č.364/2004 Z. z. o vodách v znení neskorších predpisov. Základnými dokumentmi organizačného a technického charakteru , podľa ktorých sa postupuje pri ochrane pred povodňami, sú povodňové plány zabezpečovacích prác a povodňové plány záchranných prác. Preventívnymi opatreniami sú najmä technické a biotechnické opatrenia v povodí, ktoré spomaľujú odtok z povodia do vodných tokov, výstavba retenčných nádrží, ochranných hrádzí, protipovodňových línií a zariadení na prečerpávanie vnútorných vôd, úprava vodných tokov a ich nevyhnutná oprava a údržba, ako aj budovanie poldrov.
Územie Slovenskej republiky je od roku 1996 každoročne postihované rozsiahlymi povodňami. Úlohy v protipovodňovej ochrane zabezpečuje rezort Ministerstva životného prostredia Slovenskej republiky prostredníctvom š. p. Slovenský vodohospodársky podnik Banská Štiavnica. Cieľom vodohospodárov nie je povodne úplne odstrániť, veď sú prirodzeným prvkom biosféry a na každoročné jarné zvýšené prietoky sú mnohé druhy flóry a fauny úplne odkázané. Ich absencia by narušila ekologickú stabilitu mnohých ekosystémov. Cieľom ich snahy je minimalizovať nepriaznivé dôsledky povodní.

Vplyv povodňovej situácie na kvalitu vodných zdrojov

Podľa Smernice 2007/60/ES je povodeň definovaná ako dočasné zaplavenie územia, ktoré zvyčajne nie je zaplavené vodou. Zahŕňa povodne z riek, horských bystrín, občasných vodných tokov a pobrežných záplav.
V zmysle ustanovenia § 2 Zákona č. 7/2010 Z.z. o ochrane pred povodňami „Povodeň je prírodný jav, pri ktorom voda dočasne zaplaví územie, ktoré zvyčajne nie je zaliate vodou. Povodeň vzniká v dôsledku

a) Zväčšenia prietoku vody vo vodnom toku,
b) Vzniku prekážky alebo tvorby prekážky vo vodnom toku, na brehu vodného toku alebo na stavbe, objekte alebo na zariadení križujúcom vodný tok, ktorá spôsobila vzdutie vody a jej vyliatie na priľahlé územie,
c) Dlhotrvajúcich zrážok alebo intenzívnych zrážok, topenia snehu alebo súčasného výskytu týchto javov,

d) Prítoku vody zo zrážok alebo prítoku vody z topiaceho sa snehu po povrchu z priľahlej oblasti,
e) stúpnutia hladiny podzemnej vody nad povrch následkom dlhotrvajúceho vysokého vodného stavu v priľahlom vodnom toku alebo následkom dlhotrvajúcich zrážok".

Povodne postihujú celosvetovo viac ľudí než akákoľvek iná katastrofa a sú hlavnou témou, ktorej čelia európske orgány pre riadenie mimoriadnych situácií. Povodne sú najčastejším typom prírodných katastrof. Tento prírodný jav sa vyskytuje náhodne v čase a priestore, čo sťažuje možnosť jeho dlhodobej predpovede. Sú súčasťou kolobehu vody v prírode, pričom sú extrémnym hydrologickým javom, ktorý sa vyskytoval v minulosti, vyskytuje sa v súčasnosti a bude sa vyskytovať aj v budúcnosti. Cieľom šírenia informácií je pripravenosť obyvateľstva, a tým zmiernenie dosahov prírodnej katastrofy na zdravie obyvateľov. Zaplavením územia počas povodní dochádza nielen k veľkým materiálnym škodám, ale častokrát aj k znečisteniu vodných zdrojov a následnému šíreniu znečistenia do ďalších oblastí. Znečisťovateľov je mnoho, ako napríklad poľnohospodárske družstvá, priemyselné areály, čerpacie stanice PHM, sklady nebezpečných látok, ČOV-ky, žumpy, kafilérie, odkaliská, firmy a podniky a mnoho iných.

V Českej republike mnohé územia tiež čelili silným povodniam, niektoré ČOV-ky pretiekli, bolo znečistených mnoho studní, verejných vodovodov a veľa ľudí prišlo o zdroj pitnej vody. Napríklad práve Česká republika je štát, ktorý je závislý na atmosférických zrážkach. Tým, že všetky významnejšie vodné toky odvádzajú vodu do susedných štátov, až na výnimky, k nim žiadny vodný tok nepriteká. Z daného dôvodu je dôležitá retenčná schopnosť krajiny, pretože krajina, ktorá dokáže zadržať dostatok vody, je totiž schopná lepšie odolávať suchu a povodniam.

Tradičné riešenia protipovodňovej ochrany zahŕňajú priehrady, hrádze, kanály, ochranu proti prudkým búrkam a bariéry vo všeobecnosti. Záplavové oblasti, mokrade alebo obnova meandrov riek môžu zmenšiť dosah povodní. Podľa článku 7 smernice o povodniach by v plánoch manažmentu povodňových rizík mali byť zohľadnené oblasti s potenciálom zadržať povodne, napríklad prirodzené záplavové oblasti.

Preventívne opatrenia na ochranu pred povodňami

Opatrenia na ochranu pred povodňami a povinnosti pri hodnotení a manažmente povodňových rizík s cieľom znížiť nepriaznivé dôsledky povodní na ľudské zdravie, životné prostredie, kultúrne dedičstvo a hospodársku činnosť, plánovanie, organizáciu a riadenie ochrany pred povodňami, povinnosti a práva orgánov štátnej správy, orgánov ochrany pred povodňami, vyšších územných celkov a obcí, povinnosti a práva osôb ustanovuje zákon č. 7/2010 Z. z. o ochrane pred povodňami.

Prevenciu pred povodňami je nevyhnutné chápať v širšom komplexe ako procesy, pri ktorých sa povodňové riziká zohľadňujú v územnom plánovaní, v povoľovaní stavieb len na bezpečných miestach, vo vhodnom využívaní krajiny, v racionálnom hospodárení v lesoch a na poľnohospodárskej pôde.

Rozmanitosť prírody neumožňuje uplatňovať všade a bez rozdielu jeden spôsob ochrany pred povodňami. Túto skutočnosť zákon č. 7/2010 Z. z. o ochrane pred povodňami rešpektuje tým, že ustanovuje päť základných skupín preventívnych technických a netechnických opatrení na ochranu pred povodňami:

- Opatrenia, ktoré zvyšujú retenčnú schopnosť povodia alebo vo vhodných lokalitách podporujú prirodzenú akumuláciu vody, spomaľujú odtok vody z povodia do vodných tokov a ktoré chránia územia pred zaplavením povrchovým odtokom, napríklad úpravy v lesoch, na poľnohospodárskej pôde a urbanizovaných územiach.
- Opatrenia, ktoré zmenšujú maximálne prietoky povodní, napríklad vodohospodárske nádrže (priehrady), zdrže (hate) a poldre.
- Opatrenia, ktoré chránia územia pred zaplavením vodou z vodných tokov, napríklad úpravy vodných tokov, ochranné hrádze alebo protipovodňové línie.
- Opatrenia, ktoré chránia územia pred zaplavením vnútornými vodami, napríklad sústavy odvodňovacích kanálov a čerpacích staníc.
- Opatrenia, ktoré zabezpečujú prietokovú kapacitu korýt vodných tokov, napríklad odstraňovanie nánosov z korýt a porastov z ich brehov.[16]

Pri predpovedaní frekvencie záplav je potrebné brať do úvahy aj fyzikálne faktory, ktoré netreba zanedbávať. Vznik povodne môže byť spôsobený rôznymi faktormi, napríklad zrážkami, topiacim sa snehom alebo stavmi, kedy prší na snehovú pokrývku.

Európu postihujú tri hlavné typy povodní, a to sú:

- Rýchle záplavové vlny spôsobené intenzívnymi zrážkami miestneho charakteru,
- Povodne spôsobené pomaly sa zvyšujúcimi hladinami veľkých riek vplyvom nepretržitých zrážok alebo topiaceho sa snehu,
- Povodne súvisiace so vzostupom morských hladín ako dôsledok globálneho oteplenia.

Príčiny povodní možno rozdeliť na objektívne (vznikajúce v dôsledku nepriaznivých klimatických podmienok) a subjektívne (spočívajúce v ľudských činiteľoch).

Protipovodňová ochrana slúži k úplnej eliminácii povodní alebo aspoň k minimalizácii povodňových škôd. Ochranou pred povodňami sa rozumejú činnosti a opatrenia k predchádzaniu a zvládnutiu povodňového rizika v ohrozenom území. Zaisťuje sa

[16] Zákon č. 7/2010 Z. z. o ochrane pred povodňami

systematickou prevenciou a operatívnymi opatreniami.[17] Nezanedbateľným prínosom k stavbe protipovodňových opatrení je obmedzenie znečistenia vody, ku ktorému počas povodní často dochádza.

V súvislosti s povodňami je preto na mieste zaoberať sa situáciou znečistenia vodných zdrojov, nakoľko tie sú často najviac ohrozené. Je potrebné v rámci preventívnych opatrení minimalizovať riziká napr. aj tzv. nebudovaním rizikových objektov v blízkosti vodných tokov.

Pri hľadaní riešenia opatrení na ochranu pred povodňami nemožno vynechať lesné hospodárstvo. V tejto súvislosti stojí za spomenutie zalesňovanie nelesných pôd a vytváranie zasakovacích pásov na poľnohospodárskych pôdach. Vzhľadom na pomerne vysokú lesnatosť Slovenska má zalesňovanie nelesných pôd zmysel len v najmenej zalesnených povodiach a ani tu sa nedá očakávať prínos, nakoľko účinky zo zalesnenia sa prejavia až po viac ako desiatich rokoch, čo nemusí byť práve postačujúce z hľadiska požiadaviek na ochranu územia pred povodňami. Dôležitým opatrením, ktorého cieľom by bolo zabránenie splavovania pôdy do vodných tokov a nádrží, je vyhlasovanie ochranných lesov a správne obhospodarovanie brehových porastov. V súčasnom období je hlavným problémom ochranných lesov vysoký podiel náhodných ťažieb spôsobených vetrom a najmä hmyzom. Podstatným je uvedomiť si, že odumreté lesné porasty neplnia ochranné funkcie a okrem iného existuje vysoké riziko vzniku lesných požiarov. Za špecifických podmienok môže cieľavedomá podpora vhodných vlastností lesa zabrániť niektorým druhom menších povodní, najmä pri výskyte dažďov po období sucha. Les je z hľadiska ochrany kvality vôd jedných z najvhodnejších spôsobov využitia pôdy. Dôsledná by mala byť ochrana lesa pred škodlivými činiteľmi. Odumieranie jednotlivých stromov a celých porastov spôsobuje zhoršenie protipovodňovej ochrany.

Preventívne opatrenia na ochranu pred povodňami majú za úlohu chrániť územia pred záplavami, ktoré spôsobujú vyššie uvedené príčiny. V Slovenskej republike jednotlivé druhy preventívnych opatrení na ochranu pred povodňami, ktoré sú rozdelené na skupiny podľa príčin záplav, ustanovuje § 4 ods. 2 písm. a) až e) zákona č. 7/2010 Z. z. o ochrane pred povodňami.

Čo sa týka situácie, napríklad v obciach, možno konštatovať, že súčasné kompetencie miest a obcí umožňujú realizovať väčšinu opatrení na svojom území, po dohode s vlastníkmi pozemkov. Nový prístup by spočíval v obnove retenčnej schopnosti čiastkového povodia a v znížení eróznych procesov na území obce. V záujme obcí, by malo byť zabezpečenie „projektu na zvyšovanie vodozádržnej schopnosti a znižovanie eróznych procesov v katastrálnom území obce" tzv. projekt protipovodňovej ochrany územia, ktorý by danú problematiku komplexne riešil. Realizácia takýchto opatrení by mohla obmedziť výskyt povodní vznikajúcich na

[17] Zákon č. 254/2001 Sb., o vodách a o změně některých zákonu (vodní zákon)

území obce na minimum, rovnako znížiť erózne procesy v krajine. Doterajší spôsob hospodárenia s dažďovou a povrchovou vodou v krajine sa musí zmeniť z hľadiska doterajšieho prístupu k vode. Obnova vodozádržnej schopnosti čiastkového povodia a zníženie eróznych procesov na území obce by malo byť prioritou.
Obce môžu realizáciou a zavedením plošných opatrení na svojom území výrazne prispieť k eliminácii rozsahu a početnosti povodní vznikajúcich na vlastnom území. Majú kompetencie na to, aby zohrali určujúcu rolu pri stanovovaní podmienok a spomaľovaní odtoku povrchových a podpovrchových vôd z ich katastrálneho územia. Podstatou organizačno-legislatívnych opatrení v oblasti protipovodňovej prevencie a ochrane územia obcí a miest pred povodňami je právna regulácia v oblasti vodného hospodárstva na úseku odtokových pomerov, zmena prístupu zo strany ústredných orgánov štátnej správy ako aj na strane územnej samosprávy a realizácia technických a biotechnických opatrení na území miest a obcí. Táto regulácia svojím charakterom prirodzene zahŕňa aj opatrenia týkajúce sa lesného hospodárstva, poľnohospodárstva, ale aj odvádzanie odpadových a povrchových vôd v intravilánoch sídiel či ochrany prírody.

Záver

Povodne sú veľkým úkazom medzi mimoriadnymi udalosťami. Nadmerná zrážková činnosť, ktorá nás a takisto aj našim susedov v Českej republike postihuje, spôsobuje to, že povodne majú ničivejšie dôsledky, ktoré vplývajú na všetky oblasti. Povodne boli, sú, aj budú. Preto je potrebné povodne riešiť a byť pripravení. Dôležitú úlohu v tomto smere zohráva civilná ochrana, ktorej pripravenosť sa prejavuje pri mobilizovaní síl a prostriedkov k záchranným prácam. Podľa môjho názoru má Slovensko veľké nedostatky v dlhodobej a cielenej príprave. Chýba tu tiež materiálno-technické zabezpečenie, a to hlavne z finančného hľadiska. Najdôležitejšou ochranou je prevencia a tou sa v poslednej dobe zaoberá ako Slovenská republika tak i Česká republika. V oboch týchto krajinách došlo za posledné roky k veľkým povodniam. Aj napriek výhodám, ako sú silná legislatíva, veľké množstvo chránených území či dostatok lesov, avšak stále tu prevládajú slabšie stránky, ako zvýšené množstvo zrážok, znížená retenčná schopnosť a podobne. Myslíme, že najväčším problémom alebo nedostatkom v tejto oblasti a to nie len Slovenska, je hlavne nedostatok finančných prostriedkov na to, aby sa účinne mohlo predchádzať vzniku povodní a poškodzovaniu územia následkom povodní. Mnohé by sa zmenilo pristúpením k novým riešeniam a vytvorením nových príležitostí pre zlepšenie situácie v súvislosti s povodňami. Napríklad zmena prístupu k vode v krajine ako strategickej surovine s potrebou zvýšenia jej retenčnej schopnosti tak, aby sa spomalil povrchový odtok vody a to hlavne v obdobiach, keď je mnoho zrážok a tým by sa zaistili vodné rezervy pre obdobia sucha. Neopomenuteľným je

skvalitnenie hospodárenia v lesoch, uplatňovanie integrovanej ochrany lesa a neumožniť tak spôsobenie poškodenia v lese. Udržiavať, efektívne chrániť a podľa možností aj obnovovať lesy v horských oblastiach, udržiavať a rozširovať plochu lesov zalesňovaním. Významnou v tejto oblasti a podľa mňa neodmysliteľnou súčasťou v rámci preventívnych opatrení pred povodňami, je účinnosť environmentálneho vzdelávania a výchovy. Cieľom šírenia informácií je pripravenosť obyvateľstva, a tým zmiernenie dosahov prírodnej katastrofy na zdravie obyvateľov.

Nedostatky je potrebné začať urýchlene odstraňovať, pretože poznatky vedy a výskumu sú podstatné nielen pre vyrovnanie náskoku vyspelých krajín (obzvlášť európskych), ale tiež sú veľmi potrebné aj pre úspešnú implementáciu plánovaných opatrení na protipovodňovú ochranu, ktoré musia byť postavené na reálnych údajoch a experimentálne overených vedomostiach o ich ochranných možnostiach a skutočnej účinnosti. Ide o opatrenia na ochranu pred povodňami. V rámci vedeckého výskumu v tejto oblasti v otázkach ochrany pred povodňami je Slovenská republika oproti iným krajinám na nižšej úrovni a je ambícia vyrovnať sa im. Je tiež potrebné zamerať sa na výskum v týchto oblastiach, kde treba poznať prejavy a príčiny extrémnych povodní na Slovensku i v Čechách a ich sprievodné javy, ako sú napr. erózia pôdy, zosuvy, deštrukcie existujúcej infraštruktúry a pod..

Nedostatky právnej úpravy vidím v chýbajúcej právnej úprave v súvislosti so zadržiavaním vody v krajine a nesprávne hospodárenie v lesoch spôsobené napríklad nadmerným výrubom alebo výstavbou v okolí vodných zdrojov. Ďalším nedostatkom je, že v Slovenskej republike zákon umožňuje vyhlásiť za inundačné (záplavové) územie i intravilán (zastavané územie obce alebo mesta), čo v zahraničí nie je možné. V danom prípade sa berie ohľad na záujmy a majetok obyvateľov žijúcich v takomto území, aby sa mohli pred povodňami bezpečne brániť. V rámci Slovenskej republiky v inundačných územiach sa nemôžu budovať zo strany obyvateľov protipovodňové stavby (príklad: oblasť „Devínska cesta smer Devín", ktorá bola v minulosti vyhlásená za inundačné územie). Riešením by mohlo byť v rovine de lege ferenda obmedzenie (prípadne úplný zákaz) výstavby v záplavových územiach a komplexne spracovať právnu úpravu retenčnej schopnosti krajiny (zadržiavanie vody v krajine). Pritom povodne, sucho a retenčná schopnosť krajiny spolu zásadne súvisia. Práve úprava zadržiavania vody v krajine nie je v českom právnom poriadku spracovaná. Čo sa týka zákonov, nenájdeme relevantnú právnu úpravu, ako vo vodnom zákone, tak i v iných právnych predpisoch, ako je napríklad lesný zákon, zákon o ochrane prírody a krajiny či iných. Významnou v tejto oblasti a podľa nášho názoru neodmysliteľnou súčasťou v rámci preventívnych opatrení pred povodňami, je účinnosť environmentálneho vzdelávania a výchovy. Neopomenuteľným je skvalitnenie hospodárenia v lesoch, uplatňovanie integrovanej ochrany lesa a neumožňovanie spôsobenia poškodenia lesných porastov. Preto by mala byť právna úprava v súvislosti s ochranou pred povodňami funkčne prepojená s právnou reguláciou lesného hospodárstva.

Zoznam použitej literatúry

1. BLAHUNKA, J., ŠLAHOR, P. 1998. Štátne hranice Slovenskej republiky. Kartografické listy.
2. Dohoda medzi vládou Slovenskej republiky a vládou Českej republiky o cezhraničnej spolupráci č. 164/2001 Z. z.
3. Doplnkový protokol k Európskemu rámcovému dohovoru o cezhraničnej spolupráci medzi územnými celkami alebo orgánmi č. 79/2001 Z. z.
4. Európsky rámcový dohovor o cezhraničnej spolupráci medzi územnými celkami alebo orgánmi č. 78/2001 Z. z.
5. HALÁS, M. 2005. Cezhraničné väzby, cezhraničná spolupráca: na príklade slovensko-českého pohraničia s dôrazom na jeho slovenskú časť. Bratislava: Univerzita Komenského.
6. MARHULÍKOVÁ, O., 2005.Inštitucionálne aspekty cezhraničnej spolupráce v Slovenskej republike, Vývoj a právne postavenie cezhraničných štruktúr, Analytická štúdia. Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky sekcia verejnej správy. ISBN: 80-89051-06-5
7. MARHULÍKOVÁ, O. 2001. Právny a inštitucionálny rámec cezhraničnej spolupráce na Slovensku. In: Obecné noviny, roč. 25, 2001, č. 6, s. 14-17.
8. Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky, 2001. Európsky rámcový dohovor o cezhraničnej spolupráci medzi územnými celkami a orgánmi (Rada Európy ETS No. 106/1981. Dostupné na: http://www.minv.sk/?medzinarodne-europske-dokumenty.
9. RAJČÁKOVÁ, E. 2001. Cezhraničná spolupráca ako jedna z foriem rozvoja regiónov. In: Geografie, XII. Ed. S. Novák. Brno: PedF Masaryk. Univ., 2001
10. Smernica 2000/60/ES Európskeho parlamentu a Rady z 23. októbra 2000
11. Smernica 2007/60/EC Európskeho parlamentu a Rady 2007/60/ES z 23. októbra 2007 a hodnotení a manažmente povodňových rizík
12. ŠLACHTA, M. 1995-1996 Česko-slovenská hranice ještě jednou. Geografické rozhledy. 140-141.
13. VENCÁLEK, J., 2013. Slovensko-český cezhraničný región. Genius Loci. Prešovská univerzita v Prešove, ISBN: 978-80-555-0862-7
14. VYSOKÁ ŠKOLA VISEGRÁDU s.r.o. VYSOKÁ ŠKOLA V SLÁDKOVIČOVE. 2011. Cezhraničná spolupráca štátov V4. Medzinárodná konferencia Sládkovičovo. ISBN: 978-80-89267-69-9
15. www.minzp.sk
16. Zákon č. 7/2010 Z. z. o ochrane pred povodňami
17. Zákon č. 245/1921 Sb. o státních hranicích
18. Zákon č. 254/2001 Sb., o vodách a o změně některých zákonu (vodní zákon)

Kontaktné údaje

JUDr. Mgr. Lenka Šutaríková, LL.M.
lenka.sutarikova@gmail.com
Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta

SLOBODA INFORMÁCIÍ POD TLAKOM: KOMPARATÍVNA ANALÝZA PRÁVNYCH MECHANIZMOV V BOJI SO ZNEUŽITÍM PRÁVA NA INFORMÁCIE V SLOVENSKEJ REPUBLIKE A ČESKEJ REPUBLIKE[1]

FREEDOM OF INFORMATION UNDER PRESSURE: A COMPARATIVE ANALYSIS OF LEGAL MECHANISMIS TO ADDRESS THE ABUSE OF THE RIGHT TO INFORMATION IN THE SLOVAK REPUBLIK AND THE CZECH REPUBLIC

Anna Kučerová[2]

Abstrakt: Právo na informácie predstavuje jeden zo základných pilierov demokratickej spoločnosti, povinné osoby sa však opakovane stretávajú s jeho zneužívaním zo strany žiadateľov. Príspevok sa zameriava na komparatívnu analýzu právnych mechanizmov v Slovenskej republike a Českej republike, ktoré sú prevenciou a ochranou pred zneužívaním práva na informácie. Cieľom príspevku je identifikovať a analyzovať právne rámce, inštitucionálne mechanizmy a judikatúru, ktoré sa v týchto krajinách aplikujú na zabezpečenie vyváženosti medzi slobodou informácií a ochranou pred jej zneužitím.

Kľúčové slová: právo na informácie, zneužitie práva, povinná osoba, poplatok

Abstract: The right to information constitutes one of the fundamental pillars of a democratic society, but obliged persons have repeatedly encountered its abuse by applicants. The article focuses on a comparative analysis of legal mechanisms in the Slovak Republic and the Czech Republic, which prevent and protect against abuse of the right to information. The aim of the article is to identify and analyse the legal frameworks, institutional mechanisms and case law that are applied in these countries to ensure a balance between freedom of information and protection against its abuse.

Key words: right to information, abuse of right, obliged person, fee

[1] Táto práca bola podporená Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe Zmluvy č. APVV-23-0645.

[2] Právnická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave.

Úvod

Právo na informácie predstavuje jeden zo základných pilierov demokratických spoločností.[3] Občanom poskytuje možnosť aktívnej participácie na správe veci verejných a určitým spôsobom kontrolovať výkon verejnej moci.[4] Vďaka otvorenosti a ľahkej dostupnosti informácií sa zužuje priestor pre korupčné praktiky a zároveň sa posilňuje vzťah medzi občanmi a štátom. Napriek nesporným prínosom aplikačná prax sa stretáva s negatívnymi javmi, predovšetkým so zneužívaním tohto práva. Takzvaný šikanózny výkon práva na informácie je situácia, kedy primárnym cieľom žiadateľa nie je získať informácie, ale zahltiť, ochromiť alebo dokonca paralyzovať bežný chod povinnej osoby.[5] Takéto konanie nielenže neprimerane zaťažuje personálne kapacity orgánov verejnej správy, ale môže v konečnom dôsledku devalvovať samotný inštitút slobodného prístupu k informáciám. Právne poriadky demokratických spoločností hľadajú spôsoby, ako čeliť tomuto fenoménu bez toho, aby došlo k neprimeranému obmedzeniu základného práva na informácie. Cieľom článku je uskutočniť komparatívnu analýzu právnych mechanizmov zavedených v právnych poriadkoch Slovenskej republiky a Českej republiky na boj proti zneužitiu práva na informácie.

Mechanizmy v boji so zneužitím práva na informácie v slovenskom právnom poriadku

Napriek fenoménu zneužitia práva na informácie zákon č. 211/2000 Z. z. o slobodnom prístupe k informáciám a o zmene a doplnení niektorých zákonov (ďalej len „infozákon") explicitne neustanovuje pojem „zneužitie práva na informácie" a taktiež neustanovuje postup povinných osôb v prípade stretu s takýmito žiadosťami o sprístupnenie informácie. Z nášho pohľadu vnímame, že zákonodarca primárne vychádza z predpokladu, že žiadatelia budú svoje subjektívne právo uplatňovať dobromyseľne, čomu nie je vždy tak. Avšak je potrebné zmieniť, že princíp zákaz zneužitia práva nie je slovenskému právnemu poriadku cudzí, možno ho vyvodiť z ústavných princípov a taktiež je potvrdený judikatúrou najvyšších súdnych autorít.[6]

---

[3] DOBROVODSKÝ, R. - KOŠIČIAROVÁ, S.: Právo na informácie. Kraków: Spolok Slovákov v Poľsku, 2015. s. 9.

[4] PEKÁR, B.: Kontrola vo verejnej správe. In VRABKO, M. a kol.: Správne právo hmotné. Všeobecná časť. 2 vydanie. Bratislava: C. H. Beck, 2018. s. 191.

[5] KOŠIČIAROVÁ, S.: Princíp zákazu zneužitia práva pri aplikácii zákona č. 211/2000 Z. z. o slobodnom prístupe k informáciám. In VOZÁR, I. a kol.: Analýza vybraných aspektov fungovania a výkonu štátnej správy starostlivosti o životné prostredie. Pezinok: VIA IURIS - Centrum pre práva občana. 2020. s. 155.

[6] Bod 27 rozsudku Najvyššieho správneho súdu Slovenskej republiky zo dňa 14. decembra 2023, sp. zn. 4Svk/44/2022.

Kľúčový posun v danej problematike priniesla až rozhodovacia prax, konkrétne za prelomový možno považovať rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky (ďalej len „NS SR") zo dňa 12. marca 2014, sp. zn. 3 Sži/4/2014, ktorý výslovne pripustil aplikáciu všeobecného princípu zákazu zneužitia práva aj na žiadosti podávané podľa infozákona. Následne NS SR konštatoval: *„Zneužitie práva v oblasti práva na informácie je v zásade individuálnou situáciou, kedy v rámci správnej úvahy a v rámci úvahy súdu existuje dostatočný počet indícií, že cieľom žiadosti o informácie nie je reálny záujem získať informáciu.*".[7] Okrem iného v rámci rozsudku NS SR judikoval, že preukázané zneužitie práva na informácie predstavuje legitímny dôvod na **odmietnutie žiadosti o sprístupnenie informácie**. Pre povinné osoby v praxi však absencia explicitného zákonného postupu znamená istú mieru neistoty. Musia sa spoliehať na výklad judikatúry a náležite posudzovať všetky relevantné indície[8]. V prípade, kedy povinná osoba vydá odmietavé rozhodnutie z dôvodu šikanózneho charakteru žiadosti je povinná toto rozhodnutie dôkladne a presvedčivo odôvodniť.

Súčasný stav, kedy ochrana pred zneužitím práva vyplýva najmä z ústavných princípov a súdneho výkladu síce poskytuje isté riešenie, avšak pre väčšiu právnu istotu a predvídateľnosť by bolo žiaduce *de lege ferenda* zvážiť jeho explicitné legislatívne ukotvenie v infozákone.

Vzhľadom na novelu infozákona vykonanú zákonom č. 401/2024 Z. z., sa zákonodarca rozhodol bojovať so zneužitím práva na informácie iným spôsobom, a to spoplatnením žiadateľov za mimoriadne rozsiahle vyhľadávanie informácií. Z dôvodovej správy k zákonu č. 401/2024 Z. z. vyplýva, že zákonodarca mal v úmysle zaviesť mechanizmus, ktorý by presunul bremeno spojené s vybavovaním šikanóznych žiadostí z povinných osôb na žiadateľov prostredníctvom poplatkovej povinnosti za mimoriadne rozsiahle vyhľadávanie informácií. Zastávame názor, že nový inštitút zavádza potencionálne problematický mechanizmus, keďže ide o právne neurčitý pojem, kedy povinné osoby pri jeho aplikácií neminie administratívna záťaž. Táto záťaž sa prejaví pri posudzovaní žiadostí z pohľadu rozsiahleho vyhľadávania informácií a ešte aj priradenia stupňa mimoriadnosti. Aktuálne však o osude tohto poplatku za mimoriadne rozsiahle vyhľadávanie informácií rozhoduje Ústavný súd Slovenskej republiky, ktorý pozastavil účinnosť práve tejto časti novely infozákona.[9]

---

[7] Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky zo dňa 12. marca 2014, sp. zn. 3 Sži/4/2014.

[8] Povaha, frekvencia, kontext žiadostí.

[9] Uznesenie Ústavného súdu Slovenskej republiky č. k. PL. ÚS 6/2025-18 zo dňa 12. marca 2025. [online]. [cit.16.04.2025]. Dostupné na: https://static.slov-lex.sk/pdf/SK/ZZ/2025/58/ZZ_2025_58_20250328.pdf.

Tento inštitút taktiež využíva česká právna úprava, ktorou sa slovenský zákonodarca inšpiroval.[10] Jednotlivé aspekty fungovania tohto poplatkového mechanizmu v Českej republike podrobnejšie rozoberieme v nasledujúcej časti venovanej analýze českých právnych nástrojov.

Poplatok za mimoriadne rozsiahle vyhľadávanie informácií ako mechanizmus v boji so zneužitím práva na informácie v českom právnom poriadku

Rozhodovacia prax Nejvyššího správního soudu poukazuje na skutočnosť slobodného prístupu k informáciám bez akéhokoľvek zaťaženia vrátane toho finančného.[11] Hoci poskytovanie informácií je v zásade bezplatné, v určitých prípadoch disponujú povinné osoby ex lege oprávnením požadovať v taxatívne vymedzených prípadoch úhradu skutočne vynaložených nákladov spojených s poskytovaním informácií[12], ako aj úhradu nákladov spojených s mimoriadne rozsiahlym vyhľadávaním informácií v zmysle § 17 ods. 1 zákona č. 106/1999 Sb. o svobodnem přístupe k informacím (ďalej ako „InfZ").

Tento inštitút je súčasťou českej právnej úpravy od roku 2006[13], v porovnaní so slovenskou právnou úpravou ide o dlhodobo zavedený inštitút. Jedná sa o nástroj povinných osôb, prostredníctvom ktorého sú povinné osoby oprávnené v určitej miere determinovať rozsah poskytovania informácií žiadateľom za pomoci vytvorenia určitého ekonomického nátlaku na žiadateľa. Tento ekonomický nátlak determinuje žiadateľom racionálne využívať ich subjektívne právo na informácie, primárne s účelom InfZ.[14]

Mimoriadne rozsiahle vyhľadávanie informácií je právne neurčitým pojmom. Nejvyšší správní soud charakterizoval pojem mimoriadne rozsiahle vyhľadávanie

---

[10] Dôvodová správa k zákonu č. 401/2024 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 211/2000 Z. z. o slobodnom prístupe k informáciám a o zmene a doplnení niektorých zákonov (zákon o slobode informácií) v znení neskorších predpisov. [online]. [cit.16.04.2025]. Dostupné na: https://www.nrsr.sk/web/Dynamic/DocumentPreview.aspx?DocID=547971.

[11] Bližšie pozri: Rozsudok Nejvyššího správního soudu zo dňa 05. februára 2021, sp. zn. 1 As 281/2020 – 42.

[12] Náklady spojené so zhotovením kópií, so zadovážením technických nosičov a s odoslaním informácie žiadateľovi.

[13] Pojem mimoriadne rozsiahle vyhľadávanie informácií bol do § 17 zákona č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím, zavedený novelou zákona č. 61/2006 Sb.

[14] Analýza účinnosti zákona o svobodném přístupu k informacím z hlediska rozsahu uplatňované veřejné kontroly činnosti orgánů státu, kraje, obce a jimi zřízených či jinak ovládaných právnických osob a dalších povinných subjektů. [online]. [cit. 10.04.2025]. Dostupné na: https://www.google.com/url?sa=t&source=web&rct=j&opi=89978449&url=https://mv.gov.cz/soubor/analyza-vlada-pdf.aspx&ved=2ahUKEwjM28fT8-SMAxWjnfoHHbaKJrcQFnoECBkQAQ&usg=AOvVaw2t5drhTNs3L7i8DtTNCUwc.

informácií ako *„typický neurčitý pojem, který je třeba vykládat v každém případě v kontextu konkrétních skutkových okolností*".[15] V tejto súvislosti je na povinnej osobe, aby v kontexte konkrétnych skutkových okolností posúdila, či danú žiadosť možno subsumovať pod obsah neurčitého právneho pojmu alebo nie, a to v súlade s účelom ustanovenia § 17 InfZ.

Právni teoretici a judikatúra poskytujú akési vodítko pre povinné osoby ako uplatniť tento inštitút v aplikačnej praxi. V prípade, kedy sa do dispozičnej sféry povinnej osoby dostane žiadosť o sprístupnenie informácie, ktorá predstavuje pre danú povinnú osobu časovo náročnú činnosť, ktorá sa vymyká bežnému poskytovaniu informácií, je na správnej úvahe povinnej osoby aplikácia tohto inštitútu. Časová náročnosť predstavuje zvýšenú aktivitu povinného subjektu pri vybavovaní danej žiadosti. Predmetná zvýšená aktivita povinného subjektu nastáva predovšetkým v situáciách, keď zamestnanec povinnej osoby, ktorý bol poverený vybavením žiadosti, prípadne zamestnanci participujúci na jej vybavení, sú v dôsledku rozsahu alebo zložitosti požadovaných informácií nútení na určité časové obdobie prerušiť alebo odložiť plnenie svojich štandardných pracovných povinností a primárne alokovať svoju pracovnú kapacitu na vyhľadávanie a spracovanie požadovaných informácií.[16] Naopak, nemožno za mimoriadne rozsiahle vyhľadávanie informácií považovať vyhľadávanie síce značného kvanta údajov, avšak bez akejkoľvek časovej záťaže poverených zamestnancov.[17]

Z vyššie uvedeného je zrejmé, že povinné osoby nie sú schopné vopred stanoviť mimoriadnosť vyhľadávania požadovanej informácie podľa počtu hodín a takto definovať mimoriadne rozsiahle vyhľadávanie v sadzobníku. Povinná osoba určuje potrebný čas na vyhľadávanie informácií za pomoci kvalifikovaného odhadu, napríklad prostredníctvom vyhľadania parciálnej časti požadovaných informácií a následným odhadom času a finančných nákladov nevyhnutných na finalizáciu procesu vyhľadávania. Z pohľadu rozhodovacej praxe Ústavního soudu České republiky ide o aprobovaný postup povinných subjektov, túto skutočnosť potvrdzuje uvedená formulácia: *„zákon totiž nijak nevylučuje, že žádaná úhrada bude stanovena kvalifikovaným odhadem*".[18] Z samotného obsahu dôvodovej správy k zákonu č. 61/2006 Sb., ktorým sa mení a dopĺňa § 17 InfZ, sa opakovane hovorí o "předpokládané výši úhrady". Avšak nie je s určitosťou zrejmé koľko času bude na vybavenie žiadosti potrebné.

Povinná osoba je povinná písomne oznámiť žiadateľovi úhradu poplatku,

---

[15] Rozsudok Nejvyššího správního soudu zo dňa 20. októbra 2016, sp. zn. 5 As 35/2016 – 25.

[16] FUREK, A. - ROTHANZL, L. - JIROVEC, T.: Zákon o svobodném přístupu k informacím. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2016. s. 1020.

[17] Nález Ústavního soudu České republiky zo dňa 01. júla 2021, sp. zn. III.ÚS 3339/20.

[18] Nález Ústavního soudu České republiky zo dňa 21. mája 2019, sp. zn. I. ÚS 1083/16.

a to v stanovenej lehote na vybavenie žiadosti.[19] Písomné oznámenie obsahuje výšku poplatku, spolu s riadnym odôvodnením, a teda na základe akých skutočností a akým spôsobom bola určená výška poplatku za mimoriadne rozsiahle vyhľadávanie informácií. V rámci odôvodnenia je potrebné uviesť požadovanú dobu na vyhľadávanie informácií ako aj bližšie popísať proces tohto vyhľadávania, aby výška vyčísleného poplatku bola dôveryhodná a najmä overiteľná.[20]
Tento postup úzko súvisí s § 5 ods. 1 písm. f) InfZ, ktorý ukladá povinnosť každej povinnej osobe zverejniť sadzobník poplatkov[21] za poskytovanie informácií v mieste svojho sídla a v prevádzkach.
Autorka zastáva názor, že analyzovaný inštitút úhrady v sebe skrýva riziko zneužitia zo strany povinných osôb, ktoré môžu poplatok využiť ako nástroj na odradenie či zastrašenie žiadateľov. Právna neurčitosť kľúčového pojmu pritom v praxi vedie k značnej nejednotnosti pri stanovovaní výšky úhrad a zároveň zvyšuje nároky na činnosť zamestnancov povinných osôb.

Možnosť povinnej osoby odmietnuť žiadosť alebo jej časť v prípadoch zneužitia práva na informácie ako mechanizmus v boji so zneužitím práva na informácie v českom právnom poriadku

Novelou InfZ č. 241/2022 Sb. (ďalej len „novela InfZ") zaviedol český zákonodarca ustanovenie § 11a InfZ, prostredníctvom ktorého sú povinné osoby oprávnené odmietnuť žiadosť o sprístupnenie informácií, ak z nej možno vyvodiť záver, že sa jedná o zneužitie práva. Dôvodová správa k novele InfZ jasne poukazuje na skutočnosť absencie tohto oprávnenia v prípade, kedy cieľom žiadateľa nie je získať informácie, práve naopak zaťažiť či paralyzovať bežný chod povinnej osoby.[22] Až do novely InfZ túto medzeru tohto oprávnenia v zákonnej právne úprave vypĺňala judikatúra správnych súdov[23], najmä judikatúra Najvyššieho správneho súdu ČR, z ktorej prístupu vychádza samotná formulácia ustanovenia § 11a InfZ. Zákonodarca odstránil vnímaný formálny nedostatok právnej úpravy tým, že explicitne zakotvil

[19] Porovnaj nález Ústavního soudu České republiky zo dňa 21. mája 2019, sp. zn. I. ÚS 1083/16.
[20] FUREK, A. - ROTHANZL, L. - JIROVEC, T.: Zákon o svobodném přístupu k informacím. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2016. s. 1022.
[21] Podľa sadzobníka Ministerstva vnútra Českej republiky, ak je poskytovanie informácií spojené s mimoriadne rozsiahlym vyhľadávaním informácií, náklady za každú celú hodinu mimoriadne rozsiahleho vyhľadávania predstavujú sumu 404 Kč. [online]. [cit. 03.04.2025]. Dostupné na: https://mv.gov.cz/clanek/informace-k-vyzadanym-informacim-doporucene-formulare-a-sazebnik-uhrad-902739.aspx.
[22] Dôvodová správa k zákona č. 241/2022 Sb., ktorým sa mení zákon č. 106/1999 Sb. o svobodném přístupu k informacím. [online]. [cit. 13.04.2025]. Dostupné na: https://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=212282.
[23] Porovnaj rozsudky Nejvyššího správního soudu zo dňa 27. júna 2012, sp. zn. 9 Ans 7/2012-56 a zo dňa 22. októbra 2014, sp. zn. 8 As 55/2012-62.

možnosť odmietnuť žiadosť o informácie, a to v dvoch taxatívne vymedzených prípadoch, ktoré sú typickými pre zneužitie práva na informácie.[24] Konštatujeme, že v aplikačnej praxi nemožno a priori vylúčiť existenciu iných faktických situácií determinujúcich zneužitie práva.

Český zákonodarca volí formuláciu ustanovenia § 11a ods. 1 InfZ, tak, že umožňuje povinnej osobe usúdiť zneužitie práva na základe jednotlivých okolností podanej žiadosti. Avšak pre vyvodenie predmetného záveru nepostačuje iba subjektívna domnienka či podozrenie povinnej osoby, takéto tvrdenie musí byť nepochybne podporené skutkovými okolnosťami, z ktorých možno vyvodiť sledovanie iného účelu než je sprístupnenie informácií.[25]

Povinná osoba je oprávnená odmietnuť žiadosť, ak je dôvodne predpokladaným účelom žiadateľa spôsobiť **nátlak na fyzickú osobu**, ktorej sa požadované informácie týkajú alebo spôsobiť **neprimeranú záťaž povinnej osobe**. Ustanovenie § 11a ods. 1 písm. a) InfZ upravuje tzv. „nátlakovú žiadosť", prostredníctvom ktorej žiadateľ vytvára určitým spôsobom na osobu nátlak. Ako príklad možno uviesť požiadavku sprístupnenia platového ohodnotenia konkrétneho zamestnanca povinnej osoby, avšak takéto konanie nemožno samo o sebe interpretovať ako „nátlak", no v kombinácií s inými ďalšími okolnosťami môže takéto detailné dopytovanie určitý nátlak predstavovať. Druhým dôvodom na odmietnutie žiadosti podľa § 11a ods. 1 psím. b) InfZ je podanie tzv. „záťažovej žiadosti", kedy cieľom žiadateľa je spôsobiť neprimeranú záťaž povinnej osobe. Legálna definícia pojmu „neprimeraná záťaž" absentuje v InfZ. Z nášho pohľadu vnímame neexistenciu vymedzenia tohto pojmu ako zámer zákonodarcu smerovaný k možnosti subsumovať, čo najviac situácií pod dané ustanovenie. Vo všeobecnosti považujeme danú formuláciu mierenú práve na žiadosti, ktorých cieľom je paralyzovať či ochromiť bežný chod povinnej osoby. Zákonodarca za záťažovú žiadosť považuje taktiež situáciu, kedy žiadateľ podáva žiadosti o informácie u väčšieho počtu povinných subjektov bez akejkoľvek obsahovej súvislosti požadovaných informácií, kedy samotné vybavovanie žiadostí nespôsobí záťaž povinným osobám, avšak v ich vzájomnej súvislosti sa bude jednať o záťaž pre povinné osoby.[26]

Pokiaľ povinná osoba aplikuje § 11a ods. 1 písm. a) alebo b) InfZ a žiadosť odmietne, musí tento postup formalizovať vydaním náležite odôvodneného rozhodnutia, ktoré podlieha prieskumu nadriadeným orgánom povinnej osoby alebo v rámci správneho

[24] Dôvodová správa k zákona č. 241/2022 Sb., ktorým sa mení zákon č. 106/1999 Sb. o svobodném přístupu k informacím. [online]. [cit. 13.04.2025]. Dostupné na: https://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=212282.

[25] Tamtiež.

[26] Dôvodová správa k zákona č. 241/2022 Sb., ktorým sa mení zákon č. 106/1999 Sb. o svobodném přístupu k informacím. [online]. [cit. 13.04.2025]. Dostupné na: https://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=212282.

súdnictva. Aplikácia novozavedených inštitútov predchádza posúdeniu jednotlivých žiadostí individuálne, prípad od prípadu, s ohľadom na všetky okolnosti danej žiadosti. K záveru odmietnutia žiadosti vzhľadom na zneužitie práva musí predchádzať viacerým indíciám a nie opierať sa o jeden nepriamy dôkaz.[27]

Záver

Na záver možno konštatovať, že zneužitie práva na informácie predstavuje závažnú výzvu pre efektívne fungovanie orgánov verejnej správy nielen v Slovenskej republike ale aj Českej republike. Povinným osobám sťažuje proces vybavovania žiadostí absencia explicitného postupu v prípade stretu so zneužitím práva na informácie, túto medzeru aktuálne vypĺňa judikatúra. Donedávna bolo tomu tak aj v Českej republike, avšak zákonodarca sa rozhodol zjednotiť rozhodovaciu prax a právnu úpravu zavedením oprávnenia povinných osôb odmietnuť žiadosť o sprístupnenie informácie v dvoch taxatívne uvedených prípadoch, ktoré sú typické pre zneužitie práva na informácie. Praktický dopad a účinnosť tohto nedávno zavedeného inštitútu však bude možné hodnoverne vyhodnotiť až na základe dlhšej aplikačnej praxe a následnej relevantnej judikatúry, ktorá sa k nemu zatiaľ len formuje.

V Slovenskej republike zákonodarca taktiež reagoval na fenomén zneužívania práva na informácie novelou infozákona zavádzajúcou inštitút spoplatnenia mimoriadne rozsiahleho vyhľadávania informácií. Kľúčovým momentom tohto inštitútu je pozastavenie jeho účinnosti Ústavným súdom Slovenskej republiky, ktorý rozhodne o jeho osude v slovenskom právnom poriadku. Spoplatnením žiadateľov za mimoriadne rozsiahle vyhľadávanie informácií sa prekladatelia návrhu zákona inšpirovali českou právnou úpravou, ktorú označili za efektívnu vo vzťahu k zneužívaniu účelu infozákona. Tento inštitút je súčasťou českého právneho poriadku mnoho rokov a s ohľadom na judikatúru možno povedať, že priniesol niekoľko sporných situácií, či už v otázke výšky poplatku alebo spôsobe jeho výpočtu. Táto skutočnosť naznačuje, že ani dlhoročná existencia tohto inštitútu automaticky nezaručuje jeho bezproblémovú aplikáciu v praxi a nevyhnutne si vyžaduje spresnenie prostredníctvom súdnej praxe a prípadných metodických usmernení. Pre Slovenskú republiku tak česká skúsenosť, vrátane zaznamenaných aplikačných problémov a rozsiahlej judikatúry riešiacej spory, môže slúžiť ako zdroj poznatkov, ale aj ako varovanie. Práve tieto skúsenosti Českej republiky podčiarkujú, že hoci inšpirácia českým modelom bola pri prijímaní slovenskej novely infozákona zrejmá, mechanické preberanie inštitútov právnych úprav bez dôkladného zváženia špecifík a potenciálnych úskalí nemusí byť vždy vhodným riešením. Riešenie tohto dlho pretrvávajúceho problému si vyžaduje nájdenie rovnováhy medzi ochranou

[27] Tamtiež.

povinných osôb pred zjavným zneužitím práva a zabezpečením transparentného prístupu k informáciám.

Zoznam použitej literatúry

1. Analýza účinnosti zákona o svobodném přístupu k informacím z hlediska rozsahu uplatňované veřejné kontroly činnosti orgánů státu, kraje, obce a jimi zřízených či jinak ovládaných právnických osob a dalších povinných subjektů. s. 104. [online]. [cit. 10.04.2025]. Dostupné na: https://www.google.com/url?sa=t&source=web&rct=j&opi=89978449&url=https://mv.gov.cz/soubor/analyza-vlada-pdf.aspx&ved=2ahUKEwjM28fT8-SMAxWjnfoHHbaKJrcQFnoECBkQAQ&usg=AOvVaw2t5drhTNs3L7i8DtTNCUwc.
2. DOBROVODSKÝ, R - KOŠIČIAROVÁ, S.: Právo na informácie. Kraków: Spolok Slovákov v Poľsku. 2015. 119 s., ISBN 978-83-7490-915-0.
3. Dôvodová správa k zákona č. 241/2022 Sb., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 106/1999 Sb. o svobodném přístupu k informacím. [online]. [cit.13.04.2025]. Dostupné na: https://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=212282.
4. Dôvodová správa k zákonu č. 401/2024 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 211/2000 Z. z. o slobodnom prístupe k informáciám a o zmene a doplnení niektorých zákonov (zákon o slobode informácií) v znení neskorších predpisov. [online]. [cit.16.04.2025]. Dostupné na: https://www.nrsr.sk/web/Dynamic/DocumentPreview.aspx?DocID=547971.
5. FUREK, A. - ROTHANZL, L. - JIROVEC, T.: Zákon o svobodném přístupu k informacím. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck. 2016. 1264 s., ISBN 978-80-7400-273-1.
6. Nález Ústavního soudu České republiky zo dňa 21. mája 2019, sp. zn. I. ÚS 1083/16.
7. Nález Ústavního soudu České republiky zo dňa 01. júla 2021, sp. zn. III.ÚS 3339/20.
8. Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky zo dňa 12. marca 2014, sp. zn. 3 Sži/4/2014.
9. Rozsudok Nejvyššího správního soudu zo dňa 20. októbra 2016, sp. zn. 5 As 35/2016 – 25.
10. Rozsudok Nejvyššího správního soudu zo dňa 05. februára 2021, sp. zn. 1 As 281/2020 – 42.
11. Rozsudok Najvyššieho správneho súdu Slovenskej republiky zo dňa 14. decembra 2023, sp. zn. 4Svk/44/2022.

12. Uznesenie Ústavného súdu Slovenskej republiky č. k. PL. ÚS 6/2025-18 zo dňa 12. marca 2025. [online]. [cit.16.04.2025]. Dostupné na: https://static.slov-lex.sk/pdf/SK/ZZ/2025/58/ZZ_2025_58_20250328.pdf.
13. VOZÁR, I. a kol.: Analýza vybraných aspektov fungovania a výkonu štátnej správy starostlivosti o životné prostredie. Pezinok: VIA IURIS - Centrum pre práva občana. 2020. 291 s., ISBN 978-80-89805-07-5.
14. VRABKO, M. a kol.: Správne právo hmotné. Všeobecná časť. 2 vydanie. Bratislava: C. H. Beck, 2018. 232 s. ISBN 978-80-89603-76-3.

Kontaktné údaje

Mgr. Anna Kučerová
anna.kucerova@flaw.uniba.sk
Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta
Katedra správneho a environmentálneho práva

ADMINISTRATÍVNOPRÁVNE VÝZVY ZAVÁDZANIA MODERNÝCH BEZPEČNOSTNÝCH TECHNOLÓGIÍ NA HRANICIACH V RÁMCI V4

ADMINISTRATIVE AND LEGAL CHALLENGES OF IMPLEMENTING MODERN SECURITY TECHNOLOGIES AT THE BORDERS WITHIN THE V4 COUNTRIES

Alan Lengyel[1]

Abstrakt: Príspevok sa zaoberá aktuálnymi administratívnoprávnymi výzvami v oblasti hraničnej kontroly v krajinách Vyšehradskej štvorky (V4) v kontexte moderných bezpečnostných technológií a umelej inteligencie. V prvej časti analyzuje historický vývoj Schengenského priestoru a materiálne pramene súčasných výziev, vrátane migrácie a epidémií, ako napríklad výskyt slintačky a krívačky v roku 2025. Druhá časť sa venuje aplikácii moderných technológií na vnútorných hraniciach V4, pričom osobitnú pozornosť venuje projektu ODYSSEUS. Záverečná časť predstavuje dopady nového Aktu o umelej inteligencii na prax v oblasti hraničnej kontroly. Práca poukazuje na potrebu vyváženia medzi bezpečnostnými požiadavkami a ochranou základných práv.

Kľúčové slová: Schengenský priestor, hranice V4, migrácia, bezpečnostné technológie, umelá inteligencia, Akt o umelej inteligencii, hraničná kontrola, projekt ODYSSEUS

Abstract: This paper addresses current administrative and legal challenges in border control within the Visegrad Group (V4) countries in the context of modern security technologies and artificial intelligence. The first part analyzes the historical development of the Schengen Area and the material sources of current challenges, including migration and epidemics, such as the outbreak of foot-and-mouth disease in 2025. The second part focuses on the application of modern technologies at internal borders of the V4, with particular attention to the ODYSSEUS project. The final section presents the impacts of the new Artificial Intelligence Act on border control practices. The study highlights the need to balance security requirements with the protection of fundamental rights.

[1] Právnická fakulta, Univerzita Komenského v Bratislave

Key words: Schengen Area, V4 borders, migration, security technologies, artificial intelligence, Artificial Intelligence Act, border control, ODYSSEUS project

Úvod

Právo na voľný pohyb osôb je jedným zo základných pilierov Európskej únie a zásadne ovplyvnilo podobu súčasnej Európy. Realizáciou tohto práva je Schengenský priestor, ktorý umožňuje občanom členských štátov prechádzať vnútorné hranice bez pasových a colných kontrol. Od svojho vzniku na základe Schengenskej dohody a Schengenského dohovoru prešiel Schengenský systém výrazným vývojom, ktorý reflektoval meniace sa politické, bezpečnostné a spoločenské podmienky. Z hľadiska krajín Vyšehradskej skupiny (V4) – Slovenska, Českej republiky, Maďarska a Poľska – má režim hraníc kľúčový význam nielen pre podporu hospodárskej spolupráce, ale aj pre bezpečnostnú stabilitu celého regiónu. Vnútorné hranice V4 sú dnes síce súčasťou Schengenského priestoru, no čelíme novým výzvam, ktoré môžu ovplyvniť ich režim – migrácia, pandémia COVID-19, výskyt epidémií medzi zvieratami (napríklad slintačka a krívačka) a nové bezpečnostné hrozby.

Moderné bezpečnostné technológie, vrátane umelej inteligencie, otvárajú nové možnosti pre zabezpečenie hraníc a efektívnejšie riadenie pohybu osôb, tovaru a zvierat. Implementácia takýchto technológií však prináša aj nové právne a etické otázky, najmä v súvislosti s ochranou základných práv a slobôd občanov. Prijatím Aktu o umelej inteligencii (2024/1689) Európska únia stanovila právny rámec, ktorý upravuje využívanie AI technológií vrátane ich aplikácie v oblasti hraničnej kontroly. Tento právny nástroj je pre krajiny V4 kľúčovým východiskom pri zavádzaní a využívaní inteligentných systémov na hraniciach. Cieľom tejto práce je analyzovať súčasný režim hraníc krajín V4, identifikovať hlavné administratívnoprávne výzvy vyplývajúce zo zavádzania moderných technológií a posúdiť dopady novej regulácie umelej inteligencie na prax v oblasti bezpečnosti a mobility v regióne.

Režim hraníc krajín V4

Jedným zo základných princípov Európskej únie je právo občanov na voľný pohyb, ktoré predstavuje jeden z pilierov fungovania EÚ. Toto právo prináša množstvo výhod – zlepšuje ekonomické príležitosti, podporuje štúdium, uľahčuje cestovanie a rozširuje možnosti pre občanov členských štátov. Kľúčovým míľnikom pre realizáciu tohto práva bolo podpísanie Schengenskej dohody v roku 1985. Jej hlavným cieľom bolo postupne odstrániť kontroly na vnútorných hraniciach a zaviesť voľný pohyb všetkých občanov signatárskych krajín, ostatných členských štátov EÚ a niektorých krajín mimo EÚ. Dohoda vytvorila základ pre vznik Schengenského priestoru, kde sa občania môžu pohybovať bez hraničných kontrol. Nasledovalo prijatie

Schengenského dohovoru, ktorý nadviazal na dohodu a upravil konkrétne opatrenia na odstránenie hraničných kontrol. Tento dohovor bol podpísaný 14. júna 1985 medzi štátmi Hospodárskej únie Beneluxu, Spolkovou republikou Nemecko a Francúzskom. Úplné odstránenie hraničných kontrol sa podarilo až v roku 1995, keď Schengenský dohovor nadobudol platnosť. V ďalších rokoch sa k Schengenskému priestoru postupne pridávali ďalšie európske štáty, a to nielen členské krajiny EÚ, ale aj niektoré nečlenské krajiny. Dôležitým konceptom v tejto oblasti je tzv. schengenské acquis, ktoré predstavuje súbor právnych predpisov upravujúcich uplatňovanie voľného pohybu osôb v rámci Schengenského priestoru. Tento právny systém sa postupne vyvíjal a prešiel viacerými etapami, ktoré je možné rozdeliť na propedeutickú, akceptačnú, konštitutívnu, inkorporačnú a univerzálnu.[2]
Schengenské acquis[3] zahŕňa nielen základné princípy a pravidlá, ale aj mechanizmy, ktoré zabezpečujú kontrolu a hodnotenie dodržiavania týchto pravidiel. Cieľom Schengenského priestoru je vytvoriť oblasť slobody, bezpečnosti a spravodlivosti pre občanov členských krajín. Vďaka postupnej integrácii Schengenského acquis do právneho rámca EÚ sa dosiahol významný pokrok v zabezpečení voľného pohybu a zároveň v posilnení bezpečnosti na vonkajších hraniciach. Tento systém je príkladom úspešnej európskej spolupráce v oblasti cezhraničnej politiky a kontroly.

Materiálne pramene výziev na hraniciach V4

Pri skúmaní administratívnoprávnych výziev spojených so zavádzaním moderných bezpečnostných technológií na hraniciach v rámci krajín V4 vychádzame z oficiálnych štatistických údajov Európskej komisie. Tieto dáta sa týkajú populácie EÚ, migrácie a hraničného režimu a poskytujú prehľad o aktuálnych migračných trendoch v rámci Európskej únie. Podľa dostupných štatistík Slovenská republika ani krajiny V4 (Slovensko, Česko, Poľsko, Maďarsko) nepatria medzi hlavné cieľové krajiny pre migrantov. Napriek tomu je však potrebné venovať pozornosť migračným trasám, ktoré môžu prechádzať týmto územím, a zabezpečiť efektívnu kontrolu, aby sa predchádzalo potenciálnym rizikám spojeným s nelegálnou migráciou.[4]

---

[2] ŠKRINÁR, Tomáš, ODLEROVÁ, Miriam. Vývoj inštitútu schengenského hodnotenia. [online].[cit.2025-04-22].Dostupné na: https://www.akademiapz.sk/sites/default/files/1889-Vedecko-vyskumna%20cinnost/Dvadsa%C5%A5%20rokov%20Slovenskej%20republiky%20v%20Eur%C3%B3pskej%20%C3%BAnii%20%E2%80%93%20pr%C3%ADnosy%2C%20v%C3%BDzvy%2C%200%C4%8Dak%C3%A1vania%20-%20zborn%C3%ADk%20pdf.pdf

[3] TURÁKOVÁ, Viera, IVANOVÁ-ŽILÁKOVÁ, Dagmar. Schengenské acquis Európskej únie. Bratislava: Euroiuris, 2010, s. 17.

[4] UROPEAN COMMISSION. Statistics on migration to Europe. [online]. [cit. 2025-04-22]. Dostupné na: https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/promoting-our-european-way-life/statistics-migration-europe_en

Z geografického hľadiska je potrebné zohľadniť vnútrozemskú polohu Slovenska, ktorá ovplyvňuje charakter migračných trás. Najvýznamnejšími spôsobmi vstupu migrantov na územie sú preto pozemná a letecká doprava. Pri komplexnejšej analýze migračných tokov[5] je dôležité zohľadniť aj viacnásobné prekročenie hraníc EÚ počas celej trasy migrácie. Jedným z častých príkladov je migrácia, ktorá začína morskou cestou do Grécka alebo na Balkán, odkiaľ migranti pokračujú pozemnou trasou cez viaceré krajiny, vrátane Slovenska. Takéto migračné pohyby poukazujú na nutnosť koordinovanej hraničnej kontroly a zavádzania moderných technológií, ktoré by umožnili efektívne monitorovanie pohybu osôb a dopravy v rámci celého regiónu V4. Táto situácia zdôrazňuje potrebu modernizácie bezpečnostných systémov na hraniciach, ktoré musia byť nielen efektívne, ale aj právne kompatibilné s európskou legislatívou a vnútroštátnymi predpismi jednotlivých krajín V4.

Počas pandémie COVID-19 sa ukázalo, že hoci na hraniciach Európskej únie prebiehajú dôkladné zdravotné kontroly zvierat a potravín s cieľom zabrániť šíreniu chorôb, zdravotné kontroly migrantov nie sú dostatočne špecifikované. To je znepokojujúce, keďže prenos chorôb z človeka na človeka je jedným z najčastejších spôsobov šírenia infekcií. Napriek úsiliu o zabezpečenie vonkajších hraníc Schengenského priestoru je potrebné posilniť zdravotné kontroly osôb na ochranu verejného zdravia aj na vnútorných hraniciach.[6]

V marci 2025 bol po viac ako 50 rokoch potvrdený výskyt slintačky a krívačky (ďalej len ako „SLAK") na Slovensku a v Maďarsku. Na Slovensku sa ohniská objavili v obciach Medveďov, Ňárad a Baka v okrese Dunajská Streda. V Maďarsku bol prvý prípad zaznamenaný v obci Kisbajcs, blízko slovenských hraníc. Táto situácia predstavuje významnú výzvu pre vnútorné hranice krajín V4 a zdôrazňuje potrebu využitia moderných technológií na prevenciu šírenia nákazy.[7]

Na základe § 6 ods. 5 písm. a) a § 34 ods. 1 písm. b) zákona č. 39/2007 Z. z. o veterinárnej starostlivosti v znení neskorších predpisov týmito mimoriadnymi núdzovými opatreniami s platnosťou a účinnosťou od 21.3.2025 do odvolania sa zaviedli na hranici s Maďarskou republikou opatrenia a nastavený režim na hraniciach, najmä ktorý sa týka Zákazy na konkrétnych hraničných prechodoch:

---

[5] INTERNATIONAL ORGANIZATION FOR MIGRATION. Europe: Mixed migration flows to Europe – Yearly overview 2024. [online]. 2024. [cit. 2025-04-06]. Dostupné na: https://dtm.iom.int/reports/europe-mixed-migration-flows-europe-yearly-overview-2024?close=true

[6] EUROPEAN COMMISSION. Migrants' health. [online]. [cit. 2025-04-22]. Dostupné na: https://health.ec.europa.eu/social-determinants/migrants-health_en

[7] ŠTÁTNA VETERINÁRNA A POTRAVINOVÁ SPRÁVA SLOVENSKEJ REPUBLIKY. Mimoriadne núdzové opatrenie – slintačka a krívačka. [online]. 2025. [cit. 2025-04-22]. Dostupné na: https://svps.sk/mimoriadne-nudzove-opatrenie-slintacka-a-krivacka-2025/

Úplne je zakázané premiestňovanie zvierat cez tieto strategické hraničné prechody medzi Slovenskom a Maďarskom:

- Rusovce / Čunovo – Rajka (cestný prechod)
- Medveďov – Vámosszabadi
- Komárno – Komárom
- Štúrovo – Esztergom

Tieto opatrenia reflektujú dôležitosť zabezpečenia verejného zdravia a ochrany poľnohospodárstva v rámci V4. Spoločná hranica Slovenska a Maďarska si vyžaduje koordinované kroky na zabránenie šírenia SLAK do ďalších susedných krajín.

Moderné bezpečnostné technológie na hraniciach V4

Na základe všetkých uvedených materiálnych prameňov možno konštatovať, že vnútorné hranice Schengenského priestoru, ktoré *de iure* nie sú kontrolované, je potrebné v kontexte novodobých fenoménov a bezpečnostných výziev v prípade nutnosti efektívne monitorovať.[8]

Prístup k monitoringu vnútorných hraníc:

Bez hraničných kontrol: V bežných podmienkach je pohyb medzi krajinami V4 (Slovensko, Česko, Poľsko, Maďarsko) voľný, čo znamená, že občania môžu prechádzať bez pasových kontrol, ako je to v rámci celého Schengenského priestoru.

Dočasné kontroly: V prípade mimoriadnych situácií, ako sú pandémia alebo ohrozenie verejnej bezpečnosti, môžu byť hraničné kontroly dočasne obnovené. Napríklad počas pandémie COVID-19 viaceré krajiny Schengenu zaviedli hraničné kontroly na vnútorných hraniciach, aby obmedzili šírenie vírusu.

Koordinácia pri mimoriadnych situáciách: Ak dôjde ku kríze, napríklad vypuknutiu slintačky a krívačky, krajiny V4 môžu dočasne zaviesť hraničné kontroly a obmedzenia pohybu tovaru alebo zvierat. Takýto postup bol zavedený napríklad v prípade epidémie SLAK v roku 2025, keď Slovensko a Maďarsko zaviedli prísne opatrenia na svojich spoločných hraniciach.[9] Jedným z významných európskych projektov zameraných na modernizáciu hraničnej kontroly je projekt ODYSSEUS, financovaný z programu Horizon Europe (GA č. 101073910). Jeho hlavným cieľom je umožniť bezpečné, plynulé a technologicky podporované prekračovanie hraníc v rámci Európskej únie s dôrazom na inovácie, bezpečnosť a ochranu základných práv. Projekt využíva viaceré moderné technológie, medzi ktoré patrí napríklad:

- biometrické overovanie totožnosti,
- digitálne cestovné doklady (DTC, eMRTD),

[8] AXA Schengen. Border controls in the Schengen Area. [online]. [cit. 2025-04-22]. Dostupné na: https://www.axa-schengen.com/en/news/border-controls-schengen

[9] AXA Schengen. Border controls in the Schengen Area. [online]. [cit. 2025-04-22]. Dostupné na: https://www.axa-schengen.com/en/news/border-controls-schengen

- umelá inteligencia pre detekciu rizík,
- a nástroje pre štandardizované spracovanie údajov medzi rôznymi štátnymi a cezhraničnými subjektmi.

Tento prístup predstavuje systémové riešenie, ktoré si vyžaduje dôslednú koordináciu medzi verejnými inštitúciami, súkromnými partnermi a občianskou spoločnosťou. Práve v tejto oblasti vystupujú do popredia administratívnoprávne výzvy, ktoré možno preniesť aj do kontextu krajín V4. Projekt ODYSSEUS v rámci svojho riadenia dôsledne rieši viacero administratívnych a právnych otázok, ktoré sú kľúčové pri zavádzaní moderných bezpečnostných technológií. Tieto opatrenia sú inšpiratívne aj pre krajiny V4, ktoré čelia podobným výzvam.

Okrem toho je dôležité upozorniť, že hoci je projekt ODYSSEUS primárne zameraný na vonkajšie hranice Schengenu, jeho výstupy môžu byť plne využiteľné aj pri dočasne obnovených kontrolách na vnútorných hraniciach medzi členskými štátmi. V dokumente sa výslovne uvádza, že:

„…Schengen Countries may temporarily reintroduce border controls at internal borders and could then as well benefit from the results of ODYSSEUS."

To je obzvlášť relevantné pre krajiny V4, kde dochádza k častým dočasným opatreniam na vnútorných hraniciach z dôvodu bezpečnostných, migračných alebo pandemických dôvodov. Implementácia technológií, aké ponúka ODYSSEUS, môže tak zvýšiť efektivitu a transparentnosť aj v rámci vnútorného priestoru EÚ.[10]

Umelá inteligencia a hraničná kontrola?

Prijatie nariadenia Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2024/1689 – Aktu o umelej inteligencii (ďalej len ako „AIA"), predstavuje zásadný medzník v regulácii technológií umelej inteligencie v Európskej únii. Tento právny rámec má priame dôsledky aj pre využívanie AI technológií na účely hraničnej kontroly, vrátane projektov ako je ODYSSEUS, ktoré sa týkajú aj krajín Vyšehradskej štvorky.

AIA rozdeľuje systémy umelej inteligencie do štyroch rizikových kategórií – neprijateľné, vysokorizikové, obmedzené a nízke riziko. V prípade hraničných technológií (napr. biometrická identifikácia, sledovanie správania, prediktívne algoritmy) pôjde často o vysokorizikové systémy, ktoré podliehajú prísnym požiadavkám.[11]

Pre krajiny V4 to znamená, že:

[10] ODYSSEUS Project. Dissemination, Communication, Exploitation and Stakeholders Engagement Report. D6.1, v2.0. [online]. 2024. Dostupné na: https://odysseusproject.eu/wp-content/uploads/2024/12/D6.1-Dissemination-Communication-Exploitation-and-Stakeholders-Engagement-Report-v2.0.pdf

[11] KPMG. Decoding the EU Artificial Intelligence Act. [online]. 2024. Dostupné na: https://assets.kpmg.com/content/dam/kpmg/xx/pdf/2024/02/decoding-the-eu-artificial-intelligence-act.pdf

- musia zabezpečiť predbežné hodnotenie rizík pred zavedením AI do hraničného systému,
- systémy musia byť transparentné[12], auditovateľné, bezpečné a spravodlivé,
- potrebná je priebežná dokumentácia a možnosť vysvetliť rozhodnutie algoritmu,
- používanie systémov so znakom neprijateľného rizika je zakázané – napr. systém sociálneho bodovania alebo manipulácie správania.

Záver

Bezpečnosť hraníc v krajinách Vyšehradskej štvorky stojí pred novými výzvami, ktoré si vyžadujú adaptabilné, technologicky vyspelé a zároveň právne kompatibilné riešenia. Dynamické zmeny v oblasti migrácie, verejného zdravia a bezpečnostných hrozieb ukazujú, že tradičné prístupy k ochrane hraníc sú nedostatočné.
Moderné bezpečnostné technológie, vrátane umelej inteligencie, predstavujú významný nástroj na efektívne monitorovanie pohybu osôb a ochranu vnútorného trhu. Ich nasadzovanie však musí prebiehať v súlade s princípmi právneho štátu, ochranou základných práv a transparentnosťou procesov.
Akt o umelej inteligencii vytvára regulačný rámec, ktorý umožňuje bezpečné a kontrolované využívanie týchto technológií bez ohrozenia základných hodnôt Európskej únie. Úspešná implementácia moderných technológií na hraniciach krajín V4 bude závisieť od schopnosti nájsť rovnováhu medzi požiadavkami na bezpečnosť a ochranou individuálnych práv v digitálnom veku.

Zoznam použitej literatúry

1. Axa Schengen. Border controls in the Schengen Area. [online]. [cit. 2025-04-22]. Dostupné na: https://www.axa-schengen.com/en/news/border-controls-schengen
2. European Commission. Migrants' health. [online]. [cit. 2025-04-22]. Dostupné na: https://health.ec.europa.eu/social-determinants/migrants-health_en
3. European Commission. Statistics on migration to Europe. [online]. [cit. 2025-04-22]. Dostupné na: https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/promoting-our-european-way-life/statistics-migration-europe_en

[12] CORVALÁN, Juan Gustavo. Digital and Intelligent Public Administration: Transformations in the Era of Artificial Intelligence. A&C – Revista de Direito Administrativo & Constitucional, 2018, roč. 18, č. 71, s. 55-57. Dostupné online: https://pdfs.semanticscholar.org/4933/d69462ff5086c93dbcfa304fd6763ad47c9a.pdf

4. International Organization for Migration. Europe: Mixed migration flows to Europe – Yearly overview 2024. [online]. 2024. [cit. 2025-04-06]. Dostupné na: https://dtm.iom.int/reports/europe-mixed-migration-flows-europe-yearly-overview-2024?close=true
5. KPMG. Decoding the EU Artificial Intelligence Act. [online]. 2024. [cit. 2025-04-22]. Dostupné na: https://assets.kpmg.com/content/dam/kpmg/xx/pdf/2024/02/decoding-the-eu-artificial-intelligence-act.pdf
6. Odysseus Project. Dissemination, Communication, Exploitation and Stakeholders Engagement Report. D6.1, v2.0. [online]. 2024. [cit. 2025-04-22]. Dostupné na: https://odysseusproject.eu/wp-content/uploads/2024/12/D6.1-Dissemination-Communication-Exploitation-and-Stakeholders-Engagement-Report-v2.0.pdf
7. Škrinár, Tomáš, Odlerová, Miriam. Vývoj inštitútu schengenského hodnotenia. [online]. [cit. 2025-04-22]. Dostupné na: https://www.akademiapz.sk/sites/default/files/1889-Vedecko-vyskumna%20cinnost/Dvadsa%C5%A5%20rokov%20Slovenskej%20republiky%20v%20Eur%C3%B3pskej%20%C3%BAnii%20%E2%80%93%20pr%C3%ADnosy%2C%20v%C3%BDzvy%2C%200%C4%8Dak%C3%A1vania%20-%20zborn%C3%ADk%20pdf.pdf
8. Štátna veterinárna a potravinová správa Slovenskej republiky. Mimoriadne núdzové opatrenie – slintačka a krívačka. [online]. 2025. [cit. 2025-04-22]. Dostupné na: https://svps.sk/mimoriadne-nudzove-opatrenie-slintacka-a-krivacka-2025/
9. Turaková, Viera, Ivanová-Žiláková, Dagmar. Schengenské acquis Európskej únie. Bratislava: Euroiuris, 2010. ISBN 978-80-89606-42-3.

Kontaktné údaje

Mgr. Alan Lengyel
lengyel23@uniba.sk
Katedra správneho a environmentálneho práva
Právnická fakulta, Univerzita Komenského v Bratislave

REGULÁCIA REKLAMY NA SOCIÁLNYCH SIEŤACH V POĽSKU[1]

REGULATION OF SOCIAL MEDIA ADVERTISING IN POLAND

Kristína Slámková[2]

Abstrakt: Regulácia reklamy na sociálnych sieťach predstavuje čoraz väčšiu výzvu pre právne systémy krajín Vyšehradskej štvorky (V4). Tento príspevok sa zameriava na jednu z krajín V4, Poľsko, ako prípadovú štúdiu vzhľadom na jeho rozsiahlu prax v oblasti influencer marketingu, rozvinutú samoregulačnú infraštruktúru a špecifické výzvy spojené s implementáciou nariadenia o digitálnych službách (DSA). Analýza sa venuje vnútroštátnej legislatíve, úlohe regulačných orgánov a iniciatívam, ako je kampaň #OznaczamReklamy, ktorá predstavuje funkčný model ko-regulácie. Príspevok rozoberá, ako Poľsko ako najväčší trh V4 čelí výzvam digitálnej bezpečnosti a ochrany práv spotrebiteľov v kontexte rýchlo sa meniaceho európskeho regulačného prostredia. Voľba metodológie ako prípadovej štúdie umožňuje hlbší pohľad na prienik samoregulácie, verejnej kontroly a európskej legislatívy v oblasti online reklamy v Poľsku.

Kľúčové slová: influencer, regulácia, DSA, samoregulácia, Poľsko,

Abstract: Regulation of advertising on social media is becoming an increasingly significant challenge for the legal systems of the Visegrád Four (V4) countries. This paper focuses on one of the V4 countries, Poland, as a case study due to its extensive experience in influencer marketing, a well-developed self-regulatory infrastructure, and specific challenges related to the implementation of the Digital Services Act (DSA). The analysis explores national legislation, the role of regulatory authorities, and initiatives such as the #OznaczamReklamy campaign, which represents a functional co-regulatory model. The paper examines how Poland, as the largest market within the V4, is addressing the challenges of digital safety and consumer rights protection in the context of a rapidly evolving European regulatory landscape. The choice of a case study methodology enables a deeper insight into the

[1] Uvádzame, že oproti príspevku na konferencii došlo k zmene názvu. Príspevok na konferencii znel Regulácia reklamy na sociálnych sieťach v krajinách V4. Z dôvodu rozsahu článku muselo dôjsť k jeho zúženiu iba na jednu krajinu V4.

[2] Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta

intersection of self-regulation, public oversight, and European legislation in the field of online advertising in Poland.

Key words: influencer, regulation, DSA, self-regulation, Poland

Úvod

Regulácia reklamy na sociálnych sieťach sa stala významnou výzvou pre právne systémy krajín Vyšehradskej štvorky (V4). Napriek spoločným historickým a ekonomickým väzbám vykazujú Slovensko, Česká republika, Poľsko a Maďarsko výrazné rozdiely v právnych rámcoch upravujúcich online reklamu, influencer marketing a ochranu spotrebiteľa pred klamlivými praktikami. Tento príspevok analyzuje platnú legislatívu v Poľsku so zameraním na rozsah regulácie reklamy na sociálnych sieťach a úlohu národných regulačných orgánov. Zároveň skúma vplyv nariadenia o digitálnych službách („DSA")[3] ako celoúnijného právneho rámca, ktorý zavádza nové povinnosti pre digitálne platformy, zadávateľov reklamy a influencerov. DSA upravuje poskytovanie online sprostredkovateľských služieb v EÚ vrátane online platforiem, ako sú trhoviská, sociálne siete, platformy na zdieľanie obsahu či obchod s aplikáciami. Jeho cieľom je zabezpečiť bezpečnosť používateľov v digitálnom priestore, chrániť základné práva a vytvoriť spravodlivé a otvorené prostredie pre online platformy.[4] Hoci pôvodným zámerom bolo komparatívne spracovať celú V4, počas predbežného výskumu sa ukázalo, že komparácia nie je vhodnou metódou na tento typ príspevku. Nebolo by možné poskytnúť potrebnú hĺbku a detail. Po preskúmaní dostupných údajov jednotlivých štátov V4 sa Poľsko javí ako najvhodnejšie pre skúmanie regulácie reklamy na sociálnych sieťach z niekoľkých zásadných dôvodov. Poľsko disponuje najrozsiahlejšou kazuistikou influencer marketingu z krajín V4, žiadna iná krajina nemá porovnateľne bohatý súbor záväzných rozhodnutí ani tak detailné usmernenia pre influencerov. Predstavuje kombináciu proaktívneho vnútroštátneho dohľadu a zároveň je v omeškaní s implementáciou DSA. Demografická a trhová veľkosť Poľska je najväčšia, čo znamená, že sa v krajine vyskytuje najväčší objem online reklamy z pomedzi krajín V4, zároveň disponuje jednou z najsilnejších samoregulačných infraštruktúr v strednej a východnej Európe. Rada v spolupráci s UOKiK vedie kampaň #OznaczamReklamy, čím vytvára funkčný ko-regulačný model, ktorý sa plánuje pretaviť aj do rámca DSA ako mechanizmus „dôveryhodného

[3] Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2022/2065 z 19. októbra 2022 o jednotnom trhu s digitálnymi službami a o zmene smernice 2000/31/ES (akt o digitálnych službách).

[4] Commission decides to refer Czechia, Spain, Cyprus, Poland and Portugal to the Court of Justice of the European Union due to lack of effective implementation of the Digital Services Act. Online: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_25_1081.

oznamovateľa". Podobne ako ostatné členské štáty EÚ, aj Poľsko čelí v súčasnosti zvýšenému tlaku na zabezpečenie online bezpečnosti a ochrany digitálnych práv občanov a to najmä v súvislosti s implementáciou DSA. Poľsko v posledných rokoch výrazne posilnilo dohľad nad reklamou na sociálnych sieťach, pričom osobitnú pozornosť sústreďuje práve na influencer marketing. Z metodologického hľadiska sme sa preto rozhodli pre prípadovú štúdiu Poľska, kedy orientácia na jednu krajinu umožní sledovať prienik samoregulácie, regulácie a kontroly vykonávanej verejnou správou a európskej regulácie.

Národná legislatíva regulácie reklamy

Právna regulácia reklamy v Poľsku je komplexná a zahŕňa predpisy, ktoré sa zameriavajú na rôzne aspekty reklamnej činnosti.

Ambíciou tohto článku nie je detailne analyzovať právne predpisy, iba poskytnúť prehľad o kľúčových právnych predpisoch, ktoré sa v regulácii reklamy v Poľsku uplatňujú. Medzi najzákladnejšie právne predpisy, ktoré sa v krajine týkajú regulácie reklamy môžeme označiť najmä:

- Zákon zo 16. februára 2007 o ochrane hospodárskej súťaže a spotrebiteľa („Zákon o ochrane hospodárskej súťaže").[5] Tento zákon stanovuje v súvislosti s reklamou na sociálnych sieťach najmä kompetencie Úradu pre ochranu hospodárskej súťaže a spotrebiteľa[6], sankcie za nekalé praktiky, umožňuje viesť správne konania a ukladať pokuty.
- Zákon zo 16. apríla 1993 o boji proti nekalej súťaži.[7] Tento zákon je kľúčovým v oblasti pravidiel hospodárskej súťaže a ochrany spotrebiteľa.
- Zákon z 23. augusta 2007 o predchádzaní nekalým obchodným praktikám.[8]
- Zákon z 18. júla 2002 o poskytovaní služieb elektronickou cestou.[9] Upravuje pravidlá poskytovania elektronických služieb a ochranu spotrebiteľa v digitálnom prostredí. Definuje zodpovednosť za obsah uverejnený na internete.
- Zákon z 29. decembra 1992 o rozhlase a televízii.[10] Upravuje pravidlá vysielania a poskytovania audiovizuálnych služieb.

---

[5] Ustawa z dnia 16 lutego 2007 r. o ochronie konkurencji i konsumentów. Online: https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20070500331.

[6] V bode II tejto časti sa mu venujeme.

[7] Ustawa z dnia 16 kwietnia 1993 r. o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji. Online: https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU19930470211.

[8] Ustawa z dnia 23 sierpnia 2007 r. o przeciwdziałaniu nieuczciwym praktykom rynkowym. Online: https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20071711206.

[9] Ustawa z dnia 18 lipca 2002 r. o świadczeniu usług drogą elektroniczną. Online: https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20021441204

[10] Ustawa z dnia 29 grudnia 1992 r. o radiofonii i telewizji. Online: https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU19930070034.

Regulačný orgán a jeho kompetencie

Zodpovednosť za kontrolu dodržiavania pravidiel v oblasti reklamy nesie Úrad pre ochranu hospodárskej súťaže a spotrebiteľa („UOKiK"). Jeho činnosť je upravená najmä Zákonom o ochrane hospodárskej súťaže, pričom jeho kompetencie sú okrem reklamy aj v oblasti hospodárskej súťaže, či ochrany spotrebiteľa. UOKiK zohráva dôležitú úlohu na Poľskom trhu, pokiaľ ide o nastavovanie štandardov transparentnosti a zodpovednosti v online priestore. Od roku 2021 sa UOKiK systematicky zameriava na kontrolu influencerov a reklamy na sociálnych sieťach v záujme ochrany verejného záujmu. V tejto súvislosti monitoruje online platformy a hodnotí správanie influencerov, prešetruje podnety a vedie správne konania za netransparentnú reklamu, ukladá pokuty, vydáva odporúčania a usmernenia pre označovanie reklamného obsahu. Vzhľadom na to, že vplyv influencerov na spoločnosti a nákupné rozhodovanie spotrebiteľov má rastúci vplyv, UOKiK publikoval usmernenie pre influencerov a inzerentov, ktorý sa stal popri platnej právnej úprave v krajine akýmsi základným kameňom pre samoregulačné a regulačné iniciatívy v krajine („usmernenie"). [11] Vzniklo ako reakcia na narastajúce množstvo prípadov netransparentnej reklamy na sociálnych sieťach a bolo prijaté po konzultáciách s odbornou verejnosťou v Poľsku. Odporúčania uvedené v usmernení nie sú síce záväzným právnym predpisom, ale zdôrazňujú povinnosť influencerov, ako aj reklamných agentúr a inzerentov jasne, jednoznačne a zrozumiteľne označiť reklamný obsah. Cieľom odporúčaní je zabezpečiť, aby spotrebiteľ vedel rozoznať, kedy je vystavený reklamnému obsahu, a mohol tak urobiť informované rozhodnutia. Kľúčovou časťou usmernenia sú odporúčania, ako má influencer označiť reklamný obsah.[12] Keď hovoríme o reklamnom obsahu, tento je v usmernení rozlíšený do troch skupín. Prvú skupinu reklamného obsahu tvorí komerčná spolupráca, kedy influencer dostal finančnú odmenu alebo inú formu odmeny za to, že propaguje produkt alebo službu. V takomto prípade, musí byť spolupráca jasne označená ako „reklama", „materiał sponsorowany", „we współpracy z...", „płatna współpraca z...". Druhú skupinu tvoria reklamy vlastných výrobkov, či služieb influencera, kedy influencer propaguje vlastný produkt alebo službu, kedy sa odporúča uviesť transparentne túto skutočnosť ako napríklad „moja marka", či „môj produkt". Tretiu skupinu tvoria spolupráce, kedy influencer dostal produkt zadarmo, bez finančnej odmeny a tento produkt verejne, napríklad v story na instagrame prezentuje. Influenceri to zvyknú prezentovať počas svojej dennej rannej rutiny o starostlivosť o pleť kedy prezentujú rôzne séra, krémy, alebo prezentujú výbornú rodinnú dovolenku s deťmi, kde odporúčajú hotel a dávajú do pozornosti zvýhodnené

[11] Usmernenie pre influencerov. Online: https://uokik.gov.pl/Download/98.

[12] Rekomendacje Prezesa UOKiK dotyczące oznaczania treści reklamowych przez influencerów w mediach społecznościowych. p.8-11. Online: https://uokik.gov.pl/Download/98.

balíky pobytov, alebo pridajú story na Instagrame z reštaurácie za účelom jej prezentovania, ďalej môže ísť o rôzne kozmetické procedúry, a podobne. V takomto prípade sa odporúča v usmernení použiť označenie typu „ prezent od", prípadne „produkt otrzymany w ramach współpracy". V Poľskom práve sa takéto konanie, kedy influencer označí príspevok s produktom bez jasného označenia spolupráce, pridá zľavový kód bez uvedenia, že z toho má províziu a i., označuje ako „kryptoreklama". Je to zakázaná forma klamlivej obchodnej praktiky, pri ktorej je reklama zámerne formovaná ako nezávislý obsah, aby spotrebiteľ nevedel, že je vystavený komerčnému platenému obsahu za ktorý influencer dostal nejakú formu odmeny.[13] V slovenskom právnom poriadku by sme to mohli priradiť k pojmu skrytá reklama.

DSA zavádza spoločný systém správy medzi Európskou komisiou a vnútroštátnymi orgánmi, konkrétne koordinátormi digitálnych služieb (DSC). Spoločne a v súlade s rozdelením právomocí ustanoveným v DSA zabezpečujú Komisia a DSC riadne a jednotné uplatňovanie DSA v celej Únii.[14] V Poľsku nie je možné konštatovať, že regulátor reklamy na sociálnych sieťach je zároveň aj koordinátor digitálnych služieb (DSC) podľa čl. 49 ods. 1 DSA, pretože Poľsko si povinnosť ustanoviť koordinátora digitálnych služieb doteraz nesplnilo. Aktívne však pracuje na implementácii DSA do vnútroštátneho poriadku a splnení povinností vyplývajúcich z DSA.[15]

Samoregulačné mechanizmy

Jedným z hlavných právnych problémov v oblasti influencer marketingu je dynamický vývoj komerčnej komunikácie, na ktorý tradičný legislatívny proces nedokáže dostatočne reagovať. Proces prijímania, prípadne novelizácie právnych predpisov je zdĺhavý a oneskorený voči rýchlosti, akou sa mení digitálne prostredie. V Poľsku sa samoregulácia etablovala ako jeden z hlavných nástrojov na vyplnenie medzery medzi praxou a nedostatočne špecifickou právnou úpravou. Inštitucionálne rámce samoregulácie, ktoré sme v krajine identifikovali sú Rada reklamy, IAB Polska, a IAA Polska. Rada reklamy je nezisková a mimovládna inštitúcia. Vznikla v roku 2006 z podnetu aktérov reklamného a marketingového trhu. Odvtedy buduje a spravuje systém samoregulácie v oblasti reklamy. Do jej štruktúr patria odvetvové združenia ako riadni členovia a spoločnosti ako členovia podporujúci. Poslaním Rady reklamy je formulovať, presadzovať a chrániť zásady, ktoré by mali dodržiavať

[13] Zákon o boji proti nekalým obchodným praktikám. Článok 7 ods.11. Online: https://lexlege.pl/ustawa-o-przeciwdzialaniu-nieuczciwym-praktykom-rynkowym/.

[14] Commission decides to refer CZECHIA, SPAIN, CYPRUS, POLAND and PORTUGAL to the Court of Justice of the European Union due to lack of effective implementation of the Digital Services Act. Online.
https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_25_1081

[15] Pozri časť V. a VI. tejto kapitoly.

subjekty vykonávajúce reklamnú činnosť na území Poľska, ako aj poľskí podnikatelia propagujúci sa v zahraničí. Tieto zásady sú kodifikované v Etickom kódexe reklamy, dokumente, ktorý presne definuje, čo je v reklamnej komunikácii prípustné a čo už prekračuje etické hranice.[16] Druhým subjektom, ktorý v Poľsku funguje, je medzinárodná reklamná asociácia IAA Polska. Jej úlohou je podporovať udržateľný rozvoj trhu marketingovej komunikácie v súlade s etickými princípmi, ktoré zastáva Rada reklamy. Asociácia si plne uvedomuje, že reklama formuje potreby a postoje spoločnosti, a preto kladie dôraz na transparentnosť, inkluzívnosť a spoluprácu, opierajúc sa o neustály dialóg s externými partnermi aj v rámci samotnej branže. Tretím subjektom, ktorý pôsobí na poľskom online, technologickom a reklamnom trhu kontinuálne od roku 1999, pričom od roku 2007 vystupuje pod formálnym názvom IAB Polska. Asociácia združuje približne 230 subjektov reprezentujúcich celé spektrum digitálneho ekosystému a má významné slovo pri formovaní štandardov a stratégií digitálnej komunikácie.

Prípady porušenia právnych predpisov

UOKiK je veľmi aktívnym regulátorom vo vzťahu k regulácii reklamného obsahu na sociálnych sieťach influencerov. Vedie a viedol viaceré správne konania voči známym influencerom v Poľsku. Títo propagovali produkty bez toho, aby riadne označili svoje reklamné príspevky na sociálnych sieťach, čím porušili viaceré vnútroštátne právne predpisy. Prvé významné rozhodnutia s uložením pokút boli zverejnené v roku 2023, čím Poľsko vyslalo jasný signál, že prístup krajiny v tomto smere je proaktívny a nečaká na celoeurópsky rámec, na rozdiel od niektorých krajín EÚ, ktoré v regulácii reklám influencerov nerobia vôbec žiadne legislatívne opatrenia. Jedným z prípadov, ktoré sa v roku 2023 odohrali v Poľsku bol aj prípad týkajúci sa netransparentnej reklamy spoločnosti Olimp Laboratories, ktorá je známa výrobou výživových doplnkov. Táto spoločnosť spolupracovala s troma influencermi, Katarzynou Dziurskou, Katarzynou Oleśkiewicz-Szubou a Piotrom Lisekom. Títo influenceri propagovali produkty spoločnosti na svojich instagramových účtoch bez jasného označenia, že ide o platenú spoluprácu. Používali nejednoznačné označenia, ako napríklad hashtagy #olimpad alebo označenie profilu @olimp_Nutrition_pl, ktoré neumožňovali spotrebiteľom jednoznačne identifikovať reklamný charakter obsahu. UOKiK zistil, že spoločnosť Olimp Laboratories poskytovala influencerom konkrétne pokyny na propagáciu produktov, ktoré zahŕňali odporúčania na používanie nejasných označení alebo úplné vynechanie informácie o reklamnom charaktere príspevkov. Týmto spôsobom spoločnosť aktívne podporovala praktiky, ktoré mohli spotrebiteľov uviesť do omylu. UOKiK uložil spoločnosti Olimp Laboratories pokutu

[16] The Union of Associations Advertising Council. Who we are. Online: https://radareklamy.pl/en/home-en/.

vo výške viac ako 5 miliónov zlotých. Influenceri Katarzyna Dziurska, Katarzyna Oleśkiewicz-Szuba a Piotr Lisek dostali individuálne pokuty vo výške 16 000, 5 000 a 23 000 zlotých. UOKiK zdôraznil, že influenceri majú významný vplyv na rozhodovanie spotrebiteľov, najmä mladších vekových skupín, a preto je nevyhnutné, aby boli reklamy na sociálnych sieťach jasne a jednoznačne označené.[17] Medzi najaktuálnejšie prípady v Poľsku patria prípady kedy UOKiK uložil pokuty trom influencerom Filipovi Chajzerovi, Dorote Rabczewskej a Małgorzate Rozenek-Majdan, za nedostatočné označovanie reklamného obsahu na instagrame. Filip Chajzer publikoval reklamné príspevky pre značky New Balance, škoda Auto a iné, bez jasného označenia komerčného obsahu. Jeho spoločnosti bola uložená pokuta vo výške 80 895 zlotých a UOKiK mu nariadil, aby sa takýchto nekalých praktík zdržal do budúcnosti. Spoločnosti Queen Records Dorota Rabczewska, ktorá patrí Dorote Rabczewskej uložil UOKiK pokutu vo výške 191 523 za to, že reklamné príspevky označovala len názvom značky prípadne len #współpraca, ktorý bol viditeľný až po rozkliknutí popisu. Jej obrana v správnom konaní spočívala v tom, že tvrdila, že jej fanúšikovia vedia, s kým spolupracuje, čo však UOKiK nepovažoval za dostatočné. Małgorzata Rozenek-Majdan, okrem zlého označovania komerčného obsahu navyše poskytovala zľavové kódy bez informácie, že za takúto propagáciu dostáva odmenu. Jej spoločnosti uložil UOKiK pokutu vo výške 220 267 zlotých.[18]
Tieto a iné rozhodnutia poľského regulátora zdôrazňujú potrebu transparentnosti v influencer marketingu a tiež zodpovednosti pri tvorbe obsahu a jeho monetizácii na sociálnych sieťach.

Vplyv DSA na národnú legislatívu

Aj keď DSA nadobudlo účinnosť vo februári tohto roku, poľský zákonodarca zatiaľ nezaviedol právne mechanizmy, ktoré by umožnili vykonávanie niektorých jeho ustanovení. Bez príslušných vnútroštátnych postupov zostávajú viaceré inštitúty DSA neuskutočniteľné. Implementácia nariadenia DSA sa v Poľsku realizuje prostredníctvom legislatívneho návrhu zákona, ktorým sa mení Zákon o poskytovaní služieb elektronickou cestou a niektoré ďalšie zákony. Označenie tohto rozsiahleho legislatívneho materiálu je v Poľsku UC21 a predpokladaný termín prijatia je tretí kvartál roka 2025.[19] Zavádza mechanizmy, ktoré DSA ponecháva na členské štáty

[17] Ponad 5 mln zł kary za kryptoreklamę na Instagramie. Online: https://uokik.gov.pl/ponad-5-mln-zl-kary-za-kryptoreklame-na-instagramie
[18] Decyzje Prezesa UOKiK - Chajzer, Doda i Rozenek-Majdan. Online: https://uokik.gov.pl/decyzje-prezesa-uokik-chajzer-doda-i-rozenek-majdan
[19] Projekt ustawy o zmianie ustawy o świadczeniu usług drogą elektroniczną oraz niektórych innych ustaw. Online: https://www.gov.pl/web/premier/projekt-ustawy-o-zmianie-ustawy-o-swiadczeniu-uslug-droga-elektroniczna-oraz-niektorych-innych-ustaw.

ako je určenie koordinátora digitálnych služieb, postupy na ochranu používateľov, či sankčné mechanizmy. Podľa UC21 sa koordinátorom digitálnych služieb v Poľsku stane Prezident Úradu elektronických komunikácií („UKE"). Z pohľadu kompetenčného posunu ide o výraznú zmenu. UKE historicky dohliadal najmä na telekomunikačný sektor, no po prijatí UC21 preberie horizontálny dohľad nad všetkými digitálnymi platformami, vrátane sociálnych sietí, zatiaľ čo UOKiK zostane iba odborným orgánom pre nekalé obchodné praktiky, reklamu a influencer marketing. Popri koordinátorovi digitálnych služieb, ktorým má podľa UC21 byť prezident UKE, vznikne Krajowa Rada do spraw Usług Cyfrowych (Národná Rada pre digitálne služby). Ide o nový poradný a monitorovací orgán, ktorý nemá vlastné sankčné právomoci, ale poskytuje odborné zázemie a spätnú väzbu prezidentovi UKE. Zloženie Národnej Rady pre digitálne služby by malo byť aj z odborníkov z akademickej obce a výskumu, občianskej spoločnosti či odvetvových združení. Jej úloha by mala spočívať v tvorení rovnováhy medzi štátom, trhom a občianskou spoločnosťou pri plnení povinností podľa DSA, no jej reálny vplyv bude závisieť od financovania a procedúrne zaručenej nezávislosti.

Identifikované problémy v danej oblasti a budúce výzvy

Aj keď UOKiK aktívne pracuje na kontrole dodržiavania pravidiel a sankcionovaní nezákonnej reklamy na sociálnych sieťach a bojuje proti netransparentným praktikám influencerov, Poľsko čelí právnym dôsledkom za oneskorenie implementácie DSA, čo považujeme asi za najzásadnejší identifikovaný aktuálny problém krajiny. Aktuálne neexistuje napríklad možnosť a miesto, kde by mohli používatelia podať sťažnosť podľa čl. 53 DSA, rovnako tak nie je ustanovený koordinátor digitálnych služieb. Európska komisia podala žalobu na Súdny dvor Európskej únie za to, že neustanovilo národného koordinátora digitálnych služieb a nezaviedlo pravidlá týkajúce sa sankcií za porušenie DSA.[20] Členské štáty EÚ mali túto povinnosť do 17. februára 2024. Absencia oficiálneho koordinátora digitálnych služieb podľa DSA predstavuje vážny nedostatok v implementácii európskeho práva v Poľsku. Môže to viesť k oslabeniu schopnosti efektívne chrániť práva používateľov v digitálnom priestore a preto je dôležité, aby Poľsko čo najskôr prijalo UC21. Bez novely UC21 nie je možné okrem iného udeliť status „dôveryhodného oznamovateľa" ani certifikovať orgány mimosúdneho riešenia sporov, čo môže spôsobiť oslabenie rýchleho odstraňovania nelegálnej reklamy influencerov na sociálnych sieťach. Veľkou výzvou aj pri plnom vymáhaní platných právnych predpisov zostáva ako vyriešiť nízku schopnosť používateľov, najmä maloletých detí, rozoznať

[20] Commission decides to refer Czechia, Spain, Cyprus, Poland and Portugal to the Court of Justice of the European Union due to lack of effective implementation of the Digital Services Act. Online. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_25_1081

sponzorovaný obsah, deep-fake videá či zakázanú reklamu liekov, tabaku a i. Ako druhú výzvu v danej oblasti je možné identifikovať, aby boli dané jasné pravidlá, aby sankčné právomoci koordinátora neviedli k cenzúre obsahu ale aby bola zabezpečená tak ochrana spotrebiteľa, ako aj sloboda prejavu.

Záver

Regulácia reklamy na sociálnych sieťach v Poľsku sa za posledné roky výrazne posunula vpred. UOKiK ukladá precedenčné pokuty za kryptoreklamu a silná samoregulačná infraštruktúra (Rada reklamy, IAB Polska, IAA Polska) poskytuje praktické usmernenia spolu s osvetovou kampaňou #OznaczamReklamy. Napriek týmto priaznivým trendom krajina naráža na dva zásadné nedostatky, oneskorenú implementáciu DSA a nedostatočnú digitálnu gramotnosť používateľov, ktorí čoraz ťažšie rozoznávajú skrytú či AI generovanú reklamu. Krátkodobé priority krajiny by mali preto smerovať najmä k urýchlenému prijatiu návrhu zákona UC21, ktorý ustanoví prezidenta UKE za koordinátora digitálnych služieb v zmysle DSA. Kým novela nenadobudne účinnosť, bolo by vhodné zriadiť prechodný kontaktný bod v rámci UOKiK, kde budú môcť používatelia podávať sťažnosti podľa čl. 53 DSA. Rovnako dôležité je formálne prepojiť doterajšiu kampaň #OznaczamReklamy s mechanizmom „dôveryhodného oznamovateľa" podľa DSA, aby sa mohla zapojiť do celoúnijnej infraštruktúry rýchleho odstraňovania nezákonného obsahu. Súbežne s tým by Poľsko mohlo spustiť celonárodnú vzdelávaciu iniciatívu pre základné, ktorý mladým používateľom vysvetlí, ako rozpoznať sponzorovaný alebo manipulatívny obsah, pretože táto skupina spotrebiteľov je najzraniteľnejšia. Z dlhodobej perspektívy môžeme predpokladať, že Poľsko spojí tvrdé právne mechanizmy s agilnou samoreguláciou a vyvinie adaptívny model dohľadu nad influencer marketingom. Kľúčové bude zaviesť povinné zverejňovanie zmlúv a odmien nad stanovený prah, posilniť cezhraničnú koordináciu minimálne v rámci krajín V4 a využiť technológie na rozpoznávanie deep-fake videí či syntetický vytvoreného obsahu v reálnom čase. Ak sa podarí harmonizovať kompetencie UOKiK a UKE, určiť jasné pravidlá pre sankcie tak, aby chránili spotrebiteľa bez neodôvodnenej cenzúry, a systematicky zvyšovať digitálnu gramotnosť obyvateľov, môže Poľsko poslúžiť ako vzor vyváženej a inovatívnej regulácie pre celú EÚ.

Zoznam použitej literatúry

1. Commission decides to refer Czechia, Spain, Cyprus, Poland and Portugal to the Court of Justice of the European Union due to lack of effective implementation of the Digital Services Act. Online: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_25_1081.

2. Commission decides to refer CZECHIA, SPAIN, CYPRUS, POLAND and PORTUGAL to the Court of Justice of the European Union due to lack of effective implementation of the Digital Services Act. Online. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_25_1081
3. Decyzje Prezesa UOKiK - Chajzer, Doda i Rozenek-Majdan. Online: https://uokik.gov.pl/decyzje-prezesa-uokik-chajzer-doda-i-rozenek-majdan
4. Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2022/2065 z 19. októbra 2022 o jednotnom trhu s digitálnymi službami a o zmene smernice 2000/31/ES (akt o digitálnych službách).
5. Ponad 5 mln zł kary za kryptoreklamę na Instagramie. Online: https://uokik.gov.pl/ponad-5-mln-zl-kary-za-kryptoreklame-na-instagramie
6. Projekt ustawy o zmianie ustawy o świadczeniu usług drogą elektroniczną oraz niektórych innych ustaw. Online: https://www.gov.pl/web/premier/projekt-ustawy-o-zmianie-ustawy-o-swiadczeniu-uslug-droga-elektroniczna-oraz-niektorych-innych-ustaw.
7. Rekomendacje Prezesa UOKiK dotyczące oznaczania treści reklamowych przez influencerów w mediach społecznościowych. p.8-11. Online: https://uokik.gov.pl/Download/98.
8. The Union of Associations Advertising Council. Who we are. Online: https://radareklamy.pl/en/home-en/.
9. Ustawa z dnia 16 lutego 2007 r. o ochronie konkurencji i konsumentów. Online: https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20070500331.
10. Ustawa z dnia 16 kwietnia 1993 r. o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji. Online: https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU19930470211.
11. Ustawa z dnia 23 sierpnia 2007 r. o przeciwdziałaniu nieuczciwym praktykom rynkowym. Online: https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20071711206.
12. Ustawa z dnia 18 lipca 2002 r. o świadczeniu usług drogą elektroniczną. Online: https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20021441204
13. Ustawa z dnia 29 grudnia 1992 r. o radiofonii i telewizji. Online: https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU19930070034.
14. Usmernenie pre influencerov. Online: https://uokik.gov.pl/Download/98.
15. Zákon o boji proti nekalým obchodným praktikám. Článok 7 ods.11. Online: https://lexlege.pl/ustawa-o-przeciwdzialaniu-nieuczciwym-praktykom-rynkowym/.

Kontaktné údaje

JUDr. Kristína Slámková, PhD.
kristina.slamkova@flaw.uniba.sk
Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta

KONANIE O PRIESTUPKU S CEZHRANIČNÝM PRVKOM

PROCEEDINGS ON AN OFFENSE WITH A CROSS-BORDER ELEMENT

Martin Krajči[1]

Abstrakt: Príspevok poukazuje na faktickú náročnosť konania o priestupku, ktorého sa dopustil cudzinec na území Slovenskej republiky, pričom objasňovanie a prejednanie priestupku budú realizovať príslušné orgány Slovenskej republiky podľa právneho poriadku de lege lata. Príspevok je zameraný na priestupky zistené Vojenskou políciou v rámci svojej pôsobnosti, s čím sú spojené osobitosti vyplývajúce z oprávnení a pôsobnosti Vojenskej polície. Cieľom príspevku je vyhodnotiť, či právny stav de lege lata umožňuje efektívne objasnenie a prejednanie priestupku s cezhraničným prvkom a v prípade zápornej odpovede aj konkrétne návrhy de lege ferenda.

Kľúčové slová: priestupok, cudzinec, objasňovanie priestupku, prejednanie priestupku, Vojenská polícia.

Abstract: The contribution points out the factual difficulty of proceedings for an offense committed by a foreigner on the territory of the Slovak Republic, while the clarification and discussion of the offense will be carried out by the competent authorities of the Slovak Republic according to the legal order de lege lata. The contribution is focused on offenses detected by the Military Police within its jurisdiction, which is connected with particularities resulting from the authorizations and jurisdiction of the Military Police. The aim of the contribution is to evaluate whether the legal status of de lege lata allows effective clarification and negotiation of an offense with a cross-border element and, in the case of a negative answer, specific proposals of de lege ferenda.

Key words: offense, foreigner, clarification of the offense, hearing of an offense, Military police.

[1] Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta

Úvod

Orgány príslušné na konanie o priestupku v rámci svojej príslušnosti denne vykonávajú procesné úkony s cieľom naplniť účel konania, pričom táto činnosť môže byť v prípade opakujúcich sa skutkových podstát priestupkov už rutinou. Výraznou zmenou v konaní však bude cudzí prvok v podobe cudzinca ako páchateľa priestupku, a to najmä v prípade, ak sa v čase konania o priestupku už nenachádza na území Slovenskej republiky.

Úvodom je potrebné uviesť, že právny názor prezentovaný v tomto príspevku zahŕňa pod konanie o priestupku aj časť objasňovania priestupku, a to najmä z dôvodu systematiky zákona Slovenskej národnej rady č. 372/1990 Zb. o priestupkoch v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o priestupkoch"), podľa ktorej je objasňovanie priestupku súčasťou II. časti zákona s názvom „konanie o priestupku". Subsidiárne uplatnenie Správneho poriadku v procese objasňovania priestupku pritom potvrdil aj Najvyšší súd Slovenskej republiky pričom podľa jeho argumentácie *„nakoľko iné spresnenie zisťovania skutkového stavu sa v citovanom zákone č. 372/1990 Zb. (ako špeciálnom) nenachádza, je nutné pristúpiť k úprave všeobecnej, ktorou v zmysle § 51 zák. č. 372/1990 Zb. je Správny poriadok*."[2]

Problematika bude pre lepšiu uchopiteľnosť priblížená na reálnej prípadovej štúdii, ktorá demonštruje komplikácie spôsobené cudzím prvkom v konaní. Údaje v prípade sú čiastočne pozmenené, ale podstata veci zostala zachovaná.

Príspevok vychádza z právneho stavu účinného ku 20. aprílu 2025.

Prípadová štúdia

V roku 2025 došlo nad obcou Rohožník v okrese Malacky k letu neznámeho bezpilotného lietadla (ďalej len „dron") so smerom letu k leteckej základni Malacky vzdialenej približne 5 km od zaznamenanej pozície dronu. Nakoľko sa obec Rohožník nachádza v obmedzenom vzdušnom priestore LZR 314 zriadenom na ochranu leteckej základne, v ktorej je let dronov a civilných lietadiel zakázaný do výšky 5 000 ft nad úrovňou zeme (približne 1 500 m), pilot sa vykonaním tohto letu stal podozrivým z naplnenia skutkovej podstaty priestupku podľa § 53 ods. 1 písm. b) zákona č. 143/1998 Z. z. o civilnom letectve a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov (ďalej len „letecký zákon").

Keďže Vojenská polícia monitoruje vzdušné priestory nad vojenskými objektami a v ich okolí, ako aj „vojenské vzdušné priestory" pomocou technických prostriedkov, bol aj let tohto dronu zaznamenaný a z dôvodu kolízneho kurzu s leteckou základňou boli proti nemu použité donucovacie prostriedky na prerušenie činnosti dronu, na základe ktorých bol dron odklonený z letovej dráhy a následne bolo vynútené jeho

[2] Rozsudok najvyššieho súdu Slovenskej republiky z 15. mája 2012, sp. zn. 1Sžd/42/2011.

pristátie. Z technických prostriedkov boli zistené lokačné, letové a identifikačné údaje dronu a pilota, pričom na polohu pilota boli vyslané hliadky Vojenskej polície. Po príchode hliadok sa už žiadna osoba na mieste nenachádzala a z toho dôvodu bolo zo strany Vojenskej polície začaté objasňovanie uvedeného priestupku.
Objasňovaním bolo zistené, že pilotom mal byť občan Poľskej republiky, ktorý bol na území Slovenska na návšteve, pričom bolo zistené jeho meno, priezvisko a telefónne číslo.
Objasňujúci orgán niekoľkokrát telefonicky kontaktoval podozrivého s cieľom ho predvolať na podanie vysvetlenia, avšak podozrivý sa podľa vlastných slov nachádza v Poľskej republike a nemôže sa dostaviť na úkon z dôvodu pracovnej vyťaženosti.

Oprávnenia objasňujúceho orgánu

Právny poriadok *de lege lata* upravuje oprávnenia objasňujúceho orgánu v ustanoveniach § 60 ods. 1 zákona o priestupkoch, pričom podľa právnej úpravy zákona o priestupkoch *„sa posudzuje priestupok, ktorý bol spáchaný na území Slovenskej republiky."*[3] Citované ustanovenie definuje miestnu pôsobnosť zákona o priestupkoch z ktorej vyplýva, že konanie o priestupku budú viesť príslušné orgány Slovenskej republiky bez ohľadu na to, či sa priestupku dopustil občan Slovenskej republiky, cudzinec alebo apolit v prípade, ak bol priestupok spáchaný na území Slovenskej republiky.
Vyššie citované ustanovenie je však vyčerpávajúcim katalógom oprávnení objasňujúceho orgánu iba v prípade, ak sa nejedná o orgán, ktorý má špeciálne oprávnenia definované v osobitnom zákone. Preto je špecifikom spojeným s osobitným druhom objasňujúceho orgánu, ktorým je v uvedenom prípade Vojenská polícia, úprava ďalších oprávnení v osobitnom zákone, ktorým je zákon č. 124/1992 Zb. o Vojenskej polícii v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o Vojenskej polícii"). Medzi tieto oprávnenia patrí najmä oprávnenie požadovať vysvetlenie,[4] oprávnenie zaistiť osobu[5] a vec[6] a taktiež osobitné oprávnenie[7] viažuce sa *expressis verbis* na objasňovanie priestupku, ktoré umožňuje objasňujúcemu orgánu Vojenskej polície napríklad vykonať obhliadku miesta priestupku a v súvislosti s tým zaisťovať stopy alebo vyžiadať vyšetrenie na zistenie prítomnosti alkoholu alebo inej návykovej látky v organizme osoby. Tieto oprávnenia sú typické pre ozbrojené bezpečnostné zbory, aj keď v tomto kontexte sa javí ako vhodnejšie použiť medzinárodnú (najmä angloamerickú) terminológiu „law enforcement", ktorá označuje orgány

[3] § 8 ods. 1 zákona o priestupkoch.
[4] § 11 zákona o Vojenskej polícii.
[5] § 13 ods. 1 písm. c) zákona o Vojenskej polícii.
[6] § 13a zákona o Vojenskej polícii.
[7] § 20 zákona o Vojenskej polícii.

presadzujúce právo.[8] Práve prvok presadzovania práva je viditeľný aj na uvedených osobitných oprávneniach, nakoľko sú spravidla priamo spojené s výrazným zásahom do práv a slobôd osoby a náš právny poriadok využívanie týchto oprávnení typicky pomenúva ako služobné zákroky.[9]

Zákon o priestupkoch ani špeciálne zákony upravujúce oprávnenia ďalších objasňujúcich orgánov však už neupravujú situáciu, kedy je potrebné vykonávať procesné úkony smerom do zahraničia, najmä ak sa osoba, ktorej sa procesný úkon týka, nachádza mimo územia Slovenskej republiky, ako to bolo uvedené aj v prípadovej štúdii. Nakoľko v zmysle ústavného princípu legality *„štátne orgány môžu konať iba na základe ústavy, v jej medziach a v rozsahu a spôsobom, ktorý ustanoví zákon*,"[10] orgány vykonávajúce objasňovanie priestupku (a rovnako aj správne orgány) by mohli vykonávať procesné úkony v zahraničí iba v prípade, ak to určí zákon, *in concreto* zákon o priestupkoch.

Ak by sa aj objasňujúci orgán pokúsil o vykonanie úkonu, napríklad zaslania predvolania na podanie vysvetlenia (ktorého zákonnosť by bola prinajmenšom sporná), nebolo by zo strany tohto orgánu možné vynútiť neuposlúchnutie výzvy v predvolaní a takýto úkon orgánu verejnej moci by mohol byť konaním *ultra vires.*

V neposlednom rade je potrebné vnímať aj širší pohľad na konanie o priestupku a na uplatňovanie zásad správneho konania, v tomto prípade najmä zásadu rýchlosti a hospodárnosti konania. Podľa tejto zásady bude objasňujúci orgán povinný vykonávať procesné úkony dostatočne efektívne a bez zbytočných prieťahov pre dosiahnutie účelu objasňovania priestupku, avšak v zmysle zásady legality nebude môcť vykonávať procesné úkony v zahraničí, bez ktorých nebude môcť zistiť, či priestupok spáchala podozrivá osoba. Aj keď objasňujúci orgán má k dispozícii meno, priezvisko a telefónne číslo podozrivej osoby, bez jej aktívnej a vedomej súčinnosti v podobe dostavenia sa na procesný úkon realizovaný v Slovenskej republike tieto údaje nebudú dostatočné pre ukončenie objasňovania predložením správy o výsledku objasňovania priestupku. Rovnako by v tomto prípade bolo osobe odňaté právo na obhajobu spočívajúce v práve byť preukázateľne informovaný o skutku, ktorý sa jej kladie za vinu a v práve vyjadriť sa ku skutočnostiam, ktoré sú predmetom skutku, pričom porušenie tohto práva je závažným procesným pochybením

[8] Aj keď právny poriadok Slovenskej republiky (a spravidla ani odborná alebo vedecká právnická obec) priamo nedefinujú príslušné orgány ako orgány presadzujúce právo, je možné tento pojem nájsť napríklad v označení piatej hlavy zákona Národnej rady Slovenskej republiky č. 171/1993 Z. z. o Policajnom zbore v znení neskorších predpisov.

[9] Definíciu služobného zákroku obsahuje napríklad § 6 ods. 2 zákona o Vojenskej polícii, § 9 ods. 3 zákona Národnej rady Slovenskej republiky č. 171/1993 Z. z. o Policajnom zbore v znení neskorších predpisov alebo § 33 ods. 3 zákona č. 35/2019 Z. z. o finančnej správe a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

[10] Čl. 2 ods. 2 Ústavy Slovenskej republiky.

príslušného orgánu.[11] Otázne by v tomto smere bolo spísanie záznamu o podaní vysvetlenia cez telefón, ak by bola hodnoverne preukázaná totožnosť osoby. Jedná sa v tomto prípade o vykonávanie procesného úkonu v zahraničí, ak sa osoba podávajúca vysvetlenie prostredníctvom telefónu nachádza v zahraničí? Aj v prípade názoru, že miesto vykonania úkonu je to miesto, kde sa nachádza orgán realizujúci procesný úkon, tento postup je spochybniteľný a závisí iba od vôle podozrivého (resp. osoby, ktorej sa úkon týka) aktívne spolupracovať a nie je možné realizáciu tohto úkonu vynútiť.

Zistenie totožnosti osoby bude v prípade cudzinca nachádzajúceho sa mimo územia Slovenskej republiky tiež pre príslušný orgán v konaní o priestupku komplikované, nakoľko lustráciou v príslušných evidenciách pravdepodobne nebudú zistené žiadne údaje. Výnimku by tvorila situácia, ak bola osoba zapísaná (z rôznych dôvodov) do informačných systémov Policajného zboru alebo Vojenskej polície. Spravidla tak lustráciou bude zistená iba skutočnosť, či na osobu bolo, alebo nebolo, vyhlásené pátranie bez zistenia ďalších vzťahových alebo administratívnych údajov.

Lustrovanie údajov a doručovanie písomností v tomto prípade nie je možné vykonať ani prostredníctvom spoločných kontaktných pracovísk Policajného zboru, ktoré sú orgánmi na realizovanie policajnej spolupráce medzi krajinami Vyšehradskej skupiny. Tieto pracoviská vznikajú na základe bilaterálnych dohôd,[12] ktoré obsahujú *numerus clausus* protiprávnych činov, na ktoré sa policajná spolupráca uplatňuje. K uvedenému je však potrebné uviesť, že bilaterálne zmluvy o policajnej spolupráci sa viažu na spolupráci v oblasti trestného konania a priestupky nie sú v zmluvách zahrnuté.

Možnosti príslušného orgánu

S ohľadom na vyššie popísané nedostatočné procesné oprávnenia nebude môcť objasňujúci orgán naplniť jeden zo základných cieľov objasňovania priestupku, ktorého podstatou je zistiť, či *„priestupok spáchala osoba podozrivá zo spáchania priestupku"*[13] a z toho dôvodu nebude možné predložiť správnemu orgánu správu o výsledku objasňovania priestupku. Aj keď v popísanej prípadovej štúdii je známe meno a priezvisko podozrivej osoby, predložená správa o výsledku objasňovania priestupku by neobsahovala stručný obsah jeho výpovede ako obligatórnu náležitosť,[14] nakoľko úkon podania vysvetlenia nebolo možné zrealizovať. Rovnako

[11] Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky z 1. júla 2008, sp. zn. 5 Sž 49/2007.

[12] Policajná spolupráca medzi Slovenskou republikou a Poľskou republikou je upravená Zmluvou medzi Slovenskou republikou a Poľskou republikou o spolupráci v boji proti trestnej činnosti a spolupráci na prihraničných územiach zverejnenou v Zbierke zákonov ako oznámenie Ministerstva zahraničných vecí Slovenskej republiky č. 638/2006 Z. z. v znení neskorších predpisov.

[13] § 58 ods. 1 písm. b) zákona o priestupkoch.

[14] § 60 ods. 4 písm. c) zákona o priestupkoch.

je potrebné uviesť, že iba meno a priezvisko nie sú na účely priestupkového konania dostatočným jedinečným identifikátorom osoby a bolo by potrebné hodnoverným spôsobom zistiť aj dátum narodenia a adresu pobytu podozrivého. Z uvedeného dôvodu bude potrebné objasňovanie ukončiť iným zákonným spôsobom, pričom ako jediná možná forma ukončenia objasňovania prichádza do úvahy uloženie veci záznamom, nakoľko sa v lehote na vykonanie objasňovania nepodarilo „*zistiť skutočnosti svedčiace o tom, že priestupok spáchala konkrétna osoba*".[15]
Uvedený postup v praxi často znamená uloženie *ad acta* bez toho, aby sa vo veci ďalej konalo , a to až do uplynutia dvojročnej premlčacej lehoty. *A contrario*, ak by sa rovnakého skutku dopustila osoba zdržiavajúca sa na území Slovenskej republiky, bolo by objasňovanie vedené inak, a to pravdepodobne aj s iným výsledkom. Podozrivý by bol predvolaný na podanie vysvetlenia a bol by vyzvaný, aby zo sebou priniesol aj dron a ovládač, ktorými mal v čase spáchania vykonávať let, pričom tieto veci by podľa potreby mohli byť zaistené. Po podaní vysvetlenia a pozitívnom stotožnení sériového čísla ovládača a dronu by bola spísaná správa o výsledku objasňovania priestupku, ktorá by bola predložená príslušnému správnemu orgánu, t. j. Dopravnému úradu.

Návrh *de lege ferenda*

Na základe problémového výkonu objasňovania spočívajúceho v nedostatočných oprávneniach objasňujúceho (ale aj správneho) orgánu je možné vyvodiť potrebu zmeny právnej úpravy *de lege lata*, ktorá zabezpečí efektívne vedenie konania aj s cezhraničným prvkom.
Ako inšpiráciu v tomto prípade možno analogicky využiť piatu časť piatej hlavy Trestného poriadku upravujúcu právnu pomoc vo vzťahu k cudzine, ktorá sa medzi štátmi Vyšehradskej skupiny uplatňuje práve prostredníctvom už spomínaných spoločných kontaktných pracovísk. Pre uplatňovanie tohto režimu aj vo vzťahu ku priestupkom však nepostačuje iba zmena zákona o priestupkoch, ale aj bilaterálnych zmlúv s ostatnými štátmi (prinajmenšom štátmi Vyšehradskej skupiny), ktorých sa má režim právnej pomoci týkať.
V rámci zákona o priestupkoch by bolo možné za tretiu časť vložiť novú štvrtú časť (a súčasnú štvrtú časť označiť ako časť piatu) s názvom „právna pomoc vo vzťahu k cudzine", pričom táto časť by upravovala procesné podmienky uplatnenia právnej pomoci. Z inštitútov právnej pomoci by pre zabezpečenie konania o priestupku vo vzťahu k zahraničiu bola potrebná najmä úprava doručovania a vykonávanie úkonov na základe dožiadania, pričom úkony budú vykonávať vždy „domáce" vnútroštátne príslušné orgány s využitím ich zákonných oprávnení. Týmto sa zabezpečí možnosť realizácie procesných úkonov do konania aj v zahraničí a tým nebude potrebné, aby

[15] § 60 ods. 3 písm. b) zákona o priestupkoch.

sa osoba, ktorej sa úkon týka, musela dostaviť osobne na príslušný orgán v Slovenskej republike, ktorý úkon má vykonať. Zároveň vnútroštátny orgán vykonávajúci úkon na základe dožiadania má možnosť vynútenia realizácie úkonu, čím zabezpečí naplnenie účelu konania.

Ako už bolo uvedené, zmena zákona o priestupkoch však sama o sebe nepomôže situáciu vyriešiť a z toho dôvodu bude potrebné novelizovať aj jednotlivé bilaterálne zmluvy, a to pridaním priestupkov do zoznamu protiprávnych činov, ktorých sa policajná spolupráca týka. Nakoľko je policajná spolupráca medzi dvoma štátmi spravidla administratívne, časovo aj finančne náročná, bolo by v tomto smere vhodné upraviť možnosť využitia policajnej spolupráce v konaní o priestupku reštriktívne, a to napríklad cenzom sankcie, ktorá za priestupok hrozí. V opačnom prípade by sa totiž mohlo stať, že sa vedie konanie o priestupku, za ktorý možno uložiť pokutu do 33 eur, pričom náklady na konanie o tomto priestupku, zabezpečenie policajnej spolupráce a úradné preklady budú prevyšovať maximálnu výšku pokuty, ktorá páchateľovi hrozí. Ako cenzus nie je nutné stanoviť iba explicitne výšku pokuty, ale je možné využiť napríklad sankciu zákazu činnosti, ktorá je typicky spojená so „závažnejšími" priestupkami pri ktorých hrozí aj vyššia pokuta. Tým sa zabezpečí, že policajná spolupráca sa bude môcť uplatniť iba v tých konaniach o priestupku, kde to je to s ohľadom na jeho závažnosť (vyjadrenú aj druhom a výmerou sankcie, ktorú je možné uložiť) vhodné a účelné.

Mutatis mutandis by objasňujúci orgán v popísanej prípadovej štúdii po zistení, že podozrivý je občanom Poľskej republiky a v Poľsku sa aj nachádza využil nové ustanovenie zákona o priestupkoch s odkazom na bilaterálnu zmluvu s Poľskou republikou a prostredníctvom spoločného kontaktného pracoviska Vyšný Komárnik – Barwinek by zaslal dožiadanie na príslušný policajný orgán Poľskej republiky na vykonanie úkonu podania vysvetlenia so zameraním sa aj na stotožnenie dronu a ovládača, ktoré mali byť použité pri spáchaní priestupku. Na základe doručeného výsluchu by objasňujúci orgán Vojenskej polície zabezpečil úradný preklad listín a v prípade, ak by sa výsluchom potvrdilo, že podozrivý spáchal priestupok, bola by predložená správa o výsledku objasňovania na Dopravný úrad ako príslušný správny orgán.

Záver

Príspevok umožnil stručný náhľad na prekážky v konaní o priestupku s cezhraničným prvkom v podobe páchateľa, ktorý sa v čase konania nenachádza na území Slovenskej republiky, pričom aj z prípadovej štúdie a analýzy právneho stavu *de lege lata* vyplýva, že takéto konanie spravidla nebude ukončené rozhodnutím o vine a sankcii.

Aj keď priestupky možno (aj keď veľmi povrchne) hodnotiť ako skutky s nižšou mierou spoločenskej nebezpečnosti v porovnaní s trestnými činmi, zrovna priestupok popísaný v prípadovej štúdii by mohol byť výnimkou. Tento priestupok priamo súvisí so zaistením bezpečnosti a obrany štátu, zo strany Vojenskej polície je na zamedzenie páchania tohto priestupku možné použiť donucovacie prostriedky vo forme technických prostriedkov[16] alebo dokonca zbrane[17] a tým prerušiť neoprávnenú činnosť dronu a letecký zákon ustanovuje za tento skutok v prípade úmyselného spáchania obligatórnu pokutu vo výške 2 000 eur. Už len z uvedeného výpočtu možných „zásahov" a sankcií viažucich sa na neoprávnený let dronu vo vzdušnom priestore zriadenom na ochranu vojenského objektu je zrejmé, že tieto priestupky sú závažným ohrozením fungovania vojenských objektov a tým aj systému obrany a bezpečnosti štátu a z tohto dôvodu je relevantné, aby príslušný orgán mal zákonné oprávnenia na vykonávanie procesných úkonov aj v cudzine, rovnako ako to je v prípade policajnej spolupráce v trestných veciach.
Predložený návrh *de lege ferenda* pritom zohľadňuje materiálnu stránku priestupkov a diferencuje tak medzi „bežnými" priestupkami, kde by nebolo hospodárne uplatňovať inštitút právnej pomoci vo vzťahu k cudzine a medzi inými, závažnejšími priestupkami, kde aj zvýšený záujem spoločnosti odôvodní zvýšené náklady na konanie spôsobené uplatnením inštitútu právneho styku s cudzinou. .
In fine možno konštatovať, že právny poriadok *de lege lata* neumožňuje príslušným orgánom Slovenskej republiky vykonávať procesné úkony v konaní o priestupku v zahraničí a z tohto dôvodu je potrebná zmena príslušných právnych predpisov.

Zoznam použitej literatúry

1. HAMUĽÁKOVÁ, Z., HORVAT, M. *Základy správneho práva trestného*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2019, ISBN 978-80-571-0142-0.
2. Oznámenie Ministerstva zahraničných vecí Slovenskej republiky č. 638/2006 Z. z. v znení neskorších predpisov.
3. Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky z 1. júla 2008, sp. zn. 5 Sž 49/2007.
4. Rozsudok najvyššieho súdu Slovenskej republiky z 15. mája 2012, sp. zn. 1Sžd/42/2011.
5. Ústavný zákon č. 460/1992 Zb. Ústava Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov.
6. Zákon č. 124/1992 Zb. o Vojenskej polícii v znení neskorších predpisov.
7. Zákon č. 143/1998 Z. z. o civilnom letectve (letecký zákon) a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

[16] § 22 ods. 1 písm. h) zákona o Vojenskej polícii.
[17] § 32 ods. 1 písm. i) zákona o Vojenskej polícii.

8. Zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov.
9. Zákon č. 35/2019 Z. z. o finančnej správe a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.
10. Zákon č. 71/1967 Zb. o správnom konaní (správny poriadok) v znení neskorších predpisov.
11. Zákon Národnej rady Slovenskej republiky č. 171/1993 Z. z. o Policajnom zbore v znení neskorších predpisov.
12. Zákon Slovenskej národnej rady č. 372/1990 Zb. o priestupkoch v znení neskorších predpisov.

Kontaktné údaje

Mgr. Martin Krajči
krajci30@uniba.sk
Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta
Katedra správneho a environmentálneho práva

PROCESNÉ PRÁVA NEREZIDENTOV PRI PÁCHANÍ SPRÁVNYCH DELIKTOV NA ÚSEKU CESTNEJ PREMÁVKY

PROCEDURAL RIGHTS OF NON-RESIDENT OFFENDERS IN ADMINISTRATIVE PROCEEDINGS FOR ROAD-SAFETY-RELATED TRAFFIC OFFENSES

Stanislava Sopková[1]

Abstrakt: Príspevok sa venuje uplatňovaniu procesných práv nerezidentov pri páchaní dopravných deliktov s dôrazom na cezhraničnú spoluprácu príslušných správnych orgánov. Analyzuje viaceré aplikačné dopady smernice (EÚ) 2015/413 a smernice (EÚ) 2024/3237, ktoré tvoria právny základ pre účinný postup správnych orgánov na úseku dopravných deliktov v európskom priestore a majú za cieľ zjednodušiť a zefektívniť súčasný právny stav. V poslednej časti sa autorka zameriava na právne a praktické výzvy, ktoré vyplývajú z ich implementácie do slovenského právneho poriadku, ako aj na možné riešenia aplikačných problémov.

Kľúčové slová: dopravné delikty, administratívna zodpovednosť, procesné práva, nerezidenti.

Abstract: The paper deals with the application of procedural rights of non-residents when committing administrative offences in the road-safety-related traffic offenses with emphasis on cross-border cooperation of the competent administrative authorities. It analyses several application implications of Directive (EU) 2015/413 and Directive (EU) 2024/3237, which constitute the legal basis for an effective procedure of administrative authorities in the field of traffic offences in Europe, and aim to simplify and improve the current legal framework. In the concluding part, the author focuses on the legal and practical challenges arising from the implementation of the above-mentioned Directives in the Slovak legal framework, as well as possible solutions to application problems.

Key words: traffic offenses, administrative liability, procedural rights, non-residents.

[1] Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta.

Úvod

V priebehu posledných rokov Európska únia systematicky zavádza legislatívne opatrenia s cieľom výrazne obmedziť počet dopravných nehôd v členských štátoch a dosiahnuť víziu nulovej úmrtnosti na cestách. Tento zámer je podporený viacerými politickými a legislatívnymi víziami, medzi ktoré patrí aj Strategický akčný plán pre bezpečnosť cestnej premávky na obdobie rokov 2021 – 2030, ktorý zahŕňa široké spektrum opatrení vrátane technických inovácií v oblasti bezpečnosti vozidiel, zvyšovania kvality cestnej infraštruktúry, zavádzania legislatívnych reforiem a rozvoja cezhraničnej spolupráce medzi členskými štátmi Európskej únie.[2]

Jedným z kľúčových nástrojov Európskej únie na podporu týchto cieľov je právna úprava cezhraničnej výmeny informácií o dopravných deliktoch. V tejto súvislosti bola prijatá Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2011/82/EÚ[3], ktorá si kladie za cieľ odstrániť prekážky pri identifikácii vodičov vozidiel registrovaných v iných členských štátoch a zabezpečiť rovnaký postup príslušných orgánov voči páchateľom dopravných deliktov bez ohľadu na ich štátnu príslušnosť alebo miesto registrácie vozidla[4], pričom osobitne zdôrazňuje potrebu rovnakého uplatňovania sankcií naprieč členskými štátmi nezávisle od vnútroštátnej kvalifikácie dopravného deliktu v právnom poriadku jednotlivých členských štátov.[5]

V roku 2015 bola predmetná právna úprava nahradená Smernicou Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2015/413[6], ktorá ukotvila základný rámec pre efektívnejšiu cezhraničnú výmenu informácií o dopravných deliktoch a zároveň upravila základné východiská pre uplatňovanie procesných práv nerezidentov v správnom konaní.

Najnovší legislatívny vývoj v danej oblasti predstavuje prijatie Smernice Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2024/3237 v decembri 2024, ktorá mení a dopĺňa smernicu

---

[2] Európska komisia. 2020. *Bezpečnosť cestnej premávky: Európske cesty sú čoraz bezpečnejšie, ale tento vývoj je stále veľmi pomalý* [online]. Dostupné na: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/sk/ip_20_1003 [cit. 04. 04. 2025].

[3] Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2011/82/EÚ z 25. októbra 2011, ktorou sa zjednodušuje cezhraničná výmena informácií o deliktoch na úseku bezpečnosti cestnej premávky.

[4] HUDECOVÁ, Vladimíra – ŠIMUNEK, Michal: *Zvyšovanie bezpečnosti cestnej premávky v EÚ prostredníctvom Smernice o cezhraničnej výmene informácií.* Bratislava: Akadémia Policajného zboru v Bratislave, 2023, s. 3. Dostupné na: https://akademiapz.sk/sites/default/files/2471-Archive%202-2023/006%20HUDECOV%C3%81%2C%20%C5%A0IMUNEK%20SMERNICA%20CBE.pdf [cit. 04. 04. 2025].

[5] Bod 1 a 8 Preambuly Smernice Európskeho parlamentu a Rady 2011/82/EÚ z 25. októbra 2011, ktorou sa zjednodušuje cezhraničná výmena informácií o deliktoch na úseku bezpečnosti cestnej premávky. V bode 8 je súčasne zdôraznené, že vnútroštátna kvalifikácia skutku ako trestného činu alebo správneho deliktu nemá vplyv na jej uplatňovanie.

[6] Smernica Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2015/413 z 11. marca 2015, ktorou sa uľahčuje cezhraničná výmena informácií o dopravných deliktoch súvisiacich s bezpečnosťou cestnej premávky.

(EÚ) 2015/413.[7] Legislatívna zmena pritom reflektuje na potrebu posilnenia ochrany procesných práv vodičov-nerezidentov, ktorí sa dopustia spáchania dopravného deliktu v inom členskom štáte Európskej únie. Tento krok priamo nadväzuje na diskusie, ktorými Európska komisia poukázala na pretrvávajúce nedostatky v aplikačnej praxi členských štátov Európskej únie.[8]
Predkladaný článok sa preto bližšie venuje analýze vybraných aspektov právneho postavenia účastníkov v cezhraničných administratívnych konaniach s osobitným dôrazom na najnovšie legislatívne zmeny, okolnosti ich prijatia a mechanizmy zabezpečujúce efektívne uplatňovanie procesných práv nerezidentov.

Procesné práva nerezidentov v práve Európskej únie

Ako sme uviedli v úvode príspevku, problematika procesných práv nerezidentov pri páchaní dopravných deliktov sa v posledných rokoch dostala do popredia legislatívneho záujmu Európskej únie. Jej vývoj reflektuje širšie úsilie o harmonizáciu pravidiel cestnej premávky a zabezpečenie rovnakého prístupu k právu na spravodlivý proces pre všetky osoby, bez ohľadu na štátnu príslušnosť obvineného alebo miesto registrácie vozidla. Tento problém je predmetom úpravy vo viacerých právnych aktoch Európskej únie, pričom osobitný význam má Smernica Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2015/413 o uľahčení cezhraničnej výmeny informácií o dopravných deliktoch súvisiacich s bezpečnosťou cestnej premávky.
Predmetná smernica predstavuje významný krok smerom k efektívnejšiemu postihovaniu dopravných deliktov páchaných vodičmi z iných členských štátov. Zároveň ustanovuje základný rámec pre zabezpečenie prístupu nerezidentom k ich procesným právam v konaní a predstavuje tak kľúčový nástroj pre ich ďalší rozvoj. Článok 5 ods. 1 druhá veta a ods. 2 smernice ukladá členským štátom povinnosť zabezpečiť, aby príslušné orgány informovali identifikovanú osobu (vlastníka, držiteľa vozidla alebo inú oprávnenú osobu) o zistenom delikte a o začatí konania v súlade s vnútroštátnym právom. Na tento účel odporúča použiť tzv. informačný list, ktorý má obsahovať základné údaje týkajúce sa spáchaného skutku – najmä právnu kvalifikáciu deliktu, miesto, čas a spôsob jeho spáchania, právnu normu, ktorá bola

[7] Smernica Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2024/3237 z 19. decembra 2024, ktorou sa mení smernica (EÚ) 2015/413, ktorou sa uľahčuje cezhraničná výmena informácií o dopravných deliktoch súvisiacich s bezpečnosťou cestnej premávky.
[8] K tomu napr. Európska komisia. 2023. *Impact Assessment support study for the revision of Directive (EU) 2015/413 facilitating cross-border exchange of information on road-safety-related traffic offences [online].* 2023. Dostupné na: https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/4190ec88-0fe8-11ee-b12e-01aa75ed71a1 [cit. 05. 04. 2025].

porušená, výšku a druh sankcie, ktorú možno uložiť, ako aj prípadné technické zariadenie použité na jeho zistenie.[9]

Príloha č. 2 k smernici obsahuje odporúčaný vzor informačného listu, ktorého cieľom je prispieť k jednotnej aplikačnej praxi a právnej istote v administratívnom konaní v členských štátoch. Jeho súčasťou okrem uvedených náležitostí by malo zároveň byť poučenie o práve podať opravný prostriedok vrátane určenia príslušnej lehoty.[10]

Napriek uvedeným snahám o zavedenie jednotných štandardov vykazuje informačný list viaceré nedostatky. Absentujú v ňom poučenia, ktoré by umožnili nerezidentom efektívne vykonávať svoje procesné práva už počas prebiehajúceho konania, a to predovšetkým informácie o práve nahliadať do spisu, oboznámiť sa s podkladmi pre rozhodnutie, vyhotoviť si kópie, vyjadriť sa k skutkovému a právnemu základu obvinenia či právo zvoliť si v konaní právneho zástupcu. Tieto procesné garancie sú pritom základnými piliermi spravodlivého procesu v zmysle Charty základných práv Európskej únie a ich absencia môže v aplikačnej praxi viesť k oslabeniu zásady rovnosti zbraní medzi rezidentmi a nerezidentmi v správnych konaniach.[11]

Napriek tomu, že smernica predstavuje dôležitý míľnik v oblasti cezhraničnej administratívnoprávnej spolupráce, z pohľadu ochrany práv nerezidentov ju nie je možné považovať za ucelený a komplexný nástroj. V aplikačnej praxi totiž často dochádza k situáciám, keď nerezidenti, voči ktorým príslušné orgány začali konanie a vyvodzujú voči nim právnu zodpovednosť, nie sú spôsobilí z dôvodu nesprávnych prekladov či neúplných poučení svoje procesné práva účinne realizovať.[12] Základným predpokladom výkonu procesných práv nie je len legislatíva, ktorá mechanizmy nápravy upravuje, ale aj faktická možnosť pre účastníka konania tieto procesné práva v konaní uplatňovať.

Na nedostatočnú efektívnosť predmetnej smernice pri vyvodzovaní zodpovednosti implicitne upozorňuje vo svojich rozhodnutiach aj Súdny dvor Európskej únie. V rozhodnutí C-338/20 judikuje, že *„[k]aždé rozhodnutie, ktorým sa ukladá peňažná sankcia, […] musí byť pokutovanej osobe oznámené v jazyku, ktorému rozumie"*[13]. V tejto súvislosti odkazuje aj na rozhodovaciu činnosť Európskeho súdu pre ľudské

---

[9] Článok 5 ods. 2 Smernice Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2015/413 z 11. marca 2015, ktorou sa uľahčuje cezhraničná výmena informácií o dopravných deliktoch súvisiacich s bezpečnosťou cestnej premávky.

[10] Ibidem, príloha č. 2.

[11] Články 47 až 50 Charty základných práv Európskej únie.

[12] K tomu pozri napríklad: Európska komisia. 2023. *Impact Assessment support study for the revision of Directive (EU) 2015/413 facilitating cross-border exchange of information on road-safety-related traffic offences [online].* 2023. Dostupné na: https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/4190ec88-0fe8-11ee-b12e-01aa75ed71a1 [cit 05. 04. 2025].

[13] Bod 18, rozhodnutie Súdneho dvora EÚ vo veci C-338/20 zo 6. októbra 2021.

práva (ďalej len „ESĽP") . Poukazuje pri tom na rozhodnutia vo veci Vizgirda proti Slovinsku[14] a Öztürk proti Nemecku[15], pričom zdôrazňuje, že právo na spravodlivý proces v sebe nezahŕňa len právo na preklad rozhodnutia a poučenie o možnosti podať voči nemu opravný prostriedok[16], ale zahŕňa aj právo účastníka na obhajobu v konaní[17]. Zároveň pripomína, že tieto záruky sú aplikovateľné aj na menej závažné delikty ako trestné činy, vrátane priestupkov[18]; vnútroštátna kvalifikácia deliktu preto nie je pre ich uplatnenie smerodajná. Súčasne dodáva, že Súdny dvor EÚ sa rovnako ako ESĽP stotožňuje s kvalifikáciou dopravného deliktu ako trestného činu na účely záruk vyplývajúcich z článku 6 ods. 1 Európskeho dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd (ďalej len „Európsky dohovor"), kde pri posudzovaní ich charakteru totožne aplikuje engelovské kritériá.[19] Z tohto dôvodu nie je možné úpravu procesných práv priznaných Smernicou (EÚ) 2015/413 stotožniť s rozsahom práv, ktoré sú členské štáty Rady Európy povinné zohľadniť pri zabezpečovaní práva na spravodlivý proces v súlade so záväzkami vyplývajúcimi z článku 6 Európskeho dohovoru.

Nedostatky pri uplatňovaní Smernice boli na úrovni Európskej únie predmetom viacerých diskusií. Európska komisia v spolupráci s členskými štátmi identifikovala v aplikačnej praxi šesť hlavných problematických oblastí, medzi ktoré zaradila aj neefektívnosť pri zabezpečovaní procesných práv nerezidentov. Vykonaná analýza poukázala na skutočnosť, že informačné listy nielen, že neposkytujú nerezidentom všetky potrebné informácie o ich procesných právach, ale v praxi sa častokrát ani vôbec nepoužívajú. Viaceré členské štáty predkladajú nerezidentom rozhodnutia o uložení pokuty v úradnom jazyku s priloženým prekladom, ktorý je častokrát neúplný alebo nesprávny. Poukázala aj na fakt, že práve jazyková bariéra mnoho ráz zapríčiňuje nemožnosť efektívneho uplatňovania práv nerezidentom v administratívnych konaniach. Situácia sa následne mení až v konaní pred súdom[20], čo nie je možné považovať za dostačujúce.

Z tohto dôvodu pristúpila Európska únia k prijatiu novej smernice, ktorou špecifikuje cezhraničnú výmenu informácií medzi správnymi orgánmi, a súčasne zakotvuje

---

[14] Rozhodnutie ESĽP vo veci Vizgirda proti Slovinsku z 28. augusta 2018, sťažnosť č. 59868/08.

[15] Body § 49 až 53 rozhodnutia ESĽP vo veci Öztürk proti Nemecku z 21. februára 1984, sťažnosť č. 8544/79.

[16] Bod 19 rozhodnutia Súdneho dvora EÚ vo veci C-338/20 zo 6. októbra 2021.

[17] Ibidem, bod 18.

[18] Ibidem, bod 19.

[19] Ibidem, bod 28. K tomu pozri aj body 86 až 93 rozhodnutia Súdneho dvora Európskej únie vo veci C-439/19 z 22. júna 2021.

[20] Európska komisia. 2023. *Impact Assessment support study for the revision of Directive (EU) 2015/413 facilitating cross-border exchange of information on road-safety-related traffic offences [online].* 2023. Dostupné na: https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/4190ec88-0fe8-11ee-b12e-01aa75ed71a1 [cit. 05. 04. 2025].

nerezidentom nový diapazón procesných práv. Článok 5 smernice sa oproti predchádzajúcej právnej úprave rozšíril explicitným prijatím nových procesných práv v konaní, pričom fakultatívna možnosť členských štátov poskytnúť účastníkovi informácie o začatom konaní prostredníctvom informačného listu bola nahradená obligatórnym oznámením o dopravnom delikte. Súčasťou oznámenia okrem uvedených náležitostí musia byť podrobné informácie o možnosti uplatniť právo na obhajobu v konaní, ako aj informácie o tom, či je možné konať o delikte aj bez prítomnosti obvineného, a ak áno, tak za akých podmienok.[21] Uvedené sa uplatňuje v prípadoch, ak u vodičov-nerezidentov bola vykonaná cestná kontrola na mieste, ale príslušný orgán členského štátu im pri výkone kontroly neuložil sankciu.[22] V smernici aj naďalej absentuje explicitné vymedzenie práva klásť otázky svedkom či právo na bezplatnú pomoc tlmočníka v konaní.[23] Napriek tomu sú členské štáty povinné tieto záruky garantovať aj v danom prípade.

Významnou zmenou, ktorú nie je v tejto súvislosti možné opomenúť, je postupné kriminalizovanie daného typu konania zo strany Európskej únie. Pôvodné odporúčania boli nahradené záväznými povinnosťami členských štátov, ktoré majú charakter záruk poskytovaných v trestnom konaní. Táto zmena sa premieta nielen do úpravy právneho postavenia nerezidentov, na ktorých sa hľadí ako na obvinených v trestnom konaní, ako aj do úpravy procesných práv a ich garancií. V tejto súvislosti môžeme poukázať napríklad na článok 5b ods. 5 smernice (EÚ) 2024/3237, ktoré explicitne ukladá členským štátom povinnosť zabezpečiť preklad relevantných písomností v rozsahu zodpovedajúcom minimálnym štandardom stanoveným smernicou 2010/64/EÚ o práve na tlmočenie a preklad v trestnom konaní s prihliadnutím na povinnosť garantovať obvineným záruky vyplývajúce z práva na spravodlivý proces.[24]

Aj napriek tomu, že bol rozsah procesných práv touto smernicou rozšírený, je dôležité neopomenúť, že naďalej predstavuje len jeden zo základných nástrojov garancie procesných záruk v konaní o dopravných deliktoch. Všetky členské štáty Európskej únie sú zároveň členskými štátmi Rady Európy a je preto dôležité, aby nad rámec povinností ustanovených danou smernicou naďalej zabezpečovali účastníkom

---

[21] Článok 5 ods. 2 písm. e) Smernice Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2024/3237 z 19. decembra 2024, ktorou sa mení smernica (EÚ) 2015/413, ktorou sa uľahčuje cezhraničná výmena informácií o dopravných deliktoch súvisiacich s bezpečnosťou cestnej premávky.

[22] Ibidem, článok 5 ods. 3.

[23] Článok 6 ods. 3 písm. d) a písm. e) Európskeho dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd.

[24] Článok 5b ods. 5 Smernice Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2024/3237 z 19. decembra 2024, ktorou sa mení smernica (EÚ) 2015/413, ktorou sa uľahčuje cezhraničná výmena informácií o dopravných deliktoch súvisiacich s bezpečnosťou cestnej premávky a článok 3 ods. 9 Smernice Európskeho parlamentu a Rady 2010/64/EÚ z 20. októbra 2010 o práve na tlmočenie a preklad v trestnom konaní.

konania procesné práva a garancie, ktoré sa vzťahujú na trestné konania a vyplývajú z článku 6 Európskeho dohovoru.
V tomto ohľade je rovnako potrebné pripomenúť, že smernica súčasne apeluje na členské štáty, aby nerezidentom priznali taký rozsah procesných práv, ako majú účastníci v konaní podľa právneho poriadku daného členského štátu.[25]

Aplikačné východiská v Slovenskej republike

Transpozícia smernice (EÚ) 2024/3237 predstavuje významný zásah do oblasti postihovania dopravných deliktov a ochrany procesných práv nerezidentov. Zároveň z pohľadu slovenského vnútroštátneho poriadku vyvoláva viacero praktických otázok a potenciálnych aplikačných problémov, ktoré si vyžadujú osobitnú pozornosť, a to nielen z hľadiska aplikačnej praxe správnych orgánov, ale aj z pohľadu budúcej legislatívy.
V rámci tohto príspevku budeme poukazovať na jednu z kľúčových oblastí, ktorá pri transpozícii smernice vstupuje do popredia a predstavuje ďalšie potenciálne výzvy pre slovenského zákonodarcu.
Takýmto významným problémom je zabezpečenie zrozumiteľného prekladu dôležitých písomností do jazyka, ktorému účastník konania (nerezident) rozumie. V Slovenskej republike sú oznámenia o začatí priestupkového konania a rozhodnutia správnych orgánov vydávané výlučne v úradnom jazyku, pričom súčasný právny stav nepredpokladá potrebu ich prekladu do iných jazykov členských štátov Európskej únie.[26] To však naráža na novozavedené povinnosti, ktoré boli uložené členským štátom článkom 5b ods. 5 smernice (EÚ) 2024/3237, v rámci ktorého musia členské štáty pri prekladoch napĺňať štandardy vyplývajúce zo smernice 2010/64/EÚ. Cieľom je pritom zabezpečiť dôkladnejšie garantovanie záruk vyplývajúcich z práva na spravodlivý proces aj v konaniach s cezhraničným prvkom.
Jednou z možných foriem riešenia tohto problému by podľa nášho názoru mohlo byť zavedenie jednotných štandardizovaných formulárov, napríklad vo forme oznámení o začatí správneho konania, predvolaní na ústne pojednávanie alebo rozhodnutí pre jednotlivé druhy dopravných správnych deliktov, ktoré by boli dostupné vo všetkých úradných jazykoch členských štátov. Tento systém by dopomohol zjednodušiť komunikáciu medzi správnymi orgánmi a účastníkmi konania a zároveň by eliminoval riziko vzniku nesprávnych alebo neúplných prekladov, na ktoré Európska

[25] Bod 7 Preambuly Smernice Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2015/413 z 11. marca 2015, ktorou sa uľahčuje cezhraničná výmena informácií o dopravných deliktoch súvisiacich s bezpečnosťou cestnej premávky.
[26] Na tento problém upozorňuje aj Slovenská republika vo svojom predbežnom stanovisku k návrhu smernice, ktorou sa mení smernica (EÚ) 2015/413, s. 11. Dostupné na: https://www.nrsr.sk/ssez/downloadDoc.ashx?DocID=8893 [cit. 21. 04. 2025].

komisia a Súdny dvor EÚ v minulosti upozorňovali.[27] Takýto model sa v obdobnej forme už osvedčil aj v aplikačnej praxi, kde sa jednotné vzory bežne využívajú, a to napríklad v prípade európskeho zatýkacieho rozkazu.[28]

Zároveň je potrebné doplniť, že v prípade použitia uvedených štandardizovaných vzorov bude musieť Slovenská republika zabezpečiť nielen ich kvalitu, ale aj pravidelnú aktualizáciu v súlade s ďalším legislatívnym vývojom. Preklad iných písomností, napríklad zápisníc, by bol naďalej ponechaný v kompetencii jednotlivých správnych orgánov, čo by znamenalo zvýšené finančné nároky na fungovanie verejnej správy či prípadné prieťahy v správnom konaní. Tento aspekt nadobúda osobitný význam pri ustanovení jedenásťmesačnej procesnej lehoty pre vydanie oznámenia o spáchaní dopravného deliktu[29], ktorej dodržanie môže byť pri preťaženosti správnych orgánov a zabezpečovaní prekladov náročné, a to najmä pri skutkovo zložitejších prípadoch.

Súčasne považujeme za dôležité neopomenúť, že priestupky[30] v Slovenskej republike spadajú do sféry trestného obvinenia podľa článku 6 Európskeho dohovoru.[31] Ako sme uviedli v predchádzajúcej časti, Európska únia kladie na členské štáty povinnosť zabezpečovať nerezidentom rovnaký rozsah práv v konaní, ako majú rezidenti daného členského štátu.[32] Z tohto dôvodu je dôležité, aby sa nerezidentom poskytla faktická možnosť uplatňovať v konaniach aj tie záruky, ktoré vyplývajú zo zákona o priestupkoch[33]. Tomu súčasne zodpovedá povinnosť správnych orgánov účastníkov konania (nerezidentov) náležite o predmetných právach v konaní poučiť.

---

[27] K tomu pozri napríklad: Európska komisia. 2023. *Impact Assessment support study for the revision of Directive (EU) 2015/413 facilitating cross-border exchange of information on road-safety-related traffic offences [online].* 2023. Dostupné na: https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/4190ec88-0fe8-11ee-b12e-01aa75ed71a1 [cit. 21. 04. 2025].

[28] K tomu pozri prílohu k Rámcovému rozhodnutiu Rady 2002/584/SVV z 13. júna 2002 o európskom zatykači a postupoch odovzdávania osôb medzi členskými štátmi. Jednotné vzory pre poučovanie o procesných právach v konaní sa v súčasnosti využívajú aj v niektorých súdnych konaniach v Slovenskej republike.

[29] Článok 5a ods. 2 Smernice Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2024/3237 z 19. decembra 2024, ktorou sa mení smernica (EÚ) 2015/413, ktorou sa uľahčuje cezhraničná výmena informácií o dopravných deliktoch súvisiacich s bezpečnosťou cestnej premávky.

[30] Dopravné delikty sú v právnom poriadku SR kvalifikované ako priestupky, k tomu pozri § 22 zákona č. 372/1990 Zb. o priestupkoch v znení neskorších predpisov.

[31] K tomu pozri napríklad rozhodnutie ESĽP vo veci Kadubec proti Slovenskej republike z 15. januára 1998, sťažnosť č. 27061/95.

[32] Bod 7 Preambuly Smernice Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2015/413 z 11. marca 2015, ktorou sa uľahčuje cezhraničná výmena informácií o dopravných deliktoch súvisiacich s bezpečnosťou cestnej premávky.

[33] Zákon č. 372/1990 Zb. o priestupkoch v znení neskorších predpisov.

Zákonodarca preto bude čeliť dôležitej úlohe precízne zosúladiť povinnosti vyplývajúce zo smernice (EÚ) 2024/3237 s vnútroštátnym právnym poriadkom tak, aby dôkladne reflektoval na svoje medzinárodné záväzky.

Záver

V predkladanom príspevku sme sa zamerali predovšetkým na analýzu smernice (EÚ) 2024/3237, ktorá prináša do právnych poriadkov členských štátov Európskej únie súbor nových povinností v oblasti ochrany procesných práv nerezidentov. Predmetný legislatívny vývoj predstavuje významný posun v rámci harmonizácie cezhraničného postihovania dopravných deliktov a zároveň reflektuje na potrebu posilnenia procesných záruk v konaní, ktoré sa v porovnaní s rezidentmi daných členských štátov nachádzajú v dôsledku jazykovej bariéry v znevýhodnenom postavení. Smernica (EÚ) 2024/3237 pritom priamo nadväzuje na predchádzajúce iniciatívy Európskej únie, ktorých cieľom je zvyšovať bezpečnosť v cestnej premávke a prispievať k rovnosti pred zákonom aj v konaniach s cezhraničným prvkom.
Ako sme demonštrovali na príklade Slovenskej republiky, jej transpozícia bude vyžadovať nielen legislatívne zmeny, ale aj zavedenie efektívnych mechanizmov pre eliminovanie škodlivých následkov jazykovej bariéry v konaniach v súlade s medzinárodnými záväzkami členských štátov tak, aby nedochádzalo k porušovaniu práva na spravodlivý proces.
Z tohto dôvodu bude dôležité ďalej sledovať aplikačnú prax jednotlivých členských štátov a posudzovať efektivitu zavedených opatrení, ako aj ďalší vývoj v oblasti práva Európskej únie, ktorá bude na predmetné výzvy reagovať. Výsledná efektívnosť transponovanej smernice (EÚ) 2024/3237 tak bude závisieť nielen od činnosti zákonodarných zborov členských štátov, ale aj od následnej aplikácie legislatívnych zmien v správnych konaniach príslušnými orgánmi vyvodzujúcimi zodpovednosť.

Zoznam použitej literatúry

1. Európska komisia. 2020. *Bezpečnosť cestnej premávky: Európske cesty sú čoraz bezpečnejšie ale tento vývoj je stále veľmi pomalý* [online]. Dostupné na: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/sk/ip_20_1003. [cit. 04. 04. 2025].
2. Európska komisia. 2023. *Impact Assessment support study for the revision of Directive (EU) 2015/413 facilitating cross-border exchange of information on road-safety-related traffic offences [online].* 2023. Dostupné na: https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/4190ec88-0fe8-11ee-b12e-01aa75ed71a1 [cit. 05. 04. 2025].
3. HUDECOVÁ, Vladimíra – ŠIMUNEK, Michal: *Zvyšovanie bezpečnosti cestnej premávky v EÚ prostredníctvom Smernice o cezhraničnej výmene informácií.*

Bratislava: Akadémia Policajného zboru v Bratislave, 2023, 12 strán. Dostupné na: https://akademiapz.sk/sites/default/files/2471-Archive%202-2023/006%20HUDECOVÁ%2C%20ŠIMUNEK%20SMERNICA%20CBE.pdf [cit. 04. 04. 2025].

4. Slovenská republika: *Riadne predbežné stanovisko k návrhu Smernice Európskeho parlamentu a Rady, ktorou sa mení smernica (EÚ) 2015/413, ktorou sa uľahčuje cezhraničná výmena informácií o dopravných deliktoch súvisiacich s bezpečnosťou cestnej premávky.* 17 strán. Dostupné na: https://www.nrsr.sk/ssez/downloadDoc.ashx?DocID=8893 [cit. 21. 04. 2025].

Kontaktné údaje

Mgr. Stanislava Sopková
stanislava.sopkova@flaw.uniba.sk
Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta
Katedra správneho a environmentálneho práva

NEVYŽIADANÁ KOMUNIKÁCIA V KONTEXTE PRIAMEHO MARKETINGU A JEJ PRÁVNA ÚPRAVA

UNSOLICITED COMMUNICATION IN THE CONTEXT OF DIRECT MARKETING AND ITS LEGAL REGULATION

Matej Čakajda[1]

Abstrakt: Nevyžiadaná komunikácia, známa aj ako spam, predstavuje jeden z najvýznamnejších fenoménov súčasnej digitálnej éry. Článok analyzuje problematiku nevyžiadanej komunikácie v kontexte priameho marketingu a jej právnu reguláciu, pričom sa zameriava na existujúce legislatívne rámce vrátane zákona č. 452/2021 o elektronických komunikáciách, GDPR a ePrivacy smernice. Definuje pojem priameho marketingu, jeho široké legislatívne vymedzenie a zdôrazňuje dôležitosť získavania preukázateľného súhlasu adresátov (opt-in režim), ako aj možnosti ich ochrany prostredníctvom opt-out režimu. Ďalej sa venuje analýze právneho mechanizmu, ako je zoznam telefónnych čísel pre odmietnutie marketingových volaní, a povinnosti subjektov vykonávajúcich priamy marketing. Identifikované sú aj problémy súvisiace s aplikáciou aktuálnej právnej úpravy, najmä v súvislosti s nejasnosťami ohľadom výnimiek týkajúcich sa „vlastných podobných tovarov a služieb". Na záver sú prezentované návrhy de lege ferenda, ktoré poukazujú na nevyhnutnosť presnejšieho vymedzenia pojmov a harmonizácie právnej úpravy na podporu dostatočnej ochrany adresátov pred nevyžiadanou komunikáciou.

Kľúčové slová: nevyžiadaná komunikácia, priamy marketing, právna regulácia, opt-in a opt-out, ochrana súkromia

Abstract: Unsolicited communication, also known as spam, is one of the most significant phenomena of the modern digital era. This article analyzes the issue of unsolicited communication in the context of direct marketing and its legal regulation, focusing on existing legislative frameworks, including Act No. 452/2021 on Electronic Communications, GDPR, and the ePrivacy Directive. It defines the concept of direct marketing, its broad legislative interpretation, and emphasizes the importance of obtaining verifiable consent from recipients (opt-in regime) as well as the mechanisms available to protect them through the opt-out regime. Furthermore, it examines the legal mechanism, such as the

[1] Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta

telephone number registry for refusing marketing calls, and the obligations of entities engaged in direct marketing. The article identifies challenges associated with the application of the current legal framework, particularly regarding ambiguities surrounding exceptions related to "own similar goods and services." Finally, it presents *de lege ferenda* proposals pointing to the necessity of a more precise definition of terms and the harmonization of legal regulations to ensure adequate protection of recipients from unsolicited communication.

Key words: unsolicited communication, direct marketing, legal regulation, opt-in and opt-out, privacy protection

Úvod

Nevyžiadaná komunikácia, známa aj pod pojmom spam, predstavuje jeden z najvýraznejších fenoménov modernej digitálnej éry. S rozvojom technológií a masívnym nárastom využívania elektronických komunikačných prostriedkov, ako sú e-maily, SMS správy či sociálne siete, sa nevyžiadané správy stali bežnou súčasťou každodenného života. Tento jav je úzko spätý s priamym marketingom, ktorý je pre mnohé podniky kľúčovým nástrojom na oslovovanie zákazníkov. Priamy marketing umožňuje firmám efektívne komunikovať so svojou cieľovou skupinou, avšak jeho nesprávne alebo neetické využívanie môže viesť k narušeniu súkromia jednotlivcov, strate dôvery zákazníkov a v konečnom dôsledku aj k právnym dôsledkom. Nevyžiadaná komunikácia je charakteristická tým, že je zasielaná bez predchádzajúceho súhlasu adresáta, často vo veľkom množstve a s cieľom propagovať produkty, služby alebo iné komerčné aktivity. Tento typ komunikácie nielenže obťažuje príjemcov, ale môže tiež predstavovať bezpečnostné riziko, napríklad vo forme phishingových útokov alebo šírenia škodlivého softvéru. Z tohto dôvodu sa regulácia nevyžiadanej komunikácie stala dôležitou témou na národnej aj medzinárodnej úrovni.

Čo je to priamy marketing ?

Podľa § 116 ods. 2 zákona č. 452/2021 o elektronických komunikáciách (ďalej len „zákon o elektronických komunikáciách") sa „priamym marketingom na účely tohto zákona sa rozumie akákoľvek forma prezentácie tovarov alebo služieb v písomnej forme alebo ústnej forme, zaslaná alebo prezentovaná prostredníctvom verejne dostupnej služby priamo jednému alebo viacerým účastníkom alebo užívateľom." [2]

[2] Zákon č. 452/2021 Z. z. o elektronických komunikáciách v znení neskorších predpisov

Definícia priameho marketingu podľa § 116 ods. 2 zákona o elektronických komunikáciách je koncipovaná veľmi široko, keďže zahŕňa akúkoľvek formu prezentácie tovarov alebo služieb, či už v písomnej alebo ústnej podobe, zaslanú alebo prezentovanú prostredníctvom verejne dostupnej služby priamo jednému alebo viacerým účastníkom alebo užívateľom. Táto definícia nevyžaduje, aby prezentácia obsahovala konkrétnu ponuku na uzatvorenie zmluvy, ani aby bola uvedená cena propagovaného tovaru alebo služby. V praxi to znamená, že za priamy marketing môže byť považovaná aj komunikácia, ktorá má len informačný alebo propagačný charakter, bez priameho obchodného zámeru. Takéto široké vymedzenie umožňuje regulovať rôzne formy marketingovej komunikácie, no zároveň môže vyvolávať otázky ohľadom hraníc medzi priamym marketingom a inými formami komunikácie.

V nariadení (EÚ) 2016/679 o ochrane fyzických osôb pri spracúvaní osobných údajov a o voľnom pohybe týchto údajov (GDPR) a v smernici 2002/58/ES o súkromí a elektronických komunikáciách (ePrivacy smernica)[3] sa síce používa pojem „priamy marketing", avšak jeho presná definícia v týchto právnych predpisoch chýba. Napriek tomu sú na tento pojem naviazané viaceré významné ustanovenia, pričom jedným z najdôležitejších je právo jednotlivca namietať voči spracúvaniu osobných údajov na účely priameho marketingu, ktoré je upravené v článku 21 odsekoch 2 až 5 nariadenia GDPR. Toto právo má všeobecný charakter a poskytuje jednotlivcom možnosť brániť sa voči nevyžiadanej marketingovej komunikácii.

Získavanie súhlasu na účely priameho marketingu

Podľa § 116 ods. 3 zákona o elektronických komunikáciách: „Na účely priameho marketingu je dovolené používanie automatických volacích a komunikačných systémov bez ľudského zásahu, telefaxu, elektronickej pošty a služby krátkych správ voči účastníkovi alebo užívateľovi len s jeho predchádzajúcim preukázateľným súhlasom získaným pred kontaktovaním účastníka alebo užívateľa." [4]

V tomto kontexte považujeme za potrebné na tomto mieste ozrejmiť tzv. Opt-in a opt-out režimy. Opt-in a opt-out režimy predstavujú dva odlišné prístupy k získavaniu súhlasu na účely priameho marketingu alebo spracúvania osobných údajov. Opt-in režim vyžaduje, aby jednotlivec aktívne vyjadril svoj súhlas predtým, ako mu môže byť zaslaná marketingová komunikácia. Tento prístup poskytuje vysokú úroveň ochrany súkromia, pretože zabezpečuje, že marketingové správy dostávajú iba tí, ktorí o ne majú záujem. Na druhej strane, opt-out režim umožňuje

[3] Smernica Európskeho parlamentu a Rady2002/58/ES z 12. júla 2002, týkajúca sa spracovávania osobných údajov a ochrany súkromia v sektore elektronických komunikácií (smernica o súkromí a elektronických komunikáciách)

[4] Zákon č. 452/2021 Z. z. o elektronických komunikáciách v znení neskorších predpisov

zasielanie marketingových správ bez predchádzajúceho súhlasu, pričom jednotlivec má možnosť kedykoľvek odmietnuť ďalšiu komunikáciu. Tento režim je pre podniky jednoduchší a efektívnejší, no poskytuje nižšiu úroveň ochrany súkromia, pretože predpokladá implicitný súhlas.

V tejto súvislosti považujeme za potrebné opätovne poukázať na vyššie citované ustanovenie § 116 ods. 3 zákona o elektronických komunikáciách, z ktorého vyplýva, že na účely priameho marketingu je potrebné získať predchádzajúci preukázateľný súhlas, ak sa priamy marketing vykonáva prostredníctvom automatických volacích a komunikačných systémov bez ľudského zásahu, telefaxu, elektronickej pošty a služby krátkych správ. Medzi spôsobmi vykonávania priameho marketingu v tomto ustanovení nie je uvedené volanie resp. volanie živej osoby. Uvedené teda znamená, že na klasické volanie živej osoby za účelom priameho marketingu nie je potrebný súhlas. V tejto súvislosti je potrebné na tomto mieste poukázať na ustanovenie § 116 ods. 7 zákona o elektronických komunikáciách v ktorom sa uvádza nasledovné: „Úrad zriadi a prevádzkuje na svojom webovom sídle zoznam telefónnych čísel, uvedených účastníkmi alebo užívateľmi na účely vyjadrenia nesúhlasu s volaním na účely priameho marketingu a na overovanie uvedenia telefónneho čísla alebo skupiny telefónnych čísel osobou vykonávajúcou priamy marketing v zozname telefónnych čísel(ďalej len „zoznam"). Úrad overuje v zozname všetky telefónne čísla alebo skupiny telefónnych čísel, ktoré mu poskytne osoba vykonávajúca priamy marketing."[5] Taktiež je potrebné poukázať na ustanovenie § 116 ods. 8 zákona o elektronických komunikáciách v ktorom sa uvádza nasledovné: „Na účely priameho marketingu je zakázané akékoľvek volanie, ak účastník alebo užívateľ uviedol telefónne číslo v zozname alebo, ak účastník alebo užívateľ namietal takéto volania osobe, v prospech ktorej sa vykonáva priamy marketing. To neplatí, ak účastník alebo užívateľ odvolal námietku volania na účely priameho marketingu osobe, v prospech ktorej sa vykonáva priamy marketing, alebo jej udelil súhlas v čase po poslednej aktualizácii uvedenia telefónneho čísla v zozname; na poskytnutie súhlasu sa použijú ustanovenia odsekov 3 až 6. Účinky uvedenia telefónneho čísla v zozname nastávajú vždy k prvému alebo šestnástemu kalendárnemu dňu mesiaca, podľa toho ktorý najbližšie nasleduje po dni, v ktorom účastník alebo užívateľ svoje telefónne číslo uviedol."[6] Vyššie citované ustanovenia sú vyjadrením princípu opt-out, ktorý umožňuje vykonávať priamy marketing bez predchádzajúceho súhlasu účastníka alebo užívateľa. Zákonodarca zároveň vytvoril mechanizmus na ochranu práv účastníkov prostredníctvom možnosti vyjadriť námietku marketingových volaní. Táto možnosť je zabezpečená prostredníctvom zoznamu telefónnych čísel, ktorý podľa § 116 ods. 7 zákona o elektronických komunikáciách zriaďuje a spravuje Úrad

[5] tamtiež
[6] tamtiež

pre reguláciu elektronických komunikácií a poštových služieb SR. Účastník alebo užívateľ môže svoje telefónne číslo uviesť v tomto zozname, čím vyjadruje námietku voči marketingovým volaniam. Zákonodarca tak realizuje opt out režim a vytvára nástroj, ktorý umožňuje účastníkom efektívne uplatniť svoje právo na ochranu pred nevyžiadanou komunikáciou. Tento režim predpokladá implicitný súhlas s marketingovými volaniami, avšak poskytuje možnosť kedykoľvek namietať volania za účelom priameho marketingu prostredníctvom uvedenia čísla v zozname. Subjekty vykonávajúce priamy marketing sú povinné si čísla v predmetnom zozname overovať a pod hrozbou sankcie nevykonávať námietku na čísla účastníkov uvedené v zozname.

Ďalším prostriedkom na ochranu účastníka pred nevyžiadanými marketingovými volaniami je zavedenie tzv. marketingovej predvoľby 0888. Podľa § 116 ods. 12 zákona o elektronických komunikáciách: „Osoba vykonávajúca priamy marketing prostredníctvom volania, automatických volacích a komunikačných systémov bez ľudského zásahu, telefaxu, služieb SMS alebo služieb MMS alebo osoba, ktorá získava predchádzajúci súhlas s volaním na účely priameho marketingu je povinná používať na účely priameho marketingu len čísla identifikované národným cieľovým kódom na tento účel v číslovacom pláne. Povinnosť podľa predchádzajúcej vety sa nevzťahuje na volania na účely priameho marketingu, ak sa vykonáva na zverejnené kontaktné údaje účastníka alebo užívateľa, ktorý je fyzickou osobou podnikateľom alebo právnickou osobou."[7]

Problémy pri aktuálnej právnej úpravy a úvahy de lege ferenda

Aktuálna právna úprava v oblasti priameho marketingu, ako je uvedená v zákone o elektronických komunikáciách, prináša viacero otázok a problémov, ktoré môžu spôsobovať nejasnosti pri jej aplikácii. Jedným z hlavných problémov je existencia výnimiek, ktorých aplikácia je rozporuplná a môže viesť k nejednotnému výkladu zákona. Ustanovenie § 116 ods. 14 zákona o elektronických komunikáciách uvádza nasledovné: „Ustanovenia odsekov 8 a 12 sa nevzťahujú na priamy marketing vlastných podobných tovarov a služieb osoby, ktorá kontaktné údaje účastníka alebo užívateľa získala v súvislosti s predajom podobného tovaru alebo služieb alebo s ktorým je v zmluvnom vzťahu alebo na účely priameho marketingu voči účastníkovi alebo užívateľovi, ktorý si takúto komunikáciu sám vopred preukázateľne vyžiadal. Účastníkovi alebo užívateľovi sa musí poskytnúť možnosť jednoducho a bezplatne kedykoľvek odmietnuť také používanie kontaktných údajov v čase ich získavania a pri každom kontaktovaní za účelom priameho marketingu, ak také použitie predtým neodmietol."[8]

[7] tamtiež
[8] tamtiež

V praxi môže byť problematické definovať pojem „vlastné podobné tovary a služby", ktorý je kľúčový pre aplikáciu výnimky uvedenej v § 116 ods. 14 zákona o elektronických komunikáciách. Zákon bližšie nešpecifikuje, čo presne sa rozumie pod „podobnými" tovarmi a službami, čo môže viesť k rôznym výkladom. Otázkou zostáva, aké kritériá by mali byť použité na určenie podobnosti – či ide o rovnaký druh tovaru alebo služby, prípadne rovnaký účel ich použitia. Táto nejasnosť môže spôsobovať problémy najmä v prípadoch, keď podnikateľ ponúka široké portfólio produktov alebo služieb, ktoré môžu byť len vzdialene príbuzné. Bez jasnej definície môže byť výnimka zneužívaná na zasielanie marketingových správ, ktoré sa už nemusia týkať skutočne podobných tovarov alebo služieb, čím sa oslabuje ochrana súkromia účastníkov a užívateľov.

Ešte väčšie komplikácie môžu vznikať v prípadoch, keď podnikateľská činnosť subjektu spočíva v sprostredkovaní tovarov a služieb iných osôb. Ak je predmetom podnikania sprostredkovanie, z podstaty tejto činnosti subjekt neponúka svoje vlastné tovary a služby, ale tovary a služby tretích strán. V takýchto prípadoch je otázne, či sa na tieto tovary a služby vzťahuje výnimka podľa § 116 ods. 14 zákona o elektronických komunikáciách, keďže nejde o „vlastné" tovary a služby subjektu vykonávajúceho marketing. Navyše, ak sprostredkovateľ ponúka široké spektrum produktov alebo služieb od rôznych poskytovateľov, môže byť náročné určiť, ktoré z nich možno považovať za „podobné" v zmysle zákona. Táto nejasnosť môže viesť k právnej neistote a k riziku, že výnimka bude nesprávne aplikovaná.

Záver

Problematika nevyžiadanej komunikácie v kontexte priameho marketingu predstavuje dôležitú výzvu súčasnej digitálnej doby, ktorá si vyžaduje jasnú a efektívnu právnu úpravu. Aktuálna legislatíva, i keď ponúka nástroje na ochranu prijímateľov, má stále svoje medzery, najmä pri definovaní výnimiek a jednoznačnom určení pravidiel pre špecifické situácie. Jasnejšie vymedzenie pojmov ako „vlastné podobné tovary a služby" či harmonizácia národných a európskych predpisov by mohli významne zlepšiť transparentnosť a účinnosť regulácií. Zároveň je kľúčové zabezpečiť vyváženosť medzi ochranou práv prijímateľov a podporou podnikateľských aktivít v oblasti marketingu. Implementácia navrhovaných zmien by mohla prispieť k zvýšeniu právnej istoty, ochrany súkromia a dôvery verejnosti voči digitálnej komunikácii.

Zoznam použitej literatúry

1. Zákon č. 452/2021 Z. z. o elektronických komunikáciách v znení neskorších predpisov

2. Smernica Európskeho parlamentu a Rady2002/58/ES z 12. júla 2002, týkajúca sa spracovávania osobných údajov a ochrany súkromia v sektore elektronických komunikácií (smernica o súkromí a elektronických komunikáciách)
3. JENSEN, M.B. 2006. Characteristics of B2B adoption and planning of online marketing communications. Journal of Targeting, Measurement and Analysis for [online] vol 14,4[cit. 2012-04-08]. Dostupné z: http://www.palgravejournals.com/jt/journal/v14/n4/pdf/5740194a.pdf?q=five-b2b-marcom-strategies

Kontaktné údaje

JUDr. Matej Čakajda, LL.M.
matej.cakajda@gmail.com
Právnická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave

Sekcia trestného práva, kriminológie a kriminalistiky

aktuálne výzvy, príležitosti a globálne perspektívy trestného práva

PŘÍMÁ ZMĚNA ZPROŠTUJÍCÍHO ROZSUDKU NA ROZSUDEK ODSUZUJÍCÍ ODVOLACÍM SOUDEM[1]

DIRECT CONVERSION OF AN ACQUITTAL TO A CONVICTION BY A COURT OF APPEAL

Jiří Mulák[2]

Abstrakt: Tento příspěvek se zamýšlí nad možností přímé změny zprošťujícího rozsudku na rozsudek odsuzující odvolacím soudem. Tato možnost byla reálně zvažována v rámci návrhu rekodifikace trestního práva procesního v roce 2022. Přestože tento návrh je v současné době politicky neprůchodný, nelze do budoucna vyloučit, že si jej neosvojí některá z připravovaných novel trestního řádu. Příspěvek upozorňuje na některá rizika a nedůslednosti zvažované právní úpravy.

Kľúčové slová: odvolání, apelační princip, kasační princip, právo na obhajobu, odvolací soud

Abstract: This paper considers the possibility of a direct reversal of an acquittal to a conviction by an appellate court. This possibility has been realistically considered in the framework of the proposed recodification of criminal procedural law in 2022. Although this proposal is currently politically unviable, it cannot be ruled out that it will not be adopted by one of the forthcoming amendments to the Code of Criminal Procedure in the future. The paper highlights some of the risks and inconsistencies of the legislation under consideration.

Key words: appeal, appeal principle, cassation principle, right of defence, court of appeal

Úvod

V České republice se od 90. let minulého století kontinuálně připravuje rekodifikace trestního práva procesního, jejímž výsledkem by měl být nový trestní řád. Završila by

[1] Tento příspěvek je výstupem projektu Cooperatio – vědní oblast Law (LAWS), který je řešen na Právnické fakultě UK.

[2] Katedra trestního práva Právnické fakulty Univerzity Karlovy.

se tím celková reforma českého trestního práva. Přestože v minulosti bylo za tímto účelem vytvořeno již několik rekodifikačních komisí, bylo vypracováno několik věcných záměrů (zejména z roku 2004 a 2008) a na ně navazující Východiska a principy nového trestního řádu v roce 2014, nebyl Vládě České republiky dosud (psáno v dubnu 2025) předložen návrh nového trestního řádu, který by nahradil nesčetněkrát novelizovaný trestní řád z roku 1961.[3] Jednou z klíčových otázek,[4] které se dotkl i návrh nového trestního řádu byla i problematika odvolaní.[5] Tento příspěvek se specificky zamýšlí nad možností přímé změny zprošťujícího rozsudku na rozsudek odsuzující odvolacím soudem, což byla nejkontroverznější z navrhovaných změn, pokud jde o odvolací řízení.

Právo na odvolání ve věcech trestních – evropské souvislosti

Ústavní základ práva na odvolání ve věcech trestních nalezneme v čl. 2 Protokolu č. 7 k EÚLP[6] a rovněž i v čl. 14 odst. 5 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech („MPOPP").[7]

Prvé z těchto ustanovení je tradičně chápáno jako doplněk k čl. 6 odst. 1 EÚLP (jeho trestní větve, tedy řízení o trestním obvinění). Pojem „odvolání" má svůj autonomní význam, musí však jít o účinný opravný prostředek (bez omezení). Jestliže bychom analyzovali čl. 2 Protokolu č. 7 k EÚLP, zjistíme, že je právo na odvolání svěřeno vnitrostátní úpravě. Důsledkem této kalibrace je pak rozmanitost právních úprav odvolacího řízení ve věcech trestních,[8] neboť toto ustanovení vlastně požaduje jen to, aby byl reflektován devolutivní účinek, tj. aby došlo k přezkumu odsuzujícího výroku o vině nebo trestu vyšším soudem.[9] Pochopitelně některé klíčové principy byly dovozeny rozhodovací praxí ESLP (např. požadavek suspenzivního účinku[10]). K

---

[3] Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (dále v textu i jen jako „tr. řád").

[4] MULÁK, Jiří, ČIHULKOVÁ, Radka: Některé problematické instituty rekodifikace trestního práva procesního v České republice. Studia Iuridica Cassoviensia, 2024, č. 2, s. 165–176.

[5] Srov. ŘÍHA, Jiří: Odvolání a jeho koncepce v návrhu trestního řádu. Acta Universitatis Carolinae Iuridica, 2023, č. 3, s. 99–114.

[6] *„Každý, koho soud uzná vinným z trestného činu, má právo dát přezkoumat výrok o vině nebo trestu soudem vyššího stupně. Výkon tohoto práva, včetně důvodů, pro něž může být vykonáno, stanoví zákon. Z tohoto práva jsou přípustné výjimky v případě méně závažných trestných činů, které jako takové kvalifikuje zákon, nebo jestliže byla příslušná osoba souzena v prvním stupni nejvyšším soudem nebo byla uznána vinnou a odsouzena na základě odvolání proti osvobozujícímu rozsudku."*

[7] *„Každý, komu bylo dokázáno, že se dopustil trestného činu, má právo, aby důkazy a rozsudek byly přezkoumány vyšším soudem."*).

[8] Srov. ŠÁMAL, Pavel: Základní zásady trestního řízení v demokratickém systému. Praha: Codex Bohemia, 1999, s. 220.

[9] Rozsudek ESLP ve věci Grecu proti Rumunsku ze dne 30. listopadu 2006, stížnost č. 75101/01, bod 83.

[10] Rozsudek ESLP ve věci Tsvetkova a ostatní proti Rusku ze dne 10. dubna 2018, stížnost č. 54381/08, body 188–191.

tomu je nutné připočíst tři výjimky z práva na odvolání, jimiž jsou „méně závažné trestné činy, které takto kvalifikuje zákon" („*offences of a minor character, as prescribed by law*",[11] „rozhodnutí v jediném stupni nejvyšším soudem" („*in cases in which the person concerned was tried in the first instance by the highest tribunal*") a právě „změna zprošťujícího rozsudku na odsuzující rozsudek odvolacím soudem" („*convicted following an appeal against acquittal*"), které činí hledání minimálního standardu ještě složitějším.

Z české perspektivy pak odvolání je jediným řádným opravným prostředkem proti rozsudku vyhlášenému soudem prvního stupně, který dosud nenabyl právní moci. Současně se jedná o jednotný řádný opravný prostředek. Klíčovou otázkou z hlediska vztahu soudu prvního stupně a odvolacího soudu je nastavení způsobu vyřízení odvolání, tedy problematika apelačního (reformativního) a kasačního (zrušovacího) principu,[12] jakož i ustanovení, jež stanoví vázanost soudu prvního stupně vysloveným právním názorem odvolacího soudu, jakož i povinnost provést úkony a doplnění, jejichž provedení odvolací soud nařídil.[13]

Přednosti apelace a přednosti kasace

Předností apelace je zejména možnost nápravy jak skutkových, tak i právních vad rozsudku soudu prvního stupně, jakož i to, že respektuje procesní ekonomii, rychlost a hospodárnost řízení. K tomu nutno připomenout, že zásada rychlosti (§ 2 odst. 4 tr. řádu) není jedinou a ani nejdůležitější základní zásadou, přestože má v širším smyslu ústavněprávní rozměr (čl. 38 odst. 2 LZPS, čl. 6 odst. 1 EÚLP).[14] Zásadu rychlosti řízení lze chápat jako určitou vlastnost (trestního) procesu. Apelační princip zřetelně omezuje možnost opakovaného rušení rozsudků soudu prvního stupně (§ 258 odst. 1 tr. řádu) a vracení věci soudu prvního stupně (§ 259 odst. 1 tr. řádu) a opakovaného podávání odvolání proti novému rozsudku soudu prvního stupně. Apelační způsob vyřízení odvolání má tedy značný potenciál k zamezení soudního ping-pongu,[15] který mnohdy končí postupem odvolacího soudu podle § 262 tr. řádu.

Proti apelaci je nejčastěji namítáno to, že jde o nahrazování činnosti soudu prvního stupně („druhé hlavní líčení"), tedy že snižuje význam hlavního líčení, protože

[11] MULÁK, Jiří: The Right of Appeal in Criminal Matters – Case Law of ECtHR to Offence of a Minor Character. Czech Yearbook of Public & Private International Law. Prague, 2024, s. 207–226.

[12] Obsáhle PIPEK, Jiří: Principy apelace a kasace a jejich uplatnění v odvolání v československém trestním řízení. Praha: Univerzita Karlova, 1980.

[13] K tomu srov. nález Ústavního soudu České republiky sp. zn. I. ÚS 1365/21 ze dne 22. 2. 2022 a nález Ústavního soudu České republiky sp. zn. IV. ÚS 2980/22 ze dne 21. 3. 2023.

[14] Blíže srov. MULÁK, Jiří: Základní zásady trestního řízení a právo na spravedlivý proces. Praha: Leges, 2019, s. 181-191.

[15] Srov. např. KOBYLJANSKÝ, Adam: Konec justičního ping-pongu? Bulletin advokacie, 2024, č. 7–8, s. 34–38.

umožňuje přenést těžiště trestního řízení, dokazování a rozhodnutí před odvolací soud. Odvolací soud potom rozhoduje (často na základě podstatně změněného skutkového stavu) s konečnou platností.[16] Druhou podstatnou námitkou proti čisté apelaci (či dalšímu razantnímu posilování apelačního prvku) je to, že dochází ke zkrácení práva na obhajobu (§ 2 odst. 13 tr. řádu). Častou námitkou bývá i nedůsledné uplatňování zásady bezprostřednosti (§ 2 odst. 12 tr. řádu),[17] protože podrobný výslech svědka a jeho výpověď v hlavním líčení není totéž jako výslech téhož svědka před odvolacím soudem. Rozšíření apelačních prvků nutí k zavedení třetí skutkové instance, což může zatěžovat Nejvyšší soud ČR, jehož úloha je jiná.

Předností kasace je zejména to, že důsledně, resp. oproti apelaci podstatně lépe vyjadřuje myšlenku, že těžiště dokazování je před soudem prvního stupně v hlavním líčení. Proti kasaci je nicméně namítáno to, že má formální poslání, jde o velmi složitý opravný prostředek (je vyžadována kvalifikovaná pomoc advokáta), proti rozhodnutí soudu prvního stupně po zrušení a vrácení věci je opět přípustný řádný opravný prostředek, v důsledku čehož jde teoreticky o řízení s neomezeným počtem instancí, které umožňuje průtahy, činí trestní řízení méně efektivním a zhoršuje důkazní situaci.[18] Na základě krátkého rozboru výhod a nevýhod jednotlivých principů způsobů vyřizování odvolání lze částečně uzavřít, že ani jeden z nich v jejich čistých podobách nelze akceptovat.[19]

Podstatné je najít úpravu, jež plně využije výhody obou principů s minimalizací projevů jejich nevýhod tak, aby právní úprava vyhovovala potřebám trestního soudnictví. Tedy, aby nevedla k zatěžování systému soudním ping-pongem a opakovaným vracením trestní věci (nevýhoda čisté kasace) a nezkracovala obviněnému právo na obhajobu (nevýhoda čisté apelace). Výchozím bodem musí být to, že těžiště dokazování zůstává před soudem prvního stupně v hlavním líčení, který je k této činnosti nejlépe uzpůsoben, přičemž v hlavním líčení se mohou nejvíce rozvinout a projevit základní zásady trestního řízení (§ 2 tr. řádu; § 2 tr. poriadku),[20] zejména pak zásady dokazování a zásada zajištění práva na obhajobu.

---

[16] HUSÁR, Eugen: Uplatnenie apelačného a kasačného princípu v trestnom konaní. Socialistické súdnictvo, 1983, č. 11, s. 9–13.

[17] K zásadě bezprostřednosti srov. MULÁK, Jiří: Základní zásady trestního řízení a právo na spravedlivý proces. Praha: Leges, 2019, s. 254-257.

[18] Srov. LANGER, Petr: Principy způsobu vyřizování odvolání v trestních věcech, aneb dát přednost apelaci nebo kasaci? Trestněprávní revue, 2006, č. 8, s. 221–227.

[19] LANGER, Petr: Je třeba nově upravit odvolání v trestních věcech? Trestněprávní revue, 2007, č. 5, s. 128–134.

[20] ČENTÉŠ, Jozef a kol. Trestné právo procesné. Všeobecná časť. Šamorín: Heuréka, 2022, s. 42 an.

Možnosti a limity přímé změny zprošťujícího rozsudku na rozsudek odsuzující

Výše byly naznačeny přednosti i nevýhody apelačního a kasačního principu. Nyní se zaměříme na možnost přímé změny zprošťujícího rozsudku na rozsudek odsuzující odvolacím soudem. S ohledem na skutečnost, že některé smluvní státy EÚLP umožňují či nevylučují přímou změnu zprošťujícího rozsudku na rozsudek odsuzující, není velkým překvapením, že takovou úpravu umožňuje shora citovaný čl. 2 Protokolu č. 7 k EÚLP. Možnost takové úpravy nezakazuje žádná z norem ústavního pořádku. Zdánlivě tedy nic nebrání českému zákonodárci, aby přistoupil k možnosti přímé změny zprošťujícího rozsudku na odsuzující. V takovém případě by se však jednalo o dominantní posílení apelačního principu na úkor kasačního principu. Podle § 259 odst. 5 písm. a) tr. řádu odvolací soud nemůže sám uznat obžalovaného vinným skutkem, pro nějž byl napadeným rozsudkem zproštěn. Česká právní úprava v duchu kontinentálního modelu trestního procesu,[21] chápání zjištění skutkového stavu bez důvodných pochybností (jako cíle trestního procesu) a dále při neexistenci porotního systému, nelimituje odvolací právo v tom směru, že by razantně omezila objektivní přípustnost odvolání tak, že: *„odvolání proti zprošťujícímu rozsudku není nepřípustné*".
Je evidentní, že největší obsahovou změnou, kterou zamýšlel návrh nového trestního řádu (2022), pokud jde o odvolací řízení, je právě možnost přímé změny zprošťujícího rozsudku na odsuzující.
Určité tenze by mohly nastat, pokud soud prvního stupně obžalovaného zprostí obžaloby. Následně z podnětu odvolání státního zástupce podaného v neprospěch obžalovaného odvolací soud přistoupí ke zrušení rozsudku soudu prvního stupně a sám nově rozhodne o výroku o vině, kterým ho odsoudí, a nově uloží trestněprávní sankci (tj. trest, nedojde-li k upuštění od potrestání), eventuálně povinnost vůči poškozenému. Je evidentní, že proti nově uloženým výrokům by byl obžalovaný zbaven možnosti podání řádného opravného prostředku.[22] V obou popsaných situacích by obžalovaný měl možnost podat dovolání k Nejvyššímu soudu ČR. Ve druhém případě se dokonce navrhuje zakotvit samostatný dovolací důvod [srov. § 902 odst. 3 návrhu nového trestního řádu (2022)].
Nutno podtknout, že navrženým mechanismem problém nemizí. Jen tento problém posouváme o jeden stupeň soudní soustavy výše. Tím ale stavíme Nejvyšší soud ČR, jako dovolací soud, do pozice třetí instance, což zcela nekonvenuje s jeho posláním, jímž je usměrňování soudní praxe a tvorba judikatury. Přestože by měl být

[21] MULÁK, Jiří: Základní zásady trestního řízení a právo na spravedlivý proces. Praha: Leges, 2019, s. 41 – 57.
[22] Představme si např. situaci, že v případě projednávaného trestného činu vraždy bude obžalovaný nejprve soudem prvního stupně zproštěn obžaloby, neboť nebylo prokázáno, že tento skutek spáchal obžalovaný [§ 226 písm. c) tr. řádu], a následně uznán vinným a odsouzen podle § 140 odst. 3 tr. zákoníku k výjimečnému trestu odnětí svobody na doživotí (§ 53 odst. 1, 3 tr. zákoníku).

konstruován samostatný dovolací důvod, mohl by Nejvyšší soud tendovat k tomu, že se při přezkumu omezí pouze na to, zda byly splněny podmínky pro změnu rozhodnutí, a již nebude věcně přezkoumávat nové výroky z hlediska jejich správnosti, specificky přiměřenosti nově ukládaného trestu.[23]

Nedůsledná byla právní úprava v tom, že sice – jako další vyvažující element – byl koncipován odklad vykonatelnosti, avšak byl omezen jej na uložení nepodmíněného trestu odnětí svobody [§ p22 odst. 7 návrhu nového trestního řádu (2022)]. Nedůslednost lze spatřovat v tom, že trestním soudem mohou být uloženy i jiné druhy trestů citelného rázu (např. citelný peněžitý trest, zrušení právnické osoby či zákaz činnosti).

Přestože se současná právní úprava [§ 259 odst. 5 písm. a) tr. řádu] může jevit jako *„poněkud nešťastná a kostrbatá*",[24] nelze ji, na straně druhé, považovat za neústavní. Účelem tohoto ustanovení je zajištění práva na opravný prostředek v případech, ve kterých obžalovanému hrozí natolik horší výsledek řízení oproti řízení před soudem prvního stupně, že zájmy obhajoby vyžadují, aby obžalovaný měl ještě možnost proti němu argumentovat při současném zachování instančního přezkumu.[25] Současně nejde o úpravu, která by systémově způsobovala dysfunkci českého trestního soudnictví, jak je někdy toto rozhodnutí vykládáno.

Podpůrným argumentem pro změnu má být i rozhodnutí ESLP ve věci Tempel proti České republice (2020).[26] Přestože lze řízení před českými soudy v této věci považovat za excesivní (mj. došlo k opakovanému zrušení zprošťujícímu rozsudku ze strany odvolacího soudu; k postupnému uplatnění postupu podle § 262 věty první tr. řádu a posléze podle § 262 věty druhé tr. řádu; opakovaně ve věci rozhodoval Ústavní soud ČR),[27] nikoli však za odůvodňující změnu právní úpravy.[28]

Je také otázkou, zda si česká aplikační praxe osvojí závěry Ústavního soudu ČR, který v nedávné době (2023) poznamenal, že: *„Z ústavněprávního hlediska nic nebrání tomu, aby odvolací soud v trestním řízení při veřejném zasedání o odvolání při zachování*

---

[23] Zvláště pokud za stávající právní úpravy (§ 265b odst. 1 tr. řádu) platí, že *„dovolání lze podat, jen je-li tu některý z následujících důvodů (…) i) obviněnému byl uložen takový druh trestu, který zákon nepřipouští, nebo mu byl uložen trest ve výměře mimo trestní sazbu stanovenou v trestním zákoně na trestný čin, jímž byl uznán vinným*".

[24] Nález Ústavního soudu České republiky sp. zn. IV. ÚS 2980/22 ze dne 21. března 2023, bod 73.

[25] ŠÁMAL, Pavel a kol.: Trestní řád. Komentář. II. díl. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 3088.

[26] Rozsudek ESLP ve věci Tempel proti České republice ze dne 25. června 2020, stížnost č. 44151/12.

[27] KOBYLJANSKÝ, Adam: Kauza Tempel ve světle aktuální judikatury Ústavního soudu. In: KNOLL, Vilém - HABLOVIČ, Jakub (eds.): Naděje právní vědy 2023. Právní věda v praxi. Plzeň: ZČU, 2024, s. 317-324.

[28] Jenom pro úplnost lze dodat, že řízení před českými soudy v tomto trvalo poměrně dlouho (díky opakovanému rušení zprošťujících rozsudků). Navíc výtka směřovaná České republice stran nepřiměřené délky trestního řízení je poněkud úsměvná, protože stížnostní řízení před ESLP trvalo rovněž nepřiměřeně (2012–2020).

všech garancí kontradiktornosti řízení a práva na obhajobu zopakoval důkaz či důkazy, z nichž soud prvního stupně tato skutková zjištění učinil, a změnil odpovídající skutková zjištění. V případě, že po takovéto změně skutkového stavu dospěje odvolací soud k závěru, že možnosti dokazování již byly vyčerpány, skutkový stav byl v rozsahu nutném pro rozhodnutí zjištěn bez důvodných pochybností a je na místě vydat takové rozhodnutí, které sám vydat nemůže z důvodu zákonné překážky podle § 259 odst. 5 trestního řádu, ústavní pořádek nebrání tomu, aby věc vrátil soudu prvého stupně a zavázal jej k tomu, aby obžalovaného uznal vinným určitým trestným činem."[29]

Záver

Tento krátký příspěvek se pokusil zamyslet na možností přímé změny zprošťujícího rozsudku odvolacím soudem na rozsudek odsuzující. Přestože je tato možnost *de lege lata* z české [§ 259 odst. 5 písm. a) tr. řádu) i ze slovenské perspektivy [§ 322 odst. 4 písm. a) tr. poriadku] výslovně vyloučena, nelze odhlédout od skutečnosti, že v rámci posledního rekodifikačního pokusu bylo umožnění této přímé změny reálně zvažováno. Tato změna, kterou připouští čl. 2 odst. 2 Protokolu č. 7 k EÚLP a nezakazuje ji ani český ústavní pořádek, by však znamenala razantní posílení apelačního principu na úkor principu kasačního. Je otázkou nakolik by šlo o zásah do práva na obhajobu, jestliže by současně byly poskytnuty adekvátní vyvažující elementy.

Nedomnívám se však, že by stávající právní úprava stran nemožnosti přímé změny zprošťujícího rozsudku na rozsudek odsuzující byla dysfunkčním prvkem v rámci systému trestního soudnictví.

Zoznam použitej literatúry

1. ČENTÉŠ, Jozef a kol. Trestné právo procesné. Všeobecná časť. Šamorín: Heuréka, 2022
2. HUSÁR, Eugen: Uplatnenie apelačného a kasačného princípu v trestnom konaní. Socialistické súdnictvo, 1983, č. 11
3. KOBYLJANSKÝ, Adam: Kauza Tempel ve světle aktuální judikatury Ústavního soudu. In: KNOLL, Vilém - HABLOVIČ, Jakub (eds.): Naděje právní vědy 2023. Právní věda v praxi. Plzeň: ZČU, 2024
4. KOBYLJANSKÝ, Adam: Konec justičního ping-pongu? Bulletin advokacie, 2024, č. 7–8
5. LANGER, Petr: Je třeba nově upravit odvolání v trestních věcech? Trestněprávní revue, 2007, č. 5

[29] Nález Ústavního soudu České republiky sp. zn. IV. ÚS 2980/22 ze dne 21. března 2023 (právní věta II.).

6. LANGER, Petr: Principy způsobu vyřizování odvolání v trestních věcech, aneb dát přednost apelaci nebo kasaci? Trestněprávní revue, 2006, č. 8
7. MULÁK, Jiří, ČIHULKOVÁ, Radka: Některé problematické instituty rekodifikace trestního práva procesního v České republice. Studia Iuridica Cassoviensia, 2024, č. 2
8. MULÁK, Jiří: The Right of Appeal in Criminal Matters – Case Law of ECtHR to Offence of a Minor Character. Czech Yearbook of Public & Private International Law. Prague, 2024
9. MULÁK, Jiří: Základní zásady trestního řízení a právo na spravedlivý proces. Praha: Leges, 2019
10. PIPEK, Jiří: Principy apelace a kasace a jejich uplatnění v odvolání v československém trestním řízení. Praha: Univerzita Karlova, 1980.
11. ŘÍHA, Jiří: Odvolání a jeho koncepce v návrhu trestního řádu. Acta Universitatis Carolinae Iuridica, 2023, č. 3
12. ŠÁMAL, Pavel a kol.: Trestní řád. Komentář. II. díl. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013
13. ŠÁMAL, Pavel: Základní zásady trestního řízení v demokratickém systému. Praha: Codex Bohemia, 1999

Kontaktné údaje

JUDr. Jiří Mulák, Ph.D.
mulakj@prf.cuni.cz
Katedra trestního práva
Právnická fakulta Univerzity Karlovy

MIGRATION AND CRIMINAL LAW: COMPARATIVE PERSPECTIVE OF IMMIGRATION POLICIES IN THE EU

Bushrat Jahan[1]

Abstract: Migration has become a global issue for the last few years. Immigrants from third-world countries tend to get into Western Europe and America. Nowadays, EU countries are adopting criminal laws and procedures to control the wave of migration by introducing the term 'crimmigration'. However, there is a rising debate on the intertwining of criminalization and immigration policies from the point of maintaining the due process of law and ensuring a fair trial. The EU and other states' policies tend to use penal law to control irregular border crossing by immigrants. Recent legal developments and proposed changes in EU immigration policies about utilizing criminal procedural law in case of migration control are lacking proper safeguards. This study aims to discover the complex relationship between migration and criminal law in Europe, focusing on penal policies in the context of the criminalization of irregular immigrants. Additionally, this article will examine the backdrop of using criminal law in immigration policies as a field of administrative law. This study will discuss the comparative analysis of Immigration policies of EU law and member states in this regard. The findings of this study will contribute to the ongoing debate and inform policy decisions related to immigration and public safety.

Keywords: *Migration, criminal law, immigrant, criminalization, EU policies.*

Introduction

Migration remains one of the most prominent topics confronting policymakers in the developed world. At its core, migration encompasses the movement of populations and the territorial redistribution resulting from this movement, often involving border crossings in pursuit of changes in residence or employment. This phenomenon impacts various demographic, social, geographical, and economic processes. Demographic factors, combined with diverse policy implementation trends, have sparked intensified debate regarding immigration within both European Union (EU) institutions and member states.

In recent years, the substantial influx of migrants into member states has captured the attention of policymakers, prompting efforts to manage the surging migrant

[1] University of Pecs

population in the interests of national security and public order. In recent years, the detention of migrants on these grounds of public safety has become a common practice of law at the both EU and national levels. In Italy and France recent development of migration policy incorporating criminal law have prioritized deportation and detention for people considered to be a threat to public order and security. These grounds are even more strict in Bulgaria, Cyprus, Hungary where challenging the detention decisions are quite difficult due to a lack of procedural safeguards. This has led to the notable incorporation of criminal law into immigration policy within EU regulations.

The recent practices among EU member states to apply substantive criminal law for managing the entry and stay of migrants alongside the implementation of punitive measures and surveillance tools have broadened the discourse surrounding human rights implications. Some member states are interpreting the criminalization of irregular migrants as a convergence of legal and criminological perspectives preventing and deterring people's mobility. Such incorporation of criminal law over the migration management policies which are solely administrative in nature blurs the distinction between these two branches of law. From this perspective, the possibility of creating a double standard in access to a fair trial and double jeopardizing the punitive section for one action can grow up depending on the nationality and migration status of the suspect. These growing trends of taking into account the migration policy and legislative developments as criminal law enforcement instruments at the EU level foster harmful narratives that equate migrants with criminals.

This study will shed light on the evolving criminalization of migration and its consequences by focusing on EU and member states by conceptualizing the term 'Crimmigration' which encompasses the coercive measures from the criminal legal system and avail them for immigration policy enforcement. Additionally, there will be highlights on key legal challenges of such practices of crimmigration in terms of fundamental human rights and the rule of law. This study will discuss the grounds of what can be considered a serious threat to public order or security under which individuals can be transferred from the immigration sphere to the criminal sphere.

Conceptualizing "Crimmigration"

In this contemporary global society, the growing integration of criminal law procedures in the management of migration policies is apparent in the strategies employed by policymakers. "Crimmigration " broadly encompasses the comprehensive range of coercive measures derived from the criminal justice system that are presently available for migration enforcement policy. These coercive measures, encompassing both preventive and repressive tactics, include detention,

preventive policing and surveillance, deportation of migrants convicted of criminal offenses, and the establishment of a variety of criminal offenses for non-compliance with immigration legislation. This intricate convergence of criminal and administrative law garners the attention of academic scholars as well as practitioners in the field.

In 2006, American scholar Juliette Stumpf introduced the term "crimmigration" in her study analyzing immigration management through the lens of criminal law in the United States (US).[2] Stumpf noted that the division between criminal law and migration law has become less distinct, and the merging of these two areas, both substantively and procedurally, has created a parallel system in which immigration law and the criminal justice system are merely separated, which remains with some backdrop.[3] Although the term "crimmigration" was originally introduced to address issues in the United States, its application has become transnational and well-established across various regions, including Europe, Australia, and other developed countries. This concept encapsulates the growing reliance on criminal law mechanisms and imagery as an integral part of a political strategy aimed at managing migration flows. As a comprehensive framework, crimmigration offers valuable insights into contemporary practices of immigration control, illuminating the intricate relationship between these practices and the criminal justice system. It highlights how immigration policies are not only shaped by legal structures but also, in turn, shape perceptions of crime and justice within society.[4]

The fundamental concept of "crimmigration" delineates the intersection of two areas of law: criminal law and procedure, and immigration law and procedure. The latter is primarily a component of administrative law, which governs how public authorities engage with the relationship between states and individuals. Despite the fact that criminal law and immigration law have historically functioned as separate domains, each with its own principles, objectives, and doctrinal foundations. There has been a recent trend of increasing convergence between the two, involving immigration law beginning to incorporate elements of criminal law, leading to a significant overlap. Stumpf identifies the roots of this trend in the evolving societal perceptions of irregular migrants, who are increasingly viewed through a criminal lens and assumed to present a heightened risk of future criminality due to their unauthorized entry into a country's territory.[5] Furthermore, contemporary discussions have created a

---

[2] Juliette Stumpf, "The Crimmigration Crisis: Immigrants, Crime, and Sovereign Power", (2006), American University Law Review, vol. 56, p. 367

[3] Stumpf, supra note 1, p. 376

[4] Valsamis M. "The Criminalization of Migration in Europe: Challenges for Human Rights and Rule of Law", 2014, Springer

[5] Stumpf, supra note 1, p. 395

conceptual link between migration and terrorism.[6] Within the European Union, this dynamic is further reinforced by a security-focused policy orientation, which progressively positions refugees and migrants as threats to both state sovereignty and the internal security of the Schengen area's border-free zone.[7]

Recently, the criminalization of migration has been seen as creating a paradox of exclusion. Migrants are portrayed as criminal groups that must navigate the criminal justice system in order to be separated from society. However, once labeled as criminals, migrants enter a system that typically follows principles of inclusivity and equality.[8] This criminalization can be understood in the larger context of state initiatives to manage global mobility, rather than recognizing mobility as a fundamental human right. There is an increasing societal drive to identify, segregate, and neutralize specific groups considered dangerous or a threat to others, with migrants and refugees categorically included among these perceived risky individuals.[9]

Criminalization of Migrants on Public Order and Security Threats Grounds

The recent developments in EU practice of migration management by enforcing criminal law is accepting the detention of migrants for reasons related to 'national security' or 'public order'.[10] Such detention applies only to migrants and is not triggered by any criminal charges. EU member states may resort to immigration detention in three instances such as before entry, during the examination of the asylum procedure, or pre-removal detention. In 2018, the European Commission proposed to amend the return directive for the migrants which will empower the EU member states to detain undocumented migrants if they pose a risk to public policy, public security or national security.[11] Additionally, it will set a common rules for detention of the asylum seekers who are considered as a threat to national security or public order. These concepts are also widely introduced in the legislative development by adopting EU migration Pact. In which, people identified as posing a risk to national security or public order will be automatically channeled into border

[6] Stephen L., "The new Path of Immigration law", Research Handbook on International Law and Terrorism, 2018, 2nd ed.

[7] Didier B. "Security and Immigration: Toward a Critique of the Governmentality of Unease", 2002, p. 27

[8] Niovi Vavoula, Evangelia Tsourdi, Intertwining Criminal Justice and Immigration control in EU: Theoretical, Interdisciplinary, and Practical Perspective, Law Research Paper Series, No. 02, 2025.

[9] David G. Culture of Control, Chicago University Press 2001.

[10] European Commission, Proposal for Directive on Common Standards and Procedures in member States for Returning Illegally Staying Third-Country Nationals, 2018.

[11] European Commission, supra note 9

procedures. Such practice in EU member states poses fewer safeguards for the processing of asylum applications and puts a higher risk of being subject to detention. The societal perception of irregular migrants has historically been characterized by pronounced negativity. Many people view these individuals primarily through the lens of criminality, assuming they are more likely to engage in future unlawful activities due to their unauthorized entry into the country. This stigma is further complicated by a troubling narrative that links migration with terrorism, a connection that has taken root in the public consciousness following various incidents.[12] Within the context of the European Union, this security-focused perspective has contributed to a redefinition of refugees and migrants; they are increasingly seen not just as vulnerable individuals seeking safety but also as potential threats to state sovereignty and to the internal security of the Schengen area, which prides itself on its borderless movement.

'Public Order' and 'Security Threats'

The practice of migration detention on the grounds of public order and security is exacerbated by the lack of a common understanding of what represents a threat to 'public order' or 'national security'. In both the EU and national contexts, such threats justify criminalizing migrants, typically referring to actions that pose a significant risk to societal stability, safety, or the functioning of state institutions. The European Court of Justice has provided important guidance regarding the interpretation of grounds related to 'public order', emphasizing that these must be viewed through a narrow lens and evaluated on an individual case basis.[13] The Court elaborated that the definition of threat to 'public order' extends beyond the mere disruption associated with any legal infringement; it also requires the identification of a genuine, present, and sufficiently serious threat to fundamental societal interests.[14] On the other hand, the concept of 'public security' addresses the threats that compromise the functioning of institutions and essential public services, as well as the well-being of the population. It also includes the risks of significant disruptions to foreign relations or the peaceful coexistence of nations, as well as potential threats to military interests. It is essential to understand that these concepts do not encompass all types of criminal behavior, but instead focus on the most serious violations of the law.

---

[12] Elspeth G. 'Terrorism and Migration Law', Research Handbook on International Law and Terrorism, Ben Saul ed. 2nd, 2018, Edward Elgar.

[13] European Court of Justice (CJEU), J.N. v. Staatssecretaris van Justitie en Veiligheid, 15 February 2016, C-601/15 PPU.

[14] Eleonora Celoria, Marta Gionco, 'Between Administrative and Criminal Law: An overview of Criminalization of Migration Across the EU', Platform for International Cooperation on Undocumented Migrants (PICUM), April 2024.

This threshold for what is considered a significant threat is not uniform across the EU member states; instead, it varies widely, often set at surprisingly low levels. For instance, in some jurisdictions, minor infractions such as petty theft or shoplifting, the unauthorized sale of cigarettes on the streets, or various administrative offenses have been used as justifications for labeling migrants as threats to public order or national security.[15] A mere presence of a previous criminal conviction can also be considered to justify the ground of a threat to public order. This practice raises concerns regarding the proportionality of responses to minor infractions and underscores the disparities in how various countries address public order in relation to migration. This broad and often ambiguous interpretation enables the criminalization of migrants for minimal or non-violent offenses, resulting in actions such as detention or deportation. Moreover, the linkage of migration with criminality has been reinforced by policies and rhetoric that portray irregular migration as a security issue rather than a humanitarian or socio-economic one.[16] This perspective has influenced legislation and shaped public opinion, perpetuating a cycle in which migrants are increasingly viewed with suspicion and subjected to control measures. Such actions are frequently criticized for undermining human rights and the principle of proportionality in law enforcement.[17]

Double Jeopardy and Legal Implications

Criminalization and detention of migrants on public policy grounds blur the line between immigration management and criminal law procedures. Such ambiguities resonate some legal implications, particularly in relation to fair trial, such as right to presumption of innocence, to strict review of detention, and to immediate access to effective remedy. Criminalizing irregular migration erodes fundamental legal principles, including proportionality and legality, and undermines the principle of non-refoulement, codified in Article 33 of the 1951 Refugee Convention.[18]
Moreover, it creates a "double jeopardy" for migrants who are sanctioned under both criminal law and migration law for the same act. To the extent that administrative detention is highly punitive, this treatment violates the principle of 'ne bis in idem', according to which no one should be punished twice for the same offence.[19] This

[15] Parkin J. 'The Criminalisation of Migration in Europe: A State of the Art of the Academic Literature and Research', Liberty and Security in Europe, Paper no. 61, 25 October 2013.
[16] Stroe M. 'Criminalisation of Irregular Migrants: A crime without a Victim', Report of the Committee of Migration, Refugees, and Displaced Persons, Council of Europe Parliamentary Assembly, Doc. 13788, 22 May 2015.
[17] Gluid, Elspeth. Criminalisation of Migration in Europe: Human Rights Implications, Strasbourg: Council of Europe Commissioner for Human Rights, 2009.
[18] Article 33, Refugee Convention
[19] Article 4 of Protocol 7, European Convention on Human Rights (ECHR)

trend is particularly evident in Spain's migration control practices, especially between 2008 and 2015. During this period, Spanish immigration authorities prioritized the deportation and administrative detention of individuals who had already been convicted of criminal offenses and had served their sentences.[20] By imposing an additional punitive measure in the form of expulsion following the completion of a criminal penalty, the Spanish authorities effectively undermined the rehabilitative goals of the criminal justice system and raised significant concerns regarding the principle of double jeopardy. In these cases, deportation functions not merely as an administrative action but as an additional form of punishment.

Moreover, even in the absence of criminal charges, Spanish national security and police forces frequently initiated deportation proceedings against migrants solely based on their perceived threat to public order, bypassing fundamental judicial protections like the presumption of innocence and due process. Once deportation procedures commence, individuals are placed in administrative immigration detention centers, where their freedom is restricted under conditions that lack the procedural safeguards typically afforded by the rule of law in the penitentiary system.[21] This type of administrative detention not only circumvents the rights protections available within the criminal justice framework but also subjects migrants to arbitrary detention in conditions that numerous human rights organizations have criticized for failing to meet European human rights standards..

Human Rights Implications

The text outlines a formal basis for the discrimination that exists between migrants and EU nationals, particularly highlighting that individuals who find themselves in similar situations—such as being under suspicion for serious offenses like terrorism, smuggling, or human trafficking—are treated according to two distinct legal frameworks. This disparity hinges on whether these individuals are EU nationals or migrants with varying legal statuses. Elspeth Guild elucidates this issue further by pointing out that the merging of criminal law with administrative law creates a unique set of challenges for migrants. This conflation exposes them to exceptional measures that are often not imposed on citizens. For example, migrants can be subjected to detention without the right to charge or trial, a drastic measure that undermines the principle of due process. Additionally, these individuals may be excluded from essential social rights, such as access to healthcare, education, and housing, which are typically available to citizens.

[20] J. A. Brandariz, Crimmigration in Spain, in G.L. Gatta, V. Mitsilegas, S. Zirulia (2021), Controlling Immigration through Criminal Law, pp. 119-140

[21] Eleonora C., Marta G, supra note 13

Moreover, migrants can face criminal penalties for offenses that are considered victimless, such as irregular entry into a country. This legal framework not only perpetuates a cycle of marginalization and criminalization of migrant populations but also raises significant human rights concerns regarding the treatment of vulnerable individuals who are simply seeking safety or a better life. The implications of these differentiated legal treatments call for a critical examination of the principles underlying both migration and criminal law within the European Union context.
Furthermore, criminalization of irregular immigrants based on their status not for their any criminal behavior or act that causes harm to others, creates complications as considering criminals without doing any criminal act. The European Court of Human Rights has consistently affirmed that migrants, regardless of their status, retain the right to be free from inhuman or degrading treatment, as stated in Article 3 of the ECHR.[22] The implications of such discriminatory criminalization are extensive, not only exposing states to potential violations before the European Court of Human Rights but also eroding the legitimacy of the EU's Area of Freedom, Security, and Justice, which is founded on a commitment to fundamental rights.[23]

Practices in EU member States

The intertwined immigration law with traditional measures of criminal law has established a hybrid system of immigration control where utilizing criminal law enforcement agencies along with tools of administrative law provides a variety of sanctioning options. A common practice of criminalizing migration in the EU member states mainly manifests by migration-related acts of crime, such as irregular entry or stay, which subsequently face criminal law consequences and sanctions instead of administrative ones. The creation of migration-related criminal offences concerns the use of substantive criminal law for such offences, combined with administrative consequences such as deportation is a common practice in EU states. Not only EU member states, various studies mapped out around 124 countries treat irregular entry as a criminal offence and punishable with penal sanctions fines and imprisonment along with deportation, detention or community service.[24] The imprisonment depends on circumstances and gravity of such offence from several months to fifteen years even more strict punishments if the irregular migrants are armed, threatened to use force, or caused damage to the private property during irregular entry. However, according to Refugee Convention 1951, irregular or

[22] Article 3, supra note 17
[23] Stroe M. supra note 15
[24] The Law Library of Congress, Criminalization of irregular entry around the World (2019).

undocumented entrances can be exempted from punishments if the such entries are for seeking asylum or international protection.[25]

In some of the EU member states, public order and security grounds are also used as a situation to detain migrants under the enforcement of criminal law, for example, Poland, Hungary, Bulgaria, Greece, France, Italy etc. Public order and security threats are wide concept of administrative law used to ensure the safety and security of the society which gives discretion power to the authorities. The practice towards the detention of undocumented migrants has shown a growing trend inside member states. In Greece, a practice of detention of asylum seekers has been risen since 2019 justified under public order and security grounds which are not clearly describe by the authorities to the detainees. Migrants in Greece, who are charged with minor offences, are more likely to be detained under public order and security grounds even after release or serving the criminal punishment.[26] For example, in the Lesvos case 2020, detention was made against several irregular migrants despite of release from criminal charges eventually pressed against their irregular entry, and the deportation was carried out later on.[27]

In Italy, the immigration law reform enacted in 2020 affirms the detention of migrants considered dangerous due to prior criminal convictions or involvement in ongoing police investigations. Researchers have characterized this approach as an attempt to exclude migrants from the public sphere based on perceived dangerousness. Similarly, in France, the practice of detaining migrants with previous criminal convictions has become increasingly common. For those migrants who have prior convictions or who have completed their sentences, the deportation process begins automatically, resulting in their placement under pre-removal detention.

In Bulgaria, authorities frequently exercise discretionary power to detain migrants on the grounds of national security, often without sufficient explanation for such decisions. Courts adjudicating these cases predominantly rely on statements from national security services, which are issued in the context of decisions regarding the rejection or withdrawal of asylum status, followed by subsequent return orders.[28] Likewise, in Cyprus, the discretionary authority exercised by administrative officials often impacts court rulings, with applicants typically granted limited access to relevant documentation or explanations. This discretionary power concerning significant national security matters remains largely immune to judicial oversight

[25] Article 31, Convention Relating to the Status of Refugees 1951.

[26] Manon Luis, Prison for Papers: Last Resort Measurs as Standard Procedure, Border Criminologies, Mobile info Team, February 2023.

[27] HIAS Greece, Criminal Charges Pressed Against the Asylum Seekers Who Arrived in Lesvos in March 2020, Statewatch, 23 July 2020.

[28] European Council on Refugees and Exiles (ECRE), Grounds for Detention: Bulgaria, Asylum Information Database (AIDA), 2023.

when the responsible authority provides evidence and conducts a thorough investigation to verify its validity.[29]

In Hungary and Poland, the practice of detaining migrants is often justified under the guise of national security, yet it frequently lacks adequate procedural safeguards and clear reasoning for such decisions. In Hungary, for instance, asylum seekers may be detained based on national security concerns while their applications are being processed. These applications can be denied on national security grounds, and individuals may remain in detention until their return process is completed, with limited avenues for challenge or appeal against such rejections.[30] Similarly, in the Netherlands, undocumented migrants are ineligible for early release or bail from their criminal detention due to perceived risks or serious threats to public safety.[31]

The use of digital tools for criminal law enforcement, such as Artificial Intelligence (AI) and surveillance technologies, is on the rise in European migration policy. This includes biometric data collection and mobile data extraction for administrative and criminal investigations.[32] In the UK, digital surveillance for migration control has intensified since 2020, with the adoption of GPS ankle tags and mobile phone seizures. Initially intended for criminal justice, these GPS tags are now broadly applied to monitor migrants, particularly those with prior convictions. Since 2021, the UK Home Office has implemented continuous GPS tracking for these individuals upon their release from detention.[33] This constant monitoring adversely affects migrants' mental health, increasing anxiety and stress, while their rights are curtailed merely based on their status, undermining the universality of human rights.[34]

Recent Legal Developments

In Europe, almost all member states have already adopted legislation on criminalization of immigration related crime, irregular entry or stay, and forged immigration documents. In particular, national legislation of seventeen member states punishes irregular entry with imprisonment and/or fine, and the return procedures are immediately initiated to ensure the removal of the person from

[29] Supreme Court of Cyprus, Mustafa el Hussein v. the Republic of Cyprus, Appeal no. 15/22, 17 November 2022.

[30] Ibid Supra note 13

[31] Ibid Supra note 13

[32] Michiel Besters and Frans Brom, 'Greedy' Information Technology: The Digitalization of the European Migration Policy, European Journal of Migration and Law, 12 (2010), 455-470.

[33] Ministry of Justice UK, Electronic Monitoring Statistics Publication, England and Wales: December 2022, Official Statistics, 19 January 2023.

[34] M. Bhatia, Racial Surveillance and the Mental Health Impacts on Electronic Monitoring on Migrants, Race & Class, 62(3), 2021, p. 18-36.

territory.[35] Criminalization of immigration was introduced in the Immigration Act 1971, later on until 2016, there were added more than eighty types of immigration related crimes not only for foreigners but other actors involved in migration process.[36]

Recent legal developments in Europe show a growing use of criminal law for migration control, raising significant human rights concerns. The Nationality and Border Act 2022 has made unauthorized entry and overstaying a visa as a criminal offense, punishable by up to four years in prison. In December 2024, the Council of the European Union approved a draft law to harmonize the criminalization of migrant smuggling, making it a crime to assist third-country nationals for financial gain. Although a non-binding "humanitarian clause" was included to exempt certain assistance, its discretionary implementation could threaten humanitarian actors.[37]

In May 2024, the EU adopted its Pact on Migration and Asylum, which established mandatory border procedures for specific asylum seekers, particularly those hailing from countries with low recognition rates. This initiative aims to expedite the assessment and return of such individuals, often in detention-like settings at external borders.[38] The Pact also introduces a binding solidarity mechanism, compelling member states to assist those experiencing migratory pressures through measures such as relocations, financial contributions, or other forms of support.[39] Further reinforcing this securitized approach, reforms to the Schengen Border Code, adopted in June 2024, included provisions that could legitimize previously illegal practices like pushbacks and racial profiling, while also expanding surveillance powers without adequate human rights safeguards.[40] Concurrently, the United Kingdom has escalated its criminal law strategy regarding migration through the Illegal Migration Act of 2023, which empowers authorities to detain and remove individuals arriving via irregular channels, preventing them from seeking asylum or returning.[41] These policies have faced widespread criticism from human rights organizations, which argue that they risk criminalizing not only migrants but also those providing vital

---

[35] European Agency for Fundemental Rights (FRA), Criminalization of Migrants in an Irregular Situation and of Persons Engaging with Them, 2014.

[36] Ana Aliverti, Immigration Offences: Trends in Legislation and Criminal and Civil Enforcement, Migration Observatory, 2016

[37] Council of the European Union, Migrant Smuggling: Member States Reach Agreement on Criminal Law, Press Release, 13 December 2024.

[38] Council of the European Union, The Council Adopts The EU's Pact on Migration and Asylum, Press Release, 14 May, 2024.

[39] Swiss State Secretariat for Migration, EU Migration and Asylum Pact, Federal Department of Justice and Police, 2024

[40] Danish Refugee Council, Schengen Border Code Reform Threatens Individual Rights and Freedom of Movement, Says New Report by Human Rights NGOs, 7 June 2024.

[41] Ibid supra note 26

humanitarian assistance, prioritizing deterrence over protection and potentially infringing on fundamental rights.[42]

Safeguards

To address the significant human rights risks posed by recent migration-related legal reforms in the EU, this study aims to suggest several critical safeguards that should be incorporated into these frameworks while using criminal law substantively and procedurally as a tool for migration control.

- Criminalizing irregular migration must include humanitarian exemptions for assistance and legal support.
- Effective judicial oversight is essential for prompt access to legal remedies and the right to appeal migration decisions.
- Safe, confidential reporting mechanisms should be available for migrants to report abuse and violations at borders or in detention.
- Strict time limits should be imposed on administrative detention for migration, with a presumption in favor of liberty.
- A non-discriminatory approach should prevent ethnic profiling and ensure proportional use of surveillance and personal data.
- Border and asylum procedures must provide access to legal counsel, interpreters, healthcare, and rights information, prioritizing protections for vulnerable individuals such as minors and trafficking survivors.

Conclusion

The escalating intertwining of criminal law with migration control policies within the European Union and the United Kingdom represents a notable transformation in the management of human mobility, one that sparks deep legal, ethical, and human rights dilemmas. This study has revealed the extent to which contemporary migration management increasingly resorts to punitive measures, such as detention, criminal penalties, and extensive surveillance practices that intrude on personal privacy. The paper argues that, in the absence of strong procedural safeguards, these legal frameworks risk perpetuating systemic inequalities and may significantly undermine the inherent dignity and rights of migrants. As EU institutions and member states deliberate on future reforms, it is crucial to achieve a delicate balance between effectively managing migration flows and steadfastly upholding the fundamental values of human dignity, justice, and equality before the law, ensuring that human rights are not sacrificed at the altar of security concerns.

---

[42] Solidar, EU: Stop Criminalizing Migration in The Facilitator's Package Law, Solidar Foundation, 13 March 2025.

Contact

Bushrat Jahan
University of Pécs, Faculty of Law
PhD candidate
jahan.bushrat@ajk.pte.hu

CRIMINAL ACTIVITY RELATED TO THE ILLEGAL SECTOR OF THE PARABANKING INDUSTRY – ANALYSIS OF SELECTED CASES FROM V4 COUNTRIES

Marcin Kryński [1]

Abstract: The aim of this article is to present a criminological analysis of selected cases of crimes related to the illegal parabanking industry in the V4 countries. The research employs two mutually complementary methods: individual case studies as well as literature analysis and critique. The chosen topic demonstrates scientific significance since there remains a shortage of studies on crimes associated with illegal parabanking activities, particularly from an international and comparative perspective. Moreover, public awareness regarding these institutions and the lurking risks is negligible, which renders the subject socially significant as well. The publication provides a brief historical outline of illegal parabanking activities, attempts to resolve definitional ambiguities regarding entities operating as financial pyramids and Ponzi schemes, highlights selected cases of such activity in the V4 countries, and discusses the latest trends based on the Czech and Hungarian cases. Finally, the conclusion presents the research findings and indicates potential directions for the development of parabanking.

Key words: Financial Crime, Parabanks, V4 Group, A Case Study

Introduction

Currently, there is an intensive rise in economic-related crimes. The literature indicates that the escalation of such offenses is caused by many diverse factors, among which the following deserve special attention: economic, technical, and technological development; globalization of commercial transactions associated with the removal of borders; changes in the axiological attitudes of human behaviour regarding economic transactions[2].

[1] University of Bialystok

[2] SKORUPKA, Jerzy: Przestępstwa gospodarcze określone w przepisach pozakodeksowych. In: System Prawa Karnego. Szczególne dziedziny Prawa Karnego. Prawo karne wojskowe, skarbowe i pozakodeksowe. Vol. 11, ed. BOJARSKI, Marek, Warszawa: C.H. Beck, 2018. ISBN 9788325594497. s. 563; JAWORSKI, Władysław Leopold: Wstęp. In: Banki polskie u progu XXI wieku. Warszawa: POLTEXT, 1999. ISBN 83-86890-69-X. s. 11.

Among the various types of such crimes, in the last two decades of the 21st century, abuses and frauds in the financial market at the interface of banking and the capital market are committed more and more frequently[3]. This threat particularly affects organizations whose operating assumptions either brush up against or exceed legally established limits[4]. This trend also encompasses the problem of parabanks, which have been present for years both in Poland and in other V4 countries. In this context, the so-called financial pyramids and Ponzi schemes are especially dangerous. Their destructive effects continuously gaining significance. As an example, it is enough to point out that between 2008 and 2020, nearly a thousand Ponzi schemes were uncovered, whose total value exceeded 62.5 billion dollars[5]. In the United States alone, over 100 such ventures were discovered, yet this is only "the tip of the iceberg"[6]. In my own country – Poland, there are numerous parabanks typical of other highly developed countries, but on a smaller scale. Although entities such as hedge funds[7] or SPVs[8] appear sporadically, some institutions have their own associations. In Poland alone, the overall potential of parabanks is estimated at around 700 institutions and about 29,000 branches[9]. However, it seems that these figures are underestimated, since systematic statistics on this subject have not been maintained so far[10]. Also, alarming are the information published on the public warning list of the Polish Financial Supervision Authority (KNF), which informs about entities that may pose a threat to the stability of the financial market. As of

[3] MASIUKIEWICZ Piotr, Piramidy finansowe. Teoria, regulacje, praktyka. Warszawa: PWN SA, 2015. ISBN 978-83-01-18155-0. s. 11.

[4] ANTONOWICZ, Paweł, SZARMACH, Łukasz: Teoria i praktyka funkcjonowania piramidy finansowej versus studium przypadku upadłości Amber Gold Sp. z o.o.. In: Zarządzanie i Finanse, Vol. 11, no. 1 (2020), s. 6.

[5] CADE ZIMMERMAN, Cooper: Clawing Back Gains from Ponzi Schemes: A Vital Examination of Ponzi Schemes, Clawbacks, and the Ponzi Scheme Presumption. In: Business Law Review, vol. 4 no. 1 (2025), s. 121.

[6] CROSS Collen, Anatomy of a Ponzi. Scams past and present. USA: Slice Publishing, 2022. 978-0-9878835-3-7. s. 1.

[7] KARKOWSKA, Renata: Fundusze hedgingowe jako ogniwo ryzyka systemowego. In: Studia Ekonomiczne 2013, no. 174 part 2 (2013), s. 108; MAREK-KOŁODZIEJ, Katarzyna, ŁAPUŃSKA, Iwona: Efekt dźwigni finansowej jako sposób na podwyższenie stopy zwrotu z kapitału zainwestowanego. In: Finanse, Rynki Finansowe, Ubezpieczenia, no. 4 (2016) s. 415-416.

[8] SZREDER, Jarosław: A special purpose company as an alternative form of conducting development projects. In: ASEJ – Scientific Journal of Bielsko-Biała School o Finance and Law, Vol. 28, no. 3 (2024), s. 18.; STEWART, Jim: Weak links. Irish corporate structures and illicit financial flows, Exposing Risks and Closing Gaps in Ireland's Legal Framework to Combat International Money Laundering, ed.: CHANCE Alexander, DEVITT, John, 2024, s. 32, https://transparency.ie/news_events/weak-links-facilitating-illicit-finance (Accessed 12.02.2025).

[9] MASIUKIEWICZ, Piotr: Parabanki: zbyt wiele by upaść, http://alterum.pl/uploaded/P-Masiukiewicz-Parabanki.pdf (Accessed: 06.02.2025).

[10] Ibidem.

05.02.2025, there are 646 warnings on that list, of which nearly 100 relate to notifications of suspicion of committing an offense under Article 171 sections 1–3 of the Banking Law (performing banking activities, in particular receiving monetary deposits for assuming risk without a permit). In some proceedings, convicting sentences have already been pronounced[11]. Hence, the aim of this article is to present a criminological analysis of selected cases of crimes related to illegal parabanking activities in the V4 countries. The research employed two mutually complementary methods: individual case studies and literature analysis[12]. The chosen topic demonstrates scientific significance, since there still exists a shortage of studies on crimes associated with illegal parabanking activity, especially from an international and comparative point of view[13]. It is difficult to accept the fact that numerous institutions meeting the definition of a parabank do not inform their clients about it. Consequently, public awareness regarding these institutions is negligible, which makes addressing this topic significant for social reasons as well. Finally, this issue has been researched by the Author for several years not only in his own country but also abroad (e.g. in Austria), which makes this article a natural continuation of the research endeavours. The publication provides a brief historical outline of illegal parabanking activities, attempts to resolve definitional ambiguities concerning entities operating as financial pyramids and Ponzi schemes, highlights selected cases of such activities in the V4 countries, and presents the latest trends based on the Czech and Hungarian cases. The conclusion includes the potential directions for the development of illegal parabanking activity.

Financial Pyramids and Ponzi Schemes – Historical Outline

Although nowadays the concept of fraud collectively referred to as a financial pyramid[14] is most often associated with the figure of Charles Ponzi, the genesis of this type of conduct was established by two women: Adele Spitzeder and Sarah Howe, and their institutions are regarded as the first historically documented Ponzi schemes[15]. The first of them operated in Germany, while the second in the USA in the – in the 70s and 80s of the 19th century – ran ventures called Ladies' Deposit,

[11] List of Public Warnings issued by the Polish Financial Supervision Authority KNF, https://www.knf.gov.pl/dla_konsumenta/ostrzezenia_publiczne, (Accessed: 05.02.2025).

[12] SZTUMSKI Janusz, Wstęp do metod i technik badawczych. Katowice: Wydawnictwo „Śląsk", 1995. ISBN 83-85831-69-X.

[13] TAJTI, Tibor: Pyramid and Ponzi schemes and the repercussionsof the differing regulatory approaches Hungarian developments in the light of contemporary global trends. In: Hungarian Journal of Legal Studies, vol. 62, no. 1 (2021), s. 25.

[14] This term is used here in its colloquial sense. In its definitional sense, it is a term that should be distinguished from the so-called Ponzi scheme. I will elaborate on this later in the article.

[15] The 'Woman's Banker' Dead. In: The Boston Weekly Globe, January 26 (1892). s. 2.

defrauding primarily women[16]. A. Spitzeder, at one point considered the richest woman in Bavaria, by offering astonishing returns on investments, single-handedly defrauded 32,000 persons of the sum of 38 million gulden, which corresponds to 430 million dollars when converted to contemporary US dollars. Historically, another well-known criminal was William Miller (known as "Mr. 520 percent," due to his declared astonishingly high rate of return), who defrauded the residents of New England of almost 25 million contemporary US dollars[17]. He claimed to have "an insight into the operation of profitable enterprises," but he simply defrauded his investors of huge sums[18]. After leaving prison, he opened a grocery store on Long Island and was nicknamed "Honest Bill"[19]. Although Charles Ponzi was not the originator of the idea of the Ponzi scheme, his name is so strongly associated with illegal parabanking activities that erroneous information continues to appear in the literature, suggesting that he created the first financial pyramid in history. However, it was neither the first nor was it a financial pyramid but rather a so-called Ponzi scheme[20]. The history of his venture began at the beginning of the 20th century. After serving a sentence for his initial frauds, he noticed that the then mail-order companies used so-called international reply coupons sent to correspondents in other countries. These coupons could be exchanged for postage stamps, facilitating international correspondence. Ponzi exploited this mechanism and founded a company called *The Securities Exchange Company*. He conducted a massive purchase of so-called international reply coupons, mainly from European countries, to exchange them for postage stamps, which he could then sell at a profit. He then sought investors for the company, willing to entrust him with their money in exchange for a profit, the rate of which was set at 50% over 45 days[21]. After some time, however, it turned out that the previous financing mechanism of the company

[16] MICHALSKI, Marek: Sprzedawcy wiatru, czyli powtarzająca się historia piramid finansowych. In: Piramidy finansowe a bezpieczeństwo rynków, MICHALSKI, Marek (ed.) Warszawa: C.H. Beck, 2019. ISBN 978-83-8158-900-0. s. 2.

[17] CADE ZIMMERMAN, Cooper: Clawing Back Gains from Ponzi Schemes: A Vital Examination of Ponzi Schemes, Clawbacks, and the Ponzi Scheme Presumption. In: Business Law Review, vol. 4 no. 1 (2025), s. 121.

[18] COHLER, Adam: The Evolution and Impacts of the Ponzi Scheme and Governmental Oversight. An Honor's Senior Thesis Project on the Intricacies of Ponzi Schemes and its Regulating Authority. New Jersey: 2017. s. 3.

[19] CROSS Collen, Anatomy of a Ponzi. Scams past and present. USA: Slice Publishing, 2022. 978-0-9878835-3-7. s. 40, 46.

[20] ANTONOWICZ Paweł, SZARMACH Łukasz: Teoria i praktyka funkcjonowania piramidy finansowej versus studium przypadku upadłości Amber Gold Sp. z o.o.. in: Zarządzanie i Finanse, vol. 11, no. 1 (2020), s. 10.

[21] MICHALSKI, Marek: Sprzedawcy wiatru, czyli powtarzająca się historia piramid finansowych. In: Piramidy finansowe a bezpieczeństwo rynków. Warszawa: C.H. Beck, 2019. ISBN 978-83-8158-900-0. s. 2.

was insufficient, because the demand for foreign postage stamps was not as high as assumed[22]. Consequently, Ponzi began to use the funds deposited by newly attracted investors to pay returns to the existing members of the venture. However, the number of investors required to sustain this model forces an exponential growth that eventually reaches a practically unachievable level. It was calculated that with the first 1,000 investors, the 15th round of financing of the venture would have to exceed 13 billion participants[23]. The very idea employed by Ponzi became the basis for Ponzi schemes according to the principle, which is also his quote – "robbing Peter to pay Paul"[24].

Definitional Problems Concerning Parabanking Institutions Operating as Financial Pyramids and Ponzi Schemes

The concept of a parabank is complex because the conceptual range of this term is ambiguous and therefore interpreted in various ways. However, it is often assumed that parabanks operate as institutions that are: legal, e.g. in the form of lending institutions (although if the interest rate is disproportionately high, such operations may fulfil the statutory elements of usury – art. 304 of the Polish Penal Code)[25]; completely illegal, whose activity is conducted outside the banking system, constituting a crime both due to the lack of required permits and the fraudulent manner of the operation.

In Poland, the term "shadow banking" is basically equated with the concept of a parabank[26]. The matter can also be viewed in a somewhat broader sense by assuming that the term shadow banking refers to the entire sector or system of shadow banking[27], which encompasses parabanks in both *sensu stricto* and *sensu largo* senses. For the purposes of this article, the Author's attention is focused primarily on parabanks in the narrow sense. A comprehensive analysis of this definitional issue

[22] ANTONOWICZ, Paweł, SZARMACH, Łukasz: Teoria i praktyka funkcjonowania piramidy finansowej versus studium przypadku upadłości Amber Gold Sp. z o.o.. In: Zarządzanie i Finanse, vol. 11, no. 1 (2020), s. 11.

[23] MICHALSKI, Marek: Sprzedawcy wiatru, czyli powtarzająca się historia piramid finansowych. In: Piramidy finansowe a bezpieczeństwo rynków. Warszawa: C.H. Beck, 2019. ISBN 978-83-8158-900-0. s. 2.

[24] CROSS Collen: Anatomy of a Ponzi. Scams past and present. USA: Slice Publishing, 2022. 978-0-9878835-3-7. s. 1.

[25] Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny (Dz. U. z 2024 r. poz. 17 z późn. zm.).

[26] MASIUKIEWICZ, Piotr: Regulacje a ryzyko shadow banking w Polsce. In: Zarządzanie i Finanse, vol. 10 no. 2, part. 2 (2012), s. 5.

[27] **MACEDO CINTRA, Marcos Antonio, FARHI, Maryse: The Financial Crisis and the Global Shadow Banking System. In: Revue de la régulation, no. 5 (2009), s. 347-348.**

has also been undertaken in the literature[28]. The most extreme, thoroughly illegal form of parabanking activity (and more broadly, the entire shadow banking sector) are the so-called Ponzi schemes and financial pyramids, which constitute fraud in its pure form[29]. Financial pyramids (hereinafter "FP") have existed for hundreds of years and are considered among the first parabanks[30]. Both they and Ponzi schemes (hereinafter "PS") have long implied huge losses among investors worldwide. Their basic operational scheme is, however, widely known and functions based on the exploitation of human naivety and (at least initially) unwavering belief in above average, "risk-free" profits[31]. In its simplest form, it consists of using money collected from newly attracted investors to pay off existing members of the venture. These funds are therefore not derived from legally conducted business activity about which investors are not informed[32]. FPs and PSs continue to surprise investors because they employ increasingly elaborate, fictitious business models with the aim of "masking" their criminal activities[33]. Usually, the profile of the supposed activity of such "companies" is described using complicated, industry-specific jargon. This is, however, done deliberately to conceal the fact that the supposed investment does not actually exist[34]. Typically, individuals investing their funds in PSs, despite the promise of quick profits, remain sceptical. For this reason, the perpetrators must find a way to gain their trust. To this end, they employ various psychological tricks; however, it is usually sufficient for the victims to receive the first, single payouts from their alleged "investments" to believe in the reality of the entire venture, though the perpetrators regard this solely as an incentive for their victims[35]. The pyramid's owner often presents investors with documents indicating that the venture is yielding

[28] KRYŃSKI, Marcin: Odpowiedzialność karna za wybrane przestępstwa związane z nielegalną działalnością parabankową – analiza prawno-dogmatyczna i kierunki zmian. In: Prawo w Działaniu, no. 61 (2025), s. 49-52.

[29] MASIUKIEWICZ, Piotr, Piramidy finansowe. Teorie regulacje, praktyka. Warszawa: PWN, 2015. ISBN 978-83-01-18155-0. s. 11.

[30] Ibidem, s. 13.

[31] MARTYSZ, Czesław Bartłomiej, KRÓLIKOWSKA, Aleksandra: Piramidy finansowe (PF) i schematy Ponziego (SP) a marketing wielopoziomowy (MLM). In: Nauki ekonomiczne przed, w czasie i po pandemii, WIELGÓRSKA-LESZCZYŃSKA, Joanna, MATUSEWICZ, Michał (ed.). Warszawa: Oficyna Wydawnicza SGH, 2021. ISBN 978-83-8030-466-6. s. 243; CROSS Collen, Anatomy of a Ponzi. Scams past and present. USA: Slice Publishing, 2022. 978-0-9878835-3-7. p. 2.

[32] ČUNDERLÍK, Ľubomír: Fraudulent schemes in the financial market (financial pyramids) – detection and prevention. In: Financial Law Review, no. 21 (2021), p. 18.

[33] MARTYSZ, Czesław Bartłomiej, KRÓLIKOWSKA Aleksandra: Piramidy finansowe (PF) i schematy Ponziego (SP) a marketing wielopoziomowy (MLM). In: Nauki ekonomiczne przed, w czasie i po pandemii. Warszawa: Oficyna Wydawnicza SGH, 2021. ISBN 978-83-8030-466-6. s. 243.

[34] CROSS Collen, Anatomy of a Ponzi. Scams past and present. USA: Slice Publishing, 2022. 978-0-9878835-3-7. s. 3.

[35] Ibidem, s. 3-5.

profits, but these are fabricated data. Most often, the funds invested by the aggrieved parties are not at all invested or are invested at a loss[36]. Due to the nature of these institutions' operations and the enormous risks involved, they are even compared in the literature to gambling "in a zero-sum game"[37]. The owners of financial pyramids operate outside the regulatory framework of the financial market, merely masquerading as a standard business. They exploit "grey" legislative zones and often operate on the borderline of existing public law restrictions[38]. None of the financial pyramids is designated by its creators as a financial pyramid, and its creators almost always maintain that they are legally operating entities[39]. In the literature, there is terminological confusion regarding the concepts of "financial pyramid" and "Ponzi scheme." These issues are extremely important because the term financial pyramid is mentioned in every major financial scandal[40]. The situation is further complicated by the fact that deceptive practices are continually evolving, taking on various forms that may deviate from the standard typology and previously accepted models[41]. Some Polish as well as foreign authors indicate that FPs and PSs are synonyms[42]. However, it is more often pointed out that such an approach implies an excessive oversimplification[43].

The differences between a financial pyramid and a Ponzi scheme are illustrated in the following table:

[36] ANTONOWICZ Paweł, SZARMACH Łukasz: Teoria i praktyka funkcjonowania piramidy finansowej versus studium przypadku upadłości Amber Gold Sp. z o.o.. In: Zarządzanie i Finanse, vol. 11, no. 1 (2020), s. 10 (5-23).

[37] ZAWOJSKA, Aldona: Spekulacja jako forma aktywności ekonomicznej – aspekty moralne i etyczne. In: Zeszyty Naukowe SGGW - Ekonomika I Organizacja Gospodarki Żywnościowej, no. 83 (2010), s. 87 (81-93).

[38] ČUNDERLÍK Ľubomír: Fraudulent schemes in the financial market (financial pyramids) – detection and prevention. in: Financial Law Review, no. 21 (2021), s. 25.

[39] BOJARSKI, Leszek: Piramidy finansowe. In: Zeszyty Naukowe Pro Publico Bono, no. 1 (2020), s. 25.

[40] Ibidem, s. 25.

[41] ČUNDERLÍK Ľubomír: Fraudulent schemes in the financial market (financial pyramids) – detection and prevention. in: Financial Law Review, no. 21 (2021), s. 17.

[42] BOJARSKI, Leszek: Piramidy finansowe – pojęcie i modele funkcjonowania. In: Kwartalnik Nauk o Przedsiębiorstwie, no. 1 (2020), s. 92; OBAMUYI, Tomola Marshal, IRIOBE, Grace Oluwabukanla, AFOLABI, Taofeek Sola, AKINBOBOLA, Akinpelu Denis, ELUMARO, Adegboyega John, FALOYE, Bukola Akintade, ADEYEFA, Ademola Felix, ADEPOJU, Titilope Francis, ONI, Anthonia Olabisi: Factors Influencing Ponzi Scheme Participation In Nigeria. In: Advances in Social Sciences Research Journal, Vol. 5, no. 5 (2018), s. 430-431.

[43] LESIAK, Magdalena: Piramida finansowa i schemat Ponziego – przykłady oszustwa inwestycyjnego. In: Prokuratura i Prawo, no. 5 (2023), s. 57.

Table 1. Comparative Overview of the Ponzi Scheme and the Financial Pyramid

	Financial Pyramid	**Ponzi Scheme**
Typical hook	It is assumed to offer high returns with little or no risk. It involves making a one-time initial payment and systematically recruiting others who will also be deceived. The supposed product may not exist or may remain fictitious for a long time, keeping actual investment costs minimal.	It is assumed to offer high returns with little or no risk, simply by handing over your money; often the investment does not exist, or only a small percentage of the funds is invested.
Payments	A one-time or recurring participation fee must be paid, and new participants must be recruited to receive payments.	Recruitment of new participants is not necessary to receive payments.
Interaction with the primary organizer	Sometimes there is no interaction with the organizer. New participants can enter the pyramid scheme at various levels.	The organizer usually interacts directly with all participants.
Collapse	Fast. Each level requires an exponential number of participants.	It can be relatively slow if existing participants reinvest their money.

Source: THANASI, Edlira, RIOTTO, Joseph: The Spectacular Rise and Disastrous Collapse of a Financial Scheme: The Case of Albania. In: Open Journal of Business and Management, no. 5 (2017), s. 195.

As can be seen, both above-mentioned forms of operation are fundamentally similar. However, the differences include three elements: the necessity of recruiting new members – which occurs exclusively in the case of a financial pyramid; contact with the organizer – which is basically used exclusively in the case of a PS; the speed of the institution's collapse – which is significantly faster in the case of a FP. Furthermore, illegal parabanking activity is associated with the crime of money laundering, because the long-term purpose of a financial pyramid is to transfer funds to bank accounts of other entities or to accounts of foreign banks[44].

Examples of Illegal Parabanking Activity in the V4 Countries – A Case Study

It seems that the most well-known example of illegal parabanking activity in Poland is the case of Amber Gold sp. z o.o. Basically, the company's strategy was based on diversification – from parabanking activities through services to investment processes. The enterprise was initially registered on January 27, 2009 under the name Grupa Inwestycyjna Ex sp. z o.o., and later changed its name to Amber Gold on July

[44] BOJARSKI, Leszek: Piramidy finansowe. In: Zeszyty Naukowe Pro Publico Bono, no. 1 (2020), s. 29.

27, 2009. The company offered deposits ranging from 1 to 60 months for retail clients with a minimum contribution of 1,000 PLN, promising to achieve above-average profits from investments in platinum, gold, and silver[45]. The main owner and CEO was the Pole Marcin Plichta. The owners exploited the fact that at one time gold prices were rising rapidly. This made it relatively easy to lend credibility to the information that returns of around 16% per year were achievable. However, gold prices did not rise forever, and the pyramid's creators invested only a small part of the funds deposited in gold. Their clients were mainly: retirees and pensioners with little awareness of the financial market; persons expecting quick and high returns; entities possessing funds from undocumented sources. In addition, Amber Gold also conducted lending activities – 3,900 loans were granted. The total amount repaid in this context was 10.6 million PLN, while significantly more was not repaid, as 52 million PLN remained outstanding[46]. The illegal banking activities were of course associated with significant uncertainty among clients, as they were not covered by any guarantees. Many of those entrusting their funds to Amber Gold were unaware that the entity was an illegally operating institution or of the consequences of its potential collapse[47]. The emotions related to the company's collapse reached such a level that in a poll organized by the Institute of the Polish Language of the University of Warsaw and the Polish Language Foundation, the word "parabank" was distinguished as the word of the year 2012[48]. The company's management even attributed the loss of liquidity to the actions of the KNF due to its inclusion on the public warning list[49].

As it later turned out, the money of Amber Gold's clients was also used to finance the airline OLT Express, whose main shareholder was the CEO of Amber Gold[50]. Although their operation was short-lived, it was simultaneously very impressive – the scale and costs of the investment were disproportionate to the potential of the Polish aviation market. For example, one could fly from Gdańsk to Kraków[51] for only 99 PLN (approximately 24 Euro). Under normal circumstances, operating an airline service at such a price would be completely unprofitable, as regional connections are rarely viable anywhere in Europe. Within three months, the operator OLT Express

[45] MASIUKIEWICZ, Piotr, Piramidy finansowe. Teorie regulacje, praktyka. Warszawa: PWN, 2015. ISBN 978-83-01-18155-0. s. 115.

[46] Ibidem, s. 115.

[47] Ibidem, s. 116.

[48] ANTONOWICZ, Paweł, SZARMACH Łukasz: Teoria i praktyka funkcjonowania piramidy finansowej versus studium przypadku upadłości Amber Gold Sp. z o.o.. in: Zarządzanie i Finanse, vol. 11, no. 1 (2020), s. 5.

[49] Ibidem, s. 17.

[50] SZYPSZAK, Marcin: Rok po Amber Gold. In: Bank, no. 10 (2013), s. 84.

[51] The distance between these cities in a straight line is 600 km.

transported 300,000 passengers, but following the suspension of operations, another 130,000 were deprived of the opportunity to use transport services[52].

Another well-known example of illegal parabanking activity in Poland was the company Finroyal Service sp. z o.o., which operated between 2007 and 2012, whose founder and CEO was Andrzej Korytkowski. It was registered as an "operational office," which is a form of business activity not provided for in Polish law. Polish Finroyal managed to attract several thousand clients, mainly due to the attractiveness of the so-called "location contracts," which were, in effect, products like bank deposits. However, the term "location contract" is not used in Polish law nor in English law in the sense in which Finroyal employed it. In English law, the expression refers to a lease agreement for the use of real property, which Finroyal did not offer[53]. Despite this, during its operation, the company's CEO assured that: "the location contract is not a deposit product, and its structure is significantly different from that of a deposit agreement"[54]. Finroyal declared investments in both private equity and venture capital segments[55]. It is indicated that over 1,700 clients were defrauded, totalling approximately 100 million PLN. In effect, the company transferred funds to foreign bank accounts, among others, in Denmark, Germany, Switzerland, and Great Britain. Due to the company's financial problems, at one point Marcin Plichta – the CEO of Amber Gold – became the owner of Finroyal. Thus, a merger of the two companies into one huge entity was envisioned, which would defraud clients on an even larger scale[56]. Cases of financial fraud resulting from illegal parabanking activities also occur in other V4 countries – including Slovakia and the Czech Republic. Perhaps the most well-known cases of this kind in Slovakia relate to the late 1990s and early 2000s in the context of the companies Horizont Slovakia and BMG Invest. Their story began in 1997 when Vladimír Fruni purchased Horizont Slovakia and, through his company BMG Invest (of which he was also the owner), began accepting deposits from the citizens of the Slovak Republic. It was a parabank

---

[52] STEPANIUK, Wojciech: Wszystko, co tanie, szybko się kończy. In: Polski Przemysł, no. 4 (2012), s. 13.

[53] MASIUKIEWICZ Piotr, Piramidy finansowe. Teorie regulacje, praktyka. Warszawa: PWN, 2015. ISBN 978-83-01-18155-0. s. 110.

[54] SAMCIK Maciej, Finroyal: czy kontrakt lokacyjny to to samo co lokata?, https://wyborcza.pl/7,75399,7089145,finroyal-czy-kontrakt-lokacyjny-to-to-samo-co-lokata.html (*Accessed 13 Mar. 2025).*

[55] PRZYBYLSKA-KAPUŚCIŃSKA, Wiesława, ŁUKOWSKI, Michał: Fundusze private equity i venture capital i ich znaczenie dla gospodarki. In: Studia Ekonomiczne, no. 186 part 2 (2014), s. 288. Venture capital itself is even indicated as one of the forms parabanking activity.

MASIUKIEWICZ Piotr: Regulacje a ryzyko shadow banking w Polsce. In: Zarządzanie i Finanse, Vol. 10 no. 2, part. 2 (2012), s. 6.

[56] MASIUKIEWICZ, Piotr, Piramidy finansowe. Teorie regulacje, praktyka. Warszawa: PWN, 2015. ISBN 978-83-01-18155-0. s. 110, 114.

that promised a deposit return of up to 30%. Based on a massive and extensive advertising campaign, they managed to conclude 856,000 contracts for a total sum amounting to 62.78 billion Slovak crowns. Although as early as 2000 the Ministry of Finance informed that entrusting deposits in such companies was very risky and in 2001 a statement was issued that the company was heading toward bankruptcy, people still invested their money there[57]. The Special Court of the Slovak Republic sentenced Vladimír Fruni and František Matík to 11.5 years of imprisonment, without the possibility of parole. However, the case has another dimension, namely that later there occurred a so-called tunneling[58] of BMG Invest and Horizont Slovakia, committed by Jozef Majský, Patrik Pachinger, and Dávid Brtva, for which they were sentenced by the Special Court of the Slovak Republic to prison terms. Horizont Slovakia and BMG Invest also penetrated the Czech Republic as BMG Invest CZ, where they concluded 2,330 contracts worth over 160 million Czech crowns, and the management was sentenced for fraud to multi-year prison terms without the possibility of parole[59].

The Future of Parabanks – The Hungarian–Bosnian and Czech Case

FPs as a form of financial fraud have operated for some time, among other reasons, because they can hide under the guise of legal forms of activity, such as multi-level marketing (MLM)[60]. Generally, MLM companies can be characterized as entities existing on the border between financial pyramids and legitimate business. Such enterprises can be FPs if the focus is on recruiting new members rather than selling products[61]. For example, in Hungary there are specifically defined crimes that directly prohibit the promotion of financial pyramids, and regulations on the subject are

[57] OLLER, Dávid, Formy kriminality bielych golierov v ekonomike Českej a Slovenskej Republiky. Praha: 2013. s. 19-20.

[58] JOHNSON, Simon, LA PORTA, Rafael, LOPEZ-DE-SILANES, Florencio, SHLEIFER, Andrei: Tunnelling. In: SSRN Electronic Journal, vol. 90, no. 2 (2000), s. 3.

[59] OLLER, Dávid, Formy kriminality bielych golierov v ekonomike Českej a Slovenskej Republiky. Praha: 2013. s. 19-20.

[60] TAJTI, Tibor: Multi level marketing and Pyramid schemes. In: The protection of the collective interests of consumers. Belgrade: Pravni fakultet Univerziteta Union u Beogradu, 2020. ISBN 978-86-7952-050-0, s. 50; Multi-Level Marketing Businesses and Pyramid Schemes: https://consumer.ftc.gov/articles/multi-level-marketing-businesses-pyramid-schemes *(Accessed 24 Mar. 2025).*

[61] BEŠIREVIĆ, Alena, MANOJLOVIĆ, Marija, SALKANOVIĆ, Maida, ŠEHOVIĆ, Nerma: eMagnetix: Piramidalna prevara na koju su nasjele hiljade https://raskrinkavanje.ba/analiza/emagnetix-piramidalna-prevara-na-koju-su-nasjele-hiljade (*Accessed 24 Mar. 2025).*

contained in the Hungarian Criminal Code[62]. In Hungary, many globally known MLM systems (e.g. Amway, California Fitness) operate alongside local and less well-known counterparts. One of the more known cases of this kind of activity is the example of the insurance company CIG Pannónia Életbiztosító Nyrt. (joint-stock company) and its related company Reál-Team Network Kft. (limited liability company). It was an MLM entity of the FP type, in which the insurance product – a life insurance policy – was linked with benefits for recruiting new clients. The company's structure was based mainly on the recruitment aspect. High remunerations were promised in exchange for acquiring new clients. As defined by the court, it was a "commission pyramid system" ("jutalék piramis")[63]. Another example of contemporary financial pyramids concerns the case of the company eMagnetix, founded in May 2023 by the Hungarian Péter Tamás Kasza. The company enticed potential clients with promises of quick and easy earnings through a fictitious "job". It was supposed to operate because of clicking on advertisements of global trading companies, such as eBay, AliExpress, or Zalando using an application. eMagnetix claimed that it helped these companies optimize data related to the sales of their products[64]. However, victims were required to pay a certain amount to gain access to the platform. Users were also enticed with the promise of additional income through the recruitment of new members[65]. The owner of the eMagnetix application was the company Magnetix Software Tech, although operations were also conducted through the company Najko, from whose account's profits were distributed. Péter Tamás Kasza also registered the company in Slovakia. In the eMagnetix group on Facebook, information about the company's activities was regularly posted and those who joined the "job" were welcomed. There were also many accounts promoting eMagnetix on Instagram and TikTok. The financial pyramid was also promoted on YouTube[66] and Telegram[67] channels. In one of the videos published online, it was stated that eMagnetix is "a cloud platform dealing with digital marketing" and that it

---

[62] TAJTI, Tibor: Multi level marketing and Pyramid schemes. In: The protection of the collective interests of consumers. Belgrade: Pravni fakultet Univerziteta Union u Beogradu, *2020.* ISBN 978-86-7952-050-0, s. 50.

[63] Ibidem, s. 56.

[64] UČANBARLIĆ, Selma, BILAJAC, Nino: https://detektor.ba/2023/11/06/unutar-milionske-prevare-emagnetixa-i-kako-je-posao-iz-snova-postao-nocna-mora/?lang=en (*Accessed 24 Mar. 2025).*

[65] eMagnetix: Inside the Pyramid Scheme That Scammed Thousands https://seecheck.org/index.php/2023/11/16/emagnetix-inside-the-pyramid-scheme-that-scammed-thousands/ (*Accessed 24 Mar. 2025).*

[66] eMagnetix: Inside the Pyramid Scheme That Scammed Thousands https://seecheck.org/index.php/2023/11/16/emagnetix-inside-the-pyramid-scheme-that-scammed-thousands/ (*Accessed 24 Mar. 2025).*

[67] UČANBARLIĆ, Selma, BILAJAC, Nino: https://detektor.ba/2023/11/06/unutar-milionske-prevare-emagnetixa-i-kako-je-posao-iz-snova-postao-nocna-mora/?lang=en (*Accessed 24 Mar. 2025).*

cooperates with websites for online shopping, such as eBay. It was also mentioned that it was established in 2020 to later become part of Adobe[68]. The illusion of a legitimate business persisted until the very end, when on August 31 it was announced that the company was withdrawing from the Bosnian market due to rumours concerning it. In a post, a person was mentioned who in July posted on their Facebook profile an entry explaining that it was a fraud. It was claimed that a "competitor company" paid them for that[69].

One of the newest examples of financial pyramids in the V4 countries is the case of the Czech company J.O. Investment. The first-instance court sentenced the owner of the company to 9 years and 1 month of imprisonment. He was also fined 7.5 million Czech crowns. Two other members of the company were sentenced to 5 years of imprisonment and fined 4.5 million Czech crowns. According to the non-final judgment, the men defrauded over 3,700 clients and 160 companies, from whom they extorted nearly 2.4 billion crowns[70]. According to the court, the perpetrators even promised a 30% increase in the value of investments on the global stock exchanges in Europe, the USA, and Asia[71]. As appears from the indictment, the creators deliberately did not use the money in accordance with the promise – either paying it out to other clients or appropriating it for their personal use[72]. In addition to covering the operating costs of the pyramid, the perpetrators used the clients' funds to purchase houses, luxury cars, jewellery, gold, silver, platinum, paintings, and watches[73]. It should be added that as of March 25, 2025, it should be assumed that the judgment remains non-final. Publicly available sources lack information regarding the finalization of the sentence.

---

[68] eMagnetix: Inside the Pyramid Scheme That Scammed Thousands https://seecheck.org/index.php/2023/11/16/emagnetix-inside-the-pyramid-scheme-that-scammed-thousands/ (*Accessed 24 Mar. 2025).*

[69] BEŠIREVIĆ, Alena, MANOJLOVIĆ Marija, SALKANOVIĆ Maida, ŠEHOVIĆ Nerma: eMagnetix: Piramidalna prevara na koju su nasjele hiljade https://raskrinkavanje.ba/analiza/emagnetix-piramidalna-prevara-na-koju-su-nasjele-hiljade (*Accessed 24 Mar. 2025).*

[70] Majitel J.O. Investment má jít nepravomocně na devět let do vězení, https://ct24.ceskatelevize.cz/clanek/domaci/soud-uznal-vinnymi-obzalovane-v-kauze-jo-investment-356857 (*Accessed 26 Mar. 2025).*

[71] BEREŇ, Michael: „Pyramida" se zhroutila. Firma díky slibům vylákala od investorů miliardu, https://www.denik.cz/krimi/pyramida-letadlo-investice-fondy-j-o-investment-s-r-o-podvod-policie-ncoz-podvod.html (*Accessed 26 Mar. 2025).*

[72] Majitel J.O. Investment má jít nepravomocně na devět let do vězení https://ct24.ceskatelevize.cz/clanek/domaci/soud-uznal-vinnymi-obzalovane-v-kauze-jo-investment-356857 (*Accessed 24 Mar. 2025).*

[73] VACULIK, Radim: Kauza podvodu století se může ještě zamotat. Soud rozhodl dřív, než bude jasno o jeho možné podjatosti https://www.novinky.cz/clanek/krimi-kauza-podvodu-stoleti-se-muze-jeste-zamotat-soud-rozhodl-driv-nez-bude-jasno-o-jeho-mozne-podjatosti-40505817

Conclusions

Although the problem of crime associated with illegal parabanking activities has been known for dozens, if not hundreds of years, the methods employed by the perpetrators are in constant evolution. As the conducted research shows, cases of this type of crime occur in all the Visegrád Group countries. In Poland, the best-known examples are those of Amber Gold sp. z o.o. (together with OLT Express) and Finroyal Service sp. z o.o., while in Slovakia the cases of Horizont Slovakia and BMG are most well-known. In Hungary, one should point out, among others, the case of CIG Pannónia Életbiztosító Nyrt. and its affiliated company Reál-Team Network Kft. The most recent trends include cybercrime, as clearly demonstrated by the example of the institution eMagnetix established by a Hungarian, although somewhat more "classical" examples related to stock investments also occur, as in the case of J.O. Investment. In fact, detecting such crimes is extremely complicated, especially since financial pyramids can simultaneously carry out other – legal – activities[74]. Therefore, in the context of preventing such fraud, the investor must also remain vigilant and recognize the warning signs of an investment[75]. The latest trends also include Ponzi schemes and financial pyramids in the cryptocurrency space. Although cryptocurrencies themselves are neither a financial pyramid nor a Ponzi scheme, they can and are used for these purposes[76]. They constitute a global problem in which both developed and developing countries participate. The USA leads in research on cryptocurrency fraud, however, both the V4 countries and other European nations are also actively engaged in combating these crimes. Finally, it is necessary to pose a question that is essentially rhetorical: where is all this heading? What consequences might it have? Even the literature indicates that financial pyramids, particularly those utilizing cryptocurrencies, can be the "engine" of another major global financial crisis[77]. Parabanking institutions have again entered the realm of the "shadow." They have become too interconnected to collapse – "too interconnected to fail"[78]. Therefore, to have even a slim chance of preventing another financial crisis and extracting parabanks from the "shadow" in which they reside, deep changes must be introduced in the supervision and regulation of financial markets, to minimize the

[74] ČUNDERLÍK, Ľubomír: Fraudulent schemes in the financial market (financial pyramids) – detection and prevention. In: Financial Law Review, no. 21 (2021), s. 20. (16-30).
[75] ČUNDERLÍK Ľubomír: Fraudulent schemes in the financial market (financial pyramids) – detection and prevention. In: Financial Law Review, no. 21 (2021), s. 25. (16-30).
[76] SZUTKO, Sylwia: Czy kryptowaluty są piramidą finansową. In: Piramidy finansowe a bezpieczeństwo rynków. Editor MICHALSKI Marek, Warszawa: C.H. Beck, 2019. ISBN 978-83-8158-9000-0. s. 238.
[77] Ibidem, s. 238.
[78] MAGALHÃES PRATES Daniela, FARHI Maryse: *Shadow banking system and money manager capitalism.* in: Journal of Post Keynesian Economics, no. 37 (2015), s. 584.

fragility of the carelessly functioning financial system that allowed the shadow banking sector to arise. To enable this, further systematic research on the shadow banking system is necessary, both by doctrinal scholars and by practitioners.

Bibliography

1. ANTONOWICZ, Paweł, SZARMACH Łukasz: Teoria i praktyka funkcjonowania piramidy finansowej versus studium przypadku upadłości Amber Gold Sp. z o.o.. In: Zarządzanie i Finanse, Vol. 11, no. 1 (2020),
2. BEREŇ, Michael: „Pyramida" se zhroutila. Firma díky slibům vylákala od investorů miliardu, https://ct24.ceskatelevize.cz/clanek/domaci/soud-uznal-vinnymi-obzalovane-v-kauze-jo-investment-356857 (*Accessed 24 Mar. 2025).*
3. BEŠIREVIĆ, Alena, MANOJLOVIĆ, Marija, SALKANOVIĆ, Maida, ŠEHOVIĆ, Nerma: eMagnetix: Piramidalna prevara na koju su nasjele hiljade https://raskrinkavanje.ba/analiza/emagnetix-piramidalna-prevara-na-koju-su-nasjele-hiljade (*Accessed 24 Mar. 2025),*
4. BOJARSKI, Leszek: Piramidy finansowe. In: Zeszyty Naukowe Pro Publico Bono, no. 1 (2020),
5. CADE ZIMMERMAN, Cooper: Clawing Back Gains from Ponzi Schemes: A Vital Examination of Ponzi Schemes, Clawbacks, and the Ponzi Scheme Presumption. In: Business Law Review, vol. 4 no. 1 (2025),
6. COHLER, Adam: The Evolution and Impacts of the Ponzi Scheme and Governmental Oversight. An Honor's Senior Thesis Project on the Intricacies of Ponzi Schemes and its Regulating Authority. New Jersey: 2017,
7. CROSS, Collen: Anatomy of a Ponzi. Scams past and present. USA: Slice Publishing, 2022. 978-0-9878835-3-7,
8. ČUNDERLÍK, Ľubomír: Fraudulent schemes in the financial market (financial pyramids) – detection and prevention. In: Financial Law Review, no. 21 (2021),
9. eMagnetix: Inside the Pyramid Scheme That Scammed Thousands https://seecheck.org/index.php/2023/11/16/emagnetix-inside-the-pyramid-scheme-that-scammed-thousands/ (*Accessed 24 Mar. 2025),*
10. JAWORSKI, Władysław Leopold: Wstęp. In: Banki polskie u progu XXI wieku. Warszawa: POLTEXT, 1999. ISBN 83-86890-69-X,
11. JOHNSON, Simon, LA PORTA, Rafael, LOPEZ-DE-SILANES, Florencio, SHLEIFER, Andrei: Tunnelling. In: SSRN Electronic Journal, vol. 90, no. 2 (2000),
12. KARKOWSKA, Renata: Fundusze hedgingowe jako ogniwo ryzyka systemowego. In: Studia Ekonomiczne 2013, no. 174 part 2 (2013),

13. KRYŃSKI, Marcin: Odpowiedzialność karna za wybrane przestępstwa związane z nielegalną działalnością parabankową – analiza prawno-dogmatyczna i kierunki zmian. In: Prawo w Działaniu, no. 61 (2025),
14. LESIAK, Magdalena: Piramida finansowa i schemat Ponziego – przykłady oszustwa inwestycyjnego. In: Prokuratura i Prawo, no. 5 (2023),
15. MACEDO CINTRA, Marcos Antonio, FARHI, Maryse: The Financial Crisis and the Global Shadow Banking System. In: Revue de la régulation, no. 5 (2009),
16. MAREK-KOŁODZIEJ, Katarzyna, ŁAPUŃSKA, Iwona: Efekt dźwigni finansowej jako sposób na podwyższenie stopy zwrotu z kapitału zainwestowanego. In: Finanse, Rynki Finansowe, Ubezpieczenia, no. 4 (2016),
17. MARTYSZ, Czesław Bartłomiej, KRÓLIKOWSKA, Aleksandra: Piramidy finansowe (PF) i schematy Ponziego (SP) a marketing wielopoziomowy (MLM). In: Nauki ekonomiczne przed, w czasie i po pandemii, WIELGÓRSKA-LESZCZYŃSKA, Joanna, MATUSEWICZ, Michał (ed.). Warszawa: Oficyna Wydawnicza SGH, 2021. ISBN 978-83-8030-466-6. s. 243 (243-261); CROSS Collen, Anatomy of a Ponzi. Scams past and present. USA: Slice Publishing, 2022. 978-0-9878835-3-7,
18. MASIUKIEWICZ, Piotr: Piramidy finansowe. Teoria, regulacje, praktyka. Warszawa: PWN SA, 2015. ISBN 978-83-01-18155-0,
19. MASIUKIEWICZ, Piotr: Parabanki: zbyt wiele by upaść, http://alterum.pl/uploaded/P-Masiukiewicz-Parabanki.pdf (Accessed: 06.02.2025),
20. MICHALSKI, Marek: Sprzedawcy wiatru, czyli powtarzająca się historia piramid finansowych. In: Piramidy finansowe a bezpieczeństwo rynków, MICHALSKI, Marek (ed.) Warszawa: C.H. Beck, 2019. ISBN 978-83-8158-900-0,
21. Majitel J.O. Investment má jít nepravomocně na devět let do vězení, https://ct24.ceskatelevize.cz/clanek/domaci/soud-uznal-vinnymi-obzalovane-v-kauze-jo-investment-356857 (*Accessed 26 Mar. 2025),*
22. Multi-Level Marketing Businesses and Pyramid Schemes: https://consumer.ftc.gov/articles/multi-level-marketing-businesses-pyramid-schemes *(Accessed 24 Mar. 2025),*
23. OBAMUYI, Tomola Marshal, IRIOBE, Grace Oluwabukanla, AFOLABI, Taofeek Sola, AKINBOBOLA, Akinpelu Denis, ELUMARO, Adegboyega John, FALOYE, Bukola Akintade, ADEYEFA, Ademola Felix, ADEPOJU, Titilope Francis, ONI, Anthonia Olabisi: Factors Influencing Ponzi Scheme Participation In Nigeria. In: Advances in Social Sciences Research Journal, Vol. 5, no. 5 (2018),
24. OLLER, Dávid, Formy kriminality bielych golierov v ekonomike Českej a Slovenskej Republiky. Praha: 2013,

25. PRZYBYLSKA-KAPUŚCIŃSKA, Wiesława, ŁUKOWSKI, Michał: Fundusze private equity i venture capital i ich znaczenie dla gospodarki. In: Studia Ekonomiczne, no. 186 part 2 (2014),
26. SAMCIK Maciej, Finroyal: czy kontrakt lokacyjny to to samo co lokata?, https://wyborcza.pl/7,75399,7089145,finroyal-czy-kontrakt-lokacyjny-to-to-samo-co-lokata.html (*Accessed 13 Mar. 2025),*
27. SKORUPKA, Jerzy: Przestępstwa gospodarcze określone w przepisach pozakodeksowych. In: System Prawa Karnego. Szczególne dziedziny Prawa Karnego. Prawo karne wojskowe, skarbowe i pozakodeksowe, Vol. 11, ed. BOJARSKI, Marek, Warszawa. C.H. Beck, 2018. ISBN 9788325594497,
28. STEPANIUK, Wojciech: Wszystko, co tanie, szybko się kończy. In: Polski Przemysł, no. 4 (2012),
29. STEWART, Jim: Weak links. Irish corporate structures and illicit financial flows, Exposing Risks and Closing Gaps in Ireland's Legal Framework to Combat International Money Laundering, ed.: CHANCE Alexander, DEVITT, John, 2024, https://transparency.ie/news_events/weak-links-facilitating-illicit-finance (Accessed 12.02.2025).
30. SZREDER, Jarosław: A special purpose company as an alternative form of conducting development projects. In: ASEJ – Scientific Journal of Bielsko-Biała School o Finance and Law, Vol. 28, no. 3 (2024),
31. SZTUMSKI, Janusz: Wstęp do metod i technik badawczych. Katowice: Wydawnictwo „Śląsk", 1995. ISBN 83-85831-69-X,
32. SZUTKO, Sylwia: Czy kryptowaluty są piramidą finansową. In: Piramidy finansowe a bezpieczeństwo rynków. MICHALSKI Marek (ed.), Warszawa: C.H. Beck, 2019. ISBN 978-83-8158-9000-0,
33. SZYPSZAK, Marcin: Rok po Amber Gold. In: Bank, no. 10 (2013),
34. TAJTI, Tibor: Pyramid and Ponzi schemes and the repercussionsof the differing regulatory approaches Hungarian developments in the light of contemporary global trends. In: Hungarian Journal of Legal Studies, vol. 62, no. 1 (2021),
35. THANASI, Edlira, RIOTTO, Joseph: The Spectacular Rise and Disastrous Collapse of a Financial Scheme: The Case of Albania. In: Open Journal of Business and Management, no. 5 (2017),
36. The 'Woman's Banker' Dead. In: The Boston Weekly Globe, January 26 (1892),
37. UČANBARLIĆ, Selma, BILAJAC, Nino: https://detektor.ba/2023/11/06/unutar-milionske-prevare-emagnetixa-i-kako-je-posao-iz-snova-postao-nocna-mora/?lang=en (*Accessed 24 Mar. 2025).*
38. Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny (Dz. U. z 2024 r. poz. 17 z późn. zm.),

39. VACULIK, Radim: Kauza podvodu století se může ještě zamotat. Soud rozhodl dřív, než bude jasno o jeho možné podjatosti https://www.novinky.cz/clanek/krimi-kauza-podvodu-stoleti-se-muze-jeste-zamotat-soud-rozhodl-driv-nez-bude-jasno-o-jeho-mozne-podjatosti-40505817,
40. ZAWOJSKA, Aldona: Spekulacja jako forma aktywności ekonomicznej – aspekty moralne i etyczne. In: Zeszyty Naukowe SGGW - Ekonomika I Organizacja Gospodarki Żywnościowej, no. 83 (2010),

Contact details

Dr. Marcin Kryński, PhD
m.krynski@uwb.edu.pl
University of Bialystok

AKTUÁLNE PROBLÉMY OZBROJENÝCH KONFLIKTOV Z ASPEKTU MEDZINÁRODNÉHO TRESTNÉHO PRÁVA A PRÁVA OZBROJENÝCH KONFLIKTOV

CURRENT PROBLEMS OF ARMED CONFLICT FROM THE ASPECT OF INTERNATIONAL CRIMINAL LAW AND THE LAW OF ARMED CONFLICT

Vladimír Fatika[1]

Abstrakt: Tento príspevok sa zameriava na problematiku ozbrojených konfliktov a upriamuje pozornosť na hybridný konflikt a jeho rôzne formy a spôsoby prevedenia. Kladie sa dôraz na aktuálne problémy vo vzťahu k medzinárodnému právu ozbrojených konfliktov a medzinárodnému trestnému právu, najmä z hľadiska reálneho postihu vojnových zločinov a medzinárodného trestného práva, spôsobu vedenia ozbrojených konfliktov a nových zbraní a systémov. Záver obsahuje zhrnutie s ohľadom na medzinárodný Medzinárodný trestný súd, bezpečnostnú radu OSN a metódy vedenia ozbrojeného konfliktu

Kľúčové slová: Trestné právo, Ozbrojený konflikt, Hybridná vojna

Abstract: This paper examines the issue of armed conflicts, with particular emphasis of hybrid warfare and its various forms and methods of implementation. It explores contemporary challenges in the context of the law of armed conflict and the international criminal law, focusing especially on the effective prosecution of war crimes, methods of warfare, the deployment of new weaponry and systems. The conclusion provides a summary with regard to the International Criminal Court, the United Nations Security Council, and the methods of conducting armed conflict.

Key words: Criminal Law, Armed Conflict, Hybrid War

Úvod

Dlhodobo historicky uznávané *Ius ad belum,* ako právo suveréna začať vojnu, bolo prijatím všeobecného zákazu hrozby silou[2] právnou teóriou považované za prekonané a stratilo definitívne na význame aj spolu s historickou zvyklosťou

[1] Paneurópska vysoká škola, Fakulta práva, Ústav verejného práva

[2] Čl. 2. ods. 4. Charta OSN a Štatút Medzinárodného súdneho dvora z 26.6.1945 (ďalej len „Charta")

vyhlasovať vojnu. Samozrejme spolu so samotným zákazom boli vymedzené aj postupy a výnimky[3], ktoré umožňujú štátu individuálnu alebo kolektívnu sebaobranu. Napriek tomuto zákazu je však v súčasnosti opätovne tendencia či už štátov, ale aj neštátnych aktérov k otvoreným alebo skrytými hrozbami silou, ktoré môžeme dennodenne pozorovať v mediálnom priestore.

Zmeny v paradigme ozbrojených konfliktov sú za posledné desaťročia zjavné a nesúvisia len s výdavkami[4] vynakladanými na zbrojenie, ktoré dosahujú rekordné výšky ale aj so spôsobom akým pristupujú štáty k obrannej politike. V monitorovaných výdavkoch napríklad nie sú zahrnuté aj náklady na zabezpečenie protispoločenských aktivít, ktoré spoločnosťou vnímame až s odstupom času, práve pre náročnosť správne identifikovať kauzálny nexus. Častokrát je to pritom nemožné bez dôkazov a riadneho vyšetrovania, ktoré si vyžaduje dostatočný časový rámec[5].

V príspevku budem preto definovať základnú charakteristiku ozbrojeného konfliktu s dôrazom najmä na hybridný konflikt aj v súvislosti s medzinárodným trestným právom a právom ozbrojených konfliktov.

Zameriam sa najmú na vojnové zločiny a tiež v ich aspekte na aktuálne problémy a upozorním na výzvy, ktorým v súčasnosti medzinárodné spoločenstvo čelí pri uplatňovaní medzinárodných právnych noriem v tejto oblasti.

Ozbrojený konflikt

Vymedzenie pojmu ozbrojeného konfliktu vychádza najmä zo Ženevských dohovorov[6], Dodatkového protokolu I[7] a Dodatkového protokolu II[8], pričom je však potrebné skúmať aj medzinárodný ráz, ako aj intenzitu a charakter bojov. Najmä či nepôjde o konflikt, ktorý nemá charakter ozbrojeného konfliktu, čiže „vnútorné nepokoje a napätia, ako sú vzbury, izolované a sporadické násilné činy a ostatné činy

[3] Čl. 51 Charty

[4] Podľa analýz Štokholmského medzinárodného inštitútu pre výskum mieru, dosiahli výdavky vynakladané na zbrojenie v roku 2023 hodnotu 2,4 bilióna USD. SIPRI YEARBOOK 2024 Armaments, Disarmament and International Security Summary, 2024 [cit.2025-03-16] Dostupné na internete: <https://www.sipri.org/sites/default/files/2024-06/yb24_summary_en_2_1.pdf>

[5] MAZÁNEK, Jiří: Ukončení prověřování výbuchů muničních skladů ve Vrběticích [cit.2025-03-16] Dostupné na internete: <https://policie.gov.cz/clanek/ukonceni-proverovani-vybuchu-municnich-skladu-ve-vrbeticich.aspx>

[6] Čl. 2 a 3 - ŽENEVSKÝ DOHOVOR o zlepšení osudu ranených a nemocných príslušníkov ozbrojených síl v poli zo dňa 12. augusta 1949. zverejnené v zbierke zákonov ČSR vyhláškou ministra zahraničných vecí č. 30/1947 Zb. (ďalej Dohovor")

[7] Čl. 1 ods. 4 DODATKOVÝ PROTOKOL k Ženevským dohovorom z 12. augusta 1949 o ochrane obetí medzinárodných ozbrojených konfliktov (ďalej " Protokol I")

[8] Čl. 1 ods. 1 DODATKOVÝ PROTOKOL k Ženevským dohovorom z 12. augusta 1949 o ochrane obetí ozbrojených konfliktov nemajúcich medzinárodný character (ďalej „Protokol II")

podobnej povahy, ktoré sa nepovažujú za ozbrojené konflikty"[9]. Tieto sú následne regulované len v súlade s *ius in bellum*, ktoré stanovuje základné rámce zakázaného spôsobu vedenia boja, ako aj použitých prostriedkov a pravidiel vojny.
Samotná definícia ozbrojeného konfliktu však vychádza z tradičného ponímania bojov, ako symetrického konfliktu, kedy sú bojujúce strany približne rovnako silné, väčšinou štátni aktéri a ich spojenci.
Pri takýchto tradičných konvenčných útokoch sa musí dbať s ohľadom na ochranu civilného obyvateľstva na zákaz nerozlišujúcich útokov[10] a princíp proporcionality[11] na zabráneniu zbytočných obetí z radu civilného obyvateľstva a poškodenia civilných objektov, ktoré by prevyšovali vojenskú výhodu takéhoto útoku. Niektorí autori však upozorňujú na rozpadávajúci sa koncept imunity tzv. nekombatantov[12].

Hybridný konflikt

Ozbrojené konflikty, ktorým v súčasnosti čelíme sa vyznačujú inými charakteristikami, sú zväčša asymetrické, pretože je obvykle výrazný nepomer medzi jeho stranami, napríklad v rozsahu vojenskej techniky, zbraní a munície, materiálno-technologického a personálneho zabezpečenia.
Strany takéhoto konfliktu sú tak nútené využívať stratégie spojené s hybridnými metódami[13] boja, mimo bojovej zóny, často bez vyhlásenia vojny alebo použitia smrtiacej sily[14], čo znemožňuje odhaliť prichádzajúcu hrozbu a hranice medzi vojnou a mierom tak nie je možné bezpečne určiť.
V poslednej dekáde sa častejšie začali objavovať pojmy pre pomenovanie tejto situácie ako hybridná vojna, hybridný konflikt alebo hybridná hrozba[15], pričom

[9] Čl. 1 ods. 2 Dodatkového protokolu II
[10] Čl. 51 ods. 4 Dodatkového protokolu I
[11] Čl. 51 ods. 5 Dodatkového protokolu I
[12] MARES, Gabriel. 2021. Just War Theory after Colonialism and the War on Terror: Reexamining Non-Combatant Immunity. [cit.2025-02-18]. Dostupné na internete: <https://www.proquest.com/scholarly-journals/just-war-theory-after-colonialism-on-terror/docview/2594467514/se-2?accountid=59680>.
[13] Hybridné metódy sú teroristické, spravodajské, kriminálne a diverzné aktivity, psychologická, kybernetická a informačná vojna a propaganda, využitie špeciálnych jednotiek, nepravidelných ozbrojených formácií a konvenčných síl a v neposlednom rade aj podpora miestnych nepokojov, diplomatické a ekonomické aktivity. Pozri Ivančík, 2016, s.205-239.
[14] SVAČEK, Ondřej: Humanitarian Intervention: Fairy Tale about One Swallow Which Made Summer?. International and Comparative Law Review, pp. 131–154. [cit.2025-03-15] Dostupné na internete: < https://doi.org/10.2478/iclr-2019-0018. >.
15 GLENN, W. Russel: Thoughts on „Hybrid" Conflict. [cit.2025-03-12]. Dostupné na internete: <https://smallwarsjournal.com/wp-content/uploads/2022/02/188-glenn.pdf.>

niektorí autori poukazujú na to, že tento spôsob boja je využívaný už dlhodobo[16]. K efektívnemu využívaniu vo veľkom rozsahu však takýto spôsob boja doviedol až rozvoj komunikačných technológií, ktoré zohrávajú v tomto prípade kľúčovú úlohu.
Tieto hybridné metódy môžeme tiež skúmať a analyzovať pri kybernetických útokoch na technologické zariadenia slúžiace na obohacovanie uránu v Iráne (2010[17]), pri anexii Krymu Ruskou federáciou, a bojoch vo východnej časti Ukrajiny (2014)[18], pri rozsiahlom kybernetickom útoku na veľké priemyselné podniky, poštu a medzinárodné letisko na Ukrajine (2017). Pričom príkladov za posledné roky je možné analyzovať desiatky.
Dotknutý štát nemá možnosť adekvátne reagovať na takýto útok, napríklad s využitím práva na individuálnu alebo kolektívnu sebaobranu. Takýto útok sa vedie na slabé miesta infraštruktúry a obrany štátu vo vzájomnom prepojení, aby sa jeho rozsah a škody čo najviac multiplikovali a postihli tak vytýčené objekty útoku. Najčastejšie ide o obranné systémy, zdravotnícke zariadenia, energetické zariadenia, ekonomické komplexy, masmédiá, vládne systémy a iné s cieľom rozložiť postupne fungovanie štátu a jeho bojaschopnosť.
Takáto situácia je pre medzinárodné spoločenstvo značne neprehľadná, pretože v nej častokrát hrajú rolu žoldnieri, neoznačení kombatanti, ktorí vykonávajú aj diverzné akcie na území iného štátu, ako to bolo možné sledovať na východnej Ukrajine a Kryme v roku 2014.
V prípade konfliktu na Ukrajine a anexii Krymu sa viacerí autori zhodujú, že prístup Ruskej federácie bol v súlade s tým čo definoval Gerasimov[19].

Aktuálne problémy

Zmenu paradigmy v ozbrojených konfliktoch by sme mali skúmať v rámci medzinárodného trestného práva a práva ozbrojených konfliktov zo štyroch hľadísk. Z hľadiska reálneho postihu vojnových zločinov je problematické vyšetrovanie a stíhanie vojnových zločinov spáchaných predstaviteľmi štátov, ktoré disponujú rozsiahlym arzenálom zbraní hromadného ničenia, čo dáva negatívny príklad toho, že spravodlivosť je selektívna. Medzinárodné spoločenstvo však nereaguje ani vo forme jednoznačných rezolúcií bezpečnostnej rady OSN (ďalej „BR OSN") , ako

16 ŘEHKA, Karel: Válka jak ji (ne)známe. Nekonvenční vedení války: kde začína, kdy si ho všimneme a jak se můžeme bránit? In: BÁRTA, M. – KOVÁŘ, M. – FOLTÝN, O. a kol,: Povaha změny. Bezpečenost, rizika a stav dnešní civilizace. Praha: Nakladatelství Vyšehrad, 2015, ISBN 978-80-7429-641-3, s. 207.
17 FARWELL, James P. - ROHOZINSKI, Rafal: Stuxnet and the Future of Cyber War. In: Survival, Roč. 53, č.1 (2011), S. 23–40.
18 KORHONEN, Outi. Deconstructing the Conflict in Ukraine: The Relevance of International Law to Hybrid States and Wars. [cit.2025-03-25]. Dostupné na internete: < 10.1017/S2071832200020940 >.
19 Generál Velerij Vasilijevič Gerasimov, náčelník generálneho štábu ozbrojených síl Ruskej federácie, ktorý načrtol koncept nových vojenských metód „hybridnej vojny" Bačišin 2015.

inštitúcie, ktorá má v súlade so Štatútom všetky potrebné práva na stanovenie sankcií alebo požiadanie Medzinárodného trestného súdu[20] o začatie vyšetrovania.
Rezolúcie BR OSN nie je väčšinou možné schváliť najmä z dôvodu práva veta[21] stálych členov BR OSN (víťazných mocností 2. svetovej vojny), ktoré uvedené právo veta zneužívajú v prospech svojich záujmov a záujmov krajín, ktoré sú ich spojencami a narušujú mierové usporiadanie.
RŠ MTS pozitívne vymedzuje vojnové zločiny[22] ak boli spáchané ako súčasť plánu alebo politiky alebo ako súčasť páchania takýchto zločinov vo veľkom rozsahu a rozdeľuje ich podľa typu konfliktu, závažnosti a charakteru.
RŠ MTS tiež negatívne vymedzuje na ktoré situácie sa nevzťahuje čl. 8. ods. 2 písm. e) a to ak „ide o vzbury, izolované a sporadické akty násilia, alebo iné akty podobnej povahy"[23], i keď niektorí autori upozorňujú na potrebu reformy[24].
Z hľadiska nezmluvných strán RŠ MTS aj napriek ustanoveniam čl. 12 ods. 2 jurisdikciu súdu neuznávajú a zmluvnou stranou nie sú napríklad Spojené štáty Americké, Čínska ľudovodemokratická republika a Ruská federácia, pričom ide o stálych členov BR OSN. Problematické sú však aj zmluvné štáty, ktoré odmietajú vykonávať medzinárodný zatykač (Juhoafrická republika, Mongolsko, Maďarská republika), aj na hľadaných predstaviteľov iných krajín s odkazom na imunitu hlavy štátu, napriek tomu, že sú zmluvnou stranou RŠ MTS. Vytvára to tak nebezpečný precedens v prospech páchateľov vojnových zločinov, zločinov proti ľudskosti alebo zločinu agresie[25].
Z hľadiska nových druhov zbraní ide najmä o nové zbraňové systémy a využívanie nových typov a druhov útočných dronov, používanie umelej inteligencie[26], pričom ide o otázky týkajúce sa zodpovednosti a zavinenia. Nové technológie by však mali spĺňať požiadavky článku 36 Protokolu I[27] môžu byť naplnené niektoré skutkové

[20] Rímsky štatút Medzinárodného trestného súdu zo dňa 17.júla 1998, ktorí nadobudol účinnosť 1. júla 2002 (ďalej len "RŠ MTS") a Medzinárodný trestný súd (ďalej „MTS")
[21] čl. 27 ods. 3 Charty OSN
[22] Čl. 8 ods. 2 RŠ MTS
[23] Čl. 8 ods. 2 písm. f) RŠ MTS
[24] LEWIS, A. Dustin: The notion of "protracted armed conflict" in the rome statute and the termination of armed conflicts under international law: An analysis of select issues. [cit.2025-03-23]. Dostupné na internete: <https://doi.org/10.1017/S1816383120000028> ISSN: 1816-3831.
Dostupné na internete: <doi:https://doi.org/10.1017/S1816383120000028> ISSN 1816-3831.
[25] LIPOVSKÝ, Milan: Zločin agrese v Římskem statutu Medzinárodního trestního soudu po revizní konferenci v Kampale. Praha: Univerzita Karlova, Právnická fakulta. 2017. 148s. ISBN978-80-87975-71-8
[26] Umelá inteligencia v širšom zmysle vrátane jej subsystému strojového učenia sa.
[27] *"Pri štúdiu, vývoji, získavaní alebo zavádzaní nových druhov zbraní, prostriedkov alebo spôsobov vedenia vojny je Vysoká zmluvná strana povinná určiť, či ich použitie nie je za niektorých alebo za všetkých okolností zakázané týmto Protokolom alebo inou normou medzinárodného práva aplikovateľnou na túto Vysokú zmluvnú stranu."*

podstaty vojnových zločinov v čl. 8 ods. 2 písm. c) i) RŠ MTS[28], napríklad pri použití bezpilotných lietadiel (dronov) jednak na likvidáciu vojenských cieľov, ale tiež ako súčasť tzv. colateral damage[29].
Z hľadiska spôsobu vedenia ozbrojeného konfliktu najmä v prípade použitia hybridných metód boja zameraných na infraštruktúru zdravotníckych zariadení môžu tieto metódy napĺňať skutkovú podstatu vojnového zločinu čl. 8 ods. 2 písm. d) iv) RŠ MTS[30], ak príde k poškodeniu týchto zariadení, alebo výpadku poskytovania zdravotníckej starostlivosti s následkom smrti pre pacientov alebo zranených.
Tieto skutkové podstaty však možno použiť iba ku konkrétnej fyzickej osobe a netýka sa tak použitia umelej inteligencie, štátu alebo organizácie.

Záver

Medzinárodná právna úprava je v súčasnosti nedostačujúca pre zabezpečenie reálneho a rýchleho postihu páchaných vojnových zločinov v prípade hybridného konfliktu, najmä s ohľadom na spôsoby jeho vedenia, na čo poukazuje v prípade kybernetických útokov aj prokurátor MTS[31], pretože ozbrojený konflikt v niektorých prípadoch podľa súčasnej medzinárodnej právne úpravy nie je možné definovať s ohľadom na chýbajúce základné náležitosti ako intenzita bojov a medzinárodný charakter.
Zásah medzinárodného spoločenstva prostredníctvom BR OSN je limitovaný, vzhľadom na právo veta jej stálych členov definované v čl. 27 ods. 3 Charty OSN a tým aj možnosti schválenia rezolúcií, čo je v príkrom rozpore s účelom a záujmami medzinárodného spoločenstva, potrestať všetky vojnové zločiny nehľadiac no príslušnosť alebo postavenie konkrétneho vojnového zločinca.
Jurisdikcia MTS je obmedzená na štáty, ktoré podpísali a ratifikovali jeho štatút alebo jurisdikciu akceptovali podľa čl. 12. ods. 2 RŠ MTS. Problémom však naďalej zostáva reálna vymožiteľnosť rozhodnutí MTS, ako aj jasné pravidlá v prípade uplatňovania procesnej imunity stíhanej osoby podľa čl. 27 ods. 1 a 2 RŠ MTS.

---

28 „Násilie voči životu a osobe, najmä vražda každého druhu, zmrzačenie, kruté zaobchádzanie a mučenie"

29 Náhodný výsledok vojenských operácií, keď sú zasiahnuté oblasti, majetok a osoby, ktoré sa nezúčastňujú vojenských aktivít.

30 „Úmyselné nasmerovanie útokov proti budovám určeným na náboženské, vzdelávacie, umelecké, vedecké alebo charitatívne účely, historickým pamiatkam, nemocniciam a miestam, kde sa zhromažďujú chorí a zranení, ak ide o nevojenské ciele"

31 KARIM, A.A.Khan: Statement by ICC Prosecutor Karim A.A. Khan KC on conference addressing cyber-enabled crimes through the Rome Statute system. [cit.2025-03-12]. Dostupné na internete: <https://www.icc-cpi.int/news/statement-icc-prosecutor-karim-aa-khan-kc-conference-addressing-cyber-enabled-crimes-through>.

Zoznam použitej literatúry

1. BAČIŠIN, Vladimír: Hybridná vojna a jej hodnotenie. In: Obrana, roč. 23, č.1 (2015), s.4-5.
2. FARWELL, James P. - ROHOZINSKI, Rafal: Stuxnet and the Future of Cyber War. In: Survival, Roč. 53, č.1 (2011), S. 23–40.
3. GLENN, W. Russel: Thoughts on „Hybrid" Conflict. [cit.2025-03-12]. Dostupné na internete: <https://smallwarsjournal.com/wp-content/uploads/2022/02/188-glenn.pdf.>
4. Charta OSN a Štatút Medzinárodného súdneho dvora z 26.6.1945
5. IVANČÍK, Radoslav: Hybridná vojna - vojna 21. storočia. In: Kultura Bezpieczeństwa. Nauka-Praktyka-Refleksje, Roč. 22, (2016), s. 205-239.
6. KARIM, A.A.Khan: Statement by ICC Prosecutor Karim A.A. Khan KC on conference addressing cyber-enabled crimes through the Rome Statute system. [cit.2025-03-12]. Dostupné na internete: <https://www.icc-cpi.int/news/statement-icc-prosecutor-karim-aa-khan-kc-conference-addressing-cyber-enabled-crimes-through>.
7. KORHONEN, Outi. 2019 Deconstructing the Conflict in Ukraine: The Relevance of International Law to Hybrid States and Wars. [cit.2025-03-25]. Dostupné na internete: < 10.1017/S2071832200020940 >.
8. LEWIS, A. Dustin: The notion of "protracted armed conflict" in the rome statute and the termination of armed conflicts under international law: An analysis of select issues. [cit.2025-03-23]. Dostupné na internete: <https://doi.org/10.1017/S1816383120000028> ISSN: 1816-3831.
9. LIPOVSKÝ, Milan: Zločin agrese v Římskem statutu Medzinárodního trestního soudu po revizní konferenci v Kampale. Praha: Univerzita Karlova, Právnická fakulta. 2017. 148s. ISBN978-80-87975-71-8
10. MARES, Gabriel. 2021. Just War Theory after Colonialism and the War on Terror: Reexamining Non-Combatant Immunity. [cit.2025-02-18]. Dostupné na internete: <https://www.proquest.com/scholarly-journals/just-war-theory-after-colonialism-on-terror/docview/2594467514/se-2?accountid=59680>.
11. MAZÁNEK, Jiří: Ukončení prověřování výbuchů muničních skladů ve Vrběticích [cit.2025-03-16] Dostupné na internete: <https://policie.gov.cz/clanek/ukonceni-proverovani-vybuchu-municnich-skladu-ve-vrbeticich.aspx>
12. Rímsky štatút Medzinárodného trestného súdu zo dňa 17.júla 1998, ktorí nadobudol účinnosť 1. júla 2002 .
13. ŘEHKA, Karel: Válka jak ji (ne)známe. Nekonvenční vedení války: kde začína, kdy si ho všimneme a jak se můžeme bránit? In: BÁRTA, M. – KOVÁŘ, M. –

FOLTÝN, O. a kol,: Povaha změny. Bezpečenost, rizika a stav dnešní civilizace. Praha: Nakladatelství Vyšehrad, 2015, ISBN 978-80-7429-641-3, s. 207.
14. SIPRI YEARBOOK 2024 Armaments, Disarmament and International Security Summary, 2024 [cit.2025-03-16] Dostupné na internete: <https://www.sipri.org/sites/default/files/2024-06/yb24_summary_en_2_1.pdf>.
15. SVAČEK, Ondřej: Humanitarian Intervention: Fairy Tale about One Swallow Which Made Summer?. International and Comparative Law Review, pp. 131–154. [cit.2025-03-15] Dostupné na internete: <https://doi.org/10.2478/iclr-2019-0018>.
16. ŽENEVSKÝ DOHOVOR o zlepšení osudu ranených a nemocných príslušníkov ozbrojených síl v poli zo dňa 12. augusta 1949.

Kontaktné údaje

Mgr. et. Mgr. Vladimír Fatika
e-mail fatika@paneurouni.com
https://orcid.org/0009-0006-5959-209X
Paneurópska vysoká škola
Fakulta práva, Ústav verejného práva

HLEDISKA PŘIMĚŘENOSTI TRESTŮ UKLÁDANÝCH PRÁVNICKÝM OSOBÁM[1]

THE PROPORTIONALITY OF PENALTIES IMPOSED ON LEGAL ENTITIES

Markéta Kajfoszová[2]

Abstrakt: Správné a spravedlivé ukládání trestů právnickým osobám je založeno na dodržování dvou základních principů, a to zásady zákonnosti trestních sankcí a zásady přiměřenosti trestních sankcí. Zásada přiměřenosti trestních sankcí je korektivem garantujícím, že uložená trestní sankce bude úměrná konkrétnímu spáchanému trestnému činu a osobnosti jeho pachatele. Při ukládání trestů právnické osobě coby pachateli trestného činu se uplatní jednak obecná hlediska vymezena v § 38 trestního zákoníku, není-li to z povahy věci vyloučeno, a jednak speciální hlediska dle § 14 a § 10 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob. V této souvislosti však lze uvažovat o rozšíření shora vymezených hledisek a posílení principu přiměřenosti při ukládání trestu, čemuž ostatně nasvědčuje také tendence k novelizaci části zákona o trestní odpovědnosti právnických osob.

Klíčová slova: právnická osoba, trest, zásada přiměřenosti, hlediska přiměřenosti

Abstract: The correct and fair imposition of punishment on legal persons is based on compliance with two fundamental principles, namely the principle of legality of criminal sanctions and the principle of proportionality of criminal sanctions. The principle of proportionality of criminal sanctions is a corrective guaranteeing that the criminal sanction imposed will be proportionate to the specific offence committed and the personality of the perpetrator. When imposing penalties on a legal person as the perpetrator of a criminal offence, both the general aspects defined in Section 38 of the Criminal Code apply, unless this is excluded by the nature of the case, and the special aspects pursuant to Sections 14 and 10 of the Act on the Criminal Liability of Legal

[1] Tento příspěvek byl zpracován v rámci projektu Specifického vysokoškolského výzkumu „Globální změna světa a reakce veřejného práva na ni", řešeném na Právnické fakultě Univerzity Karlovy, SVV č. 260 749.

[2] Právnická fakulta Univerzity Karlovy.

Persons. In this context, however, it is possible to consider extending the above-defined aspects and strengthening the principle of proportionality in the imposition of punishment, which is also indicated by the tendency to amend the part of the Act on the Criminal Liability of Legal Persons.

Key words: legal person, penalty, principle of proportionality, proportionality considerations

Úvod

Správné a spravedlivé ukládání trestu (nejen) právnickým osobám je založeno na dodržování dvou základních principů, a to zásady zákonnosti trestních sankcí a zásady přiměřenosti trestních sankcí. Při ukládání trestů právnické osobě coby pachateli trestného činu se uplatní jednak obecná hlediska vymezena v § 38 trestního zákoníku, není-li to z povahy věci vyloučeno[3], a jednak speciální hlediska dle § 14 odst. 1, 3 a § 10 odst. 2 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob, která vyplývají z povahy právnických osob jako pachatelů trestných činů.
Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob výslovně uvádí v ust. § 14 odst. 1 řadu hledisek, jimiž se soud řídí při ukládání trestu trestně odpovědné právnické osobě jako pachateli trestného činu. Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob dále v ust. § 14 odst. 3 stanoví, že soud při rozhodování o trestu právnické osoby přihlédne také k důsledkům, které může mít uložení takového trestu na třetí osoby. Zvláštní hledisko pro posouzení přiměřenosti trestu v případě přechodu trestní odpovědnosti na právní nástupce vymezuje zákon o trestní odpovědnosti právnických osob v ust. § 10 odst. 2.
V této souvislosti však lze uvažovat o rozšíření shora vymezených hledisek a posílení principu přiměřenosti při ukládání trestu právnické osobě, čemuž ostatně nasvědčuje také tendence k novelizaci ustanovení § 14 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob v českém právním řádu a jeho doplnění o další podstatné okolnosti, které by měly být reflektovány při rozhodování o uložení trestu právnické osobě.[4]

Účel trestání právnických osob

Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob, obdobně jako trestní zákoník, nevymezuje podstatu a účel potrestání pachatelů, ba ani nedefinuje účel právní

[3] § 1 odst. 2 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob.
[4] Sněmovní tisk č. 861 (vládní návrh zákona, kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony).

úpravy.[5] Účel a smysl trestání právnických osob za trestné činy, které jim lze podle § 8 odst. 2 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob přičítat, je tak nutné dovozovat nepřímo, a to jednak ze samotné podstaty a smyslu trestního práva, jednak z konkrétních důvodů, které zákonodárce vedly k zavedení institutu trestní odpovědnosti právnických osob do českého právního řádu a možnosti jejich potrestání za spáchanou trestnou činnost.

Na mezinárodním fóru se v uplynulých dekádách výrazně projevovala tendence postihovat deliktní jednání právnických osob efektivními sankcemi, a to zejména z toho důvodu, že dosavadní právní nástroje sloužící k ochraně společnosti před závadným a protiprávním jednáním právnických osob nebyly účinné a neplnily dostatečně ani represivní, ani preventivní poslání.[6] Absence institutu trestní odpovědnosti právnických osob přitom v zásadě znamenala, že nebylo možné trestněprávně postihnout právnickou osobu, přestože trestný čin byl prokazatelně spáchán v jejím zájmu nebo v rámci její činnosti. Právnická osoba tak mohla být využívána k zakrývání nelegální činnosti a výnosů z trestné činnosti, přičemž v některých případech nebylo možné zjistit konkrétní fyzické osoby jednající za tuto právnickou osobu a tyto potrestat, ačkoli bylo zřejmé, že byl trestný čin spáchán. Kriminalizace protiprávního jednání právnických osob se tudíž jevila jako nezbytná za účelem efektivního prosazení práva. Mezi další právně-politické důvody pro přijetí trestní odpovědnosti právnických osob lze zařadit také snahy o zajištění ochrany životního prostředí a lidských práv, hospodářské stability, jakož i sbližování právního statutu fyzických a právnických osob a vyrovnávání jejich práv a povinností.[7] V neposlední řadě přijetí právní úpravy, která by umožňovala sankcionovat právnické osoby za jejich protiprávní jednání, vyplývalo pro Českou republiku z mezinárodních závazků.[8] Za tímto účelem byl přijat zákon o trestní odpovědnosti právnických osob, čímž byl opuštěn postoj *„societas delinquere non potest*", tj. právnická osoba nemůže jednat protiprávně.

Ze shora uvedeného tak lze dovodit, že záměrem zákonodárce při přijetí zákona o trestní odpovědnosti právnických osob bylo stanovit podmínky trestní odpovědnosti právnických osob za protiprávní jednání, jakož i zavést efektivní nástroje pro prevenci, odhalování a potrestání trestné činnosti páchané právnickými osobami. V této souvislosti lze dodat, že *„cílem trestní odpovědnosti právnických osob musí být*

---

[5] JELÍNEK, Jiří: Trestní odpovědnost právnických osob v České republice - problémy a perspektivy. Praha: Leges, 2019, s. 283. ISBN 978-80-7502-351-3.

[6] Důvodová zpráva k zákonu č. 418/2011 Sb. o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, č. 418/2011 Dz.

[7] JELÍNEK, Jiří: Trestní odpovědnost právnických osob v České republice - problémy a perspektivy. Praha: Leges, 2019, s. 47-75. ISBN 978-80-7502-351-3.

[8] Důvodová zpráva k zákonu č. 418/2011 Sb. o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, č. 418/2011 Dz.

prevence trestné činnosti ze strany právnických osob, tedy přijetí efektivních opatření za účelem předcházení trestné činnosti, ale rovněž i správně nastavený účel trestání právnických osob."[9] Účel zákona o trestní odpovědnosti právnických osob tedy spočívá v důrazu na prevenci dalšího jednání právnické osoby, aby zejména přijala opatření nastíněná v § 8 odst. 2 písm. a) zákona o trestní odpovědnosti právnických osob, která po ní lze spravedlivě požadovat, a aby předcházela páchání další trestné činnosti.[10]

Samotný účel potrestání právnické osoby coby pachatele trestného činu tak lze vysledovat ve třech rovinách. Primárně se jedná o ochranu společnosti před negativními důsledky trestné činnosti a zabránění právnické osobě ve spáchání dalšího trestného činu. Dále je účelem potrestání právnické osoby také prevence, a to jak individuální ve vztahu ke konkrétnímu pachateli, tak i generální ve vztahu k široké veřejnosti. V neposlední řadě je účelem a podstatou potrestání právnické osoby zajisté také represivní prvek.[11] V této souvislosti je však nutné podotknout, že správné a spravedlivé ukládání trestu (nejen) právnickým osobám je založeno na dodržování dvou základních principů při ukládání trestních sankcí, a to zásady zákonnosti trestních sankcí ve smyslu § 37 odst. 1 trestního zákoníku a zásady přiměřenosti trestních sankcí ve smyslu § 38 trestního zákoníku ve spojení s § 14 odst. 1, 2 a § 10 odst. 2 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob.[12]

Hlediska přiměřenosti trestu

Právnické osobě je jistě žádoucí uložit účinnou a odstrašující trestní sankci tak, aby byla naplněna podstata a smysl trestního práva, avšak cílem nemůže být pouhé potrestání a projev represivní funkce trestního práva, aniž by byl zhodnocen dopad uloženého trestu v širším kontextu.[13] Zásada přiměřenosti trestních sankcí je korektivem garantujícím, že uložená trestní sankce bude úměrná konkrétnímu spáchanému trestnému činu a osobnosti jeho pachatele. Zásada přiměřenosti trestních sankcí v podstatě ohraničuje přípustnou intenzitu ukládaných trestních sankcí, přičemž má pachatele omezovat jen v míře nezbytně nutné k ochraně

[9] BOHUSLAV, Lukáš: Sankcionování právnických osob de lege ferenda. In: Trestní právo s lidskou tváří: v upomínku na Marii Vanduchovou. Praha: Wolters Kluwer, 2021, s. 31. ISBN 978-80-7598-879-9. S. 29-37.

[10] GŘIVNA, Tomáš - BOHUSLAV, Lukáš: Konsenzuální vyřízení věci v trestním řízení proti právnickým osobám. Bulletin advokacie, 2023, č. 11, s. 20.

[11] Tamtéž.

[12] ŠÁMAL, Pavel a kol.: Trestní odpovědnost právnických osob. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2018, s. 340. ISBN 978-80-7400-592-3.

[13] GŘIVNA, Tomáš - BOHUSLAV, Lukáš: Konsenzuální vyřízení věci v trestním řízení proti právnickým osobám. Bulletin advokacie, 2023, č. 11, s. 20.

společnosti.[14] Účelem aplikace zásady přiměřenosti trestních sankcí je tudíž uložit pachateli trestného činu spravedlivou a účinnou trestní sankci, která bude vyměřená s maximálním ohledem na konkrétní okolnosti činu.[15]

Při ukládání trestů právnické osobě coby pachateli trestného činu se uplatní jednak obecná hlediska vymezena v § 38 trestního zákoníku, není-li to z povahy věci vyloučeno[16], a jednak speciální hlediska dle § 14 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob, která vyplývají z povahy právnických osob jako pachatelů trestných činů. *Podle § 38 odst. 1 trestního zákoníku je nutno t*restní sankce ukládat s přihlédnutím k povaze a závažnosti spáchaného trestného činu a poměrům pachatele. Tam, kde postačí uložení trestní sankce pachatele méně postihující, nesmí být uložena trestní sankce pro pachatele citelnější.[17] Při ukládání trestních sankcí se přihlédne i k právem chráněným zájmům osob poškozených trestným činem.[18]

Ustanovení § 14 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob je pak konkretizací základního pravidla o přiměřenosti ukládání všech trestních sankcí podle § 38 trestního zákoníku, podle nichž musí soud postupovat při rozhodování o volbě některého z druhů trestů a při stanovení jeho konkrétní výměry v rámci zákonem vymezené sazby. Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob výslovně uvádí v ust. § 14 odst. 1 řadu hledisek, jimiž se soud řídí při ukládání trestu trestně odpovědné právnické osobě jako pachateli trestného činu. Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob dále v ust. § 14 odst. 3 stanoví, že soud při rozhodování o trestu právnické osoby přihlédne také k důsledkům, které může mít uložení takového trestu na třetí osoby. Zvláštní hledisko pro posouzení přiměřenosti trestu v případě přechodu trestní odpovědnosti na právní nástupce vymezuje zákon o trestní odpovědnosti právnických osob v ust. § 10 odst. 2. V neposlední řadě je nutno zmínit, že se při rozhodování o stanovení druhu a výměry trestu ukládaného právnické osobě uplatní další okolnosti vymezené v trestním zákoníku, nebude-li to u konkrétní právnické osoby, která je pachatelem trestného činu, vyloučeno z povahy věci.[19]

---

[14] ŠÁMAL, Pavel a kol.: Trestní zákoník. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2023, s. 788–789. ISBN 978-80-7400-893-1.

[15] ŠČERBA, Filip a kol.: Trestní zákoník. 1. vydání (2. aktualizace). Praha: C. H. Beck, 2022. ISBN 978-80-7400-807-8.

[16] § 1 odst. 2 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob.

[17] § 38 odst. 2 trestního zákoníku.

[18] § 38 odst. 3 trestního zákoníku.

[19] Takovými okolnostmi se rozumí zejména (i) polehčující a přitěžující okolnosti, (ii) doba, která uplynula od spáchání trestného činu, případná změna situace a délka trvání trestního řízení, trvalo-li nepřiměřeně dlouhou dobu, (iii) v případě spolupachatelství také skutečnost, jakou měrou jednání každého z nich přispělo ke spáchání trestného činu, (iv) u organizátora, návodce a pomocníka též k významu a povaze jejich účasti na spáchání trestného činu a dále (v) k pravidlům pro ukládání úhrnného trestu, souhrnného trestu nebo společného trestu za pokračování v trestném činu. In:

Kritéria dle § 14 odst. 1 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob

Kritérii dle § 14 odst. 1 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob, která soud při stanovení druhu trestu a jeho výměry zohledňuje, se rozumí (i) povaha a závažnost trestného činu, (ii) poměry právnické osoby, včetně její dosavadní činnosti, majetkových poměrů a zohlednění skutečnosti, zda vykonává činnost ve veřejném zájmu, která má strategický nebo obtížně nahraditelný význam pro národní hospodářství, obranu nebo bezpečnost, (iii) působení právnické osoby po činu, včetně posouzení její případné účinné snaze nahradit škodu nebo odstranit jiné škodlivé následky spáchaného činu a (iv) účinky a důsledky, které lze očekávat od trestu pro budoucí činnost právnické osoby. Na tomto místě je nezbytné zmínit, že soud při stanovení druhu trestu a jeho výměry přihlíží ke všem shora uvedeným kritériím, ačkoliv se částečně překrývají.

Primárním a neopominutelným kritériem, které soud při stanovení trestu považuje, je povaha a závažnost spáchaného trestného činu. Uvedené kritérium zahrnuje nejširší okruh skutečností charakterizujících trestný čin a právnickou osobu jako jeho pachatele, přičemž je to právě trestný čin, za jehož spáchání se jí ukládá trest.[20] Povahu trestného činu určují především zákonné znaky skutkové podstaty, která byla tímto činem naplněna a dále též konkrétní okolnosti, za nichž byl trestný čin spáchán. Závažnost trestného činu pak vyplývá zejména z toho, s jakou intenzitou, v jaké výši nebo v jakém rozsahu byly naplněny jednotlivé znaky trestného činu, o jak typově závažný trestný čin jde, jak významné okolnosti charakterizují právnickou osobu jako pachatele trestného činu a jak intenzivně byly naplněny okolnosti podmiňující použití vyšší trestní sazby, polehčující a přitěžující okolnosti, kolik takových okolností právnická osoba naplnila apod.[21]

Podle § 14 odst. 1 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob soud dále zohledňuje poměry právnické osoby, včetně její dosavadní činnosti, majetkových a jiných poměrů. Pro zhodnocení majetkových poměrů právnické osoby je určující zejména stav jmění, tj. hodnota jejich majetku, výše jejich pohledávek a závazků. Jinými poměry se rozumí zejména personální situace dané právnické osoby, druh její podnikatelské či jiné činnosti a její ekonomické výsledky, rozsah a oblast působení právnické osoby, počet jejích obchodních partnerů,[22] okolnosti vzniku právnické osoby, účel, za kterým byla založena, její postavení na relevantním trhu, počet zaměstnanců, skutečnost, zda je ovládána nebo řízena jinou osobou, nebo zda sama

---

JELÍNEK, Jiří: Trestní odpovědnost právnických osob v České republice - bilance a perspektivy. Praha: Leges, 2013, s. 236. ISBN 978-80-87576-58-8.

[20] ŠÁMAL, Pavel a kol.: Trestní odpovědnost právnických osob. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2018, s. 342. ISBN 978-80-7400-592-3.

[21] Tamtéž, s. 343.

[22] Tamtéž, s. 350.

ovládá či řídí jiné osoby apod.[23] Soud rovněž zohlední skutečnost, zda daná právnická osoba vykonává činnost ve veřejném zájmu, která má strategický nebo obtížně nahraditelný význam pro národní hospodářství, obranu nebo bezpečnost.
Dalším kritériem dle § 14 odst. 1 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob, které soud při stanovení druhu trestu a jeho výměry zohledňuje, je působení právnické osoby po činu a její případná snaha nahradit škodu nebo odstranit jiné škodlivé následky činu. Působení právnické osoby jako pachatele po spáchání trestného činu se logicky nemohlo projevit v době, kdy byl páchán trestný čin, proto nemá vliv na jeho povahu a závažnost.
V neposlední řadě dle § 14 odst. 1 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob soud při stanovení druhu trestu a jeho výměry zohledňuje účinky a důsledky trestu pro budoucí činnost právnické osoby. Dle odborné literatury se účinkem trestu rozumí konkrétní působení trestu na sociální chování právnické osoby prostřednictvím určité újmy.[24] Důsledek trestu pak představuje určitý dopad trestu na její osobu a její budoucí činnost, včetně majetkových a jiných poměrů, vztahů k jiným osobám, popřípadě i na další právnické a fyzické osoby, které vstupují do vztahů s potrestanou právnickou osobou.[25]

Kritéria dle § 14 odst. 3 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob

Zákonodárce dále v ust. § 14 odst. 3 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob konkretizoval a doplnil obecná kritéria přiměřenosti pro ukládání trestů právnickým osobám, přičemž se vyžaduje, aby soud v této souvislosti přihlédnul také důsledkům, které může mít uložení konkrétního trestu na třetí osoby. Účelem daného ustanovení je zohlednění oprávněných zájmů třetích osob, neboť se předpokládá, že právnické osoby vstupují do početnějších vztahů se širším okruhem jiných právnických a fyzických osob, tudíž spáchání trestného činu právnickou osobou, vyvození její trestní odpovědnosti a uložení trestní sankce může mít vliv na větší okruh těchto třetích osob. Zvláště pak majetkové důsledky trestů,[26] které mají bezprostřední nebo alespoň nepřímý majetkový dopad na odsouzenou právnickou osobu, mohou negativně zasahovat do sféry třetích osob.
Shora citované ust. § 14 odst. 3 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob výslovně coby třetí osoby jmenuje osoby poškozené trestným činem právnické osoby

[23] [§ 14] In: FENYK, Jaroslav a kol.: Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim: komentář. 3., přepracované a doplněné vydání. Komentáře Wolters Kluwer. Praha: Wolters Kluwer, 2024. ISBN 978-80-7676-952-6.
[24] ŠÁMAL, Pavel a kol.: Trestní odpovědnost právnických osob. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2018, s. 354. ISBN 978-80-7400-592-3.
[25] Tamtéž.
[26] Ust. § 18 odst. 1 věta druhá zákona o trestní odpovědnosti právnických osob výslovně stanoví, že uložení peněžitého trestu nesmí být na újmu práv poškozeného.

a věřitele právnické osoby, jejichž pohledávky vůči trestně odpovědné právnické osobě vznikly v dobré víře a nemají původ nebo nesouvisí s trestným činem právnické osoby. Z jazykového výkladu daného ustanovení lze s ohledem na užití spojení „*zejména*" dovozovat, že účelem zákonodárce bylo zdůraznit zohlednění zájmů právě poškozených a věřitelů právnické osoby, avšak mezi třetí osoby lze zařadit i jiné osoby, které vstupují do právních vztahů s právnickou osobou a u nichž by se mohlo negativně projevit uložení určitého trestu nebo její určitá výše této právnické osobě (tj. např. společníci či členové, zaměstnanci, obchodní partneři a zákazníci dané právnické osoby).[27] V této souvislosti se však autorka ztotožňuje s kritikou již dříve vyslovenou v odborné literatuře[28], že právní úprava zcela opomíjí zaměstnance dané právnické osoby, resp. tyto výslovně nezmiňuje, přičemž zejména zaměstnanci mohou být v případě konkrétního trestu uloženého právnické osobě coby jejich zaměstnavateli významně dotčeni na svých právech.

Kritéria dle § 10 odst. 2 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob

Zvláštní kritérium pro posouzení přiměřenosti trestu uloženého právnické osobě vymezuje § 10 odst. 2 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob, a to pro případ, přechází-li trestní odpovědnost na vícero právních nástupců právnické osoby[29]. Trestní odpovědnost přitom *ex lege* přechází na všechny právní nástupce.[30] Dané ustanovení se obdobně uplatní také za situace, kdy u původní trestně odpovědné právnické osoby nedochází k zániku, avšak část jejího jmění, včetně práv a povinností, přechází na jednu či více nástupnických právnických osob[31].

Ve světle shora citovaného ustanovení platí, že soud při rozhodování o druhu a výměře trestu přihlédne u každé nástupnické právnické osoby nejen k povaze a závažnosti trestného činu, k poměrům právnické osoby, včetně její dosavadní činnosti a jejích majetkových poměrů, jakož i k působení právnické osoby po činu a důsledkům, které lze očekávat od trestu pro budoucí činnost právnické osoby, ale také k tomu, v jakém rozsahu na každého právního nástupce přešly výnosy, užitky

[27] KALVODOVÁ, Věra: Sankcionování právnických osob z pohledu právní úpravy, odborné literatury a aplikační praxe. In: Deset let trestní odpovědnosti právnických osob v České republice. Pohledy zpět i vpřed. Plzeň: Aleš Čeněk, 2021, s. 25. ISBN 978-80-7380-885-3.

[28] NÁHLOVSKÁ, Lenka Význam ochranných opatření v systému sankcionování právnických osob. In: Trestní právo s lidskou tváří: v upomínku na Marii Vanduchovou. Praha: Wolters Kluwer, 2021, s. 229-244. ISBN 978-80-7598-879-9

[29] Např. za situace rozdělení právnické osoby formou rozštěpení s více nástupnickými právnickými osobami.

[30] § 10 odst. 1 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob.

[31] Např. rozdělení odštěpením, převod závodu nebo jeho části nebo jiné věci hromadné (srov. usnesení Ústavního soudu ze dne 23. 3. 2016, sp. zn. II. ÚS 840/14, v rámci kterého Ústavní soud akceptoval singulární sukcesi).

a jiné výhody ze spáchaného trestného činu, případně i k tomu, v jakém rozsahu kterýkoli z nich pokračuje v činnosti, v souvislosti s níž byl spáchán trestný čin. Účelem daného ustanovení je zohlednit charakter právního nástupnictví, v rámci něhož nemusejí, zejména v případě, že právních nástupců je vícero, na každého právního nástupce přejít práva a povinnosti, resp. výnosy, užitky nebo jiné výhody ze spáchaného trestného činu ve stejném rozsahu. Rovněž nemusí každý z takových právních nástupců ve stejném rozsahu pokračovat v činnosti, v souvislosti s níž byl spáchán trestný čin.

Úvahy de lege ferenda

S ohledem na shora uvedené lze uvažovat o rozšíření shora vymezených hledisek a posílení principu přiměřenosti při ukládání trestů právnickým osobám, čemuž ostatně nasvědčuje také tendence k novelizaci části zákona o trestní odpovědnosti právnických osob. V této souvislosti je nutné zmínit vládní návrh zákona označený jako sněmovní tisk č. 861, kterým se navrhuje změna trestního zákoníku a dalších souvisejících zákonů včetně zákona o trestní odpovědnosti právnických osob.[32]
Vládní návrh zákona označený jako sněmovní tisk č. 861 navrhuje doplnit ust. § 14 odst. 1 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob o další kritéria pro posouzení přiměřenosti ukládaného trestu právnické osobě. V této souvislosti se konkrétně navrhuje doplnit požadavek, aby soud přihlédnul k okolnosti, zda má daná právnická osoba nastavená preventivní opatření coby zavedený účinný soubor preventivních opatření zajišťujících dodržování právních předpisů a směřujících k předcházení trestné činnosti. Dále se navrhuje, aby soud přihlížel ke skutečnosti, zda daná právnická osoba provedla nápravná opatření, tedy zda projevila snahu zavést účinný soubor preventivních opatření a nápravných opatření vedoucích k zamezení rizika opětovného spáchání stejné nebo podobné trestné činnosti. Sněmovní tisk č. 861 dále navrhuje precizovat ust. § 18 odst. 1 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob týkající se peněžitého trestu, a to tak, že by soud při jeho uložení měl přihlížet také k výši čistého obratu právnické osoby dosaženého za poslední ukončené účetní období, pokud jej lze zjistit.
Přestože s tímto sněmovní tisk č. 861 nepracuje, má autorka za to, že by bylo žádoucí do stávajícího znění ust. § 14 odst. 3 zákona o trestní odpovědnosti výslovně doplnit také zaměstnance potrestané právnické osoby coby osoby dotčené, k jejichž zájmům by měl soud při uložení trestu dané právnické osobě přihlížet. Stávající právní úprava zcela opomíjí zaměstnance jako dotčené osoby, resp. tyto výslovně nezmiňuje. Nepřímo lze podle dikce daného ustanovení zaměstnance rovněž pod dotčené

[32] Uvedený vládní návrh zákona byl Poslanecké sněmovně Parlamentu České republiky předložen k projednání a době zpracování tohoto příspěvku (4. 5. 2025) se nachází ve fázi před projednáním ve třetím čtení.

osoby, k jejichž zájmům by mělo být při uložení trestu přihlíženo, avšak s ohledem na skutečnost, že právě zaměstnanci mohou být v případě konkrétního trestu uloženého právnické osobě coby jejich zaměstnavateli významně dotčeni na svých právech, se jeví stávající úprava jako nedostatečná. Negativní důsledky trestu uloženého právnické osobě se pak mohou významně projevit zmařením mzdových nároků zaměstnanců či reakcí potrestané právnické osoby na uložený trest hromadným propouštěním zaměstnanců apod. Po vzoru slovenské právní úpravy[33] tak lze uvažovat o rozšíření, resp. doplnění stávajícího znění ust. § 14 odst. 3 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob o zaměstnance potrestané právnické osoby.

Závěr

V příspěvku byl úvodem stručně nastíněn účel právní úpravy zákona o trestní odpovědnosti právnických osob, jakož i podstata a smysl trestání právnických osob za trestné činy, které jim lze přičítat. Záměrem zákonodárce bylo klást důraz na prevenci dalšího jednání právnické osoby, zejména aby přijala preventivní opatření, která po ní lze spravedlivě požadovat, a aby předcházela páchání další trestné činnosti. Účel a smysl trestání právnických osob lze vymezit ve třech rovinách, a to v prvé řadě jako ochranu společnosti před negativními důsledky protiprávních činů právnických osob, dále v rovině individuální i generální prevence a v neposlední řadě v rovině represe.

Při ukládání trestů právnické osobě coby pachateli trestného činu se uplatní jednak obecná hlediska principu přiměřenosti vymezena v § 38 trestního zákoníku, a jednak speciální hlediska dle § 14 a § 10 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob, která vyplývají z povahy právnických osob jako pachatelů trestných činů.

V této souvislosti lze uvažovat o rozšíření zákonem vymezených hledisek a posílení principu přiměřenosti při ukládání trestů právnickým osobám v kontextu tendence k novelizaci části zákona o trestní odpovědnosti právnických osob. Vládní návrh zákona označený jako sněmovní tisk č. 861, kterým se navrhuje změna zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a dalších právních předpisů, navrhuje doplnit ust. § 14 odst. 1 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob o další kritéria pro posouzení přiměřenosti trestu ukládaného právnické osobě. Konkrétně se navrhuje doplnit požadavek, aby soud přihlédnul k okolnosti, zda měla daná právnická osoba nastavená preventivní opatření *pro futuro* před spácháním trestného činu a zda *ex post* provedla nápravná opatření k zamezení rizika opětovného spáchání stejné nebo podobné trestné činnosti. Sněmovní tisk č. 861 dále navrhuje precizovat ust. § 18 odst. 1 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob týkající se peněžitého trestu.

[33] Viz § 11 odst. 2 písm. a) zákona č. 91/2016 Z. z., o trestnej zodpovednosti právnických osôb a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

Přestože s tímto sněmovní tisk č. 861 nepracuje, lze považovat za žádoucí doplnit do stávajícího znění ust. § 14 odst. 3 zákona o trestní odpovědnosti výslovně také zaměstnance potrestané právnické osoby coby dotčené osoby, k jejichž zájmům by měl soud při uložení trestu dané právnické osobě přihlížet. Negativní důsledky trestu uloženého právnické osobě se přitom mohou významně projevit ve sféře jejich zaměstnanců zmařením mzdových nároků či reakcí potrestané právnické osoby na uložený trest hromadným propouštěním zaměstnanců apod.
Závěrem lze kvitovat snahu o rozšíření zákonných hledisek přiměřenosti trestů ukládaných právnickým osobám a částečně uzavřít, že by si stávající právní úprava zákona o trestní odpovědnosti právnických osob žádala doplnění těchto hledisek za účelem posílení principu přiměřenosti trestních sankcí. S ohledem na nadcházející volby Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky však nelze jistě předpokládat, zda navrhovaná novela zákona o trestní odpovědnosti právnických osob bude přijata v tomto volebním období.

Seznam použité literatury

1. BOHUSLAV, Lukáš: Sankcionování právnických osob de lege ferenda. In: Trestní právo s lidskou tváří: v upomínku na Marii Vanduchovou. Praha: Wolters Kluwer, 2021. ISBN 978-80-7598-879-9. S. 29-37.
2. FENYK, Jaroslav. a kol.: Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim: komentář. 3., přepracované a doplněné vydání. Komentáře Wolters Kluwer. Praha: Wolters Kluwer, 2024. 276 s. ISBN 978-80-7676-952-6.
3. GŘIVNA, Tomáš - BOHUSLAV, Lukáš: Konsenzuální vyřízení věci v trestním řízení proti právnickým osobám. Bulletin advokacie, 2023, č. 11, s. 19-23.
4. JELÍNEK, Jiří: Trestní odpovědnost právnických osob v České republice - bilance a perspektivy. Praha: Leges, 2013. 392 s. ISBN 978-80-87576-58-8.
5. JELÍNEK, Jiří: Trestní odpovědnost právnických osob v České republice: problémy a perspektivy. Praha: Leges, 2019. 384 s. ISBN 978-80-7502-351-3.
6. KALVODOVÁ, Věra: Sankcionování právnických osob z pohledu právní úpravy, odborné literatury a aplikační praxe. In: Deset let trestní odpovědnosti právnických osob v České republice. Pohledy zpět i vpřed. Plzeň: Aleš Čeněk, 2021. ISBN 978-80-7380-885-3. S. 23-38.
7. NÁHLOVSKÁ, Lenka: Význam ochranných opatření v systému sankcionování právnických osob. In: Trestní právo s lidskou tváří: v upomínku na Marii Vanduchovou. Praha: Wolters Kluwer, 2021. ISBN 978-80-7598-879-9. S. 229-244.
8. ŠÁMAL, Pavel a kol.: Trestní odpovědnost právnických osob. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2018. 992 s. ISBN 978-80-7400-592-3.

9. ŠÁMAL, Pavel a kol.: Trestní zákoník. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2023. 4968 s. ISBN 978-80-7400-893-1.
10. ŠČERBA, Filip a kol.: Trestní zákoník. 1. vydání (2. aktualizace). Praha: C. H. Beck, 2022. 3376 s. ISBN 978-80-7400-807-8.

Kontaktní údaje

Mgr. Markéta Kajfoszová
marketa.kajfoszova@prf.cuni.cz
Právnická fakulta Univerzity Karlovy

ZMENY ZÁSAD UKLADANIA TRESTOV A OCHRANNÝCH OPATRENÍ

CHANGES TO THE PRINCIPLES FOR THE IMPOSITION OF PUNISHMENTS AND PROTECTIVE MEASURES

Rastislav Remeta[1]

Abstrakt: V roku 2024 došlo k výraznej zmene Trestného zákona, dotýkajúcej sa aj ukladania trestných sankcií, teda trestov a ochranných opatrení. Zvýraznila sa potreba humanizácie trestov s ohľadom na princípy právneho štátu s príklonom k filozofii restoratívnej justície a uprednostneniu alternatívnych trestov. Pre posilnenie podmienok ukladania primeraných a spravodlivých trestov sa rozšírili možnosti individualizácie trestu. V príspevku poukážeme na podstatné zmeny zásad ukladania trestov a ochranných opatrení.

Kľúčové slová: trestné konanie, trestná sankcia, trest, ochranné opatrenie, zásady ukladania trestných sankcií

Abstract: In 2024, the Criminal Code was significantly amended, also affecting the imposition of criminal sanctions, i.e. punishments and protective measures. The need to humanise punishments with respect to the rule of law, with a move towards a restorative justice philosophy and a preference for alternative punishments, has been highlighted. To strengthen the conditions for the imposition of proportionate and fair punishments, the possibilities for individualising punishments have been expanded. In this paper we will highlight the substantial changes in the principles of imposing punishments and protective measures.

Key words: criminal proceedings, criminal sanction, punishment, protective measure, principles of criminal sanctions

Úvod

Už v osvietenstve platilo, že je lepšie zločinom predchádzať, než ich trestať, pričom medzi zločinmi a trestami musí byť úmernosť. Pri ukladaní druhu a výmery trestu

[1] Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta

nestačí len dodržanie zásady žiadny trest bez zákona „nulla poena sine lege", ale zákonná úprava musí zohľadniť, aby bol trest tiež primeraný trestnému činu. V súčasnosti je z hľadiska účelu trestu podstatný nie prísny trest, ale trest neodvratný, primeraný a spravodlivý.

Rekodifikácia trestného práva v Slovenskej republike v roku 2005 vyústila aj do prijatia nového Trestného zákona č. 300/2005 Z.z. (ďalej len „Tr. zák.") s odrazom aj v novej právnej úprave druhov, ukladania a výkonu sankcií, ktorými sú tresty a ochranné opatrenia ako právne následky spáchaného trestného činu alebo činu inak trestného (§ 31 ods. 1 Tr. zák.). Bipartícia trestných sankcií tak ostala zachovaná.

Sankcie podľa Tr. zák. možno charakterizovať ako špecifické, zákonom ustanovené a štátom vynútiteľné následky spáchaného trestného činu alebo činu inak trestného. Sankcia má negatívny obsah a vždy predstavuje pre páchateľa určitú ujmu na slobode, majetku, cti alebo iných právach. S trestom je spojené negatívne hodnotenie činu a osoby páchateľa. Tresty sa ukladajú v závislosti od závažnosti činu, ktorý je vyjadrený trestnou sadzbou pri konkrétnej skutkovej podstate v osobitnej časti Tr. zák., ktorá je rozhodujúca pre určenie druhu a výmery trestu. Naopak ochranné opatrenia neobsahujú negatívne hodnotenie a morálne odsúdenie a ukladajú sa v zásade tak, aby splnili svoj účel. Nie je pri nich požiadavka úmernosti k závažnosti spáchaného trestného činu. Pri ochranných opatreniach ide predovšetkým o dosiahnutie resocializácie páchateľa alebo odstránenie príčin a podmienok na spáchanie ďalšieho trestného činu. Závislosť ochranného opatrenia od trestného činu je podstatne menšia ako pri treste. Môže ísť aj o závislosť od činu inak trestného.[2]

Výraznou zmenou bola v novom Tr. zák., účinnom od 1. januára 2006 aj skutočnosť, že trestný čin sa definoval ako v zásade formálna kategória (formálne chápanie trestného činu), čím bola lepšie zabezpečená ústavná zásada rovnosti pred zákonom a došlo k vypusteniu pojmu spoločenská nebezpečnosť. Formálne chápanie trestného činu malo umožniť orgánom činným v trestnom konaní sústrediť sa na základné otázky trestného konania, a to zistenie trestného činu a jeho páchateľa. Z obsahu definície trestného činu sa však spoločenská nebezpečnosť úplne nevytratila, pretože ona je daná tým, že zákonodarca určité protiprávne konanie už sám o sebe označil za najvyššiu formu protiprávneho konania a tým je trestný čin. Naviac zákon u prečinov pripúšťa možnosť, že aj pri naplnení znakov skutkovej podstaty trestného činu ak bude závažnosť činu nepatrná a u mladistvého malá, tak nepôjde o trestný čin.[3]

---

[2] MENCEROVÁ, Ingrid a kol.: Trestné právo hmotné. Všeobecná časť. 3. aktualizované a prepracované vydanie. Šamorín: Heuréka, 2021, s. 298-299.

[3] Dôvodová správa k zákonu č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon. Dostupné z https://www.epi.sk/dovodova-sprava/Dovodova-sprava-k-zakonu-c-300-2005-Z-z.htm. [online]. [cit. 2025-03-25].

Trestný čin je podľa § 8 Tr. zák. protiprávny čin, ktorého znaky sú uvedené v tomto zákone, ak tento zákon neustanovuje inak. Trestný zákon vymedzuje ako druhy trestných činov, prečin a zločin (§ 9 Tr. zák.). Podľa § 10 ods. 2 Tr. zák. nejde o prečin, ak vzhľadom na spôsob vykonania činu a jeho následky, okolnosti, za ktorých bol čin spáchaný, mieru zavinenia a pohnútku páchateľa je jeho závažnosť nepatrná. Pri prečinoch tak ide o formálno materiálne vymedzenie trestného činu s ohľadom na tzv. materiálny korektív.

Ak páchateľ svojím konaním naplní zákonné znaky skutkovej podstaty trestného činu, je povinnosťou orgánov činných v trestnom konaní a súdu vyvodiť trestnoprávnu zodpovednosť. Pri posudzovaní trestnosti činu zásadu „ultima ratio" možno uplatniť jedine prostredníctvom materiálneho korektívu v rozsahu § 10 ods. 2 Tr. zák. (nejde o prečin, ak vzhľadom na spôsob vykonania činu a jeho následky, okolnosti, za ktorých bol čin spáchaný, mieru zavinenia a pohnútku páchateľa je jeho závažnosť nepatrná), teda v zmysle platnej a účinnej zákonnej úpravy len pri prečinoch (Uznesenie Najvyššieho súdu SR z 13. augusta 2013, sp. zn. 2 Tdo 35/2013 - R 96/2014 (čiastka 6/ 2014).

Obdobne to bolo uvedené aj v rozsudku Najvyššieho súdu SR z 12. júla 2016, sp. zn. 1 Tdo V 10/2015 s doplnením, že pri trestných činoch v kategórii zločin a obzvlášť závažný zločin, je z hľadiska formálneho chápania týchto deliktov podľa rekodifikovanej trestnoprávnej úpravy relevantné len posúdenie naplnenia ich zákonných znakov (bez materiálneho korektívu). V iných prípadoch, okrem rozsahu uplatnenia materiálneho korektívu z pohľadu posúdenia skutku ako trestného činu (podľa rekodifikovaného Trestného zákona len prečinoch), má súd na základe zákona (v prípadoch odôvodnených ich okolnosťami a osobou páchateľa) možnosť mimoriadne znížiť trest pod dolnú hranicu zákonom ustanovenej sadzby, v niektorých (menej závažných) prípadoch aj upustiť od potrestania.

V Českej republike, ktorej právnou úpravou sa zmeny Tr. zák., účinného v Slovenskej republike v roku 2024 inšpirovali, v súvislosti s tým, že nový zákon č. 40/2009 Sb. Trestní zákoník, upustil od tzv. materiálneho chápania trestného činu a ďalších inštitútov využívaných k individualizácii a diferenciácii trestného postihu (napríklad § 3 ods. 2, ods. 4, § 23, § 41 ods. 1, § 65, § 88 ods. 1), nadobudla význam individualizácia práve prostredníctvom ukladania trestu, vrátane jeho mimoriadneho zvýšenia alebo mimoriadneho zníženia, či upustenia od potrestania.[4]

Aj neskôr prijaté novely Tr. zák. sa týkali systematiky ukladania trestov a postupne sa upúšťalo od prísne formálneho spôsobu výpočtu trestu páchateľovi trestného činu a sudcovi sa navrátila možnosť využívať celú škálu zákonom ustanovenej trestnej sadzby.

[4] ŠÁMAL, Pavel a kol. Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 513.

Trestné právo ako odvetvie verejného práva a prostriedok „ultima ratio", chráni práva a oprávnené záujmy fyzických a právnických osôb, záujmy spoločnosti a ústavné zriadenie pred trestnými činmi, keď okrem iného určuje aj druhy trestov a ochranných opatrení a ich ukladanie, aby páchatelia trestných činov boli podľa zákona spravodlivo potrestaní a výnosy z trestnej činnosti boli odňaté, pričom boli rešpektované základné práva a slobody fyzických a právnických osôb. Trest má prioritne zabezpečiť ochranu spoločnosti pred páchateľom tým, že mu zabráni v páchaní ďalšej trestnej činnosti a vytvorí podmienky na jeho výchovu k tomu, aby viedol riadny život a súčasne iných odradí od páchania trestných činov. Trest zároveň vyjadruje morálne odsúdenie páchateľa spoločnosťou.

Trest je opatrením štátneho donútenia, ktoré v mene štátu a v medziach zákona ukladajú páchateľovi za spáchaný trestný čin v predpísanom konaní súdy. Trest môže priamo postihnúť len páchateľa trestného činu (zásada personality trestu). Zároveň je trest následkom trestného činu, a preto musí byť úmerný spáchanému trestnému činu (zásada proporcionality trestu). Trest má spôsobiť páchateľovi iba takú ujmu, ktorá je obsiahnutá v treste a nemá prevyšovať nevyhnutnú potrebu ochrany spoločnosti (zásada humanizmu).

Pojem trest je vymedzený v ustanovení § 31 ods. 2 Tr. zák. ako ujma na osobnej slobode, majetkových alebo iných právach odsúdeného, ktorú môže uložiť páchateľovi len súd podľa tohto zákona za spáchaný trestný čin.

Základnou funkciou trestu je ochrana spoločnosti pred trestnými činmi a pred páchateľmi, ktorá sa uskutočňuje dvoma prvkami, a to prvkom donútenia (represia) a prvkom výchovy. V definíciách trestov a ochranných opatrení, je v podstate zakotvený aj účel ukladania a výkonu trestných sankcií.

Popri treste alebo namiesto trestu môže byť právnym následkom spáchaného trestného činu najmä ochranné opatrenie. Aj ochranné opatrenia zabezpečujú ochranu spoločnosti, ale špecifickým pôsobením, ktoré ich pojmovo odlišuje od trestov.

Pojem ochranné opatrenie je definovaný v § 31 ods. 3 Tr. zák. ako ujma na osobnej slobode alebo majetku odsúdeného alebo inej osoby, ktorú môže uložiť len súd podľa tohto zákona v záujme ochrany spoločnosti pred trestnými činmi alebo činmi inak trestnými.

K základným zásadám trestného práva patrí aj zásada „nullum crimen sine lege, nulla poena sine lege" (žiadny trestný čin bez zákona, žiadny trest bez zákona). So zásadou humanizmu je spätá aj požiadavka primeranosti trestu, jeho druhu a výmery.

Podľa Čl. 49 zákona č. 460/1992 Zb. Ústavy Slovenskej republiky (ďalej len „Ústava SR") len zákon ustanoví, ktoré konanie je trestným činom a aký trest, prípadne iné ujmy na právach alebo majetku možno uložiť za jeho spáchanie.

Len súd rozhoduje o vine a treste za trestné činy. Trestnosť činu sa posudzuje a trest sa ukladá podľa zákona účinného v čase, keď bol čin spáchaný. Neskorší zákon sa použije, ak je to pre páchateľa priaznivejšie (§ 50 ods. 1, ods. 6 Ústavy SR).
Jednou z nadštandardných záruk pre trestné konanie je inštitucionálne vyjadrenie Čl. 49 v Čl. 50 ods. 1 Ústavy SR, ktoré dovoľuje rozhodovať o vine a treste expressis verbis „len" súdu. Čl. 50 ods. 1 Ústavy SR je potrebné vykladať v širších systémových súvislostiach Ústavy SR a jej ustanovení spojených s právomocou súdov rozhodovať v trestnom konaní a osobitne pri rozhodovaní o vine a ukladaní trestov, napríklad aj k Čl. 16 ods. 2 Ústavy SR z pohľadu primeranosti druhu a výmery trestu k spáchanému trestnému činu.[5]
Druhy trestov sú taxatívne upravené v § 32 Tr. zák., ktoré predstavuje systém, v ktorom sú tresty hierarchicky usporiadané podľa citeľnosti, závažnosti a záujmov, ktoré tresty postihujú. Za spáchané trestné činy môže súd uložiť páchateľovi, ktorý je fyzickou osobou, len: a) trest odňatia slobody, b) trest domáceho väzenia, c) trest povinnej práce, d) peňažný trest, e) trest prepadnutia majetku, f) trest prepadnutia veci, g) trest zákazu činnosti, h) trest zákazu pobytu, i) trest zákazu účasti na verejných podujatiach, j) trest straty čestných titulov a vyznamenaní, k) trest straty vojenskej a inej hodnosti a l) trest vyhostenia.
Pre posudzovanie trestnosti činu a ukladanie trestu je dôležitá aj časová pôsobnosť Tr. zák., keďže trestnosť činu sa posudzuje a trest sa ukladá podľa zákona účinného v čase, keď bol čin spáchaný. Ak v čase medzi spáchaním činu a vynesením rozsudku nadobudnú účinnosť viaceré zákony, trestnosť činu sa posudzuje a trest sa ukladá podľa zákona, ktorý je pre páchateľa priaznivejší. Páchateľovi možno uložiť taký druh trestu, ktorý dovoľuje uložiť zákon účinný v čase, keď sa o trestnom čine rozhoduje, ak je to pre páchateľa priaznivejšie.[6]
Rovnako je časová pôsobnosť dôležitá pri ukladaní ochranného opatrenia podľa § 2 ods. 3 Tr. zák., vzhľadom k tomu, že ak tento zákon neustanovuje inak, ochranné opatrenie sa ukladá podľa zákona účinného v čase, keď sa o ochrannom opatrení rozhoduje.
V posledných rokoch boli v legislatívnej oblasti zaznamenané viaceré návrhy, ktoré sa dotýkali aj úpravy trestných sankcií.
Ministerstvo spravodlivosti Slovenskej republiky v roku 2022 vo svojej legislatívnej aktivite okrem iného vychádzalo aj z predpokladu, že pri určovaní druhu trestu a jeho výmery je potrebné venovať náležitú pozornosť nielen Tr. zák. určeným okolnostiam, ale napríklad aj závažnosti činu, tiež trestom, nespojeným s odňatím slobody ako

[5] OROSZ, Ladislav - SVÁK, Ján a kol.: Ústava Slovenskej republiky. Komentár. Zväzok I. Bratislava : Wolters Kluwer SR, s. r. o., 2021, s. 677.
[6] Zákon č. 300/2005 Z.z. Trestný zákon, § 2 ods. 1, ods. 2.

alternatívnym trestom, čo súviselo aj s postupným prelínaním a rovnováhou pôvodnej retributívnej a novšej restoratívnej justície.
Predmetom odborných diskusií bola v roku 2023 ďalšia legislatívna aktivita Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky k navrhovaným zmenám Tr. zák., dotýkajúca sa aj zásad ukladania trestov a možnosti rozšírenia okolností, na ktoré súd prihliadne pri určovaní druhu trestu a jeho výmery, napríklad zohľadnením aj závažnosti trestného činu (v rámci individualizácie trestu), práv poškodených v rámci prvkov restoratívnej justície alebo správania sa páchateľa po spáchaní trestného činu. Avšak až v roku 2024 došlo k výraznej zmene Tr. zák., ktorá sa dotkla aj ukladania trestných sankcií, teda trestov a ochranných opatrení. Zvýraznila sa potreba humanizácie trestov s ohľadom na princípy právneho štátu s príklonom k filozofii restoratívnej justície a uprednostneniu alternatívnych trestov. Pre posilnenie podmienok ukladania primeraných a spravodlivých trestov sa rozšírili možnosti individualizácie trestu.[7]

Účel a zásady ukladania trestov a ochranných opatrení

V základných zásadách pre ukladanie trestov kladie Tr. zák. dôraz na zásadu humanity, keď vychádza z medzinárodných zásad proti mučeniu, neľudskému zaobchádzaniu, týraniu alebo trestaniu, ako aj dôraz na zásadu úmernosti sankcie k spáchanému trestnému činu.
Uvedené vyplýva aj z Čl. 16 ods. 2 Ústavy SR, podľa ktorého nikoho nemožno mučiť ani podrobiť krutému, neľudskému či ponižujúcemu zaobchádzaniu alebo trestu. Rovnako z Čl. 3 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd.
Zo znenia súvisiacich ustanovení Tr. zák. vyplýva aj účel ukladania a výkonu trestných sankcií. Zrejmé sú aj základné zásady humanizácie, demokratizácie trestného práva a zásady zodpovednosti páchateľa za spáchaný trestný čin s vylúčením dopadu následkov trestného činu na iné osoby (zásada personality trestu v § 34 ods. 3 Tr. zák.).
Základné zásady ukladania trestov (sú spresnené a doplnené ďalšími ustanoveniami napríklad o poľahčujúcich a priťažujúcich okolnostiach, mimoriadnom znížení trestu, upustení od potrestania, úhrnom a spoločnom treste, súhrnom treste, ďalšom treste, upustení od súhrnného a ďalšieho trestu), sú v porovnaní s predchádzajúcou právnou úpravou stanovené širšie a vychádzajú zo zásady zákonnosti (§ 34 ods. 2 Tr. zák.) „nulla poena sine lege" (žiadny trest bez zákona)[8] a zásady úmernosti sankcie

[7] Dôvodová správa k zákonu č. 40/2024 Z.z. Dostupné z https://www.nrsr.sk/web/Dynamic/DocumentPreview.aspx?DocID=536583. [online]. [cit. 2025.03.24].
[8] STIFFEL, Harald - TOMAN, Pavol - SAMAŠ, Ondrej: *Trestný zákon. Stručný komentár*. Bratislava: IURA EDITION, s. r. o., 2010, s. 87.

spáchanému trestnému činu. Len zákon môže ustanoviť druh trestu a podmienky jeho ukladania. Zákonná úprava umožňuje okrem trestu odňatia slobody, širšie ukladanie iných trestov, ako samostatných trestov a trestné sadzby jednotlivých trestných činov obsahujú len sadzbu trestu odňatia slobody.

Ustanovenie § 34 Tr. zák. upravuje zásady ukladania trestov. Trest má zabezpečiť ochranu spoločnosti pred páchateľom tým, že mu zabráni v páchaní ďalšej trestnej činnosti a vytvorí podmienky na jeho výchovu k tomu, aby viedol riadny život a súčasne iných odradí od páchania trestných činov. Trest zároveň vyjadruje morálne odsúdenie páchateľa spoločnosťou.[9] Ide o zakotvenie účelu trestu, ktorý oproti predchádzajúcej právnej úprave uloženým trestom vyjadruje aj morálne odsúdenie páchateľa trestného činu. Účelom trestu je: 1. zabezpečiť ochranu spoločnosti pred páchateľom trestného činu (ochranná funkcia trestu), 2. zabrániť odsúdenému v páchaní ďalšej trestnej činnosti (represívna zložka trestu), 3. vytvoriť podmienky na výchovu odsúdeného k tomu, aby viedol riadny život (individuálna prevencia), 4. odradiť ostatných od páchania trestných činov (generálna prevencia) a 5. (vyjadrenie morálneho odsúdenia páchateľa).

Základným kritériom pre určenie druhu a výmery trestu je, aby splnil svoj účel s ohľadom na konkrétne okolnosti prípadu a osobu páchateľa a spĺňal podmienku primeranosti.[10]

V rámci zásady (súdnej) individualizácie trestu je v ustanovení § 34 ods. 4 Tr. zák. vymedzené, na čo má najmä súd prihliadnuť pri určovaní druhu a výmery trestu. U spolupáchateľov, účastníctva a vývojových štádií trestného činu je súdna individualizácia trestu osobitne upravená v § 34 ods. 5 Tr. zák.

Ústavný súd Slovenskej republiky v náleze z 28. novembra 2012, sp. zn. PL. ÚS 106/2011-85 k individualizácii trestu ako prostriedku dosiahnutia primeranosti trestu uviedol, že druh a výmera trestu musia byť súdom v každom prípade stanovené tak, aby zodpovedali všetkým zvláštnostiam prípadu. Požiadavka primeranosti trestu a jeho individualizácie tak núti súd prihliadať na okolnosti konkrétneho prípadu, na jeho zvláštnosti a bráni mechanickému postupu súdu pri rozhodovaní o treste.

V § 34 ods. 6 Tr. zák., prvej vete, je upravená zásada samostatnosti trestov, podľa ktorej tresty uvedené v § 32 Tr. zák. možno uložiť samostatne alebo možno uložiť viac týchto trestov popri sebe. Zásada nezlučiteľnosti trestov, ktoré nie je možné uložiť popri sebe, je upravená v § 34 ods. 7 Tr. zák.

V rámci zásad ukladania ochranných opatrení sú podstatné najmä zásada zákonnosti a personality. Dôraz sa kladie na potrebu ochrany spoločnosti a sleduje sa najmä prevencia. Podstatná je ich liečebná, výchovná a zabezpečovacia zložka.

---

[9] Zákon č. 300/2005 Z.z. Trestný zákon. § 34 ods. 1.

[10] ČENTÉŠ, Jozef a kol.: Trestný zákon. Veľký komentár. 4. aktualizované vydanie. Žilina : EUROKÓDEX, s. r. o., 2018, s. 69.

Podľa § 35 ods. 1 Tr. zák. ochranné opatrenie možno uložiť páchateľovi trestného činu buď popri treste, alebo aj pri upustení od potrestania páchateľa, ak ochranné opatrenie zabezpečí ochranu spoločnosti pred páchateľom účinnejšie ako trest.
Z hľadiska zásady personality môže ochranné opatrenie postihnúť osobu iba tak, aby bol zabezpečený čo najmenší vplyv na jej rodinu a blízke osoby (§ 35 ods. 2 Tr. zák.).
Ochranné opatrenie možno uložiť aj páchateľovi činu inak trestného alebo inej osobe, ak je to nevyhnutné na zabezpečenie ochrany spoločnosti pred páchaním nových trestných činov (§35 ods. 3 Tr. zák.).
Podľa § 35 ods. 5 Tr. zák. sa súd pri ukladaní ochranných opatrení neriadi zásadou úmernosti k spáchanému činu, ale potrebou ochrany spoločnosti, pričom prihliada aj na potrebu liečenia, výchovy alebo dovŕšenia nápravy páchateľa alebo inej osoby a prihliadne aj na to, že páchateľ trestného činu alebo iná osoba získala trestným činom majetkový prospech; ak tomu nebránia majetkové alebo osobné pomery páchateľa alebo inej osoby, uloží jej s prihliadnutím na výšku tohto majetkového prospechu niektoré ochranné opatrenie, ktorým ju postihne na majetku. V prípade vymedzených trestných činov, ktorých spáchaním dochádza k poškodzovaniu finančných záujmov Európskej únie, súd zváži najmä uloženie zhabania časti majetku tak, aby došlo k odňatiu výnosov z trestnej činnosti.
Výkon ochranného opatrenia sa musí skončiť najneskôr dosiahnutím jeho účelu, prípadne uplynutím doby, na ktorú bolo uložené, alebo dovŕšením zákonom ustanoveného veku odsúdeného alebo inej osoby (§ 35 ods. 6 Tr. zák.).

Zmeny zásad ukladania trestov a ochranných opatrení

Zákonom č. 40/2024 Z.z., účinným od 6. augusta 2024, boli v Tr. zák. zásadným spôsobom zmenené viaceré ustanovenia, vrátane zásad ukladania trestov. Popri zásadách ukladania trestov a zásadách ukladania ochranných opatrení sa zaviedla aj explicitná úprava všeobecných zásad ukladania sankcií. Zvýraznila sa aj potreba humanizácie trestov s ohľadom na princípy právneho štátu s príklonom k filozofii restoratívnej justície a uprednostneniu alternatívnych trestov. Pre posilnenie podmienok ukladania primeraných a spravodlivých trestov sa rozšírili možnosti individualizácie trestu.[11]
Inšpiráciou bola právna úprava v Českej republike, v ktorej je výslovne zakotvený zákaz (nemožnosť) ukladania krutých a neprimeraných sankcií a explicitné vyjadrenie princípu proporcionality, t. j. tam, kde postačí uloženie menej postihujúcej trestnej sankcie, nesmie byť uložená pre páchateľa citeľnejšia sankcia.

[11] Dôvodová správa k zákonu č. 40/2024 Z.z. Dostupné z https://www.nrsr.sk/web/Dynamic/DocumentPreview.aspx?DocID=536583. [online]. [cit. 2025.03.24].

V Českej republike je dotknutá právna úprava obsiahnutá v zákone č. 40/2009 Sb. *Trestním zákoníku, najmä v ustanoveniach § 37 až § 39, upravujúcich „Obecné ustanovení pro ukládání trestních sankcí", „Přiměřenost trestních sankcí", „Obecné zásady pro ukládání trestů" a „Stanovení druhu a výměry trestu".*

Za ustanovenie § 33 Tr. zák. sa vložilo nové ustanovenie § 33a Tr. zák. s nadpisom „Druhý diel a Základné zásady ukladania sankcií". Ustanovenie § 33a Tr. zák. následne obsahuje označenie „Všeobecné zásady ukladania sankcií".

V zmysle § 33a ods. 1 Tr. zák. páchateľovi nemožno uložiť kruté a neprimerané sankcie. Výkonom sankcie nesmie byť znížená ľudská dôstojnosť. Sankcie sa ukladajú s prihliadnutím na povahu a závažnosť trestného činu alebo činu inak trestného a na osobu páchateľa a jeho pomery. Pri ukladaní sankcií sa dbá aj na to, aby uložené sankcie viedli k odňatiu výnosov z trestnej činnosti.[12] Tam, kde postačí uloženie sankcie postihujúcej páchateľa menej citeľne, nesmie byť páchateľovi uložená sankcia, ktorá ho postihuje citeľnejšie. Páchateľovi najmä nesmie byť uložená sankcia spojená s ujmou na osobnej slobode páchateľa, ak možno účel sankcie dosiahnuť uložením sankcie nespojenej s ujmou na osobnej slobode páchateľa (§ 33a ods. 3 Tr. zák.). Pri ukladaní sankcií sa prihliada aj k právom chráneným záujmom poškodeného.[13]

Podľa dôvodovej správy k zákonu č. 40/2024 Z.z. sa rozšírili kritériá v ustanovení § 34 ods. 4 Tr. zák., ktoré by mal súd zohľadniť pri určovaní druhu trestu a jeho výmery. Ide najmä o správanie páchateľa po spáchaní trestného činu, osobitne vo vzťahu k poškodenému, dobu, ktorá uplynula od spáchania trestného činu, ako aj výslovné zakotvenie povinnosti súdu pri trestných činoch, ktorými sa ich páchateľ snažil získať alebo získal majetkový prospech, zvážiť najmä uloženie peňažného trestu, a to buď samostatne alebo popri inom treste. Následne sa v ustanovení § 34 ods. 6 Tr. zák. vypustilo obligatórne uloženie trestu odňatia slobody pri trestnom čine s hornou hranicou trestnej sadzby trestu odňatia slobody prevyšujúcej päť rokov. Išlo o súčasť opatrení vedúcich k posilneniu podmienok pre ukladanie alternatívnych trestov a zároveň aj pre dôslednú individualizáciu trestu zo strany súdu.

V záujme posilnenia podmienok pre individualizáciu trestu súdu vzhľadom na okolnosti každého prípadu a tým aj v záujme zlepšenia podmienok pre ukladanie primeraných a spravodlivých trestov sa navrhla koncepčná úprava zoznamov poľahčujúcich okolností (§ 36 Tr. zák.) a priťažujúcich okolností (§ 37 Tr. zák.) tak, aby ich zoznam v Trestnom zákone nebol taxatívny ale demonštratívny. Taxatívne vymedzenie týchto okolností, na ktoré súd musí v každom prípade prihliadať pri určovaní druhu a výmere trestu, absolútne nezodpovedá reálnemu životu. Takáto právna úprava nevyhnutne bránila v dostatočnej individualizácii trestov, resp.

[12] Zákon č. 300/2005 Z.z. Trestný zákon, § 33a ods. 2.

[13] Zákon č. 300/2005 Z.z. Trestný zákon, § 33a ods. 4.

zohľadneniu všetkých relevantných okolností, ktoré mali vplyv na konanie páchateľa alebo ktoré ho sprevádzali.
Tiež sa odstránila povinná úprava hraníc trestných sadzieb v nadväznosti na pomer poľahčujúcich a priťažujúcich okolností (§ 38 Tr. zák.). Táto právna úprava súdy často stavala až do pozície „počtárov" (osobitne v spojitosti s taxatívnym zoznamom poľahčujúcich okolností a priťažujúcich okolností) a vytvárala významnú prekážku pre dostatočnú individualizáciu trestov. Mechanizmus zvýšenia dolnej hranice trestnej sadzby v prípade recidívy sa v návrhu síce ponechal, no navrhlo sa zníženie miery zvyšovania dolnej hranice trestnej sadzby. Rozšíril sa zoznam poľahčujúcich okolností o poľahčujúcu okolnosť spočívajúcu v neprimerane dlhom vedení trestného stíhania bez zavinenia obvineného a jeho obhajcu. Spresnila sa priťažujúca okolnosť spočívajúca v spáchaní trestného činu za živelnej pohromy alebo za mimoriadnej situácie tak, aby bola naplnená, len ak bol trestný čin spáchaný s využitím negatívnych dôsledkov takejto živelnej pohromy alebo inej mimoriadnej udalosti.
V § 39 ods. 4 a ods. 5 Tr. zák. sa zaviedli presné hranice pre mimoriadne zníženie trestu pod zákonom ustanovenú dolnú hranicu trestnej sadzby v konaní o dohode o uznaní viny a prijatí trestu a pri vyhlásení o vine na hlavnom pojednávaní, ktoré je svojou povahou blízke práve dohode o uznaní viny a prijatí trestu. V oboch prípadoch sa pri splnení podmienok na mimoriadne zníženie trestu podľa ods. 1 alebo ods. 2 umožnilo aj uloženie trestu odňatia slobody pod zákonom ustanovenú sadzbu podľa ods.3.[14]
Zákonom č. 214/2024 Z.z., účinným od 6. augusta 2024 sa v § 34 ods. 6 Tr. zák. za slovo "rokov" vložili slová "a v prípade trestných činov podľa § 213, § 233 až 234, § 237, § 254, § 261 až 263, § 266, § 276 až 277a, § 278a, § 326, § 328 až 336 alebo § 336c a 336d, ktorých spáchaním dochádza k poškodzovaniu finančných záujmov Európskej únie šesť rokov".
Následne zákonom č. 353/2024 Z.z., účinným od 17. decembra 2024 sa v § 33a ods. 2 Tr. zák. na konci pripojila veta: "Pri ukladaní sankcií sa dbá aj na to, aby uložené sankcie viedli k odňatiu výnosov z trestnej činnosti.". V § 34 ods. 4 Tr. zák. sa za druhú vetu vložila nová tretia veta, ktorá znela: "Pri určovaní druhu trestu a jeho výmery za trestné činy podľa § 213, § 233, § 237, § 254, § 261, § 262, § 266, § 276 ods. 4, § 277 ods. 4, § 277a ods. 3, § 326, § 330 a 334, ktorých spáchaním dochádza k poškodzovaniu finančných záujmov Európskej únie súd prihliada aj na to, aby trest zabezpečil ochranu finančných záujmov Európskej únie.". V § 34 ods. 6 Tr. zák. druhá veta znela: "Ak tento zákon neustanovuje inak, súd musí uložiť trest odňatia slobody za trestný čin podľa § 213, § 233, § 237, § 254, § 261, § 262, § 266, § 276 ods. 4, § 277 ods. 4, § 277a

[14] Dôvodová správa k zákonu č. 40/2024 Z.z. Dostupné z https://www.nrsr.sk/web/Dynamic/DocumentPreview.aspx?DocID=536583. [online]. [cit. 2025-03-24].

ods. 3, § 326, § 330 a 334, ktorého spáchaním dochádza k poškodzovaniu finančných záujmov Európskej únie a pri ktorom rozsah trestného činu, spôsobená škoda alebo získaný majetkový prospech prevyšuje 50 000 eur, a za trestný čin, ktorého horná hranica trestnej sadzby trestu odňatia slobody ustanovená v osobitnej časti zákona prevyšuje osem rokov.". V § 35 ods. 5 Tr. zák. sa na konci pripojila veta: "V prípade trestných činov podľa § 213, § 233, § 237, § 254, § 261, § 262, § 266, § 276 ods. 4, § 277 ods. 4, § 277a ods. 3, § 326, §330 a 334, ktorých spáchaním dochádza k poškodzovaniu finančných záujmov Európskej únie, súd zváži najmä uloženie zhabania časti majetku tak, aby došlo k odňatiu výnosov z trestnej činnosti.".

V rámci zásady (súdnej) individualizácie trestu uvedenej v ustanovení § 34 ods. 4 Tr. zák., zmenenom viacerými zákonmi a naposledy zákonom č. 353/2024 Z.z., ktorý nadobudol účinnosť od 17. decembra 2024, súd prihliadne pri určovaní druhu trestu a jeho výmery najmä na spôsob spáchania činu a jeho následok, zavinenie, pohnútku, priťažujúce okolnosti, poľahčujúce okolnosti, na osobu páchateľa, jeho pomery a možnosť jeho nápravy, na jeho správanie po spáchaní trestného činu, najmä na jeho úsilie o náhradu škody a odstránenie škodlivého následku trestného činu a na úsilie páchateľa o dosiahnutie urovnania s poškodeným, ako aj na dobu, ktorá uplynula od spáchania trestného činu. Súd pri určovaní druhu trestu a jeho výmery prihliadne aj na to, že páchateľ trestného činu získal alebo sa snažil získať trestným činom majetkový prospech; ak tomu nebránia majetkové alebo osobné pomery páchateľa alebo to nebude na ujmu náhrady škody alebo odstránenia škodlivého následku trestného činu, uloží mu s prihliadnutím na výšku tohto majetkového prospechu niektorý trest, ktorým ho postihne na majetku, a to buď ako samostatný trest alebo popri inom treste, pričom zváži najmä uloženie peňažného trestu. Pri určovaní druhu trestu a jeho výmery za trestné činy podľa § 213, § 233, § 237, § 254, § 261, § 262, § 266, § 276 ods. 4, § 277 ods. 4, § 277a ods. 3, § 326, § 330 a 334, ktorých spáchaním dochádza k poškodzovaniu finančných záujmov Európskej únie súd prihliada aj na to, aby trest zabezpečil ochranu finančných záujmov Európskej únie. Pri určovaní druhu trestu a jeho výmery súd prihliadne aj na práva a právom chránené záujmy osôb poškodených trestným činom, ako aj osôb, ktoré boli dotknuté škodlivým následkom trestného činu.[15]

Podľa § 34 ods. 6 Tr. zák., obsahujúceho zásadu samostatnosti trestov, ktoré bolo rovnako zmenené zákonom č. 353/2024 Z.z., možno uložiť tresty uvedené v § 32 Tr. zák. samostatne alebo možno uložiť viac týchto trestov popri sebe. Ak tento zákon neustanovuje inak, súd musí uložiť trest odňatia slobody za trestný čin podľa § 213, § 233, § 237, § 254, § 261, § 262, § 266, § 276 ods. 4, § 277 ods. 4, § 277a ods. 3, § 326, § 330 a 334, ktorého spáchaním dochádza k poškodzovaniu finančných záujmov Európskej únie a pri ktorom rozsah trestného činu, spôsobená škoda alebo získaný

[15] Zákon č. 300/2005 Z.z. Trestný zákon, § 34 ods. 4.

majetkový prospech prevyšuje 50 000 eur, a za trestný čin, ktorého horná hranica trestnej sadzby trestu odňatia slobody ustanovená v osobitnej časti zákona prevyšuje osem rokov.
V súvislosti s ukladaním ochranných opatrení bolo v dôsledku zákona č. 353/2024 Z.z. zmenené aj ustanovenie § 35 ods. 5 Tr. zák., podľa ktorého sa súd pri ukladaní ochranných opatrení neriadi zásadou úmernosti k spáchanému činu, ale potrebou ochrany spoločnosti, pričom prihliada aj na potrebu liečenia, výchovy alebo dovŕšenia nápravy páchateľa alebo inej osoby. Súd pri ukladaní ochranného opatrenia prihliadne aj na to, že páchateľ trestného činu alebo iná osoba získala trestným činom majetkový prospech; ak tomu nebránia majetkové alebo osobné pomery páchateľa alebo inej osoby, uloží jej s prihliadnutím na výšku tohto majetkového prospechu niektoré ochranné opatrenie, ktorým ju postihne na majetku. V prípade trestných činov podľa § 213, § 233, § 237, § 254, § 261, § 262, § 266, § 276 ods. 4, § 277 ods. 4, § 277a ods. 3, § 326, § 330 a 334, ktorých spáchaním dochádza k poškodzovaniu finančných záujmov Európskej únie, súd zváži najmä uloženie zhabania časti majetku tak, aby došlo k odňatiu výnosov z trestnej činnosti.
Pri jednej z podstatných zmien Tr. zák., uvedenej v ustanovení § 33a ods. 2 Tr. zák. prvej vete, podľa ktorej sa sankcie ukladajú s prihliadnutím na povahu a závažnosť trestného činu alebo činu inak trestného a na osobu páchateľa a jeho pomery, je možné poukázať aj na právnu úpravu v Českej republike, obsiahnutú v zákone č. 40/2009 Sb. Trestním zákoníku, najmä v ustanoveniach § 38 ods. 1 a § 39 ods. 1, ods. 2, upravujúcich „Přiměřenost trestních sankcí", „Obecné zásady pro ukládání trestů" a „Stanovení druhu a výměry trestu".
Zákon č. 40/2009 Sb. Trestní zákoník neupravuje stupeň nebezpečnosti činu pre spoločnosť a namiesto neho je potrebné prihliadať na povahu a závažnosť spáchaného trestného činu. Na hmotnoprávnu úpravu v § 39 zákona č. 40/2009 Sb. Trestního zákoníku naviazala aj novela § 125 zákona č. 141/1961 Sb. o trestním řízení soudním (Trestní řád), vykonaná zákonom č. 41/2009 Sb. , ktorá doplnila nové požiadavky na odôvodnenie rozsudku v otázke trestu. Akými úvahami bol súd vedený pri ukladaní trestu a ako posúdil povahu a závažnosť trestného činu, ktoré podľa § 39 ods. 1 zákona č. 40/2009 Sb. Trestního zákoníku predstavujú hlavné a neopomenuteľné kritérium, lebo zahŕňa najširší okruh skutočností charakterizujúcich trestný čin a jeho páchateľa v § 39 ods. 2 zákona č. 40/2009 Sb. Trestního zákoníku. Povahu trestného činu určujú predovšetkým zákonné znaky skutkovej podstaty a okolnosti, za ktorých bol trestný čin spáchaný. Závažnosť trestného činu potom vyplýva najmä z toho, s akou intenzitou boli naplnené jednotlivé znaky trestného činu, z typu závažnosti trestného činu, z významu okolnosti charakterizujúcich páchateľa, z intenzity naplnenia okolnosti

podmieňujúcich použitie vyššej trestnej sadzby, poľahčujúcich a priťažujúcich okolnosti a podobne.[16]

Záver

V dôsledku noviel Tr. zák., korigovaných aj nálezmi Ústavného súdu Slovenskej republiky, vykonaných najmä zákonom č. 40/2024 Z.z., účinným od 6. augusta 2024, zákonom č. 214/2024 Z.z., účinným od 6. augusta 2024 a zákonom č. 353/2024 Z.z., účinným od 17. decembra 2024, boli zásadným spôsobom zmenené viaceré ustanovenia, vrátane zásad ukladania trestných sankcií, teda trestov a ochranných opatrení.

Popri zásadách ukladania trestov a ochranných opatrení sa zaviedla aj explicitná úprava všeobecných zásad ukladania sankcií. Zvýraznila sa aj potreba humanizácie trestov s ohľadom na princípy právneho štátu s príklonom k filozofii restoratívnej justície a uprednostneniu alternatívnych trestov.

Rozšírili sa aj možnosti súdnej individualizácie trestu pri určovaní druhu trestu a jeho výmery. Prioritnou snahou bolo posilnenie podmienok ukladania primeraných a spravodlivých trestov.

Pozitívne možno hodnotiť nové ustanovenie § 33a ods. 2 Tr. zák. prvej vety, o všeobecných zásadách ukladania sankcií, podľa ktorého sa sankcie ukladajú s prihliadnutím na povahu a závažnosť trestného činu alebo činu inak trestného a na osobu páchateľa a jeho pomery.

Potom aj pri zločine ako výlučne formálnej kategórii trestného činu v spojení s novými aj novelizovanými ustanoveniami Tr. zák., najmä spomenutým ustanovením § 33a Tr. zák. a ustanovením § 34 ods. 4 Tr. zák., ktoré je podkladom pre uplatňovanie zásady súdnej individualizácie trestu, súd pri určovaní druhu trestu a jeho výmery, prihliadne aj na ďalšie okolnosti „materiálneho" charakteru, okrem iného aj na povahu a závažnosť trestného činu.

Z pohľadu možných legislatívnych návrhov de lege ferenda, by na hmotnoprávnu úpravu uvedenú v § 33a Tr. zák. a § 34 ods. 4 Tr. zák., mohla nadväzovať aj zmena súvisiacej procesnoprávnej úpravy, a to zákona č. 301/2005 Z.z. Trestného poriadku v jeho ustanovení § 168 ods. 1, ktorá by doplnila nové požiadavky aj na rozsudok v jeho odôvodnení v otázke trestu. Súd by v odôvodnení rozsudku musel uviesť aj akými právnymi úvahami sa spravoval pri ukladaní trestu a ako posúdil povahu a závažnosť trestného činu, ktoré podľa § 33a Tr. zák. a § 34 ods. 4 Tr. zák., predstavujú hlavné a neopomenuteľné kritérium, lebo zahŕňa najširší okruh skutočností charakterizujúcich trestný čin a jeho páchateľa.

[16] ŠÁMAL, Pavel a kol. Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 513-516.

Vykonané zmeny v Tr. zák., však môžu aktuálne v rozhodovacej činnosti súdov pri jednotlivých druhoch trestných činov aj vzhľadom na regionálne špecifiká, napriek dodržaniu zákonnosti, spôsobovať určitú rozdielnosť, ale aj nepredvídateľnosť, v rámci súdnej individualizácie uložených druhov trestov a ich výmery s ohľadom na ich primeranosť a spravodlivosť.

Zvýšené nároky tak budú kladené na odôvodnenie rozsudkov vo výroku o treste na sudcov okresných (mestských) súdov, ale aj krajských súdov, keďže neprimeranosť a nespravodlivosť trestu nie je možné napadnúť dovolaním ako mimoriadnym opravným prostriedkom. Novo zavedený mechanizmus určovania druhu a výmery trestov bude náročnejší aj pre prokurátorov z pohľadu, aby navrhovali súdom nielen zákonné, ale aj primerané a spravodlivé tresty. Môže to na prechodný čas znamenať aj zvýšený počet podaných odvolaní prokurátorov do výrokov o treste, najmä v neprospech obžalovaných.

V prípade ukladania ochranných opatrení, by prijaté zmeny Tr. zák., nemali znamenať výraznejšiu zmenu doterajšieho stavu.

Zmeny zásad ukladania trestov a ochranných opatrení však môžu mať dosah aj na trestnú politiku štátu. Napríklad v otázke merateľných ukazovateľov týkajúcich sa počtu, druhov a výmery uložených trestov, vrátane využívania alternatívnych trestov a vplyvu na restoratívnu justíciu. Rovnako môžu mať vplyv aj na efektívnosť jednotlivých druhov trestov a ich výmeru, výkon trestov, ako aj recidívu a prognózu vývoja kriminality.

Zoznam použitej literatúry

1. ČENTÉŠ, Jozef a kol.: Trestný zákon. Veľký komentár. 4. aktualizované vydanie. Žilina: EUROKÓDEX, s. r. o., 2018, 978 s. ISBN 978-80-8155-076-8.
2. MENCEROVÁ, Ingrid a kol.: Trestné právo hmotné. Všeobecná časť. 3. aktualizované a prepracované vydanie. Šamorín: Heuréka, 2021, 531 s. ISBN 978-80-8173-7.
3. OROSZ, Ladislav - SVÁK, Ján a kol.: Ústava Slovenskej republiky. Komentár. Zväzok I. Bratislava : Wolters Kluwer SR, s. r. o., 2021, 821 s. ISBN 978-80-571-0380-6.
4. STIFFEL, Harald - TOMAN, Pavol - SAMAŠ, Ondrej: Trestný zákon. Stručný komentár. Bratislava : IURA EDITION, s. r. o., 2010, 938 s. ISBN 978-80-8078-370-9.
5. ŠÁMAL, Pavel a kol. Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, 1464 s. ISBN 978-80-7400-428-5.
6. Zákon č. 460/1992 Zb. Ústava Slovenskej republiky.
7. Zákon č. 300/2005 Z.z. Trestný zákon.
8. Zákon č. 301/2005 Z.z. Trestný poriadok.

9. Zákon č. 141/1961 Sb. o trestním řízení soudním (Trestní řád).
10. Zákon č. 40/2009 Sb. Trestní zákoník.
11. Dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd.
12. Dôvodová správa k zákonu č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon. Dostupné z https://www.epi.sk/dovodova-sprava/Dovodova-sprava-k-zakonu-c-300-2005-Z-z.htm. [online]. [cit. 2025-03-25].
13. Dôvodová správa k zákonu č. 40/2024 Z.z. Dostupné z https://www.nrsr.sk/web/Dynamic/DocumentPreview.aspx?DocID=536583. [online]. [cit. 2025-03-24].
14. Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky z 28.11.2012, sp. zn. PL. ÚS 106/2011-85.
15. Uznesenie Najvyššieho súdu SR z 13. augusta 2013, sp. zn. 2 Tdo 35/2013 - R 96/2014 (čiastka 6/ 2014).
16. Rozsudok Najvyššieho súdu SR z 12. júla 2016, sp. zn. 1 Tdo V 10/2015.

Kontaktné údaje

JUDr. Rastislav Remeta, PhD.
rastislav.remeta@genpro.gov.sk
Krajská prokuratúra v Bratislave
Univerzita Komenského v Bratislave
Právnická fakulta
Katedra trestného práva, kriminológie a kriminalistiky

SANKCIE NA MIERU V TRESTNOM PRÁVE[1]

CUSTOMIZED SANCTIONS IN CRIMINAL LAW

Daniel Petričko, Lukáš Turay [2]

Abstrakt: Článok s názvom „Sankcie na mieru v trestnom práve" sa zaoberá problematikou individualizácie sankcií a ich významom pre spravodlivosť a efektívnosť trestného systému. Autori analyzujú koncepciu prispôsobovania trestných opatrení konkrétnym okolnostiam a potrebám jednotlivých páchateľov, pričom zdôrazňuje nevyhnutnosť vyváženosti medzi prevenciou, represívnou funkciou trestu a ochranou spoločnosti. Článok sa venuje kritériám a metódam stanovovania sankcií na mieru, rozoberá výhody a riziká tohto prístupu a poukazuje na možnosti jeho uplatnenia v slovenskej právnej praxi. Autori zároveň skúmajú, ako môže individualizácia sankcií prispieť k účinnejšej resocializácii páchateľov a zníženiu recidívy.

Kľúčové slová: trestné právo, individualizácia sankcií, resocializácia páchateľov, recidíva, účel trestu

Abstract: The article entitled "Customized Sanctions in Criminal Law" addresses the issue of individualizing sanctions and their significance for justice and effectiveness within the criminal justice system. The authors analyze the concept of adapting criminal measures to the specific circumstances and needs of individual offenders, emphasizing the necessity of balancing preventive measures, the punitive function of sanctions, and the protection of society. The paper discusses criteria and methods for determining tailored sanctions, evaluates the advantages and risks of this approach, and identifies possibilities for its implementation in Slovak legal practice. Additionally, the authors explore how sanction individualization can contribute to more effective offender rehabilitation and a reduction in recidivism.
Key words: criminal law, individualization of sanctions, offender rehabilitation, recidivism, purpose of punishment

[1] Príspevok je výstupom z projektu VEGA 1/0722/24, Princípy právneho štátu v trestnom práve.
[2] Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta

Úvod

Čo je vlastne účelom trestu? Rôzne diskusné fóra, konferencie, teoretici a praktici sa zhodujú, že je potrebné vytvoriť nový systém trestnej spravodlivosti, ktorý by reflektoval najväčšie negatíva súčasnosti. Kam však ďalej posunúť systém trestnej spravodlivosti? Možno na úvod je potrebné predstaviť typických páchateľov trestnej činnosti v podmienkach Slovenskej republiky.

V roku 2023 sa v slovenských ústavoch na výkon väzby a trestu odňatia slobody nachádzalo priemerne 10 018 odsúdených osôb. Z tohto počtu tvorili 1 444 osôb (14,4 %) obvinení, teda osoby vo väzbe pred právoplatným rozhodnutím, a 8 574 osôb (85,6 %) boli odsúdení s právoplatným rozsudkom. V porovnaní s rokom 2022 ide o mierny pokles väzenskej populácie o 25 osôb. Priemerný vek väznených osôb bol 40,2 roka. Najčastejšie páchaným trestným činom, za ktorý boli osoby odsúdené, bola krádež podľa § 212 TZ, za ktorú bolo vo výkone trestu 2 683 osôb. Nasledovali drogové trestné činy (1 673 osôb), marenie výkonu úradného rozhodnutia podľa § 348 TZ (1 019 osôb), lúpeže podľa § 188 TZ (925 osôb), výtržníctvo podľa § 364 TZ(635 osôb), ublíženie na zdraví (718 osôb), podvody (366 osôb), týranie blízkej alebo zverenej osoby (326 osôb), znásilnenie (179 osôb) a vražda (393 osôb). Osobitnú skupinu tvorilo 62 osôb, ktoré vykonávajú trest odňatia slobody na doživotie. Ročné náklady na jedného väzňa v roku 2023 predstavovali 21 392 EUR, čo je približne 1 783 EUR mesačne. Tieto náklady zahŕňali stravu, hygienu, ubytovanie, energie, zdravotnú starostlivosť, programy vzdelávania a resocializácie a mzdy väzenského personálu. V porovnaní s rokom 2022 ide o približne 6 % nárast, najmä v dôsledku vyšších cien energií a rastu miezd. Vzdelanostná štruktúra väzenskej populácie v roku 2023 ukazuje, že väčšina väzňov mala nízke vzdelanie. Až 72,8 % malo len základné alebo neukončené vzdelanie. Z toho 182 osôb bolo negramotných, 613 malo neúplné základné vzdelanie a 3 303 dosiahlo iba základné vzdelanie. Stredoškolské vzdelanie bez maturity malo 2 756 osôb a s maturitou 1 232 osôb. Vysokoškolské vzdelanie malo len 219 väzňov, čo predstavuje 2,6 %. Na základe týchto údajov možno v roku 2023 profilovať typického väzňa na Slovensku ako muža vo veku 30 až 45 rokov s priemerným vekom 40,2 roka, ktorý má základné alebo stredoškolské vzdelanie bez maturity a bol odsúdený najmä za krádež alebo drogovú trestnú činnosť. V drvivej väčšine ide o slovenského občana, pričom z cudzincov prevládali Ukrajinci, Sýrčania a Česi. Väčšina väzňov bola umiestnená v ústavoch so stredným stupňom stráženia. Na jedného väzňa štát vynaložil ročne 21 392 EUR. Rok 2023 potvrdil dlhodobé trendy vo väzenskej populácii Slovenska – pretrvávanie vysokej miery majetkovej a drogovej kriminality, nízka úroveň vzdelania u väzňov, stabilný podiel cudzincov a rastúce náklady na výkon trestu.[3]

[3] Uvedené údaje boli získané z ročenky Zboru väzenskej a justičnej stráže za rok 2023 dostupnej na: https://www.zvjs.sk/sk/vyrocna-sprava

Medzi základné problémy súčasného systému trestnej spravodlivosti možno zaradiť:

- Preplnenosť väzníc
- Nízky resocializačný účinok
- Recidíva

Preplnenosť väzníc

Jedným z hlavných problémov väzenstva, nielen v podmienkach V4, je relatívny vysoký počet väzenskej populácie. Moderné demokracie sa musia vysporiadať s narastajúcim problémom. Tým problémom je preplnenosť väzníc, teda miest, ktoré majú slúžiť na potrestanie a zároveň aj ako miesta na prevýchovu páchateľov trestnej činnosti. Tieto väznice však majú len nízky resocializačný účinok. Zdá sa ale, že zákonodarca v nich neustále vidí populárny spôsob, ako sa vysporiadať s kriminalitou. Problém preplnenosti väzníc sa nevyhol ani Slovenskej republike. Ak by sme sa pozreli na väzenský index niektorých vybraných krajín[4], zistili by sme zaujímavé skutočnosti.

Krajina	Väzenský index
Rakúsko	103
Maďarsko	192
Poľsko	194
Česká republika	178
Slovenská republika	152

Tabuľka č. 1: Väzenský index vybraných krajín sveta[5]

V uvedenej Tabuľke č. 1 môžeme vidieť väzenský index krajín V4 a Rakúska. Slovenská republika má zo všetkých krajín V4 najnižší väzenský index (152), čo by mohlo naznačovať určitú mieru využívania alternatívnych trestov alebo nižší sklon k represívnemu prístupu. Je však potrebné uviesť, že ak by sme sa pozreli do histórie, tak v roku 2022 mala Slovenská republika väzenský index na úrovni 183. Napriek tomu ide stále o pomerne vysokú hodnotu v porovnaní so západoeurópskym štandardom. Rakúsko, ktoré predstavuje západoeurópsky referenčný rámec, má index 103, čo je výrazne menej než všetky krajiny V4. Tento rozdiel možno interpretovať ako dôsledok rozvinutejšej koncepcie restoratívnej justície, dôslednejšej resocializačnej stratégie a širšieho využívania alternatívnych trestov (napr. domáce väzenie, probácia, peňažné tresty). Poľsko a

[4] Väzenský index je ukazovateľ, ktorý znázorňuje koľko obyvateľov danej krajiny je umiestnených vo väzniciach na 100 000 obyvateľov.

[5] WORLD PRISON BRIEF. *Launch of Prison Insider's Prison Life Index*. Dostupné na internete: http://prisonstudies.org

Maďarsko dosahujú najvyššie hodnoty indexu (194 a 192), čo signalizuje vysokú mieru represívnosti trestnej politiky, vrátane častejšieho využívania nepodmienečných trestov odňatia slobody. Česká republika sa nachádza medzi extrémami – má síce vyšší index ako Slovenská republika, no nižší než Poľsko či Maďarsko, čo svedčí o podobnom systéme, no možno efektívnejšej justičnej politike v oblasti podmienečného prepustenia alebo alternatívnych trestov.

(Ne)Resocializačný účinok nepodmienečného trestu odňatia slobody

V súčasnosti práva a povinnosti odsúdených upravuje predovšetkým zákon 475/2005 Z. z. o výkone trestu odňatia slobody v znení neskorších právnych predpisov a noviel, ktorý priznáva a ponúka odsúdeným možnosti, ktoré im majú pomôcť po odpykaní trestu zaradiť sa do spoločnosti. Odsúdení majú možnosť napríklad sa vzdelávať, vykonávať kultúrnu a osvetovú činnosť a tiež byť zaradení do práce, v súlade s účelom výkonu trestu. Tieto možnosti sú súčasťou peniterciárneho pôsobenia trestu. Aj napriek mnohým opatreniam, ktoré zákonodarca legislatívne upravil, aby zaistil určitú mieru resocializácie odsúdených, stále prevláda názor, že nepodmienečný trest odňatia slobody prechádza svojou krízou a jeho resocializačný účinok je nízky. Podľa doc. Sčerbu[6] sa tento nízky resocializačný účinok opiera predovšetkým o nasledujúce dôvody:

1. vytrhnutie odsúdeného z jeho prirodzeného sociálneho prostredia,
2. pobyt odsúdeného vo výrazne kriminogénnom prostredí,
3. nepodmienečný trest odňatia slobody výrazne zvyšuje efekt stigmatizácie,
4. samotný výkon trestu odňatia slobody sa realizuje v neprirodzenom a v mnohých prípadoch škodlivom prostredí.

Ad.1) Aj keď vytrhnutie odsúdeného z jeho prirodzeného sociálneho prostredia nemusí mať vždy nutne negatívny vplyv[7], v niektorých prípadoch to môže na páchateľovi zanechať neodstrániteľné následky. Predovšetkým vtedy, keď páchateľ mal na slobode rodinu a chodil do práce. Jeho izolácia v ústave na výkon trestu odňatia slobody máva spravidla za následok pretrhnutie resp. narušenie týchto väzieb.

Ad.2) V tomto prípade sa môžeme stretnúť so situáciami, keď sa páchateľ v každodenných intervaloch stretáva so svojimi spoluväzňami. V rámci bežných rozhovorov môže získať „nové" poznatky o páchaní trestnej činnosti alebo rôzne negatívne skúsenosti a kontakty. Existuje riziko, že kriminálne prostredie väznice sa môže stať pre páchateľa prirodzeným;

[6] ŠČERBA, Filip: *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě. 2. Vydání.* Praha: Leges, 2014, 20 s.
[7] Napríklad v prípade drogovej trestnej činnosti sa páchatelia väčšinou nachádzajú v nepriaznivých životných podmienkach.

Ad.3) Páchateľ dostane nálepku (stigmu) kriminálnika a je pre neho o to ťažšie začleniť sa do spoločnosti. Pokiaľ je uložený aj nepodmienečný trest odňatia slobody, táto stigma sa prehlbuje a výrazne narúša jeho snahu o integráciu do spoločnosti;
Ad.4) Každé prostredie priamo alebo nepriamo vplýva na človeka. Väzenské priestory môžu značne prispieť k formovaniu vnútorného cítenia väzňa. Predovšetkým môže viesť k „citovej chladnosti", pocitom menejcennosti a k apatii.
Všetky tieto dôvody v konečnom dôsledku môžu viesť k zmene psychického zmýšľania odsúdeného, ktorý bude v dôsledku zmienených činiteľov viac náchylný na pokračovanie v páchaní trestnej činnosti, resp. posilnia sa tým jeho sklony k recidíve.

Recidíva

Opakované páchanie trestnej činnosti, známe ako recidíva, predstavuje závažný a dlhodobo diskutovaný problém trestnej justície. Jej efektívne riešenie však nie je možné výlučne prostredníctvom nástrojov trestného práva, keďže ide o fenomén, ktorý má širší spoločenský, psychologický a behaviorálny rozmer. Práve preto sa tejto problematike venujú aj ďalšie odbory, najmä kriminológia, sociológia, psychológia a penológia, pričom každý z nich k nej pristupuje z vlastného metodologického a teoretického rámca. Všeobecne možno konštatovať, že recidíva sa vyznačuje tromi kľúčovými črtami, ktorými sa jednotlivé disciplíny spravidla zaoberajú:
1) Kriminologické: v tomto prípade nie je rozhodujúce, či prišlo k právoplatnému odsúdeniu páchateľa. Dokonca nezáleží, či konanie páchateľa bolo v minulosti odhalené. Rozhodujúce je, že sa už v minulosti osobnosť páchateľa dopustila protiprávneho konania;
2) Trestno-právne: z trestnoprávneho hľadiska recidíva znamená, že páchateľ sa dopustil ďalšieho trestného činu po tom, ako bol za predchádzajúci trestný čin právoplatne odsúdený;
3) Penologické: toto ponímanie vychádza zo skutočnosti, koľkokrát bol páchateľ v minulosti už vo výkone trestu odňatia slobody. [8]
Jednotlivé definície recidívy majú niektoré rozdielne kritériá pre hodnotenie recidívy. Najčastejšie a spravidla je aj najpresnejšie trestno-právne vymedzenie recidívy. Podľa nej je výška (miera) recidívy jednoducho zistiteľná z registra trestov. Je však otázne, nakoľko možno nové odsúdenie stotožňovať s novým spáchaním trestného činu. Tak isto je tu problém s časovým faktorom. Aký časový úsek je potrebný na to, aby sme mohli prehlásiť, že sa páchateľova kriminálna minulosť už nevrátila? V nasledovnom grafe sme sa pokúsili zosumarizovať počet recidivistov vo vzťahu k páchateľom za roky 2012 až 2023.

[8] MENCEROVÁ, Ingrid. Mnohosť trestnej činnosti. Bratislava: C.H. Beck, 2013, 74 s.

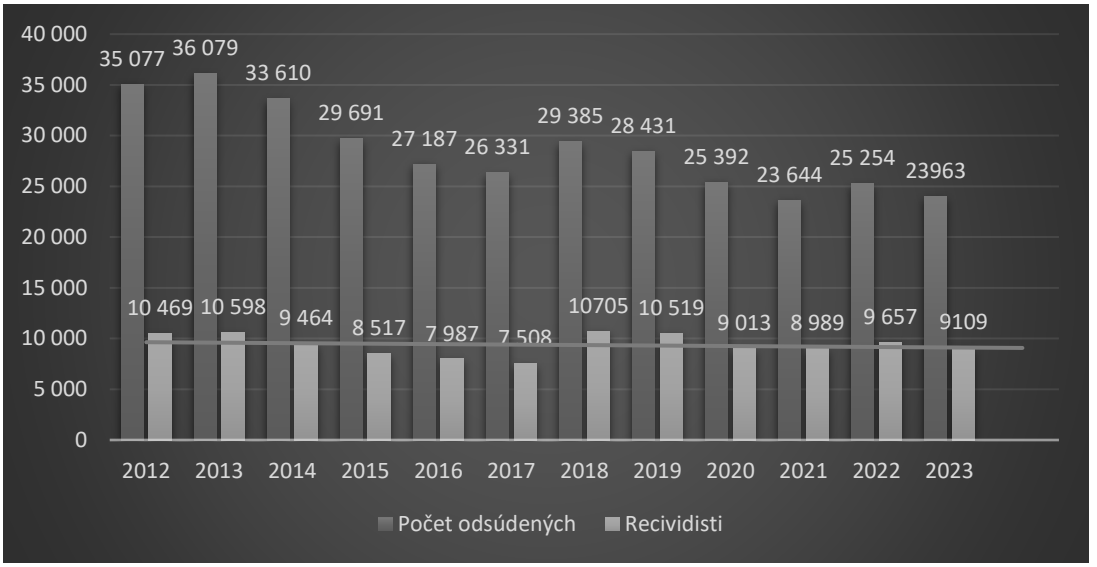

Graf č. 1: Miera recidívy v podmienkach Slovenskej republiky (Zdroj: Štatistické ročenky Ministerstva spravodlivosti SR)

Pri skúmaní trestnoprávnych a kriminologických aspektov recidívy so zohľadnením aj penologického pohľadu na recidívu je zrejmé, že recidíva je aj v krajinách Európskej únie chápaná ako základné meradlo (aj spätná väzba) efektivity intervenčných aktivít štátu, najmä sankcií v podobe trestov a ochranných opatrení ako právnych následkov spáchaného trestného činu, vrátane pôsobenia na odsúdených, v rámci penitenciárnej a postpenitenciárnej starostlivosti.[9]

Vhodne uložená sankcia

Vo všeobecnosti možno hovoriť o štyroch základných kritériách, ktoré súd musí zohľadniť pri ukladaní sankcie. Prvým kritériom je povaha trestného činu. V rámci tohto hľadiska je potrebné skúmať, o aký druh kriminality ide. Násilná trestná činnosť totiž spravidla vyžaduje prísnejšie sankcionovanie ako kriminalita majetková, aj keď samozrejme platí, že prísnejšie je potrebné trestať majetkového recidivistu, ktorý sa dopustí krádeže vlámaním nie z dôvodu núdze, ako prvopáchateľa, ktorý rovnaký trestný čin spácha z existenčnej núdze. Druhé kritérium predstavuje závažnosť spáchaného trestného činu, ktorá sa posudzuje z viacerých hľadísk – zločiny si totiž vyžadujú spravidla prísnejšie tresty ako prečiny, úmyselný trestný čin sa považuje za závažnejší ako trestný čin spáchaný z nedbanlivosti a prihliada sa aj na to, či boli naplnené osobitné kvalifikačné znaky skutkovej podstaty, priťažujúce alebo

[9]Remeta, R.: Trestnoprávne a kriminologické aspekty Recidívy IN Kriminologické a trestnoprávne aspekty trestného činu. Pocta doc. JUDr. Yvette Turayovej, CSc. / Lukáš Turay, Stanislav Mihálik (zost.). Bratislava : Právnická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave, 2024, s. 164

poľahčujúce okolnosti. V neposlednom rade ide aj o osobné a sociálne pomery páchateľa činu.
Z medzinárodného hľadiska zohráva kľúčovú úlohu rozhodovacia prax Európskeho súdu pre ľudské práva, ktorý primeranosť trestu posudzuje predovšetkým cez prizmu článku 3 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd. Na vnútroštátnej úrovni impulzy k zmenám v trestnej politike predstavovali najmä dlhodobo vysoký väzenský index Slovenskej republiky, pretrvávajúca neúspešnosť v boji s recidívou, ako aj podnety z akademických, odborných a vedeckých diskusií. Nemenej dôležité je rozhodovacia činnosť súdov, ako napríklad rozhodnutia Najvyššieho súdu SR (napr. rozsudok NS SR sp. zn. 4 To 7/2013) a Ústavného súdu SR (napr. nález ÚS SR sp. zn. PL. ÚS 106/2011). Opakom primeraného trestu je trest neprimeraný, ktorý môže nadobúdať dve základné podoby – buď je príliš prísny, alebo naopak, neodôvodnene zhovievavý. Pri individualizácii trestu súd musí dodržiavať zákonné rámce a rešpektovať limity vyplývajúce z ústavných princípov, judikatúry a všeobecných zásad trestania.

Záver

Sankcie na mieru v trestnom práve predstavujú právny nástroj umožňujúci prispôsobenie trestu konkrétnemu páchateľovi trestného činu, jeho osobnosti, motivácii páchania trestnej činnosti, jej spoločenskej nebezpečnosti, ale aj jeho možnostiam na nápravu a resocializácii. Takýto prístup umožňuje uloženie takého trestu, ktorý je primeraný nielen skutku, ale aj páchateľovi samotnému. V rámci trestného práva sa aplikujú rôzne formy individuálne prispôsobených sankcií, kedy sa prihliada napríklad na osobné okolnosti páchateľa (vek, pohlavie, rodinné zázemie, predchádzajúca trestná činnosť, a tiež motivácia vedúca k trestnej činnosti). Rovnako pri výbere druhu trestu súdy môžu prihliadať na to, či je páchateľ schopný nápravy a nie je nebezpečný pre spoločnosť a uložiť menej prísny trest, napríklad podmienečný trest odňatia slobody s probačným dohľadom. Práve alternatívne sankcie, ktoré predstavujú alternatívnu formu riešenia tradičného represívneho prístupu, poskytujú páchateľovi schopnosť ľahšej reintegrácie do spoločnosti. Ich cieľom je účinnejšie pôsobiť na páchateľov trestných činov, podporiť ich resocializáciu a zároveň znížiť negatívne dôsledky väznenia, ako je napríklad strata sociálnych väzieb, stigmatizácia či opätovné páchanie trestnej činnosti. V niektorých prípadoch odsúdených sa môžu aplikovať terapeutické alebo rehabilitačné programy, ktoré sú navrhnuté tak, aby pomohli páchateľovi zmeniť jeho správanie a predchádzať recidíve. Sankcie na mieru sú tak založené na presvedčení, že trest by mal byť nielen represívny, ale aj rehabilitačný a resocializačný, aby páchateľ, ak to je samozrejme možné, mohol byť reintegrovaný do spoločnosti bez toho, aby sa stal väčšou hrozbou pre ostatných.

Zoznam použitej literatúry

1. MENCEROVÁ, Ingrid. Mnohosť trestnej činnosti. Bratislava: C.H. Beck, 2013, 74 s.
2. Ročenka Zboru väzenskej a justičnej stráže. Dostupné na: https://www.zvjs.sk/sk/vyrocna-sprava
3. REMETA, R.: Trestnoprávne a kriminologické aspekty Recidívy IN Kriminologické a trestnoprávne aspekty trestného činu. Pocta doc. JUDr. Yvette Turayovej, CSc. / Lukáš Turay, Stanislav Mihálik (zost.). Bratislava : Právnická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave, 2024, s. 164
4. ŠČERBA, Filip.: *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě. 2. Vydání.* Praha: Leges, 2014, 20 s.
5. WORLD PRISON BRIEF. *Launch of Prison Insider's Prison Life Index*. Dostupné na internete: http://prisonstudies.org
6. Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky sp. zn. 4 To 7/2013
7. Nález Ústavného súdu SR sp. zn. PL. ÚS 106/2011

Kontaktné údaje

JUDr. Daniel Petričko, PhD.
daniel.petricko@flaw.uniba.sk

JUDr. Lukáš Turay, PhD.
lukas.turay@flaw.uniba.sk
Univerzita Komenského v Bratislave
Právnická fakulta
Katedra trestného práva, kriminológie a kriminalistiky

TRESTNÍ ODPOVĚDNOST ZA CIZÍ PROJEV?[1]

CRIMINAL LIABILITY FOR ANOTHER PERSON'S SPEECH?

Petr Ráliš[2]

Abstrakt: Příspěvek představuje kritickou analýzu rozsudku velkého senátu Evropského soudu pro lidská práva ze dne 15. května 2023 ve věci *Sanchez proti Francii*, stížnost č. 45581/15. Případ se týkal francouzského politika Juliena Sancheze a jeho veřejného profilu na Facebooku. Na jeho příspěvek reagovali další uživatelé této sociální sítě komentáři, které byly podle francouzského práva považovány za nenávistné, přičemž tyto komentáře zůstaly na jeho profilu po delší dobu. Francouzské soudy jej shledaly odpovědným za to, že jako správce profilu nezasáhl a neodstranil tyto komentáře včas, za což mu byl uložen peněžitý trest. Evropský soud pro lidská práva dospěl k závěru, že trestní odpovědnost Sancheze podle francouzského práva byla v souladu s článkem 10 Evropské úmluvy o lidských právech. Příspěvek upozorňuje na problematické aspekty takto stanovené a Evropským soudem pro lidská práva aprobované trestní odpovědnosti za neodstranění nezákonného obsahu vytvořeného třetími osobami.

Klíčová slova: svoboda projevu, nenávistné projevy, Evropský soud pro lidská práva, Sanchez proti Francii

Abstract: This paper presents a critical analysis of the judgment of the Grand Chamber of the European Court of Human Rights issued on 15 May 2023 in the case of *Sanchez v. France*, application number 45581/15. The case concerned the French politician Julien Sanchez and his public profile on Facebook. Other users of this platform responded to his post with comments that were considered hateful under French law. These comments remained visible on his profile for an extended period of time. The courts in France held him responsible for failing, in his role as the administrator of the profile, to intervene and remove these comments in a timely manner. As a result, he was sentenced to a financial penalty. The ECHR concluded that Sanchez's criminal liability under French law was in accordance with Article 10 of the European Convention on Human Rights. In addition to presenting this case and its legal conclusions,

[1] Tento výstup vznikl v rámci plnění projektu Specifického vysokoškolského výzkumu (SVV) Univerzity Karlovy č. 260 749 „Globální změna světa a reakce veřejného práva na ni".

[2] Právnická fakulta Univerzity Karlovy, Katedra trestního práva.

this paper highlights the problematic aspects of criminal liability for failing to remove unlawful content created by third parties, as established by French law and endorsed by the ECHR.

Key words: freedom of expression, hate speech, European Court of Human Rights, *Sanchez v. France*

Úvod

Příspěvek představuje kritickou analýzu rozsudku velkého senátu Evropského soudu pro lidská práva (dále jen „ESLP") ze dne 15. 5. 2023 ve věci *Sanchez proti Francii*, stížnost č. 45581/15 (dále též „*Sanchez proti Francii*"). Případ se týkal francouzského politika Juliena Sancheze (dále označovaného také jako „J. Sanchez" či ve vztahu k rozsudku *Sanchez proti Francii* „stěžovatel") a jeho veřejného profilu na sociální síti Facebook. Na jeho příspěvek reagovali další uživatelé této sociální sítě komentáři, které byly podle francouzského práva považovány za nenávistné, přičemž tyto komentáře zůstaly na jeho profilu po delší dobu. Francouzské soudy jej shledaly odpovědným za to, že jako správce svého profilu nezasáhl a neodstranil bez zbytečného odkladu tyto komentáře, za což mu byl uložen peněžitý trest. Velký senát ESLP dospěl většinou třinácti hlasů proti čtyřem k závěru, že odsouzení J. Sancheze podle francouzského práva bylo v souladu s článkem 10 Evropské úmluvy o lidských právech.[3] Cílem příspěvku je představit případ *Sanchez proti Francii* a upozornit na jeho problematické aspekty, resp. na problematické aspekty francouzské právní úpravy, kterou v něm ESLP aproboval.

Úvodem je vhodné uvést, že ačkoliv to naznačuje název příspěvku a trestněprávní postih J. Sancheze tak lze patrně vnímat, nejedná se v analyzovaném případě *stricto sensu* o odpovědnost za cizí projev, ale přesněji řečeno o odpovědnost za neodstranění cizího nezákonného (zde konkrétně nenávistného) projevu. Přesto lze zvolený název považovat za příléhavý, neboť sám o sobě upozorňuje na problematičnost situace, v níž má být postižena osoba odlišná od autora projevu, a zároveň svou obecností vhodně pokrývá i další případy, v nichž byla dle vnitrostátního práva dovozena odpovědnost osob odlišných od autorů nezákonných projevů, kterými se ESLP již dříve zabýval.[4]

---

[3] Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod (Sdělení č. 209/1992 Sb., sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí o sjednání Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a Protokolů na tuto Úmluvu navazujících; dále jen „Úmluva").

[4] Viz dále zmíněný rozsudek velkého senátu ESLP ze dne 16. 6. 2015 ve věci *Delfi AS proti Estonsku*, stížnost č. 64569/09, anebo ve vztahu k právní ochraně novinářů při uveřejnění cizích nenávistných projevů viz rozsudek ESLP ze dne **23. 9. 1994** ve věci ***Jersild proti Dánsku*****,** č. stížnosti **15890/89.**

Problematika moderace obsahu internetových diskusí a potírání nenávistných projevů na internetu je vzhledem k nárůstu počtu uživatelů internetu a sociálních sítí vysoce aktuální, přičemž případ *Sanchez proti Francii* představuje významný milník v odborné i společenské debatě týkající se stanovení trestněprávních limitů svobody projevu a vhodných nástrojů pro boj s nenávistnými projevy na internetu. Případ *Sanchez proti Francii* je nutné vnímat jako klíčový nejen z hlediska vývoje judikatury ESLP v oblasti svobody projevu, ale i z hlediska možné inspirace francouzskou právní úpravou v jiných státech, přičemž zákonodárci by v takovém případě mohli kromě poukázání na francouzský vzor argumentovat, že se jedná o způsob boje s nenávistnými projevy aprobovaný ESLP. Vzhledem ke značnému významu tohoto rozhodnutí mu již byla věnována určitá pozornost v domácí[5] i zahraniční literatuře.[6]

Rozsudek velkého senátu ESLP ve věci *Sanchez proti Francii*[7]

V nadepsaném případě byl stěžovatelem Julien Sanchez, politik za stranu Front National (nyní Rassemblement national) a v okamžiku řešených událostí kandidát do francouzského parlamentu za tuto stranu. J. Sanchez dne 24. 10. 2011 napsal na svůj profil (konkrétně na tzv. „zeď") na sociální síti Facebook příspěvek týkající se jeho politického oponenta F.P., toho času poslance Evropského parlamentu a zároveň místostarosty města Nîmes, který zněl následovně:

„Zatímco FN spustilo své nové národní webové stránky podle plánu, podívejte se na europoslance [F.P.] za UMP [Unie pro lidové hnutí] v Nîmes, jehož stránky, které měly být spuštěny dnes, zobrazují na své domovské stránce zlověstnou trojitou nulu…"

Pod tento příspěvek přidaly své komentáře další osoby, přičemž mezi nimi byly také komentáře od S.B. a L.R. Konkrétně S.B. napsal:

„Tenhle hlavoun proměnil Nîmes v Alžír, není ulice bez prodejny kebabu a mešity; suverénně vládnou drogoví dealeři a prostitutky, žádné překvapení, že si vybral Brusel,

---

[5] SZABÓ, Martin. Sanchez proti Francii: nezbytná ochrana, nebo eroze svobody projevu na sítích? In: Právník, roč. 163, č. 10 (2024), s. 1080–1099. ISSN 0231-6625.
POPPEOVÁ, Marie. Odpovědnost zprostředkovatelů za protiprávní projevy na internetu: Hrozí nám soukromá cenzura? In: Časopis pro právní vědu a praxi, roč. 31, č. 4 (2023), s. 861–885. ISSN 1210-9126.
FRAŇKOVÁ, Klára. Sanchez proti Francii – Důsledky rozsudku Evropského soudu pro lidská práva pro členské státy Rady Evropy. Institut H21 [online]. 2024-7-16 [cit. 21. 4. 2025] Dostupné z: https://www.ih21.org/aktuality/sanchez-proti-francii.

[6] Viz například: ALKIVIADOU, Natalie. Hate Speech by Proxy: Sanchez v France and the Dwindling Protection of Freedom of Expression. OpinioJuris [online, cit. 21. 4. 2025] Dostupné z: https://opiniojuris.org/2021/12/14/hate-speech-by-proxy-sanchez-v-france-and-the-dwindling-protection-of-freedom-of-expression/. A také KORPISAARI, Päivi. Sanchez v France: ECtHR judgment raises questions about politician's liability to moderate his own Facebook 'wall'. In: Journal of Media Law, roč. 15, č. 2 (2023), s. 140–151. ISSN 1757-7640.

[7] Popis případu vychází z odůvodnění rozsudku ESLP ze dne 15. 5. 2023 ve věci *Sanchez proti Francii*, stížnost č. 45581/15, v anglickém znění. Přímé citace představují vlastní překlad autora z anglického vyhotovení rozsudku.

hlavní město nového světového řádu šaría… Díky UMPS alespoň nemusíme platit za letadlo a hotel… Zbožňuji tuto bezplatnou verzi Club Med… Díky [F.] a polibky Leille ([L.]) … Konečně blog, který změní náš život…"

L.R. pod původní příspěvek připojil následující tři komentáře:

„Shisha bary po celém centru města a zahalené ženy… Podívejte se, co se stalo s Nîmes, takzvaným římským městem… UMP a PS jsou spojenci muslimů."

„Obchod s drogami řízený muslimy v ulici Lombards, trvá to už roky… navzdory kamerám v ulici… ještě víc drog se prodává přímo na třídě generála Leclerca, kde lůza prodává drogy celý den, ale policie nikdy nepřijde – dokonce i u škol, házejí kameny na auta patřící ‚bělochům' na semaforech na cestě na Arles… Nîmes, hlavní město nebezpečí regionu Languedoc-Roussillon."

„Prout, radní pro ekonomický rozvoj, lol halal ekonomický rozvoj na bulváru Gambetta a (islámské) ulici Republiky."

Na tyto příspěvky reagovala následujícího dne partnerka politika F.P. zmíněného v původním příspěvku L. T. (označená v jednom z citovaných příspěvků jako „Leilla") návštěvou S.B., kterého osobně znala, a který po tomto setkání svůj příspěvek smazal. Dne 26. 10. 2011 podala L. kvůli výše citovaným příspěvkům trestní oznámení. V průběhu vyšetřování stěžovatel původní příspěvek na svém profilu (a tedy i komentáře pod ním) smazal. Francouzské orgány činné v trestním řízení považovaly výše citované příspěvky za nenávistné a dovozovaly trestní odpovědnost J. Sancheze za podněcování k nenávisti podle vnitrostátního práva na základě toho, že jako osoba, která vytvořila prostor pro danou diskusi uveřejněním původního příspěvku na svém profilu (ve francouzském originálu „producteur", v angličtině „producer", do češtiny již dříve přeloženo jako „producent"[8]) je za její nezákonný obsah také odpovědný. Konkrétně byl J. Sanchez odsouzen podle francouzského zákona o svobodě tisku ze dne 29. července 1881 (*Loi du 29 juillet 1881 sur la liberté de la presse*) ve spojení se zákonem o audiovizuální komunikaci č. 82-652 ze dne 29. července 1982 (*Loi n. 82-652 du 29 juillet 1982 sur la communication audiovisuelle*), na základě jejichž ustanovení byla dovozena jeho odpovědnost jakožto „producenta" (*producteur*). Sanchez byl odsouzen za trestný čin podněcování k nenávisti, neboť jako správce svého veřejně přístupného profilu na Facebooku, který využíval pro svou volební kampaň, nezajistil odstranění islamofobních komentářů zveřejněných třetími osobami pod jeho původním (právně nezávadným) příspěvkem, přestože o jejich existenci a obsahu věděl. Francouzské soudy nakonec v trestním řízení odsoudily oba autory příspěvků i J. Sancheze, kterému byl uložen peněžitý trest ve výši 4000 € a povinnost nahradit oznamovatelce L. (zmíněné v nenávistných komentářích) nemajetkovou újmu ve výši 1000 €, odvolací soud pak odsouzení potvrdil a zároveň

[8] Srov. SZABÓ, Martin. Sanchez proti Francii: nezbytná ochrana, nebo eroze svobody projevu na sítích? In: Právník, roč. 163, č. 10 (2024), s. 1080–1099. ISSN 0231-6625.

snížil výši peněžitého trestu uloženého J. Sanchezovi na 3 000 €. Po vyčerpání vnitrostátních opravných prostředků podal J. Sanchez stížnost k ESLP.

Ve snaze nalézt odpověď na otázku, zda bylo odsouzení stěžovatele podle francouzského práva v souladu s čl. 10 Úmluvy, ESLP nejdříve konstatoval, že v daném případě se skutečně jedná o případ, kdy došlo k zásahu do svobody projevu a dále aplikoval standardní test proporcionality, tj. zkoumal: 1. zda k zásahu došlo na základě zákona, 2. jestli zásah sledoval legitimní cíl, 3. zda bylo takové omezení nezbytné v demokratické společnosti.

Ve vztahu k prvnímu kritériu ESLP akceptoval argumentaci francouzských orgánů, přičemž podle ESLP byla relevantní právní úprava dostatečně přesná a předvídatelná, a tudíž si stěžovatel mohl být vědom možných právních následků svého jednání (resp. v tomto případě následků nečinnosti ve vztahu k nenávistným komentářům jiných osob na jeho profilu). Dále ESLP konstatoval, že zásah sledoval legitimní cíl spočívající v ochraně práv a pověsti jiných osob, které byly prostřednictvím komentářů napadány, a také směřoval k ochraně veřejného pořádku a prevenci nepokojů a kriminality, čímž bylo naplněno i druhé kritérium testu.

Více prostoru pak soud věnoval poslednímu kritériu spočívajícímu v posouzení, zda byl zásah nezbytný v demokratické společnosti. Ve své argumentaci přitom průběžně odkazoval na rozsudek *Perinçek proti Švýcarsku*[9] a na – pro oblast odpovědnosti za komentáře třetích osob – klíčový rozsudek ve věci *Delfi AS proti Estonsku*.[10] ESLP s odkazem na řadu dřívějších rozhodnutí vyzdvihl význam svobody projevu s důrazem na svobodu projevu v politické diskusi, nicméně zároveň upozornil, že svoboda projevu není ani u politiků neomezená a státy mohou stanovit její zákonné limity a sankce při jejich překročení, a také zdůraznil nebezpečnost nenávistných projevů v demokratické společnosti. V této souvislosti uvedl, že politicky činné osoby si musí být vědomy své odpovědnosti při veřejných projevech, v nichž by neměly zaznívat projevy nenávisti.[11] Nenávistné projevy učiněné v průběhu předvolební kampaně jsou přitom podle ESLP závažnější než projevy učiněné mimo ni. Dále ESLP upozornil, že ačkoliv internet představuje významný prostor pro realizaci práva na svobodu projevu, je nezbytné i v tomto prostoru mít možnost postihnout zásahy do práv jiných osob.[12]

Následně při posuzování nezbytnosti zásahu ESLP na řešený případ aplikoval kritéria formulovaná v případu *Delfi AS proti Estonsku*, tedy hodnotil kontext komentářů,

---

[9] Rozsudek velkého senátu ESLP ze dne 15. 10. 2015 ve věci *Perinçek proti Švýcarsku*, stížnost č. 27510/08.

[10] Rozsudek velkého senátu ESLP ze dne 16. 6. 2015 ve věci *Delfi AS proti Estonsku*, stížnost č. 64569/09.

[11] Viz například rozsudek ESLP ze dne 16. 7. 2009 ve věci ***Féret proti Belgii*, stížnost** č. 15615/07.

[12] Zde ESLP odkázal na dřívější rozsudek velkého senátu ESLP ze dne 16. 6. 2015 ve věci *Delfi AS proti Estonsku*, stížnost č. 64569/09.

opatření přijatá stěžovatelem, možnost postihu samotných autorů komentářů a následky, které mělo vnitrostátní odsouzení pro stěžovatele. Ve vztahu ke kontextu komentářů ESLP uvedl, že stěžovatel sice není provozovatelem zpravodajského portálu (jak tomu bylo v případu *Delfi AS proti Estonsku)*, avšak vytvořením veřejného účtu na sociální síti Facebook a jejím využíváním v předvolební kampani si měl být vědom možných rizik spojených s obsahem na této stránce. Tím, že svůj profil nastavil jako veřejný, přitom umožnil dalším osobám přidávat komentáře pod jeho příspěvky. Sám sice účastníky diskuse upozornil, aby byli při psaní komentářů „opatrní" (a byl si tedy vědom jejich problematičnosti), nicméně nenávistné příspěvky na svém profilu ponechal po delší dobu. Dle ESLP přitom odpovědnost stěžovatele nevylučuje ani skutečnost, že došlo k postihu autorů nenávistných komentářů, neboť se jedná o jeho samostatnou odpovědnost za neodstranění nezákonného obsahu uveřejněného jinými osobami vyplývající z vnitrostátního práva. Zároveň podle ESLP nelze následek vnitrostátního odsouzení považovat za nepřiměřeně přísný.

ESLP tedy v případě *Sanchez proti Francii* dospěl většinou třinácti ze sedmnácti soudců velkého senátu k závěru, že zásah do svobody projevu stěžovatele byl **učiněn na základě zákona**, **sledoval legitimní cíl** a byl **přiměřený a nezbytný v demokratické společnosti**, a tudíž v tomto případě nedošlo k porušení čl. 10 Úmluvy.

Tento závěr však nebyl přijat jednomyslně a celkem pět soudců formulovalo odlišná stanoviska, z toho jedno souhlasné a čtyři nesouhlasná. Prvním z nich je stanovisko souhlasné, ve kterém se sice soudce Kūris svým hlasem připojil k většině velkého senátu, avšak s výhradami, přičemž označil francouzskou vnitrostátní úpravu za problematickou a uvedl, že za jiných skutkových okolností by názor většiny nepodpořil, ale v tomto případě neshledal argumentaci stěžovatele jako dostatečně přesvědčivou.

Další čtyři soudci formulovali nesouhlasná odlišná stanoviska. Soudce Ravarani sice nespatřoval problém v samotné odpovědnosti za neodstranění komentáře, avšak nesouhlasil s tím, že by měl být stěžovatel odsouzen i za neodstranění komentáře S.B., neboť tento komentář jeho autor sám smazal hned druhý den po jeho uveřejnění, přičemž lze těžko očekávat, že by stěžovatel zasáhl rychleji.

Soudce Bošnjak nesouhlasil se závěry většiny týkajícími se předvídatelnosti odsouzení dle vnitrostátního práva. Dle jeho názoru je totiž nutné francouzské právo vykládat tak, že producent může být odsouzen pouze v případě, že není možné postihnout samotné autory (např. kvůli anonymitě diskuse), přičemž otázce možnosti současného postihu autora i producenta dle jeho názoru nebyla ESLP ani vnitrostátními soudy věnována dostatečná pozornost. Zároveň se připojil ke kritice soudce Ravaraniho týkající se odsouzení stěžovatele i za neodstranění komentáře

S.B., avšak zároveň uvedl, že v obecné rovině s možností trestní odpovědnosti za neodstranění cizích komentářů souhlasí.
Společné odlišné stanovisko pak formulovali soudci Wojtyczek a Zünd, přičemž kritizovali nepředvídatelnost a komplikovanost francouzské právní úpravy, označili aplikovaný výklad za extenzivní až porušující zákaz analogie, a v neposlední řadě zpochybnili i samotný koncept trestní odpovědnosti za neodstranění nezákonných komentářů jiných osob. Dle jejich názoru takováto právní úprava omezuje diskusi na sociálních sítích, když nutí majitele účtu věnovat čas monitorování obsahu pod jeho příspěvky (bez ohledu na jejich množství), přičemž za vhodnější by považovali např. legislativní řešení, dle nějž musí být majitel účtu na nezákonný obsah výslovně upozorněn dříve, než bude shledán odpovědným za jeho neodstranění.

Problematické aspekty rozsudku ESLP ve věci *Sanchez proti Francii*

Kromě již zmíněných nedostatků, které argumentaci většiny velkého senátu ESLP vytkli disentující soudci, je dle názoru autora vhodné upozornit i na další problémy spojené se závěry uvedenými v odůvodnění rozsudku ve věci *Sanchez proti Francii*, resp. s předmětnou francouzskou právní úpravou, podle níž byl J. Sanchez odsouzen. Konkrétně se jedná o následující: nebezpečí působení tzv. chilling effectu a vynucené cenzury cizích příspěvků, problémy při moderování rozsáhlých diskusí, problematické určování, zda jde skutečně o nelegální nenávistný projev, a v neposlední řadě určitá nekonzistentnost ve srovnání s dřívější judikaturou ESLP, konkrétně ve vztahu k rozsudku ESLP ve věci *Delfi AS proti Estonsku*.
Chilling effect (mrazivý účinek, odstrašující účinek) představuje označení pro možné negativní dopady právní regulace na svobodu projevu spočívající v obavách z postihu i v případech, kdy k němu nutně nemusí dojít či takový postih podle zákona vůbec nehrozí. Typicky se to týká obav a nejistoty ohledně nepříznivých právních následků při existenci nejasných nebo příliš represivně či nepředvídatelně aplikovaných právních norem, což má za následek přehnanou autocenzuru a v konečném důsledku omezení veřejné diskuse. Historicky se tento pojem začal užívat v 50. letech 20. století v USA, nicméně v současné době jej lze považovat za celosvětově rozšířený termín spojený se svobodou projevu.[13] O tom ostatně svědčí i skutečnost, že je někdy zmiňován také v judikatuře ESLP, a to včetně citovaných rozsudků *Sanchez proti Francii* či *Delfi AS proti Estonsku*.
V kontextu případu *Sanchez proti Francii* lze hovořit o nebezpečí působení tohoto fenoménu ve vztahu k internetovým diskusím, kdy hrozba trestněprávního postihu za cizí nenávistné projevy v komentářích pod příspěvky na vlastním profilu může

[13] TOWNEND, Judith. Freedom of Expression and The Chilling Effect. In: TUMBER, Howard, WAISBORD, Silvio R. The Routledge Companion to Media and Human Rights. Abingdon: Routledge, 2017, s. 73-82. ISBN 978-1-315-61983-5.

odradit uživatele od užívání sociálních sítí k realizaci práva na svobodu projevu a vést k omezení společenské diskuse.[14] Tato nadměrná autocenzura a sebeomezení přitom mohou vycházet jak z faktické problematičnosti monitorování diskusí a sledování přidaných příspěvků – zejména je-li jich větší množství – tak i z nejistoty ohledně právního posouzení komentářů jiných osob. Při větším množství příspěvků může být pro běžného uživatele nesnadné udržet si v nich přehled, navíc vyjdeme-li právě z případu *Sanchez proti Francii*, možnosti regionálního politika jsou nesrovnatelné např. s možnostmi předsedy celostátní strany, o jehož sociální sítě se stará profesionální tým. Obdobně je na tom běžný uživatel, který se komunikaci na sociálních sítích věnuje ve svém volném čase. Kromě toho uživatelé sociálních sítí nedisponují automatizovanými nástroji pro moderaci obsahu, jako je tomu u samotných sociálních sítí nebo zpravodajských portálů.

K tomu je nutné přidat též možnou právní nejistotu ohledně povahy komentářů napsaných jinými osobami. Zejména u určitých provokativních, potenciálně urážlivých či jinak hraničních (avšak stále chráněných svobodou projevu) příspěvků může být pro běžného uživatele obtížné určit, zda má být takový příspěvek odstraněn či nikoliv. Ostatně v praxi rozlišení hraničních, avšak stále ještě legálních projevů, od projevů nezákonných, mnohdy představuje nelehký úkol i pro orgány činné v trestním řízení. V takové situaci tedy bude pro běžného uživatele racionálním řešením preventivní odstraňování jakýchkoliv projevů, které by mohly působit problematicky, byť by se nejednalo o projevy nezákonné. Riziko trestního stíhání a odsouzení v případě neodstranění cizích nenávistných (či jakkoliv jinak nezákonných) příspěvků tedy vede uživatele k příliš restriktivnímu moderování obsahu vytvořeného jinými osobami, a tedy k jakési specifické formě soukromé cenzury na sociálních sítích – a to i v případech, kdy odstraňovaný projev není v rozporu se zákonem. To představuje negativní dopad francouzské právní úpravy na pluralitu a rozmanitost veřejné diskuse na sociálních sítích, přičemž autor považuje za nešťastné, že ESLP takovýto způsob boje s nenávistnými projevy aproboval a shledal jej souladným s čl. 10 Úmluvy.

Jako problematická se jeví také skutečnost, že ESLP v řešeném případě vycházel z rozsudku ve věci *Delfi AS proti Estonsku*. Ačkoliv v odůvodnění rozsudku ve věci *Sanchez proti Francii* ESLP uvádí, že si je vědom odlišností obou případů, lze mít pochybnosti o tom, zda je skutečně dostatečně zohlednil. Možnosti moderace obsahu, ať už technické (např. ve formě automatizovaného odstraňování příspěvků) či personální jednotlivých uživatelů a profesionálního zpravodajského portálu provozovaného Delfi AS jsou totiž z povahy věci nesrovnatelné. Zároveň je nezbytné zdůraznit, že se v obou případech jedná o odlišné oblasti práva. V případě *Delfi AS*

[14] Srov. SZABÓ, Martin. Sanchez proti Francii: nezbytná ochrana, nebo eroze svobody projevu na sítích? Právník, roč. 163, č. 10 (2024), s. 1080–1099. ISSN 0231-6625.

proti Estonsku se jednalo toliko o odpovědnost občanskoprávní, zatímco ve věci *Sanchez proti Francii* se jednalo o odpovědnost trestněprávní, a tedy o mnohem citelnější dopad na stěžovatele v rovině právní i symbolické. Autor se tedy přidává ke kritice rozsudku ve věci *Sanchez proti Francii*, dle níž neměly být závěry učiněné v rozsudku *Delfi AS proti Estonsku* aplikovány kvůli skutkovým i právním odlišnostem.[15]

Nad rámec výše uvedeného je vhodné připomenout, že nepředvídatelná, příliš přísná či široce aplikovaná trestní represe nevyhnutelně podrývá legitimitu trestního práva v očích jeho adresátů.[16] K tomuto negativnímu jevu nepochybně přispívá též francouzská právní úprava, když stanovuje trestní odpovědnost osob, které samy nejsou autory žádných nenávistných výroků, na základě povinnosti moderovat obsah na sociálních sítích, nad kterým mají tyto osoby kontrolu. Uživatelé tedy mají na výběr, zda budou obsah aktivně moderovat (a z opatrnosti odstraňovat více, než by bylo nezbytně nutné, i kvůli nejistotě týkající se právního posouzení cizích příspěvků), anebo zda budou riskovat trestněprávní postih. V úvahu samozřejmě přichází také možnost využívat pouze sociální sítě, u nichž je možné vypnout přidávání komentářů jiných osob na vlastní profil či nastavit nutnost jejich dřívějšího schválení majitelem profilu. Stejně tak je možné sociální sítě a podobné platformy nepoužívat. Ovšem v takovém případě si daná osoba „dobrovolně" omezuje přístup k veřejné diskusi v digitálním prostředí (příp. takovou diskusi omezuje na svém profilu), a tedy si v obavách z trestního postihu zužuje prostor pro realizaci práva na svobodu projevu. Takováto právní úprava představuje významné riziko působení chilling effectu na diskusi na sociálních sítích a podobných platformách.

Právní úprava, která nutí uživatele sociálních sítí k moderování obsahu, který na jejich profil umístí jiné osoby, s sebou navíc přináší riziko zneužití. Anonymní profily mohou záměrně zahltit určitý profil nezákonným obsahem, a tím donutit jeho majitele kontrolovat a odstraňovat rozsáhlý nezákonný obsah, vypnout možnost přidávání komentářů či přímo zrušit účet na sociální síti kvůli hrozbě trestního stíhání. To může být zneužito nejen v politickém boji, ale též v rámci osobních sporů či jako specifická forma kyberšikany. S ohledem na výše představené důvody se autor domnívá, že

---

[15] Srov. ALKIVIADOU, Natalie. Hate Speech by Proxy: Sanchez v France and the Dwindling Protection of Freedom of Expression. OpinioJuris [online, cit. 21. 4. 2025] Dostupné z: https://opiniojuris.org/2021/12/14/hate-speech-by-proxy-sanchez-v-france-and-the-dwindling-protection-of-freedom-of-expression/. A také SZABÓ, Martin. Sanchez proti Francii: nezbytná ochrana, nebo eroze svobody projevu na sítích? In: Právník, roč. 163, č. 10 (2024), s. 1080–1099. ISSN 0231-6625.

[16] K problematice trestněprávního postihu nenávistných projevů a legitimitě trestního práva viz HOŘÁK, Jaromír. Verbální delikty z nenávisti a legitimita trestního práva. In: JELÍNEK, Jiří a kol. Ústavněprávní limity trestního práva: k odkazu Jiřího Herczega. Praha: Leges, 2019, s. 59-71. ISBN 978-80-7502-349-0.

francouzská právní úprava nepředstavuje vhodný vzor pro regulaci nenávistných projevů, přičemž právní závěry ESLP učiněné ve věci *Sanchez proti Francii* by měly být v budoucnu překonány.

Závěr

Problematika trestněprávního postihu nenávistných projevů či jiných verbálních trestných činů v prostředí internetu se nepochybně řadí mezi aktuální výzvy pro trestní právo. ESLP rozsudkem velkého senátu ve věci *Sanchez proti Francii* přesvědčivou většinou hlasů aproboval dovození trestní odpovědnosti za neodstranění nenávistných projevů jiných osob a potvrdil soulad francouzské právní úpravy s čl. 10 Úmluvy.

Rozsudek ve věci *Sanchez proti Francii* lze označit za přelomový judikát v oblasti svobody projevu, neboť představuje první příležitost, kdy se velký senát ESLP vyjádřil k trestní odpovědnosti fyzické osoby za neodstranění cizího nezákonného projevu na sociální síti. Zároveň s sebou však přináší otázky, zda ESLP neakceptoval až příliš přísné omezení svobody projevu a zda lze francouzskou právní úpravu vnímat jako vhodnou inspiraci. Trestní odpovědnost za neodstranění cizích nenávistných projevů představuje poměrně specifický nástroj boje s nenávistnými projevy už jen tím, že tato trestní odpovědnost dopadá na osobu odlišnou od autora nezákonného projevu. Zároveň na tuto osobu fakticky klade povinnost rozpoznat protiprávnost obsahu vytvořeného jinými osobami a ten bez zbytečného odkladu odstranit, což může být problematické ať už kvůli rozsahu diskuse anebo kvůli nesnadnosti právního posouzení potenciálně nezákonných příspěvků. To může způsobit tzv. „chilling effect", tedy odstrašující či mrazivý účinek, při němž bude ze strany uživatelů v obavách z trestní represe docházet k nadměrnému odstraňování obsahu, který je ale v souladu se zákonem, anebo k odrazení uživatelů sociálních sítí od jejich využívání ke společenské diskusi. Obojí je přitom problematické z hlediska práva na svobodu projevu a umožnění co možná nejširší společenské diskuse.

Z těchto důvodů má autor za to, že ačkoliv ESLP potvrdil soulad francouzské právní úpravy s čl. 10 Úmluvy, tak ji nelze považovat za vhodnou inspiraci pro další státy. Zároveň autor považuje za vhodné, aby ESLP v budoucnu změnil své závěry formulované v případu *Sanchez proti Francii*. Stanovení trestněprávních hranic svobody projevu a efektivní vymáhání práva v kyberprostoru nepochybně představují legitimní cíl, nicméně je důležité, aby právní úprava v této oblasti příliš neomezovala svobodu projevu a zachovala dostatečný prostor pro pluralitní veřejnou debatu v digitálním věku.

Seznam použité literatury

1. HOŘÁK, Jaromír. Verbální delikty z nenávisti a legitimita trestního práva. In: JELÍNEK, Jiří a kol. Ústavněprávní limity trestního práva: k odkazu Jiřího Herczega. Praha: Leges, 2019, s. 59-71. ISBN 978-80-7502-349-0.
2. KORPISAARI, Päivi. Sanchez v France: ECtHR judgment raises questions about politician's liability to moderate his own Facebook 'wall'. In: Journal of Media Law, roč. 15, č. 2 (2023), s. 140–151. ISSN 1757-7640.
3. POPPEOVÁ, Marie. Odpovědnost zprostředkovatelů za protiprávní projevy na internetu: Hrozí nám soukromá cenzura? In: Časopis pro právní vědu a praxi, roč. 31, č. 4 (2023), s. 861–885. ISSN 1210-9126.
4. SZABÓ, Martin. Sanchez proti Francii: nezbytná ochrana, nebo eroze svobody projevu na sítích? In: Právník, roč. 163, č. 10 (2024), s. 1080–1099. ISSN 0231-6625.
5. TOWNEND, Judith. Freedom of Expression and The Chilling Effect. In: TUMBER, Howard, WAISBORD, Silvio R. The Routledge Companion to Media and Human Rights. Abingdon: Routledge, 2017, s. 73-82. ISBN 978-1-315-61983-5.

Seznam použitých soudních rozhodnutí

1. Rozsudek velkého senátu Evropského soudu pro lidská práva ze dne 15. 5. 2023 ve věci *Sanchez proti Francii*, stížnost č. 45581/15.
2. Rozsudek velkého senátu Evropského soudu pro lidská práva ze dne 15. 10. 2015 ve věci *Perinçek proti Švýcarsku*, stížnost č. 27510/08.
3. Rozsudek velkého senátu Evropského soudu pro lidská práva ze dne 16. 6. 2015 ve věci *Delfi AS proti Estonsku*, stížnost č. 64569/09.
4. Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 16. 7. 2009 ve věci ***Féret proti Belgii*, stížnost** č. 15615/07.
5. Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne **23. 9. 1994** ve věci ***Jersild proti Dánsku***, č. stížnosti **15890/89.**

Seznam použitých internetových zdrojů

1. ALKIVIADOU, Natalie. Hate Speech by Proxy: Sanchez v France and the Dwindling Protection of Freedom of Expression. OpinioJuris [online, cit. 21 4. 2025] Dostupné z: https://opiniojuris.org/2021/12/14/hate-speech-by-proxy-sanchez-v-france-and-the-dwindling-protection-of-freedom-of-expression/.
2. FRAŇKOVÁ, Klára. Sanchez proti Francii – Důsledky rozsudku Evropského soudu pro lidská práva pro členské státy Rady Evropy. Institut H21 [online]. 2024-7-16 [cit. 21. 4. 2025] Dostupné z: https://www.ih21.org/aktuality/sanchez-proti-francii.

Kontaktní údaje

Mgr. Bc. Petr Ráliš
ralisp@prf.cuni.cz
Právnická fakulta univerzity Karlovy, Katedra trestního práva

KRIMINALIZACE SVOBODY PROJEVU NA PŘÍKLADU TRESTNÉHO ČINU ŠÍŘENÍ TOXIKOMANIE[1]

CRIMINALIZATION OF FREEDOM OF SPEECH: A CASE STUDY OF PROMOTING DRUG USE

Vojtěch Podliska[2]

Abstrakt: Tento článek se zabývá problematikou kriminalizace svobody projevu, a to na příkladu trestného činu šíření toxikomanie podle § 287 trestního zákoníku. Jeho cílem je vymezení podstaty tohoto trestného činu a problematických aspektů praktické aplikace. Tento článek slouží jako kritická reflexe nálezu českého Ústavního soudu ze dne 27.11.2024, sp. zn. I. ÚS 1933/24. Ten částečně zrušil předchozí rozhodnutí obecných soudů, která odsoudila vydavatele časopisu propagující legalizaci konopí v České republice. V textu se autor zaměřuje na klíčové interpretační otázky související s naplněním skutkové podstaty trestného činu šíření toxikomanie. Závěrem je zkoumáno, do jaké míry lze považovat rozhodnutí Ústavního soudu za posun směrem k širší ochraně svobody projevu, a jaké důsledky to může mít pro budoucí rozhodování obecných soudů.

Klíčová slova: verbální trestné činy, šíření toxikomanie, svoboda projevu, trestní odpovědnost

Abstract: This article deals with the issue of the criminalization of freedom of speech, using the example of the criminal offense of promoting drug use under Section 287 of the Criminal Code. Its aim is to define the essence of this offense and highlight problematic aspects of its practical application. The article serves as a critical reflection on the ruling of the Czech Constitutional Court dated November 27, 2024, Ref. No. I. ÚS 1933/24, which partially annulled previous decisions of the general courts that had convicted the publisher of a magazine advocating for the legalization of cannabis in the Czech Republic. The author focuses on key interpretative questions related to the fulfilment of the elements of the offense of promoting drug abuse. Finally, the article examines

[1] Tento článek byl zpracován v rámci projektu Specifického vysokoškolského výzkumu *„Globální změna světa a reakce veřejného práva na ni"* č. 260749 řešeném na Právnické fakultě Univerzity Karlovy.

[2] Právnická fakulta Univerzity Karlovy, Katedra trestního práva.

the extent to which the Constitutional Court's decision can be considered a step toward broader protection of freedom of expression and what implications it may have for future rulings of the general courts.

Key words: verbal crimes, promoting drug use, freedom of speech, criminal liability

Úvod

Verbálních trestné činy bývají často spojovány s tématem nenávistných trestných činů (tzv. *hate crimes, resp. hate speech*).[3] Tato problematika obecně je pak častým tématem odborných konferencí a vědeckých publikací. Samotný fakt, že dochází ke kriminalizaci projevu názoru (a to bez ohledu nakolik je tento názor odpudivý, resp. dokonce i objektivně nepravdivý), vyvolává u mnoha lidí ideologický nesouhlas a odpor. Ten, kdo si vysoce cení svobody projevu, nemusí podporovat kriminalizaci zpochybňování holokaustu (tzv. osvětimské lži), kdy toto může považovat za zásah do práva na svobodu projevu. Zatímco v řadě evropských států v této oblasti kladou zásadu humanismu nad právo na svobodu projevu, situace v USA je zcela odlišná. Aby bylo možné daný projev omezit, je nutná existence tzv. rizika bezprostřední újmy (*imminent harm*). Evropské státy jsou naopak daleko více „ochranářské", kdy v reakci na nacistickou zkušenost přiznávají (škodlivý) následek i projevům, které sami o sobě přímé nebezpečí nepředstavují.[4]

Verbální trestné činy však mohou být spojeny i s trestnými činy, kde předsudečná pohnutka zcela chybí. Je tomu tak např. v případě trestných činů vydírání, anebo pomluvy (§ 175 a 184 českého trestního zákoníku[5]). Mezi tyto trestné činy spadá i trestný čin šíření toxikomanie podle § 287 trestního zákoníku.

Jedná se o trestný čin, který bývá často opomíjen, a to i přesto, že se jedná o kontroverzní a z teoretického úhlu pohledu zajímavý trestný čin. To se ukázalo i v nedávném nálezu českého Ústavního soudu (také jako „ÚS"), který se týkal otázky kriminalizace vydávání časopisu podporujícího legalizaci konopí. Nález zrušil předchozí rozhodnutí obecných soudů, když prohlásil, že došlo k porušení svobody projevu vydavatele časopisu. Ústavní soud zde zdůraznil specifika trestného činu šíření toxikomanie, kdy zdůraznil, že je nutné důsledně rozlišovat mezi ústavně silně

[3] PROVAZNÍK, Jan. „Pravé" verbální trestné činy z nenávisti. *Časopis pro právní vědu a praxi*. 2020, roč. 28, č. 4.

[4] Např. STROSSEN, Nadine. *Nenávist: proč bychom se jí měli bránit pomocí svobody projevu, nikoli cenzurou*. Praha: Institute H21, 2021, s. 83.

[5] Jedná se o zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník. V tomto příspěvku bude tento zákon dále označován pouze jako „trestní zákoník".

chráněné projevy, a naopak projevy, které již mohou být sankcionovány prostředky trestního práva (slabě chráněné projevy).
Tento příspěvek si klade za cíl kriticky reflektovat a zhodnotit uvedený nález z pohledu doktrinální analýzy práva. Ústavní soud zde správně shledal porušení svobody projevu stěžovatele, když poskytl orgánům činným v trestním řízení vodítka, jak postihovat tento trestný čin. Podle mého názoru však může být praktická aplikace trestného činu šíření toxikomanie stále problematická. Hranice mezi „legitimním informováním" a „trestním postihem" je v tomto případě tenká, kdy i přes snahu Ústavního soudu stále existují problematické aspekty.

Charakteristika verbálních trestných činů

Svoboda projevu je jedním ze základních pilířů demokratického právního státu. Ochrana svobody projevu tedy tvoří klíčovou část moderních lidskoprávních dokumentů.[6] I přes toto klíčové postavení však může být právo na svobodu projevu omezeno, a to na základě taxativně vyjmenovaných kritérií (veřejná bezpečnost, veřejné zdraví atd)[7].
Obecně však lze konstatovat, že v případě kriminalizace verbálních projevů se jedná o jakési poměřování mezi obecným zájmem na straně jedné a svobodou projevu na straně druhé. Z tohoto rozdělení se dá odvodit silnější, resp. slabší, ochrana pro určité druhy projevů (tj. rozlišují se ústavně silně a slabě chráněné projevy). Jako určující kritérium se používá přínos k veřejné debatě. Ústavně silně chráněné projevy jsou tedy např. projevy politické, akademické, anebo umělecké.[8]
Nežádané projevy lze omezit různou formou. Nejzávažnějším způsobem jsou prostředky trestního práva. V tomto ohledu se hovoří o verbálních trestných činech. Z teoretického vymezení se jedná o takové trestné činy, *u nichž lze znak jednání jakožto součást objektivní stránky skutkové podstaty naplnit pouhým komunikačním aktem, tedy sdělením či jiným způsobem předání určité myšlenky*.[9] Forma jednání tedy spočívá pouze v projevu myšlenky, a to verbálním či jiným obdobným způsobem.[10]
Projevit myšlenku lze jistě i prostřednictvím fyzické aktivity (např. násilí vůči jiné osobě ve vzájemné hádce). Současně také platí, že i pro verbální akt se vyžaduje určitá fyzická aktivita (projev mluvidel, anebo pohyb tužkou při psaní textu). V rámci smyslu verbálních trestných činů není klíčový samotný způsob přenosu myšlenky, ale

[6] Čl. 10 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, čl. 19 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech, čl. 17 Listiny základních práv a svobod atd.
[7] Jedná se o kritéria z Listiny základních práv a svobod. Obdobné limitační klauzule se ale nachází i v jiných lidskoprávních dokumentech.
[8] HUSSEINI, Faisal a kol. *Listina základních práv a svobod: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2021, s. 1451.
[9] PROVAZNÍK, Jan. *„Pravé" verbální trestné činy z nenávisti*, s. 672.
[10] KRATOCHVÍL, Vladimír a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část*. Praha: Beck, 2012, s. 251.

primárně její obsah. Jejich podstata tedy spočívá na pouhém informačním obsahu, když se od fyzického projevu zcela oprošťuje.[11]
Provazník[12] poté také navrhuje další dělení verbálních trestných činů, a to na ty v užším a širším slova smyslu. Dělící linií je zde fakt, zda daný trestný čin postihuje pouhý komunikační akt, či zda postihuje vznik určité reakce, která je způsobena komunikačním aktem. Zatímco verbální trestné činy v užším slova smyslu kriminalizují pouhé vyjádření názoru člověka (jako projev myšlenky), druhá skupina cílí na zamezení následku. Mezi verbální trestné činy v širším slova smyslu bude patřit např. trestný čin vydírání nebo nebezpečného vyhrožování podle § 175 a § 353 trestního zákoníku, do skupiny verbálních trestných činů v užším slova smyslu poté patří např. popírání, zpochybňování, schvalování a ospravedlňování genocidia podle § 405 trestního zákoníku.[13]

Trestný čin šíření toxikomanie

Samotný trestný čin šíření toxikomanie ve smyslu § 287 trestního zákoníku míří na ochranu zájmu společnosti a lidí před zneužíváním návykových látek.[14] Z hlediska objektivní stránky lze tento trestný čin spáchat na základě fyzického jednání (aktivity), anebo verbálně. Toto lze rozdělit do 4 alternativ. Jedná se o:

- svádění jiného ke zneužívání návykové látky
- podporování jiného ke zneužívání návykové látky
- podněcování ke zneužívání návykové látky
- šíření zneužívání návykové látky

Z hlediska adresátů jednání musí svádění a podporování směřovat vůči konkrétní a individuálně určené osobě (či několika málo osobám), zatímco podněcování a šíření míří vůči širšímu a neurčenému okruhu osob. Podle komentářové literatury pak výše uvedená jednání lze spáchat, jak fyzickou aktivitou, tak aktivitou psychickou (např. v případě podporování tak lze učinit fyzicky – opatřením injekční stříkačky, ale také i psychicky – radou, jak užívat návykovou látku; obdobně také u šíření, s rozdílem neurčitého počtu adresátů).[15] Posledním klíčovým prvkem v rámci objektivní stránky je poté zaměření na všechny návykové látky s výjimkou alkoholu. I kdyby se osoba dopustila svádění (případně dalších alternativ) ve vztahu ke zneužívání alkoholu, nespáchala by trestný čin.

---

[11] PROVAZNÍK, Jan. *„Pravé" verbální trestné činy z nenávisti*, s. 673.
[12] Tamtéž.
[13] Ačkoliv lze přitakat, že i verbální trestné činy v užším slova smyslu bývají někomu adresovány, klíčový je zde pouhý informační akt (např. hanobení národa, rasy, etnické nebo jiné skupiny osob podle § 355 trestního zákoníku vůči konkrétnímu adresátovi – příslušníku dané skupiny osob, jejíž prostřednictvím pachatel útočí na celou skupinu osob.
[14] ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2023, s. 3757.
[15] Tamtéž.

Z hlediska podněcování a šíření se jedná v podstatě o jednání obdobné návodu a pomoci ve smyslu § 24 odst. 1 písm. b), c) trestního zákoníku. Komentářová literatura poté zmiňuje, že se může jednat o naléhání, či přemlouvání ke zneužívání návykové látky (příp. její předvedení). Za podněcování a šíření se poté rozumí obdobná činnost, ale směřovaná vůči více osobám.[16] Z hlediska rozhodovací praxe se pod šíření také vztahuje činnost tzv. growshopů, kdy se jedná o prodej feminizovaných semen konopí. Trestní postih těchto subjektů byl již předmětem rozhodovací praxe Ústavního soudu v minulosti, přičemž neshledal porušení základních práv a svobod (srov. nález ÚS ze dne 20.2.2014, sp. zn. III. ÚS 934/13). Zde Ústavní soud vyslovil některá základní interpretační kritéria ve vztahu k tomuto trestnému činu, a to aplikaci principu subsidiarity trestní represe v případech, které nejsou společensky škodlivé.

Přímo ve vztahu k verbální trestné činnosti spadající pod trestný čin šíření toxikomanie bych zmínil usnesení ÚS ze dne 17.5.2017, sp. zn. III. ÚS 3489/16. Zde Ústavní soud odmítl stížnost vydavatele knihy s názvem „Recepty z konopí". Ústavní soud zde potvrdil, že účelem trestního postihu je zabránit šíření zneužívání omamných látek. Tento účel spadá mezi legitimní účely stanovené v čl. 10 Listiny základních práv a svobod. Obdobné případy řešil i ESLP, kdy potvrdil možnost (trestního) postihu za publikaci knihy, která nabádá ke zneužívání návykových látek.[17] Jako jistý protiklad poté stojí rozhodnutí ESLP ze dne 23.9.2021 ve věci *Ringier Axel Springer*, kde ESLP shledal jako porušení svobody projevu uložení správní pokuty mediální společnosti za odvysílání rozhovoru se zpěvákem při předávání slovenských hudebních cen. Ten během rozhovoru zmínil, že je „vděčný za inspirativní zelenou rostlinku, že je pro něj tato rostlina požehnáním a že by měla být legalizována". Zde ESLP naopak zdůraznil, že se jedná „o silně chráněný projev", kdy veřejnost má právo na informace o odlišných pohledech na dekriminalizaci marihuany. Současně také zdůraznil klíčovou pozici novinářů v demokratické společnosti.

Nález Ústavního soudu ze dne 27.11.2024, sp. zn. I. ÚS 1933/24

Nyní se posuneme k případu stěžovatele R.V., na kterém bych chtěl tuto problematiku ilustrovat. Ten byl odsouzen za trestný čin šíření toxikomanie podle § 287 odst. 1, 2 písm. c) trestný čin, jelikož podněcoval zneužívání jiné návykové látky než alkoholu a čin spáchali tiskem a veřejně přístupnou počítačovou sítí. Odsuzující rozsudek okresního soudu v Bruntále, č. j. 66 T 84/2021-506, byl vynesen v roce 2021 za jednání spočívající zjednodušeně v tom, že stěžovatel vydával po dobu necelých 10 let časopis s názvem „Legalizace", ve kterém měl vyzdvihovat účinky konopí (zatímco měl zamlčet negativní stránky jejího užívání), navozovat dojem její legality

[16] Tamtéž, s.3759-3760.

[17] Jedná se např. o rozhodnutí ESLP ze dne 3.10.2006 ve věci *Palusinski proti Polsku*.

a poskytovat kvalifikované návody na její pěstování a užívání. V rámci několika případů měl také spolu s časopisem distribuovat feminizovaná semena konopí.
Stěžovatel byl za toto odsouzen k trestu odnětí svobody v trvání 1 roku s podmíněným odkladem na zkušební dobu 2 a půl let. Spolu s ním došlo také k odsouzení právnické osoby, která byla vydavatelem časopisu. Jejím jediným jednatelem byl však stěžovatel. Právnická osoba poté obdržela peněžitý trest.
Stěžovatel s odsouzením nesouhlasil, a proto podal odvolání. Stejně tak učinil i státní zástupce, kterému se naopak zdály uložené tresty příliš mírné. Odvolací soud zmírnil uložený podmíněný trest na pouhý trest peněžitý, a to v celkové výměře 100.000 Kč. Stěžovatel si podal dovolání k Nejvyššímu soudu, jelikož stále trval na své nevinně. Podané dovolání však bylo odmítnuto. Nezbylo mu tedy nic jiného než se obrátit se stížností k Ústavnímu soudu. Ten svým nálezem ze dne 27.11.2024, sp. zn I. ÚS 1933/24 rozhodl, že částečně došlo k porušení svobody projevu stěžovatele a napadená rozhodnutí obecných soudů zrušil.
Nález samotný shrnul předešlá rozhodnutí obecných soudů v této oblasti, kdy zkonstatoval obecnou přípustnost trestního postihu za verbální projevy směřující k propagaci omamných látek. Ústavní soud aplikoval test proporcionality, kdy došel k závěru, že došlo k porušení svobody projevu stěžovatele v řadě případů zmíněných ve skutkové větě.
Klíčový důvod pro porušení práva na svobodu projevu opřel Ústavní soud o nedostatečné rozlišení mezi ústavně silně a slabě chráněnými projevy. Stěžovatel působil jako novinář, který obecně má při formování veřejné debaty o uvedených otázkách zásadní roli. Mezi projevy, které byly popsány ve skutkové větě odsuzujícího rozsudku, se nacházela řada silně ústavně chráněných projevů.
V prvé řadě to byly rozhovory s jinými osobnostmi (než je vydavatel), kteří informovali o současném stavu trestního stíhání proti subjektům za drogovou trestnou činnost, a kde se vymezovali proti společenské škodlivosti činnosti *growshopů*. Podle názoru Ústavního soudu se jedná o „učebnicový příklad silně chráněných projevů k otázkám veřejného zájmu". Z těchto jednání také není jasné, jakým způsobem měly podněcovat ke zneužívání návykové látky (THC). Pouhé zprostředkování názorů jiných osob ze strany novináře nemůže toto naplnit.
Ke stejnému závěru došel Ústavní soud i v případě diskuse na téma vlivu THC na lidský organismus, kdy se opět jedná o otázku související s veřejným zájmem (tj, zda je nastavení trestní politiky racionální). Jednalo se o řadu článků, které popisovaly výsledky vědeckých studií ohledně vlivu THC na lidské tělo. Ačkoliv řada článků působí přinejmenším podivným dojmem, samo o sobě to nemůže sloužit jako důvod

pro jejich vyloučení z veřejné debaty[18]. Řada těchto článků poté srovnává nebezpečnost různých druhů návykových látek v porovnání s alkoholem. Ústavní soud zde zdůraznil tzv. *chilling effect*, kdy jakákoliv pozitivní zmínka o konopí nemůže sloužit jako důvod pro omezení veřejné debaty, do které rozsah trestní politiky státu bezesporu patří.
Poslední kategorií projevů, které prohlásil za ústavně chráněné patří skupina návodů na využití různých mastí a olejů. Způsob užití se liší od dříve zmíněného případu trestního postihu vydavatele knihy „Receptů z konopí". V tomto případě slouží konopí k léčebným účelům, a tudíž opět není možné omezit stěžovatelovo právo šířit tyto informace.
Závěrem Ústavní soud prohlásil, že pouze u „menší části" projevů uvedených ve skutkové větě odsuzujícího rozsudku došlo k porušení svobody projevu. Zbytek stále může založit vznik trestní odpovědnosti. Následné rozhodnutí o (ne)vinně stěžovatele ohledně zbylých projevů je však v rukou obecných soudů.

Kritické reflexe

Obecně lze jistě přitakat, že trestní politiku určuje zákonodárce. Ústavní soud může sloužit pouze jako tzv. „negativní zákonodárce", který disponuje pravomocí zrušit právní úpravu rozpornou s ústavním pořádkem, nikoliv však už úpravu doplnit konkrétním způsobem. Na základě jeho konstantní judikatury by však před tímto měl mít přednost ústavně konformní výklad daného ustanovení (např. podle nálezu ÚS ze dne 28.1.2004, sp. zn. Pl. ÚS 41/02). Přesně toto Ústavní soud učinil. Nelze tedy Ústavnímu soudu vytýkat nedokonalost právní úpravy. Za podmínky, že nedochází k přímému porušení základních práv a svobod, nelze od Ústavního soudu očekávat jiné rozhodnutí. V opačném případě (tedy, kdyby Ústavní soud vyslechl návrhu na derogaci daného trestního činu) by jistě byl Ústavní soud označován za „aktivistický", kdy byl se vměšoval do rozsahu trestní politiky státu (přístupu k omamným látkám). V tomto případě se však pokusil daný nedostatek překlenout výkladem – tedy poskytnout takový výklad právní úpravy, aby to naplňovalo cíl daný zákonodárcem, a současně nedocházelo k zásahu do práv a svobod. Jaký je tedy finální výsledek?
Zmíněný nález je podle mého názoru v zásadě správným a logickým. Poukázal na největší nedostatky trestního postihu stěžovatele R.V., stále však zde existují určité nedostatky. Ústavní soud se pokusil rozdělit učiněné projevy na ty se „silnou a slabou ústavní ochranou". Klíčem pro jejich rozdělení by měla být role v demokratické společnosti (tedy obsah projevu, zda se týká oblasti veřejného zájmu), a také postavení osoby, která tento projev pronesla (např. ústavně silnou ochranou

[18] Jedná se např. o články s názvem „Užívání konopí nevede k psychickým obtížím v pozdějším věku"; „Osm důvodů, proč by Vaše babička měla užívat konopí", anebo „Běhání v rauši", které popisuje blahodárný vliv užívání konopí při sportu.

disponují politici, anebo právě novináři). Spojením obou těchto kritérií může dojít k posouzení, zda se jedná o ústavně silně, anebo slabě chráněný projev.
Tento přístup se zdá vcelku logický, kdy výše uvedené rozdělení úrovně ochrany je široce rozvinuto (nejenom) v judikatuře Ústavního soudu (např. podle nálezu ÚS ze dne 17.7.2007, sp. zn. IV. ÚS 23/05). Stále ale vykazuje zároveň několik slabin, které mohou mít praktické dopady na právní jistotu a předvídatelnost trestní odpovědnosti za verbální delikty.
Za prvé, samotná povaha trestní sankce není v nálezu dostatečně odůvodněna. Ústavní soud se podle mého názoru prakticky nevypořádal se společenskou škodlivostí daného jednání. Opravdu se jednalo o jednání, které již naplňovalo nutnost trestní represe?
V případě, že se chtěl Ústavní soud držet dikce zákona, neměl prakticky jinou možnost. Jak výše zmíněná rozhodovací praxe, tak dikce zákona (resp. komentářová literatura ji vykládající) potvrzují možnost trestního postihu za takové jednání. Podle mého názoru by však bylo vhodné více se zaobírat společenskou škodlivostí takového jednání. V komentářové literatuře se vyskytuje řada případů, u kterých by šlo o tomto minimálně pochybovat. Je zde např. uvedeno[19], že podporováním ke zneužívání návykové látky může být přivedení osoby do komunity, v níž je běžné zneužívání návykových látek, anebo rady ke vhodnému způsobu zneužívání konkrétní návykové látky. Lze konstatovat, že v rámci uživatelů THC (ale i jiných omamných látek) se jedná o typické chování v rámci drogové komunity, kdy se dá pochybovat o tom, že takové osoby jsou vystaveny riziku trestního postihu.
Tuto kritiku podporuje i uložená trestní sankce, která se vyskytuje se spíše mírnější výměrou. V případě stěžovatele R.V. byl uložen pouze peněžitý trest s výměrou 100.000 Kč. Jakou závažnost tedy soudy přikládají jednání, které trvalo necelých 10 let a v popisu skutkové věty označovalo mnoho desítek vydaných článků, když uloží takto mírný trest?
Za druhé (což souvisí i s prvním bodem), se jedná o způsobilosti ochránit objekt chráněný trestným činem šíření toxikomanie. Jak jsem již uvedl dříve, účelem tohoto trestného činu je ochrana proti šíření návykových látek (resp. snaha o jeho zabránění)[20]. V případě, kdy není jasné, jakým způsobem má trestní postih osob zabránit šíření návykových látek, není možné aplikovat ani prostředky trestního práva.
Ústavní soud sice tuto úvahu ve svém nálezu zmiňuje (body 44 a 45 odůvodnění), jedná se však pouze o krátkou úvahu v nedostatečném rozsahu. Podle mého názoru každá pozitivní zmínka o návykových látkách (v tomto případě se jedná o THC) není

[19] ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník*, s. 3759.
[20] Např. usnesení ÚS ze dne 17. května 2017 sp. zn. III. ÚS 3489/16

způsobilá způsobit v ostatních rozhodnutí o jejich zneužití. Kromě kritéria povahy projevu je nutné aplikovat také způsobilost dosáhnout určitého výsledku.
Řada článků (a to i těch uvedených ve skutkové větě odsuzujícího rozsudku) působila pro průměrného člověka mírně bizarně. Není mi jasné, nakolik např. článek „Běhání v rauši" popisující kladné účinky konzumace konopí při sportování může v ostatních způsobit rozhodnutí konzumovat tuto omamnou látku. Obecně jsem toho názoru, že pouhý popis kladných následků konzumace konopí (THC) nezasluhuje trestní postih, a to i v případě, že by se jednalo pouze o informace pozitivního charakteru, za současného zamlčení případných negativ. Případně nebezpečné účinky návykových látek jsou veřejnosti dostatečně známé, kdy není potřeba trestního postihu.

Závěr

Jaký je tedy závěr? Cílem tohoto článku mělo být shrnout problematiku verbálních trestných činů, a to na případu trestného činu šíření toxikomanie podle § 287 trestního zákoníku. Pokusil jsem ilustrovat problematické otázky jeho aplikace na nedávném nálezu Ústavního soudu, který shledal porušení práva na svobodu projevu a šíření informací vydavatele časopisu „Legalizace" propagující legalizaci konopí.
I přes kritiku naznačených problematických aspektů zmíněného nálezu, stále jsem přesvědčen, že se v zásadě jedná o rozhodnutí správné. Současná právní úprava a aplikační praxe nepřipouštěla jiné rozhodnutí. Ústavní soud shledal porušení svobody projevu v 3 základních kategorií projevů. Jednalo se: 1.) o rozhovory s jinými osobami zprostředkující jejich zkušenost, 2.) informování o věcech obecného zájmu (léčebné konopí, debata na kriminalizací konopí) a za 3.) objektivní informování o pozitivech, ale i negativech užívání THC. V těchto případech není možné aplikovat prostředky trestního práva.
Podle mého názoru je však tento přístup vcelku restriktivní. Ústavní soud pouze vypočetl projevy, jejímž sankcionováním došlo k porušení svobody projevu. Neposkytl však přesnější kritéria, pro určení, který projev je už trestný, a který naopak nikoliv. Myslím si tedy, že vzhledem ke klíčové povaze svobody projevu si zaslouží výklad trestného činu šíření toxikomanie ještě restriktivnější výklad. Klíčové je zkoumání, do jaké míry je daný projev způsobilý zabránit šíření zneužívání návykové látky. V případě budoucího postihu takového jednání je nutné, aby se touto otázkou orgány činné v trestním řízení obligatorně zabývaly.

Seznam použité literatury

1. HUSSEINI, Faisal a kol. *Listina základních práv a svobod: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2021.
2. KRATOCHVÍL, Vladimír a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část*. Praha: Beck, 2012.

3. PROVAZNÍK, Jan. „Pravé" verbální trestné činy z nenávisti. *Časopis pro právní vědu a praxi*. 2020, roč. 28, č. 4.
4. STROSSEN, Nadine. *Nenávist: proč bychom se jí měli bránit pomocí svobody projevu, nikoli cenzurou*. Praha: Institute H21, 2021.
5. ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2023.

Seznam soudních rozhodnutí

1. rozhodnutí ESLP ze dne 3.10.2006 ve věci *Palusinski proti Polsku*
2. rozhodnutí ESLP ze dne 23.9.2021 ve věci *Ringier Axel Springer*
3. nález ÚS ze dne 28.1.2004, sp. zn. Pl. ÚS 41/02
4. nález ÚS ze dne 17.7.2007, sp. zn. IV. ÚS 23/05
5. nález ÚS ze dne 20.2.2014, sp. zn. III. ÚS 934/13
6. usnesení ÚS ze dne 17.5.2017, sp. zn. III. ÚS 3489/16
7. nález ÚS ze dne 27.11.2024, sp. zn. I. ÚS 1933/24

Kontaktní údaje

JUDr. Vojtěch Podliska
ORCID: 0009-0009-1635-7948
vojtech.podliska@prf.cuni.cz
Právnická fakulta Univerzity Karlovy, Katedra trestního práva

AKTUÁLNE VÝZVY STÍHANIA A DOKAZOVANIA ZLOČINU NEDOVOLENÉHO OZBROJOVANIA

CURRENT CHALLENGES IN PROSECUTING AND PROVING THE CRIME OF ILLEGAL ARMAMENT

Marek Mezei[1]

Abstrakt: Príspevok sa zaoberá aktuálnymi problémami a výzvami súvisiacimi so zločinom nedovoleného ozbrojovania a obchodovania so zbraňami, v nadväznosti na jeho odhaľovanie, stíhanie, právnu úpravu, ako aj v nadväznosti na rozhodovaciu činnosť súdov.

Kľúčové slová: nedovolené ozbrojovanie a obchodovanie so zbraňami

Abstract: The article deals with current problems and challenges related to the crime of illegal armament and arms trafficking, with reference to its detection, prosecution, legal regulation, as well as reference to the decision-making activity of the courts.

Key words: illegal armament and arms trafficking

Úvod

Zločin nedovoleného ozbrojovania a obchodovania so zbraňami podľa § 294 Tr. zák., sa vyskytuje v rámci štruktúry trestnej činnosti zriedkavo. Podľa zatiaľ neoficiálnych štatistických ukazovateľov informačných systémov Generálnej prokuratúry Slovenskej republiky bolo v roku 2024 stíhaných celkovo 196 osôb (z celkového počtu 32.576 osôb). Z uvedených údajov však nie je možné jednoznačne extrahovať, koľko trestných vecí bolo vedených pre skutkovú podstatu v zmysle § 294 ods. 1 Tr. zák., t.j. v súvislosti so strelivom, a koľko pre zločiny v zmysle § 294 ods. 2 Tr. zák., resp. § 294 ods. 3 Tr. zák., t.j. v súvislosti so zbraňami ako takými. V predkladanom príspevku bude priestor venovaný výlučne zločinu nedovoleného ozbrojovania a obchodovania so zbraňami podľa § 294 ods. 2 Tr. zák. Pri predmetnom zločine považujem za nevyhnutné z hľadiska „závažnosti" striktne rozlišovať skutky spočívajúce v nedovolenej držbe strelnej zbrane v podobe zbrane po predkovi (zabudnutá na povale po dedovi a následne nájdená a ponechaná v držbe príbuznými) na jednej

[1] Krajská prokuratúra v Bratislave

strane, a skutkami v podobe predaja, distribúcie zbraní bez povolenia (obchodovanie so zbraňami v užšom zmysle slova).
Príspevok je rozdelený na niekoľko častí, pričom každá predstavuje iný aspekt súvisiaci so stíhaním a dokazovaním zločinu nedovoleného ozbrojovania a obchodovania so zbraňami.

Hmotnoprávna úprava

V dôsledku nadobudnutia účinnosti zákona č. 40/2024 Z. z., t.j. novelou Trestného zákona došlo podľa nášho názoru k významnému ovplyvneniu platnej právnej úpravy zločinu nedovoleného ozbrojovania a obchodovania so zbraňami, a to napriek tomu, že sa predmetná novela priamo „nedotýkala" uvedeného trestného činu.
Zmena ustanovenia § 125 ods. 1 Tr. zák. v podobe zvýšenia malej škody, väčšej škody, značnej škody a škody veľkého rozsahu nepriamo ovplyvnila aj posudzovanie naplnenia kvalifikovaných skutkových podstát pri zločine nedovoleného ozbrojovania a obchodovania so zbraňami. V zmysle platnej právnej úpravy sa pre naplnenie kvalifikovanej skutkovej podstaty v zmysle § 294 ods. 2, ods. 4 písm. c) Tr. zák. (vo väčšom rozsahu) vyžaduje minimálne rozsah skutku vo výške 20.000,-€. Pri trestnom čine nedovoleného ozbrojovania a obchodovania so zbraňami v zmysle rozhodnutí súdov[2] je rozsah činu určený cenou veci s ktorou páchateľ nakladá spôsobom uvedeným v ustanoveniach § 294 a 295 Tr. zák., ide o obvyklú predajnú cenu v mieste (lokalite) a čase činu, a to primárne (vzhľadom na charakter trestnej činnosti) na nelegálnom trhu; ak taký trh alebo cenu nemožno zistiť, rozsah činu sa posúdi podľa obvyklej ceny pri legálnom predaji dotknutej veci. Obvyklú predajnú cenu nemožno zisťovať cestou ZP, alebo odborným vyjadrením alebo potvrdením subjektov, ktoré sa zaoberajú legálnym predajom, ale v rozsahu odbornej a znaleckej činnosti len odborným vyjadrením štátnych orgánov (PZ, SIS, VS).
Z vyššie uvedeného je teda nevyhnutné konštatovať, že vzhľadom na absenciu detailného monitoringu cien zbraní na čiernom trhu, rozmanitosť strelných zbraní (od originálov až po rôzne podomácky upravené a vyrobené strelné zbrane) sa väčšinou cena a teda aj rozsah určuje na základe konkrétnej ceny pri konkrétnom predaji.
V dôsledku vyššie uvedenej novely Trestného zákona je nevyhnutné konštatovať, že v prípade väčšieho rozsahu by sa muselo jednať o desiatky zbraní (napr. typu Glock 19 – pozn. autora). Pri priemernej cene pri nelegálnom predaji cca. 400€ až 500€ by sa jednalo o 50, resp. 40 ks zbraní. Uvedené počty je možné považovať za naozaj vysoké, obzvlášť s prihliadnutím na tú skutočnosť, že sa jedná o strelné zbrane, ktoré laicky povedané zabíjajú.
Takýto stav *de lege lata* považujeme za nevyhovujúci a nedostatočný. V tomto smere sa prikláňame k pôvodnému textu pripravovanej novely Trestného zákona z dielne

[2] Rozsudok NS SR, sp. zn. 5Tdo 83/2016 (R47/2018)

Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky[3] (pracovný názov „Karasova novela"). Pripravovaná novela obsahovala samostatné ustanovenie všeobecnej časti Trestného zákona – „Určovanie množstva pri trestnom čine nedovoleného ozbrojovania a obchodovania so zbraňami podľa § 294 a § 295, nedovolenej výrobe, držania a nakladania s prekurzormi výbušnín podľa § 295b". V zmysle uvedeného sa za väčšie množstvo považovali 3 strelné zbrane, značné množstvo predstavovalo najmenej 10 zbraní a veľké množstvo predstavovalo najmenej 20 zbraní.
Z pohľadu aplikačnej praxe považujeme vyššie uvedený návrh za vhodnejšie a komplexnejšie riešenie danej problematiky, nakoľko celkom jednoznačne, bez akýchkoľvek pochybností, stanovuje rozsah činu. Neexistovali by situácie, kedy by sa v rámci územia SR predávala tá istá zbraň za rôznu cenu, a *de facto* by tým dochádzalo k ovplyvneniu rozsahu.

Operatívno-pátracia činnosť vs. trestný proces

Vo vzťahu k zločinu nedovoleného ozbrojovania a obchodovania so zbraňami v zmysle § 294 ods. 2 Tr. zák., je absolútnou nevyhnutnosťou fungujúca operatívno-pátracia činnosť príslušníkov kriminálnej polície. Nedovolené ozbrojovanie a obchodovanie so zbraňami sa podľa nášho názoru vyznačuje extrémne vysokou mierou latencie[4], uvedené tvrdenie podopierame tou skutočnosťou, že samotný nelegálny obchod so zbraňami je „neviditeľný", t.j. samotná realizácia obchodu je relatívne rýchla, a v zásade do momentu použitie takejto zbrane o uvedenom ani neexistuje vedomosť.
Ťažiskom činnosti príslušníkov kriminálnej polície v rámci výkonu operatívno-pátracej činnosti je teda zisťovanie ponuky, resp. dopytu nelegálnych zbraní, a následná reakcia na vzniknutý stav. Po obdržaní informácie, ktorá vykazuje známky relevantnosti z pohľadu nelegálneho obchodu so zbraňami, je nevyhnutné aby došlo k adekvátnej reakcii Policajného zboru, a to v podobe prvotného preverovania uvedenej informácie prostredníctvom legalizanta.
Použitie uvedeného inštitútu má za účel potvrdiť, resp. vyvrátiť nadobudnutú informáciu, pričom vzhľadom na vzájomný vzťah zákona o policajnom zbore a Trestného poriadku je nevyhnutné postupovať mimoriadne citlivo a rýchlo, a to z dôvodu včasného „preklopenia" konania z „operatívnej" roviny do roviny trestného procesu v zmysle ustanovení Trestného poriadku.
V prípade, ak dôjde k potvrdeniu informácie, je absolútne nevyhnutné okamžite, t.j. bezodkladne spracovať realizačný návrh, ktorý sa stáva následne podkladom pre

[4] Uvedené opierame o štatistické ukazovateľa v rámci tzv. zbraňovej amnestie, kde bolo odovzdaných v rámci 4. zbraňovej amnestie od novembra 2020 do apríla 2021 celkovo 1.615 ks strelných zbraní a 53.025 ks streliva.

vydanie uznesenia podľa § 199 ods. 1, ods. 2 Tr. por. Uznesenie o začatí trestného stíhania je predpokladom pre následnú aplikáciu ďalších inštitútov Trestného poriadku. Ide najmä, nie však výlučne, o aplikáciu inštitútu agenta podľa § 117 Tr. por., odpočúvanie a záznam telekomunikačnej prevádzky podľa § 115 Tr. por., predstieraný prevod podľa § 112 Tr. por.

K nasadeniu zmienených inštitútov však musí prísť včas, t.j. nielen z pohľadu zákonnosti vedeného konania, ale aj z pohľadu želaného výsledku trestného procesu. Ak totiž dôjde k oneskorenému začatiu trestného stíhania, a vyššie uvedené inštitúty nie sú nasadené včas, resp. s oneskorením (v niektorých prípadoch sú to aj hodiny – pozn. autorov), môže zo strany potenciálneho predajcu, resp. kupujúceho dôjsť k ochladnutiu záujmu uskutočniť predaj, resp. kúpu.

Pri uvedenom zločine je bazálnym cieľom štátu uskutočniť predstieraný prevod, t.j. kúpu alebo predaj nelegálnych zbraní, a to za účelom zadržania páchateľov trestnej činnosti, nakoľko platí pravidlo „ak nenakúpia u nás, nakúpia inde", t.j. je kruciálnym záujmom kontrolovať predaj zbraní v maximálnej možnej miere. V prípade, ak by štát rezignoval na uvedené, nelegálne zbrane následne môžu byť použité na akékoľvek aktivity, či už ako nástroj páchania trestnej činnosti, alebo ako predmet „bartrového" obchodu za iný kontraband (napr. drogy).

Quo vadis trestná politika štátu?

Na tomto mieste považujeme za nevyhnutné vyjadriť sa k aktuálnemu stavu trestnej politiky štátu, resp. k dôsledkom, ktoré nastali po zmenách či už Trestného zákona, tak aj Trestného poriadku, ale najmä po zmenách v Policajnom zbore v septembri 2024.

Bez ohľadu na politickú legitímnosť zmien v rámci Policajného zboru, považujeme za nevyhnutné vo vzťahu k zločinu nedovoleného ozbrojovania a obchodovania so zbraňami konštatovať, že odhaľovanie a teda aj následné stíhanie zločinu nedovoleného ozbrojovania a obchodovania so zbraňami (obchodovanie v užšom zmysle slova – t.j. reálny nelegálny predaj strelných zbraní – pozn. autora) bolo reálne sťažené.

V dôsledku organizačných zmien v Policajnom zbore došlo k zániku Národnej kriminálnej agentúry Prezídia Policajného zboru (ďalej len ako „NaKA"), pričom vznikli samostatné útvary so špecializovanou vecnou príslušnosťou. Uvedené spôsobilo okrem iného zánik 6. operatívneho oddelenia, odboru Bratislava, NaKA (ďalej len ako „6. OO"), ktoré sa špecializovalo práve na nedovolené ozbrojovania a obchodovania so zbraňami, ako aj na zahraničné organizované skupiny.

Kontinuita má byť zabezpečená prostredníctvom Úradu kriminálnej polície Prezídia Policajného zboru, konkrétne prostredníctvom Oddelenia nedovoleného ozbrojovania.

Uvedené zmeny v rámci Policajného zboru majú za následok sťaženie stíhania zločinu podľa § 294 Tr. zák., a to z dôvodu, že predmetné oddelenie nedisponuje vyšetrovateľmi (do septembra 2024 bol partnerom vyšetrovateľ PZ, NaKA P PZ), pričom je nútený spolupracovať v mnohých prípadoch s vyšetrovateľmi PZ zaradenými na Okresných riaditeľstvách PZ, pričom je nevyhnutné konštatovať, že ako odborná úroveň, tak aj časová kapacita, a reálne skúsenosti uvedených vyšetrovateľov nie je optimálna.

Kazuistika

Vo vzťahu k rozhodovacej činnosti súdov považujem za potrebné poukázať na 3 recentné prípady, ktoré boli predmetom konania v rámci pôsobnosti Krajskej prokuratúry v Bratislave.

V trestnej veci vedenej na Mestskom súde Bratislava I, pod sp. zn. 17T/5/2024 (ďalej len ako vec „Mechanik") bol za pokračovací zločin nedovoleného ozbrojovania a obchodovania so zbraňami podľa § 294 ods. 2 Tr. zák. a zločin podľa § 295 ods. 1 písm. b) Tr. zák. a iné odsúdený J.B. na úhrnný trest odňatia slobody vo výmere 3 roky, a trest prepadnutia vecí. Odsúdenému J.B. bolo kladené za vinu prechovávanie a hromadenie celkovo 195 ks zbraní, častí zbraní a streliva. Vo vzťahu k uvedenému je nevyhnutné uviesť, že menovaný bol v minulosti odsúdený za rovnaký trestný čin, pričom napriek uvedenému bol osobe J.B. uložený trest odňatia slobody na dolnej hranici trestnej sadzby.

V trestnej veci vedenej pôvodne na Okresnom súde Bratislava III, pod sp. zn. 6T/75/2022 (ďalej len ako vec „Španiel") bol za pokračovací zločin nedovoleného ozbrojovania a obchodovania so zbraňami podľa § 294 ods. 2 Tr. zák. v štádiu pokusu podľa § 14 Tr. zák. odsúdený M.V.P.P. na trest odňatia slobody v trvaní 2 roky nepodmienečne. Zaujímavosťou uvedenej veci je, že takýto trest odňatia slobody bol uložený za 2 skutky v štádiu pokusu, t.j. ani len nedošlo k reálnemu nákupu zbraní odsúdeným od osoby vystupujúcej v postavení agenta v zmysle § 117 Tr. por.

V trestnej veci vedenej pôvodne na Okresnom súde Bratislava III, pod sp. zn. 3T/115/2022 (ďalej len ako vec „Baltik") bol za zločin nedovoleného ozbrojovania a obchodovania so zbraňami podľa § 294 ods. 2 Tr. zák. odsúdený T.S. na trest odňatia slobody 2 roky a 8 mesiacov s podmienečným odkladom a dohľadom probačného a mediačného úradníka a skúšobnou dobou v trvaní 5 rokov. Menovaný T.S. reálne nakúpil 12 kusov rámov strelných zbraní továrenskej značky Glock, rôznych modelov za celkovo 2.800€.

Vo vzťahu k vyššie uvedeným rozhodnutiam vo veciach Baltik, Mechanik a Španiel je nevyhnutné uviesť, že z uvedeného je badateľná zjavná diskrepancia vo vzťahu k výrokom o treste. V trestnej veci Španiel, kde ani len nedošlo k nákupu zbraní, t.j. došlo len k pokusu, bol súdom uložený nepodmienečný trest odňatia slobody. Na

druhej strane, v trestnej veci Baltik, kde páchateľ reálne nakúpil 12 ks rámov strelných zbraní, súd z nepochopiteľných dôvodov uložil podmienečný trest odňatia slobody. V trestnej veci Mechanik, súd síce uložil nepodmienečný trest odňatia slobody, avšak na dolnej hranici trestnej sadzby, pričom J.B. doma bez akejkoľvek licencie a povolenia upravoval strelné zbrane, tieto hromadil, a navyše aj vyrábal tlmiče hluku výstrelu.
Predmetná diskrepancia v rozhodovacej činnosti má podľa nášho názoru za následok nepredvídateľnosť súdnych rozhodnutí, pričom relatívne nízke tresty odňatia slobody, resp. ukladanie podmienečných trestov odňatia slobody má podľa nášho názoru za následok nedostatočný účinok trestu v podobe generálnej prevencie.

Záver

Aktuálnosť problematiky nedovoleného ozbrojovania a obchodovania so zbraňami na prvý pohľad nie je úplne zrejmá, avšak s prihliadnutím na prebiehajúci vojnový konflikt na Ukrajine máme za to, že na boj s nelegálnym obchodom so zbraňami bude nevyhnutné klásť v najbližšom období zvýšený dôraz.
V predmetnom príspevku sme sa venovali čiastočne hmotnoprávnej úprave, procesným aspektom, ako aj samotnému personálnemu substrátu v rámci Policajného zboru. Zastávame názor, že aktuálna hmotnoprávna úprava je nedostatočná, nastavenie rozsahu *de lege lata* má za následok obrovský priestor pre obchodovanie so zbraňami (až do 20.000€) v základnej skutkovej podstate. Liknavý prístup orgánov činných v trestnom konaní, absencia skúseností s aplikáciou niektorých inštitútov Trestného poriadku môže spôsobiť neželaný „prestoj" v rámci samotného trestného procesu, ktorý má za následok oslabenie záujmu páchateľa o kúpu, alebo predaj zbraní.
Neexistencia špecializovaného útvaru, minimálne na úrovni kriminálnej polície má za následok, že sa predmetnej problematike nevenuje dostatočná pozornosť. Pre úspešný boj s nedovoleným ozbrojovaním a obchodovaním so zbraňami je nevyhnutné viesť príslušnú evidenciu incidentov so zbraňami, byť schopný dosledovať každú jednu zbraň a pod. Rovnako je nevyhnutné, aby „špecializovaný útvar" spolupracoval s adekvátnym náprotivkom na strane vyšetrovateľa.
Nedovolené prechovávanie a najmä obchodovanie so zbraňami je podľa nášho názoru nevyhnutné trestať prísnejšie, ako trestami na dolnej hranici trestnej sadzby, resp. podmienečnými trestami odňatia slobody, a to z dôvodu, že uvedená skutková podstata pokrýva viacero alternatív konania, pričom ako sme už vyššie uviedli, zbrane pochádzajúce z trestnej činnosti, resp. určené na trestnú činnosť môžu byť predmetom ďalšieho nelegálneho „barterového" obchodu (napr. výmena za omamné a psychotropné látky) alebo môžu byť použité priamo na páchanie inej

trestnej činnosti (napr. násilná trestná činnosť). Čo i len jedna zbraň môže v rukách nesprávnej osoby napáchať obrovské škody na životoch a zdraví.

Všetky vyššie uvedené problémy majú za následok zníženie efektivity boja s nelegálnym obchodovaním so zbraňami, pričom uvedené považujeme za akútny problém, a to najmä s poukazom na vojnový konflikt na Ukrajine. Príliš „benevolentná" právna úprava môže spôsobiť, že po skončení vojnového konfliktu, za súčasného presýtenia Ukrajiny zbraňami, bude Slovenská republika odbytiskom, resp. minimálne cestou po ktorej budú nelegálne zbrane posúvané koncovým odberateľom.

V nadväznosti na vyššie uvedené považujeme za nevyhnutné v rámci úvah *de lege ferenda* zmeniť skutkovú podstatu zločinu nedovoleného ozbrojovania a obchodovania so zbraňami podľa § 294 Tr. zák. tak, aby bol rozsah jednoznačne stanovený počtom kusov zbraní. Uvedené predstavuje prvý krok pre zvýšenie efektivity boja s nelegálnym obchodom so zbraňami. Ďalším krokom podľa nášho názoru je opätovné zriadenie špecializovaného útvaru v rámci Policajného zboru tak, aby opätovne vykonávali aj operatívno-pátraciu činnosť efektívne v úzkej súčinnosti s odborne zdatnými vyšetrovateľmi PZ.

Kontaktné údaje

JUDr. Marek Mezei, PhD.
marek.mezei@genpro.gov.sk
Krajská prokuratúra v Bratislave

AKTUÁLNE ASPEKTY TRESTANIA PO NOVELE Č. 40/2024 Z. Z.[1]

ASPECTS OF PUNISHMENT AFTER THE AMENDMENT NO. 40/2024 COLL.

Jakub Ľorko, Daniel Richter[2]

Abstrakt: Článok sa venuje aktuálnym aspektom trestania po novele trestných kódexov zákonom č. 40/2024 Z. z., ktorá výrazne zmenila trestnú politiku štátu v oblasti sankcionovania, najmä doplnením zásad ukladania sankcií, rozšírením možnosti podmienečného odkladu výkonu trestu odňatia slobody a flexibilnejším peňažným trestom, článok sa taktiež zaoberá štatistikou trestania vybraných trestov v rokoch 2006-2023 za účelom stanovenia prognóz budúceho trestania.

Kľúčové slová: Trestanie, podmienečný odklad, peňažný trest, novela trestného zákona

Abstract: The article focuses on current aspects of sentencing following the amendment of the Criminal Codes by Act No. 40/2024 Coll., which significantly altered the state's criminal policy in the area of sanctions. This includes, in particular, the introduction of new principles for imposing penalties, the expansion of possibilities for conditional suspension of imprisonment, and the adoption of more flexible financial penalties. The article also examines sentencing statistics for selected punishments from 2006 to 2023 with the aim of establishing forecasts for future sentencing trends.

Key words: Punishment, Conditional Suspension, Fine, Amendment to the Criminal Code

Úvod

Novela trestného zákona č. 40/2024 Z. z. dostala právom titul „malá rekodifikácia", pretože zásadne zmenila zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších

[1] Príspevok je výstupom projektu VEGA- 1/0819/25 – Modernizácia výkonu trestu odňatia slobody v kontexte európskych štandardov.

[2] Katedra trestného práva, kriminológie a kriminalistiky právnickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave

predpisov (ďalej len „TZ" alebo „Trestný zákon") a trestnú politiku štátu ohľadom doplnenia zásad ukladania sankcií, zmeny podmienok pre ukladanie jednotlivých druhov trestov, zmeny výšky jednotlivých trestných sadzieb, zvýšením výšky škody a v neposlednom rade aj s tým súvisiacim premlčaním. Išlo o tak zásadnú a veľkú zmenu, že si novela vyžiadala aj takmer rok od svojej účinnosti niekoľko vedeckých článkov a tento nebude výnimkou.

V našom článku sme sa zamerali na úpravu trestania vychádzajúc najmä z doterajšej (pred-novelovej) rozhodovacej praxe a pravdepodobných scenárov trestania do budúcnosti s akcentom na najčastejšie tresty, teda podmienečný odklad výkonu trestu odňatia slobody, nepodmienečný trest odňatia slobody a peňažný trest. Tak či onak v právnom štáte je výsostným právom zákonodarcu určiť čo a akým spôsobom má vôľu trestať. *„Slovenská republika bezpochyby patrí medzi právne štáty aj vzhľadom na to, že zakotvenie tohto princípu sa nachádza v hierarchicky najvyššie postavenom právnom predpise, ktorým je Ústava Slovenskej republiky a to konkrétne v čl. 1.* "[3] I tak sa domnievame, že úprava trestnej politiky štátu v oblasti sankcionovania môže viesť k prognózam, ktoré sú nežiaduce. Teda, že sa napríklad trestanie môže stať neadresným, s čím je spojené obmedzenie jednej zo základných funkcií trestu – individuálna prevencia. Preto, aby sme vedeli zodpovedať akým smerom sa trestanie bude vyvíjať, je dôležité sa pozrieť akým spôsobom, teda pomerom, sa trestalo na Slovensku počas vybraného obdobia (2006-2023). Nemenej dôležitým je sa taktiež zamerať na (ne)efektivitu štatistického zberu dát jednotlivých vybraných trestov a význam týchto dát pre budúcnosť. Osobitne treba v úvode vyzdvihnúť, že zákonodarca upravil celé sankcionovanie tým, že pridal nové zásady sankcionovania, upravil hranicu pre obligatórne udelenie trestu odňatia slobody, zvýšil možnosť podmienečného odkladu výkonu trestu odňatia slobody, odstránil nutný súhlas pri povinnej práci a zvýšil flexibilitu pri peňažnom treste.

Legislatívne zmeny

§ 33a TZ Všeobecné zásady ukladania sankcií

(1) Páchateľovi nemožno uložiť kruté a neprimerané sankcie. Výkonom sankcie nesmie byť znížená ľudská dôstojnosť.

(2) Sankcie sa ukladajú s prihliadnutím na povahu a závažnosť trestného činu alebo činu inak trestného a na osobu páchateľa a jeho pomery. Pri ukladaní sankcií sa dbá aj na to, aby uložené sankcie viedli k odňatiu výnosov z trestnej činnosti.

[3] HOCHMANN, R. *Právo na obhajobu ako imanentná súčasť právneho štátu*. In: Sekcia verejného práva: Verejné právo na priesečníkoch prehlbujúcej sa európskej integrácie. Zborník z VI. ročníka medzinárodnej vedeckej konferencie Banskobystrické zámocké dni práva, 14.–15. november 2023, Vígľaš. Banská Bystrica: Právnická fakulta Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici, 2024, s. 93.

(3) Tam, kde postačí uloženie sankcie postihujúcej páchateľa menej citeľne, nesmie byť páchateľovi uložená sankcia, ktorá ho postihuje citeľnejšie. Páchateľovi najmä nesmie byť uložená sankcia spojená s ujmou na osobnej slobode páchateľa, ak možno účel sankcie dosiahnuť uložením sankcie nespojenej s ujmou na osobnej slobode páchateľa.

(4) Pri ukladaní sankcií sa prihliada aj k právom chráneným záujmom poškodeného.

V tomto ustanovení zákonodarca deklaroval zásadu primeranosti sankcie (1), ktorá je súčasťou zásady humanizmu[4], ktorá musí byť priamo úmerná voči závažnosti spáchaného skutku a zároveň primeranú voči osobným pomerom páchateľa (2). Dôležitým je odsek 3, ktorý hovorí o téze trestať s čo najväčším dôrazom na sankcie nespäté s odňatím slobody, pričom sa používa pojem *sankcia spojená s ujmou na osobnej slobode*, čím zákonodarca musel rozumieť nepodmienečný trest odňatia slobody (ďalej len ako „NEPO"), inak by musel použiť pojem *sankcia nespätá s odňatím slobody*, teda je jasné že do budúcnosti zákonodarca chcel vyjadriť vôľu trestať jednak alternatívnymi trestami (peňažný trest, povinná práca) ale taktiež aj trestať podmienečným odkladom výkonu trestu odňatia slobody (ďalej len ako „PO").

***§ 49 ods. (1) TZ** Ak tento zákon neustanovuje inak, súd môže podmienečne odložiť výkon trestu odňatia slobody neprevyšujúceho **tri roky…§ 51 ods. (1) TZ** Súd môže za podmienok uvedených v § 49 ods. 1 TZ podmienečne odložiť výkon trestu odňatia slobody **neprevyšujúceho štyri roky**, ak páchateľovi zároveň uloží probačný dohľad nad jeho správaním v skúšobnej dobe. Ustanovenie § 49 ods. 3 TZ platí rovnako…* V týchto ustanoveniach zákonodarca navýšil možnosť ukladať PO takým spôsobom, že sa PO bez probácie navýšil na tri roky z pôvodných dvoch a PO s probáciou navýšil na štyri roky z pôvodných troch. I keď sa novela zamerala najmä na úpravu sankcionovania v 4. a 5. hlave trestného zákona, táto legislatívna zmena umožnila podmienečne odložiť trest odňatia slobody aj v iných hlavách, typickým príkladom môže byť trestný čin podľa § 179 TZ Obchodovanie s ľuďmi, ktorý v základných skutkových podstatách má dolnú hranicu trestnej sadzby 4 roky. V našom výskume sme sa pri tejto čiastkovej otázke venovali 1.,2.,4.,5. a 8. hlave osobitnej časti Trestného zákona, pričom ak sa pozrieme aj na kvalifikované skutkové podstaty trestných činov tak navýšenie možnosti PO vyzerá takto:

[4]DRAŽOVÁ, P., MIHÁLIK, S., TURAY, L. Zásady trestného práva hmotného a procesného. 1. vydanie. Bratislava : Wolters Kluwer SR s. r. o., 2022, 96 s.

Tabuľka č. 1

Navýšenie možnosti podmienečného odkladu vo vybraných hlavách Trestného zákona podľa počtu skutkových podstát trestných činov

Hlava	**Pred novelou**	**Po novele**
1.	67	83
2.	35	45
4.	132	169
5.	91	114
8.	79	100

Teda najmä v spojení s §33a ods. 3 TZ, ktorý sme vyššie analyzovali vieme povedať, že do budúcnosti je pravdepodobné, že sa udeľovanie PO ešte zvýši, keďže možnosť uložiť PO sa vo vyššie uvedených piatich hlavách osobitnej časti Trestného zákona zvýšilo o 27 %.

§ 56 Peňažný trest

(1) Peňažný trest môže súd uložiť ***od 160 eur do 3 000 000 eur*** *páchateľovi úmyselného trestného činu, ktorým získal alebo sa snažil získať majetkový prospech.*

(2) Bez splnenia podmienok uvedených v odseku 1 môže súd peňažný trest uložiť, ak ho ukladá za ***prečin alebo zločin, ktorý nie je obzvlášť závažným zločinom,*** *a ak vzhľadom na povahu a závažnosť spáchaného trestného činu, okolnosti prípadu, osobu páchateľa, jeho pomery a možnosť nápravy nepodmienečný trest odňatia slobody neukladá.*

(3) ***Ako samostatný trest môže byť peňažný trest uložený, ak vzhľadom na povahu a závažnosť spáchaného trestného činu, okolnosti prípadu, osobu páchateľa, jeho pomery a možnosť nápravy uloženie iného trestu nie je potrebné.***

V tomto ustanovení zákonodarca navýšil možnosť udeliť peňažný trest (ďalej len ako „PT") aj za zločiny s výnimkou obzvlášť závažných zločinov a taktiež vyjadril aj tézu v ktorých prípadoch je uloženie PT ako samostatného trestu postačujúce. Pričom radikálne zvýšil aj hornú hranicu výšky PT z 331 900 eur na 3 000 000 eur. Čím minimálne naznačil vôľu ho využiť aj pri závažnej majetkovej alebo ekonomickej kriminalite.

Ukladanie vybraných trestov (2006-2023)[5]

Na základe dostupných štatistických ukazovateľov Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky (pozri tabuľku č. 2) je vidieť, že jednoznačne najväčší podiel na celkovom trestaní má PO, a druhým (po veľkej medzere) najčastejším je NEPO pričom PT má iba 7 % zastúpenie (k tomu porovnaj graf č. 1). Zámerne sme sa nevenovali trestu domáceho väzenia a trestu povinnej práce, pretože sú zanedbateľné z hľadiska početnosti voči iným druhom trestov. Avšak sa dá do budúcnosti očakávať navýšenie aj trestu povinnej práce, pretože na jeho výkon už nie je potrebný súhlas odsúdeného. Samozrejme, iba ak sa zároveň navýši počet poskytovateľov práce v zmysle § 2 ods. 1 zákona č. 528/2005 Z. z. o výkone trestu povinnej práce a o doplnení zákona č. 5/2004 Z. z. o službách zamestnanosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

Tabuľka č. 2
Ukladanie vybraných druhov trestov (2006-2023)

Rok	NEPO	PO	PT
2006	5397	17 717	1320
2007	5430	17 430	1184
2008	5391	19 364	1681
2009	5933	20 771	1708
2010	6291	20 263	1630
2011	5754	18 936	1547
2012	5913	21 191	1512
2013	5095	22 574	1392
2014	5333	20 527	1243
2015	4946	17 752	1152
2016	4871	16 927	1147
2017	4801	16 639	1161
2018	5939	18 133	3000
2019	5722	17 264	3016
2020	5140	15 576	2554
2021	5076	14 357	2413
2022	5215	15 525	2606
2023	5027	12 708	2153

[5] Štatistické ročenky ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky dostupné na: https://www.justice.gov.sk/ministerstvo/analyticke-centrum/

Graf č. 1

Trestanie NEPO, PO, PT 2006-2023

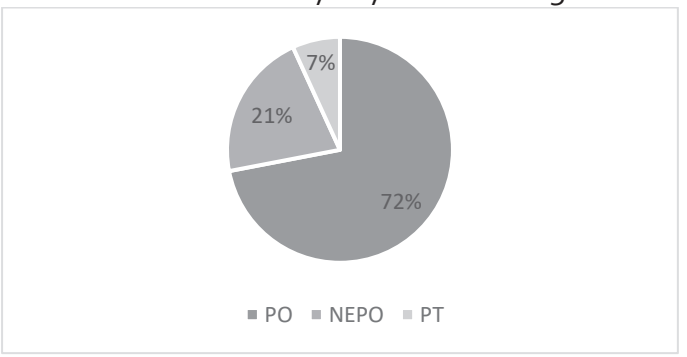

V rámci veľkej skupiny krajín Európy je ukladanie podmienečného odkladu trestu odňatia slobody dominantné[6], ak by sme sa pre zaujímavosť pozreli napríklad ako to vyzerá v Nemecku, ktoré do tejto skupiny krajín najčastejšie ukladajúcich PO nepatrí, tak by sme zistili by zaujímavú odchýlku, ktorá poukazuje na širokospektrálne ukladanie peňažného trestu (k tomu porovnaj graf č. 2).

Graf č. 2

Trestanie NEPO, PO, PT v Nemecku (2021)[7]

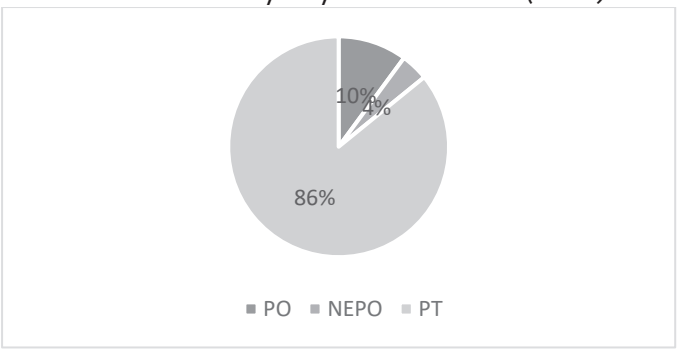

V Nemecku má bezpodmienečné prvenstvo PT, vychádzajúc z praktickej logiky, ak žijeme v moderných demokraciách a zároveň prijmeme tézu že princíp ultima ratio[8] je základným stavebným kameňom trestného práva, tak musíme prísť k logickému uvedomeniu, že tresty nespäté s odňatím slobody by mali byť najčastejšie uložené.

[6] K tomu porovnaj DRÁPAL, J. a kol. Podmíněný trest odnětí svobody. Wolters Kluwer ČR, 2024, s. 175 a nasl.

[7] JEHLE, J. Criminal Justice in Germany Facts and Figures The Federal Ministry of Justice Eighth Edition 2023, dostupné na: http://dnb.ddb.de.

[8] Pozri bližšie: REMETA, R. Subsidiarita trestného práva v kontexte princípu ultima ratio in: Míľniky práva v stredoeurópskom priestore 2023 / Veronika Ťažká (zost.).
Bratislava : Právnická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave., 2023. 597 s.

Pretože je taktiež samozrejmé, že menej závažné (spoločenský nebezpečné) trestné činy sa stávajú častejšie ako tie, ktoré sú závažnejšie. Teda je štatisticky viac krádeží ako vrážd, viac je krádeži v prvom odseku ako vo štvrtom a podobne. Preto by sa vo všeobecnosti malo snažiť vytvoriť také podmienky, aby sa dalo sankcionovať najmä trestami nespätými s odňatím slobody.

Efektivita podmienky

Z dostupných ročeniek ministerstva spravodlivosti je zrejmé, že uloženie PO bolo za roky 2020 až 2023 najčastejším uloženým druhom trestu a z celkového počtu uložených druhov trestov ide približne o 47 % uložených PO ročne (k tomu pozri tabuľku č. 3).

Tabuľka č. 3

Porovnanie všetkých uložených druhov trestov vs. PO (2020-2023)

Rok	Tresty celkovo	PO
2020	32 483	15 576
2021	30 985	14 357
2022	33 086	15 525
2023	31 047	14 708

Pri tak dominantnom využívaní PO ako druhu trestu sa otvára otázka efektivity PO. Pri bližšej kvantitatívnej analýze štatistických ukazovateľov výlučne zámerných na ukladanie PO je zrejmé, že z celkového počtu uložených PO bol v dominantnej miere uložený PO bez primeraných obmedzení a povinnosti (ďalej len „OaP") v zmysle § 51 ods. 3 a 4 TZ, resp. bez uloženia probačného dohľadu v zmysle § 51 ods. 1 TZ, a to približne až v 69 až 73 % zo všetkých uložených PO v rokoch 2020 až 2023 (k tomu porovnaj tabuľku č. 4). Ide o uloženie tzv. „holého" PO, kedy sa určí súd skúšobnú dobu na jeden až päť rokov a spravidla po jej uplynutí, ak odsúdený viedol riadny život, súd vysloví, že sa odsúdený osvedčil. V opačnom prípade súd rozhodne v zmysle § 50 ods. 4 TZ súd rozhodne, že sa trest odňatia slobody vykoná.

Tabuľka č. 4

Uložené PO „s" a „bez" probačného dohľadu (2020-2023)

Rok	Celkovo	BEZ (OaP)	S (OaP)	Probačný dohľad
2020	15576	11345	2299	1932
2021	14357	10362	1999	1996
2022	15525	10779	2268	2478
2023	14708	10094	2226	2388

Na to aby sme dokázali posúdiť efektivitu PO by sme v úplne základnej komparácii potrebovali disponovať údajom, koľko z celkového počtu uložených PO skončilo vyslovením o osvedčení sa odsúdeného a naopak koľko PO skončilo rozhodnutím súdu o premene PO a vykonaní trestu odňatia slobody. Takéto porovnanie by nám dokázalo napovedať v kvantitatívnej rovine aká je efektivita uložených PO aj v kontexte porovnania s inými druhmi trestov. V ďalšom kroku sa ako logický krok javí aj porovnanie uložených tzv. „holých" PO oproti PO pri ktorých boli uložené primerané OaP, resp. bol uložený probačný dohľad. Bohužiaľ takéto štatistické dáta verejne dostupné nie sú a teda nie je možné ani nadviazať na základný kvantitatívny výskum kvalitatívnym výskumom mapujúcim reflexie praxe na ukladanie PO.[9]

Quo vadis Peňažný trest

Úvodom by sme spomenuli legislatívne úskalie, ktoré zákonodarca vytvoril práve novelizovaním ustanovení o PT a zároveň úpravou § 34 ods. 6 Trestného zákona: *Ak tento zákon neustanovuje inak, súd musí uložiť trest odňatia slobody za trestný čin ..., ktorého horná hranica trestnej sadzby trestu odňatia slobody ustanovená v osobitnej časti zákona prevyšuje osem rokov.*
Pričom zákonodarca vo vyššie citovanom § 56 ods. 3 TZ pripustil PT ako samostatný trest je možné udeliť za prečin alebo zločin s výnimkou obzvlášť závažného zločinu a ak vzhľadom na povahu a závažnosť spáchaného trestného činu, okolnosti prípadu, osobu páchateľa, jeho pomery a možnosť nápravy nepodmienečný trest odňatia slobody neukladá. Teda, ktoré ustanovenie má prednosť, alebo dokážu súdy udeliť samostatný PT aj keď horná hranica trestnej sadzby trestu odňatia slobody bude prevyšovať osem rokov ? Domnievame sa, že existujú dva možné interpretácie.
(i) Ustanovenia o PT sú v pomere špeciality k § 34 ods. 6 TZ, teda je možné udeliť samostatný PT za všetky trestné činný s výnimkou obzvlášť závažných zločinov, ako je tomu napríklad pri treste domáceho väzenia[10], pričom platí, že vtedy zákon ustanovuje inak (ako je aj odkázané, v zmysle § 34 ods. 6 TZ).
(ii) Ustanovenia o PT nie sú v pomere špeciality k § 34 ods. 6 TZ, pretože posledná veta odkazuje iba na NEPO a nie výkon spätý s trestom odňatia slobody. Teda zákonodarca, i keď asi neúmyselne, vytvoril také novelizované ustanovenia, ktoré sú navzájom voči sebe kontradiktórne.

[9] K tomu porovnaj ĽORKO, J. Výskum - reflexie odborníkov z praxe o sankčnej politike. In: Hodnotenie implementácie a budúceho vývoja sankčného mechanizmu po 10 rokoch účinnosti trestných kódexov v Slovenskej republike. 1. vyd. Bratislava (Slovensko) : Univerzita Komenského v Bratislave, 2020. s. 51-127.
[10] § 53 (1) písm.a) je maximálne uložiť za trestný čin s hornou hranicou trestnej sadzby neprevyšujúcou 10 rokov.

Autori príspevku sa stotožňujú s druhou (ii) interpretáciou , najmä vychádzajúc z formálnej systematiky trestného zákona a teda § 34 ods. 6 TZ by mal mať prednosť, pretože ide o zásadové ustanovenie, ibaže by zákon ustanovil inak, ale pretože práve § 56 ods. 3 TZ neobsahuje pojem *trest spätý s odňatím slobody* musí ísť o situácie, že PT možno udeliť ako samostatný trest iba za trestné činy, ktorých horná hranica trestnej sadzby v osobitnej časti Trestného zákona neprevyšuje 8 rokov.

Vychádzajúc z našej vyššie spomenutej tézy o potrebe trestania nespätého s odňatím slobody sme prišli k návrhom de lege ferenda ohľadom PT a to takým spôsobom, že by sme legislatívne upravili PT po vzore iných krajín Európskej Únie[11] aby sa dal udeliť prostredníctvom tzn. denných výmerov :

§ 56 (1) Peňažný trest môže súd uložiť od 30 eur do 3 000 300[12] eur páchateľovi úmyselného trestného činu, ktorým získal alebo sa snažil získať majetkový prospech.

(2) Peňažný trest súd ukladá v denných sadzbách minimálne tridsať a najviac tisícosemstodvadsaťpäť dní.

(3) Denná sadzba je minimálne 1 euro a maximálne 1644 eur.

Pričom platí, že súd počtom denných sadzieb vyjadrí závažnosť spáchaného trestného činu a výška dennej sadzby je priamo úmerná voči majetkovým pomerom páchateľa.

S týmto je taktiež spätá nami navrhovaná legislatívna úprava § 57 ods. 3 TZ:

Ak páchateľ neuhradí peňažný trest na výzvu súdu alebo do uplynutia doby, na ktorú bol výkon trestu odložený, alebo na ktorú boli povolené splátky, a ak je zrejmé, že vymáhanie peňažného trestu by mohlo byť zmarené alebo by bolo neúčinné, súd premení peňažný trest alebo jeho zvyšok na trest odňatia slobody a rozhodne zároveň o spôsobe jeho výkonu; pritom každá úplne nezaplatená čiastka zodpovedajúca jednej dennej sadzbe sa počíta ako jeden deň odňatia slobody.

Teda súdy by mohli uložiť maximálnu výšku denných sadzieb v počte tisícomsemstodvadspäť dní a nezaplatená denná sadzba by sa premenila na jeden deň vo výkone trestu. Vychádzajúc aj z toho, že súčasné podmienky vo väzniciach nie sú nastavené na tzn. krátkodobé odňatia slobody, sme minimálnu hranicu denných sadzieb nastavili na 30 dní.[13] A takýto spôsob jednoduchej premeny je opatrenie zvyšujúce predvídateľnosť práva, ako základný princíp verejného práva.

---

[11] Pozri napríklad: zákon číslo 126/1930 (Straffeloven), dánsky trestný zákon, zákon číslo 39/1989 (Rikoslaki), fínsky trestný zákon, zákon č. 13/1871 (Strafgesetzbuch) nemecký trestný zákon.

[12] Vychádzali sme zo súčasnej hornej hranice, ktorá je navýšená tak aby súčet maximálne možných denných sadzieb bol spolu 5 rokov.

[13] K tomu pozri GRIGER, J., ĽORKO, J. Môže za preplnenosť väzníc len rozhodovacia činnosť súdov? In: Míľniky práva v stredoeurópskom priestore 2018 [elektronický dokument] : zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie doktorandov a mladých vedeckých pracovníkov. 1. vyd. Bratislava (Slovensko) : Univerzita Komenského v Bratislave. Právnická fakulta UK, 2018. ISBN (online) 978-80-7160-484-6, s. 416-423

Do budúcnosti by bolo bezpochyby prínosnejšie, podobne ako pri PO viesť rozsiahlu štatistiku v koľkých prípadoch sa PT premení na NEPO, inak nevieme merať efektivitu PT ako sankcie, ktorá sa môže vzhľadom na zvýšenú flexibilitu ukladať čoraz častejšie.

Záver

Z dostupných dát aj z aktuálnej legislatívnej úpravy jednoznačne vyplýva trend, podľa ktorého budú pravdepodobne súdy aj do budúcnosti čoraz častejšie ukladať podmienečný odklad výkonu trestu odňatia slobody, často bez uloženia primeraných povinností či opatrení, resp. probačného dohľadu. Tento trend je pravdepodobný dôsledkom zvýšenej flexibility PO po novele a zároveň nedostatočného vyhodnocovania efektivity týchto trestov. V praxi sa v súčasnosti vôbec nesleduje, či a aký výchovný, resocializačný, preventívny alebo iný pozitívny účinok majú podmienky spojené s PO – čo je z dlhodobého hľadiska neudržateľné.

Štatistický vývoj od roku 2006 do roku 2023 potvrdzuje, že PO má najväčšie zastúpenie medzi všetkými trestami, pričom sa očakáva, že jeho podiel sa bude naďalej zvyšovať na úkor NEPO. Rovnako možno prognózovať, že sa bude čoraz častejšie využívať aj peňažný trest (PT), ktorý novela značne rozšírila – tak výškou, ako aj rozsahom trestných činov, za ktoré ho možno uložiť. Napriek tomu, že PT je v praxi stále využívaný relatívne zriedkavo, novela ho predurčuje na širšie uplatnenie najmä v prípadoch majetkovej a ekonomickej kriminality.

Za kľúčový považujeme aj návrh legislatívnej úpravy PT podľa vzoru denných pokút, kde by sa výška trestu určovala kombináciou počtu dní a dennej sadzby odvíjajúcej sa od majetkových pomerov páchateľa. Takýto model by prispel k predvídateľnejšiemu trestaniu.

Na záver možno konštatovať, že slovenské trestné právo sa po novele č. 40/2024 Z. z. posúva smerom k väčšiemu využívaniu alternatívnych foriem trestania, čo je v súlade s princípom ultima ratio. No bez kvalitnej štatistickej evidencie, analýzy efektivity a legislatívneho doťahu v oblasti ako je výkon PT či probácia pri PO, hrozí, že tieto tresty nebudú napĺňať svoj účel a stratíme z dohľadu ich reálny prínos pre trestnú politiku štátu.

Zoznam použitej literatúry

1. DRAŽOVÁ, P., MIHÁLIK, S., TURAY, L. Zásady trestného práva hmotného a procesného. 1. vydanie. Bratislava : Wolters Kluwer SR s. r. o., 2022, 96 s.
2. DRÁPAL, J. a kol. Podmíněný trest odnětí svobody. Wolters Kluwer ČR, 2024, 256 s., ISBN 9788028600181
3. GRIGER, J., ĽORKO, J. Môže za preplnenosť väzníc len rozhodovacia činnosť súdov? In: Míľniky práva v stredoeurópskom priestore 2018 [elektronický

dokument] : zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie doktorandov a mladých vedeckých pracovníkov. 1. vyd. Bratislava (Slovensko) : Univerzita Komenského v Bratislave. Právnická fakulta UK, 2018. s. 416-423. ISBN (online) 978-80-7160-484-6

4. HOCHMANN, R. *Právo na obhajobu ako imanentná súčasť právneho štátu.* In: Sekcia verejného práva: Verejné právo na priesečníkoch prehlbujúcej sa európskej integrácie. Zborník z VI. ročníka medzinárodnej vedeckej konferencie Banskobystrické zámocké dni práva, 14.–15. november 2023, Vígľaš. Banská Bystrica: Právnická fakulta Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici, 2024, s. 92–99.
5. ĽORKO, J. Výskum - reflexie odborníkov z praxe o sankčnej politike. In: Hodnotenie implementácie a budúceho vývoja sankčného mechanizmu po 10 rokoch účinnosti trestných kódexov v Slovenskej republike. 1. vyd. Bratislava (Slovensko) : Univerzita Komenského v Bratislave, 2020. s. 51-127. ISBN 978-80-223-4894-2
6. REMETA, R. Subsidiarita trestného práva v kontexte princípu ultima ratio. In: Míľniky práva v stredoeurópskom priestore 2023. Bratislava : Právnická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave., 2023. 597 s.

Kontaktné údaje

JUDr. Jakub Ľorko, PhD.
jakub.lorko@flaw.uniba.sk
Katedra trestného práva, kriminológie a kriminalistiky právnickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave

Bc. Daniel Richter
richter28@uniba.sk
Katedra trestného práva, kriminológie a kriminalistiky právnickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave

LEGÁLNOSŤ A LEGITÍMNOSŤ SÚDOV V NADVÄZNOSTI S VÝŠKOU DÔVERY OBČANOV V PRÁVNOM ŠTÁTE

LEGALITY AND LEGITIMACY OF COURTS IN CONNECTION WITH THE LEVEL OF TRUST OF CITIZENS IN THE RULE OF LAW

Tony Tesla[1]

Abstrakt: Stav súdnictva a dôvera obyvateľov v riadne fungovanie súdov, v ochranu práv a právom chránených záujmov jednotlivcov a skupín, je veľmi často diskutovanou témou. Uvádza sa, že súdnictvo vykazuje historicky najnižšiu mieru dôvery v legitímnu a legálnu ochranu dotknutých práv a záujmov. Je otázkou, čo sú tie faktory, ktoré takéto zmýšľanie podporujú a akým spôsobom ich uchopiť, akým spôsobom s nimi vôbec pracovať tak, aby sa dôvera v súdnictvo v právnom štáte obnovila. A tiež je to otázka, či skutočne je stav súdnictva taký, ako sa subjektívne popisuje a kde sú limity ochrany práv a právom chránených záujmov jednotlivcov v právnom štáte.

Kľúčové slová: súdnictvo, súdna mapa, dĺžka súdnych konaní, mimosúdne riešenie sporov, opravné konanie

Abstract: The state of the judiciary and the trust of the population in the proper functioning of the courts, in the protection of the rights and legally protected interests of individuals and groups, is a very often discussed topic. It is reported that the judiciary shows the historically lowest level of confidence in the legitimate and legal protection of affected rights and interests. It is a question of what are the factors that support such a mindset and how to grasp them, how to work with them at all in order to restore confidence in the judiciary in the rule of law. And it is also a question of whether the state of the judiciary really is as it is subjectively described and where are the limits of the protection of the rights and legally protected interests of individuals in the rule of law.

Key words: judiciary, court map, length of court proceedings, out-of-court settlement of disputes, corrective proceedings

[1] Paneurópska vysoká škola

Úvod

Podľa prieskumu OECD zverejneného v júli 2024 dôveruje slovenskému súdnictvu 31 % občanov, čo je po Čile druhá najnižšia úroveň spomedzi tridsiatich krajín. Pre porovnanie, priemer dôvery v súdnictvo v krajinách OECD je 54 %, pričom v susednej Českej republike je to 50 %. V severských krajinách ako Fínsko, Dánsko a Nórsko dosahuje dôvera v súdnictvo viac ako 74 %.[2] Dlhodobo nízka dôvera v slovenské súdnictvo je ovplyvnená viacerými faktormi, vrátane vnímania korupcie a zdĺhavosti súdnych konaní. Ministerstvo spravodlivosti SR uvádza, že dôvera obyvateľov v súdnictvo je v porovnaní s ostatnými krajinami EÚ dlhodobo na nízkej úrovni, k čomu prispieva aj verejnosťou vnímaná miera korupcie. Predseda Najvyššieho súdu SR Ján Šikuta v máji 2023 poznamenal, že dôvera ľudí v súdy a dĺžka súdneho konania sú spojené nádoby, pričom rýchlejšie poskytovanie spravodlivosti by mohlo zvýšiť dôveru občanov.[3] Na zvýšenie dôveryhodnosti súdnictva bola v júni 2023 zavedená reforma súdnej mapy, ktorá zmenila počet súdov a ich obvody s cieľom zlepšiť špecializáciu sudcov a efektívnosť súdnych konaní. Cieľom tejto reformy je zvýšiť kvalitu a efektívnosť súdneho rozhodovania a tým aj dôveru obyvateľov v súdnictvo.

Funkčné a dôveryhodné súdnictvo

Jednou z priorít Ministerstva spravodlivosti SR, v kompetencii ktorého je aj správa súdnictva a súdnictvo ako také, bola a aj nepochybne je podpora funkčnosti a dôveryhodnosti súdnictva na Slovensku. Možno len poukázať na to, že viaceré z úloh sa v období posledných dvoch rokov Ministerstvu spravodlivosti SR podarilo naplniť (súdna mapa – reforma súdnictva, zriadenie Najvyššieho správneho súdu s prislúchajúcou legislatívou upravujúcou pôsobnosť, právomoci, obsadzovanie; reforma inštitútov na zaistenie majetku pochádzajúceho z trestnej činnosti, zriadenie Úradu na správu zaisteného majetku, zavedenie trestných činov prikrmovania, ohýbania práva a pod.). O tom, ako tieto nástroje majú podporiť funkčnosť súdnictva, možno diskutovať na rôznych úrovniach. Súhrnne deľba súdnej agendy, jej špecializácia, vybavenie patričnou zodpovednosťou za rozhodovanie procesy, to všetko má smerovať k legitimite súdov, ktoré sa z pohľadu občanov javia ako nestranné, nezávislé a chrániace subjektívne práva a právom chránené záujmy jednotlivcov v súlade s právnou úpravou.

Predmetom diskusie bola a sústavne aj je hlavne nová súdna mapa a jej účelnosť, efektívnosť, prístup k súdnictvu a dôvera občanov v zlepšenie funkčnosti tohto orgánu ochrany a uplatňovania práva. Smerom do budúcna je potrebné súdnu mapu vhodne legislatívne uchopiť (s prechodnými ustanoveniami), preverovať funkčnosť

[2] verejnaintegrita.vlada.gov.sk+4SprávySTVR+4Pravda.sk+4TRENDSprávy STVR+2Pravda.sk+2TREND+2

[3] Ministerstvo spravodlivosti SRNSUD

súdnictva, ktoré musí byť budované tak, aby vedelo odrážať požiadavky praxe, reflektovať na rôzne potreby v praxi, a aby výkon súdnictva podporoval vnútorný aj vonkajší pohľad na legitímne postavenie súdov v procese ochrany a uplatňovania práva. Je vidieť, že nedôsledný proces schvaľovania úprav v obvodoch, a aj v agende súdov na Slovensku si vyžiadal ďalšie zmeny, odklad účinnosti a prechodné obdobia. Tu sa možno pýtať, aké sú vlastne všetky dopady navrhovaných zmien pre prax, a aké konkrétne dopady pre danú oblasť (ako sa zefektívnila ochrana obetí, prístup k súdom, súdna kontrola) tieto kroky mali mať, majú mať a hlavne, budú mať.

K niektorým problémom v kontexte schopnosti súdov podporovať dôveryhodnosť občanov legitímnosť súdnictvo

Dĺžka súdnych konaní a jej dopad na dôveryhodnosť súdnictva:

Dĺžku súdnych konaní (v priemere 21 mesiacov pre civilno-právne spory) treba vnímať v kontexte aktuálneho personálneho a organizačného stavu súdnictva a v kontexte právnej úpravy. Nie je možné civilné spory izolovať od inej súdnej agendy, nakoľko iné oblasti sú z hľadiska dĺžky konania ešte komplikovanejšie (rodinnoprávne spory trvajú bežne aj 3-5 rokov a viac; trestnoprávne konania sa z hľadiska dĺžky počítajú na viaceré roky). Model riešenia v podobe návrhu "aktívnejšie implementovať opatrenia na zníženie dĺžky súdnych konaní" ako sa často ozýva je legislatívne nevykonateľný, resp. procesná úprava obsahuje konkrétne lehoty a doby, ktoré sa v praxi rešpektujú. Dĺžku konaní je potrebné vnímať optikou konkrétneho prípadu: z judikatúry ESĽP vyplývajú kritériá pre posúdenie prieťahov v konaní - dĺžka konania závisí od:

- zložitosti veci,
- správania sa účastníkov konania,
- správania sa súdu.

O nefunkčnom súdnictve možno uvažovať len v prípade, ak dĺžka konania je zavinená nečinnosťou súdov a nesprávnym procesným postupom, k čomu nie sú dostupné žiadne štúdie. Nie je možné prijať automaticky z dôvodu, že obchodné konania trvajú aj 21 mesiacov záver, že slovenské súdnictvo nie je funkčné. Nie je možné ani automaticky vyhodnocovať, že súdnictvo si svoje funkcie neplní, keď niektoré sporové či nesporové konania trvajú aj dlhšie ako 2 či 3 roky. Tento proces je závislý od množstva faktorov, hlavne od správania sa účastníkov konania, strán v konaní a od využívania procesných nástrojov. Ak sa využívajú v súlade s právnou úpravou, potom nemožno hovoriť o obštrukcii. Ak sa právo uplatňuje tak, ako to právna úprava umožňuje, ide o riadnu súčasť konania. Je faktom, že niekedy súdne procesy trvajú roky, ba dokonca aj desaťročia, ak si to ich obsah vyžaduje. Niekedy je táto lehota v poriadku, inokedy je prieťahom, na ktorý by malo vhodne reagovať ústavné súdnictvo. Nie je možné jednotne určiť lehoty, ktoré sú ešte primerané a tie, ktoré už nie sú. Predstavy o tom, že konania majú prebiehať rýchlo, sú veľmi skreslené

a opierajú sa často o neznalosť. Potom sa opticky môže javiť, že súdy neplnia svoje funkcie a nechránia práva jednotlivcov, že ich činnosť je vlastne zbytočná. Nezriedkavo je to odraz veľmi skresleného pohľadu a nedôslednej znalosti. V niektorých prípadoch tomu tak však je. Nedôvera v súdnictvo opierajúca sa o dĺžky konaní je do veľkej miery polemická a jej podpora sa musí opierať o komplexné vyhodnotenie javu, nie o subjektívne pocity a dohady.

Ani pre konanie, v ktorom Ústavný súd SR posudzuje individuálne sťažnosti, ani pre konania, v ktorých sa posudzuje súlad právneho predpisu (jeho časti) s Ústavou SR, nie sú stanovené konkrétne lehoty. Rozhodovanie Ústavného súdu možno z časového hľadiska len predpokladať, čo nie je v súlade s princípom právnej istoty. Otázkou je, čo sa za týmto postupom skrýva, nakoľko kým všeobecné súdnictvo je tvorené prvostupňovými a odvolacími súdmi, Najvyšším súdom SR a aj špecializovaným súdnictvom, Ústavný súd ako jediný orgán ochrany ústavnosti musí pracovne posúdiť všetky podania – sťažnosti, vyhodnotiť ich v kontexte vyjadrení a replík a rozhodnúť. Časový rámec možno len ťažko stanoviť. Faktom je, že aktuálne Ústavný súd rozhoduje v časovom horizonte cca 3 - 5 mesiacov, čo musí byť veľmi pozitívne hodnotený jav a fakt s prihliadnutím na povahu a rozsah sťažnostnej agendy. Riešenie v podobe nastavenia lehôt pre takéto konania priamo do zákonnej úpravy konania pred Ústavným súdom SR (počítajúc aj s možnosťami ojedinelého predlžovania odôvodneného konkrétnymi skutkovými okolnosťami) je vhodným riešením, s tým, že do maximálneho časového rámca, ktorý by tiež smeroval k podpore a ochrane legitímneho postavenia súdov a ochrany práv a právom chránených záujmov jednotlivcov musí patriť aj najširšia úvaha o vyjadreniach a replikách, potrebe prieskumu a doplnení. Možno preto len odhadovať, že legitímne očakávania sú na úrovni dlhšej lehoty ako tej, v ktorej je Ústavný súd SR aktuálne v praxi schopný rozhodovať.

Odbremenenie súdov a podpora dôveryhodnosti

Riešenie v podobe, že štátne orgány majú vždy podporovať a propagovať riešenie sporov v iných ako súdnych konaniach, v mimosúdnom konaní, prostredníctvom mediácie v rozhodcovskom konaní a akceptovať takéto rozhodcovské rozhodnutia je všeobecne akceptované. Nepochybne, vždy by mala byť preferovaná dohoda subjektov konania pred súdnym autoritatívnym riešením sporovej veci, pri ktorom strany nemajú takú možnosť výsledok časovo ovplyvniť. Nie je ľahké objektívne posúdiť, že súdy nechránia práva dôsledne, pretože hodnotenia často vychádzajú zo subjektívnych názorov jednotlivcov. Tieto subjektívne pohľady však vedú k strate dôvery verejnosti a spochybňovaniu legitímnosti rozhodnutí sudcov aj samotných súdov.

Je možné súhlasiť s tým, že slovenské súdy podporujú mimosúdne riešenie vecí sporových aj v oblasti nesporovej agendy. Nie preto, že by nemali záujem vhodne práva jednotlivcov chrániť, ale z dôvodu, že riešenie vo forme dohody je vždy vhodnejšie ako autoritatívne určenie, s ktorým strany nakoniec spokojné nebudú alebo nemusia byť. Aj mediačné a rozhodcovské konanie je riadnou alternatívou súdneho konania *a je primárne na sporových stranách, aby sa samé dohodli na tomto riešení svojho sporu*. V prípade súdneho konania ide o autoritatívne rozhodnutie, ktoré strany nemajú možnosť zásadnejšie ovplyvniť, musia sa opierať o právne a nestranné posúdenie veci autoritou – sudcom, senátom a o riešenie, ktoré je judikované ním (bez ohľadu na preferencie strán). Toto nemožno hodnotiť ako problém súdnictva, ale ako prirodzený dopad výkonu a uplatnenia súdnej moci v situácii, kedy absentuje dohoda medzi stranami. Ak sa subjektívne cíti strana byť na svojich právach dotknutá, prieskumná možnosť je garantovaná našim právnym poriadkom, ako aj nadnárodnými štandardmi, a je možné ju využiť v podobe opravného konania.

Pravdou je, že v stave, kedy sporové strany nevedia samostatne nájsť konsenzus, len veľmi problematický sa dohodnú na riešení veci inou ako súdnou cestou. Súdnictvo v každom prípade podporuje zmierlivé riešenie tam, kde je to možné. V konaní pred súdom, ak je konanie začaté, nie je možné paralelne ohľadom jedného nároku viesť aj iné konanie. Skutočnosť, že súdne rozhodnutia nie sú stranami akcentované, resp. sú spochybňované a napádané opravnými prostriedkami je bežným javom, ktorý nemôže vypovedať o legitímnej ochrane práv a právom chránených záujmov jednotlivcov zo strany súdnictva ako takého.

Nová súdna mapa a jej dopady na rýchlosť konaní

Schválená súdna mapa (s účinnosťou od 1.1.2023) vychádza z kauzálnej príslušnosti t. j. príslušnosti bratislavských súdov pre konkrétne oblasti práva (OS Bratislava I pre trestné veci, OS Bratislava III pre obchodné veci a pod.). Pri odvolacích súdoch budú agendu vybavovať kauzálne príslušné krajské súdy. Týmto sa podporí špecializácia súdov na konkrétnu právnu agendu, špecializácia sudcov pre konkrétne oblasti a pokrytie súdov dostatočným počtom odborníkov pre konkrétnu oblasť, od čoho sa očakáva zrýchlenie súdnych konaní. Návrh novej súdnej mapy má však viacero úskalí:

1. rozširovaním obvodov okresných súdov sa zvyšuje počet prípadov (nápad) v určitej právnej oblasti, ktoré má riešiť jeden súd. Počet sudcov však zostáva rovnaký — buď sa nezvyšuje vôbec, alebo ide len o administratívne spojenie sudcov z viacerých súdov do jedného. Takéto zmeny neprinášajú ani nárast počtu sudcov, ani posilnenie ich špecializácie,

2. dostupnosť súdnych konaní z pohľadu účastníkov konania sa skomplikuje (zmenou obvodov súdov sa zvýšia náklady cestovného, náklady právneho zastúpenia o cestovné náklady do miesta súdu),
3. procesnoprávne lehoty, ktoré sú pre priebeh sporovej aj nesporovej agendy (trestnej, civilnej, rodinnej, obchodnej) relevantné, ostávajú plne zachované, k zefektívneniu konaní skrátením procesných lehôt nedošlo.

Konanie na súde, priestor pre korupciu a otázky dôveryhodnosti súdov a sudcov (nadväzne na návrh novej súdnej mapy):

Z pohľadu súdneho konania vidíme priestor pre korupčné konanie. Keďže sem je presunuté ťažisko dokazovania, súd vykonáva všetky dôkazy, o ktoré opiera rozhodovanie. Právo navrhovať dôkazy majú aj strany, ale súd nimi nie je viazaný. Priestor pre korupciu tu je, najmä pri rozhodovaní súdov rôznych stupňov, ktoré posudzujú vinu, trest a sankciu. Rozhodovanie odvolacích súdov je konečné, bez riadneho opravného prostriedku, a preto sa práve naň vplýva. Týka sa to rozsahu dokazovania a rozhodovania vo veci. Eliminovali sa niektoré možnosti pôsobenia na sudcov zavedením systému e-prideľovania spisov. Sudcu vyberie systém, nie ľudia. No aj tento model možno obísť. V konečnom dôsledku však ostáva priestor pre priamy vplyv na rozhodovanie sudcu.
Chceme načrtnúť problém, ktorý mal „akože" riešiť korupciu – t. j. nové obvody súdov. Slovensko je malé, právnických profesií málo a všetci sa poznajú – priamo alebo nepriamo. Roky praxe vedú k väzbám, aj nepriamym. Ak ich návrh obvodov aj chce vylúčiť, zabúda na nepriame korupčné prepojenia a dlhoročné kolegiálne vzťahy. Boli sme svedkami káuz, kde sudcovia chodili za kolegami vybavovať rozhodnutia. Manipulácie s obvodmi sú citlivé a zmena musí vychádzať z poznania stavu. Riešiť korupciu nepripravene, len pre priamu korupciu, nie je vhodné. Korupcia na súdoch bola a je. No tvrdenie, že malé kolektívy sú ideálne pre korupciu je zovšeobecňujúce a urážlivé. Korupciu treba potláčať. Otázkou je ako. Sudcovia, prokurátori, advokáti, vyšetrovatelia a notári sa poznajú zo štúdia, práce, rodiny. Transparency International poukazuje na tieto prepojenia.
Sudcovia na rôznych stupňoch súdov sa poznajú. Myslieť si opak je naivné. Kolegiálne vzťahy existujú a komunikácia prebieha – nie vždy korupčne, ale priestor tu je. Preto zväčšenie kolektívu, ako v prípade Mestského súdu Bratislava nerieši korupciu. Problémom nie je len priama korupcia, ale aj nepriame kolektívne väzby. Tie vznikajú rýchlo a často už existujú. Zmena obvodov ich nezruší, len sa budú hľadať nové cesty ich zneužitia. Každý niekoho pozná. Korupčné dohody môžu byť komplikovanejšie, ak je zapojených viac osôb, čo zvyšuje výšku úplatkov alebo protislužieb. Aj to je spôsob, ako korupcii brániť, ale podstatne ju nevylúči. Oveľa dôležitejšia je podľa nás špecializácia sudcov, ich integrita a výber bez väzieb.

Elektronické prideľovanie spisov

Systém mal riešiť manipulácie pri prideľovaní spisov. V malých súdoch bolo možné cez súdnych tajomníkov či predsedu zariadiť, aby spis dostal konkrétny sudca. Alebo si ho sudca sám vypýtal. Elektronická podateľňa mala zabezpečiť anonymitu a náhodnosť. No aj tento systém sa dá obísť. Po podaní sa zistí, kto je zákonným sudcom, podanie sa vezme späť a znova podá, až kým sa nedostane želanému sudcovi. V trestnom konaní je tento mechanizmus obmedzený, pretože obžalobu podáva prokurátor. Obvinený či poškodený nemôžu manipulovať prideľovanie. V opravných konaniach sa spis posúva cez prvostupňový súd. Ale pri návrhoch ako podmienečné prepustenie alebo obnova, ktoré podáva obvinený, sa to dá zneužiť – návrh sa vezme späť a podá znova. Takých podaní nie je veľa, ale priestor tu je.
Navrhujeme, aby sa rovnaké alebo veľmi podobné podania (čo do osoby a účelu) priraďovali k pôvodnému sudcovi. Systém by mal zabrániť manipulácii späťvzatím a opätovným podaním. U prokurátora sa predpokladá, že nebude manipulovať, ale ani to sa nedá vylúčiť. Prokurátor môže vziať obžalobu späť až do otvorenia hlavného pojednávania. Dôvody na to by mal schvaľovať jeho nadriadený. Ak obžalobu podá znova, mal by o nej rozhodovať ten istý sudca ako predtým.

Dôveryhodnosť v súdnictvo v súvislosti s rozhodovaním súdov a negatívne javy

Korupcia sa netýka len rozhodovania, ale aj priebehu konania, t. j. môže ovplyvniť výsledok tým, že sa obvinenie nepreukáže alebo vzniknú pochybnosti. Trestné konanie treba chápať ako spor strán pred súdom. Prokurátor má určitú voľnosť pri návrhu trestu, no jeho postupy schvaľuje nadriadený, čím sa zabezpečuje jednotnosť a kontrola. Návrh trestu môže byť výsledkom dohody prokurátora s obžalovaným a obhajcom. Súd rozhoduje na základe dôkazov, ale ak sa odchýli od návrhu prokurátora, ten môže podať odvolanie.
Dohody strán môžu viesť k miernejším trestom, ale priestor pre korupciu je v tomto štádiu obmedzený, keďže prokurátor nemá úplnú autonómiu. Korupčné vplyvy sa častejšie objavujú na úrovni sudcov, ktorí rozhodujú o vine aj treste. Tí môžu cielene manipulovať s dôkazmi alebo ovplyvniť svedkov. Takéto konanie má trestnoprávny charakter a marí spravodlivosť. Rozsah dokazovania môže sudca využiť na ovplyvnenie výsledku v prospech strany, s ktorou je „dohodnutý".
Voľná úvaha súdu môže byť zneužitá na ospravedlnenie rozhodnutia. Obžalovaný a jeho obhajca môžu pôsobiť na sudcu aj prokurátora, aby dosiahli oslobodenie alebo miernejší trest. Tento priestor je síce zriedkavý, no nemožno ho vylúčiť. V senáte má hlavné slovo profesionálny sudca, prísediaci sú často len formálni. Vyskladať senáty výlučne z profesionálov by bolo v súčasnosti organizačne náročné.
Rozhodovanie súdov sa dnes vníma aj cez tzv. „ohýbanie práva", no dokázať zámer je náročné. Každý sudca má priestor na odlišnú interpretáciu práva, čo sťažuje

postihovanie. Korupcia je častejšia na odvolacích súdoch, kde sú rozhodnutia konečné a opravné prostriedky sa uplatňujú až po dlhšom čase.
Je potrebné dôsledne sledovať integritu sudcov, ich výber a prípadné prepojenia s inými inštitúciami. Korupciu nemožno úplne vylúčiť – či už priamu (cez osobné väzby) alebo nepriamu (cez kolegov). Aj keď sú oficiálne kontakty obmedzené, dlhoročné vzťahy môžu viesť k neformálnym dohodám. Prevenciou je výber sudcov nielen na základe odbornosti, ale aj morálneho kreditu, psychickej odolnosti a vzťahu k povolaniu – to je kľúčový nástroj v boji proti korupcii.

Záver

Stav súdnictva na Slovensku je výsledkom dlhodobého vývoja a viacerých negatívnych javov. Ako môžu súdy legitímne chrániť práva jednotlivcov a záujmy skupín, keď na to nemajú vytvorené podmienky? Diskusia sa často vedie o legálnosti v súvislosti s novou, zatiaľ neúčinnou súdnou mapou. Legitimita súdov je spochybňovaná pre dĺžku konaní, autoritatívne rozhodovanie či korupciu. Otázkou ostáva, či je vnímanie justície skutočne také negatívne, alebo ide o dôsledok subjektívnych názorov a nepochopenia práva.
Kritika súdnictva je prípustná, ak vychádza zo znalosti procesov a nie zo subjektívnych skúseností, ktoré môžu byť legálne aj napriek negatívnemu vnímaniu. Hoci sa často zdôrazňuje nedôvera, väčšina prípadov ukazuje, že súdy práva jednotlivcov aj skupín primerane chránia. Na zvýšenie dôvery je potrebné riešiť príčiny ako korupcia, dĺžka konaní, kvalita rozsudkov a dôveryhodnosť sudcov.
Medzi možné kroky na zvýšenie dôvery patria:

- **Zvýšenie transparentnosti a zodpovednosti v rámci justície**. To môže zahŕňať lepšiu informovanosť verejnosti o práci súdov a prijatých rozhodnutiach. Hoci existuje množstvo kvalitných právoplatných rozhodnutí, verejnosť o nich často nevie.
- **Dôsledné vyvodzovanie zodpovednosti vo vnútri justície** za prešľapy a neetické správanie sudcov. Verejnosť negatívne vníma aj nedostatočnú reakciu justičných orgánov na nevhodné verejné vyjadrenia sudcov.
- **Urýchlenie súdnych konaní**. Dĺžka konaní je významným faktorom nedôvery, hoci za ňu sudcovia spravidla nenesú vinu.
- **Zvýšenie dôveryhodnosti sudcov**. Sudcovia by sa mali usilovať o získanie a udržanie dôvery verejnosti každým svojím rozhodnutím, postojmi a verejnými vyjadreniami, a to vrátane jasného vymedzenia sa voči neakceptovateľnému správaniu v rámci ich stavu. Dôveryhodnosť je najvzácnejšia vlastnosť, ktorou sudca disponuje.
- **Posilnenie sudcovskej nestrannosti a nezávislosti**. Je potrebné dbať na to, aby správanie sudcov nevzbudzovalo pochybnosti o ich nestrannosti.

Slovenská právna úprava by mohla obsahovať širšiu úpravu presadzovania a ochrany sudcovskej nestrannosti a jej vzťahu k dôvere v justíciu, prípadne definovať samotný pojem sudcovskej nestrannosti, napríklad v novom etickom kódexe.

- **Zlepšenie vymožiteľnosti práva,** aby občania vnímali, že sa môžu efektívne domôcť svojich práv na súdoch.
- **Zabezpečenie konzistentného a dôkladného procesu schvaľovania reforiem v justícii,** aby sa predišlo situáciám, ktoré by mohli narušiť dôveryhodnosť súdnictva.
- **Využívanie alternatívnych spôsobov riešenia sporov,** ako sú mediácia a rozhodcovské konanie. Dohoda medzi stranami je často vhodnejšia ako autoritatívne rozhodnutie súdu, s ktorým strany nemusia byť spokojné.
- **Zodpovedná komunikácia médií o súdnictve**. Keďže väčšina verejnosti si vytvára názor na súdy na základe sprostredkovaných informácií, najmä z médií, je dôležité, aby médiá informovali objektívne a vyvážene aj o pozitívnych zmenách a kvalitných rozhodnutiach súdov.

Je dôležité si uvedomiť, že budovanie dôvery v súdnictvo je dlhodobý proces, ktorý si vyžaduje trvalé úsilie a implementáciu komplexných reforiem.

Zoznam použitej literatúry

1. verejnaintegrita.vlada.gov.sk+4Správy STVR+4Pravda.sk+4TRENDSprávy STVR+2Pravda.sk+2TREND+2
2. Ministerstvo spravodlivosti SRNSUD

Kontaktné údaje

JUDr. Mgr. Tony Tesla
email@tonytesla.sk
Paneurópska vysoká škola

ZAISŤOVANIE DIGITÁLNYCH DÔKAZOV PRI DOMOVEJ PREHLIADKE A PÁR POZNÁMOK K NEZÚČASTNENÝM OSOBÁM[1]

SECURING DIGITAL EVIDENCE DURING A HOME SEARCH AND A FEW NOTES ON NON-PARTICIPATING PERSONS

Samuel Marr[2], Lucia Vasilik[3]

Abstrakt: Príspevok v jeho prvej časti reflektuje právno-aplikačné problémy zaisťovania digitálnych dôkazov neuložených v médiu (príkladmo dát na *cloudoch* zahraničných *providerov*) prostredníctvom domovej prehliadky, určuje pomer špeciality medzi domovou prehliadkou a postupom podľa § 115, § 116 a tiež § 90 Trestného poriadku. V jeho druhej časti rozvádza polemiku o nezúčastnených osobách z radov polície v kontexte aktuálnej judikatúry.

Kľúčové slová: Domová prehliadka, zaisťovanie digitálnych dôkazov, nezúčastnené osoby

Abstract: In the first part, the paper reflects the legal application problems of securing digital evidence not stored in media (demonstratively, data on the clouds of foreign providers) through a house search, determines the specialty ratio between the house search and the procedure according to § 115, § 116 and also § 90 of the Criminal Procedure Code. In the second part, it elaborates on the controversy about non-participating persons from the ranks of the police in the context of current jurisprudence.

Key words: House search, securing digital evidence, non-participating persons

Úvod

V súčasnosti digitálne technológie čoraz intenzívnejšie prenikajú do všetkých oblastí ľudskej činnosti, čo sa prirodzene premieta aj do forenznej praxe. *„Pojmom počítačová kriminalita označujeme najmä trestné činy zamerané proti počítačom, programom a údajom prenášaným cez počítač, ich zneužitie alebo neoprávnený prístup*

[1] Príspevok je výstupom projektu VEGA-1/0722/24 – Princípy právneho štátu v trestnom práve.
[2]Katedra trestného práva kriminológie a kriminalistiky PF UK; Okresná prokuratúra Galanta
[3]Katedra trestného práva kriminológie a kriminalistiky PF UK.

k nim, ako aj trestné činy páchané pomocou počítača."[4] Z tohto dôvodu je zaisťovanie digitálnych dát nielen technickým, ale aj výrazne právnym problémom. Tento príspevok sa venuje vybraným aspektom zaisťovania digitálnych dôkazov prostredníctvom domovej prehliadky a prehliadky iných priestorov, pričom pozornosť upriamuje najmä na digitálne dôkazy neuložené v médiu – typicky dáta na cloudových úložiskách. Osobitne sa príspevok zaoberá otázkami zákonnosti takéhoto postupu v kontexte existujúcich procesných inštitútov podľa zákona č. 301/2005 Z. z. Trestného poriadku v znení neskorších predpisov (ďalej len „Trestný poriadok") –predovšetkým inštitútov podľa § 91, § 115 a § 116 Trestného poriadku. Druhá časť príspevku prináša analytický pohľad na úlohu nezúčastnených osôb, predovšetkým skúma ich nestrannosť z pohľadu judikatúry Ústavného súdu Slovenskej republiky a Európskeho súdu pre ľudské práva (ďalej len „ESĽP").

Zaisťovanie digitálnych dôkazov

Úvodom zvýrazňujeme rozdiel medzi elektronickými dôkazmi už uloženými, teda nachádzajúcimi sa v konkrétnom médiu ako napríklad mailová pošta, záznamy komunikácie s *chatových* aplikácií, elektronické účtovníctvo spoločnosti a pod.) a medzi dôkazmi neuloženými-nenachádzajúcimi sa v médiu, ku ktorým sa však jeho prostredníctvom orgány aplikácie práva dostávajú.

V aplikačnej praxi boli identifikované návrhy prokurátorov na vykonanie domovej prehliadky (ďalej len ,,DP"), eventuálne prehliadky iných priestorov (ďalej len ,,PIP") a na ich podklade tiež vydané príkazy, ktorých cieľom bolo nájsť médium (počítač, mobil, tablet a pod.) a takto zaistiť elektronické dôkazy. V prvom rade, východiskovou v tejto oblasti je premisa, že *„pre postup orgánov činných v trestnom konaní a súdy je nevyhnutné, aby sa riadili princípom legality (zákonnosti) v postupe štátnych orgánov, ktoré podľa čl. 2 odsek 2 Ústavy SR môžu konať iba na základe ústavy, v jej medziach a v rozsahu a spôsobom, ktorý ustanoví zákon.*"[5]

V praxi nie je spravidla problematické zaisťovanie digitálnych dôkazov uložených v konkrétnom médiu, čo už však neplatí pre v médiu neuložené dôkazy, ktorého prostredníctvom sa orgán aplikácie práva snaží tieto zabezpečiť. Ako príklad možno uviesť zaistenie počítača za účelom získania elektronickej formy vedeného účtovníctva, pričom účtovníctvo sa nenachádza v médiu, ale na cloudovom úložisku. Je nerozporovateľné, že dáta na *cloude* (ak nie sú tiež uložené v médiu) sú u poskytovateľa služby (napríklad aj cudzozemského). **Preto vyvstáva otázka, či príkaz na DP a/alebo PIP môže byť koncipovaný na**

[4] BLAŽEK, R.: Aktuálne trendy v počítačovej kriminalite. In: Bratislavské právnické fórum 2021. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave. Právnická fakulta, 2021, s. 95.

[5] REMETA, R.: Aktuálne otázky zaisťovania nástrojov a výnosov z trestnej činnosti. In: Míľniky práva v stredoeurópskom priestore 2024. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, 2024, s. 541.

i) zaistenie elektronických dôkazov nachádzajúcich sa na *cloude*, ak o uvedenom má orgán aplikácie práva vedomosť,
ii) zaistenie elektronických dôkazov, o ktorých má orgán aplikácie práva v rozhodnom čase vedomosť, že tieto sa nachádzajú v médiu (sú v ňom uložené) a v čase úkonu sa situácia zmení tak, že sa zistí, že tieto sú na *cloude*,
iii) zaistenie dôkazov, ktorých časť je uložená v médiu a časť v médiu uložená nie je.

V odbornej verejnosti sa citlivo rieši, či je príkazom na DP a/alebo PIP možné zaisťovať digitálne dôkazy na *cloude*, maily, v *chatovej* aplikácií a pod. tak, aby nedochádzalo k obchádzaniu postupu podľa § 115 a/alebo § 116 Trestného poriadku. **Zvýrazňujeme, že do média nestiahnutá mailová komunikácia má charakter telekomunikačnej prevádzky podľa osobitného zákona. Je do nej preto možné vstúpiť, túto prehľadávať a zaistiť na základe príkazu na DP a/alebo PIP?**

Vyjadrujúc sa k bodu i) uvádzame, že najširšie penzum informácií má policajt na účely Trestného poriadku (§ 10 ods. 7 Trestného poriadku) vzhľadom k jeho úzkej kooperácii alebo možnosti kooperácie s operatívnym prvkom polície. Preto je rozhodné, či tento subjekt svoj podnet adresovaný prokurátorovi nakoncipuje reálne alebo prokurátora zavedie v otázke objemu a kvality operatívnych informácií. Povedané inak, pokiaľ tento subjekt v podnete zamlčí a/alebo opomenie uviesť operatívne poznatky o tom, že digitálne dôkazy sa nenachádzajú v počítači, sú možnosti prokurátora a logicky aj sudcu na preverení operatívnych informácií výrazne limitované. V drvivej väčšine prípadov sme toho názoru, že v prípade zavedenia prokurátora by prišlo k vydaniu príkazu, ktorého zákonnosť by mohla byť predmetom neskoršieho posúdenia Ústavným súdom a/alebo ESĽP.

Ak je však podnet (verne reflektujúci objem operatívnych informácii) subjektu uvedeného v § 10 ods. 7 Trestného poriadku na vykonanie DP a/alebo PIP motivovaný získaním výhradne digitálnych dôkazov uložených na *cloude*, maily, prípadne v *chatovej* aplikácii prostredníctvom predchádzajúceho zaistenia média *in natura*, a následného znaleckého vyabstrahovania digitálnych dôkazov, **máme za to, že takémuto podnetu nemožno zo strany prokurátora vyhovieť a podať súdu návrh, a ak by aj prokurátor takýto návrh podal, máme za to, že na jeho podklade nemôže súd vydať príkaz. V danom prípade totiž ide o špekulatívne obchádzanie zákona. Konkrétne možno hovoriť o nerešpektovaní vymedzenia telekomunikačnej prevádzky, do ktorej by sa pri rešpektovaní správnosti takéhoto názoru zasiahlo nezákonným spôsobom**.

Tu sa žiada poukázať, že *„zo zásady ústavne konformného výkladu vyplýva tiež požiadavka, aby v prípadoch, keď pri uplatňovaní štandardných metód výkladu prichádzajú do úvahy rôzne výklady súvisiacich právnych noriem, bol uprednostnený ten, ktorý zabezpečí plnohodnotnú, resp. plnohodnotnejšiu realizáciu ústavou*

garantovaných práv fyzických osôb alebo právnických osôb. Inak povedané, všetky orgány verejnej moci sú povinné v pochybnostiach vykladať právne normy v prospech realizácie ústavou (a tiež medzinárodnými zmluvami) garantovaných základných práv a slobôd."[6] Pre úplnosť je vhodné obrátiť pozornosť tiež smerom k požiadavke „eurokonformného" výkladu práva, z ktorého vyplýva, že *„pri uplatňovaní vnútroštátneho práva ho má vnútroštátny súd vykladať v rámci možnosti vo svetle znenia a účelu tak, aby sa dosiahol cieľ, ktorý*"[7] „eurokonformnému" výkladu bude konvenovať. Telekomunikačná prevádzka je čo do zabezpečovania dôkazov vyhradená trestno-procesnému inštitútu odpočúvania a záznamu telekomunikačnej prevádzky podľa § 115 Trestného poriadku a/alebo trestno-procesnému inštitútu oznámenia údajov o telekomunikačnej prevádzke podľa § 116 Trestného poriadku, čomu svedčia už len samotné marginálne rubriky. Pokiaľ by bolo záujmom zákonodarcu zaisťovať digitálne dôkazy neuložené v médiu prostredníctvom DP a/alebo PIP, celkom určite by oba vyššie komentované inštitúty netvorili súčasť Trestného poriadku z hľadiska *de lege lata*. Esenciálnou podstatou telekomunikačnej prevádzky je poskytovanie telekomunikačných služieb ako napríklad prenos a výmena dát, hlasová komunikácia, ktoré sú uskutočňované prostredníctvom elektronickej komunikačnej siete.

Za zmienku stojí taktiež rozlíšenie medzi inštitútom podľa § 116 Trestného poriadku a inštitútom uchovania, vydania a odňatia počítačových údajov normovaného v ustanovení § 91 Trestného poriadku. V radoch odbornej verejnosti badať v otázke právnej úpravy spomenutých inštitútov parciálnu pluralitu názorov. Možno konštatovať, že prostredníctvom oboch inštitútov možno zaistiť prevádzkové údaje. Rozdielne sú však podmienky nariaďovania aj povoľovania daných úkonov.

K inštitútu podľa § 91 Trestného poriadku je potrebné zvýrazniť najmä to, že jeho použitie je viazané na nevyhnutnosť uchovania uložených počítačových údajov, včítane údajov prevádzkových, k uloženiu ktorých prišlo prostredníctvom počítačového systému. Príkaz podľa § 91 Trestného poriadku má za následok uloženie povinnosti subjektu, v ktorého faktickej dispozícii sa vyššie uvedené údaje nachádzajú, eventuálne poskytovateľovi daných služieb, aby s takýmito údajmi naložil spôsobom predpokladaným v ustanovení § 91 ods. 1 písm. a) až e) Trestného poriadku.

V tomto smere je relevantným Dohovor o počítačovej kriminalite z Budapešti z 23. novembra 2001, o ktorý sa v dôvodovej správe k Trestnému poriadku oprel slovenský zákonodarca a argumentoval, že práve na základe daného dokumentu bolo do Trestného poriadku implementované ustanovenie § 91 Trestného poriadku (pôvodne § 90 Trestného poriadku).

---

[6] Ústavný súd Slovenskej republiky, sp. zn. II ÚS 148/06.

[7] Súdny dvor Európskej únie, sp. zn. C-105/03.

V prípadoch kedy je možné očakávať vo vzťahu k digitálnym dátam nežiaduce manipulovanie s nimi, ich znehodnotenie, pozmenenie a pod., slúži promptnému zabezpečeniu uchovania takýchto počítačových údajov včítane údajov prevádzkových, ku ktorých uloženiu prišlo prostredníctvom počítačového systému, postup v zmysle komentovaného ustanovenia. Uvedené možno oprieť o čl. 16 ods. 1 Dohovoru o počítačovej kriminalite s priliehavým označením marginálnej rubriky „Urýchlené uchovanie uložených počítačových údajov".

Osobitne významným v tomto smere je najmä celistvé uchovanie relevantných dát v spojení so zabránením s nimi akokoľvek manipulovať.

„V praxi bol zaznamenaný konkrétny prípad, keď prokurátor vydal providerovi bezodkladne príkaz na znemožnenie prístupu k analyzovaným vlastným údajom podozrivým, pretože mal konkrétne informácie o tom, že k pozmeňovaniu týchto údajov podozrivým by mohlo dôjsť v priebehu nasledujúcich pár hodín on-line spôsobom."[8]

Postup podľa § 91 Trestného poriadku je potrebné rešpektovať osobitne pri okamžitom uchovaní dát pred ich znehodnotením. Pôjde najmä o prípady média (počítača) použitého pri trestnej činnosti, *„a zároveň, ako bolo zistené, že ide o počítačové údaje vrátane prevádzkových údajov, ktoré boli uložené prostredníctvom počítačového systému (generované počítačovým systémom tvoriacim súčasť reťazca komunikácie)."*[9]

Vyjadrujúc sa k bodu ii) a iii) uvádzame, že je samozrejmé nelogické a hlavne nezákonné vydávanie príkazu na DP a/alebo PIP a zároveň ďalšieho príkazu (príkladmo podľa § 115, § 116 a/alebo § 91 Trestného poriadku) bez existencie relevantného podozrenia, že digitálne dôkazy sa nachádzajú mimo média. Preto pri použití argumentácie *a contrario* je príkaz na DP a/alebo PIP plne dostačujúci dôkaznej situácii podľa ktorej sú digitálne dôkazy uložené v médiu. Ak sa pri úkone zistí opak *„je nevyhnutné v priebehu tohto úkonu zabezpečiť bezodkladne vydanie príkazu podľa § 91 ods. 1 písm. e) TP."*"[10] V prípade čiastočného výskytu digitálnych dôkazov uložených v médiu a zároveň časti takýchto dôkazov, ktoré v médiu uložené nie sú, je v prípade takejto znalosti v čase koncipovania podnetov iniciovať okrem príkazu na DP a/alebo PIP, aj vydanie ďalšieho (osobitného) príkazu.

[8] ŠANTA, J.: Uchovanie počítačových údajov a ochrana súkromia. In: Justičná revue, 2008, č.12, s.1702-1711.

[9] ČENTÉŠ, J.: Odpočúvanie – procesnoprávne a hmotnoprávne aspekty. Bratislava: C. H. Beck, 2013, s. 148.

[10] ŠANTA, J.: Uchovanie počítačových údajov a ochrana súkromia. In: Justičná revue, 2008, č.12, s.1702-1711.

Nezúčastnené osoby vo svetle relevantnej judikatúry

Verejnosť citlivo vníma, ak sú nezúčastnenými osobami zástupcovia orgánov aplikácie práva. V tomto smere sa preto prikláňame a pozitívne vítame nový trend nezúčastnených osôb z radov študentov právnických fakúlt. Ide o osoby ktoré sú na veci objektívne nezúčastnené a zároveň majú aj určité právne povedomie. Zákonodarca stanovil obligatórnu povinnosť zabezpečiť pribratie nezúčastnenej osoby napríklad v § 105 ods. 2 Trestného poriadku.

Úlohou nezúčastnenej osoby ako jednej s tzv. pomocných osôb je prítomnosťou na úkone, garantovať jeho objektivitu a zákonnosť. *„Účelom pribratia nezúčastnenej osoby do konania je zabezpečenie kontroly regulárnosti a zákonnosti vykonania konkrétneho procesného úkonu účasťou nezainteresovanej osoby (nestranného pozorovateľa) na tomto úkone. Aby tento účel nebol zmarený, zákon vyžaduje subjektívne predpoklady, ktoré musí spĺňať nezúčastnená osoba pribratá do trestného konania. Týmito predpokladmi sú spôsobilosť na právne úkony a nezaujatosť k prejednávanej trestnej veci, k osobám ktorých sa úkon priamo dotýka, k ich obhajcom, zákonným zástupcom a splnomocnencom ako aj vo vzťahu k orgánom činným v trestnom konaní alebo súdu*."[11]

Posudzovanie nezaujatosti možno členiť na dve fázy. V prvej fáze sa pri realizácii konkrétneho úkonu posudzuje nezaujatosť nezúčastnenej osoby, ktorá je logicky posudzovaná inak ako pri otázke vylúčenia OČTK (§ 31 Trestného poriadku). Nezúčastnená osoba totiž úkon nevykonáva ale je na ňom „len" prítomná. Stotožňujeme sa s právnym názorom M. Bargela, P. Príbelkského a E. Klemaniča, že *„ak strana konania nenamieta zákonnosť procesného úkonu, vyjadruje tým spokojnosť s jeho priebehom a nie je tak potrebné overovanie jeho priebehu nezúčastnenou osobou*."[12] Citovaný názor vychádza z predpokladu, že právo na spravodlivý proces nemusí byť porušené a zákonnosť úkonu možno akceptovať, ak uvedené akceptovali aj strany. V týchto prípadoch totiž nezúčastnená osoba plní „iba" úlohu tzv. pozorovateľa - kontrolóra.

Fundamentálnou úlohu nezúčastnenej osoby je (v ideálnom prípade) verifikovať zákonnosť vykonania úkonu a v reálnom prípade objektívne reprodukovať priebeh jeho vykonania. Týmto okamihom sa mení úloha nezúčastnenej osoby z pozorovateľa na „overovateľa", ktorý má byť schopný poskytnúť verný opis priebehu úkonu. Osobitne v týchto prípadoch preto prichádza v úvahu výsluch nezúčastnenej osoby.

Pri tejto druhej – overovacej fáze sa kritériá zostrujú. Štrasburgská judikatúre vo veci *Piersack proti Belgicku* vymedzila nestrannosť ako absenciu predsudkov a/alebo predpojatosti, eventuálne tiež zakorenených názorov nezaložených na racionálnom

[11] Najvyšší súd Slovenskej republiky, sp. zn. 1Tdo/13/2021.

[12] Tamtiež.

poznaní. Naproti negatívnemu vymedzeniu nestrannosti je jej pozitívne vymedzenie *„potrebné skúmať z dvoch hľadísk, a to zo subjektívneho hľadiska nestrannosti, čo znamená, že je potrebné zistiť osobné presvedčenie sudcu prejednávajúceho prípad a z objektívneho hľadiska nestrannosti, t. j. je potrebné zistiť, či sú poskytnuté dostatočné záruky pre vylúčenie akejkoľvek pochybnosti v danom smere. V prípade subjektívneho hľadiska nestrannosti sa nestrannosť sudcu (v tomto prípade primerane aj nezúčastnenej osoby) prezumuje až do predloženia dôkazu o opaku*."[13]

Na objektívnu nestrannosť je potrebné nahliadať cez prizmu objektívnych skutočností vonkajšieho sveta – cez tzv. teóriu zdania. Táto za dostatočnú nepovažuje iba subjektívnu izolovanú nestrannosť, ktorá nijako nereflektuje jej objektívne javenia sa voči stranám. Povedané inak subjektívna nestrannosť musí byť bez pochýb sprítomnená kumulatívne s objektívnou nestrannosťou tak, aby sa subjektívne nestranná nezúčastnená osoba ako nestranná aj objektívne javila. V zmysle ESĽP judikovaného „javenia sa vecí" – *looking behind appearances*, demonštratívne poukazujeme na jeho skoršie rozhodnutia vo veci *Delcourt proti Belgicku* a *Saraiva de Carvalho proti Portugalsku* z 22. apríla 1994.

Z doposiaľ uvedeného tak rezultuje striktný záver o obligatórnom vylúčení nezúčastnenej osoby, u ktorej absentuje nestrannosť, pre absenciu ktorej takáto osoba nepožíva dôveru strán. Platí, že by mala byť vylúčená každá nezúčastnená osoba u ktorej sa možno *„oprávnene obávať, že jej chýba nestrannosť. Ide o dôveru, ktorú musia mať strany v demokratickej spoločnosti*."[14] *„Rozhodujúcim prvkom rozhodovania o zaujatosti je to, či obava účastníka konania je objektívne oprávnená*."[15]

Subjektívnemu testu vyhovujúca nezúčastnená osoba musí kumulatívne obstáť v teste objektívnej nestrannosti, ktorej nemôže svedčiť *„ak nezúčastnená osoba má vzťah k veci - bola činná vo veci, alebo má vzťah k svedkovi či orgánu činnému v trestnom konaní vykonávajúcom procesný úkon. V predmetnej veci policajtka npor. Mgr. Q. A. vykonala procesný úkon - spísala zápisnicu o trestnom oznámení s oznamovateľkou W. C.. Policajtka npor. Mgr. Q. A. je kolegyňou policajta ppor. Bc. V. V., ktorý vykonával úkony v tejto veci a napokon menovaná sa zúčastnila na procesnom úkone - rekognícii ako nezúčastnená osoba. Procesné postavenie policajta - kolegu iného policajta činného v trestnej veci a postavenie policajta, ktorý vo veci dokonca sám vykonal procesný úkon, je nezlučiteľné s jeho následným postavením nezúčastnenej osoby pri procesnom úkone v tej istej veci v zmysle § 30 Trestného poriadku pre danosť pochybností o nezaujatosti vyplývajúcich z objektívne daných okolností - objektívneho testu nestrannosti*."[16]

---

[13] Rozhodnutie ESĽP vo veci *Piersack proti Belgicku* zo dňa 17. januára 1970.

[14] Rozhodnutie ESĽP vo veci *Padovani proti Taliansku* zo dňa 26. februára 1993.

[15] Ústavný súd Slovenskej republiky, sp. zn. III. ÚS 47/05.

[16] Najvyšší súd Slovenskej republiky, sp. zn. 1Tdo/13/2021.

Z uvedeného rozhodnutia vyplýva (a s uvedeným sa v plnej miere stotožňujeme), že je neprípustné aby úlohy nezúčastnenej osoby plnil napríklad ,,operatívec" činný v trestnej veci, kde vykonáva úkony trestného konania vyšetrovateľ. Je preto minimálne vhodné (pokiaľ nie je možné nezúčastnenú osobu z policajného prostredia nahradiť osobou z ,,externého" prostredia) zabezpečiť, aby išlo o policajta nevykonávajúceho operatívne a/alebo iné úkony (nie len trestného konania) v tej istej trestnej veci.

V neposlednom rade sa nám nedá nevyjadriť k formuláciám ,, pri podpise prítomný", eventuálne tiež ,,pri podpise a prečítaní prítomný" často sa vyskytujúcim v zápisniciach o úkone (spravidla výsluchu), kedy si ,,prítomná" osoba – policajt úmyselne neuvedie hodnosť a/alebo aj akademický titul.

Autorom nie je známe, či ide o akýsi neduh aplikačnej praxe alebo o, z neznámeho dôvodu maskované zakrytie príslušnosti k orgánu aplikácie práva. Pokiaľ má nezúčastnená osoba verne reprodukovať prežité, je neprípustné aby bola prítomná ,,pri podpise", eventuálne ,,pri podpise a prečítaní", ktorému mohlo predchádzať donútenie, nátlak, vyhrážanie, korumpovanie a pod. Inak povedané, relevancii reprodukovania prežitého svedčí prítomnosť pri celom úkone a nie iba na jeho parciálnej časti. **Zároveň, pokiaľ je motívom neuvádzania hodností a titulov policajtov podpísaných v zápisniciach o úkone pod podpisovou doložkou prítomnej osoby to, že sú tieto osoby vo veci činné, ide o nebezpečný naratív na ktorý musí dozorový prokurátor bezodkladne reagovať**.

Záver

Zaisťovanie digitálnych dôkazov prostredníctvom domovej prehliadky alebo prehliadky iných priestorov je mimoriadne citlivou oblasťou trestného konania, ktorá si vyžaduje dôsledné rešpektovanie zásady zákonnosti, proporcionality a ochrany základných práv osôb. Autori poukazujú na podstatný rozdiel medzi dôkazmi, ktoré sú reálne fyzicky uložené v médiu (napr. v počítači, mobilnom telefóne), a tými, ktoré sa nachádzajú v cloudových službách – často u zahraničných poskytovateľov. V týchto prípadoch samotné vydanie príkazu na domovú prehliadku bez paralelného uplatnenia iných procesných inštitútov, ako sú § 91, § 115 alebo § 116 Trestného poriadku, môže predstavovať obchádzanie zákona, s možnými dôsledkami v podobe nezákonnosti dôkazov a porušenia práva na spravodlivý proces.

Zároveň príspevok otvára aktuálnu a dôležitú diskusiu o nezúčastnených osobách, predovšetkým tých, ktoré pochádzajú z radov polície. Takéto osoby musia nielen formálne spĺňať podmienky nezaujatosti, ale musia sa ako nestranné aj objektívne javiť – tzv. teória zdania *(appearance of impartiality).* Akákoľvek pochybnosť o nestrannosti nezúčastnenej osoby, či už na základe jej predošlej činnosti v konkrétnej veci, alebo profesijného prepojenia s iným orgánom činným v trestnom konaní, musí

viesť k jej vylúčeniu z tohto postavenia. Autori vítajú prax, podľa ktorej sú do úkonov priberaní študenti právnických fakúlt, ktorí spĺňajú formálne a materiálne podmienky nezúčastnenej osoby a zároveň prispievajú k zvýšeniu transparentnosti a legitimity trestného konania.

V kontexte moderných technologických výziev a dynamického vývoja judikatúry domácej aj medzinárodnej je preto nevyhnutné, aby orgány činné v trestnom konaní volili také právne prostriedky, ktoré zodpovedajú povahe požadovaných dôkazov a ich umiestneniu, pričom sa musia vyhýbať obchádzaniu zákonných záruk. Jedine precízne právne ukotvenie a rešpektovanie ústavných štandardov môže zabezpečiť dôkaznú využiteľnosť získaných informácií, ako aj dôveru verejnosti v zákonnosť a férovosť trestného procesu.

Zoznam použitej literatúry

1. BLAŽEK, R.: Aktuálne trendy v počítačovej kriminalite. In: Bratislavské právnické fórum 2021. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave. Právnická fakulta, 2021, s. 95-104. ISBN 978-80-7160-610-9.
2. ČENTÉŠ, J.: Odpočúvanie – procesnoprávne a hmotnoprávne aspekty. Bratislava: C. H. Beck, 2013. 250 s. ISBN: 978-80-89603-09-1.
3. REMETA, R.: Aktuálne otázky zaisťovania nástrojov a výnosov z trestnej činnosti. In: Míľniky práva v stredoeurópskom priestore 2024. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, 2024, s. 540-556. ISBN 978-80-7160-723-6.
4. ŠANTA, J.: Uchovanie počítačových údajov a ochrana súkromia. In: Justičná revue, č. 12, s. 1702-1711. ISSN 1335-6461.
5. Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. II. ÚS 148/06 zo dňa 12. apríla 2007.
6. Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. III. ÚS 47/05 zo dňa 11. mája 2005.
7. Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky zo dňa 20. júla 2022, sp. zn. 1Tdo/13/2021.
8. Rozsudok Súdneho dvora Európskej únie (veľká komora) vo veci C-105/03 zo dňa 16. júna 2005, trestné konanie proti Maria Pupino (návrh na začatie prejudiciálneho konania Tribunale di Firenze - Taliansko).
9. Rozsudok ESĽP vo veci Piersack proti. Belgicku zo dňa 1. októbra 1982 (číslo sťažnosti 8692/79).
10. Rozsudok ESĽP vo veci Padovani proti Taliansku zo dňa 26. februára 1993 (číslo sťažnosti 13396/87).
11. Dohovor o počítačovej kriminalite z Budapešti z 23. novembra 2001
12. Zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov.
13. Zákon č. 195/2000 Z. z. o telekomunikáciách v znení neskorších predpisov.

Kontaktné údaje

JUDr. Samuel Marr, LL.M
marr1@uniba.sk
samuel.marr@genpro.gov.sk
Katedra trestného práva, kriminológie a kriminalistiky
Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta
Okresná prokuratúra Galanta

JUDr. Lucia Vasilik, PhD.
lucia.vasilik@flaw.uniba.sk
Katedra trestného práva, kriminológie a kriminalistiky
Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta

HYBRIDNÉ HROZBY V 21. STOROČÍ

HYBRID THREATS IN THE 21ST CENTURY

Petra Benková[1]

Abstrakt: Hybridné hrozby predstavujú zložitý a neustále sa vyvíjajúci bezpečnostný jav, ktorý spája tradičné aj netradičné taktiky s cieľom narušiť stabilitu štátov a medzinárodných inštitúcií. Úvodná kapitola článku sa sústreďuje na definovanie tohto fenoménu z pohľadu Európskej komisie, Európskeho centra pre boj proti hybridným hrozbám a Výboru pre obranu a bezpečnosť Parlamentného zhromaždenia NATO. Skúma povahu týchto hrozieb a prostriedky, ktoré sa pri ich uplatňovaní využívajú. Nasledujúca časť sa venuje Akčnému plánu zameranému na koordinovaný prístup v boji proti hybridným hrozbám, ktorý poskytuje strategický rámec pre lepšiu pripravenosť a efektívnu reakciu. Záverečná kapitola sa zaoberá perspektívou NATO v tejto oblasti a prináša návrhy, ako zlepšiť jeho schopnosti pri čelení týmto hrozbám. Celkovo článok ponúka komplexný pohľad na problematiku hybridných hrozieb a zdôrazňuje potrebu úzkej medzinárodnej spolupráce pri ich potláčaní.

Kľúčové slová: *Hybridné hrozby. Kybernetická bezpečnosť. Dezinformácie. Bezpečnosť.*

Abstract: Hybrid threats represent a complex and constantly evolving security phenomenon that combines traditional and non-traditional tactics with the aim of disrupting the stability of states and international institutions. The introductory chapter of the article focuses on defining this phenomenon from the perspective of the European Commission, the European Centre of Excellence for Countering Hybrid Threats, and the Defence and Security Committee of the NATO Parliamentary Assembly. It examines the nature of these threats and the means used in their implementation. The following section addresses the Action Plan aimed at a coordinated approach to combating hybrid threats, providing a strategic framework for improved preparedness and effective response. The final chapter discusses NATO's perspective in this area and offers proposals for enhancing its capabilities in countering such threats. Overall, the article provides a comprehensive view of

[1] Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici, Právnická fakulta

the issue of hybrid threats and highlights the need for close international cooperation in addressing them.

Key words: Hybrid threats. Cybersecurity. Disinformation. Security.

Úvod

Hybridné hrozby predstavujú rastúcu výzvu v súčasnom bezpečnostnom prostredí, keďže spájajú kybernetické útoky, dezinformácie, ekonomický a politický nátlak bez potreby priamej vojenskej konfrontácie. Cieľom týchto hrozieb je narušiť stabilitu štátov, oslabiť dôveru občanov v demokratické inštitúcie a podkopať suverenitu krajín. V prostredí Európskej únie a NATO ide o obzvlášť citlivý problém, pretože takéto formy útokov narúšajú jednotu, bezpečnosť a demokratické hodnoty členských štátov.

Európska komisia, Európske centrum pre boj proti hybridným hrozbám a Parlamentné zhromaždenie NATO sa intenzívne venujú analýze tohto fenoménu a zdôrazňujú jeho dynamický a neustále sa vyvíjajúci charakter. Hybridné operácie dnes často zahŕňajú koordinované pôsobenie viacerých nástrojov, a to od kybernetických a informačných útokov až po diplomatické a ekonomické tlaky.

Jedným z kľúčových nástrojov v boji proti týmto hrozbám je Akčný plán EÚ na koordináciu reakcie, ktorý sa zameriava na posilnenie odolnosti členských štátov, zlepšenie výmeny spravodajských informácií, kybernetickú bezpečnosť a strategickú komunikáciu. Dôležitú úlohu zohráva aj prevencia a budovanie odolnosti spoločností voči manipulatívnym vplyvom zvonku.

Významnú úlohu v tomto úsilí zohráva aj NATO, ktoré rozšírilo svoju bezpečnostnú stratégiu o konkrétne opatrenia na detekciu, analýzu a neutralizáciu hybridných hrozieb. Zdôrazňuje potrebu lepšej koordinácie medzi členskými štátmi, posilnenie kybernetickej obrany a schopnosť pružne reagovať na nové formy útokov. Vzhľadom na rastúce hrozby sa diskutuje aj o zavedení ďalších opatrení a posilnení kapacít Aliancie v tejto oblasti.

Hybridné vojny už nie sú len teoretickým pojmom, ale reálnou súčasťou dnešného geopolitického prostredia. Preto je nevyhnutné pochopiť ich podstatu a prijať účinné mechanizmy na ich elimináciu prostredníctvom úzkej medzinárodnej spolupráce a posilňovania kolektívnej bezpečnosti.

Hybridné hrozby ako výzva pre bezpečnostnú stabilitu

V súčasnom bezpečnostnom prostredí naberajú hybridné hrozby čoraz zreteľnejšie kontúry. Ich špecifikom je, že nespadajú výlučne do oblasti vojenského pôsobenia, ale predstavujú komplexnú zmes nástrojov a stratégií využívaných s cieľom dosiahnuť politické či geopolitické záujmy bez vyhlásenia otvoreného konfliktu.

Takéto aktivity môžu zahŕňať diplomatický nátlak, ekonomické sankcie, kybernetické útoky, informačné manipulácie či dokonca skrytú vojenskú prítomnosť. Hybridné hrozby sú charakterizované úmyselným využívaním slabých miest cieľového štátu. Ako uvádza Európska komisia, ide najmä o vytváranie nejednoznačných a destabilizujúcich situácií, ktoré paralyzujú rozhodovanie verejných inštitúcií.[2] V praxi to zahŕňa rozsiahle dezinformačné kampane, manipuláciu informačného priestoru a zneužívanie sociálnych médií na šírenie propagandy, radikalizáciu obyvateľstva, nábor podporovateľov či ovplyvňovanie verejnej mienky.

Európske centrum pre boj proti hybridným hrozbám poukazuje na to, že takéto metódy cielia na zraniteľnosti vytvorené historickou pamäťou, legislatívnymi medzerami, ideologickými rozdielmi alebo technologickými nevýhodami. V prípade, že aktéri hybridných operácií nedosiahnu požadovaný efekt, situácia sa môže vyostriť až do podoby hybridnej vojny, kde narastá úloha násilia a armády.[3]

Širší pohľad na túto problematiku ponúka aj Parlamentné zhromaždenie NATO, ktoré hybridné operácie chápe ako asymetrické stratégie zamerané na neutralizáciu slabých stránok oponenta. Tieto operácie často kombinujú politický, informačný a ekonomický tlak, psychologické operácie či implicitné hrozby vojenského zásahu, a to všetko podľa potreby a vývoja konkrétneho konfliktu.

V slovenskom kontexte nadobúdajú hybridné hrozby špecifické podoby. Dominantnú rolu zohrávajú informačné a komunikačné technológie, ktoré sa stali cieľom hybridných útokov kvôli ich zásadnému vplyvu na fungovanie štátu. Stratégia Slovenskej republiky v oblasti boja proti hybridným hrozbám zároveň identifikuje aj energetický sektor ako potenciálne ohrozený, predovšetkým kvôli vysokej závislosti na dovoze surovín. Vďaka úsiliu o diverzifikáciu dodávateľov sa však podarilo riziká v tejto oblasti výrazne znížiť.[4]

Jedným z najvýznamnejších nástrojov hybridného pôsobenia na Slovensku je šírenie dezinformácií. Tieto aktivity sa snažia podkopať dôveru verejnosti v demokratické inštitúcie, oslabiť geopolitickú orientáciu krajiny a polarizovať spoločnosť. Slovensko patrí medzi najzraniteľnejšie štáty v regióne, čo súvisí s nízkou podporou členstva v EÚ a NATO a vysokou mierou dôvery v konšpiračné teórie.

---

[2] Hybridné hrozby na Slovensku. [online]. hybridnehrozby.sk. Dostupné na internete: https://www.hybridnehrozby.sk/2237/dokumenty/, [cit. 2025-02-02].

[3] MINISTERSTVO OBRANY SR: Akčný plán koordinácie boja proti hybridným hrozbám 2022 – 2024. [online]. nbu.gov.sk. Dostupné na internete: https://www.nbu.gov.sk/data/att/1127.pdf, [cit. 2025-02-05].

[4] MINISTERSTVO OBRANY SR: Akčný plán koordinácie boja proti hybridným hrozbám 2022 – 2024. [online]. nbu.gov.sk. Dostupné na internete: https://www.nbu.gov.sk/data/att/1127.pdf, [cit. 2025-02-05].

Ministerstvo zahraničných vecí a európskych záležitostí SR zohráva kľúčovú rolu v boji proti týmto hrozbám. V roku 2020 zriadilo prvý špecializovaný útvar pre oblasť hybridných hrozieb a strategickej komunikácie. Tento útvar sa venuje objasňovaniu zahraničnopolitických priorít Slovenskej republiky a predstavuje efektívny nástroj boja proti dezinformáciám.

Hybridné hrozby však nie sú obmedzené len na digitálne pole. Ich súčasťou môže byť aj podpora polovojenských a radikálnych skupín, ktoré sa snažia narušiť suverenitu štátu prostredníctvom ideologických a často aj násilných prostriedkov. Tieto skupiny sú často prepojené so zahraničnými aktérmi, čo im dodáva silu a legitimitu v očiach časti verejnosti.[5]

Osobitnú pozornosť si zasluhuje aj fenomén politického extrémizmu. Extrémistické subjekty slúžia ako nástroj zahraničných mocností na podkopávanie geopolitickej orientácie krajiny, pričom sa ich činnosť vyznačuje odmietaním členstva v NATO a EÚ. Podpora týchto subjektov môže mať rôzne formy – od priameho financovania cez mediálnu podporu až po sprostredkovanie kontaktov na medzinárodnej úrovni.

V kontexte rastúcej angažovanosti medzinárodných organizácií, akými sú NATO a EÚ, v oblasti boja proti hybridným hrozbám, bude Slovensko ako ich členský štát nútené intenzívnejšie rozvíjať svoje kapacity v tejto oblasti. Strategická komunikácia, posilnenie mediálnej gramotnosti a obrana proti informačným manipuláciám budú v nadchádzajúcich rokoch kľúčovými nástrojmi na zachovanie bezpečnosti a stability štátu.[6]

Strategický rámec boja proti hybridným hrozbám: Akčný plán Slovenskej republiky na rok 2022 až 2024

V reakcii na rastúce riziko hybridných hrozieb pristúpila Slovenská republika k prijatiu Akčného plánu koordinácie boja proti hybridným hrozbám na obdobie 2022 až 2024 (ďalej len „APHH"), ktorý vypracovalo Ministerstvo obrany SR. Tento strategický dokument predstavuje konkrétny krok smerom k posilneniu odolnosti štátu a jeho inštitúcií voči moderným formám hybridného pôsobenia, a zároveň reflektuje záväzky vyplývajúce z programového vyhlásenia vlády pre roky 2021 – 2024.

Plán vychádza zo súčasných bezpečnostných trendov a predpokladá, že riziko priameho vojenského útoku na Slovensko zostáva nízke. Napriek tomu identifikuje potrebu aktívneho riešenia koordinovaných činností, ktoré by mohli pochádzať zo zahraničia alebo od domácich aktérov a viesť k ohrozeniu bezpečnostných, strategických či politických záujmov štátu.

---

[5] BARTOŠ, Alexander: Hmla hybridnej vojny. TORDEN, 2022, s. 340.

[6] MINISTERSTVO OBRANY SR: Akčný plán koordinácie boja proti hybridným hrozbám 2022 – 2024. [online]. nbu.gov.sk. Dostupné na internete: https://www.nbu.gov.sk/data/att/1127.pdf, [cit. 2025-02-05].

Hlavnou ambíciou APHH je doplniť existujúce opatrenia a zároveň posilniť systematický a medziodvetvový prístup k ochrane pred hybridnými hrozbami. Dôraz sa kladie na zvýšenie celkovej odolnosti spoločnosti, efektívnejšiu koordináciu medzi jednotlivými rezortmi, aktívnu strategickú komunikáciu na úrovni štátu i jednotlivých inštitúcií a v neposlednom rade na medzinárodnú spoluprácu.[7]

Osobitnú pozornosť plán venuje výchove a informovanosti verejnosti, ktorá predstavuje základný pilier v boji proti dezinformáciám a iným formám manipulatívneho pôsobenia. Kľúčovým predpokladom úspešnej realizácie cieľov APHH je vytvorenie funkčného systému spolupráce medzi štátnymi orgánmi, bezpečnostnými zložkami, akademickým prostredím, súkromným sektorom a občianskou spoločnosťou.

Dôsledne nastavená koordinácia procesov, efektívna výmena informácií a spoločný postup všetkých zložiek verejnej a odbornej sféry sú dnes nevyhnutné pre úspešné čelenie hybridným výzvam, ktoré neustále menia svoju podobu a taktiky. APHH preto predstavuje dôležitý krok k zabezpečeniu strategickej stability a suverenity Slovenskej republiky v ére informačných vojen a nevojenského konfliktu.[8]

Budúce smerovanie NATO v oblasti boja proti hybridným hrozbám

Využívanie hybridných nástrojov ako prostriedku agresívneho pôsobenia predstavuje čoraz zásadnejšiu výzvu pre globálnu bezpečnosť. Tieto dynamické, technologicky sofistikované a často ťažko identifikovateľné formy nátlaku sa ukázali ako účinné nástroje na presadzovanie strategických záujmov. S ohľadom na ich flexibilitu a rastúcu efektivitu je veľmi pravdepodobné, že štátni i neštátni aktéri, vrátane Ruskej federácie, budú hybridné operácie naďalej rozvíjať a inovovať. V dôsledku toho je nevyhnutné, aby sa Severoatlantická aliancia (NATO) kontinuálne adaptovala (ako v oblasti stratégií, tak aj praktických bezpečnostných opatrení) s cieľom čeliť týmto premenlivým hrozbám.[9]

Jednou z najvýznamnejších bezpečnostných výziev v najbližších rokoch zostáva pre NATO pokračujúca vojenská agresia Ruska voči Ukrajine. Rozhodnutie Moskvy zaútočiť na Ukrajinu sa ukázalo ako strategicky kontraproduktívne. Namiesto rozšírenia vplyvu vyústilo do vážnych vojenských strát, ekonomických sankcií a geopolitickej izolácie. Tento konflikt zároveň radikálne ovplyvnil bezpečnostnú

---

[7] Hybridné hrozby na Slovensku. [online]. hybridnehrozby.sk. Dostupné na internete: https://www.hybridnehrozby.sk/2237/dokumenty/, [cit. 2025-02-02].

[8] Hybridné hrozby na Slovensku. [online]. hybridnehrozby.sk. Dostupné na internete: https://www.hybridnehrozby.sk/2237/dokumenty/, [cit. 2025-02-02].

[9] PIELLA, Guillem, 2022. NATO's strategies for responding to hybrid conflicts [online]. Barcelona: Centre for international affairs [cit. 2025-03-01]. Dostupné na internete: https://www.cidob.org/en/articulos/cidob_report/n_8/nato_s_strategies_for_responding_to_hybrid_conflicts

architektúru v Európe. Ako odpoveď na ruskú agresiu sa Švédsko a Fínsko, dlhodobo neutrálne krajiny, rozhodli požiadať o vstup do Aliancie – paradoxne, krok, ktorému sa Moskva snažila zabrániť. Týmto rozšírením sa NATO nielen geograficky, ale najmä strategicky posilnilo. [10]

Rozhodnutie Švédska a Fínska pripojiť sa k NATO reflektuje meniacu sa bezpečnostnú realitu v regióne. Rastúci počet štátov vníma kolektívnu obranu ako jedinú spoľahlivú záruku stability. Základnou prioritou Aliancie tak zostáva posilňovanie jej obranného potenciálu a strategickej pripravenosti na hybridné formy hrozby. Vstup týchto dvoch severských krajín zároveň znamená významné technologické i operačné posilnenie, a to konkrétne od moderného námorníctva a letectva po špičkové kapacity v oblasti kybernetickej a informačnej bezpečnosti.[11]

Švédsko aj Fínsko majú navyše praktickú skúsenosť s hybridnými útokmi, vrátane rozsiahlych dezinformačných kampaní zo strany Ruska, ktoré sa snažilo ovplyvniť verejnú mienku a zamedziť ich integrácii do Aliancie. Napriek tomu sa obe krajiny rozhodli uprednostniť kolektívnu obranu pred izolovaným modelom národnej bezpečnosti. Ich prijatie významne prispieva k odolnosti severoeurópskeho regiónu a zvyšuje schopnosť NATO čeliť hybridným výzvam zo strany východného suseda.[12]

Odporúčania pre posilnenie schopností NATO v boji proti hybridným hrozbám

Vzhľadom na pokračujúcu ruskú agresiu a rastúci význam hybridných operácií je nevyhnutné, aby NATO implementovalo komplexný obranný rámec. Ten by mal zahŕňať posilnenie ochrany kritickej infraštruktúry, prevenciu a elimináciu dezinformačných kampaní, riešenie manipulácie s migráciou ako nástroja destabilizácie a prípravu na možné sabotážne aktivity. Každý krok musí byť pritom dôkladne zvážený z pohľadu jeho strategických dôsledkov, aby sa predišlo neúmyselnej eskalácii konfliktu. [13]

Aj napriek dočasnému oslabeniu kapacít Ruska v dôsledku vojenského konfliktu sa očakáva, že po jeho skončení môže dôjsť k reorganizácii ozbrojených síl a presunu

[10] ZANDEE, Dick, Sico van der MEER a Adája STOETMAN, 2021. Countering hybrid threats [online] Haag: Clingendael Report [cit. 2025-03-02] Dostupné na internete: https://www.clingendael.org/pub/2021/countering-hybrid-threats/

[11] BACH, Trevor, 2024. Why It Matters That Sweden Is Joining NATO [online]. Washington, D.C. US News & World Report [cit. 2025-03-02]. Dostupné na: https://www.usnews.com/news/best-countries/articles/2024-03-04/why-it-matters-that-sweden-is-joining-nato

[12] WEE, Olivia, 2024. Lessons from Russia's Hybrid War Against Sweden and Finland NATO Membership [online] [S. 1.] Polygraph.info [cit. 2025-03-03]. Dostupné na internete: https://www.polygraph.info/a/7525897.html

[13] LOKKER, Nicholas, Jim TOWNSEND, Heli HAUTALA a Andrea KENDALL- TAYLOR, 2023. How Finnish and Swedish NATO Accession Could Shape the Future Russian Threat: A Report of the Transatlantic Forum on Russia [online] New York: JSTOR [cit. 2025-03-04] Dostupné na: https://www.jstor.org/stable/resrep47256

pozornosti na severozápadný strategický priestor. Z tohto dôvodu je kľúčové, aby NATO posilnilo svoju veliteľskú infraštruktúru, modernizovalo obranné kapacity a zvýšilo operačnú pripravenosť, pričom osobitný dôraz by mal byť kladený na protivzdušnú a protiraketovú obranu.[14] Účinná odpoveď na hybridné hrozby si však vyžaduje aj úzku a systematickú spoluprácu s Európskou úniou (EÚ). Vzhľadom na absenciu jednotnej medzinárodnej definície hybridnej hrozby je nevyhnutná flexibilita v spoločných prístupoch, ktoré zohľadňujú aktuálne bezpečnostné výzvy. Takáto spolupráca umožní obom organizáciám vytvárať koordinované a cielené reakcie na rôzne formy hybridného pôsobenia. [15]

Spoločný strategický prístup by mal zahŕňať analýzu cieľov potenciálnych protivníkov, rozdelenie kompetencií a dôsledné využitie komparatívnych výhod, zatiaľ čo NATO má silné vojenské kapacity a skúsenosti s kolektívnou obranou, EÚ ponúka nástroje v oblasti budovania odolnosti, krízového manažmentu či podpory demokratických inštitúcií. [16]

Dôležitým predpokladom tejto spolupráce je vytvorenie efektívneho mechanizmu na výmenu informácií, vrátane spoločnej databázy hrozieb, pravidelných bezpečnostných hodnotení a výcvikových simulácií. Rovnako potrebné je aj vypracovanie spoločného operačného manuálu pre hybridné krízy, ktorý by definoval úlohy a zodpovednosti oboch organizácií. Praktickým vyústením tejto spolupráce by mohli byť pravidelné spoločné cvičenia, ktoré by preverili schopnosť NATO a EÚ rýchlo a efektívne reagovať na rôzne scenáre hybridných hrozieb.

Záver

Analýza súčasných trendov v oblasti hybridných hrozieb a reakčných opatrení ukazuje, že efektívna obrana pred týmito formami nevojenského nátlaku si vyžaduje komplexný, koordinovaný a dlhodobo udržateľný prístup. Napriek tomu, že EÚ aj NATO postupne prispôsobujú svoje bezpečnostné stratégie narastajúcej intenzite a sofistikovanosti hybridných útokov, existujú stále oblasti, kde je potrebné posilniť schopnosti a zrýchliť reakčné mechanizmy.

---

[14] LOKKER, Nicholas, Jim TOWNSEND, Heli HAUTALA a Andrea KENDALL- TAYLOR, 2023. How Finnish and Swedish NATO Accession Could Shape the Future Russian Threat: A Report of the Transatlantic Forum on Russia [online] New York: JSTOR [cit. 2025-03-08] Dostupné na: https://www.jstor.org/stable/resrep47256

[15] GAISER, Laris, 2020. NATO-EU Collaboration on Hybrid Threats: Cooperation Out of Necessity With Potential Consequences On International Legal Framework. In: National Security and the future [online]. Záhreb: National Security and the Future, 20 (1-2), 13- [cit. 2025-03-27].

[16] ZANDEE, Dick, Sico van der MEER a Adája STOETMAN, 2021. Countering hybrid threats [online] Haag: Clingendael Report [cit. 2025-03-08] Dostupné na internete: https://www.clingendael.org/pub/2021/countering-hybrid-threats/

Kľúčovým poznatkom je, že úspešná obrana nespočíva len v rozširovaní vojenských či kybernetických kapacít, ale predovšetkým v budovaní spoločenskej odolnosti. Práve odolnosť voči dezinformáciám, ekonomickému nátlaku, psychologickým operáciám a polarizácii spoločnosti predstavuje fundamentálny pilier bezpečnosti. Doterajšie skúsenosti potvrdzujú, že iba viacrozmerný prístup, ktorý prepája prevenciu, strategickú komunikáciu, včasné odhaľovanie hrozieb a efektívnu medzinárodnú spoluprácu, dokáže výrazne znížiť dopady hybridného pôsobenia.
Zároveň sa ukazuje, že politické deklarácie a akčné plány, hoci nevyhnutné, samy osebe nestačia. Ich úspešnosť do veľkej miery závisí od schopnosti členských štátov efektívne spolupracovať, zdieľať spravodajské informácie a koordinovať kroky v reálnom čase. Nedostatočná súčinnosť či rôznorodé národné priority môžu podkopať kolektívnu reakčnú schopnosť aliancie a oslabiť jej dôveryhodnosť voči aktérom hybridnej hrozby.
Vzhľadom na dynamický vývoj bezpečnostného prostredia bude nevyhnutné, aby NATO a EÚ naďalej rozvíjali svoje stratégie, pravidelne ich aktualizovali a implementovali do praxe. Kľúčom k úspechu bude tiež rozšírenie analytických kapacít, využívanie moderných technológií, včasná identifikácia rizík a pripravenosť na okamžitú reakciu.
Len prostredníctvom trvalo udržateľného, odolného a inovatívneho prístupu bude možné účinne čeliť hybridným výzvam 21. storočia a zachovať stabilitu, bezpečnosť a hodnoty euroatlantického priestoru.

Zoznam použitej literatúry

Knižné publikácie

1. BARTOŠ, Alexander: Hmla hybridnej vojny. TORDEN, 2022, s. 392. ISBN978-80-8223-113-0

Internetové zdroje

1. BACH, Trevor: Why It Matters That Sweden Is Joining NATO [online]. www.usnews.com. 2024. Washington, D.C. US News & World Report [cit. 2025-03-02]. Dostupné na: https://www.usnews.com/news/best-countries/articles/2024-03-04/why-it-matters-that-sweden-is-joining-nato
2. GAISER, Laris: NATO-EU Collaboration on Hybrid Threats: Cooperation Out of Necessity With Potential Consequences On International Legal Framework. In: National Security and the future [online]. Záhreb: National Security and the Future, 20 (1-2), 13- [cit. 2025-03-27].
3. Hybridné hrozby na Slovensku. [online]. hybridnehrozby.sk. Dostupné na internete: https://www.hybridnehrozby.sk/2237/dokumenty/, [cit. 2025-02-02].

4. LOKKER, Nicholas, Jim TOWNSEND, Heli HAUTALA a Andrea KENDALL-TAYLOR, 2023. How Finnish and Swedish NATO Accession Could Shape the Future Russian Threat: A Report of the Transatlantic Forum on Russia [online] New York: JSTOR [cit. 2025-03-04] Dostupné na: https://www.jstor.org/stable/resrep47256
5. MINISTERSTVO OBRANY SR: Akčný plán koordinácie boja proti hybridným hrozbám 2022 – 2024. [online]. nbu.gov.sk. Dostupné na internete: https://www.nbu.gov.sk/data/att/1127.pdf, [cit. 2025-02-05].
6. PIELLA, Guillem, 2022. NATO's strategies for responding to hybrid conflicts [online]. Barcelona: Centre for international affairs [cit. 2025-03-01]. Dostupné na internete: https://www.cidob.org/en/articulos/cidob_report/n_8/nato_s_strategies_for_responding_to_hybrid_conflicts
7. WEE, Olivia, 2024. Lessons from Russia's Hybrid War Against Sweden and Finland NATO Membership [online] [S. 1.] Polygraph.info [cit. 2025-03-03]. Dostupné na internete: https://www.polygraph.info/a/7525897.html
8. ZANDEE, Dick, Sico van der MEER a Adája STOETMAN, 2021. Countering hybrid threats [online] Haag: Clingendael Report [cit. 2025-03-08] Dostupné na internete: https://www.clingendael.org/pub/2021/countering-hybrid-threats/

Kontaktné údaje

Mgr. Petra Benková
pbenkova@student.umb.sk
Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici, Právnická fakulta

INŠTITÚT OCHRANNEJ VÝCHOVY A JEJ PRÁVNA ÚPRAVA VO VYBRANÝCH KRAJINÁCH

THE INSTITUTE OF PROTECTIVE EDUCATION AND ITS LEGAL REGULATION IN SELECTED COUNTRIES

Michaela Ema Mauerová[1]

Abstrakt: Autorka sa v článku zaoberá inštitútom ochrannej výchovy ako sankciou ukladanou výlučne mladistvým a maloletým páchateľom. Autorka rozoberá nie len slovenskú právnu úpravu tohto inštitútu, ale zameriava sa aj na analýzu ochrannej výchovy a jej ekvivalentov vo vybraných krajinách. Hlavným cieľom príspevku je bližšie rozanalyzovať právne úpravy jednotlivých štátov a navrhnutie možných zmien slovenskej právnej úpravy ochrannej výchovy reflektujúc rozoberanú zahraničnú právnu úpravu predmetného inštitútu.

Kľúčové slová: ochranná výchova, mladistvý páchateľ, *de lege ferenda*

Abstract: In the article, the author deals with the institution of protective education as a sanction imposed exclusively on juvenile and minor offenders. The author discusses not only the Slovak legal regulation of this institute, but also focuses on the analysis of protective education and its equivalents in selected countries. The main aim of the paper is to analyse the legal regulations of individual states and to propose possible changes to the Slovak legal regulation of protective education reflecting the discussed foreign legal regulation of the subject institute.

Key words: protective education, juvenile offender, *de lege ferenda*

Úvod

Ochranná výchova predstavuje osobitný právny inštitút uplatňovaný vo vzťahu k mladistvým a výnimočne aj maloletým páchateľom protiprávnej činnosti, ktorý má charakter ochranného opatrenia s výrazným výchovným a preventívnym aspektom. Jej právna úprava reflektuje špecifické postavenie a osobnostné predpoklady mladistvých osôb, pri ktorých je primárnym cieľom náprava a resocializácia.

[1]Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, Právnická fakulta, Katedra trestného práva

Právna úprava tohto opatrenia je v slovenskom právnom poriadku fragmentovaná medzi viaceré normatívne akty, čo vyvoláva potrebu analýzy jej systematickosti a účinnosti. Z hľadiska aplikačnej praxe ide o nástroj, ktorý má osobitné postavenie v trestnom právnom systéme - ide o jediné ochranné opatrenie, ktoré nie je možné uložiť dospelej osobe. Vzhľadom na význam ochrannej výchovy ako súčasti širšieho rámca opatrení na prevenciu kriminality mládeže, je opodstatnené analyzovať jej právnu úpravu nielen v národnom, ale aj v nadnárodnom kontexte - najmä v porovnaní s krajinami ako Česká republika, Poľsko a Nemecko, ktoré pristupujú k problematike delikvencie mládeže odlišnými legislatívnymi nástrojmi a modelmi. Predkladaný príspevok sa zameriava na analýzu právneho rámca ukladania ochrannej výchovy v Slovenskej republike a vybraných krajinách. Cieľom tohto príspevku je identifikovať systémové rozdiely v prístupoch k ochranným opatreniam voči mladistvým, resp. maloletým páchateľom a zároveň reflektovať potenciálne návrhy *de lege ferenda* pre slovenskú právnu úpravu.

Prierezovo o ochrannej výchove v podmienkach Slovenskej republiky

Ochranná výchova (ďalej aj ako „OV") predstavuje ochranné opatrenie, ktoré možno uložiť páchateľovi mladšiemu ako osemnásť rokov veku. Upravená je ako v zákone č. 300/2005 Z.z. Trestný zákon (ďalej aj ako „TZ"), ale aj zákona č. 301/2005 Z.z. Trestný poriadok (ďalej aj ako „TP"), či vyhláške Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky 543/2005 Z.z. o Spravovacom a kancelárskom poriadku pre okresné súdy, krajské súdy, Špeciálny súd a vojenské súdy a v ďalších právnych predpisoch.
Jej cieľom je prevýchova morálne narušených jedincov, ochrana spoločnosti, či príprava páchateľa na budúci pracovný život.[2] Tento cieľ sa napĺňa napríklad prostredníctvom poskytovania podpory páchateľovi spočívajúcej v obmedzení príležitosti na ďalšie nevhodné správanie, zabezpečenie primeranej starostlivosti a výchovy.[3]
OV je ukladaná mladistvému páchateľovi, a po splnení zákonných podmienok aj maloletému páchateľovi. Mladistvému páchateľovi v rámci trestného konania je prípustné uložiť OV iba fakultatívne za splnenia podmienok ustanovených v § 102 ods. 1 TZ. Skutočnosti uvedené v ust. § 102 ods. 1 TZ sa na rozdiel od veku páchateľa posudzujú nie k času spáchania skutku, ale posudzuje sa aktuálne zhodnotenie ich stavu. *Ex lege* sa zakazuje uloženie OV vojakovi. Do štátnej služby je však možné

[2] TITTLOVÁ, M. *Trestnoprávne sankcie ukladané fyzickým osobám*, Bratislava: Wolters Kluwer, 2018. s. 135-163
[3] IVOR, J., ZÁHORA, J. *Repetitórium trestného práva. 3. vydanie.* BRATISLAVA: Wolters Kluwer SR s.r.o., 2018. s. 80

prijať iba osobu, ktorá už dovŕšila osemnásty rok svojho veku.[4] Keďže mladistvým je osoba mladšia ako osemnásť rokov, predmetné zákonné vyňatie vojakov spod ustanovení pojednávajúcich o ochrannej výchove sa javí ako bezpredmetné.
Ako sme už spomínali, ochrannú výchovu je možné uložiť aj maloletému páchateľovi. Reflektujú skutočnosť, že trestná zodpovednosť nenastane pred dovŕšením štrnásteho roku veku (alebo pätnásteho roku veku pri trestnom čine upravenom v § 201 TZ), stíhať maloletého páchateľa nemožno v rámci trestného konania a preto sa takémuto páchateľovi ochranná výchova ukladá v rámci civilného konania. OV maloletému páchateľovi možno uložiť jednak fakultatívne, ale aj obligatórne.[5]
Právna úprava inštitútu ochrannej výchovy je v rámci slovenského právneho poriadku roztrúsená. Je taktiež otázne, či v súčasnom znení môžeme takúto úpravu považovať za dostatočnú. Práve preto sme sa zaoberali inštitútom ochrannej výchovy a jej ekvivalentmi v rámci ďalších krajín Európskej únie, akými sú napríklad Česká republika, Poľsko či Nemecko.

Inštitút ochrannej výchovy v Českej republike

Česká právna úprava, podobne ako tá slovenská, reflektuje v rámci trestania mladistvých páchateľov koncepciu podmienenej trestnej zodpovednosti (taktiež označovanej ako „koncepcia trestnej príčetnosti").[6] Česká republika však stanovuje hranicu vzniku trestnej zodpovednosti z hľadiska veku na pätnásť rokov.[7] Na rozdiel od roztrúsenej slovenskej právnej úpravy inštitútu ochrannej výchovy, česká právna úprava disponuje vo veciach trestania mládeže samostatným právnym predpisom, konkrétne zákonom č. 218/2003 Sb. o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (ďalej aj ako „ZSM") . Tento zákon má zabezpečiť ukotvenie výchovných prvkov v oblasti trestania mladistvých páchateľov.[8] Zmierlivý postoj k juvenilným jedincom je možné v českej právnej úprave badať najmä v terminológii, ktorú zákonodarca vo vzťahu k mladistvým používa. Spomínaný zákon disponuje samostatnou právnou

[4] § 16 ods. 1 písm. b) zákona č. 281/2015 Z.z. o štátnej službe profesionálnych vojakov a o zmene a doplnení niektorých zákonov
[5] § 105 zákona č. 300/2005 Z.z. Trestný zákon
[6] Odborný článok nad novým zákonom o súdnictve vo veciach mládeže v Českej republike. [online], [cit. 07.04.2025]. Dostupné na internete: https://www.epi.sk/odborny-clanok/Nad-novym-zakonom-o-sudnictve-vo-veciach-mladeze-v-Ceskej-republike.htm
[7] § 25 zákona č. 40/2009 Sb. Trestní zákonník: *„Kdo v době spáchání činu nedovršil patnáctý rok svého věku, není trestně odpovědný."*
[8] Odborný článok nad novým zákonom o súdnictve vo veciach mládeže v Českej republike. [online], [cit. 07.04.2025]. Dostupné na internete: https://www.epi.sk/odborny-clanok/Nad-novym-zakonom-o-sudnictve-vo-veciach-mladeze-v-Ceskej-republike.htm

terminológiou, v rámci ktorej je napríklad zakotvený aj pojem „previnenie".[9] § 7 ZSM taktiež osobitne pre mladistvého determinuje zánik trestnosti prostredníctvom účinnej ľútosti. Zákonodarca chcel aj takýmto spôsobom zmierniť závažnosť protiprávneho konania mladistvého páchateľa na jeho nasledujúci život.[10] Aj tu môžeme vidieť rozdiel oproti slovenskej právnej úprave, nakoľko táto pre mladistvého páchateľa nevymedzuje osobitný inštitút účinnej ľútosti. Môžeme konštatovať, že podmienky fakultatívneho ukladania ochrannej výchovy pre trestne zodpovedných mladistvých páchateľov sú totožné so slovenskou právnou úpravou. Rozdiel môžeme vidieť jedine v zákaze ukladania ochrannej výchovy vojakovi, ktorý v českej právnej úprave absentuje.
Čo sa týka výkonu ochrannej výchovy, opätovne môžeme vidieť totožnosť českej a slovenskej právnej úpravy.[11]

Ekvivalent ochrannej výchovy na území Poľska

Poľský systém súdnictva pre mladistvých funguje najmä na základe „*Ustawy z dnia 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich*"[12], teda „ *Zákona z 26. októbra 1982 o konaní vo veciach mladistvých*" (ďalej aj ako „Ustawa"). Najbližšou poľskou alternatívou ochrannej výchovy je umiestnenia mladistvého do nápravnovýchovného zariadenia (poľ. „*zakład poprawczy*").
Právny rámec: Ustawa vymedzuje Pravidlá pre konanie vo veciach mladistvých, pričom cieľom je prevencia demoralizácie, [13] znižovanie kriminality, [14] podpora resocializácie a reintegrácie mladistvých do spoločnosti.[15] Podľa čl. 1 Ustawy sa trestné konanie vzťahuje na osoby, ktoré spáchali trestný čin vo veku od 13 do 17 rokov veku.[16] Výchovné a nápravné opatrenia môžu trvať až do dvadsiateho prvého roku života mladistvého.[17]

[9] § 6 ods. 1 zákona č. 40/2009 Sb. Trestní zákonník: „*Trestný čin spáchaný mladistvým se nazývá provinění.*"
[10] ŠIŠKA, B.: *Právna úprava trestnej zodpovednosti a trestania mladistvých* [online], [cit. 07.04.2025]. Dostupné na internete: https://www.pravnelisty.sk/clanky/a388-pravna-uprava-trestnej-zodpovednosti-a-trestania-mladistvych
[11] § 22 a nasl. Zákona č. 218/2003 Zb. o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů
[12] Dz. U. 1982 Nr 35 poz. 228
[13] čl. 1 § 1 bod 1 Ustawy z dnia 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich
[14] čl. 1 § 1 bod 2 Ustawy z dnia 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich
[15] čl. 3 § 1-2 Ustawy z dnia 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich
[16] FRĄCKOWIAK, Przemysław: Kapitał resocjalizacyjny zakładu poprawczego. Krakow : Impuls. 2024. s.114
[17] čl. 1 § 1 bod 3 Ustawy z dnia 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich

Podmienky uloženia opatrenia: Podľa čl. 10 Ustawy môže rodinný súd nariadiť umiestnenie mladistvého do nápravnovýchovného zariadenia, ak sú splnené nasledovné podmienky:

- mladistvý spáchal trestný čin,[18]
- je uňho prítomný vysoký stupeň demoralizácie,[19]
- iné výchovné opatrenia sa ukázali ako neúčinné alebo nepostačujúce.[20]

Toto opatrenie predstavuje najprísnejší zásah do slobody mladistvého,[21] pričom jeho cieľom nie je trest, ale resocializácia a korekcia správania.[22]

Podmienečný odklad výkonu: Súd môže podmienečne odložiť výkon rozhodnutia o umiestnení na skúšobné obdobie jeden až tri roky, ak sa predpokladá, že sa cieľ opatrenia dosiahne aj bez jeho výkonu.[23] V prípade zlyhania (napr. opakované porušenia, pokračujúca demoralizácia) súd podmienečný odklad zruší.[24]

Obsah výkonu opatrenia: Zariadenia poskytujú mladistvým napríklad všeobecné a odborné vzdelanie, kultúrne a športové aktivity, psychologickú a lekársku starostlivosť.[25] Umožňuje sa individuálny prístup podľa potrieb a osobitných čŕt mladistvého.[26] V určitých prípadoch môže byť obmedzený kontakt s okolím alebo kontrolovaná korešpondencia, ak je ohrozený účel opatrenia, či bezpečnosť zariadenia.[27]

Alternatívy pri zdravotných problémoch:

Ak je u mladistvého diagnostikovaná duševná choroba, mentálna porucha alebo závislosť, zákon umožňuje namiesto nápravnovýchovného zariadenia jeho umiestnenie do liečebného alebo psychiatrického ústavu.[28]

Ekvivalent ochrannej výchovy na území Nemecka

Slovenská právna úprava pozná inštitút ochrannej výchovy ako jedno z ochranných opatrení podľa ust. § 100 a nasl. TZ. Nemecku, ktoré nemá tento inštitút pomenovaný identicky, sa jeho funkčná náhrada nachádza v rámci osobitného zákona *„Gesetz über*

[18] čl. 1 § 2 bod 2 písm. a) Ustawy z dnia 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich
[19] čl. 10 Ustawy z dnia 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich
[20] čl. 10 in fine Ustawy z dnia 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich
[21] CHOMCZYŃSKI, Piotr: Działania wychowanków schronisk dla nieletnich i zakładów poprawczych. Socjologiczna analiza interakcji grupowych. Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, 2014. s. 34.
[22] čl. 65 § 1–2 Ustawy z dnia 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich
[23] čl. 11 § 1–2 Ustawy z dnia 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich
[24] čl. 11 § 3 Ustawy z dnia 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich
[25] čl. 66 §2 Ustawy z dnia 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich
[26] FRĄCKOWIAK, Przemysław: Kapitał resocjalizacyjny zakładu poprawczego. Krakow : Impuls. 2024. s. 121- 123.
[27] čl. 66 § 3–5 Ustawy z dnia 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich
[28] čl. 12 Ustawy z dnia 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich

die Jugendgerichtsbarkeit (Jugendgerichtsgesetz – JGG)" (ďalej aj ako „JGG") – *„Zákon o súdnictve vo veciach mládeže*".
JGG sa vzťahuje na mladistvých vo veku štrnásť až osemnásť rokov,[29] a v obmedzenej miere aj na mladých dospelých vo veku osemnásť až dvadsaťjeden rokov, ak to vyžaduje ich vývin a osobnosť.[30] Cieľom trestného postihu mladistvých nie je represia, ale výchova páchateľa k tomu, aby v budúcnosti nevykonával protiprávne činy.[31] Najbližším ekvivalentom slovenskej ochrannej výchovy sú v nemeckom právnom poriadku najmä tieto opatrenia:
1. Výchovné opatrenia (*„Erziehungsmaßregeln*"; § 9 JGG) - tieto opatrenia slúžia na zamedzenie ďalšej trestnej činnosti prostredníctvom výchovy. Súd ich ukladá vtedy, ak je to nevyhnutné pre vývin mladistvého.[32] Medzi konkrétne formy patrí poučenie a dohľad, výchovné príkazy (napríklad účasť na výchovnom kurze, ospravedlnenie sa obeti, účasť na terapii, absolvovanie práce v prospech obce, dohľad psychológa alebo vychovávateľa).[33]
2. Nariadenie pomoci pri výchove (§12 JGG) - ak výchovné príkazy nestačia, môže súd rozhodnúť o tom, že mladistvý bude musieť žiť zariadení alebo s osobou, ktorá mu poskytne potrebnú výchovu.[34] Uvedené je z vymenovaných ekvivalentov najbližšie k slovenskému inštitútu ochrannej výchovy, pretože ide o ústavné opatrenie s výchovným cieľom, nie trestným.
3. Zadržanie (*„Jugendarrest*"; § 13-16 JGG) - ak výchovné opatrenia zlyhávajú, môže byť mladistvému uložené krátkodobé zadržanie, napríklad voľnočasové zadržanie (napríklad víkend) alebo krátkodobý pobyt v zariadení na maximálne 4 týždne.[35] Zadržanie je síce výchovne motivované, je však kratšie a prísnejšie ako ústavná ochranná výchova.
4. Mládežnícky trest (*„Jugendstrafe*"; § 17-18 JGG) - ide o trest odňatia slobody, ktorý sa ukladá, iba ak sú prítomné škodlivé sklony, alebo ide o závažný trestný čin. Jeho dĺžka je v rozmedzí od šiestich mesiacov do piatich rokov, pri závažných trestných činoch dĺžka trvania je do desať rokov.[36] Trest sa vykonáva v špeciálnych zariadeniach pre mladistvých s výchovno-resocializačným programom. Aj keď ide o trest, má silný výchovný komponent a môže v praxi suplovať ochrannú výchovu.

---

[29] § 1 ods. 1 Gesetz über die Jugendgerichtsbarkeit (Jugendgerichtsgesetz – JGG)
[30] § 1 ods. 2 Gesetz über die Jugendgerichtsbarkeit (Jugendgerichtsgesetz – JGG)
[31] § 2 ods. 1 Gesetz über die Jugendgerichtsbarkeit (Jugendgerichtsgesetz – JGG)
[32] ROST, Josephine: Erziehung statt Strafe. Welche Erfolgsaussichten haben Erziehungsmaßregeln nach dem Gesetz über die Jugendgerichtsbarkeit (Jugendgerichtsgesetz – JGG) (JGG)? Munich : GRIN Verlag. 2016. s.18.
[33] § 10 Gesetz über die Jugendgerichtsbarkeit (Jugendgerichtsgesetz – JGG)
[34] § 12 Gesetz über die Jugendgerichtsbarkeit (Jugendgerichtsgesetz – JGG)
[35] § 16 Gesetz über die Jugendgerichtsbarkeit (Jugendgerichtsgesetz – JGG)
[36] § 18 ods. 2 Gesetz über die Jugendgerichtsbarkeit (Jugendgerichtsgesetz – JGG)

Krajina	SR	ČR	Poľsko	Nemecko
Názov	OV	OV	Nápravno-výchovné zariadenie	Nariadenie pomoci pri výchove,...
Vek	14-18 r.; pod 14r.	Od 15 r.	13-17 r.	14-18 r.; do 21 r.
Zákon	TZ, TP,...	ZSM	Ustawa	JGG
Podmien-ky	§100 a nasl. TZ	Podobné ako v SR	Známky demoralizácie,...	Fakultatívne,....
Cieľ	Prevýchova,...	Prevýchova,...	Resocializácia,...	Resocializácia,...

Tabuľka č. 1

Komparácia právnych úprav jednotlivých krajín

Návrhy *de lege ferenda*

Mnoho teoretikov trestného práva sa zaoberalo myšlienkou, že v rámci efektívnejšieho trestania mladistvých páchateľov je potrebný jednotný právny predpis, ktorý by upravoval všetky osobitosti trestania tejto skupiny páchateľov. Po komparovaní slovenskej právnej úpravy s vybranými krajinami v oblasti trestania mladistvých páchateľov je potrebné sa zaoberať otázkou, či forma je dôležitejšia ako obsah, a teda či zjednotenie noriem trestného práva pojednávajúcich o mladistvých páchateľoch, skutočne bude mať vplyv na účinnosť inštitútov aplikujúcich sa na mladistvých, respektíve maloletých páchateľov, medzi ktoré patrí aj ochranná výchova? Samotný inštitút ochrannej výchovy nie je ako taký zakotvený v každej krajine Európskej únie, avšak nachádzame jeho mnohé ekvivalenty, čo svedčí o jeho dôležitosti. Reflektujúc aj túto skutočnosť, a zároveň aj výsledky analýzy jednotlivých vybraných právnych úprav, zastávame názor, že forma nie je dôležitejšia ako obsah. Máme za to, že hoci by jednotný právny predpis pojednávajúci o mladistvých delikventoch bol prehľadnejší, nemá vplyv na reálny dopad na naplnenie účelu inštitútu ochrannej výchovy. Podstatnejším než jednotný právny predpis podľa nášho názoru je správne vymedzenie ochrannej výchovy a s ňou súvisiacich inštitútov. Za uváženie by stála možnosť v rámci slovenských okresných a krajských súdov zriadiť oddelenie pre mládež tak, aby v konaniach proti mladistvým, respektíve maloletým páchateľom, konali špecializovaní sudcovia a prokurátori so zameraním na mládežnícke právo, s požiadavkou absolvovania príslušného vzdelávania. Takýmto spôsobom by o mladistvých rozhodovali osoby špeciálne školené na správne zachádzanie s delikventami, čo by viedlo k efektívnejšiemu ukladaniu trestov a ochranných opatrení (medzi ktoré patrí aj ochranná výchova) pre neplnoleté osoby. Inšpiráciou z analyzovaných krajín by nám mohla byť napríklad česká právna úprava, po vzore ktorej by bolo vhodné nielen explicitne upraviť pojem „previnenie" ako

osobitnú kategóriu protiprávneho konania mladistvého, no bolo by taktiež vhodné zaviesť koherentnú terminológiu pre maloletých a mladistvých páchateľov v rámci TZ a zákona č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok a iných súvisiacich predpisov. Máme za to, že na naplnenie účelu inštitútu ochrannej výchovy by v rámci *de lege ferenda* návrhov bolo vhodné zakotvenie „účinnej ľútosti" pre mladistvých a maloletých páchateľov, ktorá by pri splnení zákonných podmienok spôsobovala zánik trestnosti ako formu preferenčného prístupu k náprave mladistvého. Za žiaduce taktiež považujeme do § 97 a nasl. TZ explicitne zakotviť, že pri rozhodovaní o uložení ochrannej výchovy je primárnym kritériom najlepší záujem dieťaťa, čím by sa zosúladila slovenská právna úprava s Dohovorom o právach dieťaťa.

Záver

Inštitút ochrannej výchovy predstavuje významný nástroj štátu na zabezpečenie ochrany spoločnosti a zároveň na podporu resocializácie mladistvých a maloletých páchateľov. Právna úprava v Slovenskej republike, hoci je v súčasnosti rozptýlená medzi viacero právnych predpisov, poskytuje rámec, ktorý zohľadňuje špecifiká mladistvého a maloletého páchateľa a primárne sleduje jeho nápravu a opätovné začlenenie sa do spoločnosti. Bližšia analýza ukázala, že napriek rozdielom vo vekových hraniciach trestnej zodpovednosti, či formálnom uchopení inštitút ochrannej výchovy, je spoločným menovateľov právnych úprav vo vybraných krajinách dôraz na individuálny prístup, výchovu a preventívnu funkciu. Na základe zistení možno konštatovať, že zavedenie samostatného právneho predpisu upravujúceho ochrannú výchovu nie je nevyhnutnosťou. Prioritou by malo byť zvýšenie prehľadnosti, systematickosti a efektívnosti existujúcej právnej úpravy, napríklad prostredníctvom zosúladenia terminológie, odstránenia redundancii a zabezpečenia jednotnej aplikačnej praxe. Inšpirácie možno čerpať z právnych poriadkov iných krajín, predovšetkým pokiaľ ide o posilnenie dôrazu na individuálnu diagnostiku, priebežné prehodnocovanie účinnosti opatrení a posilnenie postpenitenciárnej starostlivosti. Z dlhodobého hľadiska by mal byť cieľom slovenského právneho systému vyvážený model, ktorý kombinuje ochranu spoločnosti s rešpektovaním vývinových potrieb mladistvých a maloletých páchateľov, pričom tento by sa zameriaval najmä na vytváranie podmienok pre zdravý osobnostný a sociálny vývin.

Zoznam použitej literatúry

1. FRĄCKOWIAK, Przemysław: Kapitał resocjalizacyjny zakładu poprawczego. Krakow : Impuls. 2024. s.400. ISBN 978-83-8294-117-3

2. Gesetz über die Jugendgerichtsbarkeit (Jugendgerichtsgesetz – JGG)
3. CHOMCZYŃSKI, Piotr: Działania wychowanków schronisk dla nieletnich i zakładów poprawczych. Socjologiczna analiza interakcji grupowych. Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, 2014. s. 322. ISBN 978-83-7969-367-4.
4. IVOR, Jaroslav - ZÁHORA, Jozef: Repetitórium trestného práva. 3. vydanie. BRATISLAVA: Wolters Kluwer SR s.r.o. 2018. s.217. ISBN: 978-80-8168-796-9
5. Odborný článok nad novým zákonom o súdnictve vo veciach mládeže v Českej republike. [online], [cit. 07.04.2025]. Dostupné na internete: https://www.epi.sk/odborny-clanok/Nad-novym-zakonom-o-sudnictve-vo-veciach-mladeze-v-Ceskej-republike.htm
6. ROST, Josephine: Erziehung statt Strafe. Welche Erfolgsaussichten haben Erziehungsmaßregeln nach dem Gesetz über die Jugendgerichtsbarkeit (Jugendgerichtsgesetz – JGG) (JGG)? Munich:GRIN Verlag. 2016. s.28. ISBN 978-3668188136
7. ŠIŠKA, Bernard: Právna úprava trestnej zodpovednosti a trestania mladistvých [online], [cit. 07.04.2025]. Dostupné na internete: https://www.pravnelisty.sk/clanky/a388-pravna-uprava-trestnej-zodpovednosti-a-trestania-mladistvych
8. TITTLOVÁ, Marcela: Trestnoprávne sankcie ukladané fyzickým osobám. Bratislava: Wolters Kluwer. 2018. s.256. ISBN 978-80-8168-884-3
9. Ustawa z dnia 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich
10. Vyhláška Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky 543/2005 Z.z. o Spravovacom a kancelárskom poriadku pre okresné súdy, krajské súdy, Špeciálny súd a vojenské súdy.
11. Zákon č. 218/2003 Zb. o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů
12. zákon č. 281/2015 Z.z. o štátnej službe profesionálnych vojakov a o zmene a doplnení niektorých zákonov
13. Zákon č. 300/2005 Z.z. Trestný zákon
14. Zákon č. 40/2009 Sb. Trestní zákonník

Kontaktné údaje

JUDr. Michaela Ema Mauerová
5203339@upjs.sk
Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, Právnická fakulta, Katedra trestného práva

MOŽNOSTI VYUŽITIA UMELEJ INTELIGENCIE PRI HODNOTENÍ VIEROHODNOSTI SVEDECKEJ VÝPOVEDE V TRESTNOM KONANÍ

POSSIBILITIES OF USING ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN ASSESSING THE CREDIBILITY OF WITNESS TESTIMONY IN CRIMINAL PROCEEDINGS

Ondrej Kubík[1]

Abstrakt: Článok analyzuje využitie umelej inteligencie (AI) pri hodnotení vierohodnosti svedeckých výpovedí v trestnom konaní. Zdôrazňuje prínos AI pri analýze jazykových a behaviorálnych prejavov, no zároveň upozorňuje na právne a etické riziká. AI má slúžiť ako podporný nástroj, nie náhrada ľudského úsudku, pričom jej využitie musí byť v súlade so zásadami spravodlivého procesu a ochranou základných práv.

Kľúčové slová: vierohodnosť, svedecká výpoveď, umelá inteligencia, trestné konanie, forenzná psychológia

Abstract: The article explores the use of artificial intelligence (AI) in assessing the credibility of witness testimony in criminal proceedings. It highlights AI's potential in analyzing linguistic and behavioral patterns while pointing out legal and ethical risks. AI should serve as a supportive tool, not a replacement for human judgment, and its use must align with the principles of due process and the protection of fundamental rights.

Key words: credibility, witness testimony, artificial intelligence, criminal proceedings, forensic psychology

Úvod

Dokazovanie je kľúčovou súčasťou každej fázy trestného konania, jeho cieľom je zistenie skutkového stavu bez dôvodných pochybností v rozsahu potrebnom pre rozhodnutie. Súdy resp. orgány činné v trestnom konaní tak získavajú skutkový podklad, pričom podoba dokazovania závisí od štádia konania a riadi sa základnými zásadami trestného procesu. Hodnotenie vierohodnosti svedeckých výpovedí –

[1] Masarykova Univerzita

najmä osôb, ktoré uvádzajú vlastné zmyslové vnímanie relevantných skutočností – predstavuje jeden z najdôležitejších prvkov pre zabezpečenie objektívneho a spravodlivého rozhodnutia. V procese hodnotenia vierohodnosti svedeckej výpovede orgány činné v trestnom konaní postupujú podľa svojho vnútorného presvedčenia založeného na starostlivom zvážení všetkých okolností prípadu jednotlivo a v ich súhrne.[2]

Orgány činné v trestnom konaní môžu za týmto účelom využiť znalcov a odborných konzultantov z oblasti forenznej psychológie, ktorí môžu pomáhať riešiť rôzne otázky súvisiace s hodnotením vierohodnosti svedeckej výpovede, ako napríklad hodnotenie motivácie svedka ku klamstvu alebo sa tiež môžu odborne vyjadrovať k jeho osobnostným a charakterovým črtám alebo temperamentu, z ktorých môže vyplývať taká relevantná skutočnosť, že svedok sa stáva nevôveryhodnou osobou, pretože je z hľadiska psychologického profilu považovaný za chronického klamára[3]. Na tomto mieste považujem, v súvislosti s kompetenčnými hranicami, za dôležité odvolať sa na profesora M. Fryštáka, ktorý zdôrazňuje, že: „zložitosť každej posudzovanej otázky vždy hodnotí orgán činný v trestnom konaní, ktorý zvažuje pribratie znalca, pričom toto posúdenie bude úplne zákonite závisieť na jeho odborných znalostiach a profesnej erudícii".[4]

Pri hodnotení vierohodnosti výpovede musí súd alebo orgán činný v trestnom konaní overiť vedeckú spoľahlivosť poznatkov, na ktorých stojí psychologický znalecký posudok. Jeho závermi sa však nesmie zasahovať do právneho hodnotenia skutkového stavu. Súd má zároveň právo posúdiť aj relevantnosť metód, ktorými znalec dospel k svojim záverom. V tejto súvislosti možno dodať, že o vierohodnosti odborného poznania možno hovoriť vtedy, ak sú overiteľné jeho teoretické východiská, použité metódy a odborné postupy. [5]

Forenzná psychológia dlhodobo zohráva významnú úlohu pomocnej forenznej disciplíny zameranej na skúmanie vnímania a jednotlivých psychologických faktorov, ktoré vplývajú na mieru presnosti svedeckej výpovede[6]. Z hľadiska predmetu

---

[2] FENYK, J., CÍSAŘOVÁ, D., GŘIVNA, T. a kol. *Trestní právo procesní.* 8. vydanie. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2024, s 89.

[3] CANTER, D. *Forensic psychology: A very short introduction*. New York: Oxford Unviersity Press, 2010, s. 54.

[4] FRYŠTÁK, M. *Odborné vyjádření versus znalecký posudek. 2010*. [online] https://www.law.muni.cz, [cit. 16. 03. 2025]. Dostupné na <https://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2010/files/prispevky/01_aktualni/Frystak_Marek_(3939).pdf>

[5] MUSIL, J. *Hodnocení znaleckého posudku. 2010* [online] https://mv.gov.cz, [cit. 16. 03. 2025]. Dostupné na <https://mv.gov.cz/clanek/hodnoceni-znaleckeho-posudku.aspx >

[6] TRANKELL, A. *Reliability of evidence. Methods of analyzing and assessing witness statements*. Stockholm: Beckmans, 1972, s. 16.

zamerania je forenzná psychológia orientovaná na osobnosť človeka v zložitej interakcii so svetom, vrátane prispôsobenia sa právnym normám.[7]

Z forenznopsychologického hľadiska možno vierohodnosť chápať ako mieru súladu výpovede so skutočnosťou. Rozlišuje sa všeobecná vierohodnosť, ako celková psychologická charakteristika osoby, a špecifická vierohodnosť, ktorá sa zameriava na pravdivosť konkrétnej výpovede a mieru jej zhody s objektívnou realitou.[8] Vo veľa prípadoch svedkovia predstavujú jediný dôkazný zdroj, pričom nimi poskytnuté dôkazné informácie môžu zásadným spôsobom ovplyvniť celkový výsledok trestného konania. Za svedkov možno považovať také osoby, ktoré boli vyzvané orgánom činným v trestnom konaní, aby vypovedali o tom, čo je im známe o trestnom čine, jeho páchateľovi a o okolnostiach dôležitých pre trestné konanie.[9]

Hoci sú svedkovia poučení o trestnoprávnych následkoch nepravdivej výpovede či krivého obvinenia, mnohých to neodradí od účelového skresľovania výpovedí. Vierohodnosť svedeckej výpovede a ďalšie dôkazy musia byť posudzované zákonným spôsobom, na základe zásady voľného hodnotenia dôkazov a vnútorného presvedčenia orgánov činných v trestnom konaní. Pri tomto hodnotení môžu využiť aj poznatky forenznej psychológie, ktorá skúma správanie a prežívanie ľudí v právnych kontextoch, najmä v trestnom práve.[10]

Treba zdôrazniť význam garancií spravodlivého procesu a princípov právnej istoty a predvídateľnosti rozhodnutí. Povrchné hodnotenie výpovede svedka môže viesť k nespravodlivému odsúdeniu nevinného alebo k oslobodeniu vinníka. Posudzovanie vierohodnosti je náročný kognitívny proces, ktorý si vyžaduje dôkladnú analýzu právnych a psychologických faktorov ovplyvňujúcich presnosť a autenticitu výpovede – pričom možno využiť aj niektoré poznatky z aplikovanej psychológie svedka.[11] V trestnom konaní nemožno hodnotiť svedeckú výpoveď iba z právneho hľadiska. Posúdenie vierohodnosti si vyžaduje aj zohľadnenie psychologického a kognitívneho kontextu – osobnostných a situačných faktorov, verbálnych aj neverbálnych prejavov, emocionálnych reakcií, konzistentnosti či jazykových vzorcov. Ideálny prístup preto kombinuje právne a forenznopsychologické kritériá pre viacúrovňové a komplexné hodnotenie vierohodnosti výpovede.

Aj pri tej najlepšej snahe odborníkov z radu sudcov, prokurátorov a policajtov o presnosť a objektívnosť, v procese právneho hodnotenia a rozhodovania, pri súčasnom zohľadňovaní znaleckých záverov, môžu byť ich procesné resp. meritórne

---

[7] HERETIK, A. *Forenzná psychológia.* 4. vydanie. Bratislava: Lindeni, 2019, s. 28.

[8] ČÍRTKOVÁ, Ľ. *Forenzní psychologie.* Plzeň: Aleš Čeněk, 2004, s. 360.

[9] FENYK, J., CÍSAŘOVÁ, D., GŘIVNA, T. a kol. *Trestní právo procesní.* 8. vydanie. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2024, s 339.

[10] ČÍRTKOVÁ, Ľ. *Kriminální psychologie.* 1. vydanie. Praha: Eurounion, 1998, s. 9.

[11] LEVINE, M., WALLACH, L., LEVINE, D. *Psychological problems, social issues, and the law.* 2 vydanie. Boston: Pearson, 2007, s. 169.

právne rozhodnutia stále do určitej miery ovplyvňované pôsobením rôznych negatívnych subjektívnycj faktorov, ktoré budú následne znižovať mieru objektivity a spoľahlivosti odôvodnenia ich právnych rozhodnutí, v otázkach hodnotenia vierohodnosti svedeckých výpovedí. Tak sudcovia, ako aj znalci sú len ľudia a preto s obdobným problémom exaktnosti a objektivity je možné sa stretnúť aj v prípade aplikácie tradičných forenznopsychologických metód založených na hodnotení opierajúcom sa o ľudský analytický faktor a následnú subjektívnu odbornú interpretáciu znaleckých zistení. Jedná sa napríklad o použitie forenznopsychologických metód na overovanie vierohodnosti svedeckej výpovede ako napríklad SVA, CBCA, RM, ale týka sa to aj prípadov využívania detektoru lži (polygraf), ktorého výstupy sú takisto založené na analýze a interpretácii zo strany odborného subjektu, ktorým je vždy rozhodujúci sa človek v pozícii znalca.[12] Aj tu môže mať ľudská subjektivita vplyv na vytváranie nepreskúmateľných psychologických znaleckých záverov a rôznych špekulatívnych interpretácií výsledkov pri hodnotení vierohodnosti svedeckej výpovede.

Umelá inteligencia (AI) ako podporný nástroj v procese hodnotenia vierohodnosti výpovede v trestnom konaní

S rýchlym rozvojom AI a využitím tradičných forenzno-analytických metód sa otvárajú nové možnosti pre presnejšie a rýchlejšie hodnotenie vierohodnosti výpovedí v trestnom práve. Som presvedčený, že prepojenie AI s forenznopsychologickými prístupmi môže priniesť významný synergický efekt.
Umelá inteligencia (AI) zatiaľ nemá jednotnú a všeobecne akceptovanú definíciu a nepožíva ani slepú dôveru v svoju neomylnosť, čo je prirodzené vzhľadom na jej neustály technologický vývoj. Napriek tomu sa odborné definície zhodujú v tom, že AI predstavuje komplexný technologický jav so schopnosťou učiť sa a simulovať ľudské myslenie pri riešení problémov[13]. AI dokáže z dát vytvárať pokročilé poznatky, navrhovať riešenia, poskytovať metaanalýzy a predikcie, čím určuje ciele a postupy v oblastiach ako zdravotníctvo, priemysel či verejné služby[14]. V súvislosti s AI vznikajú obavy, že by mohla byť v budúcnosti zneužitá, vymknúť sa spod kontroly a obrátiť sa proti ľudstvu, pričom by ignorovala princípy spravodlivosti, etiky a morálky.[15]

---

[12] KRAPOHL, D. J., SHAW, P. K. *Fundamentals of polygraph practice.* San Diego: Elsevier, 2015, s. 95.
[13] CARDON, A. *Beyond aritificial intelligence. From human consciousness to artificial consciousness*. Hoboken: John Wiley & Sons, 2018, s. 2.
[14] Europa.eu, 2023. [online]. https://www.europarl.europa.eu/, [cit. 03. 02. 2025]. Dostupné na <https://www.europarl.europa.eu/news/sk/headlines /society/ 20200 827ST>
O85804/ umela- inteligencia-definicia-a-vyuzitie
[15] BOSTROM, N. *Superintelligence. Paths, dangers, strategies.* Oxford: Oxford University press, 2014, s. 7.

Iba pred nedávnom sa začali vyvíjať intenzívnejšie snahy EÚ smerujúce k právnej regulácii AI. V tejto súvislosti prišla Európska komisia v apríli 2021 s prvým návrhom znenia regulácie umelej inteligencie na svete [Intelligence Act (AIA)]. Návrh nariadenia EÚ v tom čase vychádzal z dlhoročnej práce rôznych expertných skupín a požiadaviek jednotlivých orgánov Európskej únie vo forme stanovísk a odporúčaní. Nariadenie (EÚ) 2024/1689 ktorým sa stanovujú harmonizované pravidlá v oblasti umelej inteligencie sa stalo účinným od 1. 8. 2024.[16]

V Nariadení (EÚ) 2024/1689 sa, okrem iného expressis verbis uvádza, čo sa považuje za zakázane resp. nedovolené použitie umelej inteligencie. Za výslovne zakázané sa považuje napríklad jej využitie spôsobom, ktorý ohrozuje práva občanov a to napríklad takým spôsobom, že sa používajú systémy diaľkovej biometrickej identifikácie v reálnom čase, vo verejne prístupných priestoroch, na účely presadzovania práva (bližšie pozri AIA, článok 5 ods. 1 písm. d) v spojení s odsekmi 2-4).[17]

AI dokáže efektívnejšie a presnejšie vykonávať úlohy v oblasti behaviorálnej analýzy na policajné a súdne účely, vrátane analýzy reči tela, lingvistických a emocionálnych prejavov či paralingvistiky – a to rýchlejšie než ľudský odborník. Takéto výstupy však musia byť posudzované z hľadiska validity a relevancie viacerými nezávislými forenznými expertmi, ktorí zohľadnia aj ľudskú intuíciu, ktorú AI zatiaľ nemá.[18] Hlavné výhody AI pri hodnotení výpovedí zahŕňajú vyššiu objektivitu, elimináciu ľudskej zaujatosti, presnú analýzu lingvistických a behaviorálnych vzorcov a posúdenie konzistencie výpovedí v čase. Napriek týmto prínosom však treba riešiť vážne etické a právne otázky spojené s jej budúcim využitím prípadne zneužitím. V tejto súvislosti vznikajú kľúčové otázky: Ako spoľahlivé sú súčasné AI technológie? Môžu v budúcnosti nahradiť súdy či znalcov? Je prípustné, aby o ľuďoch rozhodovali stroje bez emócií? Ako zabezpečiť, aby rozhodnutia založené na AI rešpektovali princípy spravodlivého procesu? Tieto a ďalšie otázky si vyžadujú multidisciplinárnu diskusiu právnikov, psychológov, etikov a IT odborníkov.

Som presvedčený, že prepojením odborných vedomostí nadobudnutých prenášaním ľudskej skúsenosti a implementáciou pokročilých analytických metód AI bude možné postupne vytvoriť nový odborný štandard v oblasti automatizácie analýzy a

[16] MESARČÍK, M., GYURASZ, Z. *Právo a umelá inteligencia.* Bratislava: Právnicka fakulta. Univerzita Komenského v Bratislave, 2024, s. 68.

[17] MESARČÍK, M., GYURASZ, Z. *Právo a umelá inteligencia.* Bratislava: Právnicka fakulta. Univerzita Komenského v Bratislave, 2024, s. 75.

[18] GODWIN, G. M. *Criminal psychology and forensic technology. A collaborative approach to effective profiling.* Boca Raton: *CRC Press, 2001,* s. 100.

hodnotenia vierohodnosti svedeckých výpovedí v trestnom konaní.[19] Kombinovaním prínosov ľudského poznania a jednotlivých nástrojov AI by sa mohlo dosiahnuť celkové zkvalitnenie procesu trestného dokazovania. Už teraz je zrejmé, že nástup vplyvu AI predstavuje veľkú výzvu pre oblasť justície, polície a forenzných vied, no chcem upozorniť, že akákoľvek jej budúca implementácia v rovine trestného konania si bude vyžadovať citlivý, vyvážený a racionálny prístup, ktorý by mal zabezpečiť, že pri využívaní AI sa budú zohľadňovať všetky právne, psychologické a etické aspekty.

Niektoré právne a etické problémy pri využití nástrojov AI v kontexte hodnotenia vierohodnosti svedeckej výpovede

Využívanie analýzy prirodzeného jazyka NLP (angl. skratka pre *„Natural language processing*") ako nástroja umelej inteligencie (AI) pri právnom hodnotení vierohodnosti svedeckých výpovedí otvára viaceré dôležité právno-etické otázky, ktorým sa bude potrebné v budúcnosti intenzívne venovať. Hoci AI prináša výhody v podobe vyššej objektivity a presnosti analýzy, jej nasadenie v právnom kontexte si vyžaduje zodpovedný prístup. Spravodlivosť totiž nesmie byť založená len na algoritmoch, výpočtoch, ale predovšetkým na ľudskom súcite, porozumení a práve na druhú šancu.

Jednou z kľúčových etických výziev je otázka transparentnosti algoritmov. AI modely určené na hodnotenie výpovedí by mali byť navrhnuté tak, aby ich fungovanie bolo zrozumiteľné a spätne overiteľné. Forenzní experti, obhajcovia, znalci aj sudcovia musia byť schopní pochopiť, na akých princípoch AI dospela k svojim záverom – len tak možno zabezpečiť férovosť a dôveryhodnosť celého procesu. Ak by algoritmus AI fungoval ako neprehľadný „čierny box" bez možnosti zistiť, na základe akých kritérií dospel k hodnoteniu vierohodnosti výpovede, mohlo by to viesť k totálnej strate dôvery v tieto nástroje. Zároveň by to poskytlo obhajobe oprávnený priestor na prípadné spochybňovanie dôkaznej hodnoty a prípustnosti jednotlivých výstupov AI v trestnom konaní. Transparentnosť a vysvetliteľnosť algoritmov sú preto nevyhnutným predpokladom ich zmysluplného a právne akceptovateľného využitia v rámci trestného konania.

Transparentnosť celého procesu hodnotenia vierohodnosti výpovede pomocou vyžitia umelej inteligencie (AI) je tak v tomto smere určite kľúčovou záležitosťou, a to jednak pre zabezpečenie možnosti spätného preskúmania aplikovaných postupov a vyvodených záverov z výstupov AI, ako aj z dôvodov zamedzenia prípadného neúmyselného použitia resp. úmyselného zneužitia algoritmov AI, s cieľom poškodiť

[19] OSOBA, O. A., WELSER, W. IV. *The risks of artificial intelligence to security and the future of work*. RAND Corporation. United States. [online] coilink.org, [cit. 02. 02. 2025]. Dostupné na <https://coilink.org/20.500.12592/sdc3gk on 02 Feb 2025. COI: 20.500.12592/sdc3gk>

práva určitých osôb zásahom do ich súkromia.[20] Čo sa týka zabezpečenia ochrany osobných údajov je potrebné si uvedomiť, že AI systémy, ktoré by analyzovali svedecké výpovede, môžu pracovať s určitými citlivými informáciami, ako sú osobné údaje, psychologické profily alebo celé životné príbehy jednotlivcov. Je preto nevyhnutné, zo strany správcu systému AI zabezpečiť, že všetky citlivé údaje budú spracovávané v súlade so zákonmi o ochrane osobných údajov, ako je napríklad GDPR v Európskej únii.[21] Jednotlivé nástroje AI, ktoré by sa v rámci trestného konania v budúcnosti implementovali v prípadoch vykonávania viacúrovňového hodnotenia vierohodnosti svedeckej výpovede by mali byť navrhnuté tak, aby sa minimalizovalo riziko neoprávneného prístupu alebo zneužitia citlivých osobných údajov, pričom cieľom by malo byť poskytnúť adekvátnu úroveň ochrany súkromia všetkých potenciálne dotknutých strán trestného konania. V súvislosti s problematikou vyuzívania AI možno spomenúť aj Smernicu Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) NIS, ktorá súvisí s postupmi prijímania jednotlivých opatrení na zabezpečenie vysokej spoločnej úrovne kybernetickej bezpečnosti v Únii.[22]

Ďalej je dôležité upozorniť aj na možné budúce riziká výskytu prípadov diskriminácie a možných prípadov zneužitia citlivých osobných informácií, v súvislosti s použitím umelej inteligencie (AI) pri posudzovaní vierohodnosti svedeckých výpovedí. Podľa môjho názoru by mohli byť algoritmy AI do určitej miery skutočne mohli byť náchylné k diskriminujúcim výstupom, ak by boli napríklad trénované na stereotypných, historických alebo nevyvážených dátach, ktoré by odrážali negatívne predsudky resp. sociálne, genderové či iné nerovnosti.[23] Napríklad, ak by boli z hľadiska vierohodnosti hodnotené svedecké výpovede na základe lingvistických resp. iných behaviorálnych vzorcov, ktoré sú špecifické pre určitú kultúru resp. sociálnu skupinu alebo menšinu, mohlo by to viesť, podľa mňa, k neprimeranej negatívnej zaujatosti pri hodnotení vierohodnosti a miery presnosti výpovedí týchto svedkov, čo by mohlo mať za následok ich či už pozitívnu alebo negatívnu diskrimináciu. Ak sa majú v budúcnosti systémy AI efektívne využívať na účely hodnotenia vierohodnosti svedeckých výpovedi, budú musieť byť pravidelne testované z hľadiska

[20] Etické usmernenia pre dôveryhodnú umelú inteligenciu vytvorené Expertnou skupinou na vysokej úrovni pre umelú inteligenciu, ktorá bola zriadená Európskou komisiou. [online]. https://www.europarl.europa.eu/, [cit. 03. 02. 2025]. Dostupné na < https://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2014_2019/plmrep/COMMITTEES/JURI/DV/2019/11-06/Ethics-guidelines-AI_SK.pdf >

[21] Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2016/679 z 27. apríla 2016 o ochrane fyzických osôb pri spracúvaní osobných údajov a o voľnom pohybe takýchto údajov, ktorým sa zrušuje smernica 95/46/ES (všeobecné nariadenie o ochrane údajov) (Ú. v. EÚ L 119, 4.5.2016, s. 1 – 88).

[22] Smernica (NIS) Európskeho parlamentu a Rady *(EÚ)* 2016/1148 zo 6. júla 2016 o opatreniach na zabezpečenie vysokej spoločnej úrovne bezpečnosti sietí a informačných systémov v Únii.

[23] LOBOTKA, A. *Umělá inteligence z pohledu antidiskriminačního práva a GDPR*. Praha: Wolters Kluwers ČR, 2019, s. 17.

dôveryhodnosti a optimalizované s cieľom, aby sa predišlo akýmkoľvek neúmyselným skresleniam, ktoré by mali diskriminačnú povahu alebo by sa priečili etickým resp. morálnym princípom.[24]

Treba upozorniť aj na možné riziko chýb a nesprávnych interpretácií výstupov z nástrojov AI pri hodnotení vierohodnosti výpovedí. Hoci AI môže priniesť rýchlejšie a objektívnejšie výsledky, je stále náchylná robiť určité chyby, najmä pri trénovaní na neúplných či skreslených dátach alebo pri zjednodušených vzorcoch, ktoré nezohľadňujú komplexnosť ľudskej komunikácie. V trestnom konaní to môže viesť k chybným záverom s vážnymi dôsledkami. Preto by AI nemala byť jediným nástrojom hodnotenia – jej výstupy musia byť doplnené tradičnými právnymi a forenznopsychologickými metódami vrátane ľudského pozorovania, úsudku a intuície, ktoré zostávajú nenahraditeľné.

Je nevyhnutné riešiť otázku právnej zodpovednosti pri využívaní AI – ak dôjde k chybnému rozhodnutiu, kto bude niesť vinu: vývojár, používateľ či samotný systém AI? Právne prostredie potrebuje prijať jasné pravidlá pre určenie zodpovednosti za nesprávne použitie či zneužitie AI, nielen v trestnom práve. Zároveň je potrebné vytvoriť spoľahlivý domáci legislatívny rámec pre využívanie nástrojov AI v kontexte trestného konania, s dôrazom na rovnosť prístupu všetkých strán – vrátane obhajoby – aby bola zachovaná rovnosť zbraní a kontradiktórnosť trestného procesu. Ak by bol prístup k technológii AI vyhradený len privilegovaným skupinám, bolo by to eticky neprípustné a nespravodlivé. Technológie musia byť dostupné spravodlivo, inak hrozí prehĺbenie nerovností medzi účastníkmi konania. Dôležité je nájsť rovnováhu medzi prínosmi AI a ochranou základných práv, pričom cieľom musí zostať spravodlivý proces a zisťovanie skutkového stavu bez dôvodných pochybností.

Záver

Hodnotenie vierohodnosti svedeckých výpovedí patrí medzi najnáročnejšie úlohy v trestnom konaní. Tradičné forenznopsychologické metódy narážajú na limity subjektivity a spracovania komplexných faktorov. Nástup technológie AI prináša nové možnosti – najmä v oblasti NLP, analýzy behaviorálnych vzorcov či monitorovania obsahovej konzistencie výpovedí – ktoré môžu, v kombinácii s odborným ľudským posúdením, zvýšiť presnosť a objektivitu hodnotenia. AI však nemôže nahradiť ľudský faktor rozhodovania. Jej využitie musí byť transparentné, podliehať odbornej kontrole a rešpektovať právne aj etické hranice. Aby AI zostala

[24] Etické usmernenia pre dôveryhodnú umelú inteligenciu vytvorené Expertnou skupinou na vysokej úrovni pre umelú inteligenciu, ktorá bola zriadená Európskou komisiou. [online]. https://www.europarl.europa.eu/, [cit. 03. 02. 2025]. Dostupné na < https://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2014_2019/plmrep/COMMITTEES/JURI/DV/2019/11-06/Ethics-guidelines-AI_SK.pdf >

dobrým pomocníkom, a nie rizikovým nástrojom, jej aplikácia si vyžaduje opatrnosť, jasné pravidlá a dôslednú ochranu základných práv v prípade jej zneužitia.

Zoznam použitej literatúry

1. BOSTROM, N. *Superintelligence. Paths, dangers, strategies.* Oxford: Oxford University press, 2014, 508 s. ISBN 978-0-19-967811-2.
2. CANTER, D. *Forensic psychology: A very short introduction*. New York: Oxford Unviersity Press, 2010, 145 s. ISBN 978-0-19-955020-3.
3. CARDON, A. *Beyond aritificial intelligence. From human consciousness to artificial consciousness*. Hoboken: John Wiley & Sons, 2018, 209 s. ISBN 978-1-78630-359-2.
4. ČÍRTKOVÁ, Ľ. *Forenzní psychologie.* Plzeň: Aleš Čeněk, 2004, 431 s. ISBN 80-86473-86-4.
5. FENYK, J., CÍSAŘOVÁ, D., GŘIVNA, T. a kol. *Trestní právo procesní.* 8. vydanie. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2024, 880 s. ISBN 978-80-7676-898-7.
6. FRYŠTÁK, M. *Odborné vyjádření versus znalecký posudek. 2010*. [online] https://www.law.muni.cz, [cit. 16. 03. 2025]. Dostupné na <https://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2010/files/prispevky/01_aktualni/Frystak_Marek_(3939).pdf>
7. GODWIN, G. M. *Criminal psychology and forensic technology. A collaborative approach to effective profiling.* Boca Raton: *CRC Press, 2001,* 349 s. ISBN 0-8493-2358-4.
8. HERETIK, A. *Forenzná psychológia.* 4. vydanie. Bratislava: Lindeni, 2019, 608 s. ISBN 978-80-566-1213-2.
9. KRAPOHL, D. J., SHAW, P. K. *Fundamentals of polygraph practice.* San Diego: Elsevier, 2015, 348 s. ISBN 978-0-12-802924-4.
10. LEVINE, M., WALLACH, L., LEVINE, D. *Psychological problems, social issues, and the law.* 2 vydanie. Boston: Pearson, 2007, 600 s. ISBN 0-205-47454-3.
11. LOBOTKA, A. *Umělá inteligence z pohledu antidiskriminačního práva a GDPR.* Praha: Wolters Kluwers ČR, 2019, 196 s. ISBN 978-80-7598-581-1.
12. MESARČÍK, M., GYURASZ, Z. *Právo a umelá inteligencia.* Bratislava: Právnicka fakulta. Univerzita Komenského v Bratislave, 2024, 244 s. ISBN 978-80-7160-715-1.
13. MUSIL, J. *Hodnocení znaleckého posudku. 2010* [online] https://mv.gov.cz, [cit. 16. 03. 2025]. Dostupné na <https://mv.gov.cz/clanek/hodnoceni-znaleckeho-posudku.aspx >
14. OSOBA, O. A., WELSER, W. IV. *The risks of artificial intelligence to security and the future of work*. RAND Corporation. United States. [online] coilink.org, [cit.

02. 02. 2025]. Dostupné na <https://coilink.org/20.500.12592/sdc3gk on 02 Feb 2025. COI: 20.500.12592/sdc3gk>
15. TRANKELL, A. *Reliability of evidence. Methods of analyzing and assessing witness statements*. Stockholm: Beckmans, 1972, 167 s. S-162 10.

Kontaktné údaje

Mgr. et Mgr. Ondrej Kubík, PhD.
kubik.andrew@gmail.com
Právnická fakulta Masarykovej univerzity, Katedra trestního práva, doktorand

UMELÁ INTELIGENCIA V DOKAZOVANÍ[1]

ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN PROVING OF CRIME

Marek Adamkovič[2]

Abstrakt: Umelá inteligencia (AI) predstavuje fenomén ktorý môže byť pre spoločnosť prínosom (napr. v medicíne) aj nebezpečenstvom (pri jej zneužívaní na trestnú činnosť). V súvislosti s jej narastajúcim využitím vyvstávajú otázky týkajúce sa jej uplatnenia v trestnom konaní. Aj keď už dnes pomáha posudzovať recidívu, pri procese dokazovania sa ešte naplno nevyžíva. Cieľom tohto príspevku je preskúmať možnosti využitia AI vrátane generatívnej (GenAI) pri dokazovaní, a teoreticky vymedziť jej miesto v slovenskej trestnoprávnej teórii dokazovania.

Kľúčové slová: umelá inteligencia, AI, dokazovanie, trestné konanie, trestný čin

Abstract: Artificial intelligence (AI) represents a phenomenon that can be both a benefit to society (e.g., in medicine) and a danger (when misused for criminal activity). In connection with its increasing use, questions arise regarding its application in criminal proceedings. Although it already helps assess recidivism today, it is not yet fully utilized in the evidentiary process. The aim of this paper is to examine the possibilities of using AI, including its generative branch (GenAI), in the evidentiary process and to theoretically define its place in Slovak criminal evidence law theory.

Key words: artificial intelligence, Ai, evidence, criminal proceedings, crime

Úvod

Umelá inteligencia (alebo aj v angl. skratke „AI" zo slova „Artificial Intelligence") je fenomén dnešnej doby, pričom snahy o jej využitie nachádzame v rôznych odvetviach. Z hľadiska trestného práva možno skúmanie AI rozdeliť na dve línie. Prvá línia, kam možno zaradiť aj tento príspevok, vníma AI ako potencionálne efektívny nástroj pri dokazovaní a odhaľovaní trestnej činnosti a pre dané účely sa orientuje aj

[1] Financované EÚ NextGenerationEU prostredníctvom Plánu obnovy a odolnosti SR v rámci projektu č. 17R05-04-V01-00002 (Kompetenčné centrum pre reguláciu kybernetickej bezpečnosti, ochrany súkromia a kybernetickej kriminality).

[2] Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, Katedra trestného práva, kriminológie a kriminalistiky.

jej výskum. V druhej línii sa naopak skúma jej odvrátená stránka, a to zneužívanie pre účely páchania rôznej trestnej činnosti.[3] V danej súvislosti sa v poslednom období rieši najmä osobitný „typ" v podobe generatívnej umelej inteligencie (ďalej aj „GenAI"), ktorá generuje rôzny obsah od textového po obrazový či zvukový. Z toho obrazové, zvukové alebo obrazovo-zvukové záznamy sú niekedy označované aj ako tzv. „deepfake" obsah. Osobitným vážnym problémom je deepfake pornografia vrátane detskej pornografie. Pre jej výrobu dnes stačí len prístup na internet bez nutnosti sťahovať akýkoľvek softvér, čomu svedčí aj Hochmann ktorý identifikoval 15 internetových stránok schopných za pár sekúnd vytvoriť falošné pornografické materiály,[4] pričom demonštratívne uvádza aj vyprodukovanú fotografiu.[5] Na druhej strane, ako už bolo naznačené, GenAI tiež pomáha vo viacerých sférach. Už tradične sa jej využitím zaoberá medicína, no nemusí ísť len o GenAI, ale aj iné typy umelej inteligencie.[6] V tejto súvislosti adresujeme čitateľom otázku, že ak nie je problémom identifikovať ochorenia a stanoviť liečbu pomocou umelej inteligencie, má byť myšlienka na získavanie či hodnotenie dôkazov pomocou nej príliš progresívna a riskantná? Samozrejme, dané má svoje špecifiká, keďže dáta z ktorých čerpá umelá inteligencia v oblasti zdravotníctva majú iný charakter oproti tým, ktoré by vo všeobecnosti používala justícia pri dokazovaní. Odhliadnuc od špecifík využívania AI v justícii je ale nutné povedať, že súdy pomaly ale isto využívajú umelú inteligenciu pri svojom rozhodovaní. Náš názor umocňuje Ruňaniň so svojou kvalitatívnou štúdiou o využívaní umelej inteligencie súdmi v našich podmienkach. Nateraz ide o jedinú štúdiu svojho druhu, ktorú sme v našom akademickom prostredí

---

[3] Problematike zneužívania umelej inteligencie pri páchaní trestnej činnosti sa venuje viacero dokumentov ako napríklad: Europol. European Union Serious and Organised Crime Threat Assessment – The changing DNA of serious and organised crime, Publications Office of the European Union, Luxembourg, 2025, s. 21. Dostupné online na: https://www.europol.europa.eu/publication-events/main-reports/changing-dna-of-serious-and-organised-crime#downloads. Alebo UNICRI Centre for Artificial Intelligence (AI) and Robotics. Generative AI: A New Threat for Online Child Sexual Exploitation and Abuse. Dostupné online na: https://unicri.org/generative-ai-new-threat-online-child-sexual-exploitation-and-abuse-september-2024.

[4] HOCHMANN, R. Vplyv princípov právneho štátu na právnu úpravu trestných činov detskej pornografie. In: *Bratislavské právnické fórum 2024: europeizácia trestného práva a princípy právneho štátu*. Bratislava: Právnická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave, 2024., s. 286.

[5] Tamže, s. 287.

[6] K tomu pozri napríklad DE PRETIS F, LANDES J, PEDEN W. *Artificial intelligence methods for a Bayesian epistemology-powered evidence evaluation*. J Eval Clin Pract. 2021; 27: 504–512. https://doi.org/10.1111/jep.13542, ktorý uvádzajú, že *„Given the challenge of interpreting such varieties of data, it is clear that AI has an important role to play in healthcare. In fact, it has already had a major impact. Telehealth agencies such as the NHS 24 Self-Help guide* use automated reasoning to help patients self-diagnose. An AI system powered by Google LLC predicted hospital inpatient death risks with 95% accuracy.1 In January 2020, the first AI-developed drug, DSP-1181 (a treatment for obsessive compulsive disorder) entered clinical trials*." A taktiež bod 4.2. predmetnej publikácie.

identifikovali. Napriek tomu že sám pochybuje o jej relevantnosti tvrdiac, že *„…bolo odoslaných 47 odpovedí. Z počtu všetkých sudcov, to nie je dostatočná reprezentatívna vzorka, navyše je ovplyvnená aj faktom, že dotazník vyplnili osoby, ktoré tak urobiť chceli (boli ochotné), čo mohlo viesť k skresleniu dát"*[7] zastávame názor, že výsledok priniesol cenné poznatky. Minimálne totiž potvrdzuje predpoklad, že sa časť sudcov (síce malá) nevyhýba používaniu umelej inteligencie aj vo svojej súdnej praxi a dokonca 40 respondentov súhlasilo, že AI môže byť v súdnictve užitočná.[8] Aj pre tieto dôvody považujeme za dôležité pokúsiť sa zodpovedať stanovené otázky: (i) ako môže byť umelá inteligencia využívaná pri dokazovaní v trestnom konaní podľa zákona č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok (ďalej aj „Trestný poriadok" alebo „TP"), a (ii) ako možno teoreticky vymedziť umelú inteligenciu v trestnoprávnej teórii dokazovania, v podmienkach Slovenska. Na dané otázky sme hľadali odpoveď najmä pomocou obsahovej analýzy literatúry a relevantných právnych predpisov.

Využitie umelej inteligencie v dokazovaní

Čo sa týka otázky dokazovania pomocou umelej inteligencie resp. jej využitia, ak by sme sa pozreli na súčasný stav literatúry v tejto oblasti na Slovensku, možno povedať, že ide o málo riešenú tému. Uvedené preukazujeme skúmaním zdrojov cez nástroj Google Scholar ktorý ich zhromažďuje. V ňom sme sa prostredníctvom viacerých kľúčových slov, snažili zistiť stav skúmania problematiky umelej inteligencie v dokazovaní. Išlo o tieto kľúčové slová: „dokazovanie" AND „trestné konanie" AND „umelá inteligencia" (1 zdroj ktorý písal sám autor tejto state); a „trestné konanie" AND „umelá inteligencia" (6 zdrojov). Do pozornosti dávame, že rovnaké kľúčové slová v anglickom jazyku: „evidence" AND „criminal proceedings" AND „artificial intelligence" vykázali až 6 830 zdrojov (bez citácií a patentov). Zároveň uvádzame limity nášho výskumu, ktorý je obmedzený iba na skúmanie umelej inteligencie pri dokazovaní trestného činu, a vynecháva tak dokazovanie v súvislosti s rozhodovaním súdu o druhu trestu alebo o podmienečnom prepustení. Na základe vyššie uvedeného preto spočiatku analyzujeme uvedených 7 zdrojov v slovenskom jazyku. Zameriame sa pritom na úvahy ktoré nejakým spôsobom uvádzajú využitie umelej inteligencie v dokazovaní trestnej činnosti. Z tohto pohľadu sa ukázali ako relevantné iba 2 zdroje. V prvom rade ide o štúdiu Blažeka, ktorý sa zaoberá využitím algoritmov (kam zoširoka možno uviesť aj umelú inteligenciu) pri rozhodovaní orgánov činných v trestnom konaní a súdov, avšak nie z pohľadu ich využitia pri hodnotení dôkazov preukazujúcich či sa skutok stal, či má znaky trestného činu, alebo kto ho spáchal, ale

[7] RUŇANIN, M. Generatívna umelá inteligencia v prostredí súdov In: Gajdošová, M., Kasinec, R. (zost.): *Právne a etické aspekty disciplinárnej zodpovednosti sudcov*. Bratislava : Právnická fakulta, Univerzita Komenského v Bratislave, 2024, s. 138.

[8] Tamže, s. 139-140.

z pohľadu predikcie recidívy páchateľa a posudzovania, aký trest mu súd má uložiť.[9] Oriňak zaoberajúc sa umelou inteligenciou v právnej praxi, obsiahlejšie popisuje právny rešerš a písanie zmlúv pomocou umelej inteligencie, avšak spomína aj menej známy aspekt tzv. e-discovery resp. electronic discovery, ktorý pomenúva proces vyhľadávania dôkazov – informácií výlučne v elektronickej forme, a to najmä v civilných a trestných konaniach.[10]

Z predostretých zdrojov možno usúdiť, že teória dokazovania v trestnom konaní v podmienkach Slovenska je zatiaľ len na začiatku skúmania spôsobov, ako možno umelú inteligenciu využiť pre svoje ciele. Vodítkom pre nás môže byť aktuálne zahraničná literatúra, predovšetkým v anglickom jazyku. Limitom však môže byť, že pokiaľ ide o pramene skúmajúce trestné konanie v podmienkach systému *common law*, závery platné pre daný systém nemusia byť platné pre ten náš.

Teoretické vymedzenie umelej inteligencie v teórii dokazovania

Vzhľadom na vyššie uvedenú preukázanú absenciu teoretického vymedzenia sa pokúsime v tejto časti príspevku vymedziť umelú inteligenciu v teórii dokazovania z nášho pohľadu. V prvom rade je nutné pripomenúť si, že dokazovanie je *„popri rozhodovaní najdôležitejšou procesnou činnosťou orgánov činných v trestnom konaní a súdov, pretože umožňuje zistiť skutkový základ pre ich rozhodovanie a pre ďalší postup tak, aby mohol byť naplnený účel trestného konania t. j. aby trestné činy boli náležite zistené a ich páchatelia podľa zákona spravodlivo potrestaní.*"[11] Čo sa týka predmetu dokazovania, ten je demonštratívnym výpočtom vymedzený v § 119 ods. 1 TP,[12] pričom ide najmä o:

a) či sa stal skutok a či má znaky trestného činu,
b) kto tento skutok spáchal a z akých pohnútok,
c) závažnosť činu vrátane príčin a podmienok jeho spáchania,
d) osobné pomery páchateľa v rozsahu potrebnom na určenie druhu a výmery trestu a uloženie ochranného opatrenia a iné rozhodnutia,
e) následok a výšku škody spôsobenú trestným činom,
f) výnosy z trestnej činnosti a prostriedky na jej spáchanie, ich umiestnenie, povahu, stav a cenu,

---

[9] BLAŽEK, R. Možnosti využitia výpočtovej techniky v rozhodovacích procesoch v trestnom konaní, In: *Notitiae iudiciales Academie collegii aedilium in Bratislava*. - Roč. 9, č. 2 (2023), s. 4-8.

[10] CUKEROVÁ, D., ORIŇAK, A., HRABÁNKOVÁ, K. (eds.): Inovatívne právo a inovácie v práve. Košice: Univerzita P. J. Šafárika v Košiciach, 2024, s. 24-25.

[11] IVOR, J. Predmet a rozsah dokazovania v prípravnom konaní. In: *Aktuálne problémy prípravného konania trestného: zborník príspevkov z celoštátnej vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou*. Praha: Leges, 2014, s. 38.

[12] Porovnaj ČENTÉŠ, J., KURILOVSKÁ, L., ŠIMOVČEK, I., BURDA, E. a kol. *Trestný poriadok I*. 1. vydanie. Bratislava: C. H. Beck, 2021, s. 720.

g) majetkové pomery na účely odňatia výnosov z trestnej činnosti. Zároveň je dôležité spomenúť aj právo strán obstarávať dôkazy v § 119 ods. 4 TP, pričom ustanovenie v podstate reflektuje poslednú vetu § 2 ods. 10 TP. Čo sa týka umelej inteligencie v dokazovaní, treba si v prvom rade zodpovedať, že umelá inteligencia sama o sebe je len technológia, a automaticky ju zaradiť pod dôkaz by bolo zavádzajúce. Totiž, umelá inteligencia vie nielen analyzovať, ale aj tvoriť obsah (tak ako napr. ChatGPT). Na druhej strane ale umelá inteligencia a jej kód tiež vyjadruje určitý obsah a ako informácia môže predstavovať dôkaz, avšak podľa nás v špecifických prípadoch, keď sa napríklad bude riešiť jej autor (napr. vznikne o spor tom, kto ju vytvoril), alebo bude označená za nástroj špionáže, a bude ako dôkaz analyzovaná (pre zistenie jej funkcionalít a podobne). Vráťme sa ale ku obsahu, ktorý AI tvorí, pretože práve ten považujeme za kľúčový pri teoretickom vymedzení, kam v dôkaznom práve zaradiť umelú inteligenciu. Pokúsime sa uvedené trochu teoreticky „vyčistiť". Totiž vzniká otázka, či napr. výstup zo systému umelej inteligencie chceme považovať za dôkaz sám o sebe, alebo za prameň dôkazu – teda niečo, z čoho po preštudovaní dôkaz získame napr. preštudovaním výstupu umelej inteligencie. Podľa nás pôjde o prameň dôkazu, pričom aby sa mohol pred súdom vykonať, bude konvertovaný do listinnej podoby, ktorú si súd následne preštuduje a dôkaz tak abstrahuje. Dôkaz je totiž informácia, z hľadiska legálnej definície v § 119 ods. 3 TP ide o všetko, čo môže slúžiť na objasnenie veci a bolo získané z dôkazných prostriedkov podľa Trestného poriadku alebo osobitného zákona. Presnejšie určitá informácia o skutkovej okolnosti z minulosti získaná priamo z dôkazných prostriedkov alebo na základe logického úsudku odvodená z informácií priamo získaných z dôkazných prostriedkov, podložená vhodnými argumentmi, ktoré sú spôsobilé logickým úsudkom odôvodniť primeranú mieru hodnovernosti tejto informácie, a ktoré vykazujú vyššiu pravdepodobnosť pravdivosti (napr. zistenie, že na mieste činu sa nachádzali traja spolupáchatelia, a to z dôkazného prostriedku výsluchu svedka získaného z prameňa dôkazu svedka). Na druhej strane, pokiaľ by AI mala hodnotiť dôkazy, ako nazerať na taký výstup? Išlo by o ďalší prameň dôkazu? Z hľadiska podstaty hodnotenia dôkazov to znie priam nezmyselne, hodnotiť dôkazy pomocou prameňa dôkazu. Teda pokiaľ by sme chceli, aby umelá inteligencia dôkazy hodnotila, podľa nášho názoru by musela mať osobitnú úpravu resp. vyžadovala by sa precizácia takéhoto postupu v Trestnom poriadku. Pre zhrnutie tak uvádzame možný teoretický prístup:

- Prameň dôkazu: Obsah vygenerovaný umelou inteligenciou (pretavený do listiny alebo vecného dôkazu podľa § 153 TP)
- Dôkazný prostriedok: prečítanie listiny (podľa § 269 TP) alebo oboznámením s obsahom záznamu (podľa § 270 ods. 2 TP) na ktorej sa nachádza obsah AI.
- Dôkaz: výsledná informácia abstrahovaná z prameňa dôkazu t.j. z obsahu AI

Uvedené vymedzenie možno použiť aj v prípadoch, ak je AI zakomponovaná do systému, ktorý analyzuje určité stopy. Napr. zvuková stopa na ktorej sa nachádza hlas, bude analyzovaná systémom určeným na analýzu hlasu, pričom ten využíva pre analýzu umelú inteligenciu. Analýza ktorú systém vyprodukuje, bude tiež predstavovať prameň dôkazu – obsah. V praxi pôjde o znalecký posudok. Ten obsahuje dôkaz, ktorý súd abstrahuje vykonaním znaleckého posudku – spravidla jeho prečítaním.

Iný pohľad nám prináša úvaha o hodnotení dôkazov pomocou umelej inteligencie. Uvedený spôsob „výpomoci" justícii je v zahraničnej literatúre spomínaný, avšak ešte neevidujeme proces, kde by naozaj došlo ku hodnoteniu dôkazov pomocou umelej inteligencie. Pred takýmto využitím umelej inteligencie stojí hlavne jedna z kľúčových zásad dokazovania – zásada voľného hodnotenia dôkazov. Tá ich hodnotenie pripisuje ľudským bytostiam v pozícii sudcov. Hodnotenie „umelou entitou" tak minimálne formálne neprichádza do úvahy. Skutočnosť však môže byť iná, a ťažko jej zabrániť. Keď sa totiž napríklad samosudca rozhodne overiť si svoj myšlienkový konštrukt o dôkazoch pomocou nástroja umelej inteligencie ktorý mu zhodnotí ich prepojenosť a možno aj hodnovernosť (pričom treba mať na pamäti, že nástroje nemajú blokovanú odpoveď na také otázky), ako dôjde ku zaručeniu zásady voľného hodnotenia dôkazov? Pýtame sa to preto, že výsledok ktorý mu umelá inteligencia predostrie, ho môže podvedome ovplyvniť a doviesť ku záveru, ku ktorému by bez jej využitia nedošiel. Dokázanie danej súvislosti medzi jeho rozhodnutím a použitím AI, však považujeme za vysoko obtiažne. Teoreticky možno uvedené eliminovať požiadavkou na odôvodnenie rozhodnutia – avšak ako nám je známe z judikatúry, súd nemusí komplexne zdôvodniť hodnotenie každého jednotlivého dôkazu.[13]

Záver

Na základe kvantitatívnej a kvalitatívnej analýzy prameňov teoretických úvah možno konštatovať, že obsah generovaný umelou inteligenciou, či už ide o text, obrazové materiály alebo analýzy dát, by mal byť v rámci trestného konania v podmienkach Slovenska primárne vnímaný ako *prameň dôkazu*. Z tohto prameňa sa následne prostredníctvom zákonom upraveného postupu upraveného v § 269 TP alebo § 270 ods. 1 TP (záleží či bude prameň pretavený do listiny alebo uložený ako obrazový, obrazovo-zvukový či zvukový záznam, abstrahuje samotný *dôkaz* – relevantná informácia pre objasnenie skutkového stavu. Umelá inteligencia ako taká vo všeobecnosti nebude dôkazným prostriedkom v zmysle Trestného poriadku. Osobitnou a komplikovanejšou otázkou je potenciálne využitie umelej inteligencie na hodnotenie dôkazov. Takéto uplatnenie by narážalo na kľúčovú zásadu trestného

[13] K tomu pozri napríklad rozhodnutia Najvyššieho súdu: 1Tdo/11/2021, 5Tdo/36/2024, 1Tdo/56/2021.

konania v podobe zásady voľného hodnotenia dôkazov, ktorá je vyhradená ľuďom predstavujúcim orgány aplikácie práva (orgány činné v trestnom konaní, súd). Hoci formálne hodnotenie dôkazov pomocou AI uvedená zásada neumožňuje, reálne riziko spočíva v neformálnom využívaní AI nástrojov sudcami či inými aktérmi pri posudzovaní hodnovernosti či prepojenosti dôkazov, čo môže podvedome ovplyvniť ich rozhodovanie a spôsobiť určitú predpojatosť. Preukázanie takéhoto vplyvu sa nám však vidí ako mimoriadne náročné.

Zoznam použitej literatúry

1. BLAŽEK, R. Možnosti využitia výpočtovej techniky v rozhodovacích procesoch v trestnom konaní, In: *Notitiae iudiciales Academie collegii aedilium in Bratislava*. - Roč. 9, č. 2 (2023), s. 3-24.
2. CUKEROVÁ, D., ORIŇAK, A., HRABÁNKOVÁ, K. (eds.): Inovatívne právo a inovácie v práve. Košice: Univerzita P. J. Šafárika v Košiciach, 2024, s. 24-25.
3. ČENTÉŠ, J., KURILOVSKÁ, L., ŠIMOVČEK, I., BURDA, E. a kol. *Trestný poriadok I*. 1. vydanie. Bratislava: C. H. Beck, 2021, s. 720.
4. De Pretis F, Landes J, Peden W. Artificial intelligence methods for a Bayesian epistemology-powered evidence evaluation. J Eval Clin Pract. 2021; 27: 504–512. https://doi.org/10.1111/jep.13542
5. Europol. *European Union Serious and Organised Crime Threat Assessment – The changing DNA of serious and organised crime*, Publications Office of the European Union, Luxembourg, 2025, s. 21. Dostupné online na: https://www.europol.europa.eu/publication-events/main-reports/changing-dna-of-serious-and-organised-crime#downloads.
6. HOCHMANN, R. Vplyv princípov právneho štátu na právnu úpravu trestných činov detskej pornografie. In: *Bratislavské právnické fórum 2024: europeizácia trestného práva a princípy právneho štátu*. Bratislava: Právnická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave, 2024.
7. IVOR, J. Predmet a rozsah dokazovania v prípravnom konaní. In: *Aktuálne problémy prípravného konania trestného: zborník príspevkov z celoštátnej vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou*. Praha: Leges, 2014, s. 38.
8. RUŇANIN, M. Generatívna umelá inteligencia v prostredí súdov In: Gajdošová, M., Kasinec, R. (zost.): *Právne a etické aspekty disciplinárnej zodpovednosti sudcov.* Bratislava : Právnická fakulta, Univerzita Komenského v Bratislave, 2024, 175 s.
9. UNICRI Centre for Artificial Intelligence (AI) and Robotics. *Generative AI: A New Threat for Online Child Sexual Exploitation and Abuse.* Dostupné online na: https://unicri.org/generative-ai-new-threat-online-child-sexual-exploitation-and-abuse-september-2024.

Kontaktné údaje

Mgr. Marek Adamkovič
marek.adamkovic@flaw.uniba.sk
Univerzita Komenského v Bratislave
Právnická fakulta

MOŽNOSŤ NÁPRAVY PÁCHATEĽA?[1]

THE POSSIBILITY OF CORRECTING THE OFFENDER?

Maximilián Kiko[2]

Abstrakt: Možnosť nápravy páchateľa je kľúčovým kritériom pri výbere druhu a výmery trestu v slovenskom trestnom práve. Tento pojem možno chápať v širšom zmysle ako hodnotenie podmienok nápravy počas celého trestného konania, v užšom ako rozhodujúci faktor podľa § 34 ods. 4 Trestného zákona. Absentuje jednotná definícia, pričom judikatúra viaže možnosť nápravy na prognózu budúceho vývoja správania páchateľa. Dôležitá je individualizácia trestu („sankcia na mieru") a efektívne štátne programy resocializácie, reintegrácie a rehabilitácie. Analýza štatistík recidívy poukazuje na vysoký podiel recidivistov, čo súvisí s neadresným trestaním a nedostatočnou prácou s páchateľmi. Príspevok reflektuje aj využitie umelej inteligencie pri hodnotení možnosti nápravy, pričom AI systémy sa v konkrétnom prípade zhodli s krajským súdom. Navrhuje sa legislatívna podpora individualizácie trestania, častejšie využívanie odborných posudkov a zodpovedné zapojenie AI do rozhodovania súdov.

Kľúčové slová: náprava páchateľa, resocializácia, recidíva, podmienečný trest odňatia slobody, umelá inteligencia

Abstract: The possibility of correcting the offender is a key criterion for determining the type and length of punishment in Slovak criminal law. This concept can be understood broadly as the assessment of correction conditions throughout criminal proceedings, and narrowly as a decisive factor under Section 34(4) of the Criminal Code. There is no unified definition; case law links the possibility of correction to the prognosis of the offender's future behavior. Individualized sentencing ("tailored sanctions") and effective state programs for resocialization, reintegration, and rehabilitation are crucial. Recidivism statistics reveal a high proportion of repeat offenders, related to non-targeted sentencing and insufficient offender management. The paper also reflects on the use of artificial intelligence in assessing correction possibilities, with AI

[1] Tento príspevok bol podporený grantom s názvom Excelentný grant Univerzity Komenského č. UK/3114/2024.

[2] Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, Katedra trestného práva, kriminológie a kriminalistiky.

systems aligning with the appellate court in a specific case. Legislative support for individualized sentencing, more frequent use of expert opinions, and responsible integration of AI into judicial decision-making are proposed.

Key words: offender correction, resocialization, recidivism, suspended sentence, artificial intelligence

Úvod alebo čo (nie) je možnosť nápravy páchateľa

Možnosť nápravy páchateľa je kľúčovým pojmom v rámci celého systému trestnej justície a právneho štátu. Tento pojem je explicitne zakotvený v zákone č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov (ďalej aj ako „Trestný zákon"), nepriamo s ním pracuje aj zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov (ďalej aj ako „Trestný poriadok") a jeho naplňovanie sa objavuje v zákone č. 475/2005 Z. z. o výkone trestu odňatia slobody v znení neskorších predpisov a v zákone č. 550/2003 Z. z o probačných a mediačných úradníkoch v znení neskorších predpisov.

Máme za to, že možnosť nápravy páchateľa je možné chápať v širšom a užšom ponímaní. V širšom ponímaní možno chápať možnosť nápravy páchateľa v každej fáze trestného konania. To znamená, že sa skúmajú podmienky pre možnosť nápravy páchateľa počas vykonávacieho konania (napr. programy zaobchádzania alebo programy v rámci probácie), počas súdneho konania (kritérium trestania v § 34 ods. 4 Trestného zákona) a počas predsúdneho konania (orgány činné v trestnom konaní podľa § 119 ods. 1 písm. b), c) a d) Trestného poriadku musia dokazovať najmä kto skutok spáchal a z akých pohnútok, závažnosť činu vrátane príčin a podmienok jeho spáchania, osobné pomery páchateľa v rozsahu potrebnom na určenie druhu a výmery trestu a uloženie ochranného opatrenia).

V užšom ponímaní rozumieme pod možnosťou nápravy páchateľa kritérium, ktoré musí súd zvažovať pri výbere druhu a výmery trestu a to na základe § 34 ods. 4 Trestného zákona, tak aby bol naplnený účel trestu vymedzený v § 34 ods. 1 Trestného zákona – ochrana spoločnosti. Ochrana spoločnosti môže byť efektívnejšie realizovaná nie len dočasnou izoláciou páchateľa v rámci Ústavu na výkon trestu odňatia slobody (ďalej aj ako „ústav") prostredníctvom nepodmienečného trestu odňatia slobody (ďalej aj ako „NEPO"), ale prostredníctvom individualizovanej voľby trestu a jeho výmery (ďalej aj ako „sankcia na mieru"). Pojem sankcia na mieru začal používať a rozširovať do povedomia právnickej obce sudca Petričko, čím zdôrazňuje adresnosť sankcie k adresátovi, aby sa neminul prostriedok (trest) svojmu účelu vymedzenému v § 34 ods. 1 Trestného zákona – ochrane spoločnosti. Pre uloženie sankcie na mieru je podstatné, aby súd poznal čo najviac detailne trestnú kauzu vrátane osoby páchateľa, jeho prostredia a

minulosti. Sankciou na mieru môže byť aj trest spojený s trestom odňatia slobody a trest nespojený s trestom odňatia slobody. Podstatným tu však je rozumná predikcia súdu vychádzajúca z testovania prostriedkov (druhov a výmer sankcií) vo vzťahu k naplneniu účelu (ochrana spoločnosti) cez kritérium možnosti nápravy páchateľa. Výsledkom sankcie na mieru cez skúmanie kritéria možnosti nápravy páchateľa je potom trvalo udržateľnejší stav ochrany spoločnosti, keďže dochádza k individuálnej a generálnej prevencii, čím sa znižuje recidíva u jednotlivca a v spoločnosti.

Všeobecná doktrinálna definícia možnosti nápravy páchateľa v právnickej obci neexistuje. Možno ju však odvodzovať od staršej judikatúry[3] a nasledujúcej aplikačnej praxi Najvyššieho súdu SR,[4] ktorá ju viaže k úsudku súdu o prognóze budúceho vývoja správania páchateľa prostredníctvom objasnenia osobnostných vlastností páchateľa a ich spojitosti so spáchaným trestným činom vrátane vplyvu sociálnej mikroštruktúry na páchateľa. Konkrétne sa posudzuje 6 kritérií, prostredníctvom ktorých možno hodnotiť vhodnosť voľby súdu o tom ktorom druhu trestu vrátane výmery, a síce ide o: doterajšie správanie páchateľa, pohnútky a príčiny spáchanej trestnej činnosti, sociálne prostredie páchateľa, kriminálna minulosť páchateľa a už mu uložené sankcie, postoj páchateľa k vlastnej trestnej činnosti a ich následkom.

Ďalším podstatným znakom je možnosť. Nejde o istotu nápravy páchateľa alebo nádej, že nie je možné páchateľa napraviť miernejším trestom ako tomu je pri doživotnom treste odňatia slobody v § 47 ods. 1 písm. b), kde sa normuje, že *„nie je nádej, že by páchateľa bolo možné napraviť trestom odňatia slobody na dobu do dvadsaťpäť rokov.*" Podľa Najvyššieho súdu SR platí, že: *I. Záver o tom, či nie je nádej, že by páchateľa bolo možné napraviť trestom odňatia slobody nad pätnásť až do dvadsiatich piatich rokov* (...) *je právnou otázkou, ktorej riešenie patrí do výlučnej právomoci súdu. Na tom nič nemení skutočnosť, že súd vychádza aj zo znaleckého posudku znalca z odboru zdravotníctva, odbor psychológie, odvetvie klinická psychológia dospelých, ktorého úlohou je na podklade určenia osobnostných, symptomatických (kriminogénnych) a spoločenských (sociálnych) faktorov poskytnúť súdu závery pre vyhodnotenie resocializačnej prognózy páchateľa. II. Formuláciou tejto podmienky ("nie je nádej") zákon stanovuje, že nestačí nedostatok istoty, že sa páchateľ napraví trestom kratšieho trvania, ale naopak, vyžaduje sa rozumná istota (prognóza).*"[5] (ďalej aj ako „R37/2007"). V tomto prípade pri výklade pojmu nie je nádej nápravy, možno teda badať dve skutočnosti. Prvou je, že ide o zložitú právnu otázku, ktorá si vyžaduje skúmanie nápravy páchateľa prostredníctvom znaleckých

[3] Sbírka soudních rozhodnutí a stanovisek R39/1965.

[4] Uznesenie Najvyššieho súdu SR pod sp. zn. 4To/6/2018 zo dňa 01.10.2019 a rozsudok Najvyššieho súdu SR pod sp. zn. 6To/7/2016 zo dňa 17.05.2017.

[5] Uznesenie Najvyšší súd SR pod sp. zn. 1Toš/45/2006 zo dňa 07. 12.2006 (R 33/2007).

posudkov a druhou je, že sa vyžaduje rozumná istota a nie nedostatok istoty. Máme za to, že a*rgumentum a maiori ad minus* by sme mohli dospieť k tomu, že uvedené závery sú aplikovateľné aj na menej závažné trestné činy, menej závažných páchateľov a menej prísne druhy trestov (ďalej aj ako „menej závažné trestné kauzy") ako tomu je pri doživotnom treste odňatia slobody. Na druhej strane platí aj *argumentum ad absurdum*, ktorý by nám nedovolil prijať takúto argumentáciu v plnej miere, keďže by súd alebo orgány činné v trestnom konaní aj v menej závažných trestných kauzách (napr. prvopáchateľ nedbanlivostného trestného činu s priaznivými osobnými a rodinnými pomermi s absenciou kriminogénnych podmienok a príčin) musel pristúpiť k pribratiu znalca v trestnom konaní, čím by sa nedôvodne naťahovala dĺžka trestného konania. Z tohto dôvodu pre aplikovateľnosť poznatkov R37/2007 na menej závažné trestné kauzy je potrebné skúmať účel jeho prijatia Najvyšším súdom SR. Možno dedukovať, že požiadavku na pribratie znalca pri ukladaní doživotných trestov vyžaduje skutočnosť, že ide o najciteľnejší druh trestu spomedzi všetkých druhov trestov a osobnosť páchateľov nepredstavuje „*typickú*" vzorku páchateľov. Inak povedané, súd sa s nimi nestretáva každodenné a potrebuje pri vyhodnocovaní správnosti voľby trestu aj odborné poznatky z iných vedných disciplín, keďže nie je sám schopný tak precízne vyhodnotiť prognózu vývoju správania páchateľa. Práve výnimočnosť tejto situácie aj odôvodňuje, že môže dôjsť k predĺženiu trestného konania vyhotovením znaleckých posudkov. *Suma sumarum*, z uvedeného plynie, že by nebolo vhodné ustanoviť povinnosť či už prostredníctvom judikatúry alebo legislatívy, aby sú pri každom jednom trestnom čine musel vyhodnocovať prognózu budúceho vývoja správania páchateľa na základe znaleckých posudkov, ale mal by mať možnosť si dať vyhotoviť znalecký posudok, ak by sám uvážil, že ide o neobvyklý, resp. výnimočný prípad aj v rámci menej závažných trestných káuz. Výnimočnosť daného prípadu môže byť daná situačným paradoxom páchateľa. Napríklad, na jednej strane existuje páchateľ majetkový recidivista, ktorý má zabezpečené priaznivé rodinné prostredie, osobné a majetkové pomery, avšak na druhej strane kradne raz za mesiac telefón značky Iphone a to aj napriek prechádzajúcim potrestaniam. Ešte inak povedané, výnimočnosť daného prípadu spočíva v nepochopení príčin a podmienok spáchania trestného činu. Práve vtedy sa vyžaduje nástup znalcov, aby objasnili skutočnosti, ktoré sú hlbšie ukryté ako sa nám (aj súdom) na prvý pohľad zdá. Uvedené tiež indikuje aj inú situáciu – súd sa môže tiež niekedy ocitnúť v sebaklame, keďže v spoločnosti, ktorej súčasťou sú aj sudcovia existujú predsudky a mýty. *„Mýtus č. 1: Mladý páchateľ nie je nebezpečný, možnosti resocializácie sú veľmi dobré, pretože vývin jeho osobnosti nie je ešte uzavretý, môže sa zmeniť. Skutočnosť: Nízky vek prvopáchateľa môže byť naopak silným rizikovým faktorom. Záleží na type a povahe deliktu. Mýtus č. 2: Dobré sociálne zázemie je vždy pozitívnym faktorom pre predikciu nebezpečnosti daného jedinca. Skutočnosť: Fakt, že páchateľ je sociálne zakotvený a žije navonok usporiadane, nemusí vôbec znamenať, že*

nie je prítomná vysoká pravdepodobnosť recidívy, najmä keď svoje zločiny páchal nezávisle od týchto priaznivých okolností".[6] Je preto potrebné, aby každý súd vyhodnocoval trestnú kauzu individuálne a v prípade pochybnosti jeho znalosti ohľadom osobnostných, symptomatických (kriminogénnych) a spoločenských (sociálnych) faktorov na strane páchateľa, je potrebné si pribrať znalca alebo aspoň dať si vyhotoviť odborné vyjadrenie.

Čo sa týka výkladu pojmu možnosti pri náprave páchateľa, tu je potrebné povedať, že môžu existovať určité nedostatky istoty na strane súdu pri úvahách o náprave páchateľa prostredníctvom toho ktorého druhu a výmery trestu, ale úvaha musí byť tiež založená na rozumnej predikcii. Dvere určitým nedostatkom istoty otvára logická úvaha: citeľnejšie zásahy si vyžadujú väčšiu istotu (doživotný trest odňatia slobody), menej citeľné zásahy si vyžadujú menšiu istotu. Zároveň platí, že vzťah medzi „*možnosťou nápravy páchateľa*" v § 34 ods. 4 a „*nie je nádej nápravy*" v § 47 ods. 1 Trestného zákona je *lex specialis*, kedy sa pri § 47 ods. 1 Trestného zákona vyžadujú špecifickejšie a prísnejšie podmienky skúmania nápravy páchateľa.

Na tomto mieste je potrebné odlíšiť ešte ďalšie pojmy, ktoré úzko súvisia s možnosťou nápravy páchateľa. Prvé pojmy, ktoré je potrebné odlíšiť sú resocializácia, reintegrácia a rehabilitácia. Resocializácia označuje proces transformácie sociálnych hodnôt, noriem a správania jednotlivca tak, aby boli v súlade so spoločenskými štandardmi. Ide o proces zameraný na nápravu deviantného správania páchateľa a podporu zákonného konania, ktorý kladie dôraz na psychologické, vzdelávacie a behaviorálne zmeny u jednotlivca. Často začína počas výkonu trestu prostredníctvom štruktúrovaných programov, ako sú terapia, vzdelávanie alebo odborný výcvik. Hlavným cieľom resocializácie je „*prebudovať*" osobnosť páchateľa tak, aby už neporušoval zákony a rešpektoval spoločenské normy. Táto transformácia ho pripravuje na následnú reintegráciu do spoločnosti. Resocializácia sa považuje za prípravnú fázu, ktorá rieši vnútorné zmeny potrebné na úspešné opätovné začlenenie páchateľa. Reintegrácia zahŕňa praktickú podporu a pomoc poskytovanú páchateľovi pri jeho návrate do spoločnosti po výkone trestu. Zameriava sa na vonkajšie faktory, ako sú bývanie, zamestnanie a iné sociálne vzťahy a (ne)výhody. Inak povedané, tento proces sa prioritne zaoberá prekonávaním určitých prekážok pri návrate páchateľa do spoločnosti, ako je spoločenská stigma, nedostatok finančných zdrojov alebo nezamestnanosť. Často zahŕňa programy a opatrenia po výkone trestu. Hlavným cieľom je zabezpečiť, aby sa páchateľ stal produktívnym a plnohodnotným členom spoločnosti, čím sa dokáže znížiť miera recidívy. Reintegrácia kladie dôraz na plynulú kontinuitu starostlivosti od výkonu trestu až po život po prepustení a je širším procesom, ktorý zahŕňa spoločenské prijatie a praktické úpravy potrebné na plnohodnotnú účasť v živote komunity.

[6] HAVRLENTOVÁ, Daniela a kol.: Psychológia pre právnikov. Bratislava: Wolters Kluwer, 2021. s. 216.

Rehabilitácia je koncept, ktorý sa zameriava na odstránenie príčin kriminálneho správania, ako sú závislosti, mentálne poruchy alebo nedostatok vzdelania. Rehabilitácia sa teda zameriava príkladmo na liečbu závislostí (alkohol, drogy, hazard a pod.), psychoterapiu na riešenie emocionálnych alebo mentálnych problémov, vzdelávacie programy na zvýšenie kvalifikácie. Cieľom je obnoviť schopnosť jednotlivca viesť zákonný a produktívny život prostredníctvom komplexnej podpory. Rehabilitácia môže prebiehať aj počas výkonu trestu aj po jeho skončení.[7] [8] [9] [10] V neposlednom rade je potrebné odlíšiť desistenciu, ktorá predstavuje dynamický proces, počas ktorého páchateľ
opúšťa svoju kriminálnu dráhu.[11]

Suma sumarum, možno konštatovať, že možnosť nápravy páchateľa v širšom ponímaní, resp. výsledok nápravy páchateľa je úmerný výsledkom úspešného zvládnutia resocializácie, rehabilitácie a reintegrácie, počas ktorých dochádza k desistencii. Čo sa týka posudzovania možnosti nápravy páchateľa zo strany súdu pri ukladaní druhu trestu a jeho výmery (možnosť nápravy páchateľa v užšom ponímaní), tak platí, že sankciu na mieru možno dosiahnuť vtedy, keď súd má vedomosť nie len o detailoch trestnej kauzy, osobných a rodinných pomeroch páchateľa, ale má zároveň aspoň rámcovú predstavu o štátnych opatreniach a programoch v oblasti resocializácie, reintegrácie a rehabilitácie (ďalej aj ako „opatrenia a programy"). Uvedené však vyžaduje neustálu osvetu súdov prostredníctvom tvorcov, garantov a vykonávateľov týchto opatrení a programov. V neposlednom rade nemenej významnou skutočnosťou je osveta mierená smerom k laickej verejnosti o úspešnosti opatrení a programov, čím sa znižuje spoločenská stigma k odsúdeným a zvyšuje úspešnosť reintegračného procesu.

---

[7] VASILIK, Lucia: Restorácia a rehabilitácia ako súčasť modernej trestnej justície (1. časť). [online]. [cit. 2025-04-19]. Dostupné na internete:
https://www.projustice.sk/trestne-pravo/restoracia-a-rehabilitacia-ako-sucast-modernej-trestnej-justicie-1 .

[8] GIDEON, Lior a kol.: Rehabilitation, Reentry, and Reintegration in Criminal Justice Education." Rethinking Corrections: Rehabilitation, Reentry, and Reintegration. Thousand Oaks: SAGE Publications, Inc., 2011, Sage Knowledge. s. 383-398.

[9] MEIJER, Sanne a RODERMOND, Elanie: Resocialisation and Reintegration in the Netherlands: Political Narrative Versus Reality. In: Vanstone, Maurice a Priestley, Philip, eds. The Palgrave Handbook of Global Rehabilitation in Criminal Justice. Cham: Springer Nature, 2022. s. 413–428.

[10] LUKÁČ, Marek: Resocializácia odsúdených. Prešov: Prešovská univerzita v Prešova, 2015. s. 25-27.

[11] LAUB, John, SAMPSON, Robert: Understanding desistance from crime. Crime and Justice. 2001, roč. 28, č. 1. s. 11.

Ako vyzerá možnosť nápravy páchateľa a ako môže vyzerať

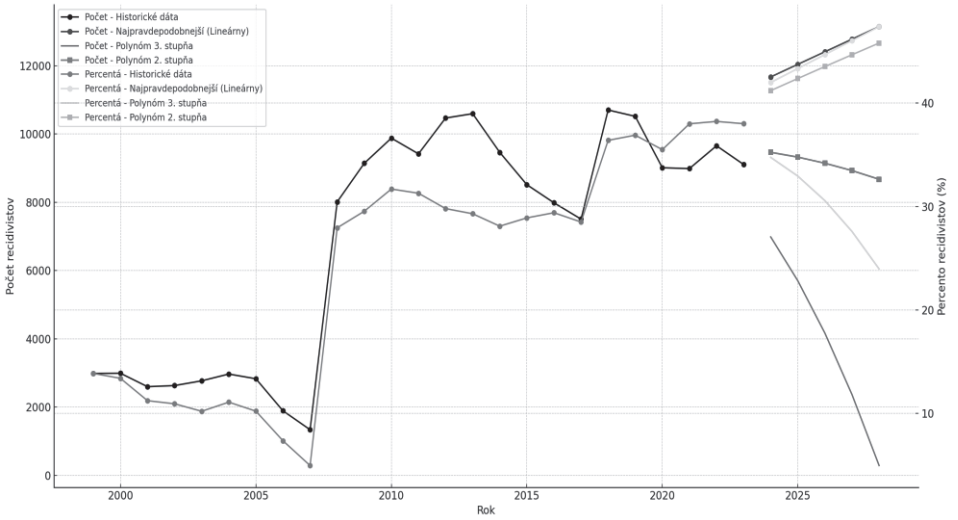

Graf č. 1

Historický vývoj a predikcia kvantitatívnej a percentuálnej recidívy v SR v rokoch 1999 až 2023[12]

Situácia z hľadiska kvantitatívnej a percentuálnej recidívy sa počas existencie SR výrazne začala meniť po reflektovaní účinnosti Trestného zákona súdmi v rámci aplikačnej praxe, kedy v roku 2008 nastal „*mega*" nárast aj kvantitatívnej a percentuálnej recidívy. Zatiaľ čo v rokoch 1999 až 2007 bol priemerná kvantitatívna recidíva na úrovni 2557 priemerne odsúdených recidivistov ročne, tak v roku 2008 došlo až takmer k
4-násobnému nárastu, kedy bolo odsúdených 8013 recidivistov. Táto situácia pretrvávala v zásade aj v nasledovných rokoch, kedy sa okrem rokov 2016 a 2017 držal počet ročne odsúdených recidivistoch ešte na vyšších číslach ako 8013 – od 9000 do 11000 odsúdených ročne. Ešte „*žalostnejšia*" situácia je pri percentuálnej recidíve (t. j. koľko percent tvoria recidivisti na celkovom počte odsúdených ročne), kedy v rokoch 1999 až 2007 bola priemerná percentuálna na úrovni 10,35% a v roku tomu bolo 29,54%. Nanešťastie percentuálna recidíva počas nasledovných rokoch (2009 až 2023) mala žiaľ v zásade stúpajúci charakter a hodnoty percentuálnej recidívy sa už nedostali pod 27,94%. Priemerná recidíva rokov 2008 až 2023 je na úrovni 32,34% - každý tretí odsúdeným je recidivista.

[12] CHATGPT na základe autorom spracovaných dát zo štatistických ročeniek Ministerstva spravodlivosti SR.

Kde mohla nastať chyba v trestnom systéme? V tejto súvislosti sa vraciame k užšiemu a širšiemu ponímaniu možnosti nápravy páchateľa. Po prvé je potrebné sa bližšie pozrieť, akým spôsobom sa trestajú recidivisti a akým spôsobom sa vo všeobecnosti trestajú prvopáchatelia plus recividisti. Za roky 1999 až 2003 bolo v priemere ročne uložených 44,87% NEPO recidivistom – čo znamená, že skoro každému druhému recidivistovi je uložené NEPO miesto alternatívneho trestu. Pri všeobecnom trestaní (prvopáchatelia plus recidivisti) platí, že *„absolútne najčastejším trestom ukladaným na Slovensku je podmienečný trest odňatia slobody, potom nasleduje nepodmienečných trest odňatia slobody a až následne relatívne malú časť trestov tvoria alternatívne tresty k trestu odňatia slobody. Pričom podmienečný trest odňatia slobody predstavuje fakticky oveľa menší zásah do práv odsúdeného než alternatívne tresty, ktoré odsúdenému prinášajú reálnu ujmu. Podmienečný trest odňatia slobody má faktické účinky iba ako určité varovanie, sám osebe neprináša skutočnú ujmu. Samozrejme, ak sa spojí s probačným dohľadom a s obmedzeniami a povinnosťami, môže mať aj reálny prevýchovný efekt, pretože sa s odsúdeným pri jeho resocializácii aktívne pracuje.*"[13] Ako to však vyzerá v aplikačnej praxi? Žiaľ, tak ako vidieť nižšie v grafy v nami sledovanom období (2011 až 2023, kde sú ešte k dispozícii verejne prístupné dáta) – platí, že len každá desiata podmienka je uložená s probačným dohľadom. Inak povedané 9 z 10 predstavuje tzv. *„holú podmienku*".

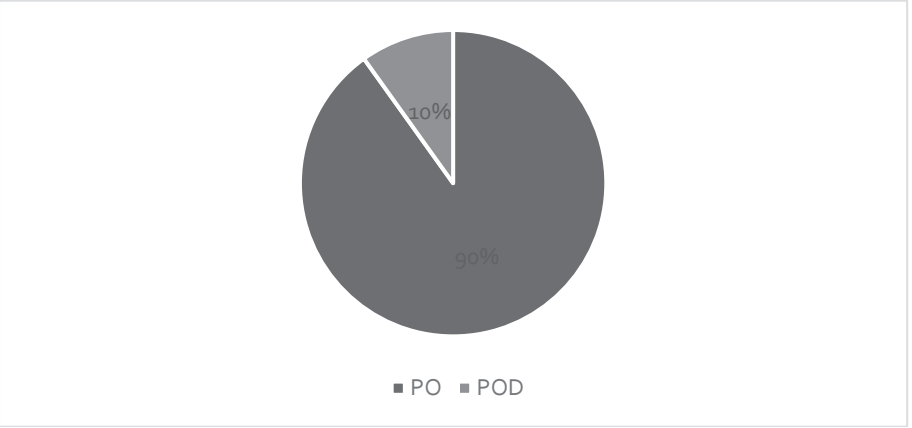

Graf č. 2

Podiel podmienečné odkladu výkonu trestu odňatia slobody s probačným dohľadom na celkovom počte podmienečný odkladov výkonu trestu odňatia slobody

[13] BURDA, Eduard, KIKO, Maximilián, RICHTER, Daniel: Obligatórne alternatívne tresty: budúcnosť rekodifikácie Trestného zákona? In: ROMŽA, S., PRIŠČÁK, D., BIROŠ, M. (ed.): Košické dni trestného práva 2024, VIII. ročník. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, Právnická fakulta, Katedra trestného práva, 2024. s. 98.

Tento stav môže naznačovať 3 hlavné problémové javy, ktoré sú neúspešné v boji proti recidíve – neadresné trestanie, nedostatok efektívnych štátnych programov a opatrení na nápravu páchateľa či už v ústave alebo počas probácie a legislatívna skepsa voči sudcovskej individualizácii trestania spočívajúca najmä v ukotvení zásady obligatórneho uloženia trestu odňatia slobody v § 34 ods. 6 Trestného zákona, v pomerne úzkom a prísnom rozpätí dolných a horných trestných sadzieb a prísnych podmienkach pre ukladanie alternatívnych trestov.

A ako by mohla vyzerať budúcnosť na roky 2024 až 2028 pohľadom čísiel? Podľa najpravdepodobnejšieho scenára by malo byť priemerne za toto obdobie odsúdených 12411 recidivistov, pričom percentuálne by malo ísť o 44,7% recidivistov na celkovom počte odsúdených. Zjednodušene povedané, situácia ostane nezmenená a naďalej bude SR neúspešne bojovať s recidívou. Na druhej strane, najlepší scenár predstavuje v priemere 3902 odsúdených recidivistov ročne a ročná priemerná percentuálna bude na úrovni 29,96% - čo by však stále znamenalo, že skoro každý tretí odsúdený je recidivistom.

Osobne sa prikláňame k číslam, ktoré sú medzi najlepším scenárom a najviac pravdepodobným scenárom (t. j. v dolnej polovici od mediánu, konkrétne 7000 odsúdených recidivistov ročne a 32% podiel recidivistov na celkovom počte odsúdených ročne), pričom máme za to, že nastane kolísavý trend recidívy. A to z dôvodu prijatia legislatívnych zmien, konkrétne zákonnou novelou č. 40/2024 Z. z., ktorá podporuje sudcovskú individualizáciu trestania,[14] z dôvodu rozsiahlej a cielenej osvety ohľadom restoratívnej a alternatívnej justície realizovanej Ministerstvom spravodlivosti SR prostredníctvom generálneho riaditeľa doktora Petrička, ktorá je adresovaná najmä sudcom, akademikom a probačným a mediačným úradníkom, ďalej vďaka vytvoreniu a zavedeniu nových špecializovaných programov pre probáciu zo strany Ministerstva spravodlivosti SR, a v neposlednom rade z dôvodu výchovy budúcich kvalitných probačných a mediačných úradníkov a to vďaka vzniku nového probačného a mediačného študijného programu s názvom *„Mediácia a probácia*", ktorý naštartovali dekan Právnickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave profesor Eduard Burda a profesor Gabriel Paľa z Gréckokatolíckej teologickej fakulty Prešovskej univerzity v Prešove.[15]

A ako môže vyzerať budúcnosť možnosti nápravy páchateľa pohľadom umelej inteligencie? Z týmto účelom sme si dňa 09.04.2025 dovolili dať posúdiť možnosť

---

[14] Bližšie pozri napríklad: KIKO, Maximilián. Primeranosť trestania. In: ROMŽA, S., PRIŠČÁK, D., BIROŠ, M. (ed.): Košické dni trestného práva 2024, VIII. ročník. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, Právnická fakulta, Katedra trestného práva, 2024. s.292-293.

[15] Bližšie pozri napríklad:

MINISTERSTVO SPRAVODLIVOSTI SR: Tlačové správy. Restoratívna justícia v praxi. [online]. [cit. 2025-04-19]. Dostupné na:

https://www.justice.gov.sk/tlacovespravy/restorativna-justicia-v-praxi/ .

nápravy páchateľa v konkrétnej trestnej kauze dvom systémom umelej inteligencie – ChatGPT[16] a Perplexity[17] (ďalej aj ako „systémy" alebo „systémy umelej inteligencie"), pričom sme ich požiadali, aby súdu odporučili z hľadiska kritéria možnosti nápravy páchateľa v § 34 ods. 4 Trestného zákona najmenej vhodnú a najviac vhodnú sankciu/sankcie. Obom systémom umelej inteligencie sme neobmedzovali možnosti čerpania zdrojov. Pri oboch systémoch išlo o platený režim a tzv. *„deep search"*, kedy dochádza k hĺbkovému skúmaniu zdrojov s následne prepracovanejšou odpoveďou na zadaný príkaz. Oba systémy pri svojej odpovedi čerpali najmä z verejne prístupných odborných tuzemských a zahraničných článkov a tuzemskej verejne prístupnej judikatúre. Do príkazu sme vložili Trestný zákon a nasledovné dostupné dáta už z právoplatne rozhodnutého prípadu:[18]

- obžalovaný bol uznaný vinným zo spáchania prečinu falšovania a pozmeňovania verejnej listiny, úradnej pečate, úradnej uzávery, úradného znaku a úradnej značky podľa § 352 ods. 1 Trestného zákona. Skutku sa dopustil dňa 17. októbra 2018 v meste, keď počas kontroly hliadkou Policajného zboru použil falošné doklady – preukaz fyzickej osoby s ťažkým zdravotným postihnutím so sprievodcom a parkovací preukaz pre fyzickú osobu so zdravotným postihnutím, pričom tieto doklady boli opatrené pečiatkami Úradu práce, sociálnych vecí a rodiny Bratislava a vystavené na jeho meno (skutok a právna kvalifikácia),
- prvopáchateľ bez záznamu vo výpise registra trestov (zahladenie odsúdenia), prejavuje úprimnú ľútosť nad svojím konaním, riadne zamestnaný s pravidelným príjmom 1 400 eur, prejavuje záujem viesť riadny život, priaznivé rodinné zázemie, produktívny vek (rámcová anamnéza páchateľa).

Výsledky boli nasledovné okresný súd uložil páchateľovi NEPO vo výmere 1 roku so zaradením do minimálneho stupňa stráženia a trest prepadnutia veci (ďalej aj ako „TPV"). Voči tomuto rozsudku bolo podané odvolanie. Na základe odvolania zmenil krajský súd výrok rozsudku v časti druhu a výmery trestu a uložil páchateľovi peňažný trest (ďalej aj ako „PT") s náhradným trestom odňatia slobody vo výmere 1 roka plus TPV. ChatGPT by uložil a za najviac vhodnú sankciu na mieru považoval z hľadiska možnosti nápravy páchateľa podmienečný trest odňatia slobody s probačným dohľadom, kedy by odkladal 6 až 12 mesačný trest odňatia slobody so skúšobnou dobou 2 roky. Okrem tohto druhu trestu by ho skombinoval buď s peňažným trestom alebo trestom povinnej práce (konkrétnu výmeru neurčil). Za najmenej vhodný by

[16] CHATGPT. [online]. [cit. 2025-04-09]. Dostupné na: https://www.perplexity.ai/ .

[17] Perplexity. [online]. [cit. 2025-04-09]. Dostupné na: https://chat.openai.com/ .

[18] Rozsudok Okresného súdu Bratislava I pod sp. zn. 3T/23/2020 zo dňa 26.11.2020 v spojení s rozsudkom Krajského súdu Bratislava sp. zn. 2To/27/2021 zo dňa 19.05.2021.

považoval NEPO (konkrétnu výmeru neurčil). Perplexity by zas ukladal a považoval za najviac vhodnú sankciu na mieru podmienečný odklad výkonu trestu odňatia slobody (konkrétnu výmeru neurčil) s kombináciou PT (konkrétnu výmeru neurčil). Za najmenej vhodnú sankciu na mieru by považoval NEPO (konkrétnu výmeru neurčil). Z tohto možno spozorovať dve hlavné skutočnosti. Prvou je, že oba systémy umelej inteligencie by neuložili NEPO ako tomu spravil okresný súd, ktorému bolo zrušený rozsudok a nahradený miernejším druhom trestu zo strany krajského súdu. Inak povedané, oba systémy umelej inteligencie by pravdepodobne posúdil lepšie možnosť nápravy páchateľa ako okresný súd. Druhou skutočnosťou je, že ChatGPT sa len čiastočne vyjadril k výmere druhu trestu a Perplexity vôbec, pričom oba opomenuli uložiť TPV. *Suma sumarum*, však oba systémy chápu rovnako správne ako krajský súd, že NEPO nie je najvhodnejšou cestou pre možnosť nápravy nášho konkrétneho páchateľa v trestnej kauze, ale je potrebné zvoliť tresty nespojené s nepodmienečným výkonom trestu odňatia slobody.

Otázka, ktorá v tejto súvislosti vyvstáva je: *Dokáže umelá inteligencia lepšie posúdiť možnosť nápravy páchateľa ako niektoré súdy?* Na tomto mieste je potrebné povedať, že aj keď systémy umelej inteligencie sa zhodujú s krajským súdom ohľadom nevhodnosti NEPO pre nášho páchateľa, tak uvedené môže byť nakoniec úplne inak. Druhy trestov vrátane výmery, čo uložil krajský súd a čo by uložili systémy umelej inteligencie nemusia byť najvhodnejšie, ak by páchateľ znova spáchal počas ich trvania trestný čin, resp. ešte pred ich zahladením a práve naopak NEPO by mohol účinnejšie pôsobiť na nášho páchateľa. Skutočnú vhodnosť trestu by ukázala len komparácia (ne)recidivovania nášho páchateľa pri výkone NEPO a pri výkone druhov a výmer trestov, ktoré uložili systémy umelej inteligencie a krajský súd. V prípade, že by pri oboch komparovaných možnostiach nedošlo k recidivovaniu páchateľa, tak by bolo potrebné v súlade s princípom *ultima ratio* uložiť páchateľov iný trest ako NEPO. Nič to však nemení na tom, že: *„Poznať budúcnosť nevieme, ale vieme do nej vidieť"*. Platí, že zreteľnejšie ju uvidíme, ak sa ako súd kriticky poradíme pri svojich úsudkoch o sankciách na mieru buď s umelou inteligenciu, ktorá má studňu informácií alebo s odborník/znalcom z oblasti klinickej psychológie.

	Okresný súd	**Krajský súd**	**ChatGPT**	**Perplexity**
Uložený	NEPO 1r. + TPV	PT 3000 € (1r. náhradný TOS) + TPP + TPV	X	x

Najviac vhodný	X	x	POD 2 r. (TOS 6 až 12m.) + PT / TPP	PO + PT
Najmenej vhodný	X	x	NEPO	NEPO

Tabuľka č. 1
Súdy vs. umelá inteligencia pri hodnotení možnosti nápravy páchateľa z hľadiska druhu a výmery sankcie

Záver

Aj napriek našej *„predikcii"* možnosti nápravy páchateľa ide o pomerne vysoké (kvantitívne aj percentuálne) číslo recidívy, ktorá je kľúčovým ukazovateľom (ne)úspešnosti hodnotenia možnosti nápravy páchateľa v širšom aj užšom ponímaní. Cestu von z tohto bludného kruhu poskytuje už naštartovaná spomínaná osveta, fokus na resocializáciu, reintegráciu, rehabilitáciu páchateľa cez tvorbu a podporu štátnych programov a opatrení na úseku probácie, v ústave a počas postpenitenciárnej starostlivosti. Z hľadiska inovácií by bolo vhodné uvažovať o použití umelej inteligencie, tak ako sme si ukázali v prechádzajúcej časti príspevku. Z hľadiska legislatívnej zmeny by bolo vhodné zvážiť nasledovné nové ustanovenie Trestného zákona.

„§ 46a
Súd si vyžiada odborné vyjadrenie alebo znalecký posudok k možnosti nápravy páchateľa prečinu, ktorý nebol predtým odsúdený, ak mu chce uložiť nepodmienečný trest odňatia."

Dôvodová správa k tomuto paragrafovému zneniu by mohla znieť nasledovne: *„Uvedené novelizované ustanovenie reaguje na princíp ultima ratio a značne psychologické aspekty trestania, v našom prípade prvopáchateľov prečinov. Takýto znalecký posudok alebo odborné vyjadrenie by mohlo ukázať súdu iný pohľad na (ne)vhodnosť NEPO trestu, o ktorom pôvodne uvažoval súd, pričom v konečnom dôsledku by aj tak rozhodnutie spočívalo na súde, keďže výber druhu a výmery trestu je právnou otázkou. Z hľadiska rýchlosti konania platí, že súd nemusí uložiť NEPO, ale iný trest, čím by nedochádzalo k spomaleniu trestného konania. Avšak, ak by súd chcel uložiť NEPO prvopáchateľovi prečinu, dochádza k spomaleniu trestného konania z dôvodu vyhotovenia odborného vyjadrenia alebo znaleckého posudku. Toto spomalenie trestného konania je však odôvodnené najciteľnejším zásahom do práv páchateľa – do osobnej slobody. Zároveň tento prístup plne chápe trestanie nie len*

prostredníctvom moderného retributívného uchopenia trestu zameraného do minulosti (primeraná odplata za spáchaný trestný čin), ale aj prostredníctvom konzekvencionalistických a utilitaristických teórii trestania, t. j. na trestanie je potrebné sa pozerať aj smerom do budúcnosti cez prizmu nápravy páchateľa prostredníctvom sankcie na mieru, čím sa myslí na budúce dôsledky trestu pre spoločnosť a jednotlivca v spoločnosti."

„§ 49

(1) Ak tento zákon neustanovuje inak, súd môže podmienečne odložiť výkon trestu odňatia slobody neprevyšujúceho tri roky, iba ak nie je vhodnejším trestom pre možnosť nápravy páchateľa peňažný trest, trest povinnej práce alebo podmienečný odklad výkonu trestu odňatia slobody s probačným dohľadom a

a) vzhľadom na osobu páchateľa, najmä s prihliadnutím na jeho doterajší život a prostredie, v ktorom žije a pracuje, a na okolnosti prípadu, má dôvodne za to, že na zabezpečenie ochrany spoločnosti a nápravu páchateľa výkon trestu odňatia slobody nie je nevyhnutný, alebo

b) prijme záruku za nápravu páchateľa a ak vzhľadom na výchovný vplyv toho, kto záruku ponúkol, má za to, že výkon trestu odňatia slobody nie je nevyhnutný."

Dôvodová správa k tomuto paragrafovému zneniu by mohla znieť nasledovne: *„Zákonodarca návrhom tejto novely reaguje na nadmerné ukladania tzv. „holých podmienok", ktoré častokrát páchatelia nevnímajú ako ujmu na svojich právach, resp. nie sú si vedomí potrestania. Zároveň počas holej podmienky štát nepracuje s páchateľom na jeho náprave a ponecháva ho na pospas svojmu osudu a to aj napriek jeho predchádzajúcemu zlyhaniu. Ak sa by sme sa pozreli na obdobie rokov 2011 až 2023, tak by sme zistili, že najčastejším trestom (cez 60%) je ukladaný podmienečný trest odňatia slobody v jeho oboch formách, pričom až 9 z 10 podmienečných trestov odňatia slobody sú holé podmienky a len 1 z 10 je podmienečný trest odňatia slobody s probačným dohľadom. Práve filozofia ukladania holých podmienok môže byť výsledkom dlhodobej neklesajúcej percentuálnej recidívy, kedy každý 3 odsúdený je recidivistom.*

Podmienečný trest odňatia slobody (v jeho rôznych podobách) by mal byť ukladaní prvopáchateľom závažnej trestnej činnosti, páchateľom menej či stredne závažnej činnosti, u ktorých existujú riziká a potreby v ich životoch, ktoré je možné riešiť a nie je potrebné ich uväzniť, páchateľom, menej či stredne závažnej trestnej činnosti, ktorým z objektívnych dôvodov nie je možné uložiť peňažný trest, trest povinnej práce či trest domáceho väzenia, páchateľom menej závažnej trestnej činnosti, ktorí nenapravili spôsobenú ujmu, ale môžu tak učiniť v rámci priebehu skúšobnej doby. Na druhej strane, podmienečné tresty odňatia slobody by nemali byť ukladané páchateľom málo závažnej trestnej činnosti, u ktorých nie je potreba reagovať na rizika či potreby páchateľov (tejto

skupine by mal byť ukladaný peňažný trest, prípadne v menej závažných prípadoch by bolo možné podmienečné upustiť od potrestania), páchateľom vysoko závažnej trestné činnosti (tejto skupine by mal byť ukladaný nepodmienečný trest odňatia slobody).[19]

Legislatívna zmena by prichádzala do úvahy aj pri Trestnom poriadku, kedy by sme pridali do § 162 nový odsek, ktorý by znel nasledovne:

„§ 162 Spôsob rozhodovania
(3) Súd môže pri svojom rozhodovaní o druhu a výmere sankcií páchateľovi použiť systémy umelej inteligencie v súlade so zákonom o ochrane osobných údajov. Súd však nesmie založiť svoju právnu úvahu o druhu a výmere sankcie výlučne len na poznatkoch systému umelej inteligencie. Ustanovenie § 2 ods. 12 týmto nie je dotknuté."

Dôvodová správa k tomuto paragrafovému zneniu by mohla znieť nasledovne: *„Zákonodarca touto novelou reaguje na digitálnu dobu a nástup umelej inteligencie do všetkých sfér povolaní a profesií vrátane právnickej oblasti. Týmto ustanovením sa umožňuje legálne používať systémy umelej inteligencie pri úvahách o druhu a výmere sankcie, ktoré môžu súdu ukázať rôzne nové alebo iné pohľady na sankcionovanie páchateľa. Tieto pohľady môžu častokrát objasniť súdu čaro nevideného. Na druhej strane, však súdy nemusia využiť systém umelej inteligencie, ak to nepovažujú za potrebné alebo majú iné právny názor na trestnú kauzu. V tejto súvislosti platí najmä zásada voľného hodnotenia dôkazov, pričom práve toto ustanovenie musí byť vykladané v súlade s touto zásadou. Práva páchateľa ohľadom spracovania osobných údajov sú chránené výslovným príkazom súdu postupovať pri používaní systémov umelej inteligencie dodržiavaním zákona o ochrane osobných údajov*."

V súlade s dynamickým procesom desistencie a možnosťou nápravy páchateľa odporúčame prijať výkladové stanovisko Najvyššieho súdu SR § 34 ods. 4 Trestného zákona, ktorého časť by mohla znieť nasledovne:

„I. Súdy musia pri hodnotení možnosti nápravy páchateľa vyhodnocovať v zmysle staršej judikatúry (R39/1965) nasledovnej rozhodovacej praxou Najvyššieho súdu doterajšie správanie páchateľa, pohnútky a príčiny spáchanej trestnej činnosti, sociálne prostredie páchateľa, kriminálnu minulosť páchateľa, vplyv už uložených sankcií na páchateľa, postoj páchateľa k vlastnej trestnej činnosti a ich následkom. Okrem týchto ukazovateľov súd musí zobrať do úvahy aj vplyv druhu a výmery sankcie

[19] DRÁPAL, Jakub. a kol: Podmíněný trest odnětí svobody: převládající, nepopsaný, nepřiměřený. Praha: Wolters Kluwer, 2024. s. 184- 185.

na budúci život páchateľa a potencionálnu účinnosť štátnych programov pre nápravu páchateľa či už v ústavoch na výkon trestu odňatia slobody alebo počas probácie.
II. Súd si môže vyžiadať odborné vyjadrenie alebo znalecký posudok, pokiaľ to považuje za nevyhnutné pre komplexný obraz o páchateľovi za účelom zvolenia najvhodnejšej sankcie.
III. Prekážkou pre neuloženie nepodmienečného nie je skutočnosť, že páchateľ je recidivistom alebo spáchal trestný čin počas skúšobnej doby. Ku každému trestnému prípadu je potrebné pristupovať individuálne a je nutné zohľadňovať všetky kritéria trestania ustanovené v § 34 ods. 4 Trestného zákona a zásady sankcionovania ustanovené v § 33a Trestného zákona. „Je potrebné zobrať do úvahy, že podľa kriminologických výskumov desistencia, teda opustenie kriminálnej dráhy sa deje postupne a označuje sa preto ako proces. Nie je totiž reálne požadovať, aby chronickí recidivisti naraz prešli z kriminálnej dráhy na dráhu usporiadaného občana. Ukladaním opakovaných krátkodobých trestov odňatia slobody nedosiahne spoločnosť stav, keď ľudia, ktorých negatívne rysy sa vytvárajú dlhú dobu, sa zrazu stanú dokonalejší ako dokonalí. Základným nastavením systému, v rámci ktorého sa páchateľom protiprávneho konania ukladajú sankcie, by mala byť snaha o nápravu páchateľa (teda o desistenciu páchateľa), čo je v súlade s účelom trestu. Ak teda doterajšie tresty u obžalovaného vrátane nepodmienečných trestov odňatia slobody nesplnili svoj účel, snahou súdu pri ukladaní sankcie obžalovanému musí byť snaha zvoliť takú alternatívnu sankciu, ktorá bude dostatočnou motiváciou v spojení s aktuálnymi rodinnými pomermi obžalovaného k tomu, aby začal viesť riadny život.“[20]

Zoznam použitej literatúry

1. BURDA, Eduard, KIKO, Maximilián, RICHTER, Daniel: Obligatórne alternatívne tresty: budúcnosť rekodifikácie Trestného zákona? In: ROMŽA, S., PRIŠČÁK, D., BIROŠ, M. (ed.): Košické dni trestného práva 2024, VIII. ročník. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, Právnická fakulta, Katedra trestného práva, 2024. s. 98.
2. DRÁPAL, Jakub. a kol: Podmíněný trest odnětí svobody: převládající, nepopsaný, nepřiměřený. Praha: Wolters Kluwer, 2024. s. 184- 185.
3. GIDEON, Lior a kol.: Rehabilitation, Reentry, and Reintegration in Criminal Justice Education." Rethinking Corrections: Rehabilitation, Reentry, and Reintegration. Thousand Oaks: SAGE Publications, Inc., 2011, Sage Knowledge. s. 383-398.
4. HAVRLENTOVÁ, Daniela a kol.: Psychológia pre právnikov. Bratislava: Wolters Kluwer, 2021. s. 216.

[20] Rozsudok Krajského súdu Žilina pod sp. zn. 1To/69/2017 zo dňa 14. 8. 2017.

5. CHATGPT. [online]. [cit. 2025-04-09]. Dostupné na: https://www.perplexity.ai/ .
6. KIKO, Maximilián. Primeranosť trestania. In: ROMŽA, S., PRIŠČÁK, D., BIROŠ, M. (ed.): Košické dni trestného práva 2024, VIII. ročník. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, Právnická fakulta, Katedra trestného práva, 2024. s.292-293.
7. LAUB, John, SAMPSON, Robert: Understanding desistance from crime. Crime and Justice. 2001, roč. 28, č. 1. s. 11.
8. LUKÁČ, Marek: Resocializácia odsúdených. Prešov: Prešovská univerzita v Prešova, 2015. s. 25-27.
9. MEIJER, Sanne a RODERMOND, Elanie: Resocialisation and Reintegration in the Netherlands: Political Narrative Versus Reality. In: Vanstone, Maurice a Priestley, Philip, eds. The Palgrave Handbook of Global Rehabilitation in Criminal Justice. Cham: Springer Nature, 2022. s. 413–428.
10. MINISTERSTVO SPRAVODLIVOSTI SR: Tlačové správy. Restoratívna justícia v praxi. [online]. [cit. 2025-04-19]. Dostupné na: https://www.justice.gov.sk/tlacovespravy/restorativna-justicia-v-praxi/ .
11. Perplexity. [online]. [cit. 2025-04-09]. Dostupné na: https://chat.openai.com/ .
12. Rozsudok Krajského súdu Bratislava sp. zn. 2To/27/2021 zo dňa 19.05.2021.
13. Rozsudok Krajského súdu Žilina pod sp. zn. 1To/69/2017 zo dňa 14. 8. 2017.
14. Rozsudok Okresného súdu Bratislava I pod sp. zn. 3T/23/2020 zo dňa 26.11.2020
15. Sbírka soudních rozhodnutí a stanovisek R39/1965.
16. Uznesenie Najvyšší súd SR pod sp. zn. 1Toš/45/2006 zo dňa 07. 12.2006 (R 33/2007).
17. Uznesenie Najvyššieho súdu SR pod sp. zn. 4To/6/2018 zo dňa 01.10.2019 a rozsudok Najvyššieho súdu SR pod sp. zn. 6To/7/2016 zo dňa 17.05.2017.
18. VASILIK, Lucia: Restorácia a rehabilitácia ako súčasť modernej trestnej justície (1. časť). [online]. [cit. 2025-04-19]. Dostupné na internete: https://www.projustice.sk/trestne-pravo/restoracia-a-rehabilitacia-ako-sucast-modernej-trestnej-justicie-1 .
19. Štatistické ročenky Ministerstva spravodlivosti SR.
20. zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon.
21. zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok.
22. zákon č. 475/2005 Z. z. o výkone trestu odňatia slobody.
23. zákon č. 550/2003 Z. z o probačných a mediačných úradníkoch.

Kontaktné údaje

JUDr. Maximilián Kiko, LLM.
maximilian.kiko@flaw.uniba.sk
Právnická fakulta, Univerzita Komenského v Bratislave
Katedra trestného práva, kriminológie a kriminalistiky

URČOVANIE MNOŽSTVA DROG A PRÁVNA KVALIFIKÁCIA DROGOVÝCH TRESTNÝCH ČINOV

DETERMINING THE QUANTITY OF DRUGS AND THE LEGAL QUALIFICATION OF DRUG CRIMES

Michal Andrýsek[1]

Abstrakt: Autor sa v predkladanom článku zameriava predovšetkým na určovanie množstva omamných látok a psychotropných látok a s tým súvisiacu právnu kvalifikáciu drogových trestných činov.

Kľúčové slová: drogové trestné činy, právna kvalifikácia drogových trestných činov, množstvo omamných látok alebo psychotropných látok, § 135c Trestného zákona, § 135d Trestného zákona

Abstract: In the presented article, the author focuses primarily on determining the quantity of narcotic substances and psychotropic substances and the related legal qualification of drug crimes.

Key words: drug crimes, legal qualification of drug crimes, quantity of narcotic substances or psychotropic substances, Section 135c of the Criminal Code, Section 135d of the Criminal Code

Úvod

Zákonom č. 40/2024 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony (ďalej ako „novela Trestného zákona č. 40/2024 Z. z.") v znení nálezu Ústavného súdu Slovenskej republiky z 3. júla 2024, sp. zn. PL. ÚS 3/2024-761 vyhláseným pod č. 215/2024 Z. z. (ktorým vo vzťahu k ustanoveniam týkajúcim sa drogovej trestnej činnosti nebol Ústavným súdom Slovenskej republiky zistený nesúlad s Ústavou Slovenskej republiky) došlo s účinnosťou od 6. augusta 2024 doposiaľ zrejme k najvýznamnejšej zmene právnej úpravy drogových trestných činov. Novelou Trestného zákona č. 40/2024 Z. z. sa zaviedli nové legálne definície relevantných pojmov[2] a to pojmov „prechovávanie" omamnej látky, psychotropnej látky,

[1] Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta

[2] K uvedenému bližšie pozri napr. ANDRÝSEK, Michal: Nová právna úprava drogových trestných činov. In: Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie doktorandov a mladých vedeckých

drogového prekurzora alebo predmetu určeného na ich výrobu a „obchodovanie" s týmito látkami (§ 135b), zaviedol sa mechanizmus určovania rozsahu drogových trestných činov, t. j. určovania množstva omamných látok a psychotropných látok rozhodujúceho pre právnu kvalifikáciu skutku (§ 135c až 135f), a taktiež sa významným spôsobom (opätovne) zmenili skutkové podstaty (štyroch) drogových trestných činov (§ 171 až 173a) oproti právnej úprave obsiahnutej v Trestnom zákone v znení účinnom do 30. apríla 2022, resp. v Trestnom zákone v znení účinnom od 1. mája 2022 do 5. augusta 2024.

Určovanie množstva omamných látok a psychotropných látok

Ako bolo v úvode uvedené, novelou Trestného zákona č. 40/2024 Z. z. bol okrem iného zavedený nový mechanizmus určovania rozsahu spáchania drogových trestných činov, t. j. určovania množstva omamných látok a psychotropných látok pre účely právnej kvalifikácie drogových trestných činov[3], ktorý doposiaľ zákonom upravený nebol, pričom pri určovaní rozsahu sa vychádzalo výlučne z ustálenej judikatúry[4]. Základným východiskom pre určenie správneho množstva omamných látok a psychotropných látok je ustanovenie § 135c Trestného zákona, v ktorom je upravený mechanizmus ustanovovania nepatrného množstva. Mechanizmus ustanovenia nepatrného množstva je upravený osobitne vo vzťahu k omamným látkam a psychotropným látkam uvedeným v prílohe č. 1 Trestného zákona (§135c ods. 1) a osobitne vo vzťahu k omamným látkam a psychotropným látkam neuvedeným v prílohe č. 1 Trestného zákona (§135c ods. 2). Podľa § 135c ods. 1 Trestného zákona *„nepatrné množstvo omamnej látky alebo psychotropnej látky uvedených v prílohe č. 1 zodpovedá najviac maximálnemu množstvu materiálu uvedenému v treťom stĺpci v prílohe č. 1. Ak množstvo materiálu presahuje hodnotu uvedenú v treťom stĺpci, pre výsledné určenie, či ide o nepatrné množstvo alebo malé množstvo omamnej látky alebo psychotropnej látky, je rozhodujúce množstvo účinnej látky vo forme voľnej bázy obsiahnuté v celkovom množstve materiálu, ktoré pri nepatrnom množstve omamnej látky alebo psychotropnej látky nesmie presiahnuť hodnotu uvedenú v štvrtom stĺpci v prílohe č. 1."* Nižšie v tabuľke č. 1 je príkladmo znázornená časť prílohy č. 1 Trestného zákona a to vo vzťahu ku konope, metamfetamínu a kokaínu.[5]

---

pracovníkov Míľniky práva v stredoeurópskom priestore 2024: Právny štát a trestné právo. Bratislava: Právnická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave, 2024, s. 708-718. ISBN 978-80-7160-723-6.

[3] Pozn. – v tomto článku bude pozornosť venovaná iba trestnému činu neoprávneného prechovávania omamnej látky a psychotropnej látky podľa § 171 Trestného zákona.

[4] Napr. uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky z 12. januára 2022, sp. zn. 1Tdo 10/2021.

[5] Pozn. – na výpočet množstva uvedených druhov omamných látok a psychotropných látok sa v článku poukazuje.

Druh omamnej látky alebo psychotropnej látky	**Účinná látka**	**Nepatrné množstvo**	**Množstvo účinnej látky vo forme voľnej bázy**
Rastliny rodu Cannabis (konopa) – sušina, Marihuana	tetrahydrokanabinoly, všetky izoméry delta hor. index 6a(10a), delta hor. index 6a(7), delta hor. index 7, delta hor. index 8, delta hor. index 10, delta hor. index 9(11) a ich stereochemické varianty (THC)	2 g	200 mg
Metamfetamín, pervitín	N-metyl-(1-fenylpropán-2-yl)amín	0,2 g	140 mg
Kokaín	metylester benzoylekgonínu	0,3 g	100 mg

Tabuľka č. 1
Hodnoty ustanovujúce nepatrné množstvo omamných látok a psychotropných látok – konope, metamfetamín a kokaín

Mechanizmus ustanovovania nepatrného množstva omamnej látky alebo psychotropnej látky je v zmysle § 135c Trestného zákona primárne založený na hmotnostnom kritériu, t. j. vychádza z hmotnosti danej látky alebo počtu kusov hmotného substrátu (tablety, papieriky), ktoré sú uvedené v treťom stĺpci v prílohe č. 1 (tabuľke č. 1); napr. pri rastlinách rodu Cannabis ide o hmotnosť najviac 2 g, pri metamfetamíne o hmotnosť najviac 0,2 g, atď. Ak množstvo zaistenej omamnej látky alebo psychotropnej látky nepresiahne tento (v treťom stĺpci v prílohe č. 1 uvedený) hmotnostný limit, resp. limit stanovený počtom, množstvo účinnej látky obsiahnutej v materiáli nie je (pre určenie konečného množstva a s tým súvisiacej právnej kvalifikácie) potrebné ďalej posudzovať. Ak tento limit presiahne, bude pre určenie, či ide o nepatrné množstvo alebo malé množstvo drogy rozhodujúce, či množstvo účinnej látky zároveň presiahlo hodnotu uvedenú v štvrtom stĺpci v prílohe č. 1 (tabuľke č. 1); napr. pri rastlinách rodu Cannabis 200 mg, pri metamfetamíne 140 mg,

atď.[6] Zo znenia ustanovenia § 135c ods. 1 Trestného zákona, podľa ktorého nepatrné množstvo zodpovedá *„najviac maximálnemu množstvu materiálu uvedenému v treťom stĺpci v prílohe č. 1*" je nutné vyvodiť, že ide o stanovenie hornej hranice nepatrného množstva. Nejde teda o stanovenie dolnej hranice nepatrného množstva ani o hodnotu rovnajúcu sa nepatrnému množstvu. Pri rastlinách rodu Cannabis (konope) nepatrné množstvo teda zodpovedá hmotnosti do 2 gramov, a nie hmotnosti od 2 gramov ani hmotnosti rovnajúcej sa 2 gramom. Dolná hranica hodnoty nepatrného množstva omamnej látky a psychotropnej látky teda nie je zákonom kvantifikovaná. Predmetná omamná látka alebo psychotropná látka však musí spĺňať definíciu (kritéria) návykovej látky podľa § 130 ods. 5 Trestného zákona, t. j. táto látka musí byť spôsobilá nepriaznivo ovplyvniť psychiku človeka alebo jeho ovládacie alebo rozpoznávacie schopnosti, alebo sociálne správanie. V tejto súvislosti možno poukázať na ustálenú judikatúru Najvyššieho súdu Slovenskej republiky týkajúcu sa obvykle jednorazovej dávky, resp. minimálneho množstva omamnej látky a psychotropnej látky a ich prechovávania – napr. R 74/2017[7], R 87/2015[8], R 22/2019[9]. Na tomto mieste je nutné opätovne poznamenať (zvýrazniť),

---

[6] Dôvodová správa k zákonu č. 40/2024 Z. z. Osobitná časť. [cit. 2025-03-30]. Dostupné na https://www.najpravo.sk/dovodove-spravy/rok-2024/dovodova-sprava-k-zakonu-c-40-2024-z-z.html – primerane.

[7] R 74/2017 (uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky z 25. apríla 2017, sp. zn. 2 Tdo 53/2016): *„Prechovávanie omamnej látky alebo psychotropnej látky (§ 2 ods. 1 alebo 2 zákona č. 139/1998 Z. z. o omamných látkach, psychotropných látkach a prípravkoch v znení neskorších predpisov) - ďalej len „droga", nie je na účel aplikácie § 171 ods. 1 a § 172 ods. 1 písm. d) Trestného zákona (v znení účinnom do 30.04.2022 – pozn.) limitované minimálnym množstvom. Prechovávanie drogy v množstve síce obvyklým spôsobom aplikovateľnom, avšak menšom, než z hmotnostného hľadiska zodpovedá obvykle jednorazovej dávke, je trestným činom, pokiaľ je droga vzhľadom na množstvo účinnej látky obsiahnutej v celkovom množstve zaisteného materiálu spôsobilá nepriaznivo ovplyvniť psychiku človeka alebo jeho ovládacie alebo rozpoznávacie schopnosti, alebo sociálne správanie (§ 130 ods. 5 Trestného zákona). Pri prečine podľa § 171 Trestného zákona je však vždy potrebné posudzovať aj materiálny korektív podľa kritérií § 10 ods. 2 Trestného zákona."*

[8] R 87/2015, bod I. (uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky zo 16. decembra 2014, sp. zn. 2 Tdo 56/2014): *„I. „Obvykle jednorazovou dávkou na použitie" v zmysle § 135 ods. 1 a ods. 2 Trestného zákona (v znení účinnom do 05.08.2024 – pozn.) sa rozumie dávka omamnej alebo psychotropnej látky, ktorá sa bežne (u väčšiny užívateľov) konzumuje pri jednom použití a takto vyjadruje konzumný priemer."*

[9] R 22/2019, body I. a II. (uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky z 20. marca 2019, sp. zn. 3 Tdo 83/2018): *„I. Obvykle jednorazová dávka na použitie v zmysle § 135 ods. 1, ods. 2 Trestného zákona (v znení účinnom do 05.08.2024 – pozn.) (ako nie individuálny, ale bežný konzumný priemer – R 87/2015) sa, na základe poznatkov o užívateľskej praxi, určuje ako bežne jednorazovo používané množstvo finálneho materiálu, obvyklým spôsobom aplikovateľného konečným užívateľom - teda nie podľa množstva tzv. účinnej látky v posudzovanom materiáli. Množstvo účinnej látky má vplyv na splnenie kvalitatívnych kritérií posudzovaného materiálu podľa § 130 ods. 5 Trestného zákona a v nadväznosti na to podľa § 2 ods. 1, ods. 2 zákona č. 139/1998 Z. z. o omamných látkach, psychotropných látkach a*

že nepatrné množstvo omamnej látky a psychotropnej látky podľa § 135c ods. 1 Trestného zákona nie je z hmotnostného hľadiska limitované minimálnym množstvom, t. j. nie je určená dolná hranica nepatrného množstva (hodnota „od"), ale iba horná hranica (hodnota „do"), ktorá je vyjadrená v treťom stĺpci v prílohe č. 1 Trestného zákona. V prípade, že množstvo materiálu presiahne túto hodnotu (hornú hranicu) hmotnosti (resp. hmotnostného limitu alebo limitu daného počtom), je pre výsledné určenie „množstva" rozhodujúca hodnota účinnej látky uvedená v štvrtom stĺpci v prílohe č. 1 Trestného zákona. Inak povedané, na hodnotu hmotnosti uvedenú v treťom stĺpci je naviazaná hodnota (množstvo) účinnej látky uvedené v štvrtom stĺpci v prílohe č. 1 Trestného zákona, ktorá je rozhodujúca pre výsledné určenie, či pôjde o „nepatrné" alebo „malé" množstvo omamnej látky alebo psychotropnej látky, avšak výlučne v prípade, že množstvo zaistenej omamnej látky alebo psychotropnej látky prekračuje stanovený hmotnostný limit alebo limit stanovený počtom, t. j. presahuje hodnotu uvedenú v treťom stĺpci v prílohe č. 1 Trestného zákona. Ak v uvedenom prípade množstvo účinnej látky nepresiahlo hodnotu účinnej látky uvedenú v štvrtom stĺpci v prílohe č. 1 Trestného zákona, pôjde o množstvo nepatrné. Ak v uvedenom prípade (zároveň) množstvo účinnej látky presiahlo hodnotu účinnej látky uvedenú v štvrtom stĺpci v prílohe č. 1 Trestného zákona, pôjde o množstvo malé. Uvedené možno znázorniť na nasledujúcej tabuľke č. 2.

Množstvo omamnej látky alebo psychotropnej látky **p r e s a h u j e (áno/nie)** **hodnotu (hmotnosť alebo počet) uvedenú v treťom stĺpci v prílohe č. 1 Trestného zákona**	**Množstvo účinnej látky vo forme voľnej bázy** **p r e s a h u j e (áno/nie)** **hodnotu uvedenú v štvrtom stĺpci v prílohe č. 1 Trestného zákona**	**Výsledné množstvo omamnej látky alebo psychotropnej látky podľa § 135c ods. 1 Trestného zákona**
Nie	Nie	Nepatrné[10]

prípravkoch v znení neskorších predpisov (zjednodušene: vplyv na psychiku a sociálne správanie v určitej intenzite – R 74/2017), ako aj v prípade uvedenom v bode II. II. Ak ide o materiál určený na ďalšiu úpravu (riedením inou, nenávykovou látkou) do podoby obvyklým spôsobom aplikovateľnej konečným užívateľom, je potrebné v skutkovej rovine dokazovaním zistiť, koľko obvykle jednorazových dávok podľa kritérií prvého odseku bodu I. by bolo možné z posudzovaného materiálu pripraviť, zohľadniac (v prospech páchateľa) možné maximum účinnej látky pre obvykle jednorazovú dávku."

[10] Pozri nižšie uvedený príklad z praxe č. 1.

Nie	Áno	Nepatrné[11]
Áno	Nie	Nepatrné[12]
Áno	Áno	Malé[13]

Tabuľka č. 2
Určovanie výsledného množstva podľa § 135c ods. 1 Trestného zákona – nepatrné množstvo / malé množstvo

Vyššie uvedené možno podporiť (vzhľadom na pomerne krátky časový odstup od účinnosti novely Trestného zákona č. 40/2024 Z. z., t. j. od 06.08.2024 doposiaľ, t. j. do 01.04.2025) pomerne početnými súdnymi rozhodnutiami. Ako príklad z praxe č. 1 možno uviesť trestnú vec obvineného A. B., ktorý bol uznaný za vinného v podstate na tom skutkovom základe, že dňa 17.08.2024 v čase približne o 19:25 h bez príslušného oprávnenia prechovával plastové vrecko s obsahom metamfetamínu s prímesou metylsulfonylmetánu s hmotnosťou 145 mg s priemernou koncentráciou 72,9 % hmotnostných metamfetamínu, obsahujúce 106 mg absolútneho metamfetamínu, teda neoprávnene prechovával inú psychotropnú látku ako psychotropnú látku obsahujúcu akýkoľvek tetrahydrokanabinol, izomer alebo jeho stereochemický variant (THC) v nepatrnom množstve.[14] Ďalej možno poukázať na príklad z praxe č. 2 týkajúci sa trestnej veci, v ktorej došlo k schváleniu dohody o vine a treste, podľa ktorej obvinený A. B. uznáva vinu za skutok spočívajúci v podstate v tom, že asi od 20:00 h dňa 03.12.2023 do 2:15 h dňa 05.12.2023 neoprávnene prechovával pri sebe pre vlastnú potrebu plastové vrecko s tlakovým uzáverom, v ktorom sa nachádzali sušené rastliny rodu Cannabis (konopa) o hmotnosti 1,245 g s obsahom tetrahydrokanabinolu (THC) 16,7 % hmotnostných v množstve 208 mg čistého THC, teda neoprávnene prechovával omamnú látku konope a psychotropnú látku obsahujúcu tetrahydrokanabinol v nepatrnom množstve.[15] Ako príklad z praxe č. 3 možno uviesť trestnú vec obv. A. B., ktorý bol uznaný za vinného v podstate na tom skutkovom základe, že dňa 18.08.2024 v čase od 13:20 h do 13:30 h mal pri sebe v taške plastové vrecko s obsahom 220 mg (resp. 0,22 g) metamfetamínu s priemernou koncentráciou 43,6 % hmotnostných metamfetamínu, obsahujúci 96 mg absolútneho metamfetamínu (vyjadrené ako voľná báza), čo zodpovedá nepatrnému množstvu.[16] Napokon ako príklad z praxe č. 4 možno uviesť trestnú vec, v ktorej súd uznal obžalovaného A. B. za vinného v podstate na tom skutkovom základe, že neoprávnene prechovával u seba bez povolenia striekačku s obsahom 765 mg

[11] Pozri nižšie uvedený príklad z praxe č. 2.
[12] Pozri nižšie uvedený príklad z praxe č. 3.
[13] Pozri nižšie uvedený príklad z praxe č. 4.
[14] Trestný rozkaz Okresného súdu Nitra z 5. februára 2025, sp. zn. 37T 3/2025.
[15] Rozsudok Okresného súdu Trenčín z 29. januára 2025, sp. zn. 6T 90/2024.
[16] Rozsudok Okresného súdu Michalovce z 12. februára 2025, sp. zn. 8T 4/2025.

metamfetamínu s prímesou metylsulfonylmetánu (MSM) s priemernou koncentráciou účinnej látky metamfetamínu 37,7 % hmotnostného, obsahujúce 288 mg absolútneho metamfetamínu, teda neoprávnene prechovával inú psychotropnú látku ako psychotropnú látku obsahujúcu akýkoľvek tetrahydrokanabinol, izomer alebo jeho stereochemický variant v malom množstve, čím spáchal prečin neoprávneného prechovávania omamnej látky a psychotropnej látky podľa § 171 ods. 2, ods. 3 Trestného zákona účinného od 06.08.2024.[17] Pre úplnosť je nutné dodať, že vyššie uvedený výpočet platí ako „finálny" iba v prípade, kedy sa podľa § 135c ods. 1 Trestného zákona posudzuje, či ide o množstvo nepatrné alebo malé. V prípade, že množstvo omamnej látky alebo psychotropnej látky presahuje aj malé množstvo, tak sa podľa § 135d Trestného zákona posudzuje, či ide o väčšie, značné, veľké alebo mimoriadne veľké množstvo, resp. ak ide o viac ako jeden druh omamnej látky alebo psychotropnej látky, tak sa postupuje podľa § 135c ods. 3 Trestného zákona a podľa § 135f Trestného zákona. Napriek vyššie uvedenému zákonom stanovenému postupu určovania množstva omamných látok a psychotropných látok podľa § 135c ods. 1 Trestného zákona, sa možno v praxi stretnúť s prípadmi, kedy došlo k odlišnému posúdeniu (určeniu) množstva uvedených látok. V tejto súvislosti možno poukázať na prípad, v ktorom súd uznal obvinenú A. B. za vinnú, že *„dňa 19.05.2021 v čase o 17:00 h v meste C. D. v budove Okresného riaditeľstva PZ Dunajská Streda, bez príslušného povolenia prechovávala u seba vo svojom ruksaku 1 ks umelohmotnú striekačku so zatavením koncom s obsahom bielej kryštalickej látky, ktorá obsahovala 595 mg metamfetamínu s priemernou koncentráciou účinnej látky 32,9 % hmotnostného (vyjadrené ako voľná báza), obsahujúce 196 mg absolútneho metamfetamínu, pričom metamfetamín je zaradený v zmysle zákona Národnej rady Slovenskej republiky č. 139/1998 Z. z. o omamných látkach, psychotropných látkach a prípravkoch v znení neskorších predpisov do II. skupiny psychotropných látok, teda neoprávnene prechovávala inú psychotropnú látku ako psychotropnú látku obsahujúcu akýkoľvek tetrahydrokanabinol, izomer alebo jeho stereochemickú variantu (THC) v nepatrnom množstve, čím spáchala prečin neoprávneného prechovávania omamnej látky a psychotropnej látky podľa § 171 ods. 2 Trestného zákona účinného od 06.08.2024."*[18] V uvedenom prípade okresný súd metamfetamín o hmotnosti 595 mg s obsahom 196 mg absolútneho metamfetamínu kvantifikoval ako nepatrné množstvo. Vychádzajúc zo znenia ustanovenia § 135c ods. 1 Trestného zákona sa s uvedeným „výpočtom" množstva nemožno stotožniť. V danom prípade totiž išlo o metamfetamín o hmotnosti 595 mg, ktoré množstvo presahuje hodnotu uvedenú v treťom stĺpci v prílohe č. 1 Trestného zákona, ktorá je pri metamfetamíne 0,2 g (t. j. 200 mg). Pre výsledné určenie množstva bolo preto potrebné vziať do úvahy

[17] Rozsudok Okresného súdu Dunajská Streda z 19. marca 2025, sp. zn. 25T 27/2024.
[18] Trestný rozkaz Okresného súdu Dunajská Streda z 18. februára 2025, sp. zn. 25T 3/2025.

množstvo účinnej látky vo forme voľnej bázy obsiahnuté v danom množstve, čo v uvedenom prípade bolo 196 mg, ktoré množstvo presahuje hodnotu uvedenú v štvrtom stĺpci v prílohe č. 1 Trestného zákona, ktorá je pri metamfetamíne 140 mg. V uvedenom prípade teda nešlo (tak ako to ustálil okresný súd) o nepatrné množstvo, ale išlo o malé množstvo psychotropnej látky. Po správnosti by preto mala právna veta znieť tak, že obvinená ,,neoprávnene prechovávala inú psychotropnú látku ako psychotropnú látku obsahujúcu akýkoľvek tetrahydrokanabinol, izomer alebo jeho stereochemický variant (THC) v malom množstve" a skutok mal byť právne kvalifikovaný ako prečin neoprávneného prechovávania omamnej látky a psychotropnej látky podľa § 171 ods. 2, ods. 3 Trestného zákona účinného od 06.08.2024. V danom prípade teda išlo o kvalifikovanú skutkovú podstatu podľa § 171 ods. 2, ods. 3 Trestného zákona s trestnou sadzbou trestu odňatia slobody na šesť mesiacov až tri roky, a nie ,,iba" o základnú skutkovú podstatu podľa § 171 ods. 2 Trestného zákona s trestnou sadzbou až na dva roky, z ktorej (nesprávne) vychádzajúc okresný súd obvinenej uložil podmienečný trest odňatia slobody vo výmere 3 (tri) mesiace. Ako ďalší príklad nedôslednej aplikácie ustanovenia § 135c ods. 1 Trestného zákona pri ustaľovaní (výpočte) množstva omamnej látky – kokaínu možno uviesť trestnú vec, v ktorej obvinený A. B. mal bez príslušného povolenia pri sebe *„biely práškový materiál s hmotnosťou 402 mg, v ktorom bola zistená prítomnosť kokaínu s prímesou prokaínu s priemernou koncentráciou účinnej látky kokaínu 24,9 % hmotnostného*"[19], čo bolo okresným súdom (v rozpore s ustanovením § 135c ods. 1 Trestného zákona) kvantifikované ako nepatrné množstvo.[20] V danej trestnej veci množstvo materiálu o hmotnosti 402 mg presiahlo hodnotu uvedenú v treťom stĺpci v prílohe č. 1 Trestného zákona, ktorá je pri kokaíne 300 mg (resp. 0,3 g) a preto pre výsledné určenie ,,množstva" bolo rozhodujúce množstvo účinnej látky. Množstvo účinnej látky bolo v danom prípade v skutkovej vete predmetného trestného rozkazu vyjadrené iba percentuálne (bez uvedenia konkrétnej číselnej hodnoty množstva účinnej látky) tak, že sa jednalo o priemernú koncentráciu účinnej látky kokaínu 24,9 % hmotnostného. Množstvo účinnej látky teda bolo 100,098 mg, resp. po zaokrúhlení 100,1 mg (4,02 x 24,9 = 100,098), teda išlo o hodnotu presahujúcu hodnotu uvedenú v štvrtom stĺpci v prílohe č. 1 Trestného zákona, ktorá je pri kokaíne 100 mg. V uvedenej veci teda nešlo (tak ako to ustálil okresný súd) o nepatrné množstvo, ale išlo o malé množstvo a skutok preto nemal byť (tak ako to uviedol okresný súd) právne kvalifikovaný ako prečin neoprávneného prechovávania omamnej (na tomto mieste bol navyše nedôsledne uvedený názov predmetného trestného činu, nakoľko tu absentuje slovo ,,látky" – pozn.) a psychotropnej látky podľa § 171 ods. 2 Trestného zákona, ale mal byť právne kvalifikovaný ako prečin

[19] Trestný rozkaz Okresného súdu Nitra z 10. februára 2025, sp. zn. 38T 10/2025.
[20] Tamtiež.

neoprávneného prechovávania omamnej látky a psychotropnej látky podľa § 171 ods. 2, ods. 3 Trestného zákona. Mechanizmus ustanovenia nepatrného množstva omamných látok a psychotropných látok neuvedených v prílohe č. 1 Trestného zákona je upravený v § 135c ods. 2 Trestného zákona, podľa ktorého nepatrné množstvo „*zodpovedá najviac jednému gramu materiálu s obsahom účinnej látky*". Pri takýchto látkach (ide o rozsiahlu skupinu omamných látok a psychotropných látok uvedených v zákone č. 139/1998 Z. z. o omamných látkach, psychotropných látkach a prípravkoch, ktoré sa na čiernom trhu bežne nevyskytujú) je teda horný hmotnostný limit paušálne stanovený na množstvo do jedného gramu.[21] Ako príklad možno uviesť trestnú vec, v ktorej bol obvinený A. B. uznaný za vinného v podstate na tom skutkovom základe (skrátene), že dňa 05.10.2023 o 20:15 h v Nitre na Hviezdoslavovej triede na autobusovej zastávke u seba prechovával bez príslušného povolenia 8 ks elipsovitých oválnych tabliet svetlofialovej farby s priemernou hmotnosťou jednej tablety 131 mg s obsahom účinnej látky alprazolam 1 mg, teda tablety s celkovou hmotnosťou 1048 mg s účinnou látkou alprazolam[22], čo súd kvantifikoval ako malé množstvo. S týmto ustálením (výpočtom) množstva sa možno stotožniť, keďže išlo o psychotropnú látku (alprazolam), ktorá je zaradená podľa zákona č. 139/1998 Z. z. o omamných látkach, psychotropných látkach a prípravkoch do III. skupiny psychotropných látok a súčasne nie je uvedená v prílohe č. 1 Trestného zákona a materiál s obsahom účinnej látky (alprazolam) bol o hmotnosti 1,048 g, t. j. o hmotnosti presahujúcej jeden gram a nepresahujúcej päťnásobok[23] nepatrného množstva. Podľa § 135c ods. 3 Trestného zákona prechovávanie viacerých omamných látok alebo psychotropných látok nepresahujúcich hodnotu nepatrného množstva sa považuje za prechovávanie malého množstva omamných látok alebo psychotropných látok. V § 135d Trestného zákona je upravený spôsob ustanovovania množstiev omamných látok alebo psychotropných látok na účely kvalifikovaných skutkových podstát dotknutých drogových trestných činov, ktoré množstvá sú určené násobkami (malé - nepresahujúce päťnásobok, väčšie - nepresahujúce dvestopäťdesiatnásobok, značné - nepresahujúce tisícpäťstonásobok, veľké - nepresahujúce päťtisícnásobok, mimoriadne veľké - presahujúce päťtisícnásobok) nepatrného množstva „*uvedeného v treťom stĺpci v prílohe č. 1 alebo v § 135 ods. 2*"[24] – je nutné dať do pozornosti, že ide o zjavnú nesprávnosť, pretože § 135 (na ktorý odkazuje ustanovenie § 135d) bol novelou Trestného zákona č. 40/2024 Z. z. ako

[21] Dôvodová správa k zákonu č. 40/2024 Z. z. Osobitná časť. [cit. 2025-04-04]. Dostupné na https://www.najpravo.sk/dovodove-spravy/rok-2024/dovodova-sprava-k-zakonu-c-40-2024-z-z.html.

[22] Trestný rozkaz Okresného súdu Nitra z 10. marca 2025, sp. zn. 4T 7/2025.

[23] Pozri § 135d písm. a) a nasl. Trestného zákona.

[24] § 135d Trestného zákona.

celok vrátane nadpisu vypustený[25], pričom (zrejme) správne malo byť uvedené „v § 135c ods. 2".[26] „Násobky" nepatrného množstva sú teda naviazané na hodnotu hmotnosti, resp. počtu, t. j. na hodnotu uvedenú v treťom stĺpci v prílohe č. 1 (pri omamných a psychotropných látkach tam uvedených) a v § 135c ods. 2 Trestného zákona (pri ostatných omamných a psychotropných látkach), a teda nie na hodnotu účinnej látky uvedenú v štvrtom stĺpci v prílohe č. 1. V § 135f Trestného zákona je upravený mechanizmus určovania celkového množstva omamných látok alebo psychotropných látok v prípade neoprávneného nakladania s viac ako jedným druhom omamnej látky alebo psychotropnej látky.[27]

Záver

Článok obsahuje predovšetkým analýzu (východiskového) mechanizmu určovania omamných látok a psychotropných látok (§ 135c Trestného zákona), ktorý je rozhodujúci pre právnu kvalifikáciu skutku. Predmetná problematika je vymedzená jednak z hľadiska teoretického – výkladom zákonného znenia dotknutých ustanovení Trestného zákona, a jednak z hľadiska aplikačnej praxe – poukazujúc na rozhodovaciu činnosť súdov.

Zoznam použitej literatúry

1. ANDRÝSEK, Michal: Nová právna úprava drogových trestných činov. In: Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie doktorandov a mladých vedeckých pracovníkov Míľniky práva v stredoeurópskom priestore 2024: Právny štát a trestné právo. Bratislava: Právnická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave, 2024, s. 708-718. ISBN 978-80-7160-723-6
2. Dôvodová správa k zákonu č. 40/2024 Z. z. Osobitná časť. [cit. 2025-03-30]. Dostupné na https://www.najpravo.sk/dovodove-spravy/rok-2024/dovodova-sprava-k-zakonu-c-40-2024-z-z.html
3. R 74/2017 (uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky z 25. apríla 2017, sp. zn. 2 Tdo 53/2016)
4. R 87/2015 (uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky zo 16. decembra 2014, sp. zn. 2 Tdo 56/2014)

[25] Pozri bod 67 zákona č. 40/2024, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony.

[26] ANDRÝSEK, Michal: Nová právna úprava drogových trestných činov. In: Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie doktorandov a mladých vedeckých pracovníkov Míľniky práva v stredoeurópskom priestore 2024: Právny štát a trestné právo. Bratislava: Právnická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave, 2024, s. 715. ISBN 978-80-7160-723-6.

[27] Tamtiež.

5. R 22/2019 (uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky z 20. marca 2019, sp. zn. 3 Tdo 83/2018)
6. Rozsudok Okresného súdu Dunajská Streda z 19. marca 2025, sp. zn. 25T 27/2024
7. Rozsudok Okresného súdu Michalovce z 12. februára 2025, sp. zn. 8T 4/2025
8. Rozsudok Okresného súdu Trenčín z 29. januára 2025, sp. zn. 6T 90/2024
9. Trestný rozkaz Okresného súdu Dunajská Streda z 18. februára 2025, sp. zn. 25T 3/2025
10. Trestný rozkaz Okresného súdu Nitra z 10. marca 2025, sp. zn. 4T 7/2025
11. Trestný rozkaz Okresného súdu Nitra z 10. februára 2025, sp. zn. 38T 10/2025
12. Trestný rozkaz Okresného súdu Nitra z 5. februára 2025, sp. zn. 37T 3/2025
13. Uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky z 12. januára 2022, sp. zn. 1Tdo 10/2021
14. Zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon

Kontaktné údaje

JUDr. Michal Andrýsek
andrysek1@uniba.sk
Univerzita Komenského v Bratislave
Právnická fakulta

NOVÉ HROZBY V OBLASTI DROGOVEJ KRIMINALITY

NEW THREATS IN THE FIELD OF DRUG CRIME

Michal Minárik, Lenka Miklóssyová[1]

Abstrakt: Drogová kriminalita predstavuje významnú podmnožinu trestnej činnosti s vážnymi spoločenskými dôsledkami. V posledných rokoch čelí trestnoprávna politika narastajúcej výzve v podobe rýchleho šírenia nových syntetických drog (nových psychoaktívnych látok), ktoré obchádzajú tradičné mechanizmy kontroly a regulácie. Článok sa zameriava na špecifiká drogovej kriminality v súvislosti so syntetickými látkami, analyzuje ich právne riziká a dopady na spoločnosť. Osobitná pozornosť je venovaná právnym výzvam pri stíhaní a dokazovaní trestnej činnosti spojenej s týmito látkami, ako aj problematike neproporcionality trestov v dôsledku univerzálneho kvantitatívneho prístupu prítomného v súčasnom znení zákona č. 300/2005 Z. z. Trestného zákona.

Kľúčové slová: drogová kriminalita, psychoaktívne látky, omamné látky, psychotropné látky, syntetické drogy

Abstract: Drug-related crime represents a significant subset of criminal activity with serious social consequences. In recent years, criminal justice policy has faced a growing challenge in the form of the rapid spread of new synthetic drugs (new psychoactive substances), which circumvent traditional mechanisms of control and regulation. This article focuses on the specific features of drug-related crime in connection with synthetic substances, analyzing their legal risks and societal impacts. Particular attention is paid to the legal challenges associated with prosecuting and proving offences involving these substances, as well as the issue of disproportionate sentencing resulting from the universal quantitative approach embedded in the current wording of Act No. 300/2005 Coll., the Criminal Code.
Key words: drug crime, psychoactive substances, narcotics, psychotropic substances, synthetic substances

[1] Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta

Úvod

Drogová kriminalita predstavuje závažný spoločenský fenomén, ktorý odráža aktuálne trendy a výzvy globalizovaného sveta. Súčasné poznatky neumožňujú identifikovať jedinú príčinu vzniku drogovej závislosti a s ňou spojenej kriminality. Ide o komplexný jav, determinovaný vzájomne prepojenými biologickými, psychologickými a sociálnymi faktormi.

Príčiny, ktoré prispievajú k vzniku drogovej kriminality, sú rôzne a možno ich rozdeliť do štyroch základných kategórií:

1. **Droga (farmakologické faktory)** – vlastnosti psychoaktívnych látok, ich návykový potenciál a spôsob účinku na centrálny nervový systém.
2. **Osobnosť (somatické a psychické faktory)** – individuálne predispozície, ako sú genetická výbava, duševné poruchy, poruchy osobnosti či trauma.
3. **Prostredie (sociálne a environmentálne faktory)** – vplyv rodiny, rovesníckych skupín, komunity, socioekonomického statusu či dostupnosti drog.
4. **Podnet (spúšťacie faktory)** – konkrétne okolnosti alebo udalosti, ktoré vedú k prvému kontaktu s drogou alebo k recidíve užívania.[2]

Od začiatku 21. storočia zaznamenáva Slovenská republika nárast drogovej kriminality, čo korešponduje s rozširujúcou sa dostupnosťou prakticky všetkých druhov omamných a psychotropných látok prítomných na európskom trhu. Medzi špecifiká slovenskej drogovej scény patria najmä rastúci dopyt po syntetických drogách, vzostup domácej výroby syntetických látok, kontrola obchodu s drogami zo strany nadnárodných organizovaných skupín, ale aj nárast počtu užívateľov a prepojenosť s tzv. **drogovo-ekonomickou kriminalitou**, teda trestnou činnosťou financovanou výnosmi z drog alebo motivovanou závislosťou.[3]

Na slovenskej drogovej scéne sa neustále objavujú **nové syntetické drogy**, ktoré predstavujú osobitné výzvy pre trestné právo a kriminológiu. Medzi **syntetické drogy** patria napríklad aj **2C-B** (4-bróm-2,5-dimetoxyfenetylamín), ktorý spôsobuje halucinácie, zmeny vnímania, alebo **GHB** (kyselina gama-hydroxymaslová), často označovaná ako *„tekutá extáza*". Tieto látky získali popularitu najmä v prostredí rekreačného užívania (nočné kluby, festivaly) a ich **zneužívanie** so sebou prináša nové **právne aj spoločenské problémy**.

---

[2] VRÁBLOVÁ, M., KLÁTIK, J. a RÍSOVÁ, V. Drogové trestné činy. Praha: Leges, 2018, s. 57. ISBN 9788075023629.

[3] KLIMEK, L. a kol., Kriminológia vo vnútroštátnom a medzinárodnom rozmere, In: Wolters Kluwer, 2020, s. 479. ISBN 9788057102519.

Čo sú syntetické drogy?

Syntetické drogy, často označované aj ako „dizajnérske drogy" alebo „nové psychoaktívne látky", predstavujú skupinu chemických substancií vytvorených s cieľom **napodobniť účinky tradičných drog**, ako sú marihuana, extáza či pervitín, pričom ich chemická štruktúra je upravená tak, aby obchádzala existujúce legislatívne obmedzenia.[4]

Orgány činné v trestnom konaní v súvislosti so syntetickými drogami čelia neustálym výzvam, ako efektívne regulovať tieto rýchlo sa vyvíjajúce, resp. meniace látky. Výrobcovia často menia chemickú štruktúru drog tak, aby sa vyhli zákonným obmedzeniam, čo komplikuje ich kontrolu a stíhanie. Tento dynamický vývoj si vyžaduje neustálu aktualizáciu právnych predpisov tak, aby zodpovedali najnovším vedeckým poznatkom a zvýšenú pozornosť zo strany výskumných vedeckých inštitúcií, ktoré sa drogovej problematike venujú.

Jednou zo syntetických drog je aj spomínaný **2C-B**, ktorý predstavuje syntetickú psychoaktívnu látku zo skupiny fenyletylamínov, ktorá je známa svojimi halucinogénnymi účinkami. Medzi jeho typické účinky patrí zmenené vnímanie farieb, tvarov a zvukov, eufória, zvýšená emocionalita a pocit prepojenia s okolím. V nižších dávkach má 2C-B mierne stimulačné účinky, vo vyšších dávkach môže vyvolať výrazné vizuálne halucinácie.[5] Účinkami teda táto droga pripomína bežne známe a populárne LSD.

Droga 2C-B je ľahko zameniteľná s látkou, ktorá je známa pod názvom „tusi" (kvôli svojej výslovnosti – 2C-B = „tusibi"), predávaná tiež pod názvom „ružový kokaín" alebo z angl. „pink cocaine". Tieto drogy však predstavujú dve **odlišné psychoaktívne látky**, ktoré sa často zamieňajú kvôli podobným názvom, ich rozdiely sú však zásadné a dôležité nielen pre užívateľov, ale aj pre orgány činné v trestnom konaní.

Ružový kokaín je zmes viacerých drog - zvyčajne MDMA a amfetamínu, často aj ketamínu. V súčasnosti sa stáva čoraz populárnejšou ako párty droga. Distribuovaná je vo forme prášku, má ovocnú vôňu a v poslednom období sa čoraz častejšie objavuje v Európe.[6] Ružový kokaín však **nemožno stotožňovať s klasickým kokaínom**. V skutočnosti je „tusi" **kokteil látok** obohatený o rôzne druhy farbív a plnív dodávajúcich zmesi charakteristickú ružovú farbu. Zdravotné účinky spojené s užívaním ružového kokaínu je ťažké predvídať kvôli variabilite jeho chemického

---

[4] ZÁBRENSZKI, T. Dizajnérske drogy v postavení ostatných látok a (ne)možný trestnoprávny postih. EPI [online]. 16. september 2024 [cit. 15.04.2025]. Dostupné na: https://www.epi.sk/odborny-clanok/dizajnerske-drogy-v-postaveni-ostatnych-latok-a-ne-mozny-trestnopravny-postih.htm

[5] The Recovery Village. 2C-B Drug Side Effects: Impact of 2C-B Abuse. [online]. 30. august 2024 [cit. 15.04.2025]. Dostupné na: https://www.therecoveryvillage.com/2cb-addiction/side-effects/

[6] REHABS UK. The Reality Behind Pink Cocaine & Tusi [online]. 9. decembra 2024 [cit. 10.04.2025]. Dostupné na: https://rehabsuk.com/blog/the-reality-behind-pink-cocaine-and-tusi/

zloženia. Ružový kokaín je teda termín používaný na označenie zmesi psychoaktívnych látok, ktoré sú najčastejšie sfarbené do ružova. Hoci názov môže naznačovať, že v zložení sa bude nachádzať kokaín, v skutočnosti ružový kokaín zriedka obsahuje akékoľvek množstvo tejto drogy. Namiesto toho je táto látka zmesou iných, často nebezpečnejších drog, ktoré spolu tvoria silnú a nepredvídateľnú zmes.[7]

Poslednou syntetickou drogou, ktorú si dovolíme na účely nášho príspevku predstaviť, je už v úvode spomínaná syntetická droga **GHB.** GHB je syntetická látka s tlmivým účinkom na centrálny nervový systém, ktorá sa **prirodzene vyskytuje v malých množstvách v ľudskom tele.** V medicíne sa používa na liečbu narkolepsie, konkrétne na zmiernenie kataplexie a nadmernej dennej ospalosti. GHB je známa aj pod rôznymi pouličnými názvami, ako napríklad „tekutá extáza", „G" alebo „fantasy". V malých dávkach má GHB euforický účinok, stimuluje sexuálnu aktivitu a navodzuje pocit podobný opitosti, zatiaľ čo vo väčších dávkach pôsobí ako sedatívum a navodzuje spánok.[8] Jej zneužívanie môže viesť k vážnym zdravotným rizikám vrátane závislosti, predávkovania a v extrémnych prípadoch aj smrti. Kvôli jej bezfarebnosti a nevýraznej chuti býva zneužívaná aj pri páchaní trestnej činnosti, najmä znásilnenia.[9]

Syntetických drog samozrejme existuje celá škála a odborný rozbor každej látky presahuje rozsah nášho článku. Preto sa v nasledujúcich častiach príspevku zameriame na problematiku spojenú so syntetickými drogami vo všeobecnosti, pričom upozorníme na aplikačné problémy, ktoré budeme ilustrovať na vyššie popísaných látkach vzhľadom na ich špecifické účinky a riziká.

Legislatívny rámec pre nové syntetické drogy

Slovenská republika má komplexný právny rámec upravujúci nakladanie s omamnými a psychotropnými látkami (ďalej len „**OPL**" alebo všeobecne „**drogy**"). Základ predstavuje zákon č. 139/1998 Z. z. o omamných látkach, psychotropných látkach a prípravkoch (ďalej len „**zákon o OPL**"), ktorý v prílohe obsahuje zoznamy zakázaných OPL v troch skupinách. Pre trestné právo má význam, že skutkové podstaty upravujúce drogovú kriminalitu odkazujú na látky uvedené v tomto zákone, čo znamená, že **pokiaľ látka nie je zaradená v zákone o OPL (resp. v jeho**

[7] PsyloNews. Różowa kokaina: Co to jest, jak działa i jakie są zagrożenia? [online]. 23. október 2024 [cit. 11.04.2025]. Dostupné na: https://psylonews.pl/psychodeliki/rozowa-kokaina/

[8] DRUG ENFORCEMENT ADMINISTRATION. Drug Fact Sheet: GHB [online]. Washington, D.C.: U.S. Department of Justice, 2020 [cit. 10.04.2025]. Dostupné na: https://www.dea.gov/sites/default/files/2020-06/GHB-2020_0.pdf

[9] VILLINES, Z. What you should know about date rape drugs [online]. Medical News Today, 26. októbra 2023 [cit. 10.04.2025]. Dostupné na: https://www.medicalnewstoday.com/articles/320409

prílohách), formálne nie je omamnou alebo psychotropnou látkou na účely trestného práva. Vyššie spomínané syntetické látky **2C-B** aj **GHB** sú v zozname výslovne uvedené, a teda patria medzi kontrolované látky. Konkrétne, 2C-B (chemicky 2-(4-bróm-2,5-dimetoxyfenyl)etylamín) a GHB (chemicky kyselina 4-hydroxybutánová) figurujú v oficiálnom zozname zakázaných látok Slovenskej republiky ako **omamné látky**. Ich držba, výroba či distribúcia bez povolenia je preto nelegálna a postihnuteľná podľa zákona č. 300/2005 Z. z. Trestného zákona (ďalej len „**TZ**").

TZ v najnovšom účinnom znení kriminalizuje neoprávnené prechovávanie, výrobu a obchodovanie s OPL podľa pravidiel, ktoré sa odvíjajú najmä od **množstva** drogy. Vo všeobecnosti, podľa § 171 TZ už prechovávanie **nepatrného množstva** drogy pre vlastnú potrebu môže viesť k trestu odňatia slobody až na dva roky (jeden rok pri marihuane z dôvodu privilegovanej skutkovej podstaty), pričom prechovávanie väčšieho množstva alebo distribúcia drogy sa trestajú prísnejšie, či už podľa § 171 TZ, ktorý upravuje neoprávnené prechovávanie OPL, alebo podľa § 173 TZ, ktorý upravuje neoprávnenú výrobu a obchodovanie s OPL. Slovenská legislatíva nerozlišuje medzi tradičnými a „novými" drogami z hľadiska základnej skutkovej podstaty – rozhodujúce je, či látka je uvedená v zozname zakázaných látok. Keďže 2C-B aj GHB sú v zozname, podliehajú rovnakému režimu ako napríklad marihuana, extáza, či pervitín.

Je dôležité poznamenať, že **zaradenie nových psychoaktívnych látok** do zoznamov prebieha priebežne novelizáciami zákona o OPL. V podmienkach Slovenskej republiky sa zoznamy aktualizujú často v nadväznosti na rozhodnutia na úrovni OSN alebo Európskej únie. Napríklad v roku 2018 bola slovenská legislatíva novelizovaná (zákon č. 287/2018 Z. z.), aby reagovala na vlnu **nových dizajnérskych drog** – v prílohách zákona pribudlo viacero nových syntetických látok. V súčasnosti tak právny rámec pokrýva aj látky ako 2C-B a GHB, a to ich menovitým uvedením v zoznamoch

Právna úprava nových syntetických drog na Slovensku teda úzko súvisí aj s **medzinárodnými záväzkami** krajiny. Slovensko je viazané **drogovými dohovormi OSN** – predovšetkým Jednotným dohovorom o omamných látkach z roku 1961 a Dohovorom o psychotropných látkach z roku 1971. Látky 2C-B a GHB boli v rámci systému OSN zaradené medzi kontrolované psychotropné látky začiatkom 21. storočia. Konkrétne, v roku 2001 **Komisia OSN pre omamné látky** rozhodla zaradiť 2C-B do **Schedule II** (II. zoznamu) Dohovoru z 1971 a zároveň zaradiť GHB do **Schedule IV** Dohovoru z 1971.[10] Na základe tohto rozhodnutia museli teda členské

[10] United Nations Office on Drugs and Crime. Commission on Narcotic Drugs: Report on the forty-fourth session (20–29 March 2001 and 12 and 13 December 2001) [online]. New York: United Nations, 2002 [cit. 10.04.2025]. Dostupné na: https://www.unodc.org/pdf/document_2001-12-13_1.pdf

štáty tieto látky pridať do svojich národných zoznamov kontrolovaných látok, pričom Slovensko tak urobilo bezprostredne v zákone o OPL novelou zákona č. 13/2004 Z. z. Okrem OSN vplýva na slovenskú úpravu aj **legislatíva EÚ**. EÚ dlhodobo harmonizuje minimálne štandardy trestnoprávnej úpravy drog, pričom nosným predpisom je najmä Rámcové rozhodnutie Rady 2004/757/SVV, ktoré definuje pojem „droga" a stanovuje základné hranice trestov za nedovolený obchod s drogami. V kontexte nových psychoaktívnych látok prijala Európska únia mechanizmus **rýchleho posudzovania a zákazu týchto látok**, a to najmä prostredníctvom Smernice Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2017/2103, ktorou sa mení rámcové rozhodnutie Rady 2004/757/SVV s cieľom zahrnúť nové psychoaktívne látky do vymedzenia pojmu drogy a ktorou sa zrušuje rozhodnutie Rady 2005/387/SVV[11]. Túto smernicu Slovensko implementovalo už spomínanou novelou zákona o OPL z roku 2018, čím sa zabezpečilo, že ani tzv. „dizajnérske" drogy nebudú unikať trestnoprávnej zodpovednosti. V praxi táto zmena znamená, že ak napríklad členský štát, Europol alebo EMCDDA[12] identifikujú novú látku, Európska komisia predloží návrh delegovaného aktu, ktorým sa látka zaradí medzi „drogy" podľa rámcového rozhodnutia. Po prijatí delegovaného aktu majú členské štáty povinnosť implementovať látku do svojho trestného práva, teda upraviť zoznam kontrolovaných látok.

Syntetické drogy sú tiež predmetom medzinárodnej kontroly v rámci EÚ. Pre orgány činné v trestnom konaní na Slovensku to znamená aj možnosť spolupracovať v rámci Europolu a cez EMCDDA pri monitoringu týchto látok. EMCDDA napríklad v roku 2021 upozornilo, že počas pandémie COVID-19 došlo v niektorých krajinách k nárastu experimentovania s halucinogénnymi a disociatívnymi drogami ako LSD, 2C-B, ketamín a GHB.[13] Táto skutočnosť teda potvrdzuje, že popularita syntetických drog neustále stúpa a tento fenomén je potrebné neustále kontrolovať nielen z hľadiska zabezpečenia efektívneho právneho rámca, ale aj prostredníctvom adekvátneho výskumu v danej oblasti.

Právne problémy a výzvy pri stíhaní a dokazovaní

Objavenie nových syntetických drog prináša **špecifické právne výzvy** pre orgány činné v trestnom konaní aj súdy. Medzi hlavné problémy patria:

- **Rýchlosť objavovania nových variantov**

[11] Pozn. autorov: Toto rámcové rozhodnutie sa týkalo informačného systému na nové psychoaktívne látky. Tento systém bol pomalý, čo umožnilo výrobcom obchádzať zákon rýchlou zmenou chemickej štruktúry látok.

[12] Európske monitorovacie centrum pre drogy a drogovú závislosť

[13] MCDDA releases third trendspotter study on COVID-19 and drugs [online]. Lisbon: European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction, 30. apríl 2021 [cit. 10.04.2025]. Dostupné na: https://www.euda.europa.eu/news/2021/emcdda-releases-third-trendspotter-study-on-covid-19-and-drugs_en

- Výrobcovia tzv. dizajnérskych drog často menia chemickú štruktúru látok, aby obišli zákony. Len čo je jedna látka zakázaná, objaví sa jej analóg s mierne odlišnou štruktúrou. Zákonodarca teda musí reagovať pružne, inak hrozí, že istý čas budú nové deriváty formálne legálne. V minulosti to bol problém – kým nebola posilnená legislatíva EÚ, kým sa látka pridala do zoznamu, mohla byť voľne predajná v tzv. „smartshopoch". Dnes už právny rámec umožňuje rýchlejšie zakázať nebezpečné látky.[14]

- **Dôkazné ťažkosti**
  - Spomínaná GHB je napríklad špecifická v tom, že ide o prirodzene sa vyskytujúcu látku (v stopových množstvách ju produkuje aj ľudské telo) a navyše má veľmi **rýchly metabolizmus**. V prípadoch podozrenia napr. zo sexuálneho násilia za použitia GHB je často problém zhromaždiť dôkazy – obete si mnohokrát neuvedomujú okamžite, čo sa stalo, a k nahláseniu dochádza neskoro, keď už stopy GHB v tele nie je možné spoľahlivo zistiť. Navyše GHB sa často podáva obeti potajomky pridaním do nápoja (nemá výraznú chuť ani zápach v nápoji). Polícia preto dlhodobo upozorňuje verejnosť na riziko spojené s týmto druhom látok.[15] Z forenzného hľadiska je teda dokazovanie trestného činu (napríklad znásilnenia) pomocou GHB náročné – vyžaduje včasné odobratie vzoriek krvi a moču a citlivé analytické metódy. Tieto prípady často stoja na svedectvách a nepriamych dôkazoch, čo sťažuje odsúdenie a spravodlivé potrestanie páchateľa.
- **Kombinácie OPL**
  - Pri už spomínanom drogovom „kokteile" s názvom ružový kokaín môže dochádzať k ťažkostiam pri určovaní, o aké kombinácie OPL ide. Slangový názov „ružový kokaín" je totiž trochu zavádzajúci – nejde o derivát kokaínu, ale o psychedelickú zmes, ktorá často obsahuje ketamín, MDMA, prípadne iné drogy a ružové farbivo. V decembri 2022 odhalila španielska polícia gang, ktorý dovážal z Kolumbie práve túto ružovú zmes – zhabali 8 kg látky, ktorá voňala po jahodách a predávala sa za vyššie ceny než bežný kokaín. Hoci v nej **nebol prítomný kokaín**, marketingovo bola vydávaná za exkluzívny „ružový kokaín".[16] Táto kauza ilustruje, že **identifikácia drogy** nie je triviálna – pri

[14] Pozri napr.: TASR TV. Fenomén dizajnérskych drog [online]. 26. júna 2023 [cit. 15.04.2025]. Dostupné na: https://www.tasrtv.sk/spravodajstvo/fenomen-dizajnerskych-drog-2662014283/283

[15] Pozri napr.: SME. Čím sú nebezpečné syntetické drogy: ketamín, GHB a krokodíl [online]. Bratislava: Petit Press, 2011. Dostupné na: https://domov.sme.sk/c/6117737/cim-su-nebezpecne-synteticke-drogy-ketamin-ghb-a-krokodil.html

[16] HOBZOVÁ, I. V Evropě roste obliba růžového kokainu. Proč je nebezpečný? [online]. Bratislava: Refresher, 12. december 2022 [cit. 15.04.2025]. Dostupné na: https://refresher.sk/126987-V-Evrope-roste-obliba-ruzoveho-kokainu-Proc-je-nebezpecny

zadržaní je potrebná laboratórna analýza na zistenie správneho pomeru zakázaných látok a na to nadväzujúcu správnu právnu kvalifikáciu skutku.

- **Medzinárodný rozmer a právna pomoc**
  - Medzinárodná spolupráca je pri stíhaní nových syntetických druhov drog nevyhnutná. Prípad spomenutý vyššie zahrňuje medzinárodný obchod (Kolumbia–Európa). Slovenské orgány preto musia udržiavať kontakt s Europolom a ostatnými krajinami a inštitúciami EÚ, aby vedeli o nových trikoch pašerákov (napr. v prípade GHB jej pašovanie vo forme prekurzorov alebo vo fľašiach vydávaných za legálne látky). Z právneho hľadiska môžu byť dôležité úkony týkajúce sa extradície, vzájomného uznávania dôkazov a koordinácie vyšetrovania, najmä ak ide o drogový obchod s medzinárodným presahom.

Jedným z najzávažnejších aplikačných problémov spojeným so stíhaním a trestaním syntetických (resp. vo všeobecnosti menej rozšírených a menej používaných druhov drog) je však **určovanie množstva a na to nadväzujúcej závažnosti trestného činu.** Trestný zákon rozlišuje rôzne množstevné kategórie pri trestaní drogovej kriminality. Tieto množstevné kategórie sú kritériom, na základe ktorého hodnotíme závažnosť trestného činu a vyhodnocujeme, podľa ktorej skutkovej podstaty budeme daný trestný čin kvalifikovať, pričom sa pohybujú od množstva nepatrného až po množstvo mimoriadne veľké. Pri drogách, ktoré nie sú až také rozšírené a **nenachádzajú sa v prílohe k TZ, platí všeobecné pravidlo** uvedené v § 135c ods. 2 TZ, ktoré hovorí, že: *„Pri omamných látkach a psychotropných látkach, ktoré nie sú uvedené v prílohe č. 1, nepatrné množstvo zodpovedá najviac jednému gramu materiálu s obsahom účinnej látky."*[17] Takýto prístup je **administratívne jednoduchý,** no môže byť **extrémne nepresný**. Po prvé, ak je látka veľmi účinná (napr. aktívna dávka v desiatkach miligramov, ako napríklad spomínaný 2C-B), **jediný gram v sebe môže obsahovať stovky až tisíce aktívnych dávok**. Trest tak môže byť pre páchateľa neprimerane mierny v porovnaní so skutočným rozsahom nebezpečenstva, ktoré predstavuje daný skutok. **Napríklad 1 gram 2C-B by mohol obsahovať až 50 a viac aktívnych dávok drogy**[18], formálne by však bolo prechovávanie tejto látky kvalifikované podľa § 171 ods. 2 TZ s hroziacou trestnou sadzbou maximálne dva roky trestu odňatia slobody, kým za **podobné množstvo LSD** (ktorý má podobné halucinogénne účinky) by hrozil **oveľa prísnejší postih**. Nepatrné množstvo LSD podľa prílohy k TZ totiž predstavuje 3 papieriky alebo 3 tobolky napustené účinnou látkou (trip) s obsahom účinnej látky 0,5 mg. V danom

[17] Zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov, § 135c.

[18] V závislosti od individuálnych faktorov, ako sú telesná hmotnosť, tolerancia a citlivosť užívateľa. Jedna dávka 2C-B predstavuje podľa všeobecne dostupných informácií približne 15–25 mg, pričom silná dávka sa pohybuje medzi 25–45 mg. Zdroj: DANCESAFE. 2C-B [online]. [cit. 10.04.2025]. Dostupné na: https://dancesafe.org/2c-b/

prípade je teda zjavná značná disproporcia medzi kvalifikovaním množstva zadržaného LSD a už spomínaného 2C-B, ktoré síce nie je takou rozšírenou drogou, ponúka však užívateľovi podobné účinky.

V druhom modelovom prípade môžeme znázorniť situáciu na spomínanej **GHB**. Už **malé množstvo tejto látky môže spôsobiť vážne následky**. Je to látka zákerne pôsobiaca najmä v kombinácii s alkoholom – veľa mladých užívateľov podcení fakt, že ešte majú alkohol v krvi a pridajú GHB, čo vedie k útlmu centrálneho nervového systému. GHB je teda syntetická droga s **vysokým rizikom akútneho ohrozenia života** a so značným závislostným potenciálom. Dávky **nad 3 gramy** sa už považujú za **rizikové až nebezpečné**, pretože rozdiel medzi účinnou a toxickou dávkou je veľmi úzky, pričom toxická dávka sa začína už pri **4–5 gramoch** a pri kombinácii s alkoholom môže byť život ohrozujúca aj nižšia.[19] V tejto súvislosti je teda vhodné uvažovať nad tým, či je výpočet množstva a účinnej látky a s tým súvisiacej hroziacej kvalifikácie skutku ako trestného činu naozaj zodpovedajúci závažnosti a nebezpečnosti konania. **Kým pri 5-násobku nepatrného množstva sme stále na hranici malého množstva drogy, pri GHB môže byť toto malé množstvo drogy už smrteľnou dávkou pre konzumenta.**

V opačnom prípade môže dôjsť pri menej rozšírených drogách aj k situácii, kedy by prekročenie hmotnostného limitu pri prechovávaní látky, ktorá má relatívne slabý účinok, a pri ktorej je jednorazová dávka povedzme 500 mg či viac (príkladom môže byť niektorý zo stimulantov s nízkou potenciou) znamenalo, že osoba by mohla byť trestaná prísnejšie, hoci skutok nedosahuje tak vysokú závažnosť. **Trest by v takom prípade mohol byť neprimerane prísny**.

Oba tieto scenáre ukazujú **disproporcionalitu**, ktorá nastáva, keď sa uplatňuje **jednotný kvantitatívny meter na kvalitatívne odlišné látky**. V ideálnom prípade by teda bolo vhodné toto všeobecné zákonné pravidlo odstrániť a kvalifikovať každý prípad individuálne. Takáto situácia totiž otvára aj otázku, či táto právna úprava spĺňa požiadavku **predvídateľnosti zákona** a dodržuje **princíp proporcionality**. Z hľadiska trestnej politiky by riešením bolo zaviesť odborne podložené tabuľky dávok pre nové látky, ktoré by sa flexibilne aktualizovali tak, ako je to v prípade rozšírených drog, ktoré sa už v súčasnosti nachádzajú v prílohe k TZ. Prípadne pre kategóriu úplne nových, nepreskúmaných látok by bolo možným riešením zaviesť flexibilné pravidlo, ktoré by dovolilo orgánom činným v trestnom konaní kvalifikovať skutok podľa zaužívanej obvykle jednorazovej dávky podobne, ako to bolo za účinnosti predošlej právnej úpravy.

Prístup odvodený od jednotného kvantitatívneho množstva teda vytvára asymetriu – kým napríklad marihuana či pervitín sú sankcionované odvíjajúc sa od množstva

[19] LE, J. K.; RICHARDS, J. R. Gamma-Hydroxybutyrate Toxicity [online]. StatPearls Publishing, 8. augusta 2023 [cit. 10.04.2025]. Dostupné na: https://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK430781/

zaužívaných obvyklých dávok, ktoré sú zohľadnené v tabuľke v prílohe k TZ, nové syntetické náhrady (neraz nebezpečnejšie) môžu byť trestané neproporcionálne k závažnosti konania.

Preventívne opatrenia na Slovensku

Reakcia Slovenska na nové výzvy v oblasti drogovej kriminality spojené so syntetickými drogami zahŕňa musí pokrývať viacero oblastí. Napríklad, ako už bolo uvedené, slovenská legislatíva musí promptne reagovať na nové nebezpečné látky novelizáciou zoznamov zakázaných látok podľa vývoja v EÚ a OSN. V roku 2022 bol napríklad do zoznamu pridaný nový syntetický kanabinoid HHC, v dôsledku čoho zaradila HHC a jeho deriváty novela zákona o OPL účinná od 1. novembra 2024 do zoznamu psychotropných látok, čím sa ich predaj bez povolenia stal nelegálnym.[20]
Ako mechanizmus, ktorý pomáha včasne reagovať na nové typy drog, funguje aj tzv. **systém včasného varovania** (Early Warning System, EWS), ktorého hlavným cieľom je *„vytvorenie efektívneho mechanizmu pre systematický zber a rýchlu výmenu informáciu o nových psychoaktívnych látkach, ktoré sa po prvýkrát objavia na európskej drogovej scéne a súčasne včasnou a efektívnou intervenciou minimalizovať negatívne zdravotné a sociálne dôsledky užívania týchto látok."*[21]
Okrem toho je samozrejme dôležité dbať na **komplexnú prevenciu**, ktorá zahŕňa jednak vzdelávanie a osvetu (napr. implementácia preventívnych programov v školách), podporu liečby a rehabilitácie (napr. rozšírenie dostupnosti liečby závislostí) a aj spoluprácu s mimovládnymi organizáciami, ktoré zohrávajú kľúčovú úlohu pri poskytovaní preventívnych aktivít, liečby a následnej starostlivosti, ako aj pri osvetových kampaniach zameraných na riziká spojené so syntetickými drogami.
Kľúčový dokument upravujúci postoj Slovenskej republiky v oblasti drogovej politiky predstavuje **Národná protidrogová stratégia Slovenskej republiky na obdobie rokov 2021-2025 s výhľadom do roku 2030,** ktorá je v poradí šiestym strategickým, nadrezortným materiálom pre oblasť drogovej politiky v Slovenskej republike a je založená na znižovanie dopytu a znižovanie ponuky drog. Stratégia má za cieľ *„chrániť a zvyšovať blaho spoločnosti a jednotlivcov, chrániť verejné zdravie, poskytovať vysoký stupeň bezpečnosti pre širokú verejnosť a zabezpečiť multidisciplinárny, integrovaný, vyvážený a faktami podložený prístup k drogovej problematike."*[22]

---

[20] RYBANOVÁ, L. Zákaz predaja HHC výrobkov [online]. Právne Noviny, 22. decembra 2024 [cit. 15.04.2025]. Dostupné na: https://pravnenoviny.sk/zakaz-predaja-hhc-vyrobkov/

[21] INFO DROGY. Systém včasného varovania (EWS) [online]. [cit. 13.04.2025]. Dostupné na: https://www.infodrogy.sk/stranka/system-vcasneho-varovania-ews

[22] MINISTERSTVO ZDRAVOTNÍCTVA SLOVENSKEJ REPUBLIKY. Národná protidrogová stratégia Slovenskej republiky na obdobie rokov 2021–2025 s výhľadom do roku 2030 [online]. [cit. 10.04.2025]. Dostupné na: https://www.health.gov.sk/?protidrogova-politika

Dôraz kladieme tiež na nutnosť zavedenia inovatívnych preventívnych a informatívnych kampaní (napr. na sociálnych sieťach), a to najmä v oblasti nových syntetických drog. Prevencia môže zahŕňať napríklad aj varovania na festivaloch alebo veľkých podujatiach. Napríklad festival Pohoda informuje, že *„v rámci prístupu harm reduction pôsobia na festivale organizácie pre liečbu drogových závislostí, ako aj organizácie, ktoré sa venujú prevencii a poradenstvu v súvislosti s užívaním drog."*[23] V tejto sfére by mohla byť inovatívnym prostriedkom prevencie aj **možnosť anonymného testovania látok** (tzv. drug checking)[24], ktorý na Slovensku síce nie je zatiaľ oficiálne povolený, avšak napríklad v Rakúsku prináša pozitívne výsledky v znižovaní škôd spojených s užívaním OPL. Podľa nedávneho výskumu z celkového počtu 1 113 respondentov uviedlo 20,1 % predchádzajúce využitie takejto služby, pričom výsledky naznačujú, že služby drug checkingu sú medzi užívateľmi drog dobre akceptované a dôveryhodné.[25] Drug checking by mohol pomôcť napríklad aj v prípadoch, kedy ani užívateľ nedokáže preveriť, aké drogy daná látka obsahuje (napríklad už pri spomínanom ružovom kokaíne) a zamedziť tak neúmyselným intoxikáciám.

Pokiaľ ide o GHB, v zahraničí sa osvedčilo napríklad používanie **testovacích prúžkov do nápojov**, ktoré zmenia farbu, ak je v drinku GHB alebo iná droga, ktorá je najčastejšie používaná pri trestnom čine znásilnenia[26]. Na Slovensku síce tento prístup zatiaľ nie je bežný, avšak rovnako predstavuje potenciálny preventívny prostriedok smerujúci k ochrane verejného zdravia prostredníctvom znižovania rizika nevedomej intoxikácie.

Záver

Syntetické drogy predstavujú na Slovensku nové výzvy v oblasti drogovej trestnej činnosti. Právny systém Slovenskej republiky na ne reaguje začleňovaním týchto látok medzi zakázané, avšak **dynamika ich výskytu** vyžaduje neustálu obozretnosť. Je nepochybné, že drogová scéna sa neustále vyvíja. Každá nová generácia

---

[23] POHODA FESTIVAL. Info – Drogy [online]. [cit. 12.04.2025]. Dostupné na: https://www.pohodafestival.sk/sk/info#info-drogy

[24] Ide o prístup harm reduction, kedy užívatelia môžu anonymne odovzdať malú vzorku látky na analýzu. Testovanie môže prebiehať na mieste - napr. na festivaloch. Používajú sa rôzne techniky, od jednoduchých testov až po pokročilé analytické metódy, ktoré určujú prítomnosť a koncentráciu účinných látok a prípadných nečistôt. Výsledky sú často doplnené o poradenstvo a informačné materiály o rizikách spojených s užívaním konkrétnych látok.

[25] KARDEN, A., FRAGNER, T., FEICHTINGER, C., et al. Utilization of drug checking services in Austria: a cross-sectional online survey. In: Harm Reduction Journal [online]. 2025, roč. 22, č. 17 [cit. 10.04.2025]. Dostupné na: https://doi.org/10.1186/s12954-025-01168-1

[26] DOCKTERMAN, E. 'Date Rape' Drug Is Now Detectable By a Fluorescent Sensor. TIME [online]. 31. marca 2014 [cit. 10.04.2025]. Dostupné na: https://time.com/43804/date-rape-drug-is-now-detectable-by-a-fluorescent-sensor/

syntetických drog testuje pripravenosť systému – Slovensko sa v tomto smere spolieha na kombináciu domácej legislatívnej flexibility a medzinárodnej spolupráce. Právny systém je však v tejto oblasti skôr statický a reaguje ex post. Slovenská právna úprava spočívajúca najmä v TZ a zákone o OPL odhalila pri nových syntetických drogách viacero nedostatkov, a to najmä **možné legislatívne oneskorenie v zaradení látok do zoznamu kontrolovaných látok, chýbajúce kvantifikované limity pre rôzne látky s rôznymi účinkami a s tým súvisiace možné neprimerané tresty**.

Z medzinárodného porovnania vyplýva, že riešení je niekoľko. Slovensko by mohlo zvážiť kombináciu viacerých opatrení. Do úvahy prichádza napríklad zavedenie mechanizmu rýchleho dopĺňania zoznamov cez **podzákonné právne predpisy**[27], aby sa skrátila doba legálneho vákua po objavení novej drogy. Rovnako je možné uvažovať o **generálnej klauzule** alebo skupinových zákazoch pre celé typy látok. Tento prístup by dokázal pokryť aspoň najčastejšie prípady, kedy by páchatelia vedeli uniknúť spravodlivosti obchádzaním zákona.

V neposlednom rade je však dôležité **upresniť definíciu nepatrného množstva drogy,** a to v spolupráci s odborníkmi v danej oblasti a **pre každú látku individuálne.** V opačnom prípade za účinnosti súčasného znenia zákona je potrebné klásť dôraz na individuálne okolnosti prípadu. Takéto individualizované posudzovanie je však **limitované hranicami trestnej sadzby stanovenými v zákone**. Aplikácia jednotného kvantitatívneho kritéria bez ohľadu na účinnosť a rizikový profil konkrétnej látky môže viesť k neprimeraným sankciám, či už príliš miernym, alebo naopak neúmerne prísnym.

Zároveň je zrejmé, že represívny prístup v oblasti drogovej politiky sám osebe nie je dostatočný. Prevencia, včasná intervencia, osvetová činnosť a zavádzanie inovatívnych nástrojov, ako je napríklad spomínaný drug checking, musia tvoriť integrálnu súčasť drogovej politiky. Príklady zo zahraničia, ale aj pozitívne domáce iniciatívy (napr. aktivity v rámci festivalov) ukazujú, že harm reduction stratégie môžu významne prispieť k ochrane verejného zdravia.

Z pohľadu legislatívneho vývoja bude potrebné prehodnotiť niektoré aspekty kvantitatívneho hodnotenia trestných činov v súvislosti s novými psychoaktívnymi látkami a vytvoriť dynamický a vedecky podložený systém klasifikácie látok podľa ich účinku, rizikovosti a spoločenskej škodlivosti. V opačnom prípade hrozí, že trestné právo stratí kontakt s realitou drogového trhu a nebude schopné účinne reagovať na nové fenomény. V každom prípade je problematika syntetických drog príkladom toho, ako rýchlo sa meniaci spoločenský fenomén testuje pružnosť právneho systému.

---

[27] Ako je to napríklad v Českej republike, kde je zoznam OPL definovaný prostredníctvom Nařízení vlády č. 463/2013 Sb. o seznamech návykových látek.

Zoznam použitej literatúry

1. DANCESAFE. 2C-B [online]. Dostupné na: https://dancesafe.org/2c-b/
2. DOCKTERMAN, E. 'Date Rape' Drug Is Now Detectable By a Fluorescent Sensor. TIME [online]. 31. marca 2014. Dostupné na: https://time.com/43804/date-rape-drug-is-now-detectable-by-a-fluorescent-sensor/
3. DRUG ENFORCEMENT ADMINISTRATION. Drug Fact Sheet: GHB [online]. Washington, D.C.: U.S. Department of Justice, 2020. Dostupné na: https://www.dea.gov/sites/default/files/2020-06/GHB-2020_0.pdf
4. HOBZOVÁ, I. V Evropě roste obliba růžového kokainu. Proč je nebezpečný? [online]. Bratislava: Refresher, 12. december 2022. Dostupné na: https://refresher.sk/126987-V-Evrope-roste-obliba-ruzoveho-kokainu-Proc-je-nebezpecny
5. INFO DROGY. Systém včasného varovania (EWS) [online]. Dostupné na: https://www.infodrogy.sk/stranka/system-vcasneho-varovania-ews
6. KARDEN, A., FRAGNER, T., FEICHTINGER, C., et al. Utilization of drug checking services in Austria: a cross-sectional online survey. In: Harm Reduction Journal [online]. 2025, roč. 22, č. 17. Dostupné na: https://doi.org/10.1186/s12954-025-01168-1
7. KLIMEK, L. a kol., Kriminológia vo vnútroštátnom a medzinárodnom rozmere, In: Wolters Kluwer, 2020, s. 479. ISBN 9788057102519.
8. LE, J. K.; RICHARDS, J. R. Gamma-Hydroxybutyrate Toxicity [online]. StatPearls Publishing, 8. augusta 2023. Dostupné na: https://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK430781/
9. MCDDA releases third trendspotter study on COVID-19 and drugs [online]. Lisbon: European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction, 30. apríl 2021. Dostupné na: https://www.euda.europa.eu/news/2021/emcdda-releases-third-trendspotter-study-on-covid-19-and-drugs_en
10. MINISTERSTVO ZDRAVOTNÍCTVA SLOVENSKEJ REPUBLIKY. Národná protidrogová stratégia Slovenskej republiky na obdobie rokov 2021–2025 s výhľadom do roku 2030 [online]. Dostupné na: https://www.health.gov.sk/?protidrogova-politika
11. POHODA FESTIVAL. Info – Drogy [online]. Dostupné na: https://www.pohodafestival.sk/sk/info#info-drogy
12. PsyloNews. Różowa kokaina: Co to jest, jak działa i jakie są zagrożenia? [online]. 23. október 2024. Dostupné na: https://psylonews.pl/psychodeliki/rozowa-kokaina/

13. REHABS UK. The Reality Behind Pink Cocaine & Tusi [online]. 9. decembra 2024. Dostupné na: https://rehabsuk.com/blog/the-reality-behind-pink-cocaine-and-tusi/
14. RYBANOVÁ, L. Zákaz predaja HHC výrobkov [online]. Právne Noviny, 22. decembra 2024. Dostupné na: https://pravnenoviny.sk/zakaz-predaja-hhc-vyrobkov/
15. SME. Čím sú nebezpečné syntetické drogy: ketamín, GHB a krokodíl [online]. Bratislava: Petit Press, 2011. Dostupné na: https://domov.sme.sk/c/6117737/cim-su-nebezpecne-synteticke-drogy-ketamin-ghb-a-krokodil.html
16. TASR TV. Fenomén dizajnérskych drog [online]. 26. júna 2023. Dostupné na: https://www.tasrtv.sk/spravodajstvo/fenomen-dizajnerskych-drog-2662014283/283
17. The Recovery Village. 2C-B Drug Side Effects: Impact of 2C-B Abuse. [online]. 30. august 2024. Dostupné na: https://www.therecoveryvillage.com/2cb-addiction/side-effects/
18. United Nations Office on Drugs and Crime. Commission on Narcotic Drugs: Report on the forty-fourth session (20–29 March 2001 and 12 and 13 December 2001) [online]. New York: United Nations, 2002. Dostupné na: https://www.unodc.org/pdf/document_2001-12-13_1.pdf
19. United Nations Office on Drugs and Crime. Commission on Narcotic Drugs: Report on the forty-fourth session (20–29 March 2001 and 12 and 13 December 2001) [online]. New York: United Nations, 2002. Dostupné na: https://www.unodc.org/pdf/document_2001-12-13_1.pdf
20. VILLINES, Z. What you should know about date rape drugs [online]. Medical News Today, 26. októbra 2023. Dostupné na: https://www.medicalnewstoday.com/articles/320409
21. VRÁBLOVÁ, M., KLÁTIK, J. a RÍSOVÁ, V. Drogové trestné činy. Praha: Leges, 2018, s. 57. ISBN 9788075023629.
22. ZÁBRENSZKI, T. Dizajnérske drogy v postavení ostatných látok a (ne)možný trestnoprávny postih. EPI [online]. 16. september 2024 Dostupné na: https://www.epi.sk/odborny-clanok/dizajnerske-drogy-v-postaveni-ostatnych-latok-a-ne-mozny-trestnopravny-postih.htm
23. Zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov

Kontaktné údaje

JUDr. Michal Minárik, PhD.
michal.minarik@flaw.uniba.sk
Právnická fakulta, Univerzita Komenského v Bratislave

JUDr. Lenka Miklóssyová
lenka.miklossyova@flaw.uniba.sk
Právnická fakulta
Univerzita Komenského v Bratislave

POSKYTNUTIE NEZÁKONNÉHO BENEFITU SPOLUPRACUJÚCEJ OSOBE

PROVIDING ILLEGAL BENEFIT TO A COOPERATING PERSON

Natália Kúdelová[1]

Abstrakt: Nástrojom odhaľovania trestnej činnosti je aj spolupracujúca osoba. Spolupracujúca osoba sa významnou mierou podieľa na objasnení trestnej činnosti alebo na zistení, či usvedčení jej páchateľov, a to výmenou za poskytnutie benefitov. Možnosť poskytnúť benefity spolupracujúcej osobe je priznaná orgánom činným v trestnom konaní alebo súdu. Poskytovanie benefitov osobe, ktorá je taktiež podozrivá alebo obvinená môže vyvolávať nespokojnosť nielen v očiach spolupáchateľov, ale aj laickej verejnosti. Rozsah benefitov umožňuje rôzne variácie, ktorými možno okrem iného dosiahnuť aj beztrestnosť pre spolupracujúcu osobu. V súčasnosti rezonujú možnosti orgánov činných v trestnom konaní a súdu poskytnúť benefit s poukazom na aktuálne štádium trestného konania ako aj ich primeranosť k obsahu informácií poskytovaných spolupracujúcou osobou. Dôvodiac súdnymi rozhodnutiami venujeme pozornosť do úvahy prichádzajúcim nezákonným benefitom a ich následkom. Vymedzenie hraníc prípustnosti priznávaných benefitov spolupracujúcej osobe a následkov ich nezákonnosti môže prispieť k lepšiemu porozumenie inštitútu spolupracujúcej osoby ako nástroju na odhaľovanie trestnej činnosti.

Kľúčové slová: spolupracujúca osoba, benefit, trestný čin, obvinený, podozrivý

Abstract: A cooperating person is also a tool for detecting crime. A cooperating person makes a significant contribution to the clarification of criminal activity or to the detection or conviction of its perpetrators in exchange for the provision of benefits. The option to provide benefits to a cooperating person is granted by law enforcement authorities or the court. Providing benefits to a person who is also a suspect or accused may cause dissatisfaction not only in the eyes of the co-perpetrators but also in the eyes of the general public. The scope of the benefits allows for various variations which may, inter alia, achieve impunity for the cooperating person. Nowadays we talking about possibilities of law enforcement authorities and the court to provide the benefit with

[1] Právnická fakulta Univerzity Komenského

reference to the current stage of the criminal proceedings as well as their proportionality to the content of the information provided by the cooperating person. Justified by court decisions, we must talking about illegal benefits and their consequences. Delineating the limits of permissibility of benefits granted to a cooperating person and the consequences of their illegality may contribute to a better understanding of the institution of the cooperating person as a tool for detecting criminal activity.

Key words: cooperating person, benefits, criminal act, accused, suspicious

Úvod

Benefity poskytované spolupracujúcej osobe majú veľký vplyv na jej vlastné trestné konanie, a z toho dôvodu je potrebné im venovať náležitú pozornosť.
Prvá časť príspevku sa venuje otázke zákonnosti dôkazov získaných nezákonným donútením ako aj dôkazom získaným prostredníctvom poskytnutia alebo sľubu nezákonného benefitu alebo benefitu, ktorý nebol oznámený súdu. Široko koncipovaná definícia benefitu môže vyvolať viaceré otázky vo vzťahu k jeho prípadnej nezákonnosti. V súvislosti s uvedeným sa budeme zaoberať okolnosťami, ktoré môžu mať vplyv na zákonnosť benefitu. Následne vymedzíme prípady, kedy možno konštatovať nezákonnosť poskytnutého alebo sľúbeného benefitu. V poslednej časti poukážeme na to, ako na benefity spolupracujúcim osobám nahliada súdna prax.
Príspevok sa venuje teoretickému vymedzeniu nezákonného benefitu na základe možných príkladov z aplikačnej praxe, pričom poukazuje na okolnosti ovplyvňujúce zákonnosť poskytnutého alebo sľúbeného benefitu spolupracujúcej osobe.

Poskytovanie benefitov spolupracujúcej osobe

Benefity sa poskytujú spolupracujúcej osobe, ktorou je spolupracujúci obvinený alebo spolupracujúci podozrivý, ktorý sa významnou mierou podieľa alebo má ešte podieľať na objasnení niektorých trestných činov alebo na zistení alebo usvedčení ich páchateľov.[2] Spolupracujúca osoba sa spravidla sama podieľa na trestnej činnosti iných osôb, ktorá sa rozhodla spolupracovať s orgánmi činnými v trestnom konaní. Orgánom činným v trestnom konaní poskytuje informácie dôležité pre objasnenie trestnej činnosti, s cieľom usvedčiť jej páchateľov. Z praktického hľadiska môže ísť o osobu, ktorá je napríklad súčasťou zločineckej skupiny. Spolupracujúca osoba participuje na objasnení trestnej činnosti výmenou za určité zákonnom stanovené benefity.

[2] §10 ods. 23 zákona č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov.

Benefitom spolupracujúcej osoby je výhoda, ktorá spočíva v dočasnom odložení vznesenia obvinenia, v zastavení trestného stíhania, v podmienečnom zastavení trestného stíhania, v prerušení trestného stíhania alebo v mimoriadnom znížení trestu. Okrem uvedeného je benefitom spolupracujúcej osoby aj akákoľvek iná výhoda, ktorá spočíva v procesnom postupe, inom konaní alebo opomenutí orgánov alebo osôb konať podľa zákona č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov (ďalej len „**Trestný poriadok**,") ktorú poskytol, sprostredkoval, inak zabezpečil, navrhol alebo formálne alebo neformálne sľúbil spolupracujúcej osobe súd alebo orgán činný v trestnom konaní výmenou za jej účasť na objasňovaní trestných činov, zisťovaní alebo usvedčovaní ich páchateľov.[3]
Trestný poriadok po novele účinnej od 6.8.2024 na viacerých miestach pojednáva o nezákonnom benefite, pričom absentuje jeho legálna definícia. Rovnako Trestný poriadok bližšie nešpecifikuje ani situácie, v ktorých možno konštatovať, že poskytnutý benefit je nezákonný. Z uvedeného nám vyvstávajú viaceré otázky, ktoré sa v praxi môžu javiť ako problematické.

Nezákonný benefit v Trestnom poriadku

Trestný poriadok vo všeobecných ustanoveniach o dokazovaní uvádza, že dôkaz získaný nezákonným donútením alebo hrozbou takého donútenia alebo prostredníctvom poskytnutia nezákonného benefitu alebo sľubu nezákonného benefitu spolupracujúcej osobe alebo benefitu, ktorý prokurátor v rozpore s Trestným poriadkom neoznámil súdu, sa nesmie použiť v konaní okrem prípadu, keď sa použije ako dôkaz proti osobe, ktorá také donútenie alebo hrozbu donútenia použila alebo takýto benefit spolupracujúcej osobe poskytla alebo sľúbila.[4]
Z uvedeného explicitne vyplýva zákaz použitia dôkazu v trestnom konaní, ktorý je získaný niektorým z nasledovných spôsobov:

- nezákonným donútením,
- hrozbou nezákonného donútenia,
- prostredníctvom poskytnutia nezákonného benefitu,
- prostredníctvom sľubu nezákonného benefitu spolupracujúcej osobe,
- prostredníctvom benefitu, ktorý prokurátor v rozpore s Trestným poriadkom neoznámil súdu.

Z tohto pravidla existuje výnimka, v zmysle ktorej nepôjde o nezákonný dôkaz, ak sa použije proti osobe, ktorá použila donútenie alebo poskytla, či sľúbila nezákonný benefit.
Okrem uvedeného Trestný poriadok ďalej v rámci preskúmania obžaloby ustanovuje samosudcovi odmietnuť obžalobu a vec vrátiť prokurátorovi v prípade, ak

[3] §10 ods. 24 zákona č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov.
[4] §119 ods. 5 zákona č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov.

spolupracujúcej osobe boli poskytnuté nezákonné benefity.[5] Podobne v rámci predbežného prejednania obžaloby súd odmietne obžalobu a vec vráti prokurátorovi aj v prípade, ak spolupracujúcej osobe boli poskytnuté nezákonné benefity.[6] Na uvedených miestach Trestného poriadku zákonodarca pojednáva o nezákonnom benefite.

Teoretické vymedzenie nezákonného benefitu na základe možných príkladov z aplikačnej praxe

Obsah a rozsah benefitov poskytnutých alebo sľúbených spolupracujúcej osobe je obligatórne zaznamenaný v zázname o spolupráci. Prokurátor alebo policajt je povinný spísať záznam bez zbytočného odkladu. Záznam o úkonoch policajta alebo prokurátora obsahuje najmä označenie osôb, ktoré sa na úkonoch podieľali, vrátane spolupracujúcej osoby, miesto a čas úkonu, zoznam poskytnutých, či sľúbených benefitov ako aj podmienky na ich priznanie, spôsob, akým sa spolupracujúca osoba podieľa alebo má podieľať na objasňovaní trestných činov, zisťovaní alebo usvedčovaní ich páchateľov so stručným opisom trestných činov tak, aby nemohlo dôjsť k ich zámene a podpisy osôb, ktoré sa na úkonoch podieľali.[7]

Povinnosť prokurátora alebo policajta spísať záznam o spolupráci je zákonnou podmienkou v zmysle Trestného poriadku. V tomto prípade je na mieste uvažovať, či v opačnom prípade t. j. pri nesplnení zákonnej povinnosti spísať záznam o spolupráci možno hovoriť o nezákonnom benefite. Interpretáciou príslušného ustanovenia je zrejmé, že ak sa pojednáva o zákonnej podmienke jej nedodržanie by malo vyvolať nezákonnosť. Poskytnutý benefit, o ktorom nie je spísaný záznam o spolupráci vôbec alebo v zázname o spolupráci absentuje, by sme tak mohli považovať za nezákonný benefit.

Ďalším problematickým javom v súvislosti s poskytovaním nezákonných benefitov je prepustenie z väzby. Väzba je najprísnejším opatrením v rámci predsúdnej fázy trestného konania.[8] Vo väzbe môže obvinený prijať rozhodnutie spolupracovať s orgánmi činnými v trestnom konaní a podieľať sa na objasnení trestnej činnosti. Motivácia obvineného prijať takéto rozhodnutie môže byť rôzna. Čo však vzbudzuje pozornosť je, ak krátko po začatí spolupráce obvineného s orgánmi činnými v trestnom konaní je spolupracujúci obvinený prepustený z väzby. V tomto kontexte je dôležité poukázať na skutočnosť, že rozhodnutie obvineného spolupracovať nie je dôvodom na prepustenie z väzby v zmysle ustanovení Trestného poriadku.

---

[5] §241 ods. 1 písm. f) zákona č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov.

[6] §244 ods. 1 písm. h) zákona č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov.

[7] §33a ods. 1 a nasl. zákona č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov.

[8] Príručka ľudských práv. Väzba. [online]. [cit. 2025-04-21]. Dostupné z: https://www.humanrightsguide.sk/oblasti/zatknutie-a-zadrzanie/vazba.

V súčasnosti možno konštatovať, že o nezákonné donucovanie ide, ak sa opakovane vykonáva výsluch obvineného s cieľom zabezpečiť jeho priznanie. Zákonné resp. nezákonné donútenie môže vyvolať rôzne následky v kontexte benefitov poskytovaných spolupracujúcej osobe. O nezákonné donucovanie ide, ak sa opakovane vykonáva výsluch obvineného s cieľom zabezpečiť jeho priznanie. V kontexte dôkazu získaného prostredníctvom poskytnutia nezákonného benefitu môže ísť o situáciu, ak orgány činné v trestnom konaní opakovane vykonávajú výsluchy s cieľom nadviazania spolupráce s obvineným, až napokon sa obvinený rozhodne spolupracovať. Na tomto mieste vzniká otázka, či v prípade takéhoto postupu zo strany orgánov činných v trestnom konaní možno konštatovať nezákonné donútenie pretože v takom prípade by sa výpoveď spolupracujúcej osoby stala nezákonne získaným dôkazom.[9]

Pri prepustení väzby je nevyhnutné skúmať existenciu väzobných dôvodov, alternatívne, či napriek existencií väzobných dôvod prichádza do úvahy nahradenie väzby, avšak nie je rozhodujúce, v akej miere sa spolupracujúci obvinený podieľal na objasnení trestnej činnosti. Najvyšší súd Slovenskej republiky konštatoval, že prepúšťanie obvinených z väzby na slobodu prokurátorom po tom, čo sa priznali k spáchaniu trestnej činnosti a začali usvedčovať spolupáchateľov naznačuje, že väzba u týchto obvinených mohla byť prostriedkom k vynúteniu priznania, čo je nezákonné.[10] Za predpokladu pretrvávajúcich dôvodov väzby by prepustenie spolupracujúceho obvineného vyvolalo podozrenie pre poskytnutie nezákonného benefitu.

Do tretice prichádza do úvahy skúmať nezaistenie majetku, dôvodiac možnosťou jeho získania ako benefit za spoluprácu s orgánmi činnými v trestnom konaní. Zaistenie majetku a následné uloženie trestu prepadnutia majetku výrazne postihuje majetok obvineného. Uložením trestu prepadnutia majetku, súd odoberá vlastnícke právo páchateľa k majetku, ktorý je v určitom vzťahu k spáchanému trestnému činu.[11] Ak je obvinený stíhaný pre trestný čin, za ktorý vzhľadom na povahu a závažnosť činu a na pomery obvineného treba očakávať uloženie trestu prepadnutia majetku môže v prípravnom konaní prokurátor zaistiť majetok obvineného alebo jeho určenú časť. Ak je obvinený stíhaný pre trestný čin, za ktorý vzhľadom na povahu a závažnosť činu a na pomery obvineného treba očakávať uloženie trestu prepadnutia majetku, rovnako môže súd zaistiť majetok obvineného alebo jeho určenú časť.[12]

---

[9] Burda, E.: Trestný poriadok – Veľký Komentár. 1 vydanie. Bratislava: C.H.BECK. 2021. *s. 716 – 765.*

[10] Z Uznesenia Najvyššieho súdu Slovenskej republiky sp. zn. 6 Tost 9/2017 zo dňa 14. marca 2017.

[11] ŠANTA, J., PETKOVÁ, Z.: Trest prepadnutia majetku – história, komparatistika, správa majetku. [online]. [cit. 2025-04-21]. Dostupné z: https://www.legalis.sk/sk/casopis/justicna-revue/trest-prepadnutia-majetku-historia-komparatistika-sprava-majetku.m-2810.html.

[12] §425 ods. 1 zákona č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov.

Okrem majetku obvineného za určitých okolností môže byť zaistený a následne prepadnutý aj majetok, ktorý patrí rodinným príslušníkom obvineného a iným blízkym osobám, o ktorých sa predpokladá, že neoprávnene nadobudnutý majetok vlastnia alebo neformálne spravujú v mene podozrivých páchateľov.[13] Ako príklad možno uviesť rozhodnutie Európskeho súdu pre ľudské práva, ktorý nerozporoval postup vnútroštátnych súdov, ktoré rozhodli o prepadnutí majetku vdovy obvineného s odôvodnením, že vdova obvineného musela mať vedomosť o tom, že majetok mohol byť nadobudnutý výlučne z príjmov trestnej činnosti.[14] Európsky súd pre ľudské práva sa k obdobnému záveru priklonil vo veci Arcuri a spol. proti Taliansku, kde takisto nerozporoval prepadnutie majetku manželky jedného z členov zločineckej skupiny.[15]

Ak s prihliadnutím na všetky okolností prípadu je zrejmé, že majetok obvineného mal byť zaistený avšak sa tak nestane, potom je na mieste zvážiť, či takýmto postupom prokurátora alebo súdu sa možno dôvodne domnievať, že ide o poskytnutie benefitu spolupracujúcej osobe. Posúdenie, či takto získaný benefit možno považovať za nezákonný bude primárne v kompetencií súdu, ktorý po podaní obžaloby môže rozhodnúť o jej odmietnutí z dôvodu nezaistenia majetku ako nezákonného benefitu.

Záver

Zhrnutím vyššie uvedených skutočností možno konštatovať, že benefitom môžu byť rozličné výhody, ktoré vybočujú z rámca štandardných postupov orgánov činných v trestnom konaní, a to z dôvodu široko koncipovanej legálnej definície benefitu v zmysle Trestného poriadku. Trestný poriadok na viacerých miestach pojednáva o nezákonnom benefite, pričom absentuje jeho legálna definícia.

Charakteristikou nezákonného benefitu, resp. toho za a kých okolností môžeme poskytnutý benefit považovať za nezákonný sme znázornili prostredníctvom viacerých príkladov z aplikačnej praxe. Z uvedených príkladov ako problematické vzišlo skúmanie samotnej zákonnosti resp. nezákonnosti ako aj skúmanie primeranosti resp. neprimeranosti poskytovaných benefitov v konkrétnych trestných konaniach spolupracujúcich osôb. Otázne môžu byť kritéria, na základe ktorých možno pristupovať k vyhodnoteniu zákonnosti, či primeranosti poskytovaných benefitov. Jednou z dôležitých okolností je, či poskytnutý alebo

[13] Krutková E.: Nezaistenie majetku ako benefit spolupracujúcej osoby. [online]. [cit. 2025-04-21]. Dostupné z: https://www.pravnelisty.sk/clanky/a1458-nezaistenie-majetku-ako-benefit-spolupracujucej-osoby.

[14] Z rozhodnutia Európskeho súdu pre ľudské práva vo veci SILICKIENĖ v. LITHUANIA zo dňa 10 April 2012.

[15] Z rozhodnutia Európskeho súdu pre ľudské práva vo veci Arcuri a spol. proti Taliansku zo dňa 5.7.2001.

sľúbený benefit nebol získaný na základe výpovede spolupracujúcej osoby, ktorá bola vyhodnotená ako nezákonná z dôvodu prítomnosti donútenia. Za zváženie stojí aj to, či neprimeranosť poskytnutého alebo sľúbeného benefitu môže mať za následok jeho nezákonnosť. Zodpovedaním týchto otázok možno konštatovať, že pri nesplnení zákonnej povinnosti spísať záznam o spolupráci prichádza do úvahy namietať získanie nezákonného benefitu. Interpretáciou príslušných ustanovení je zrejmé, že ak sa pojednáva o zákonnej podmienke jej nedodržanie by malo vyvolať nezákonnosť. Poskytnutý benefit, o ktorom nie je spísaný záznam o spolupráci vôbec alebo v zázname o spolupráci absentuje, by sme tak mohli považovať za nezákonný benefit. Prepúšťanie obvinených z väzby na slobodu prokurátorom po tom, čo sa priznali k spáchaniu trestnej činnosti a začali usvedčovať spolupáchateľov naznačuje, že väzba u týchto obvinených mohla byť prostriedkom k vynúteniu priznania. Za predpokladu pretrvávajúcich dôvodov väzby a následné prepustenie spolupracujúceho obvineného z väzby vyvoláva podozrenie pre poskytnutie nezákonného benefitu. Zároveň ak s prihliadnutím na všetky okolností prípadu je zrejmé, že majetok obvineného mal byť zaistený, k čomu však nedošlo, potom sa možno dôvodne domnievať, že ide o poskytnutie benefitu spolupracujúcej osobe. Posúdenie, či takto získaný benefit možno považovať za nezákonný bude v konečnom dôsledku v rukách súdu, ktorý po podaní obžaloby môže rozhodnúť o jej odmietnutí z dôvodu nezaistenia majetku ako nezákonného benefitu.

Zoznam použitej literatúry

1. Burda, E.: Trestný poriadok – Veľký Komentár. 1 vydanie. Bratislava: C.H.BECK. 2021.
2. Krutková E.: Nezaistenie majetku ako benefit spolupracujúcej osoby. [online]. [cit. 2025-04-21]. Dostupné z: https://www.pravnelisty.sk/clanky/a1458-nezaistenie-majetku-ako-benefit-spolupracujucej-osoby.
3. Príručka ľudských práv. Väzba. [online]. [cit. 2025-04-21]. Dostupné z:https://www.humanrightsguide.sk/oblasti/zatknutie-a zadrzanie/vazba.
4. ŠANTA, J., PETKOVÁ, Z.: Trest prepadnutia majetku – história, komparatistika, správa majetku. [online]. [cit. 2025-04-21]. Dostupné z: https://www.legalis.sk/sk/casopis/justicna-revue/trest-prepadnutia-majetku-historia-komparatistika-sprava-majetku.m-2810.html.
5. Rozhodnutie Európskeho súdu pre ľudské práva vo veci SILICKIENĖ v. LITHUANIA zo dňa 10 April 2012.
6. Rozhodnutie Európskeho súdu pre ľudské práva vo veci Arcuri a spol. proti Taliansku zo dňa 5.7.2001.
7. Uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky sp. zn. 6 Tost 9/2017 zo dňa 14. marca 2017.

8. Zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov.

Kontaktné údaje

JUDr. Natália Kúdelová
kudelovanatalia@gmail.com
Právnická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave

KORUPCIA V KONTEXTE NOVELIZOVANÉHO TRESTNÉHO ZÁKONA[1]

CORRUPTION IN THE CONTEXT OF THE AMENDED CRIMINAL CODE

Eva Sihelniková,[2] Stanislav Mihálik[3]

Abstrakt: Príspevok skúma korupčné trestné činy v kontexte novelizovaného Trestného zákona s osobitným zameraním na psychologické determinanty konania páchateľov. Autori analyzujú význam motivačného predpolia a motivačných variantov pri hodnotení subjektívnej stránky skutkovej podstaty, pričom zdôrazňujú potrebu skúmania vnútorných pohnútok jednotlivca v trestnom konaní. V interdisciplinárnom prístupe sa poukazuje na rozdiel medzi právnym a psychologickým vnímaním úplatku, pričom podstatným aspektom je identifikácia úmyslu v kontexte emocionálneho prežívania a sociálnych konvencií.

Kľúčové slová: korupcia, interdisciplinárny prístup, právne a psychologické aspekty, motivácia páchateľa, hodnotenie úmyslu

Abstract: The paper examines corruption offenses in the context of the amended Criminal Code, with a particular focus on the psychological determinants of offenders' behaviour. The authors analyse the significance of motivational background and motivational variants in assessing the subjective elements of criminal offenses, emphasizing the necessity of exploring individuals' internal drives within criminal proceedings. Through an interdisciplinary approach, the paper highlights the distinction between the legal and psychological perception of bribery, with the identification of intent within the context of emotional experience and social conventions being a key aspect.

Key words: corruption, interdisciplinary approach, legal and psychological aspects, offender's motivation, assessment of intent

---

[1] VEGA č. 1/0722/24 (Princípy právneho štátu v trestnom práve)

[2] Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, Katedra trestného práva, kriminológie a kriminalistiky

[3] Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, Katedra trestného práva, kriminológie a kriminalistiky

Úvod

Korupcia, ako forma narušenia integrity verejnej správy, predstavuje jedno z najzávažnejších ohrození princípov právneho štátu, hospodárskej efektívnosti a dôvery verejnosti vo verejné inštitúcie. Novela Trestného zákona zákonom č. 40/2024 Z. z., ktorá zasiahla aj oblasť korupčných trestných činov, a to najmä úpravou trestných sadzieb.

Predkladaný príspevok reflektuje tieto legislatívne zmeny, avšak svoju analytickú pozornosť sústreďuje predovšetkým na hlbšie determinanty korupčného správania z psychologického hľadiska. V interdisciplinárnom rámci je ambíciou článku poukázať na význam skúmania motivačného predpolia, motivačných variantov a ich súvislostí pri hodnotení subjektívnej stránky trestného činu, s dôrazom na identifikáciu a dokazovanie úmyslu ako obligatórneho znaku trestnoprávnej zodpovednosti.

Súčasne sa poukazuje na potrebu precízneho rozlíšenia medzi právnym a psychologickým ponímaním úplatku, pričom identifikácia emocionálneho a sociálneho kontextu správania páchateľa môže zásadne ovplyvniť právnu kvalifikáciu skutku. Vzhľadom na aplikačné riziká spojené s mechanickým subsumovaním skutkov pod korupčné trestné činy bez dostatočného zohľadnenia motivačných faktorov, je cieľom príspevku prispieť k rozvoju metodologických východísk pre individuálne a spravodlivé posúdenie trestnej zodpovednosti v oblasti korupčnej kriminality.

Ku všeobecným a k recentným aplikačným východiskám

Korupčné trestné činy sú obsiahnuté v ôsmej hlave, treťom diely zákona č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov (ďalej len „**Trestný zákon**" alebo „**TZ**"), s názvom korupcia. Do tohto dielu patria nasledovné trestné činy:

- prijímanie úplatku §§ 328 až 330 Trestného zákon;
- podplácanie §§332 až 334 Trestného zákon;
- nepriama korupcia § 336 Trestného zákon;
- volebná korupcia § 336a Trestného zákon;
- športová korupcia § 336b Trestného zákon;
- prijatie a poskytnutie nenáležitej výhody §§ 336c a 336d Trestného zákona.

Pod korupciou sa teda rozumejú trestné činy spočívajúce v prijímaní úplatku, podplácaní, ako aj inom konaní smerujúcom k takým subjektom, ktoré majú isté povinnosti vyplývajúce zo zamestnania, povolania, postavenia alebo funkcie.

„Objektom trestného činu prijímania úplatku je ochrana spoločenského záujmu na čistote verejného života a obstarávaní vecí všeobecného záujmu spôsobom riadnym, nestranným a v súlade s právnymi predpismi."[4]

V tejto súvislosti poukazujeme na Uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky sp. zn. 4To/10/2019 zo dňa 15.06.2021**,** podľa ktorého: *„Objektom trestného činu prijímania úplatku podľa § 329 Tr. zák. je záujem štátu na riadnom, nestrannom a zákonnom obstarávaní vecí všeobecného záujmu. Objektívna stránka tohto trestného činu zahŕňa také konanie páchateľa, ktorým sám alebo cez sprostredkovateľa prijme, žiada alebo si dá sľúbiť úplatok pre seba alebo inú osobu v súvislosti s obstarávaním veci všeobecného záujmu. Pod obstarávanie veci všeobecného záujmu spadá plnenie úloh, na ktorých riadnom a nestrannom plnení má záujem buď celá spoločnosť alebo aspoň určitá sociálna skupina. Ide teda predovšetkým o činnosť v oblasti štátu a samosprávy, ale aj v oblasti uspokojovania všeobecne dôležitých ekonomických, zdravotných, sociálnych, kultúrnych a iných potrieb zásadného významu. Obstarávaním veci všeobecného záujmu je nielen rozhodovanie, ale aj iná činnosť, ktorá s plnením úloh týkajúcich sa veci všeobecného záujmu priamo súvisí, napr. príprava podkladov pre rozhodnutie, prípadne pre uzatvorenie zmluvy a pod. Súvislosť medzi prijímaním úplatku a obstarávaním veci všeobecného záujmu tu bude vtedy, ak úplatok má vzťah k činnosti, ktorá spadá pod obstarávanie veci všeobecného záujmu (R 1/1978). Pri výklade pojmu obstarávanie veci všeobecného záujmu treba predovšetkým rešpektovať, že zákonný pojem všeobecného záujmu je na ústavnej úrovni stotožnený s pojmom verejného záujmu, ktorý prináša prospech (majetkový alebo iný) všetkým občanom alebo mnohým občanom (I. ÚS 402/08). Tento trestný čin je dokonaný predovšetkým prijatím úplatku. V prípade, ak páchateľ úplatok žiadal, nie je rozhodujúce, či ho aj skutočne dostal. Trestný čin je dokonaný prejavenou žiadosťou alebo sľubom. Páchateľom tohto trestného činu môže byť iba osoba, ktorá sa podieľa na obstarávaní veci všeobecného záujmu. Z hľadiska subjektívnej stránky sa vyžaduje úmyselné zavinenie."*

Definíciou objektu trestného činu prijímania úplatku je vyjadrený aj objekt trestných činov prijatia a poskytnutia nenáležitej výhody podľa §§ 336c a 336d Trestného zákona.

Objektom trestného činu nepriamej korupcie *„je záujem na riadnom, nestrannom a zákonnom postupe pri výkone právomocí verejného činiteľa alebo zahraničného*

[4] Komentár k § 328. Eurokódex komentár zákona č. 300/2005 Z. z. [online]. [cit. 2025-04-03]. Dostupné z: <https://www.epi.sk/eurokodex-komentovane-ustanovenie/Eurokodex-komentar-k-p-328-zakona-300-2005-Z-z-od-20060101.htm>.

verejného činiteľa, pri obstarávaní vecí všeobecného záujmu a pri výkone zamestnania, povolania, postavenia alebo funkcie."[5]

Podľa Najvyššieho súdu Slovenskej republiky 2TdoV/11/2018 je objektom trestného činu volebnej korupcie záujem na riadnom výkone volebného práva, referenda alebo ľudového hlasovania o odvolaní prezidenta Slovenskej republiky, ako aj na nerušených prípravách volieb prezidenta Slovenskej republiky, do Národnej rady Slovenskej republiky alebo do orgánov miestnej samosprávy.

Skutková podstata trestného činu športovej korupcie chráni záujem spoločnosti na riadnom priebehu súťaže.

Pre posudzovanie trestných činov korupcie je dôležité poznať význam niektorých pojmov. Podľa ust. § 131 ods. 1 Trestného zákona sa vecou všeobecného záujmu na účely Trestného zákona rozumie záujem presahujúci rámec individuálnych práv a záujmov jednotlivca, ktorý je dôležitý z hľadiska záujmov spoločnosti. Najvyšší súd Slovenskej republiky k tomu v uznesení sp. zn. 4To/10/2019 zo dňa 15.06.2021, ktorým rozhodoval v trestnej veci vedenej pre zločin prijímania úplatku podľa § 329 ods. 1, ods. 2 Tr. zák. v jednočinnom súbehu s prečinom zneužívania právomoci verejného činiteľa podľa § 326 ods. 1 písm. a), písm. c) Tr. zák. uviedol: *„Pri výklade pojmu obstarávanie veci všeobecného záujmu treba predovšetkým rešpektovať, že zákonný pojem všeobecného záujmu je na ústavnej úrovni stotožnený s pojmom verejného záujmu, ktorý prináša prospech (majetkový alebo iný) všetkým občanom alebo mnohým občanom (I. ÚS 402/08).*"

Vzhľadom na znenie skutkových podstát trestných činov korupcie, poukážeme aj na definíciu pojmu právomoc. *„Právomoc" je kvalifikačným momentom, ktorý je legálnou definíciou spojený s výkonom tomu (právomoci) zodpovedajúcich oprávnení a povinností verejného činiteľa (§ 128 ods. 1 Trestného zákona).*[6]

Veľmi dôležitým pojmom je pojem „úplatok", ktorý Trestný zákon v ust. § 131 ods. 3 definuje ako vec alebo iné plnenie majetkovej či nemajetkovej povahy, na ktoré nie je právny nárok.

Najvyšší súd Slovenskej republiky rozhodoval o odvolaní prokurátora v trestnej veci vedenej pre prečin podplácania podľa § 333 ods. 1 Trestného zákona a k pojmu úplatok sa vyjadril nasledovne: *„Úplatkom je neoprávnený prospech, ktorý získava podplácaný alebo s jeho súhlasom iná osoba za jeho konanie súvisiace s obstarávaním veci všeobecného záujmu v prospech poskytovateľa úplatku. Podstatou podplácania je, že podplácaná osoba získava „za niečo" neoprávnený prospech alebo neoprávnenú výhodu. Z hľadiska teoretických východísk treba pod účinkom trestného činu rozumieť*

[5] Komentár k § 336. Eurokódex komentár zákona č. 300/2005 Z. z. [online]. [cit. 2025-04-03]. Dostupné z: <https://www.epi.sk/eurokodex-komentovane-ustanovenie/Eurokodex-komentar-k-p-336-zakona-300-2005-Z-z-od-20210101.htm>.

[6] Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky zo dňa 25.10.2016, sp. zn. 2 To 11/2015.

nielen porušenie či ohrozenie hmotného predmetu (človek) trestného činu ale aj okolnosť, keď hmotný predmet získava trestným činom neoprávnený prospech alebo neoprávnenú výhodu, pokiaľ tieto nie sú následkom trestného činu. Tento prospech, resp. výhoda, sú účinkom trestného činu (ako fakultatívny znak objektívnej stránky skutkovej podstaty trestného činu podplácania) prejavujúcim sa na hmotnom predmete trestného činu, ktorým je v prípade trestného činu podľa § 333 Trestného zákona podplácaná osoba. Možno teda dospieť k tomu, že úplatok tak musí vždy mať „osobný" charakter „obohacujúci" podplácanú osobu, ktorá získaný prospech či výhodu aj takto vníma a prijíma."

„Úplatkom sa na účely tohto zákona rozumie vec alebo iné plnenie majetkovej či nemajetkovej povahy, na ktoré nie je právny nárok.

Ide o znak (ako už bolo uvedené vyššie) objektívnej stránky skutkovej podstaty trestného činu, v tomto prípade prečinu, a takto (objektívne) je aj legálne definovaný. Aby však mohol byť aplikačne použitý, musí byť zároveň sprevádzaný znakom subjektívnym, a to úmyslom poskytnúť alebo prijať beznárokové plnenie ako úplatok, teda v určitých konkrétnych súvislostiach."[7]

Ďalším aspektom je súvislosť medzi úplatkom a obstaraním veci všeobecného záujmu. *Súvislosť medzi prijímaním úplatku a obstarávaním veci všeobecného záujmu tu bude vtedy, ak úplatok má vzťah k činnosti, ktorá spadá pod obstarávanie veci všeobecného záujmu (R 1/1978).*[8]

Novelou Trestného zákona zákonom č. 40/2024 Z. z. ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony, došlo k zmene výšky trestných sadzieb aj v prípade korupčných trestných činov, čo ešte viac odôvodňuje úvahy o možnosti aplikácie ust. § 10 ods. 2 Trestného zákona, v ktorom je obsiahnutý materiálny korektív. Pokiaľ ide o trestný čin prijímania úplatku podľa ut. § 330 Trestného zákona, ktorého sa môže dopustiť len špeciálny subjekt, ktorým je verejný činiteľ a zahraničný verejný činiteľ a trestný čin podplácania podľa ust. § 334 Trestného zákona, ktorý smeruje voči verejnému činiteľovi a súčasne ich spáchaním dochádza k poškodzovaniu finančných záujmov Európskej únie, nebude sa trestnosť týchto skutkov posudzovať v skrátených premlčacích dobách, ale uplatní sa ust. § 87 ods. 7 Trestného zákona, v ktorom je obsiahnutá osobitná právna úprava premlčacích dôb pre vybrané trestné činy, ktorých spáchaním súčasne dochádza k poškodzovaniu finančných záujmov Európskej únie.

Odhliadnuc od novely Trestného zákona si dovoľujeme poukázať na to, že napriek tomu, že trestné činy korupcie zahŕňajú prečiny, tak uplatňovanie materiálneho korektívu pri trestných činoch korupcie možno hodnotiť minimálne ako sporné.

[7] Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky zo dňa 25.10.2016, sp. zn. 2 To 11/2015.

[8] Uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky zo dňa 15.06.2021, sp. zn. 4To/10/2019.

Najvyšší súd Slovenskej republiky sa v rozsudku sp. zn. 5 To 5/2018 zo dňa 07.06.2018 sa vo vzťahu k použitiu materiálneho korektívu vyjadril pomerne reštriktívne.
Predmetom trestného stíhania bol nasledovný skutok: *„dňa 7. marca 2017 v čase okolo 11:25 hod. v kancelárii primára klinickej hematológie Fakultnej nemocnice s poliklinikou P. v X. (ďalej len „FNsP"), nachádzajúcej sa v budove Geriatrického pavilónu FNsP, odovzdal primárovi tohto oddelenia, ktorý bol zároveň aj lekárom Hematologickej ambulancie FNsP fľašu domácej slivovice v objeme 0,7 l v súvislosti so zabezpečením riadnej zdravotnej starostlivosti, ktorú mu tento lekár poskytoval ako svojmu pacientovi."*, kvalifikovaný ako prečinu podplácania podľa § 333 ods. 1 Trestného zákona.
V predmetnom rozhodnutí sa taktiež uvádza: *„Kvôli úplnosti najvyšší súd dodáva, že ani aplikácia tzv. materiálneho korektívu v prípadoch tohto druhu (v zásade) nie je prípustná. Je to dané mimoriadne citlivým vnímaním spoločnosti na korupciu v zdravotníctve, ako aj eminentným záujmom štátu na riadnom poskytovaní zdravotnej starostlivosti. Rozhodne je takýto postup vylúčený u podplácaných lekárov, ktorí sa prijímaním úplatkov spreneverujú svojmu základnému poslaniu. U podplácajúcich pacientov (ktorí sú častokrát v dôsledku svojej choroby náchylnejší urobiť čokoľvek a ak je to nutné, aj korumpovať) je treba mimoriadne citlivo zvažovať, do akej miery by použitie § 10 ods. 2 Tr. zák. ako ultima ratio prostriedku trestnej represie nepopieralo legitímny celospoločenský záujem na nevyhnutnom potieraní tohto nebezpečného neduhu (bližšie viď uznesenie najvyššieho súdu zo 17. júla 2017, sp. zn. 5 Tost 22/2017). V každom prípade len ťažko možno bagatelizovať závažnosť skutku poukazom na zažité stereotypy o tom, že je normálne a dokonca slušné čosi lekárovi odovzdať za to, že sa „dobre postaral".*
Najvyšší súd Slovenskej republiky vyjadril nesúhlasný postoj k uzneseniu generálneho prokurátora Slovenskej republiky z 29. januára 2018, sp. zn. XVI/2 Pz 1/18/1000-3, *„ktorý v takmer identickej korupčnej veci (s tým rozdielom, že nešlo o prečin podplácania podľa § 333 ods. 1 Tr. zák., ale o zrkadlový zločin prijímania úplatku podľa § 329 ods. 1 Tr. zák.) v konaní podľa § 363 a nasl. Tr. por. dospel k záveru, že skutok spočívajúci v odovzdaní / prijatí drobnej finančnej hotovosti lekárovi ako prejavu vďaky za už poskytnutú zdravotnú starostlivosť nie je trestným činom. Svoj názor generálny prokurátor odôvodnil tým, že nie všetky plnenia, na ktoré nie je právny nárok, je možné automaticky považovať za úplatok; takýmto plnením je nepochybne aj dar podľa § 628 a nasl. Občianskeho zákonníka. Pri posudzovaní, či išlo o úplatok alebo dar, je rozhodujúcim kritériom úmysel poskytujúcej osoby - kým dar nemožno podmieňovať protihodnotou alebo protislužbou, je prejavom vďačnosti alebo náklonnosti voči obdarovanému, v prípade úplatku musí vždy existovať očakávanie neoprávnenej výhody. Ak teda pacient v súvislosti so zdravotnou starostlivosťou poskytne lekárovi plnenie s cieľom získať „nadštandardnú starostlivosť", prednostné vykonanie operácie alebo akýkoľvek iný prospech, v takých prípadoch nepochybne ide o protiprávne konanie*

tak pacienta, ako aj zdravotníckeho pracovníka. Na druhej strane, konanie pacienta, ktorý prinesie lekárovi nejakú pozornosť ako vyjadrenie vďaky za už poskytnutú starostlivosť, či úspešne zvládnutú operáciu je možné akceptovať ako poskytnutie daru. V tejto súvislosti generálny prokurátor poukázal na § 2067 ods. 1 zákona č. 89/2012 Sb. Občiansky zákonník Českej republiky, z ktorého a contrario možno vyvodiť, že ak pacient dá zdravotníckemu zamestnancovi dar po prepustení zo zdravotnej starostlivosti, pôjde o prípustný dar."

Autori si dovoľujú uviesť, že sa prikláňajú k výkladu a právnym úvahám použitým Generálnym prokurátorom. Podľa ust. § 333 ods.1 Trestného zákona: *„Kto inému v súvislosti s obstarávaním veci všeobecného záujmu priamo alebo cez sprostredkovateľa poskytne, ponúkne alebo sľúbi úplatok, alebo z tohto dôvodu poskytne, ponúkne alebo sľúbi úplatok inej osobe, potrestá sa odňatím slobody až na dva roky*." Obligatórnou súčasťou skutkovej podstaty trestného činu podplácania, konkrétne jeho objektívnou stránkou, je také konanie, ktoré zahŕňa poskytnutie, ponuku alebo prísľub úplatku v súvislosti s obstarávaním veci všeobecného záujmu. Páchateľ musí sledovať zámer, aby adresát obstaral vec všeobecného záujmu za úplatok, ktorý poskytol, ponúkol alebo sľúbil adresátovi alebo kvôli jeho pričineniu tretej osobe. Konanie páchateľa musí byť pokryté zavinením, teda pri podplácaní musí úmysel páchateľa smerovať k tomu, aby adresát tohto konania páchateľa obstaral vec všeobecného záujmu za tento úplatok, teda v príčinnej súvislosti s týmto úplatkom. Pokiaľ však medzi úplatkom a vecou všeobecného záujmu, ktorú má adresát obstarať, nie je súvislosť, sú autori toho názoru, že nie je možné hovoriť o naplnení znakov skutkovej podstaty trestného činu podplácania alebo prijímania úplatku.

Vychádzajúc zo znenia zákonného ustanovenia, zohľadňujúc objektívnu stránku skutkovej podstaty trestného činu podplácania a trestného činu prijímania úplatku sme toho názoru, že pokiaľ v súvislosti s obstaraním veci všeobecného záujmu nebol poskytnutý, ponúknutý alebo prisľúbený úplatok, resp. takýto úplatok nebol prijatý alebo o neho nebolo požiadané, nie je možné hovoriť o naplnení znakov skutkovej podstaty týchto trestných činov. Pokiaľ teda počas obstarávania veci všeobecného záujmu adresátovi nebol úplatok poskytnutý, ponúknutý ani prisľúbený resp. adresát úplatku nepožiadal o úplatok, alebo neprijal úplatok, ale po obstaraní veci všeobecného záujmu došlo k poskytnutiu a prijatiu daru, nemožno toto konanie subsumovať pod skutkovú podstatu trestného činu podplácania alebo prijímania úplatku. Vec všeobecného záujmu totiž nebola obstaraná v súvislosti s úplatkom, resp. za úplatok.

Autori sú toho názoru, že pokiaľ aj Najvyšší súd Slovenskej republiky považuje určité konanie za nežiadúce, je pri posúdení otázky trestnej zodpovednosti naozaj mimoriadne dôležité skúmať a posúdiť naplnenie znakov skutkovej podstaty trestného činu, pretože inak hrozí riziko rozširovania trestnej zodpovednosti.

V tejto súvislosti poukazujeme na rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky sp. zn. 1To/14/2022 zo dňa 20.09.2023, ktorým Najvyšší súd Slovenskej republiky oslobodil obžalovanú stíhanú pre prečin podplácania podľa ust. § 333 ods. 1 Trestného zákona, na tom skutkovom základe, že: *„dňa 16. decembra 2020 v čase približne o 09.10 hod. v meste R. na ulici U. v objekte Nemocnice, a. s., R., v ambulancii primárky rehabilitačného oddelenia, počas lekárskeho vyšetrenia bez právneho dôvodu poskytla primárke rehabilitačného oddelenia, MUDr. H. U., úplatok vo forme vianočnej sviečky a vianočnej kazety čajov v súvislosti s poskytovaním zdravotnej starostlivosti za to, že jej predpísala liečebné procedúry,"*, za ktorý skutok ju Špecializovaný trestný súd rozsudkom sp. zn. 9T/4/2022, z 31. mája 2022, uznal vinnou.

V odôvodnení oslobodzujúceho rozsudku Najvyššieho súdu Slovenskej republiky sa uvádza: *„Podľa názoru odvolacieho súdu je potrebné rozlíšiť najmä to, či v danom prípade vôbec išlo de lege lata o úplatok alebo o pozornosť, aby bolo možné ustáliť, či sa v prejednávanej veci jedná o spoločensky akceptovateľné poskytnutie a prijatie pozornosti, alebo či ide o korupčné konanie vyžadujúce si trestnoprávny postih. Samotným základom pre odlíšenie pozornosti ako prejavu spoločenskej konvencie od úplatku je posúdenie úmyslu osoby poskytujúcej plnenie. Pozornosť nemožno podmieňovať protihodnotou či protislužbou, je ako spoločenská konvencia prejavom vďačnosti alebo náklonnosti k osobe, ktorej sa poskytuje, v určitom, napríklad sviatočnom období. Zásadný význam má určenie, za akým účelom je plnenie poskytnuté. U pacienta, ktorý prinesie lekárovi nejakú v zásade spoločensky akceptovanú drobnú pozornosť ako prejav spoločenskej konvencie v súvislosti s obdobím významného tak sakrálneho ako i (v súčasnosti už aj) sekulárneho sviatočného obdobia, je možné toto konanie akceptovať ako poskytnutie pozornosti, vždy však po všestrannom posúdení rozhodných okolností konkrétneho prípadu... U obžalovanej absentuje preukázanie úmyslu poskytnúť úplatok, keď aj jasný a zrozumiteľný motív ku korupčnému konaniu musí byť neoddeliteľnou súčasťou subjektívnej stránky trestného činu, ktorá v tomto prípade podľa názoru najvyššieho súdu nie je preukázaná. Sumárne uvedené - v danej veci nebol vôbec preukázaný subjektívny znak skutkovej podstaty žalovaného trestného činu, teda úmysel obžalovanej poskytnúť lekárke v súvislosti s výkonom zdravotnej starostlivosti v jej prípade (teda v súvislosti obstarávaním veci všeobecného záujmu) úplatok. V dôsledku toho neboli naplnené ani ďalšie obligatórne znaky skutkovej podstaty trestného činu, pre ktorý bola obžaloba podaná, ani iného trestného činu."* Z citovaných častí odôvodnenia predmetného rozsudku je zrejmé, že úplatok musí byť poskytnutý výhradne a len v súvislosti s obstaraním veci všeobecného záujmu.

Striktne diferencujúc od materiálneho korektívu, máme v tomto článku záujem poukázať na to, že pri posudzovaní trestných činov korupcie je potrebné zaoberať sa motivačným predpolím a motiváciou konkrétnej osoby vo vzťahu ku skutku. Motivačným predpolím rozumieme súbor osobnostných faktorov (vlastností)

páchateľa, ktoré sa uplatňujú v konkrétnych podmienkach (okolnostiach) konania v zmysle trestného činu. Ide o 1. fázu dynamiky trestného činu vo svojom vývoji.[9] Motiváciou rozumieme psychickú činnosť (proces) spojenú s motívom (ako obsahom pohnútky), ktorá vedie k správaniu, ktorým sa jedinec stáva páchateľom. Tu je zjavné, že existuje vzájomná podmienenosť vlastností páchateľa a konania, ktoré sa skúmajú v motivačnej analýze. Ide o príspevok psychológa k vytvoreniu, resp. obohateniu priestoru pre skúmanie subjektívnej stránky veci. Nejde o zásah do kompetencie súdu, ale odborný príspevok k podkladom pre jeho rozhodnutie. Už na tomto mieste uvádzame, že posúdenie týchto aspektov sa neodvíja od hodnoty úplatku. Tomu je venovaná druhá časť článku, pričom sme toho názoru, že práve tieto aspekty by mali byť v rámci trestného stíhania skúmané.

K psychologickým východiskám a k osobitostiam vo vzťahu k trestným činom korupcie

V nasledujúcom texte sa najskôr vo všeobecných, následne v špecifických východiskách, zameriame na analýzu primárnej výskumnej otázky, či je doterajšia rozhodovacia činnosť v spojitosti s korupčnými trestnými činmi (pokiaľ ide o skúmanie motivácie osoby) v rozpore so psychologickým vnímaním.
Predpokladom riešenia predmetnej výskumnej otázky je pohľad na širšie súvislosti, a to diferenciácia právneho a psychologického pohľadu na termíny motív a motivácia. Motív je v podmienkach práva (osobitne trestného práva) vnímaný ako fakultatívny znak subjektívnej stránky skutkovej podstaty trestného činu, prakticky dôvod, prečo páchateľ konal ako konal. Z psychologického hľadiska je „zmes motívov", ktoré sú hybnou silou aktivácie konkrétneho konania, variabilná vo svojom význame a meniaca sa v časovom vývoji skutku. Takto môže dochádzať ku kolísaniu v hierarchii jednotlivých motívov a k tzv. „preskoku motívov".[10] Pojem motivácia vyjadruje proces, ktorý v podmienkach trestného práva nemá z hľadiska terminologického osobitný význam. Napriek tomu jej poznanie z psychologického hľadiska prispieva k pochopeniu motivácie a teda i subjektívnej stránky veci. Motív dominujúci na začiatku konania často stráca na význame zmenou situácie samotným konaním a konečné konanie je v čiastočnom, alebo aj úplnom rozpore s počiatočným zameraním. *„Trestné právo poznáva motív a motiváciu na účel ich zhodnotenia a posúdenia v súvislosti s rozhodovaním o vine a treste*".[11] V súvislosti s definíciou pojmu motív (v právnom slova zmysle) siahame v prvom rade po definícii využitej Hatalom,

[9] HERETIK, Anton: Forenzná psychológia. Bratislava: Lindeni, Albatros Media Slovakia, 2019. s. 171.
[10] HERETIK, Anton: Forenzná psychológia. Bratislava: Lindeni, Albatros Media Slovakia, 2019. s. 171.
[11] HATALA, Vojtech: Motív a trestný čin. 2. vyd. Bratislava: Iura Edition, 2003. s. 180.

a to, že ide o *„Stav subjektívnej nespokojnosti človeka so statusom quo okolo neho a v ňom samom*". [12]

V podmienkach Trestného zákona možno rozlišovať pojem osobitný motív (ako osobitný kvalifikačný pojem), rovnako však pojem pohnútka, ktorá tiež predstavuje fakultatívny znak subjektívnej stránky, avšak v konečnom dôsledku špecifickú formu motívu (a teda nejde o synonymá) – pohnútka páchateľa predstavuje aspekt, ktorý má význam pri hodnotení závažnosti prečinu (§ 10 ods. 2 a § 95 ods. 2), rovnako je významnou kategóriou vo vzťahu k určovaniu druhu trestu a jeho výmery (§ 34 ods. 4). Možno však vnímať, že pohnútka je svojou podstatou psychologickou príčinou konania (a spravidla býva vyhodnocovaná v rámci psychologickej analýzy). Motív má v porovnaní s pohnútkou doplnkový význam a napomáha porozumieť pohnútkam páchateľa.

Z hľadiska vzťahu motívu a motivácie v psychologickom ponímaní platí, že motívy predstavujú prvky množiny, ktorou je motivácia. Motivácia je teda širším pojmom, mechanizmom so svojou dynamikou a premenlivým účinkom jedného, ale pravdepodobne viacerých motívov. Motívy sa pretavujú do správania osoby spôsobom, ktorý je psychologicky zrozumiteľný v kontexte poznatkov o štruktúre osobnosti. Aj v podmienkach psychológie je motív dôvodom, prečo osoba koná určitým spôsobom, ako vnútorný faktor podmieňujúci správanie osoby a osoba má vlastnosti, ktoré umožňujú uplatnenie týchto motívov v širších súvislostiach existencie. Napr. existuje motív (snaha o získanie výhodnej zákazky) a pnutie k odstráneniu konkurencie, napriek tomu u mnohých jedincov takáto motivačná dynamika nevedie ku kriminálnemu konaniu, lebo existujú iné vlastnosti, ktoré ich brzdia v použití nelegálnych prostriedkov (korupcia). Takto je zrejmé, že uvedené konanie je síce motivačne jasné, avšak málo pravdepodobné s ohľadom na iné zábrany. Motivácia je teda procesom, ktorý je ovplyvnený práve pôsobením motívov, prakticky ženie osobu k činnosti, ale len tam, kde jej to ostatné súčasti motivačného systému dovolia.

Pokiaľ sa potom presunieme špecificky do roviny trestného práva (a korupčných trestných činov), z právneho hľadiska dokážeme argumentačne obhájiť, že niečo nie je úplatkom – jednak s ohľadom na legálnu definíciu tohto pojmu (§ 131 ods. 3 TZ), jednak s ohľadom na východiská rozhodovacej praxe (osobitne v intenciách relácie pojmov dar a úplatok).[13]

Psychologický pohľad na to, čo je alebo nie je úplatkom je odlišný, pričom východiská možno stavať na tom, že posudzovanie nie je o konkrétnej veci, ale o človeku.

[12] Tamže, s. 173.

[13] Pritom musíme od predmetného odlišovať prípady, kedy by bol aplikovaný materiálny korektív, ktorý je s ohľadom na chránený objekt a spoločenské vnímanie v súvislosti s korupčnými trestnými činmi v podstate marginalizovaný, resp. vylúčený.

V daných súvislostiach aj byt, nahliadnuc na uvedené psychologickým pohľadom, nemusí byť úplatkom (v zmysle východísk v texte nižšie). Takto koncipovaný čiastkový záver môže byť problematický z hľadiska právneho poňatia problematiky, ale len za akceptovania a testovania predmetného sa vôbec môžeme posunúť k nadväzujúcim súvislostiam.

Ak bude osobe poskytnuté nejaké plnenie, aj keď nepôjde o plnenie bezvýznamnej hodnoty, nemusí sa vždy jednať o úplatok. Východisko sa nesporne skrýva v spôsobilosti ovplyvniť rozhodovací proces, teda spravidla pokiaľ je plnenie poskytnuté alebo ponúknuté vopred, alebo ak je daný prísľub na plnenie. Uvedené je právna záležitosť a z hľadiska psychologického nie je nad čím rozmýšľať. Napr. situácia, ak chirurg osobe zoperuje chrbticu a táto bude môcť normálne chodiť a chirurgovi bude následne, bez predchádzajúceho prísľubu, poskytnuté plnenie (či už na to osoba prostriedky má alebo si peniaze požičia), nemalo by ísť o úplatok, ani tá osoba to tak necíti (hoci za predpokladu, ak by bola pri poskytnutí plnenia takáto osoba prichytená, zrejme by to bolo ako úplatok vnímané). Tu je významné skúmanie motivácie, s ktorou pacient do odovzdania daru vstupoval následne po vykonaní operácie a významnom zlepšení jeho stavu.

Psychológia zohráva úlohu hlavne v prípadoch, kedy neexistuje súvislosť medzi odovzdaním plnenia a následným konaním inej osoby (napriek tomu, že je to napríklad osoba, ktorá disponuje príslušnou právomocou), nemusí sa jednať o úplatok, hoci to tak môže navonok vyzerať.

Z hľadiska príkladov z praxe možno spomenúť situáciu z praxe, kedy prebiehali poľovnícke skúšky, zodpovedná osoba si vopred vyplnila kartičky, ktoré v prípade úspešnosti uchádzača už len doplnila o potrebné údaje uchádzača. „Rituálom" však bolo, že uchádzači následne nechávali v testovacej miestnosti tašky s „pozornosťami", nikto sa však nevyjadroval v tom zmysle, že sú to plnenia odovzdávané s cieľom, aby boli uvádzači v testoch úspešní (na kamerovom zázname bolo viditeľné, ako si zodpovedná osoba tašky po skončení skúšok berie so sebou).

Inou situáciou je prípad, kedy osoba v pozícii verejného činiteľa chodila pravidelne na orgán verejnej moci, pričom bola pravidelne v kontakte s pracovníkmi na viacerých úrovniach riadenia. V jeden deň však táto osoba priniesla jednej zo zamestnankýň plnenie (pomerne nízkej hodnoty), pričom nebolo zrejmé, prečo. Až následne sa zistilo, že išlo o plnenie vo vzťahu k osobe, ktorej predtým dvoril, s ktorou flirtoval (a teda videl príležitosť na rozvinutie vzťahu, napriek tomu, že ona mu to neopätovala). Táto osoba však predmetné plnenie vnímala ako úplatok, navyše nebolo v predmetnej veci preukázané, že existovala nejaká vec, v ktorej mohla mať právomoc konať. Záver bol práve taký, že plnenie vo vzťahu k takejto osobe v ich vzájomnej pozícii bude vždy úplatkom. Takýto záver je však v rozpore s psychologickým hľadiskom.

Práve v nadväznosti na takéto prípady by sa malo dostávať do popredia psychologické hľadisko. Úvodom východísk uvedieme, že v súvislosti s motívmi, ich kolísaním vo vzájomnej hierarchii a skúmaním motivácie ako dynamického procesu, v ktorom dochádza k uplatneniu motívov s prihliadnutím na motivačné predpolie, robí tento proces viac alebo menej psychologicky zrozumiteľným. Psychológia má v kompetencii skúmať motiváciu, čo spadá aj pod obsahové vymedzenie odboru psychológia (ako činnosti súdneho znalca). Existencia motívu sama o sebe je nevýznamná, pokiaľ jeho uplatnenie nezodpovedá motivačnému predpoliu, ako súboru vlastností človeka, ktoré robia pravdepodobným uplatnenie motívu. S tým súvisí pojem motivačný variant, kedy si znalec na základe štúdie materiálov, zvolí jeden alebo viacero motivačných variantov. Zohľadnením zmien v hierarchii motívov hľadá odpovede na to, ktorý z týchto motivačných variantov je najpravdepodobnejší. K tomu je potrebné poznať osobnosť človeka.

Prečo však vôbec premýšľať nad rôznymi motivačnými variantami? Je potrebné vychádzať z toho, že z hľadiska psychologickej úrovne (pri riešení otázky „prečo to osoba urobila") musí byť prihliadané aj na iné vzťahy medzi ľuďmi, ako tie, ktoré sú všeobecne vnímané, že ide o vplývanie na rozhodovaciu činnosť osoby. Motivačným variantom môže byť napr. atmosféra smerujúca k blízkosti s konkrétnou osobou. Tvorba motivačných variantov, skúmanie motivačného predpolia a vyhodnotenie pravdepodobnosti variantov je v kompetencii súdneho znalca. Dôkazom je v takomto prípade posudok s analýzou poskytnutou súdnym znalcom z odboru psychológie, ktorou sa súd v individuálnom prípade musí zaoberať. Znalecký posudok v tomto prípade vypovedá o tom, aký je človek, a teda, že motivačné predpolie, ako súbor vlastností, pôsobili nejakým spôsobom. U konkrétnej osoby sa motivačné predpolie, ako súbor jej vlastností, môže uplatniť rôznym spôsobom, čo teda znamená, že v každej situácii nebudú uplatnené všetky vlastnosti rovnakým spôsobom (napr. osoba agresívna sa nemusí agresiou prejaviť v každej situácii). Uplatňovanie vlastností osoby v konkrétnych situáciách približuje uplatnenie motívu v kontexte skutku.

Psychologicky nenahliadame na hodnotu plnenia, ale východiskom je motivačné predpolie, ktoré zvyšuje alebo znižuje pravdepodobnosť konkrétneho motívu. Vzhľadom na motivačné predpolie osoby výsledkom môže byť, že táto smeruje k získaniu výhody, ako jedného z motivačných variantov konania. Motívy sa prelínajú a v konečnom dôsledku môže dochádzať k „preklzu" motívov.[14]

Pokiaľ je teda znalcom zrealizovaná analýza motivačného predpolia, ktorá zahŕňa vyšetrenie, čím je určené, ktoré z vlastností obsiahnutých v motivačnom predpolí sú významné, ktoré zvyšujú alebo znižujú pravdepodobnosť uplatnenia motívu, ten dokáže povedať, aká je pravdepodobnosť niektorého z motivačných variantov. Nie je

[14] Napr. osoba čaká na náhodnú osobu v tmavej uličke, kde je vedený finančným ziskom, keď sa tam objaví osoba, získa nie len kabelku, ale zrealizuje aj svoj sexuálny motív (a vice versa).

možné niektorý z motivačných variantov úplne vylúčiť s ohľadom na metodologické princípy psychológie, ako vedy, vzhľadom na variabilitu uplatnenia vlastností osoby v konkrétnych podmienkach. Vyjadrí sa k miere relatívnej pravdepodobností variantu (vytvorí hierarchiu pravdepodobnosti variantov). Iná situácia z psychologického hľadiska je, ak je poďakovanie za vykonanie nejakej činnosti (napr. za vykonanie lekárskeho zákroku), spojené s uvedomením, že aj iná blízka osoba by potrebovala takúto službu a takto sa vytvára priestor pre ovplyvnenie lekára v budúcnosti v prospech darcu.

Hodnota plnenia teda nie je podstatná z toho dôvodu, že sa odvíja od toho, o akých ľudí ide, nakoľko každý má iné možnosti. Preto sa zameriavame na motív, či ním bol záujem na ovplyvnení inej osoby vo vlastný prospech, alebo napr. motívom je vďačnosť , ktorá sa môže prejaviť zvláštnym spôsobom, ktorý môže imponovať ako úplatok, avšak nie je taký úmysel darcu. K faktorom ovplyvňujúcim posúdenie významu situácie patrí aj napr. pocit utrpenia alebo iné silné zaplavenie emóciami, ktoré vedú ku konaniu ktoré je menej obvyklé a teda sociálne nápadné, až imponuje ako kriminálne. Za daných okolností nie je úlohou súdneho znalca odpovedať na otázku, čo si o takejto vďačnosti myslí, ale či vlastnosti osoby v danej situácii (jeho motivačné predpolie) spĺňa motív vďačnosti. Vnímanie situácie osobou je v takomto prípade subjektívne. Znamená to, že súdny znalec nemôže posúdiť, či je prežívanie osoby v „súlade s objektívnou realitou", ale či je jeho vyjadrenie k veci v súlade s prežívaním, ako sa osoba sama k prežívaniu vyjadruje, teda neklame, alebo vedome neskresľuje. Silné zaplavenie emóciami v rozrušení po operačnom zákroku znižuje kvalitu myslenia. Pacient si požičia peniaze, ktoré sú poskytnuté operatérovi, o rok si však osoba povie, že to nemala robiť, ľutuje to, bolo to impulzívne rozhodnutie, ktoré s ročným odstupom hodnotí ako „nechcené". V danej situácii, bezprostredne po operácii, pod tlakom spontánnej radosti z uzdravenia spojenej s vďačnosťou to však pacient vtedy chcel urobiť. Ak súdny znalec zistí, že k takémuto konaniu, pod silným ovplyvnením emóciami má sklony, pre psychológa je to zrozumiteľné. Ide teda o správanie v kontexte osobnosti človeka, a je úplne irelevantné, ak niekto povie, že ide o nelogické konanie, aby najprv niečo chcel a potom to zrazu nechce. Úvaha o tom, že musel byť pod nejakým vonkajším tlakom nemusí byť pravdivá.

V ďalších tézach sa zameriame na korupčnú činnosť v súvislosti s obstaraním veci všeobecného záujmu, osobitne z hľadiska podplácania aj v súvislosti s recentnými prístupmi rozhodovacej praxe. Z hľadiska transformácie psychologických východísk majú význam dve základné línie (1) poskytnutie plnenia pred vykonaním nejakej činnosti (obstaraním veci všeobecného záujmu) alebo (2) po vykonaní nejakej činnosti (služby), ktorá predstavuje obstaranie veci všeobecného záujmu. Ako vyplýva z textu vyššie, motivačné varianty majú praktický význam len v prvej z línií, teda pokiaľ je plnenie poskytnuté pred vykonaním nejakej činnosti. Pokiaľ by sme vychádzali z toho, že motív je psychologickým základom úmyslu, ako obligatórnym

znakom subjektívnej stránky, musíme prihliadať na všetky súvislosti. Pri porozumení motivačným variantom sa súdny znalec vyjadruje k ich relatívnej pravdepodobnosti (vo vzájomnej relácii), nie k tomu, ktorý z motivačných variantov je v prípade „pravdivý", čo z hľadiska činnosti súdneho znalca nie je ani možné. Úmysel je koncipovaný z vôľovej a vedomostnej zložky páchateľa, pričom motív úmyslu v konečnom dôsledku predchádza.

Pokiaľ sa bavíme o pravdepodobnostných motivačných variantoch konania páchateľa, ktoré s ohľadom na predchádzajúcu analýzu existujú, resp. podľa analýzy znalca z odboru psychológie sú v konkrétnom prípade vytvorené, možno sa zamyslieť nad rozsahom a danosťami nepriameho úmyslu páchateľa, ktorý vyjadruje uzrozumenie páchateľa. Uzrozumenie páchateľa potom môže vyjadrovať a pokrývať práve aj ďalšie z motivačných variantov, ktoré však v konečnom dôsledku, s ohľadom na motivačné predpolie páchateľa, nemusí byť najviac pravdepodobné, rozhodujúca z právneho hľadiska je existencia uzrozumenia páchateľa, čo má práve ťažiskový význam pre kreovanie úmyslu u páchateľa (osobitne pri kategórii korupčných trestných činov).

Záver

V prvom rade je potrebné si uvedomiť aplikačný rámec materiálneho korektívu, ktorý je charakterizovaný v zmysle textu vyššie veľmi reštriktívne (až s odkazom na jeho neaplikovanie v rovine korupčných trestných činov). Druhou otázkou je poskytnutie plnenia po obstaraní veci všeobecného záujmu, k čomu sme sa vyjadrili v tom zmysle, že za absencie možnosti ovplyvnenia predmetného obstarania veci všeobecného záujmu možno hovoriť zároveň o absencii zavinenia. V danej súvislosti poukazujeme na východisko uvedené vyššie, že *konanie páchateľa musí byť pokryté zavinením, teda pri podplácaní musí úmysel páchateľa smerovať k tomu, aby adresát tohto konania páchateľa obstaral vec všeobecného záujmu za tento úplatok, teda v príčinnej súvislosti s týmto úplatkom. Pokiaľ však medzi úplatkom a vecou všeobecného záujmu, ktorú má adresát obstarať, nie je súvislosť, sú autori toho názoru, že nie je možné hovoriť o naplnení znakov skutkovej podstaty trestného činu podplácania alebo prijímania úplatku*.

Ďalej sa zaoberáme prípadmi spoločensky akceptovateľných poskytnutí a prijatí pozorností, teda prípady, kedy nie sú naplnené všetky znaky skutkovej podstaty trestného činu, nakoľko nejde o úplatok (s ohľadom na úmysel osoby, resp. na časť legálnej definície pojmu úplatok, že na plnenie je právny nárok – pozornosť ako prejav spoločenskej konvencie).

Posledným aspektom je otázka transformácie psychologických východísk o hierarchii motivačných variantov do konania. Podľa nášho názoru je potrebné vychádzať z toho, že pravdepodobnosť motivačných variantov môže podmieňovať

existenciu uzrozumenia páchateľa, avšak v podmienkach, kde motív predchádza úmyslu páchateľa. Vyslovenie psychologicky zdôvodnenej úvahy o pravdepodobnosti jednotlivých motivačných variantov, má význam pre kreovanie úmyslu páchateľa. V zmysle rozhodovacej praxe, *jasný a zrozumiteľný motív ku korupčnému konaniu musí byť neoddeliteľnou súčasťou subjektívnej stránky trestného činu*. Tento sa prejavuje v preukázaní úmyslu poskytnúť úplatok. Vysporiadanie sa s motivačnými variantmi, a ich pravdepodobnosťou, je súčasťou analýzy súdnoznaleckého posudku, s ktorou je potrebné sa, v rámci procesu dokazovania a odôvodnenia danosti alebo neexistencie subjektívnej stránky, náležite vysporiadať.

Zoznam použitej literatúry

1. HATALA ,Vojtech: Motív a trestný čin. 2. vyd. Bratislava: Iura Edition, 2003. 187 s. ISBN 80-89047-69-6.
2. HERETIK, Anton: Forenzná psychológia. Bratislava: Lindeni, Albatros Media Slovakia, 2019. 608 s. ISBN 978-80-566-1213-2.
3. Komentár k § 328. Eurokódex komentár zákona č. 300/2005 Z. z. [online]. [cit. 2025-04-03]. Dostupné z: <https://www.epi.sk/eurokodex-komentovane-ustanovenie/Eurokodex-komentar-k-p-328-zakona-300-2005-Z-z-od-20060101.htm>.
4. Komentár k § 336. Eurokódex komentár zákona č. 300/2005 Z. z. [online]. [cit. 2025-04-03]. Dostupné z: <https://www.epi.sk/eurokodex-komentovane-ustanovenie/Eurokodex-komentar-k-p-336-zakona-300-2005-Z-z-od-20210101.htm>.
5. Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky zo dňa 25.10.2016, sp. zn. 2 To 11/2015.
6. Uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky zo dňa 15.06.2021, sp. zn. 4To/10/2019.

Kontaktné údaje

JUDr. Eva Sihelniková, PhD.
eva.sihelnikova@flaw.uniba.sk

JUDr. Stanislav Mihálik, PhD.
stanislav.mihalik@flaw.uniba.sk
Univerzita Komenského v Bratislave,
Právnická fakulta
Katedra trestného práva, kriminológie a kriminalistiky

OCHRANA PRÁV TRETÍCH OSÔB PRI ZAISTENÍ MAJETKU A VÝZVY PRI TRANSPOZÍCII SMERNICE (EÚ) 2024/1260 O VYMÁHANÍ MAJETKU A KONFIŠKÁCII[1]

PROTECTING THE RIGHTS OF THIRD PARTIES IN THE SEIZURE OF ASSETS AND CHALLENGES IN THE TRANSPOSITION OF DIRECTIVE (EU) 2024/1260 ON ASSET RECOVERY AND CONFISCATION

Michal Rampášek[2]

Abstrakt: Príspevok sa zameriava na ochranu práv tretích osôb pri zaistení majetku v trestnom konaní v kontexte medzinárodnej spolupráce. Analyzuje právny rámec Slovenskej republiky, súvisiacu judikatúru a nové požiadavky vyplývajúce z prijatia smernice (EÚ) 2024/1260 o vymáhaní majetku a konfiškácii. Cieľom je poukázať na potrebu efektívnej ochrany majetkových práv a spravodlivej rovnováhy medzi záujmami štátu a jednotlivcov v súlade s ústavnými a medzinárodnými zárukami.

Kľúčové slová: Ochrana práv tretích osôb, zaistenie majetku, trestné konanie, smernica EÚ 2024/1260, medzinárodná spolupráca

Abstract: The paper focuses on the protection of third party rights in criminal asset seizures in the context of international cooperation. It analyses the legal framework of the Slovak Republic, related case law and new requirements resulting from the adoption of Directive (EU) 2024/1260 on asset recovery and confiscation. The aim is to highlight the need for effective protection of property rights and a fair balance between the interests of the state and individuals in accordance with constitutional and international guarantees.
Key words: Protection of third party rights, seizure of assets, criminal proceedings, EU Directive 2024/1260, international cooperation

[1] Tento článok bol vypracovaný s podporou grantu udeleného Agentúry na podporu výskumu a vývoja č. APVV-23-0137 Právne a technické aspekty situačného povedomia o kybernetickej bezpečnosti.
[2] Katedra trestného práva, kriminológie a kriminalistky, Právnická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave

Úvod

Ochrana práv tretích osôb, ktoré nie sú podozrivé ani obvinené, ale ktorých majetok bol zaistený, predstavuje významnú výzvu v kontexte trestného konania. V praxi dochádza k situáciám, keď je výkon príkazu na zaistenie majetku spojený s momentom prekvapenia, a to najmä v prípadoch s medzinárodným prvkom, často pochádzajúcim z krajín mimo Európskej únie. V týchto prípadoch sa uplatňujú medzinárodné dohovory ako napríklad Dohovor Rady Európy o praní špinavých peňazí. Slovenská prax vykazuje nedostatky vo svetle judikatúry Ústavného súdu Slovenskej republiky a Európskeho súdu pre ľudské práva, ako aj v porovnaní s požiadavkami Smernice (EÚ) 2024/1260.

Relevantná právna úprava a jej nedostatky

Podľa § 95 ods. 1 Trestného poriadku ak skutočnosti nasvedčujú tomu, že peňažné prostriedky na účte v banke alebo pobočke zahraničnej banky alebo iné peňažné prostriedky sú nástrojom trestnej činnosti alebo výnosom z trestnej činnosti, môže predseda senátu a v prípravnom konaní prokurátor vydať príkaz, aby peňažné prostriedky boli zaistené. Príkaz na zaistenie podľa prvej vety sa môže týkať aj peňažných prostriedkov dodatočne došlých na tento účet vrátane príslušenstva, ak sa dôvod zaistenia vzťahuje aj na ne.
Podľa § 95 ods. 8 Trestného poriadku osoba, ktorej peňažné prostriedky boli zaistené, má právo žiadať o zrušenie alebo obmedzenie zaistenia. O takej žiadosti musí predseda senátu a v prípravnom konaní prokurátor bezodkladne rozhodnúť. Proti tomuto rozhodnutiu je prípustná sťažnosť. Ak sa žiadosť zamietla, osoba, ktorej peňažné prostriedky boli zaistené, ju môže, ak v nej neuvedie iné dôvody, opakovať až po uplynutí 30 dní odo dňa, keď rozhodnutie o jej predchádzajúcej žiadosti nadobudlo právoplatnosť; inak sa o nej nekoná.
Podľa § 98 ods. 4 právna druhá alinea Trestného poriadku Zaistenie majetku, vecí alebo iných majetkových hodnôt zaistených podľa tohto zákona môže trvať po nevyhnutný čas, v úhrne najviac 5 rokov. Ak v tejto lehote nebolo právoplatne rozhodnuté o zaistenom majetku, veciach alebo iných majetkových hodnotách, pretože pre obtiažnosť veci alebo z iných závažných dôvodov nebolo možné trestné stíhanie skončiť a zrušením zaistenia hrozí, že bude zmarené alebo podstatne sťažené dosiahnutie účelu trestného konania, môže v prípravnom konaní sudca pre prípravné konanie na návrh prokurátora a v konaní pred súdom predseda senátu, a to aj na návrh prokurátora túto lehotu predĺžiť o 7 mesiacov, a to aj opakovane.
Relevantná právna úprava, konkrétne ustanovenia Trestného poriadku v § 95 a nasledujúcich, umožňuje zaistenie peňažných prostriedkov a nehnuteľností v prípadoch, keď existujú dôvodné podozrenia, že ide o výnosy alebo nástroje trestnej činnosti. Prokurátor alebo predseda senátu môže vydať príkaz na zaistenie, pričom

osoba, ktorej majetok bol zaistený, má právo podať žiadosť o zrušenie alebo obmedzenie zaistenia. Ustanovenie § 98a ods. 4 Trestného poriadku stanovuje maximálnu dobu trvania zaistenia na 5 rokov s možnosťou opakovaného predĺženia o ďalších 7 mesiacov. Zákon však neustanovuje výslovnú povinnosť pravidelného preskúmavania dôvodov naďalej trvajúceho zaistenia, čo je problém z pohľadu ochrany základných práv. Takýto zásah si však vyžaduje skúmanie jeho zákonnej a ústavnej kompatibility počas celej doby jeho trvania, a to aj s poukazom na možný vplyv takéhoto zásahu do individuálnych práv a povinností jednotlivcov (najmä s poukazom na zaistenie nehnuteľností a peňažných prostriedkov).[3]

Jedným z najzásadnejších nedostatkov aktuálnej právnej úpravy a praxe je neexistencia špecifických procesných záruk pre tretie osoby, ktorých majetok bol zaistený, a ktoré nie sú ani podozrivé, ani obvinené. Tieto osoby čelili vážnym obmedzeniam bez toho, aby mali účinný prístup k dôkazom či samotnému vyšetrovaciemu spisu, čo im znemožňuje účinne sa brániť.

V trestnom konaní často absentuje možnosť osobného vypočutia týchto osôb pred súdom pred samotným vydaním príkazu na zaistenie a tiež po jeho vykonaní. Navyše, návrh na vydanie príkazu na zaistenie im nie je doručovaný, čím sa výrazne oslabuje ich právo na obranu a rovnosť zbraní. V dôsledku toho je kontrola zákonnosti a proporcionality zaistenia značne obmedzená.

Závažným problémom je aj predlžovanie zaistenia na neurčito podľa § 98a Trestného poriadku bez pravidelnej a skutočnej súdnej revízie proporcionality a dôvodnosti takéhoto opatrenia. V súčasnosti nie je uvedenie doby zaistenia povinnou náležitosťou príkazu, čo v praxi vedie k jeho faktickému neobmedzenému trvaniu. Hoci § 98a ods. 4 umožňuje predĺženie zaistenia až na 5 rokov s možnosťou ďalšieho predĺženia, absentuje výslovné ustanovenie, ktoré by vyžadovalo pravidelné aktívne preskúmanie dôvodov trvania zaistenia a ich konkrétne odôvodnenie zo strany orgánov činných v trestnom konaní.

Znepokojujúcim javom je aj dlhodobé zaistenie majetku v prípadoch, keď dotknutá osoba ani iná osoba v konaní nebola obvinená. Takéto opatrenie sa tak ocitá v priestore právnej neistoty, kde nie je jasné, aký je cieľ a právny základ pokračujúceho zásahu do majetkových práv osôb, ktoré neboli z ničoho obvinené.

Ďalším nedostatkom praxe je skutočnosť, že tretím stranám, ktoré nie sú podozrivé ani obvinené, často nie je priznané postavenie zúčastnenej osoby podľa § 45 Trestného poriadku. Hoci im bol reálne zaistený majetok a sú priamo dotknuté opatrením štátu, nemajú v trestnom konaní procesné postavenie, ktoré by im zaručovalo základné práva na vyjadrenie sa k dôkazom, účasť na pojednávaní alebo

[3] STRÉMY, Tomáš. § 98a Spoločné ustanovenia k zaisteniu majetku, vecí a iných majetkových hodnôt. In: ČENTÉŠ, Jozef, KURILOVSKÁ, Lucia, ŠIMOVČEK, Ivan, BURDA, Eduard a kol. Trestný poriadok I. 1. vydanie. Bratislava: C. H. Beck, 2021, s. 517–518, marg. č. 4

podanie opravného prostriedku. Tým dochádza k ich vyčleneniu z ochranných mechanizmov, ktoré by mali byť štandardne dostupné všetkým osobám, ktorých sa trestné konanie materiálne dotýka.

Ochrana práv tretích strán v judikatúre ESĽP a Ústavného súdu SR

Ústavný súd Slovenskej republiky (ďalej aj ako „**ústavný súd**") vo svojej judikatúre týkajúcej sa porušenia základného práva na ochranu vlastníctva garantovaného čl. 20 ods. 1 Ústavy podrobnejšie odôvodňuje, že slovné spojenie „právo na ochranu", ktoré je použité aj v čl. 20 ods. 1 Ústavy implikuje v sebe aj potrebu minimálnych garancií procesnej povahy, ktoré sú ustanovené priamo v čl. 20 ods. 1 Ústavy, a ktorých nedodržanie môže mať za následok jeho porušenie popri porušení základného práva na súdnu a inú právnu ochranu podľa čl. 46 a nasl. Ústavy (I. ÚS 23/01).
Interpretačná prax Európskeho súdu pre ľudské práva (ďalej len „**ESĽP**") do rozsahu ochrany vlastníctva podľa čl. 1 Dodatkového protokolu okrem iného zahŕňa aj „pokojné užívanie majetku".
V prvom rade treba uviesť, že peňažné prostriedky zaisťované podľa § 95 ods. 1 Trestného poriadku predstavujú majetok v zmysle čl. 20 ods. 1 ústavy a čl. 1 dodatkového protokolu a zaistenie samotné je nepochybne opatrením zasahujúcim do základného práva na pokojné užívanie majetku a ako také je pod ochranou ústavného súdu podľa § 1 ods. 2 Listiny základných práv a slobôd. Na strane druhej treba pripomenúť, že ide o opatrenie dočasné, svojou povahou predbežné a zaisťovacie, ktoré nepredstavuje konečné rozhodnutie vo veci. Nemožno teda hovoriť o „zbavení majetku", ale svojou povahou ide o opatrenie vzťahujúce sa na obmedzenie „užívania majetku" podľa čl. 1 ods. 2 dodatkového protokolu. Ale aj táto norma musí byť interpretovaná vo svetle všeobecného princípu zakotveného v norme prvej, t. j. pokojného užívania majetku tak, aby medzi použitými prostriedkami a sledovaným cieľom bol rozumný vzťah proporcionality (rozhodnutia ESĽP vo veci *James a ostatní proti Veľkej Británii* z 21. februára 1986 ako aj *Shorazova proti Malte* č. 51853/19, § 106, 3. marec 2022, *Apostolovi proti Bulharsku*, č. 32644/09, § 91, 7. novembra 2019 a tam citovanú judikatúru; a *Karahasanoğlu proti Turecku*, č. 21392/08 a 2 ďalšie, § 144, 16. marca 2021 v súvislosti s dočasnými súdnymi príkazmi, ktoré bránia sťažovateľovi v užívaní a nakladaní s jeho majetkom). Dočasné príkazy uložené na majetok sťažovateľa sa týkajú kontroly užívania majetku, a preto spadajú do pôsobnosti druhého odseku článku 1 protokolu č. 1 k Dohovoru (pozri *mutatis mutandis Uzan a ostatní proti Turecku*, č. 19620/05 a 3 ďalšie, § 194, 5. marca 2019).
Každé zasahovanie do práva na pokojné užívanie majetku, musí spĺňať aj kritéria primeranosti, podľa jeho opatrenia, ktorým dochádza k zasahovaniu, musí zaistiť „spravodlivú rovnováhu" medzi požiadavkami všeobecného záujmu spoločnosti a požiadavkami ochrany základných práv jednotlivca, pričom vyžadovaná rovnováha

nebude daná, pokiaľ dotknutá osoba nesie zvláštne a nadmerné bremeno (rozsudky ESĽP vo veci *Sporrong a Lonnroth proti Švédsku*, č.7151/75, § 26-28, z 23. septembra 1982, Džinić proti Chorvátsku, č. 38359/13, §§ 61-62, 17. mája 2016).

Už z povahy zaistenia, je potrebné tieto príkazy vnímať ako zásah do osobnostnej sféry jednotlivcov, t. j. ako zásah do ich subjektívnych práv a slobôd jednotlivcov. V kontexte uvedeného teda platí, že takýto zásah možno vykonať len v takom prípade, ak je to v demokratickej spoločnosti nevyhnutné na dosiahnutie, resp. zabezpečenie ochrany legitímneho cieľa, pričom tento nemožno dosiahnuť iným menej invazívnym spôsobom. Je teda zjavné, že dôležitosť veci pre trestné konanie musí vždy prevážiť nad záujmom ochrany možnosti neobmedzenej dispozície osoby s vecou.[4]

Ústavný súd už konštatoval vo svojej rozhodovacej činnosti, že pri posudzovaní ústavnosti uvedeného dočasného majetkového zaisťovacieho inštitútu upraveného v § 95 Trestného poriadku vychádzal zo zmyslu a účelu tohto opatrenia. Zaistenie je inštitútom, ktorý napomáha objasňovaniu závažnej, hlavne hospodárskej trestnej činnosti, ktorého podstatou nie je odňatie peňažných prostriedkov majiteľovi, ale obmedzenie dispozičného práva s nimi tak, aby nemohlo dôjsť k ich zneužitiu. Ide o obmedzenie vlastníckeho práva dotknutého subjektu, avšak v rámci výluky z ochrany vlastníctva, ktorá je len pri zachovaní v zákone špecifikovaných podmienok primeraná cieľu sledovanému právnou úpravou, ktorým je náležité zistenie trestných činov a spravodlivé potrestanie ich páchateľov, ako aj snaha v čo najvyššej možnej miere eliminovať škodu spôsobenú prípadnou trestnou činnosťou (nález Ústavného súdu SR, sp. zn I. ÚS 122/2018 z 12. apríla 2018 bod 41.).

Podľa názoru ústavného súdu predstavuje zaistenie peňažných prostriedkov podľa § 95 Trestného poriadku významný zásah do práv vlastníka týchto prostriedkov a z tohto dôvodu nemôže byť rozhodovanie o použití tohto inštitútu príkrym formalizmom (I. ÚS 122/2018 bod 48.).

Podľa § 95 ods. 1 Trestného poriadku zaistenie peňažných prostriedkov možno vykonať, ak zistené skutočnosti nasvedčujú tomu, že peňažné prostriedky sú určené na spáchanie trestného činu, na jeho spáchanie boli použité alebo sú výnosom z trestnej činnosti. Tento záver nemusí byť na začiatku plne hodnoverný, lebo nie je ani konečný, pretože môže byť ďalším šetrením vyvrátený, ale musí byť vždy logicky odôvodnený, v zmysle kritérií či aspoň zásad odvodených z aplikovanej právnej normy, pri rešpektovaní ústavného príkazu uvedeného v čl. 13 ods. 1 písm. a) a ods. 4 ústavy. (I. ÚS 122/2018 bod 42.)

---

[4] STRÉMY, Tomáš. § 98a Spoločné ustanovenia k zaisteniu majetku, vecí a iných majetkových hodnôt. In: ČENTÉŠ, Jozef, KURILOVSKÁ, Lucia, ŠIMOVČEK, Ivan, BURDA, Eduard a kol. Trestný poriadok I. 1. vydanie. Bratislava: C. H. Beck, 2021, s. 517–518, marg. č. 4.

Predpokladom vyvodzovania trestného konania pre spáchanie skutku vykazujúceho znaky skutkovej podstaty trestného činu legalizácie výnosu z trestnej činnosti podľa právneho poriadku Slovenskej republiky je

a) primárne preukázanie toho, že došlo k spáchaniu trestného činu (tzv. hlavný, predikatívny trestný čin) a že určitá majetková hodnota bola získaná týmto hlavným trestným činom. Vždy bude nevyhnutným preukázať pri vedení trestného stíhania pre podozrenie zo spáchania trestného činu legalizácie výnosu z trestnej činnosti, že došlo k spáchaniu konkrétneho hlavného trestného činu,
b) a následne, že takouto majetkovou hodnotou získanou trestnou činnosťou nakladal páchateľ spôsobom uvedeným v ustanovení § 233 ods. 1 Trestného zákona,
c) súčasťou skutku, v ktorom je videný trestný čin legalizácie výnosu z trestnej činnosti podľa § 233 Trestného zákona musí byť aj skutková okolnosť, z ktorej vyplýva, že legalizovaný príjem bol získaný trestnou činnosťou (napríklad prostredníctvom podvodu a podobne).[5]

Aplikáciou dôsledkov § 233 Trestného zákona na prejedávaný prípad by z uznesenia o zaistení majetku v malo vyplývať hlavne, aký je vzťah týchto peňažných prostriedkov k údajnému hlavnému, predikatívnemu trestnému činu, resp. resp. z akých okolností vyplýva, že tieto finančné prostriedky pochádzajú z trestnej činnosti a sú legalizované, ako aj to čo možno od zaistenia peňažných prostriedkov aspoň hypoteticky očakávať. Bez takého vysvetlenia nie je zrejmé, či k zaisteniu peňažných prostriedkov nedošlo len a iba na základe ľubovôle štátneho orgánu, ktorá je v právnom štáte zakázaná (I. ÚS 122/2018 bod 46).

Vo veci Uzan *a ostatní proti Turecku* (citované vyššie, §§ 212-15) boli sťažovateľom uložené dočasné súdne príkazy z dôvodu, že ich príbuzní alebo ich manažéri boli stíhaní za zneužitie verejných prostriedkov v súvislosti s činnosťou banky. ESĽP konštatoval, že opatrenie na zaistenie majetku sťažovateľov, ktoré je odôvodnené len samotnou skutočnosťou existencie prepojenia príbuzenským vzťahom s manažérmi banky nie sú v súlade s zárukami garantovanými článkom 1 k protokolu č. 1, pretože neumožňuje vyvážiť základný legitímny účel a práva zainteresovaných strán dotknutých takouto sankciou. ESĽP napokon poznamenal, že v spise sa nenachádzali žiadne dôkazy, ktoré by naznačovali, že sťažovatelia boli sami zapletení do spáchania trestných činov.

Zároveň treba poukázať na skutočnosť, že aj keď z relevantných ustanovení Trestného poriadku nevyplývajú žiadne lehoty pre celkové trvanie zaistenia

[5] Šamko, P.: Legalizácia príjmu z trestnej činnosti a uloženie finančných prostriedkov na bankovom účte. 27.10.2019. online. dostupné na: http://www.pravnelisty.sk/clanky/a782-legalizacia-prijmu-z-trestnej-cinnosti-a-ulozenie-financnych-prostriedkov-na-bankovom-ucte-aplikacne-problemy

peňažných prostriedkov, ústavný súd zdôraznil, že orgán rozhodujúci o zaistení peňažných prostriedkov musí s plynutím času popri sledovaniu verejného záujmu na odhalení trestnej činnosti stále viac dbať o ochranu základných práv osoby zasiahnutej vydaním príkazu na zaistenie peňažných prostriedkov, čo platí najmä v prípade, ak ide o osobu, ktorá nie je v trestnom konaní podozrivou, resp. obvinenou, čo je plne aplikovateľné na môj prípad (I. ÚS 122/2018 bod 50.).

Judikatúra ESĽP však poskytuje aj ochranu procesným právam dotknutých osôb. Podľa ESĽP nemožno prehliadať význam procesných povinností podľa článku 1 protokolu č. 1 (*Shorazova proti Malte*, § 103). ESĽP preto pri mnohých príležitostiach poznamenal, že hoci článok 1 protokolu č. 1 neobsahuje výslovné procesné požiadavky, konanie týkajúce sa práva na pokojné užívanie majetku musí jednotlivcovi poskytnúť aj primeranú možnosť predložiť svoju vec príslušným orgánom na účely účinného napadnutia opatrení, ktorými sa zasahuje do práv zaručených týmto ustanovením (pozri G. I.E.M. S.R.L. a i. proti Taliansku [GC], č. 1828/06 a 2 ďalšie, 28. júna 2018, § 302 a tam citovanú judikatúru). Zásah do práv ustanovených v článku 1 protokolu č. 1 preto **nemôže mať žiadnu legitimitu, ak neexistuje kontradiktórne konanie**, ktoré je v súlade so zásadou rovnosti zbraní a umožňuje diskusiu o aspektoch, ktoré sú dôležité pre výsledok veci (tamže).

Judikatúra Ústavného súdu SR a ESĽP zdôrazňuje potrebu zachovania proporcionality a poskytovania efektívnej právnej ochrany pri zásahu do práva na užívanie majetku. ESĽP opakovane konštatoval, že aj dočasné opatrenia, ako je zaistenie majetku, musia byť sprevádzané primeranými procesnými zárukami a možnosťou kontradiktórneho konania. Prípady ako *Uzan proti Turecku* alebo *Shorazova proti Malte* uvedené potvrdzujú a naviac poukazujú na to, že samotná existencia príbuzenského vzťahu nemôže byť dostatočným dôvodom na zaistenie majetku, ak neexistujú dôkazy o účasti dotknutej osoby na trestnej činnosti.

Medzinárodná spolupráca v trestných veciach

Súdy sú povinné dôkladne preskúmať každú závažnú a odôvodnenú sťažnosť na zjavný nedostatok v ochrane práv podľa dohovoru v dožadujúcom štáte na základe článku 28 Dohovoru Rady Európy o praní špinavých peňazí, vyhľadávaní, zaistení a konfiškácii ziskov z trestnej činnosti a o financovaní terorizmu, prijatého 16. mája 2005 vo Varšave (ďalej len „Dohovor o praní špinavých peňazí").

Medzinárodná právna spolupráca v trestných veciach musí rešpektovať procesné záruky, najmä ak ide o žiadosti o uznanie a vykonanie zahraničných príkazov na zaistenie a konfiškáciu. Dohovor o praní špinavých peňazí vyžaduje, aby súdy odmietli spoluprácu v prípadoch, kde dožadujúci štát neposkytuje minimálne procesné záruky.

ESĽP napríklad vo veci Shorazova proti Malte rozhodol, že maltské ústavné súdy dospeli k záveru, že opatrenie sleduje všeobecný záujem automaticky a bez podrobného posúdenia situácie relevantnej pre daný prípad, a to napriek tomu, že žiadateľ neustále upozorňoval na porušenie základných práv a slobôd v trestnom stíhaní vedenom v Kazachstane.

Smernica (EÚ) 2024/1260 a jej význam pre práva tretích osôb

Smernica (EÚ) 2024/1260 predstavuje krok k posilneniu ochrany práv tretích osôb v trestnom konaní. Zavádza minimálne pravidlá pre vyhľadávanie, zaisťovanie, konfiškáciu a správu majetku. Výslovne vyžaduje, aby predbežné opatrenia netrvali dlhšie ako je nevyhnutné, a aby boli pravidelne preskúmavané. Vzhľadom na zásah do vlastníckeho práva spôsobený príkazmi na zaistenie by sa takéto predbežné opatrenia nemali ponechať v platnosti dlhšie, ako je potrebné na zachovanie dostupnosti majetku na účely prípadnej následnej konfiškácie. Ponechanie takýchto predbežných opatrení v platnosti si môže vyžadovať preskúmanie vnútroštátnym súdom s cieľom

Zdôrazňuje potrebu osobitných záruk a účinných prostriedkov nápravy aj pre tretie osoby, ktoré nie sú stíhané. Príkazy na zaistenie a konfiškáciu podstatne ovplyvňujú práva podozrivých a obvinených osôb a v určitých prípadoch aj práva tretích osôb alebo iných osôb, ktoré nie sú stíhané. V tejto smernici by sa mali stanoviť osobitné záruky a prostriedky súdnej nápravy s cieľom zaručiť ochranu ich základných práv pri vykonávaní tejto smernice v súlade s právom na spravodlivé súdne konanie, právom na účinný prostriedok nápravy a prezumpciou neviny zakotvenými v článkoch 47 a 48 charty. Členské štáty, vrátane Slovenska, sú povinné transponovať tieto ustanovenia do národného práva do 23. novembra 2026.

V tomto kontexte je pozitívnym prínosom aktuálna zjednocovacia a výkladová činnosť Najvyššieho súdu Slovenskej republiky. Podľa schválenej právnej vety stanovísk z rokovania trestnoprávneho kolégia Najvyššieho súdu Slovenskej republiky, ktoré sa konalo dňa 28. novembra 2024 pod č. Tpj 98/2024, došlo k rozšíreniu právneho rámca ochrany jednotlivcov v trestnom konaní. Konkrétne podľa novelizovaného znenia § 191 písm. e) Trestného poriadku s účinnosťou od 15. marca 2024, bol rozšírený okruh rozhodnutí prokurátora, o ktorých sťažnostiach rozhoduje sudca pre prípravné konanie. Tento okruh teraz zahŕňa aj rozhodnutia vo veciach, kde subjekt trestného konania má podľa medzinárodnej zmluvy alebo právne záväzného aktu Európskej únie zaručený účinný prostriedok nápravy pred súdom.

Takáto situácia nastáva vždy, keď prokurátor v rámci vykonávania práva EÚ rozhoduje uznesením, proti ktorému je prípustná sťažnosť, a toto rozhodnutie zasahuje do niektorého zo základných práv alebo slobôd chránených Chartou základných práv Európskej únie. Príkladom takéhoto základného práva je vlastnícke

právo podľa článku 17 Charty. Vzhľadom na články 47 a 51 ods. 1 Charty má osoba oprávnená podať sťažnosť právo na účinný prostriedok nápravy pred súdom.
Ilustráciou uplatnenia tejto úpravy je rozhodovanie o uznesení prokurátora o žiadosti dotknutej osoby o zrušenie alebo obmedzenie zaistenia nástrojov trestnej činnosti alebo výnosov z trestnej činnosti. Ide najmä o prípady, v ktorých prokurátor koná v rozsahu transpozície Smernice Európskeho parlamentu a Rady 2014/42/EÚ, ktorá bola následne nahradená Smernicou 2024/1260. Takéto rozhodnutia teda musia spĺňať požiadavky účinného súdneho preskúmania podľa práva EÚ a posilňujú ochranu základných práv v rámci trestného konania.

Záver

Záverom možno konštatovať, že slovenská právna úprava zaistenia majetku v trestnom konaní neposkytuje dostatočné procesné záruky tretím osobám, ktorých sa zaistenie dotýka, najmä ak nie sú podozrivé ani obvinené. Na zabezpečenie ústavne a medzinárodne konformnej ochrany ich práv je potrebné zreformovať právnu úpravu, najmä zavedením pravidelného súdneho preskúmania dôvodov zaistenia, rozšírením postavenia zúčastnenej osoby a zabezpečením kontradiktórnosti konania. Transpozícia Smernice 2024/1260 predstavuje príležitosť na posilnenie právnych záruk a zvýšenie právnej istoty v tejto oblasti.

Zoznam použitej literatúry

1. ČENTÉŠ, Jozef, KURILOVSKÁ, Lucia, ŠIMOVČEK, Ivan, BURDA, Eduard a kol. Trestný poriadok I. 1. vydanie. Bratislava: C. H. Beck, 2021
2. ŠAMKO, P.: Legalizácia príjmu z trestnej činnosti a uloženie finančných prostriedkov na bankovom účte. 27.10.2019. dostupné online: http://www.pravnelisty.sk/clanky/a782-legalizacia-prijmu-z-trestnej-cinnosti-a-ulozenie-financnych-prostriedkov-na-bankovom-ucte-aplikacne-problemy
3. BLEHO, Š.: Zaisťovanie majetku v právnom poriadku Slovenskej republiky. 1. vydanie. Bratislava : Wolters Kluwer SR s. r. o., 2024
4. ZÁHORA, J., BÁLEŠOVÁ, J.: Zákon o výkone rozhodnutia o zaistení majetku a správe zaisteného majetku. Komentár 1. vydanie. Bratislava : Wolters Kluwer SR s. r. o., 2021
5. ESĽP: Key Theme Article 1 of Protocol No. 1 Confiscation / Seizure of assets 31.8.2024, online dostupné na: https://ks.echr.coe.int/documents/d/echr-ks/confiscation-seizure-of-assets

Kontaktné údaje

JUDr. Michal Rampášek
rampasek1@uniba.sk
Katedra trestného práva, kriminológie a kriminalistky Právnickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave

AKTUÁLNE VÝZVY POSTIHU MACHINÁCIÍ PRI VEREJNOM OBSTARÁVANÍ

CURRENT CHALLENGES IN PROSECUTING PUBLIC PROCUREMENT FRAUD

Simona Oudová[1]

Abstrakt: Príspevok sa zaoberá trestnoprávnym postihom machinácií pri verejnom obstarávaní, ktoré predstavujú závažné narušenie princípov transparentnosti, rovnosti a hospodárnej súťaže. Poukazuje na aplikačné problémy spojené s určovaním rozsahu spôsobenej škody, ako aj na legislatívne medzery vyplývajúce z uplatňovania výnimiek zo zákona o verejnom obstarávaní. V článku sa analyzuje rozdielna súdna prax pri vyčísľovaní škody a dôsledky tejto nejednotnosti na právnu kvalifikáciu skutkov a ukladanie trestov. Osobitná pozornosť je venovaná významu znaleckej činnosti ako nástroja dokazovania a prostriedku na zabezpečenie spravodlivého trestného konania. Záver príspevku prináša návrhy na zefektívnenie právneho rámca a jednotnejšiu aplikačnú prax s cieľom zvýšiť mieru objasnenosti a účinnosť postihu tohto typu hospodárskej kriminality.

Kľúčové slová: machinácie, verejné obstarávanie, trestný zákon, korupcia, škoda

Abstract: The article addresses the criminal prosecution of fraud in public procurement, which constitutes a serious breach of the principles of transparency, equality, and fair competition. It highlights practical challenges related to the determination of the extent of damage caused and legislative gaps resulting from the application of statutory exemptions under the Slovak Public Procurement Act. The paper analyses the divergent judicial approaches to damage assessment and the impact of this inconsistency on the legal qualification of offences and the imposition of penalties. Special attention is paid to the role of expert opinions as a means of evidence and a tool for ensuring fair criminal proceedings. The conclusion provides suggestions for improving the legal framework and ensuring a more consistent application in

[1]Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, Katedra trestného práva, kriminológie a kriminalistiky.

order to increase detection rates and the effectiveness of prosecution in this area of economic crime.

Key words: machinations, public procurement, criminal code, corruption, damage

Úvod

Trestný postih machinácií spáchaných v procese zadávania verejných zákaziek je kľúčovým nástrojom ochrany verejných financií, zachovania transparentnosti a spravodlivej hospodárskej súťaže. Slovenská právna úprava, zakotvená v zákone č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon (ďalej len „Trestný zákon"), sankcionuje nekalé praktiky, ktoré narúšajú základné princípy verejného obstarávania, v rámci trestného činu machinácií pri verejnom obstarávaní a verejnej dražbe. Machinácie vo verejnom obstarávaní sa vyskytujú vo forme obchádzania pravidiel verejného obstarávania, koordinácie ponúk medzi uchádzačmi, alebo priamej manipulácie výberových konaní v prospech konkrétneho subjektu. Tieto nekalé praktiky majú vážny dopad na transparentnosť a spravodlivú hospodársku súťaž, pričom vedú zároveň k znižovaniu efektívnosti verejného obstarávania, keďže verejné zákazky sú prideľované nie na základe objektívneho hodnotenia kvality a ceny, ale na základe skrytých dohôd či korupčných schém. Tým dochádza k plytvaniu verejnými financiami, narušeniu konkurenčného prostredia a oslabeniu dôvery verejnosti vo verejné inštitúcie.

Efektívne ukladanie trestov za machinácie vo verejnom obstarávaní je kľúčovým nástrojom na ochranu verejných financií a zamedzenie ďalšieho protiprávneho konania. Avšak napriek existencii trestnoprávnych mechanizmov ostáva miera objasnenosti týchto trestných činov nízka. V prípade trestného činu machinácií pri verejnom obstarávaní a verejnej dražbe bolo v roku 2020 zistených 11 trestných činov a z toho boli 2 objasnené. V roku 2023 bolo zistených 38 trestných činov, pričom objasnených bolo len 5. V roku 2024 boli objasnené len 4 prípady z 26 zistených. Z uvedeného vyplýva, že miera objasnenia machinácií pri verejnom obstarávaní sa v uplynulých rokoch pohybuje približne na úrovni 15 %.[2] V danej súvislosti je zároveň potrebné poukázať aj na legislatívne medzery spojené s výnimkami zo zákona č. 343/2015 o verejnom obstarávaní a o zmene a doplnení niektorých zákonov (ďalej len „zákon o verejnom obstarávaní"), ktoré často umožňujú páchateľom vyhnúť sa trestnoprávnemu postihu úplne.

Medzi priťažujúce faktory efektívneho ukladania trestu ďalej možno zaradiť nekonzistentnosť súdnej praxe, kde už dlhú dobu existujú rôzne prístupy k

[2] Zo štatistických údajov dostupných na stránkach Ministerstva vnútra Slovenskej republiky, [online]. [cit.2024-11-22]. Dostupné na internete: <https://www.minv.sk/?statistika-kriminality-v-slovenskej-republike-za-rok-2024-csv>.

vyčísľovaniu spôsobenej škody v dôsledku machinácií, ktorej rozsah priamo ovplyvňujú právnu kvalifikáciu skutku a uloženie trestu. Nejednotnosť v tejto oblasti vedie k rozdielnym rozhodnutiam súdov a v konečnom dôsledku aj k právnej neistote. Rozsah uvedených problémov naznačuje, že efektívne trestné postihovanie machinácií pri verejnom obstarávaní si vyžaduje nielen spoľahlivý právny rámec, ale aj dôslednú aplikačnú prax.

Výnimky z trestnoprávneho postihu machinácií pri verejnom obstarávaní

Na zabezpečenie postihu nezákonných praktík v oblasti verejného obstarávania je nevyhnutné disponovať nielen dostatočne prísnymi a jednoznačne formulovanými hmotnoprávnymi ustanoveniami, ale aj mechanizmami ich dôslednej aplikácie v praxi. Takéto ustanovenia musia nielen plniť represívnu funkciu v podobe trestného postihu páchateľov, ale zároveň aj preventívnu funkciu, ktorá pôsobí ako odstrašujúci faktor a znižuje motiváciu subjektov k páchaniu trestnej činnosti v tejto oblasti. Efektívne ukladanie trestov a ich vynútiteľnosť sú kľúčovými prvkami posilňovania dôvery verejnosti v právny systém a mechanizmy trestného práva, pričom súčasne zohrávajú dôležitú úlohu pri zvyšovaní transparentnosti procesov verejného obstarávania a celého verejného sektora.

Z trestnoprávneho hľadiska je tak potrebné poukázať na existujúcu legislatívnu medzeru, ktorá sa týka postihu protiprávneho konania v prípadoch, keď verejný obstarávateľ alebo obstarávateľ využije výnimky upravené v § 1 ods. 2 až 14 zákona o verejnom obstarávaní. Tieto výnimky predstavujú špecifické situácie, na ktoré sa nevzťahujú štandardné pravidlá a postupy stanovené zákonom o verejnom obstarávaní pri zadávaní verejných zákaziek, koncesií a súťaží návrhov. Z hľadiska právnej úpravy de lege lata je problematické, že trestný čin machinácií pri verejnom obstarávaní, ako je definovaný v Trestnom zákone, sa vzťahuje len na konanie, ktoré je rozporné s pravidlami stanovenými všeobecne záväzným právnym predpisom o verejnom obstarávaní. To znamená, že ak sa určitá transakcia realizuje v rámci výnimiek z týchto postupov, stanovených v § 1 ods. 2 až 14 zákona o verejnom obstarávaní, takéto konanie, aj keď môže byť fakticky protizákonné a zmanipulované, nespadá pod trestnú zodpovednosť v zmysle platnej právnej úpravy trestného činu machinácií pri verejnom obstarávaní.

Zároveň však treba zdôrazniť, že zákonodarca si bol vedomý potenciálneho rizika zneužívania výnimiek a v § 1 ods. 16 zákona o verejnom obstarávaní výslovne stanovil, že tieto výnimky nesmú byť aplikované s cieľom obchádzať zákonom stanovené postupy a pravidlá. Ak verejný obstarávateľ alebo obstarávateľ použije výnimku so zámerom vyhnúť sa povinnostiam vyplývajúcim zo zákona o verejnom obstarávaní a tým si vytvorí priestor na netransparentné či nesúťažné konanie, takéto konanie môže byť kvalifikované ako správny delikt. Podľa § 182 ods. 1 písm. a) zákona o

verejnom obstarávaní sa v takýchto prípadoch ukladá pokuta, ktorej výška je stanovená v rozpätí od 0,1 % do 5 % zmluvnej ceny, ak sa subjekt vyhol povinnosti uzavrieť zmluvu, koncesnú zmluvu alebo rámcovú dohodu spôsobom odporujúcim zákonu.

Táto právna konštrukcia však otvára otázku, či je správne ponechať takéto konanie len v rovine správnoprávneho postihu, keďže sankcie v podobe pokút môžu mať obmedzený preventívny účinok. Naproti tomu, trestnoprávny postih so sebou nesie prísnejšie dôsledky v podobe trestov odňatia slobody, zhabania majetku či iných trestných opatrení, ktoré môžu efektívnejšie odradiť potenciálnych páchateľov od manipulácie verejných zákaziek prostredníctvom obchádzania zákonných pravidiel.

V tejto súvislosti je dôležité upozorniť na skutočnosť, že súčasná právna úprava, ktorá vylučuje trestnoprávnu zodpovednosť v prípadoch, keď je machinácia pri verejnom obstarávaní realizovaná v rámci výnimiek z pôsobnosti zákona, môže vytvárať priestor na zneužívanie tejto legislatívnej medzery. Ak totiž určité konanie, ktoré má všetky znaky machinácie pri verejnom obstarávaní, formálne nespadá pod Trestný zákon len preto, že sa realizovalo prostredníctvom neoprávnených výnimiek, môže to v konečnom dôsledku viesť k oslabeniu účinnosti trestnoprávnej ochrany a zároveň k motivácii páchateľov, aby sa pri manipulácii verejných zákaziek cielene pohybovali v rámci týchto výnimiek, čím sa vyhnú trestnému postihu.

S ohľadom na vyššie uvedené skutočnosti je preto na mieste širšia diskusia o možných riešeniach tejto problematiky, vrátane návrhov na legislatívne úpravy, ktoré by zabezpečili, aby trestnoprávna úprava efektívne postihovala všetky formy manipulácií verejných zákaziek. V opačnom prípade hrozí, že nesúlad medzi trestným právom a realitou aplikačnej praxe povedie k systematickému oslabovaniu trestnoprávnej ochrany v oblasti verejných obstarávaní, čím sa môže výrazne narušiť schopnosť štátu účinne trestať a odrádzať od konania, ktoré poškodzujú verejný záujem.

Výzvy pri určovaní škody spôsobenej machináciami pri verejnom obstarávaní

V prípade dokazovania trestného činu machinácií pri verejnom obstarávaní predstavuje v praxi jeden z najvýraznejších aplikačných problémov preukázanie rozsahu spôsobenej škody, ktorá vznikla protiprávnym konaním. Táto otázka je zásadná najmä z dôvodu, že rozsah škody má priamy dopad na právnu kvalifikáciu skutku, ako aj na určenie trestnej sadzby v rámci trestného konania. Preukázanie škody však nie je jednoduchý proces, pretože ide o komplexné hodnotenie dôkazov, ktoré pokrývajú ekonomické, právne a odborné aspekty.[3]

[3] ŠANTA, J. *Machinácie pri verejnom obstarávaní podľa Trestného zákona Slovenskej republiky*. [online]. [cit. 2024-11-11]. Dostupné na internete: <://www.ja-sr.sk/files/Machinacie_JUDr_Santa.pdf >.

V súvislosti s vyčíslením spôsobenej škody a následným určovaním trestných sadzieb v prípadoch, kedy dochádza k spôsobeniu značnej škody[4] (§ 266 ods. 2 písm. a) Trestného zákona) a škody veľkého rozsahu[5] (§ 266 ods. 3 písm. a) Trestného zákona) je potrebné konštatovať, že určenie výšky škody pri trestných činoch vo verejnom obstarávaní je náročné kvôli viacerým ovplyvňujúcim faktorom, a to najmä z dôvodu komplexnosti procesov verejného obstarávania a rozmanitosti zadávaných verejných zákaziek. Škoda môže vzniknúť nadhodnotením zmlúv alebo produktov, kde rozdiel medzi skutočnou hodnotou a zaplatenou cenou predstavuje finančnú stratu, alebo stratu potenciálnych výhod, ak bol úspešný ekonomicky menej výhodný dodávateľ. Dokazovanie škody spôsobenej machináciami pri verejnom obstarávaní je zložité, nakoľko vyžaduje detailnú analýzu a spoluprácu odborníkov, najmä pri špecifických projektoch akými sú komplexné stavby či sofistikované IT technológie. Okrem finančných strát je dôležité zohľadniť aj nefinančné škody, ako narušenie dôvery verejnosti z dôvodu nízkej transparentnosti, ktoré majú významný spoločenský dopad.

Podľa názorov odbornej verejnosti, v tomto smere existujú v aplikačnej praxi dva prevládajúce pohľady na správny spôsob vyčíslenia spôsobenej škody v zmysle § 266 ods. 2 písm. a) a §266 ods. 3 písm. a) Trestného zákona v súvislosti s machináciami pri verejnom obstarávaní. Prvý spôsob určenia rozsahu škody vychádza výlučne z pojmu škoda v medziach § 124 ods. 1 Trestného zákona, kde je všeobecne definovaná ako ujma

na majetku alebo na právach poškodeného, v tomto prípade spoločnosti, ktorá bola spôsobená v príčinnej súvislosti s trestným činom. Škodou sa zároveň rozumie aj získanie prospechu v príčinnej súvislosti s trestným činom. Na základe uvedeného prvý právny názor konštatuje, že za škodu spôsobenou machináciami vo verejnom obstarávaní je potrebné považovať hodnotu celej zákazky zadávanej verejným obstarávateľom resp. obstarávateľom, ktorá bola protizákonne získaná, nakoľko prípadní súťažitelia nezískali machináciami zákazku ako celok, a nie len tzv. čistý zisk. Druhá skupina názorov odkazuje na charakteristiku škody ďalej špecifikovanú v intenciách § 124 ods. 2 Trestného zákona, kde je označená ako ujma na zisku, na ktorý by poškodený inak vzhľadom na okolnosti a svoje pomery mal nárok, alebo ktorý by mohol odôvodnene dosiahnuť. Na vyčíslenie takto spôsobenej škody bude teda potrebné vyrátať, aký zisk by neúspešný súťažiteľ, resp. potenciálny uchádzač mohol dosiahnuť nebyť trestnej činnosti páchateľa.[6] V predmetnej súvislosti je zároveň potrebné poukázať, že uvedený prístup k vyčísleniu škody v kvalifikovanej

[4] V zmysle § 266 ods. 2 písm. a) Trestného zákona sa značnou škodou v zmysle § 125 ods. 1 Trestného zákona rozumie škoda vo výške najmenej 250 000,- Eur.

[5] V zmysle § 266 ods. 3 písm. a) Trestného zákona sa škodou veľkého rozsahu podľa § 125 ods. 1 Trestného zákona rozumie škoda vo výške najmenej 650 000,- €.

[6] Ibidem.

skutkovej podstate v § 266 ods. 2 písm. a) a § 266 ods. 3 písm. b) Trestného zákona na základe určenia čistého zisku páchateľa v uplynulých rokoch nachádza oporu aj v príslušnej judikatúre Najvyššieho súdu Slovenskej republiky.[7]

V tomto prípade však vzniká zároveň aplikačný problém, a to otázka, akú hodnotu možno považovať za priemernú minimálnu hodnotu čistého zisku, ktorý by súťažitelia v súvislosti s obstarávaním mohli dosiahnuť, a akým spôsobom ho je potrebné v prípade komplexných zákaziek vyčísliť.[8] Z tohto dôvodu sa javí ako nevyhnutné využívať znaleckú činnosť, ktorá predstavuje jeden z inštitútov dokazovania v zmysle § 142 Trestného poriadku. Znalecká činnosť umožňuje kvalifikované a objektívne stanovenie hodnoty škody, čím poskytuje súdu a ostatným procesným stranám relevantné odborné podklady na prijímanie rozhodnutí. Uvedené bolo potvrdené i závermi Najvyššieho súdu Slovenskej republiky v uznesení sp. zn. 1Tost 21/2013 zo 06. 11. 2013.

Znalecká činnosť má zásadný význam v kontexte dokazovania machinácií pri verejnom obstarávaní, pretože poskytuje objektívny a odborný pohľad na čo najpresnejšie vyčíslenie spôsobenej škody. Znalci sú spravidla odborníci so špecializovanými vedomosťami z oblastí ekonomiky, financií a verejného obstarávania, vďaka čomu dokážu nezávisle posúdiť relevantné skutočnosti aj v prípade komplexných zákaziek. Ich odborný prístup zaručuje presnosť pri kvantifikácii škody, ktorá je pri machináciách vo verejnom obstarávaní často problematická z dôvodu zložitých finančných transakcií, skrytých dohôd alebo manipulácií s ponukami. Znalecké posudky tak umožňujú presné vyčíslenie škody, vrátane porovnania reálnych nákladov a nákladov, ktoré by vznikli v prípade zákonného priebehu verejného obstarávania.[9]

Výstupy zo znaleckej činnosti majú vysokú dôveryhodnosť a súd ich vníma ako nestranné a odborné podklady, ktoré sú kľúčové pre prijatie spravodlivého rozhodnutia. Znalecká činnosť tiež zohráva dôležitú úlohu pri prevencii chýb, ktoré by mohli nastať pri nesprávnom určení rozsahu škody. Nesprávne vyčíslenie škody môže viesť k nesprávnej právnej kvalifikácii skutku alebo k nesprávnemu určeniu trestnej sadzby, čo by negatívne ovplyvnilo spravodlivosť trestného konania. Navyše, využitie znaleckej činnosti prispieva aj k procesnej ekonomike, keďže zrýchľuje

---

[7] Pozri uznesenie Najvyššieho súdu SR sp. zn. 1Tost 21/2013 zo 06. 11. 2013, v ktorom sa Najvyšší súd SR plne stotožnil s druhým právnym názorom, zároveň pozri rozsudok Najvyššieho súdu SR sp. Zn. 4To/11/2020 zo dňa 26. 04. 2022.

[8] ŠANTA, J. *Machinácie pri verejnom obstarávaní podľa Trestného zákona Slovenskej republiky*. [online]. [cit. 2024-11-11]. Dostupné na internete: <://www.ja-sr.sk/files/Machinacie_JUDr_Santa.pdf >.

[9] Pozri zákon č. 382/2004 Z. z. o znalcoch, tlmočníkoch a prekladateľoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov a taktiež DANKOVČIK, J. *Zákon o znalcoch, tlmočníkoch a prekladateľoch*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2014.

trestné konanie a eliminuje potrebu opakovaného dokazovania či riešenia sporov o výšku škody medzi procesnými stranami.[10]
Na základe uvedeného je možné konštatovať, že nejasnosti pri vyčísľovaní škody spôsobenej machináciami vo verejnom obstarávaní majú priamy dopad na proces určovania trestných sadzieb a ich ukladanie v praxi. Rozdielne prístupy k určeniu výšky škody vedú k nerovnakému posudzovaniu skutkových okolností jednotlivých prípadov, čo môže vyvolávať právnu neistotu a ohroziť predvídateľnosť trestnoprávnych postihov. Z uvedeného dôvodu je dôležité hľadať efektívne riešenia, ktoré by umožnili jednoznačnejšie stanoviť kritériá na určovanie rozsahu škody a tým aj presnejšie definovať hranice trestných sadzieb pri machináciách vo verejnom obstarávaní.

Záver

Problematika trestného postihu machinácií pri verejnom obstarávaní predstavuje významnú výzvu pre trestné právo hmotné aj procesné. Ako bolo v príspevku načrtnuté, napriek existujúcej právnej úprave a zdanlivo dostatočnému normatívnemu základu, aplikačná prax poukazuje na viaceré úskalia, ktoré bránia efektívnemu postihovaniu tohto druhu kriminality. Medzi ne patrí nielen nízka miera objasnenosti skutkov, ale aj obmedzená trestnoprávna pôsobnosť v prípade obchádzania zákonných pravidiel prostredníctvom výnimiek zo zákona o verejnom obstarávaní, ako aj nejednotnosť v prístupe k určovaniu rozsahu škody, ktorá je rozhodujúca pre právnu kvalifikáciu skutku a následné určenie trestnej sadzby.
Pre zlepšenie situácie je preto nevyhnutné nielen prehodnotiť niektoré aspekty platnej legislatívy – najmä z hľadiska vymedzenia skutkovej podstaty trestného činu a možností jeho aplikácie aj na prípady realizované cez výnimky – ale tiež zabezpečiť jednotnú a odbornú aplikačnú prax, ktorá bude opretá o kvalitné dôkazné prostriedky vrátane znaleckej činnosti. Iba tak možno posilniť represívnu a preventívnu funkciu trestného práva, zvýšiť dôveru verejnosti vo verejné inštitúcie a zabezpečiť, aby verejné financie slúžili skutočnému verejnému záujmu, nie partikulárnym záujmom vybraných subjektov.
Na záver je potrebné zdôrazniť, že účinný boj proti machináciám vo verejnom obstarávaní si vyžaduje nielen legislatívne a aplikačné nástroje, ale aj aktívnu spoluprácu všetkých zložiek verejnej správy, orgánov činných v trestnom konaní, kontrolných orgánov a v neposlednom rade aj odbornej verejnosti. Transparentnosť, odbornosť a dôsledné uplatňovanie zodpovednosti musia byť základnými princípmi, na ktorých bude stáť efektívna ochrana verejných zdrojov pred ich zneužitím.

[10] BALÁŽ, P.– PALKOVIČ, J. *Dokazovanie v trestnom konaní: Teoretická a praktická časť*.- Trnava: Typi Universitatis Tyrnaviensis, 2005.

Zoznam použitej literatúry

Knižné publikácie

1. AZUD, Ján, - PLAVÁKOVÁ, Lucia - BARTOŠ, Peter: Zákon o verejnom obstarávaní. Komentár. Bratislava: C. H.Beck, 2019, s. 1814. ISBN: 978-80-89603-75-6.
2. BALÁŽ, Pavel – PALKOVIČ, Jaroslav: Dokazovanie v trestnom konaní: Teoretická a praktická časť. Trnava: Typi Universitatis Tyrnaviensis, 2005. 428 s. ISBN 80-224-0840-9.
3. DANKOVČIK, Ján: Zákon o znalcoch, tlmočníkoch a prekladateľoch. Bratislava: Wolters Kluwer, 2014. 402 s. ISBN 978-80-8168-121-9.
4. TITTLOVÁ, Marcela: Korupcia – Vybrané kriminologické a trestnoprávne aspekty. Bratislava: Wolters Kluwer, 2015. 258 s. ISBN 978-80-8168-264-3.
5. WAGNEROVÁ, Eliška: Korupce a soudní moc. In: DANČÁK, Břetislav a kol.: Korupce, projevy a potírání v České republice a Evropské unii. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2006. 312 s. ISBN 80-210-4062-9.

Články v periodickej tlači (časopisecké články)

1. CVERČKO, Tomáš**:** Trestnoprávna ochrana pred korupciou. In: *Justičná revue*, roč. 57, č. 4, (2005), s. 499.

Elektronické zdroje

2. ŠANTA, Ján: Machinácie pri verejnom obstarávaní podľa Trestného zákona Slovenskej republiky. In: JA SR [online], [cit. neuvedené]. Dostupné na: https://www.ja-sr.sk/files/Machinacie_JUDr_Santa.pdf
3. ŠANTA, Ján – SZABOVÁ, Eva: Verejné obstarávanie a machinácie s ním spojené. In: Právny obzor, roč. 106, č. 1, (2022), s. 12–32. [online]. Dostupné na: https://doi.org/10.31577/pravnyobzor.2023.1.02
4. INŠTITÚT VEREJNÉHO OBSTARÁVANIA. Metodika zadávania zákaziek. 4. verzia. Dostupné na internete: <https://www.uvo.gov.sk/metodika-vzdelavanie/vseobecne-metodicke-materialy>.
5. Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky: Štatistické údaje k stavu kriminality v roku 2024. In: Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky [online], [cit. 2024-11-22]. Dostupné na: https://www.minv.sk/?statistika-kriminality-v-slovenskej-republike-za-rok-2024-csv

Legislatíva

1. Zákon č. 300/2005 Z.z. Trestný zákon.

2. Zákon č. 460/1992 Zb. Ústava Slovenskej republiky.
3. Zákon č. 343/2015 Z. z. o verejnom obstarávaní a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

Judikatúra a rozhodnutia

1. Rozhodnutie Úradu pre verejné obstarávanie č. 3917-6000/2019-OD/11 zo dňa 22. 02. 2021.
2. Rozhodnutie Rady úradu pre verejné obstarávanie č. 3757-9000/2021 zo dňa 11. 03. 2022.
3. Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. I. ÚS 117/2007 zo 04. 02. 2007.
4. Uznesenie Najvyššieho súdu SR sp. zn. 1Tost 21/2013 zo 6. novembra 2013.
5. Uznesenie Najvyššieho súdu SR sp. Zn. 4To/11/2020 zo dňa 26. apríla 2022.

Kontaktné údaje

JUDr. Simona Oudová, LL.M.
oudova.simona@gmail.com
Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, Katedra trestného práva, kriminológie a kriminalistiky

VYBRANÉ TRESTNOPRÁVNE ASPEKTY DANE ZO SLADENÝCH NEALKOHOLICKÝCH NÁPOJOV

SELECTED CRIMINAL-LAW ASPECTS OF THE TAX ON SWEETENED NON-ALCOHOLIC BEVERAGES

Filip Richter[1]

Abstrakt: Autor v predkladanom príspevku, opierajúc sa o vnútroštátnu právnu úpravu *de lege lata* a právo EÚ, analyzuje vybrané trestnoprávne aspekty dane zo sladených nealkoholických nápojov v kontexte ustanovení Trestného zákona a Trestného poriadku. Cieľom príspevku je posúdiť charakter dane zo sladených nealkoholických nápojov a následne uplatniteľnosť vybraných ustanovení Trestného zákona a Trestného poriadku, ktorých aplikácia je podmienená skutočnosťou, že v posudzovanom prípade ide o daň, ktorá je spotrebnou daňou. Autor v tejto súvislosti skúma aplikovateľnosť trestného činu daňového podvodu podľa § 277a Trestného zákona na konanie páchateľa, ktoré spočíva v neoprávnenom uplatnení nároku na vrátenie dane zo sladených nealkoholických nápojov a vecne príslušného policajta na vykonanie vyšetrovania alebo skráteného vyšetrovania daňových trestných činov spáchaných v súvislosti s porušením zákona o dani zo sladených nealkoholických nápojov.

Kľúčové slová: daň zo sladených nealkoholických nápojov, daň, daňový podvod, vyšetrovanie, spotrebná daň

Abstract: In this paper, the author, relying on the *de lege lata* domestic legal framework and EU law, analyses selected criminal-law aspects of the tax on sugar-sweetened non-alcoholic beverages within the scope of the provisions of the Criminal Code and the Criminal Procedure Code. The aim of the paper is to assess the legal character of the tax on sugar-sweetened non-alcoholic beverages and subsequently examine the applicability of selected provisions of the Criminal Code and the Criminal Procedure Code, the application of which is conditional upon the tax in question being classified as an excise duty. In this context, the author examines the applicability of the criminal offence of tax fraud under § 277a of the Criminal Code to conduct involving an unlawful claim

[1] Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, katedra trestného práva, kriminológie a kriminalistiky

for a refund of the sugar-sweetened non-alcoholic beverages tax, as well as the policeman who is materially competent to conduct an investigation or expedited investigation of tax-related offences committed in connection with a breach of the Act on the Sugar-Sweetened Non-Alcoholic Beverages Tax.

Key words: tax on sugar-sweetened non-alcoholic beverages, tax, tax fraud, investigation, excise duty

Úvod

Slovenská republika je podľa prvej vety článku 1 ods. 1 ústavného zákona č. 460/1992 Zb. Ústava Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov zvrchovaný, demokratický a právny štát. Z formulácie prvej vety citovaného ustanovenia možno vyvodiť, že predmetom úpravy je národná suverenita, t. j. suverenita Slovenskej republiky.[2] Za jeden zo symbolov a zložiek štátnej suverenity sa považuje aj suverenita v oblasti daní a daňovej politiky, označovaná ako daňová suverenita. Daňová suverenita štátu v sebe inkorporuje niekoľko zásadných atribútov, avšak fundamentálnym prejavom daňovej suverenity štátu je jeho exkluzívna právomoc rozhodovať o tom, aké dane bude zavádzať a tieto následne ukladať a vyberať prostredníctvom svojich orgánov v rámci jeho teritoriálnej a personálnej jurisdikcie. V nadväznosti na uvedené teda Slovenská republika ako suverénny štát disponuje dostatočnou právomocou, aby prostredníctvom svojich orgánov korigovala daňovo-právne otázky na svojom území.[3] Uvedené badať aj v rozhodnutí zaviesť na území Slovenskej republiky s účinnosťou od 1. januára 2025 daň zo sladených nealkoholických nápojov, o ktorú sa od tohto dátumu rozšírila daňová sústava Slovenskej republiky. Pre úplnosť treba dodať, že určitým limitom vo vzťahu k zavádzaniu nových daní predstavuje právo EÚ, napríklad v podobe článku 401 smernice Rady 2006/112/ES z 28. novembra 2006 o spoločnom systéme dane z pridanej hodnoty (Ú. v. EÚ L 347 11.12.2006) v platnom znení. Zavedenie dane zo sladených nealkoholických nápojov má však prirodzene aj trestnoprávne konzekvencie, ktoré spočívajú v tom, že rozsah daňových trestných činov sa rozšíril aj o skutky pozostávajúce z konania, ktorým páchateľ porušuje zákon o dani zo sladených nealkoholických nápojov. Inými slovami povedané, s účinnosťou od 1. januára 2025 možno vyvodiť trestnú zodpovednosť za skutok, ktorým páchateľ poruší citovaný zákon, ak tento skutok napĺňa obligatórne znaky skutkovej podstaty niektorého z daňových trestných činov.

---

[2] DRGONEC, J.: Ústava Slovenskej republiky. Teória a prax. 2. vyd. Bratislava : C. H. Beck, 2019, s. 168.
[3] RICHTER, F.: Vybrané aspekty návrhu zákona o dani zo sladených nealkoholických nápojov. In: Bulletin Slovenskej komory daňových poradcov. 2024, číslo 2, s. 5.

Cieľom tohto príspevku je posúdiť charakter dane zo sladených nealkoholických nápojov v kontexte vybraných ustanovení zákona č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov (ďalej len „Trestný zákon") a zákona č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov (ďalej len „Trestný poriadok"), ktorých aplikácia je podmienená skutočnosťou, že v posudzovanom prípade ide o daň, ktorá je spotrebnou daňou. Autor v tejto súvislosti skúma (i) aplikovateľnosť trestného činu daňového podvodu podľa § 277a Trestného zákona na konanie páchateľa, ktoré spočíva v neoprávnenom uplatnení nároku na vrátenie dane zo sladených nealkoholických nápojov a (ii) vecne príslušného policajta na vykonanie vyšetrovania alebo skráteného vyšetrovania daňových trestných činov spáchaných v súvislosti s porušením zákona o dani zo sladených nealkoholických nápojov.

Trestný čin daňového podvodu a policajt vykonávajúci vyšetrovanie alebo skrátené vyšetrovanie

Trestný čin daňového podvodu je upravený v ustanovení § 277a Trestného zákona, pričom z hľadiska systematiky Trestného zákona je spolu s ostatnými daňovými trestnými činmi zaradený do tretieho dielu piatej hlavy osobitnej časti Trestného zákona. Na účely tohto príspevku bude priestor venovaný predovšetkým objektívnej stránke skutkovej podstaty tohto trestného činu.

Páchateľ naplní objektívnu stránku trestného činu daňového podvodu vtedy, ak minimálne vo väčšom rozsahu uplatní nárok na vrátenie dane z pridanej hodnoty alebo spotrebnej dane v úmysle zadovážiť sebe alebo inému neoprávnený prospech.[4] Vo vzťahu k uvedenému sa žiada poukázať na podstatnú skutočnosť, že trestný čin daňového podvodu podľa § 277a Trestného zákona je viazaný výlučne na konkrétne dane, a to na daň z pridanej hodnoty a spotrebné dane. Z praktického hľadiska to znamená, že ak by skutok spočíval v neoprávnenom uplatnení nároku na vrátenie inej dane, než je daň z pridanej hodnoty alebo spotrebná daň, takýto skutok by nebolo možné subsumovať pod trestný čin daňového podvodu podľa § 277a Trestného zákona. V nadväznosti na uvedené potom vo vzťahu k aplikovateľnosti ustanovenia § 277a Trestného zákona na daň zo sladených nealkoholických nápojov platí, že táto daň musí byť kvalifikovateľná buď ako daň z pridanej hodnoty, alebo ako spotrebná daň. Keďže je zrejmé, že daň zo sladených nealkoholických nápojov jednoznačne nie je daňou z pridanej hodnoty, pri úvahe o jej právnej povahe je potom relevantné zaoberať sa výlučne druhou z týchto alternatív, teda či ide o spotrebnú daň.

Nad rámec vyššie uvedeného vyvstáva v kontexte posudzovania aplikovateľnosti trestného činu daňového podvodu podľa § 277a Trestného zákona otázka, či v medziach zákona o dani zo sladených nealkoholických nápojov vôbec existuje

[4] ŠAMKO, P.: Daňové podvodné konania a ich dokazovanie. Bratislava: Wolters Kluwer, 2015, s. 93-94.

nejaký mechanizmus na vrátenie tejto dane. Relevantným je z tohto hľadiska § 11 zákona o dani zo sladených nealkoholických nápojov, ktorý upravuje skutočnosti týkajúce sa vrátenia dane z preukázateľne zdaneného sladeného nealkoholického nápoja tzv. exportérovi alebo zdaniteľnej osobe, pričom dotknuté ustanovenie upravuje aj spôsob uplatnenia nároku na vrátenie dane. Z uvedeného vyplýva, že právna úprava *de lege lata* obsahuje ustanovenia upravujúce mechanizmus vrátenia dane zo sladených nealkoholických nápojov, čo zároveň vytvára priestor na potenciálne neoprávnené uplatnenie takéhoto nároku zo strany páchateľa.
Pokiaľ ide o vecne príslušného policajta na vykonanie vyšetrovania alebo skráteného vyšetrovania daňových trestných činov spáchaných v súvislosti s porušením zákona o dani zo sladených nealkoholických nápojov, je potrebné poukázať na to, že vyšetrovateľ finančnej správy a poverený pracovník finančnej správy vykonajú vyšetrovanie alebo skrátené vyšetrovanie len vtedy, ak ide o trestné činy spáchané v súvislosti s porušením colných predpisov alebo daňových predpisov v oblasti dane z pridanej hodnoty pri dovoze a spotrebných daní.[5] Rovnako ako pri posudzovaní aplikovateľnosti trestného činu daňového podvodu podľa § 277a Trestného zákona, aj v tomto prípade je nevyhnutné preskúmať, či daň zo sladených nealkoholických nápojov je spotrebnou daňou alebo nie. Zodpovedanie tejto otázky je rozhodujúce z hľadiska určenia, či vyšetrovateľ finančnej správy a poverený pracovník finančnej správy sú vecne príslušní na vykonanie vyšetrovania alebo skráteného vyšetrovania daňových trestných činov spáchaných v súvislosti s porušením zákona o dani zo sladených nealkoholických nápojov.

Je daň zo sladených nealkoholických nápojov spotrebnou daňou?

Skutočnosť, či daň zo sladených nealkoholických nápojov predstavuje spotrebnú daň v právnom zmysle slova, je rozhodujúca pre posúdenie aplikovateľnosti vyššie uvedených ustanovení Trestného zákona a Trestného poriadku na skutky súvisiace práve s touto daňou. V oboch prípadoch totiž ide o *expressis verbis* zákonnú podmienku, ktorej nesplnenie má za následok nemožnosť uplatniť dotknuté ustanovenie na posudzovaný skutkový stav.
Z hľadiska širšieho kontextu treba poukázať na to, ako vyplýva aj z dôvodovej správy k zákonu o dani zo sladených nealkoholických nápojov, že daň zo sladených nealkoholických nápojov je koncipovaná ako nepriama daň zo spotreby.[6] Predmetom tejto dane je podľa § 4 zákona o dani zo sladených nealkoholických nápojov sladený nealkoholický nápoj, pri ktorom vznikne daňová povinnosť podľa § 6

[5] Pozri § 10 ods. 7 písm. c) a g) Trestného poriadku.
[6] Dôvodová správa k zákonu č. 251/2024 Z. z. o dani zo sladených nealkoholických nápojov [online][cit. 2025-04-19]. Dostupné na internete: https://www.nrsr.sk/web/Dynamic/DocumentPreview.aspx?DocID=547904

tohto zákona. Aby bol nápoj na účely zákona o dani zo sladených nealkoholických nápojov považovaný za sladený nealkoholický nápoj, musí spĺňať definičné kritériá takéhoto nápoja uvedené v § 2 písm. a) bodoch 1 až 3 citovaného zákona. Daň zo sladených nealkoholických nápojov je teda zameraná selektívne na konkrétnu kategóriu tovarov, a to na sladené nealkoholické nápoje (spĺňajúce zákonné kritériá). Pokiaľ ide o právo EÚ, v tomto smere treba vo všeobecnosti skonštatovať, že spotrebné dane sú na úrovni EÚ sčasti harmonizované, pričom právnym základom harmonizácie je článok 113[7] ZFEÚ (a vo vzťahu k zdaňovaniu energií aj článok 192 ZFEÚ). Na základe citovaného článku ZFEÚ bola prijatá aktuálne účinná smernica Rady (EÚ) 2020/262 z 19. decembra 2019, ktorou sa ustanovuje všeobecný systém spotrebných daní (prepracované znenie) (Ú. v. EÚ L 058 27. 2. 2020, s. 4) v platnom znení (ďalej len „smernica o všeobecnom systéme spotrebných daní"). Podľa článku 1 ods. 1 citovanej smernice sa touto smernicou ustanovuje všeobecný systém spotrebných daní, ktoré sa priamo alebo nepriamo vyberajú zo spotreby tohto tovaru:

a) energetické výrobky a elektrina upravené smernicou 2003/96/ES;
b) alkohol a alkoholické nápoje upravené smernicami 92/83/EHS a 92/84/EHS;
c) tabakové výrobky upravené smernicou 2011/64/EÚ.

V treťom recitálovom bode citovanej smernice sa uvádza, že je vhodné špecifikovať tovar podliehajúci spotrebnej dani, na ktorý sa uplatňuje táto smernica, a na tento účel odkázať na smernice Rady 92/83 EHS, 92/84/EHS, 2003/96/ES a 2011/64/EÚ. Zamerajúc sa na sladené nealkoholické nápoje, tieto v nadväznosti na článok 1 ods. 1 a tretí recitálový bod smernice o všeobecnom systéme spotrebných daní nie sú špecifikované ako tovar podliehajúci spotrebnej dani, na ktorý sa vzťahuje predmetná smernica. Uvedená skutočnosť implikuje nemožnosť subsumpcie sladených nealkoholických nápojov pod vecnú pôsobnosť smernice o všeobecnom systéme spotrebných daní. Inými slovami povedané, sladené nealkoholické nápoje nie sú tovarom podliehajúcim spotrebnej dani podľa smernice o všeobecnom systéme spotrebných daní. Daň zo sladených nealkoholických nápojov teda nie je súčasťou harmonizovaných pravidiel všeobecného systému spotrebných daní na úrovni EÚ, čo znamená, že sa na ňu nevzťahuje smernica o všeobecnom systéme spotrebných daní a z hľadiska tejto smernice nejde o spotrebnú daň. Vo vzťahu k dani zo sladených nealkoholických nápojov teda neexistuje európsky právny rámec, ktorý by bol pre Slovenskú republiku záväzný, čo sa týka či už priamej uplatniteľnosti, či

[7] Podľa článku 113 ZFEÚ *„Rada jednomyseľne v súlade s mimoriadnym legislatívnym postupom po porade s Európskym parlamentom a Hospodárskym a sociálnym výborom prijme pravidlá na zosúlaďovanie právnych predpisov týkajúcich sa dane z obratu, spotrebných daní a iných foriem nepriameho zdaňovania, aby sa tým zabezpečilo vytvorenie a fungovanie vnútorného trhu a zabránilo narušovaniu hospodárskej súťaže.*"

transpozičnej povinnosti. Daň zo sladených nealkoholických nápoj je v podmienkach Slovenskej republiky v tejto súvislosti daňou výlučne vnútroštátneho charakteru.[8]
Pri pohľade na zákony upravujúce jednotlivé spotrebné dane možno upriamiť pozornosť na názvy týchto predpisov. Spoločným znakom všetkých zákonov upravujúcich jednotlivé spotrebné dane je to, že všetky vo svojom názve obsahujú prívlastok, že ide o spotrebnú daň, napríklad zákon č. 98/2004 Z. z. o spotrebnej dani z minerálneho oleja v znení neskorších predpisov alebo zákon č. 106/2004 Z. z. o spotrebnej dani z tabakových výrobkov v znení neskorších predpisov. Z hľadiska techniky úpravy vecnej pôsobnosti v § 1 týchto predpisov je taktiež zrejmé, že tieto dane sú aj na tomto mieste právne ustanovené ako spotrebné dane. Napríklad podľa § 1 zákona č. 98/2004 Z. z. o spotrebnej dani z minerálneho oleja v znení neskorších predpisov *„Tento zákon upravuje zdaňovanie minerálnych olejov spotrebnou daňou […] na daňovom území.*" Jednotlivé spotrebné dane sú teda *de iure* formálne aj materiálne ustanovené ako spotrebné dane, zatiaľ čo zákon o dani zo sladených nealkoholických nápojov vo svojom názve neobsahuje prívlastok, že ide o spotrebnú daň a § 1[9] tohto zákona upravujúci vecnú pôsobnosť tohto zákona taktiež neustanovuje daň zo sladených nealkoholických nápojov ako spotrebnú daň.
Zákonom o dani zo sladených nealkoholických nápojov sa zmenili a doplnili aj ustanovenia zákona č. 563/2009 Z. z. o správe daní (daňový poriadok) a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov (ďalej len "Daňový poriadok"). Z hľadiska skúmanej problematiky sú významné body 6 až 9 článku III zákona o dani zo sladených nealkoholických nápojov. Z dôvodovej správy k článku III bodom 6 až 9 zákona o dani zo sladených nealkoholických nápojov vyplýva, že *„Vzhľadom na zavedenie novej dane sa navrhuje úprava ustanovenia § 79 týkajúceho sa použitia daňového preplatku, aby bolo možné použiť aj túto daň rovnako ako ostatné dane na účely správy daní. Nadväzne na to sa taktiež navrhuje spresniť § 55, ktorý upravuje deň platby dane pri použití tejto novej dane.*" V tejto súvislosti možno poukázať na presné znenie legislatívnych zmien zavádzaných zákonom o dani zo sladených nealkoholických nápojov v dotknutých bodoch:

- Bod 6: V § 55 ods. 12 písm. e) sa za slovom „odpočtu" vypúšťa čiarka a slová „spotrebnej dane a dane z pridanej hodnoty" sa nahrádzajú slovami „a dane".
- Bod 7 :V § 79 ods. 7 sa vypúšťa slovo „spotrebnú".
- Bod 8: V § 79 ods. 10 sa za slovom „odpočet" vypúšťa čiarka a slová „daň z pridanej hodnoty alebo spotrebnú daň" sa nahrádzajú slovami „alebo daň".

[8] RICHTER, F.: Vybrané aspekty návrhu zákona o dani zo sladených nealkoholických nápojov. In: Bulletin Slovenskej komory daňových poradcov. 2024, číslo 2, s. 9.
[9] Podľa § 1 zákona o dani zo sladených nealkoholických nápojov *„Tento zákon upravuje zdaňovanie sladeného nealkoholického nápoja daňou zo sladených nealkoholických nápojov […].*"

- Bod 9: V § 79 ods. 11 sa za slovom „odpočtu" vypúšťa čiarka a slová „dane z pridanej hodnoty alebo spotrebnej dane" sa nahrádzajú slovami „alebo dane".

Spoločným znakom všetkých predmetných zmien je skutočnosť, že v Daňovom poriadku sa zvolila všeobecnejšia formulácia v citovaných ustanoveniach, ktorá je v porovnaní s pôvodným znením účinným do 31. decembra 2024 širšia. Konkrétne ide o nahradenie slovných spojení „spotrebná daň" a „daň z pridanej hodnoty" v príslušnom tvare za slovo „daň" v príslušnom tvare a relevantnú spojku. Uvedené smeruje k záveru, že sám zákonodarca nepovažuje daň zo sladených nealkoholických nápojov za spotrebnú daň, inak by nepristúpil k takejto úprave ustanovení Daňového poriadku, teda minimálne pôvodné slová „spotrebná daň" v príslušnom tvare by nenahradil pojmom „daň" v príslušnom tvare, ktorý je širším pojmom ako pojem „spotrebná daň". Každá spotrebná daň je totiž daňou, avšak nie každá daň je spotrebnou daňou.

Hoci daň zo sladených nealkoholických nápojov má niektoré charakteristické znaky typické pre spotrebné dane, zákonodarca ju nekoncipoval ako spotrebnú daň. Týmito charakteristickými znakmi sú napríklad selektívne zameranie na konkrétnu skupinu tovarov a jednostupňové, resp. jednorazové zdanenie, teda daň zo sladených nealkoholických nápojov sa vyberie len jedenkrát, a to pri prvom dodaní sladeného nealkoholického nápoja v tuzemsku, alebo pri nadobudnutí sladeného nealkoholického nápoja zo zahraničia určeného na uskutočnenie jeho prvého dodania v tuzemsku, ak platiteľ dane uplatňuje osobitný moment vzniku daňovej povinnosti podľa § 6 ods. 2 zákona o dani zo sladených nealkoholických nápojov. Ďalším podobným znakom je napríklad to, že samotná výroba a skladovanie sladeného nealkoholického nápoja nepredstavujú zdaniteľné udalosti, na základe ktorých budú splnené právne podmienky potrebné pre vznik daňovej povinnosti, čo je sčasti obdobou uplatňovania tzv. režimu pozastavenia dane v rámci všeobecného systému spotrebných daní. V zákone o dani zo sladených nealkoholických nápojov sú však ale prítomné aj prvky typické pre daň z pridanej hodnoty, ktorými sa zákonodarca pri tvorbe tohto zákona inšpiroval. Jedným z nich je napríklad technika vzniku daňovej povinnosti, ktorá je, okrem podmienky prvého dodania, obdobná so vznikom daňovej povinnosti pri dodaní tovaru podľa § 19 zákona č. 222/2004 Z. z. o dani z pridanej hodnoty v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o dani z pridanej hodnoty"), pričom na účely vymedzenia pojmu „dodanie sladeného nealkoholického nápoja" sa rovnako používa kritérium prevodu práva nakladať s tovarom (sladeným nealkoholickým nápojom) ako vlastník, teda ide o prevod ekonomického vlastníctva, ako je to aj v zákone o dani z pridanej hodnoty. V zákone o dani zo sladených nealkoholických nápojov zároveň badať aj rovnakú, prípadne

podobnú zákonnú terminológiu s terminológiou používanou v zákone o dani z pridanej hodnoty.[10]

V nadväznosti na vyššie uvedené možno skonštatovať, že daň zo sladených nealkoholických nápojov nie je spotrebnou daňou. Toto zistenie je rozhodujúce pre vyvodenie záverov týkajúcich sa aplikácie trestného činu daňového podvodu podľa § 277a Trestného zákona, ako aj vecnej príslušnosti vyšetrovateľa finančnej správy a povereného pracovníka finančnej správy na vykonanie vyšetrovania alebo skráteného vyšetrovania daňových trestných činov súvisiacich s porušením zákona o dani zo sladených nealkoholických nápojov. Uvedené závery sú zhrnuté v závere príspevku.

Záver

Daň zo sladených nealkoholických nápojov predstavuje nepriamu daň zo spotreby výlučne vnútroštátneho charakteru, ktorá *de iure* nie je spotrebnou daňou. Z tohto dôvodu nie je možné aplikovať trestný čin daňového podvodu podľa § 277a Trestného zákona na konanie páchateľa, ktoré spočíva v neoprávnenom uplatnení nároku na vrátenie dane zo sladených nealkoholických nápojov minimálne vo väčšom rozsahu v úmysle zadovážiť sebe alebo inému neoprávnený prospech. Pokiaľ ide o vecne príslušného policajta na vykonanie vyšetrovania alebo skráteného vyšetrovania daňových trestných činov spáchaných v súvislosti s porušením zákona o dani zo sladených nealkoholických nápojov, týmto policajtom nie je vyšetrovateľ finančnej správy ani poverený pracovník finančnej správy.

Zoznam použitej literatúry

1. DRGONEC, J.: Ústava Slovenskej republiky. Teória a prax. 2. vyd. Bratislava : C. H. Beck, 2019, 1792 s. ISBN 978-80-89603-74-9.
2. Dôvodová správa k zákonu č. 251/2024 Z. z. o dani zo sladených nealkoholických nápojov [online][cit. 2025-03-05]. Dostupné na internete: https://www.nrsr.sk/web/Dynamic/DocumentPreview.aspx?DocID=547904
3. RICHTER, F.: Vybrané aspekty návrhu zákona o dani zo sladených nealkoholických nápojov. In: Bulletin Slovenskej komory daňových poradcov. 2024, číslo 2, s. 4-13. ISSN 2644-688X.
4. ŠAMKO, P.: Daňové podvodné konania a ich dokazovanie. Bratislava: Wolters Kluwer, 2015, 420 s. ISBN 978-80-8168-262-9.

[10] RICHTER, F.: Vybrané aspekty návrhu zákona o dani zo sladených nealkoholických nápojov. In: Bulletin Slovenskej komory daňových poradcov. 2024, číslo 2, s. 9-10.

Kontaktné údaje

JUDr. Filip Richter
richter20@uniba.sk
Katedra trestného práva, kriminológie a kriminalistiky
Univerzita Komenského v Bratislave
Právnická fakulta

APROXIMÁCIA DEFINÍCIÍ ZLOČINECKÝCH SKUPÍN Z POHĽADU APLIKAČNEJ PRAXE SLOVENSKEJ REPUBLIKY

APPROXIMATION OF THE DEFINITIONS OF CRIMINAL GROUPS FROM THE PERSPECTIVE OF APPLICATION PRACTICE IN THE SLOVAK REPUBLIC

Rudolf Cádra[1]

Abstrakt: Predmetom príspevku je vymedzenie čiastkových pojmov rôznych definícií zločineckých skupín, analýza ich obsahu, posúdenie stavu ich aproximácie s hmotnoprávnymi pojmami obsiahnutými v legálnej definícii prijatej v legislatíve Slovenskej republiky a komparácia obsahu týchto pojmov s výkladom aplikačnej praxe v Slovenskej republike.

Kľúčové slová: zločinecká skupina, formálne rozdelené úlohy, trvanie členstva, rozvinutá štruktúra

Abstract: The subject of this contribution is the setting of partial concepts of various definitions of criminal groups, analysis of their content, assessment of the state of their approximations to the substantive concepts contained in legal definitions adopted in the legislation of the Slovak Republic and comparison of the content of these concepts with the interpretation in application practice in the Slovak Republic.

Keywords: criminal group, formally defined roles, continuity of its membership, developed structure

Úvod

Dohovor Organizácie spojených národov proti nadnárodnému organizovanému zločinu[2] (ďalej aj len „Dohovor OSN") vymedzuje pojem zločineckej skupiny znakmi definujúcimi:

[1] Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta

[2] Dohovor Organizácie spojených národov proti nadnárodnému organizovanému zločinu - New York, 15.11.2000, oznámenie č. 621/2003 Z. z. Dostupné z: https://www.slov-lex.sk/ezbierky/pravne-predpisy/SK/ZZ/2003/621/20060809, [cit. 2025-04-10].

- samotnú skupinu (1/ štruktúrovaná, 2/ minimálne traja členovia, 3/ existencia počas určitého časového obdobia a 4/ koordinované konanie), a
- cieľ a účel skupiny (cieľom je páchanie závažnej trestnej činnosti a účelom je získanie „nejakej" výhody).

V podstate obdobne definuje zločineckú skupinu aj Rámcové rozhodnutie Rady EÚ o boji proti organizovanému zločinu[3] (ďalej aj len „Rozhodnutie Rady") a tiež aj ustanovenie § 129 ods. 4 Trestného zákona Slovenskej republiky[4] (ďalej aj len „TZ").
Na prvý pohľad by sa teda mohlo zdať, že aj pri aplikácií jednotlivých definičných znakov bude existovať vzájomná zhoda, a to aj napriek tomu, že napríklad Dohovor OSN sa zaoberá výhradne nadnárodným zločinom, keďže obsah a rozsah jednotlivých znakov by mohol byť vykladaný zhodne aj pri ustaľovaní existencie zločineckej skupiny páchajúcej vymedzenú trestnú činnosť za konkrétnym účelom aj len v rámci Slovenskej republiky (SR). Zhodný výklad všetkých definičných znakov zločineckej skupiny by pritom odstránil množstvo procesných problémov.
Paradoxne však tak v právnej teórii ako aj v právnej praxi neexistuje zhoda pri vykladaní znakov definujúcich zločineckú skupinu, pričom pôjde najmä o nezhodu pri vykladaní znakov definujúcich samotnú skupinu (štruktúru), na ktoré je zameraný aj tento príspevok. Ide pritom nielen o nezhodu pri aplikácii jednotlivých definičných znakov v rámci medzinárodného priestoru, ale aj o nezhodu slovenských orgánov aplikácie práva navzájom.

Vymedzenie problémov aplikačnej praxe

Ako už bolo vyššie uvedené, zoskupenie zločineckej skupiny musí mať špecifickú štruktúrovanosť, počet členov, skupina musí existovať počas určitého časového obdobia a jej konanie sa musí vyznačovať koordinovanosťou. Aký je však skutočný obsah a rozsah týchto pojmov jednotlivo a aj vo vzájomných súvislostiach?
Odhliadnuc od toho, že ani v rámci najvyšších autorít aplikačnej praxe SR neexistuje o tejto otázke jednoznačná zhoda, na tomto mieste je potrebné odcitovať z odôvodnenia jedného z uznesení Najvyššieho súdu SR: „Za pojmom štruktúrovaná skupina je potrebné si predstaviť nielen typy mafiánskych skupín v slovenských podmienkach verejne známych pod názvami Sýkorovci, Černákovci, Piťovci, atď., ale aj zločinecké organizácie, ktoré nemajú pevnú štruktúru, ani formálne rozdelené úlohy medzi svojich členov, či doživotné členstvo. ... Súčasná legálna definícia zločineckej skupiny pritom vyžaduje „len" štruktúrovanú (teda žiadne tri úrovne vertikálnej štruktúry), ktorá koná koordinovane a existuje počas určitého časového

[3] Rámcové rozhodnutie Rady 2008/841/SVV z 24. októbra 2008 o boji proti organizovanému zločinu (Ú.v. EÚ L 300, 11.11.2008). Dostupné z: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/?uri=CELEX:32008F0841, [cit. 2025-04-10].
[4] § 129 ods. 4 TZ, znenie účinné od 01.01.2006.

obdobia. Zákonné znaky zločineckej skupiny nevyžadujú ani existenciu kontroly plnenia úloh v rámci vertikálnej štruktúry, ani zabezpečenie spätnej väzby, ani vyvodenie dôsledkov v prípade neplnenia pokynov."[5]

Dôvodom, prečo som citoval z tohto uznesenia Najvyššieho súdu SR nie je vyjadrenie súhlasu s popretím potreby naplnenia vertikálnej štruktúry zločineckej skupiny, prvku kontroly a existencie spätnej väzby (napríklad pri finančných tokoch nelegálneho zisku). Tvrdenie Najvyššieho súdu SR je dôležité z iného dôvodu, konkrétne z dôvodu vyslovenia záveru o tom, že existujú viaceré typy zločineckých skupín. Najvyšší súd SR však v tomto rozhodnutí už následne úplne rezignoval na ustálenie jednotlivých typov zločineckých skupín a vysvetlenie rozdielov medzi nimi (najmä čo sa týka obsahu a rozsahu jednotlivých definičných znakov) a z tohto dôvodu sú aj závery tohto súdu k neexistencii potreby vertikálnej štruktúry, prvku kontroly a spätnej väzby nepresvedčivé.

Typy zločineckých skupín

Európska únia sa v dokumente ešte z roku 1998[6] pokúsila ustáliť určité kritériá, ktoré tento dokument rozdelil na záväzné (4) a voliteľné (7) a vyslovila záver, že pokiaľ sú prítomné všetky štyri povinné kritériá a aspoň 2 voliteľné, potom ide o organizovanú kriminalitu.

Záväznými identifikačnými znakmi sú 1/ spolupráca viac ako dvoch osôb, 2/ dlhšie alebo časovo neobmedzené pôsobenie skupiny, 3/ páchanie závažnej trestnej činnosti, 4/ s cieľom produkovať zisk alebo získať moc. Voliteľnými identifikačnými znakmi sú 5/ každý účastník má špecifickú úlohu, 6/ určitá forma vnútornej disciplíny a kontroly, 7/ násilie alebo iný prostriedok zastrašovania, 8/ ovplyvňovanie politiky, médií, orgánov verejnej správy, 9/ používanie komerčných a podnikateľských štruktúr, 10/ legalizácia výnosov z trestnej činnosti, 11/ pôsobenie na medzinárodnej úrovni.

Otázkou je, či je pojem organizovanej kriminality v tomto prípade vôbec možné stotožňovať s pojmom zločineckej organizácie. Vzhľadom na existenciu dvoch definícií skupín (organizovanej a zločineckej skupiny) v slovenskej legislatíve je odpoveď na túto otázku zrejme negatívna. Ak by však aj bolo možné tieto pojmy stotožňovať, takýto spôsob vymedzenia pojmu zločinecká skupina sa stretáva s viacerými problémami. V prvom rade jednotlivými variáciami sa dostávame k 120-

[5] Uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky, sp. zn. 5 Tostš/10/2023 zo dňa 31.05.2023, [cit. 2025-04-10].

[6] Joint Action of 21. December 1998 on making it criminal offence to participate of criminal organisation in the Member States of European Union, 98/733/JHA. Dostupné z: https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/63c93028-6fe8-494c-a805-c061ad3058df, [cit. 2025-04-10].

tim typom zločineckých skupín, ktoré aj napriek tomu presne nezohľadňujú charakter vzťahov medzi jednotlivými členmi zločineckej skupiny. Odhliadnuc od toho, že z orgánov aplikácie práva by sme vytvárali v podstate matematikov vyhodnocujúcich určité variácie konkrétnych formálnych situácií, tieto variácie konkrétnych situácií ani nezohľadňujú podstatu, pre ktorú boli definované určité zoskupenia ako zločinecké skupiny. Touto podstatou bolo zadefinovať stupeň organizovanosti určitých zoskupení páchateľov, ktorý podstatne zvyšuje závažnosť pôsobenia takýchto páchateľov (skupín páchateľov) konkrétnej trestnej činnosti. Ak by sme mali vychádzať zo správnosti označeného dokumentu EÚ, potom napríklad časovo dlhšia spolupráca viac ako dvoch osôb na páchaní závažnej trestnej činnosti s cieľom produkovať zisk by už mohla byť zločineckou skupinou aj podľa slovenského práva napríklad za predpokladu, že dôjde aj k legalizácii výnosu z trestnej činnosti napríklad formou bankového prevodu výnosu z trestnej činnosti do iného štátu. Tu je ale zrejmé, že v takomto prípade by sa nevyžadovala žiadna vertikálna štruktúra skupiny, jej riadenie, kontrola plnenia pokynov, sankcie za neplnenie pokynov a pod. Na zločineckú skupinu pritom nie je možné v praxi nahliadať len ako na subjekt plniaci určitý cieľ (páchajúci trestnú činnosť) za určitým účelom (t. j. dosiahnutia zisku, resp. inej výhody). Zločinecká skupina často predstavuje spôsob života, resp. prezentáciu určitej kultúry. Striktne matematický (resp. štatistický) prístup pri posudzovaní existencie či neexistencie zločineckej skupiny tak neobstojí. Boj proti takémuto fenoménu si vyžaduje pochopenie podstaty štruktúry zločineckej skupiny, pochopenie dôvodov vzniku a dôvodov pôsobenia skupiny, pochopenie vzťahov medzi jednotlivými členmi skupiny a pod. Pri skúmaní týchto dôležitých skutočností hľadáme spoločné a rozdielne definičné znaky (resp. spoločné a rozdielne znaky ich obsahu a rozsahu). Na základe posúdenia obsahu a rozsahu spoločných a rozdielnych definičných znakov môžeme potom zadefinovať jednotlivé typy (všeobecné modely) zločineckých skupín, na základe ktorých potom môžeme v aplikačnej praxi určiť, či ide o zločineckú skupinu a ak áno, o aký konkrétny typ zločineckej skupiny ide, a prítomnosť akých definičných znakov a v akom obsahu a rozsahu sa vyžaduje a naopak, prítomnosť ktorých týchto znakov (a v akom obsahu a rozsahu) nie je nevyhnutne potrebná.

Neexistencia takéhoto postupu je práve tým podstatným problémom, pre ktorý dochádza v aplikačnej praxi k nejasnostiam ohľadne jednak definovania zločineckej skupiny v jednotlivých štátoch sveta a potom aj k nejasnostiam ohľadne konštatovania potreby obsahu a rozsahu jednotlivých definičných znakov zločineckej skupiny v našej vnútroštátnej aplikačnej praxi.

Napríklad v Talianskej republike je zločinecká skupina definovaná ako združenie mafiánskeho typu troch alebo viacerých osôb, ktoré využívajú silu k zastrašovaniu,

obmedzenie združovania (asociačný zväzok), je tu stanovená podmienka podriadenosti a mlčanlivosti.[7]

V Rakúskej republike je za zločineckú skupinu považované spolčenie podobné obchodnému podniku, s väčším počtom osôb.[8]

Slovenská republika vo svojej definícii zločineckej skupiny kopíruje definíciu uvedenú v Dohovore OSN, pričom ako už bolo vyššie spomenuté, aj orgánom aplikačnej praxe SR je zrejmé, že existuje viacero typov zločineckých skupín, ktoré môžu obsahovať určité rozdiely v obsahu a rozsahu konkrétnych definičných vzťahov, avšak ani slovenská aplikačná prax nekonkretizuje tieto typy, vo všeobecnosti rozdeľuje zločinecké skupiny iba na skupiny „mafiánskeho typu" a tzv. „voľnejšie skupiny", pričom orgány aplikujúce právo priznávajú, že takéto rozdeľovanie nezodpovedá aktuálnym kriminologickým poznatkom. Aj slovenská aplikačná prax teda vníma potrebu rozlíšenia jednotlivých typov zločineckých skupín v nadväznosti na vymedzenie rozdielov v obsahu a rozsahu definičných znakov pri jednotlivých typoch zločineckých skupín.

Pri hľadaní odpovede na otázku, aké konkrétne modely zločineckých skupín je možné v aplikačnej praxi akceptovať, sa je možné inšpirovať dlhotrvajúcim zberom dát z celého sveta a z neho vyplývajúcim výskumov vykonávaným Organizáciou spojených národov, ktorého výsledky sú zhrnuté do tzv. učebných modulov[9].

Organizácia spojených národov zistila tri základné modely (typy) zločineckých skupín: 1/ hierarchický model, 2/ podnikový (obchodný) model a 3/ miestny (kultúrny) model.

Hierarchický model je možné prirovnať k talianskej definícii, ktorá definuje tzv. „mafiánske zoskupenie". Tento model sa vyznačuje pevnou štruktúrou vojenského typu, silnou a nemennou hierarchiou, pričom účelom skupiny je nielen plnenie nejakej ekonomickej výzvy (napr. nelegálny zisk), ale účelom existencie tejto skupiny je získanie aj tzv. inej výhody, ktorú je možné charakterizovať ako úplné ovládnutie (akýmikoľvek prostriedkami) celého teritória, na ktorom skupina má záujem pôsobiť a to v rámci všetkých oblastí spoločenského života. V rámci bežného života je možné organizáciu takejto skupiny prirovnať k vojenskému útvaru, pričom existenciu jednotlivých definičných znakov, ich obsah a rozsah je možné vyvodiť z existencie takýchto znakov vo vojenskom útvare. Jednotliví členovia na seba nahliadajú ako na subjekty, prostredníctvom ktorých sú bezvýhradne plnené všetky možné pokyny a príkazy.

---

[7] § 416bis Codice penale. Dostupné z: https://www.brocardi.it/codice-penale/libro-secondo/titolo-v/art416bis.html, [cit. 2025-04-10].

[8] § 278a StGb. Dostupné z: https://www.jusline.at/gesetz/stgb, [cit. 2025-04-10].

[9] United Nations Office on Drugs and Crime, Modul Series. Dostupné z: https://sherloc.unodc.org/cld/en/education/tertiary/organized-crime.html, [cit. 2025-04-10].

Pri podnikovom (obchodnom) modeli zločineckej skupiny môže byť štruktúra a hierarchia voľnejšia, pripúšťa zmeny, resp. častejšie zmeny, ktoré sú vyvolané ponukou a dopytom po nelegálnom tovare a službách. Celá organizácia takejto skupiny nie je založená na bezvýhradnom plnení pokynov (aj iracionálnych), ale je zameraná na dosiahnutie pozitívnych výsledkov v rámci hospodárskej súťaže, aj keď v tomto prípade ide samozrejme o nelegálnu hospodársku súťaž, avšak jej podmienky a výkon je možné prirovnať tej klasickej, legálnej. Účelom takejto skupiny je (na rozdiel od hierarchickej) výlučne naplnenie nejakej ekonomickej výzvy. Spravidla tu teda nejde aj o bezvýhradné ovládnutie celého určeného teritória a už vôbec nie v celej oblasti spoločenského spektra. V rámci bežného života je možné organizáciu takejto skupiny prirovnať k obchodnému podniku (v štruktúre buď v rozsahu jednotlivého podniku alebo v rozsahu štruktúry materskej spoločnosti a dcérskych obchodných spoločností), pričom existenciu jednotlivých definičných znakov, ich obsah a rozsah je možné vyvodiť z existencie takýchto znakov v obchodnom podniku. Pôjde o zločineckú skupinu viac inklinujúcu k definícii rakúskeho práva. Jednotliví členovia na seba nahliadajú ako na subjekty, ktoré si vzájomne prinášajú finančný prospech.

Posledným modelom je tzv. miestny (kultúrny) model. Páchateľov medzi sebou spájajú blízke kultúrne, etnické alebo aj príbuzenské väzby. Z hľadiska pevnosti štruktúry a hierarchie ide o najvoľnejšiu štruktúru. Jednotliví členovia spravidla pôsobia na určitom teritóriu v rámci svojho súkromného života úplne slobodne, pričom pokynmi vedenia skupiny sú viazaní len vtedy, ak skupina potrebuje konkrétneho člena skupiny na vykonanie konkrétnej úlohy. Účelom skupiny nie je len naplnenie nejakej ekonomickej výzvy, ale aj rozvoj vzťahov v rámci skupiny, ktoré sú financované práve zo zisku z konkrétnej činnosti členov skupiny vykonanej pre skupinu a riadenej vedením skupiny. V rámci bežného života je možné organizáciu takejto skupiny prirovnať k bežnej rodine (v štruktúre buď v rozsahu rodičia – deti alebo v štruktúre v rozsahu starí rodičia – rodičia – deti), pričom existenciu jednotlivých definičných znakov, ich obsah a rozsah je možné vyvodiť z existencie takýchto znakov v bežnej rodine. Zjednodušene je možné uviesť, že aj v rámci bežnej rodiny sú stanovené určité spoločné ciele (zabezpečenie bývania, stravovania, odievania, oddychu, spoločných aktivít, výchovy a výživy detí), na ktoré všetci členovia rodiny ako celok prispievajú (či už finančne alebo aktivitami), a v prípade, že sú tieto všeobecné a spoločné ciele rodiny plnené, potom v rámci ostatných aktivít je možné, aby jednotliví členovia vykonávali a financovali svoje vlastné aktivity bez toho, aby tieto aktivity podliehali akémukoľvek schváleniu inými členmi rodiny.

Pri všetkých týchto troch modeloch je možné skúmať v rámci štrukturálnych znakov množstvo aspektov, ktoré tieto znaky tvoria. Pri štruktúre je potrebné skúmať jej pevnosť, presnosť, zložitosť, počet úrovní, existenciu vertikálnej úrovne, vnútorné organizačné usporiadanie. Pri počte členov je potrebné skúmať napríklad, či všetci

členovia musia mať spoločný obchodný záujem. Pri existencii počas určitého časového obdobia je potrebné venovať pozornosť trvanlivosti skupiny, potrebe identifikovania členov ku skupine, dlhodobosť páchania trestnej činnosti a jej početnosť, súdržnosť skupiny, doživotnosť členstva, schopnosť skupiny prispôsobovaniu sa legislatívnym zmenám a novým príležitostiam. Pri koordinovanosti konania treba brať na zreteľ existenciu formálneho rozdelenia úloh, subordinačné (služobné) vzťahy, podriadenosť, konšpirácie vo vnútri skupiny, spôsob komunikácie medzi jej členmi a navonok, používanie násilia pri obsadzovaní trhov, ochranu členov, spôsob kontroly plnenia úloh, zabezpečenie spätnej väzby, existenciu finančných toho (zdola hore ale aj naopak, formou tzv. prerozdeľovania finančných prostriedkov), existenciu sankcií, vynucovania poslušnosti, existenciu rituálov, kódexov, iracionálnych prvkov.

Pokiaľ však vzťahy v jednotlivých typoch skupín hodnotíme podľa nám vopred stanovených modelov správania sa v bežných životných situáciách, spočívajúcich v organizácii vojenských útvaroch, obchodných podnikov alebo rodiny, vždy dospejeme k záveru, že aj napriek jednoduchšej a menej pevnej štruktúre zločineckých skupín (pri podnikovom a pri kultúrnom modeli), vždy sa pri plnení úloh zločineckej skupiny bude vyžadovať existencia vertikálnej štruktúry skupiny, zabezpečenie spätnej väzby, či už vo forme oznámenia splnenia úlohy alebo formou odovzdania finančného prospechu, bude sa vyžadovať existencia kontroly, aj keď v hierarchickom modeli v podstatne širšom rozsahu týkajúcom sa v podstate celého bežného života člena skupiny, na rozdiel od podnikového modelu alebo kultúrneho modelu, kde bude kontrola vykonávaná len v rámci plnenia konkrétnej úlohy zadanej členovi skupiny, a vyžaduje sa vždy (a pri všetkých modeloch) aj vyvodenie sankcie za nesplnenie úlohy, aj keď na rozdiel od sankcií telesných pri hierarchickom modeli pôjde napríklad pri podnikovom modeli o sankcie charakteristické pre pracovnoprávne vzťahy (t. j. „vyradenie z biznisu"), a pri kultúrnom modeli pôjde napríklad o sankciu formou vylúčenia z komunity.

Niektoré aspekty naopak pri niektorých typoch prítomné byť môžu, ale pri niektorých typoch byť prítomné nemusia. Pôjde napríklad o identifikáciu člena ku skupine, ktorá bude pri hierarchickom modeli prítomná vždy, ale napríklad pri podnikovom modeli (napríklad v rámci tzv. kyberútokov) prítomná byť nemusí. Znak ochrany členov bude bezvýhradne typický najmä pre kultúrny model a v podstatnom rozsahu (nie však bezvýhradnom) aj pre hierarchický model. V podnikovom modeli však bude existencia tohto znaku značne obmedzená. Kým v hierarchickom modeli sa tzv. „doživotné členstvo" vyžaduje, v kultúrnom modeli sa skôr predpokladá, avšak v podnikovom modeli nie je predpoklad tohto aspektu prítomný vôbec. Pri hierarchickom a podnikovom modeli sa bezvýhradne prejavuje aj spoločný obchodný záujem, pri kultúrnom modeli je spoločný obchodný záujem obmedzený len v rámci podpory spoločných záujmov.

Záver

Podstatou tohto príspevku bolo jednak poukázať na skutočnosti, ktoré pri aplikácii práva v rámci výkladu definičných znakov zločineckej skupiny v SR sú nesporné a jednak tiež (za súčasnej akceptácie aproximácie práva s príslušnými medzinárodnými dokumentmi) poskytnúť alternatívny spôsob ustaľovania existencie či neexistencie zločineckej skupiny formou vymedzenia potreby existencie či neexistencie konkrétnych definičných znakov podľa jednotlivých typov zločineckých skupín.

Z hľadiska záverov slovenskej aplikačnej praxe je nesporné, že existuje viacero typov zločineckých skupín. Zároveň je tiež potrebné súhlasiť, že slovenskou právnou praxou vymedzované zločinecké skupiny na „skupiny mafiánskeho typu" a „tie ostatné, voľnejšie" je nedostatočné, nezodpovedajúce súčasným kriminologickým poznatkom.

Samotná zmena aplikačnej praxe, spočívajúca v zadefinovaní si konkrétneho typu zločineckej skupiny z hľadiska jeho modelu (hierarchický, podnikový, kultúrny) a následného dokazovania k tomuto modelu prislúchajúcich konkrétnych definičných znakov v obsahu a rozsahu zodpovedajúcom súčasným kriminologickým poznatkom, by mohol byť spôsobom určovania existencie zločineckej skupiny, ktorý by bol z hľadiska jeho záverov z pohľadu právnej istoty (v porovnaní so súčasnou aplikačnou praxou SR) predvídateľnejším, a zároveň by bol súladným s poznatkami a závermi výskumov OSN.

Jednou z možností (nie však nevyhnutnou) v tomto smere by mohlo byť doplnenie definície zločineckej skupiny podľa § 129 ods. 4 TZ v jej závere aj o všeobecné definície jednotlivých troch typov zločineckých skupín tak, aby bolo z jej obsahu zrejmé, že z hľadiska štruktúry zločineckej skupiny môže ísť (za zachovania obsahu a rozsahu pojmov uvedených v existujúcej definícii) tak o skupinu „mafiánskeho typu" (s prísnymi podmienkami nadriadenosti, podriadenosti, mlčanlivosti a pevnosti členstva tak, ako ju definuje talianska právna úprava), alebo môže ísť o spolčenie podobné obchodnému podniku (tak, ako je zločinecká skupina definovaná rakúskou právnou úpravou), alebo môže ísť o spolčenie založené na blízkych kultúrnych, etnických či príbuzenských vzťahoch.

Zoznam použitej literatúry

1. Codice penale (§ 416bis), [cit. 2025-04-10]. Dostupné z: https://www.brocardi.it/codice-penale/libro-secondo/titolo-v/art416bis.html.
2. Dohovor Organizácie spojených národov proti nadnárodnému organizovanému zločinu - New York, 15.11.2000, oznámenie č. 621/2003 Z. z.,

[cit. 2025-04-10]. Dostupné z: https://www.slov-lex.sk/ezbierky/pravne-predpisy/SK/ZZ/2003/621/20060809.
3. Joint Action of 21. December 1998 on making it criminal offence to participate of criminal organisation in the Member States of European Union, 98/733/JHA, [cit. 2025-04-10]. Dostupné z: https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/63c93028-6fe8-494c-a805-c061ad3058df.
4. Rámcové rozhodnutie Rady 2008/841/SVV z 24. októbra 2008 o boji proti organizovanému zločinu (Ú.v. EÚ L 300, 11.11.2008), [cit. 2025-04-10]. Dostupné z: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/?uri=CELEX:32008F0841.
5. Strafgesetzbuch (StGB, § 278a), [cit. 2025-04-10]. Dostupné z: https://www.jusline.at/gesetz/stgb.
6. United Nations Office on Drugs and Crime, Modul Series, [cit. 2025-04-10]. Dostupné z: https://sherloc.unodc.org/cld/en/education/tertiary/organized-crime.html.
7. Uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky, sp. zn. 5 Tostš/10/2023 zo dňa 31.05.2023, [cit. 2025-04-10].
8. Zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon, § 129 ods. 4 TZ, znenie účinné od 01.01.2006, [cit. 2025-04-10]. Dostupné z: https://www.slov-lex.sk/ezbierky/pravne-predpisy/SK/ZZ/2005/300/20250217.

Kontaktné údaje

JUDr. Ing. Rudolf Cádra
cadra1@uniba.sk
Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta

VICTIM BLAMING: PROSTRIEDOK NA ZMIERNENIE TRESTU?

VICTIM BLAMING: A MEANS TO REDUCE THE SENTENCE?

Agáta Bajčíková[1]

Abstrakt: Cieľom príspevku je skúmanie problematiky victim blamingu a jeho vplyvu na rozhodovaciu prax súdov, najmä pri určovaní druhu a výmery trestu. Analyzujeme konkrétne prípady, v ktorých bolo správanie obete neprípustne zohľadnené v prospech páchateľa a poukazujeme na potrebu rozlišovať medzi právne relevantnými okolnosťami a spoločensky škodlivým obviňovaním obetí. V príspevku súčasne reflektujeme argumentáciu o zohľadnení konania obete vrátane názorov, ktoré podporujú myšlienku určitej formy zodpovednosti obete za výsledok trestného činu.

Kľúčové slová: victim blaming, mimoriadne zníženie trestu, ľudská dôstojnosť, právo na obhajobu

Abstract: The aim of this paper is to examine the issue of victim blaming and its impact on judicial decision-making, particularly in determining the type and severity of punishment. We analyse specific cases in which the victim's behaviour was impermissibly taken into account in favour of the offender, and highlight the need to distinguish between legally relevant circumstances and socially harmful blaming of victims. The paper also reflects on the legal argumentation concerning the consideration of victim conduct, including perspectives that support the idea of a certain degree of victim responsibility for the outcome of the criminal offence.

Key words: victim blaming, extraordinary mitigation of punishment, human dignity, right to defence

Úvod

Význam pojmu „victim blaming" je v súčasnosti celkom známy a pertraktovaný v súvislosti s postavením obetí a ich právnou ochranou. Na úvod je potrebné poznamenať, že uvedený jav býva v odborných a vedeckých článkoch takmer bez

[1] Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta

výnimky odcudzovaný.[2] Victim blaming je celkom oprávnene najčastejšie prisudzovaný trestným činom proti ľudskej dôstojnosti v kontexte sexuálne motivovaných trestných činov[3], ale jeho prejavy je možné pozorovať pri akomkoľvek druhu (nielen) trestnej činnosti. Aby sme však pochopili význam uvedeného pojmu, musíme si najskôr zadefinovať pojem obeť.

V nadväznosti na vyššie uvedené dávame do pozornosti zákon č. 274/2017 Z.z. o obetiach trestných činov a o zmene a doplnení niektorých zákonov (ďalej len ako „*Zákon o obetiach*"), ktorý upravuje pojem „obeť" v ustanovení § 2 ods. 1 písm. b) a súčasne i pojem „obzvlášť zraniteľná obeť". V tejto súvislosti uvádzame i trestnoprocesný pojem „poškodený" upravený v ustanovení § 46 ods. 1 zákona č. 301/2005 Z.z. Trestný poriadok, ktorý poškodeného definuje ako osobu, ktorej bolo trestným činom ublížené na zdraví, spôsobená majetková, morálna alebo iná škoda alebo boli porušené či ohrozené jej iné zákonom chránené práva alebo slobody.

Zákon o obetiach v ustanovení § 2 ods. 1 písm. b) bod 1 a 2 stanovuje, že obeťou je osoba, ktorej bolo alebo malo byť trestným činom ublížené na zdraví, spôsobená majetková škoda, nemajetková alebo iná škoda alebo boli porušené, či ohrozené jej zákonom chránené práva alebo slobody alebo príbuzný osoby, ktorej bola trestným činom spôsobená smrť, ako aj osoba závislá od osoby, ktorej bola trestným činom spôsobená smrť, ak utrpeli v dôsledku smrti tejto osoby škodu.

Zákon o obetiach definuje i pojem „obzvlášť zraniteľná obeť" taxatívnym spôsobom, pričom pod uvedený pojem spadá v zmysle § 2 ods. 1 písm. c) napríklad dieťa, osoba staršia ako 75 rokov, či osoba so zdravotným postihnutím. Na účely tohto príspevku je dôležité, že obzvlášť zraniteľnou obeťou je i obeť niektorého z trestných činov proti ľudskej dôstojnosti.

V nadväznosti na vyššie uvedené definície pojmu obeť a jej právneho postavenia si teraz môžeme vysvetliť podstatu victim blamingu. Victim blaming nastáva vtedy, keď je obeť trestného činu alebo iného nespravodlivého konania úplne alebo čiastočne obviňovaná za ujmu, ktorá ju postihla.[4] Výskumy ukazujú, že dôvodom pre psychologický impulz obviňovať obete je dôsledkom atribučnej chyby, a teda tendencie ospravedlňovať si rôzne situácie prostredníctvom vnútorných vlastností človeka a nie vonkajšími okolnosťami existujúcimi v objektívnej realite. Príkladmo, ak študent dosiahne nedostatočný výsledok, odôvodňuje to napríklad zaujatosťou

[2] UTAH STATE UNI: Avoid Victim Blaming: Blaming Silnces Victims. Dostupné online: https://www.usu.edu/saavi/get-info/avoid-victim-blaming. Navštívené dňa 5.4.2025.

[3] ROBERTS, K.: The Psychology of Victim Blaming. Dostupné online: The Psychology of Victim Blaming - The Atlantic. Navštívené dňa: 5.4.2025

[4] VITIELLO, M.: Victim Blaming: When is it legally appropriate?. In: Pacific McGeorge Global Business & Development Law Journal, Forthcoming Quinnipiac Law Review, Vol. 41, No. 1, 2022. s: 44

vyučujúceho.[5] Medzi ďalšie faktory podporujúce victim blaming zmýšľanie zaraďujeme tendenciu posudzovať udalosti spätne (tzv. hindsight bias). Napríklad, ak nášho suseda niekto vykradne, môžeme si pomyslieť, že to preto, lebo zabudol zavrieť vchodové dvere. Veľmi zaujímavý je prístup, ktorý práve uvedené tendencie spája s túžbou ľudí dôverovať v svetskú spravodlivosť. Aby zmiernili úzkosť z myšlienky, že zlé veci sa môžu stať komukoľvek, prichádza na rad racionalizácia tým, že obeť si to určitým spôsobom zaslúžila, resp. prispela a umožnila neželaný následok.[6]

Victim blaming sa považuje za neželaný a nesprávny jav, a to najmä z dôvodu jeho následkov, ktoré spočívajú v odrádzaní obetí od nahlasovania trestných činov a súčasne v tom, že sa sústreďuje príliš veľká pozornosť na obeť (v tom nesprávnom význame) a páchateľ trestného činu putuje do úzadia.[7] Na druhej strane je však veľmi dôležité podotknúť, že ľudské interakcie je nevyhnutné posudzovať komplexne, pretože nielen páchateľ, ale aj obeť môže v určitých situáciách niesť podiel viny, pričom trestné právo tieto okolnosti reflektuje.[8]

Victim blaming v. Victim liability

V tejto súvislosti sa žiada zdôrazniť, že od victim blamingu je nevyhnutné prísne odlišovať tzv. victim liability. Konkrétne, zodpovednosť obete za svoje konanie, ktoré sa prejavuje najmä v okolnostiach vylučujúcich protiprávnosť činu, v poľahčujúcich okolnostiach, v materiálnom korektíve, či niektorých prípadoch mimoriadneho zníženia trestu. Na tomto mieste je možné uviesť, že v prípadoch okolností vylučujúcich protiprávnosť činu, najmä v prípadoch nutnej obrany, je uvedené rozlíšenie pomerne jednoduché. Súčasne, i v prípade niektorých poľahčujúcich okolností je možné správanie obete oprávnene zohľadniť v prospech páchateľa bez neprimeraných ťažkostí. Naopak, v prípadoch mimoriadneho zníženia trestu, či uplatňovania materiálneho korektívu môže byť (ne)posúdenie konania obete k prospechu páchateľa ťažším orieškom. Existuje teda kľúč k odpovedi, akým spôsobom postupovať pri zohľadňovaní konania obete, ktorým (ne)prispela

[5] CHERRY, K.: Why Do People Blame the Victim? Dostupné online: Why Does Blaming the Victim Happen?. Navštívené dňa: 5.4.2025.

[6] VITIELLO, M.: Victim Blaming: When is it legally appropriate?. In: Pacific McGeorge Global Business & Development Law Journal, Forthcoming Quinnipiac Law Review, Vol. 41, No. 1, 2022. s: 45

[7] Ibidem. *„Victim blaming can have many negative and devastating effects on the innocent victims, who have been deemed at fault even though they bear no responsibility for the crime which has been committed against them."*

[8] GRUBER, A.: Victim Wrongs: The Case for General Criminal Defece Based on Wrongful Victim Behavior in an Era of Victims Rights. University of Colorado Law School. 76 TEMP. L. REV. 645, 2003. s. 661-662

k spáchaniu trestného činu? Do akej miery je takéto „pričinenie" možné pričítať na neprospech obeti?

Názory, ktoré podporujú odstránenie jednoliatej averzie voči aplikácií zohľadnenia správania obete na následné posúdenie trestnej zodpovednosti páchateľa a jeho trestu spočívajú najmä v tom, že by bolo vhodné zaviesť inštitút všeobecnej obhajoby na základe nesprávneho správania obete, tzv. victim liability defence.[9]

Argumenty, ktoré svedčia v prospech uvedeného inštitútu zdôrazňujú, že jeho zavedením je možné komplexne zohľadniť interakcie medzi páchateľom a obeťou a tým znížiť nespravodlivosť spôsobenú ad hoc nejednotnou (ne)akceptáciou uplatňovania špecifických spôsobov obhajoby. Súčasne oslabuje fikciu „dokonalých obetí", čím zabezpečuje realistický obraz o trestnom čine, pričom v konečnom dôsledku prispieva k uloženiu primeraného a spravodlivého trestu reflektujúceho škodlivé a toxické správanie obete.[10]

Avšak tam, kde existujú argumenty za, existujú súčasne i argumenty proti. Obhajoba spočívajúca v nesprávnom konaní obete môže victim blaming prehĺbiť, a to najmä v prípadoch trestných činov proti ľudskej dôstojnosti, kde figuruje obzvlášť zraniteľná obeť. Legitimizácia násilia majúceho základ v správaní obetí má vysoký potenciál na zneužitie, čo znižuje dôstojnosť a ochranu obetí. Medzi ďalšie problematické aspekty musíme nespochybniteľne zaradiť aj nepredvídateľnosť hraníc – ako určiť, aké správanie je dostatočne nesprávne správanie?[11]

Vymedzenie hraníc a procesných záruk

Hranice, ktoré určujú možnosť aplikácie tzv. victim liability spočívajúcej v zohľadnení nesprávneho konania obete pri určovaní výmery trestu pre páchateľa nachádzame v podobe tzv. „rape shield" zákonov, ktoré sú súčasťou právneho poriadku USA[12],

[9] GRUBER, A.: Victim Wrongs: The Case for General Criminal Defece Based on Wrongful Victim Behavior in an Era of Victims Rights. University of Colorado Law School. 76 TEMP. L. REV. 645, 2003. s. 652

[10] MINOW, M.: Surviving Victim Talk. UCLA Law Review. Vol. 40, no. 6. 1993. s. 1411-1446

[11] Porovnaj GRUBER, A.: Victim Wrongs: The Case for General Criminal Defece Based on Wrongful Victim Behavior in an Era of Victims Rights. University of Colorado Law School. 76 TEMP. L. REV. 645, 2003. s. 646-647 a VITIELLO, M.: Victim Blaming: When is it legally appropriate?. In: Pacific McGeorge Global Business & Development Law Journal, Forthcoming Quinnipiac Law Review, Vol. 41, No. 1, 2022.

[12] Britannica: Rape shield law. Dostupné online: https://www.britannica.com/topic/rape-shield-law. Navštívené dňa: 5.4.2025.

Kanady[13], Austrálie[14], Indie[15], Filipín[16] a v podmienkach Európy sú to napríklad Anglicko[17], či Škótsko[18]. Hranice a procesné záruky proti zneužitiu zohľadnenia správania obete v prospech páchateľa v prípadoch trestných činov proti ľudskej dôstojnosti sú vymedzené nasledovným spôsobom:

1. Zákaz využitia v prípadoch, kde figuruje obzvlášť zraniteľná obeť, a to napríklad (ale nie len) v prípadoch trestných činov proti ľudskej dôstojnosti alebo trestných činov domáceho násilia.
2. Definovanie pojmu „nesprávne konanie obete", ktoré môže spočívať napríklad v dlhodobom psychickom alebo fyzickom týraní zo strany obete.
3. Nevyhnutnosť objektívneho preukázania nesprávneho konania obete, ktoré musí na účely zmiernenia trestu, a to v prípadoch, kedy sa rozhodovalo v dôsledku vyhlásenia obžalovaného o jeho vine, preukázať páchateľ.
4. Rešpektovanie primeranosti a proporcionality, obdobne ako v prípadoch nutnej obrany[19]. Súd by mal v daných prípadoch skúmať, či bola reakcia páchateľa primeraná správaniu obete.
5. Rešpektovanie práva obete nebyť sekundárne viktimizovaná, ponižovaná a zahanbovaná, pričom výsluchy obete musia prebiehať citlivo, bez útokov na jej dôstojnosť, či charakter.

Rape shield zákony obmedzujú možnosť obhajoby v prípadoch sexuálneho násilia použiť dôkazy, ktoré hodnotia predchádzajúce sexuálne správanie obete, a to v ktoromkoľvek smere. Dôvodom pre zavedenie predmetnej úpravy bola realizácia agresívnych krížových výsluchov zameraných na sexuálnu minulosť obete, ktoré mali

---

[13] Lakin Afolabi: Canada Rape Shield Laws. Dostupné online: https://lakinafolabilaw.com/canadas-rape-shield-laws/. Navštívené dňa: 5.4.2025.

[14] Australian Government: Rape shield laws. Dostupné online: https://www.alrc.gov.au/publication/uniform-evidence-law-alrc-report-102/20-matters-outside-the-uniform-evidence-acts/rape-shield-laws/. Navštívené dňa: 5.4.2025.

[15] KULSHRESHTHA, N.: The contemporary status of rape shield laws in India. Dostupné online: https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/13657127221139506. Navštívené dňa: 5.4.2025.

[16] GUANZON, R.: Laws on Violence against Women in the Philippines. Dostupné online: https://www.un.org/womenwatch/daw/egm/vaw_legislation_2008/expertpapers/EGMGPLVAW%20Paper%20(Rowena%20Guanzon).pdf. Navštívené dňa: 5.4.2025.

[17] Government UK: New protections for rape victims avaible at more Crown Courts. Dostupné online: https://www.gov.uk/government/news/new-protections-for-rape-victims-available-at-more-crown-courts. Navštívené dňa: 5.4.2025.

[18] The University of Glasgow: Evaluating Scotlands rape shield law. Dostupné online: https://www.gla.ac.uk/news/archiveofnews/2024/april/headline_1068019_en.html. Navštívené dňa: 5.4.2025.

[19] V prípadoch nutnej obrany sa podľa § 25 ods. 2 a 3 Trestného zákona posudzuje, či konanie páchateľa nebolo celkom zjavne neprimerané, pričom aj keby celkom zjavne neprimerané bolo, páchateľ nebude trestne zodpovedný, ak konal v silnom rozrušení spôsobenom útokom, najmä v dôsledku zmätku, strachu alebo zľaknutia.

za následok spochybnenie jej dôveryhodnosti. Cieľom uvedenej právnej úpravy je chrániť dôstojnosť a súkromie obete, zabrániť jej sekundárnej viktimizácie a motivovať k nahlasovaniu trestných činov sexuálneho násilia. V praxi sa uplatňovanie týchto zákonov prejavuje napríklad tým, že obvinený nemôže bez kvalifikovaného dôvodu vypočúvať obeť a súčasne ani predkladať dôkazy o jej sexuálnej minulosti, sexuálnych partneroch, či povesti o jej cudnosti.[20] V tejto súvislosti sa žiada dodať, že rape shield zákony v istom smere kolidujú s esenciálnym právom spravodlivého súdneho procesu – právom na obhajobu, nakoľko niektoré súdy majú tendenciu vykladať tieto zákony príliš formalizovane a striktne.[21]

Príklady rozhodovacej činnosti súdov v kontexte victim blamingu

V nasledujúcej časti sa zameriame na vybrané príklady zo súdnej praxe, ktoré ilustrujú, ako súdy v trestných konaniach pristupujú k otázke správania obete a jeho právnej relevancie pri ukladaní trestu. Pozornosť budeme venovať sporným rozhodnutiam súdov, kde sa otázka správania obete stala kľúčovým prvkom právneho hodnotenia, pričom zdôrazníme, ako tieto rozhodnutia ovplyvnili výsledky súdnych konaní.

Prvým z analyzovaných rozhodnutí bude prípad pokračovacieho zločinu vydierania podľa § 189 ods. 1, ods. 2 písm. a), d) Trestného zákona. Páchateľ sa obeti dlhodobo vyhrážal fyzickým násilím a požadoval od nej peniaze – najskôr 5 000 eur, neskôr 15 000 eur – a vyvrcholením nátlaku bolo, keď ju odviezol na opustené miesto, prinútil ju vykopať si hrob lyžicou a celý priebeh zaznamenával na fotoaparát. Okresný súd pri rozhodovaní prihliadal na osobu páchateľa, ktorý bol doteraz netrestaný a viedol riadny život. Uviedol, že medzi ním a obeťou existovali vzťahy založené na vzájomných záväzkoch, pričom obeť mala rozsiahle dlhy a páchateľ sa snažil vec „riešiť sám". Súd prvého stupňa aplikoval inštitút mimoriadneho zníženia trestu a odvolací súd sa s uvedeným postupom stotožnil. Konajúce súdy mimoriadne zníženie trestu odôvodnili tým, že správanie obete – ktorá vedome uvádzala veriteľov do omylu a neplnila svoje záväzky – bolo rozhodujúcim podnetom konania páchateľa, ktorý sa len snažil napraviť nečestné správanie obete, pričom hlavným motívom konania páchateľa bolo napraviť nesprávne situácie spôsobené samotnou obeťou.[22]

---

[20] VITIELLO, M.: Victim Blaming: When is it legally appropriate?. In: Pacific McGeorge Global Business & Development Law Journal, Forthcoming Quinnipiac Law Review, Vol. 41, No. 1, 2022. s. 63

[21] Napríklad súd zamietol obžalovanému právo na krížový výsluch obete o ich predchádzajúcom vzťahu (prípad Michigan v. Lucas, 1887). Ďalší súd zamietol obžalovanému právo predložiť dôkazy o kontakte medzi ním a obeťou, ku ktorému došlo v krčme – pričom šlo o významnú sexuálnu aktivitu na verejnosti (prípad USA v. Colbath, 1988)

[22] Rozhodnutie Krajského súdu Banská Bystrica, sp. zn. 5To/89/2023 zo dňa 14.11.2023

Postoj súdov v tomto prípade vyvoláva pochybnosti o dôslednosti pri posudzovaní závažnosti trestného činu. Súdna argumentácia, ktorá ospravedlňuje mimoriadne zníženie trestu tým, že obeť mala voči iným osobám záväzky a konala nečestne pri ich uhrádzaní, prekračuje rámec prípustného zohľadnenia okolností prípadu. Neplnenie finančných povinností nemôže slúžiť ako morálne ospravedlnenie alebo poľahčujúca okolnosť pre psychicky deštruktívne správanie páchateľa, ktoré vyvrcholilo vyhrážkami fyzickou likvidáciou a donútením obete k vykopaniu vlastného hrobu lyžicou. Takýto výklad v konečnom dôsledku relativizuje ochranu základných práv obete, keďže legitimizuje zásahy do jeho telesnej integrity na základe subjektívneho presvedčenia páchateľa o jeho vine. Ak súd konštatuje, že páchateľ „len reagoval" na nečestné správanie obete, implicitne tým vytvára priestor pre ospravedlňovanie svojpomocných foriem nátlaku a vyhrážania sa tam, kde má konať výlučne zákon a príslušné orgány. Ochrana spoločnosti pred násilnými prejavmi páchateľov spočívajúcich v naprávaní nesprávneho konania obetí vyššie špecifikovaným a odsúdeniahodným spôsobom si vyžaduje dôsledné vymedzenie hraníc prípustného správania – a to aj pri zohľadnení individuálnych pomerov páchateľa. Máme za to, že práve osobnosť páchateľa, ktorý sa priznal a čin oľutoval, jeho mladý vek a napomáhanie vyšetrovania trestného činu, stabilné rodinné zázemie mali byť podkladom pre argumentáciu konajúcich súdov pri ukladaní trestu, nie správanie obete, ktorá si neplnila svoje záväzky.

Druhé z analyzovaných rozhodnutí bude prípad zločinu znásilnenia v štádiu pokusu podľa § 199 ods. 1 a § 14 ods. 1 Trestného zákona. Páchateľ a obeť sa z baru presunuli do bytu obete, kde po krátkom rozhovore páchateľ bez súhlasu obete začal obeť hladkať po tele, bozkávať ju, dotýkal sa jej medzi nohami, a to aj napriek tomu, že opakovanie žiadala, aby prestal. Páchateľ pokračoval tým, že obeti stiahol nohavice a násilím jej zasunul prsty do pošvy, na čo obeť reagovala tým, že páchateľa udrela sklenenou fľašou po hlave, čo malo za následok, že páchateľ z miesta činu ušiel.[23]

Z odôvodnenia uvedeného rozhodnutia vyplýva, že: *„Súd pri svojom rozhodovaní ohľadom uloženia druhu trestu páchateľa zobral do úvahy fakt, že nedošlo k dokonaniu trestného činu znásilnenia (aj vďaka aktívnej obrane poškodenej) ako na i tú skutočnosť, že i samotná poškodená svojím správaním uľahčila spáchanie tohto skutku, keď sama zavolala obžalovaného do svojho bytu vo večerných hodinách napriek vedomosti o tom, že aj obžalovaný je pod značným vplyvom alkoholu. Súd nepochybuje o tom, že samotnému skutku napomohlo značné opojenie obžalovaného alkoholom, ktorý spôsobil odstránenie sexuálnych zábran u obžalovaného (zrejme potom čo si poškodená pred ním prezliekla tričko), ktorý sa následne pokúsil vykonať hore uvedený zločin.*"

Odôvodnenie rozhodnutia súdu prvej inštancie vykazuje viacero zásadných metodologických a právnych nedostatkov, ktoré sú nezlučiteľné s požiadavkami

[23] Rozsudok Okresného súdu Martin, sp. zn. 3T/31/2022 zo dňa 17.01.2024

spravodlivého trestného konania. Predovšetkým, súd explicitne zohľadnil správanie poškodenej ako faktor zmierňujúci trest pre páchateľa, pričom konštatoval, že svojím konaním „uľahčila spáchanie skutku". Takýto prístup predstavuje ukážkový príklad victim blamingu v podobe, ktorý je nutné odsúdiť. Súd následne operuje úvahami, ktoré napĺňajú znaky tzv. rape-supportive logic – rámca, ktorý pripisuje obetiam zodpovednosť za reakciu páchateľa na ich údajne „provokatívne" správanie. Konštatovanie, že obžalovaný stratil sexuálne zábrany „potom, čo si poškodená pred ním prezliekla tričko", nie je právne relevantné a slúži výlučne na implicitné ospravedlnenie páchateľa na základe nevhodnej externalizácie viny.

Závažným pochybením je aj súdne uznanie vplyvu alkoholu ako faktora, ktorý mal spôsobiť „odstránenie sexuálnych zábran" páchateľa. Právne znižovanie viny na základe intoxikácie je prípustné len v striktne vymedzených zákonných rámcoch, ktoré v danom prípade neboli splnené. Zároveň ide o prípad zjavnej sekundárnej viktimizácie v zmysle smernice Európskeho parlamentu a Rady 2012/29/EÚ, ktorá členským štátom ukladá povinnosť zabezpečiť, aby obete trestných činov neboli vystavené dodatočnej ujme v dôsledku postupu orgánov činných v trestnom konaní. Hodnotenie správania obete zo strany súdu nesie znaky morálnej diskvalifikácie obete, ktorá nemá žiadnu právnu relevanciu a je v priamom rozpore s uvedenou smernicou. Napokon, tvrdenie, že k nedokonaniu činu došlo „vďaka aktívnej obrane poškodenej", a súčasné zníženie trestu s odkazom na jej údajnú spoluúčasť je logicky aj právne nekonzistentné a neprijateľné. Obrana obete je okolnosť, ktorá mala byť zohľadnená v neprospech páchateľa (ako faktor znemožňujúci dokonanie činu), nie ako dôvod na miernejšie posúdenie jeho konania.

Tretím rozhodnutím, ktorým sa budeme v rámci príspevku zaoberať je prípad zločinu lúpeže, znásilnenia, sexuálneho násilia a prečinu obmedzovania osobnej slobody. Páchateľ vylákal svoju partnerku-obeť do auta, kde ju proti jej vôli zadržiaval, fyzicky a psychicky ju napádal, požadoval od nej mobilný telefón a neskôr ju donútil k orálnemu a pohlavnému styku pod hrozbou násilia. Počas incidentu jej odcudzil osobné veci a peniaze v hodnote 341,68 eur, pričom jej spôsobil viaceré zranenia vrátane pomliaždenín a hematómov.[24]

Z odôvodnenia predmetného rozhodnutia vyplýva, že *„súd pristúpil k mimoriadnemu zníženiu trestu s prihliadnutím na osobu obžalovaného, jeho doposiaľ riadny život, ako aj na okolnosti prípadu, že sa jedná o ľudí, ktorí spolu boli v partnerskom vzťahu, ich vzťah nebol harmonický, avšak súd poukazuje aj na správanie sa samotnej poškodenej, na list, ktorý zaslala súdu a ktorá sa aj po skutku v čase zákazu priblíženia obžalovaného k nej s ním dobrovoľne stýkala, a to aj pohlavne, až napokon otehotnela. Súd zohľadnil pri mimoriadnom znížení trestu osobnosť obžalovaného, ale aj osobnosť poškodenej,*

[24] Rozsudok Okresného súdu Spišská Nová Ves, sp. zn. 4T/29/2024 zo dňa 30.10.2024

ktorá z konania obžalovaného neutrpela traumu a fakt, že poškodená porodila dieťa, ktorého otcom má byť práve obžalovaný."

Skutočnosť, že obeť sa po čine kontaktovala s páchateľom, zaslala súdu list so žiadosťou o neuloženie prísneho trestu a následne s ním otehotnela, môže byť z hľadiska individualizácie trestu vnímaná ako relevantná pri zohľadnení vzťahovej dynamiky a prípadnej snahy o odpustenie. V tejto súvislosti je však možné namietať nezohľadnenie dynamiky domáceho násilia a traumy, kde je návrat obete k agresorovi bežným psychologickým javom. Napríklad, koncepcia inštitútu súhlasu poškodeného v zmysle ustanovenia § 211 Trestného poriadku zabezpečuje, aby sa predchádzalo relativizácií domáceho násilia, keďže aj podľa ustálenej judikatúry Európskeho súdu pre ľudské práva domáce násilie nie je rodinnou záležitosťou, ale vyžaduje efektívne opatrenia a ochranu zo strany štátu v zmysle jeho pozitívneho záväzku chrániť základné ľudské práva a slobody. Máme za to, že uvedenú okolnosť je vhodné zohľadniť pri ukladaní trestu v kontexte sudcovskej individualizácie, nakoľko sa jedná o rozhodnutie po novele Trestného zákona č. 40/2024 Z.z., ktorá rozšírila možnosť individualizácie trestu napríklad tým, že otvorila nožnice v posudzovaní priťažujúcich a poľahčujúcich okolností, ktoré sú koncipované demonštratívne a po novom už matematicky neurčujú hranicu trestnej sadzby. Avšak fakt, že obeť porodila dieťa, ktorého otcom má byť práve páchateľ, pričom obeť žiadala o uloženie mierneho trestu, nie je podľa nášho názoru vhodné považovať za okolnosť pre aplikáciu mimoriadneho zníženia trestu, pretože v nielen, že určitej miere normalizuje násilie v intímnych vzťahoch, ale súčasne jej podľa nášho názoru chýba znak výnimočnosti, či mimoriadnosti.[25]

Na tomto mieste v kontexte vyššie špecifikovaných rozhodnutí je vhodné poukázať na rozhodovaciu prax Európskeho súdu pre ľudské práva, ktorý v rozhodnutí J.L. proti Taliansku zo dňa 27. mája 2021 zdôraznil, že je nevyhnutné, aby sa súdy vo svojich rozhodnutiach vyhli reprodukovaniu sexistických stereotypov, zľahčovaniu rodovo podmieneného násilia a vystavovaniu žien sekundárnej viktimizácii – najmä prostredníctvom odsudzujúcich komentárov a poznámok, ktoré vyvolávajú v obeti pocit viny a môžu podkopať jej dôveru v súdny systém. Na uvedenú rozhodovaciu prax reflektoval aj Ústavný súd Českej republiky v Náleze PL. ÚS 17/24 zo dňa 19.3.2025, ktorý uviedol, že aj keby neexistovali takéto výslovné požiadavky vyplývajúce z judikatúry Európskeho súdu pre ľudské práva, je zrejmé, že (nielen) orgány činné v trestnom konaní musia dbať na to, aby nedochádzalo k opätovnému ubližovaniu obeti – či už očierňovaním, prenášaním viny na ňu, alebo bagatelizovaním jej ujmy. Z hľadiska spoločnosti ako celku to zároveň znižuje dôveru

[25] K domácemu násiliu bližšie pozri rozhodnutie ESĽP Opuz v. Turecko: *„domáce násilie nie je súkromnou alebo rodinnou záležitosťou, ale otázkou verejného záujmu, ktorá si vyžaduje efektívne opatrenia zo strany štátu.*"

obetí v trestný systém, a tým môže oslabiť účinnosť postihovania sexuálnej kriminality.

Záver

V nadväznosti na vyššie analyzovanú právnu teóriu a rozhodovaciu prax súdov je potrebné uviesť, že pohľady na zohľadňovanie správania obete pri ukladaní trestu sú rôzne a odvíjajú sa od jednotlivých špecifík prejednávaných prípadov.

Zástancovia prístupu, ktorý podporuje už vyššie špecifikovaný victim liability defence tvrdia, že ak už právny systém dáva obeti hlas a moc, musí byť ochotný aj reálne zohľadniť jej príspevok ku konfliktu, a to nie len ako dôvod na prísnejší trest, ale aj ako možný dôvod na zníženie viny páchateľa.[26] Súčasne kritizujú koncept „dokonalej obete", ktorý vytvára dojem, že obeť je automaticky perfektná a hovorí pravdu, zatiaľ čo páchateľ je zloduch a netvor.[27]

Z obsahu príspevku je zrejmé, že zodpovednosť obete, resp. hodnotenie jej správania v príčinnej súvislosti so spáchaným trestným činom môže mať svoje opodstatnenie a nie je vhodné uvedený prístup automaticky bez ďalšieho démonizovať. Aj náš právny poriadok zohľadňuje konanie obetí napríklad pri okolnostiach vylučujúcich protiprávnosť činu, pri posudzovaní poľahčujúcich okolností, ak páchateľ spáchal trestný čin pod tlakom odkázanosti alebo podriadenosti, spáchal trestný čin pod vplyvom hrozby alebo nátlaku, či spáchal trestný čin v ospravedlniteľnom silnom citovom rozrušení a podobne.

V úvode príspevku sme si položili otázku, či existuje kľúč k odpovedi, akým spôsobom postupovať pri zohľadňovaní konania obete, ktorým (ne)prispela k spáchaniu trestného činu a do akej miery je takéto „pričinenie" možné pričítať na neprospech obeti. Ako vyplýva z analýzy vyššie skúmaných rozhodnutí, je naozaj kľúčové dôkladne rozlišovať medzi dôkazne relevantným správaním a spoločensky škodlivým obviňovaním, ktoré najmä v prípadoch trestných činov proti ľudskej dôstojnosti, či domáceho násilia nemá žiadne miesto. Spravodlivosť vo veciach rodovo podmieneného násilia nezačína tam, kde hodnotíme obeť, ale tam, kde neomylnosťou práva chránime jej dôstojnosť pred zlyhaním systému. Dôsledné rozlišovanie medzi právne relevantnými okolnosťami a spoločensky škodlivým obviňovaním obetí má vysoký potenciál zabezpečiť, že trestné právo bude nástrojom spravodlivosti a nie nositeľom predsudkov.

---

[26] GRUBER, A.: Victim Wrongs: The Case for General Criminal Defece Based on Wrongful Victim Behavior in an Era of Victims Rights. University of Colorado Law School. 76 TEMP. L. REV. 645, 2003, s. 661-662

[27] HENDERSON, L.: Co-opting Compassion: The Federal Victims Rights Amendment. 10 St. Thomas Law Review 579, 1998, s. 991

Zoznam použitej literatúry

Knižné publikácie

1. GRUBER, A.: Victim Wrongs: The Case for General Criminal Defense Based on Wrongful Victim Behavior in an Era of Victims' Rights. University of Colorado Law School. 76 Temp. L. Rev. 645, 2003.
2. HENDERSON, L.: Co-opting Compassion: The Federal Victims Rights Amendment. 10 St. Thomas Law Review, 1998.
3. MINOW, M.: Surviving Victim Talk. UCLA Law Review, Vol. 40, No. 6, 1993.
4. VITIELLO, M.: Victim Blaming: When is it legally appropriate?. In: Pacific McGeorge Global Business & Development Law Journal, forthcoming Quinnipiac Law Review, Vol. 41, No. 1, 2022.

Internetové zdroje

1. Australian Government: *Rape shield laws*. Dostupné online: https://www.alrc.gov.au/publication/uniform-evidence-law-alrc-report-102/20-matters-outside-the-uniform-evidence-acts/rape-shield-laws/. Navštívené dňa: 5. 4. 2025.
2. Britannica: *Rape shield law*. Dostupné online: https://www.britannica.com/topic/rape-shield-law. Navštívené dňa: 5. 4. 2025.
3. CHERRY, K.: *Why Do People Blame the Victim?*. Dostupné online: https://www.verywellmind.com/why-do-people-blame-the-victim-5183021. Navštívené dňa: 5. 4. 2025.
4. Government UK: *New protections for rape victims available at more Crown Courts*. Dostupné online: https://www.gov.uk/government/news/new-protections-for-rape-victims-available-at-more-crown-courts. Navštívené dňa: 5. 4. 2025.
5. GUANZON, R.: *Laws on Violence against Women in the Philippines*. Dostupné online: https://www.un.org/womenwatch/daw/egm/vaw_legislation_2008/expertpapers/EGMGPLVAW%20Paper%20(Rowena%20Guanzon).pdf. Navštívené dňa: 5. 4. 2025.
6. KULSHRESHTHA, N.: *The contemporary status of rape shield laws in India*. Dostupné online: https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/13657127221139506. Navštívené dňa: 5. 4. 2025.
7. LAKIN AFOLABI: *Canada Rape Shield Laws*. Dostupné online: https://lakinafolabilaw.com/canadas-rape-shield-laws/. Navštívené dňa: 5. 4. 2025.

8. ROBERTS, K.: *The Psychology of Victim Blaming*. Dostupné online: https://www.theatlantic.com/science/archive/2016/10/the-psychology-of-victim-blaming/502661/. Navštívené dňa: 5. 4. 2025.
9. The University of Glasgow: *Evaluating Scotland's rape shield law*. Dostupné online: https://www.gla.ac.uk/news/archiveofnews/2024/april/headline_1068019_en.html. Navštívené dňa: 5. 4. 2025.
10. UTAH STATE UNIVERSITY: *Avoid Victim Blaming: Blaming Silences Victims*. Dostupné online: https://www.usu.edu/saavi/get-info/avoid-victim-blaming. Navštívené dňa: 5. 4. 2025.

Súdne rozhodnutia

1. Európsky súd pre ľudské práva: *J.L. proti Taliansku* zo dňa 27. mája 2021. Sťažnosť č. 5671/16.
2. Európsky súd pre ľudské práva: *Opuz v. Turecko*. Rozsudok zo dňa 9. júna 2009. Sťažnosť č. 33401/02.
3. Krajský súd Banská Bystrica, sp. zn. 5To/89/2023, zo dňa 14. 11. 2023.
4. Nález ÚS ČR PL. ÚS 17/24 zo dňa 19.3.2025
5. Okresný súd Martin, sp. zn. 3T/31/2022, zo dňa 17. 01. 2024.
6. Okresný súd Spišská Nová Ves, sp. zn. 4T/29/2024, zo dňa 30. 10. 2024.
7. Supreme Court of the United States: *Michigan v. Lucas*, 500 U.S. 145 (1991).
8. United States Court of Appeals: *United States v. Colbath*, 875 F.2d 1194 (6th Cir. 1989).

Kontaktné údaje

Mgr. Agáta Bajčíková
agata.bajcikova@flaw.uniba.sk
Katedra trestného práva, kriminológie a kriminalistiky
Právnická fakulta
Univerzita Komenského v Bratislave

DOKAZOVANIE PRI DAŇOVOM ÚNIKU NA DANI Z PRIDANEJ HODNOTY

EVIDENCE IN TAX EVASION CASES RELATED TO VALUE ADDED TAX

Matúš Doležal[1]

Abstrakt: Táto práca sa zaoberá problematikou dokazovania daňových únikov na dani z pridanej hodnoty (DPH) v kontexte trestného konania. Analyzuje právnu úpravu DPH v Slovenskej republike a trestnoprávnu charakteristiku daňového úniku, pričom identifikuje špecifiká dokazovania pri tomto type trestnej činnosti. Práca skúma rôzne dôkazné prostriedky využívané pri objasňovaní daňových únikov, vrátane listinných dôkazov, znaleckého dokazovania, výsluchov a osobitných dôkazných prostriedkov. Pozornosť je venovaná aj najčastejším schémam daňových únikov, ako sú karuselové podvody, fiktívne faktúry a reťazové obchody. V rámci analýzy sú identifikované problematické aspekty dokazovania, predovšetkým časová náročnosť, nedostatok dôkazov, výzvy v oblasti medzinárodnej spolupráce a otázky súvisiace so zničením alebo falšovaním dôkazného materiálu. Na základe týchto zistení práca predkladá návrhy na zefektívnenie procesu dokazovania vrátane legislatívnych zmien, posilnenia medzinárodnej spolupráce, implementácie moderných technológií a špecializácie orgánov činných v trestnom konaní. Metodologicky práca vychádza z analýzy relevantnej právnej úpravy, judikatúry a odbornej literatúry, pričom teoretické poznatky konfrontuje s praktickými aspektmi dokazovania v oblasti daňovej kriminality.

Kľúčové slová: daňový únik • daň z pridanej hodnoty • dokazovanie • trestné konanie • karuselové podvody

Abstract: This paper addresses the issue of evidence in value-added tax (VAT) evasion cases in the context of criminal proceedings. It analyzes the legal regulation of VAT in the Slovak Republic and the criminal law characteristics of tax evasion, identifying the specifics of evidence gathering for this type of criminal activity. The paper examines various means of evidence used in investigating tax evasion, including documentary evidence, expert testimony,

[1] Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta

interrogations, and special investigative techniques. Attention is also paid to the most common tax evasion schemes, such as carousel fraud, fictitious invoices, and chain transactions. The analysis identifies problematic aspects of evidence gathering, particularly time constraints, lack of evidence, challenges in international cooperation, and issues related to the destruction or falsification of evidentiary material. Based on these findings, the paper presents proposals for making the evidence gathering process more effective, including legislative changes, strengthening international cooperation, implementing modern technologies, and specialization of law enforcement authorities. Methodologically, the paper is based on an analysis of relevant legislation, case law, and academic literature, comparing theoretical knowledge with practical aspects of evidence gathering in the field of tax crime.

Key words: tax evasion • value-added tax • evidence gathering • criminal proceedings • carousel fraud

Úvod

Daňové úniky predstavujú jeden z najzávažnejších ekonomických problémov súčasnosti, ktorý významne ovplyvňuje príjmovú stránku štátneho rozpočtu a narúša princípy spravodlivého výberu daní. Osobitne závažným fenoménom sú úniky na dani z pridanej hodnoty (DPH), ktoré vzhľadom na mechanizmus fungovania tejto dane a jej harmonizáciu v rámci Európskej únie nadobúdajú často organizovaný a cezhraničný charakter. Podľa odhadov Európskej komisie dosahujú ročné straty na DPH v členských štátoch EÚ desiatky miliárd eur, čo významne ovplyvňuje schopnosť štátov financovať verejné služby a investície.

V kontexte Slovenskej republiky predstavuje boj proti daňovým únikom na DPH jednu z prioritných oblastí činnosti orgánov činných v trestnom konaní. Špecifická povaha týchto trestných činov, ich sofistikovanosť a často medzinárodný rozmer však kladú mimoriadne vysoké nároky na proces dokazovania. Úspešné odhalenie a preukázanie daňových únikov vyžaduje nielen dôkladnú znalosť trestného práva, ale aj komplexné porozumenie daňovej a účtovnej problematike, ako aj schopnosť analyzovať zložité ekonomické vzťahy a transakčné schémy.

Tento článok sa zameriava na analýzu špecifík dokazovania pri trestnom čine daňového úniku na DPH, s osobitným dôrazom na praktické aspekty a problémy, ktoré sa v tejto oblasti vyskytujú. Cieľom je poskytnúť ucelený pohľad na problematiku dokazovania, identifikovať kľúčové výzvy a navrhnúť možné riešenia pre zefektívnenie tohto procesu. Osobitná pozornosť je venovaná analýze jednotlivých dôkazných prostriedkov, ich využiteľnosti a váhe pri dokazovaní

daňových únikov, ako aj špecifickým požiadavkám na odbornú prípravu orgánov činných v trestnom konaní v tejto oblasti.
Metodologicky článok vychádza z analýzy relevantnej právnej úpravy, judikatúry súdov Slovenskej republiky a Európskej únie, ako aj odbornej literatúry venovanej problematike dokazovania v trestnom konaní a daňovým podvodom. Teoretické poznatky sú konfrontované s praktickými skúsenosťami z oblasti vyšetrovania daňovej kriminality, čo umožňuje identifikovať skutočné problémy a výzvy, ktorým čelia orgány činné v trestnom konaní pri dokazovaní týchto trestných činov.
V kontexte neustále sa vyvíjajúcich foriem daňových únikov a rastúcej sofistikovanosti páchateľov je potrebné venovať osobitnú pozornosť aj modernizácii a zefektívneniu procesov dokazovania. Článok preto v závere prináša aj návrhy de lege ferenda, ktoré by mohli prispieť k účinnejšiemu odhaľovaniu a dokazovaniu daňových únikov na DPH, vrátane úvah o možnostiach využitia moderných technológií a posilnenia medzinárodnej spolupráce v tejto oblasti.

Teoretické východiská daňových únikov na DPH

Právna úprava dane z pridanej hodnoty

Daň z pridanej hodnoty predstavuje kľúčový prvok daňovej sústavy Slovenskej republiky a je harmonizovaná v rámci Európskej únie. Základným právnym predpisom upravujúcim DPH v Slovenskej republike je zákon č. 222/2004 Z. z. o dani z pridanej hodnoty v znení neskorších predpisov (ďalej len "zákon o DPH"). Tento zákon implementuje smernicu Rady 2006/112/ES o spoločnom systéme dane z pridanej hodnoty, ktorá ustanovuje základný rámec pre uplatňovanie DPH v členských štátoch EÚ.[2]
Zákon o DPH definuje základné pojmy a inštitúty súvisiace s uplatňovaním dane, ako sú zdaniteľná osoba, zdaniteľné obchody, miesto dodania tovaru a služieb, základ dane, sadzby dane a oslobodenie od dane. Osobitne dôležité sú ustanovenia týkajúce sa registračnej povinnosti, vzniku daňovej povinnosti a uplatnenia práva na odpočítanie dane, keďže práve v týchto oblastiach najčastejšie dochádza k daňovým únikom. Mechanizmus fungovania DPH je založený na princípe neutrality, podľa ktorého daň nemá zaťažovať podnikateľské subjekty, ale konečného spotrebiteľa. Tento princíp sa realizuje prostredníctvom systému postupného výberu dane v jednotlivých štádiách výroby a distribúcie, pričom každý článok reťazca odvádza daň len z pridanej hodnoty, ktorú vytvoril. Kľúčovým prvkom tohto systému je právo na

[2] BABČÁK, V. *Daňové právo na Slovensku a v EÚ*. Bratislava: EPOS, 2019, 912 s. ISBN 978-80-562-0247-0.

odpočítanie dane, ktoré umožňuje platiteľovi dane odpočítať od dane na výstupe daň na vstupe, ktorú zaplatil svojim dodávateľom.[3]
Daňová povinnosť vzniká dodaním tovaru alebo služby, pričom platiteľ dane je povinný priznať a odviesť daň za zdaňovacie obdobie. Nárok na odpočítanie dane vzniká platiteľovi v tom zdaňovacom období, v ktorom vznikla daňová povinnosť u dodávateľa, a to za predpokladu splnenia zákonom stanovených podmienok. Medzi tieto podmienky patrí najmä existencia platného daňového dokladu a použitie prijatých tovarov a služieb na účely vlastného podnikania platiteľa.[4]

Trestnoprávna charakteristika daňového úniku

Trestný čin daňového úniku je upravený v § 276 Trestného zákona č. 300/2005 Z. z. v znení neskorších predpisov. Základná skutková podstata tohto trestného činu spočíva v konaní páchateľa, ktorý v malom rozsahu skráti daň, poistné na sociálne poistenie, verejné zdravotné poistenie alebo príspevok na starobné dôchodkové sporenie. V prípade daňových únikov na DPH ide najčastejšie o skrátenie dane prostredníctvom rôznych podvodných schém a machinácií.
Objektívna stránka trestného činu daňového úniku spočíva v konaní páchateľa, ktorým dochádza k skráteniu dane. Pod pojmom skrátenie dane sa rozumie konanie, v dôsledku ktorého je páchateľom odvedená nižšia daň, než aká mala byť odvedená podľa zákona, alebo daň nie je odvedená vôbec. V prípade DPH môže ísť napríklad o:

- neoprávnené uplatnenie odpočítania dane na základe fiktívnych faktúr
- zatajenie zdaniteľných plnení
- neoprávnené uplatnenie oslobodenia od dane pri intrakomunitárnych dodaniach
- zapojenie sa do karuselových podvodov

Subjektívna stránka trestného činu vyžaduje úmyselné zavinenie, čo znamená, že páchateľ musí vedieť o tom, že svojím konaním skracuje daň, a musí to chcieť urobiť (priamy úmysel), alebo aspoň vedieť, že svojim konaním môže spôsobiť skrátenie dane, a pre prípad, že sa tak stane, byť s tým uzrozumený (nepriamy úmysel). Práve preukázanie úmyslu predstavuje často kľúčový a zároveň problematický aspekt dokazovania daňových únikov.[5]

---

[3] BEŇO, M., KAČALJAK, M., ORAVCOVÁ, A. O., RICHTER, F., SÁBO, J., VARGAN, M. *Zákon o dani z pridanej hodnoty: komentár.* Bratislava: Wolters Kluwer, 2024, s. 866. ISBN 978-80-571-0688-3.
[4] KUBINCOVÁ, S. *Dane, poplatky, clo a ďalšie povinné platby: (vymedzenie pojmov a právna úprava).* Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela, 2009, s. 328. ISBN 978-80-8083-911-6.
[5] STIERANKA, J., SABAYOVÁ, M., ŠIMONOVÁ, J. *Daňové úniky a daňová kriminalita v Slovenskej republike.* Bratislava: Miroslav Mračko, EPOS, 2016, s. 359. ISBN 978-80-562-0147-3.

Trestný zákon ustanovuje aj kvalifikované skutkové podstaty daňového úniku, ktoré sa líšia závažnosťou a rozsahom spôsobenej škody. Závažnejšie formy tohto trestného činu sú sankcionované prísnejšími trestami, pričom rozlišujeme:

- väčší rozsah (škoda prevyšujúca sumu 20 000 eur)
- značný rozsah (škoda prevyšujúca sumu 250 000 eur)
- veľký rozsah (škoda prevyšujúca sumu 650 000 eur)

Osobitne závažnou okolnosťou je spáchanie činu ako člen organizovanej skupiny alebo opätovne, čo je časté práve pri sofistikovaných formách daňových únikov na DPH, najmä pri karuselových podvodoch.[6]

Špecifiká dokazovania pri daňových únikoch na DPH

Základné zásady dokazovania v trestnom konaní

Dokazovanie v trestnom konaní pri daňových únikoch na DPH sa riadi základnými zásadami zakotvenými v Trestnom poriadku, ktoré majú zabezpečiť zákonnosť a spravodlivosť trestného konania. Tieto zásady nadobúdajú pri dokazovaní daňových trestných činov osobitný význam vzhľadom na komplexnosť a špecifickosť tejto trestnej činnosti.

Zásada materiálnej pravdy, vyjadrená v § 2 ods. 10 Trestného poriadku, vyžaduje, aby orgány činné v trestnom konaní s rovnakou starostlivosťou objasňovali okolnosti svedčiace proti obvinenému, ako aj okolnosti, ktoré svedčia v jeho prospech. Pri daňových únikoch na DPH to znamená povinnosť dôkladne preskúmať nielen podozrivé transakcie, ale aj legitímne obchodné vzťahy a ekonomické aktivity obvineného. Táto zásada je osobitne dôležitá pri posudzovaní oprávnenosti nároku na odpočítanie dane, kde je potrebné zohľadniť všetky relevantné okolnosti prípadu.[7]

Zásada voľného hodnotenia dôkazov umožňuje orgánom činným v trestnom konaní a súdu hodnotiť dôkazy podľa svojho vnútorného presvedčenia založeného na starostlivom uvážení všetkých okolností prípadu. Pri daňových únikoch je táto zásada kľúčová vzhľadom na potrebu komplexného posúdenia často rozsiahlej dokumentácie a zložitých ekonomických vzťahov. Orgány musia pritom zohľadňovať vzájomné súvislosti medzi jednotlivými dôkazmi a ich relevanciu pre preukázanie trestnej činnosti.[8]

Prezumpcia neviny ako základná zásada trestného konania vyžaduje, aby obvinenému bola vina zákonným spôsobom preukázaná. V kontexte daňových

---

[6] STIERANKA, J., SABAYOVÁ, M., ŠIMONOVÁ, J. *Daňové úniky a daňová kriminalita v Slovenskej republike.* Bratislava: Miroslav Mračko, EPOS, 2016, s. 359. ISBN 978-80-562-0147-3.

[7] ČENTÉŠ, J. a kol. *Trestný poriadok. Veľký komentár. 5. aktualizované vydanie*. Bratislava: Eurokódex, 2022. ISBN 978-80-8155-109-3.

[8] ŠAMKO, P. *Daňové podvodné konania a ich dokazovanie.* Bratislava: Wolters Kluwer, 2015, s. 419. ISBN 978-80-8168-262-9.

únikov to znamená, že orgány činné v trestnom konaní musia bez akýchkoľvek pochybností preukázať úmyselné konanie páchateľa smerujúce k skráteniu dane. Táto zásada je osobitne významná pri posudzovaní prípadov, kde existuje tenká hranica medzi legitímnou daňovou optimalizáciou a trestnou činnosťou.[9]

Osobitosti dokazovania daňových trestných činov

Komplexnosť ekonomických vzťahov predstavuje jednu z najvýznamnejších výziev pri dokazovaní daňových únikov na DPH. Páchatelia často vytvárajú zložité siete obchodných vzťahov a transakcií, ktoré majú zakryť skutočnú podstatu ich činnosti. Tieto schémy môžu zahŕňať[10]:

- reťazce spoločností s rôznymi úlohami v podvodnej schéme
- komplikované finančné toky prechádzajúce cez viaceré účty a jurisdikcie
- sofistikované účtovné operácie maskujúce skutočný charakter transakcií
- využívanie tzv. "bielych koní" a schránkových spoločností

Špecifické požiadavky na odbornosť orgánov činných v trestnom konaní vyplývajú práve z komplexnosti daňovej trestnej činnosti. Vyšetrovatelia a prokurátori musia disponovať nielen znalosťami trestného práva, ale aj[11]:

- dôkladným porozumením daňovej legislatívy a účtovníctva
- schopnosťou analyzovať ekonomické vzťahy a finančné toky
- znalosťou fungovania medzinárodného obchodu a DPH systému v EÚ
- schopnosťou využívať moderné technológie pri analýze dát

Táto požiadavka často vedie k potrebe vytvorenia špecializovaných tímov, ktoré kombinujú právne, ekonomické a IT znalosti. Významná je aj úloha znalcov z oblasti účtovníctva a daní, ktorí pomáhajú objasniť odborné aspekty prípadu.

Medzinárodný prvok pri daňových únikoch predstavuje osobitnú výzvu pre dokazovanie. Vzhľadom na harmonizáciu DPH v rámci EÚ a globalizáciu obchodu majú daňové úniky často cezhraničný charakter. To prináša viaceré špecifické problémy[12]:

- potrebu medzinárodnej justičnej spolupráce pri získavaní dôkazov
- časové oneskorenia pri vybavovaní medzinárodných dožiadaní
- rozdielnosť právnych systémov a prístupov k dokazovaniu

---

[9] VIKTORYOVÁ, J., ČENTÉŠ, J., ŠTEFFEK, J. *Teoretické základy dokazovania vo vyšetrovaní. 3. časť.* Bratislava: Akadémia Policajného zboru, 2000, s. 71. ISBN 80-8054-007-1.

[10] ŠAMKO, P. *Daňové podvodné konania a ich dokazovanie.* Bratislava: Wolters Kluwer, 2015, s. 419. ISBN 978-80-8168-262-9.

[11] ZÁHORA, J. a kol. *Dokazovanie v trestnom konaní.* Praha: Leges, 2013, s. 318. ISBN 978-80-87576-76-2.

[12] ŠAMKO, P. *Daňové podvodné konania a ich dokazovanie.* Bratislava: Wolters Kluwer, 2015, s. 419. ISBN 978-80-8168-262-9.

- komplikácie pri sledovaní finančných tokov prechádzajúcich cez viaceré jurisdikcie
- nutnosť koordinácie vyšetrovania s orgánmi iných štátov

Osobitnú pozornosť si vyžadujú tzv. karuselové podvody, ktoré sú typickým príkladom organizovanej daňovej trestnej činnosti s medzinárodným prvkom. Pri ich dokazovaní je nevyhnutná úzka spolupráca s orgánmi iných členských štátov EÚ a využívanie nástrojov medzinárodnej spolupráce v trestných veciach.

Dôkazné prostriedky pri dokazovaní daňových únikov

Listinné dôkazy

Listinné dôkazy predstavujú základný a najdôležitejší zdroj dôkazného materiálu pri dokazovaní daňových únikov na DPH. Ich význam spočíva predovšetkým v tom, že poskytujú objektívny a verifikovateľný záznam o ekonomických transakciách a daňových povinnostiach subjektu. Kľúčovými listinnými dôkazmi sú daňové priznania k DPH, ktoré dokumentujú priznané zdaniteľné obchody, uplatnené nároky na odpočítanie dane a celkovú daňovú povinnosť za jednotlivé zdaňovacie obdobia. Spolu s kontrolnými výkazmi DPH a súhrnými výkazmi pri intrakomunitárnych dodaniach tvoria základný rámec pre identifikáciu potenciálnych nezrovnalostí a podozrivých transakcií[13].

Účtovné doklady a záznamy poskytujú detailný pohľad na ekonomickú činnosť daňového subjektu. Zahŕňajú najmä faktúry, dodacie listy, príjmové a výdavkové pokladničné doklady, inventárne súpisy a účtovné knihy. Osobitný význam majú faktúry ako základné doklady preukazujúce uskutočnenie zdaniteľného plnenia a oprávnenosť nároku na odpočítanie dane. Pri ich analýze je potrebné venovať pozornosť nielen formálnym náležitostiam, ale aj skutočnému obsahu a ekonomickej podstate dokumentovaných transakcií[14].

Obchodná dokumentácia, ako sú zmluvy, objednávky, cenové ponuky a korešpondencia s obchodnými partnermi, pomáha objasniť okolnosti uzatvárania obchodných vzťahov a realizácie konkrétnych transakcií. Táto dokumentácia je osobitne dôležitá pri preukazovaní úmyslu páchateľa a jeho vedomosti o zapojení do podvodnej schémy. Zároveň môže odhaliť nezrovnalosti medzi deklarovaným a skutočným priebehom obchodných operácií[15].

---

[13] KOLESÁR, J. *Perspektívy dokazovania v trestnom konaní s dôrazom na znalecké dokazovanie.* Prievidza: Citicom, 2010, s. 176. ISBN 978-80-89433-00-1.

[14] VIKTORYOVÁ, J., ČENTÉŠ, J., ŠTEFFEK, J. *Teoretické základy dokazovania vo vyšetrovaní. 3. časť.* Bratislava: Akadémia Policajného zboru, 2000, s. 71. ISBN 80-8054-007-1.

[15] ZÁHORA, J. a kol. *Dokazovanie v trestnom konaní.* Praha: Leges, 2013, s. 318. ISBN 978-80-87576-76-2.

Bankové výpisy a platobné doklady umožňujú sledovať finančné toky súvisiace s podozrivými transakciami. Poskytujú informácie o skutočnom pohybe peňažných prostriedkov, čase a spôsobe úhrady, ako aj o zapojených bankových účtoch a ich majiteľoch. Analýza týchto dokumentov je kľúčová najmä pri odhaľovaní karuselových podvodov a identifikácii prepojení medzi jednotlivými účastníkmi podvodnej schémy[16].

Znalecké dokazovanie

Znalecké dokazovanie zohráva pri objasňovaní daňových únikov nezastupiteľnú úlohu vzhľadom na potrebu odborného posúdenia ekonomických a účtovných aspektov prípadu. Úloha znalcov v trestnom konaní spočíva predovšetkým v objektívnom posúdení odborných otázok, ktoré presahujú právne znalosti orgánov činných v trestnom konaní. Znalci z odboru ekonomiky, účtovníctva a daní pomáhajú objasniť komplexné ekonomické vzťahy, analyzovať účtovné operácie a kvantifikovať rozsah spôsobenej škody. Špecifiká znaleckého dokazovania v daňových veciach vyplývajú z komplexnosti posudzovanej matérie a potreby interdisciplinárneho prístupu. Znalci musia disponovať nielen teoretickými znalosťami v oblasti účtovníctva a daní, ale aj praktickými skúsenosťami s fungovaním ekonomických vzťahov a daňového systému. Pri vypracovávaní znaleckých posudkov musia zohľadňovať širší kontext ekonomickej činnosti daňového subjektu, vrátane obvyklých obchodných praktík v danom odvetví a špecifík medzinárodného obchodu[17].

Význam znaleckých posudkov spočíva najmä v ich schopnosti poskytnúť odbornú analýzu a interpretáciu zložitých ekonomických vzťahov a transakcií. Znalecké posudky pomáhajú objasniť skutočný ekonomický obsah podozrivých transakcií, identifikovať anomálie v účtovníctve a finančných tokoch, a kvantifikovať výšku spôsobenej škody. Osobitný význam majú pri preukazovaní úmyselného konania páchateľa, keď znalci môžu poukázať na systematické nezrovnalosti a účelové manipulácie s účtovnými a daňovými dokladmi[18].

Výsluchy a svedecké výpovede

Výsluch obvineného predstavuje významný dôkazný prostriedok, ktorý umožňuje získať priame informácie o okolnostiach spáchania trestného činu a motívoch

[16] ŠAMKO, P. *Daňové podvodné konania a ich dokazovanie.* Bratislava: Wolters Kluwer, 2015, s. 419. ISBN 978-80-8168-262-9.

[17] KOLESÁR, J. *Perspektívy dokazovania v trestnom konaní s dôrazom na znalecké dokazovanie.* Prievidza: Citicom, 2010, s. 176. ISBN 978-80-89433-00-1.

[18] ZÁHORA, J. a kol. *Dokazovanie v trestnom konaní.* Praha: Leges, 2013, s. 318. ISBN 978-80-87576-76-2.

páchateľa. Pri daňových únikoch je osobitne dôležité zamerať sa na objasnenie ekonomickej podstaty realizovaných transakcií, vzťahov s obchodnými partnermi a okolností vzniku daňovej povinnosti. Obvinený má právo nevypovedať, často však jeho výpoveď môže poskytnúť cenné informácie o fungovaní podvodnej schémy a úlohách jednotlivých zainteresovaných osôb. Výsluchy svedkov zohrávajú kľúčovú úlohu pri objasňovaní okolností daňových únikov. Medzi najdôležitejších svedkov patria zamestnanci daňového subjektu, obchodní partneri, účtovníci a daňoví poradcovia. Ich výpovede môžu poskytnúť informácie o skutočnom priebehu obchodných transakcií, spôsobe vedenia účtovníctva a okolnostiach podávania daňových priznaní. Osobitný význam majú výpovede osôb, ktoré boli priamo zapojené do realizácie podozrivých transakcií alebo mali prístup k relevantnej dokumentácii[19].

Význam výpovedí zainteresovaných osôb spočíva v ich schopnosti objasniť skutočný priebeh udalostí a rozkryť mechanizmus fungovania daňového podvodu. Výpovede môžu pomôcť identifikovať organizátorov a koordinátorov podvodnej schémy, objasniť úlohy jednotlivých účastníkov a potvrdiť alebo vyvrátiť existenciu úmyselného konania. Pri hodnotení týchto výpovedí je však potrebné zohľadniť možnú zaujatosť svedkov a ich prípadnú snahu zakryť vlastnú účasť na trestnej činnosti[20].

Osobitné dôkazné prostriedky

Odpočúvanie a záznam telekomunikačnej prevádzky predstavuje účinný nástroj pri odhaľovaní organizovaných foriem daňovej trestnej činnosti. Umožňuje zachytiť komunikáciu medzi účastníkmi podvodnej schémy, získať informácie o plánovaných transakciách a identifikovať ďalšie zapojené osoby. Osobitný význam má pri dokazovaní koordinovaného postupu páchateľov a ich vedomosti o zapojení do daňového podvodu. Využitie tohto prostriedku však musí rešpektovať zákonné podmienky a princíp proporcionality[21].

Sledovanie osôb a vecí sa využíva najmä pri dokumentovaní pohybu tovaru a stretnutí medzi účastníkmi podvodnej schémy. Môže poskytnúť dôkazy o skutočnom pohybe tovaru pri karuselových podvodoch, identifikovať skutočných príjemcov dodávok a zdokumentovať osobné stretnutia organizátorov trestnej činnosti. Tento

[19] ŠAMKO, P. *Daňové podvodné konania a ich dokazovanie.* Bratislava: Wolters Kluwer, 2015, s. 419. ISBN 978-80-8168-262-9.

[20] ŠAMKO, P. *Daňové podvodné konania a ich dokazovanie.* Bratislava: Wolters Kluwer, 2015, s. 419. ISBN 978-80-8168-262-9.

[21] KOLESÁR, J. *Perspektívy dokazovania v trestnom konaní s dôrazom na znalecké dokazovanie.* Prievidza: Citicom, 2010, s. 176. ISBN 978-80-89433-00-1.

dôkazný prostriedok je osobitne účinný v kombinácii s inými operatívnymi prostriedkami a technickými zariadeniami na sledovanie pohybu vozidiel a tovaru[22]. Použitie agenta prichádza do úvahy najmä pri odhaľovaní organizovaných foriem daňových podvodov s medzinárodným prvkom. Agent môže získať priame dôkazy o fungovaní podvodnej schémy, identifikovať kľúčové osoby a zdokumentovať spôsob páchania trestnej činnosti. Jeho využitie je však limitované právnymi a praktickými obmedzeniami, vrátane potreby zachovania utajenia a zabezpečenia vierohodnosti agenta v kriminálnom prostredí[23].

Praktické problémy pri dokazovaní

Najčastejšie schémy daňových únikov

Karuselové podvody predstavujú jednu z najsofistikovanejších foriem daňových únikov na DPH, ktoré spôsobujú značné straty štátnym rozpočtom v rámci celej Európskej únie. Základný princíp spočíva v reťazci obchodných transakcií, kde tovar (často virtuálny alebo vysokej hodnoty) cirkuluje medzi viacerými subjektmi v rôznych členských štátoch. Kľúčovým prvkom je tzv. "missing trader" - spoločnosť, ktorá neodvedie DPH z transakcie, ale umožní nasledujúcemu článku v reťazci uplatniť si odpočet dane. Schéma často zahŕňa viaceré nárazníkové spoločnosti, ktoré majú maskovať spojenie medzi missing trader a konečným príjemcom tovaru. Tieto spoločnosti vykonávajú zdaniteľné plnenia, podávajú daňové priznania a platia DPH, čím vytvárajú zdanie legitímnych obchodných vzťahov. Organizátori podvodu pritom často využívajú schránkové firmy registrované v daňových rajoch a osoby bez ekonomickej histórie ako "biele kone"[24].

Fiktívne faktúry predstavujú ďalšiu rozšírenú formu daňových únikov, ktorá je založená na vytváraní zdania uskutočnenia zdaniteľného plnenia bez reálneho dodania tovaru alebo služby. Páchatelia vytvárajú faktúry, ktoré formálne spĺňajú všetky zákonné náležitosti, ale dokumentujú neexistujúce transakcie. Tieto doklady sú následne používané na neoprávnené uplatnenie odpočtu DPH alebo na zníženie vlastnej daňovej povinnosti. Sofistikovanejšie schémy zahŕňajú vytváranie kompletnej podpornej dokumentácie vrátane zmlúv, objednávok, dodacích listov a bankových prevodov, ktoré majú potvrdiť reálnosť obchodu. Páchatelia často využívajú existujúce spoločnosti s dobrou povesťou ako údajných dodávateľov,

---

[22] ZÁHORA, J. a kol. *Dokazovanie v trestnom konaní.* Praha: Leges, 2013, s. 318. ISBN 978-80-87576-76-2.

[23] VIKTORYOVÁ, J., ČENTÉŠ, J., ŠTEFFEK, J. *Teoretické základy dokazovania vo vyšetrovaní. 3. časť.* Bratislava: Akadémia Policajného zboru, 2000, s. 71. ISBN 80-8054-007-1.

[24] STIERANKA, J., SABAYOVÁ, M., ŠIMONOVÁ, J. *Daňové úniky a daňová kriminalita v Slovenskej republike.* Bratislava: Miroslav Mračko, EPOS, 2016, s. 359. ISBN 978-80-562-0147-3.

pričom falšujú ich faktúry a pečiatky, alebo zakladajú účelové spoločnosti, ktoré po krátkom čase ukončia činnosť[25].
Reťazové obchody predstavujú komplexné schémy, kde tovar prechádza cez sériu vzájomne prepojených spoločností s cieľom skryť skutočný pôvod tovaru, manipulovať s cenou alebo vytvoriť podmienky pre neoprávnené uplatnenie daňových výhod. Typickým znakom je existencia viacerých medzičlánkov v obchodnom reťazci, ktoré nemajú ekonomické opodstatnenie a slúžia len na komplikáciu sledovania toku tovaru a peňazí. Často sa využívajú aj tzv. konduitné spoločnosti v jurisdikciách s preferenčným daňovým režimom, ktoré formálne vystupujú ako vlastníci tovaru, hoci k fyzickému pohybu tovaru cez tieto jurisdikcie nedochádza. Páchatelia pritom často kombinujú legitímne obchodné operácie s fiktívnymi transakciami, čo sťažuje odhalenie podvodnej schémy[26].

Problematické aspekty dokazovania

Časová náročnosť predstavuje jeden z najvýznamnejších problémov pri dokazovaní daňových únikov na DPH. Komplexnosť podvodných schém a potreba analýzy rozsiahlej dokumentácie vyžadujú značné časové investície zo strany orgánov činných v trestnom konaní. Vyšetrovanie často trvá niekoľko rokov, počas ktorých je potrebné zabezpečiť, analyzovať a vyhodnocovať veľké množstvo listinných dôkazov, realizovať výsluchy množstva svedkov a spracovať znalecké posudky. Táto časová náročnosť má negatívny vplyv na efektívnosť trestného konania, keďže s postupom času sa znižuje dostupnosť dôkazov, svedkovia si horšie pamätajú relevantné skutočnosti a páchatelia majú viac času na zakrývanie stôp svojej trestnej činnosti. Navyše, dlhé trvanie vyšetrovania môže viesť k premlčaniu trestného stíhania pri menej závažných formách daňových únikov[27].
Nedostatok dôkazov je častým problémom pri dokazovaní daňových únikov, najmä v prípadoch sofistikovaných podvodných schém. Páchatelia často vopred plánujú spôsob zakrytia svojej trestnej činnosti a prijímajú opatrenia na sťaženie získavania dôkazov. Problematické je najmä preukazovanie subjektívnej stránky trestného činu – úmyslu páchateľa skrátiť daň. Chýbajú priame dôkazy o vedomosti páchateľa o zapojení do podvodnej schémy, najmä ak vystupuje ako nárazníková spoločnosť v reťazci. Ďalším problémom je nedostupnosť svedkov, najmä ak ide o zahraničné osoby alebo tzv. "biele kone", ktoré nemajú reálne informácie o podstate

[25] ŠAMKO, P. *Daňové podvodné konania a ich dokazovanie.* Bratislava: Wolters Kluwer, 2015, s. 419. ISBN 978-80-8168-262-9.
[26] BABČÁK, V. *Daňové právo na Slovensku a v EÚ*. Bratislava: EPOS, 2019, 912 s. ISBN 978-80-562-0247-0.
[27] STIERANKA, J., SABAYOVÁ, M., ŠIMONOVÁ, J. *Daňové úniky a daňová kriminalita v Slovenskej republike*. Bratislava: Miroslav Mračko, EPOS, 2016, s. 359. ISBN 978-80-562-0147-3.

realizovaných transakcií. Často chýbajú aj originály kľúčových dokumentov a elektronických dát, ktoré boli zničené alebo sa nachádzajú v zahraničí[28].
Medzinárodná spolupráca predstavuje osobitnú výzvu pri dokazovaní daňových únikov s cezhraničným prvkom. Napriek existencii právnych nástrojov pre medzinárodnú justičnú spoluprácu v trestných veciach je ich praktická realizácia často zdĺhavá a administratívne náročná. Vyžiadanie dôkazov zo zahraničia prostredníctvom dožiadaní môže trvať niekoľko mesiacov až rokov, pričom získané informácie nemusia byť vždy použiteľné v trestnom konaní vzhľadom na rozdielne právne úpravy v jednotlivých štátoch. Problematická je aj koordinácia vyšetrovania s orgánmi iných štátov, najmä ak podvodná schéma zahŕňa viacero jurisdikcií. Osobitné problémy vznikajú pri získavaní dôkazov z tzv. daňových rajov, ktoré často odmietajú poskytnúť súčinnosť alebo požadujú splnenie náročných formálnych podmienok[29].
Zničenie alebo falšovanie dôkazov je závažným problémom, ktorý významne komplikuje dokazovanie daňových únikov. Páchatelia často systematicky ničia alebo pozmeňujú účtovnú a obchodnú dokumentáciu, manipulujú s elektronickými dátami a vytvárajú falošné doklady na podporu fiktívnych transakcií. Bežnou praktikou je aj antedatovanie dokumentov, vytváranie fiktívnych zmlúv a korešpondencie, či falšovanie podpisov a pečiatok. V prípade elektronických dát dochádza k vymazávaniu súborov, manipulácii s účtovnými softvérmi a ničeniu pevných diskov. Osobitným problémom je používanie šifrovanej komunikácie a anonymných komunikačných prostriedkov, ktoré sťažujú získavanie dôkazov o koordinácii trestnej činnosti medzi páchateľmi[30].

Návrhy na zefektívnenie dokazovania

Efektívne dokazovanie daňových únikov na DPH vyžaduje komplexný prístup a implementáciu viacerých systémových zmien. Táto kapitola predstavuje konkrétne návrhy na zlepšenie procesu dokazovania v oblasti daňovej kriminality.
V oblasti legislatívnych zmien je potrebné zamerať sa na viaceré aspekty právnej úpravy, ktoré v súčasnosti komplikujú dokazovanie daňových únikov. Prioritou by malo byť sprísnenie podmienok pre registráciu platiteľov DPH a zavedenie

[28] ŠAMKO, P. *Daňové podvodné konania a ich dokazovanie.* Bratislava: Wolters Kluwer, 2015, s. 419. ISBN 978-80-8168-262-9.
[29] VAŠKO, A. *Spravodajské informácie v trestnom konaní.* Praha: Leges, 2021, s. 152. ISBN 978-80-7502-552-4.
[30] ZÁHORA, J. a kol. *Dokazovanie v trestnom konaní.* Praha: Leges, 2013, s. 318. ISBN 978-80-87576-76-2.

efektívnejších mechanizmov na preverovanie daňových subjektov. Navrhované zmeny by mali zahŕňať[31]:

- Zavedenie povinného zloženia finančnej zábezpeky pre rizikové subjekty žiadajúce o registráciu DPH
- Rozšírenie definície daňového podvodu v trestnom zákone s osobitným dôrazom na organizované formy daňovej kriminality
- Úprava inštitútu spolupracujúceho obvineného s cieľom motivovať páchateľov k spolupráci pri odhaľovaní organizátorov daňových podvodov
- Posilnenie právomocí orgánov činných v trestnom konaní pri získavaní informácií od finančných inštitúcií a správcov dane
- Zavedenie možnosti využitia zjednodušeného dokazovania pri menej závažných formách daňových únikov

Osobitnú pozornosť je potrebné venovať úprave procesných ustanovení Trestného poriadku s cieľom urýchliť a zefektívniť dokazovanie v daňových veciach, najmä[32]:

- Zavedenie špecializovaných senátov pre daňovú trestnú činnosť
- Úprava lehôt pre vypracovanie znaleckých posudkov
- Zjednodušenie procesu zabezpečovania dôkazov v elektronickej forme

V kontexte narastajúceho počtu cezhraničných daňových podvodov je nevyhnutné posilniť mechanizmy medzinárodnej spolupráce. Kľúčové oblasti zlepšenia zahŕňajú[33]:

Operatívnu úroveň:

- Vytvorenie spoločných vyšetrovacích tímov pre komplexné prípady
- Zavedenie systému včasného varovania pri identifikácii podozrivých transakcií
- Pravidelná výmena informácií o nových formách daňových podvodov
- Zdieľanie best practices pri vyšetrovaní daňovej kriminality

Inštitucionálnu úroveň[34]:

- Posilnenie spolupráce s Europolom a Eurojustom
- Vytvorenie špecializovaných kontaktných bodov pre daňovú kriminalitu
- Rozšírenie siete styčných dôstojníkov v kľúčových partnerských krajinách
- Aktívna účasť v medzinárodných pracovných skupinách zameraných na boj proti daňovým podvodom

---

[31] KOLESÁR, J. *Perspektívy dokazovania v trestnom konaní s dôrazom na znalecké dokazovanie.* Prievidza: Citicom, 2010, s. 176. ISBN 978-80-89433-00-1.

[32] KOLESÁR, J. *Perspektívy dokazovania v trestnom konaní s dôrazom na znalecké dokazovanie.* Prievidza: Citicom, 2010, s. 176. ISBN 978-80-89433-00-1.

[33] STIERANKA, J., SABAYOVÁ, M., ŠIMONOVÁ, J. *Daňové úniky a daňová kriminalita v Slovenskej republike.* Bratislava: Miroslav Mračko, EPOS, 2016, s. 359. ISBN 978-80-562-0147-3.

[34] BABČÁK, V. *Daňové právo na Slovensku a v EÚ*. Bratislava: EPOS, 2019, 912 s. ISBN 978-80-562-0247-0.

Implementácia moderných technológií predstavuje kľúčový faktor pre zvýšenie efektivity dokazovania daňových únikov. Medzi prioritné oblasti patrí[35]:

Analytické nástroje:

- Implementácia systémov umelej inteligencie pre analýzu veľkých objemov dát
- Využitie prediktívnych analytických nástrojov na identifikáciu rizikových transakcií
- Zavedenie automatizovaných systémov na detekciu podozrivých vzorcov správania
- Využitie blockchain technológie pre sledovanie pohybu tovaru a finančných tokov

Digitalizácia procesov:

- Elektronizácia všetkých daňových dokladov a zavedenie povinného elektronického podávania
- Vytvorenie centrálnej databázy pre zdieľanie informácií medzi orgánmi činnými v trestnom konaní
- Implementácia softvérových nástrojov pre vizualizáciu obchodných vzťahov a finančných tokov
- Zavedenie elektronického spisu v trestnom konaní

Pre efektívne vyšetrovanie daňovej kriminality je nevyhnutná vysoká miera špecializácie orgánov činných v trestnom konaní. Navrhované opatrenia zahŕňajú[36]:

Organizačné zmeny:

- Vytvorenie špecializovaných útvarov pre vyšetrovanie daňovej kriminality
- Posilnenie personálnych kapacít špecializovaných pracovísk
- Zavedenie systému rotácie špecialistov medzi jednotlivými pracoviskami
- Vytvorenie analytických centier pre podporu vyšetrovania

Vzdelávanie a rozvoj:

- Zavedenie systematického vzdelávania v oblasti daňového práva a účtovníctva
- Pravidelné školenia zamerané na nové formy daňových podvodov
- Organizovanie medzinárodných workshopov a výmenných pobytov
- Vytvorenie systému mentoringu pre nových špecialistov

Technické zabezpečenie:

- Vybavenie špecializovaných pracovísk modernými analytickými nástrojmi
- Zabezpečenie prístupu k relevantným databázam a informačným systémom

---

[35]KLIMEK, L. a kol. *Judikatúra Súdneho dvora EÚ vo veciach trestných*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2018. s. 392 ISBN 978-80-8168-776-1.

[36] ŠAMKO, P. *Daňové podvodné konania a ich dokazovanie.* Bratislava: Wolters Kluwer, 2015, s. 419. ISBN 978-80-8168-262-9.

- Modernizácia technického vybavenia pre zabezpečovanie elektronických dôkazov

Záver

Problematika dokazovania daňových únikov na dani z pridanej hodnoty predstavuje jednu z najnáročnejších oblastí trestného konania, ktorá vyžaduje komplexný prístup a špecifické odborné znalosti. Analýza súčasného stavu dokazovania daňových únikov odhalila viaceré systémové nedostatky, ale aj perspektívne možnosti zlepšenia.

Medzi kľúčové zistenia prezentované v tejto práci patrí identifikácia hlavných problémov pri dokazovaní daňových únikov. Osobitne významnou prekážkou je časová náročnosť dokazovania, ktorá vyplýva z komplexnosti ekonomických vzťahov a potreby zabezpečenia rozsiahlej dokumentácie. Táto skutočnosť v kombinácii s častým nedostatkom priamych dôkazov a problémami pri medzinárodnej spolupráci významne komplikuje efektívne stíhanie páchateľov daňovej trestnej činnosti.

Analýza najčastejších schém daňových únikov, najmä karuselových podvodov, fiktívnych faktúr a reťazových obchodov, poukázala na vysokú mieru sofistikovanosti páchateľov a ich schopnosť prispôsobovať sa novým kontrolným mechanizmom. Organizované skupiny páchateľov pritom často využívajú medzinárodný prvok a zapojenie viacerých jurisdikcií na sťaženie odhaľovania a dokazovania trestnej činnosti.

V oblasti dôkazných prostriedkov sa ako kľúčové javia listinné dôkazy a znalecké dokazovanie, ktoré poskytujú objektívny základ pre preukázanie daňových únikov. Významnou výzvou zostáva zabezpečenie a vyhodnocovanie elektronických dôkazov, ako aj efektívne využívanie osobitných dôkazných prostriedkov pri organizovaných formách daňovej kriminality.

Z pohľadu perspektív do budúcnosti sa ako nevyhnutné javí posilnenie medzinárodnej spolupráce a implementácia moderných technológií do procesu dokazovania. Využitie umelej inteligencie, prediktívnej analytiky a blockchain technológie môže významne zefektívniť odhaľovanie a dokumentovanie daňových podvodov. Zároveň je potrebné pokračovať v špecializácii orgánov činných v trestnom konaní a posilňovaní ich odborných kapacít.

Osobitný význam majú navrhované legislatívne zmeny, ktoré by mali smerovať k vytvoreniu efektívnejšieho právneho rámca pre dokazovanie daňových trestných činov. Tieto zmeny by mali reflektovať aktuálne výzvy v oblasti daňovej kriminality a poskytovať orgánom činným v trestnom konaní adekvátne nástroje na jej potieranie.

Z dlhodobého hľadiska je potrebné vnímať boj proti daňovým únikom ako kontinuálny proces, ktorý vyžaduje neustálu adaptáciu na nové formy trestnej činnosti a využívanie inovatívnych prístupov v dokazovaní. Úspešnosť tohto procesu

bude závisieť od schopnosti štátu implementovať navrhované opatrenia a zabezpečiť efektívnu koordináciu všetkých zainteresovaných orgánov a inštitúcií.
Záverom možno konštatovať, že napriek identifikovaným problémom existujú reálne možnosti na zefektívnenie procesu dokazovania daňových únikov. Kľúčom k úspechu bude systematický prístup k implementácii navrhovaných opatrení a pripravenosť orgánov činných v trestnom konaní adaptovať sa na nové výzvy v oblasti daňovej kriminality.

Zoznam použitej literatúry

1. BABČÁK, V. *Daňové právo na Slovensku a v EÚ*. Bratislava: EPOS, 2019, 912 s. ISBN 978-80-562-0247-0.
2. BURDA, E., ČENTÉŠ, J., KOLESÁR, J., ZÁHORA, J. a kol. *Trestný zákon. Osobitná časť. Komentár. II. diel. 1*. vydanie. Praha: C. H. Beck, 2011, 1608 s. ISBN 978-80-7400-394-3.
3. ČENTÉŠ, J. a kol. *Trestný poriadok. Veľký komentár. 5. aktualizované vydanie*. Bratislava: Eurokódex, 2022. ISBN 978-80-8155-109-3.
4. IVOR, J., POLÁK, P., ZÁHORA, J. *Trestné právo procesné I.* Bratislava: Wolters Kluwer, 2021., 595 s. ISBN 978-80-571-0332-5.
5. JELÍNEK, J. a kol. *Dokazování v trestním řízení v kontextu práva na spravedlivý proces*. Praha: Leges, 2018. 544 s. ISBN 978-80-7502-287-5.
6. BEŇO, M., KAČALJAK, M., ORAVCOVÁ, A. O., RICHTER, F., SÁBO, J., VARGAN, M. *Zákon o dani z pridanej hodnoty: komentár.* Bratislava: Wolters Kluwer, 2024, s. 866. ISBN 978-80-571-0688-3.
7. KAČALJAK, M. *Vybrané trendy vo výbere daní a možnosti ich právnej reflexie na Slovensku.* Bratislava: Wolters Kluwer: Univerzita Komenského, 2017, s. 89. ISBN 978-80-8168-643-6.
8. KLIMEK, L. a kol. *Judikatúra Súdneho dvora EÚ vo veciach trestných*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2018. s. 392 ISBN 978-80-8168-776-1.
9. KUBINCOVÁ, S. *Dane, poplatky, clo a ďalšie povinné platby: (vymedzenie pojmov a právna úprava).* Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela, 2009, s. 328. ISBN 978-80-8083-911-6.
10. STIERANKA, J., SABAYOVÁ, M., ŠIMONOVÁ, J. *Daňové úniky a daňová kriminalita v Slovenskej republike.* Bratislava: Miroslav Mračko, EPOS, 2016, s. 359. ISBN 978-80-562-0147-3.
11. ŠAMKO, P. *Daňové podvodné konania a ich dokazovanie.* Bratislava: Wolters Kluwer, 2015, s. 419. ISBN 978-80-8168-262-9.
12. VIKTORYOVÁ, J., ČENTÉŠ, J., ŠTEFFEK, J. *Teoretické základy dokazovania vo vyšetrovaní. 3. časť.* Bratislava: Akadémia Policajného zboru, 2000, s. 71. ISBN 80-8054-007-1.

13. ZÁHORA, J. a kol. *Dokazovanie v trestnom konaní.* Praha: Leges, 2013, s. 318. ISBN 978-80-87576-76-2.
14. VAŠKO, A. *Spravodajské informácie v trestnom konaní.* Praha: Leges, 2021, s. 152. ISBN 978-80-7502-552-4.
15. KOLESÁR, J. *Perspektívy dokazovania v trestnom konaní s dôrazom na znalecké dokazovanie.* Prievidza: Citicom, 2010, s. 176. ISBN 978-80-89433-00-1.
16. ZÁHORA, J. et al. *Obrazové a zvukové záznamy v trestnom konaní.* Bratislava: Wolters Kluwer SR, s.r.o., s. 283. ISBN 978-80-8168-957-4.

Kontaktné údaje

JUDr. Matúš Doležal
dolezal12@uniba.sk
Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta

ZMENY V ZMYSLE NÁVRHU SMERNICE EURÓPSKEHO PARLAMENTU A RADY O BOJI PROTI SEXUÁLNEMU ZNEUŽÍVANIU A SEXUÁLNEMU VYKORISŤOVANIU DETÍ A PROTI MATERIÁLU OBSAHUJÚCEMU SEXUÁLNE ZNEUŽÍVANIE DETÍ

CHANGES IN THE LIGHT OF THE PROPOSAL FOR A DIRECTIVE OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL ON COMBATING THE SEXUAL ABUSE AND SEXUAL EXPLOITATION OF CHILDREN AND CHILD SEXUAL ABUSE MATERIAL

Barbora Klúčiková, Michaela Vilhanová[1]

Abstrakt: Príspevok približuje návrh Smernice Európskeho parlamentu a Rady o boji proti sexuálnemu zneužívaniu a sexuálnemu vykorisťovaniu detí a proti materiálu obsahujúcemu sexuálne zneužívanie detí, ktorou sa nahrádza rámcové rozhodnutie Rady 2004/68/SVV, vymedzuje jeho najzásadnejšie zmeny a vplyv na vnútroštátnu právnu úpravu Slovenskej republiky.

Kľúčové slová: smernica, COPEN, sexuálne zneužívanie detí, Trestný zákon.

Abstract: The paper presents the proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council on combating the sexual abuse and sexual exploitation of children and child sexual abuse material, which replaces the Council Framework Decision 2004/68/JHA, defines its most important changes and its impact on the national legislation of the Slovak Republic.

Key words: Directive, COPEN, Child sexual abuse, Criminal Code.

Úvod

S rozvojom digitálnych technológií a online platforiem dochádza k podpore a nárastu trestných činov sexuálneho zneužívania a vykorisťovania detí, ktoré čoraz častejšie prekračujú hranice jednotlivých štátov. Online prostredie vytvára priaznivé podmienky pre vznik nových foriem týchto trestných činov, umožňuje páchateľom anonymitu, globálny dosah a okamžitý prístup k obetiam, čím sa zvyšuje zložitosť

[1] Univerzita Komenského v Bratislave Právnická fakulta

odhaľovania a vyšetrovania ich trestnej činnosti. Uvedené kladie zvýšené nároky najmä na medzinárodnú spoluprácu a koordináciu orgánov činných v trestnom konaní. Členské štáty čoraz častejšie vyjadrujú obavu v súvislosti s výrazným nárastom online šírenia materiálov zobrazujúcich sexuálne zneužívanie detí, ako aj s rastúcimi možnosťami páchateľov v online prostredí efektívne skrývať svoju identitu a tým sa vyhýbať vyšetrovaniu a trestnému stíhaniu. Znenie pôvodnej smernice však nedostatočne reflektuje objektívne zmeny v správaní detí, ktoré trávia čoraz viac času v digitálnom priestore, ako aj technologický pokrok, ktorý vytvára nové výzvy pre presadzovanie práva a zároveň rozširuje príležitosti na páchanie súvisiacej trestnej činnosti. Harmonizácia vzťahujúcej sa úpravy je tak viac ako žiaduca.

Cieľ a dôvod zmeny aktuálnej smernice

Návrh smernice Európskeho parlamentu a Rady o boji proti sexuálnemu zneužívaniu a sexuálnemu vykorisťovaniu detí a proti materiálu obsahujúcemu sexuálne zneužívanie detí, ktorou sa nahrádza rámcové rozhodnutie Rady 2004/68/SVV (ďalej len „Návrh smernice") je aktualizáciou právneho rámca pre trestné činy v oblasti sexuálneho zneužívania a vykorisťovania detí a okrem iného prináša aj minimálne normy pre účinné vyšetrovanie a trestné stíhanie, pomoc, podporu obetiam a prevenciu sexuálneho zneužívania a vykorisťovania detí, ktoré aktuálne stanovuje smernica Európskeho parlamentu a Rady 2011/93/EÚ z 13. decembra 2011. Cieľom prijatia pôvodnej smernice bolo stanoviť minimálne normy v oblasti prevencie a boja proti týmto mimoriadne závažným formám trestnej činnosti, minimálne pravidlá týkajúce sa vymedzenia definícií trestných činov a sankcií v oblasti sexuálneho vykorisťovania detí; minimálne normy pre účinné vyšetrovanie a trestné stíhanie, či jasnejšie vymedziť pomoc a podporu obetiam a prevenciu sexuálneho zneužívania a vykorisťovania detí. V roku 2020 došlo k predloženiu Stratégie EÚ pre účinnejší boj proti sexuálnemu zneužívaniu detí a o dva roky neskôr k uskutočneniu hodnotenia a posúdenia rozsahu vykonávania smernice členskými štátmi Európskej únie (ďalej len „EÚ"). Závery preukázali nejednoznačnosť v aplikovaní niektorých definícií zo strany štátov EÚ stanovených v pôvodnej smernici a nejednotné aplikovanie výziev v oblasti vyšetrovania a trestného stíhania páchateľov tejto trestnej činnosti. V záveroch boli rovnako vyjadrené obavy v súvislosti s výrazným nárastom online-zdieľania materiálov, ktoré zobrazovali (zobrazujú) sexuálne zneužívanie detí či s nárastom možností páchateľov v online priestore, ako efektívne zakryť svoju totožnosť a vyhnúť sa tak vyšetrovaniu a trestnému stíhaniu. Znenie pôvodnej smernice však dostatočne nereaguje na objektívnu zvýšenú prítomnosť detí v online priestore a technologický vývoj, ktoré so sebou prinášajú výzvy z hľadiska presadzovania práva a zároveň vytvárajú nové príležitosti k ich zneužívaniu na spáchanie súvisiacej trestnej činnosti. Účinný boj s touto trestnou činnosťou

(sexuálnym zneužívaním a vykorisťovaním detí s dôrazom na prvky online prostredia) naprieč štátmi EÚ nezabezpečuje ani súčasný právny rámec, a to najmä z dôvodu nedostatočnej kriminalizácie činov páchaných aplikovaním nových a vznikajúcich technológií. Napokon sa v nej zdôraznilo, že úsilie, ktoré členské štáty vynakladajú v oblasti prevencie sexuálneho zneužívania detí a pomoci obetiam, je stále obmedzené a nedostatočne koordinované a jeho účinnosť je nejasná.

Niektoré navrhované zmeny smernice

Návrhom smernice dochádza v porovnaní so smernicou 2011/93/EÚ k zmene pomerne veľkej časti textu a okrem formálnych zmien v terminológii zavádza niekoľko nových ustanovení. Zmeny, ktoré majú vyprecizovať aktuálne požiadavky praxe, možno sumarizovať do 5 oblastí, a teda:

1. Zmeny s cieľom pokryť nové fenomény súvisiace s vyššou prítomnosťou detí a páchateľov v online priestore, ako aj fenomény v súvislosti s technologickým pokrokom.
2. Zmeny s cieľom spresniť a zosúladiť nejednoznačnú terminológiu a aktuálnymi štandardmi.
3. Zmeny s cieľom dosiahnuť súlad smernice s novými a pripravovanými predpismi v dotknutej oblasti.
4. Zmeny vyplývajúce z potreby zaistiť efektívnejšiu koordináciu medzi subjektmi bojujúcimi proti sexuálnemu zneužívaniu a vykorisťovaniu detí.
5. Zmeny adresujúce výzvy v oblasti prevencie, vyšetrovania a stíhania týchto trestných činov a pomoci ich obetiam.

S technologickým vývojom je možné vytvárať materiály, ktoré nezobrazujú reálnu osobu. Ide napríklad o prípady materiálov vytvorených prostredníctvom umelej inteligencie, ktorá môže na základe dostupných dát vytvoriť obraz skutočne vyzerajúceho dieťaťa alebo jeho zobrazenie, prípadne môže ísť o kombináciu tváre dieťaťa s telom inej osoby atď. Aktuálny stav v rámci online prostredia, kedy sa v čoraz väčšom rozsahu aplikujú nové technológie aj pri výrobe materiálov obsahujúcich sexuálne zneužívanie detí (materiály a tzv. „deepfakes" vygenerované pomocou umelej inteligencie, a teda synteticky vytvorené a realisticky pôsobiace materiály zobrazujúce sexuálne zneužívanie detí), si prirodzene vyžiadal rozšírenie definície materiálu obsahujúceho sexuálne zneužívanie detí tak, aby jednoznačne subsumovala aj tieto vygenerované materiály. Návrh smernice tak pracuje s pojmom „materiál zobrazujúci sexuálne zneužívanie", namiesto pôvodného znenia „detská pornografia". V aplikačnej praxi orgánov činných v trestnom konaní sa posledné roky objavil nový fenomén tzv. príručiek pre pedofilov. Tie páchateľom poskytujú určité „know how" a postup, ako efektívne materiály vyhľadávať a uchovávať, resp. sa dopúšťať groomingu a zneužívania detí; ale aj ako sa vyhnúť možnej identifikácii,

odhaleniu trestnej činnosti, následnému vyšetrovaniu a trestnému stíhaniu. Ich obsah teda podnecuje páchateľov a podporuje páchanie sexuálneho zneužívania detí, čím sa ich Návrh smernice postihnúť ďalšími nástrojmi trestného práva. Návrh smernice má rovnako snahu nielen v existujúcich, ale aj v nových definíciách trestných činov, riešiť problémy, ktoré online priestor vytvára, najmä fenomén páchania sexuálneho zneužívania detí prostredníctvom „live streaming" platforiem a postavenie často využívaného „dark webu", ako aj problémy, s ktorými sa orgány činné v trestnom konaní potýkajú počas vyšetrovania.
Návrh smernice okrem iného prináša aj stanovenie presných minimálnych dôb premlčania, ktorým členské štáty prostredníctvom COPEN-u reagujú na to, že sexuálne zneužívanie a vykorisťovanie detí spôsobuje traumu, ktorá neumožňuje obeti vo väčšine prípadov oznámiť túto trestnú činnosť po dlhú dobu, zväčša s dlhším časovým odstupom po dosiahnutí dospelosti.
Z dôvodu potreby zosúladenia obsahu pôvodnej smernice s inými predpismi návrh obsahuje aj trestanie právnických osôb, ktoré získavali prospech zo sexuálneho zneužívania detí a zabezpečuje aj obsahový súlad s minimálnymi normami v oblasti práv, podpory a ochrany obetí trestných činov (konkrétne ide najmä o oblasť oznámenia sexuálneho zneužívania alebo sexuálneho vykorisťovania detí a oblasť pomoci a podpory obetí).
Návrh smernice taktiež definuje základný legislatívny rámec v otázke postavenia organizácií konajúcich vo verejnom záujme proti sexuálnemu zneužívaniu detí (napr. organizácia INHOPE), keďže počas svojej činnosti získavajú oznámenia od verejnosti ohľadom materiálov obsahujúcich sexuálne zneužívanie detí, a ktoré tak môžu byť nápomocné pri ich odstraňovaní a pri vyšetrovaní orgánov činných v trestnom konaní. Ďalšie zmeny v popisovanej oblasti majú základ v identifikovanom nedostatku kooperácie relevantných subjektov pôsobiacich v oblasti boja proti sexuálnemu zneužívaniu pôsobiacimi tak na internej úrovni, a teda v jednotlivých členských štátoch, ako aj externe medzi členskými štátmi navzájom. Takéto nedostatky vedú k nedostatočnej prevencii a pomoci obetiam. Pomerne zásadnou zmenou v tejto oblasti je aj povinnosť štátov zaviesť vnútroštátne orgány či rovnocenné subjekty na vykonávanie vybraných činností v oblasti koordinácie, ako aj mechanizmy vedúce k účinnej kooperácii medzi relevantnými subjektmi.

Dopad zmien na vnútroštátnu úpravu a problematika súhlasu

Z dôvodu transpozície bude potrebná legislatívna zmena a doplnenie vnútroštátnych právnych predpisov, najmä teda zákona č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon (ďalej len „Trestný zákon"), zákona č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok, ale aj zákona č. 91/2016 Z. z. o trestnej zodpovednosti právnických osôb a o zmene a doplnení niektorých zákonov a zákona č. 274/2017 Z. z. o obetiach trestných činov a o zmene a doplnení

niektorých zákonov. Dátum transpozície závisí od dosiahnutia konečnej dohody na texte, resp. od legislatívneho procesu, ktorý nateraz nie je ukončený.[2]

Návrh smernice okrem iného stanovuje aj minimálne horné hranice trestu odňatia slobody pre dotknuté trestné činy. Vzhľadom na to, že Trestný zákon už teraz ustanovuje v danej oblasti pomerne prísne trestné sadzby, legislatívne zmeny v otázke zvyšovania minimálnych horných hraníc trestných sadzieb v zmysle obsahu Návrhu smernice tak nebudú zásadné, resp. zabezpečujú súlad s väčšinou jeho ustanovení.

V predmetnom návrhu sa spresňuje definícia zapojenia sa do sexuálnych aktivít s dieťaťom, ktoré ešte nedosiahlo vek spôsobilosti dať súhlas na sexuálne aktivity. Trestné činy súvisiace so sexuálnym zneužívaním sa v novom odseku rozširujú o úmyselné konanie spočívajúce v účasti s dieťaťom, ktoré nedosiahlo vek spôsobilosti dať súhlas na sexuálne aktivity (ktoré s daným činom nesúhlasí), na akomkoľvek vaginálnom, análnom alebo orálnom preniknutí sexuálneho charakteru s akoukoľvek časťou tela alebo akýmkoľvek predmetom alebo spôsobenie takéhoto zapojenia dieťaťa s inou osobou.

V ďalšom odseku sa následne pre potreby vyššie uvedeného definuje „čin bez súhlasu", pod ktorým sa rozumie „čin, ktorý bol vykonaný bez dobrovoľného súhlasu dieťaťa poskytnutého ako výsledok slobodnej vôle dieťaťa vzhľadom na kontext okolitých okolností, alebo vtedy, keď dieťa nie je schopné vyjadriť slobodnú vôľu z dôvodu existencie okolností uvedených v odseku 5 alebo z dôvodu iných okolností vrátane telesného alebo duševného stavu dieťaťa, ako je stav bezvedomia, intoxikácie, stuhnutia, choroby alebo telesného zranenia. Taktiež sa ustanovuje, že súhlas možno odvolať kedykoľvek pred aktom a počas neho a skutočnosť, že absenciu súhlasu nemožno vyvrátiť len na základe toho, že dieťa mlčalo, nevyjadrilo verbálny či telesný odpor alebo na základe jeho sexuálneho správania v minulosti."

Zadefinovanie uvedeného trestného činu prostredníctvom „činu bez súhlasu" sa v podmienkach našej právnej úpravy javí ako pomerne problematické, nehovoriac o samotnom znení vyššie uvedenej definície. V tomto smere je potrebné povedať, že v minulosti bola snaha uvedenú formuláciu zakomponovať do znenia Smernice o boji proti násiliu na ženách a domácemu násiliu (Istanbulský dohovor)[3], no z tohto návrhu bolo upustené z dôvodu stanoviska Právnej služby k návrhu a teda, že takýto trestný čin nemá dostatočný právny základ v zmluvách EÚ. Zásadnou je i skutočnosť, že v prípade, ak dôjde k zadefinovaniu „činu bez súhlasu" resp. uvedeného trestného činu na základe stanovených kritérií, môže dôjsť k prirodzenému vynúteniu

[2] Stav ku dňu 10. apríla 2025.

[3] Smernica Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2024/1385 zo 14. mája 2024 o boji proti násiliu na ženách a domácemu násiliu. Dostupné na internete: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/PDF/?uri=OJ:L_202401385

rovnakého zadefinovania aj voči dospelým osobám, keďže nejde o konanie, ktoré by bolo svojím charakterom odlišné od samotného trestného činu znásilnenia a jeho odlišná definícia pre dospelých a deti by mohla spôsobiť dvojkoľajnosť pri ich aplikácií (napr. už len orgánmi činnými v trestnom konaní). Návrh zadefinovania tohto trestného činu rovnako predstavuje istú formu nepriamej zmeny trestného činu znásilnenia, ktorý však nie je predmetom tejto smernice (a teda rozšírenie smernice prakticky o definíciu trestného činu znásilnenia zadefinovaného pomocou súhlasu).
Ak sa však zameriame na zadefinovanie vyššie uvedeného „činu bez súhlasu", s poukazom na obsah definície sa táto javí ako potencionálne problematická nielen z legislatívneho pohľadu, no najmä z pohľadu praxe orgánov činných v trestom konaní a súdov čo do otázky dokazovania. Ako vyplýva z charakteru obsahu smernice, táto sa sústreďuje na trestnú činnosť páchanú na deťoch. Trestná činnosť s detským prvkom a jej dokazovanie je vo svojej podstate špecifické a je potrebné k nemu vždy pristupovať citlivo, s dôrazom na osobnosť (postavenie) dieťaťa, zaručenie jeho ochrany (minimalizovanie vypočúvania, lekárskych prehliadok či ďalších úkonov schopných spôsobiť druhotnú viktimizáciu), no súbežne je potrebné zabezpečiť úspešné odstíhanie páchateľa. V práci orgánov činných v trestnom konaní a súdov sa počas vykonávania znaleckého dokazovania objavujú prípady, kedy dieťa zmení svoju výpoveď, resp. o skutočnostiach vzťahujúcich sa ku skutku nie je schopné objektívne vypovedať, s dôrazom na vývoj a stav jeho osobnostných a rozumových možností a schopností. Otázkou tak ostáva, či vyššie uvedené zadefinovanie „činu bez súhlasu" bude v praxi „vykonateľné", resp. odstíhateľné najmä s dôrazom na znalecké dokazovanie osobnosti dieťaťa v konaní a skúsenosti aplikačnej praxe.
V neposlednom rade vyvstáva otázka, či je žiaduce, aby dochádzalo k zmenám vnútroštátnej úpravy členského štátu de facto rozšírením právomocí EÚ väčšinovou interpretáciou iných členských krajín, ktoré takýmto spôsobom do istej miery nerešpektujú špecifickosť právnych systémov iných členských štátov (v tomto smere je potrebné uviesť, že SR je jednou z krajín, ktorá do dnešného dňa neratifikovala Istanbulský dohovor[4] a väčšina členských štátov má istým spôsobom zadefinovaný súhlas v národnom právnom poriadku, a teda pre ne nebude problematické predmetný trestný čin zadefinovať do svojho právneho poriadku).

Záver

Vo všeobecnosti možno podporiť iniciatívu Európskej komisie smerujúcu k aktualizácii právneho rámca v oblasti boja proti sexuálnemu zneužívaniu a vykorisťovaniu detí, osobitne v kontexte zmien súvisiacich s nástupom nových technológií, ktoré majú čoraz výraznejší vplyv na spôsob páchania tejto trestnej činnosti. Vzhľadom na dynamický rozvoj online priestoru a s tým spojené riziká je

[4] Dňa 29. marca 2019 Národná rada SR prijala uznesenie zaväzujúce SR dohodu neratifikovať.

navrhovaná legislatívna harmonizácia nielen opodstatnená, ale aj vysoko žiadaná. V nadväznosti na vyššie uvedené je rovnako možné súhlasiť s východiskom Európskej komisie, že harmonizácia trestného práva členských štátov prispieva k účinnému predchádzaniu páchania dotknutej trestnej činnosti, účinnému vyšetrovaniu a stíhaniu trestných činov sexuálneho zneužívania detí s cezhraničným rozmerom a účinnej identifikácii obetí a následnému poskytovaniu primeranej pomoci. Z obsahu Návrhu smernice však vyplývajú viaceré problematické oblasti a naskytuje sa otázka, či obsahovo nepresahuje požiadavku ustanovenia minimálnych pravidiel na dosiahnutie cieľov smernice. V dotknutej trestnej činnosti sa zásadným spôsobom objavuje cezhraničný prvok, prítomný aj (najmä?) v tretích krajinách, v ktorých sa objektívne nachádzajú aj dôkazy o jej spáchaní, čím je efektívnosť a komplexnosť naplnenia účelu predkladaného návrhu do istej miery otázne. Ďalšou skutočnosťou je i to, že vo vzťahu k nášmu štátu tento už je viazaný značným súborom medzinárodných zmlúv v predmetnej oblasti, na ktoré aktuálne platná vnútroštátna úprava nadväzuje. Ak aj dôjde k prijatiu uvedeného Návrhu smernice, vzhľadom na široké pole doterajšej právnej úpravy tak musí tento spĺňať nielen požiadavku kompatibility s týmto súborom, ale priniesť aj určitú vyššiu pridanú hodnotu, ktorá bude zabezpečovať efektívnejší postih. Nech už bude finálne znenie smernice akékoľvek, je potrebné vyjadriť presvedčenie, že so sebou prinesie žiadaný efekt a že zákonodarca zabezpečí čo najvhodnejšiu transpozíciu do nášho právneho poriadku, v súlade s jeho podstatou.

Zoznam použitej literatúry

1. Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2011/93/EÚ z 13. decembra 2011 o boji proti sexuálnemu zneužívaniu a sexuálnemu vykorisťovaniu detí a proti detskej pornografii, ktorou sa nahrádza rámcové rozhodnutie Rady 2004/68/SVV. Dostupné na internete: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/?uri=celex:32011L0093
2. Smernica Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2024/1385 zo 14. mája 2024 o boji proti násiliu na ženách a domácemu násiliu. Dostupné na internete: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/PDF/?uri=OJ:L_202401385

Kontaktné údaje

JUDr. Barbora Klúčiková
klucikova5@uniba.sk

JUDr. Michaela Vilhanová
vilhanova21@uniba.sk
Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta

EFEKTÍVNOSŤ SANKČNÉHO MECHANIZMU: HRANICA MEDZI REPRESIOU A RESOCIALIZÁCIOU[1]

THE EFFECTIVENESS OF SANCTIONING MECHANISMS: THE BORDERLINE BETWEEN REPRESSION AND RESOCIALISATION

Lenka Miklóssyová[2]

Abstrakt: Efektívnosť sankčného mechanizmu v oblasti drogových trestných činov je predmetom dlhodobej odbornej diskusie. Na jednej strane stoja represívne opatrenia, ktoré majú za cieľ odstrašenie a elimináciu trestnej činnosti súvisiacej s omamnými a psychotropnými látkami, na druhej strane stoja resocializačné prístupy, ktoré zdôrazňujú potrebu rehabilitácie páchateľov s cieľom predchádzať recidíve. Tento článok analyzuje rovnováhu medzi represiou a resocializáciou v kontexte drogových trestných činov s dôrazom na ich účinnosť pri znižovaní kriminality a ochrane spoločnosti. Prostredníctvom komparatívnej analýzy a empirických údajov sa článok zameriava na identifikáciu optimálneho modelu sankčnej politiky, ktorý by umožnil efektívne riešenie tejto špecifickej formy kriminality.

Kľúčové slová: sankčný mechanizmus, drogové trestné činy, represia, resocializácia, rehabilitácia, recidíva

Abstract: The effectiveness of the sanctioning mechanism in the field of drug offences has been the subject of a long-standing professional debate. On the one hand, there are punitive measures aimed at deterring and eliminating drug and psychotropic offences, and on the other hand, there are resocialisation approaches that emphasise the need to rehabilitate offenders in order to prevent recidivism. This article analyses the balance between repression and resocialization in the context of drug offences, with an emphasis on their effectiveness in reducing crime and protecting society. Through comparative analysis and empirical data, the article aims to identify the optimal model of sanctioning policy to effectively address this specific form of crime.

Key words: sanction mechanism, drug offences, repression, resocialization, rehabilitation, recidivism

[1] Článok je výstupom z projektu APVV-23-0645 – „Optimalizácia sankčného mechanizmu v oblasti ochrany životného prostredia a zvýšenie jeho efektívnosti"

[2] Univerzita Komenského, Právnická fakulta

Úvod

Otázka, ako efektívne reagovať na drogovú kriminalitu, predstavuje jednu z najväčších výziev trestnej politiky súčasnosti. Drogová kriminalita je špecifickým fenoménom, ktorý zasahuje do verejného zdravia, narúša sociálne a rodinné väzby v spoločnosti a je spúšťačom mnohých iných problémov, ktoré negatívne ovplyvňujú život jedinca postihnutého jej dôsledkami. Reakcia štátnej politiky na túto formu kriminality v zásade osciluje medzi dvoma základnými pólmi – represiou a resocializáciou.

Represívne opatrenia majú tradične ambíciu odstrašiť potenciálnych páchateľov a eliminovať rizikové správanie prostredníctvom hrozby (väčšinou dlhého a prísneho) trestu. Na druhej strane, resocializačný prístup vychádza z predpokladu, že závislosť od omamných a psychotropných látok a drogová kriminalita s tým spojená sú často symptómami hlbších sociálnych a psychologických problémov, ktoré si vyžadujú komplexnejšie a humánnejšie riešenia.

Hranica medzi týmito dvoma prístupmi nie je len akademickým konštruktom, ale predstavuje veľmi reálny problém trestnoprávnej praxe v právnom štáte. *„Slovenská republika bezpochyby patrí medzi právne štáty aj vzhľadom na to, že zakotvenie tohto princípu sa nachádza v hierarchicky najvyššie postavenom právnom predpise, ktorým je Ústava Slovenskej republiky a to konkrétne v čl. 1.* "[3] Kde končí oprávnená represia a začína potenciálne efektívnejšia – hoci náročnejšia – cesta resocializácie?

Cieľom tohto článku je prostredníctvom analýzy páchateľov drogovej kriminality identifikovať kľúčové faktory, ktoré vplývajú na ich motiváciu k páchaniu trestnej činnosti, recidívu a schopnosť resocializácie, pričom osobitná pozornosť je venovaná psychologickým, sociálnym a ekonomickým aspektom zachyteným v psychologických posudkoch týchto páchateľov. Na základe získaných poznatkov má príspevok za cieľ analyzovať efektívnosť sankčnej politiky a navrhnúť riešenia, ktoré by v podmienkach Slovenskej republiky umožňovali účinnejšie predchádzať drogovej kriminalite.

Kvalitatívna analýza psychologických posudkov páchateľov[4]

V rámci empirického výskumu k problematike trestania drogovej kriminality sme sa zamerali na skúmanie a hodnotenie **psychologických posudkov** páchateľov

[3] HOCHMANN, R. *Právo na obhajobu ako imanentná súčasť právneho štátu*. In: Sekcia verejného práva: Verejné právo na priesečníkoch prehlbujúcej sa európskej integrácie. Zborník z VI. ročníka medzinárodnej vedeckej konferencie Banskobystrické zámocké dni práva, 14.–15. november 2023, Vígľaš. Banská Bystrica: Právnická fakulta Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici, 2024, s. 93.

[4] Výskum realizovaný v rámci: MIKLÓSSYOVÁ, L. Drogové trestné činy so zameraním na profil páchateľa [rigorózna práca]. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, 2024, 96 s.

drogovej trestnej činnosti. V týchto psychologických posudkoch sme sa rozhodli hľadať motiváciu páchateľov k páchaniu trestnej činnosti, spoločné znaky a črty, ktoré by v týchto psychologických posudkoch páchateľov boli dominantné a mohli by nám poskytnúť lepší prehľad v otázke subjektívnej stránky týchto trestných činov. Cieľom tohto výskumu bolo teda viac porozumieť motivácii páchateľa, ktorá by ho viedla k spáchaniu trestného činu, za ktorý je odsúdený, hľadať spoločné znaky a črty, ktoré by páchateľov spájali. Pri výskume sme sa sústredili najmä na hľadanie podnetov a stimulov, ktoré na páchateľov pôsobili ako spúšťač páchania trestnej činnosti. Cieľom výskumu bolo získať poznatky, ktoré by tvorili základ pre tvorbu opatrení, ktoré by mohli *pro futuro* znížiť počet páchateľov drogovej trestnej činnosti pomocou individualizovanej a špecializovanej prevencie zameranej na vlastnosti a potreby konkrétneho páchateľa.

V tejto súvislosti je potrebné poznamenať, že výskumnú vzorku tvorili páchatelia, ktorí boli odsúdení podľa starej právnej úpravy zákona č. 300/2005 Z. z. Trestného zákona („ďalej len „**TZ**") v znení účinnom do 06. augusta 2024, ktorá pod § 171 TZ upravovala trestný čin neoprávneného **prechovávania** omamných a psychotropných látok, jedov alebo prekurzorov **pre vlastnú potrebu** a pod § 172 TZ trestný čin nedovolenej **výroby** omamných a psychotropných látok, jedov alebo prekurzorov, ich **držanie a obchodovanie s nimi všeobecne.**

Výskumnou vzorkou bolo 100 páchateľov drogových trestných činov podľa § 171 TZ a § 172 TZ (vo vyššie popísanom znení) s nástupom do výkonu trestu odňatia slobody v období od 1.1.2024. Dáta sme získali z internej databázy Zboru väzenskej a justičnej stráže Slovenskej republiky.

Pri výskume sme využívali kvalitatívnu analýzu psychologických posudkov vystavených pri nástupe do výkonu trestu odňatia slobody. Psychologické posudky páchateľov boli rozdelené do viacerých častí, ktoré spočívali v:

- **osobnej a rodinnej anamnéze,**
- **zdravotnej anamnéze,**
- **psychologickom a psychiatrickom rozbore osobnosti,**
- **sebahodnotení odsúdeného, a**
- **hodnotení odsúdeného vlastným pozorovaním psychológa.**

Je však tiež potrebné poznamenať, že z veľkej časti ide v psychologických posudkoch o **autoanamnestické údaje** páchateľov, čo má vplyv na ich objektivitu.

Z danej výskumnej vzorky bolo rozloženie páchateľov podľa pohlavia nasledovné:

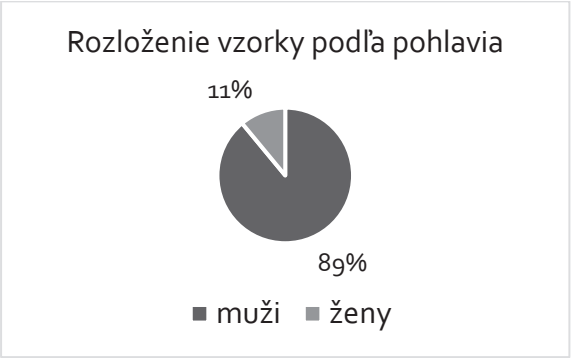

Graf 1 Rozloženie vzorky podľa pohlavia

Na základe získaných údajov sme sa rozhodli vytvoriť dve kategórie faktorov, ktoré sme z psychologických posudkov získali: ***faktory ovplyvňujúce dôvod páchania drogovej trestnej činnosti*** a ***sprievodné faktory vyskytujúce sa u páchateľov drogovej trestnej činnosti***. Z vykonaného výskumu vyplynuli nasledovné skutočnosti:

1. Faktory ovplyvňujúce dôvod páchania drogovej trestnej činnosti

Faktory ovplyvňujúce dôvod páchania trestnej činnosti sú okolnosti, podmienky a vplyvy, ktoré zvyšujú pravdepodobnosť, že jednotlivec sa dopustí protiprávneho konania, v tomto prípade práve drogovej trestnej činnosti. Tieto faktory môžu byť sociálne, ekonomické, psychologické, biologické kultúrne a iné, a často pôsobia v komplexnej interakcii, čím ovplyvňujú motiváciu, správanie a rozhodovanie jednotlivca vo vzťahu k deviácii. Na základe analýzy psychologických posudkov páchateľov boli identifikované viaceré faktory, ktoré sa v kontexte skúmaných prípadov javia ako **potenciálne iniciátory trestnej činnosti**, a ktoré možno vnímať ako významné premenné ovplyvňujúce vznik kriminálneho správania jedinca. Tieto faktory boli nasledovné:

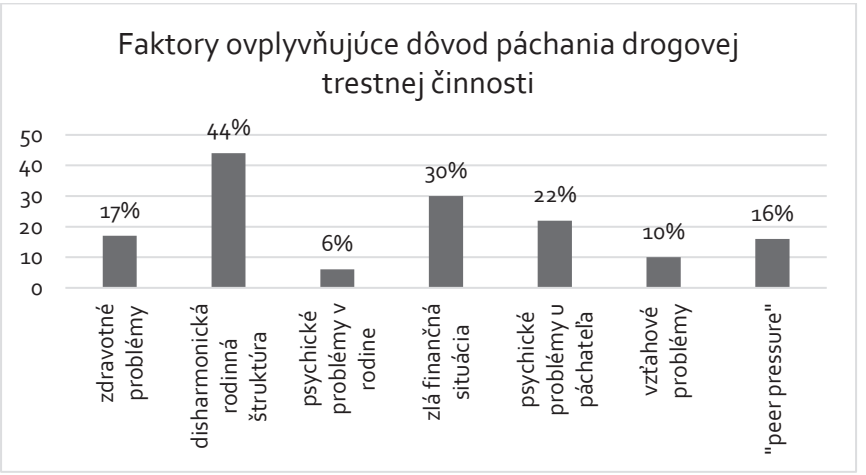

Graf 2 Faktory ovplyvňujúce dôvod páchania drogovej trestnej činnosti

Graf zobrazuje percentuálne zastúpenie faktorov, ktoré ovplyvňujú dôvody páchania drogovej trestnej činnosti. Zdravotné problémy boli prítomné u 17 % páchateľov. Fyzické alebo chronické ochorenia môžu viesť k užívaniu drog za účelom zmiernenia fyzickej bolesti. Disharmonická rodinná štruktúra bola zaznamenaná u 44 % prípadov, čo poukazuje na významný vplyv nestabilného rodinného prostredia na psychický vývin páchateľov. Psychické problémy v rodine uviedlo 6 % páchateľov. V týchto prípadoch išlo o negatívny vplyv duševných ochorení v blízkom okolí na vývin jedinca. Zlá finančná situácia bola dôvodom páchania trestnej činnosti u 30 % respondentov, čo naznačuje vplyv ekonomického tlaku ako spúšťača protiprávneho správania. Psychické problémy u páchateľa boli prítomné v 22 % prípadov, pričom v týchto prípadoch sa páchateľ môže utíchať ku konzumácii drog za účelom zmiernenia psychických príznakov ochorenia. Vzťahové problémy sa ako potenciálny dôvod páchania trestnej činnosti vyskytli u 10 % páchateľov, najmä vo forme partnerských konfliktov či pocitu osamelosti. Faktor „peer pressure", teda tlak rovesníkov, bol zaznamenaný u 16 % páchateľov a zohráva významnú úlohu najmä u mladistvých, ktorí cítia potrebu sa začleniť do skupiny.

2. Sprievodné faktory vyskytujúce sa u páchateľov drogovej trestnej činnosti

Okrem toho bolo v psychologických posudkoch páchateľov prítomných viacero spoločných čŕt, ktoré síce nemožno považovať vyslovene za faktory, ktoré by viedli k páchaniu trestnej činnosti, ale sú napriek tomu dôležité ako vodiace a spojovacie kritérium odsúdených, ktorí sa vyskytovali v našej výskumnej vzorke. Sprievodné faktory väčšinou predstavujú ďalšiu formu rizikového správania alebo inú formu závislosti. Tieto sprievodné javy následne často **zosilňujú** deviantné správanie jedincov a môžu pôsobiť ako **podporný faktor**. Tieto faktory následne vytvárajú zložitý komplex problémov, ktorý zvyšuje pravdepodobnosť pokračovania v protiprávnom konaní a môže sťažovať úspešnú rehabilitáciu a resocializáciu páchateľa. Tieto sprievodné faktory vyskytujúce sa u páchateľov drogovej trestnej činnosti sú nasledovné:

Graf 3 Sprievodné faktory vyskytujúce sa u páchateľov drogovej trestnej činnosti

Zaujímavosťou bolo, že **zneužívanie návykových látok** sa ako sprievodný jav prejavilo **pri všetkých 100 páchateľoch** v našej výskumnej vzorke a to bez ohľadu na to, či boli odsúdení za drogový trestný čin podľa ustanovenia § 171 TZ alebo § 172 TZ. Pod týmto pojmom rozumieme zneužívanie návykových látok iných ako alkohol (nealkoholová toxikománia). Vo väčšine prípadov sa vo výskumnej vzorke vyskytovalo užívanie marihuany a pervitínu, menej často sa vyskytovalo užívanie heroínu a iných omamných alebo psychotropných látok (ďalej len „**OPL**"), ako napríklad rekreačné užívanie extázy alebo MDMA, resp. LSD a iných halucinogénov. Zneužívanie návykových látok by sme mohli zaradiť aj pod skupinu faktorov, ktoré pôsobili ako **dôvod** páchania drogovej trestnej činnosti, keďže všetci páchatelia drogovej trestnej činnosti minimálne podľa ustanovenia § 171 TZ prechovávali drogu za účelom jej konzumácie. Avšak, zneužívanie návykových látok je natoľko prepojené s páchaním drogovej trestnej činnosti, že sme sa rozhodli tento jav zaradiť pod sprievodný jav a nie pod dôvod páchania drogovej kriminality a dôvody, ktoré páchateľov viedli k páchaniu drogovej kriminality stotožňujeme s dôvodmi, ktoré páchateľov viedli k experimentovaniu s konzumovaním drog, resp. k vyvinutiu závislosti na drogách a v neposlednom prípade aj (pri páchateľoch trestného činu podľa ustanovenia § 172 TZ) aj k obchodovaniu s drogami. Skutočnosť, že sa konzumácia návykových látok vyskytovala u celej výskumnej vzorky svedčí o tom, že **drogová kriminalita je nesporne a neoddeliteľne prepojená s konzumáciou samotných drog** a prevencia, ktorá má smerovať k zníženiu, resp. eliminácii drogovej kriminality musí byť primárne založená na prevencií drogových závislostí ako takých.[5]

Efektívnosť represívnych a resocializačných prístupov

Psychologické posudky páchateľov drogových trestných činov poukázali na spoločné faktory prítomné u páchateľov drogovej kriminality, ako je prítomnosť závislosti od OPL, vysoká miera psychickej / fyzickej záťaže alebo sociálna neprispôsobivosť, čo svedčí o komplexnom prepojení individuálnych, zdravotných a sociálnych determinantov vplývajúcich na vznik deliktuálneho správania.

Sankčná politika v oblasti drogových trestných činov bola dlhé roky orientovaná prevažne represívne. Takýto prístup však často naráža na svoje limity. Trest má podľa zákona zabezpečiť nielen ochranu spoločnosti, ale aj **vytvoriť podmienky na nápravu páchateľa**. *„Trest má prioritne zabezpečiť ochranu spoločnosti pred páchateľom tým, že mu zabráni v páchaní ďalšej trestnej činnosti a vytvorí podmienky na jeho výchovu k tomu, aby viedol riadny život a súčasne iných odradí od páchania*

[5] Pre viac podrobností ohľadom výskumu pozri MIKLÓSSYOVÁ, L. Drogové trestné činy so zameraním na profil páchateľa [rigorózna práca]. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, 2024, 96 s.

trestných činov. Trest zároveň vyjadruje morálne odsúdenie páchateľa spoločnosťou."[6] Ak sankčný mechanizmus príliš zdôrazňuje represiu na úkor resocializácie, u páchateľov závislých od drog to vedie skôr k začarovanému kruhu recidívy než k náprave.

U osôb, u ktorých trestná činnosť súvisí buď s následkami narušeného alebo nesprávneho psychosociálneho vývinu, s experimentovaním s drogami alebo so snahou získať finančné prostriedky na ich obstaranie, je represívny prístup sám o sebe nedostatočný. Zahraničné výskumy poukazujú na to, že približne **polovica osôb v systéme trestnej justície spĺňa kritériá diagnózy zneužívania drog alebo závislosti**.[7] Táto skutočnosť je dôkazom toho, že kriminálne správanie úzko súvisí s užívaním drog a závislosťou.

Efektivita čisto represívneho prístupu pri takomto profile páchateľov je sporná. Napríklad analýza Národného inštitútu pre zneužívanie drog v USA dospela k záveru, že trestanie samo osebe je márnou a neúčinnou odpoveďou na drogovú kriminalitu.[8] *„Závislosť je chronické ochorenie mozgu so silnou genetickou zložkou, ktoré si vo väčšine prípadov vyžaduje liečbu. Nárast počtu páchateľov užívajúcich drogy poukazuje na naliehavú potrebu zaviesť liečebné intervencie pre osoby v systéme trestného súdnictva. Zároveň predstavuje jedinečnú príležitosť na zásah u jednotlivcov, ktorí by za iných okolností liečbu nevyhľadali.*"[9]

Prístupy zamerané na resocializáciu vykazujú lepšie výsledky v znižovaní recidívy. Zahraničné štúdie uvádzajú, že **kombinácia trestu s liečením závislosti môže významne znížiť recidívu**. Napríklad u drogovo závislých páchateľov, ktorí absolvovali liečenie počas výkonu trestu a pokračovali v ňom aj po prepustení, bola

---

[6] REMETA, R, 2022. Primeranosť a spravodlivosť trestu v trestnom práve. In: ČENTÉŠ, J.; KURILOVSKÁ, L.; STRÉMY, T.; TURAY, L., eds. Zásady trestného práva v teórii a praxi [textový dokument (print)] [online]. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, s. 163–178. ISBN 978-80-7676-552-8. ISBN (online) 978-80-7676-553-5. [cit. 02.05.2025]. Dostupné na: https://www.flaw.uniba.sk/fileadmin/praf/Pracoviska/Katedry/KTPKK/Publikacna_cinnost/Zbornik_prispevkov_Zasady_trestneho_prava_PRINT.pdf

[7] Stanford University, 2023. Drug Courts: An Alternative to Incarceration [online]. Stanford: Stanford University. [cit. 02.05.2025]. Dostupné na: https://addictionpolicy.stanford.edu/drug-courts-alternative-incarceration

[8] CHANDLER, R. K.; FLETCHER, B. W.; VOLKOW, N. D., 2009. Treating Drug Abuse and Addiction in the Criminal Justice System: Improving Public Health and Safety [online]. JAMA, 301(2), 183–190. [cit. 02.05.2025]. Dostupné na: https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC2681083/

[9] CHANDLER, R. K.; FLETCHER, B. W.; VOLKOW, N. D., 2009. Treating Drug Abuse and Addiction in the Criminal Justice System: Improving Public Health and Safety [online]. JAMA, 301(2), 183–190. [cit. 02.05.2025]. Dostupné na: https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC2681083/

sedemnásobne vyššia šanca, že nezačnú opätovne konzumovať drogy, a trojnásobne nižšia pravdepodobnosť opätovného spáchania trestného činu oproti neliečeným.[10] Tieto zistenia ilustrujú, že resocializačné a reintegračné opatrenia majú potenciál dosiahnuť lepšiu ochranu spoločnosti než samotné odstrašovanie vysokým trestom.

Hranica medzi represiou a resocializáciou

Uvedené poznatky odhaľujú nevyhnutnosť balansovať na hranici medzi represiou a resocializáciou v rámci sankčného mechanizmu. Cieľom modernej trestnej politiky v oblasti drogovej kriminality musí byť **rozlíšenie medzi rôznymi typmi páchateľov** a **prispôsobenie reakcie ich miere nebezpečnosti a možnostiam nápravy**. Kľúčovým kritériom je **odlíšenie užívateľov** (resp. drobných prechovávateľov) **od organizovaných dílerov a výrobcov drog**.

Otázkou však zostáva, či právna úprava na Slovensku toto dostatočne zohľadňuje. TZ už od dlhé roky upravuje, že držba malého množstva drogy pre vlastnú potrebu je kvalifikovaná miernejšie než výroba či obchodovanie s drogou. Aktuálna najrozsiahlejšia novela TZ v oblasti drogových trestných činov[11] zaviedla pojem **„nepatrné množstvo" drogy**, ktoré presne vymedzuje množstvá účinnej látky, a pri držbe ktorých ide o prečin s najnižšou trestnou sadzbou. Okrem toho rozlišuje medzi omamnou látkou konope, živicou z konopy alebo psychotropnou látkou obsahujúcou akýkoľvek tetrahydrokanabinol, izomer alebo jeho stereochemický variant (THC) (ďalej zovšeobecnene ako „**marihuana**") a inou OPL, pričom prechovávanie alebo iné zaobchádzanie s marihuanou je trestané miernejšie než s inou OPL. Okrem toho zákonodarca rozšíril hranice, pri ktorých je možné množstvo prechovávanej drogy kvalifikovať ako jej prechovávanie pre vlastnú potrebu za účelom zavedenia *„primeranejšieho rozsahu trestných sadzieb pri menej závažných drogových trestných činoch pri nižších množstvách týchto látok*".[12] Otázkou pre posúdenie ostáva, či je hranica „väčšieho množstva", ktoré je možné stále kvalifikovať prostredníctvom privilegovanej skutkovej podstaty § 171 TZ neoprávneného prechovávania OPL, naozaj adekvátna. Pre príklad, pri marihuane takéto množstvo podľa novej kvalifikácie založenej na tabuľke v prílohe k TZ predstavuje množstvo v rozsahu až **do 500 gramov**. V praxi to znamená, že ak by páchateľ prechovával pól kilogramu

[10] Stanford University, 2023. Drug Courts: An Alternative to Incarceration [online]. Stanford: Stanford University. [cit. 02.05.2025]. Dostupné na: https://addictionpolicy.stanford.edu/drug-courts-alternative-incarceration

[11] Zákon č. 40/2024 Z. z. ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony účinný od 6. 8. 2024

[12] Národná rada Slovenskej republiky, 2024. Dôvodová správa k zákonu č. 40/2024 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov [online]. Najprávo.sk. [cit. 02.05.2025]. Dostupné na: https://www.najpravo.sk/dovodove-spravy/rok-2024/dovodova-sprava-k-zakonu-c-40-2024-z-z.html

marihuany, kvalifikovať budeme tento skutok podľa § 171 ods. 4 písm. b) TZ, pričom hroziaca trestná sadzba je 6 mesiacov až 3 roky. Pre porovnanie, za účinnosti predošlej právnej úpravy by páchateľovi za rovnaký skutok hrozil trest odňatia slobody na 10 až 15 rokov.[13] Súčasné znenie TZ síce v § 135b upravuje, že *„prechovávaním OPL [...] sa rozumie mať v držbe po akúkoľvek dobu OPL [...] najviac vo väčšom množstve, ak* ***nie sú určené na ďalšiu distribúciu alebo na účel dosiahnutia majetkového prospechu v súvislosti s ich prechovávaním****,"* avšak dokazovanie účelu prechovávania v prípade zaistenej látky môže byť relatívne komplikované, najmä ak je založené iba na výpovedi samotného páchateľa (ktorý sa k prechovávaniu drogy za účelom obchodovania s ňou pravdepodobne neprizná, ak si je vedomý dôsledku vyššej hroziacej trestnej sadzby). Takýto skok v zmene hraníc trestných sadzieb je teda významným posunom z hľadiska hodnotenia závažnosti drogových trestných činov.

Problematické tiež ostáva **kvalifikovanie množstva** zaistenej látky pri **druhoch drog, ktoré nie sú explicitne upravené v prílohe k TZ**. Pri drogách, ktoré nie sú až také rozšírené a nenachádzajú sa v prílohe k TZ, platí všeobecné pravidlo uvedené v § 135c ods. 2 TZ, ktoré hovorí, že: *„Pri omamných látkach a psychotropných látkach, ktoré nie sú uvedené v prílohe č. 1, nepatrné množstvo zodpovedá najviac jednému gramu materiálu s obsahom účinnej látky."*[14] Takýto prístup je administratívne jednoduchý, no môže byť extrémne nepresný. Po prvé, ak je látka veľmi účinná, jediný gram v sebe môže obsahovať stovky až tisíce aktívnych dávok. Trest tak môže byť pre páchateľa neprimerane mierny v porovnaní so skutočným rozsahom nebezpečenstva, ktoré predstavuje daný skutok. Rovnako to platí aj opačne. Pri menej rozšírených drogách môže dôjsť aj k situácii, kedy by prechovávanie látky, ktorá má relatívne slabý účinok, znamenalo, že osoba by mohla byť trestaná prísnejšie, hoci skutok nedosahuje tak vysokú závažnosť, a to iba z dôvodu, že prechováva väčšie množstvo tejto látky. Trest by v takom prípade mohol byť pre páchateľa neprimerane prísny.

Vo sfére resocializačných opatrení je však pozitívom slovenskej právnej úpravy napríklad **podmienečné upustenie od potrestania** podľa ustanovenia § 40a TZ, ktoré môže súd aplikovať v prípade, ak páchateľovi niektorého z taxatívne vymenovaných drogových trestných činov súčasne uloží ochranné liečenie. Problematickou sa však javí kapacita zariadení, ktoré môžu túto ochrannú liečbu ponúkať. Napríklad z ročenky Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky za rok 2023 vyplýva, že z nariadených 1 029 protitoxikomanických ochranných liečení

[13] Pozn. autora: Vychádzame z predpokladu, že cena za 1 gram marihuany je približne 10 €, tzn. celková cena prechovávaného množstva by bola 5000 €. V tomto prípade ide teda už o spáchanie skutku „vo väčšom rozsahu" podľa predošlého znenia TZ, čo znamená, že by sa skutok kvalifikoval podľa § 172 ods. 6 písm. d).

[14] Zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov, § 135c.

nebolo vykonaných až 461 z dôvodu **nedostatku kapacity**, čo tvorí až 44,81 %, teda takmer polovicu celkového počtu nariadených ochranných liečení. Tento problém teda nebude vyžadovať iba už realizovanú legislatívnu zmenu, ale najmä organizačnú a systematickú zmenu, vďaka ktorej by sme legislatívne opatrenie vedeli účinne realizovať aj v praxi.

Napriek uvedeným zmenám zostáva otázka optimálnej hranice medzi represiou a resocializáciou však stále otvorená. Kedy ešte postačuje liečba a prevýchova páchateľa a kedy je efektívnejší represívny model? Odpoveďou na túto otázku nie je nič iné než **individuálny prístup k páchateľovi.** Každý páchateľ by mal byť posudzovaný komplexne z hľadiska miery nebezpečnosti, motivácie a možností nápravy. K tomu slúžia práve psychologické a psychiatrické posudky. Ak znalecký posudok u drogového páchateľa indikuje rozvinutú závislosť, ale aj ochotu spolupracovať na liečení, malo by sa uprednostniť rehabilitačné riešenie pred nepodmienečným trestom, prípade ich kombinácia v závislosti od závažnosti spáchaného skutku. Závislý užívateľ je totiž v prvom rade pacient, ktorého trestná činnosť je symptómom jeho choroby, ktorou je závislosť.

Pri väčších drogových dílerech a páchateľoch pôsobiacich v organizovaných a zločineckých skupinách v oblasti obchodovania s drogami je však situácia odlišná. U nich nejde o závislosť, ale o vedomé a úmyselné **profitovanie z nelegálnej činnosti**. Tu musí trestná politika za účelom ochrany spoločnosti zvoliť skôr represívny prístup spočívajúci vo vysokých nepodmienečných trestoch odňatia slobody, finančných sankciách a konfiškácii výnosov z trestnej činnosti. Rovnako je dôležité adekvátne zohľadnenie recidívy vo výške hroziacej trestnej sadzby u takýchto páchateľov. V súčasnom znení TZ je prísnejšia skutková podstata zameraná jednak pre páchateľov, ktorí neoprávnene vyrobia alebo obchodujú s OPL (bez ohľadu na množstvo) alebo neoprávnene prechovávajú množstvo OPL, ktoré presahuje „väčšie množstvo", keďže *„Pri prechovávaní značného, veľkého a mimoriadne veľkého množstva je z pohľadu predkladateľa možné odôvodnene predpokladať, že minimálne časť z tohto množstva nebude určená na osobnú spotrebu, resp. bude určená na ďalšiu distribúciu alebo na účely získania majetkového prospechu. Takéto konanie teda pojmovo patrí už pod pojem obchodovanie...".* Rovnako je adekvátne zohľadnená recidíva, a to v kvalifikovaných skutkových podstatách, kedy páchateľom hrozí **dvoj až trojnásobne vyššia trestná sadzba** v prípade, ak trestný čin spáchajú **opakovane**.

Návrhy de lege ferenda

Z vyššie uvedených skutočností vyplýva, že hranica medzi represiou a resocializáciou nie je pevne daná jedným univerzálnym pravidlom, ale musí byť výsledkom **citlivého zváženia okolností každého prípadu**. Sankčný mechanizmus bude efektívny vtedy,

ak dokáže represívne pristupovať k najnebezpečnejším páchateľom v oblasti drogovej kriminality, no súčasne resocializačne pomôže tým menej nebezpečným, závislým páchateľom. Moderné trestné právo by preto malo pracovať s kombináciou trestov a opatrení: napr. **odklad výkonu trestu s probačným dohľadom, ochranné liečenie, peňažné tresty, uloženie obmedzení alebo povinností či iné alternatívy**. Rovnako je potrebné dbať na **individualizáciu trestu** tak, aby bol šitý pre konkrétneho páchateľa. Na psychologické, resp. psychiatrické posúdenie páchateľa by sa malo prihliadať už pri **rozhodovaní o druhu a výmere sankcie**. Dôležitá je identifikácia páchateľov so závislosťou vhodných na liečbu vs. páchateľov s vysokým rizikom recidívy alebo sklonu k násilnej/organizovanej trestnej činnosti, ktorá umožní pristupovať k páchateľovi tak, aby uložené opatrenia boli voči nemu efektívne a dosiahli žiadaný účel.

Zavedenie pravidla preferencie alternatívneho trestu do § 33a TZ, ktorý predstavuje *„explicitné vyjadrenie princípu proporcionality, t. j. tam, kde postačí uloženie menej postihujúcej trestnej sankcie, nesmie byť uložená pre páchateľa citeľnejšia sankcia,* "[15] je tiež pozitívnou zmenou, ktorá vytvára cestu k preferencii resocializácie pred represiou. Avšak, ako sme už poznamenali, problémom môžu byť **nedostatočné opatrenia zabezpečujúce reálnu vymožiteľnosť zákonného ustanovenia**. Napríklad, ak by chcel súd uložiť páchateľovi ochranné liečenie za účelom podmienečného upustenia od potrestania podľa § 40a TZ, je limitovaný nedostatočnou kapacitou zariadení, ktoré ochrannú liečbu zabezpečujú. Preto je rovnako dôležité nezavádzať resocializačné prístupy iba do zákonného znenia, ale aj do skutočného sveta, kde sa zákon aplikuje.

Zákon, ako normatívny rámec sankčnej politiky, musí predstavovať **pevne stanovené mantinely**, v rámci ktorých sa sudca pri rozhodovaní o výmere trestu pohybuje, no zároveň musí **ponechávať dostatočný priestor na individualizáciu**. Trestná sadzba by preto mala byť vnímaná ako normatívna hranica, ktorá umožňuje zohľadniť všetky relevantné okolnosti prípadu – povahu a závažnosť činu, osobnosť páchateľa, jeho motiváciu, mieru nebezpečnosti, recidívu, a pod. Len tak možno zabezpečiť spravodlivé a zároveň efektívne trestanie, ktoré bude napĺňať nielen represívnu, ale aj preventívnu a resocializačnú funkciu trestu.

Okrem toho, aby mohla byť trestná sadzba aplikovaná spravodlivo a v súlade so zákonom, je nevyhnutné, aby samotné trestné konanie prebiehalo zákonným a korektným spôsobom. *„Kľúčovým predpokladom je preto vykonať všetky dôkazné prostriedky zákonným spôsobom podľa ustanovení Trestného poriadku, pretože*

[15] Národná rada Slovenskej republiky, 2024. Dôvodová správa k zákonu č. 40/2024 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov [online]. Najprávo.sk. [cit. 02.05.2025]. Dostupné na: https://www.najpravo.sk/dovodove-spravy/rok-2024/dovodova-sprava-k-zakonu-c-40-2024-z-z.html

následne je možné získané informácie z týchto inštitútov využiť ako dôkaz v trestnom konaní."[16]

Záver

Výsledky kvalitatívnej analýzy psychologických posudkov a analýzy legislatívnych zmien potvrdzujú, že efektívna trestná politika musí vychádzať z dôslednej diferenciácie medzi jednotlivými typmi páchateľov. Represívny prístup je nevyhnutný najmä pri závažnej drogovej kriminalite, napr. pri osobách pôsobiacich v rámci organizovanej trestnej činnosti, kde je cieľom trestnej sankcie primárne eliminácia hrozby pre spoločnosť.

Naopak, u páchateľov, ktorých trestná činnosť pramení z osobnej závislosti alebo iných psychosociálnych faktorov, represia často naráža na svoje limity. Trestný čin v týchto prípadoch nie je dôsledkom hodnotovej deviácie, ale symptómom neliečenej poruchy. Preto je z pohľadu účelu trestu nevyhnutné uprednostniť riešenia, ktoré podporujú liečbu, rehabilitáciu a zamedzenie návratu k páchaniu trestnej činnosti. Tento prístup nie je prejavom benevolencie, ale pragmatického a efektívneho postupu, ktorý zohľadňuje vedecké poznatky o fungovaní závislostí a ich vzťahu ku kriminálnemu správaniu.

Z legislatívneho hľadiska predstavuje novela TZ účinná od 6. augusta 2024 významný kvalitatívny posun smerom k racionalizácii drogovej trestnej politiky. Zavedenie presnejších množstevných kritérií pre kvalifikáciu skutku a zmena v koncepcii skutkových podstát drogových trestných činov vytvárajú predpoklady pre spravodlivejšie tresty.

Súčasne však preferencie resocializačného prístupu kladú zvýšené nároky na prax – na dôsledné využívanie alternatívnych trestov a iných inštitútov, ako je napríklad podmienečné upustenie od potrestania s uložením ochranného liečenia. Nedostatočné kapacity alebo aj pretrvávajúci konzervatívny prístup k ukladaniu trestov však môžu predstavovať hlavné prekážky naplnenia legislatívneho zámeru.

V konečnom dôsledku je zrejmé, že účinnosť sankčného mechanizmu v oblasti drogovej kriminality nemožno zabezpečiť jednostrannou preferenciou ani represie, ani resocializácie. Úspešný model musí byť postavený na ich vyváženej kombinácii, pri zohľadnení individuálnych okolností každého prípadu.

Zoznam použitej literatúry

1. HOCHMANN, R. *Dokazovanie pri trestných činoch korupcie*. In: Aktuálne otázky trestného práva v teórii a praxi: zborník príspevkov z 12. ročníka

[16] HOCHMANN, R. *Dokazovanie pri trestných činoch korupcie*. In: Aktuálne otázky trestného práva v teórii a praxi: zborník príspevkov z 12. ročníka interdisciplinárnej celoštátnej vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou, Bratislava: Akadémia Policajného zboru v Bratislave, 2024 s. 150.

interdisciplinárnej celoštátnej vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou, Bratislava: Akadémia Policajného zboru v Bratislave, 2024 s. 145 - 150.
2. HOCHMANN, R. *Právo na obhajobu ako imanentná súčasť právneho štátu.* In: Sekcia verejného práva: Verejné právo na priesečníkoch prehlbujúcej sa európskej integrácie. Zborník z VI. ročníka medzinárodnej vedeckej konferencie Banskobystrické zámocké dni práva, 14.–15. november 2023, Vígľaš. Banská Bystrica: Právnická fakulta Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici, 2024, s. 92–99.
3. CHANDLER, R. K.; FLETCHER, B. W.; VOLKOW, N. D., 2009. Treating Drug Abuse and Addiction in the Criminal Justice System: Improving Public Health and Safety [online]. JAMA, 301(2), 183–190. Dostupné na: https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC2681083/
4. Národná rada Slovenskej republiky, 2024. Dôvodová správa k zákonu č. 40/2024 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov [online]. Najprávo.sk. Dostupné na: https://www.najpravo.sk/dovodove-spravy/rok-2024/dovodova-sprava-k-zakonu-c-40-2024-z-z.html
5. REMETA, R, 2022. Primeranosť a spravodlivosť trestu v trestnom práve. In: ČENTÉŠ, J.; KURILOVSKÁ, L.; STRÉMY, T.; TURAY, L., eds. Zásady trestného práva v teórii a praxi [textový dokument (print)] [online]. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, s. 163–178. ISBN 978-80-7676-552-8. ISBN (online) 978-80-7676-553-5. Dostupné na: https://www.flaw.uniba.sk/fileadmin/praf/Pracoviska/Katedry/KTPKK/Publikacna_cinnost/Zbornik_prispevkov_Zasady_trestneho_prava_PRINT.pdf
6. Stanford University, 2023. Drug Courts: An Alternative to Incarceration [online]. Stanford: Stanford University. Dostupné na: https://addictionpolicy.stanford.edu/drug-courts-alternative-incarceration
7. Zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov
8. Zákon č. 40/2024 Z. z. ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony účinný od 6. 8. 2024

Kontaktné údaje

JUDr. Lenka Miklóssyová
lenka.miklossyova@flaw.uniba.sk
Univerzita Komenského, Právnická fakulta

VECNÁ PRÍSLUŠNOSŤ POLICAJTA V TRESTNOM KONANÍ PO ZMENE HRANÍC ŠKÔD V TRESTNOM ZÁKONE

SUBSTANTIVE COMPETENCE OF THE POLICE OFFICER IN CRIMINAL PROCEEDINGS AFTER THE AMENDMENT OF THE DAMAGE LIMITS IN THE CRIMINAL ACT

Sára Zsemlyová[1]

Abstrakt: Zmena hraníc škody, ako kvalifikačného znaku pri vybraných trestných činoch, ovplyvnila určenie príslušnosti orgánov činných v trestnom konaní a vyvolala potrebu novej interpretácie ich pôsobnosti. Úvodná časť príspevku je zameraná na teoretické východiská vecnej príslušnosti, vrátane výkladu príslušných ustanovení Trestného poriadku a ich aplikácie v praxi. Pozornosť je venovaná aj systematike vyšetrovania a skráteného vyšetrovania, ako aj oprávnenia vyšetrovateľa a povereného príslušníka Policajného zboru. Autorka analyzuje vplyv legislatívnych zmien na určenie príslušnosti v závislosti od výšky spôsobenej škody, ktoré ilustruje na vybranom daňovom trestnom čine. Záver príspevku ponúka štatistické porovnanie vývoja počtu postúpených vecí pred a po účinnosti novely, čím reflektuje jej vplyv na trestnoprávnu prax.

Kľúčové slová: vecná príslušnosť, vyšetrovanie, skrátené vyšetrovanie, výška škody, novela TZ.

Abstract: The modification of the limits of damages as a qualifying element in selected criminal offences has affected the determination of the jurisdiction of law enforcement bodies and prompted the need for a new interpretation of their scope of competence. The introductory part of the paper focuses on the theoretical background of subject matter jurisdiction, including the interpretation of the relevant provisions of the Criminal Procedure Code and their application in practice. Attention is also paid to the systematics of investigation and expedited investigation, as well as the powers of the investigator and the authorised officer of the Police Force. The author analyses the impact of legislative changes on the determination of jurisdiction depending on the amount of damage caused, which she illustrates on a selected tax crime. Finally, the paper offers a statistical comparison of the

[1] Katedra trestného práva, kriminológie a kriminalistiky, Právnická Fakulta, Univerzity Komenského v Bratislave.

development of the number of cases referred before and after the amendment came into force, thus reflecting its impact on criminal law practice.

Key words: subject matter jurisdiction, investigation, expedited investigation, amount of damages, amendment to the Criminal Act.

Úvod

Otázka vecnej príslušnosti orgánov činných v trestnom konaní (ďalej aj „ OČTK") je jedným zo základných prvkov, ktoré zabezpečujú efektivitu a zákonnosť trestného konania. Precízne určenie príslušnosti je zásadným predpokladom pre dodržiavanie zákonnosti, zabezpečenie právnej istoty a ochranu základných práv strán konania. Nedávna novela č. 40/2024 Z. z. Trestného zákona (ďalej aj „TZ"), účinná od 6. augusta 2024, ktorá radikálne zmenila hranice škôd, ako kvalifikačného znaku pri vybraných trestných činoch, sa dotkla aj určovania vecnej príslušnosti policajta v trestnom konaní. Cieľom príspevku je poukázať nielen na možnú nepredvídateľnosť nového systému hraníc škôd, ale tiež kriticky zhodnotiť, do akej miery môže táto novela ovplyvniť reálnu činnosť policajtov a ich schopnosť efektívne zabezpečiť zákonné (prípravné) konanie. Prvá časť príspevku je venovaná teoretickým východiskám vecnej príslušnosti, ktoré sú zakotvené v Trestnom poriadku č. 301/2005 Z. z. v znení neskorších predpisov (ďalej aj „TP"). Analýza je zameraná aj na niektoré interpretačné nejasnosti, ktoré vznikajú v praxi. Nasledujúca časť reflektuje dôsledky zmien, s osobitným dôrazom na ich dopad na právnu kvalifikáciu skutkov, a na následné určenie príslušného policajta pre jednotlivé typy konaní, resp. vyšetrovaní. Tieto zmeny sa dotkli najmä daňových trestných činov, preto ako príklad, autorka uvádza trestný čin Nezaplatenia dane a poistného podľa § 278 TZ. Súčasťou príspevku je aj štatistické porovnanie vývoja počtu postúpených vecí podľa § 214 TP, ktoré poskytuje názorný pohľad na to, ako sa nová právna úprava premietla do každodennej aplikačnej praxe. Zámerom tohto článku je však aj otvorenie širšej odbornej diskusie o tom, ako môže nová úprava vecnej príslušnosti ovplyvniť celkovú efektivitu trestného konania a aké výzvy prináša pre OČTK.

Teoretické východiská vecnej príslušnosti v trestnom konaní

Pravidlá upravujúce pôsobnosť orgánov činných v trestnom konaní, a teda aj ich vecnú príslušnosť, sú zakotvené v TP. Ide o kľúčové ustanovenia, ktoré určujú ktorý orgán je oprávnený konať v konkrétnej (trestnej) veci. V rámci prípravného konania sú jeho súčasťou najmä ustanovenia, ktoré upravujú pôsobnosť jednotlivých orgánov

pri výkone vyšetrovania a skráteného vyšetrovania.[2] Základnú definíciu pojmu „policajt" nachádzame v § 10 ods. 7 a 8 TP, ktorý vymedzuje viacero kategórií policajtov. Pre účely tohto príspevku sa budeme ďalej venovať dvom kategóriám, a to vyšetrovateľ Policajného zboru (ďalej aj „PZ") podľa § 10 ods. 7 písm. a) TP a poverený príslušník PZ podľa § 10 ods. 7 písm. d) TP. Policajt, v zmysle TP, môže vykonávať vyšetrovanie alebo skrátené vyšetrovanie.[3] Samotný pojem vyšetrovanie, resp. skrátené vyšetrovanie trestný poriadok nedefinuje. Význam týchto inštitútov tak možno vyvodiť len zo systematického výkladu, že ide o súhrn úkonov, ktoré nasledujú po začatí trestného stíhania. Zákon ich ohraničuje z hľadiska vecnej príslušnosti a časového priebehu, resp. vymedzuje len, kedy sa má vyšetrovanie skončiť. Skrátené vyšetrovanie je povinný ukončiť spravidla do dvoch mesiacov od vznesenia obvinenia (§ 203 TP). Pokiaľ ide o obzvlášť závažné zločiny, vyšetrovanie je potrebné skončiť do 6 mesiacov, v ostatných prípadoch do 4 mesiacov od vznesenia obvinenia (§ 209 ods. 2 TP). Spravidla sa vykonáva vyšetrovanie, iba pri prečinoch, kde zákon predpokladá, že nejde o konanie podľa § 200 ods. 2 TP, sa vykonáva skrátené vyšetrovanie. Vyšetrovanie sa koná o zločinoch, vrátane obzvlášť závažných, ale aj o prečinoch, v prípadoch, kde to zákon predpokladá. Napr. ide o situácie ak je obvinený vo väzbe, vo výkone trestu odňatia slobody, na pozorovaní v zdravotníckom ústave, ak ide o konanie proti právnickej osobe, o trestné činy extrémizmu alebo ak to nariadi prokurátor. Naopak, ak nie sú splnené podmienky pre vedenie vyšetrovania, postupuje sa podľa § 202 TP, ktorý upravuje skrátené vyšetrovanie. Skrátené vyšetrovanie o prečinoch, pri ktorých horná hranica trestnej sadzby nepresahuje tri roky, vykonáva **poverený príslušník** PZ podľa § 10 ods. 7 písm. d). V ostatných prípadoch, t. j. pri prečinoch, ktorých horná hranica trestnej sadzby presahuje 3 roky, vykonáva skrátené vyšetrovanie **vyšetrovateľ** PZ podľa §10 ods. 7 písm. a) TP.[4] Skrátené vyšetrovanie je svojou povahou zjednodušené a má zabezpečiť rýchle získanie podkladov, ktoré postačujú na spravodlivé rozhodnutie vo veci.[5] Pri skrátenom vyšetrovaní policajt postupuje podľa ustanovení o vyšetrovaní, no s určitými zákonnými výnimkami. Policajt je povinný vyhľadať a zabezpečiť dôkazy potrebné pre ďalší priebeh konania, pričom o svojich úkonoch musí spísať záznam. Oprávnenie vykonávať úkony v trestnom konaní prislúcha výlučne policajtom uvedeným § 10 ods. 7 a 8 TP. Po začatí trestného stíhania je policajt

[2] TP predpokladá aj konanie podľa ust. § 204, ktoré býva často označované ako tzv. super-rýchle konanie.

[3] Pozri aj ČENTÉŠ, J. a kol. *Trestné právo procesné*. Osobitná časť. Šamorín : Heuréka, 2016, s. 70 a nasl.

[4] Ust. §202 ods. 2 TP predpokladá aj ďalšie prípady, kedy pri prečinoch vykonáva skrátené vyšetrovanie vyšetrovateľ PZ.

[5] K tomu pozri: KLÁTIK, J. *Skrátené vyšetrovanie v slovenskom trestnom konaní*. In: Sborník příspevků z medzinárodní konference Dni veřejného práva 2007. Brno: Masarykova univerzita v Brne, Právnická fakulta, 2008, s. 685 a nasl.

oprávnený vykonávať všetky úkony podľa TP. Policajt však vykonáva úkony, najmä podľa tretej až piatej hlavy TP.[6] Pričom tiež je oprávnený rozhodovať v predsúdnom konaní najmä prostredníctvom uznesení, príkazov alebo opatrení. Pokiaľ ide o uznesenia, môžu byť procesného ale aj meritórneho charakteru. Môže napr. vydať uznesenie o zastavení trestného stíhania, o postúpení veci, ak nebolo ešte vo veci vznesené obvinenie... Podľa § 201 TP koná policajt v zásade samostatne a osobne, okrem prípadov, keď zákon vyžaduje súhlas prokurátora alebo sudcu pre prípravné konanie. Okrem toho je povinný zabezpečiť, aby boli úkony vykonané včas, zákonne a efektívne, pričom cieľom je zabezpečiť dostatok dôkazov pre ďalší priebeh konania a identifikáciu páchateľa trestného činu.

Z formálneho hľadiska možno konštatovať, že TP upravuje rámce, v ktorých určuje druh konania (vyšetrovanie vs. skrátené vyšetrovanie), ako aj základné vymedzenie subjektov oprávnených konať. Avšak absencia presnej úpravy vecnej príslušnosti konkrétneho policajta v jednotlivých fázach konania, najmä v postupe pred začatím trestného stíhania, spôsobuje aplikačné nejasnosti a interpretáciu ponecháva do veľkej miery na samotných orgánoch činných v trestnom konaní.[7] V praxi vznikajú problémy najmä v prípadoch, keď nie je jednoznačná právna kvalifikácia skutku – napr. nie je jasné, či ide o prečin, zločin, resp. či ide o lúpež alebo krádež, a nie je známa ani výška škody. Rozhodnutie o tom, ktorý policajt má konať, závisí na úvahe konkrétneho príslušníka, ktorý vec prijíma, čo však môže viesť k nesprávnemu určeniu príslušnosti, prieťahom a potenciálnemu porušeniu práv účastníkov konania. Z hľadiska ochrany základných práv obvineného, predovšetkým jeho práva na obhajobu, je kľúčové, aby od začiatku konania bolo jasné, ktorý orgán má vecnú príslušnosť konať. Napríklad, ak je daný predpoklad zločinu, obvinenie musí vzniesť vyšetrovateľ, nie poverený príslušník, inak by mohlo dôjsť k závažnému procesnému pochybeniu. Záverom možno uviesť, že hoci je právna úprava v trestnom poriadku do značnej miery funkčná a umožňuje riadne trestné konanie, javí sa ako vhodné, aby došlo k jej doplneniu, najmä pokiaľ ide o výslovné určenie vecnej príslušnosti policajtov v jednotlivých fázach konania, vrátane postupu pred začatím trestného stíhania. Za zmienku tiež stojí aj zaviesť definíciu samotného vyšetrovania, resp. skráteného vyšetrovania. Umožnilo by to efektívnejšie uplatňovanie práv, dosahovanie účelu trestného konania podľa § 1 TP a zároveň by sa tým predišlo

[6] ČENTÉŠ, J. a kol. *Trestné právo procesné*. Všeobecná časť. Šamorín : Heuréka, 2016, s. 135. K tomu pozri aj: BRNDIAR, P. *Skutočne môžu vykonávať (fyzicky) úkony podľa Trestného poriadku výlučne „procesní" policajti?* In: Právne listy. 2025. Dostupné online: https://www.pravnelisty.sk/clanky/a1548-skutocne-mozu-vykonavat-fyzicky-ukony-podla-trestneho-poriadku-vylucne-procesni-policajti

[7] K tomu pozri: BLAŽEK, R. *Problematika príslušnosti policajtov v trestnom konaní.* In: *Efektívnosť prípravného konania – jej skúmanie, výzvy a perspektívy.* Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, 2020, s. 20–27.

nejasnostiam, ktoré môžu viesť k narušeniu zákonnosti postupu a právnej istoty subjektov konania.

Zmeny hraníc škôd a ich vplyv na trestné konanie

Zmeny hraníc škôd, ako kvalifikačného znaku skutkových podstát trestných činov, ku ktorým došlo novelou Trestného zákona účinnou od 6. augusta 2024, predstavujú významný zásah do trestnoprávneho systému. Tieto nové hranice priamo ovplyvňujú právnu kvalifikáciu skutku, výšku trestnej sadzby, a tým aj klasifikáciu trestného činu, ako prečinu alebo zločinu. Následne to má bezprostredný dopad na druh konania, ktorým sa daná vec rieši (skrátené vyšetrovanie vs. vyšetrovanie), a zároveň aj na vecnú príslušnosť OČTK, ktorý v konkrétnej veci koná (konkrétny policajt). Pôvodné hranice škody, ktoré platili od 1. januára 2006, stanovovali tzv. malú škodu od sumy 266 €. Táto výška nebola počas 18 rokov zmenená, a postupom času prestala reflektovať reálne ekonomické a spoločenské pomery. Novelou došlo k navýšeniu hranice malej škody na 700 €, čo možno z pohľadu trestnej politiky označiť za logický a odôvodniteľný krok. S touto zmenou sa možno bez výhrad stotožniť, keďže predstavuje nevyhnutné zosúladenie trestnoprávnych kritérií so súčasnou hodnotou majetku a celkovým inflačným vývojom v spoločnosti.
Ako problematické však autorka vníma novo nastavené hranice pre ďalšie kategórie škody – väčšiu, značnú a škodu veľkého rozsahu. Kým pred novelou boli tieto hranice odvodené, ako pevné násobky výšky malej škody (10-násobok, 100-násobok, resp. 500-násobok), po novom sú hranice stanovené fixne: väčšia škoda od sumy 20 000 €, značná škoda od 250 000 € a škoda veľkého rozsahu od 650 000 €. Pri prepočte na násobky novej hodnoty malej škody (700 €) tieto sumy vychádzajú ako 28-násobok, 357-násobok a až 928-násobok, čo poukazuje na ich výraznú neproporcionalitu vo vzťahu k základnej kategórii. Viď v tabuľke č. 1.

Druh škody	**Pred novelou (do 5. 8. 2024)**	**Po novele (od 6. 8. 2024)**
Malá škoda	nad 266 €	**nad 700 €**
Väčšia škoda	od 2 660 € (266 × 10)	nad 20 000 € (700 **× ~28,57)**
Značná škoda	od 26 600 € (266 × 100)	nad 250 000 € (700 **× ~357,14)**
Škoda veľkého rozsahu	od 133 000 € (266 × 500)	nad 650 000 € (700 **× ~928,57)**

Tabuľka č. 1
Komparácia výšky kategórií škôd a jej násobkov

Takto výrazné vybočenie z pôvodne logickej a predvídateľnej štruktúry kvalifikačných hraníc škôd môže byť problematické. Zákonodarca v dôvodovej správe k novele neuviedol, na základe akých kritérií boli tieto nové sumy určené, čím by mohlo dôjsť k narušeniu princípu právnej istoty a predvídateľnosti práva.[8] Práve tieto princípy sú pritom kľúčové nielen pre správnu aplikáciu zákona zo strany OČTK, ale aj pre samotného páchateľa, ktorý má mať možnosť reálne predvídať právne následky svojho konania. Z uvedeného vyplýva, že zmena výšky škody nepredstavuje len technickú úpravu číselných hodnôt, ale ide o zásah, ktorý má reálny vplyv na kvalifikáciu skutku, výšku trestnej sadzby, druh konania a určenie vecne príslušného orgánu v trestnom konaní. Týmto spôsobom novela ovplyvňuje aj organizačné a personálne zaťaženie jednotlivých útvarov PZ, keďže v dôsledku vyššej kvalifikácie skutku môže dôjsť k presunu vecí z pôsobnosti poverených príslušníkov na vyšetrovateľov, čo má dopad aj na efektivitu a rýchlosť trestného konania. Otázkou však zostáva, či konanie vyšetrovateľa, namiesto povereného príslušníka, zaručuje efektívnejšie a spravodlivejšie postupovanie vo veci...[9]

Záverom možno konštatovať, že hoci navýšenie hranice malej škody bolo nevyhnutné a primerané, ostatné zmeny vykazujú značné nedostatky v oblasti systematiky, proporcionality a odôvodnenosti. V súlade s princípom právnej istoty a predvídateľnosti by bolo žiaduce, aby sa zákonodarca pri určovaní jednotlivých kategórií škody vrátil k systému násobkov, ktorý zabezpečoval transparentnosť a jednotnosť právnej úpravy. *De lege ferenda* možno navrhnúť, aby sa hranice väčšej, značnej škody a škody veľkého rozsahu opätovne naviazali na výšku malej škody stanovenú zákonom, čím by sa obnovila logika a konzistentnosť trestnoprávneho systému ako celku.

Praktické dôsledky zmeny hraníc škôd

V nadväznosti na vyššie uvedené úvahy o posune hraníc škody a ich vplyve na trestné konanie, je potrebné upozorniť na ďalší významný aspekt novely TZ . Touto novelou totiž nedošlo len k zvýšeniu hraníc škôd, ale zároveň aj k zníženiu trestných sadzieb, a to najmä v rámci majetkovej a hospodárskej trestnej agendy.[10] Z hľadiska

[8] K tomu pozri: Dôvodová správa k zákonu č. 40/2024 Z. z. ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony. Dostupné online: nrsr.sk/web/Dynamic/DocumentPreview.aspx?DocID=536583 (Cit. dňa 9. 4. 2025)

[9] K tomu pozri aj : ĽORKO, J. – TARABOVÁ, N. *Policajt ako záruka efektivity skráteného vyšetrovania*. In: *Efektívnosť prípravného konania – jej skúmanie, výzvy a perspektívy*. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, 2020, s. 86.

[10] K tomu pozri: TURAY, L. – CÁDRA, R. *Novela Trestného zákona a majetkové trestné činy*. In: Právne listy. 2024. Dostupné online: https://www.pravnelisty.sk/clanky/a1350-novela-trestneho-zakona-a-majetkove-trestne-ciny (cit. dňa 20. 4. 2025)

systematiky TZ ide predovšetkým o skutkové podstaty zaradené do 4. a 5. hlavy osobitnej časti, teda o trestné činy proti majetku a trestné činy hospodárske. Tieto zmeny sa obzvlášť citeľne prejavili pri daňových trestných činoch, kde zníženie trestných sadzieb, v kombinácii so zvýšením kvalifikačných hraníc škody, spôsobilo zásadné posuny v rámci činnosti poverených príslušníkov PZ.
Pre účely tohto príspevku som zvolila, ako modelový príklad Trestný čin nezaplatenia dane a poistného podľa **§ 278** TZ, keďže práve pri tejto skutkovej podstate možno pozorovať najvýraznejšie dôsledky novely v oblasti posunu kompetencií medzi vyšetrovateľmi PZ a poverenými príslušníkmi PZ.

Ustanovenie	**Pred novelou (do 5. 8. 2024)**	**Po novele (od 6. 8. 2024)**
§ 278 TZ Nezaplatenie dane a poistného	Ods. 1 pri väčšom rozsahu (**do 26 600€**) trestná sadzba **až na 3 roky**	Ods. 1: **až na 2 roky** – pri väčšom rozsahu (do 250 000€) Ods. 2: trestná sadzba 6 mesiacov až 3 roky, ak čin spáchaný v značnom rozsahu **(do 650 000 €)**

Tabuľka č. 2
Porovnanie výšky škody pri TČ podľa § 278 TZ

Z vyššie uvedenej tabuľky jasne vyplýva, že novela TZ spôsobila výrazné rozšírenie pôsobnosti poverených príslušníkov PZ (pri uvedenom TČ). Zatiaľ čo pred novelou sa ich kompetencia pohybovala v hraniciach škôd do približne 26 600 €, po novele sa posunula až do sféry konaní s výškou škody až do 650 000 €, a teda aj do skutkov mimoriadne náročných z pohľadu dokazovania. Tento posun má významné praktické dôsledky. Ide o trestné činy, ktoré často zahŕňajú zložité daňové štruktúry, podnikateľské schémy, účtovné operácie a iné formy sofistikovaného hospodárskeho konania. Poverený príslušník však na rozdiel od vyšetrovateľa nemusí disponovať druhostupňovým vysokoškolským vzdelaním právneho smeru, čo v kontexte vyššej miery odbornosti, ktorú si vyššie uvedené skutky nevyhnutne vyžadujú, môže predstavovať problém z pohľadu praktickej aplikácie zákona. Výrazné zvýšenie hraníc spôsobenej škody, pri ktorých môže poverený príslušník PZ konať, teda zásadne mení charakter vecí, ktoré sú mu zverené. V dôsledku toho sa môže stretnúť s prípadmi, ktoré si vyžadujú napr. prácu s rozsiahlym objemom účtovných dokladov, zložité výpočty daňových odvodov, znalosť právnych predpisov z oblasti daňového práva a ich aplikáciu na konkrétne podnikateľské prostredie. To všetko vytvára tlak na odbornú pripravenosť týchto príslušníkov, ich personálne a technické zabezpečenie, ako aj na časovú efektivitu vedenia konania. Z tohto dôvodu možno

dospieť k záveru, že hoci novela sledovala účelné ciele (najmä reflektovanie ekonomickej reality a zníženie trestnej represie pri menej závažných skutkoch), jej vedľajším dôsledkom je stav, ktorý otvára viacero odborných, procesných aj prakticko-organizačných otázok, najmä pokiaľ ide o zabezpečenie kvality, rýchlosti a zákonnosti prípravného konania v zložitejších ekonomických veciach.

Ďalším významným praktickým dôsledkom novely TZ, je skutočnosť, že v dôsledku zvýšenia hranice malej škody na sumu 700 €, dochádza v niektorých prípadoch k prekvalifikovaniu skutkov, ktoré pred novelou boli považované za trestné činy, na priestupky. Ak je výška spôsobenej škody nižšia ako 700€, skutok nespĺňa znaky trestného činu podľa osobitnej časti TZ, keďže nedosahuje zákonom stanovený kvalifikačný znak škody. Tým pádom sa na takýto skutok už nevzťahuje trestno-právna represia, ale správno-právna.[11] V prípadoch, keď OČTK zistia, že spôsobená škoda nedosahuje hranicu 700€, sú povinné postupovať podľa § 214 TP a vec postúpiť príslušnému Okresnému úradu na prejednanie priestupku. Ide o obligatórne postúpenie veci, ktoré má zabezpečiť, že trestanie prebehne v súlade so zákonnom a, že nedôjde k nesprávnemu vedeniu trestného stíhania vo veciach, ktoré už trestným činom nie sú. V aplikačnej praxi však môžu nastať aj prípady, kedy samotné prejednanie priestupku už nie je možné, napr. z dôvodu premlčania (keďže podľa § 20 ods. 1 zákona o priestupkoch priestupok nemožno prejednať pod 2 rokoch od jeho spáchania). Ak OČTK zistia, že došlo k premlčaniu priestupku, prichádza do úvahy zastavenie trestného stíhania podľa § 215 ods. 1 písm. h) TP, teda z dôvodu, že zanikla trestnosť činu.

Pre účely tohto príspevku som analyzovala údaje, vo vzťahu k počtu postúpených vecí pred účinnosťou novely TZ a po jej účinnosti:

Sledované obdobie	**Počet uznesení o postúpení veci podľa § 214 TP**
1. január 2020 – 5. august 2024	1 058
6. august 2024 – 6. apríl 2025	1 046

Tabuľka č. 3

Údaje o počte uznesení podľa §214 TP

Na základe komparatívnej analýzy počtu zverejnených uznesení prokurátorov o postúpení veci podľa § 214 TP možno konštatovať, že výraznosť tejto zmeny sa prejavila aj v štatistických údajoch, ktoré dokumentujú činnosť OČTK. Na webovej

[11] Napr. môže ísť o priestupok v zmysle zákona č. 372/1990 Zb. o priestupkoch, prípadne o iný správny alebo disciplinárny delikt.

stránke Generálnej prokuratúry Slovenskej republiky (ďalej aj „GP") bolo v období od 1. januára 2020 do 5. augusta 2024, teda počas viac ako štyroch rokov, zverejnených približne 1 000 takýchto uznesení.[12] Pre porovnanie, len za obdobie ôsmich mesiacov od účinnosti novely, od 6. augusta 2024 do 6. apríla 2025, bolo zverejnených rovnaké množstvo uznesení – viac ako 1 000, ktoré sa týkali postúpenia veci. Tento dramatický nárast jasne demonštruje bezprostredný a rozsiahly vplyv novely TZ na aplikačnú prax, najmä na objasňovanie skutkov a možnosť náhrady škody pre poškodených. Otázne bude, ako sa s tým vysporiadajú príslušné správne orgány, resp. či sú nato dostatočne personálne, odborne a technicky vybavení.

Záver

Na základe vykonanej analýzy právnej úpravy vecnej príslušnosti v trestnom konaní možno konštatovať, že hoci systém formálne poskytuje rámec pre určenie pôsobnosti OČTK, v aplikačnej rovine pretrvávajú viaceré nejasnosti, ktoré môžu negatívne ovplyvniť efektivitu, zákonnosť a dĺžku prípravného konania. Tieto problémy sa prejavujú najmä v počiatočných fázach konania, kde absentuje výslovná právna úprava vecnej príslušnosti konkrétnych orgánov. *De lege ferenda* preto navrhujem zvážiť explicitné zakotvenie vecnej príslušnosti policajta do TP, obdobne ako je tomu pri vecnej príslušnosti súdov (§ 15 TP), ako aj legislatívne definovanie samotného „*vyšetrovania*" a „*skráteného vyšetrovania*", čím by sa mohla dosiahnuť väčšia právna predvídateľnosť a prehľadnosť v aplikačnej praxi. V oblasti výšky škody sa plne stotožňujem so zvýšením hranice malej škody, ktoré považujem za logické a ekonomicky odôvodnené. Naproti tomu nové hranice (ich násobky) väčšej, značnej a rozsiahlej škody pôsobia dojmom arbitrárnosti a neodôvodnenej disproporcie, čo môže vyvolať obavy z právnej neistoty tak na bežných občanov, ako aj aplikujúce orgány. Špeciálnu pozornosť som venovala daňovým trestným činom, konkrétne trestnému činu Nezaplatenia dane a poistného (§ 278 TZ), kde novela viedla k zásadnému rozšíreniu kompetencií povereného príslušníka PZ. Ten je po novom oprávnený konať aj vo veciach s výškou škody až do 650 000 €, čo je oproti predošlej hranici (26 600 €) výrazný posun – s dôsledkami najmä v oblasti odbornej a procesnej náročnosti. V tejto súvislosti preto vznikajú otázky potreby zaškolenia, príp. lepšieho vybavenia poverených príslušníkov PZ. Zo štatistických údajov vyplýva, že novela mala bezprostredný vplyv aj na aplikačnú prax – len za osem mesiacov po jej účinnosti došlo k takmer rovnakému počtu postúpených vecí (§ 214 TP), ako za celé štyri roky

[12] Údaje dostupné na webovom sídle GP. Dostupné online: https://www.genpro.gov.sk/informacie/uznesenie-o-zastaveni-trestneho-stihania/?datumOd=2020-01-01&datumDo=2024-08-05&fulltext=%C2%A7+214&prokuratura=&spisovaZnacka=&sposobRozhodnutia=&sort=&sort-dir=ASC (cit. dňa 9. 4. 2025).

predtým. Tento dôsledok vyvoláva otázky ohľadom kapacít správnych orgánov a zabezpečenia práv poškodených v prípadoch, ktoré už trestným činom nie sú. Nejasné kompetencie a nevyvážené škodové hranice môžu byť začiatkom reťazca pochybení, ktoré ohrozujú nielen zákonnosť, ale aj spravodlivosť. A ak sa v trestnom konaní stratí istota, stráca sa s ňou aj zmysel represie.

Zoznam použitej literatúry

1. BLAŽEK, R. Problematika príslušnosti policajtov v trestnom konaní. In: Efektívnosť prípravného konania – jej skúmanie, výzvy a perspektívy. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, 2020, s. 20–27.
2. BRNDIAR, P. Skutočne môžu vykonávať (fyzicky) úkony podľa Trestného poriadku výlučne „procesní" policajti? In: Právne listy. 2025. Dostupné online: https://www.pravnelisty.sk/clanky/a1548-skutocne-mozu-vykonavat-fyzicky-ukony-podla-trestneho-poriadku-vylucne-procesni-policajti (cit. dňa 20. 4. 2025)
3. ČENTÉŠ, J. a kol. Trestné právo procesné. Osobitná časť. Šamorín: Heuréka, 2016, 469 s.
4. ČENTÉŠ, J. a kol. Trestné právo procesné. Všeobecná časť. Šamorín : Heuréka, 2016, 438 s.
5. Dôvodová správa k zákonu č. 40/2024 Z. z. ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony. Dostupné online: nrsr.sk/web/Dynamic/DocumentPreview.aspx?DocID=536583 (Cit. dňa 8. 2. 2025)
6. KLÁTIK, J. Skrátené vyšetrovanie v slovenskom trestnom konaní. In: Sborník příspevků z medzinárodní konference Dni veřejného práva 2007. Brno: Masarykova univerzita v Brne, Právnická fakulta, 2008, 685 s.
7. ĽORKO, J. – TARABOVÁ, N. Policajt ako záruka efektivity skráteného vyšetrovania. In: Efektívnosť prípravného konania – jej skúmanie, výzvy a perspektívy. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, 2020, s. 86.
8. TURAY, L. – CÁDRA, R. Novela Trestného zákona a majetkové trestné činy. In: Právne listy. 2024. Dostupné online: https://www.pravnelisty.sk/clanky/a1350-novela-trestneho-zakona-a-majetkove-trestne-ciny (cit. dňa 20. 4. 2025)
9. Údaje dostupné na webovom sídle Generálnej prokuratúry Slovenskej republiky. Dostupné online: https://www.genpro.gov.sk/informacie/uznesenie-o-zastaveni-trestneho-

stihania/?datumOd=2020-01-01&datumDo=2024-08-05&fulltext=%C2%A7+214&prokuratura=&spisovaZnacka=&sposobRozhodnutia=&sort=&sort-dir=ASC (cit. dňa 9. 4. 2025)

Kontaktné údaje

Mgr. Sára Zsemlyová
Sara.zsemlyova@flaw.uniba.sk
Katedra trestného práva, kriminológie a kriminalistiky
Právnická Fakulta
Univerzita Komenského v Bratislave

ZÁKONNÉ HRANICE A ÚSTAVNOPRÁVNE ASPEKTY ODPOČÚVANIA V KONTEXTE OSOBITNÝCH PROSTRIEDKOV SPRAVODAJSKEJ ČINNOSTI[1]

LEGAL LIMITS AND CONSTITUTIONAL ASPECTS OF WIRETAPPING IN THE CONTEXT OF SPECIAL INTELLIGENCE METHODS

Roland Hochmann[2]

Abstrakt: Odpočúvanie ako osobitný prostriedok spravodajskej činnosti predstavuje významný zásah do základného práva na súkromie, ktoré je garantované Ústavou Slovenskej republiky, ako aj medzinárodnými dokumentmi, predovšetkým Dohovorom o ochrane ľudských práv a základných slobôd. V demokratickom právnom štáte je preto nevyhnutné, aby takéto zásahy boli striktne viazané na zákonný postup, podliehali efektívnej kontrole a spĺňali ústavné požiadavky proporcionality, legality a legitimity. Skúma právnu úpravu osobitných prostriedkov spravodajskej činnosti, najmä z pohľadu ochrany bezpečnosti štátu. Osobitná pozornosť je venovaná problematike transparentnosti, tajnosti postupov a rizikám zneužitia týchto nástrojov, ktoré môžu viesť k narušeniu demokratického zriadenia a dôvery verejnosti v štát. Cieľom článku je prispieť k odbornej diskusii o hraniciach medzi legitímnymi bezpečnostnými záujmami štátu a ochranou základných práv, ako aj poukázať na potrebu ďalšieho posilňovania mechanizmov v oblasti spravodajskej činnosti v súlade s princípmi právneho štátu.

Kľúčové slová: odpočúvanie, spravodajská činnosť, proporcionalita, zákonnosť, bezpečnosť štátu.

Abstract: Wiretapping, as a special means of intelligence activity, constitutes a significant interference with the fundamental right to privacy, which is guaranteed by the Constitution of the Slovak Republic as well as by international legal instruments, most notably the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms. In a democratic state governed by the rule of law, such interventions must therefore be strictly bound

[1] Článok je výstupom z projektu APVV-23-0645 – „Optimalizácia sankčného mechanizmu v oblasti ochrany životného prostredia a zvýšenie jeho efektívnosti"

[2] Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta - Katedra trestného práva, kriminológie a kriminalistiky.

by legal procedures, subject to effective oversight, and must meet constitutional requirements of proportionality, legality, and legitimacy. This article analyses the legal boundaries and constitutional aspects of the use of wiretapping by intelligence services in Slovakia, while also reflecting on the broader European context and the standards established by the case law of the European Court of Human Rights. It examines the legal regulation of special means of intelligence activities, particularly from the perspective of state security protection. Special attention is given to issues of transparency, procedural secrecy, and the risks of misuse of these instruments, which may lead to the erosion of democratic governance and public trust in the state. The aim of the article is to contribute to the expert debate on the limits between legitimate security interests of the state and the protection of fundamental rights, as well as to highlight the need for further strengthening of oversight mechanisms in the field of intelligence activities in accordance with the principles of the rule of law.

Key words: wiretapping, intelligence activity, proportionality, legality, state security.

Úvod

V súčasnosti čelí Slovenská republika, rovnako ako väčšina demokratických štátov, rastúcim bezpečnostným výzvam, ktoré sa týkajú nielen tradičných foriem kriminality, ale aj hybridných hrozieb, kybernetických útokov, terorizmu či organizovanej trestnej činnosti.[3] V takomto prostredí nadobúda spravodajská činnosť strategický význam pri ochrane ústavného zriadenia, verejného poriadku a najmä bezpečnosti štátu. Súčasne však s týmto posilňovaním právomocí bezpečnostných a spravodajských služieb vyvstáva otázka, ako možno v právnom štáte zabezpečiť účinnú ochranu základných práv a slobôd, najmä práva na súkromie, pred svojvoľným zásahom zo strany verejnej moci. Jedným z najcitlivejších zásahov do súkromnej sféry jednotlivca je bezpochyby odpočúvanie telekomunikačnej prevádzky. Tento nástroj, ktorý predstavuje osobitný prostriedok spravodajskej činnosti, má potenciál významne narušiť nielen súkromnú komunikáciu, ale aj dôveru občanov voči štátu a jeho inštitúciám v prípade ak by bol spravodajskými zložkami zneužívaný na iné než zákonné použitie. Práve preto je nevyhnutné, aby jeho použitie bolo viazané na jasne a precízne definované zákonné pravidlá, ktoré sú zároveň v súlade s ústavnými princípmi demokratického právneho štátu.

[3] ALÁČ, M. *Získavanie informácií na spravodajské účely a na účely trestného konania.* Bratislava: C. H. Beck, 2015. s. 3.

Ústavný rámec ochrany súkromia je v Slovenskej republike zakotvený najmä v článkoch 19 a 22 Ústavy Slovenskej republiky, ktoré garantujú nedotknuteľnosť súkromného a rodinného života a ochranu listového tajomstva, ako aj tajomstva prepravovaných správ a iných dokumentov. Každý zásah do týchto práv musí spĺňať tri základné kritériá: legalitu, legitimitu a proporcionalitu. Tieto princípy nepredstavujú len formálne požiadavky, ale sú kľúčovými podmienkami pre to, aby zásah verejnej moci do základného práva mohol byť považovaný za ústavne prípustný. *„Zároveň to poskytuje istotu a stabilitu právneho prostredia pre občanov.* "[4]
Legalita znamená, že každý zásah do práva na súkromie musí byť výslovne ustanovený zákonom. V oblasti použitia informačno-technických prostriedkov (ďalej aj „ITP") je týmto zákonom najmä zákon č. 166/2003 Z. z. o ochrane súkromia pred neoprávneným použitím informačno-technických prostriedkov, ktorý vytvára základné rámce pre legálne použitie odpočúvania spravodajskými službami v podmienkach Slovenskej republiky.
Tento zákon vymedzuje podmienky, za akých možno do súkromia jednotlivca zasiahnuť a určuje okruh aj nevyhnutné náležitosti rozhodnutí o použití ITP. Zákon zároveň stanovuje, že každý zásah musí byť predchádzajúco schválený súdom – čo predstavuje základný zárukový mechanizmus v systéme právneho štátu.
Legitimita ako druhá z požiadaviek znamená, že zásah do základného práva môže sledovať len určitý zákonom uznaný cieľ. Typicky ide o ochranu verejného poriadku, predchádzanie trestnej činnosti, ochranu práv a slobôd iných osôb, alebo bezpečnosť štátu. Práve posledný menovaný cieľ, ochrana bezpečnosti štátu, nadobúda v posledných rokoch čoraz väčšiu váhu. V čase, keď sa hrozby voči štátu stávajú sofistikovanejšími a často aj menej viditeľnými, musí byť štát schopný flexibilne, ale zároveň zákonne reagovať. Táto schopnosť však nemôže byť zneužívaná na obchádzanie ústavného rámca ani na sledovanie osôb bez reálneho a konkrétneho ohrozenia verejného záujmu.
Proporcionalita ako tretí pilier ústavne prípustného zásahu vyžaduje, aby bol zásah primeraný voči sledovanému cieľu. Zásah musí byť nielen nevyhnutný, teda že rovnakého cieľa nemožno dosiahnuť miernejšími prostriedkami, ale aj primeraný intenzite ohrozenia, ktorému čelíme. V tomto kontexte má osobitný význam posudzovanie individuálneho prípadu a to najmä z pohľadu potenciálneho rizika porušenia práv osôb, ktoré nemajú nič spoločné s predmetom spravodajského záujmu. Z toho vyplýva, že zákon, ale aj aplikačná prax, musia reflektovať potrebu vyváženia medzi ochranou bezpečnosti a ochranou základných práv.

---

[4] MIKLÓSSYOVÁ, L.: Fakultatívne zastavenie trestného stíhania ako
Prostriedok naplnenia princípu ultima ratio. Míľniky práva v stredoeurópskom priestore 2023 [online]. s. 478. Dostupné na: https://www.flaw.uniba.sk/fileadmin/praf/Veda/Konferencie_a_podujatia/Milniky_zborniky/Milniky_prava_v_stredoeuropskom_priestore_2023.pdf

Systém použitia ITP je preto potrebné neustále podrobovať dohľadu, pričom dôležitú úlohu v tomto procese zohrávajú nezávislé kontrolné orgány, ako aj judikatúra Ústavného súdu Slovenskej republiky a Európskeho súdu pre ľudské práva. Ich rozhodnutia prispievajú k formovaniu hraníc medzi tým, čo je v demokratickej spoločnosti prípustné a tým, čo by už predstavovalo porušenie základných práv. Význam judikatúry Ústavného súdu Slovenskej republiky a Európskeho súdu pre ľudské práva nespočíva len v kontrole nad používaním ITP, ale aj v zdôrazňovaní základných záruk právneho štátu. Práve rozhodnutia ESĽP opakovane poukazujú na to, že *„ESĽP vo svojich rozhodnutiach upozorňuje, že právo na zákonný súd je kľúčovou zárukou právneho štátu.*"[5]

Právny rámec a podmienky použitia informačno-technických prostriedkov mimo trestného konania

Treba zdôrazniť, že zákon č. 166/2003 Z. z. o ochrane súkromia pred neoprávneným použitím informačno-technických prostriedkov a o zmene a doplnení niektorých zákonov (ďalej len zákon o ochrane pred odpočúvaním) nám vytvára právny rámec na nasadenie ITP mimo trestného konania.

Tento právny rámec je využívaný predovšetkým spravodajskými službami a bezpečnostnými zbormi na vykonanie svojich zákonných oprávnení bez toho aby postupovali podľa ustanovenia § 115 zákona č. 301/2005 Z. z. Trestného poriadku.[6] Pretože imanentnou úlohou spravodajských služieb podľa aktuálne platnej právnej úpravy je predovšetkým bezpečnosť štátu a to v rôznych oblastiach.

Ustanovením § 3 ods. 1 zákona o ochrane pred odpočúvaním zákonodarca vymedzil prípady kedy ITP možno použiť.[7] A to ak je to v demokratickej spoločnosti nevyhnutné na:

a) zabezpečenie ochrany ústavného zriadenia,
b) vnútorného poriadku a zahraničnopolitických záujmov štátu,
c) bezpečnosti a obrany štátu,
d) získavanie informácií zo zahraničných zdrojov,
e) predchádzanie a objasňovanie trestnej činnosti
f) alebo na ochranu práv a slobôd iných

Zároveň zákonodarca stanovil podmienku, že ak dosiahnutie tohto účelu inak by bolo neúčinné alebo podstatne sťažené, čím je v právnom predpise odzrkadlená zásada

---

[5] MIKLOSSYOVÁ, L. *Princípy právneho štátu v kontexte sprísňovania interrupčnej legislatívy v Poľskej republike.* In: Bratislavské právnické fórum 2024: Trestné právo. Bratislava: Právnická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave, 2024. s. 328.

[6] ČENTÉŠ, J. Opočúvanie – procesnoprávne a hmotnoprávne aspekty. Bratislava: C. H. Beck, 2013. s. 18

[7] ZÁHORA, J., TALLOVÁ, B. *Opočúvanie a záznam telekomunikačnej prevádzky.* Praha: Leges, 2020. s. 149.

subsidiarity. Ide o vyjadrenie istej výnimočnosti nasadenia ITP a zdôraznenia požiadavky, že dosiahnutie sledovaného účelu pomocou miernejších prostriedkov nebolo možné.[8]

Ďalšou veľmi dôležitou zákonnou požiadavkou je súhlas zákonného sudcu na použitie odpočúvania jednotlivými subjektami podľa zákona o ochrane pred odpočúvaním. Týmto postupom zákonodarca reflektuje potrebu súdnej kontroly v prípadoch kedy jednotlivé subjekty zasahujú do ľudských práv a slobôd a týmto mechanizmom zabraňujú svojvoľné zneužívanie ITP zo strany spravodajských služieb.

Ustanovenie § 4 ods. 1 Zákona o ochrane pred odpočúvaním zavádza požiadavku na stanovenie jasnej časovej hranice na nasadenie ITP. Podľa tohto ustanovenia je ITP možne použiť iba na základe predchádzajúceho písomného súhlasu zákonného sudcu len na nevyhnutný čas, najdlhšie však na šesť mesiacov. Čím táto lehota začína plynúť dňom udelenia súhlasu zákonného sudcu.

Ustanovenie § 4 ods. 2 Zákona o ochrane pred odpočúvaním dáva možnosť zákonnému sudcovu na základe novej žiadosti dobu použitia ITP predĺžiť. Zakaždým však zákonný sudca môže predĺžiť tento súhlas najviac o ďalších šesť mesiacov, ktoré začnú plynúť dňom udelenia ďalšieho súhlasu.

Zákonodarca jasne sformuloval pravidlá určovania príslušnosti súdu na rozhodovanie o ITP v § 4a Zákona o ochrane pred odpočúvaním. Na rozhodovanie o použití ITP podľa Zákona o ochrane pred odpočúvaním je vecne príslušný krajský súd v ktorého obvode má sídlo žiadateľ o vydanie súhlasu na použitie ITP alebo jeho organizačný útvar. To však neplatí, ak ide o vec patriacu do pôsobnosti Špecializovaného trestného súdu.

Oprávnené subjekty a technická realizácia odpočúvania podľa Zákona o ochrane pred odpočúvaním

Subjekty, ktoré sú oprávnené používať ITP podľa Zákona o ochrane pred odpočúvaním sú vymedzené v ustanovení § 2 ods. 2 tohto zákona a to na účely, ktoré som uviedol už v predošlej časti. ITP teda môže používať:

a) Policajný zbor
b) Slovenská informačná služba
c) Vojenské spravodajstvo
d) Zbor väzenskej a justičnej stráže
e) Colná správa[9]

[8] ZÁHORA, J. et al. *Obrazové a zvukové záznamy v trestnom konaní.* Bratislava: Wolters Kluwer, 2018. s. 69.

[9] Od 1. júla 2019 ide o finančnú správu na základe Zákona č. 35/2019 Z. z. o finančnej správe a o zmene a doplnení niektorých predpisov.

Zároveň zákonodarca pripravil aj negatívnu enumeráciu subjektov, ktoré nemôžu a zároveň ani nesmú čo i len držať takéto ITP. Podľa ustanovenia § 2 ods. 7 Zákona o ochrane pred odpočúvaním ide:

a) Orgány územnej samosprávy,
b) Súkromné bezpečnostné služby
c) Iné fyzické alebo právnické osoby.

Zákonodarca na základe ustanovenia § 2 ods. 3 a 4 zveril technickú realizáciu odpočúvania Policajnému zboru, ktorý ju vykonáva aj pre Vojenské spravodajstvo, Zbor väzenskej a justičnej stráže a Finančnú správu.[10] Zároveň z týchto ustanovení vyplýva, že Slovenská informačná služba si zabezpečuje odpočúvanie pomocou ITP na základe vlastného technického aparátu.[11]

Veľmi dôležitým ustanovením vo vzťahu ku trestnému konaniu je ustanovenie § 7 ods. 2 Zákona o ochrane pred odpočúvaním. Pretože upravuje použiteľnosť ITP v trestnom konaní nasledovne: *Ak sa majú informácie získané použitím ITP použiť ako dôkaz v trestnom konaní, vyhotoví orgán štátu písomný záznam s uvedením údajov o mieste, čase a zákonnosti použitia ITP. K písomnému záznamu orgán štátu priloží záznam a jeho doslovný prepis. Informácie získané použitím ITP, ktoré sa nevzťahujú na dôvody jeho použitia uvedeného v žiadosti, sa môžu použiť ako dôkaz v trestnom konaní, len ak sa týkajú trestnej činnosti, v súvislosti s ktorou možno použiť ITP.*

Záver

Spravodajské služby zohrávajú v každom demokratickom štáte nezastupiteľnú a kľúčovú úlohu pri ochrane jeho bezpečnosti, ústavného zriadenia a verejného poriadku. Vďaka ich činnosti je možné včas identifikovať a eliminovať hrozby, ktoré by inak mohli mať závažné dôsledky pre stabilitu štátu a ochranu práv jeho občanov. Efektívna spravodajská činnosť je preto nevyhnutnou podmienkou fungovania modernej spoločnosti, ktorá čelí neustále sa meniacim bezpečnostným výzvam. Štát im musí na jednej strane vytvárať vhodné legislatívne a technické podmienky na výkon ich poslania, na strane druhej však musí zabezpečiť ich činnosť v súlade s princípmi právneho štátu

V aktuálnom bezpečnostnom a technologickom kontexte je mimoriadne dôležité viesť odbornú diskusiu o ďalšom smerovaní a zdokonaľovaní legislatívneho i inštitucionálneho rámca činnosti spravodajských služieb v Slovenskej republike.

---

[10] ZÁHORA, J., TALLOVÁ, B. *Opočúvanie a záznam telekomunikačnej prevádzky.* Praha: Leges, 2020. s. 151.

[11] ALÁČ, M. Osobitosti použitia ITP v pôsobnosti Slovenskej informačnej služby. In: *Teoretické a praktické problémy využívania informačno – technických prostriedkov v trestnom konaní. Zborník príspevkov z vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou konanej dňa 23. marca 2017.* Praha: Leges, 2017. s. 269.

Súčasťou tejto diskusie by malo byť aj zváženie prípadného rozšírenia právomocí spravodajských služieb a to po vzore zahraničných modelov, s jasným cieľom zabezpečiť ich schopnosť efektívne, pohotovo a zákonne reagovať na nové typy hrozieb. Tie sú v porovnaní s minulosťou čoraz sofistikovanejšie, menej predvídateľné a často prepojené s modernými technológiami, čo si vyžaduje adekvátnu odozvu zo strany štátu a jeho spravodajských služieb. Keďže hrozby voči bezpečnosti štátu sa neustále menia a vyvíjajú, spravodajské služby musia držať krok s touto realitou. Štát im preto musí zabezpečiť moderný a účinný právny rámec ich oprávnení, na to aby ich konanie mohlo byť v každej fáze zákonné.

Kľúčovým faktorom zostáva dôsledná súdna kontrola, transparentnosť postupov a existencia účinných mechanizmov kontroly, ktoré zabezpečia, že zásahy do súkromia budú vždy výnimočné, odôvodnené a primerané. Vyváženie medzi ochranou bezpečnosti štátu a ochranou základných práv jednotlivcov musí byť vždy jadrom každého rozhodovania zákonného sudcu o použití informačno-technických prostriedkov.

Efektívne spravodajské služby musia byť vybavené nástrojmi, ktoré im umožnia plniť ich úlohy, avšak v každom prípade v rámci princípov právneho štátu a s plným rešpektom k dôstojnosti a právam jednotlivca. Len tak môže byť zachovaná dôvera verejnosti v bezpečnostné inštitúcie a v samotné základy demokratického zriadenia.

Zoznam použitej literatúry

1. ALÁČ, M. Osobitosti použitia ITP v pôsobnosti Slovenskej informačnej služby. In: Teoretické a praktické problémy využívania informačno – technických prostriedkov v trestnom konaní. Zborník príspevkov z vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou konanej dňa 23. marca 2017. Praha: Leges, 2017. s. 268 - 275.
2. ALÁČ, M. Získavanie informácií na spravodajské účely a na účely trestného konania. Bratislava: C. H. Beck, 2015. s. 184.
3. ČENTÉŠ, J. Opočúvanie – procesnoprávne a hmotnoprávne aspekty. Bratislava: C. H. Beck, 2013. s. 272.
4. MIKLÓSSYOVÁ, L.: Fakultatívne zastavenie trestného stíhania ako Prostriedok naplnenia princípu ultima ratio. Míľniky práva v stredoeurópskom priestore 2023 [online]. s. 478. Dostupné na: https://www.flaw.uniba.sk/fileadmin/praf/Veda/Konferencie_a_podujatia/Milniky_zborniky/Milniky_prava_v_stredoeuropskom_priestore_2023.pdf
5. MIKLOSSYOVÁ, L. Princípy právneho štátu v kontexte sprísňovania interrupčnej legislatívy v Poľskej republike. In: Bratislavské právnické fórum 2024: Trestné právo. Bratislava: Právnická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave, 2024. s. 317 - 330.

6. ZÁHORA, J. et al. Obrazové a zvukové záznamy v trestnom konaní. Bratislava: Wolters Kluwer, 2018. s. 284.
7. ZÁHORA, J., TALLOVÁ, B. Opočúvanie a záznam telekomunikačnej prevádzky. Praha: Leges, 2020. s. 421.

Kontaktné údaje

JUDr. Roland Hochmann
roland.hochmann@flaw.uniba.sk
Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta
Katedra trestného práva, kriminológie a kriminalistiky

DEKRIMINALIZÁCIA MARIHUANY V KONTEXTE NOVELY TRESTNÉHO ZÁKONA ÚČINNÉHO OD 06. AUGUSTA 2024

DECRIMINALISATION OF CANNABIS IN THE CONTEXT OF THE AMENDMENT TO THE CRIMINAL CODE EFFECTIVE FROM 06. AUGUST 2024

Michal Želonka[1]

Abstrakt: Novela Trestného zákona účinná od 6. augusta 2024 priniesla zásadné legislatívne zmeny v oblasti drogových trestných činov, ktoré možno spôsobili oveľa viac, ako mohol mať zákonodarca v úmysle. Príspevok sa zameriava na analýzu novely Trestného zákona v súvislosti s drogovými trestnými činmi. Cieľom je posúdiť, či nová trestná úprava a určovanie množstva omamných a psychotropných látok a zavedenie pevne stanovených hraníc pre posúdenie trestnosti konania viedli k čiastočnej dekriminalizácii prechovávania marihuany pre vlastnú spotrebu.

Kľúčové slová: drogové trestné činy, drogová právna úprava, novela trestného zákona, dekriminalizácia marihuany

Abstract: The amendment to the Criminal Code, effective August 6, 2024, made major legislative changes to drug offences that may have caused far more than the legislature may have intended. This paper focuses on an analysis of the amendments to the Criminal Code in relation to drug offences. The aim is to assess whether the new criminal law and the determination of the quantity of narcotic drugs and psychotropic substances and the introduction of fixed thresholds for assessing the criminality of an act have led to the partial decriminalisation of the possession of marijuana for personal consumption.

Key words: drug crimes, drug legislative, amendment to the civil code, decriminalization of marijuana

[1] Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta

Úvod

08. februára 2024 bola Národnou radou Slovenskej republiky prijatá novela Trestného zákona č. 40/2024 Z. z., ktorá nadobudla účinnosť 06. augusta 2024 (ďalej aj ako „novela trestného zákona") po tom, čo Ústavný súd Slovenskej republiky v bode 3. nálezu, č. k. PL. ÚS 3/2024-761, rozhodol, že okrem ustanovení týkajúcich sa bodov 1. a 2., bola v súlade s Ústavou SR. Pôvodne mala novela nadobudnúť účinnosť dňa 15. marca 2024, ale z dôvodu podania návrhu vtedajšej prezidentky Zuzany Čaputovej a skupiny 36 (následne 39) poslancov Národnej rady Slovenskej republiky na Ústavný súd Slovenskej republiky, došlo k pozastaveniu účinnosti časti predmetnej novely uznesením č. k. PL. ÚS 3/2024-112.

Novele trestného zákona predchádzala „neúspešná" novela, tzv. Karasova novela Trestného zákona, ktorej základy pripravila ešte bývalá ministerka spravodlivosti Mária Kolíková (ďalej aj ako „Karasova novela"). Karasova novela, ktorá prešla len do druhého čítania, pracovala s možnosťou čiastočnej dekriminalizácie marihuany, a to tak, že do množstva jedného gramu sušiny by sa jednalo len o priestupok, čím by sa ochránili užívatelia, ktorým nájdené množstvo marihuany neprekročilo hmotnostné množstvo jedného gramu.[2]

Karasova novela síce nebola prijatá (nehlasovalo sa o nej na poslednej parlamentnej schôdzi bývalej vládnej koalície), avšak veľká časť bola prevzatá a implementovaná do platnej novely trestného zákona. Na úseku drogových trestných činov došlo k revízii, pričom vzniklo niekoľko zaujímavých otázok, ktoré sa v praxi môžu vykladať inakšie, ako by mali v zmysle novej platnej úpravy. Autor má z toho dôvodu záujem na objasnení novej drogovej právnej úpravy a možných dekriminalizačných aspektov, ktoré mohli vzniknúť.

Prechovávanie a obchodovanie s omamnými a psychotropnými látkami

Jednou z najvýznamnejších zmien novely trestného zákona v kontexte drogových trestných činov bolo vypustenie § 135 Trestného zákona, ktorý pôvodne obsahoval definície prechovávania drog pre vlastnú potrebu. Tento krok bol odôvodnený tým, že nový systém drogových trestných činov už s týmto pojmom nepracuje ako s osobitným znakom skutkových podstát. Namiesto toho bol zavedený § 135b, ktorý ustanovil novú definíciu prechovávania a obchodovania s omamnými a psychotropnými látkami, drogovými prekurzormi a predmetmi určenými na ich výrobu. Zmeny boli motivované predchádzajúcou aplikačnou nejednoznačnosťou, ktorá často viedla k problémom pri dokazovaní trestnej činnosti a k neadekvátnemu postihovaniu páchateľov.

[2]ŽELONKA, Michal: Drogová trestná činnosť a jej úprava vo vybraných členských štátoch (Rigorózna práca). Univerzita Komenského v Bratislave. Právnická fakulta; Katedra trestného práva, kriminológie a kriminalistiky. Bratislava: PraF UK, 2024, str. 35 – 39.

Nová právna úprava v § 135b ods. 1 definuje prechovávanie omamnej látky alebo psychotropnej látky tak, že zahŕňa jej držbu najviac vo väčšom množstve, ak nie je určená na ďalšiu distribúciu alebo na dosiahnutie majetkového prospechu. Prechovávanie sa po novom rozšírilo aj na dovoz, vývoz, prevoz, prepravu, kúpu, výmenu alebo iné zadováženie týchto látok, pokiaľ sú určené výlučne na osobnú spotrebu. Zavedením tejto definície sa legislatíva snažila odstrániť nejasnosti v praxi, keďže predtým bolo pre orgány činné v trestnom konaní často problematické odlíšiť, či určitá osoba držala drogy pre vlastnú potrebu alebo ich mala v úmysle ďalej distribuovať. V súlade s týmto prístupom zákonodarca explicitne vymedzil, že prechovávanie nad určitý kvantitatívny limit už musí byť posudzované ako obchodovanie.[3]

Príklad: Andrej má v byte uložených 5 gramov marihuany, ktoré si zakúpil od neznámej osoby. Drogu užíva príležitostne počas víkendov a množstvo, ktoré má, mu vystačí na niekoľko týždňov. Pri domovej prehliadke polícia nenašla žiadne známky predaja (váhy, balenie na dávky, hotovosť, komunikáciu s odberateľmi a pod.).

V zmysle právnej kvalifikácie ide o prechovávanie OPL v nepatrnom množstve (ak bude KEÚ PZ určené, že množstvo účinnej látky nebude viac ako 200 mg), bez znakov distribúcie alebo majetkového prospechu. Skutok môže byť posúdený ako prečin v zmysle § 171 ods. 1 – Neoprávnené prechovávanie omamnej látky a psychotropnej látky, pričom Andrejovi hrozí trest odňatia slobody až na jeden rok.

Odlišná situácia by bola, ak by Andrej určitú časť marihuany ďalej predal kamošom (nedaroval bezodplatne, ale predal v úmysle získať majetkový prospech), vtedy by mohlo ísť o naplnenie skutkovej podstaty § 173 ods. 1 TZ, keďže i keď išlo o množstvo menšie ako vo väčšom rozsahu, došlo k splneniu podmienky dosiahnutia majetkového prospechu.

Odsek 2 predmetného ustanovenia špecifikuje samotné obchodovanie s omamnými a psychotropnými látkami. Obchodovaním sa rozumie široké spektrum činností, vrátane dovozu, vývozu, prechovávania za účelom distribúcie, sprostredkovania, predaja alebo financovania takýchto aktivít. Výrazným aspektom tejto zmeny je snaha presne rozlíšiť medzi individuálnymi užívateľmi drog a organizovanými distribútormi, keďže doterajšia právna úprava často viedla k neprimeranému postihovaniu oboch skupín rovnakým spôsobom. Nové definície vychádzajú z požiadaviek Rámcového rozhodnutia Rady 2004/757/SVV, ktoré stanovuje

[3] Dôvodová správa Vládneho návrhu zákona, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony, Parlamentné tlač 106, 2024 [online]. Dostupné na internete: https://www.nrsr.sk/web/Default.aspx?sid=zakony/cpt&ZakZborID=13&CisObdobia=9&ID=106.

minimálne ustanovenia o skutkových podstatách trestných činov a trestoch v oblasti nezákonného obchodu s drogami.[4]

Ustanovenie množstva omamných a psychotropných látok

Významným prvkom reformy bolo zakotvenie § 135c, ktorý zaviedol mechanizmus určovania nepatrného množstva omamných a psychotropných látok. Tento nový koncept slúži na presnejšie vymedzenie držby drog v nepatrnom a malom množstve a stanovuje konkrétne limity na základe hmotnosti a/alebo obsahu účinnej látky v prílohe č. 1 k Trestnému zákonu. [5]

Nepatrným množstvom pre rastliny rodu Cannabis sa rozumejú 2 gramy sušiny, pričom množstvo účinnej látky v predmetnej sušine musí byť aspoň o veľkosti 200 miligramov. Rovnaké množstvo platí pre živicu z rastlín rodu Cannabis a hašiš. Nižšie sú priložené ďalšie množstvá štatisticky najviac užívaných omamných a psychotropných látok na území SR.

Druh omamnej látky alebo psychotropnej látky	**Účinná látka**	**Nepatrné množstvo**	**Množstvo účinnej látky vo forme voľnej bázy**
Marihuana (sušina)	Tetrahydrokanabinoly (THC)	2 g	200 mg
Metamfetamín, pervitín	N-metyl-(1-fenylpropán-2-yl)amín	0,2 g	140 mg
Heroín	N-metyl-4, 5-epoxy-7, 8-didehydromorfinán-3, 6-diyl)diacetát	0,5 g	70 mg
Kokaín	Metylester benzoylekgonínu	0,3 g	100 mg[6]

Tabuľka č. 1

Hmotnostné množstvá vybraných omamných a psychotropných látok podľa prílohy č. 1 k Trestnému zákonu

Mechanizmus určovania nepatrného množstva je založený na štatistikách Kriminalistického a expertízneho ústavu PZ a vychádza z priemernej hodnoty troch jednorazových dávok danej látky. Ak množstvo zaistenej látky neprekročí stanovený limit, orgány činné v trestnom konaní by už ďalej nemali skúmať jej chemické zloženie. Naopak, pri prekročení limitu sú povinný zaslať zaistenú látku na odborný

[4] Tamtiež.

[5] § 135c zákona č. 300/2005 Z. z. Trestného zákona.

[6] Príloha č. 1 zákona č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon.

rozbor obsahu účinnej látky z dôvodu možnej aplikácie kvalifikovaných skutkových podstát trestných činov § 171 až 173 Trestného zákona.[7]

Zákon taktiež zaviedol nový prístup k prechovávaniu viacerých druhov drog u jednej osoby. Podľa § 135c ods. 3 sa v prípadoch, keď osoba disponuje rôznymi druhmi omamných a psychotropných látok v nepatrných množstvách, automaticky sa predpokladá, že ide o prechovávanie malého množstva, čo vedie k prísnejšiemu právnemu hodnoteniu.[8] S cieľom presnejšie definovať kvalifikované skutkové podstaty drogových trestných činov boli v § 135d stanovené jednotlivé kategórie množstiev omamných a psychotropných látok na účely ukladania prísnejších trestov, pričom sa určovali ako násobky nepatrného množstva.[9]

Osobitná pozornosť bola venovaná aj rastlinám a hubám obsahujúcim omamné a psychotropné látky, pričom v § 135e boli stanovené jasné pravidlá pre určovanie ich množstva. Nepatrné množstvo týchto rastlín a húb bolo uvedené v prílohe k zákonu, pričom vyššie kategórie množstiev boli rovnako určené prostredníctvom násobkov základného limitu. Významným aspektom tejto úpravy bolo zavedenie jednotného mechanizmu posudzovania týchto rastlín bez ohľadu na ich vývojové štádium alebo variabilitu obsahu účinnej látky.[10]

Dekriminalizácia v kontexte novely trestného zákona

Vráťme sa, ale naspäť k nepatrnému množstvu, ktoré vytvára zaujímavú situáciu, na ktorú možno zákonodarca nereflektoval, poprípade si neuvedomil jej možný následok.

Z dôvodovej správy je zrejmé, že *„Ak v prípade držby omamnej látky alebo psychotropnej látky nedôjde k prekročeniu hmotnostného limitu alebo limitu daného počtom pre určenie nepatrného množstva, KEÚ PZ nebude vykonávať dodatočné skúmanie, pretože pri danom množstve zaistenej drogy sa nedá dôvodne predpokladať, že by množstvo účinnej látky v zaistenej omamnej alebo psychotropnej látke bolo takého rozsahu, že by zodpovedalo viac než trom jednorazovým dávkam.*"[11] Ak

[7] Dôvodová správa Vládneho návrhu zákona, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony, Parlamentné tlač 106, 2024 [online]. Dostupné na internete: https://www.nrsr.sk/web/Default.aspx?sid=zakony/cpt&ZakZborID=13&CisObdobia=9&ID=106.

[8] § 135c ods. 3 zákona č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon.

[9] § 135d zákona č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon.

[10] Dôvodová správa Vládneho návrhu zákona, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony, Parlamentné tlač 106, 2024 [online]. Dostupné na internete: https://www.nrsr.sk/web/Default.aspx?sid=zakony/cpt&ZakZborID=13&CisObdobia=9&ID=106.

[11] Tamtiež.

predmetnú citáciu podrobíme gramatickému výkladu práva, zistíme, že zaistené množstvo menšie ako 2 gramy nezodpovedá viac než trom jednorazovým dávkam.
Ďalšia citácia z dôvodovej správy, a to: *„Hodnoty nepatrného množstva omamných alebo psychotropných látok uvedené v tabuľke v prílohe č. 1 zodpovedajú približne trom jednorazovým dávkam podľa štatistík KEÚ PZ*.",[12] potvrdzuje, že nepatrným množstvom sa rozumejú približne tri jednorazové dávky.
Z tejto komparácie, kde druhá citácia uvádza, aká hodnota je nepatrným množstvom, a prvá zas uvádza, čo ňou nie je, môžeme abstrahovať záver, že akékoľvek zaistené množstvo, ktoré má hmotnosť menšie ako 2 gramy (pri kanabise), nie je nepatrným množstvom.
Situáciu nám však komplikuje príslovka *„najviac*" v prvej vete § 135c ods. 1 Trestného zákona, kde je uvedené, že *„Nepatrné množstvo omamnej látky alebo psychotropnej látky uvedených v prílohe č. 1 zodpovedá* ***najviac*** *maximálnemu materiálu uvedenému v treťom stĺpci v prílohe č. 1*".[13] Príslovka najviac sa používa na vyjadrenie najvyššieho stupňa množstva alebo intenzity, z čoho môžeme vyvodzovať predstavu, že množstvo 2 gramy kanabisu predstavuje najvyššiu možnú hmotnosť nepatrného množstva. S tým by sa dalo aj súhlasiť, ale následne vznikajú ďalšie problémy, ako napr. v § 135d Trestného zákona, ktorý priamo nadväzuje na § 135c Trestného zákona, ktorého výpočtom násobku nepatrného množstva stanovuje ďalšie množstvá.
Okrem toho nie je nikde určené minimálne množstvo nepatrného množstva, teda ak je najvyššia možná hmotnosť 2 gramy, musí aj niekde začínať, buď od 0,01 g alebo inej hmotnosti.
Z ustanovenia § 171 ods. 1 Trestného zákona, ako základnej skutkovej podstaty trestného činu prechovávania omamných a psychotropných látok, je zrejmé, že objektívnou stránkou je neoprávnene prechovávanie omamnej látky konope, živice z konopy alebo psychotropnej látky obsahujúcej akýkoľvek tetrahydrokanabinol, izomer alebo jeho stereochemický variant (THC) v nepatrnom množstve.[14]
Z vyššie uvedenej skutkovej podstaty (a celkového právneho výkladu založeného na právnej analýze prostredníctvom gramatického a logického výkladu práva), vyplýva, že by mala byť trestne stíhaná taká osoba, ktorá drží pre seba látku konope, živice z konopy alebo psychotropnú látku obsahujúcu akýkoľvek tetrahydrokanabinol, izomer alebo jeho stereochemický variant iba v množstve dvoch gramov a množstve vyššom (nadväzujúc na kvalifikované skutkové podstaty § 171 a nasl. §).
Aj keď skutkové okolnosti nenapĺňajú znaky trestného činu podľa § 171 a nasl. Trestného zákona – najmä v prípade držby minimálneho množstva konope – právny

[12] Tamtiež.
[13] § 135c ods. 1 zákona č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon.
[14] § 171 ods. 1 zákona č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon.

poriadok Slovenskej republiky stále umožňuje postih takéhoto konania v priestupkovom režime. Inými slovami, samotné nekonštituovanie trestného činu ešte neznamená úplnú beztrestnosť – konanie môže byť kvalifikované ako priestupok, a to podľa osobitného právneho predpisu podľa § 30 ods. 1 písm. c) zákona č. 372/1990 Z. z. zákon o priestupkoch (ďalej aj ako „zákon o priestupkoch"), ktorý uvádza, že priestupku sa dopustí ten, kto neoprávnene prechováva inú návykovú látku, než je alkohol.[15] Takejto osobe hrozí podľa odseku 2 toho istého zákona a ustanovenia pokuta do výšky 500 eur.[16]

Skúsenosti z praxe

Prax býva od teórie občas odlišná, a preto bolo na zodpovedanie hypotézy príspevku potrebné ozrejmiť si vyššie uvedenú teóriu, resp. autorov výklad práva aj s orgánmi činnými v trestnom konaní, keďže oni sú tými, ktorí (minimálne v predprípravnom a prípravnom konaní) rozhodujú o tom, či došlo k spáchaniu trestného činu alebo v zmysle trestného zákona nejde o trestný čin.

Po konzultácii autora s vyšetrovateľmi a prokurátormi bolo zistené, že veľká časť príslušníkov policajného zboru zaoberajúca sa drogovou trestnou činnosťou nemá vedomosti o možnosti uloženia priestupku za prechovávanie inej návykovej látky podľa § 30 ods. 1 písm. c) zákona o priestupkoch.

Ďalšou zistenou zaujímavosťou bolo to, že niektorí prokurátori mali vedomosť o predmetnej zmene, resp. potvrdili tézu autora o čiastočnej dekriminalizácii, avšak z dôvodu ich právneho názoru, resp. pohľadu na trestnú politiku, vyhodnotili, že by to nebolo účelné a nespĺňalo zásadu ultima racio.

Po hlbšej analýze bolo autorom zistené, že ku dňu vydania písania tohto príspevku neexistujú akékoľvek rozhodnutia na úrovni správnych súdov a Najvyššieho správneho súdu SR vo veci priestupku podľa § 30 ods. 1 písm. c) zákona o priestupkoch. Súčasne neexistujú (resp. autor sa k ním nedokázal dopátrať) ani akékoľvek rozsudky na úrovni krajských súdov alebo Najvyššieho súdu SR v trestnom konaní. Autor si nie je vedomý, z dôvodu obmedzenosti jeho možností vyhľadávania, akéhokoľvek odklonu trestného konania do priestupkového konania, ktoré by mohlo potvrdiť jeho právny názor.

Keďže ide o novelu účinnú len od augusta 2024, zatiaľ nie je známe, ako sa k sporným otázkam postaví judikatúra. Bude mimoriadne zaujímavé sledovať prvé rozhodnutia krajských súdov a Najvyššieho súdu SR, ktoré buď potvrdia odborný výklad autora (ktorý nie je osamotený) alebo sa od neho odklonia. Konečné slovo však môže a pravdepodobne bude mať Ústavný súd Slovenskej republiky.

[15] § 30 ods. 1 zákona č. 372/2005 Z. z. zákon o priestupkoch.

[16] § 30 ods. 2 zákona č. 372/2005 Z. z. zákon o priestupkoch.

Záver

Podľa prieskumu vykonaných v posledných rokoch je možné vyvodiť záver, že väčšina slovenskej populácie podporuje čiastočnú dekriminalizáciu alebo aspoň zmiernenie trestnoprávnych následkov za držbu marihuany v malom množstve na osobnú spotrebu,[17] čo mohlo spôsobiť, že zákonodarca sa vydal týmto smerom a (i keď bez akejkoľvek verejnej komunikácie) nepriamo umožnil čiastočnú dekriminalizáciu marihuany.

Z pohľadu novej právnej úpravy trestné stíhanie osôb, ktoré neprekročili hranicu nepatrného množstva, môže predstavovať vážny právny problém s potenciálnymi protiústavnými dôsledkami. Tento problém nepredstavuje iba technický nedostatok v metodike vyšetrovateľov a prokurátorov, ale môže mať za následok priame porušenie viacerých základných zásad trestného práva.

V prvom rade ide o zásadu zákonnosti (nullum crimen sine lege) – teda, že nik nemôže byť trestne stíhaný za konanie, ktoré zákon nepovažuje za trestný čin. Pokiaľ nový § 135c Trestného zákona výslovne nestanovuje, že držba marihuany „do dvoch gramov" s obsahom účinnej látky do 200 mg THC predstavuje nepatrné množstvo, trestné stíhanie za takýto skutok je nezákonné.

Druhým porušením je zásada ultima ratio, ktorá požaduje, aby trestné právo zasahovalo len ako posledná možnosť, ak nie je možné riešiť protiprávne konanie miernejšími prostriedkami (napr. priestupkovým konaním). Aj dôvodová správa uvádza, že cieľom novely bolo vyčleniť bežných užívateľov marihuany z okruhu trestne stíhaných osôb a ponechať trestné postihy na distribútorov a organizované skupiny.

Z toho vyplýva aj zásada právnej istoty a predvídateľnosti práva, pretože občan musí mať možnosť predvídať dôsledky svojho konania na základe platného a jasne vykladateľného zákona.

Je mimoriadne alarmujúce, že podľa autorových zistení v praxi viacerí vyšetrovatelia nevedia o možnosti využitia aplikácie priestupkového režimu, a v dôsledku toho pokračujú v trestnom stíhaní aj tam, kde to zákon už výslovne neumožňuje.

Vzhľadom na tieto skutočnosti je nevyhnutné zvýšiť úroveň odbornej informovanosti medzi orgánmi činnými v trestnom konaní, a to najmä prostredníctvom špecializovaných školení, metodických usmernení a odborných seminárov. Cieľom tohto príspevku bolo okrem upozornenia na možnú závažnú zmenu pri určovaní už „trestnej" hmotnosti omamných a psychotropných látok aj na vyvolanie širšej odbornej reflexie a zamyslenia sa nad tým, ako dosiahnuť efektívnu a spravodlivú aplikáciu nového trestného rámca v oblasti drogových deliktov.

---

[17] ŽELONKA, Michal: Drogová trestná činnosť a jej úprava vo vybraných členských štátoch (Rigorózna práca). Univerzita Komenského v Bratislave. Právnická fakulta; Katedra trestného práva, kriminológie a kriminalistiky. Bratislava: PraF UK, 2024, str. 88.

Zoznam použitej literatúry

1. Dôvodová správa Vládneho návrhu zákona, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony, Parlamentné tlač 106, 2024 [online]. Dostupné na internete: https://www.nrsr.sk/web/Default.aspx?sid=zakony/cpt&ZakZborID=13&CisObdobia=9&ID=106.
2. Zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon
3. Zákon č. 372/2005 Z. z. zákon o priestupkoch
4. ŽELONKA, Michal: Drogová trestná činnosť a jej úprava vo vybraných členských štátoch (Rigorózna práca). Univerzita Komenského v Bratislave. Právnická fakulta; Katedra trestného práva, kriminológie a kriminalistiky. Bratislava: PraF UK, 2024.

Kontaktné údaje

JUDr. Michal Želonka
sydorain@gmail.com
Právnická fakulta, Univerzita Komenského v Bratislave

ZÍSKAVANIE BIOMETRICKÝCH ÚDAJOV ZA POMOCI INFORMAČNO-TECHNICKÝCH PROSTRIEDKOV A POSTUP PODĽA § 118 TRESTNÉHO PORIADKU[1]

OBTAINING BIOMETRIC DATA USING INFORMATION TECHNOLOGY AND THE PROCEDURE PURSUANT TO SECTION 118 OF THE CRIMINAL PROCEDURE CODE

Dominik Pindes[2]

Abstrakt: Technologický vývoj zasahuje intenzívnym spôsobom do všetkých sfér života a vedy, rovnako tak aj do trestného práva. Jedným z rozvíjajúcich sa technologických fenoménov je tvorba a zdokonaľovanie informačných systémov na zhromažďovanie a spracúvanie dát o osobe, ideálne za pomoci prostriedkov AI schopných automatizovaného vyhodnocovania. Jedným z údajov osobnej povahy je aj biometria osoby, teda štatistické spracúvanie biologických údajov osoby, ktoré umožňujú jej jedinečnú identifikáciu a slúžia ako biologický kľúč k jedincovi. V trestnom práve je špecificky žiadané stotožnenie osoby, preverenie alebo vylúčenie jej prítomnosti na mieste, prípadne monitorovanie jej pohybu alebo iných prejavov osobného charakteru. Novým prostriedkom v rukách štátu sú biometrické údaje spracúvané o každom človeku, ktorému je po 1. januári 2022 vydávaný slovenský občiansky preukaz. Túto zmenu priniesla novela zákona o občianskych preukazoch, pričom implementovala Čl. 3 ods. 5 nariadenia Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2019/1157 z 20. júna 2019 o posilnení zabezpečenia preukazov totožnosti občanov Únie a dokladov o pobyte vydávaných občanom Únie a ich rodinným príslušníkom vykonávajúcim svoje právo na voľný pohyb. Na elektronickom čipe občianskeho preukazu a taktiež v štátnom Registri fyzických osôb sa tak nachádzajú biometrické údaje o držiteľovi občianskeho preukazu. Článok sa venuje spracúvaniu takýchto údajov v rámci trestného konania, kedy sa informačno-technickými prostriedkami môže zabezpečiť napríklad elektronický dôkaz vo forme biometrického údaju a v ďalšej časti sa venuje analýze postupu podľa § 118 zákona č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok, kedy môže dochádzať napríklad k porovnávaniu takto získaných údajov o osobe a údajov zaznamenaných v elektronickom čipe občianskeho preukazu osoby.

[1] S podporou Vyšehradského fondu.

[2]Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, Katedra trestného práva, kriminológie a kriminalistiky.

Kľúčové slová: Trestné právo procesné, biometrický údaj, informačno-technické prostriedky, porovnávanie údajov v informačných systémoch, Európska únia

Abstract: Technological developments are intensively affecting all spheres of life and science, as well as criminal law. One of the emerging technological phenomena is the creation and improvement of information systems for collecting and processing data about a person, ideally using AI means capable of automate devaluation. One of the data of a personal nature is a person's biometrics, i.e. the statistical processing of a person's biological data, which enables their unique identification and serves as a biological key to the individual. In criminal law, it is specifically desired to identify a person, to verify or exclude his presence at a place, or to monitor his movements or other manifestations of a personal nature. A new tool in the hands of the state is the biometric data processed on every person who is issued a Slovak ID card after 1 January 2022. This change was brought about by the amendment to the ID Card Act, implementing Art. 3(5) of Regulation (EU) 2019/1157 of the European Parliament and of the Council of 20 June 2019 on strengthening the security of Union citizens' identity cards and residence permits issued to Union citizens and their family members exercising their right to free movement. Thus, the biometric data of the holder of the ID card is stored on the electronic chip of the ID card and also in the State Register of Natural Persons. The article deals with the processing of such data in the framework of criminal proceedings, when information-technical means can be used to provide, for example, electronic evidence in the form of biometric data, and in the next part it analyses the procedure under Section 118 of Act No. 301/2005 Coll., the Criminal Procedure Code, when there maybe, for example, a comparison of data obtained in this way about a person and data recorded in the ID card.

Keywords: Criminal procedural law, biometric data, information and technical means, comparison of data in information systems, European Union

Úvod

Tento článok má osobitnú povahu, mali sme za cieľ prepojiť právnu a technickú oblasť v rozvíjajúcom sa segmente spracúvania osobných údajov prípadne údajov osobnej povahy a ich použiteľnosti v trestnom konaní. Našim úmyslom bolo popísať postupy aplikované pri zbere a vyhodnocovaní biometrických informácií pre účely trestného

konania, definovať a ozrejmiť niektoré pojmy, stručne načrtnúť nové možnosti praxe a prípadne vyvolať diskusiu k niektorým otvoreným otázkam.

V úvode článku je potrebné si vymedziť základný pojem, s ktorým budeme v článku pracovať, a to je biometrický údaj, teda čo ním rozumieť a akým spôsobom je ho možné zákonne získať a zhromažďovať. Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2016/679 z 27. apríla 2016 o ochrane fyzických osôb pri spracúvaní osobných údajov a o voľnom pohybe takýchto údajov, ktorým sa zrušuje smernica 95/46/ES(ďalej iba ako „Nariadenie GDPR) v Čl. 4 bod 14. hovorí, že ide o údaje s obsahom fyzických, fyziologických alebo behaviorálnych znakov fyzickej osoby, ktoré sú spôsobilé byť jedinečným identifikátorom osoby a príkladmi uvádza vyobrazenie tváre a daktyloskopiu osoby. Jedinečný identifikátor musí spĺňať dva atribúty, tými sú jednoznačnosť a nezameniteľnosť[3]. Nevytvára teda taxatívny výpočet toho, čo možno rozumieť biometrickým údajom, čo možno spracúvať ako biometrický údaj a čo možno uchovávať pripadne použiť orgánmi presadzovania práva, a to napriek tomu, že mu priznáva charakter obzvlášť citlivého údaju v kontexte ochrany základných ľudských práv a slobôd. Nariadenie GDPR v Čl. 9[4] stanovuje všeobecný zákaz spracúvania genetických a biometrických údajov a v jednotlivých pododsekoch stanovuje výnimky z tohto pravidla[5]. Ak však budeme vychádzať z právnej doktríny a praxe, môžeme za biometrické údaje označiť nasledovné:

- odtlačky prstov,
- odtlačky dlaní,
- geometria ruky, geometria štruktúry žíl ruky, vzdialenosť lomových bodov na ruke alebo štruktúra žíl dlane (štruktúra rúk),
- biometrický snímok sietnice oka (sken sietnice oka),
- tvar tváre a vzdialenosti jednotlivých bodov a orgánov na nej, tvar a veľkosť jednotlivých celkov tváre (štruktúra tváre alebo tiež tvárová biometria),
- hlas (napr. hĺbka, zafarbenie hlasu),
- chôdza (ukladanie nôh, pohyb rúk, držanie tela a pod.).

---

[3]Metodické usmernenie Úradu na ochranu osobných údajov Slovenskej republiky č. 6/2013 k spracúvaniu biometrických údajov.[Dostupné na: https://ppprotect.sk/doc/metodicke_usmernenie_c._6_2013_spracuvanie_biometrickych_udajovpw.pdf].

[4]Čl. 9 Nariadenia GDPR: *„Zakazuje sa spracúvanie osobných údajov, ktoré odhaľujú rasový alebo etnický pôvod, politické názory, náboženské alebo filozofické presvedčenie alebo členstvo v odborových organizáciách, a spracúvanie genetických údajov, biometrických údajov na individuálnu identifikáciu fyzickej osoby, údajov týkajúcich sa zdravia alebo údajov týkajúcich sa sexuálneho života alebo sexuálnej orientácie fyzickej osoby."*

[5]GALLOVÁ, Denisa. RELEVANS. Článok. Bratislava, 2022. [Dostupné na: https://www.relevans.sk/spracuvanie-biometrickych-udajov-z-pohladu-gdpr].

Treba povedať, že okruh znakov, ktoré možno vnímať ako biometrické údaje nie je uzavretou veličinou a existujú možnosti ich rozšírenia.
Príkladom na pochopenie rozdielu medzi biometrickým údajom a iným údajom osobnej povahy je fotografia. Na fotografii je zachytená tvár osoby, je vyhotovená prístrojom na zachytávanie digitálnych fotografií, takže v pamäti nástroja sa nachádza údaj vo forme digitálneho súboru, napríklad vo formáte jpg. (JointPhotographicExperts Group). Za splnenia ďalších zákonných podmienok, by sme tento dôkaz vedeli v trestnom konaní použiť napríklad na rozpoznanie osoby pri rekognícii. Táto fotografia samotná nie je biometrickým údajom pretože nie je výsledkom osobitného technického spracovania. Ak by však fotografiu vyhotovila napríklad kamera na hraničnom priechode, ktorá spolupracuje so softvérom na rozpoznávanie prípadne zaznamenávanie údajov tvárovej biometrie a tieto by spracovala do elektronickej formy uchovanej na úložisko, tento súbor by spĺňal definíciu a išlo by tam o biometrický údaj podľa nariadenia GDPR.

Informačno-technické prostriedky a spracúvanie biometrických údajov ako dôkazov v trestnom konaní

Pri všetkých skôr spomenutých druhoch biometrických údajov sme predpokladali ich digitálne spracovanie alebo získavanie, čo nás privádza k § 10 ods. 20 zákona. č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok (ďalej iba ako TP), ktorý definuje informačno-technické prostriedky (ďalej iba ako ITP) používané v trestnom konaní. Pre tému nie je podstatné analyzovať jednotlivé druhy ITP a spôsob akým získavajú alebo spracúvajú údaj, to je téma spôsobilá na samostatný článok, ktorá by bez ďalšieho prevýšila rozsah určený pre tento zborník. Pre účely článku je dôležitý výsledok v podobe informácie podstatnej pre trestné konanie, vysvetlenie vzťahu zdroj informácie, dôkaz a dôkazný prostriedok a spracovanie biometrického údaja do formy použiteľnej v trestnom konaní. Konečným výsledkom by mal byť tzv. elektronický dôkaz[6].
Zdrojom biometrickej informácie je jedine fyzická osoba, ktorej fyzické, fyziologické alebo behaviorálne znaky boli zachytené, zaistené a zdokumentované niektorým z dôkazných prostriedkov vyjadrených v ust. § 119 ods. 3 TP. Výsledkom vyťažovania zdroja informácií je dôkaz. Prostriedkom na vyťažovanie informácií sú v prípade väčšiny biometrických údajov ITP. Dôkazom samotným nie je biometrický údaj, ale nosič, záznam alebo iný kvalifikovaný výsledok spracúvania a porovnávania, ktorý obsahuje biometrickú informáciu schopnú prispieť k náležitému objasneniu veci a zároveň bol spracovaný osobitným postupom.

[6]ČENTÉŠ, Jozef – KURILOVSKÁ, Lucia – ŠIMOVČEK, Ivan –BURDA, Eduard a kol.: Trestný poriadok I. Veľké komentáre, C. H. Beck, Bratislava, 2021, s. 716- s. 726

Primárnym cieľom zhromažďovania biometrických údajov je biometrická identifikácia - jednoznačná a bezchybná identifikácia odobratej vzorky a jej porovnanie s existujúcou referenčnou šablónou[7]. Biometrickú identifikáciu môžeme bez pochýb zaradiť medzi jednu z kriminalistických metód identifikácie osôb, ktorá popri analýze DNA, ako medzníku kriminalistickej biológie,predstavuje ďalší účinný prostriedok v rukách OČTK.

Dôležité miesto v kriminalistike má metodika a to platí aj pre biometriu. V rámci skúmania problematiky sa mi nepodarilo získať metodiku spracúvania a vyhodnocovania biometrických údajov, avšak z dostupnej literatúry technického a biologického charakteru som vyextrahoval päť procesov, ktoré sa môžu navzájom dopĺňať, hoci každý sleduje iný cieľ:

- identita -princíp identity znamená, že každý objekt je totožný sám so sebou, teda že biometrický marker vieme stotožniť práve s jedným objektom, zároveň odpovedá na otázku, či porovnávame zameniteľné biometrické markery
- identifikácia -je v podstate porovnanie zachyteného biometrického markera so všetkými referenčnými šablónami uloženými v databáze alebo zozname. Týmto procesom sa určí, ktorá z uložených referenčných šablón zodpovedá zaistenej vzorke. Tento proces má OČTK alebo súdu odpovedať na otázku: kto je osoba, ktorej vzorka bola zaistená a predpokladá existenciu databáz, kde možno vzorku porovnávať,
- overenie/ autentifikácia–proces porovnávania jednej šablóny utvorenej zo zachytenej biometrickej vzorky s jednou referenčnou šablónou uloženou v databáze, ktorá patrí overovanému objektu. Biometrická aplikácia potom vyhodnotí, či sa vzorky zhodujú alebo nie.
- detekcia živosti –uplatňuje sa hlavne pri audiovizuálnych druhoch biometrických vzoriek. V podstate ide o vylúčenie možnosti, že vzorka je vytvorená ako pokus o oklamanie systému na rozpoznávanie tváre. Napríklad snímka kamery na snímanie biometrie tváre a pokus narušiteľa obísť zabezpečenie za pomoci fotografie osoby, ktorá má právo vstúpiť do zabezpečeného priestoru. V takomto prípade algoritmus vyhodnocuje a meria odraz svetla z pokožky tváre, aby identifikoval, či je pokožka prekrvená a ide o živú osobu.

Vyššie menovaní procesy by mal v rámci skúmania vzorky vykonávať znalec alebo znalecká organizácia (Kriminalisticko-expertízny ústav Policajného zboru SR) a vysporiadať sa s nimi pri vypracúvaní znaleckého posudku, ktorý je zameraný na vyhodnocovanie biometrických vzoriek.

[7]JOŠT, Bohumil: Vývojové trendy biometrických identifikačníchsystémů. AMBIS vysoká škola, a.s. Praha, 2021. s. 16

Porovnávanie údajov v informačných systémoch

Trestnoprocesný inštitút upravený § 118 TP, ktorý ustanovuje pravidlá a postup pre porovnávanie informácií, ktoré sa nachádzajú v neverejných informačných databázach[8] orgánov verejnej správy, bánk, poisťovní, súkromných obchodných spoločností a pod. dostáva po zmene zákona o občianskych preukazoch nové uplatnenie. Dostať sa k relevantným štatistikám o početnosti uplatnenia postupu podľa § 118 TP sa nám nepodarilo, preto sme sa rozhodli skúmať problematiku formou dialógov s profesiami s vplyvom na trestné konanie (vyšetrovateľ, operatívny dôstojník, prokurátor). Dospeli sme k záveru, že postup podľa § 118 TP je v praxi využívaný v minimálnej miere a pochopenie jeho praktického významu a účelu je taktiež problematické. Hlavným dôvodom je zrejme skutočnosť, že TP definuje mnoho ďalších prostriedkov na zabezpečenie informácií pre trestné konanie, ktoré sa obsahovo prelínajú s postupom podľa § 118, prípadne je cieľ sledovaný OČTK možné podriadiť inému praxou overenému postupu, ku ktorému sa OČTK priklonia skôr. Ako príklad takejto situácie uvádzame postup podľa § 91 TP pri odňatí záznamu z kamery dochádzkového systému zamestnávateľa podozrivého.

Zmena zákona č. 395/2019 Z. z. o občianskych preukazoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov dáva inštitútu porovnávaniu údajov v informačných systémoch nový rozmer, pretože v § 4 ods. 1 hovorí, že do elektronického čipu občianskeho preukazu sa ukladajú biometrické údaje podľa osobitného predpisu, ktorým je vyššie spomenuté nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2019/1157. V súčasnosti je na elektronický čip ukladaný údaj o podobe tváre držiteľa preukazu a dva odtlačky prstov v interoperabilných digitálnych formátoch. Interoperabilita v tomto prípade vyjadruje požiadavku, aby rôzne systémy či zariadenia mohli pristupovať k údajom nachádzajúcim sa na čipe a vzájomne ich zdieľať[9].

OČTK a iné orgány presadzovania práva tak majú počnúc januárom 2022 v rukách možnosť identifikovať ktorúkoľvek osobu, ktorej bol vydaný slovenský občiansky preukaz, prípadne, ktorej bol vydaný občiansky preukaz iného členského štátu EÚ, ktorá už implementovala požiadavku nariadenia na zber biometrických údajov a spĺňa atribút interoperability. Práve tu sa otvára priestor pre aplikáciu postupu podľa § 118 TP, kedy OČTK môže porovnávať napríklad vzorky zachytené na mieste činu a údaje, ktoré o osobe spracúva štát, keďže v tomto prípade ide o neverejný dátový zdroj alebo databázu. Porovnávanie je samozrejme oprávnená vykonávať na

[8]ČENTÉŠ, Jozef – KURILOVSKÁ, Lucia – ŠIMOVČEK, Ivan –BURDA, Eduard a kol.: Trestný poriadok I. Veľké komentáre, C. H. Beck, Bratislava, 2021, s. 712

[9]Bezpečnostné normy tohto prepojenia určuje norma ICAO(The International Civil AviationOrganization) Doc 9303.[Dostupné na: https://www.icao.int/publications/pages/publication.aspx?docnum=9303]

to autorizovaná osoba, v podmienkach SR to bude Kriminalisticko-expertízny ústav PZ. Okruh štátom zbieraných údajov nie je nemenný, preto možné budúce rozšírenie napríklad o odtlačok dlaní nie je vylúčené.

Záver

Cieľom článku bolo otvoriť diskusiu v oblasti rozširovania možností biometrických údajov a ich použiteľnosti v trestnom konaní. TO sme naplnili. Článok vo vecnej podobe opisuje okruh stôp, ktoré by mohli a mali byť posudzované ako biometrické vzorka. Analýza biometrickej vzorky by sa následne mala akreditovanou osobou alebo organizáciou, ktorej postup by sa mal riadiť jednotlivými krokmi načrtnutými v tomto článku. Otvorenou zostáva aj otázka vypracovania jednotnej metodiky analýzy biometrických vzoriek, vzhľadom na to, že v rámci rozboru problematiky sme sa dopracovali iba k metodike zberu, vydanej Úradom na ochranu osobných údajov. Článok vo svojom úvode zhrnul aj súčasný stav vedy v oblasti definovania biometrickej stopy a to, čo možno rozumieť biometrickou stopou resp. biometrickým údajom, ktorý má fyziologický alebo behaviorálny charakter.
Záverečná časť článku analyzuje možnosti praktického využitia biometrických údajov cez prostriedky na získavanie informácií podstatných pre trestné konanie, konkrétne porovnávanie údajov v informačných systémov podľa § 118 TP. V úvode článku sme uviedli, že ide o rozširujúca sa oblasť, práve s touto myšlienkou sme chceli článok aj ukončiť a zacieliť pozornosť odbornej verejnosti aj sem, na oblasť, ktorá si podľa nás bude získavať stále väčší priestor.

Zoznam použitej literatúry

1. BURDA, Eduard – BELEŠ, Andrej – ĽORKO, Jakub – MIHÁLIK, Stanislav: Trestná zodpovednosť. 1. vyd. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, 2022. ISBN 978-80-7160-638- 3. 228 s.
2. DRAHANSKÝ, Martin – ORSÁG, Filip: Biometrie. 1. vyd., Brno, 2011. ISBN 978-80-254-8979-6.294 s.
3. ČENTÉŠ, Jozef a kol. Trestný poriadok. Veľký komentár. 3. aktualizované vydanie, Eurokodex, Bratislava, 2017. ISBN 978-80-8155-070-6.956 s.
4. ČENTÉŠ, Jozef – KURILOVSKÁ, Lucia – ŠIMOVČEK, Ivan –BURDA, Eduard a kol.: Trestný poriadok I. Veľkékomentáre.C. H. Beck, Bratislava, 2021. ISBN 978-80-8960-388-6.2568 s.
5. DUFF,Roger–GREEN,Stuart.Definingcrimes, Essay on thespecial part of criminallaw. CPI Group(UK) Ltd., OxfordUniversity Press, New York 2005, ISBN 978-0-19-926922-8

6. KINDT, Els J.:Privacy and dataprotectionissues of biometricapplications: a comparativelegalanalysis. New York: Springer, 2013. ISBN 978-94-007-7521. 3975 s.
7. MENCEROVÁ, Ingrid – TOBIÁŠOVÁ, Lýdia – TURAYOVÁ, Yvetta a kol.: Trestné právo hmotné. Osobitná časť. 2. aktualizované a prepracované vydanie. Šamorín: Heureka, 2018. ISBN 978-80-8173-057-3. 448 s.
8. SMEJKAL, Vladimír. Kybernetická kriminalita. 2. rozšířené a aktualizované vydání, Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čenek, s.r.o., Plzeň 2018. ISBN 978-80-7380-720-7.936 s.
9. STRÉMY, Tomáš – KURILOVSKÁ, Lucia a kol.: Trestný zákon. Komentár. II. zväzok. 1. vydanie. Praha: WoltersKluwer ČR, a. s., 2022. ISBN 978-80-7676-543-4. 1536 s.
10. ŠIMOVČEK, Ivan a kol. Kriminalistika. Prvé vydanie. Vydavateľstvo IuraEditon, Bratislava, 2001. ISBN 80-89047-12-2. 408 s.

Kontaktné údaje

JUDr. Dominik Pindes
pindes3@uniba.sk
Katedra trestného práva, kriminológie a kriminalistiky
Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta

MODIFIKÁCIA SKUTKU V OBŽALOBE: VÝZVY A LIMITY OBŽALOVACEJ ZÁSADY V TRESTNOM KONANÍ

MODIFICATION OF THE ACT IN THE INDICTMENT: CHALLENGES AND LIMITS OF THE ACCUSATIONAL PRINCIPLE IN CRIMINAL PROCEEDINGS

Ivana Mokrá, Karin Vrtíková[1]

Abstrakt: Príspevok sa zameriava na problematiku modifikácie skutkov v obžalobe, ktorá naráža na limity uplatňovania obžalovacej zásady v trestnom konaní. Tiež analyzuje výzvy a limity právomocí súdu a prokurátora pri zmene (opisu) skutku v obžalobe a hodnotí dopady týchto zásahov na právo obvineného na spravodlivý proces.

Kľúčové slová: obžalovacia zásada, skutok, obžaloba, trestné konanie

Abstract: The contribution focuses on the issue of modification of the acts in the indictment, which runs into the limits of the application of the accusatory principle in criminal proceedings. It also analyzes the challenges and limits of the competence of the court and the prosecutor in changing (describing) the acts in the indictment and assesses the impacts of these interventions on the right of the accused to a fair trial.

Key words: accusatory principle, act, indictment, criminal proceedings

Úvod

Rekodifikácia Trestného poriadku (ďalej tiež „TP") v priebehu roku 2005 odstránila pozostatok vyšetrovacej zásady obsiahnutej v pôvodnom znení § 188 ods. 1 písm. e) zákona č. 141/1961 Zb. o trestnom konaní súdnom (trestný poriadok), v zmysle ktorej mohol súd pristúpiť k vráteniu obžaloby okrem existencie závažných procesných chýb v prípravnom konaní aj z dôvodu nedostatočného objasnenia základných skutkových okolností, bez ktorých by nebolo možné na hlavnom pojednávaní rozhodnúť. Súd teda takýmto spôsobom mohol korigovať existenciu nedostatku dôkazov na strane obžaloby.

[1] Trnavská univerzita v Trnave, Právnická fakulta

V rekodifikovanom znení TP bol už v poradí druhý uvedený dôvod na vrátenie obžaloby vypustený čím došlo k výraznému zúženiu dôvodu vrátenia obžaloby len na závažné procesné chyby spočívajúce predovšetkým v porušení ustanovení zabezpečujúcich práva obhajoby.

Inými slovami, v súčasne platnom znení TP predstavuje súd nestranného arbitra bez možnosti zasiahnuť do získania dôkazov okrem zákonnom určených limitov a postupov *lege artis*, a to tiež len tak, aby neprišlo k porušeniu jeho nezávislosti a nestrannosti. V priebehu roku 2010 sme mohli byť svedkami opätovnej snahy zákonodarcov o znovuzavedenie právomoci súdu korigovať dôkaznú situáciu na strane obžaloby prostredníctvom oprávnenia vrátiť obžalobu *„ak neboli zabezpečené a predložené dôkazy, ktoré sú pre rozhodnutie súdu podstatné a ktoré zabezpečené a predložené mohli a mali byť"* prostredníctvom predloženia návrhu zákona č. 224/2010 Z. z. z 27. 04. 2010, ktorý mal nadobudnúť účinnosť od 01. 09. 2010.[2] K uvedenej zmene neprišlo a zákon bol opätovne novelizovaný zákonom č. 346/2010 s rovnakým dátumom účinnosti do pôvodného stavu, súčasne znejúcej podoby s odôvodnením, že touto zmenou by došlo k porušeniu zásady kontradiktórnosti a posilneniu prípravného konania, čo by bránilo zefektívneniu (zrýchleniu) trestného konania ako celku.

Vychádzajúc zo súčasne platnej úpravy TP možno vysloviť konštatovanie, že zatiaľ čo podstatné procesné pochybenia, a to s poukazom na súdnu prax najmä tie, zabezpečujúce práva obhajoby, sú dôvodom na vrátenie obžaloby *de lege lata*, tak nedostatok dôkazov na rozhodnutie predstavuje skôr neunesenie dôkazného bremena prokurátorom a nie právny dôvod na vrátenie obžaloby súdom.

Konkrétnejšie platí, že súdnemu prieskumu nesmie počas preskúmania alebo predbežného prejednania obžaloby podliehať kvalita alebo dôkazná argumentácia obžaloby ani iné chyby obsahu jej odôvodnenia a z tohto dôvodu byť obžaloba odmietnutá.[3]

„Udržanie obžaloby" a s tým spojený proces dohľadu nad zákonnosťou a použiteľnosťou získaných dôkazov v prípravnom konaní je teda len zodpovednosťou prokurátora. Zhrnúc uvedené slovami Najvyššieho súdu Slovenskej republiky: *„ak má prokurátor niesť zodpovednosť za dokázanie viny obžalovaného v konaní pred súdom a ak má súd v tomto konaní vystupovať ako nestranný orgán, nemožno požadovať, aby súd vo vzťahu k prípravnému konaniu plnil úlohu „prieskumného vyšetrovateľa" (ktorá v zásade patrí prokurátorovi) a aby svojím rozhodnutím po predbežnom prejednaní, resp. preskúmaní obžaloby určoval, či prokurátor môže a akým spôsobom*

---

[2] Dôvodová správa k návrhu zákona č. 224/2010 z. Z. https://www.nrsr.sk/web/ dynamic /documentpreview.aspx?docid=343121 navštívené dňa 30.03.2024

[3] Uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky sp. zn. 2 Tost 4/2014 z 02.04.2014

má uniesť dôkazné bremeno v súdnom konaní (a ako musí byť odôvodnená obžaloba, aby obstála pri uznaní viny)."[4]

Predmetný príspevok nahliada na aplikačnú prax prokurátorov pri podávaní obžaloby a na modifikácie skutkov v obžalobnom návrhu, v podobe dopĺňania skutkovej vety a s tým súvisiacej zmeny právnej kvalifikácie takto upraveného skutku v trestnom konaní počas hlavného pojednávania za súčasného (nie ojedinelého) prekračovania právomoci súdu upravenej v § 278 ods. 3 TP.

Obžalovacia zásada a totožnosť skutku v trestnom konaní

S už v úvode načrtnutým zúžením dôvodov na vrátenie (odmietnutie) obžaloby súdom je veľmi úzko prepojená aj jedna z nosných zásad trestného konania, a to zásada obžalovacia obsiahnutá v § 2 ods. 15 TP, v zmysle ktorej je trestné stíhanie možné len na základe návrhu alebo obžaloby podanej prokurátorom, ktorý v konaní pred súdom obžalobu alebo návrh zastupuje.[5]

Praktickú aplikovateľnosť predmetnej zásady možno doplniť aj ustanovením § 278 ods. 1 TP, vychádzajúc z ktorého môže súd rozhodnúť len o skutku, ktorý je uvedený v obžalobnom návrhu a s poukazom na v poradí štvrtý odsek tohto ustanovenia platí, že *„súd nie je viazaný právnym posúdením skutku v obžalobe.*"[6]

Aj keď zákonodarca obsah predmetného znenia bližšie nerozvádza, súdna prax precizuje, že medzi skutkom, ktorý je uvedený v obžalobnom návrhu a skutkom, obsiahnutým vo výroku rozsudku, nemusí byť úplná zhoda, ale dôležité je, že podstata tohto skutku zostane zachovaná. Podstatou skutku v tomto zmysle možno rozumieť konanie páchateľa a následok, ktorý bol týmto konaním spôsobený a ktorý je relevantný z pohľadu trestného práva.[7]

Najvyšší súd Slovenskej republiky (tiež „NS SR") však v tejto súvislosti poukazuje aj na to, že skutok je určený okrem iného aj samotnou osobou páchateľa. Tu však nemožno vyvodiť, že by TP nepripúšťal, aby páchateľom mohla byť aj iná osoba než tá, ktorá bola v obžalobe označená. Trestný poriadok len nepripúšťa rozšírenie obžaloby v konaní pred súdom aj na iné osoby než tie, ktoré sú obsiahnuté v obžalobe. Ide o jeden z charakteristických rysov obžalovacej zásady.[8]

Domnievame sa však, že s poukazom na aplikačnú skúsenosť, ako aj vzhliadnuc do súdnej praxe, je však pozorovateľná skutočnosť, neprimeraného rozširovania výkladu totožnosti skutku v neprospech obžalovaného. Inými slovami, napriek tomu, že

---

4 Uznesenie Najvyššieho Súdu Slovenskej republiky sp. zn. 2 Tost 4/2014 z 02.04.2014

5 ČENTÉŠ, J., KURILOVSKÁ, L., ŠIMOVČEK, I., BURDA, E. A KOL. Trestný poriadok I. § 1 – 195. Bratislava: C. H. Beck, 2021, s. 39-40

6 § 278 ods. 3 Trestného poriadku

7 Uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky sp. zn. 4To/3/2019 z 21.07.2020

8 Uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky sp. zn. 5Tdo/7/2020 z 20.02.2020

súdna prax viacerých súdov pripúšťa, že totožnosť skutku je zachovaná aj vtedy, ak je zachované konanie obžalovaného resp. spôsobený následok len čiastočne v zhode s modifikovanou verziou skutku v obžalobnom návrhu, či samotnom výroku rozsudku súdu, máme za to, že predmetný výklad nie je úplne správny a na tento účel je nevyhnutné si priblížiť pojmy ako opis skutku a skutok samotný.

Skutkom je udalosť, charakterizovaná určitým konaním a jeho následkom.[9] Opisom skutku by sme v tomto kontexte mohli vychádzajúc z praxe ako slovenských, tak českých súdov priblížiť ako popisu skutku, najmä pokiaľ ide o miesto a čas spáchania skutku, spôsob, akým bol čin uskutočnený či forma zavinenia a pod.[10] Osobitne ide aj o presné označenie osoby obvineného a prípadne ďalšie okolnosti, ktoré tento skutok charakterizujú.[11]

Napriek tomu, že súdna prax vrátane staršej judikatúry Ústavného súdu Slovenskej republiky uvádza, že totožnosť skutku v trestnom konaní je zachovaná aj v prípade, ak je daná zhoda aspoň v konaní a rozdielnom následku alebo zhoda v následku, ale pri rozdielnom konaní, ale rovnako aj vtedy, ak konanie a následok budú v zhode len čiastočne a to za predpokladu zhody v podstatných okolnostiach,[12] je možné postrehnúť aj sporadické odklony vyššie zmieneného výkladu o zachovaní totožnosti skutku.

V tejto súvislosti nespochybňujeme nevyhnutnosť precizácie popisu skutku najmä od momentu začatia trestného stíhania po moment vyhlásenia rozsudku či iného súvisiaceho rozhodnutia. Práve naopak, stotožňujeme sa s názorom NS SR, ktorý uvádza, že je povinnosťou orgánov činných v trestnom konaní a súdu zohľadniť prípadné zmeny a tieto následne premietnuť do príslušnej skutkovej vety[13] najmä z dôvodu prebiehajúceho zaobstarávania dôkazov a neskôr samotného dokazovania na súde.

Otvárame však polemiku o tom, kam až siahajú hranice možných zmien v skutku a jeho následnej modifikácie počas vedeného súdneho konania. V tejto súvislosti prikladne predkladáme aj prípad z aplikačnej praxe, kde však k modifikácii skutku v obžalobnom návrhu nedošlo na základe návrhu prokurátora, ale vlastnou činnosťou súdu po vykonaní dokazovania, čo z pohľadu viazanosti ustanovením §278 ods. 1 TP vyznieva problematicky.

Modifikácia obžaloby (skutku) v trestnom konaní - výzvy a limity

Ako sme už vyššie uviedli, aplikačná prax s poukazom na novšie rozhodnutia ako Najvyššieho súdu Slovenskej republiky tak, Najvyššieho súdu Českej republiky (ďalej

---

9 Rozsudok Najvyššieho súdu Českej republiky sp. zn. 8 Tz 46/2019 z 29.05.2019

10 Uznesenie Najvyššieho súdu Českej republiky sp. zn 5 Tdo 750/2021 z 21.09.2021

11 Uznesenie Najvyššieho súdu Českej republiky sp.zn.4 Tdo 943/2017 z 22.08.2017

12 Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. IV ÚS 98/2014 z 18.03.2015

13 Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky sp.zn. 4To/7/2019 z 12.11.2019

tiež „NS ČR") nadobúda tendencie odlišovať pojmy popis skutku a skutok samotný na účel výkladu o totožnosti skutku. Inými slovami, NS SR vo svojom nedávnom rozhodnutí zdôrazňuje, že *„na zachovanie totožnosti skutku nemajú vplyv ani zmeny v jednotlivých okolnostiach, ktoré skutok individualizujú (čas, miesto, spôsob vykonania, spolupáchatelia...), ak inak totožnosť konania zostala zachovaná. To znamená, že zmena opisu skutku je v samotnom priebehu trestného stíhania prirodzene prípustná, keďže konkrétne pozadie niektorých skutkových okolností prípadu možno odkryť až postupným vykonávaním dokazovania, pričom niektoré skutkové okolnosti prípadu môžu ostať až do konečného rozhodnutia vo veci neznáme (napr. nenájdenie tela zavraždenej osoby, vražednej zbrane atď.)"*[14] Rovnakým smerom úvah sa v kontexte rozhodovacej praxe dáva aj NS ČR, ktorý v jednom zo svojich rozhodnutí uvádza, že *„ je potrebné odlišovať skutok a opis skutku, ktorý sa v priebehu konania môže, resp. so zreteľom na skutkové závery vzhľadom na hodnotenie dôkazov vyplývajúcich z vykonaných dôkazných prostriedkov musí meniť, ak zostane zachovaná totožnosť skutku. Aj Ústavný súd sa v minulosti k tejto otázke opakovane vyjadroval a konštatoval, že v priebehu trestného stíhania s ohľadom na postupné objasňovanie rozhodných skutočností dochádza k spresňovaniu skutkových zistení, preto nie je možné klásť prehnané nároky na pregnantný opis skutku na začiatku trestného stíhania v uznesení o začatí trestného stíhania. Súdy (a predtým aj prokurátor) sú povinné v súlade s výsledkami dokazovania prihliadnuť na všetky okolnosti, ktoré v porovnaní s popisom obsiahnutým v žalobnom návrhu, resp. predtým v uznesení o začatí trestného stíhania, skutok modifikujú. Niektoré skutočnosti totiž môžu odpadnúť, naopak iné pristúpiť, nesmie sa iba zmeniť podstata skutku, určená konaním obvineného, z ktorého vzišiel následok porušujúci alebo ohrozujúci spoločenské vzťahy chránené trestným zákonom. V rozsudku súdu preto môže dôjsť k spresneniu opisu skutku, pokiaľ ide o miesto a čas spáchania skutku, spôsob, akým bol čin vykonaný, formu zavinenia a pod."*[15]

Vzhliadnuc do českej súdnej praxe je zrejmé, že NS ČR je v tomto ohľade prísnejší a obmedzuje možné precizovanie skutku len na jeho opis resp. identifikáciu cez okolnosti ako miesto, čas, spôsob, forma zavinenia a pod. a súčasne poukazuje na to, že konanie a následok sa meniť nesmú. Ako autorky sa prikláňame k výkladu vyššie zmieneného NS SR ako aj NS ČR a domnievame sa, že v kontexte prípustnosti modifikácie skutku, by táto mala byť prípustná len s poukazom na opis skutku a jeho právnu kvalifikáciu za súčasného zachovania konania, následku a príčinného vzťahu medzi konaním a následkom. S poukazom na uvedené dopĺňame dotknutú problematiku aj prípadom z aplikačnej praxe, v zmysle ktorého máme za to, že došlo k porušeniu ust. § 278 ods. 3 TP v spojení s porušením zachovania totožnosti skutku v trestnom konaní.

---

[14] Tamže

[15] Uznesenie Najvyššieho súdu Českej republiky sp. zn 5 Tdo 750/2021 z 21.09.2021

Prípad z aplikačnej praxe

Obvinený X. X. bol obžalovaný zo spáchania zločinu týrania blízkej a zverenej osoby podľa § 208 ods. 1 písm. a) Trestného zákona, ktorého sa mal dopustiť tak, že: „*v presne nezistenom čase od druhej polovice mesiaca jún 2021 až do 08-09-2021 v byte poškodenej jeho bývalej družke X Y na adrese XX okres Dunajská Streda a všade tam, kde sa počas tohto obdobia zdržiaval jej spôsoboval fyzické a psychické utrpenie tým, že začal poškodenej nadávať vulgárnymi nadávkami, že je hovädo, smrad, ludra, alkoholička, k***a pričom od presne nezisteného času od začiatku júla 2021 začal poškodenú fyzicky napádať v pravidelných intervaloch najmenej raz týždenne, pričom ju fackal, kopal ju do oblasti celého tela a aspoň jedenkrát ju udrel päsťou do oblasti tváre, pričom v presne nezistenej dobe na konci mesiaca júl 2021 počas celej spoločnej dovolenky v Chorvátsku poškodenej viackrát vulgárne vynadal rôznymi nadávkami, vyhrážal sa jej zabitím, za uvedený týždeň ju viackrát fyzicky napadol a to kopancami a údermi zovretou päsťou ruky a aj dlaňou do oblasti celého tela, hlavne do oblasti hlavy, pričom ju tiež hodil na zem, ponižoval ju slovami, že je stará ludra, hovädo, k***a, odpad, následne, keď sa poškodená rozplakala, tak ju nechal na posteli, po dovolenke v nepravidelných intervaloch za týždeň jedenkrát vulgárne vynadal poškodenej, ktorú následne aj vyfackal, udieral ju päsťou a dlaňou do celého tela pričom dňa 08-09-2021, kedy ho poškodená v dôsledku predchádzajúceho násilného správania vyhodila z bytu, obvinený poškodenú vyfackal po tvári, v dôsledku čoho poškodená mala strach o svoj život a zdravie svojej rodiny.*"

Dňa 05.02.2025 sa uskutočnilo hlavné pojednávanie, na ktorom, po vykonanom dokazovaní samosudkyňa bez predchádzajúceho návrhu prokurátora upravila skutkovú vetu tak, že ju na konci doplnila o nasledovný text:

„*.. pričom v dôsledku tohto konania obžalovaného sa u poškodenej X. Y. vyvinula vážna duševná porucha a to posttraumatická stresová porucha prejavujúca sa najmä prežívaním striedavých stavov depresie s kolísavou intenzitou s pretrvávajúcimi suicidálnymi myšlienkami (myšlienkami na samovraždu) a perzistujúcimi (stálymi) tendenciami suicidálny (samovražedný) pokus realizovať, nočnými budeniami so zlými snami, precitlivenosťou, emočnou labilitou, sklonom k lakrimozite (plačlivosti) a náhlemu striedaniu nálad, poruchami stravovania, pretrvávajúcimi poruchami socializácie, strachom z ľudí, osobitne z mužov, neurotickými prejavmi a flashbackmi (spomienkami na traumatizujúce udalosti), vyhýbavým správaním k mužom , únikom do samoty, úzkosťami a strachom pred ďalším ubližovaním, nechuťou do života a neschopnosťou tešiť sa zo života s pocitmi beznádeje a nízkym sebavedomím, ktorá porucha ju zásadným spôsobom ovplyvňovala v obvyklom spôsobe života, pričom si objektívne vyžaduje lekárske vyšetrenie a poškodená sa na ňu lieči od 15. 08. 2023.*"

Po doplnení skutku samosudkyňa pristúpila k modifikácii právnej kvalifikácie a upozornila procesné strany na to, že skutok sa bude právne posudzovať prísnejšie,

a to ako zločin týrania blízkej a zverenej osoby podľa § 208 ods. 1 písm. a), ods. 3 písm. a) Trestného zákona t. j. z pôvodnej trestnej sadzby 3 – 8 rokov sa stala trestná sadzba 7-15 rokov.

S poukazom na predmetný prípad vystávajú v analyzovanej problematike nasledovné otázky:

a) kde začína a končí oprávnenie súdu podľa § 278 ods. 3 TP – umožňuje samosudcovi/predsedovi senátu zasiahnuť do znenia skutku v obžalobnom návrhu,

b) môže samosudca/predseda senátu modifikovať znenie skutku v obžalobnom návrhu bez predchádzajúceho návrhu prokurátora t. j. ex offo,

c) je alebo nie je zmena konania a zmena následku aj zmenou totožnosti skutku ?

Prikláňame sa k právnym názorom vysloveným NS SR a NS ČR o rozdielnosti pojmov opis skutku a skutok ako taký a domnievame sa, že zákonodarca pri formulácii ust. § 278 ods. 3 TP obmedzil vlastnú činnosť súdu len na zmenu právnej kvalifikácie a vyššie uvedené konanie samosudkyne je prekročením právomoci upravenej v Trestnom poriadku, a to osobitne v prípade, ak návrhu na zmenu znenia skutku v obžalobnom návrhu nepredchádzala iniciatíva prokurátora zastupujúca obžalobu v konaní. Súd nemá iniciatívne vstupovať do konania a naprávať nedostatky, či chyby na strane obžaloby dotýkajúce sa formulácie skutku v obžalobnom návrhu a môže len rozhodovať o návrhu na modifikáciu skutku predloženého zo strany prokurátora, pričom Trestný poriadok mu v tejto oblasti nebráni, takýto návrh na zmenu odmietnuť.

Rovnako máme za to, že totožnosť skutku je daná konaním, následkom a príčinným vzťahom medzi konaním a následkom a ak má dochádzať k modifikácii, tak len čo do opisu skutku dotýkajúceho sa miesta a času spáchania skutku, spôsobu, akým bol čin vykonaný, formu zavinenia a pod.

Záver

Napriek tomu, že problematika modifikácie skutkov v obžalobných návrhoch a s tým spojená zásada totožnosti skutku, nie je v odbornej verejnosti taká častá resp. nepodlieha početným právnym diskusiám, je na mieste venovať jej osobitnú pozornosť.

Z vlastnej aplikačnej skúsenosti jednej z autoriek získanej v advokátskej činnosti je prítomná aj činnosť prokurátorov v podobe predkladania modifikovanej obžaloby po predložení už riadnej obžaloby, ktorá je obhajcom zasielaná na vyjadrenie a tento postup z časti kopíruje civilné konanie v podobe zasielania repliky a dupliky jednotlivých procesných strán, čo je z pohľadu autoriek neprípustné.

S poukazom na obsah príspevku ostáva otvorená otázka, kam až siahajú limity modifikácie skutkov v obžalobách a kam až siaha právomoc súdu podľa ust. § 278 ods. 3 TP v trestnom konaní.

Zoznam použitej literatúry

Knižné publikácie

1. ČENTÉŠ, J., KURILOVSKÁ, L., ŠIMOVČEK, I., BURDA, E. A KOL. Trestný poriadok I. § 1 – 195. Bratislava: C. H. Beck, 2021, s. 1232. ISBN 978-80-89603-88-6

Judikatúra

1. Uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky sp. zn. 2 Tost 4/2014 z 02.04.2014
2. Uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky sp. zn. 4To/3/2019 z 21.07.2020
3. Uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky sp. zn. 5Tdo/7/2020 z 20.02.2020
4. Rozsudok Najvyššieho súdu Českej republiky sp. zn. 8 Tz 46/2019 z 29.05.2019
5. Uznesenie Najvyššieho súdu Českej republiky sp. zn 5 Tdo 750/2021 z 21.09.2021
6. Uznesenie Najvyššieho súdu Českej republiky sp.zn.4 Tdo 943/2017 z 22.08.2017
7. Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. IV ÚS 98/2014 z 18.03.2015
8. Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky sp.zn. 4To/7/2019 z 12.11.2019
9. Uznesenie Najvyššieho súdu Českej republiky sp. zn 5 Tdo 750/2021 z 21.09.2021

Právne predpisy a ostatné

1. Dôvodová správa k návrhu zákona č. 224/2010 z. Z. https://www.nrsr.sk/web/dynamic /documentpreview.aspx?docid=3 43121 navštívené dňa 30.03.2024
2. Zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok

Kontaktné údaje autorov

JUDr. Ivana Mokrá, PhD.
Email: mokra.ivana@gmail.com

JUDr. Karin Vrtíková, PhD.
Email: kvrtikova@gmail.com
Katedra trestného práva a kriminológie,
Právnická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave

THE ROLE OF 3D PRINTING AND MODELLING IN FORENSIC BALLISTICS

Orsolya Horváth[1]

Abstract: The integration of 3D printing and digital modeling in forensic ballistics provides advanced tools for analyzing firearms, bullet trajectories, and gunshot wounds. Traditional methods rely on photographs and ballistic tests, which may lack spatial accuracy and interactive visualization. 3D modeling enables precise reconstructions, aiding in determining shooting angles, impact points, and bullet paths, while 3D printing allows for tangible evidence to be examined in court. This study explores the combined role of 3D printing and forensic modeling, examining their applications in ballistic analysis, trajectory reconstruction, and crime scene visualization. It also addresses the accuracy and admissibility of 3D-printed evidence, along with the ethical and legal challenges surrounding firearm replication. The findings highlight the need for standardized protocols and requires continuous research in order to translate the results into practical application.

Key words: 3D printing, forensic ballistics, trajectory analysis, crime scene reconstruction

Introduction

Forensic ballistics is a subfield within forensic firearms examination, which stands as an independent discipline. It focuses on the use of firearms and the motion of projectiles, while forensic firearms examination more broadly encompasses the possession and technical characteristics of firearms, ammunition, and their components. Both fields aim to address criminological and forensic questions related to firearm-related incidents.[2] It is one of the key fields of criminal investigations, concerned with the interpretation of evidence generated during criminal acts, the reconstruction of relevant circumstances, and the uncovering of past events. Traditional methods used in this field include optical microscopy and various manual measurement techniques. However, these approaches often have limited accuracy and are prone to subjective interpretation. The demand for objective evidence and advances in technology have made it possible to significantly enhance the efficiency

[1] University of Pécs, Faculty of Law

[2] Fenyvesi, Csaba – Herke, Csongor – Tremmel, Flórián (Szerk.): Kriminalisztika. Ludovika Egyetemi Kiadó, Budapest, 2022., pp.219-220.

and reliability of forensic examinations.[3] 3D visualization techniques, as well as 3D printing itself, are widely applied in forensic expertise and courtroom demonstration. Their use enables the digital reconstruction of bullets, cartridge cases, and gunshot wounds, providing experts and viewers with precise and detailed information. In ballistic examinations, accuracy is of particular importance—consider, for instance, the determination of projectile trajectories, the identification of a firearm, or the reconstruction of the crime itself. Digitally accessible reconstructions allow for the retrospective examination of both crime scenes and injuries, thereby reducing the risk of evidence loss due to specific environmental factors (e.g., contamination by hazardous materials, adverse weather conditions) as well as minimizing the potential for contamination.[4] Accordingly, this study reviews the results related to the application of 3D technologies, presents their advantages, and highlights their limitations. It also addresses legal considerations and the role of such technologies in courtroom evidence presentation, while examining aspects of accuracy, reliability, and credibility in ballistic examinations relevant to legal practitioners.

Application of 3D Technologies in Criminal Investigations

3D technologies currently play a significant role in forensic evidence analysis and crime scene reconstruction. Their application enables the spatial, detailed, and high-precision digital reconstruction of crime scenes and physical evidence, thereby enhancing both the effectiveness of investigations and the overall efficiency of the forensic process.[5] One of the key applications of innovative 3D technologies is the 3D scanning of crime scenes, followed by their virtual reconstruction, allowing experts to examine the circumstances in high detail while preserving the original condition of the scene. The combination of photogrammetric methods and laser scanning techniques has proven to be a particularly effective approach for the rapid and accurate documentation of crime scenes.[6] Building on technological advancements, the use of virtual reality (VR) technologies supports the work of both forensic experts

[3] Guarnera, Luca – Giudice, Oliver – Livatino, Salvatore – Paratore, Antonino Barbaro – Salici, Angelo – Battiato, Sebastiano: Assessing forensic ballistics three-dimensionally through graphical reconstruction and immersive VR observation. Multimedia Tools and Applications, Vol. 82, 2023, pp. 20656–20657. https://doi.org/10.1007/s11042-022-14037-x

[4] Maneli, Mfundo A. – Isafiade, Omowunmi E.: 3D Forensic Crime Scene Reconstruction Involving Immersive Technology: A Systematic Literature Review. IEEE Access, Vol. 10, 2022, pp. 88841. https://doi.org/10.1109/ACCESS.2022.3199437

[5] Maneli, Mfundo A. – Isafiade, Omowunmi E.: 3D Forensic Crime Scene Reconstruction Involving Immersive Technology: A Systematic Literature Review. IEEE Access, Vol. 10, 2022, pp. 88821–88823. https://doi.org/10.1109/ACCESS.2022.3199437

[6] Dufeniuk, Oksana – Melnyk, Nadiia – Nahorniak, Yuliana – Melnyk, Stepan: Innovative potential of 3D technologies in crime investigation. Social & Legal Studios, Vol. 7, No. 4, 2024, pp. 222–230. https://doi.org/10.32518/sals4.2024.222

and investigators by allowing them to be "present" at the scene in an interactive manner, enabling a detailed examination of the environment and the evidence. This method significantly enhances the efficiency and accuracy of forensic analyses.[7] In addition to supporting expert and investigative work, VR technologies can also be applied in the courtroom phase to present events and provide interpretive assistance for complex scenarios. As in other forensic domains, detailed and accurate digital documentation and subsequent analysis of evidence are crucial in ballistics as well. With the aid of 3D printing, even complex pieces of evidence - such as bullets, cartridge cases, or firearm components - can be replicated and subsequently subjected to expert examination.[8] This capability is particularly important in cases where preserving the original condition of the evidence is critical.

The application of 3D technologies also represents significant progress in bloodstain analysis. Through the spatial digitization and examination of bloodstains, it is possible to more accurately reconstruct the sequence of events during the crime, determine the mechanisms of injury, and identify the characteristics of the object that caused the wound.[9] The analysis of 3D-modeled bloodstains also facilitates a more precise determination of the chronological sequence of events.

Beyond the above, 3D modeling is also suitable for the spatial reconstruction of firearm-related injuries. The visualization of wound channels based on CT scans can provide highly detailed information about the direction of the shot, the shooting distance, and the impact effects - data that would be difficult or less accurately obtained through other means.[10] In summary, the application of 3D technologies can significantly improve the methods related to the collection, preservation, and presentation of evidence, thereby contributing to a more efficient and credible functioning of the criminal justice system. However, it is also essential to highlight future challenges associated with these technologies, which primarily lie in the development of technological infrastructure, the continuous training of forensic experts, and the proper adaptation of the legal framework.

---

[7] Guarnera, Luca – Giudice, Oliver – Livatino, Salvatore – Paratore, Antonino Barbaro – Salici, Angelo – Battiato, Sebastiano: Assessing forensic ballistics three-dimensionally through graphical reconstruction and immersive VR observation. Multimedia Tools and Applications, Vol. 82, 2023, pp. 20656. https://doi.org/10.1007/s11042-022-14037-x

[8] Roberge, Danny – Beauchamp, Alain – Lévesque, Serge: Objective Identification of Bullets Based on 3D Pattern, 2019. In: International Journal of Pattern Recognition and Artificial Intelligence, Vol. 33, No. 11, 1940021 (34 pages). https://doi.org/10.1142/S0218001419400214

[9] Patrick Home: Applications of 3D scanning in Bloodstain Pattern Analysis, 2023, University of Warwick Thesis. p.12. https://wrap.warwick.ac.uk/id/eprint/188597/

[10] Oura, P., Brix, M., Lammentausta, E., Liimatainen, T., Kiljunen, J., Junno, A., Niinimäki, J., & Junno, J.-A. (2024). Three-dimensional visualization of gunshot cavities in ballistic gelatine with computed tomography – A forensic ballistics case study. In: Journal of Forensic and Legal Medicine, 101, 102740. p.1. https://doi.org/10.1016/j.jflm.2024.102740

Application of 3D Technologies in Forensic Ballistics

3D Reconstruction of Bullets and Cartridge Cases

n ballistic examinations, the surface patterns of bullets and cartridge cases - often referred to as ballistic fingerprints - are of critical importance. Interpreting such evidence requires tools that offer sufficient precision and detail during analysis. 3D technologies are particularly well suited for reconstructing microscopic markings. When comparing individual bullets and cartridge cases, digital models that can be examined from any angle open new analytical perspectives and improve the accuracy and depth of forensic comparisons.[11] As a result, the reliability of comparative evidence analysis can be enhanced, and during courtroom demonstrations, ballistic expert opinions can be presented in a form that is more understandable and transparent for lay audiences.

Modeling of Wound Channels and Bullet Trajectories

One of the additional areas of forensic investigation related to bullets is the precise analysis of the injuries they cause and the resulting wound channels. The exact direction and angle of the shot, as well as the bullet's behavior within the body or other materials, can be reconstructed. As in the previously discussed cases, the availability of accurate and detailed data is essential for these analyses - data which are often limited when using two-dimensional photographic techniques or manual measurements. Through 3D modeling technologies, particularly computed tomography (CT), the spatial trajectories of bullets and the locations of injuries can be reconstructed. This enables the determination of the shot's angle, the type of bullet, and even the position of the shooter.[12] The use of 3D models enhances the objectivity and interpretive accuracy of the evidence, thereby strengthening the foundation and credibility of expert opinions employed during the judicial process.

Questions for Experts and Identification Tasks

Typical questions posed to a firearms expert may include whether the seized bullet or cartridge case was fired from or operated in the examined firearm. Another

---

[11] Guarnera, Luca – Giudice, Oliver – Livatino, Salvatore – Paratore, Antonino Barbaro – Salici, Angelo – Battiato, Sebastiano: Assessing forensic ballistics three-dimensionally through graphical reconstruction and immersive VR observation. Multimedia Tools and Applications, Vol. 82, 2023, pp. 20657. https://doi.org/10.1007/s11042-022-14037-x

[12] Oura, P., Brix, M., Lammentausta, E., Liimatainen, T., Kiljunen, J., Junno, A., Niinimäki, J., & Junno, J.-A. (2024). Three-dimensional visualization of gunshot cavities in ballistic gelatine with computed tomography – A forensic ballistics case study. In: Journal of Forensic and Legal Medicine, 101, 102740. p.1. https://doi.org/10.1016/j.jflm.2024.102740

question may be whether there is a match in available databases to a seized firearm from which the bullet or cartridge case in question may have been discharged or cycled. Naturally, more straightforward inquiries may also be raised, such as whether the examined object qualifies as a firearm, or whether the cartridge in question constitutes ammunition.According to Section 2, point 16 of Act XXIV of 2004, a firearm is defined as any firearm or air gun capable of discharging a solid projectile with a muzzle energy exceeding 7.5 joules.
Among the identification tasks is the examination of cartridge cases, which bear unique marks formed during loading, at the moment of discharge, and upon ejection of the spent case. As a result, test firing can be used to determine whether cartridge cases share identical markings. Bullets can be examined in a similar manner, as dynamic markings are also created on them during firing, typically caused by the barrel's bore. Rifled barrels leave striations on the bullet surface, which vary depending on the firearm type, thus enabling the identification of the firearm's make and model.[13]

Advantages and limitations of 3D technologies

As the above illustrates, the application of 3D technologies and models offers numerous advantages in forensic practice, ultimately improving the quality and effectiveness of individual examinations. One of the key benefits of using this technology is the ability to document evidence non-destructively. Thanks to digital storage and reusability, evidence can be examined multiple times by different experts without compromising its evidentiary value or physical condition.
Another major advantage is the enhancement of objectivity - an aspect previously emphasized. During the interpretation of evidence, the level of objectivity increases, as subjective elements can be minimized through the use of precise measurement data and clear visual representations. As a result, expert opinions can be presented more clearly and accessibly to courtroom participants.
Additionally, the time factor must be mentioned. The application of 3D technologies can significantly reduce the time required for analysis compared to traditional methods. Whether through photogrammetry or laser scanning, these tools can shorten investigative procedures, ultimately expediting the process of justice.
Alongside the advantages, it is also important to address the limitations -just as every coin has two sides. The implementation and use of these technologies require various

[13] Kármán Gabriella. A kriminalisztikai szakértői bizonyítás. A hiteltérdemlőség építőkövei. Budapest: Országos Kriminológiai Intézet. 2019. pp. 229-232. https://okri.hu/images/stories/konyvajanlo/2019/Karman_Kriminalisztika/kg_web_s.pdf

resources, including investment costs, expenses for training and continuous education, and ongoing technical support.[14]

Legal Implications of Implementation

The application of 3D technologies in forensic ballistic examinations entails not only technical and methodological benefits but also significant legal implications. Digital reconstructions, more detailed forms of evidence, and enhanced objectivity in analytical results can substantially strengthen the effectiveness and credibility of courtroom evidence, as previously noted.[15] The visual models presented in court facilitate understanding through their precision, making it easier for judicial bodies to interpret complex ballistic expert opinions. Moreover, attorneys, prosecutors, and other courtroom participants also benefit from such clarity. Taken together, these factors improve the interpretability of evidence and, consequently, enhance the overall quality of the justice system.[16]

At the same time, the introduction of new technologies poses challenges for legal practice. The conditions for accepting and using digital evidence vary across legal systems, and it is often unclear to legal professionals what criteria must be met for a digital reconstruction to be considered legally valid and admissible.[17] Additional legal tasks include the validation of evidence, the legal acceptance of methodological procedures, and the prevention of evidence manipulation.[18]

For forensic experts, the methodological standardization of 3D technology application is likewise of critical importance. The harmonization of procedural protocols, the development of quality assurance measures, and the proper training of experts are essential to ensure that the technology is effectively integrated into

---

[14] Dufeniuk, Oksana – Melnyk, Nadiia – Nahorniak, Yuliana – Melnyk, Stepan: Innovative potential of 3D technologies in crime investigation. Social & Legal Studios, Vol. 7, No. 4, 2024, pp. 227. https://doi.org/10.32518/sals4.2024.222

[15] Guarnera, Luca – Giudice, Oliver – Livatino, Salvatore – Paratore, Antonino Barbaro – Salici, Angelo – Battiato, Sebastiano: Assessing forensic ballistics three-dimensionally through graphical reconstruction and immersive VR observation. Multimedia Tools and Applications, Vol. 82, 2023, pp. 20655–20656. https://doi.org/10.1007/s11042-022-14037-x

[16] Dufeniuk, Oksana – Melnyk, Nadiia – Nahorniak, Yuliana – Melnyk, Stepan: Innovative potential of 3D technologies in crime investigation. Social & Legal Studios, Vol. 7, No. 4, 2024, pp. 226. https://doi.org/10.32518/sals4.2024.222

[17] Maneli, Mfundo A. – Isafiade, Omowunmi E.: 3D Forensic Crime Scene Reconstruction Involving Immersive Technology: A Systematic Literature Review. IEEE Access, Vol. 10, 2022, pp. 88848–88850. https://doi.org/10.1109/ACCESS.2022.3199437

[18] Guarnera, Luca – Giudice, Oliver – Livatino, Salvatore – Paratore, Antonino Barbaro – Salici, Angelo – Battiato, Sebastiano: Assessing forensic ballistics three-dimensionally through graphical reconstruction and immersive VR observation. Multimedia Tools and Applications, Vol. 82, 2023, pp. 20677-20678. https://doi.org/10.1007/s11042-022-14037-x

legal practice.[19] Technological developments require significant investment not only from a technical standpoint but also from a legal and institutional perspective. Therefore, the financial and organizational preparation for their integration is of key importance.

In addition, the application of 3D technologies raises new legal issues in the realm of data protection and privacy rights.

The protection, management, and storage of data used in digital reconstructions demand a legal framework capable of addressing the specific characteristics of the technology while ensuring adequate safeguards for sensitive information.[20] Copyright issues related to digital reconstructions also warrant attention, particularly in cases where third-party software and technologies are used during the evidentiary process.[21]

In summary, the legal aspects of applying 3D technologies in forensic practice bring about both significant changes and challenges within legal proceedings. If supported by appropriate legal regulation and professional standards, these new technological solutions can greatly enhance the credibility, reliability, and transparency of evidentiary procedures, thereby contributing to the overall advancement of the quality of justice.

Summary and Conclusions

As in other forensic fields, the technology of 3D printing and modeling has brought significant advancement and new opportunities to forensic ballistic examinations. Its application can enhance the accuracy, objectivity, and efficiency of evidentiary procedures, thereby improving the quality of both investigations and judicial proceedings.

Through the use of digital reconstructions, experts are able to produce more detailed and accurate analyses. The resulting visualizations enable a clearer understanding of expert opinions and complex processes during courtroom presentations.

However, the widespread adoption of 3D technologies requires the establishment of well-developed legal and methodological frameworks, which can be ensured through the continuous use of the technology and an open-minded approach among

---

[19] Dufeniuk, Oksana – Melnyk, Nadiia – Nahorniak, Yuliana – Melnyk, Stepan: Innovative potential of 3D technologies in crime investigation. Social & Legal Studios, Vol. 7, No. 4, 2024, pp. 227. https://doi.org/10.32518/sals4.2024.222

[20] Maneli, Mfundo A. – Isafiade, Omowunmi E.: 3D Forensic Crime Scene Reconstruction Involving Immersive Technology: A Systematic Literature Review. IEEE Access, Vol. 10, 2022, pp. 88848–88850. https://doi.org/10.1109/ACCESS.2022.3199437

[21] Dufeniuk, Oksana – Melnyk, Nadiia – Nahorniak, Yuliana – Melnyk, Stepan: Innovative potential of 3D technologies in crime investigation. Social & Legal Studios, Vol. 7, No. 4, 2024, pp. 227. https://doi.org/10.32518/sals4.2024.222

experts. As a consequence, the development and harmonization of expert protocols can be achieved, along with the initiation of validation processes and the formulation of data management and storage regulations. In light of cross-border cases, it is essential to work toward internationally harmonized and transparent procedures to ensure the authenticity and admissibility of evidence.

In addition to the application of technology, knowledge sharing must also be emphasized. Specialized training and continuing education for both forensic experts and legal professionals will be of critical importance. Knowledge exchange must occur not only within national borders but also across them; therefore, the participation of experts and authorities in professional forums and events should be supported. Beyond professional dialogue and practical implementation, ongoing research and pilot projects are necessary to assess the practical applicability of the technology and contribute to its broader acceptance through empirical results.

Overall, it can be concluded that while the application of 3D technology requires initial investment - primarily in infrastructure and training - these costs are relatively low compared to the long-term benefits. As in other technology-driven fields, the principle holds true: "those who do not enter early will only be able to catch up at a significant disadvantage." Thus, gaining practical experience is essential for advancing toward a more objective and accurate system of justice, thereby strengthening public trust in the criminal justice system.

The application of 3D technologies in forensic ballistic examinations carries not only technical and methodological advantages but also substantial legal implications. Digital reconstructions, more detailed evidence, and enhanced objectivity in results all contribute to the further development of the criminal justice system.

Bibliography

1. Dufeniuk, Oksana – Melnyk, Nadiia – Nahorniak, Yuliana – Melnyk, Stepan: Innovative potential of 3D technologies in crime investigation. Social & Legal Studios, Vol. 7, No. 4, 2024, pp. 222-230. doi: 10.32518/sals4.2024.222.
2. Fenyvesi, Csaba – Herke, Csongor – Tremmel, Flórián (Szerk.): Kriminalisztika. Ludovika Egyetemi Kiadó, Budapest, 2022.
3. Guarnera, Luca – Giudice, Oliver – Livatino, Salvatore – Paratore, Antonino Barbaro – Salici, Angelo – Battiato, Sebastiano: Assessing forensic ballistics three-dimensionally through graphical reconstruction and immersive VR observation. Multimedia Tools and Applications, Vol. 82, 2023, pp. 20655–20681. doi: 10.1007/s11042-022-14037-x.
4. Kármán Gabriella. A kriminalisztikai szakértői bizonyítás. A hiteltérdemlőség építőkövei. Budapest: Országos Kriminológiai Intézet. 2019. pp. 229-232.

https://okri.hu/images/stories/konyvajanlo/2019/Karman_Kriminalisztika/kg_web_s.pdf
5. Maneli, Mfundo A. – Isafiade, Omowunmi E.: 3D Forensic Crime Scene Reconstruction Involving Immersive Technology: A Systematic Literature Review. IEEE Access, Vol. 10, 2022, pp. 88821-88857. doi: 10.1109/ACCESS.2022.3199437.
6. Oura, P., Brix, M., Lammentausta, E., Liimatainen, T., Kiljunen, J., Junno, A., Niinimäki, J., & Junno, J.-A. (2024). Three-dimensional visualization of gunshot cavities in ballistic gelatine with computed tomography – A forensic ballistics case study. In: Journal of Forensic and Legal Medicine, 101, 102740. https://doi.org/10.1016/j.jflm.2024.102740
7. Patrick Home: Applications of 3D scanning in Bloodstain Pattern Analysis, 2023, University of Warwick Thesis. pp.1-131. https://wrap.warwick.ac.uk/id/eprint/188597/
8. Roberge, Danny – Beauchamp, Alain – Lévesque, Serge: Objective Identification of Bullets Based on 3D Pattern, 2019. In: International Journal of Pattern Recognition and Artificial Intelligence, Vol. 33, No. 11, 1940021 (34 pages). https://doi.org/10.1142/S0218001419400214

Contact details

Orsolya, Horváth, PhD, adjunct professor, PhD
horvath.orsolya@pte.hul
University of Pécs Faculty of Law

THE EVOLUTION OF CRIMINALISTICS: FROM TRADITIONAL INVESTIGATIONS TO DIGITAL EVIDENCE

Vanessza Fábián, Csaba Fenyvesi [1]

Abstract: Forensic science has undergone a significant transformation from its origins in the 19th century to the present day. This study explores the historical development of forensic methods, highlighting key milestones such as fingerprint-based identification, material residue analysis, neutron activation techniques, DNA profiling, and the advent of digital forensic investigations. The paper examines the interplay between social and natural sciences in shaping forensic methodologies and emphasizes the increasing reliance on technology in criminal investigations. The shift from traditional, physical evidence to second-generation digital evidence, including biometric identification, GPS tracking, and cyber forensics, marks a paradigm change in crime detection. As forensic science continues to evolve, the integration of artificial intelligence and big data analytics is expected to further enhance its effectiveness.

Keywords: criminalistics, fingerprint identification, DNA profiling, neutron activation analysis, electronical data

In our view, the history of modern forensics as a factual science of law enforcement, which began at the end of the 19th century and spanned the 20th century, coincides with the milestones we have marked below.[2] Namely, the five milestones:
A: fingerprint-based personal identification (starting between 1900-1910)
B: blood identification (1920s-30s)
C: neutron activation analysis identification (from the 1930s-40s)
D: DNA-based identification (since 1986)
E: electronical data in the service of reconnaissance. (from the 1990s)

The first milestone, the fingerprint

From the beginning of the 19th century, personal identification as a goal came into the focus of criminalists. The development of related methods occupied the whole of

[1] University of Pécs

[2] Of course, the milestone designation can be more detailed (from a different aspect), we could mention important moments from the history of forensics, but these - today we can say - appeared for decades, some centuries, we can call their existence ,,epochal".

Europe. In this spirit, Alfonse Bertillon, who served at the Paris police prefecture, also initially dealt with fingerprints from 1881. But in the end – as the first scientific (systematic) methodology for forensic personal identification – he did not develop this, but a body measurement method (anthropometric, physiognomic, ,,portrait parlé") known as ,,bertillonage", containing 729 categories,[3] which was based on the uniqueness of individuals. However, the measurement data did not meet the requirement of permanence, so he could not create anything lasting, even despite its undoubtedly strong international impact. His recognition of the uniqueness and permanence of fingerprints was appropriate, but he made a practical mistake there.
In 1911, Leonardo da Vinci's famous painting, the Mona Lisa, was stolen from the Louvre. Bertillon was called in, who by then had considerable experience and a collection of fingerprints from those previously prosecuted. However, he was unable to find or identify the perpetrator, although – as it turned out – the fingerprints of a criminal with a criminal record named Vincento Peruggia, who was later arrested, were in his records.[4]
This failure only derailed Bertillon's career, not the fingerprint. It was introduced into personal identification procedures by a Dalmatian-born (Croatian) police officer named Jan Vucetich (1858-1925), working under the name Juan Vucetich at the La Plata police station in Argentina. As early as 1891 – ten years before the British Henry – he managed to create the first usable fingerprint registration system, which he successfully used in solving practical cases. In 1894 he published Dactiloscopia Comparada in which[5] he described his system, findings, and experiences. In 1896, he established the world's first dactyloscopic identification workshop. However, his work remained virtually unknown outside of South America. Fingerprint identification as a method of personal identification spread in Europe, Asia (India, Japan), then in the United States (from 1902-1903 at the New York Police Department), and Australia (almost the entire world) thanks to British researchers. Initially, (Sir) William Herschel,[6] a British official serving in India, the Frenchman Paul-

[3] BERTILLON, A: Une application pratique de l'antropométrie. Annales de démographie international. Masson, Paris, 1881.; L' anthropométrie judiciare a Paris en 1889, Paris, 1890.; De la reconstruction du signalement anthropometrque au moyen des vétements, Paris, 1892.; Anthropometric identification. Melun, 1893.

[4]Bertillon also made a mistake in the famous Alfred Dreyfus trial, when, as a commissioned handwriting expert, he misidentified the captain's handwriting.

[5]VUCETICH, Juan: Dactiloscopia Comparada. El Nuevo Sistema Argentino. Estadlédmiento Tipografico Jacobo Pacser, La Plata, 1894. (1904) As a result of his work, dactyloscopy was introduced in Brazil, Chile, Bolivia, Peru, Paraguay and Uruguay by 1908, but it did not become known beyond South America - due to its Spanish wording.

[6]A summary of his work: HERSCHEL, W.: The Origin of Finger-printing. Oxford University Press, Oxford, 1916. (He wrote this when, 28 years after his first fingerprint examination, he re-examined his own fingerprints and established their constancy.)

Jean Coulier, [7]and the Scottish physician Henry Faulds studied fingerprints and fingerprints with scientific thoroughness in Japan, followed by Francis Galton[8] (1822-1911) and (Sir) Edward Henry[9](1850-1931). The former drew attention in London to the superiority of fingerprints over bertillonage, namely their permanence and uniqueness.

But he had not yet succeeded in finding a suitable system for registering fingerprints. This task (their classifiability) was solved by the latter (Edward Henry), the Chief Inspector of the British Police in Bengal; in 1901, as Chief of Police of London, he introduced the ten-finger dactyloscopic registration (of the Galton-Henry type) in England instead of the bertillonage.

On the European continent, after England, fingerprint registration was introduced in Hungary (in 1904), after the Budapest Deputy Chief of Police, Ferenc Pekáry, had studied the developed method in detail in London as a guest of Scotland Yard in 1902. The system achieved its first success in the infamous Danish Four murders of 1907, when the perpetrators were identified based on the fingerprint registration data. As a result of this success, the Minister of the Interior, Count Gyula Andrássy Jr., ordered the establishment of the National Criminal Registry Office and a dactyloscopic collection with effect from 1 January 1909, which was done and the perpetrators' fingerprint sheets were diligently collected for decades. During World War II, During World War II, the collection, which already numbered hundreds of thousands at the time, was destroyed (disappeared) under unknown circumstances, so the registration and collection had to be restarted after the Holocaust. The aforementioned researchers and detectives recognized the forensic significance of fingerprints (palm prints, and nowadays palm prints), pores in the grooves (poroscopy), and the multi-layered usability of them as early as the beginning of the 20th century.

The fingerprint is indeed the first milestone in time and – still preserved – in its significance in forensics, but it cannot be ignored that other human and non-human (e.g. animal, tool-weapon-vehicle) surface and volumetric traces also existed alongside it, which were of significance to forensics even at the beginning of the modern period. Such are footwear and foot (sole) traces, and teeth traces, which also played a major role in Gross's seminal work. Mouth - forehead-ear prints did not yet have a significant role, their uniqueness and identification were not yet included in the toolkit of forensics. When barefoot perpetrators were still present, recording

[7]Coulier had already proposed the use of latent fingerprints as a method of identifying criminals in 1863. MARGOT, P.-QUINCHE, N.: Coulier, Paul Jean (1824-1890) a prosecutor in the history of fingermark detection and their potential use for identifying their source (1863). Journal Forensic Identification, 2010/60. 129-134.

[8]Summary work: GALTON, F.: Finger Prints. Macmillan and Co., London, 1892.

[9]Summary work: HENRY, E.: Classification and Uses of Finger Prints. Routlegde, London, 1900.

footprints and examining them for comparative, individual identification was not a rare phenomenon. In the case of footwear traces, it was already clear that they were much more suitable for group (class) identification, unless unique characteristics appeared in the trace from the tracer.

The identification of tools and weapon traces was revived after the invention of the comparative microscope, reaching a higher level, enabling unique identification. This American invention, made in 1923, not by chance - along with the strengthening of natural science research, it was also famous for its free use of weapons and the gangster world of the time - is associated with Calvin H. Goddard (1891-1955), based on the preliminary work of the New York duo Charles Waite and Phillip Gravelle, and the Frenchman Victor Balthazard,[10] who thereby emerged as the "father" of forensic gunsmithing. He used the comparative microscope, which became the most important instrument in object examinations, to study the traces of test shots (captured in soft material) that he had made in the order of several thousand, whether they were found on the weapon or the ammunition (including the cartridge case and projectile).

The first results of forensic ballistics were applied in American courtrooms from 1928. In February 1929, in Chicago, then considered a ,,city of crime", four ,,gangsters" shot dead seven members of a rival gang that was threatening one of their businesses in a garage. Based on the bullets and cartridge cases, Goddard managed to find his way to the weapons used and the suspected perpetrators. Based on his successful work, convincing opinions and suggestions, the FBI's ballistics department was established, including the world's largest (comparative) collection of firearms, which has been continuously expanding its collection ever since, partly with products released by manufacturers and partly with seized evidence. (For example, with homemade weapons.)

Goddard's comparative microscope also reached Europe via Egypt. The intermediary was Sydney Smith, head of the forensic department of the Ministry of Justice in Cairo, later a professor of forensic medicine at the University of Edinburgh. When he heard about Goddard's invention, he himself made a comparative microscope for his own use. With it, he exposed the assassin who shot the commander-in-chief of the Egyptian army, Sir Lee Stack Pasha, in the open street in 1925. Smith's English-language reports prompted Robert Churchill, the most famous London weapons expert, to introduce the comparative microscope in England (and to make it

[10]In 1912, the Parisian forensic expert Victor Balthazar demonstrated in court that using enlarged photographs it was possible to show the identity between the bullet in a victim's body and the traces (notches) found on the bullet of the test shots fired from the weapon seized from the suspected perpetrator (Houssard). ROLAND, Paul: Scenes. In search of evidence. Pannon Literatúra Kft, Kisújszállás, 2009.165.

himself).[11] Around the same time, the first comparative microscopes were used in Germany and later in Hungary.

The second milestone, the blood

The second major milestone in forensic identification was no longer a trace, but a material remain, specifically blood. It is not as if there had not been blood at the scene a thousand times before, but in the 1920s, mainly with the help of biologists, it was possible to recognize and identify blood with certainty. The second step was to distinguish between human and animal blood, and then to work out and prove who the blood came from. These three steps led to the identification ladder to the point where, in the first half of the 20th century, blood, as a material residue, was ranked among the ,,irrefutable" (physical) evidence alongside fingerprints.

We believe it is symbolic that alongside the trace as an important identification mediator, another, increasingly important mediator, the material remains, quickly appeared. As if pushing the third mediator of previous centuries, the confession, into the background, including the confession of the perpetrator, which occasionally contradicts the interests of the investigation, and the testimony with countless uncertainty factors. At the same time, expert opinion enters as a new ,,religion", as an expert religion, a statement of facts, which is valued among traces and, above all, material remains, especially in the 20th century.

How did we arrive at today's blood identification results?

In response, we can say that in the early days of forensic bloodstain analysis, attempts were made to infer the course of the crime and the instrument used by the perpetrator from the shape of the bloodstains found at the scene. (One of the pioneers of this research work at the turn of the 19th and 20th centuries was, for example, the Berlin forensic chemist Paul Jeserich.)

More important than examining the shape of the bloodstains was the determination that the stains actually contained blood, as rust, paint and other contaminants (such as jam, or today ketchup) can easily be mistaken for blood. In 1853, a Polish anatomist, Ludwig Teichmann, developed the first method that reliably detected blood. By treating with acetic acid, characteristic crystals are formed in the presence of blood. The red blood cells in human and animal blood differ in size, which can be seen using a microscope. In practice, however, in dried bloodstains, the red blood cells lose their characteristic shape and cannot be reliably distinguished from each other. It was not until 1901 that the German Paul Uhlenhuth discovered the method (precipitation test) that made it possible to distinguish human blood from animal blood types using rabbit serum.

[11]HASTINGS, M.: The Other Mr. Churchill: A Lifetime of Shooting and Murder. Four Square, London, 1963.

The next step in development was the Austrian immunologist and pathologist Karl Landsteiner (1868-1943) who discovered that human blood can be divided into different groups (ABo), and then Franz Josef Holzer, a forensic pathologist at the University of Innsbruck, developed the absorption method in 1930 for the reliable group determination of traces of blood. The Finnish KO Renkonen proved that certain plants, such as the extract of the Alpine goldenrod, react to the ,,o" group, thus making that blood type quickly and easily detectable. In addition, the Berlin forensic pathologist Otto Prokop and the London-based Race and Cambridge-based RRA Coombs serologists were engaged in similar research. The,,mixed agglutination" (microtrace) blood group determination method he developed in 1956 was included in textbooks under the name Coombs test.[12] These were followed by the discoveries of the Rh, MnSs, Lewis, and white blood cell antigen systems, even before DNA identification. As well as the scientific discovery that blood type can be determined from saliva and other body fluids. This was already applied in the history of forensics in 1939.

The discoverers listed so far were natural scientists, the question is whether there was anyone who "translated the knowledge into the language of forensics", that is, whether there was an outstanding user of scientific results. Just as Gross from the monarchy is a symbolic (world) figure of the forensic history of the late 19th century, the British Galton-Fault of fingerprint identification in the early 20th century, and the American Goddard of weapon identification in the 1920s, so too the material remains have their international icon, their "father", in the person of the Frenchman Edmond Locard (1877-1966).

in addition to examining[13] fingerprints and pores[14], also participated in the examination of many other material remains besides blood under his leadership. Locard - as a student of Alexandre Lacassagne - produced outstanding results in the field of micro-material remains.[15]

We can also mention the equally active Gaston Edmond Bayle, who headed the laboratory of the Paris police prefecture from 1921 to 1929, Max Frei-Sulzer, head of the scientific service of the Zurich police, EP Martin, who developed the forensic

[12]All this is written in detail in NULAND, SB: Doctors and the biography of medicine. Alfred A. Knopf. Inc., New York City, 1988.

[13]Between 1911 and 1914, Locard, who studied both medicine and law, worked extensively on fingerprints. He proposed a system of identification with 12 minute dots and no differences, without any doubt. LOCARD, E.: La prevue judiciaire par les empreintes digitales. Arch. Anthrop. Crim. Med. Leg. Psychol. Norm. Pathol. 1914/28. 312-348.

[14]Locard, who also edited the journal Revue internationale de criminalistique (1938), is also credited with initiating pore examination (poroscopy), as he isolated and counted the pores and sweat glands - which also show uniqueness - within fingerprints.

[15]LOCARD, E.: Manuel de technique policière. Payot, Paris, 1923., and the 3268-page, six-volume Traité de criminalistique. Desvigne, Lyon, 1931-1940.

department of the Basel prosecutor's office from the very beginning after the Second World War, Rudolph Archibald Reiss[16] (also French) and (his student) Marc Bischoff, based in Lausanne, Robert Heindl, who also worked in Munich, Dresden and Berlin, August Brünnig from Berlin and Harry Södermann from Stockholm[17], the professor from Naples and then Brussels, Alfredo Niceforo,[18] the anthropologist from Rome - a student of Lombroso - Salvatore Ottolenghi,[19] New York's first chief medical examiner, Charles Norris, and his colleague, toxicologist Alexander O. Gettler.

The electron microscope, invented at the turn of the century (between 1924-30, by Louis de Brogle), and its thousands of increasingly accurate, powerful, versatile and variable versions, contributed greatly to their success in all of them.

Thanks to the electron microscope, basic research on other material remains intensified in parallel with blood research. This was true for both human and non-human remains. For example, in the former group, hair, fur, skin, nails, teeth, bones, marrow, saliva, sputum, vaginal discharge, semen, breast milk, colostrum, urine, feces, and in the latter group, animal and plant remains, as well as glass, textiles, metal, paper, fiber, blades of grass, pollen, soil, dust, (gunpowder), plastic, rubber, minerals, ink, mud, rust, chemicals, oil, grease, ash, candles, poisons, natural and artificial drugs, explosives, and chemical substances.

Among the material remains, arsenic, as a toxic substance, has a prominent place in the history of forensic science. As we have already mentioned, the birthplace of forensic medicine is Europe, in this regard, in the United States, which is now the standard-bearer, it only reached its humble beginnings after the First World War, thanks mainly to English and German immigrants and European achievements. In the 19th century, "forensic toxicology" was still part of medicine, better known by its name - which later gained its independence - toxicology, the first epoch-making discovery of which dates back to 1836 and is associated with the name of the English chemist James Marsh from Woolwich. He created the apparatus named after him in the literature (the first Marsh apparatus), which made it possible to convert arsenic in extracts obtained from the body fluids and tissues of the deceased into arsenic hydrogen, from which arsenic precipitated on a porcelain cup at the end of the apparatus. With the apparatus improved in the later stages of development, researchers were able to determine the approximate amount of arsenic from the size of the ,,arsenic mirror". After World War II, one of the most significant innovations in

[16]HEINDL, R.: System und Praxis der Dactyloscopy. (1. edition) Berlin-Leipzig, 1921. (2/1922., 3/ 1927)

[17]SÖDERMANN, H.-O'CONNELL, JJ: Modern Criminal Investigation. New York, 1952. (The Swedish Södermann was, by the way, a student of Locard in Lyon.)

[18] NICEFORO, A.: La police et l'enquete judiciare. Paris, 1907.

[19] OTTOLENGHI, S.: Polizia scientifica. Rome, 1910; L' antropologia criminale. E il diritto penale in formazione, Universita di Roma, Roma, 1916.; Trattato di polizia scientifica. Rome, 1931.

toxicology was the use of paper chromatography for the isolation and detection of poisons.

The third milestone is the application of the neutron activation method

The third milestone can be marked by the appearance of the "atomic detective" starting in the 1940s and 1950s. Again, basic scientific research brought the initial results, followed by their forensic application. With the neutron activation method, experts were able to conduct previously unimaginable in-depth analyses of material remains. We can also say that the previously unseen world or the truly latent world became increasingly visible. The identification of individual material remains reached a new level with this technology.

Fleeing World War II from the European continent, countless scientists arrived in the peaceful American continent, conducting basic scientific research. Due to the calm and high-quality working conditions, the results began to appear on the distant continent, and it is not by chance that their forensic applications were first found here.

The Canadian Robert E. Jervis, as a professor of chemistry at the University of Toronto, took a pioneering role in the use of neutron activation analysis in forensics in 1955. He analyzed material residues with this method, focusing especially on hair samples and their comparative examination. After 1958, Auseklis and his student K. Perkons conducted a large-scale experiment on more than 1,000 hair samples to examine the possibilities of ,,nuclear" hair comparison. At the same time, he was already a scientific representative of the methodology in the United States. Vincent P. Guinn, director of the activation analysis program at ,,General Atomics" in San Diego, applied it mainly to the examination of material residues related to cars (grease, tire rubber, glass, plastic, varnish, etc.).

The essence of neutron activation analysis is that all human (and animal and non-human remains) may contain trace elements in micro-quantities (up to one millionth of a milligram) that can be detected by the sensitive instrument. The sample to be tested is placed in a plastic capsule in a very large experimental reactor (taking up a lot of space, no longer laboratory-sized, as it was before), where it is exposed to a neutron flux. Under the influence of neutrons, the trace elements become radioactive and emit radiation, the intensity of which varies from element to element. The type and quantity of the trace elements present can be determined by the incredibly fast measurement of this radiation. (Today, the types and quantities of trace elements can be displayed on a computer screen /printed/, thus making the analysis results and comparability simple, but at the same time much faster and of higher quality than previous residue tests. The previous laboratories have been replaced by ,,power plant" research workshops and halls, test tubes have been

replaced by control panels, and residue testing has changed in speed from trains to airplanes.
The radiation emitted by trace elements that have become radioactive during forensic neutron activation analysis is measured using various devices, such as Geiger counters and scintillation tubes. Of the various types of radiation, gamma rays are the most commonly measured. The measurement results are transferred to "spectrograms," graphs resembling heat curves, on which ,,peaks" indicate the presence of certain (specifically marked) trace elements (such as gold, silver, copper, sodium, lead, germanium).
For example, the method was (and still is) excellent for examining hair strands. The curves created based on the vibrations obtained accurately show the trace elements contained in them, and a single hair strand (or perhaps a fragment of a drug, which is common these days) found at the scene or on the victim, the potential perpetrator, their body, clothing, or apartment can be suitable for precise comparison with sample hair, or for the detection of the content and components (of the drug, poison) (in portions).
In the second half of the 20th century, an Atlantic shift is visible in the results of forensic science. The 19th century belonged to Europe with the Habsburg-Prussian-French axis, the first decades of the 20th century were already hand in hand with England, then in the 1920s America also started with ballistics, and in the 1950s (with neutron activation) there was a shift in emphasis in favor of the Anglo-Saxons. It is no coincidence that the next milestone, DNA, also has an American-English connection, and the fifth milestone, digital data, definitely starts from the American continent, turning to the 21st century.

The fourth milestone, the DNA

In the history of (modern) forensic identification, we can mark the fourth milestone, the ,,star" that began in the last quarter of the 20th century, DNA, its discovery and comparative analysis.
The essence of the studies and findings related to this is that DNA (deoxyribonucleic acid, a compound belonging to the group of nucleic acids) is found in all living cells due to inheritance, its ratio within a cell is constant and is characteristic of the given species, including humans. Within the human species, it has a special structure characteristic of individuals, carrying a kind of ,,genetic information", a signal system.
DNA was discovered by Swedish biologist Miescher in 1868, but its role in heredity was not yet understood. The model of the chemical structure of DNA was described in 1953 in the scientific journal Nature by two Cambridge researchers, Francis Crick and James Dewey Watson, for which they received the Nobel Prize in 1962.

The question rightly arises: what advantages and disadvantages have DNA tests had and do they have?[20]

The advantages that were noted then, and can be noted today, are:

a) It is a flexible method because DNA tests allow for unique identification even in cases where this would not be possible with other methods.[21]

b) It provides an opportunity for uniqueness and individualization, because the chance of two people having identical DNA samples is 1 in 100 million or 1 in 30 billion, depending on the identification methods, except for identical twins. (Note that in this case, fingerprinting is ,,stronger" than DNA testing based on material remains, since identical twins have different fingerprints and smells);

c) It is characterized by permanence, as the possibility of DNA identification persists for thousands of years, and the examination can be performed even on very old bone remains. (We will discuss this in the context of related sciences, such as archaeology and paleontology, in Chapter IV.)

d) Its versatility is demonstrated by the fact that countless biological remains contain (can) DNA, making it suitable for establishing identity or exclusion.

e) Due to its multifunctional applicability, it can be used not only in cases of crime, but also in cases of missing persons, connecting body parts, in cases of extraordinary deaths, and in identifying possible unknown bodies. Moreover, it is possible to draw conclusions about the given person and their characteristics (race, gender, eye color, hair color, etc.) based on the DNA sample.

f) It also has the function of assisting and accelerating field work by facilitating the selection of relevant evidence. During the on-site inspection, the expert can determine, for example, in a few moments, which of the bloodstains found are identical and which come from the victim. On-site DNA testing can also be of great help in the fight against bioterrorism. (In a specific case, letters filled with white powder were sent to government offices in the USA, claiming that the envelope contained anthrax bacteria. Entire city blocks had to be sealed off until the material was sent to the laboratories and the results came back that the powder was harmless. On-site DNA testing could have prevented this and saved a lot of money.)

g) Very convincing, stable evidence in courtrooms around the world, not just in labs. (In the ,,two-front battle", the thoroughly, scientifically developed identification method holds its ground on both fronts.)

Among its disadvantages we can mention:

---

[20]Campbell also dealt with the question and the answer (with a narrower list). See: CAMPBELL, A.: Forensic Science: Evidence, Clues, and Investigation. Chelsea House Publishers, Philadelphia, 2000. 100.

[21]BASKIN, D.-SOMMERS, I.: The influence of forensic evidence on the case outcomes of homicide incidents. Journal of Criminal Justice. 2010/38. 1141-1149.

a) It is an expensive procedure that requires advanced technical equipment. Unfortunately, DNA testing is still much more expensive than, for example, serological testing.
b) The examination time, the special, detailed examination, and the final word are lengthy and take more time than with traditional (first generation) procedures.
c) The method is complicated, a complex procedure requiring great (special) expertise.
d) DNA testing standards are not yet global standards, neither within nor outside individual states.
e) Risk of contamination among samples (field or test).
f) There are also legal problems with DNA tests, as sampling may conflict with certain human rights. Based on fundamental, constitutional rights, DNA samples may only be taken, stored, and used in cases and in the manner prescribed by law. (Including the definition of the circle of those entitled to access the data). The so-called mass testing could not take place in many countries (for example, in the USA) precisely because of the protests of human rights organizations.

The fifth milestone, the electronical data

Crossing the threshold of the 1990s, one cannot help but notice that the world around us has changed, including the arsenal of criminals and forensics. It has expanded, namely with the almost inexhaustible, all-encompassing mass of digital data appearing in a thousand different forms and the related detection tools. Which lead from the dark depths of the sea to the starry sky, as let's just think of the data-collecting glass fibers covering the bottom of the oceans, or the satellites orbiting in space that help determine geographical location. Just as data and information have become one of the most expensive and valuable goods in the economic sphere, so too has law enforcement recognized the empirical principle recorded by us in a previous research that "every police force is worth as much as its data".[22] Of course, as much quality, relevant data as it has. By the police, as the main custodian of crime prevention in general, we also mean the investigation, the investigator, the investigating authority, and anywhere in the world, since crime prevention and crime prevention (intelligence) fact-finding is conducted everywhere.
Data is also essential for answering basic forensic questions. A new, digital form of this (an increasingly large bouquet) has emerged in the last 20-25 years, and its landmark forms are changing and expanding day by day, at an almost unfathomable speed.[23]

[22]FENYVESI, Csaba: Police and Marketing. Carbocomp Ltd, Pécs, 1994.
[23]CASEY, E: Digital Evidence and Computer Crime: Forensic Science. Computers and the Internet. Academic Press, New York, 2000.

We have already covered the main groups of the latest second-generation digital evidence in the area of DNA [24], and now we consider the electronic evidence listed below[25] to be included (in addition to DNA typing):

a) digital voice identification,

b) public digital camera systems and image analysis programs,

c) digital retina and iris identification,

d) hand geometry examination,

e) the use of reconstruction software (for example: computer-aided facial scene reconstruction),

f) digital data mining and rasterization,

g) biometric scanning, which is also frequently used at airports, offices, and protected institutions,

h) a digital GPS system monitoring the movements of criminals or those planning to commit crimes,

i) radio frequency identification (RFID),

j) secret audio-speech-image-video recordings used mainly in connection with corruption, organized crime, and terrorist acts,

k) data that can be stored or transmitted on a mobile phone, fax machine (video recorder), computer (anything that contains a microprocessor) or its accessories (desktop PC, laptop, netbook, tablet, disks, pendrive, etc.) (Computer Forensic Evidence),

l) digital data from virtual house searches,

m) data floating on social networks (Facebook, Twitter, etc.), YouTube, website checks,

n) computer data acquisition, [26]data from cyber investigations.

Ad a) The digital technology used in crime today was originally developed for space research, but like many other inventions from high-tech industries, such as the military, it has also been transferred from space research to the toolkit of law enforcement. Digital technology offers possibilities in voice identification that were unimaginable in the use of analog technology. Since the early 1990s, even crime laboratories with larger budgets have acquired the most modern audiovisual equipment.

Ad b) In the field of image analysis we would like to highlight that the average person living in (developed) large cities (metropolises) is, according to some estimates,

---

[24]MARSHALL, Angus: Digital Forensics. Digital Evidence in Criminal Investigation. Wiley-Blasckwell, Chichester, West Sussex, 2008.

[25] DINANT, Jean-Marc The Long Way from Electronic Traces to Electronic Evidence. International Review of Law Computers and Technology. Volume 18, No. 2. July 2004. 173-183.

[26]For the targets of cyber investigation and the forms of "cybercrime", see: HIGGINS, G: Cybercrime: An Introduction to an Emerging Phenomenon. McGraw-Hill, Boston, 2010.

caught on camera 10-20 times a day by some kind of surveillance or image recording device (located in public areas, offices, business premises, motorways, airports, train and bus stations), so the movements of the potential or actual perpetrator can often be continuously analyzed by the surveillance officer and subsequently by the intelligence service. In our practical experience, most such devices produce poor-quality recordings, which is why digital forensic experts use special software to enlarge the recorded images, which filters out unnecessary distortion factors, "noise", and also sharply reproduces the details of the enlarged image.[27]

Ad c) We will highlight a non-criminal example (but it could have been) of iris identification as an illustration. In 1995, Steve McCurry's photo of a young Afghan refugee woman with bright green eyes appeared on the cover of National Geographic. 17 years later, in 2002, he searched for the woman living in the Tora Bora area, but the subject he thought he had found had changed considerably, aged, and was almost unrecognizable. To be sure, a New Jersey company specializing in this field performed an iris comparison and established a match. Sharbat Gula was identified based on her earlier and 2002 photos.

Ad d) In the biometric approach to handwriting, it is possible to extract and filter out those writing characteristics that are unique to the handwriting writer. From the data on the writing parameters, a specific pattern can be compiled, unique to the individual, the sought-after writer,[28] which facilitates and enables unique identification among potential (considerable) writers.

Ad e) The forensic application of so-called reconstruction software is diverse. It is possible to model an imaginary, we can say hypothetical original state and sequence of events from the data of the scene, which is good if at the end of the process the program finds the relevant clues and material remains, material evidence where the on-site inspection committee also found them. If this is not the case, then either the data was inaccurate and needs to be checked or the conclusion must be drawn that the hypothesis set up is incorrect and another version must be sought.

The newest digital-based achievement of reconstruction technology is the technology of skull and face shaping.[29] The former can be successful even if the entire skull is not available. For this, the existing pieces are fitted together, like a three-dimensional puzzle. The mold can then be made, which provides the sculptor with a solid skeleton. Tiny pins (pegs) are attached to the most important points - obtained as a result of millions of autopsies and ultrasound examinations, adjusted to the

[27]CASEY, E.: Handbook of Computer Crime Investigation: Forensic Tools and Technology. Academic Press, New York, 2001.

[28]AGÁRDI, Tamás: New possibilities of handwriting examination and handwriting (personal) identification in the justice system. Law Enforcement Review, 2007/6. 53.

[29]AULSEBROOK, ISCAN, MY, WA-SLABBERT, J.-BECKER, P.: Superimposition and reconstruction in forensic facial identification: a survey. Forensic Science International 1995/75

species, age and gender and corresponding to the average data already published - are used to model the thickness of the soft tissues, and the filling material (rubber, wax, plaster, clay, etc.) is applied evenly accordingly, and then the contours of the face are worked out.[30] After that, the proportions are finalized and the precise placement of the details is carried out, according to certain anatomical principles (for example, the width of the nose is equal to the distance between the two eyes). When the head is ready and the glass eyes have been inserted into the eye sockets, a plaster cast is made, which is painted skin-colored, and then (with some imagination) the mouth and eyes are given their final shade.

Digital facial reconstruction works on a similar principle to that of the skull, but the bulk of the work is done here not by the creative shaper, but by a computer powered by intelligent software. After the available skull has been scanned from all angles with a special monitor, a three-dimensional image is created from the data obtained. The nails or pins used in the previously presented method are placed on this. At this point, the (artificial) skin is also applied, the sample for which is taken from previously scanned subjects. This ensures that the image does not show a featureless face, but that the individual features also appear on it. The image of the computer layer recording is carefully adjusted to the skull, in the same way as when a thin latex mask is smoothed onto the actor's face.

Ad f) The essence of raster investigation was formulated by the investigative authorities of the Federal Republic of Germany in the 1970s, and since then they have been using the ,,Rasterfahndung" based on the comparison of information obtained from databases (connection search). In essence, it is the automated comparison of various personal and material data files with the aim of shedding light on potential or actual perpetrators and their actions, filtering them out, systematizing them, and grouping them so that persons and actions ,,get caught in the stretched net".

Nowadays, digital data forms the basis of search databases, and is stored in high-performance computers and used with the help of dizzyingly fast programs[31] to search for correlations for crime prevention and detection in a significant part of modern and developed countries.

Ad g) Biometric scanning, which is often used in airports, offices, and protected institutions,[32] serves both crime prevention and detection. We can also talk about digital scanning of fingerprints recorded at the scene since the 90s. Thus, by transmitting to the central database an image recorded at the scene of the unknown perpetrator and then scanned, we can receive data on a match, on a specific person,

---

[31]BEQUAI, A: How to Prevent Computer Crime. Wiley, New York, 1983.

[32]In June 2013, a three-dimensional body scanner was presented at the Hungarian Innovation TechShow.

almost simultaneously with the primary, urgent investigative actions. Just like in earprint and fingerprint identification examinations, biometric scanning is also used.[33]

Ad h-i) The digital GPS system and radio frequency identification (RFID) that monitors the movements of criminals or those planning to commit crimes are excellent tools for modeling, simultaneous and subsequent verification of the movements of perpetrators (victims) (with or without a vehicle) in both pre-criminal, criminal and finally post-criminal situations.

Ad j) Secret audio, speech, image and video recordings used mainly in connection with corruption, organised crime and terrorist acts, which are increasingly a "conditio sine qua non" for certain investigations and the methodology of certain crimes. Without them, modern law enforcement can no longer survive, as they provide law enforcement officers and the authorities assessing crimes with information (evidence) whose weight, value and credibility are very high, and whose content counter-evidence encounters fundamental difficulties on the part of the party entitled to defend itself (the defence).

Ad k-n) We have intentionally placed the mobile phone-computer-virtual house search-world wide web-cyber investigation points at the end of the list, since they can be collectively called computer evidence gathering and investigation . These deserve a more detailed explanation due to their particular importance, frequency, effectiveness, and, in summary, their ,,milestone" nature.

In light of this, we can say that in the 21st century, the needs of law enforcement are also changing, as many traditional crimes are committed using increasingly advanced technological methods, especially those related to finance and trade. Paper-based clues have been replaced by electronic clues. Every day, crimes and abuses related to data theft, data piracy[34] and data manipulation (child and adult pornography [35]) are revealed, both within and outside the country, occasionally on a global scale. For example, eavesdropping, surveillance (and leaking) scandals between and within countries that have caused international repercussions, as well as hacker and cracker (+datafishing) attacks against computer technology, factory control, (even nuclear) power plant centers.

About digital data as a forensic milestone, we summarize – not exhaustively – in points, what is the novum in it and what facts strengthen its epochal significance.

---

[33]CAMERIERE, R. – DEANGELIS-FERRANTE, L: Ear Identification. A Pilot Study. Journal of Forensic Sciences. 2011. Vol. 56. 4/2011 1010-1014. he.

[34]MOORE, R.- MCMULLAN, E.: Neutralizations and Rationalizations of Digital Piracy. A Qualitative Analysis of University Students. International Journal of Cyber Criminalistics, 2010/3, 441-451. he.

[35]MONIQUE FERRARO, M.- CASEY, E.: Investigating Child Exploitation and Pornography: The Internet, Law and Forensic Science, Academic Press, New York, 2004.

A) The role of data that can be extracted (filtered) from computers and other digital sources in law enforcement, and let's add, crime prevention, is gaining increasing ground worldwide.
B) Data acquisition is based on very high-tech technology.
C) The courts, as the ultimate custodians of evidence, expect more information rather than more tools.
D) Forensic informatics related to digital data must take into account the fact that this field is primarily market-driven, and consequently must adapt very quickly to new products and inventions, by developing valid and reliable examination and analysis techniques.
E) It is also characteristic that forensic IT protocols are structured hierarchically so that general principles remain constant. At the same time, they are flexible in developing investigation techniques related to computer systems. This approach to forensic IT protocols may differ from the protocol approaches developed by traditional forensic sciences, but it allows for unique forensic scientific investigation.
Finally, as a conclusion to our study, we can say that the present paper, especially its second part, clearly shows that the ,,artisanal" forensics typical of the 19th century ended in the 20th century. In the 21st century, Morris rightly states that ,,artisanal" detective work is a thing of the past, but the professional (investigative) goals are unchanged and can only be achieved through lifelong, continuous development and learning. This message is also addressed to today's forensic scientists – including ourselves.

Bibliography:

1. AGÁRDI, Tamás: New possibilities of handwriting examination and handwriting (personal) identification in the justice system.
2. AULSEBROOK, ISCAN, MY, WA-SLABBERT, J.-BECKER, P.: Superimposition and reconstruction in forensic facial identification: a survey.
3. BASKIN, D.-SOMMERS, I.: The influence of forensic evidence on the case outcomes of homicide incidents.
4. BEQUAI, A: How to Prevent Computer Crime.
5. BERTILLON, A: Une application pratique de l'antropométrie. Annales de démographie international. Masson, Paris, 1881.; L' anthropométrie judiciare a Paris en 1889, Paris, 1890.; De la reconstruction du signalement anthropométrque au moyen des vétements, Paris, 1892.
6. CAMPBELL, A.: Forensic Science: Evidence, Clues, and Investigation.
7. CASEY, E: Digital Evidence and Computer Crime: Forensic Science. Computers and the Internet.

8. CASEY, E.: Handbook of Computer Crime Investigation: Forensic Tools and Technology.
9. CAMERIERE, R. – DEANGELIS-FERRANTE, L: Ear Identification.
10. DINANT, Jean-Marc: The Long Way from Electronic Traces to Electronic Evidence.
11. FENYVESI, Csaba: Police and Marketing.
12. GALTON, F.: Finger Prints.
13. HASTINGS, M.: The Other Mr. Churchill: A Lifetime of Shooting and Murder.
14. HEINDL, R.: System und Praxis der Dactyloscopy.
15. HERSCHEL, W.: The Origin of Finger-printing.
16. HIGGINS, G: Cybercrime: An Introduction to an Emerging Phenomenon.
17. LOCARD, E.: La prevue judiciaire par les empreintes digitales. Arch. Anthrop. Crim. Med. Leg. Psychol. Norm. Pathol; Manuel de technique policière.
18. MARGOT, P.-QUINCHE, N.: Coulier, Paul Jean (1824-1890) a prosecutor in the history of fingermark detection and their potential use for identifying their source (1863).
19. MARSHALL, Angus: Digital Forensics. Digital Evidence in Criminal Investigation.
20. MONIQUE FERRARO, M.- CASEY, E.: Investigating Child Exploitation and Pornography: The Internet, Law and Forensic Science.
21. NULAND, SB: Doctors and the biography of medicine.
22. NICEFORO, A.: La police et l'enquete judiciare.
23. OTTOLENGHI, S.: Polizia scientifica.
24. ROLAND, Paul: Scenes. In search of evidence.
25. SLABBERT, J.-BECKER, P.: Superimposition and reconstruction in forensic facial identification: a survey.
26. SÖDERMANN, H.-O'CONNELL, JJ.: Modern Criminal Investigation.
27. VUCETICH, Juan: Dactiloscopia Comparada. El Nuevo Sistema Argentino.
28. WA-SLABBERT, J.-BECKER, P.: Superimposition and reconstruction in forensic facial identification: a survey.

Contact details

Prof. Dr. habil. Csaba FENYVESI PhD, dr. univ. ec. (Mr.)
professor
University of Pécs
Faculty of Law
fenyvesi.csaba@ajk.pte.hu

Vanessza FÁBIÁN Dr. (Ms.)
doctorandus
University of Pécs
Faculty of Law
vanessza2000@gmail.com

SURGICAL CASTRATION AS A FORM OF CRIMINAL RESPONSE TO SEXUAL OFFENCESS CHALLANGES FOR CRIME POLICY[1]

Katarzyna Jakubczak-Fopke[2]

Abstract: This article addresses the issue of surgical castration as part of crime poliecies against sexual crimes. The purpose of the article is to draw attention to the punitive turn of criminal policies observed in recent years and the implementation of mandatory surgical castration of sex offenders in a number of countries. The author seeks to answer the question of what is the legal nature of surgical castration and whether it can be considered an acceptable form of policy in EU.

Key words: surgial castration, sexual offences, medical intervention, crime policy

Introduction

The phenomenon of child sexual abuse and more broadly, sexual crime against women, is a burning crime policy problem in the 21st century, both globally as well as in Europe. It's estimated that one in five children in Europe has been a victim of sexual violence, that includes sexual touching, rape, sexual harassment, grooming, exhibitionism, exploitation in prostitution and pornography, online sexual extortion and coercion[3]. Data from recent years show that the scale of sexual violence as of 2015 is still on an upward trend in 21 of the 27 European Union countries[4]. The constantly growing problem of sexual crime therefore becomes a breaking point to discuss the effectiveness of the current forms of combating and preventing sexual crime, including the need for other - much more radical – measures. Over the past several years, the failure of policies to combat sex crimes has led to tougher

[1] This study is an element of the research carried out under the project „Chemical and surgical castration of sex offenders - effective punishment, therapeutic measure or dehumanizing torture? A comparative legal analysis of American and European models." financed by Narodowe Centrum Nauki (NCN) [National Science Centre] nr. 2022/45/N/HS5/00905

[2] Department of Criminal Substantive Law and Criminology, Faculty of Law and Administration, University of Gdańsk, MA, Attorney

[3]https://human-rights-channel.coe.int/stop-child-sexual-abuse-in-sport-en.html [online 18.04.2025]

[4] According to Eurostat statistics, Sweden, Iceland, Norway, and Denmark are the five countries with the highest rate of reported sexual violence in Europe in 2022. On average, EU countries have about 55 sex crimes per 100,000 persons. Read more: https://ec.europa.eu/eurostat/ [online 18.04.2025]

punishment and other measures in a number of countries, including the introduction of castration of sex offenders[5,6] - even enforcing regulations with mandatory surgical castration[7]. Therefore, especially in an era of spreading penal populism and the return of punitive approaches, a fundamental question arises about the permissibility of such measures. This article will focus largely on the problems of surgical castration, just highlighting the problems of chemical castration, which will be discussed in detail in a separate paper.

Historically, surgical castration has been widely practised for thousand of years.The roots of surgical castration can be found in ancient times, when it played an important role in the process of developing social roles and religious practices. It was the *castrati*, known as the wyrds or eunuchs, who in Rome performed exclusive religious services as priests of the goddess Kybele, in China and Mesopotamia filled the staff of imperial servants becoming prominent administrative commanders or military officers, in Ottoman Empire formed harem's security services[8]. Nevertheless, castration had already served as a punitive measure. In ancient China during the Zhou Dynasty, it functioned as a mutilation punishment, in addition to other stigmas imposed for crimes committed[9]. It was also used as a practice against prisoners of war and payback under the talion rule among the Assyrians[10]. In Ancient Rome, castration as a punishment for the crime of adultery or rape appeared during the reign of Julius Caesar[11]. During the Middle Ages, castration was a typical mutilation punishment, used on its own or alongside the death penalty. As a punishment by itself it existed in limited cases in Europe, mainly for rape, adultery,

---

[5] Law No. 2024-001 Amending and Supplementing Certain Provisions of the Criminal Code of Madagascar

[6] ADESOJI, Kolawole – ADEBAYO,Adepoju Adebiyi – ANTHONY,Chinaka, Emmanuel: Definition of Rape and Overview of Surgical Castration as a Punitive Measure for Reducing the Menace in Nigeria. In: Journal Of Commercial And Property Law Nnamdi Azikiwe University 2021, vol. 8, no. 3 p. 15-27

[7] VANDERVEEN,Nicholas: "Tough on Crime" or Just Barbaric? Louisiana's Surgical Castration Law and the Erosion of Constitutional Rights, https://www.culawreview.org/journal/tough-on-crime-or-just-barbaric-louisianas-surgical-castration-law-and-the-erosion-of-constitutional-rights [online 18.04.2025]

[8] NACCHIA, Antonio - LOMBARDO, Riccardo - DE NUNZIO, Cosimo - TUBARO, Andrea: From Torture To Therapy: The History Of Human Castration. In: *Journal of Urology* 2020, no. supplement 5, 2022, p. 95-96;

[9] MATIGNON, Jan Jacques: Les eunuques du Palais Impérial à Pékin. In: Bulletins de la Société d'anthropologie de Paris. 1896, IV° Série. Tome 7, p. 325-336

[10] MEEK, Thoephile James: The Middle Assyrian Laws. In: PRITCHARD, James B.: Ancient Near Eastern Texts Relating to the Old Testament, Princeton 1969, ISBN: 0-691-03503-2, p.180-181

[11] ROMINKIEWICZ, Jarosław: Zakaz kastracji w prawie rzymskim, Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, 2023, 978-83-229-3839-3, p. 227

homosexuality, sodomy, deviancy, heresy[12]. From the medieval period in history, the most famous episode is the castration of Italian opera singers, known as castrati[13]. With the passage of time, the development of the Age of Enlightenment and the idea of humanitarianism, the role of castration as a punitive measure, steadily declined. The idea of castration as a means of crime control was actually revived in the early 20th century within the growth of eugenics and forced sterilization programs[14].

Surgical castration nowadays

Currently, physical castration is practiced in only a few places in the world: in the US in the states of Texas and Luisiana, in Nigeria and in Madagascar. Formally, laws providing for the possibility of surgical castration still exist in the Czech Republic, although the number of of approved applications for surgical castration continues to be relatively low[15]. Although the circle of legal orders permitting surgical castration is relatively small, a growing trend in recent years is of particular concern. In fact, three of the above-mentioned legal orders have decided to introduce sppeis allowing the use of surgical castration over the past 5 years. In all of these cases, the rationale behind the changes was the problems in effectively combating sexual crime.
In 2021 Nigeria introduced new punishment for rape of a minor in Kaduna State Law, enforcing surgical castration and bilateral salpingectomy for male and female convicts, imposed with with death penalty where the victim is below the age of 14 years and life imprisonment if the victim is above 14 years[16]. The regulation was introduced as a result of the ever-increasing number of rapes, despite the previous penalty of life imprisonment. Nigeria was confronting both the rising number of sex crimes, as well as the inefficiency of law enforcement due to violence against victims and their murders, as well as corruption of law enforcement agencies[17]. Forced castration was seen as the solution, couse existing incarceration failed to fulfill it's prevention role. Supportive voices were expressed not only in the political camp, but also among the representatives of doctrine and science. Some of them clearly

[12] TRACY, Larissa: A history of Calamites: the Culture od Castratuion, In: TRACY, Larissa: Castration and culture in the middle ages, Cambridge, D.S.Brewer,2013, ISBN: 978-1-84384-524-9, p. 22-23
[13] ROSSELLI, John: "The Castrati as a Professional Group and a Social Phenomenon, 1550-1850." Acta Musicologica 1988, 60, no.2, https://doi.org/10.2307/932789, p. 143–79
[14] LENNERHED, Lena."Sterilisation on Eugenic Grounds in Europe in the 1930s: News in 1997 but Why?" In: Reproductive Health Matters, 1993, 5 (10), doi:10.1016/S0968-8080(97)90098-7, p. 156–61
[15] https://www.coe.int/en/web/cpt/-/council-of-europe-anti-torture-committee-cpt-publishes-report-on-its-2024-periodic-visit-to-czechia, [access: 18.04.2025]
[16] Kaduna State Penal Code 2020, s258 (4), https://kdsg.gov.ng/wpfd_file/penal-code-law/ , [access: 18.04.2025]
[17] Amnesty International: NIGERIA: A Harrowing Journey Access To Justice For Women And Girls Survivors Of Rape, AFR 44/4959/2021 NOVEMBER 2021, https://www.amnesty.org , [access: 18.04.2025]

pointed out the urgent need to make radical changes in the existing criminal policy, advocating the „need for a paradigm shift in the punishment of rape from life imprisonment to surgical castration due to the prevalence of the wicked act in the society (...) as „it is obvious that the life imprisonment provided by Criminal and Penal Codes have not in any way reduced the menace, no wonder in some jurisdiction, the punishment of rape is death"[18].

Mandatory castration (surgical and chemical) was also intruduced in Madagaskar. According to Article 332 of Madagascar's Penal Code, surgical castration is mandatory for perpetrators of rape of a child under ten (10) years of age, and as an alternative to chemical castration for perpetrators of rape of a minor over ten (10) years of age and under thirteen (13) years of age.The new law, allowing the chemical and surgical castration in case of the rape of a minor where upheld by the High Constitutional Court[19], becoming one of the harshest policies in the world. As in the case of Nigeria, the rationale for the changes made was the high rate of rape, sexual exploitation of children, and the failure of previous efforts[20]. The Minister of Justice Landy Mbolatiana Randimanantenasa, while justifyinf the decision pointed out tat Madagascar was facing increase of 600 cases of rape against minors in 2023" , which led him to conclusion, that the „new law is progress, because it is a deterrent punishment"[21] – as if imprisonment were not such a punishment.

In the United States until 2024 was an optional measure that could be imposed only in the case of the offenses enumerated in the law, subject to a number of conditions, including the offender's age, submission of a request, informed and voluntary consent, and a positive opinion from medical representatives[22]. California, Florida and Louisiana allowed offenders to choose either chemical or surgical castration, while Texas is the only state with the exclusive option of surgical castration. According to section 645 of California's Penal Code, state law allows both chemical and surgical castration. It may be applied to offenders of certain sex crimes committed against children under age 13 before they are paroled, however chemical castration is mandatory for repeat offenders on parole. Offenders have right to

---

[18] ADESOJI, Kolawole – ADEBAYO,Adepoju Adebiyi – ANTHONY,Chinaka, Emmanuel: Definition of Rape and Overview of Surgical Castration as a Punitive Measure for Reducing the Menace in Nigeria, Journal Of Commercial And Property Law Nnamdi Azikiwe University, 2021, Vol. 8 No. 3, p. 15-27

[19] Haute Cour Constitutionnelle, Décision n°07-HCC/D3 du 23 février 2024 concernant la loi n°2024-001 modifiant et, http://www.hcc.gov.mg/?p=8884, [access: 18.04.2025]

[20] ENACT, Africa Organized Crime Index 2023 Increasing criminality, growing vulnerabilities, https://africa.ocindex.net/country/madagascar, p. 1-136, [access: 18.04.2025]

[21] Minister of Justice Landy Mbolatiana Randimanantenasa interview, https://apnews.com/article/madagascar-castration-law-andry-rajoelina-rape-criticism-d5efb32b72e48929f95fae1e6d7baefd, [access: 18.04.2025]

[22] Texas Penal Code, https://statutes.capitol.texas.gov/?link=PE, [access: 18.04.2025]

choose surgical castration, instead chemical treatment. Model of sex offender's castration is related to parole, which must undergo before it, and assumed both compulsory and voluntary option. Florida's state legal system implies completely different model. Pharmacological castration is considered to be treatment, which does not replace or reduce any penalty, that can be imposed. It can be imposed voluntary or mandatory according to provisions of The Florida Statutes (§794.0235). On the other hand, Texas's state law (Texas Government Code - GOV'T § 501.061) allows only surgical castration by orchiectomy (surgical removal of the testicles), however it cannot be a condition of probation or parole.

Situation changed in 2024, when the state of Luisiana passed legislation providing for mandatory surgical castration. According to enacted bill, upon conviction of any sex offense as defined in Revised Statues 15:541 if the victim is under the age of thirteen at the time of the offense, in addition to any other sentence imposed for the offense, the court may sentence the offender to be surgically castrated, to be administered by the Department of Public Safety and Corrections by a licensed physician. To justify the regulation, the public was used the controversial case of Batona Roug'a, alleged for rape a 12-year-old girl, previously arrested in 2007 on a count of aggravated rape of a 5-year-old[23].

The above mentioned regulations unequivocally reveal the impact of the failure of existing crime prevention programs, the ineffectiveness of law enforcement agencies, but also the penal populism and punitive views on the direction of the formation of criminal policies in the area of sexual crime. What stands out in the case of the justifications for all the regulations is the social expectation for an effective fight against sexual crime, the immediate termination of the practice of sexual abuse of children, resulting from the absolute obligation to protect minors from such traumatic experiences. There can be no doubt that every effort should be made to effectively protect minors from sexual abuse, which inflicts traumatic consequences on health and mental state, proper development, functioning conditions and adolescence. Nevertheless, a fundamental question arises as to whether even such an aim justifies all the means, and whether physical castration can be considered an admissible penal measure.

Surgical castration as a criminal measure

Due to the significantly limited number of legal orders currently permitting the use of surgical castration, there is no single or even uniform legal definition. Thus, surgical castration should be understood as any surgical sterilization procedure involving the mutilation or complete eradication of the reproductive organs. Surgery

[23] https://www.npr.org/2024/07/01/nx-s1-5020686/louisiana-new-surgical-castration-law, [access: 18.04.2025]

castration mainly takes the form of orchidectoimia - a surgical removal of the testicles, consisting of a radical resection of both the testicles themselves and the epididymides and seminal vas deferens up to the level of the inguinal canal, carried out under general or subarachnoid anesthesia. The idea behind castration is to lower the urge, reduce or even prevent sexual contact, minimizing the risk of recidivism- by lowering the level of testosteron which is mostly produced in testicles, as most of the perpatrators are man. In the case of women, it is possible to carry out the procedure of tubal ligation or bilateral salpingectomy (removing) of both fallopian tubes, although cases of forced female sterilization are in the vast minority and significantly less studied.

Both in Nigeria, Madagascar, the USA castration plays diffrent roles in the system of criminal response measures. In the case of Nigeria, castration can only be imposed together with the death penalty or life imprisonment. Thus, it is not treated per se as a principal punishment, but as an additional measure that supports the impact of the main sanction. In the case of Madagascar, surgical castration has been introduced into the catalog of severe and heinous[24] punishments alongside the death penalty, life imprisonment, detention, deportation, or chemical castration. In the United States, castration is not an principal punishment. Castration is imposed as an additional punitive response measure, in addition to the basic punishment. State regulations differ significantly from one another[25]. For example, according to state laws in California, undergoing castration is a formal condition for parole. A completely different view is presented by Florida state regulations, in which chemical castration is considered a therapeutic measure, and surgical castration can be performed as an alternative to chemical castration - upon request of the offender. At the same time, undergoing castration absolutely cannot affect the reduction or mitigation of punishment. Likewise in Texas, where castration adjudicated in addition to the basic sentence can not be a condition for probation and parole. Thus, the very analysis of the way in which castration is placed in the system of criminal reaction measures of individual states clearly indicates that although all systems use the same institution, they read its nature and essence in a completely different way. Consequently, the analysis of the existing legal regulations does not provide a basis for answering the question of surgical castration nature and consequently what actionological and normative patterns underlie it.

In the literature on the nature of criminal sanction there are many views on the definition of punishment. Regardless of the way of definition, the common

[24]Article 7 of the Criminal Code explicitly states that punishments in criminal cases are either severe and heinous or only heinous.

[25] DOUGLAS, Thomas: Coercion, incarceration, and chemical castration: an argument from autonomy. In: Journal of bioethical inquiry, 2013 vol. 10,3, doi:10.1007/s11673-013-9465-4, p. 393-405

denominator and constitutive feature of punishment is its personal inconvenience, which goes beyond the mere restitutive, protective, enforcement purposes. As P.Burzynski rightly points out, modern criminal law, as part of the system of criminal reaction measures, provides not only for penalties, but also for other punitive measures, which are not free from inconvenience[26]. Thus, it is this element of harshness, which prevails over the fulfillment of compensatory or secondary goals, is the distinguishing criteria. Hence, conversely to punishment, the nature of other punitive measures is not the harshness and its severity per se, but the realization of other goals, the need for which is not possible to achieve with the basic punishment. Transposing the above considerations, it is therefore necessary to consider what goals surgical castration achieves. It is commonly pointed out that surgical castration in the broadest way secures the purpose of individual prevention. It is impossible to agree with such a view. In many legal orders, the definition of rape includes not only acts of penetration by means of reproductive organs, but also inanimate objects. Castration absolutely does not prevent such rapes. Moreover, castration also does not prevent other sexual crimes against minors that do not directly involve physical contact, but whose social harm can be just as high, and whose consequences are traumatizing: online sexual abuse, child pornography, other sexual activities. Finally, the reduction of testosterone production alone will not, in the case of all perpetrators, lead to the abandonment of sexually motivated activities.A number of criticisms have been made of published studies showing low rates of sexual recidivism among released sex offenders after castration. In the sex offender castration studies reviewed, sexual recidivism rates were calculated on the basis of groups of highly heterogeneous castrated sex offenders whose types of sexual offenses and conditions of release were not well defined, making it impossible to draw methodologically sound conclusions[27]. There are also doubts about the efficacy of castration itself in terms of the ability to engage in sexual activity. As posted earlier, surgical castration most often takes the form of an orchidectomy. This, in turn, is a typical medical procedure used among patients with testicular and prostate cancer. „Overall, the testicular and prostate cancer studies did not support a complete lack of sexual capacity and erectile dysfunction following bilateral orchiectomy"[28].Orchiectomy can decrease the intensity of sexual motivation, it does not always eliminate sexual capacity, which indeed calls into question the effectiveness of castration for offenders with mental disorders. For those individuals

[26] BURZYŃSKI, PAWEŁ: Ustawowe określenie sankcji karnej, Wolters Kluwer Polska Sp. z o. o., Warszawa 2008, ISBN: 978-83-7601-011-2, p. 22-23

[27] WEINBERGER, Linda - SREENIVASAN, Shoba - GARRICK, Thomas - OSRAN - Hadley, The Impact of Surgical Castration on Sexual Recidivism Risk Among Sexually Violent Predatory Offenders. In: Journal of the American Academy of Psychiatry and the Law Online Mar 2005, 33 (1) p. 16-36.

[28]Ibidem

who harbor entrenched pedophilic or sadistic sexual preoccupations, the removal of the testes without accompanying cognitive-behavioral interventions may leave potent psychological risk factors in place. Sexual desire is an extremely complex phenomenon and does not depend solely on hormonal production.

Does surgical castration, then, achieve therapeutic goals? Here the answer must be clearly negative. Surgical castration itself does not cure anything, but only leads to the Mute of external symptoms. As a result of genital mutilation, there is no cure for any underlying cause of sexually violent behavior. There are many theories explaining the etiology of criminal sexual behavior, for it is a group of acts with heterogeneous character in terms of motivation and causes of the perpetrator's behavior. Common theories take into account both biological, social, cultural and personality factors.Without further discussion of the extensive problems of the theory of sexual crime, it should be pointed out that physical mutilation of the reproductive organs in cases in which the genesis of sexual behavior is connected to psychopathy, personality disorders, or paraphilic disorders, does not constitute any form of treatment understood as medical measures taken to restore, improve, save or preserve health. On the contrary, numerous allegations are raised against physical castration regarding its negative impact on the health of convicts.The side effects reported in studies are serious and include i.a.: decline in level of estrogen, (which plays a key role in regulating bone mass), body mineral density, weight and boy mass changes, increase in fasting insulin levels, cardiovascular deseas, gynecomastia, muscle cramps, phlebitis, vertigo, elevation of blood pressure, gall bladder stones, deep vein thrombosis, and even mood disturbances within depression or other affective disorders[29].

Conclusion

The lack of a therapeutic goal and at the same time significant doubts about the preventive function, with coexisting ethical doubts, lead to the conclusion that nature of surgical castration is closer to a typical criminal mutilation punishment, of cruel and degrading nature, than to a other measures. It is unanimously accepted that cruel punishments are corporal punishments, derived from the principle of retaliation, such as cutting off the hand, tongue, or fettering other parts of the body. How is physical castration different from them? In the author's opinion, unfortunately, is not. Thus, one should adhere to the position of The European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment hat surgical castration is degrading treatment. No fiasco of criminal

[29]Gooren Louis, Ethical and Medical Considerations of Androgen Deprivation Treatment of Sex Offenders. In: The Journal of Clinical Endocrinology & Metabolism, 2011, 96(12), doi: 10.1210/jc.2011-1540, pp.3628-3637

policies justifies reaching for measures that are a response of evil to evil, retaliation, unacceptable in the field of human rights protection. Notwithstanding the growing problem of sexual crime of global trends, the challenge for Europe is to remodel its policies against sexual crime, while not indulging in the temptation to use measures that violate human rights, which are unacceptable in democratic states under EU law.

Bibliography

1. ADESOJI, Kolawole – ADEBAYO,Adepoju Adebiyi – ANTHONY,Chinaka, Emmanuel: Definition of Rape and Overview of Surgical Castration as a Punitive Measure for Reducing the Menace in Nigeria. In: Journal Of Commercial And Property Law Nnamdi Azikiwe University 2021, vol. 8, no. 3 p. 15-27Amnesty International: NIGERIA: A Harrowing Journey Access To Justice For Women And Girls Survivors Of Rape, AFR 44/4959/2021 NOVEMBER 2021, https://www.amnesty.org
2. DOUGLAS, Thomas: Coercion, incarceration, and chemical castration: an argument from autonomy. In: Journal of bioethical inquiry, 2013 vol. 10,3, doi:10.1007/s11673-013-9465-4, p. 393-405
3. ENACT, Africa Organized Crime Index 2023 Increasing criminality, growing vulnerabilities, p. 1-136, https://africa.ocindex.net/country/madagascar
4. Gooren Louis, Ethical and Medical Considerations of Androgen Deprivation Treatment of Sex Offenders. In: The Journal of Clinical Endocrinology & Metabolism, 96(12), pp.3628-3637, doi: 10.1210/jc.2011-1540
5. LENNERHED, Lena."Sterilisation on Eugenic Grounds in Europe in the 1930s: News in 1997 but Why?" In: Reproductive Health Matters, 1993, 5 (10), doi:10.1016/S0968-8080(97)90098-7, p. 156–61
6. MATIGNON, Jan Jacques: Les eunuques du Palais Impérial à Pékin. In: Bulletins de la Société d'anthropologie de Paris. 1896, IV° Série. Tome 7, p. 325-336
7. MEEK, Thoephile James: The Middle Assyrian Laws. In: PRITCHARD, James B.: Ancient Near Eastern Texts Relating to the Old Testament, Princeton 1969, ISBN: 0-691-03503-2, p.180-181
8. NACCHIA, Antonio - LOMBARDO, Riccardo - DE NUNZIO, Cosimo - TUBARO, Andrea: From Torture To Therapy: The History Of Human Castration. In: *Journal of Urology* 2020, no. supplement 5, 2022, p. 95-96;
9. ROMINKIEWICZ, Jarosław: Zakaz kastracji w prawie rzymskim, Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, 2023, ISBN:978-83-229-3839-3
10. ROSSELLI, John: "The Castrati as a Professional Group and a Social Phenomenon, 1550-1850." In: Acta Musicologica 1988, 60, no.2, https://doi.org/10.2307/932789, p. 143–79

11. TRACY, Larissa: A history of Calamites: the Culture od Castratuion, In: TRACY, Larissa: Castration and culture in the middle ages, Cambridge, D.S.Brewer,2013, ISBN: 978-1-84384-524-9, p. 22-23
12. VANDERVEEN, Nicholas, "Tough on Crime" or Just Barbaric? Louisiana's Surgical Castration Law and the Erosion of Constitutional Rights, https://www.culawreview.org/journal/tough-on-crime-or-just-barbaric-louisianas-surgical-castration-law-and-the-erosion-of-constitutional-rights
13. WEINBERGER, Linda - SREENIVASAN, Shoba - GARRICK, Thomas - OSRAN - Hadley, The Impact of Surgical Castration on Sexual Recidivism Risk Among Sexually Violent Predatory Offenders. In: Journal of the American Academy of Psychiatry and the Law Online Mar 2005, 33 (1) p. 16-36.

Contact details

Katarzyna Jakubczak-Fopke
katarzyna.jakubczak-fopke@ug.edu.pl
University of Gdańsk
Faculty of Law and Administration
Department of Criminal Substantive Law and Criminology

A PLEA FOR DIRECT EFFECT OF THE STATE COMPENSATION DIRECTIVE? LESSONS LEARNT FROM PRESIDENZA DEL CONSIGLIO DEI MINISTRI (C-129/19) AND BURDENE (C-126/23) RULINGS[1]

Dawid Marko[2]

Abstract: This article seeks to analyse the key findings arising from the recent rulings in *Presidenza* and *Burdene*, with particular emphasis on their implications for the interpretation of the material and personal scope of the right to state compensation under Directive 2004/80/EC. It further aims to draw practical conclusions concerning the avenues available to individuals wishing to invoke the right to compensation under Directive 2004/80/EC in proceedings before national courts.

Key words: state compensation; victims of crimes; violent intentional crimes; Directive 2004/80/EC

Introduction

It should come as no surprise to anyone that victims of violent intentional crimes often face not only physical and psychological trauma, but also significant financial hardship. In recognition of the need to ensure monetary compensation for such individuals, a number of states and international organisations, under the primary leadership of the Council of Europe, have for decades sought to establish legal framework that obliges states to set up national schemes for compensating victims of violent intentional crimes committed on their territory.[3] These developments

[1] This paper reflects the results of part of the research carried out within the project 'The direct effect of an EU Directive in a criminal process – between the effectiveness of EU procedural guarantees and the procedural autonomy of a Member State', funded by the Polish National Science Centre [Narodowe Centrum Nauki] (2022/45/N/HS5/01088). The author wishes to express his sincere gratitude to Dr. Christoph Thun for assistance in navigating the Italian legal system.

[2] Department of Criminal Procedure and Criminalistics, University of Gdańsk, Gdańsk, Poland.

[3] The origins of state compensation regulations for crime victims date back to the late 1950s and early 1960s. The need for them was first recognised in the legal systems of the common law tradition. It was argued that perpetrators are not always identified or, if the victim obtains a judgment in their favour, turn out to be insolvent. It was therefore considered that, in such cases, the obligation to compensate for the damage resulting from the crime should be assumed by the state. The first compensation funds in Europe were established in the United Kingdom: in England and Wales, as well as Scotland, in 1964 and in Northern Ireland in 1968. The issue of guaranteeing victims compensation by the state was

culminated in the adoption of landmark international instruments aimed at establishing common minimum standards, most notably the 1983 European Convention.[4] In the following years, the European Union also engaged in the development of a victim compensation framework, viewing such a mechanism as essential to upholding one of its cornerstone principles: the freedom of movement. Ensuring access to fair and effective compensation for victims of violent intentional crime, irrespective of their Member State of residence, was seen as a necessary precondition for the practical realisation of said freedom.[5] The need to develop minimum standards for the protection of victims of crime, in particular their rights to compensation for damages, as well as national funding programmes for public measures to assist and protect victims, was highlighted in the 1999 Tampere Conclusions, and thus became part of a monumental step in the shaping of the present-day Area of Freedom, Security and Justice.[6]

Currently, many decades after the beginning of the signalled efforts, the right of victims of violent intentional crimes to receive 'fair and appropriate compensation' is firmly embedded in the legal order of the European Union through Council Directive 2004/80/EC from 29 April 2004 relating to compensation to crime victims.[7] The fact that more than 20 years have passed since the adoption of the said Directive, however, does not mean that all the questions raised by the rather vague wording of the Directive 2004/80/EC have been answered and that it has been correctly and fully transposed by the Member States. On the contrary, Directive 2004/80/EC has remained of constant interest to the CJEU in recent years. The newest case law, in particular the two recent rulings referred to in the title of this paper, sets out a number of key findings which, in essence, redefine the interpretation of the right to compensation within the framework of EU law. Although these judgments relate to the Italian legal order, they also touch on issues common to all Member States, and

already addressed by the Council of Europe in the mid-1970s. The general intention was to harmonise the situation in this regard in its various member states. State compensation mechanisms were not intended to replace the offender in fulfilling his or her primary obligation arising from the commission of the crime, namely to compensate the victim for the damage and harm caused. From the outset, they were conceived as a subsidiary solution, rather to be applied in the case of the most serious physical or psychological violent crimes. See more: BIEŃKOWSKA, E. – MAZOWIECKA, L.: Państwowa kompensata przysługująca ofiarom niektórych przestępstw. Komentarz. Warszawa: Wolters Kluwer Polska, 2011, pp. 19–53, ISBN: 978-83-264-1585-2.

[4] European Convention of 24 November 1983 on the compensation of victims of violent crimes.

[5] See judgment of 2 February 1989, *Cowan*, 186/87, EU:C:1989:47, para. 17.

[6] European Council (1999), Tampere European Council 15 and 16 October 1999: Presidency conclusions, para. 32.

[7] OJ L 261, 6.8.2004, ELI: <http://data.europa.eu/eli/dir/2004/80/oj>, hereinafter: 'Directive 2004/80/EC'.

their universal value may give rise to the need to rethink and reshape compensation schemes in a number of Member States.
The purpose of this article is to explore findings of universal value, relevant from a supranational perspective, particularly with regard to the material and personal scope of the right to state compensation, drawing on the rulings in the cases of *Presidenza*[8] and *Burdene*.[9] Additionally, it attempts to draw practical conclusions regarding the possibilities available to individuals seeking to exercise the right to state compensation conferred by Directive 2004/80/EC in proceedings before national courts.

Setting the scene: Article 12(2) of the Directive 2004/80/EC

In contrast to the mentioned European Convention of 1983, the Directive 2004/80/EC regulates this obligation of the Member States in a rather mysterious or even enigmatic way. In fact, the matter is addressed in just a single sentence within Chapter II, National compensation schemes", which itself comprises only one article. Namely, pursuant to Article 12(2) of Directive 2004/80/EC: *„All Member States shall ensure that their national rules provide for the existence of a scheme on compensation to victims of violent intentional crimes committed in their respective territories, which guarantees fair and appropriate compensation to victims.*"
The strikingly generic and thus unclear wording of this provision raised a considerable number of doubts. In the early years following the adoption of Directive 2004/80/EC, it was largely marginalised on the assumption that, although the Directive imposes an obligation on Member States to ensure the existence of national compensation schemes available to victims of violent intentional crime committed in their territories and to facilitate cross-border access for victims resident in other Member States, the Directive does not harmonise the substantive provisions governing compensation. As a result, the provision of Article 12(2) was interpreted more as a programme or aim-setting statement, lacking substantive meaning, than a concrete obligation, and became relevant primarily within the broader framework of the Directive. It therefore appears that, in the eyes of the Member States, the core and backbone was still the 1983 European Convention, and that the Directive merely encapsulated this act with a layer of procedural solutions relating to cross-border relations between Member States.[10]
The shift in perspective seems to have been brought about by the first case before the CJEU involving the Commission and the Italian Republic, specifically addressing

[8] Judgement of 16 July 2020, *Presidenza*, C-129/19, EU:C:2020:566.
[9] Judgement of 7 November 2024, *Burdene*, C-126/23, EU:C:2024:937.
[10] MAZOWIECKA, L.: Kompensata państwowa dla ofiar przestępstw w Polsce. Teraźniejszość i przyszłość. Warszawa: Wolters Kluwer Polska, 2012, *passim*, ISBN: 978-83-264-5349-6.

whether Directive 2004/80/EC imposes an obligation to provide state compensation in purely domestic situations, without a cross-border element. This issue, although mentioned in the *Presidenza* judgment, had already been decided in principle a few years earlier in the *Commission v Italy*[11] judgment, and therefore remains outside the scope of this article. The finding that Article 12(2) of the Directive 2004/80/EC imposes concrete obligations on the Member States has given rise to an avalanche of further doubts and questions, the most important of which are the following. Firstly, the vague wording of has raised the question of what is exactly meant by 'fair and appropriate compensation to victims', i.e. to what extent the Directive requires compensation for harm, including whether it requires compensation only for material harm or also for non-material harm, as well as the related question of the criteria and limits (upper and lower limits) for monetary compensation. Secondly, whether the requirements behind the Article 12(2) allow for the adoption of a national compensation scheme that provides compensation through fixed rates, in fact creating a form of tariff or scale. Thirdly, it was not at all clear how the term 'victim' should be understood, as Directive 2004/80/EC does not provide a legal definition. Fourthly, it was also questionable whether Member States had a certain margin of discretion in defining the catalogue of offences to be considered as 'violent intentional crimes' under Directive 2004/80/EC. The answers to these questions were provided by the *Presidenza* and *Burdene* judgments, which are discussed below.

Material scope of the right to state compensation: *Presidenza*

The issue examined in the judgment arose in the case of BV, an Italian national who was the victim of a violent sexual assault committed in Turin in 2005. Although the perpetrators were convicted and ordered to pay BV compensation in the amount of EUR 50,000, the judgement remained unenforced. In the meanwhile, national legislation transposing Directive 2004/80/EC[12] had introduced a lump-sum compensation mechanism, under which victims of violent sexual offences were entitled to a fixed rate of EUR 4,800. When the matter reached the Italian Supreme Court,
it referred to the CJEU asking, inter alia, whether such a fixed-rate compensation could be regarded as 'fair and appropriate compensation' within the meaning of Article 12(2) of the Directive 2004/80/EC. Unsurprisingly, the Court held that it could not. It ruled that a fixed-rate amount determined without any assessment of the

[11] Judgment of 11 October 2016, *Commission* v *Italy*, C-601/14, EU:C:2016:759, para. 49. See also *Presidenza*, paras. 39–52.

[12] Article 11 of 2016 of Law No 122 laying down provisions to comply with the obligations arising from Italy's membership of the European Union – European Law 2015-2016) of 7 July 2016 (GURI No 158 of 8 July 2016, p.1), hereinafter: 'Law No 122/2016'.

seriousness of the consequences suffered by the victim cannot be considered to constitute fair and appropriate compensation under EU law. A national scheme that fails to take into account the individual harm – both material and non-material – resulting from the crime does not satisfy the requirements laid down in Article 12(2) of the Directive 204/80/EC.

Importantly, in its reasoning, the CJEU first clarified that, under Article 12(2) of Directive 2004/80/EC, state compensation is not necessarily required to ensure full reparation of the material and non-material loss suffered by the victim. However, such compensation must not be purely symbolic or manifestly insufficient, particularly in view of the seriousness of the harm caused by the crime.[13] The Court further observed that while the use of a fixed-rate compensation scheme is not, in itself, incompatible with the Directive, such a scheme must be sufficiently detailed to prevent outcomes that would result in manifestly insufficient compensation in light of the specific circumstances of a particular case.[14] Finally, and particularly interestingly, the CJEU, while 'subject to the verification which it is for the referring court to carry out', stated very directly and, in essence, unequivocally that a fixed rate of EUR 4,800 for the compensation of a victim of sexual violence does not appear, at first sight, to correspond to 'fair and appropriate compensation'.[15]

At the same time, the Court affirmed that although Member States are competent to define the notion of 'violent intentional crime' within their national legal systems, that competence does not entitle them to restrict the application of the compensation scheme solely to certain types or categories of such crimes.[16]

There are several lessons to be drawn from the *Presidenza* judgment that provide a clearer understanding of the material scope of Article 12(2) of Directive 2004/80/EC, particularly regarding the types of harm to be compensated and the criteria for determining the amount. While the Court does not, of course, require that the state necessarily guarantee full compensation for material or non-material harm, which is the very nature of state compensation, it does seem to explicitly presuppose that both categories of harm should be taken into account at the stage of determining the final amount of compensation.[17] Moreover, the Court provides a certain guidance for the determination of the amount of compensation by setting a lower and an upper

[13] Paras. 60–64.

[14] Paras. 65–66.

[15] Paras. 67–68.

[16] Para. 59; see also *Commission v Italy*, para. 46.

[17] See, among others, para 64. A (bad) example may be Poland, which seems to follow the 1983 European Convention by applying a twofold limitation – restricting the scope of compensation only to certain elements of material loss and introducing strict upper limits on the amount of compensation (see. Arts. 2 and 6 of the Act of 7 July 2005 on state compensation to victims of certain criminal offences (consolidated text: Journal of Law of 2016, item 325).

limit for that performance, the roles of which are, respectively, the purely symbolic or manifestly insufficient amount in relation to the seriousness of the consequences for the victims ('floor') and the maximum amount that the perpetrator would have to pay under the national system ('celling').

Furthermore, the grounds of the *Presidenza* judgment provide a number of indications as to how the criteria of 'fairness' and 'appropriateness' set out in Article 12(2) of Directive 2004/80/EC are to be interpreted. In particular, the criterion of 'fairness' appears intended to ensure that the amount of compensation reflects the specificity and seriousness of the crime – in general. This criterion can therefore be considered as an equality or objective element, reflecting the nature and gravity of the offence understood in the abstract sense (e.g. whether the compensation relates to murder or moderate bodily injury). In turn, the 'appropriateness' criterion, on the other hand, requires the determination of parameters that individualise the compensation, considering the objective and subjective elements of the crime anchored in the circumstances of the individual and concrete case.[18] As the Court stated, since the compensation granted to victims represents a contribution to the reparation of material and non-material losses suffered by them, such a contribution may be regarded as 'fair and appropriate' only if it compensates, to an appropriate extent, the suffering to which those victims have been exposed.[19] Only the combination of these two elements should make it possible to determine compensation in the manner required by Directive 2004/80/EC. Against this backdrop, the Court's observations regarding fixed-rate compensation schemes are especially important. Member States employing such schemes must ensure that they adequately reflect the above-mentioned criteria and are sufficiently flexible and comprehensive to account for the circumstances of individual cases.

Lastly, an essential aspect of the material scope of the right to state compensation is also the catalogue of crimes for which compensation is available. The CJEU made it clear that Member States have no discretion in this regard and must ensure compensation is available for all intentional crimes involving any form of violence, without exceptions.[20] However, it may be noted that the question of determining the amount is a different matter. The 'fairness' criterion, discussed above, allows the

[18] A similar view seems to have been expressed by the Italian Supreme Court in its judgment of 17.11.2020, case no. 26757, which was issued after the preliminary reference in *Presidenza* had already been answered.

[19] Para. 64.

[20] Interestingly, the Polish regulation is not limited only to intentional crimes, but at the same time, as it seems to follow the path traced by the 1983 European Convention, it makes the right to compensation dependent on whether the victim suffered death, grievous bodily injury or bodily injury lasting more than 7 days as a result of the crime.

degree of seriousness of the offence to be taken into account at the stage of determining the amount of compensation, also in the form of a fixed rate.

Personal scope of the right to state compensation: *Burdene*

The case concerned a homicide in Italy, where a man killed his former partner and was ordered to compensate her family. As the perpetrator was insolvent, the state intervened, but compensation was only partially granted. Italian Law No. 122/2016 provides for a tiered compensation scheme based on succession: e.g. in homicide cases, parents are eligible for state compensation only if there are no surviving children or spouse.

The victim's parents, children, and siblings brought an action against Italian state, contending that this limited scheme breached Article 12(2) of Directive 2004/80/EC, which requires that compensation for victims of violent intentional crimes be determined in a manner that is 'fair and appropriate.'

In this state of facts, the Tribunale Ordinario in Venice decided to make a reference for a preliminary ruling. The CJEU replied that Article 12(2) Directive 2004/80/EC must be interpreted as precluding legislation of a Member State which provides for a scheme on compensation for violent intentional crimes that, in the case of homicide, makes the right to compensation of the parents of the deceased person subject to the absence of a surviving spouse and children of that deceased person and the right to compensation of the victim's siblings subject to the absence of those parents. More specifically the Court pointed out that: "*A national scheme on compensation […], under which victims are excluded without any regard for the extent of the harm they have suffered, on account of a predefined order of priority among the various victims who are eligible to be compensated and based solely on the nature of the family ties, from which mere presumptions are drawn regarding the existence or significance of that harm, cannot result in 'fair and appropriate compensation*".[21]

In the grounds for the ruling, the Court pointed out first of all that, from the perspective of determining the circle of persons entitled to state compensation, the notion of 'victim' must be read broadly and in a systemic manner, and therefore as defined in Article 2(1)(a) and (b) of Directive 2012/29/EU[22] of the European Parliament and of the Council of 25 October 2012 establishing minimum standards on the rights, support and protection of victims of crime, and replacing Council Framework Decision 2001/220/JHA[23]. Thus, a victim entitled to state compensation are also family members of a person whose death was directly caused by a criminal

[21] Para. 67.

[22] Paras. 38–55.

[23] OJ L 315, 14.11.2012, ELI: <http://data.europa.eu/eli/dir/2012/29/oj>.

offence and who have suffered harm as a result of that person's death, listed in Article 2(1)(b) of the Directive 2012/29/EU.

In doing so, the Court recognised that the Member States may, in the exercise of their discretion, establish a national scheme on compensation which limits the benefit of that scheme to the close family members of the deceased, while giving priority, to some of those family members.[24] However, "*any automatic exclusion of any of the family members (victims), in accordance with the logic of succession, solely because of the presence of other family members …without examining (…) the material consequences for those family members of the homicide of the person concerned, or the fact that those family members were the dependants of the deceased person or lived with him or her*."[25]

It is evident that the *Burdene* judgment, alongside the reasoning set out in *Presidenza*, significantly contributed to clarifying the right to state compensation – this time with particular regard to its personal scope – by delineating the catalogue of individuals entitled to claim such compensation. It can be assumed that, in many Member States, this may lead to a factual extension of the eligibility criteria for this measure.[26] Furthermore, the Court recalled and reaffirmed its previous observations concerning the material scope, in particular that the decisive factor for the correct determination of the scope of compensation is the actual extent of the harm, which must be thoroughly examined in the state compensation proceedings in relation to the eligible person concerned. As the CJEU reiterated: "*Since the compensation granted to such victims represents a contribution to the reparation of material and non-material losses suffered by them, such a contribution may be regarded as 'fair and appropriate' only if it compensates, to an appropriate extent, the suffering to which those victims have been exposed*".[27] Thus, any automatic and arbitrary assumptions are therefore not permitted.

Concluding remarks

The narrow frame of this paper does not allow a comprehensive discussion of the problem, so it is necessary to formulate the following brief conclusions. First and foremost, it is difficult to avoid the impression that the true meaning of Article 12(2) of Directive 2004/80/EC only became apparent after several years. The CJEU breathed (new) life into this provision by transforming what was initially an unclear outline into one with colourful, substantive content. The clarification of the

[24] Para. 63.

[25] Paras. 65–66.

[26] As can be seen from the above comments, an exemplification of a member state that should reshape its national compensation scheme is Poland.

[27] Para. 60.

conditions underpinning the compensation mechanism – not only through the recognition of its applicability to purely internal matters, but also through the detailed interpretation of its material and personal scope – could, in the eyes of some, be viewed as a jurisprudential rewriting of the Directive's text. Nevertheless, one has to face a new reality. In essence, Article 12(2) of the Directive 2004/80/EC constitutes a general clause. The EU legislator refrained from setting out detailed criteria for determining compensation, instead leaving this to the discretion of the competent authorities within the Member States. Such a construction does not differ significantly from the general clauses found in many national legal systems, particularly those governing the award of compensation for non-material loss.[28]

There is little doubt that Member States must review and, where necessary, align their compensation schemes with the standards emerging from the CJEU's recent case law. This process may not occur immediately. However, as illustrated by the *Burdene* case, individuals seeking compensation in Member States that have failed to fully or correctly transpose Directive 2004/80/EC are not left without recourse. They can rely directly on Article 12(2) of the Directive. While the said provision may not be particularly precise in terms of clarity of literal expression, it nevertheless offers a clear understandable rule of behaviour, which can be extracted and applied directly by national authorities.[29] Consequently, wherever a national authority cannot interpret a national law in conformity with Article 12(2) of Directive 2004/80/EC, the principles of direct effect and primacy come into play. This means that individuals can claim their rights under EU law by directly relying on the f Directive 2004/80/EC before the national authorities and the national authorities are therefore obliged to recognise those rights by directly applying the Directive. If the law derived from the Directive clashes with what is provided for under national law (e.g., national law sets statutory rigid and low limits on compensation amounts), the EU law empowers national authorities to set aside such contrary provisions of national law (synergistic effect of EU constitutional principles of direct effect and the primacy of EU law). If national law does not provide for compensation at all (e.g., it excludes compensation in the case of a given violent intentional crime), the basis for adjudication can be found directly in the provision of Article 12(2) of the Directive, in conjunction with the relevant national legislation.[30] It may be expected that the

[28] See, for example, Art. 445(1) of the Polish Civil Code or § 253(2) of the German BGB, which stipulate an 'appropriate monetary compensation' as reparation for non-material harm.

[29] BOBEK, M.: The Effects of EU Law in the National Legal Systems In: European Union Law. Oxford: Oxford University Press, 2023, pp. 161–162, ISBN: 9780192863836.

[30] See, for example, judgments of 8 March 2022, *Bezirkshauptmannschaft Hartberg-Fürstenfeld (Direct effect),* C-205/20, EU:C:2022:168, para. 37; 5 September 2024, *M.S. and Others (Procedural rights of minors),* C-603/22, EU:C:2024:685, para. 118 and 18 January 2022, *Thelen Technopark Berlin*, C-261/20, EU:C:2022:33, paras. 25–26.

interest of individuals in direct application will increase in the near future, as evidenced by the growing interest of the courts of member states.[31]

Bibliography

1. BIEŃKOWSKA, E. – MAZOWIECKA, L.: Państwowa kompensata przysługująca ofiarom niektórych przestępstw. Komentarz. Warszawa: Wolters Kluwer Polska, 2011, pp. 19–53, ISBN: 978-83-264-1585-2;
2. BOBEK, M.: The Effects of EU Law in the National Legal Systems In: European Union Law. Oxford: Oxford University Press, 2023, pp. 161–162, ISBN: 9780192863836;
3. MAZOWIECKA, L.: Kompensata państwowa dla ofiar przestępstw w Polsce. Teraźniejszość i przyszłość. Warszawa: Wolters Kluwer Polska, 2012, *passim*, ISBN: 978-83-264-5349-6;

Case-law

1. Judgment of 2 February 1989, *Cowan*, 186/87, EU:C:1989:47;
2. Judgment of 11 October 2016, *Commission* v *Italy*, C-601/14, EU:C:2016:759;
3. Judgement of 16 July 2020, *Presidenza*, C-129/19, EU:C:2020:566;
4. Judgments of 8 March 2022, *Bezirkshauptmannschaft Hartberg-Fürstenfeld (Direct effect),* C-205/20, EU:C:2022:168;
5. Judgement of 18 January 2022, *Thelen Technopark Berlin*, C-261/20, EU:C:2022:33;
6. Judgement 5 September 2024, *M.S. and Others (Procedural rights of minors),* C-603/22, EU:C:2024:685;
7. Judgement of 7 November 2024, *Burdene*, C-126/23, EU:C:2024:937.

Contact details

Mgr Dawid Marko
Teaching and Research Assistant, attorney
dawid.marko@prawo.ug.edu.pl
Department of Criminal Procedure and Criminalistics, Faculty of Law and Administration, University of Gdańsk, Poland

[31] In April 2024, the Irish High Court referred an extensive preliminary reference, which stems from the arguments raised by a party in the main proceedings and related doubts arising from the CJEU rulings discussed above (see case C-284/24).

PROBLEMATIKA VÝŠKY ŠKODY A JEJ VPLYV NA TRESTNOSŤ ČINU

THE ISSUE OF DAMAGE AMOUNT AND ITS IMPACT ON THE CRIMINALITY OF THE OFFENCE

Alžbeta Šimeková[1], Alex Želinský[2]

Abstrakt: Analyzujúc imanentný význam legislatívneho nastavenia výšky škody pri posudzovaní trestnej zodpovednosti, predložený príspevok sa zaoberá novelizovanou právnou úpravou v Trestnom zákone, ktorou došlo k výraznému zvýšeniu hraníc jednotlivých škôd. Pri zohľadnení celého komplexu zmien, ktoré zásadným spôsobom ovplyvnili trestnosť činu so spôsobeným následkom v podobe škody, dopady novelizovanej právnej úpravy budú komparované a následne hodnotené so zreteľom na relevantnú právnu úpravu v zahraničí.

Kľúčové slová: škoda, trestnosť činu, novela Trestného zákona

Abstract: Analyzing the immanent importance of the legislative setting of the amount of damages in the assessment of criminal liability, the present paper deals with the amended legislation in the Criminal Law, which has significantly increased the limits of individual damages. Taking into account the whole complex of changes that have fundamentally affected the criminalization of an offence with the consequence of damage, the effects of the amended legislation will be compared and then evaluated in the light of the relevant legislation abroad.

Key words: damage, criminality of the offence, amendment of the Criminal Code

Úvod

V rámci diskusií, ktoré prebiehali v súvislosti s novelou Trestného zákona sa najčastejšie skloňovala potreba zníženia neprimerane prísnych trestných sadzieb pri majetkových a hospodárskych trestných činoch, čím by sa slovenská právna úprava priblížila európskym štandardom trestného práva. Tieto úvahy o zmene trestnej

[1] Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta
[2] Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta

politiky však musia byť vždy v súlade so zásadami právneho štátu. „*Slovenská republika bezpochyby patrí medzi právne štáty aj vzhľadom na to, že zakotvenie tohto princípu sa nachádza v hierarchicky najvyššie postavenom právnom predpise, ktorým je Ústava Slovenskej republiky a to konkrétne v čl. 1.* "[3] Všeobecný konsenzus na novelizovaní prevládal aj vo vzťahu k úprave hraníc škody tak, aby to zodpovedalo aktuálnej spoločensko-ekonomickej situácii, keďže škoda, ako významný hmotnoprávny inštitút, sa od účinnosti rekodifikovaného Trestného zákona neupravovala. Na základe toho zákonodarca pristúpil k prijatiu tzv. veľkej novely Trestného zákona, ktorou došlo k významným zmenám v trestnom práve. Predložený príspevok novelizovanú právnu úpravu analyzuje a jej dôsledky porovnáva s relevantnou právnou úpravou v zahraničí, a to s primárnym zameraním na úpravu výšky škody.

Výška škody v kontexte ekonomického vývoja a trestnosti činu

Pojem škoda má v trestnom práve dôležitý význam a plní viacero funkcií. Z hmotnoprávneho hľadiska podmieňuje trestnosť činu a jeho právnu kvalifikáciu (t. j. je znakom mnohých základných a kvalifikovaných skutkových podstát, a zároveň vymedzuje hranicu medzi trestným činom a priestupkom).

Formálne ukotvenie škody v trestných kódexoch (vo všeobecnosti) vyjadruje šírku hraníc trestnoprávnej kriminalizácie protiprávneho konania s následkom vo forme škody, na ktorom je spoločenský konsenzus ohľadom nutnosti a prísnosti postihu prostriedkami trestného práva. Na základe toho je škoda odstupňovaná podľa výšky finančného vyjadrenia do viacerých kategórií, na ktoré sú naviazané kvalifikované skutkové podstaty s prísnejšími sankciami v závislosti od spôsobenej škody.

Na základe horizontálneho a vertikálneho porovnania možno identifikovať niekoľko typických prístupov k legislatívnemu vymedzeniu výšky škody v trestných kódexoch, a to: (i) generálne stanovenie pevnej sumy, (ii) flexibilné naviazanie sumy na určitú (makro)ekonomickú veličinu spravidla upravenú osobitným (podzákonným) predpisom a (iii) konkrétna úprava škody priamo v rámci tej-ktorej skutkovej podstaty trestného činu.

Pri zohľadnení skutočnosti, že škoda vyjadruje takú ujmu alebo získanie takého prospechu v príčinnej súvislosti s trestným činom, *ktorá je objektívne vyjadriteľná všeobecným ekvivalentom, t. j. peniazmi,*[4] posudzovanie trestnosti činu je významne

---

[3] HOCHMANN, R. *Právo na obhajobu ako imanentná súčasť právneho štátu*. In: Sekcia verejného práva: Verejné právo na priesečníkoch prehlbujúcej sa európskej integrácie. Zborník z VI. ročníka medzinárodnej vedeckej konferencie Banskobystrické zámocké dni práva, 14.–15. november 2023, Vígľaš. Banská Bystrica: Právnická fakulta Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici, 2024, s. 93.

[4] Stanovisko občianskoprávneho kolégia Najvyššieho súdu ČSSR sp. zn. Cpj 87/70 zo dňa 18. novembra 1970 (R 55/1971).

ovplyvnené nielen legálnou úpravou výšky hraníc jednotlivých škôd, ale aj materiálnymi ekonomickými činiteľmi danej krajiny, keďže v dôsledku inflácie a ekonomického rastu dochádza k všeobecnému nárastu cien ekonomických statkov, čo má za následok zníženie kúpnej sily peňazí a tým aj postupné znižovanie hodnoty výšky škody, ako formálneho znaku trestného činu, ktorým zákonodarca v čase prijatia ohraničil trestnosť činu a jeho právnu kvalifikáciu.

Oproti predchádzajúcej právnej úprave, rekodifikovaný Trestný zákon účinný od 1. januára 2006 upravoval výšku škody a jej jednotlivé kategórie priamo v ustanovení § 125 ods. 1 pevnou sumou, pričom malú škodu stanovil na sumu prevyšujúcu 266 EUR (t. j. 266,01 EUR), škoda väčšia bola upravená ako suma dosahujúca najmenej desaťnásobok malej škody (266 x 100 t. j. 26.660 EUR), škoda značná ako suma dosahujúca najmenej stonásobok malej škody (266 x 100 t. j. 26.660 EUR) a škoda veľkého rozsahu bola upravená ako suma dosahujúca najmenej päťstonásobok malej škody (266 x 500 t. j. 133.000 EUR).

Takto nastavené výšky škôd sa až do nadobudnutia účinnosti veľkej novely Trestného zákona zo dňa 6. augusta 2024 nemenili, z čoho vyplýva, že rovnaká majetková veličina upravovala znak trestného činu počas obdobia 19 rokov, a to napriek výraznej inflácií a hospodárskemu rastu počas predmetného obdobia (t. j. napriek výrazne odlišnej materiálnej hodnote daného finančného vyjadrenia oproti jeho formálnemu vyjadreniu v čase prijatia). Príkladmo možno uviesť, že v roku 2006 bola minimálna mesačná mzda vo výške 252,27 EUR, oproti tomu v roku 2024 bola minimálna mzda už vo výške 750 EUR (t. j. nárast o 197,5 %). Priemerná nominálna mesačná mzda za rok 2006 bola vo výške 622,39 EUR a v roku 2024 to bolo 1.524 EUR (t. j. nárast o 144,9 %). Zatiaľ čo v roku 2006 bol podiel malej škody na nominálnej mesačnej mzde 43 %, v roku 2024 to bolo už len 17,46 %. Z hľadiska inflačného vývoja možno prostredníctvom inflačnej kalkulačky vypočítať[5], že hodnota malej škody vo výške 266,01 EUR z roku 2006 mala v roku 2024 skutočnú hodnotu 454,07 EUR, z čoho vyplýva, že hodnota 266,01 EUR mala v roku 2024 podstatne nižší význam a spoločenskú nebezpečnosť ako v roku 2006, v dôsledku čoho dochádzalo k postupnému roztváraniu a sprísňovaniu trestnej represie vo vzťahu k skutkom, ktorých reálna závažnosť pod vplyvom ekonomického vývoja postupne klesala. Rigidné nastavenie výšky škôd spôsobilo výrazne odlišné podmienky trestnosti činu v čase, keďže fakticky rovnaké konanie, ktoré bolo v minulosti kvalifikované ako priestupok, resp. spadalo pod menej prísnu skutkovú podstatu trestného činu, sa postupným (dlhodobým ekonomickým rastom) a nenápadným (formálnym zachovaním pôvodnej právnej úpravy) spôsobom začalo posudzovať a sankcionovať prísnejšími trestnoprávnymi prostriedkami. Popísané rozširovanie trestnej

[5] Inflačná kalkulačka INEKO. Dostupné on-line: https://www.ineko.sk/kalk.html.

zodpovednosti viedlo k zaťažovaniu trestného a väzenského systému (personálne, kapacitne, finančne a pod.)

Z uvedeného dôvodu sa dlhodobo skloňovala potreba zosúladiť výšku škody aktuálnym ekonomickým podmienkam, na čom bol všeobecný konsenzus naprieč odbornou verejnosťou. Po viacerých neúspešných legislatívnych návrhoch došlo k úprave výšky škôd až na základe novely Trestného zákona, v zmysle ktorej sa *de lege lata* škodou malou rozumie suma prevyšujúca 700 EUR, škodou väčšou suma prevyšujúca 20.000 EUR, značnou škodou je suma prevyšujúca 250.000 EUR a škodou veľkého rozsahu sa rozumie suma prevyšujúca 650.000 EUR. Okrem toho, že oproti predchádzajúcej právnej úprave sú všetky výšky škôd explicitne upravené prostredníctvom konkrétnych súm priamo v ustanovení § 125 ods. 1 TZ, výraznou zmenou sú najmä skokové násobky medzi jednotlivými kategóriami škôd (t.j. oproti pôvodným násobkom 10x, 100x a 500x malej škody sú to v súčasnosti implicitné násobky cca 28x, 357x a 929x malej škody). Zákonodarca v dôvodnej správe[6] okrem všeobecných sociálno-ekonomických dôvodov bližšie nešpecifikuje metódu, na základe ktorej dospel k takejto výraznej koncepčnej zmene úpravy jednotlivých hraníc škody, nehovoriac o tom, že pôvodne navrhované násobky a zvýšenie škody väčšej (35.000 EUR), značnej (350.000 EUR) a veľkého rozsahu (700.000 EUR), boli ešte výrazne vyššie.[7]

S ohľadom na uvedené (makro)ekonomické ukazovatele a hospodársky rast je úprava malej škody vo výške 700 EUR plne odôvodnená, avšak pokiaľ by zákonodarca zachoval pôvodný koncept násobkov škôd, v takom prípade by škoda väčšia bola stanovená ako suma prevyšujúca 7.000 EUR (t.j. 10x700), značná škoda by prevyšovala sumu 70.000 EUR (t.j. 100x700) a škoda veľkého rozsahu by prevyšovala sumu 350.000 EUR (t.j. 500x700). Zákonodarca síce disponuje zvrchovanou právomocou určovať trestnú politiku štátu, avšak legislatívna činnosť by mala byť založená na relevantných odborných ukazovateľoch a racionálnom odôvodnení nastavenia toho-ktorého trestnoprávneho inštitútu, pričom v kontexte legislatívneho nastavenia výšky škody by nemalo dochádzať k výrazným disproporciám, či už na jednej (dlhoročným rigidným opomínaním ekonomického vývoja) alebo na druhej (prudkým a skokovým navýšením) strane.

[6] Dôvodová správa k vládnemu návrhu tzv. veľkej novely Trestného zákona. Dostupné on-line: https://www.nrsr.sk/web/Default.aspx?sid=zakony/zakon&MasterID=9577.

[7] Pozmeňujúce a doplňujúce návrhy k predmetnému návrhu zákona. Dostupné on-line: https://www.nrsr.sk/web/Dynamic/DocumentPreview.aspx?DocID=539923.

Hmotnoprávne následky novely Trestného zákona na príklade trestného činu daňového podvodu

Trestný čin	Výška škody/Rozsah činu	Právna úprava účinná do 6.8.2024	Právna úprava účinná po 6.8.2024
Daňový podvod (§ 277a)	Väčší rozsah	2.660 EUR – 1 až 5 rokov	20.000,01 EUR – 6 mesiacov až 3 roky
	Značný rozsah	26.600 EUR – 4 až 10 rokov	250.000,01 EUR – 2 až 8 rokov
	Veľký rozsah	133.000 EUR – 7 až 12 rokov	650.000,01 EUR – 3 až 10 rokov

Tabuľka č. 1

Prehľad porovnania výšky škody pri trestnom čine daňového podvodu pred a po účinnosti novely Trestného zákona

Pokiaľ ide o hmotnoprávne následky, ktoré priniesla novela Trestného zákona a majú vplyv na trestnosť činu, tieto budeme ilustrovať na trestnom čine daňového podvodu (§ 277a TZ). Objektívna stránka skutkovej podstaty trestného činu daňového podvodu vyžaduje, aby páchateľ neoprávnene uplatnil nárok na vrátenie dane z pridanej hodnoty alebo spotrebnej dane v úmysle zadovážiť sebe alebo inému neoprávnený prospech **vo väčšom rozsahu**. Z tabuľky č. 1 možno pozorovať výrazné **zvýšenie väčšej škody** (spoločne s ňou teda aj rozsahu činu) z 2.660 EUR až na 20.000,01 EUR. Uvedené malo za následok **dekriminalizáciu skutkov, ktoré by inak boli trestnými činmi**. To znamená, že skutky, ktorými páchateľ uplatní nárok na vrátenie dane z pridanej hodnoty či spotrebnej dane nedosahujúcej výšku 20 000,01 EUR, nebudú trestným činom, ale budú posudzované ako správny delikt podľa zákona č. 222/2004 Z. z. o dani z pridanej hodnoty, zákona č. 563/2009 Z. z. o správe daní (daňový poriadok) a o zmene a doplnení niektorých zákonov či iných daňových právnych predpisov.

Novela trestného zákona okrem **zvýšenia výšky škody** priniesla aj **zníženie trestných sadzieb**, či **skrátenie premlčacích dôb pri premlčaní trestného stíhania**. V súvislosti s premlčaním trestného stíhania je potrebné dať do pozornosti aj to, aký vplyv má naň zmenená výška škody. Pred novelou Trestného zákona bola právna úprava trestného činu daňového podvodu nastavená tak, že ak si osoba uplatnila nárok na vrátenie danej z pridanej hodnoty v úmysle zadovážiť si tým neoprávnený prospech vo veľkom rozsahu (§ 277a ods. 3) napr. 200.000 EUR, za uvedený skutok jej hrozil trest odňatia slobody vo výške 7 až 12 rokov, pričom trestnosť takéhoto činu by

zanikla uplynutím premlčacej doby, ktorá bola 20 rokov.[8] V dôsledku novely Trestného zákona, ktorou sa výrazne zvýšili aj hranice škôd, by uvedený skutok bol kvalifikovaný ako daňový podvod spáchaný vo väčšom rozsahu (§ 277a ods. 1), za ktorý hrozí trest odňatia slobody vo výške 6 mesiacov až 3 roky. Vzhľadom na takto nastavenú výšku trestnej sadzby sa tak uvedený skutok premlčí uplynutím 3 ročnej premlčacej doby.

Daňové podvody, predovšetkým vo forme karuselových podvodov, často slúžia ako nástroj na páchanie tejto trestnej činnosti organizovanými skupinami. Už z charakteru páchania takéhoto trestného činu je zrejmé, že uvedený trestný čin býva obvykle časovo náročný na jeho odhaľovanie a vyšetrovanie. Preto stojí za zmienku i tá skutočnosť, že zvýšenie hraníc škody v kombinácii so znížením trestných sadzieb, či skrátením premlčacích lehôt môže výrazne oslabiť schopnosť orgánov činných v trestnom konaní efektívne odhaľovať a vyšetrovať tento typ trestnej činnosti. V dôsledku toho sa môže stať, že tieto trestné činy nebudú náležite zistené a ich páchatelia sa vplyvom premlčania trestného stíhania vyhnú vyvodeniu trestnej zodpovednosti za spáchaný skutok, ktorý sa vyznačuje vysokou mieru závažnosti pre štát a jeho štátny rozpočet. Len pre porovnanie si dovolíme poukázať na skutočnosť, že v Českej republike by sa pri spáchaní skutku v takomto rozsahu takýto čin premlčal v premlčacej dobe 10 rokov.

Zmenená výška väčšej škody má rovnako vplyv aj na uplatnenie **tzv. materiálneho korektívu (§ 10 ods. 2 TZ)**. De lege lata je teda možné pri spáchaní trestného činu daňového podvodu podľa § 277a ods. 1 TZ vo výške od 20.000 EUR uvažovať o uplatnení materiálneho korektívu, nakoľko sa jedná o prečin. Pred účinnosťou novely Trestného zákona bola zákonná hranica pre väčší rozsah stanovená na 2.660 EUR, a teda uplatnenie materiálneho korektívu bolo opodstatnené najmä v prípadoch nižšej, teda nepatrnej závažnosti. Po zvýšení tejto hranice na 20.000,01 EUR však vzniká priestor na záver, že aj konanie, ktoré spôsobí škodu v desaťtisícových sumách, môže byť vzhľadom na okolnosti prípadu posúdené ako skutok s nepatrným stupňom závažnosti, a teda takýto skutok nebude trestným činom. Týmto spôsobom sa tak otvára možnosť prekvalifikovať daňový podvod na správny delikt, posudzovaný podľa daňových právnych predpisov. Takýto výklad môže v praxi viesť k oslabeniu trestnoprávneho postihu daňovej kriminality aj v prípadoch, ktoré pred novelou Trestného zákona nebolo možné bez ďalšieho považovať za nepatrný stupeň závažnosti.

[8] Právna úprava premlčania trestného stíhania účinná do 6.8.2024 totiž ustanovovala, že trestnosť činu zaniká uplynutím premlčacej doby, ktorá je dvadsať rokov, ak ide o zločin, za ktorý tento zákon v osobitnej časti dovoľuje uložiť trest odňatia slobody s hornou hranicou trestnej sadzby najmenej desať rokov, pričom prípade daňového podvodu spáchaného vo veľkom rozsahu bola ustanovená horná hranica až vo výške 12 rokov.

Osobitným druhom škody viažucim sa na spáchanie taxatívne uvedených trestných činov podľa **§ 34 ods. 6 TZ,** je škoda alebo získanie majetkového prospechu presahujúceho 50.000 EUR, ak ním súčasne dôjde k poškodeniu finančných záujmov Európskej únie. V takom prípade je súd povinný uložiť trest odňatia slobody.
Zvláštnosťou tejto právnej úpravy je, že aj v prípade, ak páchateľ spácha trestný čin uvedený v § 34 ods. 6 TZ, ktorým spôsobí škodu napríklad vo výške 60.000 EUR a dôjde pritom k poškodeniu finančných záujmov EÚ, ide podľa zákonného nastavenia škôd v Trestnom zákone stále len o škodu väčšieho rozsahu. Skutkové podstaty takýchto trestných činov majú pritom stanovené trestné sadzby, ktoré zaraďujú tieto trestné činy medzi prečiny. V dôsledku toho môže nastať situácia, že aj pri prečine, kde by inak prichádzali do úvahy alternatívne tresty (ako napríklad peňažný trest), je súd v dôsledku § 34 ods. 6 TZ povinný uložiť trest odňatia slobody. Takéto riešenie môže pôsobiť disproporčne a v praxi obmedzovať primeranú individualizáciu trestu.
V tabuľke načrtnutej vyššie sme si dovolili poukázať na rozdiely výšky škody pred a po nadobudnutí účinnosti novely Trestného zákona, ktorou sa výrazne zvýšili hranice škôd. De lege lata je možné v dôsledku legislatívneho nastavenia výšky škody pri trestnom čine daňového podvodu podľa § 277a ods. 1, **upustiť od potrestania podľa § 40 TZ**, ktorým páchateľ uplatnil nárok na vrátenie DPH vo výške od 20.000,01 EUR do výšky 250.000 EUR, nakoľko sa jedná o prečin. Zároveň by však museli byť okrem podmienok uvedených v § 40 ods. 1 TZ splnené aj podmienky uvedené v § 40 ods. 3 TZ, ktorými sú vydanie výnosov z trestnej činnosti a uhradenie spôsobenej škody.
Pred nadobudnutím účinnosti novely Trestného zákona nebolo možné upustiť od potrestania, ak páchateľ spáchal trestný čin daňového podvodu v rozsahu napr. 133 000 EUR, keďže takáto škoda za predchádzajúcej právnej úpravy bola považovaná za škodu veľkého rozsahu. Vzhľadom na zákonom ustanovenú trestnú sadzbu išlo o zločin, pri ktorom nebolo možné uložiť podmienečný trest odňatia slobody, a súdy tak boli povinné uložiť nepodmienečný trest.[9]
Výška spôsobenej škody predstavuje v trestnom práve jeden z kľúčových kvalifikačných znakov pri posudzovaní závažnosti trestnej činnosti. Právo pritom stanovuje jednotlivé kategórie škôd, na ktoré reflektujú aj samotné trestné sadzby. Konkrétne hranice kategórií škôd sa v jednotlivých právnych poriadkoch významne odlišujú. Pre ilustráciu týchto rozdielov uvádzame porovnanie výšky škody podľa Trestného zákona Slovenskej republiky (§ 277a TZ SR v spojení s § 125 ods. 1 TZ SR) a Trestního zákoníka Českej republiky (§ 240 TZ ČR v spojení s § 138 ods. 1 TZ ČR), prepočítané na eurá:

Kategória škody (Výška rozsahu)	§ 277a TZ SR (výška rozsahu v €)	§ 240 TZ ČR (výška rozsahu v €)

[9] Bližšie pozri právnu úpravu platnú a účinnú do 6.8.2024 – § 277a ods. 3 v spojení s § 34 ods. 6 TZ

Väčší rozsah	**20.000,01 €**	**3.977,41 €**
Značný rozsah	**250.000,01 €**	**39.774,08 €**
Veľký rozsah	**650.000,01 €**	**397.740,83 €**

Tabuľka č. 2

Komparácia výšky spôsobenej škody pri daňovom podvode v TZ SR a TZ ČR v eurách

Na nasledujúcom príklade sme sa rozhodli ilustrovať vysoké rozdiely medzi nastavením výšky škody v Slovenskej republike oproti Českej republike. Vysoké rozpätie medzi väčšou a značnou škodou na Slovensku totiž má významný vplyv na právnu kvalifikáciu skutku. Použitím nasledujúceho príkladu prídeme k záveru, že veľké rozpätie väčšej a značnej škody na Slovensku má potom veľký vplyv aj na samotnú trestnú sadzbu, ktorá páchateľovi za spáchanie trestného činu daňového podvodu hrozí.

Páchateľ A na území **Slovenskej republiky** neoprávnene uplatní nárok na vrátenie dane z pridanej hodnoty v rozsahu **205.000 EUR** v úmysle získať tým majetkový prospech. Uvedený skutok by bol kvalifikovaný ako **prečin** daňového podvodu podľa § 277a ods. 1 TZ SR s poukazom na § 125 ods. 1 TZ SR, pretože svojím konaním spôsobil **škodu väčšiu**. Za uvedený skutok mu hrozí trest odňatia slobody na **6 mesiacov až 3 roky**.

Páchateľ B na území **Českej republiky** spácha rovnaký skutok ako páchateľ A na území Slovenskej republiky, a teda neoprávnene uplatní nárok na vrátenie dane z pridanej hodnoty v rozsahu **205.000 EUR.** Uvedený skutok by bol kvalifikovaný ako **zločin** skrátenia dane, poplatku a podobnej povinnej platby podľa § 240 ods. 1, ods. 2, písm. c) TZ ČR s poukazom na § 138 ods. 1 písm. d) TZ ČR, pretože svojím konaním spôsobil **značnú škodu.** Za uvedený skutok mu hrozí trest odňatia slobody **na 2 až 8 rokov**.

Porovnaním výšok škôd ustanovených v českom Trestnom zákoníku a Slovenskom Trestnom zákone možno pozorovať výrazné rozdiely v nastavení ich hraníc. Slovenská právna úprava sa vyznačuje výrazne skokovým odstupňovaním jednotlivých kategórií škody, čo vedie k nerovnakej právnej kvalifikácii trestného činu, ktorý má porovnateľnú reálnu závažnosť.

Najzásadnejším nedostatkom súčasnej právnej úpravy v Trestnom zákone nie je samotné zvýšenie hraníc škôd, ale spôsob, akým k nemu zákonodarca pristúpil, teda bez predchádzajúceho zverejnenia odborných analýz, bez riadneho kvantitatívneho alebo kvalitatívneho odôvodnenia konkrétnych hraníc a najmä bez prepojenia na ekonomické ukazovatele. Z odborného hľadiska teda absentuje akékoľvek jasné prepojenie medzi jednotlivými kategóriami škody a všeobecnými hospodárskymi ukazovateľmi (napr. priemerná mzda, HDP, miera inflácie), ktoré by poskytli objektívny rámec pre určenie spoločenskej závažnosti skutku. Vzhľadom na vyššie

uvedené možno zhrnúť, že hoci snaha novelizovať výšku škody v Trestnom zákone bola opodstatnená, avšak spôsob nastavenia skokových výšok jednotlivých škôd je podľa nášho názoru problematický.

Záver

Z analýzy právnej úpravy výšky škody v Trestnom zákone Slovenskej republiky vyplýva, že výška škody predstavuje jeden z najvýznamnejších znakov ovplyvňujúcich trestnosť činu, jeho právnu kvalifikáciu, výšku trestnej sadzby, dĺžku premlčacej doby, ako aj možnosti upustenia od potrestania. Zásadná novela Trestného zákona účinná od 6. augusta 2024 priniesla zmeny v dlhodobo kritizovanom nastavení výšky škôd, ktoré nereflektovali súčasnú ekonomickú situáciu v krajine. Zákonodarca pri nastavení malej škody síce vychádzal zo súčasnej spoločensko-ekonomickej situácie, avšak nastavenie ostatných hraníc škôd (väčšej, značnej a škody veľkého rozsahu), ostali bez zdôvodnenia zmien v násobkoch malej škody oproti predchádzajúcej právnej úprave. Uvedené má za následok, že súčasná právna úprava škody v Trestnom zákone vychádza zo skokových násobkov medzi jednotlivými kategóriami škôd, t. j. oproti pôvodným násobkom 10x, 100x a 500x malej škody sú to v súčasnosti implicitné násobky cca 28x, 357x a 1071x malej škody. Takto nastavené skokové rozdiely medzi jednotlivými kategóriami škôd sa významne premietajú aj do hmotnoprávnych následkov toho ktorého trestného činu, pričom uvedené následky sme ilustrovali na trestnom čine daňového podvodu. Významné zvýšenie hranice väčšej škody z 2.660 EUR na 20.000,01 EUR viedlo k dekriminalizácii množstva skutkov, ktoré pred novelou podliehali trestnému postihu. Navyše vysoké skokové rozdiely medzi jednotlivými škodami majú vplyv aj na samotnú výšku trestnej sadzby a s tým súvisiace premlčanie trestného stíhania. Porovnanie so zákonnou úpravou v Českej republike poukázalo na to, že slovenský model nastavenia hraníc škôd je výrazne benevolentnejší. Na konkrétnom príklade sme poukázali na skutočnosť, že rovnaký skutok, ktorý by páchateľ spáchal v Českej republike by bol posudzovaný oveľa prísnejšie než skutok spáchaný v Slovenskej republike. Z hľadiska de lege ferenda preto považujeme za žiaduce, aby budúce úpravy výšky škôd vychádzali z objektívnych a ekonomicky podložených faktov zohľadňujúcich napr. priemernú mzdu, minimálnu mzdu či mieru inflácie a rovnako tak tomu prispôsobili aj ich násobky.

Zoznam použitej literatúry

1. HOCHMANN, R. Právo na obhajobu ako imanentná súčasť právneho štátu. In: Sekcia verejného práva: Verejné právo na priesečníkoch prehlbujúcej sa európskej integrácie. Zborník z VI. ročníka medzinárodnej vedeckej konferencie Banskobystrické zámocké dni práva, 14.–15. november 2023,

Vígľaš. Banská Bystrica: Právnická fakulta Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici, 2024, s. 92–99.
2. Stanovisko občianskoprávneho kolégia Najvyššieho súdu ČSSR sp. zn. Cpj 87/70 zo dňa 18. novembra 1970 (R 55/1971).
3. Inflačná kalkulačka INEKO. Dostupné on-line: https://www.ineko.sk/kalk.html.
4. Dôvodová správa k vládnemu návrhu tzv. veľkej novely Trestného zákona. Dostupné on-line: https://www.nrsr.sk/web/Default.aspx?sid=zakony/zakon&MasterID=9577.
5. Pozmeňujúce a doplňujúce návrhy k predmetnému návrhu zákona. Dostupné on-line: https://www.nrsr.sk/web/Dynamic/DocumentPreview.aspx?DocID=539923.
6. Zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon
7. Zákon č. 40/2009 Sb. Trestní zákoník

Kontaktné údaje

Bc. Alžbeta Šimeková
simekova33@uniba.sk
Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta
Študentská pomocná vedecká sila – Katedra trestného práva, kriminológie a kriminalistiky

Bc. Alex Želinský
zelinsky5@uniba.sk
Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta
Študentská pomocná vedecká sila – Katedra trestného práva, kriminológie a kriminalistiky

TRESTNÉ ČINY PROTI REPUBLIKE A AKTUÁLNE BEZPEČNOSTNÉ HROZBY

CRIMES AGAINST THE REPUBLIC AND NATIONAL SECURITY THREATS NOWADAY

Juraj Lauko[1]

Abstrakt: Článok sa zaoberá stručným prehľadom vývoja trestných činov proti republike v kontexte aktuálne bezpečnostnej a geopolitickej situácie. Vzhľadom na minimálny rozsah sme chceli aspoň upozorniť na otázku o dostatočnosti súčasnej právnej úpravy týchto trestných činov vzhľadom na výzvy, ktorým súčasná spoločnosť čelí. Len veľmi stručným preskúmaním dobových predpisov v danej oblasti, sme zistili, že počas obdobia totality boli tieto trestné činy koncipované široko a zahrňovali aj také skutky, ktoré dnes trestný zákon nepozná.

Kľúčové slová: trestný zákon, trestné činy proti republike, bezpečnostné výzvy súčasnosti.

Abstract: The article deals with a brief overview of the development of crimes against the republic in the context of the current security and geopolitical situation. Given the minimal scope, we wanted to at least draw attention to the question of the sufficiency of the current legislation on these crimes in view of the challenges that contemporary society faces. Only a very brief review of the regulations of the time in the given area, we found out that during the totalitarian period, these crimes were conceived broadly and included such acts that are not known to the Criminal Code today.

Key words: criminal law, crimes against republic, security threats, history

Úvod

Aktuálna geopolitická situácia nenechá asi nikoho na pochybách ohľadom skutočnosti, že súčasný svet čelí od druhej svetovej vojny bezprecedentným bezpečnostným hrozbám. V rámci európskeho životného priestoru už nejde len o hrozby terorizmu, ktoré pod vplyvom nie práve prezieravej imigračnej politiky a zároveň neprispôsobilosti a radikalizácii islamizmu predstavovali ešte

[1] Katedra trestného práva, kriminológie a kriminalistiky, Právnická fakulta, Univerzita Komenského.

prednedávnom jediný závažný spoločenský problém, v rámci ktorého sa písalo o zrážaní kultúr, o budúcnosti vymierajúcej Európy a podobne. Dnes sme svedkami, že takpovediac na hranici Schengenského priestoru sa odohráva bratovražedná vojna, ktorá vo viacerých smeroch pripomína to, čo svet prežíval počas 2. svetovej vojny. Európa s napätím sleduje vývoj, narastá obchod a preteky v zbrojení. V 21. storočí sa vynárajú prachom zapadnuté koncepcie veľmocenských sfér vplyvu, ako rozbuška pôsobí neľútostná vojna na blízkom východe, kde Izrael bojuje konvenčnými zbraňami voči teroristickej skupine, a tak pomyselný Západný svet čelí nielen klasickému organizovanému zločinu, hybridným hrozbám, priemyselnej špionáži, terorizmu, nelegálnej migrácii a klimatickým zmenám, ale najnovšie aj priamemu vojenskému konfliktu. V takomto ovzduší sa opätovne tvorí podhubie pre ďalší nárast organizovaného zločinu, a to v jeho neslávnej podobe z 90. rokov uplynulého storočia, nakoľko množstvo neregulovaných zbraní s nejasným pôvodom, ako aj žoldnierov a dobrodruhov, ktorí v zamrznutom konflikte, resp. po jeho ukončení, budú hľadať ďalšie uplatnenie pre svoj spôsob života.

Vzhľadom na uvedené sa v predkladanom príspevku venujeme problematike trestných činov proti republike. Je zaujímavosťou, že tieto vybrané trestné činy ostávajú v bežnej praxi akosi na okraji štatistík a záujmu. V správach a mediálnom priestore je najčastejšie počuť o korupcii, zneužití právomocí, vraždách, prípadne o rôznych formách majetkovej kriminality. No skutkové podstaty ako vlastizrada, či ohrozovanie utajovanej skutočnosti, poprípade sabotáž zaznejú len veľmi málo, ak vôbec. Ešte pred tým, ako sa zamyslíme nad súčasnými výzvami, ktoré pred touto skupinou trestných činov stoja, pozrieme sa aspoň veľmi stručne na historický vývoj. Je totiž pochopiteľné, že ako sa spoločnosť vyvíja a mení, mení sa aj okruh hrozieb, ktorým táto spoločnosť čelí. Zaujímavosťou v tomto kontexte môže byť aj rozličné chápanie postavenia osoby – jednotlivca vo vzťahu ku spoločnosti a *vice versa*.

Právna úprava ochrany republiky v trestnom práve včera a dnes

Na účely tohto článku bude postačovať, ak sa pozrieme na vývoj skúmaných trestných činov od zániku Rakúsko-Uhorska, a teda obdobie vymedzíme skončením 1. svetovej vojny. Vznik samostatného Československého štátu deklaroval aj osobitný zákon č. 11/1918 Sb. o zriadení samostatného Československého štátu, ktorý v sebe zahrňoval aj tzv. recepčnú normu, na základe ktorej zostali v platnosti tak zemské, ako aj ríšske predpisy. Týmto bol zachovaný systém právneho dualizmu, a teda kým v Čechách platil Ríšsky zákonník, na území Slovenska sa uplatňoval Uhorský trestný zákonník a Trestný súdny poriadok. Komplexný pokus o prekonanie tohto dualizmu predstavoval tzv. **Dočasný návrh všeobecnej časti trestného zákona** z roku 1921**.**

Pre našu tému je však zaujímavý **zákon č. 50/1923 Zb. na ochranu republiky**, ktorého prijatie, ako to v našich končinách zjavne býva dodnes, urýchlil atentát na ministra financií Alojza Rašína (1923). Išlo o prelomový trestnoprávny zákon, nakoľko zavádzal celkom novú ochranu základným inštitúciám štátu, ako aj samotným myšlienkam, na ktorých bol tento štát vytvorený. Samotný predpis bol rozdelený na štyri hlavy: *Úklady o republiku; Poškodzovanie republiky a útoky na ústavných činiteľov; Ohrozovanie mieru v republike a vojenskej bezpečnosti jej a Záverečné ustanovenia.*
Prvá hlava zadefinovala základné pojmy, a to úklady, ako aj ohrozenie republiky. Pričom pojem úkladov proti republike spájal zákon vždy s násilnou snahou o zmenu ústavy, najmä jednotnosť, samostatnosť alebo formu republiky. Ďalším znakom bola snaha o znemožnenie činnosti ústavných činiteľov alebo snaha o násilnú zmenu územia alebo jeho časti, jeho pripojenia k inému štátu. Trestnosť spočívala aj v napomáhaní cudzej moci alebo aj samotná príprava na páchanie týchto činov. **Druhá hlava** určila novú skutkovú podstatu pre trestný čin, ktorý by sme do súčasnej slovenčiny mohli preniesť ako vierolomnosť, v českom origináli (ako je zverejnený na aspi.sk) je použitý výraz "prorada". Išlo o trestný čin so špeciálnym subjektom skutkovej podstaty, ktorým mohol byť len diplomat v službách republiky. V § 5 je definované vyzradenie štátneho tajomstva, vyzvedanie takejto skutočnosti, osobitný paragraf (§ 6) je venovaný vojenskej zrade. Táto hlava ďalej rozlišuje a upravuje rôzne formy útokov voči ústavným činiteľom, ako útoky na ich život, telesné poškodenie, či násilie voči ním s cieľom ovplyvňovania ich moci, alebo spolčenie sa k týmto útokom. Špecifickým trestným činom bola urážka prezidenta republiky, ktorá bola formulovaná ako objektívny čin bez ohľadu na pravdivosť alebo presvedčenie o pravdivosti tvrdení. Trestným bolo aj neprekazenie vyššie spomínaných činov, ako aj ich neohlásenie. **Tretia hlava** sa venuje činom ohrozujúcim mier a vojenskú bezpečnosť. Z pohľadu súčasnosti máme na mysli obranu a obranyschopnosť republiky. Boli tu podchytené skutkové podstaty nedovoleného ozbrojovania, rušenia verejného mieru, výzvy k neplneniu zákonných povinností, nabádanie k trestným činom, schvaľovanie trestných činov. Zákon postihoval pre štát nepriateľské združovanie. Šírenie nepravdivých správ, ale napríklad aj osobitnú skutkovú podstatu návratu členov bývalej panovníckej rodiny k moci (členov habsbursko - lotrinského rodu), či podporovanie takého návratu. S tým koreloval zákaz zriaďovať nedovolené pamätníky, ako aj príkaz odstrániť pomníky, nápisy a iné pamiatky umiestnené na verejnom mieste v súvislosti s protištátnym charakterom, či vo vzťahu k panovníckym rodom v Rakúsku, Uhorsku, Rakúsko-Uhorsku alebo v Nemeckej ríši. Zákon rozlišoval aj skutky ako hrubá neslušnosť (v súvislosti s rušením činností verejných činiteľov), zvádzanie alebo pomáhanie k vojenským zločinom, nedovolené najímanie vojska, ohrozovanie obrany republiky, či ohrozovanie verejnej správy. Ako na zaujímavosť by sme poukázali na trestný čin nedovoleného spravodajstva. Znakom skutkovej podstaty je tu vyzradenie a šírenie informácií o sile,

vojenskej zdatnosti alebo o pobyte vojska, zariadenia republiky alebo informácií o spojencoch. **Štvrtá hlava,** označená ako záverečné ustanovenia, ukladala aj možnosť zániku trestnosti pri niektorých trestných činoch uplatnením účinnej ľútosti. Zákon v tejto časti rozoznával trest odňatia slobody, ale aj náhradu trestu na slobode, odňatie majetku či peňažný trest, zhabanie a prepadnutie veci, stratu čestných občianskych práv, vyhostenie cudzinca, alebo aj zastavenie periodickej tlače.

Pomerne zaujímavou sa javí aj dobová diskusia poslancov tak, ako sa nám dochovala, v rámci ktorej je naplno vidieť vtedajší zápas o podobu a charakter 1. čs. republiky voči minulosti, ale najmä voči vtedy rodiacej sa sile komunistov.[2] Ostatný vývoj veľa zmien nepriniesol (obdobie rokov 1918 – 1938). Určité zásahy sa odohrali po vzniku Slovenského štátu, kde bol prijatý zákon *č. 320/1940 Sl. o trestných činoch proti štátu*, či *zákon č. 166/1941 Sl. z. o zvýšenom trestaní podvratnej činnosti*, no podstata zmien spočívala len v reakcii na nemeckú okupáciu a s tým spojené rasovo motivované zákonodarstvo. Zákonodarstvo a celá trestná politika bola ovplyvnená aktuálnym svetovým konfliktom a zmenami, ktoré sa odohrávali, avšak vypuknutím Slovenského národného povstania a prevzatím moci Slovenskou národnou radou opäť prichádza k dynamickým zmenám.[3]

V nasledujúcom období, v rokoch 1945 – 1948, dochádza k ďalším zápasom, k snahe o vyrovnanie sa s vojnovými zločinmi, ale aj k dramatickej zmene a prechodu od demokratického štátu na tzv. ľudovodemokratický režim sovietskeho typu, meniaceho republiku na vazalskú krajinu okupovanú Ruskom a riadenú z Moskvy. Tento proces sa zavŕšil a pochoval všetky demokratické a slobodné vyhliadky prevratom uskutočneným vo februári 1948. Až na základe týchto udalostí dochádza k prekonaniu vyššie uvádzaného právneho dualizmu. V rokoch 1949 – 1950, počas tzv. právnickej dvojročnici, došlo ku kodifikácií zákonov vo viacerých oblastiach práva.

Zákon na ochranu republiky z roku 1923 bol napokon zrušený a nahradený novým predpisom, *zákonom č. 231/1948 Sb. na ochranu ľudovo-demokratickej republiky.* Predpis dopĺňali dobe poplatné predpisy *o štátnom súde* (zákon č. 232/1948 Sb.) a *o zľudovení súdnictva* (zákon č. 319/1948 Sb.)

Už spomínaná kodifikačná snaha napokon aj v trestnej oblasti viedla k vytvoreniu úplne nového zákona *č. 86/1950 Sb (Trestný zákon) a zákona č. 87/1950 Sb. zákona o trestnom konaní súdnom (Trestný poriadok).* S nimi súviselo aj prijatie *zákona č. 88/1950 Sb. Trestný zákon správny a zákon č. 89/1950 Sb. Trestný poriadok správny.* Tieto predpisy ukončili právny dualizmus nadobro, zrušili prakticky celú veľkú časť trestnoprávnych predpisov. V záverečných ustanoveniach Trestného zákona sa v § 311 zrušuje celkom až 48 predpisov, od zákona o zločinoch, prečinoch

[2] IN: https://www.psp.cz/eknih/1920ns/ps/stenprot/194schuz/s194001.htm

[3] Pozri: HUBENÁK, L.: Právne dejiny Slovenska do roku 1945, II. diel, 2001, s. 281 - 283.

a priestupkoch, uvedeného patentom č. 117/1852 r. z. až po zákon č. 231/1948 Sb. na ochranu ľudovodemokratickej republiky.[4] Vidíme teda, že prevzaté normy z Uhorska, Rakúska alebo z Rakúsko-Uhorska platili takmer 100 rokov. Na základe uvedeného môžeme skonštatovať, že samostatný právny predpis upravujúci ochranu republiky, tak ako bol prijatý v roku 1923, bol po prvýkrát vnorený do Trestného zákona a právne normy upravujúce túto problematiku sa stali súčasťou Trestného zákona. Táto skutočnosť bola ukotvená ihneď v samotnom účele zákona, ako je vyjadrený v prvej hlave všeobecnej časti, v § 1 TZ: *"Trestný zákon chráni ľudovodemokratickú republiku, jej socialistickú výstavbu, záujmy pracujúceho ľudu a jednotlivca a vychováva na dodržiavanie pravidiel socialistického spolužitia."* Z uvedenej dikcie je zrejmá ideológia, ako aj čerpanie zo sovietskych právnych predpisov.[5] Silné orientovanie sa na ochranu štátneho zriadenia je vidno aj v tom, že zákonodarca trestné činy proti republike ukotvil v Osobitnej časti ihneď na začiatok, a to do prvej hlavy od § 78 po § 129. Aj dôvodová správa k zákonu vyzdvihuje najmä ideologický rozmer budovania socializmu za pomoci Sovietskeho zväzu, bojujúc proti vykorisťovateľom, kapitalizmu, triednym rozdielom, či zneškodnenie nepriateľov pracujúceho ľudu. Práve táto časť dobového Trestného zákona sa stala základom pre mnohé vykonštruované tzv. "monster procesy", či politickú represiu z 50. rokov uplynulého storočia.[6] Trestné činy proti republike boli veľmi podrobne rozpracované a rozdelené do piatich dielov: *tr. č. proti základom republiky (§ 78 – 85), tr. č. proti bezpečnosti republiky (§ 86 – 98), tr. č. proti obrane vlasti (§ 99 – 103), tr. č. proti ústavným činiteľom (§ 104 – 111) a tr. č. obzvlášť ohrozujúce poriadok vo verejných veciach* (§ 112 – 129). Osobitným zákonom bol upravený špecifický trestný čin, a to *na ochranu mieru*, ktorý bol upravený v zákone č. 165/1950 Zb. Uvedený zákon pozostával z dvoch paragrafov, pričom skutková podstata bola vyjadrená *rozrušením mierového spolužitia národov tým, že akýmkoľvek spôsobom podnecuje k vojne, vojnu propaguje alebo vojnovú propagandu inak podporuje.* Takýmto konaním sa páchateľ dopúšťal trestného činu proti mieru. Sankciou bolo odňatie slobody na jeden až desať rokov, v kvalifikovanej podobe na desať až dvadsaťpäť rokov. Táto horná hranica sadzby bola zákonom č. 145/1961 Zb. neskôr znížená na 15 rokov. Ak porovnáme už len samotné zaradenie a rozsah úpravy so súčasnou právnou úpravou tejto vybranej skupiny trestných činov, vidíme rozdiel. V súčasnej právnej úprave nachádzame tieto trestné činy v siedmej hlave a rozdelené sú len na dva diely - *tr. č. proti základom republiky* (§ 311 – 317) *a tr. č. proti bezpečnosti republiky* (§ 318 – 320). Trieda trestných činov zameraných voči poriadku vo verejných veciach v súčasnosti tvorí samostatnú, ôsmu hlavu osobitnej časti a nie je súčasťou trestných činov proti republike.

[4] Pozri: § 311 zákona č. 86/1950 Sb.

[5] Pozri: VOJÁČEK, L., SCHELLE, K.: Právni dějiny na území Slovenska, 2007, s. 411.

[6] Pozri aj: ČENTÉŠ, J., POVAŽAN, M., ŠANTA, J.: Dejiny prokuratúry na Slovensku, 2014, s. 86.

Väčšina autorov odbornej literatúry uvádzala, ale aj snaha zákonodarcov zväčša smerovala, k usporiadaniu jednotlivých skutkových podstát hierarchicky, a teda podľa významu chráneného záujmu.[7] Podľa takejto metodiky je zjavné, že ochrana spoločensko-politického a štátneho zriadenia - republiky, mala v tom čase vyššiu prioritu ako samotný život jednotlivca v tejto spoločnosti. Vidíme, že súčasnosť vníma tieto skutočnosti opačne. Ba naviac, trend je skôr taký, že samotný význam chráneného záujmu vyjadreného v jednotlivých skutkových podstatách rozčlenených v konkrétnych hlavách trestného zákona, sa bude posudzovať podľa daných okolností hodnoteného skutku a reality v posudzovanom čase.[8]

Ak sa vrátime ešte ku komparácií Trestného zákona z roku 1948 a 1950 a súčasnej právnej úpravy, zistíme, že ihneď prvým trestným činom, ktorý je zaradený do prvého dielu siedmej hlavy, označeného zhodne ako *"Trestné činy proti základom republiky"*, je v prípade zákona č. 86/1950 Sb. uvedený trestný čin *"Velezrady"*, obdobne ako v prípade zákona č. 231/1948 Sb. Takýto trestný čin v súčasnosti v podmienkach Slovenskej republiky nie je upravený a legislatíva takýto skutok nerozpoznáva.

Tento trestný čin však na našom území mal svoje miesto a pôsobnosť. K určitým nedorozumeniam v rámci diskusie môže dochádzať vzhľadom k historickej premenlivosti chápania týchto pojmov (velezrada – vlastizrada), ba naviac z jazykového hľadiska ide o synonymá, kde výraz velezrada – vlastizrada je definovaný ako zločin proti bezpečnosti štátu alebo proti jeho forme. Z pohľadu právnej vedy, ako aj právnej histórie nejde o slová s rovnakým, resp. obdobným významom. Napríklad aj v súčasnej právnej úprave platnej v Českej republike ide o špecifický skutok, ktorý môže spáchať iba a len osoba prezidenta Českej republiky. Zaujímavosťou je, že prezident, napriek takejto úprave, nie je trestne zodpovedný. Ide teda o ústavný delikt a jeho subjektom je len osoba prezidenta. Naproti tomu v Slovenskej republike takýto skutok, ako sme uviedli vyššie, definovaný nie je ani v Ústave Slovenskej republiky, ani v Trestnom zákone.

Ak porovnáme v tejto časti zákony z roku 1948 a 1950 zistíme, že právna úprava bola veľmi podobná. Samotný zákon č. 231/1948 Sb. na ochranu ľudovodemokratickej republiky bol rozdelený na päť hláv, pričom trestné činy proti štátu boli ukotvené ihneď v **prvej hlave** (§ 1 až 4). Táto hlava zahŕňala tieto trestné činy: *velezrada, združovanie proti štátu, poburovanie proti republike, hanobenie republiky.* **Druhá hlava** obsahovala tr. činy *proti vonkajšej bezpečnosti štátu*, **tretia hlava** obsahovala tr. činy *proti vnútornej bezpečnosti* a **štvrtá hlava** obsahovala trestné činy *proti medzinárodným vzťahom.*

[7] Pozri napr. ČENTÉŠ, J. a kol., Trestný zákon, Veľký komentár, 2016, s. 1

[8] Pozri: STRÉMY, T., KURILOVSKÁ, L.: Trestný zákon - komentár, Wolters Kluwer, 2022, IN: https://www.aspi.sk/products/lawText/13/404/1/2

Trestný zákon z roku 1950, ako sme uviedli vyššie, včlenil trestné činy proti republike do piatich dielov prvej hlavy osobitnej časti. **Prvý diel** zahrňoval v období od 01. 8. 1950 po 31. 12. 1956 tieto trestné činy: *velezrada* (§ 78 - 85), *srdžovanie proti republike* (§ 79), *poburovanie proti republike, podpora a propagácia fašizmu a podobných hnutí* (§ 81 – 83) a *sabotáž* (§ 84 – 85). **Druhý diel – tr. č. proti bezpečnosti republiky**: *vyzvedačstvo* (§ 86 - 87), *ohrozenie štátneho tajomstva* (§ 88 –92), *vierolomnosť* (§ 93 – 95a), *ohrožovanie záujmov republiky v cudzine* (§ 96 –98). **Tretí diel – tr. č. proti obrane vlasti:** *vojnové záškodníctvo* (§ 99 – 103). **Štvrtý diel – tr. č. proti ústavným činiteľom:** *vražda na ústavnom činiteľovi* (§ 104) a *ublíženie ústavnému činiteľovi na zdraví* (§ 105 – 111). **Piaty diel – tr. č. obzvlášť ohrožujúce poriadok vo verejných veciach:** *ohrozenie hospodárskeho a služobného tajomstva* (§ 112 –115), *útoky proti skupinám obyvateľov* (§ 116 – 119), *nedovolené ozbrojovanie* (§ 120 –126) a *šírenie poplašnej správy* (§ 127 – 129).

V zákone č. 140/1961 Zb. Trestný zákon už dochádza k zmene a trestný čin velezrady je nahradený trestným činom vlastizrady. Avšak stále sú trestné činy proti republike upravené ihneď na začiatku osobitnej časti zákona. **Prvý oddiel** obsahuje tr. č. proti základom republiky (§ 91 až 104): vlastizrada, rozvracanie republiky, teror, terorizmus, záškodníctvo, sabotáž. **Druhý oddiel** – tr. č. proti bezpečnosti republiky (§ 105 až 112): vyzvedačstvo, ohrozenie štátneho tajomstva, vyzvedačstvo a ohrozenie štátneho tajomstva na škodu štátu svetovej socialistickej sústavy, opustenie republiky, vniknutie na územie republiky, porušovanie predpisov o medzinárodných letoch, poškodzovanie záujmov republiky v cudzine. **Tretí oddiel** – tr. č. proti obrane vlasti (§ 113 – 115): spolupráca s nepriateľom, vojnová zrada, služba v cudzom vojsku.

V súčasnosti v aktuálne platnom zákone č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov sú trestné činy proti republike upravené až v siedmej hlave a rozdelené sú do dvoch dielov. **Prvý diel:** *tr.č. proti základom republiky* (§ 311 - 317): *vlastizrada, úklady proti Slovenskej republike, teror, záškodníctvo a sabotáž*. **Druhý diel** (§ 318 – 320) obsahuje: *vyzvedačstvo a ohrozovanie utajovanej skutočnosti.*

Súčasné hrozby

Ako sme už v úvode článku písali, súčasné bezpečnostné hrozby vzhľadom na medzinárodnú integráciu, mieru globalizácie, spolupráce a prepojenosti sú pomerne zjavné. Vidíme, že svet sa vie dať do pohybu veľmi rýchlo a určité štruktúry, na ktoré sme boli zvyknutí, nie sú nedotknuteľné, resp. neohrozené a nemenné. Počnúc vojnou na Ukrajine, vojnou medzi Izraelom a hnutím Hamás a palestínskymi organizáciami, konfliktmi medzi Indiou a Pakistanom, Čínou a Tchaj-wanom, politické zmeny v USA a reakcia sveta na tieto zmeny, pohyby na trhoch a burzách týmto vyvolané, diskusia v rámci NATO a v EÚ o obrane, miere investícií, zahraničnej

politike a angažovanosti, tlak Ruska na obnovu bipolárnosti sveta, vzmáhanie sa Číny, Indie a ďalších krajín, otázky bezpečnosti a budúcnosti, veľmi silné klimatické zmeny, ako aj stály fenomén terorizmu, migrácie a kybernetických, či rôznych hybridných útokov, od klasickej, cez vojenskú až po priemyselnú špionáž, to všetko sú výzvy, ktorým súčasná spoločnosť musí čeliť. Preto je podľa nášho názoru relevantná aj otázka, či z pohľadu súčasnej legislatívy je aktuálna právna úprava trestných činov proti republike dostatočná. Po našom krátkom skúmaní zverejnených informačných výstupov možno povedať, že za 30. rokov existencie samostatnej Slovenskej republiky sa tieto skutkové podstaty na verejnosti pertraktovali minimálne, a to najmä v ostatnom čase, keď sa v médiách pomerne nešťastne objavili fotografie, či dokonca videonahrávky z prípadov označených ako Kaťuša a Matrioška.

Vychádzame z tézy, že každý štát má povinnosť, ak sa chce účinne brániť v zmysle vnútornej bezpečnosti a poriadku, tak aj v zmysle vojenskej obrany a obranyschopnosti, získavať, analyzovať a využívať informácie, ktoré sú dôležité pre jeho bezpečnosť, obranu, ochranu vlastného štátneho zriadenia, ekonomických a hospodárskych záujmov, či vlastných civilizačných hodnôt. Vzhľadom na skutočnosť, že v praxi nie je možné takéto množstvo informácií získavať čisto z otvorených zdrojov, hodnotiť a zároveň účinné ochraňovať, je nanajvýš potrebné, a presne za týmto účelom sa tak aj deje, aby štát zriadil a prevádzkoval osobitné inštitúcie, ktoré sú na tento účel zriadené, a teda spravodajské služby. V odbornej literatúre nájdeme pomerne často názor, že v demokratických krajinách sú tieto služby podriadené zákonu, ba dokonca, že táto podriadenosť je určujúcim znakom, definujúcim rozdiely medzi slobodnými, demokratickými politickými systémami a ich autoritárskymi, či priamo totalitnými vládami.[9] S takýmto tvrdením sa nestotožňujeme a tento výklad považujeme za celkom mylný a nepravdivý. Práve autoritatívne, totalitné režimy si zakladajú na striktnej a rozbujnenej regulácii. Ani v súčasných autoritatívnych režimoch, ani v historicky prekonaných politických režimoch, ktoré priamo ovplyvňovali naše dejiny, či už to bol nacizmus, fašizmus alebo komunizmus, nenájdeme nadradenosť týchto inštitúcií nad zákon, ani nijakú špecifickú výnimku, podľa ktorej by príslušníci týchto zložiek mali akési zvláštne postavenie nad zákonom. Práve naopak, v každej dobe a forme vlády boli jednotliví príslušníci vyberaní zložitým procesom, dbalo sa na to, aby spĺňali všetky zákonom stanovené podmienky, a zároveň, aby boli lojálni voči štátu, či voči zriadeniu, ktorý, obdobne ako vojaci, prisahali alebo sa inak zaväzovali chrániť či brániť. Z nášho skúmania, ktoré nemáme dostatočný priestor tu rozoberať, vyplýva skôr celkom iný, o mnoho závažnejší charakteristický znak.

---

[9] Porovnaj: CIBULA, I.: Predsudky a mýty o spravodajských službách. In: www.absd.sk/predsudky_a_myty_o_spravodajskych_sluzbach

Týmto znakom je podľa nášho názoru najmä postavenie osoby, jednotlivca v spoločnosti, chápanie slobody jednotlivca ako niečo nepriateľské (ako riziko pre daný režim) a s tým spojená neochota rešpektovať ľudské a občianske práva a zároveň značná miera represie zameraná voči vlastnému obyvateľstvu, ktorá sa však, paradoxne a v rozpore s vyššie uvádzaným a rozšíreným tvrdením, odohráva práve na dôkladnej zákonnej báze. Totalitný režim a jeho predstavitelia sa historicky vždy veľmi usilovali, aby ich vôľa bola čo najlepšie zachytená a v jednotlivých predpisoch ukotvená. Aj na tom je postavená miera, ako sa v týchto režimoch rozširuje sieť udavačov, prisluhovačov režimu, ako narastá byrokracia, štátny aparát, množstvo úradníkov, a ako sa rozširujú jednotlivé represívne zložky v danom štáte. Väčšina problémov v styku slobodného sveta a obdobných režimov býva v neochote a neschopnosti politikov "slobodných krajín" vnímať, že autokrati majú tendenciu uskutočňovať presne to, o čom hovoria.

Záver

Boj voči slobode jednotlivca, voči tradíciám a rozmanitým skutočným či domnelým nepriateľom išiel v totalitných režimoch ruku v ruke s represiou a vynucovaním uznania a rešpektovania nových pravidiel. Napríklad komunistickému režimu, ale rovnako aj nacizmu a fašizmu, veľmi záležalo na vybudovaní nových foriem a štruktúr napodobňujúc tie historické, ktoré považoval za prekonané a nepriateľské, a ktoré sa zároveň snažil vyhubiť. Podstatou totality bola práve snaha podriadiť jednotlivca kontrole a diktovať mu čo najviac, aby priestor na slobodné rozhodnutia a konanie bol minimálny. Vidíme, ako sme uvádzali aj vyššie, že čím viac sa v našich podmienkach uberala spoločnosť totalitným smerom, tým viac sa prijímalo zákonov a tým presnejšie a špecifickejšie sa vyjadrovali jednotlivé skutkové podstaty trestných činov proti štátu. A naopak. Z nášho stručného porovnania úpravy tr. č. sme videli, že v dnešnom Trestnom zákone ostalo minimum z toho, čo všetko pokrývali predchádzajúce právne úpravy z obdobia neslobody.

Žiaľ, pre účely a rozsah tohto príspevku nie je možné podrobnejšie rozanalyzovať samotné skutkové podstaty, porovnať ich, skúmať vôľu zákonodarcu zachytenú v dôvodových správach, prepisoch a záznamoch diskusií v parlamente či v iných dobových dokumentoch. Téma by si zaslúžila hlbšiu analýzu aj samotnej otázky bezpečnosti, rozdelenia z hľadiska represívnych zložiek, zložiek určených na obranu a spravodajských služieb.

Záverom možno konštatovať, že všetky hrozby, ktorým súčasná spoločnosť čelí a ktoré majú za cieľ ohroziť republiku naplnením niektorej zo skutkových podstát uvedených v siedmej hlave Trestného zákona, a ktoré by mali viesť k zmene politického systému pluralitnej demokracie, ako aj hrozby, ktoré súčasná právna úprava nepozná, by mali viesť k snahe odbornej verejnosti otvorene diskutovať a hľadať aj nové riešenia. Je možné uvažovať o zavedení niektorých skutkových

podstát, ktoré v dnešnej dobe už v trestnom kódexe nie sú, alebo o rozšírení kompetencií spravodajských služieb, tak ako tomu bolo pri návrhoch a diskusiách okolo tzv. lex atentát. Zaujímavosťou je skutočnosť, že samotný pojem spravodajskej činnosti nebol donedávna v slovenskej legislatíve vôbec uchopený. Až úplne nový zákon o Vojenskom spravodajstve č. 500/2022 Z. z. po prvýkrát vniesol do legislatívy tento pojem. Spravodajská činnosť je zameraná vždy na získavanie, sústreďovanie, analyzovanie a ochranu informácií, je vykonávaná využitím osobitných foriem a metód, spravidla utajovaným spôsobom. Je potrebné pochopiť, že metódy a formy spravodajskej činnosti sa odlišujú od metód a foriem využívaných pri vyšetrovaní trestnej činnosti. Zrejme aj preto ostáva v širokej verejnosti veľa nezodpovedaných otázok a veľa mediálne publikovaných káuz, ktoré akoby ostali nedoriešené, neuzatvorené. Mnoho výstupov spravodajských služieb nekončí tlačovými konferenciami a objekty záujmu častokrát nie sú obžalované a nestoja pred súdom. O to viac sa domnievame, že je dôležité, aby boli jasne nastavené zákony. Či už došlo alebo nie k zlyhaniu ľudí, či už došlo alebo nie k prekrúcaniu práva alebo jeho nadužívaniu, sme toho názoru, že pre zdravý chod štátu a spoločnosti je veľmi dôležité, aby odborná verejnosť mohla dianie (hoci aj z diaľky) sledovať, komentovať, aby bol priestor na diskusiu a prípadnú úpravu alebo zmenu jednotlivých právnych inštitútov. Veríme, že úprimná snaha jednotlivca, ktorá sa môže uskutočňovať v slobodnej spoločnosti, napokon vedie vždy k viditeľným výsledkom.

Zoznam použitej literatúry

1. CIBULA, I.: Predsudky a mýty o spravodajských službách. In: www.absd.sk/predsudky_a_myty_o_spravodajskych_sluzbach
2. ČENTÉŠ, J. a kol., Trestný zákon, Veľký komentár, Eurokódex, 2016.
3. ČENTÉŠ, J., POVAŽAN, M., ŠANTA, J.: Dejiny prokuratúry na Slovensku, Bratislava: Atticum, 2014.
4. HUBENÁK, L.: Právne dejiny Slovenska do roku 1945, II. diel, 2001.
5. STRÉMY, T., KURILOVSKÁ, L.: Trestný zákon - komentár, Wolters Kluwer, 2022, IN: https://www.aspi.sk/products/lawText/13/404/1/2
6. VOJÁČEK, L., SCHELLE, K.: Právni dějiny na území Slovenska, Ostrava: Key Publishing s.r.o., 2007.
7. Rozprava: https://www.psp.cz/eknih/1920ns/ps/stenprot/194schuz/s194001.htm

Kontaktné údaje

Mgr. et Mgr. Juraj Lauko, PhD.
lauko49@uniba.sk
Katedra trestného práva, kriminológie a kriminalistiky, Právnická fakulta, Univerzita Komenského

Míľniky práva v stredoeurópskom priestore 2025
Univerzita Komenského v Bratislave
Právnická fakulta
1. vydanie

ISBN 978-80-7160-757-1
ISBN (e-verzia) 978-80-7160-758-8

The project is co-financed by the governments of Czechia, Hungary, Poland and Slovakia through Visegrad Grants from the International Visegrad Fund. The mission of the fund is to advance ideas for sustainable regional cooperation in Central Europe.

PRÁVNICKÁ FAKULTA
Univerzita Komenského
v Bratislave

ISBN 978-80-7160-757-1
ISBN (e-verzia) 978-80-7160-758-8